

سرہ دحوالواوتخریجہ

مُکَمَّلہ اومَدَللہ

فَتَاوِیْ یُوسُفِیَہ

مَشْهُورَہ پَہ

ستاسو جدید مسائل اودہغی حل

دویم جلد

تالیف
حضرت مولانا محمد یوسف ہیانوی
مفتی اعظم پاکستان

جلد فی مکتبہ رشید

جادہ میوند سر چوک مارکیت مرحوم حاجی حسین گل کابل
0782690850 | 0775681606

تقریظونہ

شیخ الحدیث حضرت مولانا
سید شیعہ علی شاہ مک فی اللہ
سابق شیخ الحدیث دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک

شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد ادریس صاحب دہلوی
شیخ الحدیث دارالعلوم نعمانیہ اتھاروی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَتَاوَى يُوسُفِيَه

مشهور پتہ

ستاسو جدید مسائل

مکمل
او مدلل

اودہ غنی حل

سرہ دحوالواو تخریجہ

تالیف

حضرت مولانا محمد یوسف ہیانوی
مفتی اعظم پاکستان

تقریضونہ

شیخ الحدیث حضرت مولانا

سید شیعہ علی شاہ مک فی رحمۃ اللہ
سابق شیخ الحدیث دار العلوم حقانیہ اکوہ ختک

شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد ادریس صاحب دظہ
شیخ الحدیث دار العلوم نعمانیہ اتمانزئی

دویم جلد اجمالی فہرست

دکفر، شرک او دارتداد
تعریف او احکام، قادیانی فتنہ
کافرانو سرہ تعلقات، د ختم نبوت
عقیدہ اود عیسیٰ علیہ السلام نزول، قیامت
نبی، د گناہونو نہ توبہ، د برزخ حالات،
د جنت بحث، تعمید کودی او جادو،
پیریان، رسومات او رواجونہ، پد اسلام کپی
د فال مسائل، متفرق مسائل، داودس مسائل
د غسل مسائل، داوبو احکام، د تیمم مسائل،
دموزو مسائل، د حیض اونفاس مسائل،
دنوکانو درنگ مسائل، بغیر داوداسہ نہ
دعا او اذکار، دنجاست مسائل، دمانخہ
مسائل، د جماعت مسائل.

جلد دوم کتاب رشیدی

جادہ میوند سر چوک مارکیت مرحوم حاجی حسین گل کابل
0782690850 | 0775681606

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب ټول حقوق محفوظ دي

د کتاب نوم : ستاسو جديده مسائل او دهغي حل

مؤلف : حضرت مولانا محمد يوسف هيانوي

ترجمه کونکي : دار الترجمة عبدالغني مارکيت پشاور

جلد : دويم

صفحات : ۵۸۴

تاريخ : ۲۰۱۷ء

د چاپ زيار : مولانا سيد محمد پرواني

جاني ڪتب رشيدي

جاده ميوند سر چوک مارکيت مرحوم حاجي حسين گل کابل

0782690850 | 0775681606

د کتاب تر لاسه کولو ځايونه

پشاور	کندوز	بغلان
اکوړه خټک	غزني	لوگر
کوټه	جلال آباد	خوست
پروان	قندهار	

فهرست

صفحه	مضمون
۳۲	پیش لفظ
۳۴	په خپله نه بدلېږي او قران بدلوي
۳۴	باز او بوډی
۴۰	قران کریم او حدیث قدسی
۴۱	د فکري تنظیم په خلاف او از پورته کول
۴۳	حقا که بنائی لا اله است حسین
۴۴	د ځمکې او اسمان په تخلیق کې د تدریج حکمت
۴۵	د انسان سپوږمۍ ته رسیدل
۴۵	ځمکه او اسمان په څو ورځو کې پیدا شوي دي
	❖ د کفر، شرک او ارتداد تعریف او احکام ❖
۴۲	شرک څه ته وايي
۴۲	د شرک حقیقت څه دی
۴۷	غیر عادي کارونه او شرک
۴۷	د کافر او مشرک په مینځ کې فرق
۴۸	د کافرانو او مشرکانو پلټنوالی معنوي دی
۴۹	شرک او بدعت څه ته وايي؟
۴۹	آیا خاوند ته بنده ویل شرک دی؟
۵۰	د کافر، زندیق او مرتد ترمنځ فرق
۵۲	د پیغمبر ﷺ له وفات نه وروسته چې کوم خلک مرتد شول
۵۲	د مرتد توبه قبوله ده
	❖ موجبات کفر (کفریه اقوال و افعال) ❖
۵۳	اسلامي حکومت کې چې کوم کافر د الله رسول ته کنځل وکړي نو هغه واجب القتل دی
۵۴	د دین له ضروریاتو نه منکر کافر دی
۵۵	د مفادو له پاره ځان ته غیر مسلم و یونکی کافر کیږي
۵۲	لمانځه نه انکار کونکی انسان کافر دی
۵۲	د پنځه لمونځونو او معراج منکر بزرگ نه دی، دانسان په شکل کې شیطان دی

مضمون	صفحه
کوم ملنگ او فقير چې لمونځ او روژه نه مني هغه مسلمان نه دی پوخ کافر دی	۵۹
له تحقيق پرته د حديث نه انکار کول	۵۹
د احاديثو نه انکار له دين نه انکار دی	۶۰
آيا د حديث د صحت د پاره د زړه د گواهي اعتبار دی	۶۱
د نبی ﷺ معمولي گستاخي هم کفر دی	۶۲
د نبی ﷺ د منکر څه حکم دی؟	۶۲
آيا د رسول ﷺ گستاخ ته حرامي ويل کېدای شي؟	۶۲
د قرآن پاک د توهين کونکي سزا	۶۳
د دين خبرې پورې ټوکې کول کفر دی داسې کونکی دې دخپل ايمان اونکاح تجديد وکړي	۶۳
په سنتو پورې ټوکې کول کفر دی	۶۴
صحابه وو ﷺ پورې ټوکې کونکی گمراه دی	۶۴
او د هغه په ايمان کې شک دی	۶۴
صحابه وو ﷺ ته کافر ويلو والا کافر دی	۶۵
ټولو عالمانو ته بدوئيل	۶۵
خاوند ته د بریتوپه اخستلو بدرد و يلو سره د سنتو د سپکوالي جرم وشو او دا کفر دی	۶۶
لمونځ پورې ټوکې کونکی کافر دی	۶۹
د يوې نام نهاده اديبې له لوري د اسلامي شعائرو توهين	۷۰
په يو اسلامي ملک کې د داسې زړه ورتوب شرعي حکم څه دی؟	۷۱
❖ قادياني فتنه ❖	
د دروغ ژن پيغمبر انجام	۷۳
د مسلمانانو او قاديانانو په کلمه او ايمان کې بنيادي فرق	۷۳
کلمه شهادت او قاديانان	۷۸
د مرزا قادياني کلمه ويلو باندې د سزا گمراه کونکې پروپيگنده	۷۹
د قادياني عقيدې مطابق مرزا غلام احمد قادياني پخپله (نعوذ بالله) محمد رسول الله دی	۷۹
د مرزا قادياني د نبوت دعوه	۸۱
د ختم نبوت منکرينو له پاره اصل شرعي فيصله څه ده؟	۸۲
قاديانان خپل ځان ته "احمديان" ويلو سره خلکو ته دوکه ورکوي	۸۳
د يو ځوان قادياني په جواب کې د يو قادياني د خپل ځان د مسلمان ثابتولو له پاره گمراه کونکی دليل	۸۶

صفحه	مضمون
۸۹	د جناب مولانا محمد يوسف لدهيانوي مدظلله په خدمت کې جواب
۹۱	ايا د پيغمبر ﷺ د بنگرو اچولو پيش گوښي غلطه ثابته شوه؟
۹۱	د قاديانانو د مسلمان گڼونکي شرعي حکم
۹۲	له چا سره د ډوډۍ خوړلو نه وروسته پته ولگيږي
۹۲	چې دا خو قادياني و نو څه کول پکار دي
۹۲	د علماء حق د کتابونو نه تحريف کولو سره د قاديانانو خلکو ته دوکه ورکول
۹۵	د يو قادياني د دوکې نه ډک سوالونه اود هغو ځوابونه
۱۰۸	ايا قاديانان قومي اسمبلۍ جبرا غير مسلم گرځولي؟
۱۰۸	په قرآن کریم کې د احمد لفظ مصداق څوک دی؟
۱۰۸	د قاديانانو سره شريك تجارت او تعلق ساتل حرام دي
۱۰۹	د قاديانانو سره تعلق ساتل
۱۱۰	د مرزايانو سره د تعلقاتو ساتلو والا مسلمان
۱۱۰	د قاديانانو دعوت او اسلامي غيرت
۱۱۱	د قاديانانو په تقريبن (محفل) کې شريکيدل
۱۱۱	د قاديانانو سره خپلوي کول يا دهغوی د دعوت خوراک خوړل جائز نه دي
۱۱۲	د قادياني طرفدارو وکيلانو حشر
۱۱۲	که چېرې څوک پوهې سره قادياني ښځې
۱۱۲	سره واده وکړي نو شرعي حکم څه دی؟
۱۱۳	قاديانان له جومات جوړولو نه په زوره بندول څنگه دي؟
۱۱۴	"ديندار انجمن" او "ميزان انجمن"
۱۱۵	د ديندار انجمن امام کافر او مرتد دی هغه پسې لمونځ نه کيږي
۱۱۶	د ديندار انجمن تابعدار مرتد دي دهغوی مړي
۱۱۶	د مسلمانانو په مقبره (هديره) کې دفن کول نه دي پکار
	❖ کافرانوسره تعلقات ❖
۱۱۷	کافر ته قرآن ورکول
۱۱۷	کافر مور و پلار او خپلوانوسره تعلقات
۱۱۸	غېرمسلمو خپلوانو سره تعلقات
۱۱۸	کافرو سره دوستي
۱۱۹	د کافرو خوراک جائز دی، خو هغوی سره دوستي جائز نه ده

صفحه	مضمون
١١٩	د کافروسره خوراک، خښاک او ملاقات
١٢٠	د کافرو مذهبي پروگرامونه (اخترونه)
١٢٠	کافر سره ډوډۍ خوړل جائز دي، مرتد سره جائزه دي
١٢٠	ايا کافرانو سره په خوراک کولو خو ايمان نه کمزوری کيږي
١٢١	د کافر په لاس د پخ شوي شي خوړل
١٢١	د چينايانو او نورو کافرانو په هوټلونو کې له حلالې پرته شی خوړل
١٢٢	د مختلفو مذهبونو خلکو په يوځای خوراک کول
١٢٢	د داسې لوبو استعمال چې کافران يې هم استعمالوي
١٢٣	د هندوانو خوراک د هغوی په لوبو کې خوړل
١٢٣	د هندو گټه چې حلاله وي دهغه دعوت خوړل جائز دي
١٢٣	بهنگي (چوپري) چې پاکو لاسونو سره خوراک کوي نو لوبې نه پلي تيري
١٢٣	د شيعه گانو او قاديانانو د کور خوراک
١٢٤	شيعه گانو سره دوستي کول څنگه دي
١٢٤	د عيسايي د لاس وينځل شوې جامې او جوته شوی لوبنی
١٢٥	د کافر هديه قبلول
١٢٥	د کافر سره مرسته (امداد) کول
١٢٥	د کافرو په درمسال يا گرجه جوړولو کې مرسته کول
١٢٦	د يو مسلمان دځان بچ کولو له پاره هغه ته د کافر وینه ورکول
١٢٦	د مرتدو خلک و له جوماتونو نه د ويستلو حکم
١٢٧	د بتانو د نذر خوراک حرام دی
١٢٧	کافر او خاصې عهدې
١٢٧	د چا چې مسلمانې معلومه نه وي هغه ته سلام اچول نه دي پکار
١٢٨	کافر استاد ته سلام کول
١٢٨	د کافرانو له پاره د ايمان او هدايت دعا غوښتل جائز دي
١٢٩	د نرگس ادا کارې مرتد کيدو سره د هغې جنازه جائزه وه
١٢٩	د شرعي احکامو نه د منکرو حاکمانو جنازه کول
١٣٠	د کافر له نوم نه وروسته مرحوم ليکل نا جائز دي
١٣٠	کافر ته شهيد ويل
١٣١	په کافر مړي تلاوت، دعا او استغفار کول گناه ده

مضمون	صفحه
ايا مسلمان د کافر په جنازه کې شرکت کولی شي؟	۱۳۱
د غير مسلم د مسلمان په جنازه کې شرکت کول او مقبرې ته تلل	۱۳۱
کافر د مسلمانانو په مقبره کې دفن کول	۱۳۲
د مسلمانانو د مقبرې په خوا کې د کافر و مقبره جوړول	۱۳۲
د اهل کتاب ذمی حکم	۱۳۲

❖ د ختم نبوت عقیده او د عیسی علیه السلام نزول ❖

د خاتم النبیین صحیح مفهوم هغه دی	۱۳۹
کوم چې له قرآن او حدیث نه ثابت دی	۱۳۹
خاتم النبیین او حضرت عیسی علیه السلام	۱۴۰
په نبوت تشریعی او غیر تشریعی کې فرق	۱۴۱
یا د پاکستانی قانون له مخې څوک مصلح یا مجدد منل کفر دی؟	۱۴۲
د ختم نبوت تحریک پیل کله وشو؟	۱۴۳
حضرت عیسی علیه السلام به په کوم عمر کې راکوزیږي؟	۱۴۳
حضرت عیسی علیه السلام به په حیثیت د نبی تشریف راوړی او که نه د اُمتی په حیثیت؟	۱۴۴
آیا د حضرت عیسی علیه السلام له جسم سره پورته خیږولو په اړه قرن چپ دی؟	۱۴۵
حضرت عیسی علیه السلام به څنگه پیژندل کیږي؟	۱۴۶
د حضرت عیسی علیه السلام مشن (هدف) به څه وي؟	۱۴۷
حضرت عیسی علیه السلام په اسمان کې ژوندی دی	۱۴۸
د حضرت عیسی علیه السلام ژوند او راکوزیدل د قران او حدیثو په رڼا کې	۱۴۹
(۱) د عیسی علیه السلام ژوند	۱۵۱
(۲) د حضرت عیسی علیه السلام په دویم ځل راتلل	۱۵۴
د حضرت عیسی علیه السلام په ژوند باندې شبهات	۱۶۲
اخری عرض	۱۶۳
د حضرت عیسی علیه السلام روح الله کېدل	۱۶۴
د حضرت عیسی علیه السلام د دفن ځای به چرته وي	۱۶۵
د حضرت مریم علیها السلام په باره کې عقیده	۱۶۵

❖ د قیامت نبی ❖

د قیامت نبی	۱۶۶
د قیامت د نبی په باره کې سوال	۱۶۹

صفحه	مضمون
۱۷۰	د حضرت مهدي <small>عليه السلام</small> په باره کې د اهل سنت عقیده
۱۷۱	د حضرت مهدي ښکاره کيدل به کله وي او څو ورځې به وي
۱۷۲	د حضرت مهدي <small>عليه السلام</small> زمانه
۱۷۳	د حضرت مهدي د ښکاره کېدو نښې
۱۷۵	د امام مهدي <small>عليه السلام</small> باره کې د سنيانو نظريه
۱۸۰	ايا د امام مهدي <small>عليه السلام</small> درجه به د پيغمبرانو برابره وي؟
۱۸۰	ايا حضرت مهدي <small>عليه السلام</small> او حضرت عيسى عليه السلام دواړه يو دي؟
۱۸۱	د مهدي ظهور او څوارلسمه پيړۍ
۱۸۲	د مجدد منلو والا څه حکم دی
۱۸۲	د څوارلسمې پيړۍ مجدد حضرت مولانا اشرف علي تهانوي
۱۸۳	ايا څوارلسمه پيړۍ اخري پيړۍ ده؟
۱۸۳	د هجرت د څوارلسمې پيړۍ په اسلام کې هيڅ اهميت نشته
۱۸۴	پنځلسمه پيړۍ او د قاديانانو بد حواسه کېدل
۱۸۴	د دجال راتلل
۱۸۵	د دجال راوتل او دهغه د فتنې او فساد تفصيل
۱۸۸	د ياجوج و ماجوج او د ابة الارض حقيقت
❖ له گناهو نه توبه ❖	
۱۹۳	له گناهو نه توبه او معافي
۱۹۴	توبې سره د گناه کبيره معاف کېدل
۱۹۴	ريښتيني توبه او د بندگانو حقونه
۱۹۵	حقوق الله او حقوق العباد
۱۹۶	د خپلې گناه د سزا په ځای معافي غواړئ!
۱۹۷	بيا بيا توبه او د گناه کونکي بښنه
۱۹۷	له توبې پرته د گنهگار مسلمان دله مرگه وروسته خلاصيدل
۱۹۷	له زړه نه د کليمې ويونکي انسان ته په اعمالو کې کوتاهي کولو باندې سزا
۱۹۸	ايا له سزا پرته د مجرم توبه قبلېدای شي
۱۹۹	د لمونځ او روژې پابنده خو د خاوند او د بچيو سره د جگړې کونکې ښځې انجام
۲۰۰	د فرعون د ډوييدو په وخت کې توبه قبوله نه ده
۲۰۰	گنهگار نور له گناه نه منع کولی شي

صفحه	مضمون
۲۰۱	ايا په توبې باندې قصدا قتل معاف كيږي
۲۰۱	الله تعالى خپلو بندگانو ته سزا ولې ورکوي
۲۰۱	کله چې د مور او پلار نه هم زيات مهربان دی
	❖ له مرگ وروسته څه كيږي؟ ❖
۲۰۷	د مرگ حقيقت
۲۰۷	په ټاکلي وخت د انسان مرگ
۲۰۷	ايا د مرگ ختميدو له وجې به انسان د الله تعالى په صفت کې داخل نه شي؟
۲۰۸	که د مرگ پرمهال کليمه طيبه ونه وايي نو څه كيږي
۲۰۸	ايا په قبر کې د پيغمبر عليه السلام شبیه بنودل كيږي
۲۰۸	ايا مړی سلام اوري
۲۰۹	مړی د ښخونکو کشار اوري
۲۰۹	د قبر عذاب حق دی
۲۱۰	د قبر حالات حق دي
۲۱۱	د قبر عذاب او ثواب حق دي
۲۱۲	د حشر له حساب نه مخکې د قبر عذاب ولې
۲۱۳	د قبر د عذاب احساس ژونديو خلکو ته ولې نه كيږي
۲۱۴	په قبر کې جسم سره د روح تعلق
۲۱۵	روح له بدن نه تړوتلو وروسته قبر کې د سوال جواب څنگه ورکولی شي
۲۱۵	په قبر کې روح او جسم دواړو ته عذاب ورکول كيږي
۲۱۵	د دوشنبې (پير) په ورځ مړ کېدل او د قبر عذاب
۲۱۶	انساني روح
۲۱۷	ايا روح او جان يو شئ دی
۲۱۸	د مرغیو له روح نه څه مزاد دي
۲۱۸	د څښولو نه وروسته روح چېرته وي
۲۱۹	ايا روح ته په دنيا کې د گمځيدو ازادي وي
۲۲۰	ايا د روحونو دنيا ته راتلل ثابت دي
۲۲۱	ايا روحونه د زيات (پانشنبې) په ورځ راځي
۲۲۱	ايا د مرگ نه وروسته روح څلويښت ورځو پورې کور ته راځي
۲۲۱	په حادثه کې د مړ شوي د روح ځای

صفحه	مضمون
۲۲۲	د مرگ نه وروسته روح په بل قالب کې نه ننوځي
۲۲۲	ايا په قيامت کې به روح راپورته کيږي
۲۲۳	د برزخ ژوند به څنگه وي
۲۲۹	په عذاب قبر باندې يو څو سوالونه اود هغو جوابونه
۲۳۴	د قبر د عذاب په سلسله کې د يو څو شبهاتو جوابونه
۲۳۸	د قبر د عذاب وجوهات
۲۵۴	د قبر د عذاب باره کې يو څو خواستونه
۲۵۲	له مرگ نه وروسته د مړي تاثرات

❖ د آخرت جزا او سزا ❖

۲۵۸	د حشر په ورځ د محمد ﷺ د شفاعت تفصيل
۲۶۱	د خداي په فيصله کې د شفاعت برخه
۲۶۱	د قيامت په ورځ به د چا په نوم بلل کيږي
۲۶۲	د قيامت په ورځ به خلک د پلار په نوم رابلل کيږي
۲۶۳	د مرگ نه وروسته او د قيامت په ورځ د عملونو تول
۲۶۴	ايا د حساب کتاب نه وروسته به د نبي بعثت وي
۲۶۵	نبي کریم ﷺ په جزا او سزا کيښ شريک نه دې بلکه اطلاع ورکونکې دې
۲۶۵	د گناه د نياوي سزا او د آخرت سزا
۲۶۲	انسان خپلو اعمالو سره جنتي گرځي په اتفاقياتو او نوروشيانو سره نه
۲۶۲	ايا د ټولو مذهبونو خلک به بېنل کيږي
۲۶۲	د کافرانو د نيکو عملونو بدله
۲۶۸	د گنهگار مسلمان بېننه
۲۶۹	د گناه او ثواب برابر کيدو والا انجام
۲۶۹	ايا قطعي گناه چې گناه نه گني هغه به هميشه په جهنم کې وي
۲۶۹	گنهگار مسلمان به د دوزخ نه وروسته جنت ته ځي
۲۷۰	د نيکي امر کول او د بدې نه منع کول د الله د عذاب د بندولو ذريعه ده

❖ جنت ❖

۲۷۲	د دومره لوی جنت حکمت
۲۷۳	په جنت کې د الله ديدار (لیدنه)
۲۷۳	نيکه بڼه به د جنت د حورو سرداره وي

مضمون	صفحه
په جنت کې د يو بل پيژندل او محبت	۲۷۴
په جنت کې د سړي له پاره د سرو زرو استعمال	۲۷۴
په دويم ځل چې ژوندی شي نو څومره عمر به وي	۲۷۴
ايا د " سيد اشباب اهل الجنة " والا حديث صحيح دی	۲۷۵
❖ تعويذ ، کوډې او جادو ❖	
د نظر لگيدو حقيقت	۲۷۷
د تعويذ او بند شرعي حيثيت	۲۷۷
ايا په حديث کې د تعويذ د ځورندولو ممانعت راغلی دی	۲۷۸
تعويذ او بند د صحيح مقصد له پاره جائز دي	۲۷۹
د ناجائز کار له پاره تعويذ هم ناجائز دی	۲۸۰
اخيستونکي او ورکونکي دواړه به گنهگار وي	۲۸۰
د حق کار له پاره تعويذ ليکل دنياوي تدبير دی عبادت نه دی	۲۸۰
په تعويذ باندې معاوضه (شکرانه) اخيستل جائز دي	۲۸۱
تعويذ سره بيت الخلاء ته تلل	۲۸۱
جادو کول گناه کبيره ده ددې د ختمولو د پاره قرآني ايتونه دي	۲۸۲
نقصان رسونکی تعويذ ، جادو او منتر حرام دي	۲۸۲
څوک چې جادو يا منتر حلال گڼلوسره کوي ، نو هغه کافر دی	۲۸۳
د سفلي عملونو نه توبه کول پکار دي	۲۸۳
❖ پيريان ❖	
د پيريانو له پاره رسول	۲۸۴
د پيريانو وجود د قرآن او حديث نه ثابت دی	۲۸۵
د ايمان لرونکو له پاره د پيريانو له وجود منلو پرته بله لاره نشته	۲۸۶
د پيريانو په انسان باندې راتلل له حديث نه ثابت دي	۲۸۶
د پيريانو په انسان باندې مسلط کيدل	۲۸۷
د پيريانو بنځو له انساني سړيو سره تعلق	۲۸۸
د ابليس حقيقت څه دی	۲۸۹
ايا د ابليس اولاد شته	۲۹۰
د همزاد حقيقت څه دی	۲۹۰

صفحه	مضمون
------	-------

❖ رسومات (رواجونه) ❖

۲۹۱	د وهمونو حقيقت
۲۹۱	ماشومانوته د توررنگ تار تړل ياد رانجو خال پرې لگول
۲۹۲	د لمر تندرنيول او حامله بنځه
۲۹۲	د لمر يا سپوږمۍ تندر نيولو وخت کې د حمل لرونکو څارويو د مړۍ نه پرې ويستل
۲۹۳	د اختر د پيسو غوښتلو شرعي حيثيت
۲۹۳	د سالگري (تلين) رواج انگرېزانو ايجاد کړی دی
۲۹۳	د سالگري په رسم کې شرکت کول
۲۹۴	د کور په بنياد کې وينه اچول
۲۹۵	د نوي عيسوي کال راتلو باندې خوشالي
۲۹۵	درياب کې د صدقې په نيت باندې پيسې اچول دگناه ذريعه ده
۲۹۵	د غلطو رواجونو گناه
۲۹۶	د جوړې او نکريزو رواجونه غلط دي
۲۹۷	د واده رسمونه د طاقت لرلو سره سره نه منع کول د شريعت له مخې څنگه دي
۲۹۸	د واده فلم جوړول او تصويرونو ويستلو سره هغه محفوظ کول
۲۹۸	د عذر له وجې گوتونه ټکونه ويستل
۲۹۹	د شپې گوتونه ټکونه ويستل
۲۹۹	ايا گوتونه ټکونه ويستل سپيره دي
۲۹۹	جهلی کې پيدا شوی ماشوم اودهغه جهلی
۲۹۹	د مور د شېدو نه ښلو دروايت حقيقت
۳۰۰	د ماشوم کتلو پيسې ورکول
۳۰۰	د اختر د کار د شرعي حيثيت

❖ وهم پرستي ❖

۳۰۱	په اسلام کې د بدفالي تصور نشته
۳۰۱	اسلام د سپيره توب قائل نه دی سپيره توب د انسان په بدعمل کې دی
۳۰۲	د نجونو پيدا کيدل سپيره گنل
۳۰۲	د ښځو له پاره مختلف رنگه جامې اغوستل جائز دي
۳۰۲	د مياشتو سپيره والی
۳۰۳	په محرم، صفر، رمضان او شعبان کې واده کول

مضمون

صفحه

۳۰۳	د صفر مياشت سپيره گڼل څنگه دي
۳۰۳	په شعبان کې واده جائز دی
۳۰۳	ايا په محرم، صفر کې ودونه کول دغم او تکليف سبب وي
۳۰۴	د وړوګي اخترا او لوی اخترا په مينځ کې واده کول
۳۰۴	ايا د سې شنبې او چار شنبې په ورځ رانجه لگول جائز دي
۳۰۴	د نورو ز داختر له اسلام سره هيڅ تعلق نشته
۳۰۵	د شپې جارو وهل
۳۰۶	د مازديگر نه وروسته جارو وهل او د پيزار له پاسه پيزار کينودل څنگه دي
۳۰۶	د وهم پرستي څو مثالونه
۳۰۶	الته (چپه) پيزار سمول
۳۰۶	استخاره کول حق دي خو فال ايستل ناجائز دي
۳۰۷	د قرآن مجيد نه فال ويستل ناجائز او حرام دي او دا فال د الله حکم گڼل غلط دي
۳۱۱	د لاس نښې (لکيرې) پيژندل او اسلام
۳۱۲	د لاس د نښې پيژندلو گټه خوړل
۳۱۲	د ستورو علم
۳۱۲	په نجوم باندې عقیده ساتل کفر دی
۳۱۳	په نجوميانو اعتماد کول صحيح نه دي
۳۱۳	په برجونو او ستورو کې ذاتي اثر نشته
۳۱۴	نجومی ته لاس بنودل
۳۱۴	څوک چې د نجومی نه دمستقبل د حال پوښتنه وکړي نو دهغه څلويښت ورځې لمونځ نه قبليري
۳۱۴	د ستورو په ذریعه فال ويستل
۳۱۵	په علم الاعداد باندې يقين ساتل گناه ده
۳۱۶	د لاس په کرښو يقين ساتل صحيح نه دي
۳۱۶	کونګ او سپيره توب
۳۱۶	په واده کې دروازه باندې د تیلو اچولو رسم
۳۱۷	د بد نظر نه د بچ کولو له پاره ماشوم ته تور تار تړل يا پرې درانجو خال لگول
۳۱۷	د لمر پریوتو نه وروسته فوراً ډیوه بلول
۳۱۷	د نهې (سې شنبې) او جمعي په ورځ جامې وینځل
۳۱۷	لاس بنودلو سره قسمت معلومول گناه ده او په دې باندې يقين کول کفر دی

صفحه	مضمون
۳۱۸	د سترگو ريږدل
۳۱۸	ايا د مازديگر او د ماښام په مينځ کې مړي ډوډۍ خوري
۳۱۸	د وهم پرستي مثالونه
۳۱۹	شيطان د لمانځه نه منع کولو له پاره د جاي نماز يو کونج اړول غلط دي
۳۱۹	د نقصان په وخت دا ويل چې څوک سپيره به مې سهار ليدلې وي
۳۲۰	په الله غاښ راوتو سره بد فالي وهم پرستۍ ده
۳۲۰	د سپوږمۍ يا لمر په توريدو سره سپوږمۍ يا لمر ته څه تکليف نه رسېږي
۳۲۰	د ښځې ډوډۍ پخولو سره سره خوراک جائز دی
۳۲۰	د جمعي په ورځ جامې وينځل
۳۲۱	د مازديگر او ماښام په مينځ کې خوراک څښاک
۳۲۱	پريکړي نوکونه د پښې لاندې راتلل د سترگو ريږدل، د تورې پيشو مخې ته تيريدل
۳۲۱	په ځمکې باندې گرمې او بو اچولو سره هيڅ نه کېږي
۳۲۲	د مالگې په ځمکه غور ځيدو سره هيڅ نه کېږي، خو قصدا غور ځول يې ښه نه دي
۳۲۲	د کاني د انسان په ژوند باندې اثر کول
۳۲۲	فيروزه کاني د حضرت عمر <small>رضي الله عنه</small> د قاتل فيروز په نوم دی
۳۲۲	د کانو د اثر عقیده ساتل څنگه دي
۳۲۳	د کانو اصليت

❖ متفرقي مسئلې ❖

۳۲۳	کافر ته کافر ويل حق دي
۳۲۴	نا اميدي کفر ده
۳۲۴	متبرک قطعات
۳۲۵	ايا ځمکې ته د جبرائيل عليه السلام راتلل بند شوي دي
۳۲۵	ايا دنيا او مافيا ملعون دي
۳۲۶	ايا "خداي تعالی فرمايي" ويل جائز دي
۳۲۶	د الله په ځای د "خداي" لفظ استعمالول
۳۲۷	د الله تعالی نوم هم په تعظيم سره اخيستل پکار دي
۳۲۸	دا ويل غلط دي چې ټول انسانان د الله تعالی ټپي دي
۳۲۸	الله تعالی د زامنو او لوڼو تقسيم ولې کړی دی
۳۲۹	د الله تعالی په مينه کې ژړل

صفحه	مضمون
۳۳۰	دالترا ساوند (تلویزوني معاینې) په ذریعه د مور د خیتې حال معلومول
۳۳۰	د ابلیس له پاره سزا
۳۳۱	د سورت د خان ایتونه او د خلیج اوسني حالات
۳۳۲	د صبر او بې صبري معیار
۳۳۳	د تخلقوا باخلاق الله مطلب
۳۳۳	د قوم بد خلک به د قوم سرداران شي (څه مطلب؟)
۳۳۴	د رسول ﷺ په ارشاد کې سل حکمتونه وي
۳۳۶	ماشوم ته د خوږ و پریښو دوباره کې د حضور ﷺ
۳۳۶	د نصیحت روایت له ځانه جوړ شوی دی
۳۳۶	د خناس کیسه د ځانه جوړه شوې ده
۳۳۷	حقوق الله او حقوق العباد
۳۳۸	دا د عباد الرحمن صفتونه دي
۳۳۹	د عالمانو باره کې یو څو مشکلات
۳۴۲	دا ذوقیات دي
۳۴۲	د رایې (نظر) د اختلاف حکم بل دی
۳۴۳	مدار په حالاتو او واقعاتو باندې وي
۳۴۴	د کومو خلکو چې داسې ذهن وي هغوی گمراه دي
۳۴۵	د اجتماعي او انفرادي اصلاح اهمیت
۳۴۷	د بې علمي او بې عملي د وبال موازنه
۳۴۸	د زلزلې سببونه څه دي او مسلمان ته څه کول پکار دي
۳۴۸	د یو سک شاهي استدلال
۳۴۹	مړ پیدا شوی بچی به اخرت کې ژوندی کیږي
۳۴۹	مړیخ وغیره باندې انساني آبادي
۳۴۹	ایا مصیبتونه او تکلیفونه په بدنصیبه خلکو باندې راځي
۳۸۲	د سړي او ښځې په لمونځ کې فرض

❖ د اودسه مسائل ❖

۳۹۲	د غسل نه مخکې د اودس کولو تفصیل
۳۹۳	د غسل کولو نه وروسته اودس غیر ضروري دی
۳۹۳	یوازې غسل یې وکړ نو ایا لمونځ ادا کولی شي؟

صفحه	مضمون
۳۹۴	د جمعې د لمانځه د پاره د غسل نه وروسته اودس کول
۳۹۴	په اودس کې نیت شرط نه دی
۳۹۴	له اوداسه پرته یوازې په نیت سره اودس نه کیږي
۳۹۵	د اندامونو درې ځله وینځل سنت دي
۳۹۵	په اودس کې هر اندام د دریو ځلو نه زیات وینځل
۳۹۶	ایا په اوداسه کې د اندامونو د ترتیب خیال ساتل ضروري دي؟
۳۹۶	گنه پرېره دننه وینځل فرض نه دي یوازې خلال یې کافي دی
۳۹۶	د زم زم په اوبو سره اودس او غسل کول
۳۹۷	له عبادت پرته په مخکیني اودس باندې دویم اودس کول گناه ده
۳۹۸	په یو اودس باندې څو عبادتونه
۳۹۹	په یو اودس سره څو لمونځونه
۳۹۹	د پاکی له پاره شوي اودس باندې لمونځ کول
۳۹۹	د قرآن مجید د تلاوت له پاره شوي اودس باندې لمونځ کول
۴۰۰	د اوډس له پاسه اودس کونکی که اودس په نیمه کې پرېږدي؟
۴۰۰	ایا د جنازي د لمانځه په اودس باندې نور لمونځونه کیږي؟
۴۰۰	د غسل پرمهال د اوداسه ماتیدل
۴۰۱	په کومه غسل خانه کې چې متیازې وکړل شي په هغې کې غسل
۴۰۱	په کومه غسل خانه کې چې متیازې کیږي ، په هغې کې اودس
۴۰۱	په غسل خانه کې اودس
۴۰۱	په گرمو اوبو باندې اودس کول
۴۰۲	په گرمو اوبو باندې اودس کولو کې هیڅ حرج نشته
۴۰۲	په کومو اوبو کې چې د بنو یا پوزې خیرې
۴۰۲	وغورځیږي، په هغو باندې اودس کول
۴۰۲	د اودس په دوران کې د اندام دڅه برخې وچه پاتې کیدل
۴۰۲	د اودس نه پاتې شویو اوبو باندې اودس کول جائز دي
۴۰۳	په مستعملو اوبو باندې اودس
۴۰۳	د عذر له وجې په ولاړه اودس کول
۴۰۴	په ولاړه په بیسن (آبدان) کې اودس کول
۴۰۴	چې د جامو د خرابیدو ویره وي نو په ولاړه باندې اودس کول

صفحه	مضمون
۴۰۴	د قران كريم د جلد سازي له پاره اودس كول
۴۰۵	د اودس نه وروسته مخ و لاس و چول
۴۰۵	د اودس نه وروسته په اندامونو باندې پاتې اوبه پاكې دي
۴۰۵	د اودس نه مخكې او د ډوډۍ دخوراك نه وروسته مسواك وهل
۴۰۵	مسواك وهل د بنځو د پاره هم سنت دي
۴۰۶	د اوداسه نه وروسته، د لمانځه نه مخكې مسواك استعمالول څنگه دي؟
۴۰۷	د سنتو ثواب مسواك وهلو سره ملاويږي
۴۰۸	ايا برش او ټوټ پېست د مسواك د سنت بدل دي؟
۴۰۸	د وگ (مصنوعي وينستو) استعمال او اودس
۴۰۹	په مصنوعي وينستو باندې مسح كول
۴۰۹	د شپې د ویده كيدو په وخت اودس كول غوره دي
۴۰۹	د مسح كولو په وخت كې د شهادت گوته يا گټه گوته وينستو سره لگيدل
۴۰۹	كه په لاس باندې زخم وي، نو ايا اودس به كوي او كه تيمم؟
۴۱۰	كه په نوكانو كې خاوره، اوږه يا بل شي نښتي وي، نو د اودس حكم
۴۱۱	مصنوعي لاس سره اودس كول څنگه پكار دي؟
۴۱۲	د لاسونو په گوتو كې خلال كله كول پكار دي
	❖ په كومو شيانو سره چې اودس ماتيري ❖
۴۱۲	د زخم نه د وينې په وتلو باندې د اودس تفصيل
۴۱۳	د غاښ په وتلو باندې كله اودس ماتيري؟
۴۱۳	د غاښ نه وينه وتلو سره اودس ماتيري
۴۱۳	كه په پښه كې ازغي تللو سره وينه راوځي، نو د اودس څه حكم دي؟
۴۱۴	په هوا وتلو سره يوازې اودس كول پكار دي
۴۱۴	كه د اودس كولو نه وروسته هوا خارج شي
۴۱۴	نو اودس به كوي او كه تيمم؟
۴۱۴	د اودس دوران كې كه هوا خارج شي،
۴۱۴	يا وينه راووځي، نو دوباره به اودس كوي
۴۱۵	كه گيس (ريح، هوا) خارج شي، نو اودس ماتيري
۴۱۵	كله كله د متيازو څاڅكيو وتلو سره د اودس حكم
۴۱۵	كه د متيازو څاڅكيو وتل محسوس شي، نو د اودس حكم

صفحه	مضمون
۴۱۵	په نکسیر (د پوزې نه وینه راتللو) سره اودس ماتیرې
۴۱۶	د خوږ سترگې نه په اوبو وتلو سره اودس نه ماتیرې
	❖ په کومو شیانو سره چې اودس نه ماتیرې ❖
۴۱۶	په ملاسته یا ډډه وهلو سره د اودس حکم
۴۱۶	دمپرمنې ښکلولو سره اودس نه ماتیرې
۴۱۷	په جامو بدلولو او خپل ځان ته کتلو سره اودس نه ماتیرې
۴۱۷	لوڅ (لوڅ) ماشوم ته کتلو سره اودس نه ماتیرې
۴۱۷	د لوڅ (لوڅ) تصویر لیدو په اودس باندې اثر
۴۱۸	پرتوگ له کونډو پورته کول گناه ده خو اودس پرې نه ماتیرې
۴۱۸	د بدن د یوې برخې په لوڅوالي باندې اودس نه ماتیرې
۴۱۸	په لوڅېدلو یا مخصوص ځای ته لاس وړلو سره اودس نه ماتیرې
۴۱۸	په خپلیو پښو کولو سره بیا اودس نه لازمیږي
۴۱۹	شرمگاه ته په لاس وړ وړلو سره اودس نه ماتیرې
۴۱۹	په ډوډۍ خوړلو یا لوڅېدلو سره اودس نه ماتیرې
۴۱۹	د سړیو او ښځو دعورت معائنه کولو والا ډاکټر د اودس حکم
۴۲۰	د غسل دوران کې په عورت باندې نظر
۴۲۰	لگېدو سره د غسل او اودس حکم
۴۲۰	د جامو بدلولو په اودس باندې اثر
۴۲۰	غیر محرم ته کتلو سره په اودس باندې اثر
۴۲۰	اودس کولو نه وروسته که څه حرام شي ته وکتل شي، نو اودس نه ماتیرې
۴۲۱	ایا تیکري (خادر) لیرې کولو سره اودس ماتیرې؟
۴۲۱	په اور پخ شوي یا گرم شي خوراک سره اودس نه ماتیرې
۴۲۱	په اوداسه کې چيلم، نسوار، سگریټ، پان استعمالولو نه وروسته لمونځ کول
۴۲۲	د سگریټ څښلو او ټی وي یا ریډیو کتلو او ریډلو په اودس باندې اثر
۴۲۲	د آینې یا ټی وي کتلو په اودس باندې اثر
۴۲۲	د آینې کتلو، ویښتو ډمنځ کولو په اودس باندې اثر
۴۲۲	د ټی وي، ډش او لوڅو تصویرونو کتلو په اودس باندې اثر
۴۲۳	په اوداسه سړی که سگریټ یا نسوار استعمال کړي، نو ایا اودس یې ماتیرې؟
۴۲۳	په لانځکې (گودۍ) کتلو باندې اودس نه ماتیرې

صفحه	مضمون
۴۲۳	نوکانو کې که خيري هم وي اودس کيږي
۴۲۳	د غوږ په خيري راويستلو سره اودس نه ماتيږي
۴۲۴	په ويشتو برابرولو او نوکانو پريکولو باندې اودس نه ماتيږي
۴۲۴	که په سر يا ډيره باندې نکريزي وي نو د اودس حکم
۴۲۴	ماشوم ته تي ورکولو سره اودس نه ماتيږي
۴۲۵	غابښ په سپينو زرو ډکولو سره د غسل او اودس حکم
۴۲۵	په مصنوعي غابښ لگولو سره اودس
۴۲۵	د اودس په وخت کې د ښځې سر لوڅېدل
۴۲۵	سرخي، پاوډر، کریم لگولو سره اودس
۴۲۶	که په بدن باندې تیل، کریم يا واسلین
۴۲۶	لگېدلي وي، نو د اودس حکم
۴۲۶	په لاسونو او پښو باندې د بليچ لگونکې زنانه اودس او لمونځ
۴۲۶	دلمانځه نه وروسته که په لاس باندې د اوږو وغيره ذرات وويني، نو ايا بيا به لمونځ کوي؟
۴۲۷	د خوشبو لگولو نه وروسته اودس جائز دی
۴۲۷	که په لاس باندې ايلفي يا سلوشن لگيدلی وي، نو د اودس شرعي حکم
۴۲۷	کنټيکت لينز لگولو په صورت کې د لمانځه حکم
۴۲۷	سپري کول او اودس
۴۲۸	د اودس کولو په وخت د سلام جواب ورکول
۴۲۸	د اودس دوران کې خبرې اترې کول او د آذان جواب ورکول
۴۲۹	د اودس کولو نه وروسته مخ اولاسونه وچول

❖ داوبواحکام ❖

۴۲۹	د سمندر اوبه ناپاکې نه دي
۴۲۹	د کوهي (څا) د جراثيمو نه ډکو اوبو حکم
۴۳۰	د چينې بهيدونکې اوبه پاکې دي، سره له دې چې
۴۳۰	د هغې نه خنزير او داسې نور... ځناور اوبه څښي
۴۳۰	په کوهي کې متيازو غورځېدو سره کوهی پليتيږي
۴۳۰	د گټر د پيپ گډون او د بد بويه اوبو استعمال
۴۳۱	ناپاکې (گنده) اوبه صفا کولو سره پاکيږي نه
۴۳۱	د ناپاکو څاڅکو والا لوته پاکول

صفحه	مضمون
۴۳۲	په سرک باندې دولاړو اوبو د څاڅکو حکم
۴۳۲	د باران د اوبو څاڅکي
۴۳۲	په ټينکۍ کې مرغۍ وغيره او پر سپرې، نود شو ورځو لمونځونه به راگرځول کيږي؟
۴۳۳	د ناپاک کوهي اوبه استعمالول
۴۳۳	چې په کوهي کې سړی مړ شي، نو هغه به څنگه پاکيږي؟
۴۳۳	که پنه د اوبو ټينکۍ ته ولوېږي نو د اوبو حکم
❖ د غسل مسائل ❖	
۴۳۴	د غسل طريقه
۴۳۶	د مسنون اودس نه وروسته غسل
۴۳۶	په غسل کې په خوله او پوزه کې اوبه اچول
۴۳۶	د پاکېدو له پاره شرط دي
۴۳۷	که په غسل يا اودس کې يو ځای وچ
۴۳۷	پاتې شي، نو د غسل او اودس حکم
۴۳۷	ايا په غسل کې غرغره کول او په پوزه کې اوبه اچول ضروري دي؟
۴۳۸	د غسل په اخر کې خوله وينځل ورياد شي
۴۳۸	د سنت خلاف غسل سره پاکوالي
۴۳۸	په رمضان کې په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو نه پرته غسل کول
۴۳۹	په ولاړه، ناسته او په خلاص ميدان کې غسل کول
۴۳۹	جانگي (نېکر) سره غسل يا اودس کول
۴۳۹	په جاري اوبو کې غوپه وهلو سره غسل
۴۴۰	د حيض نه وروسته پاکېدلو له پاره څه پکاردې
۴۴۰	بښې ته د ټولو وينستو لندول ضروري دي
۴۴۰	د پيټلو غاښ سره اودس او غسل صحيح دي
۴۴۱	په سپينو زرو سره د غاښ ډکونکي غسل او اودس
۴۴۱	په غاښ ډکولو سره په غسل کې رکاوټ نشته
۴۴۱	که په غاښ باندې د دهات وغيره پوښ وي نو د غسل جواز
۴۴۲	فکس لگېدليو غاښونو، يا د مسالې نه ډک شويو غاښونو سره غسل کول
۴۴۲	که په غاښ باندې پوښ لگېدلی وي، نو د غسل او اودس حکم
۴۴۳	مصنوعي وينسته او غسل

صفحه	مضمون
۴۴۴	د نکريزو د رنگ باوجود غسل کيږي
۴۴۴	ايا څوک چې وسمه لگوي د هغه غسل کيږي؟
۴۴۵	د جنابت غسل کولو پرمهال که اوبو ته څاڅکي ورولوږي نو هغه ناپاکه کيږي نه
۴۴۵	که په بالتي کې د غسل کولو په وخت کې څاڅکې پريوځي نو د اوبو حکم
۴۴۶	يوځای غسل خانه او ليتيرين (بيت الخلاء) کې غسل
۴۴۶	په ريل گاډي کې غسل
۴۴۷	د ضرورت نه زياتې اوبه استعمالول مکروه دي
۴۴۷	په اوبو کې سره زر اچولو سره غسل کول
۴۴۷	د قضاء حاجت او غسل پرمهال به مخ کوم طرف ته اړوي
۴۴۸	د جنابت په حالت کې په اوداسه ډوډۍ خوړل غوره دي
۴۴۸	د جنابت په حالت کې د خوراک څښاک اجازت
۴۴۹	د جنابت په حال کې روژه نيول او خوراک کول
۴۴۹	د جنابت په غسل کې تاخير کول
۴۴۹	ايا د جنابت غسل کولو نه پرته ويده کيدل جائز دي؟
۴۴۹	په واجب غسل کې تاخير کول
۴۵۰	په غسل نه کولو کې د دفتري مصروفيت عذر د اعتبار وړ نه دی
۴۵۰	په غسل او اودس کې شک کول
۴۵۱	د جنابت د غسل نه وروسته هماغه جامې اغوستل
۴۵۱	غسل کولو نه وروسته له ځان وچولو پرته لمونځ کول
۴۵۱	په جنابت کې نوکونه اخستل او وينسته برابرول مکروه دي
۴۵۱	په جنابت کې د استعمال شويو جامو او لوښو حکم
۴۵۲	د جنابت په حالت کې ملاقات او د سلام جواب ورکول
۴۵۲	د جنابت په حالت کې حديث، اسلامي
۴۵۲	واقعې اورول او د الله تعالی نوم اخستل
۴۵۳	د غسل پرمهال خبرې اترې
۴۵۳	ايا سړی لوڅ غسل کولای شي؟
۴۵۳	د غسل په وخت کې کلمه لوستل
۴۵۳	له نامه نه لاندې وينسته تر کوم ځای پورې اخستل پکار دي
۴۵۴	غیر ضروري وينسته څومره موده وروسته صفا کول پکار دي؟

صفحه	مضمون
------	-------

۴۵۴	هره هفته صفایي کول غوره دي
۴۵۴	د سینې وینسته په پاکۍ (بلېډ) سره صفا کول
۴۵۴	د پنډیو او ورونونو وینسته به پخپله صفا کوي که په نایي باندې
۴۵۵	پرې شوي وینسته صفا دي

❖ په کومو شيانو باندې غسل واجبېږي ❖

۴۵۵	له احتلام نه وروسته غسل
۴۵۲	د کور والي نه وروسته غسل په ښځه او سړي دواړو باندې فرض دی
۴۵۲	په خوب کې ځان ناپاک لیدل
۴۵۲	د انیمې د عمل سره غسل نه واجبېږي
۴۵۷	د مړي څیرې کولو سره غسل واجب نه دی
۴۵۷	د بچي په پیدا کیدو ښځې باندې غسل فرض نه دی
۴۵۷	په کومه مېرمن باندې چې د سیلان الرحم بیماری وي هغې باندې غسل واجب نه دی
۴۵۸	د کوم سړي نه چې مذي اوځي، هغه به څه کوي؟
۴۵۸	د متيازو سره د څاڅکو په وتلو باندې غسل واجب نه دی
۴۵۸	د اودس یا غسل نه وروسته که د متيازو څاڅکي راشي، نو اودس دې وکړي غسل نه
۴۵۹	که د غسل نه وروسته مني یا د متيازو څاڅکي راشي نو ایا غسل کول واجب دي؟

❖ تیمم ❖

۴۵۹	د اوبو نه پیدا کېدو له وجې د تیمم مصلحت
۴۶۰	تیمم کول کله جائز دي؟
۴۶۱	د تیمم کولو طریقه
۴۶۱	د اوبو په موجودیت کې تیمم کول جائز نه دي
۴۶۲	د اوداسه او غسل د تیمم یوه طریقه ده
۴۶۲	تیمم په کومو شيانو سره جائز دی؟
۴۶۲	د آئل پینټ (د تیلو د رنگ) والا دیوال باندې تیمم کول
۴۶۳	په لرګي باندې تیمم کول
۴۶۳	په یخني (سړو) کې د اودس په ځای تیمم کول
۴۶۳	د وخت د تنګ والي په وجه د غسل په ځای تیمم جائز نه دی
۴۶۴	تیمم په مرض کې صحیح دی په کم همتۍ کې نه
۴۶۴	د غسل په ځای تیمم کله جائز دی؟

صفحه	مضمون
۴۲۴	چې ډاکټر د مرض تصديق وکړي نو تيمم دې وکړي
۴۲۴	د غسل له پاره يو تيمم کافي دي
۴۲۵	چې په اوبو لگېدو سره له دانو نه وينه راوځي نو تيمم جائز دی
۴۲۵	د مستعملو اوبو موجوديت کې تيمم
۴۲۵	په ريل گاډي کې د اوبو دنه موجوديت په وجه تيمم
	❖ په موزو باندې مسح ❖
۴۲۲	په کومو موزو باندې مسح جائز ده؟
۴۲۲	هغه موزې چې مسح پرې کيږي څرمن يې پاکه وي
	❖ حيض او نفاس ❖
	[پاکوالي سره متعلق د بنځو مسائل]
۴۲۷	په لسو ورځو کې راتلونکې وينه به له حيض نه شمېرل کيږي
۴۲۸	د مايشتنۍ ناروغۍ (حيض) نه مخکې او وروسته
۴۲۸	راتلونکو سپينو اوبه سره غسل نه واجبيږي
۴۲۸	د غسل نه وروسته که وينه راشي نو څه کول پکار دي؟
۴۲۸	د حيض څو صورتونه او د هغو حکم
۴۷۰	د رحم نه د خارجېدونکي رطوبت حکم
۴۷۰	بنځه د حيض په ورځو کې غسل کولی شي
۴۷۰	د حيض نه د پاکوالي له پاره هېڅ آيت نشته
۴۷۱	د حيض په ورځو کې په کور والي کولو باندې توبه، استغفار او صدقه
۴۷۱	د حيض او نفاس په حالت کې سړی د بنځې څومره اندازه منس کولی شي؟
۴۷۲	د حيض په ورځو کې د مېرمنې مسح کول
۴۷۲	په اسلام کې د بنځې له پاره د حيض په ورځو کې رعايت
۴۷۳	نفاس څه ته وايي؟
۴۷۳	که د چا حمل ضائع شوی وي، نو لمونځ او روژه به کله شروع کوي؟
۴۷۴	د نفاسې بنځې د لاس خوراک وڅښاک
۴۷۴	د ناپاکۍ په حالت کې تې ورکول
۴۷۵	ايا د بچۍ په پيدائش سره خونه (کمره) ناپاکه کيږي
۴۷۵	د حيض په ورځو کې نکريزي لگول جائز دي
۴۷۵	د حيض دوران کې د اغوستل شويو جامو حکم

صفحه	مضمون
۴۷۲	د ښځې له پاره زېړناف ويښته په اوسپنې سره ليرې كول غوره نه دي
۴۷۲	د حيض په دوران كې د استعمال شوي فرنيچر وغيره حكم
۴۷۲	د حيض په ورځو كې ښځې ته د قرآن كريم لوستل جائز نه دي
۴۷۷	ايا ښځه د حيض په ورځو كې په يادو د قرآن كريم تلاوت كولى شي؟
۴۷۷	د حيض په ورځو كې حديث يادول او د قرآن كريم ترجمه ليكل
۴۷۸	د حيض دوران كې په امتحان كې د قرآني سورتونو ځواب څنگه وليكو؟
۴۷۸	ښځې استاذانې په حيض كې د قرآن كريم تلاوت څنگه وكړي؟
۴۷۹	د حفظ دوران كې د حيض په حالت كې قرآن كريم څنگه ياد كړو؟
۴۷۹	په حيض كې د قرآني ايتونو والا كتاب لوستل او مسح كول
۴۸۰	د حيض په ورځو كې په اسلامي كتابونو كې ليكل شوي قرآني آيتونه څنگه ولولو؟
۴۸۰	د حيض په حالت كې د قرآن كريم او د حديثو دعاگانې لوستل
۴۸۰	د حيض په ورځو كې ذكر كول
۴۸۱	د حيض په ورځو كې عمليات كول
۴۸۱	د ښځې د سر نه وتلي ويښتو سره څه وكړو؟

❖ د نوكانو درنګ مسئلي ❖

۴۸۱	د نوكانو رنگ لګول د كافرانو تقليد دی
۴۸۱	پله دې سره نه اودس كيږي، نه غسل او نه لمونځ
۴۸۲	د نوكانو درنګ والا مري ته دې درنګ پاكولو نه وروسته غسل وركړل شي
۴۸۲	د نوكانو او شونډو رنگ سره لمونځ كول
۴۸۳	د نوكانو درنګ په موزو باندې قياس كول صحيح نه دي
۴۸۳	د نوكانو او د شونډو درنګ په غسل او اودس باندې اثر
۴۸۴	د نوكانو درنګ نقصانات
۴۸۴	ايا د مصنوعي غاښ او د نوكانو رنگ سره لمونځ صحيح دی؟
۴۸۵	د ښځو له پاره كوم قسم ميک اپ جائز دی

❖ په پاڪوالي او ناپاڪوالي كې تلاوت، دعا او اذكار ❖

۴۸۲	په جنابت او بې اودسي كې د قرآن كريم تلاوت كول
۴۸۲	د ناپاڪوالي په حالت كې د قرآني ايت تعويذ استعمالول
۴۸۲	د غسل د لازم والي په وخت د كومو شيانو لوستل جائز دي؟
۴۸۷	د قرآني ايتونو او احاديثو والا مضمون مسح كول

صفحه	مضمون
۴۸۷	د پانې والا پان خوړولو سره قرآن کریم لوستل
۴۸۷	د غسل د فرض کېدو پرمهال د اسم اعظم وظیفه
۴۸۷	بې اودسه اود خوراک په وخت کې تلاوت کول
۴۸۸	له اوداسه پرته د قرآن کریم تلاوت کول
۴۸۸	له اوداسه پرته درود شریف لوستلی شو
۴۸۸	بې اودسه د الله پاک ذکر کول
۴۸۹	په بیت الخلاء کې کلمه په ژبې سره ویل جائز نه دي
۴۸۹	په بیت الخلاء کې دې دعا په زړه کې ووايي
۴۸۹	د لفظ الله والا امېل (لاکت) سره لیتیرین ته تلل
۴۸۹	په میدان کې قضاء حاجت کولو نه مخکې دعا کوم ځای ولوستل شي؟
۴۹۰	د جنابت په حالت کې نوکان اخستل

❖ د نجاست او پاکوالي مسائل ❖

۴۹۰	د نجاست خفیفه او نجاست غلیظه تعریف
۴۹۲	له څومره نجاست سره لمونځ جائز دی؟
۴۹۲	د ډیر وخته پوري د څاڅکو د راتلو د پاکوالي طریقه
۴۹۲	هوا سره که نجاست اووځي، نو د اودس نه مخکې دې استنجاء وکړي
۴۹۳	د ویده کېدو نه وروسته لاس وینځل
۴۹۴	د اودس د اوبو څاڅکي ناپاکه نه دي
۴۹۴	د اودس په څاڅکو سره حوض نه ناپاکه کیږي
۴۹۴	په زکام کې د پوزې نه وتونکې اوبه پاکې دي
۴۹۵	د پیو (شیدو) رودونکي ماشوم متیازې ناپاکې دي
۴۹۵	ماشوم چې په کوم شي متیازې وکړي هغه پاکېدلی شي؟
۴۹۵	په یو مشین باندې د غیر مسلمو د جامو سره جامې وینځل
۴۹۶	د ډرائی کلیسر (د جامو وینځلو مشین) باندې د وینځل شویو جامو حکم
۴۹۷	آیا په واشنگ مشین سره وینځل شوې جامې پاکې وي؟
۴۹۷	د دهبی وینځل شوې جامې پاکې دي
۴۹۷	ناپاکه جامه یوځل وینځلو نه وروسته په تناب باندې اچولو سره تناب هم ناپاکه کوي
۴۹۸	ایا ناپاکه شی نچوړول ضروري دي؟
۴۹۸	په تیلو کې چې مږه پریوځي نو د پاکولو طریقه یې

صفحه	مضمون
۴۹۸	د اوسپنې شيانو باندې گندگي ولگيږي نو څنگه به پاکيږي؟
۴۹۸	د پلاستېک لوبښي هم وينځلو سره پاکيږي
۴۹۹	د لوبښي د پاکولو طريقه
۴۹۹	په گندگي کې د غورځېدلي ساعت (گري) د پاکولو طريقه
۴۹۹	د مالوچو او د فوم د گدي د پاکولو طريقه
۵۰۰	قالينه او د فوم گدي به څنگه پاکيږي؟
۵۰۰	ناپاکه کپړې په لمر وچولو سره نه پاکيږي
۵۰۰	په لاس باندې چې ښکاره نجاست نه وي نو لوبښي نه ناپاکه کيږي
۵۰۱	په ناپاکه څاخکو باندې جامې ناپاکه کيږي
۵۰۱	د ناپاکه جامو څاخکي ناپاک دي
۵۰۱	د گنده خلکو سره لگيدو نه وروسته د جامو پاکي
۵۰۱	که د بولو نه وروسته تشوپيپر (تشناب کاغذ) استعمال شي
۵۰۱	نو خولې راتلو سره جامې نه پليتيږي
۵۰۲	غوبښي سره د لگېدلي وينې شرعي حکم
۵۰۲	د عيسايې ښځې په لاس سره وينځل شوې جامې پاکې دي
۵۰۲	ناپاکه ځای د وچيدلو نه وروسته پاکيږي
۵۰۳	د کوم شي چې ناپاکه کېدل يقيني يا غالب نه وي هغه به پاک گنل کيږي
۵۰۳	په پاکوالي کې د شيطان د وسوسې د ختمولو طريقه
۵۰۳	کومې جامې چې سپي سره ولگيږي د هغو حکم
۵۰۴	د سپي لارې ناپاکه دي
۵۰۴	ايا وړوکی سپی هم پليت دی؟
۵۰۴	که پيشو د بدن يا جامو سره ولگيږي نو؟
۵۰۴	د ناپاکې وازدې والا صابون
۵۰۵	په بستره باندې پيشو څملاستل يا پيشو ته لاس ور وړل
۵۰۵	دهغو لوبښو استعمالول چې د پاکي خيال يې نه ساتل کيږي
۵۰۵	يوه لوټه څو ځله د بولو لپاره استعمالول
۵۰۵	د مياشو وژلو دوايي که په جامو ولگيږي نو ايا جامې پليتيږي؟
۵۰۶	آئل پينټ چې الکحل په کې وي، د خپلورنگ په جامو يا ديوال باندې ولگيږي
۵۰۶	د پرفيوم استعمال او د لمونځ اداء کول

صفحه	مضمون
۵۰۶	د بهر ملک نه د راوړل شوي لوشن او پتروليم جيلي لگولو سره اودس کول
۵۰۶	د ناپاکه لوبښي د پاکولو طريقه
۵۰۷	ټول شيان ناپاکه گڼل وهم دی
	❖ د لمونځ فرضيت او اهميت ❖
۵۰۷	پنځلس کلن هلک يا انجيلی باندې لمونځ فرض دی
۵۰۸	که د بالغ کيدو کال ورته ياد نه وي نو قضاء لمونځونه او روژي کله نه شروع کړي؟
۵۰۸	د لمونځ پرېښودونکي ته کامل مسلمان نه شي ويل کېدای
۵۰۹	د لمونځ پرېښودونکي حکم
۵۱۱	که د مصروفيت له وجې نه د لمانځه وخت
۵۱۱	لار شي يا جماعت لار شي نو څه حکم دی؟
۵۱۱	ايا لمونځ پرېښودونکي ته د ايمان تازه کول ضروري دي؟
۵۱۲	د لمونځ پرېښودلو وبال
۵۱۳	لمونځ پرېښودل د کافر کار دی
۵۱۳	ايا د لمونځ پرېښودونکي نور د خير عملونه قبلېږي؟
۵۱۴	کوم سړی چې د فرض لمونځ اجازه نه ورکوي د هغه ملازمت جائز نه دی
۵۱۴	الله پاک غفور او رحيم گڼلو سره د لمونځ پرېښودونکي سزا
۵۱۵	لمونځ فرض دی او ډيره واجب ده په دواړو باندې عمل لازم دی
۵۱۵	د لمونځ پرېښودونکي سره کار کول
۵۱۶	په لمونځ قائمولو او لمونځ کولو کې څه فرق دی؟
۵۱۶	د لمانځه له پاره د مصروفيت بانه باطله ده
۵۱۷	ايا لومړی د اخلاقو سمول پکار دي بيا لمونځ؟
۵۱۷	د تعليم له پاره د مازديگر لمونځ پرېښودل صحيح نه دي
۵۱۷	د مطلب د پوره کيدو نه وروسته لمونځ روژه پرېښودل ډيره غلطه خبره ده
۵۱۸	ايا څه داسې معيار شته چې په هغه سره د لمانځه د قبلېدو علم وشي؟
۵۱۸	لمونځ قائمول د اسلامي حکومت لومړی ذمه واري ده
۵۱۹	د لمانځه په وخت کې په کاروبار کې مشغولېدل حرام دي
۵۱۹	ايا ډيره خړيلی لمونځ کونکی د بل کس لمونځ صحيح کولای شي؟
۵۱۹	ايا په اولنيو امتونو هم لمونځ فرض و؟
۵۲۰	د ترغيث په نيت سره خپل لمونځ نورو خلکو ته اورول

مضمون	صفحه
خلوښت ورځې د اول تکيړنيونکي کچېرته يوه ورځ په کور کې جماعت وکړي نو ايا ورځې به پوره شي؟	۵۲۰
که په لمانځه کې خشوع نه وي نو ايا د لمونځ کولو فائده شته؟ د خشوع پيدا کولو طريقه	۵۲۰
د ډاکټر مريض په خطرناک حالت کې پريښودل او لمانځه ته تلل	۵۲۱
مريض ته لمونځ ولې معاف نه دی، حالانکې سرکاري ډيوټي نه ريتائره (متقاعد) کس ته پنشن ورکول کيږي؟	۵۲۱
د تهجد لمونځ لپاره الارم گړۍ لگول	۵۲۲
د يوې مياشتې لمونځونه په درې ورځو کې ادا کول	۵۲۳
د سرکاري ډيوټي دوران کې لمونځ کول څنگه دي؟	۵۲۳
په نابالغ باندې د لمونځ نه فرض کېدو باوجود د سختي حکم ولې دی؟	۵۲۳
د اوو کلونو يا لسو کالو په عمر کې که لمونځ لاړ شي نو ايا قضا پرې وکړل شي؟	۵۲۴
که د لمانځه په قبوليت کې د چا شک وي نو څه وکړي؟	۵۲۴
ايا د خوښېدو وروڼو له پاره د روزي گټونکي په ذمه لمونځ نشته؟	۵۲۵
❖ د لمانځه وختونه ❖	
د وخت نه مخکې لمونځ کول صحيح نه دي	۵۲۵
د سحر، ماسپښين، مازديگر، ماسپام او ماسخوتن وخت څو پورې وي؟	۵۲۶
د اذان نه څومره وخت وروسته لمونځ کېدلای شي؟	۵۲۷
د اذان نه فوراً وروسته په کور کې لمونځ کول	۵۲۷
د سهار لمونځ د سرڅي په وخت کې کول	۵۲۸
د سهار جمعه لمر راختلو نه نیمه گېڼټه مخکې مناسب ده	۵۲۸
د صبح صادق نه وروسته وتر او نفلونه کول	۵۲۹
د صبح صادق نه د لمر راختلو پورې نفل لمونځ کول منع دي	۵۲۹
که د ماسخوتن لمونځ پاتې شي نو د سهار د اذان نه وروسته دې وکړل شي	۵۲۹
د سهار لمانځه لپاره د پورته کېدلو طريقه	۵۳۰
د سهار د سنتو په مينځ کې د لمر راختل	۵۳۰
د سهار لمونځ د لمر راختلو نه څومره وخت مخکې کېدای شي؟	۵۳۱
ايا په مکروه وختونو کې د لمونځ کوونکي لمونځ د قبلیدو قابل دی؟	۵۳۱

صفحه	مضمون
۵۳۱	د لمانځه مکروه وختونه
۵۳۱	د سهار د لمانځه نه مخکې او وروسته څومره وخت مکروه دی؟
۵۳۲	د اشراق د لمانځه وخت کله وي؟
۵۳۳	په رمضان المبارک کې د سهار لمونځ
۵۳۳	د نصف النهار (ورځې نيمايي) او د زوال وخت
۵۳۴	د نصف النهار نه څه مراد دي؟
۵۳۲	د زوال د وخت تعريف
۵۳۷	د شپې دولس بجې د زوال تصور غلط دی
۵۳۷	په مکه مکرمه کې او د جمعې په ورځ هم زوال وي
۵۳۸	د ماسپښين لمونځ په يوه بجه او شل منټه
۵۳۸	د اصلي سيوري (فئ الزوال) نه څه مراد دي؟
۵۳۹	د گرمي په موسم کې د ماسپښين اخري وخت
۵۳۹	د ماسپښين لمونځ يوه نيمه بجه کول پکار دي يا دوه نيمې بجې؟
۵۳۹	د سيوري يو مثل کيدلو سره د مازديگر لمونځ کول
۵۴۰	د لمر د وېدو په وخت کې د مازديگر لمونځ
۵۴۱	د ماسخوتن لمونځ د ماښام نه يوه يا نيمه گنټه وروسته نه کيږي
۵۴۱	د ماښام لمونځ تر کومه وخته پورې کيږي؟
۵۴۲	د ماسخوتن لمونځ د ويده کيدلو نه وروسته ادا کول
۵۴۳	د ماښام او ماسخوتن لمونځ په يو وخت کول
۵۴۳	د ماسخوتن د فرضونه وروسته د سنتو او وترو افضل وخت
۵۴۳	د سفر دوران کې دوه لمونځونه يو ځای کول
۵۴۴	په هوايي سفر کې د وختونو د فرق په لمونځ او روژه باندې اثر
۵۴۴	د مازديگر او د سهار د طواف نه وروسته د نفلونو وخت
۵۴۴	د بې وخته نفل کولو کفارې استغفار دی
۵۴۵	د دوه وختونو امرنځونه يو ځای کول صحيح نه دي
۵۴۵	ماسپښين او مازديگر، ماښام او ماسخوتن يو ځای کول
۵۴۶	ماسپښين او مازديگر يو ځای او ماښام و ماسخوتن يو ځای کول
۵۴۶	په يو وخت پنځه لمونځونه ادا کول
۵۴۷	په کومو وختونو کې نفل لمونځ منع دی؟

صفحه	مضمون
۵۴۷	د تهجدو لمونځ د شپې دوه بجې کول
۵۴۷	د تهجدو وخت
۵۴۸	د روژې ماتولو نه لس دقيقې وروسته جمعه کول
۵۴۸	په رمضان کې د اذان وختونه
۵۴۹	د جمعي او د ماسپېنين د لمونځونو افضل وخت

❖ د جومات مسائل ❖

۵۵۰	ټول جوماتونه د الله پاک کورونه دي
۵۵۰	غير مسلم خپلې عبادت گاه
۵۵۰	باندي د مسجد نوم نه شي ايښودلی
۵۵۱	مسجد د مسلمانانو د عبادت گاه نوم دی
۵۵۲	جومات د اسلام شعار دی
۵۵۳	د جومات جوړول عبادت دی او کافر ددې اهل نه دی
۵۵۲	د جومات جوړول يوازي د مسلمانانو حق دی
۵۵۲	د غير مسلمو جوړ کړی مسجد، مسجد ضرار، دی
۵۵۷	کافر ناپاک او په جومات کې د هغه داخلیدل ممنوع
۵۶۰	منافقان دې د جوماتونو نه ووېستل شي
۵۶۰	د منافقانو مسجد، مسجد نه دی
۵۶۱	د منافقانو د مسلمان کیدلو شرط
۵۶۲	د يو غير مسلم د جومات په شان عبادت خانه جوړول
۵۶۴	د جومات قبلې ته مخ کیدل د اسلام شعار دی
۵۶۵	محراب د اسلام شعار دی
۵۶۷	اذان
۵۶۹	د جومات مناره
۵۶۹	بغیر د اجازت نه د غير مسلم په ځای کې جومات جوړول نا جائز دي
۵۷۰	قبضه شوي ځای باندي د جومات تعمیر
۵۷۰	د پارک، سکول او دېران (گندگي) په ځای کې جومات جوړول
۵۷۱	په ناجائزه قبضه شوې ځمکه باندي د جومات تعمیر او په هغه کې د لمانځه حکم
۵۷۱	د جومات د پراخوالي لپاره سرکاري ځمکه قبضه کول
۵۷۱	د شرعي جومات تفصیل

صفحه	مضمون
۵۷۳	په پردۍ ځمکه باندې جومات جوړول
۵۷۴	د وارثانو د رضامندۍ نه بغير کور په جومات کې شاملول
۵۷۵	د جومات د ضرورياتو له پاره خرچه کول هم صدقه ده
۵۷۵	د سته (جواری) کاروبار پيسې په جومات کې لگول
۵۷۵	جومات د جوړونکي نوم ته منسوبول
۵۷۲	د جومات حيثيت بدلول صحيح نه دي
۵۷۲	جومات شهيد کول
۵۷۷	د يو جومات آبادولو له پاره دويم جومات راغورځول جائز نه دي
۵۷۷	جومات بل ځای ته منتقل کول صحيح نه دي
۵۷۸	د نوي جومات له وجې نه زور جومات شهيد کول
۵۷۸	د مسافرو د ضرورت په خاطر دويم جومات جوړول
۵۷۹	د کارخانې د جومات شرعي حيثيت
۵۸۱	نوي جومات جوړولو سره لومړي جومات ته قفل (تاله) لگول صحيح دی
۵۸۲	د تعميري نقص په وجه چې په يو طرف کې
۵۸۲	لمونځ کونکي ډير کم وي نو لمونځ مکروه دی
۵۸۲	قبرونو ته نژدې جومات کې لمونځ کېږي

پيش لفظ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى اما بعد!

الحمد لله د. ستاسو مسائل اودهغو حل، د دويم جلد کولو سعادت حاصليري، اول جلد د رمضان المبارک میاشت ۱۴۰۹ هـ کال کې چې کله عام منظر ته راغی، نو علماء کرامو، مشائخو او اخلاص مندو مسلمانانو کې ښه مقبول شو او اول ايډيشن لاس په لاس ختم اوله هر طرفه غوښتنه وشوه چې ددې کتاب دويم ايډيشن او پاتې برخې هم زرتزره د علمي تندي ماتولو له پاره مکمل شي، امېد همدا و چې د اول جلد نه وروسته دويم جلد چې دهغه څه برخه تياره شوې هم وه، زرتزره چاپ شي او لوستونکو ته ورسيري، خود، «عرفت رڼې بفسخ العزائم»، مصداق تقدير په تدبير باندې غالب شو او دبېرې د ټولو کوششونو د علماء کرامو، مشائخو، مخلصينو او محبينو د ټينگار سره سره د دويم جلد په تکميل باندې دوه کاله ولگيدل، داهم خالص د الله تعالی فضل، کرم او احسان دی چې دهغه توفيق او مدد شامل حال شو او د علم دومره عظيمه ذخيره د علم د تېرو لاسونو ته ورسیده، فالحمد لله على مئه واحسانه.

په ۱۹۷۸م کې (جنگ) ورځپاڼې په انقلابي ميدان کې قدم کيښود، کله چې ميرشکيل الرحمن صاحبزاده او ميرخليل الرحمن د صحافت په ميدان کې عملي برخه واخيستله او د روزنامه جنگ کراچۍ ذمه داري يې پر غاړه شوه، دې ځوان د صحافت په ميدان کې نوې نوې تجربې شروع کړې، په دې تجربو کې يوه تجربه د اسلامي صحفې اغاز و، د ختم نبوت مسئلې سره د دلچسپي له وجې قدوة الاتقياء شيخ المشائخ رئيس المحدثين شيخنا حضرت مولانا سيد محمد يوسف بنوري نورالله مرقده سره تعلق او محبت و، له دې وجې ددې صحفې د ترتيب او تدوين له پاره يې د حضرت شيخ محترم متعلقينو طرف ته نظر پورته شو او د همدې عظيم خدمت له پاره يې زموږ شيخ اومربي اومشر مولانا محمد يوسف لدهيانوي رحمته الله ته درخواست وکړ، تصنيف او تاليف، درس و تدريس، مجلس تحفظ ختم نبوت، ماهنامه بينات او نور علمي مشاغل او اخباري کار سره د طبعي ميلان نه کيدوله وجې حضرت شيخ ددې ذمه داري نه معذرت وکړ، خود حضرت شيخ بنوري رحمته الله د جانشين بقيه السلف حضرت اقدس مولانا مفتي احمد الرحمن په ټينگار باندې دوی دا ذمه داري قبوله کړه او د (۱۹۷۸م) دمۍ د مياشتې نه دوی په اسلامي صفحه (اقرء) کې د تحريري کار اغاز وکړ، «نور بصيرت»، «ستاسو مسائل اودهغو حل»، «افتتاحيه»، عنواناتو سره يې مستقلي سلسلې شروع کړلې، «افتتاحيه»، ادارتي کالم باندې مشتمل يو قلمي جهاد و، چې په دې کې به دوی هره هفته د حکمرانانو د افعالو او اعمالو گرفت او دمختلفو لاديني

نظرياتو خلاف خپله نظريه مسلمانانو ته وړاندې کوله، د حالاتو تجزيه اود امت مسلمه د ذمه داريو احساس به يې ورکولو، دا کالم ډېر زيات مقبول او خوښ کړل شو، خاص طور سره د دوی اداريه، ايا اسلام نافذ شوی دی؟، ډېر خوښ کړل شو، خو حق کليمه حکمرانانو کله خوښه کړې ده چې داسلسله به يې خوښه کړې وي، د جنگ اخبار په دې اداريه باندې سخت نوټس واخستل شو ډېر ځل اشتهار بند شو، داخبار بندولو د پرکې ورکړل شوې، اخردا چې مير خليل الرحمن صاحب د دې ډرکو برداشت ونه کړای شو او دا سلسله مجبورا بنده کړل شوه.

، نور بصيرت،، د خاتم النبیین ﷺ دا حاديثو او مبارکو الفاظو تشریح او توضیح سره متعلق وه، د حديث شريف د الفاظو طباعت په اخبار کې مشکل اود بې حرمتي سبب جوړېده او يوازې په ترجمه باندې اکتفاء کول خوښ نه و، له دې وجې دا سلسله بنده شوه.

، ستاسومسائل اودهغو حل،، د جنگ اخبار د ټولونه زيات خوښ او مقبول کالم دی، چې دا هره جمعه د ټولونه مخکې لوستل کيږي او الله تعالی دې سلسلې ته داسې مقبوليت ورکړ چې په لکونو خلک هره جمعه نه يوازې د دې منتظرو و، بلکې دخپل ژوند له پاره يې لازمي برخه گڼله اود بې شميره خلکو په ژوند کې يې انقلاب پيدا کړی و، په زرگونو خلکو د دې کالم له وجې خپل شکلونه د نبي کریم ﷺ د صورت مطابق جوړ کړي وو، په سوال او جواب باندې مشتمله دا فقهي سلسله د موجوده دوره غه انقلابي سلسله ده چې دې په لکونو خلک په ، طلب العلم فريضة على كل مسلم،، باندې عملي طور راوستي وو، الله تعالی دې داسلسله دغه شان قبوليت عامه سره تراخه پورې جاري ساتي.

لکه څنگه چې پورته ذکر کړل شو چې د دې سلسلې د شروع نه د علماء کرامو، مشائخو او لوستونکو ټينگار و، چې په کتابي شکل کې دامحفوظ کړل شي چې ترقيامته پورې راروان نسلونه د دې نه فائده واخلي، د لوستونکو په اصرار باندې اول جلد تقريبا لس کاله وروسته د نظر ثاني نه وروسته منظر عام ته راغی اود دې نه پوره دوه کاله وروسته دا دويم جلد د فقهي د ترتيب په لحاظ سره د کتاب الطهارة او کتاب الصلوة په احکامو باندې مشتمل دی، اگر چې د نورو کتابونو په شان کې ترتيب و اړمستلې نشته، خود کومو جزئياتو متعلق چې سوالات شوي دي دهغه د ترتيب خاص خيال او اهتمام شوی دی.

د دې کتاب د تدوين او چاپ په مرحلو کې جناب ډاکټر شهيرالدين علوي صاحب، مولانا محمد جميل خان (انچارج اسلامي صفحه اقرء)، مولانا محمد نعيم امجد سليمي، عبداللطيف طاهر، مولانا سعيد احمد جلال پوري او محمد وسيم غزالي ډېر مدد وکړ، الله تعالی دې ټولو حضراتو ته له خپله لوري جزاء خيرونه کړي او زما له پاره او زما د ادارې له

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

په خپله نه بدليري او قران بدلوي

سوال: تاسوته زحمت درکوم، روزنامه،، نوا،، وقت،، اتوار ۱۰ جون ۱۹۹۰ کې (د نور بصيرت) دمستقل عنوان دلاندي ميا عبدالرشيد صاحب، بازار او برهيا،، په عنوان سره يو تحرير ليکلی و، (هغه څه درليږم) په کوم چې زما د علم مطابق مصنف د حديث نبوي د نفي، جهاد بالسيف او د جهاد باللسان په باره کې خپله رايه او د مسواک (سنت رسول ﷺ) په باره کې هرزه سرايي نه کار اخيستی دی، تاسوته خواست دی چې دميا عبدالرشيد د کم علمي او هرزه سرائي مدلل ځواب ورکړي چې دا حقريې په دې روزنامه کې خپره کړي او د ډيرو مسلمانانو شکونه کوم چې دمصنف په تحرير سره پيدا شوي دي ليري شي، الله تعالی به تاسوته اجر عظيم درکړي.

د نور بصيرت په عنوان سره ليکل شوی دميا عبدالرشيد پورته ذکر شوی مضمون دادی:

بازاوبوډی

رومي عليه السلام يو حکايت ليکلی دی چې د يوې بوډۍ د کور په چت باندې يو باز کيښاست او اتفاق سره د يوې لاس ته ورغی، بوډۍ دهغه سره مينه کوله او دهغه منبو کې ته يې وکتل، نوويې ويل، های افسوس منبو که دې دومره اوږده شوې ده او دمخې طرف نه کږه شوې ده، بيا دهغه پنځې ته يې وکتل، نو د يرافسوس يې وکړ، چې نوکونه يې دومره لوی شوي دي، بوډۍ قينچۍ راواخستله اول يې دباز منبو که کت کړه، بيا يې دهغه پنځې پرې کړلې، بيا يې دهغه وزرې کت کړلې اوله دې نه وروسته په خوشالۍ سره يې وويل: اوس څومره ښه ښکاري!

رومي عليه السلام له دې نه د انتيجه اخلي، چې ځينې خلک ښه ښه شيان بیکاره او فضول کړي او دا گڼي چې هغوی ددی اصلاح کړي ده، همدغه څه زموږ د اسلام سره روان دي، چې يو طرف ته ددې ددنه نه د جهاد شوق ويستل کيږي، نو دويم طرف ته رسمونو باندې زور اچول کيږي او د اعمال بې روحه جوړولو کوششونه روان دي، د کومې له وجې نه چې په مسلمانانو کې تنگ نظري، تعصب او فرقه پرستي خبريږي، دريم طرف ته مسلمانان په قيصر راگيروي، چې دهغه په نتيجه کې د حقيقت نه ليري کيږي.

يو فوخي افسر ماته وويل چې دهغه د دفتر سره کوم جومات دی په هغه کې د ماسپښين د لمانځه نه وروسته يو کتاب لوستل کيږي، يوه ورځ د ابن ماجه په حوالې سره دا حديث بيان شو، چې دوه کسان و په هغوی کې يو کس د شهادت مرگ وموند او دويم کس په

طبعي مرگ مړشو. چا په خوب کې وليدل چې طبعي مرگ باندې مرکيدونکي څوکاله وړاندې د شهيدنه جنت ته داخل شو، په پوښتنه باندې معلومه شوه چې طبعي مرگ باندې مرکيدونکي لمونځونه او روژې زياتې نيولې وې له دې وجې نه هغه ته په شهيد باندې فوقيت حاصل شو، دادمنلو خبره ده؟ ايا دا خبره د اسلام د تعليم بالکل خلاف نه ده؟ متفقه مسئله ده چې د شهادت مرگ افضل ترين مرگ دی. شهيد پرته دڅه حساب کتاب نه جنت ته داخلېږي، ايا د فوځيانو د دنده د شهادت د شوق ختمولو يو کوشش نه دی؟

د سورة الصف په څلورم ايت کې دي چې يقينا الله تعالى هغه کسان خوښوي چې د الله تعالى په لار کې جنگيږي، لکه چې هغوی د اوسپنې ديوالونه وي. داپه واضح ډول د جنگ په باره کې دی خو دې افسرماته وويل چې هلته دا ايت پرېښودل شوی دی دايت ۱۱ تفسير همدا رنگه بيان شوی دی، کوم خلک چې د الله تعالى په لاره کې (جهاد نه بلکې) کوشش کوي په خپلو مالونو او جانونو سره.

ظاهره ده چې ددې کوشش نه مراد په تبليغي دوره باندې تلل دي

يوبل فوجي افسر راته واقعه واوروله چې د بهاو لپور طرف د هغوی درې ټينکونه په نهر کې غورځيدلي وو، ځوانانو هغه ولټول، دوه پيدا شول خودريم پيدا نه شو، ماښام کې کرنل صاحب چا چې ماشاء الله ددې پر هيزگاره جماعت سره تعلق لاره، ځوانان راغونډ کړل او ويې ويل چې معلومېږي چې نن تاسو مسواک په صحيح طريقې سره نه و استعمال کړی، له دې وجې نه ټينک (ټانگ) پيدانه شو، سبا په ښه طريقې سره مسواک وکړئ او راشئ، په دويمه ورځ چې ځوانانو په ښه طريقې سره مسواک وکړ او نهر ته کوز شول نو دريم ټينک هم پيدا شو.

جواب: ميا صاحب چې درومي عليه السلام په حوالې سره کوم حکايت، باز او بوډی،، نقل کړی دی هغه هم په ځای ده او ددې په نقل کولو سره دميا صاحب داوينا هم په سر سترگو چې هم دغه څه زموږ د اسلام سره کيږي.

دميا صاحب زير نظر مضمون هم ددې يوښه مثال دی، په کوم کې دگنيو اړخونو نه د

، روايتي بوډی،، کردار ادا شوی دی.

اول د يوامتي چې د حضور عليه السلام سره کوم تعلق دی دهغه غوښتنه داده چې د حضور عليه السلام ارشاد گرامي اوريدلو سره دهغه سربښکته شي او دهغه له پاره دهیڅ اگر، خو گنجائش پاتې نه شي، ځکه چې دا د يوامتي له پاره، که هغه واقعتاً خپل ځان د حضور عليه السلام امتی گني، د ټولنو نه اخري فيصله د حضور عليه السلام فيصله کيدای شي او د حضور عليه السلام ارشاد نه وروسته بايد دهیڅ داگر او خو گنجائش باقي پاتې نه شي او نه د حضور عليه السلام د فيصلې خلاف اپيل کيدای شي، په قران کریم کې ارشاد دی

"فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا". (النساء: ۶۵)

ترجمه: ستاپه رب مې دې قسم وي! چې دا خلق به ترهغه ايمان نه روارې، ترڅو چې په خپلو جگړو کې ستاحکم ونه مني اوبيا چې ته فيصله وکړې، نودوی په خپلو زړونو کې به هغه فيصله کې هيڅ بوج ورته نه وي او هغه فيصله پوره ومني. (ترجمه حضرت تهاوی)

خو دارشادرباني مطابق، د حضور ﷺ فيصله اوریدلو سره دميا صاحب سر نه ښکته کیږي بلکې هغه دې لره، د جهاد جوش اود شهادت شوق ویستل اویواځې په رسمونوباندې زور ورکول اواعمال پرته دروح نه جوړولو غلطې سره تعبیرکوي، هغه دا حدیث نبوي ﷺ، داسلام اوږده شوې مښوکه گڼي اودروایتې بوډی. په شان فوراً داقینچي سره کټ کوي اوداسلام دادکت کوټ عمل ددوی په نظر کې ورته، نور بصیرت، وایي، حالانکه دروایتې بوډی په شان نه دوی ته دامعلومه ده چې ددې حدیث شریف مقصد څه دی؟ اونه په دې خبردي چې دجذبه جهاداوشوق شهادت صحیح مفهوم څه دی، هغه دا حدیث شریف دجذبه جهاداوشوق شهادت مخالف گڼي او هغوی ته دا حدیث شریف هم هغه شان فالتوپه نظر راځي څنگه چې بوډی ته دباز مښوکه او نوکونه اوږده په نظر راغلي وو.

دويم: ميا صاحب دیو فوځي افسر په حوالې سره مورت ته وایي چې ددوی په جومات کې دماسپښین له لمانځه وروسته یو کتاب لوستل کیږي، یوه ورځ هلته دابن ماجه په حوالې سره دا حدیث بیان کړل شو.

دا کتاب چې دماسپښین نه وروسته بیانیده دحضرت شیخ الحدیث مولانا محمد زکریا مهاجر مدني نورالله مرقدہ کتاب، فضائل نماز، دی اوپه دې کې دا حدیث یواځې دابن ماجه په حوالې سره نه دی ذکر شوی بلکې ددې دحوالوله پاره لاندې ذکر شوي کتابونه دي: ۱: موطا امام مالک. ۲: مسند احمد. ۳: ابوداود. ۴: نسائي. ۵: ابن ماجه. ۶: صحيح ابن خزيمة. ۷: صحيح ابن

حبان. ۸: مستدرک حاکم. ۹: بیهقي. ۱۰: ترغیب وترهیب منذري. ۱۱: درمنثور.

خو دې فوځي افسر وویل چې دابن ماجه حوالې سره دا حدیث بیان کړل شو اوميا صاحب پرته دتحقیق نه په خپله کالم کې دننه کړ، شائد ميا صاحب دروایتې بوډی په شان دقران کریم ذکر ایت هم (نعوذ بالله) فالتوو گڼي.

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى

مَا فَعَلْتُمْ كَادِمِينَ". (الحجرات: ۶)

ترجمه: اي ايمان والاووا که يوشرارتې کس تاسوته خبر راورې، نوښه تحقيق يې

کوي، چې چرته په ناداني کې يوقوم ته نقصان ونه رسوي اوبياپه هغه باندې پښيमानه ئي. (ترجمه حضرت تهانوي رحمته الله عليه)

ميا صاحب پرته دتحقيق نه په دې خبرباندې باور وکړ اوداحديث شريف يې دخپل ناروا تنقيدنښه کړ.

دريم: داحديث کوم چې دميا صاحب دقول مطابق دابن ماجه په حوالې سره لوستل کيده، دلاندینو صحابه کرامونه مروی دي:

۱: حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه: موطا امام مالک ص: ۱۲۱، مسند احمد ج: ۱ ص: ۱۷۰، صحيح ابن خزيمة ج: ۱ ص: ۱۶۰، مستدرک حاکم ج: ۱ ص: ۲۰۰.

امام حاکم رحمته الله عليه ددخپل سندسره نقل کولوکې فرمايې: صحيح الإسناد، امام ذهبي رحمته الله عليه په تلخیص مستدرک کې فرمايې: داحديث صحيح دی، امام نورالدين هيثمي رحمته الله عليه دادامسند امام احمد او طبراني په حوالې سره نقل کړی اوفرمايې: دمسند احمد ټولو راويان صحيح راويان دي.

۲: حضرت عبيد بن خالد رضي الله عنه: مسند احمد ج: ۳ ص: ۵۰۰، ج: ۴ ص: ۲۱۹، ابوداود ج: ۱ ص: ۳۴۲، نسائي ج: ۱ ص: ۲۸۱، سنن کبری بیهقي ج: ۳ ص: ۳۷۱، مصباح السنة ج: ۳ ص: ۴۴۲، مشکوة ص: ۴۵۱، داحديث صحيح دی اوددې ټولو راويان ثقه دي.

۳: حضرت طلحه بن عبيدالله رضي الله عنه: مسند احمد ج: ۱ ص: ۱۲۳، ابن ماجه ص: ۲۸۱، سنن کبری بیهقي ج: ۳ ص: ۳۷۲، مسند ابویعلی ج: ۲ ص: ۹، صحيح ابن حبان ج: ۵ ص: ۲۷۷، مسندبزار (کشف الاستار عن زوائد البزار ج: ۴ ص: ۲۲۷).

امام نورالدين هيثمي رحمته الله عليه داحديث دمسند احمد، مسند ابویعلی اومسندبزار په حوالې سره نقل کړی اوفرمايې چې ددې ټولو راويان صحيح دي. (مجمع الزوائد ج: ۱۰ ص: ۲۰۴)

۴: حضرت ابوهريره رضي الله عنه: مسند احمد ج: ۲ ص: ۳۳۳، امام هيثمي رحمته الله عليه فرمايې: بإسناد حسن، (مجمع الزوائد ج: ۱۰ ص: ۲۰۴) اوهمدغه خبره شيخ دامام منذري نه هم نقل ده.

۵: مسند احمد ج: ۱ ص: ۱۲۳ مشکوة ص: ۴۵۱، مجمع الزوائد ج: ۱۰ ص: ۲۰۴، (حضرت شيخ هم ددې ټولو حديثونو طرف ته اشاره کړې ده).

تاسو گورئ چې داحديث دگنوصحابه کرامو نه مروی دی، ائمه حديث ددې تخريج کړی دی اود دې دروايانو يې توثيق اوتعديل هم کړی دی، خو زموږ دميا صاحب په نزد باندې شائد دحضراتو محدثينو جرح اوتعديل اوتصحيح اوتحسين هم يوفالتموشيوي اودوی يې دادروايتي بودی په شان کت کول غواړي.

څلورم: دصحابه کرامو ددور نه تر نن دور پورې اهل علم داحديث اوري او اوزوي يې لولي يې اودرس کي يې ، خو دچاپه زړه کې هم داخيال رانغی چې دې سره جذبه جهاد او د

شوق شهادت نفی کيږي. البته په حديث کې دلمونځ فضيلت او طاعت او عبادت سره اوږد عمر ورکول سعادت باندې ضرور استدلال وکړل شو. صاحب مصابيح السنة او صاحب مشکوة دا حديث، باب استحباب المال والعمر للطاعة، دلاندې ذکر کړی دی، امام نورالدين هيتمي رحمته الله دايو ځل د... دلمونځ د فضيلت، په بيان کې اوپه دويم ځل، باب طال عمره من المسلمين، دلاندې ذکر کړی دی اوپه صحيح ابن حبان کې دا حديث دلاندیني عنوان ترلاندې ذکر شوی دی

ذكر البيان بأن من طال عمره وحسن عمله قد يفوق الشهيد في سبيل الله تبارك وتعالى.

ترجمه: ددې امر بيان چې د کوم کس عمر اوږد وي او عمل يې ښه وي هغه کله کله د شهيدې سبيل الله نه هم مخکې شي.

غرض دا چې: د جهاد فی سبيل الله او شهادت فی سبيل الله بې شميره فضائل دي، خو په دې څوک پوه نه دي چې جهاد فرض کفايه دی اولمونځ فرض عين دلمونځ په پريښودونکي باندې دکفر اطلاق شوی دی او هم دلمونځ په باره کې فرمايل شوي دي چې لمونځ د دين ستن ده، چا چې دا قائم کړ دين يې قائم کړ او چا چې دا وغورځولوهغه د دين وغورځولو، په اسلام کې د داخليدونه وروسته د دين د ټولونه لوی او اهم رکن لمونځ دی، دلمونځ ددې فضائلو ذکر کولو سره دا چېرته لازم راغلل چې جذبه جهاد او شوق شهادت ورسره ختمیږي او کوم کس چې لمونځ نه کوي څنگه چې زموږ د معاشري د اکثريت حال دی اوپه کومو کې چې فوځي افسران او ځوانان هم شامل دي هغوی به د الله تعالی په لاره کې جهاد څنگه وکړي؟ اودهغه په زړه کې به څنگه د شهادت شوق وي؟ خو دميا صاحب په خيال کې شائد جذبه جهاد او شوق شهادت په مقابل کې لمونځ، روژه او د دين نور اعمال او شعائر فالتو شيان وي، ځکه که حضور عليه السلام د يوشی فضيلت لره شهادت فی سبيل الله نه زيات بيان کړي، نوميا صاحب به دهغه د منلوله پاره هم تيار نه وي اوس انصاف وکړئ چې د اسلام سره دروايتي بودی کردار څوک ادا کوي؟

ميا صاحب د سورة الصف د څلورم ايت ذکر کولو کې د فوځي افسر په حوالې سره موږ ته وايي چې هلته دا ايت پريښودل شوی او دايت نمبر ۱۱ تفسير داسې بيان شوی دی، څوک چې د الله تعالی په لاره کې (جهاد نه بلکې) کوشش کوي په خپلو مالونو سره اوپه خپلو جانو نو سره،

ظاهره ده چې د کوشش نه مراد په تبليغی دوروه باندې تلل دي.

ما اول د قران ايت حواله درکړې ده چې پرته د تحقيق نه يواځې په اوريدل شوې خبره باندې کار وایي کول پکار نه دي او ميا صاحب د فوځي افسر دروايت حال هم پورته معلوم شوی دی، چې حضرت شيخ عليه السلام د يو حديث له پاره د يو درجن کتابونو حواله ورکوي او ددې

فوغي افسر، حافظه يواخي، يواخي ابن ماجه مشكل نوم اوچت كړي شو، هم ددي اندازه لگيدلى شي چې خبره به چيرته روانه وي اودميا صاحب راوي به دادخه نه خه گنهي وي؟
 كومه خبره چې روانه وي او كيږي هغه به داوي چې ددين په دعوت او تبليغ اود مسلمانانو په اسلامي شعائر و قائلو كې چې كوم محنت هم وي په دې باندې دفي سبيل الله، اطلاق كيږي، په خپله جهاد هم دفي سبيل الله ددي محنت يوشكل دي، ټولوته معلومه ده چې د جهاد نه مخكې د مسلمانانو امير لشكر د طرف نه كافرانو ته دادعوت وركول كيږي:
 ❀ تاسو اسلام قبول كړئ، ستاسو حقوق به هماغه وي كوم چې زموږ دي او ستاسو ذمه واري به هم هغه وي كوم چې زموږ ذمه واري ده.

❀ كه تاسو اسلام رانه وړئ، نوموږ چې كوم د اسلام د قانون نظام نافذ كړي دي دهغه دلاندې اوسيدل قبول كړئ اود دې له پاره جزيه وركړئ.
 ❀ او كه جزيه وركول اود اسلام دلاندې اوسيدل درته قبول نه وي، نو د مقابلې له پاره ميدان ته راشئ، توره به زموږه او ستاسو تر مينځه فيصله وكړي^(۱)

د اسلامي جهاد دادفعات هريوطالب علم ته معلوم دي، د كوم نه چې واضح ده چې جهاد هم دعوت الى الله داعلاء كلمه الله له پاره وي، له دې نه وروسته د دعوت او تبليغ په ، في سبيل الله، كيدو كې خه شك پاتې كيږي، حضراتو مفسرينو، دفي سبيل الله په تفسير كې چې كوم خه ليكلي دي چې هغه وكتل شي د كوم نه به چې معلومه شي چې د دين د علم حاصلولو له پاره په سفر باندې تلل هم په ، في سبيل الله، كې داخل دي اوحج او عمره هم په في سبيل الله كې شامل دي اوس يو كس داوايي چې د دين د سربلندي له پاره اود اسلام د ترقي له پاره چې كوم كوششونه وكړل شي، هغه هم په في سبيل الله كې داخل دي او په دې باندې به هم هغه ثواب اواجرو وركول كيږي، كوم چې دفي سبيل الله له پاره موعود دي، نو ايا دهغه دا خبره بې خايه ده؟^(۲)

زه دميا صاحب نه دا پوښتنه كوم چې په تبليغي سفرونه باندې تلل خوستاسوپه خيال كې په ، في سبيل الله، كې داخل نه دي، خو د جهاد في سبيل الله هغه درې دفعات كوم چې ماذكر كړي دي ايا هغه تاسو پوره كړي دي؟

[وَإِذَا دَخَلَ الْمُسْلِمُونَ دَارَ الْحَرْبِ فَحَاصِرُوا مَدِينَةً أَوْ حَصَّنَا دَعَوْهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ (لَمَّا رَوَى ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا " { أَنْ النَّبِيَّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَا قَاتَلَ قَوْمًا حَتَّى دَعَاهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ } قَالَ (فَإِنْ أَجَابُوا كَفُّوا عَنْ قِتَالِهِمْ) لِحُصُولِ الْمَقْصَدِ ، وَقَدْ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ } الْحَدِيثُ . (وَإِنْ امْتَنَعُوا دَعَوْهُمْ إِلَى أَدَاءِ الْجَزْيَةِ) (فَإِنْ بَذَلُوهَا فَلَهُمْ مَا لِلْمُسْلِمِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُسْلِمِينَ) (هِدَايَة ج: ۲، ص: ۵۵۹، كتاب السير)

[۲] في الدر المختار: في سبيل الله وهو منقطع الغزاة وقيل الحاج وقيل طلبة العلم وفسره في البدائع بجميع القرب (الدر المختار مع الرد المختار ج: ۲، ص: ۳۴۳ باب المصرف)

ايازمور فوخي افسران کافرانوته دادعوت ورکوي چې تاسو هم زمور په دين کې داخل شئ اوزمور وروڼه جوړشئ؟

ايادا دعوت ورکول کيږي چې که اسلام نه قبلوئ، نو داسلام نظام کوم چې مور قائم کړی دی، جزيه ورکړئ اوددې ماتحتي قبوله کړئ؟ اوايازمور په ملک کې په يقين سره اسلامي نظام هم نافذدی؟ دکوم په ماتحتي کې چې يو کافر قوم ته دعوت ورکړل شي؟ ترڅو پورې چې تاسو اسلامي نظام قائم نه کړئ ددې دعوت به څنگه ورکړئ؟ او ترڅو پورې چې ددې دعوت ورنه کړل شي، اسلامي جهاد به څنگه وي؟ او په دې باندې به داسلامي جهاد فضائل څنگه مرتب کيږي؟ اياميا صاحب به دامعما حل کړای شي؟

اودمسواک په باره کې چې ميا صاحب کومې خبرې کړې دي ددی ځواب په خپله دهغوی په تحرير کې په اخره کې موجوددی چې

په دويمه ورځ چې کله ځوانانوپه بنې طريقې سره مسواک وکړاونهرته کوزشول، نو دريم ټينک (ټانگ) هم پيدا شو.

که په سنت نبوي (علي صاحبها الف الف صلوة وسلام) باندې عمل کولوسره دالله تعالی مددشامل شي، نوپه دې کې هيڅ حيرانتيا نشته اوترڅوپورې چې مجاهدين اسلام دسنت نبوي پابندنه وي دهغوی سره دالله تعالی نصرت اومدد نه شي کيدای، دصحابه کرامورضوان الله اجمعين حالات په دې باندې گواه دي اوپه خپله ميا صاحب چې کومه واقعه نقل کړې ده هغه هم ددې روښانه دليل دی، خو کيدای شي چې دميا صاحب په زړه کې درسول الله ﷺ دسنتو څه خاص اهميت نه وي، له دې وجې نه هغوی ددې صحيح واقعي پورې ټوکې کول غواړي اوددې روايتي بودی په شان وزرونه کت کول غواړي، حق تعالی شانه دې ورته فهم سليم ورکړي.

قران کريم او حديث قدسي

سوال: ماد خطبات بهاولپور مصنفه ډاکټر محمد حميد الله صاحب لوستل شروع کړي دي، صفحه ۲۲ باندې يې ديو سوال ځواب ورکړی دی، هغه سوال او ځواب دلته نقل کوم.

سوال: نمبر ۱۰: حديث قدسي دالله تعالی الفاظ دي، نو حديث قدسي په قران پاک کې ولې نه دی شامل شوی؟ وضاحت وکړئ!

جواب: رسول الله ﷺ مناسب نه دي گڼلي، هم دا اصل ځواب دی، ځکه چې دقران مجيد د اوردولو ضرورت نه و، بهتر دا و چې قران کريم مختصروي اود ضرورت ټول شيان دې کې موجود دي او وخت په وخت سره دې باندې زور اچولو له پاره حضور ﷺ نور شيان هم بيانول، کوم حديث چې راغلي دي او که حديث قدسي دي، له هغه نه مور فائده اخستی شو، خود هغه په قران کې دشاملولو ضرورت حضور ﷺ نه دی محسوس کړی، دحديث قدسي چې کوم

کتابونه دي، په هغو کې داسې څه شینشته کوم چې قران کې اضافه گڼل کېږي، بلکې هم دقران ځينو خبرو باندې په نورو الفاظو کې زور ورکولو سره بیان شوي دي.

زه دلته کې ونښتم، ځکه چې د ډاکټر صاحب خیال زما د بنيادي عقیدې خلاف معلومېږي، زما ایمان دی چې قران کریم مکمل طور باندې په لوح محفوظ باندې لیکل شوی دی او جبریل علیه السلام دالله تعالی دفرمان مطابق هغه په حضور ﷺ باندې نازل کړ، حضور ﷺ به یاد اوه او حضور ﷺ به هغه لیکه او صحابه کرامو رضی الله عندهم باندې به یې یادولو، دا خبره چې څنگه په قران مجید کې شامل کړل شي او څنگه د حضور ﷺ په اختیار کې نه وه، که چېرې موږ دا ومانو چې قران کریم په هغه ایتونو باندې مشتمل دی، کوم چې حضور ﷺ مناسب گڼلي دي، نوزموږ کتاب به هم دبائبل په شان شي، تاسوته خواست دی چې دې باره کې زما راښمائي وکړئ.

جواب: ستاسو دا خیال صحیح دی، دقران کریم الفاظ او معنا دالله تعالی دطرف نه دي^(۱) او حدیث قدسي مضمون خودالله تعالی له طرفه دی، خو هغه مضمون حضور ﷺ په خپلو الفاظو کې بیان کړی دی^(۲)، قران مجید کې څه کمی زیاتې نه شي کیدای، په دې وجه باندې داسې ویل چې قدسي حدیثونه حضور ﷺ په قران شریف کې نه دي شامل کړي، غلطه خبره ده، ډاکټر حمیدالله صاحب ته چې څه په خوله ورځي هغه وایي، هغه داستاذ علم نه دی حاصل کړی او په خطبات بهال پور کې هم ډیرې غلطیانې دي.^(۳)

د فکري تنظیم په خلاف اواز پورته کول

سوال: موږ د یوې دیني مدرسې دشورا ممبران یو، دشورا مجلس رجسټرېډ دی، مهتمم صاحب، دحضرت مولانا خیر محمد صاحب رحمته الله علیه خلیفه دی، قانون او اصول لیکل شوي دي چې دامدرسه به دحضرت مولانا نانوتوي رحمته الله علیه او مولانا تهاڼوي رحمته الله علیه دمسلك او مشرب مطابق وي، دمهتمم صاحب دوه زامن د فکري تنظیم سره تعلق ساتي او دشورا دمجلس دناگوارۍ باوجود مهتمم صاحب هغوی په مدرسه کې نوکران کړي دي، دپلار دسادګۍ نه فائده اخستوسره دهغه زامنو دلیرې لیرې نه نور استاذان رااوغوښتل او دځان په شان خیالات لرونکي خلک یې برتی کړل او خپل پلار (مهتمم صاحب) یې دصدر په شان بې اختیاره

^۱ [فالقرآن مرل علی الرسول صلی الله علیه وسلم وهو النظم والمعنى جميعاً في قول عامة العلماء وهو

الصحيح..... الخ (حسامی ص: ٦)

^۲ [..... لان القرآن وحى كله بالفاظه ومعانيه نزل به الروح الامين على قلبه، واما السنة فالفاظها من عند الرسول صلى الله عليه وسلم وان كانت السنة كلها اراءة من الله تعالى الخ (ما تمس اليه الحاجة علي

ابن ماجة ص: ٥، للشيخ نعماني)

^۳ [خطبات ماول پور کا علمی جائزہ،، مکتبه لدهیانوی شائع کړی دی

کولوسره مدرسې باندې خپل اثر قائم کړی دی، څنگه به چې ستاسو علم کې وي چې دا حضرات د حضرت شاه ولي الله رحمه الله او مولانا عبید الله سندھي رحمه الله نوم اخستلو خلک خپل ځان طرف ته متوجه کوي، دهغوی دیواستاد درپورت مطابق دغه خلک دخپل ملکیت قایل نه دي، دځمکني مداح، دافغانستان دجهاد خلاف اودروسي نظام خوښونکي، دښځې دمشري قایل، تبليغي جماعت ته گمراه وايي، په دې وجه باندې دهغوی دذهنیت خلاف استاذان پريشان کولوسره په وتلو باندې مجبوري اوکوم طالبان چې دهغوی دخيالاتو منونکي جوړنه شول، هغوی يې هم له مدرسې نه وايستل، دپيښور داخبارنجات مارچ ۱۹۹۸ء مطابق ددې تنظيم ذهن لرونکو طالبانو داخله يې دصوبه سرحد په مدرسو کې بند کړې ده، مولانا سرفراز صاحب صفدر نصرت العلوم والاوهم دیو سوال په ځواب کې دوی ته داسلا فو خلاف ويلي دي اود شيطان دشراود هغه ددوستانو نه يې پناه غوښتې ده، له دې نه پرته په حساب کتاب کې هم څه گڼې شوي دي، دمجلس شورا کې مهتمم صاحب اوشیخ الحدیث صاحب جامعه خیر المدارس ملتان، مدرسه خیر العلوم خیرپورتامیوالي مهتمم اود مدرسې ناظم جامعه عباسیه صادقیه منچن آباد نه پرته څه مقامي خلک دي، مهتمم صاحب خودامني چې زما دزامنونظريې صحيح نه دي، خو وايي چې داو لاد کیدوپه وجه باندې مجبوريم، دهغوی خلاف څه نه شم کولی، دېچوپه وجه باندې مهتمم صاحب دشورا اجلاس راغونښت بند کړي دي، دقانون اواصولو خلاف، جمع شوې پیسې په خپل ذاتي اکاؤنټ کې جمع کوي اودخپلې خوښې مطابق يې استعمالوي، که چېرې دشورا ممبران دهغوی نه پوښتنه کول پرېږدي، نوخپل نظر به نور هم خپرول شروع کړي، دپوښتنې په وجه باندې بيالېشان احتیاط کوي، ددې مثالي اوبنې مدرسې په صحيح لار باندې راوستلو له پاره دهغوی له مدرسې نه ويستل ضروري دي، پوښتنه دا کول غواړم چې ددې مسئلې په نزد باندې موږ دمجلس شورا ممبران دهغوی دویستلو کوشش وکړاو که چېرې پاتې شو؟ مهتمم صاحب داهم وايي چې مانن پورې دهغوی پير صاحب سره دهغه دغلطو عقیدوپه وجه باندې لاس نه دی ورکړی.

جواب: زما مسلک خودخپل اکابرینوپه شان دی، دمدرسې دا حضرات که چېرې مدرسه کې دخپلو اکابرینو دمسلك مطابق عمل کوي، نو دنیا او آخرت کې به هغوی ته برکتونه نصیب شي، که نه بیا یواځې ویره ده.

پاتې شوه دا چې ستاسو حضراتو دهغوی خلاف اواز پورته پکار دي او که چېرې پاتې کیدل پکار دي؟ دې باره کې خواست دی که چېرې ستاسو اواز پورته کول فائده کولی شي نو اواز ضرور پورته کول پکار دي او که چېرې دفتنې اوفساد ویره وي، نو الله تعالی نه دعا غواړئ چې الله تعالی خپل بندگان دهغوی دشرنه محفوظ وساتي.

حقا که بنائي لاله است حسين

سوال: خواست دی چې د حضرت خواجه معین الدین اجمیری رحمہ اللہ طرف ته منسوب شوې یوه رباعي کومه چې د شیعه گانونه پرته د اهل سنت والجماعة دمقرنینو او عالمانو په ژبه وي، زما مراد دی.

شاه است حسین بادشاه است حسین
دین است حسین دین پناه است حسین
سر داد ونداد در دست یزید
همدارنگه د علامه اقبال مرحوم یو شعر دی.

بهر حق در خاک و خون غلطیده است
تا بنائے لاله گردیده است
اود ظفر علي خان مرحوم د شعرا خري برخه.

اسلام زنده هوتا ہے ہر کربلا کے بعد

دا شعرونه اودا پورته بیان شوي شعرونه کوموته چې کربنه ورکړل شوې ده، دې باندې ډیر حیران یم، زما د ناقص علم مطابق د قران او سنت علم سره مطابقت نه لري، یاد ساتل پکار دي چې د حضرت حسین عليه السلام مقام زما په زړه کې ډیر زیات اوچت دی، تاسو مهرباني وکړئ دا اسلام د تعلیماتو په رڼا کې دلیل سره ځواب را کړئ چې دا صحیح دي او که غلط؟

که چېرې بنائے لاله حسین عليه السلام نه دی، نو د شریعت په نزد باندې لا اله خه دی؟ د دین یو عالم فرمایي چې د رباعي د ملا معین کاشفي رافضي ده، د حضرت خواجه اجمیری رحمته الله علیه نه ده، چونکه دا دهغوی په رسالونو او دیوان کې نشته، ځواب دلیل او تفصیل سره بیان کړئ.

جواب: د ظفر علي خان مرحوم په شعر کې خوهیڅ مشکل نشته، دهر کربلا نه مراد، هر شهادت ګاه ده اود شعر مطلب دادی چې قرباني او شهادت دا اسلام د ژوند ذریعه ده.

د کوم حد پورې چې دلومړۍ ذکر شوې رباعي اود اقبال د شعر تعلق دی، دا خالص د شیعه گانو ترجماني کوي. د خواجه اجمیری رحمته الله علیه طرف ته د دې رباعي منسوب کول غلط دي اود اقبال شعري کل وادی هیڅ یون، په شان دی، مزه داده چې رباعي کې سر دادونه دا دست در دست یزید، ته، اود اقبال په شعر کې بهر حق در خاک و خون غلطیدن، ته بنائے لاله، کیدو علت ګرځول شوی دی، حالانکه د توحید چې خه مفهوم دی، لا اله دالله تعالی صفت دی، دانسان یو صفت دالله تعالی د توحید او یواځې والی علت څنګه کیدای شي؟ او کوم خلک چې په معصومانو امامانو کې دالله تعالی د صفاتو قایل وي، دهغوی نه داسې مبالغه مستعبد نه ده، غرض دا چې د رباعي چرته د شیعه ده اود اقبال شعر دهغه غلا ده. والله اعلم!

د ځمکې او اسمان په تخليق کې د تدريج حکمت

سوال: د سونو احتراماتو لائق جناب يوسف لدهيانوي صاحب!

السلام عليكم:

"الله تعالى په دوو ورځو کې ځمکه جوړه کړه، په دوو ورځو کې يې په دې کې دننه قوتونه او برکت کيښوده او په دوو ورځو کې يې اسمان جوړ کړ (حم سجده ايت ۹ تا ۱۲) حواله: تفسير عثمانی (رحمته الله علیه)."

"الله تعالى چې څه شی پيدا کول غواړي، نو هغه ته ووايي چې: وشه! هغه شی وشي."

(ال عمران، ايت نمبر ۴۷)، (حواله: تفسير مولانا شرف علی تهانوی (رحمته الله علیه))

ددې اياتونو په باره کې يوشيطانې خيال مادڅه مودي نه پرېشانه کوي، چې د ځمکې او اسمان د وجود په راتلو کې شپږ ورځې ولې لگيدلي چې کله زموږ ايمان دی چې د ځمکې او اسمان پيدا کولو له پاره د الله پاک يوه اشاره هم کافي ده او هغه به فوراً په وجود کې راشي، مهرباني وکړئ او په دې اشکال ليرې کولو کې زما سره مرسته وکړئ چې زه ددې شيطانې خيال نه خلاص شم.

جواب: د يوشی تدريجاً (په مزه مزه) وجود کې راوستل ددې دوه وجې کيدای شي، يوه دا چې فاعل دهغه په يوځل وجود ته راوستلو باندې قادر نه وي ځکه هغه مجبور دی چې دا شی په مزه مزه وجود ته راولي او دويم صورت دا دی چې فاعل ددې شی سمدستي وجود ته په راوستلو باندې خوقادر وي، خو دڅه حکمت په بناء باندې يې هغه وجود ته سمدستي نه راولي، بلکې په مزه مزه يو خاص مقرر موده کې يې وجود ته راولي، الله پاک چې ځمکه او اسمان په دوو دوو ورځو کې پيدا کړل ددې وجه لومړۍ نه وه بلکې دويمه وه په دې وجه ستاسو سوال خوختميزې البته داسوال کيدلی شي چې هغه کوم حکمت و چې دهغه په بناء باندې د ځمکې او اسمان تخليق تدريجاً وشو، نو ددې ځواب دادی چې دالله دافعالو دحکمت احاطه څوک کولی شي په دې کې چې هرڅنگه حکمتونه هم ملحوظ وي هغه به ټول خير وي، مثلاً يو حکمت بندگانو ته دتدريج او په مزه مزه دکولو تعليم ورکول کيدای شي چې هرکله موږ دقادر مطلق کيدلو باوجود خپل تخليق کې دتدريج خيال ساتلی دی، نو ستاسو له پاره خوپه څه کار کولو کې په اولی درجه کې دتدريج نه کار اخستل پکار دي، يا مثلاً دا حکمت کيدای شي چې ددې دنيا نظام به داسبابو او مسبباتو دتدريجې سلسلې دلاندی چليرې، څنگه چې الله تعالى قادر دی چې انسان يې په يوه لمحې کې پيدا کړي وای او نيغ يې ژوندي درولي وای خو نه! دهغه حکمت ديو خاص نظام دلاندی تدريجاً دهغه پالنه کوي، هم دا حال دنباتانو وغيره هم دی او که چېرې غور وکړل شي، نو ددې دنيا ټول ترقيات دتدريج دلاندی چليرې څه تعجب دی چې داسمان او ځمکې ترديجې تخليق کې دا حکمت هم ملحوظ وي.

د انسان سپوږمۍ ته رسيدل

سوال: زموږ د دوستانو په مينځ کې نن سبا يو بحث کيږي او هغه دا چې انسان سپوږمۍ ته ختلی دی او که نه؟ او ځمکه گردش کوي يانه؟ زما خيال خودا دی چې انسان سپوږمۍ ته ختلی دی او ځمکه گردش کوي، موجوده نوي دورته د ټيکنالوجي دور وايي او په دې دور کې يوه خبره هم ناممکنه نه ده پاتې شوې چې کله په خلاء کې مصنوعي سياري پريښودل کيږي، نو بيا سپوږمۍ ته ختل ولې ممکن نه دي په دې سلسله کې چې کله موږ دخپل جومات د موذن صاحب نه پوښتنه وکړه، نو هغه وويل چې دقران او حديث په رڼا کې دا خبره بالکل ناممکن ده، چې انسان سپوږمۍ ته وځيږي او ځمکه گردش کوي.

تاسو مهرباني وکړئ د قران او حديث په رڼا کې زموږ معلوماتو کې اضافه وکړئ چې دا خبره څومره پورې ومنل شي چې انسان سپوږمۍ ته رسيدلی دی او دا چې ځمکه گردش کوي؟

جواب: انسان سپوږمۍ ته خو رسيدلی دی او دنوي تحقيق مطابق ځمکه هم گردش کوي، خو دا خبره په پوهه کې نه راځي چې ستاسو دوست په دې نکته باندې مجلس مذاکره ولې منعقد کوي او ددې بحث حاصل څه دی، ستاسود موذن صاحب دا ويل چې دقران او حديث په رڼا کې دانسان سپوږمۍ ته رسيدل ناممکن دي بالکل غلطه ده! نبي کریم ﷺ خو سپوږمۍ ته نه بلکې عرش پورې رسيدلی او راغلی و، سپوږمۍ ته رسيدل ولې ناممکن شول؟

ځمکه او اسمان په څو ورځو کې پيدا شوي دي

سوال: د جمعې په ورځ باندې "الله تعالیٰ کی نشانيان"، په عنوان باندې دمختلف سورتونو ديو څو ايتونو ترجمه وړاندې کيږي، دسوره حم السجده ٩٩ تر ١٢ ايتونوپه بيان کې ليکل شوي دي چې ځمکه دوه ورځو کې پيدا شوه او دوه ورځو کې اووه اسمانونه جوړ کړل شول، دسورت ق په بيان کې ليکل شوي دي چې ځمکه اسمان او ټول مخلوقات په شپږ ورځو کې پيدا شول، اوسه پورې څوموږ داسې اوريدلی و چې ځمکه او اسمان په اووه ورځو کې پيداشوي دي او داهم صحيح دي چې الله تعالیٰ لفظ کن وويل او هرڅه وشول، کله چې دکن په ويلو باندې هرڅه شوي دي، نو ددې دوه ورځو، شپږو ورځو او اووه ورځو ضرورت ولې پيښ شو؟ ددې وضاحت وکړئ.

جواب: دلته ديو څو خبرو ذکر کول ضروري دي

١. ځمکه او اسمان وغيره په اووه ورځو کې نه دي پيدا شوي بلکې په شپږو ورځو کې شوي دي، ځنگه چې تاسو دسورت ق په حواله باندې ليکلي دي دپيدا کولو شروع دهفتي په ورځ باندې شوي وه او دزيارت (پانشنې) په ماښام باندې ختمه شوه.

۲: الله تعالى يو ځمکه او يو اسمان څنگه، په زرگونو جهانونه په يومنت کې پيدا کولی شي. خوشپرو ورځو کې پيدا کولو کې يې حکمت و، څنگه چې ماشوم په يوه لمحې کې پيدا کولو باندې قدرت لري، خودموريه خپته کې هغه په نهه مياشتو کې جوړوي.

۳: دکن ويلوپه وجه هريوشی پيدا کيږي، خو کوم يوشی چې سمدستي پيدا کول غواړي هغه پيداشي او کوم چې څه وخت وروسته پيدا کول غواړي هغه څه وخت وروسته پيداشي.

۴: دوه ورځو کې اسمان، دوه ورځو کې ځمکه اودوه ورځو کې ځمکه کې موجود ټول شيان يې پيدا کړي دي.

۵: دې جوړولو کې ترتيب څنگه و؟ دې باره کې دعامو مفسرينو خيال دی چې مخکې دځمکې ماده جوړه کړل شوه، بيا اسمان جوړ کړل شو، بيا ځمکه خوره کړل شوه او بيا ځمکه کې موجود شيان جوړ کړل شول. والله اعلم!

❖ د کفر، شرک او ارتداد تعريف او احکام ❖

شرک څه ته وايي

سوال: شرک څه ته وايي؟

جواب: دالله ياک په ذات او صفاتو کې څوک شريکولو ته شرک وايي، دشرک ډېر قسمونه دي، لنډه دا چې کومه معامله دالله پاک سره کېدل پکار ده، هغه يومخلوق سره کول شرک دی.^[۱]

د شرک حقيقت څه دی

سوال: شرک يوه داسې گناه ده چې هغه الله پاک هيڅ کله هم نه معاف کوي، څوکه داسې ددمرگ نه مخکې توبه وکړي، نو بيا يې دا گناه معاف کېدای شي، اوس سوال دادی که يوسړی په ناپوهي سره په شرک کې مبتلاوي او په دې حالت کې مړ شي، نودده گناه به الله تعالى معاف کړي او که نه هيڅ کله به هم ده ته بنسټ نه کيږي؟

جواب: دشرک معنا دالله تعالى په الوهيت کې يادهغه په خاصو صفتونو کې بل څوک شريکول ده.^[۲] اودايوه داسې گناه ده چې پرته دتوبې نه دمعاफी قابله نه ده.^[۳] اوپه ناپوهي سره شرک کې مبتلا کېدل زماپه پوهه کې نه راځي ددې تشرېح وگرځئ!

[۱] الاشراك هو اثبات الشريك في الالهية ووجوب الوجود كما للمجوس او بمعنى استحقاق العبادة كما لعبدة الاوثان. (شرح العقائد ص ۱۴۶ طبع ايج ايم سعيد) ايضاً شرک الانسان في الدين..... وهو اثبات شريك لله تعالى وهو على اربعة الحاء: الشرک في الالهية، والشرک في وجوب الوجود، والشرک في التدبير، والشرک في العبادة، (قواعد الفقه ص: ۳۳۷، طبع صدف پبلشرز کراچی)۔

[۲] الشرک على ثلاث مراتب وكله محرم، واصله اعتقاد شريك لله في الوهية وهو الشرک الاعظم..... الخ (تفسير قرطبي ج ۵ ص ۱۱۸، طبع بيروت)۔

[۳] ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء، الآية (النساء: ۱۱۶)۔

غير عادي كارونه او شرك

سوال: ايا الله پاك انبياء، اولياء او فرشتوته اختيارات او قدرتونه ورکړي دي؟ لکه څنگه چې انبياء کرامو به مړي ژوندي کول، له دې نه پرته څه فرشتې هواگانې چلوي، څه باران اوروي او داسې نور...، خو په "درس توحيد" کتاب کې دې چې دنيکي اوبدي د نفع او نقصان اختيار د الله نه پرته بل چا سره نشته، که هغه نبي وي يا ولي وي، دالله ذات نه پرته دبل چاله لوري نفع او نقصان منل شريک دي.

جواب: کوم کارونه چې له عادتې سببونو سره تعلق لري، مثلاً يو وږی سړی له چانه ډوډۍ وغواړي، نو داسې نه دی، باقي د انبياء عليهم السلام او يا د اولياء کرامو په لاس چې خلاف عادت څه واقعات ښکاره کيږي، نو هغه معجزې او کرامات دي^(۱)، په هغو کې چې څه کيږي، هغه دالله په قدرت سره کيږي، مثلاً عيسى عليه السلام به مړي ژوندي کول، ددهغه په قدرت سره نه، بلکې دالله تعالی په قدرت سره کېدل، داهم شريک نه دی، هم دا حال دهغه فرښتودی کومې چې په مختلفو کارونو باندې مقررې دي، په خلاف عادت کارونو کې يونبي او ولي تصرف کونکی منل شريک دی^(۲).

د کافر او مشرک په مينځ کې فرق

سوال: د کافر او د مشرک په مينځ کې څه فرق دی؟ اوبل دا چې د کافر او د مشرک سره دوستي کول، ډوډۍ خوړل او د سلام جواب ورکول جائز دي او که نه؟ او که د سلام جواب ورکول جائز وي، نو څنگه جواب ورکول پکار دي؟

جواب: د نبي کریم ﷺ د راوړل شوي دين د يوې خبرې نه که څوک انکار وکړي، نو هغه ته کافر ويل کيږي^(۳) او چې کوم څوک دالله په ذات، دهغه په صفاتو کې، دهغه په کارونو کې بل څوک

[۱] کرامات الاولياء حق..... وکرامته ظهور امر خارق للعادة من قبله غير مقارن لدعوى النبوة..... وما يكون مقرونا بدعوى النبوة يكون معجزة. (شرح عقائد ص: ۱۴۵، طبع ايچ ايم سعيد).

[۲] حقيقة الشرك ان يعتقد انسان في بعض المعظمين من الناس ان الآثار العجيبة الصادرة منه انما صدرت بكونه متصفاً بصفة من صفات الكمال مما لم يعهد في جنس الانسان بل يختص بالواجب جل مجده لا يوجد في غيره الا ان يخلع هو خلعة اللوهمية على غيره او يفنى غيره في ذاته ويبقى بذاته او نحو ذلك مما يظنه هذا المعتقد من انواع الخرافات كما ورد في الحديث ان المشركين كانوا يلون هذه الصيغة ليبيك ليبيك لا شريك لك الا شريكاً هو لك تملكه وما ملك فيتذلل عنده اقصى التذلل ويعامل معه معاملة العباد مع الله تعالى (حجة الله البالغة ج: ۱، ص: ۶۱، باب اقسام الشرك).

[۳] والكفر لغة الستر، وشرعاً تكذيبه صلى الله عليه وسلم في شيء مما جاء به من الدين ضرورة. (درمختار ج :

شريک وگنې، نو هغه ته مشرک ويل کيږي^{۱۱} د کافرانو سره دوستي کول منع دي، خود ضرورت په وخت کې دهغه سره ډوډۍ خوړلو کې څه باک نشته، د نبي ﷺ په دسترخوان باندې کافرانو ډوډۍ خوړلې ده^{۱۲} او کافرت په پخپله، خو سلام مه کوئ که چېرې هغه سلام وکړ، نو په جواب کې يوازې "وعليکم" ووايي^{۱۳}.

د کافرانو او مشرکانو پليتوالی معنوي دی

سوال: "ستاسو مسائل اود هغه حل" په کالم کې ستاسو يو جواب و، چې د غير مسلمو مثلاً: د عيسايانو سره په يوه کاسه (پليټ) کې خوراک کول جائز دي، خوداسې نه چې د کفر نه دې نفرت هم نه وي" د قران مجيد په لسمه سپاره کې د توبه سورت د اته ويستم ايت ترجمه ده: اې دايمن والو! دا مشرکان پليت دي، دوی مسجد حرام ته نژدې مه پريږدئ". ددې ايت نه زما په شان کم علمه د انتيجه واخيستله چې مشرکان پليت دي، لکه څنگه چې سپی او خنزير پليت دی، نه د سپي او خنزير سره په يوه کاسه کې خوراک کول جائز دي اونه د مشرکانو سره په يوه کاسه کې خوراک کول جائز دي، ځکه چې په ګډ خوراک سره مسلمان هغه پليت خوراک (چې هغه د کافر اود مشرک په لاس لگېدو سره پليت شوی دی) خوري او کوم سړی چې پليت شی خوري دهغه د لمانځه به څه حکم وي، د مسلمان خوکه د بدن له پاسه هم پليتي لگېدلې وي، نو لمونځونه يې نه کيږي، داسې خلک چې د غير مسلمو سره تګ راتګ ساتي، دهغوی ژوند که په غور سره وگورئ، نو معلومه به شي چې دوی يوازې دنوم مسلمانان پاتې شوي دي، عمل ته دوی نژدې هم نه دي تېر شوي، ځينې خلک خپل دې عمل ته وسعت فکري وايي، خود ادهغوی وسيع فکر نه، بلکې دايې د غرقېدو عمل دی قبله وکعبه مولانا صاحب! عرض دادی چې ددې دومره دلائلو باوجود که زه په غلطه يم، نو ااميد دی چې زما گستاخي به معاف کړئ او مدلل او تفصيل سره به زما تصحيح وکړئ.

جواب: د کافرانو او مشرکانو په پليت کېدو کې، خو هيڅ شک نشته دا خو د قران کریم فيصله ده، خو د دوی د اپليتي ظاهري نه ده معنوي ده، نوله دې وجې نه که د کافر او مشرک لاس

- [۱] الاشراك هو اثبات الشريك في الالهية ووجوب الوجود كما للمجوس او بمعنى استحقاق العبادة كما لعبدة الاوثان. (شرح العقائد ص ۱۴۶، طبع ايج ايم سعيد) ايضاً شرك الانسان في الدين وهو اثبات شريك لله تعالى وهو على اربعة انحاء: الشرك في الالهية، والشرك في وجوب الوجود، والشرك في التدبير، والشرك في العبادة، (قواعد الفقه ص: ۳۳۷، طبع صدف پبلشرز کراچي).
- [۲] والنزل وفد عبد القيس في دار رملة بنت الحارث واجرى عليهم ضيافة وقاموا عشرة ايام. (طبقات ابن سعد ج: ۱ ص: ۳۱۵).
- [۳] عن انس بن مالك قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: اذا سلم عليكم اهل الكتاب فقولوا: وعليكم. (صحيح بخاری ج: ۲ ص: ۹۲۵، باب كيف الرد على اهل الذمة بالسلام، نور محمد اصح المطابع).

اوخله پاك وي، نو هغه سره خوراك كول جائز دي.^{١١}
دنبی کریم ﷺ په دسترخوان باندې کافرانو هم ډوډۍ خوړلې ده^{١٢}، البته ددوی سره دوستا نه تعلقات جائزه دي^{١٣} دسپي اود خنزیر جوته خوراك پليت دی^{١٤} اود کافرانو جوته پاکه ده.^{١٥}

شرک او بدعت څه ته وايي؟

سوال: د شرک او بدعت تعريف څه دی؟ په مثالونو سره يې وضاحت وکړئ!
جواب: د الله تعالى په ذات او صفاتو تصرف او اختيار کې بل څوک شريک گڼلوته شرک وایي^{١٦}، او کوم کار چې حضور ﷺ، صحابه وو او تابعینونه وي کړی، بلکې د دين په نوم باندې وروسته ایجاد شوی وي، هغه عبادت گڼل او کول بدعت دی^{١٧}. ددې اصولو په رڼا کې مثالونه تاسو پخپله هم مقررولی شئ.

آيا خاوند ته بنده ويل شرک دی؟

سوال: په ځينې ځايونو کې خاوند ته بنده ويل کيږي مثلاً: شاهد دراخلې بنده دی. دغه راز

[١] اَلْمَاشْرُكُونَ نَجَسٌ.....ودلت هذه الآية الكريمة على نجاسة المشرك كما ورد في الصحيح: المؤمن لا ينجس، واما نجاسة بدنه فالجمهور على انه ليس ينجس البدن والذات لان الله تعالى احل طعام اهل الكتاب. (تفسير ابن كثير ج: ٣ ص: ٣٨٢، طبع رشيدية، كوفه، سورة توبه آيت: ٢٩)۔

[٢] وانزل وفد عبد القيس في دار زملة بنت الحارث واجرى عليهم ضيافة وقاموا عشرة ايام. (طبقات ابن سعد ج: ١ ص: ٣١٥)۔

[٣] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ (الممتحنة: ١)۔

[٤] وسور خنزير وکلب.....نجس مغلظ..الخ. (درمختار ج: ١ ص: ٢٢٣، کتاب الطهارة، فصل في البشر)۔

[٥] (فسور آدمي مطلقاً) ولو جنباً او کافراً....ظاهر ظهور بلا کراهة. وفي الشرح: قوله ظاهر ای في ذاته ظهور: ای مظهر لغيره من الاحداث والاحداث..الخ. (الدر المختار مع الرد ج: ١ ص: ٢٢٢، باب المياه، فصل في البشر)

[٦] الاشراك هو اثبات الشريك في الالهية ووجوب الوجود كما للمجوس او بمعنى استحقاق العبادة كما لعبدة الاوثان. (شرح العقائد ص: ١٤٦، طبع ايچ ايم سعيد)۔

[٧] بدعة وهى اعتقاد خلاف المعروف عن الرسول لا بمعاذة بل بنوع شبهة.....الخ وفي الشرح: وحيث لا يساوى تعريف الشئ لها بانها ما احدث على خلاف الحق المتلقى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم من علم او عمل او حال بنوع شبهة واستحسان، وجعل ديناً قوياً وصراطاً مستقيماً (الدر المختار مع الرد المختار ج: ١ ص: ٥٦٠، مطلب البدعة خمسة اقسام) ايضاً البدعة: هي الامر المحدث الذي لم يكن عليه الصحابة والتابعون ولم يكن مما اقتضاه الدليل الشرعي قاله السيد (التعريفات الفقهية في قواعد الفقه لمفتي عظيم الاحسان ص: ٢٠٤، طبع الصدف كراچی).

که يوې ښځې نه دهغې د خاوند متعلق پوښتنه وشي چې داڅوک دی هغه وايي چې دازمابنده دي، محترمه داواضحه کړئ چې يوانسان ته دښځې بنده ويل صحيح دي؟ ځکه چې ټول انسانان دالله بندگان دي او يوازې دهغه بنده گي کوي او که چيرې دبنده نسبت دښځې طرف ته وشي؛ نو په دې کې دشرک خوڅه احتمال نه راځي؟ لکه څنگه چې علماء ددې نومونو داينسودلونه منع فرمايي، عبدالرسول، عبدالنبي، عبدالحسن، پير، داتا اوديته ورته نور... چې دادشرک نومونه دي.

جواب: په دې محاوره کې د"بنده" نه مراد خاوندوي په دې وجه داشرک نه دی، دا داسې ده لکه (ميا) لفظ چې څنگه دآقا، سردار او خدای له پاره استعمالېږي، دغه شان د خاوند له پاره هم استعمالېږي، لکه څنگه چې خاوند له پاره (د ميا) لفظ استعمالول شرک نه دی، دغسې د خاوند له پاره د "بنده"، لفظ استعمالول هم شرک نه دی، ځکه چې په محاوره کې دا الفاظ په دې معنا کې هم استعمالېږي.

د کافر، زندیق او مرتد ترمنځ فرق

سوال: (۱) په کافر او مرتد کې څه فرق دی؟

(۲): کوم څوک چې ددروغو دنبوت د دعوه کونکي منونکی وی، هغه ته به کافرويل کيږي که مرتد؟ (۳): په اسلام کې دمرتد څه سزا ده؟ اود کافر څه سزا ده؟

جواب: کوم څوک چې له سره اسلام نه مني هغه ته خواصلي کافرويل کيږي، کوم څوک چې اسلام قبول کړي او بياترې واپس شي ده ته مرتد وايي او کوم څوک چې دعوه داسلام کوي، خو عقائد د کفر ساتي اود قرآن او حديث په ظاهري احکامو کې تحريف وکړي او هغه په خپلو کفریه عقائدو باندې د برابرولو کوشش کوي، ده ته "زندق" ويل کيږي، څنگه چې وړانديې به معلومه شي. دده حکم هم د مرتد پشان دی، بلکې له هغه نه هم سخت دی.^{۱۱}

۲: ختم نبوت داسلام يوقطعي او مضبوطه عقیده ده، په دې وجه کوم خلک چې داسلام ددعوي باوجود د دروغو پيغمبرمني اود قران او حديث هغه ظاهري دلائل په دغه دروغون پيغمبر منطبق کوي، نو هغه مرتد او زندیق دی.^{۱۲}

[۱] قد ظهر ان الکافر اسم لمن لا ايمان له. وان طرء کفره بعد الاسلام خص باسم المرتد لرجوعه عن الاسلام. وان کان مع اعترافه بنوة النبی صلى الله عليه وسلم و اظهاره شعائر الاسلام بطن عقائد هی کفر بالاتفاق خص باسم الزندق. الخ (شرح المقاصد ج ۲: ص ۲۶۸، طبع دار المعارف النعمانية).

[۲] قوله: اذا لم يعرف ان محمداً صلى الله عليه وسلم آخر الانبياء فليس بمسلم لانه من الضروريات يعنى والجهل بالضروريات فى باب المكفرات لا يكون عذراً. الخ (الاشباه والنظائر مع شرحه للحموى ص ۲۹۶ طبع کراچى) وان کان مع اعترافه بنوة النبی صلى الله عليه وسلم و اظهاره شعائر الاسلام بطن عقائد هی کفر بالاتفاق خص باسم الزندق. (شرح مقاصد ج ۲ ص ۲۶۸، طبع دارالمعارف النعمانية).

۳: دمرد حکم دادی چې هغه ته به درې ورځې مهلت ورکړل شي اودهغه د شېها تو ليرې کولو کوشش به وشي، که چېرې په دې درې ورځو کې دننه هغه دخپل ارتداد نه توبه وکړه او صحيح ريښتيني مسلمان شواو وعده يې وکړه، نودده توبه به قبوله کړل شي اوازاد به کړل شي او که چېرې هغه توبه ونکړه نودا سلام نه د بغاوت کولو په جرم دې هغه قتل کړل شي^(۱)، د جمهورو امامانو په نزد باندې سړی وي او که ښځه د دواړو يو حکم دی^(۲)، يوازي دامام ابو حنيفه رحمه الله په نزد باندې که چېرې مرتد ښځه وه او توبه ونه باسې نودقتل په ځای دې ورته هميشه د قيد سزا ورکړل شي^(۳).

زنديق هم دمرد پشان واجب القتل دی، خو که چېرې هغه توبه اوباسي، نو دهغه قتل به معاف کيږي او که نه؟ امام شافعي رحمه الله فرمايي چې که چېرې هغه توبه وکړي، نو نه به قتل کيږي^(۴). امام مالک رحمه الله فرمايي چې دده دتوبې هيڅ اعتبار نشته، هغه په هر حال کې واجب القتل دی^(۵). امام احمد رحمه الله نه دوه روايتونه نقل شوي دي، يودا چې که هغه توبه اوباسي، نو نه به قتل کيږي او دويم روايت دا دی چې دزنديق سزا په هر حال کې قتل دی. اگر که هغه توبه ښکاره هم کړي^(۶) او د احنافو غوره مذهب دادی چې که چېرې زنديق د گرفتاري نه مخکې په خپله اراده توبه اوباسي، نودده توبه به قبل کيږي او د قتل سزابه ورته معاف کيږي، خود د گرفتاري نه پس دهغه دتوبې اعتبار نشته، ددې تفصيل نه معلومه شوه چې زنديق د مرتد نه هم زيات ناکاره دی، ځکه چې دمرد توبه بالاتفاق قبل کيږي، خود زنديق

[۱] واذا ارتد المسلم عن الاسلام والعياذ بالله عرض عليه الاسلام، فان كانت له شبهة كشفت عنه ويحبس ثلاثة ايام فان اسلم والا قتل..... الخ، (هداية ج ۲ ص ۵۸۰)۔

[۲] والمراد اذا ظفر به قبل ان يحارب، فاتفقوا على انه يقتل الرجل لقوله عليه الصلاة والسلام: من بدل دينه فاقتلوه، واختلفوا في قتل المرأة..... فقال الجمهور: تقتل المرأة وقال ابو حنيفة: لا تقتل، وشبهها بالكافرة الاصلية، والجمهور اعتمدوا العموم الوارد في ذلك (بداية المجتهد ج: ۲، ص: ۳۴۳، شرح المذهب ج: ۱۹، ص: ۲۲۸، المغني ج: ۱۰، ص: ۷۴)۔

[۳] واما المرأة فلا يباح دمها اذا ارتدت ولا تقتل عندنا ولكنها تحبر على الاسلام واجبارها على الاسلام ان تحبس وتخرج في كل يوم فتستاب ويعرض عليها الاسلام فان اسلمت والا حبست ثانياً هكذا الى ان تسلم او تموت.... الخ (البدائع الصنائع ج: ۷، ص: ۱۳۵، طبع ايج ام سعيد)

[۴] والزنديق..... فانه يستتاب وان تاب والا قتل فان استتب فتاب قبلت توبته (المجموع شرح المذهب ج: ۱۹، ص: ۲۳۳ طبع بيروت)۔

[۵] والزنديق..... لم يستتب ويقتل ولو اظهر توبته لان اظهار التوبة لا يخرجها عما بيديه من عادته ومذهبه..... الخ (مواهب الجليل شرح مختصر خليل ج: ۶، ص: ۲۸۲)۔

[۶] اذا تاب قبلت توبته ولم يقتل اي كفر كان وسواء كان زنديقاً..... والرواية الاخرى لا تقبل توبة الزنديق..... الخ (المغني لابن قدامة ج: ۱۰، ص: ۷۸، الشرح الكبير ج: ۱۰، ص: ۸۹)۔

د توبې په قېليدو کې اختلاف دی.^{۱۱}

د پيغمبر ﷺ له وفات نه وروسته چې کوم خلک مرتد شول

سوال: د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول پاک ﷺ فرمايلي دي، چې زه به په حوض کوثر باندې ستاسو استقبال کوم او ستاسونه به څه خلک زما مخې ته راوستل شي تردې پورې چې زه به هغوی ته د کوثر پيال وړکول او غواړم، نو هغه خلک به زما له خوانه ليرې کړل شي زه به عرض وکړم چې اې الله! دا خلک خوزما صحابه دي، نوالله تعالی به وفرمايي چې ته يې نه پېژنې چې دوی ستانه وروسته څه څه بدعتونه کړي دي. (صحيح بخاري)

د ابن عباس رضی الله عنهما نه روايت دی چې رسول پاک ﷺ وفرمائيل چې د ټولونه مخکې به حضرت ابراهيم عليه السلام ته جامې واغوستل شي او هونبیاراوسئ څو کسان به زما دامت نه راوستل شي دغه وخت به زه ووايم چې اې ربه! دا خوزما صحابه دي، دالله پاک له طرف نه به اواز راشي چې تاته پته نشته چې دوی ستانه وروسته څه وکړل، دا خلک ستانه وروسته مرتد شوي وو. (صحيح بخاري)

پورته ذکر شوي دوه حديثونه ماستاسوپه خدمت کې پيش کړل. په دې احاديثو کې چې کومو اصحابو ته په صفا الفاظو کې مرتد او بدعتي ويل شوي دي هغه اصحاب څوک وو؟

جواب: دهغه دله ټولو نه اول مصداق هغه خلک دي چې هغوی د نبی کریم ﷺ نه پس مرتد شوي وو او دهغوی خلاف حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه جهاد کړی و، دله دې نه پرته هغه ټول خلک هم په دې کې داخل دي چې هغوی په دين کې ګډه وډي وکړه، نوې نظريې او بدعتونه يې ايجاد کړل.^{۱۱}

د مرتد توبه قبوله ده

سوال: زما تره له نن نه د يرش کاله مخکې يوې عيسايي ښځې سره نکاح کړې وه او دهغوی د پادري شرطونه يې منلي وو، دين اسلام يې پرېښود او د عيسايانو مذهب يې اختيار کړی و. او خپل لومړی اسلامي نوم عبدالجبار يې ختم کړی و او د عيسايانو نوم يې ايل مارتن يې په ځان ايښی و، دهغه درې زامن هم دي چې ځانونه مسلمانان بولي، خود هغوی نومونه هم د عيسايانو پيشان دي، اوس زموږ دا تره وايي چې زه دوباره مسلمان شوی يم او هغه خپل لومړی نوم عبدالجبار بيا اختيار کړی دی او هغه اوس په پابندي سره د سحر لمونځ او د جمعې

[۱] لا تقبل توبة الزنديق في ظاهر المذهب..... وفي الخالية قالوا ان جاء الزنديق قبل ان يوخذ فاقرا انه زنديق فتاب عن ذلك تقبل توبته وان اخذتم ثم تاب لم تقبل توبته ويقتل..... الخ (البحر الرائق ج: ۵، ص: ۱۳۶).
[۲] قال الكرمانى : وهم اما المرتدون واما العصاة..... الخ (عمدة القارى شرح بخارى ج: ۱۲، ص: ۱۳۷ طبع دار الفكر بيروت).

لمونځ هم ادا کوي اودهغه پيژندگلوي خلک وايي چې دی جومات ته دراتلو حقدار نه دی ځکه چې دی اوس په ټول عمر کې مسلمان کيدای نشي اودهغه ښځې هم اسلام قبول کړی دی او خپل اسلامي نوم يې راحيله ايښی دی، تاسوته درخواست دی چې د شريعت اود حديثو په رڼا کې وفرمائي چې ايا د ښځه او خاوند به اوس مسلمان کښل کيږي او که نه؟

جواب: کوم سړی چې (نعوذ بالله) د دين اسلام نه واوړي او بل مذهب اختيار کړي نو هغه ته مرتد ويل کيږي^{۱۱} او مرتد که چېرې په ريښتيني زړه سره توبه وکړي او دوباره اسلام قبول کړي نو دده توبه صحيح ده^{۱۲} او هغه به مسلمان گڼل کيږي. نوله دې وجې نه که چېرې ستاتره د ښځې او بچوسره اسلام قبول کړی وي نو ددوی سره به د مسلمانانو معامله کيږي، دهغوی له جومات نه بندول غلط دي، د زامنو نومونه دې بدل کړي او د مسلمانانو نومونه دې ورباندې کېږدي او ټول خاندان ته پکار دي چې د پنځه وخته لمونځونه او نور فرائض او واجبات دې پوره پابندي سره کوي او د دين مسائل دې هم ضرور زده کړي.^{۱۳}

❖ موجبات کفر (کفریه اقوال او افعال) ❖

اسلامي حکومت کې چې کوم کافر د الله

رسول ته کنځل وکړي نو هغه واجب القتل دی

سوال: که چېرې په اسلامي حکومت کې اوسیدونکی کافر د الله رسول ته کنځل وکړي، نو ايا دهغه ذمه نه ختمیږي؟ په حديث شريف کې دي چې کوم ذمي د الله رسول ته کنځل وکړي، دهغه ذمه ختمیږي هغه واجب القتل دی.

جواب: په فقه حنفي کې په دې باندې فتوا ده چې کوم سړی په ښکاره د پيغمبر ﷺ په شان کې گستاخي وکړي هغه واجب القتل دی، درمختار او شامي کې يې دده واجب القتل کيدل ډېر په تفصيل سره ذکر کړي دي^{۱۴} او پخپله شيخ الاسلام حافظ ابن تيميه رحمه الله (چې هغه غير مقلدين خپل امام گڼي) په کتاب "الصارم المسلول" کې هم دا حانفونه دده واجب القتل

[۱] وان طرا كفره بعد الاسلام خص باسم المرتد لرجوعه عن الاسلام... الخ (شرح المقاصد ج: ۲، ص: ۲۶۸)

[۲] وکل مسلم ارتد فتوبته مقبولة... الخ (تنوير الابصار مع حاشية رد المختار ج: ۴، ص: ۲۳۱، باب المرتد)۔

[۳] ما يكون كفراً اتفاقاً يبطل العمل والنكاح..... وما فيه خلاف يؤمر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح (الدر المختار ج: ۴، ص: ۲۴۷)۔

[۴] قوله وسب النبي صلى الله عليه وسلم اي اذا لم يعلن فلو اعلن بشتمه او اعتاده قتل ولو امرأة وبه يفتي..... الخ (لتاوى شامى ج: ۴، ص: ۲۱۳، مطلب في حكم سب الذمي النبي صلى الله عليه وسلم)۔

کیدل نقل کړي دي^{۱۱}، علامه ابن عابدین شامي رحمته الله په دې موضوع باندې مستقله رساله لیکلې ده چې دهغې نوم دی "تنبيه الولاة والحكام على احكام شاتم خیر الانام او احدا صحابه الکرام علیه وعليهم الصلوة والسلام"

دا رساله په مجموع رسائل د ابن عابدین کي شائع شوي ده، غرض دا چې دداسې گستاخ واجب القتل کیدل د ټولو امامانو په نزد متفق علیه دی. او دابحث چې کیږي چې هغه سره دذمي وعده ماتیري او که نه؟ دا یوازې یو نظریاتي بحث دی. احناف وایي چې دنبی کریم صلی الله علیه و آله په شان کې گستاخي کفر دی او کافر خو هغه دمخکې نه دی نو له دې وجې نه دده وعده خونه ماتیري، خودده دحرکت دقتل موجب دی او نور حضرات وایي چې دی ذمي پاتې نه شو، حربی شو، لهذا دا واجب القتل دی، په دواړو صورتونو کې د بحث هماغه یوه نتیجه راووتله. نظریاتي بحث یوازې دتوجیه اود علت په بیانولو کې د اختلاف پاتې شو. په حدیث کې هم دده واجب القتل کیدو ذکر فرمایل شوي دي، دهغه دوعدي ماتیدو ذکر په کې نشته، ځکه داحدیث داحنافو خلاف نه دی.^{۱۲}

ددین له ضروریاتو نه منکر کافر دی

سوال: زموږ علاقې ته اوس څو ورځې مخکې یوه ډله راغلې وه، چې هغوی به دسبا اود مازدیگر اود ماسخوتن لونځ کولو په تپوس کولو سره پته ولگېده چې داخلک یوازې هغه لمونځونه کوي دکومو نوم چې په قران کې راغلي دي، پوښتنه داده چې دا کومه فرقه ده چې یوازې دقران پاک خبره مني؟

جواب: دحدیث دنه منونکولقب خومنکرین حدیث دی، پاتې پڼځه وخته لمونځ هم داسې متواتر دی څنگه چې قران متواتر دی^{۱۳} کوم سړی چې دپڼځه وخته لمونځونونه منکر دی هغه

[۱] ولذا اتى اكثرهم بقتل من اكثر من سب النبي صلى الله عليه وسلم من اهل الذمة وان اعلم بعد اخذه، وقالوا: يقتل سياسة وهذا متوجه على اصولهم (الصارم المسلول ص: ۱۲، طبع بیروت)۔

[۲] (ويؤدب الذمي ويعاقب على سبه دين الاسلام او القرآن او النبي صلى الله عليه وسلم) حاوی وغيره. قال العيني واختيارى في السب ان يقتل اهـ وتبعه ابن الهمام. اذا طعن الذمي في دين الاسلام طعناً ظاهراً جاز قتله لان العهد معه على ان لا يطعن فاذا طعن فقد نكث عهده وخرج من الذمة. (فتاوى شامي ج: ۴، ص: ۲۱۲ تا ۲۱۵، باب المرتد)۔

[۳] والصلوة المفروضة خمس وعدد ركعاتها لمن لا يجوز له القصر سبع عشرة ولمن جاز له القصر في السفر احد عشرة، وهذا الخمس من اسقط وجوب بعضها او اسقط وجوبها كلها كفر (اصول الدين ص: ۱۸۹، ۱۹۰ طبع مکتبه عثمانیه لاهور) وفي البدائع الصنائع: واما عددها فالخمس ثبت ذلك بالكتاب والسنة واجماع الامة. (وبعد اسطر) واما عدد ركعات هذه الصلوات فالمصلی لا يخلو اما ان يكون مقيماً واما ان يكون مسافراً فان كان مقيماً فعدد ركعاتها سبعة عشر ركعتان واربع واربع وثلاث واربع. الخ (بدائع الصنائع ج: ۱، ص: ۹۱)۔

دقران كريم نه هم منكر دى، در رسول الله ﷺ نه اوله دين اسلام نه هم منكر دى^{۱۱}. داسې ټول ديني كارونه چې دهغو ثبوت د نبى ﷺ نه په قطعي تواتر سره ثابت وي اود كومو چې په دين محمدى ﷺ كې داخلېدل هر عام او خاص ته معلوم وي. دې ته "د دين ضروريات" ويل كيږي^{۱۲}. دا ټول له څه تاويل پرته منل د اسلام له پاره شرط دي، په دې كې ديوانكار كول كفر دى په دې وجه كومه فرقه چې د دريو مونځونو قائله وي او پنځه لمونځونه نه مني، هغه له اسلام نه خارج ده^{۱۳}.

د مفادوله پاره ځان ته غير مسلم ويونكى كافر كيږي

سوال: په رمضان المبارك كې څه هوټلونه په ورځ كې هم خلاص وي، له دې نه پرته د هندوانو په درمسالونو كې اود عيسايانو په گرجو كې هوټلونه او كينټينونه هم دورځې خلاص وي، په دغو هوټلونو كې د غير مسلمونه پرته مسلمانان روژه خواره هم په دېر شمېر سره په پټه خوراك كوي، كه چېرې په دې دوران كې په يو هوټل باندې پوليس چاپه واچوي، نو روژه خواره مسلمانان پكې ونيول شي، نو هغوى د سزا له ويرې نه د پوليسو په مخكې دا اقرار وكړي چې زه مسلمان نه يم، بلكې زه هندوي يا عيسائى يم، دروژه خورو د ازباني اقرار چې پوليس واوري، نو دوى پريږدي، له دې نه پرته د يو سړي په بينك كې كافى رقم (روپۍ) جمع دي كله چې د حكومت له طرف نه بينك د دې رقم نه زكات وصولول غواړي، نو داسې د مسلمان كيدو باوجود د زكات وركولو نه د بېج كيدو له پاره بينك ته ليكل شوې اقرار نامه وركوي، چې زه غير مسلم يم، مهرباني وكړئ دا ونبايئ چې دغسې كه چېرې يو مسلمان تحريري يا زباني طور باندې د ځان د غير مسلم كيدو اقرار وكړي، نو دهغه دايمان څه حيثيت پاتې كيږي؟

جواب: دې وينا سره چې "زه مسلمان نه يم" سړى د دين نه خارجيږي، مسلمان نه پاتې كيږي^{۱۴}. داسې خلكوله پاره دخپل ايمان اونكاح تجديد كول پكار دي^{۱۵} او اينده له پاره د دې ناكاره

[۱] ومن رد حجة القرآن والسنة فهو كافر (اصول الدين ص: ۱۶۳ طبع مكتبة عثمانية لاهور).

[۲] والمراد بالضروريات على ما اشتهر في الكتب: ما علم كونه من دين محمد صلى الله عليه وسلم بالضرورة بان تواتر عنه واستفاض، علمته العامة. كالبعث والجزاء ووجوب الصلوة..... الخ (اكفار الملحدين ص: ۲، ۳ طبع پشاور).

[۳] لا نزاع في تكفير من انكر من ضروريات الدين (اكفار الملحدين ص: ۱۲۱).

[۴] ولو قيل له: الست بمسلم؟ فقال: لا، يكفر. اذ معناه عند الناس ان افعاله ليست افعال المسلمين (جامع

الفصولين ج: ۲، ص: ۳۱۰، طبع سلامي كتب خاله، بنوري تاؤن كراچي).

[۵] ما يكون كفراً اتفاقاً يطل العمل والنكاح. وما فيه خلاف يؤمر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح

(در مختار ج: ۴، ص: ۲۴۶، باب المرتد، كتاب الجهاد، طبع ايچ ايم سعيد).

حرکت نه توبه کول پکار دي، د روژې د پېرېنودو نور عذرونه خوهم کيدای شي که يوسړی خامخا دروغ وايي نو هغه دې بله بانه وکړي، ځان ته کافر ويل دده بيو قوفي ده.

لما نځه نه انکار کونکی انسان کافر دی

سوال: يوسړی چې هغه خپل ځان ته د الله خاص بنده وايي دهغه د وينا مطابق زموږ کلمه نعوذ بالله لا اله الا الله محمد رسول الله نه ده کلمه داسې ده: الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله وحده لا شريك له

۲ په ټوله ورځ کې يو ځل الله ته سجده کول ډېره ده، يعنې پنځه وخته لمونځ فرض نه دی اود لمونځ کولو رځ د بيت الله مخالف طرف دی. ۳: درمضان روژې فرض نه دي، بلکې ټولې ورځې د الله دي کله چې دې خوښه شي روژه نيسئ. ۴: زکات اوسرسايه واجب نه دي. ۵: دې وخت کې چې کوم حجونه کيږي هغه - نعوذ بالله - يوه رياده اولغوه کار دی. ۶: په بينک کې چې کومې پيسې فکس، ډيپازټ جمع کولو سره چې کوم سوديا منافع ملاويږي دا جائز دي. ۷: نبي کریم ﷺ د الله نبي دی، خوپه دې خبره الله پاک ښه پوهيږي چې اينده به بل پيغمبر راځي او که نه. ۸: په قران شريف کې تحريف (د وېدل) شوی دی. ۹: ولي الله د نبي دامت نه نه دی، دا مې يوازې يو څو غټې غټې خبرې ليکلي دي، تفصيل يې ډېر زيات دی.

جواب: داسې د چا چې تاسو عقائد ليکلي دي، د نبي ﷺ له دين نه منکر او خالص کافر دی.^{۱۱} د خاص بنده نه که چېرې د امراد وي چې ده ته د الله پاک له طرف نه احکام راځي، نو داسې د نبوت مدعي اود مسيلمه کذاب او مرزا قادياني کشر رور دی اود نبوت دعوه کول کفر دی.^{۱۲}

د پنځه لمونځونو او معراج منکر بزرگ

نه دی، د انسان په شکل کې شيطان دی

سوال: وړاندې ورځو کې زما ملاقات له يو بزرگ سره وشو چې په لېدو کې ډېر پرهيزگاره معلومیده، هغه په ما باندې د اثباتول غوښتل چې په ورځ کې درې لمونځونه فرض دي اودا د قران نه ثابته دي او په دې سلسله کې هغه ماته د سورت هود (۱۱۴)، ايت حواله راکړه او دهغه ترجمه يې راته وښودله چې له هغه نه دا ثابتيدل په نظر راتلل چې په ورځ کې درې لمونځونه فرض دي.

ما ورته وويل چې د نبي کریم ﷺ هر عمل د قران مطابق و او هغه به پخپله پنځه وخته لمونځ کاو او هغه ته د اتحافه دمعراج په مبارکه موقعه ورکړل شوې وه، نو هغه وويل چې

[۱] لا نزاع فی تکفير من انکر من ضروريات الدين (اکفار الملحدین ص: ۱۲۱ طبع پشاور).

[۲] ودعوى النبوة بعد نبينا صلى الله عليه وسلم كفر بالاجماع (شرح فقه اکبر ص: ۲۰۲، طبع بمبئی).

تاسره څه ثبوت دی چې پیغمبر ﷺ پنځه وخته لمونځ کړی دی او هرکله چې قران پاک وایي چې درې لمونځونه فرض دي. نوموړې خوددې نه انکارنه شوکولی او هغه دمعراج له واقعي منلونه انکار وکړ او ویې ویل چې داسې هیڅ واقعنه نه ده شوې، ماورته دسورت اسراء حواله ورکړه. نوهغه وویل: چې په دې کې خويې دالیکلي دي چې پاک دی هغه ذات چې خپل بنده یې له مسجد حرام نه مسجد اقصی ته بوته، که داتول ریښتیا وای، نوالله تعالی به ضرور ددې ذکر کړی و، ځکه چې دا دومره اهمه خبره وه او دسورت اسراء دایت نه دانه معلومېږي چې نبي کریم ﷺ په یوه شپه کې اسمان ته تللی دی او بیا راغلی دی.

جواب: په خو خبرو باندې ځان ښه پوه کړه.

اول: دپنځه وخته لمونځونوپه قران کې ذکر شته ^{۱۱} او په حدیث شریف کې هم ^{۱۲} اودتول اُمت په دې باندې اجماع او اتفاق هم دی ^{۱۳} دا خبره یوازې مسلمانان نه غیرمسلم یې هم پیژني، چې په مسلمانانو باندې پنځه وخته لمونځ فرض دی، له دې وجې نه پنځه وخته لمونځ ادا کول فرض دي او ددې د فرضیت عقیده ساتل هم فرض دي اوددې نه انکار کول کفر دی. ^{۱۴}

دویم: یو بزرگ تاته دقران مجید ترجمه وښودله اوته پریښانه شوې، دمسلمان داسې کچې عقیده نه ده پکار چې دیونا معلوم سړي په معمولي وسوسې اچولوسره ګډه وډه شي، ستاله پاره که نور څه نه و، نو داسوچ کول پکار و چې دقران حکیم دیوايت دأردو ترجمې په

[۱] اَقِمِ الصَّلَاةَ لِلدُّلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا.... (الاية (الاسراء: ۷۸) مَنْ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ (النور: ۵۸) حَفِظُوا عَلَي الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوَسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ فِئْتَيْنِ (البقرة: ۲۳۸)۔

[۲] عن معاذ بن جبل رضى الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: من لقي الله لا يشرك به شيئاً، ويصلى الخمس ويصوم رمضان غفر له. قلت افلا ابشرهم يا رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ قال دعهم يعملوا. (رواه احمد، مشكوة ص ۱۶) عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الصلوات الخمس والجمعة الى الجمعة ورمضان الى رمضان مكفورات لما بينهن اذا اجتنبت الكبائر. (رواه مسلم، مشكوة ص ۵۷، بخارى، باب الصلوات الخمس كفارة للخطايا اذا صلاهن لوقتھن في الجماعة وغيرها ج ۱ ص ۷۶، ايضاً ابن كثير ج ۴ ص ۸۲، طبع رشيديه كوئته)۔

[۳] فعلى هذا تكون هذه الآية دخل فيها اوقات الصلوات الخمسة فمن قوله لدلوك الشمس الى غسق الليل وهو ظلامه وقيل غروب الشمس اخذ منه الظهر والعصر والمغرب والعشاء وقوله وقرآن الفجر يعنى صلاة الفجر وقد ثبتت السنة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم تواتراً من افعاله و اقواله بتفاصيل هذه الاوقات على ما عليه عمل اهل الاسلام اليوم مما تلقوه خلفاً عن سلف وقرناً بعد قرن كما هو مقدر في مواضعه والله الحمد (تفسير ابن كثير ج: ۴، ص: ۱۶۷ طبع رشيديه)۔

[۴] واذا علمت هذا فنقول: الصلوة لفريضة، واعتقاد فرضيتها فرض، وتحصيل علمها فرض، وجعلها كفر (اكفار المجلدين ص: ۶، طبع پشاور)۔

مدد سره تا دپوهيدو كوشش وكړ او پريشانه شوې، د اقران په لومړي ځل په تاباندې ياپه دغه بزرگ باندې نه دى نازل شوى، دا ستاسونه مخكې هم په دنيا كېنې موجود و اود څوارلسو پېړيو نه لوى د دين بزرگان چې دهغوى شپه او ووخ مشغله دقران كريم لوستل و او هغوى دقران دپوهيدو له پاره د اردو يادانگريزي ترجمې محتاج نه و، هغوى ټول د پنځه وخته لمانځه د فرضيت قائل وو، د احضرات په قرآن كريم له تانه اوستاد دغه بزرگ نه په هر حال بڼه پوهيدل. بيا د يونيم سړي غلطي هم كيداى شي، خودا څنگه خبره ده چې په هر دور كې او په هره زمانه كې مسلمانان كه په مشرق كې وي ياپه مغرب كې، دوى ټولو پنځه وخته لمونځ فرض گناه، دا ټول په دې غلطي كې متفق گڼلونه زياته اسانه داده چې ستا دغه بزرگ تيندك خوړلى دى او هغه ددې ايت په مطلب نه دى پوه شوى، كوم سړى چې ټولې دنيا ته پاگل وايي، ايا هم دا خبره دده د دماغې نقصان او ليونتوب دليل نه ده؟

دريم: ددې صاحب داويل چې ددې څه ثبوت دى چې نبي كريم ﷺ پنځه وخته لمونځ كړى و. ددې په جواب كې له ده نه پوښتنه وكړه چې ددې څه ثبوت دى چې دى دخپل پلار په كور كې دفلانى بې بي له خيتې نه پيدا شوى دى، د څوكسانوپه وينا سره تاخيل پلار، پلار او مور دې مورمنلې ده، حالانكه داهم ممكنه ده چې هغوى غلط وايي، خو د مشرق نه مغربه پورې ټول مسلمانان او غير مسلم په هره زمانه كې د اشهادت وركوي چې نبي ﷺ پنځه وخته لمونځ كولو، داستا په نزد ثبوت نه دى اوت ددې منلو ته تيار نه يې، نو تاسره دخپل مور او پلار د زوى كېدو څه ثبوت دى؟ يابه ته دخپل نسب په باره كې هم د داسې شك او شېبې اظهار وكړې؟ ايا د دين يقيني خبرې په داسې عبثياتو سره رد كول د دماغو خرابي نه ده؟

څلورم: قرآن كريم كې د اسراء ذكر دى، خو ستاسو بزرگ صاحب فرمايي چې دا حقيقت نه ده، نو ايا دده په خيال كې الله تعالى بې حقيقته خبره بيان كړه؟

د اسراء ذكر په قرآن كريم كې موجود دى^(۱) اودهغې تفصيل په احاديثو كې راغلى دى^(۲) ددې نه منكر په حقيقت كې د الله او رسول او دقرآن او حديث نه انكار دى.

پنځم: مولانا رومي رحمته الله عليه فرمايي:

اے بسا ابليس آدم روئے هست پس بھر دستى نبايد دست
يعني دېر شيطانان د انسانانو په شكل كې وي، ځكه د هر چا په لاس كې لاس وركول نه دي

[۱] سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ الْإِنشَاءِ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (بنی اسرائیل: ۱)۔

[۲] عن عبدالله قال: لما أسرى برسول الله صلى الله عليه وسلم انتهى به الى سدة المنتهى وهى فى السماء السادسة اليها ينتهى ما يعرج به من الارض..... الخ (مشكوة ص: ۵۲۹، باب فى المعراج)۔

پکار، ستاد ابرگ هم دانسان په جامه کې شيطان دی چې د دين په يقيني خبرو کې وسوسې اچوي او خلک گمراه کوي.

کوم ملنګ او فقير چې لمونځ او روژه نه مني

هغه مسلمان نه دی پوخ کافر دی

سوال: فقيران او ملنگان په پاکستان کې په زيارتونو کې ډېروي، هغوی خپل ځان دروژي اولمانځه نه يو طرفته کړي وي، د الله اود رسول خبرې کوي، چرس څښي، ايا دوی له پاره روژه اولمونځ معاف دي؟

جواب: کوم سړی چې د لمونځ روژې قائل نه وي، هغه مسلمان نه دی، بلکې پوخ کافر دی.^{۱۱} د کومو فقيرانو او ملنگانو چې تاسو ذکر کړی دی، هغوی اکثرهم دا قسمه خلک وي.

له تحقيق پرته حديث نه انکار کول

سوال: ما يو حديث مبارك لوستلی و، چې هرکله يو سړی زنا کوي، نو دده نه ايمان وځي او په سر باندې يې څوړند وي او بيا چې کله دی فارغ شي او پښيमानه شي، نو ايمان بېرته ورته راشي.

دا حديث ما يو دوست ته په هغه وخت کې واوراو چې د زنا په موضوع باندې بحث و او ورسره می داهم وويل چې دا حديث دی، نو هغه جواب را کړ چې پريږده! دا دملايانو د ځان نه جوړې شوې خبرې دي.

لومړی پوښتنه داده چې دا حديث مستند او معتبر دی يا ضعيف؟ دويمه پوښتنه داده چې زما ددې دوست دا د ملايانو له ځانه جوړې شوې خبرې دي، دا ترکومي پورې صحيح ده؟ ددې جواب لږ په وضاحت او تفصيل سره را کړئ!

جواب: دا حديث په مشکوة شريف کې په اوولسمه (۱۷) صفحه باندې دبخاري شريف په حواله سره نقل شوی دی.^{۱۲} ستا دوست دې ته دملايانو له ځانه جوړې شوې خبرې ويل د جهالت خبره ده، هغه ته ددې نه توبه کول پکار دي، اوله تحقيق پرته دداسې خبرونه پرهيز پکار دی که نه ځينې وخت پرې ايمان ضائع شي.^{۱۳}

[۱] لا نزاع في تكفير من انكر من ضروريات الدين (اكفار المخلدين ص: ۱۲۱) ايضاً واذا علمت هذا فنقول :
الصلوة لريضة، واعتقاد لريضتها فرض، وتحصيل علمها فرض، وجعلها كفر (اكفار المخلدين ص: ۶، طبع پشاور)
[۲] وعنه (اي: ابي هريرة رضي الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن.... الخ. (مشكوة ج ۱ ص ۱۷، باب الكبار وعلامات النفاق، كتاب الايمان)۔
[۳] الفتاوى التاتارخانية ج ۵ ص ۳۴۴، والاستخفاف بالعلماء لكونهم علماء استخفاف بالعلم والعلم صفة الله... [بقية حاشيه به راروانه صفحه...]

د احاديثو نه انكار له دين نه انكاردی

سوال: يو صاحب وايي چې چونكه د احاديثو په وجه باندې مسلمانان په مختلفو فرقو كې تقسيم شوي دي، له دې وجې زه احاديث نه منم او هغه صاحب داهم وايي چې الله تعالى د قران كريم د حفاظت ذمه اخيستي ده، خود احاديثو د حفاظت ذمه يې نه ده اخيستي، په دې وجه باندې احاديث غلط هم كيداى شي، نو زه احاديث نه منم.

جواب: احاديث د حضور ﷺ ارشاداتو ته ويل كيږي، دا خو بنسكاره خبره ده چې كوم كس په حضور ﷺ باندې ايمان لري هغه به د حضور ﷺ په مقدسو ارشاداتو باندې هم ايمان لري^(١)، او خوك چې د حضور ﷺ له ارشاداتو نه انكار كوي، هغه له ايمان نه خارج دى^(٢).

ددغه صاحب داسې ويل چې مسلمانانو كې فرقه بندي د احاديثو په وجه باندې ده، بالكل غلط دي، صحيح داده چې قران كريم باندې د حضور ﷺ او د صحابه كرامو رضوان الله عليهم اجمعين د ارشاداتو په رڼا كې د عمل نه كولو او خپلو خواهشاتو او بدعاتو مطابق عمل كولو په وجه باندې فرقې جوړې شوي دي، د خوارجو، معتزله وو، جهمييه وو، روافضو او دنن سباد حديث منكرانو جدا جدا خيالات ددې خبرې گواهي وركوي او دهغه صاحب دا ويل چې الله تعالى يوازې د قران كريم د حفاظت ذمه اخيستي ده، د احاديثو د حفاظت ذمه يې نه ده اخيستي، داهم غلطه ده، د حضور ﷺ د ارشاداتو ضرورت چې څنگه دهغې زمانې خلكو ته و، دغه شان يې د وروستي امت د خلكو له پاره هم ضرورت دى او كله چې امت دخپل نبي ﷺ د ارشاداتو مطابق په خپل دين باندې نه شي پوهيداى، نو ضروري ده چې الله تعالى د وروستي امت له پاره دهغو د حفاظت انتظام هم كړى وي، او كه چېرې د وروستي امت له پاره يوازې قران كافي دى او د حضور ﷺ د ارشاداتو ضرورت ورته نشته، نو د حضور ﷺ د زمانې خلكو ته به هم (نعوذ بالله) د حضور ﷺ د ارشاداتو ضرورت نه و، گويا چې حضور ﷺ الله تعالى له ضرورت پرته مبعوث كړى و؟

... بقيه د تير مخ] .. واستخفافه هذا يعلم انه الى من يعود؟ (بازايزه على هامش الهندية ج: ٦ ص: ٣٣٦ طبع رشيديه)، ايضا قال الشامي: فلو بطريق الحفارة كفر لان اهانة اهل العلم كفر على المختار. (شامي ج: ٤ ص: ٧٢، مطلب في الجرح المجرد، طبع ايج ايم سعيد).

[١] الايمان وهو تصديق محمد صلى الله عليه وسلم في جميع ما جاء به عن الله تعالى بما علم مجبه ضرورة. (الدارالمختار ج: ٤ ص: ٢٢١).

[٢] من رد حديثاً قال بعض مشايخنا يكفر، وقال المتأخرون ان كان متواتراً كفر، اقول: هذا هو الصحيح. (شرح فقه الاكبر ص: ٢٠٤، طبع مجتبائي دهلي).

آيا حديث دصحت دپاره دزړه دکواهي اعتبار دی

سوال: دحضرت ابی اُسید رضی اللہ عنہ نه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: کله چې تاسو مانه روایت شوی حدیث واورئ، او هغه ستاسو زړونه ومني او ستاسو شعور نرم شي او تاسو دا خبره محسوس کړئ چې دا خبره ستاسو ذهنیت ته نژدې ده، نوبیناً ستاسو په مقابل کې به زما ذهنیت ته نوره هم نژدې وي (یعنې هغه زما حدیث کیدای شي) او که چېرې ستاسو زړونه پخپله باندې دهغه حدیث نه انکار کوي او هغه خبره ستاسو د ذهنیت او شعور نه لرې وي، نو پوه شئ چې ستاسو په نسبت به هغه زما د ذهنیت نه ډېره لرې وي او هغه به زما حدیث نه وي. دا حدیث دکومې درجې دی؟ اودې کې حضور ﷺ چاته حکم کړی دی؟ ځکه چې هریوکس خوددې مخاطب نه شي کیدای، اودتولو خلکو د ذهنیت او علم هم یوشان نه شي کیدای.

دحضرت علي رضی اللہ عنہ نه روایت دی چې کله تاسو یو حدیث واورئ، نو دهغه باره کې هماغه خیال کوئ، کوم خیال چې ډېر صحیح وي، ډېر مبارک او ډېر پاک وي، ددې حدیث سند څنگه دی؟

جواب: دا حدیث شریف مسند احمد ^[۱] کې دوه ځایونو کې (په یوه سند سره) روایت شوی دی: (ج ۵ ص ۴۲۵، ج ۳ ص ۹۷) مسند بزار (حدیث ۱۸۷)، صحیح ابن حبان کې دی، هیثمی په مجمع الزوائد کې، امام ابن کثیر په تفسیر کې، زیدي شارح احیاء اتحاف کې او ابن عراقی په "تنزیه الشریعة المرفوعة"، کې د قرطبي په حواله باندې دې ته صحیح ویلي دي ^[۲]، علامه ابن جوزي رحمته اللہ علیہ داپه موضوعاتو کې شمار کړی دی، او عیلي دې باندې جرح کړې ده، شوکاني په الفوائد المجموعة کې وایي چې زما زړه په دې مطمئن نه دی ^[۳].

ستاسو دا خبره صحیح ده چې هریوکس ددې مخاطب نه شي کیدای، ددې مخاطب یا خو صحابه کرام رضی اللہ عنہم وو، دکومو چې دحضور ﷺ دارشاداتو سره خاص مناسبت و، یا دهغوی نه وروسته محدثین حضرات دي، چې دهغوی په مزاج کې دحضور ﷺ دالفاظو د

[۱] عن ابی حمید و ابی اُسید ان النبی صلی الله علیه وسلم قال: اذا سمعتم الحديث عنی تعرفه قلوبکم وتلین له اشعارکم و ابشارکم وترون انه منکم قریب فانا اولی به، و اذا سمعتم الحديث عنی تنکره قلوبکم و تنفر منه اشعارکم و ابشارکم و ترون انه منکم بعید فانا ابعدکم منه. (مسند احمد ج: ۵ ص: ۴۲۵، ایضاً: ج: ۳ ص: ۹۷، طبع بیروت)۔

[۲] و اذا سمعتم الحديث... الخ رواه الامام احمد والبرار فی مسنديهما وسنده صحیح كما قال القرطبي وغيره. [۲] و اذا سمعتم الحديث... ج: ۱ ص: ۶ مقدمة الكتاب، و ایضاً ج: ۱ ص: ۲۶۴ طبع دار لکتاب العلمیة بیروت)

[۳] وهذا ان كان يشهد لذلك الحديث لكفى اقول: انكره قلبي، وشعري، وبشرى وظننت انه بعيد من رسول الله صلى الله عليه وسلم (الفوائد المجموعة للشوکانی ص: ۲۸، ۲۸۱ کتاب الفضائل طبع دار الباز مکه المكرمة)

پيژندگلوي يواځې طاقت پيدا شوى و. په هر حال عام خلک ددې مخاطب نه دي اودا هم داسې دى څنگه چې په بل حديث کې فرمايل شوي دي (استفت قلبک ولوافتاک المفتون) يعنې دخپل زړه نه فتوا وغواړئ، (که چېرې مفتي هم تاسوته فتوې درکړي) او دا ارشاد د صفا زړه مالکانو له پاره دى، دهغوى له پاره نه دکومو خلکو زړونه چې رانده وي.

د نبی ﷺ معمولي گستاخي هم کفر دی

سوال: د نبی کریم ﷺ په شان کې د گستاخي باوجود هم ايا څوک مسلمان پاتې کيدای شي؟
جواب: د نبی کریم ﷺ دوينستو مبارکو توهين کول هم کفر دی. د فقهي په کتابونو کې يې دا مسئله ليکلې چې که چا د نبی ﷺ دوينستو مبارکو له پاره د تصغير صيغه استعمال کړه، نو هغه هم کافر کېږي.^{۱۱}

د نبی ﷺ د منکر څه حکم دی؟

جواب: يو څوک چې په الله تعالى باندې مکمل يقين ساتي اود الله سره هيڅوک هم شريک نه گڼي اولمونځ هم کوي، خو هغه نبی کریم ﷺ نه مني، نو ايا دغه سړی د جنت حقداردی؟
جواب: کوم سړی چې نبی ﷺ نه مني هغه په خداى باندې يقين څنگه ساتي؟^{۱۲}

ايا در رسول ﷺ گستاخ ته حرامي ويل کېدای شي؟

سوال: ځينې خلک د قلم سورت د ديارلسم ايت (زنيم) نه دليل نيسي چې در رسول صلى الله عليه وسلم گستاخ ته حرامي ويل جائز دي، ايا دا صحيح دی؟
جواب: د نبی ﷺ ياد بل کوم رسول گستاخي کول بدترين کفر دی^{۱۳} (نعوذ بالله) خود قران کریم په دې ايت کې چې چاته "زنيم" ويل شوي دي دا ورته در رسول د گستاخي په وجه نه دي ويل شوي، بلکې دا د يوې واقعي بيان دى چې هغه سړی يقيني داسې بدنام اود مشکوک نسب

[۱] وفي الخط: لوقال لشعر النبي صلى الله عليه وسلم: شعير يكفر عند بعض امشائخ، وعند البعض لا يكفر الا اذا قال ذالك بطريق الاهانة. (رسائل ابن عابدين ج: ۱ ص ۳۲۶)۔

[۲] اذا لم يعرف الرجل ان محمد صلى الله عليه وسلم آخر الانبياء فليس بمسلم. (الفتاوى التاتار خانية ج: ۵ ص: ۳۲۵ قديمي) وايضا انكار رسالته صلى الله عليه وسلم طعن في الرب تبارك وتعالى ونسبة له الى الظلم والسفه تعالى الله عن ذالك علوا كبيرا، بل جحد للرب بالكلية والنيكار... الخ. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۱۶۵)۔

[۳] قال ابويوسف رحمه الله: وايماء رجل مسلم سب رسول الله صلى الله عليه وسلم او كذبه او عابه او تنقصه فقد كفر بالله تعالى. (كتاب تنبيه الولاة والحكام على احكام شاتم خير الانام، ملحقه رسائل ابن عابدين ج: ۱ ص: ۳۲۴)۔

والا و^(۱)، په دې وجه ددې ايت نه دا اصول نشي راويستلی چې کوم سړی داسې دکفر جرم وکړي هغه ته حرامي ويل کيږي.

د قرآن پاک د توهين کونکي سزا

سوال: داميرخان دخپل کشر رور سره په څه وړه شان خبره باندې جگړه شوه، اميرخان او دهغه زامنو خپل کشر رور او دهغه کور والا وو هل او زخمي يې کړل، آخردا چې پوليسو ته خبره ورسیده، څه موده وروسته داميرخان کشر رور د جرگې سره قرآن راوړ او د مشر رور نه يې معافي وغوښتله چې ته زما مشر رور يې کومې غلطيانې چې تا کړي دي، هغه هم زه په سراخلم، تاسو دخداي له پاره اود قرآن پاک په خاطر مامعاف کړئ، خو اميرخان دتولې جرگې په وړاندې دقرآن مجيد په شان کې دا دسپکاوي نه ډک الفاظ استعمال کړل. «چې قرآن مجيد څه شی دی؟ دا خو يوازې ديوې چاپ خانې کتاب دی، له دې پرته هيڅ هم نه دی، يابه ماته اويازره روپۍ راکوې، يابه زما سره مقدمه کوې».

(الف): ايا داسې چې مړشي، نو دده جنازه کول جائز دي او که نه؟

(ب): داسې سړي سره ناسته پاسته اونیکي کول څنگه دي؟

جواب: دقرآن پاک سپکاوی کول کفر دی^(۲) داسې ددې الفاظو په ويلو سره مرتد شو او نکاح يې ماته شوه^(۳) په ده باندې توبه کول واجب دي، دمرتد جنازه جائزه ده^(۴) اونه له ده سره ناسته پاسته جائزه ده^(۵).

ددین د خبرې پورې ټوکې کول کفر دی داسې

کونکي دې دخپل ايمان اونکاح تجديد وکړي

سوال: یونسې د کفر الفاظ وايي مثلاً داسې وايي چې: روژه به هغه سړی نيسي چې وږی وي ياروژه به هغه څوک نيسي چې په کور کې يې غنم نه وي، په لمانځه کې کيناستل پورته کېدل به څوک کوي؟ ياداسې نورې دکفر خبرې وکړي، نو ايا دهغه ايمان ختم شو؟ اودهغه لمونځ، روژه، حج اوزکات ختميږي اودهغه نکاح ماتيږي، ده له پاره اوس څه پکار دي، ايانکاح به

[۱] (عن) سعيد بن المسيب وعكرمة هو ولد الزنا الملحق في النسب بالقوم. (تفسير قرطبي ج: ۱۸ ص: ۳۲۴)۔

[۲] من استخف بالقرآن.... كفر. (شرح فقه الاكبر ص: ۲۰۵، طبع دهلي)۔

[۳] ما يكون كفراً اتفاقاً يبطل العمل والنكاح واولاده اولاد الزنا. (درمختار مع حاشيه رد المختار ج: ۴ ص: ۲۴۶)۔

[۴] وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ. (التوبة: ۸۴)۔

[۵] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمُودَةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ (المتحنة: ۱)۔

دوباره تازه کوي او توبه به څنگه کوي، که چېرې هغه توبه نه کوي او بښې سره کوروالی کوي حالانکه بښې سره يې نکاح ماته شوې ده، آیا هغه د زنا مجرم دی؟ اوس به هغه بيا څنگه مسلمانېږي؟ مهرباني وکړئ په تفصيل سره جواب راکړئ اېته نشته چې څومره خلک په دې کې مبتلا دي؟

جواب: د دين يوې خبرې پورې ټوکې کول کفر دی^[۱]. دې سره ايمان ختمېږي. داسې سړی به دخپلو کفریه خبرو نه توبه کوي او کلمه شهادت به ووايي او خپل ايمان به تازه کوي، نکاح به هم دوباره وتړي که له توبې اود نکاح له تازه کولو نه پرته د بښې سره کور والی کوي، نو د زنا گناه به د دواړو په ذمه وي.^[۲]

په سنتو پورې ټوکې کول کفر دی

سوال: کوم سنت پورې ټوکې کول څنگه دي؟

جواب: سنت د پیغمبر ﷺ د طریقې نوم دی^[۳]. د نبی ﷺ یوې طریقې پورې ټوکو کولو والا بڼکاره کافر دی، که چېرې هغه دمخکې نه مسلمان و، نو دې ټوکو کولو سره مرتد شو.^[۴]

صحابه و وړي ﷺ پورې ټوکې کونکي گمراه دی

اودهغه په ايمان کې شک دی

سوال: کوم سړی چې د صحابه کرامو ﷺ پورې خدا کوي اود حضرت ابوهريره رضی الله عنه د نوم مبارک معنی پيشو سره کوي اود اهرم وايي چې زه دهغه رضی الله عنه حديث نه منم، آیا هغه مسلمان دی؟

جواب: کوم سړی چې د یو خاص صحابي پورې خدا کوي هغه بدترین فاسق دی، په دې باندې هغه ته توبه وېستل پکار دي، که نه دهغه په حق کې د خرابې خاتمې ویره ده او کوم سړی چې ټول صحابه کرام رضوان الله عليهم اجمعين --- له یو څونه پرته --- گمراه گڼي او هغوی پورې خدا وکړي، هغه کافر او زندیق دی^[۵]، اودا اووایي چې زه د فلاني صحابي

[۱] الاستهزاء بحکم من احکام الشرع کفر. (شرح فقه الاکبر ص: ۲۱۷، طبع دهلی)۔

[۲] ما یكون کفرًا اتفاقًا یبطل العمل والنکاح واولاده اولاد الزنا..... وما فیہ خلاف یومر بالاستغفار والتوبه وتجديد النکاح... الخ. (درمختار ردالمحتار ج: ۴ ص: ۲۴۶، باب المرتد)۔

[۳] ولی الشریعة: هی الطریقه المسلوکه فی الدین من غیر افتراض ولا وجوب وایضاً ما صدر عن النبی صلی الله علیه وسلم من قول او فعل او تقرير على وجه التامی... الخ. (التعريفات الفقهية فی قواعد الفقه ص: ۳۲۸)

[۴] [وقص الشارب من سنن الانبياء فتبيحه كفرًا باختلاف بين العلماء] (شرح فقه الاکبر للملا علی القاری ص: ۲۱۳)

[۵] اذ رأيت الرجل ينتقص احداً من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فاعلم انه زندیق (الاصابة ج: ۱ ص: ۱۰)

حديث نه منم (نعوذ بالله) په هغه صحابي باندې دفسق تهمت لگول دي، حضرت ابوهريره رضي الله عنه جليل القدر صحابي دی، ددين يوه لويه برخه دهغه رضي الله عنه دروايت نه نقل ده، هغه رضي الله عنه پورې خداکول اودهغه دروايت قبلولو نه انکارکول دنفاق شعبة اوددين نه دانحراف علامه ده.

صحابه وو رضي الله عنهم ته کافرويلووالا کافردي

سوال: زیدوايي چې صحابه ووته کافرويلو والا ملعون دی، داهل سنت والجماعت نه خارج نه دی. عمر وايي چې صحابه ووته کافر ويونکی کافردي، دچا خبره صحيح ده؟

جواب: صحابه وو رضي الله عنهم ته کافرويلووالا کافراوداهل سنت والجماعت نه بهردي. ^(١)

ټولو عالمانو ته بدوئيل

سوال: يوه ورځ په خبروکې مې ديو صاحب سره جگړه شوه، هغه داسې چې: هغه صاحب ويل چې يو اسلام ملک هم له پاکستان نه مال نه غواړي او هغه په دې وجه باندې چې دپاکستان په مال کې ډېرزيات ملاوت او دوکه وي، په دې وجه باندې هغوی دپاکستان نه مال نه غواړي، اودې باندې عالمان حضرات هيڅ نه وايي، بيایې وويل چې داڅنگه عالمان دي؟ چې يوه ورځ په اخبارکې يوشان خبراشي، "د عالمانو متفقه فيصله"، په دويمه ورځ باندې د عالمانو دمتفقي فيصلې ترديد راشي، چې دافصله غلطه ده، نو ويل يې چې داڅنگه عالمان دي کله څه وايي اوکله څه، بيایې وويل چې دټولې دخيتې مسئلې دي، خوراک خنډاک کوي، عيش کوي، او دخلکونه پيسې راټولوي، ماورته وويل چې تاسو دټولو عالمانو لفظ مه استعمالوئ، که ستاسو دچانه شکايت وي، نودهغه نوم اخستلو سره شکايت کوئ، دنوم اخستلونه پرته عالمانو ته بد رد ويل دايمان دناقص کيدونښه ده، مهرباني وکړئ، دې مسئلې باندې رڼاواچوئ، چې دهغه داسې ټولو عالمانو ته بدردويل صحيح دي؟

جواب: د عالمانو په ډله کې هم کمزوري کيدای شي، اوځينو عالمانو نه غلط کارهم کيدای شي، خو ټولو عالمانو ته بدردويل غلط دي اودې سره دايمان دضائع کيدو ويره وي، ددې نه توبه کول پکاردي. ^(٢)

[١] ويجب اکفارهم باکفار عثمان وعلی وطلحة وزبير وعائشة رضي الله تعالى عنهم... الخ. (عالمگريه ج: ٢ ص: ٢٦٤ وايضا في الشامية ج: ٤ ص: ٢٣٦، وايضا في شرح العقائد ص: ١٦٢، وايضا في شرح العقيدة الطحاوية ص: ٥٢٨ طبع لاهور).

[٢] قال صاحب البزاية تحت کلمان الکفر: والاستخفاف بالعلماء لکونهم علماء، استخفاف بالعلم والعلم صفة الله منحه فضلاً على خيار عباده ليدلوا خلقه على شريعته نيابة عن رسله، واستخفافه هذا يعلم انه الى من يعود؟ (فتاوى عالمگريه مع بزاية ج: ٦ ص: ٣٣٦). وايضا قال الشامي: .. [بقية حاشيه په زاروانه صفحه...]

خاوند ته د بریتوپه اخستلو بدرد ویلو سره

د سنتود سپکوالي جرم وشواو دا کفر دی

سوال: یوسړي د سنتو موافق خپل بریت واخیستل. دهغه ښځې چې ولید، نوویې ویل چې دادې څه سپیره شکل جوړ کړی دی اوبیا یې وویل چې ایاداد سړیو شکل دی؟ دې سړي ته چا وویل چې داد کفر خبره ده، دې سره نکاح ماتیري. لهدا هغه ته شک پیدا شو چې زمانکاح باقی ده او که نه ده. د شریعت په رڼا کې ددې حکم بیان کړئ چې دې سړي ته څه کول پکار دي؟

جواب: په دې سوال کې څو خبرې د غور قابل دي.

اول--- بریت پرېکول د انبیاء کرامو علیهم السلام سنت دي، نبی ﷺ امت ته ددې په تاکیدي الفاظو کې حکم کړی دی اود بریتو اوږدوالی یې دمجوسیانو اومشرکانو طریقه گرځولې ده او کوم سړی چې بریت اوږده وي اود شونډو له پاسه وینسته نه پرېکوي هغه یې دخپل امت نه خارج گڼلې دی.

څنگه چې دلاندې ذکر شویو روایتونو نه واضحه ده:

”عن عائشة رضی اللہ تعالیٰ عنہا قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عشر من الفطرة قص الشارب واعفاء اللحية، الحديث (صحیح مسلم جلد ۱ ص ۱۲۹، ابوداؤد، ترمذی، نسائی، ج ۲ ص ۲۷۴)

”رواية عشرة من السنة.... الخ، (نسائي ج ۲ ص ۲۷۴)

ترجمه: د حضرت عائشې رضی اللہ تعالیٰ عنہا نه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي چې لس شيان په فطرت کې داخل دي: بریت اخیستل او ږیره اوږدول او په یو روایت کې دي چې لس شيان د سنتو نه دي، مسواک کول، بریت اخستل او ږیره اوږدول الخ.

”وقال الخطابي فسر اكثر العلماء الفطرة في الحديث با السنة (قلت كما في رواية النسائي المذكورة) وتأويله، ان هذه الخصال من سنن الانبياء الذين أمرنا ان نقتدي بهم (معالم السنن مع مختصر سنن ابی داؤد جلد ۱ ص ۴۲).

ترجمه: امام خطابي وايي چې اکثر و عالمانوپه دې حديث کې دفطرت تفسير په سنتو سره کړی دی (اوداد) -اي په روایت کې ظاهر دي، چې دهغه مطلب دادی چې دا خبرې د انبیاء علیهم السلام د سنتونه دي، چې دهغو داقتداء موږ ته حکم شوی دی.

...بقیه د ترمخ].. فلو بطریق الحقارة کفر لان اهانة اهل العلم کفر علی المختار. (شامی ج: ۴ ص: ۷۲ طبع ایچ. ایم سعید). ایضاً وفي الخلاصة: من ابغض عالماً من غیر سبب ظاهر خیف علیه الکفر، قلت: الظاهر انه یکفر لانه اذا ابغض العالم من غیر سبب دنیوی او اخروی فیکون بغضه لعلم الشریعة. (شرح فقه الاکبر ص: ۲۱۳)

وفي البرقة قوله عشر من الفطرة اي عشر خصال من سنة الانبياء الذين امرنا ان
نقتدي بهم فكانوا فطروا عليها. (حاشيه مشكوة ص ٤٤).

ترجمه: اود مشكات په حاشيه کې دمرقات نه نقل کړي دي چې لس کارونه په فطرت کې
داخل دي ددې نه مراد دادي چې دا کارونه دانبياء عليهم السلام سنت دي چې دهغو د اقتداء
مور ته حکم شوی دی. نو دا کارونه گویا زموږ په فطرت کې داخل دي.

وفي مجمع البحار نقلا عن الكرمانی ای من السنة القديمة التي اختارها الانبياء عليهم السلام
واتفقت عليها الشرائع فكانها امر جلي فطروا عليه منها قص الشارب فسبحانه ما استخف عقول
قوم طولوا الشارب واحفوا اللحي عكس ما عليه فطرة جميع الامم قد بدلوا فطرتهم
نعوذ بالله. (مجمع البحار صفحه ١٥٥ جلد ٤ طبع جديد).

ترجمه: او په مجمع البحار کې د کرمانی نه نقل دي چې ددې کارونو په فطرت کې دا داخلېدو
مطلب دادي چې دا کارونه دهغه پخوانيو سنتونه دي چې هغه انبياء عليهم السلام
اختيار کړي وو او ټول شريعتونه په دې باندې متفق دي، نو گویا د فطري کارونه دي چې
دانسانانو په فطرت کې داخل دي، سبحان الله هغه خلک خومره کم عقل دي چې
د ټولو امتونو د فطرت برعکس بریت اوږدوي او ږیره خړي، دې خلکو خپل فطرت وران کړ،
مور ددې د الله تعالی نه پناه غواړو.

عن ابن عباس رضي الله عنهما قال كان النبي ﷺ يقص او يأخذ من شارب و كان ابراهيم خليل
الرحمن صلوات الرحمن عليه يفعله. (رواه الترمذی مشكوة صفحه ٣٨١)

ترجمه: حضرت ابن عباس رضی الله عنهما فرمایي چې نبي کریم ﷺ به بریت اخستل او حضرت ابراهيم
خليل الرحمن علی نبينا و علیه السلام به هم دغسې کول.

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله ﷺ خالفوا المشركين او فروا اللحي واحفوا

الشوارب. (متفق عليه مشكوة صفحه ٣٨٠)

ترجمه: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما نه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمایي چې د مشرکانو
مخالفت وکړئ ږیرې اوږدوئ او بریت کموئ.

عن ابی هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ جزوا الشوارب وارخوا اللحي خالفوا المجوس. (صحیح
مسلم جلد ١ صفحه ١٢٩).

ترجمه: حضرت ابو هريرة رضی الله عنه نه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي چې بریت کموئ او
ږیرې اوږدوئ، د مجوسو مخالفت وکړئ.

عن زيد بن ارقم رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ قال من لم يأخذ من شارب به فليس منا.

(رواه احمد والترمذي والنسائي، مشكوة صفحہ ٣٨١ واسنادہ جيد وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح كافي حاشية جامع الاصول جلد ٤ صفحہ ٧٦٥).

ترجمه: د حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي چې چا خپل بریت وانه خستل هغه زموږ نه نه دي.

دويم: د نبي کریم ﷺ په سنتوپورې توکي کول يايي سپک گڼل کفردی.

ففي الشامية نقلا عن المسايرة كفر الحنفية بالفاظ كثيرة (الى) واستقباحها كمن استقبح من اخر جعل بعض العمامة تحت حلقه واحفاء شاربہ. (جلد ٤ صفحہ ٢٢٢)

ترجمه: څنگه چې د مسایره نه شامي نقل کړي دي چې "احنافو ډېر الفاظ د کفر مقرر کړي دي مثلاً: یوسنت ته بدویل: لکه یوسړی د پټکي څه برخه د حلق نه لاندې کړي وي، یوسړی دابدوگني یا بریت کمول بدوگني، نوداکفردی."

وفي البحر الرائق وبأستخفافه بسنة من السنن. (جلد ٥ صفحہ ١٣٠).

ترجمه: او په البحر الرائق کې دي چې "دیوسنت په سپکاوي کولوباندې سړی کافر کېږي."

وفي شرح الفقه الاكبر ومن الظهيرية من قال لفقيه اخذ شاربہ ما عجب قبحاً واشد قبحاً قص الشارب ولف طرف العمامة تحت الذقن يكفر لانه استخفاف بالعلماء يعني وهو مستلزم لاستخفاف الانبياء لان العلماء ورثة الانبياء وقص الشارب من سنن الانبياء فتقبيحه كفر بلا اختلاف بين العلماء. صفحہ ٢١٣).

ترجمه: او په شرح فقه اکبر کې د فتاوی ظهیریه نه نقل شوي دي چې "یوفقیه عالم بریت اخستی و، چاورته وکتل او ویې ویل چې دا بریت اخستل اودزني لاندې پټکی وروستل څومره بد ښکاري، نو ویلو والا کافر کېږي، ځکه چې دا د علماء سپکوالی دی اودا د انبیاء علیهم السلام سپکاوي ته رسیږي، ځکه چې علماء د انبیاء واران دي، ددوی سپکاوي د انبیاءو سپکاوی دی اود انبیاءو سپکاوی کفردی، دغسې بریت کمول د انبیاءو د سنتونه دي، نو دې ته بدویل پرته له څه اختلاف نه کفردی.

دریم: کوم مسلمان چې د کفر خبره وکړي هغه مرتد شي، په ښځې او خاوند کې چې هر یوه د کفر خبره وکړه، نونکاح یې ماتېږي، په هغه دایمان تجدید لازمي دی اودتوبې نه وروسته نکاح کول ضروري دي، څنگه چې په درمختار کې دي.

وفي شرح الوهبانية للشربلالي ما يكون كفر اتفاقاً يبطل العمل والنكاح واولاده اولاد زنا وما فيه خلاف يومر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح. (شامى جلد ٤ صفحه ٢٤٦).

ترجمه: اوپه شرح دوهبانيه دشرنبلالي کې دي چې هر هغه شی چې په اتفاق سره کفروي په هغه سره ټول اعمال ختمیږي اونکاح ماتیږي. (که چېرې په دې حالت کې یې دښخې سره صحبت کولو، نو) اولاد به یې حرامیان وي اودکوم شي چې په کفر کېدو کې اختلاف وي دهغه نه توبه او استغفار او په دویم ځل نکاح کول پکار دي.

په فتاوی عالمگیری کې دي: ولوا جرت کلمة الکفر علی لسانها مغایظة لزوجها (الی قوله) تحریم علی زوجها فتجیر علی الاسلام ولکل قاض ان یجدد النکاح بآدنی شیء ولوبدینار سخطت اورضیت و لیس لها ان تتزوج الا بزوجها. (جلد ١ صفحه ٢٣٩).

ترجمه: اوکه چېرې ښخې دخپل خاوندنه دنفرت اظهار وکړ اوپه ژبه باندې یې دکفر خبره وکړه، نو داپه خپل خاوند باندې حرامه شوه، دابه دایمان (اونکاح) په تازه کولو باندې مجبور یږي او هر قاضي ته دا حق دی چې (په دې باندې دتوبې ایستلو نه ورسته) په معمولي مهرباندې په دویم ځل نکاح وکړي، اگرکه مهریو دینار وي که ښځه راضي وي اوکه نه اودښخې دخپل خاوندنه پرته بل چا سره دنکاح کولو حق نشته.

دپورته تفصیل نه معلومه شوه چې په ذکر شوې پوښتنه کې دښځه په سنت نبوي ﷺ اوپه سنت انبیاء پورې ټوکو کولو او دسپکاوي په سبب سره مرته شوه، دې ته دې دتوبې تلقین وکړل شي اودتوبې نه وروسته دې دنکاح تجدید وکړل شي، ترڅو پورې چې ښخې سره دخپلې غلطې احساس پیدا شوی نه وي، په رښتیني زړه یې توبه نه وي ایستلي اوپه دویم ځل نکاح ونه شي ترهغه وخته پورې دې خاوندله هغې سره کوروالی نه کوي.

لمونځ پورې ټوکې کونکي کافر دي

سوال: یوې ښخې خپل خاوندته دلمانځه کولو وویل اودنورو خلکو په ذریعه یې ورته هم وویل، نو خاوند جواب ورکړ چې ایا الله پاک د ډکواوتشومتیازو دخای په اوچتولو باندې راضي کیږي، ښخې یې دلمانځه او روژې ډیره پابنده ده، هغې ته چاداویلي دي چې ستا دخاوندتاسره نکاح نه ده پاتې شوې، ځکه چې هغه عبادت پورې ټوکې کړي دي، که چېرې داصحیح وي، نو داسان به په دویم ځل نکاح سره دی هم اینده له پاره داسې حرکت نه کوي اونور خلک به هم دداسې خبرونه منع شي.

جواب: ددې سړي داوینا چې ایا الله پاک د ډکواوتشومتیازو دخای په اوچتولو باندې راضي کیږي، دا دلمانځه سپکاوی اولمانځه پورې ټوکې کول دي اوددین دیوې خبرې

سپکاوی کول او هغه پورې ټوکې کول کفر دی ۱۱. له دې وجې دا سپرې د کفر کلمې ویلو سره مرتد شو اودده بنځه دده دنکاح نه بهر شوه، که چیرې دی د کفر د کلمې نه توبه وکړي او مسلمان شي. نو دنکاح تجدید کولی شي؟ ۱۲۱ او که چیرې دې په خپل کلمه کفر باندې پېښمانه نه وي اوددې نه توبه ونکړي، نو دده بنځه د عدت تیرولو نه پس بل ځای کې نکاح کولی شي؟

د یوې نام نهاده ادیبې له لوري د اسلامي شعاعو توهین

سوال: په اسلام اباد کې په تېرو ورځو کې یو بین الاقوامي سیرت کانفرس د بنځو له پاره منعقد شوی و. په هغه کې د عالم اسلام جیدو د دین عالمانو بنځو شرکت کړی و. په دې کانفرس کې چیرته چې د اسلام دمقاصدو دوړاندې کېدو له پاره کار وشو، هلته ځینې خبرې داسې هم وشوې چې د توجه قابلې دي، په ټیلي ویژن یوې ادیبې وویل چې په سپرېو کې څه نا څه کوږوالي کېښودل شوی دی، دا د قدرت مصلحت دی؛ چې د نبی کریم ﷺ زوی نه و او د حضرت عیسیٰ ﷺ پلار نه و، (په حواله دروزنامه جسارت رپورت صفحه نمبر ۳ مورخه ۲۵ دسمبر ۸۶ء)

تاسو مهرباني وکړئ د قران اوسنت په رڼا کې وښیئ چې داسې ولې و؟ او په یوه اسلامي حکومت کې د داسې بنځوله پاره څه سزاده؟

جواب: حدیث شریف کې راغلي دي چې بنځه د کړې پښتۍ نه پیدا شوې ده، چې ددې نیغول ممکن نه دي، که چیرې ددې د نیغولو کوشش وکړل شي، نو ماتېږي. (مشکوٰۃ شریف ص ۲۸۰).^{۱۳۱}

ادیبه صاحبه شاید چې د اجتماع په شرکت کونکو کې د یو لوس عالم دین په حیثیت سره راغلې وه، هغه پخپله دې فقره کې د نبی ﷺ د ارشاد دمقابلې کولو کوشش کړی دی، د ادیبې صاحبې د عقل او هوښیارتیا حال دادې چې د نبی کریم ﷺ د زامنو عمر نه موندل اود

حضرت عیسیٰ ﷺ پرته له پلار نه پیدا کېدل د نقص او کوږوالي سره تعبیر کوي (اِنَّ اللَّهَ وَاَنَا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ) حالانکې د پوهې والا خلک پوهیږي چې دا دواړه شیان نقص نه کمال دی چې دهغه د تشریح دا موقعه نه ده، پاتې شوه دا خبره چې په اسلامي حکومت کې د داسې بدزبانه

[۱] وصح بالنص ان كل من استهزا بالله تعالى.... او بایه من القرآن، او بفريضة من فرائض الدين.... فهو كافر.... الخ. (كتاب الفصل ابن حزم ص: ۲۵۵، ۲۵۷، اکفار الملحدین ص ۶۴، طبع بشاور).

[۲] ما يكون كفرا اتفاقا يبطل العمل والنكاح..... ومافيه خلاف يؤمر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح. (درمختار باب المرتد، ج ۴ ص ۲۴۶، طبع ایچ ایم سعید).

[۳] حدیث الفاظ دادی: وعنه (ای ابوهریره رضی الله عنه) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان المرأة خلقت من ضلع لن تستقيم لك على طريقة... وان ذهبت تقيمها كسرها. (مشکوٰۃ ج ۱ ص ۲۸۰، باب عشرة النساء)

بښځو څه سزاده؟ ددې جواب دادی چې شرعاً دداسې خلکوسزا دمرتدده او واجب القتل دي. [۱]

په یواسلامي ملک کې دداسې زړه ورتوب شرعي حکم څه دی؟

سوال: دجناب توجه یوې داسې اهمې معاملې طرف ته راگرځول غواړم، چې دهغې تعلق ددین اسلام سره دی چې دهغې خلاف گستاخانه اعتراض او حملوسره دیومسلمان دین اوایمان نه یوازې لوټ کیږي، بلکې دقران دقانون اوزموږ دملک دقانون مطابق دداسې سړي خلاف دغداری په جرم کې مقدمه چلیدای شي حقیقت دادی چې د"هان" د۷ جولائی ۱۹۷۸ء په رساله کې یوه مقاله شائع شوې وه، په هغې کې مضمون لیکونکي دقران په قوانینوپورې ډېر په بې باکۍ سره ټوکې کړي دي دهغه دخیالاتو خلاصه داده:

۱: په قران کې یوازې درې څلور قوانین دي: مثلاً نکاح، طلاق، وراثت، داقانون خو د پیغمبر اسلام دراتلونو وړاندې په جاهلو عربوکې هم رایج و، پیغمبر پکې څه زیاتوالی او اصلاح وکړه.

۲: قراني قانون اخري خبره گڼل چې په دې کې څه بدلون او اصلاح نه شي کېدای. داسې نظریه دیوې خاصې ډلې ده چې صحیح نه ده، بلکې دداسې عقیدې بوج په خپلو اوږو باندې دگرځولو په ځای چیرته غورځول پکاردی، ددې له پاره چې موږ د موجوده زمانې دترقی موندونکو قومونو له رفتار سره ملگرتیا وکړل شو.

۳: موږ دخپل زور مذهبي ذهنیت له وجې په خپل ځان دترقی لارې بندې کړي دي.
۴: زموږ دڅلورو امامانوفیصلې هم اخري خبرې نه دي، هغوی به دحدیث نه پرته دقیاس په ذریعه فیصلې کولې.

۵: "مسلمان قوم په دنیا کې بهترین قوم دی" دداسې غلطې عقیدې له وجې مسلمانان په غرور کې راځی دا دقران مطابق صحیح نه دي.

۶: اوس وخت راغلی دی چې دقران دقوانینوپه دویم ځل نوې تشریح وکړل شي اوپه دې کې دې دننۍ مترقي زمانې دضرورتونو مطابق تبدیلی او اصلاح و شي.

۷: قراني قوانین دبدرالدین طیب جي (دیمبۍ دهایی کورټ جج) په وینا نامکمل دی مثلاً: دوراثت قانون نامکمل دی، په دې کې اصلاح ضروري ده.

[۱] قال ابو یوسف: وایما رجل مسلم سب رسول الله عليه وسلم او كذبه او عابه او تنقصه فقد كفر بالله تعالى.... فان تاب والاقبل وكذلك المراه. (رسائل ابن عابدين ج: ۱ ص: ۳۲۴، طبع سهیل اکیدمی)۔

۸: قراني قوانين نامکمل دي او ددې برعکس دن سبا داينگلو سيکشن يادفرنج قانون مکمل دی. او دهغو قانون دانانو دسوونو کلونو دکوششونو او دڅېړنو په وجه دا قوانين نن په ټوله دنيا کې رايج دي، دهغو نه دپرمواد داسلامي قانون له پاره راخيستل ضروري دي.

۹: مسلمانان په نن زمانه کې دديارلس سوه کالوپخواني ژوند تېرولو باندې مجبوره کول زياتی دی او داسې نور....

زما دا درخواست دی چې دداسې خيالاتو والا او په اخبار کې ددې خيالاتو خپرولو والا څنگه مسلمان کيدای شي؟ ايا دده خلاف اسلامي قانون اوزموږ دملک قانون په حرکت کې نه شي راتلی. زموږ دقانون وزارت او دمذهبي امورو وزارت دداسې سړي خلاف قانوني کاروايي نه ولې خاموش دي؟

ايا داسې په داسې غيراسلامي پرچارسره په زرگونو ساده مسلمانان نه گمراه کوي؟ نن چې په ټول ملک کې داسلامي نظام درائج کولو مطالبه کيږي، ايا داسې دهغو دلوټلو کوشش نه کوي؟ ايا دهغه دکوشش دنظريه پاکستان چې له برکته يې داملك په وجود کې راغلی دی، غيرقانوني او غيراسلامي نه دی؟ زما په خيال خو دې سړي ته دومره ازادي ورکول نه دي پکار، دداسې زهرجنې پروپيگنډې (افواه) په شروع کې ختمول پکار دي، ځکه چې دا خو داسلام ددبنمنانو داسلام خلاف يومنظم سازش دی اوزموږ په خاموشي سره دې ته ترقي ملاويږي.

جواب: تاسو چې ددان ورځپاڼې دمضمون ليکونکي کوم خيالات نقل کړي دي، داخالص کفر او الحاد دی [۱]، اوداسې دزنديق اومرتد دسزا مستحق دی او ددې سره دان اخبارهم دقران کریم دتوهين مجرم دی، په دې وجه دا اخبار بندول پکار دي او ددې مالکانو او ايډيټر (مدیر) ته دزنديقيت خپرولو سزاپکارده.

....

❖ قادياني فتنه ❖

د دروغ ژن پيغمبر انجام

سوال: در رسول الله ﷺ نه وروسته د نبوت په امکان باندې رڼا واچوئ او دا روښانه کړئ چې د دروغو د نبیانو به څه انجام وي او د مرزا قادياني انجام به څه وي؟

جواب: د نبی پاک ﷺ نه وروسته نبوت ممکن نه دی^[۱] د دروغو د پيغمبر انجام به د مرزا غلام قادياني پشان وي چې الله تعالی به په دنیا او آخرت کې هغه ذلیله کړي. څنگه چې ټول د نبوت د دروغو مدعیان الله تعالی ذلیله کړل، پخپله مرزا قادياني دهغه پخپله غوښتي دهیضي په مرگ مړ شو او د زنکدن په وخت کې یې د دواړو لارو نه پلپتي وتله.^[۲]

د مسلمانانو او قاديانانو په کلمه او ایمان کې بنیادي فرق

سوال: انگریزي خوان طبقه او هغه حضرات چې د دین زیات علم نه لري، خود مسلمانانو په خپل مینځ کې د بې اتفاقي نه بیزاره دي، د قاديانانو په سلسله کې ډېر په تردد او شک کې دي، یو طرف ته هغوی پوهیږي، چې یو کلمه ویونکي ته کافر نه دي ویل پکار، سره له دې چې قاديانانو ته د کلمې بیج لگولو هم اجازه نشته، بل طرف ته هغوی په دې هم پوهیږي چې مرزا غلام احمد قادياني د دروغو د نبوت دعوه کړې وه، مهرباني وکړئ تاسو داروښانه کړئ چې قاديانان چې د مسلمانانو کلمه وایي بیا ولې کافر دي؟

جواب: له قاديانانو نه دا پوښتنه شوې وه چې که چېرې مرزا غلام احمد قادياني نبی وي څنگه چې دهغه دعوه ده، نویاتاسو د مرزا صاحب کلمه ولې نه وایئ؟ د مرزا صاحب زوی مرزا بشیر احمد صاحب ایم ای په خپله رساله "کلمة الفصل" کې ددې سوال دوه جوابونه ورکړي دي، دهغو دواړو جوابونو نه به تاسو ته معلومه شي چې د مسلمانانو او قاديانانو په کلمه کې څه فرق دی؟ او دا چې قاديانان د "محمد رسول الله" نه څه مطلب اخلي؟

د مرزا بشیر احمد صاحب لومړی جواب دا دی چې:

"د محمد رسول الله نوم په کلمه کې ځکه اېښودل شوی و چې نبی ﷺ د نبیانو سرتاج او خاتم النبیین دی او دهغه دنوم اخستلو سره باقی ټول نبیان پکې پخپله راغلل، دهریو جلا نوم

[۱] مَا كَانَ مُحَمَّدًا أَبًا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَتَمَّ النَّبِيُّ. (الاحزاب: ۴۰). وكونه صلى الله عليه وسلم خاتم النبیین بما نطق به الكتاب، وصدعت به السنة واجمعت عليه الامة فيكفر مدعى خلافة... الخ. (روح المعاني ج: ۲۲ ص: ۳۹). عن ابی امامة الباهلي قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول في خطبته عام حجة الوداع: ايها الناس! انه لا نبي بعدي ولا امة بعدكم. (مجمع الزوائد ج: ۸ ص: ۳۳۶ باب لا نبي بعده).

[۲] سيرة المهدي حصه اول ص: ۱۱ مصنفه: مرزا بشیر احمد، ایم □.

اخستلو ته ضرورت نشته، خو د حضرت مسیح موعود (مرزا صاحب) دراتلو سره یو فرق ضرور پیدا شو، او هغه دا چې د مسیح موعود (مرزا صاحب) د بعثت نه مخکې خو د محمد رسول الله ﷺ په مفهوم کې یوازې دهغوی نه مخکې تیرشوی انبیاء شامل وو، خو د مسیح موعود (مرزا صاحب) د بعثت نه وروسته د محمد رسول الله ﷺ په مفهوم کې دیوبل رسول زیاتوالی وشو.

غرض دا چې اوس هم په اسلام کې د داخلیدو له پاره هم دا کلمه ده، فرق یوازې دومره دی چې د مسیح موعود (مرزا صاحب) د راتلو سره د محمد رسول الله په مفهوم کې دیو رسول زیاتوالی وشو او بس.

داخود مسلمانانو او د غیر مسلمه اقلیت (قادیانانو) په کلمه کې لومړی فرق شو. چې دهغه حاصل دا دی چې د قادیانانو د کلمې په مطلب کې مرزا قادیاني هم شامل دی، او د مسلمانانو کلمه د دې نوي نبي د زیاتوالي نه پاکه ده، اوس فرق واورئ! مرزا بشیر احمد صاحب ایم ای لیکي:

"له دې پرته که چېرې موږ بالفرض دا خبره ومنو هم چې په کلمه کې د نبي کریم ﷺ نوم مبارک ځکه ایښودل شوی دی چې هغه اخري نبي دی، نو بیا هم حرج نه واقع کیږي او موږ ته دنوې کلمې ضرورت نه راپېښیږي، ځکه چې مسیح موعود (مرزا صاحب) د نبي کریم ﷺ نه څه جدا څیز نه دی څنگه چې هغه (مرزا صاحب) پخپله وایي:

"صبار وجودی وجوده" (یعنې زما وجود د محمد رسول الله وجود جوړ شوی دی. ازناقل، اوبل دا چې "من فرق بینی و بین المصطفی فما عرفنی و ما رای". (یعنې چا چې زه او مصطفی جدا جدا وگڼلو نو هغه زه و نه پېژندلم او نه یې ولیدم. ناقل، او دا ځکه چې دا الله تعالی وعده وه چې هغه به یو ځل بل خاتم النبیین دنیا ته رالېږي. (نعوذ بالله ناقل) څنگه چې وَاٰخَرِیْنَ مِنْهُمْ ایت نه ظاهره ده.

نو مسیح موعود (مرزا صاحب) پخپله د محمد رسول الله دی چې د دین دخپرولو له پاره یې دوباره دنیا ته تشریف راوړ، ځکه موږ ته د بلې نوې کلمې ضرورت نشته، خو که چېرې د محمد رسول الله په ځای بل څوک راغلی وای، نو بیا به ضرورت وای. فتدبروا!"

(کلمة الفصل ص ۱۵۸ مندرجه رساله ریولیو آف ریلیجنز جلد ۱۴، نمبر ۳، بابت ماه مارچ و اپریل ۱۹۱۵ء).

دا د مسلمانانو او قادیانانو په کلمه کې دویم فرق شو چې د مسلمانانو په کلمه کې د محمد رسول الله نه نبي کریم ﷺ مراد دی او قادیانان چې کله د محمد رسول الله وایي، نو له دې نه مرزا غلام احمد قادیاني مراد وي.

مرزا بشیر احمد صاحب ایم ای چې څه لیکلي دي چې مرزا صاحب پخپله د محمد رسول الله دی چې د دین دخپرولو له پاره یې دوباره دنیا ته تشریف راوړی دی، دا د قادیانانو بروزي

فلسفه ده چې ددې مختصرشان وضاحت دادی چې د دوی په نږدباندې د نبي کریم ﷺ دوباره دنياته راتلل و، چنانچې مخکې نبي ﷺ مکې مکرمې ته تشریف راوړ او دوباره نبي ﷺ د مرزا غلام احمد په بروزي شکل کې (معاذ الله) د مرزا غلام مرتضی په کور کې پیدا شو، مرزا صاحب په تحفه گولړويه، خطبه الهاميه او په نورو ډيرو کتابونو کې دا مضمون بيا بيا راوړی دی. (وگورئ خطبه الهاميه ص ۱۷۱، ص ۱۸۰).

ددې نظريې مطابق قادياني امت مرزا صاحب بعينه محمد ﷺ گڼي. د دوی دا عقیده ده چې دنوم، کار، مقام او مرتبې په لحاظ سره د مرزا صاحب او د محمد رسول الله په مينځ کې هيڅ بيلوالی نشته. نه هغه دواړه جدا وجودونه دي، بلکې دواړه يوشان والا، يوې مرتبې والا، يو منصب والا او يو نوم والا دي.

قاديانان (غيرمسلمه اقليت) مرزا غلام احمد ته هغه ټول صفتونه، لقبونه، مرتبه او مقام ورکوي کوم چې د مسلمانانو په نږد يوازې او يوازې د محمد رسول الله ﷺ سره خاص دي، د قاديانانو په نږد باندې مرزا صاحب بعينه محمد رسول الله دی، محمد مصطفى دی^(۱)، احمد مجتبی دی، خاتم الانبياء دی، امام الرسل دی، رحمة للعالمين دی^(۲)، صاحب کوثر دی^(۳)، صاحب معراج دی، صاحب مقام محمود دی، صاحب دفتح مبین دی، ځمکه، زمانه، کائنات او مکان يوازې د مرزا صاحب د خاطره پيدا شو او داسې نور...^(۴)

په دې باندې بسنه نه کوي بلکې د دوی په وينا د مرزا صاحب بروزي بعثت د نبي کریم ﷺ د اصل بعثت نه په روحانيت کې اعلى او اکمل دی^(۵)، د نبي ﷺ زمانه د روحاني ترقياتو د شروع زمانه وه، او د مرزا صاحب زمانه د دغه ترقياتو د انتها زمانه ده^(۶)، هغه يوازې د تايداتو او مصيبتونو د دفع کيدو زمانه وه او د مرزا صاحب زمانه د برکتونو زمانه وه. هغه وخت اسلام دلومړۍ شپې د سپوږمۍ پشان و (چې دهغې رڼا نه وي) او د مرزا صاحب زمانه د خوارلسمې شپې د سپوږمۍ سره مشابه ده^(۷)، نبي کریم ﷺ ته درې زره (۳۰۰۰) معجزې ورکړل شوې وې^(۸) او مرزا صاحب ته لس لکه، بلکې لس کروږه، بلکې بيشماره^(۹).

[۱] کلمة الفصل ص: ۱۵۸ مندرجه ريو يو آف ريليجز بابت مارچ/اپريل ۱۹۱۵ء -

[۲] تذکره ص: ۸۳ قادياني مذهب ص: ۲۶۴ -

[۳] تذکره، ص: ۳۷۴ -

[۴] حقيقته الوحى ص: ۹۹ -

[۵] خطبة الهاميه، روحاني خزائن ج: ۱۶ ص: ۲۷۱ -

[۶] خطبة الهاميه، روحاني خزائن ج: ۱۶ ص: ۲۶۶ -

[۷] خطبة الهاميه، روحاني خزائن ج: ۱۶ ص: ۲۷۵ -

[۸] تحفه گولړويه ص: ۶۷، روحاني خزائن ج: ۱۷ ص: ۱۵۳ -

[۹] نصره الحق ص: ۷۲، روحاني خزائن ج: ۲۱ ص: ۷۲ -

د نبي ﷺ ذهني ارتقاء هغه ځای ته نه ده رسيدلې کوم ځای ته چې د مرزا صاحب ذهن ترقي کړې ده، په نبي ﷺ باندې ډېر هغه رازونه نه دي ښکاره شوي کوم چې په مرزا صاحب باندې ښکاره شو.^{۱۱}

د مرزا صاحب په نبي کریم ﷺ باندې فضيلت او لوړ والي ته يې چې وکتل (دقاديانانو مطابق) الله تعالى د حضرت ادم ﷺ نه واخله د رسول الله ﷺ پورې دټولو نبیانو نه وعده واخستله چې هغوی به مرزا صاحب باندې ايمان راوړي اودهغه به بيعت اونصرت کوي^{۱۲}

خلاصه دا چې د قاديانانو په نزد باندې نه يوازې د مرزا صاحب په شکل کې محمد رسول الله پخپله دوباره تشریف راوړی دی بلکې د مرزا غلام مرتضیٰ په کور کې پيدا کيدونکی قادياني محمدرسول الله د اصلي محمدرسول الله ﷺ نه په مرتبه کې ډېر لوړ دی (نعوذ بالله استغفر الله)

چنانچې د مرزا صاحب يو مريد په قادياني اصطلاح کې د مرزا صاحب صحابي قاضي ظهورالدين اکمل د مرزا صاحب په شان کې يونعت چې هغه يې په ښه خط وليکه او په ښائسته فريم کې يې بند کړ او دقاديان په دربار رسالت کې يې پيش کړ. مرزا صاحب دخپل نعت خوان نه ډېر خوشاله شو او هغه ته يې ډېرې دعاگانې وکړې، بيا وروسته دغه د نعتونو قصيده د مرزا صاحب ترجمان اخبار بدر جلد ۲ نمبر ۴۳ کې شائع شوه، هغه پرچه د راقم الحروف سره محفوظه ده، دهغې قصيدې څلور شعرونه ملاحظه کړئ!

امام اپنا عزيزو! اس جهان میں غلام احمد هوا دار الامان میں
غلام احمد ہے عرش رب اکبر مکان اس کا ہے گویا لامکان میں
محمد ﷺ پھر اتر آئے ہیں ہم میں! اور آگے سے ہیں بڑھ کر اپنی شان میں
محمد دیکھنے ہوں جس نے اکمل غلام احمد کو دیکھے قاديان میں

(اخبار بدر قاديان ۲۵ اکتوبر ۱۹۰۲ء)

د مرزا صاحب يو بل نعت خوان د قاديانانو، «بروزي محمد رسول الله»، ته داسې عقيدت پيرويږي وړاندې کوي

صدی چودھویں کا ہوا سر مبارک کہ جس پر وہ بدرالدجی بن کے آیا
محمد بنے چارہ سازی امت ہے اب "احمد مجتبیٰ" بن کے آیا
حقیقت کھلی بعث ثانی کی ہم پر کہ جب مصطفیٰ میرزا بن کے آیا

(الفضل قاديان ۲۸ مئی ۱۹۲۸ء)

[۱] رېویو مئی ۱۹۲۹ء بحواله قادياني مذهب ص: ۲۶۶۔

[۲] اخبار الفضل ص: ۱۹، ۲۰، سمبر ۱۹۱۵ء، الفضل ۲۶، فروری ۱۹۲۴ء، قادياني مذهب ص: ۳۴۲۔

دا دی د قادیانانو محمدرسول الله چې دهغه دوی کلمه وایي.

چونکه مسلمانان په نبي کریم ﷺ باندې ایمان لري او هغه خاتم النبیین او اخري نبي مني، ځکه دیو مسلمان غیرت دیوې لمحې له پاره هم دا نه شي زغملی چې د نبي کریم ﷺ نه وروسته پیدا کیدونکی یو لوی نه لوی شخصیت ته هم د نبوت په منصب باندې د قدم ایښودلو اجازه ورکړي.

چېرته چې یو غلام اسود (نعوذ بالله) محمد رسول الله بلکې دهغه نه هم اعلی او افضل ګڼل کیږي، په دې وجه د قادیانانو شریعت په مسلمانانو باندې د کفر فتوا لګوي، مرزا بشیر احمد ايم اي ليکي:

"اوس معامله صفا ده چې که چېرې د نبي کریم انکار کفر دی نو د مسیح موعود (غلام احمد قادیاني) انکار هم کفر کېدل پکار دي، ځکه چې مسیح موعود د نبي کریم نه جدا بل څه شی نه دی، بلکې هماغه دی."

"او که چېرې د مسیح موعود منکر کافر نه دی، نو (نعوذ بالله) د نبي کریم منکر هم کافر نه دی، ځکه چې دا څنګه ممکنه ده چې په لومړي بعثت کې دهغه انکار دې کفروي او په دویم بعثت (د قادیان بروجي بعثت، ناقل) کې چې په هغه کې په قول د مسیح موعود چې دهغه روحانیت ډیر مضبوط، ډیر کامل او سخت دی، دهغه انکار دې کفر نه وي، (کلمه الفصل: ص ۱۴۷).

دويم ځای کې ليکي:

"هريو داسې سړی چې موسی ﷺ مني، خو عیسی ﷺ نه مني یا عیسی ﷺ مني، خو محمد ﷺ نه مني، یا محمد ﷺ مني، خو مسیح موعود (مرزا غلام احمد) نه مني، هغه نه یوازې کافر بلکې پوخ کافر او د اسلام له دائرې نه بهر دی. (ص ۱۱۰).

دهغه مشرور مرزا محمود احمد صاحب ليکي:

"ټول هغه مسلمانان چې د حضرت مسیح موعود (مرزا غلام احمد) په بیعت کې شامل نه شول، که څه هم هغوی د حضرت مسیح موعود نوم نه وي اورېدلی هغوی کافر او د اسلام له دائرې نه خارج دي." (آئینه صداقت ص ۲۵).

ظاهره ده چې که چېرې قادیانان هم دهغه محمدرسول الله کلمه وایي چې د چا کلمه مسلمانان وایي، نو په قادیاني شریعت کې به دا د "کفر فتوا" نه نازلیدله، په دې وجه د مسلمانانو او قادیانانو د کلمې الفاظ اگر چې یو دي، خوددې په مفهوم کې د ځمکې او اسمان او د کفر او ایمان فرق دی.

کلمه شهادت او قاديانان

سوال: په جنگ اخبار کې "ستاسو مسائل او دهغو حل" تر عنوان لاندې تاسو د يوې پوښتنې په ځواب کې چې "د غير مسلم د مسلمانولو طريقه څه ده؟" فرمايلي دي چې "غير مسلم ته کلمه شهادت ووايئ مسلمان به شي".

که چېرې د مسلمانيدو له پاره يوازې کلمه شهادت ويل کافي وي، نو بيا قاديانان له کلمه شهادت ويلو سره سره غير مسلمه څنگه گرځول کېدای شي؟ مهرباني وکړئ پخپل ځواب باندې نظر ثاني وکړئ، تاسو خو په دې جواب سره هرڅه ضائع کړل، قاديانان به دا جواب د خپلې مسلمانۍ له پاره د سند په طور پيش کوي او ساده مسلمانان به پرې گمراه کوي او تاسو به هم د الله په مخکې جواب ورکوئ.

جواب: د مسلمانيدلو له پاره کلمه شهادت ويلو سره د اسلام نه خلاف د ټولو مذهبونو نه بيزاره کيدل او دهغو د پريښودو عزم کول هم شرط دي، دا شرط می ځکه نه وليکلی چې کوم سړی د اسلام راوړلو له پاره راځي نو ښکاره ده چې هغه دخپلو مخکينو عقائدو د پريښودو عزم سره راغلی، باقي قاديانان له دې نه فائده نه شي پورته کولی، ځکه چې دهغوی په نزد باندې په کلمه شهادت ويلو سره سړی نه مسلمانېږي، بلکې د مرزا صاحب په تابعداري او دهغه نه په بيعت کولو سره مسلمانېږي، دغه وجه ده چې هغوی د ټولې دنيا مسلمانانو ته کافران وايي، مرزا غلام احمد قادياني وايي چې الله تعالی ماته دا الهام کړی دی چې: "کوم سړی ستا تابعداري نه کوي او ستا په بيعت کې داخل نه شي او ستا مخالف وي هغه د خدای او د رسول نافرمانی کونکی او جهنمي دی". (تذکره طبع حديد ص: ۳۳۲).

همدارنگه مرزا قادياني خپل دا الهام هم اړوي چې:

"الله پاک ماته دا هم ښکاره کړې ده چې هر سړي ته چې زما دعوت ورسیده او هغه زه قبول نه کړم هغه مسلمان نه دی". (د مرزا صاحب خط د ډاکټر عبدالحکيم په نوم).

د مرزا صاحب مشر زوی مرزا محمود احمد صاحب ليکي:

"ټول هغه مسلمانان چې د حضرت مسيح موعود په بيعت کې شامل نه شي، که څه هم هغوی د حضرت مسيح موعود نوم هم نه وي او ريډلی، هغه کافر او د اسلام له دائرې نه خارج دي". (ائينه صداقت ص: ۳۵).

"هر داسې څوک چې موسی مني، خو عیسی نه مني یا عیسی مني، خو محمد نه مني، یا محمد مني، مسيح موعود (غلام احمد قادياني) نه مني، هغه نه يوازې کافر بلکې پوځ کافر او د اسلام له دائرې نه خارج دی. (کلمة الفصل ص: ۱۱۰).

قاديانانو ته ووايئ چې لږ په دې ائينه کې خپل شکل وگورئ، نو بيا خبره کوئ.

دمرزا قادياني كلمه ويلوبا ندي د سزا گمراه كونكي پروبيكنده

سوال: زما سره يو عيسايي انجيلي سبق وايي، هغه اسلام سره دلچسپي لري، زه هغې ته اسلام متعلق ښوونه كوم، خو چې ماكله هغې ته د اسلام قبلولو وويل، نو هغې وويل چې ستاسو په نزد باندې، خو په كلمه ويلو سخته سزا وركول كيږي، په اخبار كې هم راغلي و، مهرباني وكړئ او ماته وښايئ چې زه هغې ته څه جواب وركړم؟

جواب: هغې ته دا جواب وركړئ چې اسلام قبول دكلمې ويلو نه منع نه كوي او نه په هغې سزا وركول كيږي، خو هغه غيرمسلم چې منافقانه طور باندې د اسلام كلمه ووايي او خلكو ته دوكه وركوي او د حضرت عيسى عليه السلام په شان كې گستاخي كوي هغوی ته سزا وركول كيږي.

د قادياني عقيدې مطابق مرزا غلام احمد قادياني

پخپله (نعوذ بالله) محمد رسول الله دی

سوال: په جنگ اخبار كې "ستاسومسائل اودهغي حل" تر عنوان لاندې تاسو د مسلمان او قادياني په كلمه كې څه فرق دی، د مرزا بشير احمد صاحب د ليكلو حواله وركړې وه او ليكلي مو و چې

"دا د مسلمانانو او قاديانانو په كلمه كې دويم فرق دی چې د مسلمانانو په كلمه كې د محمد رسول الله نه نبي كريم ﷺ مراد دی او قاديانان چې محمد رسول الله وايي، نو د دې نه مرزا غلام احمد قادياني مراد وي."

عزتمنده جناب مولانا صاحب ازه د خدای په فضل سره احمدي یم او الله پاک حاضر اوناظر گنم او په قسم سره وایم چې زه کله کلمه وایم، نو زما د محمد رسول الله نه نبي كريم ﷺ مراد وي. مرزا غلام احمد قادياني ترې مراد نه وي، که چیرته زه په دې معامله کې دروغ وایم، نو د الله تعالی اودهغه د فرښتو او د ټولو مخلوقاتو د طرف نه دې په ما باندې زرځله لعنت وي او په دې یقین سره دا هم وایم، چې یو احمدي هم په کلمه کې د محمد رسول الله نه په ځای د نبي كريم ﷺ مرزا غلام احمد قادياني مراد نه اخلي، که چیرته پخپله دعوه کې ریښتونی یې، نو د غسې حلفیه بیا د جنگ په اخبار کې شائع کړئ چې په حقیقت کې احمدي خلک (یاستاسو د قول مطابق قاديانان) په کلمه کې د محمد رسول الله نه نبي كريم ﷺ نه، بلکې مرزا غلام احمد قادياني مراد اخلي، که چېرې تاسو داسې حلف شائع کړ، نو دا به وگڼل شي چې ته په خپل بیان کې مخلص یې اویا به الله تعالی فیصله کوي چې څوک په خپله دعوه اویان کې ریښتونی او څوک دروغ ژن دي، که چیرته تاسو داسې ونکړل، نو ښکاره به شي چې ستاسو د بیان بنیاد په خلوص، دیانت او تقوی باندې نه دی، بلکې دا یوازې په یو کلمه ویونکې ډلې باندې دروغ تړل او تهمت ټکرول دي، چې دا دیو عالم سره ښه نه ښکاري.

نوټ: که چيرې تاسو خپل حلف نشئ شائع کولی، نو زما دا خط شائع کړئ چې لوستونکو ته حقيقت معلوم شي.

جواب: ستاسو خط راوسېده او د سرفرازي سبب شو، تاسو چې څه ليکلي دي زما د توقع سره مو بعينه مطابق ليکلي دي، زما هم دا توقع وه چې ستاسو دېلې نوی نسل د جناب مرزا صاحب د اصل عقائدو نه خبر نه دي او څنگه چې عيسايان د درې يو، يو درې دمطلب پوهيدو نه پرته په دې ايمان لري او ورسره د توحيد په ډير زور شور سره اعلان کوي، څه دغسې حال ستاسو د جماعت د کسانو هم دی.

تاسو ليکلي دي چې زه د محمد رسول الله نه مرزا صاحب نه بلکې نبي کریم ﷺ ترې مراد اخلم او دا دې هم ليکلي دي چې که زه داسې عقیده لرم، نو په ما دې د فلاني فلاني په زرگونو لعنتونه وي، خو زه ستا په مراد اخيستلو او نه اخيستلو څه وکړم، ماته خو دا وېنا به چې ما دا خبره بې دليله کړې ده يا له دليل سره؟ او دا مې دخپل طرفه جوړه کړې ده او ويلې مې دي، يا د مرزا صاحب او دهغه د جماعت په حوالو سره مې کړې ده؟ چې کله زه يوه خبره په دليل سره کوم، نو زما قسمونو خوړلو ته څه ضرورت دی؟ او که چېرته خامخا د قسمونو ضرورت وي، نو زما له طرف نه د الله تعالی د "انک رسول الله" قسمونه خوړلو والا په مقابله کې د انهم لکاذبون" قسم خوړلی دی.^[۱]

زما وروره! بحث د قسمونو نه دی؟ د عقيدې دی هرکله چې ستاسو دېلې لټريچر او اوزونه کوي چې مرزا صاحب محمد رسول الله دی^[۲] هماغه رحمة للعلمين دی^[۳] او ساقي کوثر دی^[۴]، دهغه له پاره دا کائنات پيدا کړای شو^[۵]، په هغه باندې د ټولو نبیانو نه (سره د محمد رسول الله ﷺ) د ايمان راوړلو وعده اخيستل شوې ده^[۶] او په مصطفى او مرزا کې هيڅ فرق نشته، بلکې دواړه بعينه يو دي او داسې نور...^[۷] او په دې باندې بس نه ده، بلکې دا هم ويل کيږي چې مرزا صاحب بعينه محمد رسول الله دی، له دې وجې موږ ته دېلې کلمې ضرورت نشته، خو که بل دويم راتلی، نوبيا به ضرورت وای^[۸] او بيا هم په دې بنياد باندې

[۱] سورة المنافقون : ۱، ۲، ۳]۔

[۲] کلمة الفصل ص : ۱۵۸ مندرجه ريو يو آف ريليجز بابت مارچ / اپريل ۱۹۱۵ء]۔

[۳] تذکره ص : ۸۳، قادياني مذهب ص : ۲۶۴]۔

[۴] تذکره ص : ۳۷۴]۔

[۵] حقيقة الوحي ص : ۹۹]۔

[۶] اخبار الفضل ص : ۲۱، ۱۹ ستمبر ۱۹۱۵ء، الفضل ۲۶ / فروری ۱۹۲۴ء، قادياني مذهب ص : ۳۴۲

[۷] خطبه الهاميه ص : ۱۷۱، روحاني خزائن ج : ۱۶ ص : ۲۵۸]۔

[۸] کلمة الفصل ص : ۱۵۸، مندرجه ريو يو آف ريليجز بابت مارچ / اپريل ۱۹۱۵ء]۔

داصل محمدرسول الله ﷺ منونکو ته په ډکه خله کافر هم ويل کيږي ځکه چې هغوی دنوي محمدرسول الله منکردي، نو ووايه چې ستاسو ددې ټولو عقائدو پيژندلو باوجود زه يې په کوم دليل تسليم کړم چې تاسو دنوي محمد رسول الله نه، بلکې د زور محمدرسول الله کلمه وایئ که چيرې تاسو ته زما ذکرشويو حوالو کې شک وي، نو تاسو تشریف راوړئ په دې باره کې موږ تاسو مطمئن کولی شو.

د مرزا قادياني د نبوت دعوه

سوال: دا ثابته کړئ چې مرزا غلام احمد قادياني د نبوت دعوه کړې ده، دهغه د کتابونو حوالې ورکړئ، زموږ د کلي خو قاديانان دا خبره نه مني چې مرزا د نبوت دعوه کړې ده.

جواب: د مرزا قادياني د منونکو دوه ډلې دي: يوه لاهوري بله قادياني (چې دهغوی مرکز اول قاديان و اوس ربوه دی) ددې دواړو په دې باندې اتفاق دی چې د مرزا قادياني په الهاماتو او ليکلو کې بار بار د نبوت دعوه شوې ده^[۱]، خو لاهوري ډله په دې دعوه د نبوت کې تاويل کوي^[۲]، خو قادياني ډله د خه تاويل نه پرته د مرزا قادياني د نبوت په دعوه باندې ايمان راوړل ضروري گڼي.

تاسو سره چې د کوم صاحب خبرې اترې شوي دي هغه به غالباً د لاهوري ډلې ممبر وي، دهغه په خدمت کې عرض وکړئ چې دا جگړه خو تاسو خپل مينځ کې ختمه کړئ چې د مرزا قادياني د نبوت د دعوي څه تاويل او توجيه ده؟ زموږ له پاره دومره خبره بس ده چې مرزا قادياني د نبوت دعوه کړې ده.

او دعوه يې هم په هغولفظونو کې، په کومو الفاظو کې چې نبي کریم ﷺ کړې وه، مثلاً:

﴿ قُلْ يَتَّيْهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴾ (الاعراف: ۱۵۸).^[۳]

﴿ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ ﴾ (الكهف: ۱۱۰).^[۴] اوداسې نور...

که چېرې په دې الفاظو سره هم د نبوت دعوی نه ثابتيږي نو دا ورته ووايئ چې د نبوت مدعی ته د نبوت د دعوي کولو له پاره څه الفاظ استعمالول پکار دي؟ پاتې شو د نبوت د دعوي تاويلات ۱ نو په دنيا کې د کوم شي خلک ----- تاويلونه نه کوي، د بتانو خدای جوړولو له پاره هم خلکو تاويلونه کړي وو او عیسی عليه السلام د خدای زوی

[۱] حقیقه الوحی ص: ۱۰۱، اربعین غیر ۳ ص: ۳۳، الحجام آثم ص: ۶۲، ۷۱-.

[۲] ازاله اوهام ص: ۸، روحانی خزائن ج: ۱۸ ص: ۲۱۲-.

[۳] تذکره ص: ۳۵۲ طبع چهارم-.

[۴] حقیقه الوحی ص: ۸۱-.

منونکو هم تاويلونه کړي وو، څنگه چې د يوې ښکاره غلطې خبرې يا غلطې عقيدې تاويل د اعتبار وړ نه وي، دغه شان د حضرت خاتم النبيين ﷺ نه وروسته د نبوت دعوه هم قطعي غلطه ده او ددې څه ويل (که څه هم پخپله د مدعي له طرفه شوي وي يا يې د منونکو له طرف نه، د اعتبار وړ نه دي،

د لسمې پېړۍ (صدۍ)، مجدد ملا علي قاري رحمۃ الله عليه د فقه اکبر په شرح کې فرمايي:

دعوى النبوة بعد نبينا صلى الله عليه وسلم كفر بالاجماع

"زموږ د نبوي ﷺ نه وروسته د نبوت دعوه بالاجماع کفر دی".

وړاندې هغه لېي چې که چېرې د نبوت دعوى کونکى د عقل او پوهې نه محرومه وي، نو هغه به معذور گڼل کيږي که نه دهغوى څټ به آلوزول کيږي.^(۱)

د ختم نبوت منکرينو له پاره اصل شرعي فيصله څه ده؟

سوال: د خليفه اول بلا فصل سيدنا ابوبکر صدیق رضي الله عنه په دور خلافت کې مسيلمۃ الکذاب د نبوت د دروغو دعوه کړې وه نو حضرت صدیق اکبر رضي الله عنه د ختم نبوت د منکرينو خلاف د جنگ اعلان وکړ، او د ختم نبوت ټولو منکرينو ته يې د خپلو کړو سزا ورکړه. له دې نه ثابته شوه چې د ختم نبوت منکرين واجب القتل دي، خو موږ پاکستان کې قاديانانو ته يوازې "غیر مسلم اقلیت" ورکولو باندې بسنه وکړه، له دې نه پرته هره ورځ په اخبارونو کې دا ډول بيانونه خپريږي چې "اسلام اقلیتونو ته کوم حقونه ورکړي دي هغه حقونه به دوى ته پوره پوره ورکول کيږي" موږ قاديانانو ته نه يوازې حقونه او تحفظ ورکړى دى، بلکې څو اهم سرکاري منصبونه هم قاديانانو ته ورکړل شوي دي، سوال دا پيدا کيږي چې د ختم نبوت منکرين د اسلام په ائينه کې واجب القتل دي يا د اسلام له لوري اقلیتونو ته د ورکړل شويو حقونو او تحفظ حقدار دي؟

جواب: د ختم نبوت د منکرينو له پاره د اسلام اصل قانون خو هماغه دى په کوم باندې چې صدیق اکبر رضي الله عنه عمل وکړ، په پاکستان کې قاديانان غیر مسلم اقلیت گڼل او دهغوى د ځان او مال حفاظت کول دهغوى سره د رعایت سلوک دى، خو که چېرې قاديانان خپل ځان غیر مسلمه اقلیت تسليمولو ته تيار نه وي، بلکې په مسلمان ويلو باندې کلک وي، نو مسلمانان د حکومت نه دا مطالبه کولى شي چې دوى سره د مسيلمۃ کذاب ډلې پشان سلوک وکړل شي په يو اسلامى ملک کې مرتدينو او زنديقانو ته د سرکاري منصبونو

[۱] ثم اعلم انه تكلم بكلمة الكفر علماً بمعناها..... ولا يعذر بالجهل، ثم اعلم ان المرتد..... فان تاب فيها والاقتل. (شرح فقه اکبر ص: ۲۰۲، طبع مجتبی دهلۍ)۔

ورکولو هيڅ گنجائش نشته^(۱) دې مسئلې ته نه يوازې د پاکستان بلکې د نورو اسلامي ملکونو د حاکمانو د توجه ضرورت دی.

قاديانان خپل ځان ته "احمديان" ويلوسره خلکو ته دوکه ورکوي

سوال: ستاسو عزتمندې رسالې د ۲۹ دسمبر په اشاعت کې مې چې دا اولوستل حيران شوم چې چېرته د قادياني حضراتو د مذهب شناختی کارډ فارم کې ادراج کيږي هلته په شناختي کارډ کې ددې هيڅ اندراج نه وي، دا يوه داسې غلطې ده چې په دې سره په فارم کې د اندراج مقصد فوت کيږي دلته به زه دا گزارش وکړم چې قاديانانو له پاره د "احمدی" لفظ اندراج په يو طريقه هم جائز نه دی. دا غلطې اکثر په سرکاري اعلاناتو کې هم کيوي، ددې وجه غالباً دا ده چې ډير حضرات ددې خبرې نه خبر نه دي چې قاديانانو د "احمدی" لفظ ځان له پاره ولې اختيار کړی دی، هغوی وايي چې په قرآن مجيد کې چې کوم الفاظ د "اسمه احمد" راغلي دي، هغه په اصل کې د مرزا صاحب د مراجعت پيش گوښي ده، حالانکه څوارلس سوو کالو نه د ټولو مسلمانانو هم دا عقیده پاتې شوې ده چې لفظ "احمد" د رسول مقبول ﷺ له پاره راغلی دی او د هغه ﷺ نوم احمد مجتبی هم و، او شايد چې د مرزا صاحب د پلار هم دغه عقیده وه، چې هغه دده نوم "غلام احمد" ايښی و، دغه شان په انجيل کې د "فارقليط" لفظ د علماء اسلام په نزد د نبی ﷺ راتلو طرف ته اشاره ده، ځکه چې فارقليط معرب دی ديونانی لفظ "پيری کلي تاس" چې پخپله په عبراني ژبه کې د "احمد" ترجمه ده په کومه ژبه کې چې اول انجيل ليکل شوی و، دا هم د نبی ﷺ د راتلو پيش گوښي شمارل کيږي، خو قاديانان دا هم د مرزا صاحب د راتلو پيش گوښي شماري. چنانچې د قادياني لفظ په ځای د احمدی استعمال د قادياني حضراتو د موقف او دهغوی پروپيگنډې ته د قوت ورکولو برابر دي په دې وجه زما ادنی مشوره دا ده چې ددې ډلې له پاره د قادياني لفظ استعمال مناسب دي.

جواب: ستاسو رايه صحيح ده د قاديانانو د "اسمه احمد" ايت د مرزا قادياني له پاره استعمالول يو مستقل کفر دی، مرزا غلام احمد قادياني په تحفه گولړوپه ص ۹۲ کې ليکي: "همدا هغه خبره ده چې ما ددې نه مخکې خپل کتاب ازاله او هام کې ليکلي و يعنې دا چې زه په اسمه احمد کې د نبی کریم ﷺ سره شريک یم". (روحانی خزائن جلد ۱۷ ص ۶۵۴).

[۱] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ... الخ. وفي هذه الآية دلالة على انه تجوز الاستعانة باهل الدمة في أمور المسلمين من العَمَالَات وَالْكُتَيْبَةِ. (احكام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۳۷) مزيد تفصيل دپاره او گوري: جواهر الفقه ج: ۲ ص: ۱۹۵ طبع دارالعلوم کراچی).

د يوځوان قادياني په جواب کې

جواب: ستاسو جوابي لفافه راوړسیده ستاسو په غوښتنه باندې جواب لیکم او د دې نقل "جنگ" اخبار ته هم لیرم.

مسلمانان د قران کریم، "حدیث نبوی ﷺ" او اجماع امت په بناء باندې د سیدنا عیسیٰ ﷺ د ژوند او د دوباره راتلو عقیده لري.

پخپله د جناب مرزا صاحب اعتراف دی چې: "دمسیح ابن مریم د راتلو پیش گوئی یوه د اولې درجې پیش گوئی ده چې هغه ټولو په اتفاق سره قبوله کړې ده. او په صحاح کې چې څومره پیش گوئی لیکل شوي دي یوه پیش گوئی ددې برابر او هم وزن نه ثابتیږي. د تواتر اوله درجه دې ته حاصله ده." (ازاله او هام ص ۵۵۷، روحانی خزائن ص ۴۰۰ ج ۳).

خو زما په خیال د جناب مرزا صاحب د منونکو له پاره د مسلمانانو نه زیات د حضرت عیسیٰ ﷺ د ژوند او د دوباره راتلو عقیده ساتل پکار دي، ځکه چې جناب مرزا صاحب د سورت الصف دنهم نمبر ایت په حوالې سره دهغه د دوباره راتلو اعلان کړی دی. هغه لیکي:

"دا ایت جسماني او دملکي سیاست په طور باندې د حضرت مسیح په حق کې پیش گوئی ده. او د دین اسلام د کومې کاملې غلبې چې (په دې ایت کې) وعده ورکړل شوې ده هغه غلبه به د مسیح په ذریعه ظاهریږي او چې کله حضرت مسیح ﷺ دوباره دې دنیاته تشریف راوړي، نو دهغه په لاس به دین اسلام په ټوله دنیا کې خپور شي." (براهین احمدیه حصه چهارم ص ۴۹۸، ۴۹۹).

جناب مرزا صاحب د قران کریم نه د حضرت عیسیٰ ﷺ د دوباره راتلو ثبوت یوازې د خپل قرآن فهمی په بناء باندې نه ورکوي، بلکې هغه د خپل الهام نه حضرت عیسیٰ ﷺ ددې ایت مصداق ثابتوي. "په دې عاجز باندې ښکاره شوې ده چې دا ځاکسار د خپل غربت او عاجزي او توکل او قرباني او ایتونو او د انوارو په روح سره د مسیح دلومړي ژوند نمونه ده، او ددې عاجزه فطرت او د مسیح فطرت پخپل مینځ کې ډیر زیات مشابه واقع شوی دی، په دې وجه الله تعالی د مسیح په پیش گوئی کې د شروع نه دا عاجز شریک کړی دی، یعنې حضرت مسیح د پورته ذکر شوې پیش گوئی په ظاهري او جسماني طور باندې مصداق دی او دا عاجز روحاني او معقولي طور باندې. (ایضاً ۴۹۹).

او په دې باندې بس نه دی، بلکې مرزا صاحب پخپل الهام سره حضرت عیسیٰ ﷺ د دویم ځل تشریف راوړلو الهامي پیش گوئی هم کوي، څنگه چې ددې کتاب په ص ۵۰۵ باندې خپل یو الهام "عسی ربکم ان یرحم علیکم" ذکر کړی دی او دهغه مطلب داسې بیانوي: دا ایت په دې ځای کې د حضرت مسیح په جلالي طور باندې د ظاهريدو اشاره ده، یعنې که چېرې طریقه او حق او نرمي او لطف او احسان قبول نه کړي او حق محض چې کوم

واضح دلائل او ايات بينه بنسكاره شوي دي دهغو نه سر كشه اوسيري، نوهغه زما نه هم راتلونكې ده چې كله الله تعالى دمجرمانو له پاره شدت او غضب او قهراوسختي په استعمال كې راولي او حضرت مسيح عليه السلام به ډيرپه جلال سره دنيا ته راكوزيږي او دازمانه هغې زمانې له پاره په طور د ارهاص واقع شوې ده، يعنې په هغه وخت كې به په جلالې طور باندې الله تعالى حجت پوره كوي.

اوس په خاى دهغې جمالي طور باندې يعنې په نرمي او احسان سره دحجت پوره والى كوي بنسكاره خبره ده چې كه چېرې دمسيح عليه السلام په ژوند او په دويم ځل راتلو باندې ايمان ونه ساتل شي، نو دانه يوازې د قران كريم د قطعي پيش گويي تكذيب دى، بلكې دجناب مرزا صاحب د قران فهمي دهغه دالهامي پيشگويي به هم تكذيب وگڼل شي، نو ضروري ده چې داهل اسلام پشان دمرزا صاحب منونكي هم دحضرت عيسى عليه السلام تفسير او دهغه دالهامي منونكي هم دحضرت عيسى عليه السلام په دويم ځل راتلو باندې ايمان وساتي كه نه، نوددې عقيدې په پريښودوسره به د قران او حديث نه پرته دمرزا صاحب قران داني به هم غلط ثابت شي او دهغه الهامي تفسيرونه او الهامي انكشافات به ټول غلط شي ځكه چې كله په يوه خبره كې څوك دروغ ژون ثابت شي، نوبياپه نورو خبرو كې هم په هغه باندې اعتبار نه پاتې كيږي. (چشمه معرفت ص ۲۲۲).

اوس تاسو ته اختيار دى چې په دې دوو خبرو كې كومه اختياروئ حيات عيسى عليه السلام باندې ايمان راوړل؟ يا دمرزا صاحب تكذيب؟

دجناب مرزا صاحب د ازاله او هام صفحه ۹۲۱ والا چيلنج ذكر كولو سره تاسو شكاييت كړى دى چې د ۹۰ كلنو نه چا دده جواب ورنكړ.

تاسو ته كېداى شي پته نه وي چې حضرات علماء كرامو يوځل نه څو ځله ددې جواب ور كړى دى، بياهم كه چېرې ستاسو دا خيال وي چې اوسه پورې ددې جواب نه دى پيدا شوى، نو دا فقير سره له دې چې د علماوو (احسن الله جزاء سعيهم) دپښو خاورې هم نه دى، ددې چيلنج جواب ور كولو له پاره حاضر دى، ددې سره دمرزا صاحب دكتاب البرية ص ۲۰۷ والا اعلان هم پيدا كړئ، چې په هغه كې موصوف د شل زره روپو دجرمانې ور كولو نه پرته د خپلو عقائدونه توبه او د خپلو كتابونو د سوځولو وعده هم كړې وه.

د تصفيې صورت دا دى چې د جناب مرزا صاحب موجوده خليفه باندې وليكل شي چې دا چلينج اوس هم قائم دى او دا چې هغه به دمرزا صاحب د شرط پوره كولو ذمه واري اخلي او ددې سره به يو ثالتي عدالت، چې دهغه په فيصله باندې فريقين اعتماد وكړي، پخپله يې تجويز كړئ زه به ددغه مسلمة عدالت په وړاندې خپل معروضات پيش كړم عدالت چې په هغه باندې څه جرح وكړي، زه به دهغې جواب ور كړم، زما دلائلو اوريدو نه پس كه چېرې عدالت زما په حق كې فيصله وكړي چې مادمرزا صاحب كليۀ ماته كړه او دهغه

د چيلنج ماصحيح صحيح جواب ورکړ، نوشل زړه روپي ستاسو داعلي تعليم له پاره تاسو ته پرېږدم، دنورو دواړو خبرو دپوره کولو معاهده به پوره کوي.

او که چېرې عدالت زما خلاف فيصله وکړي، نو تاسو په شوق سره په اخباراتو کې اعلان وکړئ چې دمرزا صاحب چيلنج هماغسې قائم دی او ترننه پورې چادهغه جواب ورنکړل شو، که چېرې تاسو ددې تصفيې له پاره راوپاندې شوي، نو پخپلې ډلې به ډير احسان وکړئ.

ديوقادياني دخپل خان دمسلمان ثابتولو له پاره گمراه کونکي دليل

دجناب مولانا محمد يوسف لدهيانوي مدظله په خدمت کې

السلام على من اتبع الهدى !

جناب عالي! گذارش دادی چې عزتمند جناب بلال انور صاحب د ختم نبوت په موضوع ستاسو خدمت ته يو ليک ليږلی و، تاسو د هغه ليک په حاشيه باندې دخپلې رايې داظهار سره واپس کړی دی، داليک او ستاسو رايه خاکسار مطالعه کړه، يوڅو معروضات درليږم، چې ستاسو په خدمت کې په ادب او عاجزۍ سره درخواست دی چې ذهن خالي کړئ دالله ويره په زړه کې پيدا کړئ، يو خدا ترس او محقق انسان جوړشئ او ضد او تعصب، بغض او کينه دزړه نه اوباسئ او په دې معروضاتو باندې غور وکړئ اوبيا دخپلو خيالاتو نه موږ خبر کړئ، دا عاجزه به ډير احسان مند او شکرگزار وي.

سوال نمبر ۱: جناب بلال صاحب ستاسو په خدمت کې عرض کړی و چې موږ دالله تعالی په فضل او احسان سره مسلمانان يو، ځکه چې په قرآن کریم باندې چې دالله تعالی اخري کلام دی ايمان لرو، نبي کریم ﷺ خاتم النبيين منو، په لاله الله محمد رسول الله ﷺ باندې مکمل ايمان لرو، په ټولو اسماني کتابونو چې دهغو ريښتینوالی د قران مجيد نه ثابت دی په دې ټولو باندې ايمان لرو، روژه، لمونځ، زکات او حج داسلام په ټولو ارکانو باندې ايمان لرو او په اسلام باندې چليږو،

تاسو پخپله رايه کې ليکلي دي چې "داسلام منافقانو هم دخپل مسلمان کېدو اقرار کولو" خو الله تعالی هغوی منافقان گرځولي دي، همدغه حال دقاديانانو دی.

عزتمنده جناب مولانا صاحب! دا ستاسو لوی زياتی دی، جسارت او بې انصافي ده اوضد، تعصب او دبغض او کينې واضحه مثال دی، سوال دادی چې کومو خلکو ته په قران شريف کې دمنافق کېدو سر تيفيکيت (سند) ورکړل شوی دی هغه ديومفتي يامولوي قول نه دی اونه نبي کریم ﷺ دهغوی دمنافق کېدو فتوا بنکاره کړې وه، دا حکم دالله پاک دطرف نه نازل شوی و او هغوی ته منافق ويلو والا دالله تعالی علیم اوخبير ذات و، چې دانسانانو

د زړونو نه واقف دی، دهغه له علم نه هېڅ خبره پته نه ده، د الله پاک نه پرته ایا تاسو ثابتولی شئ چې نبي ﷺ پخپله یادهغوی خلفاوو په خپله زمانه کې د چامتعلق د کفر یا د منافق فتوا ورکړې وي، که چېرې ستاسو په ذهن کې څه مثال وي، نو ویې لیکئ دا عاجز به بیحده ستاسو احسان مند او شکرگزار وي.

سوال نمبر ۲: عزتمند مولانا صاحب! که چېرې ستاسو دا اصول تسلیم کړل شي چې که د یو انسان دخپلې عقیدې اقرار تسلیم نه کړي، نو د مذهبي دنیا نه به ایمان اوچت شي په دې حالت کې به هره فرقه په بله فرقه باندې د کافر او منافق کیدو فتوا ورکوي او هیچاته به هم په دنیا کې دخپلې عقیدې او دخپل ایمان نسبت ونکړل شي او د هر سړي بیان د نه تسلیمولو په صورت کې به هغه سړی پخپل بیان کې دروغژن او منافق گرځول کیږي او دا سلوک به ستاسو مخالفین تاسو سره هم جائز وگڼي او تاسو به هم پخپله عقیده او ایمان کې مخلص ونه گرځیږئ، ایا تاسو به دا اصول تسلیم کړئ.

ایا الله تعالی او دهغه مقدس رسول ﷺ تاسو ته د داسې ویلو اجازه درکړې ده؟ د دنیا تسلیم شوي اخلاقي اصول کوم چې ترننه پورې رواج او منل شوي دي هغه دادي چې څوک خپله کومه عقیده او مذهب بیانوي هغه تسلیمېږي، تاسو یو مسلمان ته ځکه مسلمان وایئ چې هغه ځان ته مسلمان وایي، یو هندو ته ځکه هندو وایي چې هغه ځان ته هندو وایي دا شان د هر سک وینونکي، عیسایي وینونکي او نورو مذهبونو طرف ته نسبت کیدونکي سره معامله کیږي او دا اخلاقي اصول په دنیا تسلیم شوي او ټوله دنیا په دې باندې عمل کوي، ترڅو پورې چې احمدیان ددې اقرار کوي چې:

(۱): ۱. هغوی په الله پاک باندې ایمان لري.

۲. دهغه ټول پیغمبران مني.

۳. د الله تعالی په ټولو کتابونو باندې ایمان لري.

۴. د الله تعالی ټولې فرېښتې مني.

۵. اوله مرگ نه وروسته ژوند باندې ایمان لري.

اودا رنگه د دین پنځه ارکانو باندې عمل کوي او حضرت محمد ﷺ خاتم النبیین د زړه نه مني او اسلام اخري دین مني او قران مجید د الله اخري الهامي کتاب مني ترهغه وخته پورې د دنیا هېڅ یو عدالت، هېڅ یو قانون د دنیا هېڅ یوه اسمبلۍ او د دنیا هېڅ یو حاکم او یو مولوي، ملا او مفتي دا ډله د اسلام له دایرې نه نشي ویستلی او نه هغوی ته کافر یا منافق ویلی شي، له دې وجې نه زموږ خوږ نبي د ځان او زړه نه خوږ سردار حضرت خاتم النبیین ﷺ فرمایلي دي:

چې يوځل حضرت جبرائيل عليه السلام د حضور ﷺ نه پوښتنه وکړه چې د الله رسول له ايمان څه شى دى، نبي عليه السلام وفرمايل:

(۲): په الله باندې ايمان راوړل، دهغه په فرښتو باندې اودهغه په کتابونو باندې، دهغه په پيغمبرانو باندې اوله مرگ نه وروسته ژوند باندې، حضرت جبرائيل عليه السلام وفرمايل صحيح ده. بيا حضرت جبرائيل عليه السلام پوښتنه وکړه چې د الله رسول له اسلام څه شى دى؟
نبي عليه السلام وفرمايل: "گواهي ورکول چې الله تعالى نه پرته څوک معبود نشته اوزه د الله رسول یم، دلمونځ قائلول، دزکات ورکول، د رمضان روژه نيول او که چېرې طاقت وي، نو يوځل حج کول، حضرت جبرائيل عليه السلام وويل: صحيح ده، نبي عليه السلام صحابه وو ته مخاطب شو ويې فرمايل چې دا جبرائيل عليه السلام و چې دانسان په شکل کې تاسوته ستاسو د دين ښودلو له پاره راغلى و. (صحيح بخارى كتاب الايمان وگوړئ).

(۳): نبي کریم ﷺ وفرمايل: د اسلام بنياد په پنځو شيانو باندې دى.

۱- دا منل چې د الله تعالى نه سوا څوک معبود نشته اوزه د الله رسول یم.

۲- لمونځ قائلول.

۳- د رمضان روژه نيول.

۴- زکات ورکول.

۵- په ژوند کې يوځل حج کول. (صحيح بخارى كتاب الايمان).

(۴): نبي کریم ﷺ وفرمايل: چې کوم سړى زموږ په شان لمونځ کوي زموږ قبلي طرف ته مخ کوي او زموږ ذبيحه خوري، هغه مسلمان دى او د الله اودهغه د رسول ﷺ حفاظت هغه ته حاصل دى، نو چې مسلمانانوا هغه ته څه قسمه تکليف رسولو سره الله تعالى دهغه په وعده کې دروغژن مه گرځوئ. (بخارى جلد اول باب فصل استقبال القبلة).

(۵) حضرت شاه ولي الله محدث دهلوي رحمه الله فرمايي چې نبي عليه السلام په يوه موقعه باندې وفرمايل: "د ايمان درې جرړې دي، له هغو نه يوه دا ده چې کوم سړى لاله الا الله ووايي، نوهغه سره هېڅ قسم جگړه مه کوئ او هغه دڅه گناه له وجې کافر مه گرځوئ او د اسلام نه يې مه خارجوئ".

نو د مسلمان دا هغه تعريف دى کوم چې نبي کریم ﷺ بيان کړى دى او دکوم تصديق چې جبرائيل عليه السلام وکړ.

ددې مطابق د الله تعالى په فضل سره احمديه ډله د اسلام په دايره کې داخله ده، مسلمان او مومنان دي او انصاف تاسو وکړئ چې ستاسو بيان ترکومې پورې صحيح او په حق باندې مبني دى په دويم ځل د احمديه ډلې په عقائدو باندې غور وکړئ.

په کومو پنځو شيانو باندې چې د اسلام بنياد کيښودل شوی دی هغه زموږ عقیده ده، موږ په دې خبره باندې ايمان راوړو چې دالله تعالی نه پرته څوک معبود نشته او سيدنا حضرت محمد مصطفی ﷺ د هغه رسول او خاتم النبيين دی.

موږ ايمان راوړو چې ملائکې حق، حشر حق او د حساب ورځ حق، جنت حق او جهنم حق دی او څه چې الله تعالی په قران کریم کې بيان کړي دي او څه چې زموږ نبي حضرت محمد ﷺ فرمايلي دي، هغه حق دي او موږ ايمان راوړو چې کوم سړی اسلامي شريعت کې يوه ذره کمی يا زياتی وکړي هغه بې ايمانه او د اسلام نه گرځېدلی دی او موږ صحيح صحيح په اسلام باندې عمل کونکي يو، عرض دا چې هغه ټول کارونه په کومو چې د سلف صالحين اعتقادي او عملي طور سره اجماع وه او هغه کارونه کومو ته چې د اهل سنتو اجماعي رايې سره اسلام ويلي دي، د هغو ټولو منل فرض گڼو.

او موږ اسمان او ځمکه گواه کوو چې همدا زموږ مذهب دی او څوک چې ددې مذهب خلاف بل څه الزام په موږ باندې لگوي، هغه تقوا او ديانت پريښوده او په موږ باندې دروغ تړي او د قيامت په ورځ په هغه باندې زموږ دعوه ده چې کله هغه زموږ سينې شلولي دي او لېدلې يې دي چې موږ ددې قول له زړه نه مخالف يو.

په دې حالاتو کې اوس څرنگه موږ د اسلام منکر کېدای شو، که چېرې په تحکم سره داسې کوئ، نو تاسو ته متعصب او ضدي، خو ويل کېدای شي، خود يو خدا ترس او دمتقي انسان ويلو حقدار نشئ کېدای، اميد دی چې تاسو به د انصاف په نظر سره ددې ليک

محمد شريف...

مطالعه وکړئ او ددې جواب به راکړئ.

جواب

عزتمنه او محترمه! هدا نالله وایا کم الی صراط مستقیم

ستاسو اوږد ليک د اوږد سفر نه په واپسي باندې د خطونو په انبار کې پيدا شو، د فرصت د نېشتوالي له وجې د خطونو جوابونه د هغو په حاشیه کې ليکم، ستاسو د خط خلاصه دا ده چې کله تاسو د دين ټولې خبرې منئ، نو تاسو ته د اسلام نه خارج ولې ويل کيږي؟

زما محترمه! دا خو تاسو ته هم معلومه ده چې ستاسو او د مسلمانانو په مينځ کې په ډيرو خبرو کې اختلاف دی له هغو نه يوه دا ده چې تاسو مرزا غلام احمد قادياني صاحب نبي ډيرو خبرو کې اختلاف دی له هغو نه يوه دا ده چې تاسو مرزا غلام احمد قادياني صاحب نبي منئ او مسلمانان د هغه نه منکر دي اوس ظاهره ده که چېرې مرزا صاحب واقعي نبي وي، نو د هغه نه منکر کافران شول او که چېرې نبي نه وي، نو د هغه منونکي کافران شول، له دې وجې ستاسو دا اصرار خو صحيح نه دی چې ستاسو عقائد هماغه دي کوم چې د مسلمانانو دي، هرکله چې د دواړو په مينځ کې د کفر او د اسلام فرق موجود دی، تاسو زموږ عقائد

غلط گڼي ځکه موږ ته کافران وايي، څنگه چې دمرزا غلام احمد صاحب، حکيم نوردين صاحب، مرزا محمود صاحب او مرزا بشير احمد صاحب، دا رنگ د نورو قادياني اکابرو دليکلو نه واضحه ده او په دې باندې ډير کتابونه او مقالې ليکل شوي دي.

ددې په مقابله کې موږ ستاسو دډلې عقائدو ته غلط او د کفر سبب يې گڼو، له دې وجې ستاسو د ابحث خو بالکل بې ځايه دی چې مسلمانان ستاسو ډله د اسلام له دائرې نه خارج ولې گرځوي؟ خودا نکته ضرور د لحاظ قابله ده چې سړی په کومو خبرو باندې کافر کيږي؟ ددې جواب دادی چې هغه ټولې خبرې کومې چې نبي کریم ﷺ نه په تواتر سره نقل شوي دي او کومې چې د تيرو شوو څو پېړيو نه د دين مجددينو او اکابرو پرته دا اختلاف نه هميشه منلي دي (هغو ته د دين ضروريات ويل کيږي)، له هغو نه ديوانکار هم کفر دی او منکري کافر دی، ځکه چې د دين ضروريات نه ديوانکار هم د نبي کریم ﷺ تکذيب او د پوره دين نه انکار لازميږي، څنگه چې د قران مجيد ديو ايت انکار د ټول قران مجيد نه انکار دی او دا اصول دنن ديو ملا او مولوي نه دي، بلکې د الله او در رسول فرمايل شوي دي او تيرو شويو بزرگانو هميشه دا ليکلي دي، دمرزا صاحب په عقائدو کې د دين له دېرو ضرورياتو نه انکار موندل کيږي، له دې وجې دخدای او در رسول د حکم لاندې مسلمانان دهغه کافر گڼلو باندې مجبور دي، نوکه چېرې ستاسو دا خواهش وي چې ستاسو حشر دې په مسلمانانو کې وشي، نو دمرزا صاحب اودهغه ډلې چې کوم نوي عقائد ايجاد کړي دي، له هغو ټولو نه توبه وکړئ، که نه "لکم دينکم ولي دين"، "والسلام على من اتبع الهدى"

ايا د پيغمبر ﷺ د بنکړو اچولو پيش کوي غلطه ثابته شوه؟

سوال: دلته قاديانان دا اعتراض کوي چې نبي ﷺ په خوب کې وليدل چې زما په لاس کې د سرو زرو بنکړي دي، خو هغه بنکړي نبي ﷺ په لاس نکړای شول، ددې مطلب دادی چې د نبي ﷺ پيش گوئي دروغ شوه (نعوذ بالله)

دا حديث څنگه دی؟ کوم کتاب کې دی؟ په وضاحت سره يې وليکئ!

جواب: د دوو بنکړيو حديث د نورو کتابونو نه پرته صحيح بخاري (کتاب المغازي) باب قصة الاسود العنسي صفحه ۲۲۸ او په کتاب التعبير باب النفخ في المنام صفحه ۱۰۴۲ کې هم دی. د حديث متن دادی:

"زه ویده وم، نو ما خوب کې وليدل چې ماته د ځمکې خزاني راوړل شوې او زما په لاسونو باندې د سرو زرو بنکړي کيښودل شول، زه په هغو سره وويږيدم او دا مې ناخوښه وگڼل، ماته حکم وشو چې دې ته پوکي ورکړه ما پوکي ورکړ، نو دواړه والوتل مادهغه تعبير هغه

دوه دروعژن و کرل چې د نبوت دعوه به کوي، يو اسود عنسي او دويم مسيلمۀ کذاب^[۱].
ددې خوب تعبير چې کوم نبي کریم ﷺ وکړ، هغه سل په سله ريښتيا شو، دې ته د
دروغو پيش گوښي ويل يوازې د قادياني کافرانو کار دی.

د قاديانو د مسلمان گڼونکي شرعي حکم

سوال: يو سړی په قادياني کورنۍ کې په دې خيال خپلوي کوي چې دا زموږ نه غوره
مسلمانان دي. په اسلام کې د داسې سړي څه حکم دی؟
جواب: کوم سړی چې د قاديانانو د عقائدو نه خبروي ددې باوجود هغوی مسلمانان
گڼي، نو داسې سړی پخپله مرتد دی چې کفر اسلام گڼي.^[۲]

له چا سره د ډوډۍ خوړلو نه وروسته پته ولگيري

چې دا خو قادياني و نو څه کول پکاردی

سوال: يو سړي سره ډوډۍ خوړلو نه وروسته پته ولگېده چې هغه قادياني و، بيا به د ده څه
حکم وي؟
جواب: اينده دې دهغه سره تعلق ونه ساتل شي.^[۳]

د علماء حق د کتابونو نه تحريف کولو سره

د قاديانو خلکو ته دوکه ورکول

عزتمن او محترم مولانا صاحب السلام عليكم ورحمه الله!
سوال: د ملتان نه مې ستاسو پته راوغوښتله، له دې نه مخکې مې هم تاسو ته ليک ليکلی
و، شايد چې تاسو ته ياد وي، خو اوس ستاسو د پتې هيريډو له وجې د ملتان نه راغوښتل
ضروري شول، عرض دادی چې زه د ايف ايس سي (ميډيکل) کولو نه پس نن سبا فارغ یم،

[۱] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: بينا انا نائم اذا اوتيت خزائن الارض فوضع في يدي سواران من
ذهب فكبرا على واهمانى فاوحى الى ان الفخهما، فنفختهما، فاولتهما الكذابين اللذين انا بينهما صاحب
صنعاء وصاحب اليمامة. (بخاری ج: ۲ ص: ۱۰۴۲، طبع نور محمد کراچی).
[۲] والرضا بالكفر كفر. (قاضی خان علی اهنديہ ج: ۳ ص: ۵۷۳) ايضاً قال موفى في المغنى: ومن
ادعى النبوة او صدق من ادعاهها فقد ارتد لان مسيلمۀ لما ادعى النبوة فصدقه قومه صاروا بذلك مرتدين.
(اعلاء السنن ج: ۱۲ ص: ۶۳۶) وايضاً: فمتنبى البنجاب القادياني كافر مرتد عن الاسلام، وكذا من لم
يقل بكفره وارثه، وظنه ولياً، او مجدداً او مصلحاً، فانه كذاب دجال قد افترى على الله ورسوله كذباً.
(اعلاء السنن ج: ۱۲ ص: ۶۳۷ طبع ادارة القرآن).
[۳] فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ، (الانعام: ۶۸).

ميديکل کالج کې داخلې ته اوس هم کافي وخت دی له دې وجې ښه پوره مطالعه کوم، زما د شروع نه مذهب سره مينه ده، يو دوست (چې احمدي دی) ماته دخپل لټريچر نه خورسالي راکړې، ما ولوستلې، دمولانا مودودي مرحوم رسالې "ختم نبوت" او قادياني مسئله "مې هم ولوستله او د احمديانو له طرفه د هغې جوابات هم، دمولانا دلائل او شواهد مې کمزوري وليدل ډير پريشانه شوم، ستاسو پمفلټه "شناخت" مې هم ولوست، خودهغې جواب پيدانه شو، البته نن سبا دقاضي محمدنذير صاحب کتاب "تفسير خاتم النبیین لولم کوم چې ستاسو د شائع شوي ايت خاتم النبیین دتفسير جواب دی، چې په هغه کې تاسو دمولانا محمدانور شاه صاحب دفارسي مضمون ترجمه او تشریح کړې ده اصل کتاب مې ونه لوستلای شو، ځکه د جواب دمضبوط والي محسوسول قدرتي کار دی، په هرحال د لټريچر په لوستلو سره په دې پوه شوی يم چې زموږ عالمان داسې خبره نه پيش کوي چې په هغې سره احمديان بې جوابه شي، هغوی دهرې خبرې مدلل جواب ورکوي، هغوی دمشائخو عبارت ورکوي او ثابتوي يې، چې د دوی نظريه هماغه ده کومه چې ددې مشائخو وه، په دې خبرو سره ډير تکليف رارسيرې چې ايا موږ دا شواهد دروغ گرځولی شو، اخرداسې خبر دليکلو څه فائده ده چې دهغو مدلل جواب ورکېدلی شي، اخر داسې خبرې ولې نه ليکل کيږي چې په هغو سره شېدې شيدي او اوبه اوبه شي چې چاته په شيدو کې داوبو اچولو جرات نه وي، که چېرې موږ په حقه يو، نوزموږ ريښتينوالی مشکوک ولې شي؟

د جواب په انتظار: احقر عبد القدوس هاشمي

جواب: دې ناکاره د قاديانانو کتابونه هم لوستلي دي او د قاديانانو سره دزياني او تحريري خبرو موقعه هم ډيره راځي، قاديانان په غلط بيان او د بحثونو په گډوډولو سره ناخبره خلکو ته دوکه ورکوي، زموږ او د دوی دوه بنيادي مسئلې دي، يوه د ختم نبوت دويمه د عيسى عليه السلام نزول، دا دواړه مسئلې داسې قطعي دي چې د تيرو شويو بزرگانو په دې کې هيڅ کله هم اختلاف نه دی شوی، بلکې ددې نه منکرېې قطعي کافر او داسلام نه خارج گرځولی دی، قادياني صاحبان دخپل کار چلولو له پاره دا اکابرو دکلام نه يوه جمله نيمه چې په بل کوم سياق کې وي، نقل کوي، کله څوک په غلطي سره د يو بزرگ قول غلط رانقل کړي دهغه ناخبر لوستونکی داوگهي چې دکوم بزرگ حواله ورکړل شوې ده، دهغه به هم همدغه عقیده وي (د قاديانانو په شان عقیده به يې وي)، په دوکه کې مبتلا شي، دلته ددې يوازې په يو مثال باندې اکتفا کوم، تاسوبه هم لوستلې وي چې قاديانان د حضرت مولانا قاسم نانوتوي رحمه الله د کتاب "تحذير الناس" حواله ورکوي چې دنبي کریم ﷺ نه وروسته هم نبي راتلی شي او دا چې دا امر د خاتم النبیین منافي نه دی، حالانکې د حضرت تحرير همدې کتاب کې موجود دی چې کوم سړی دخاتميت زمانې قائل نه وي هغه کافر دی، بلکې هغه ليکي:

که چېرې اطلاق او عموم دی بیا خو خاتمیت زماني ظاهر دی که نه، نو تسلیم د لزوم خاتمیت زماني په دلالت التزامي سره ضرور ثابت دی، بل طرف ته تصریحات نبویه لکه: "انت منی بمنزلة هارون من موسى الا انه لا نبي بعدي" او کما قال ...،

چې په ظاهر کې په مذکوره طریقه ددې لفظ خاتم النبیین نه ماخوځ دی په دې باب کې کافي دی ځکه چې دا مضمون د تواتر درجې ته رسیدلی دی بیا په دې باندې اجماع هم منعقد شوه، اگر چې مذکوره الفاظ د تواتر په سند سره منقول نه دي، نو د اعدم تواتر د الفاظو باوجود دمعنوي تواتر دلته به داسې وي، لکه تواتر د فرضو او وترو د رکعتونو د تعداد وغیره، باوجود ددې نه چې الفاظ د حدیث مشعر په تعداد د رکعتونو متواتر نه دي، څنگه چې ددې منکر کافر دی همدارنگه دهغه منکر به هم کافر وي. (تحذیر الناس طبع جدید ص ۱۸ طبع قدیم ص: ۱۰).
په دې عبارت کې صراحت لیکل شوي دي چې:

الف: خاتمیت زماني، یعنې د نبی کریم ﷺ اخري نبی کېدل د خاتم النبیین د ایت نه ثابت دي.
ب: په دې باندې متواتر تصریحات نبوي ﷺ موجود دي، دا تواتر د لمانځه د رکعتونو د تواتر پشان دی.

ج: په دې باندې د امت اجماع ده.
ه: ددې منکر داسې کافر دی لکه د ماسپینین د څلور رکعتو د فرضو نه منکر او بیا هم په دې تحذیر الناس کې دي

"خو که چېرې په طور د اطلاق یا عموم مجاز دا خاتمیت زماني او مرتبي نه عام واخلئ، نویابه دواړه قسمه ختم مراد وي، که یو مراد وي، نو د محمد ﷺ خاتمیت د مرتبې لحاظ سره دی نه زماني او که زمانه پوښتنه وکړئ، نو زمانا قص خیال کې خو هغه خبره ده چې سامع منصف به ان شاء الله انکار ونکړي، نو هغه دا ده چې". (طبع قدیم ص ۹، طبع جدید ص: ۱۵).
ددې نه وروسته یې دا تحقیق کړی دی چې لفظ خاتم النبیین نه خاتمیت مرتبه هم ثابت دي او خاتمیت زمانه هم او په "مناظره عجیبه" کې چې ددې تحذیر الناس تشمه ده، یوځای فرمایي:

"مولانا! د حضرت خاتم المرسلین ﷺ خاتمیت زمانه، خود ټولو په نزد مسلم ده او دا خبره هم د ټولو په نزد باندې مسلمنه ده چې هغه ﷺ اول المخلوقات دی یو بل ځای لیکي "خو وجوه معروضه د مکتوب تحذیر الناس هغه د تولد جسماني د تاخیر زماني غوښتونکي دي، ځکه چې د ظهور تاخیر زماني نه پرته د تاخیر تولد جسماني بل څه صورت نشته". (ص ۱۰).
یو بل ځای لیکي: "او که چېرې مخالفت د جمهورو ددې نوم وي چې مسلمات د جمهورو باطل او غلط او غیر صحیح او خلاف وگڼل شي، نو تاسو ووايئ چې تاخیر زمانه او

خاتميت د عصر نبوت مې كله باطل كړې؟ او چرته مې باطل كړې؟
مولانا! ما دخاتم هماغه معنى كړې ده كومه چې د اهل لغت نه منقوله ده او په اهل لغت كې مشهوره ده، ځكه چې تقدم او تاخر لكه د حيوان په مختلفو قسمونو باندې په طور د حقيقت ويل كيږي، البته كه تقدم او تاخر فقط، يا يوازې په تقدم او تاخر زمانې كې منحصر دى، نو بيا به په صورت د ارادې دخاتميت ذاتي او مرتبې كې ضرور تحريف معنوي گرځيدلى، بيا كه تاسو دې ته تفسير بالراي وايئ، نو دا په ځاى وه. (صفحه ۵۲).

مولانا! دخاتميت زمانې خوماتوجيه كړې ده تغليط مې نه دى كړى، البته كه چېرې تاسو په توجه او عنايت سره نه گورئ، نو زه څه وكرم؟ اخبار بالعله مكذب اخبار بالمعلول نه وي، بلكې ددې مصدق او مويد وي، نورو كه چېرې فقط خاتميت زمانې بيان كړي وي، نو مادغه علت يعنې خاتميت مرتبې ذكر كړى او د تحذير په شروع كې مې د ابتدايي مرتبې په نسبت دخاتميت زمانې ذكر كړى. (صفحه ۵۳).

يو ځاى كې ليكي: "مولانا! معنى مقبول خدام والا مقام-----"

مختار احقر سره نه باطليږي، ثابتيږي په دې صورت كې په مقابله د قضايا قياساتها معنا، كه چېرې ددې ټولو نه قياسات قضاياها معنا معنى مختار احقر ته ووايئ، نو په ځاى ده، بلكې دې نه زيات يې وكړئ، دنهمې صفحې دلسمې كرنې نه واخله تريولسمې صفحې د اوومې كرنې پورې يې هغه تقرير ليكلى دى چې په هغه سره خاتميت زمانې او خاتميت مكاني او خاتميت مرتبې درې واړه په دلالت مطابقې سره ثابتيږي او دا تقرير يې خپل مختار گرځولى دى، څنگه چې د تقرير د شروع نه واضحه ده.

په اول صورت كې، خواتخر زمانې په دلالت التزامي سره ثابتيږي او دلالت التزامي كه چېرې د توجه الي المطلوب په باره كې د مطابقې نه كم وي، خو په دلالت ثبوت او دل نشينى كې مدلول التزامي د مدلول مطابقې نه زيات وي، ځكه چې د څه شي د تحقيق دهغه برابر نشي كيداى چې دهغه وجه او علت هم بيان كړل شي.

حاصل مطلب دا چې دخاتميت زمانې نه زه منكر نه يم، بلكې داسې ووايئ چې دمنكرينو له پاره مې دانكار گنجائش نه دى پريښى، بلكې د اقرار كونكو پېښې مې مضبوطې كړې. (صفحه ۷۱).

يوبل ځاى كې ليكي: زما خپل دين او ايمان دى چې در رسول الله ﷺ نه وروسته دبل كوم نبي كيدو احتمال نشته، څوك چې په دې كې تامل كوي هغه كافر گڼم. (صفحه ۱۴۴).
د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمه الله دا ټول تصريحات هم په دې "تحذير الناس"، او ددې په تتمه كې موجود دي، خود قاديانانو عقل او انصاف او ديانت او امانت ته داد ور كړئ چې هغوى حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمه الله طرف ته دا منسوبوي چې نبي كريم ﷺ اخري نبي نه دى، بلكې دنبي ﷺ نه وروسته هم نبي راتلى شي، حالانكې حضرت

مولانا محمد قاسم نانوتو رحمته الله عليه دا احتمال هم کفر گرځوي او کوم سړی چې په ختم نبوت کې يو ذره تامل هم وکړي، هغه کافر گڼي.

دې ناکاره چې کله دمرزا صاحب د کتابونو مطالعه شروع کړه، نو په شروع شروع کې مې خيال و چې دده عقائد چې هرڅنگه وي، خود چا حواله چې ورکوي هغه خو به صحيح ورکوي، خو دا حسن ظن مې ډير وخته پورې قائم پاتې نه شو، په حوالو کې غلط بياني او په الفاظو کې دکمي زياتي نه کار اخيستل دمرزا صاحب خاص عادت و او همدا ميراث دهغه امت ته رسيدلی دی، په دې عريضه کې مايوازي د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتو رحمته الله عليه په باره کې دهغه غلط بياني ذکر کړې ده که نه هغه چې دخومره اکابرو حوالې ذکر کړي دي په هغو ټولو کې دده دا حال دی او همداسې کول پکاردې. د دروغو نبوت د دروغو په مدد چلیدای شي، الله پاک دې څوک د عقل او ايمان نه نه محروموي.

ديوقادياني د دوکي نه ډک سوالونه اود هغو ځوابونه

زموږ يو دوست سره يو قادياني د حضرت مفتي محمد شفيع رحمته الله عليه رساله "مسيح موعود کی بهچان" باندې څه اعتراضات وکړل د راقم الحروف نه يې دهغو د جوابونو مطالبه وکړه، لاندې دا سوالونه او جوابونه د لوستونکو په خدمت کې وړاندې کيږي:

تمهيد: د "مسيح موعود کی بهچان" رساله کې د قران کریم او نبوي حديثونه د حضرت مسيح عليه السلام علامې جمع شوي دي چې دايمان والاو له پاره خو دايمان په زياتولو کې مدد کوي، خو افسوس دی چې پوښتنه کونکي له پاره دهغو اثر بالعکس شوی دی، قران کریم کې صحيح فرمايلي دي چې "د دوی په زړونو کې بيماري ده، نوالله پاک د دوی بيماري کې زياتوالی وکړ" ^(۱)

په قول د سعدی رحمته الله عليه:

باران که در لطافت طبعش خلاف نیست :: در باغ لاله روید و در شوره بوم خس
سائل په نبوي احاديثو باندې په داسې انداز کې اعتراضات کړي دي چې دهغه مشر او پندت ديانندرسوتي په "دستيار ته پرکاش" کې اختيار کړي وو ځکه چې نبوي حديثونه خود مسيح عليه السلام د صفاتو او علاماتو اود هغه دکارنامو داسې ائينه پيش کړې ده چې په هغو کې د قادياني مسيحيت مخ ويريډلی او ويران په نظر راځي، ددې وجې نه هغه دروايتي حبشي پشان ائينه قصور واره وگڼله او هغه يې ځمکې ته راويشتل ضروري وگڼل چې په دې کې خپل تور مخ ونه ويني، خو ارمان چې دوی پوهيدلی چې

[۱] لِي قُلُوبُهُمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا (البقرة: ۱۰)

نور خدا هغه کفر کی حرکت پر خنده زن : پهونکون سره په چراغ بجهايا نه جائه گا
د "مسیح موعود کی پهچان" رساله باندې چې سائل څومره اعتراضونه کړي دي، دهغو مختصر شان اصولی جواب دادی چې مصنف په هره خبره کې د صحیح احادیثو حواله ورکړې ده دخپل طرف نه یې هیڅ نه دي لیکلي، په دې وجه د سائل اعتراضونه په مصنف باندې نه دي، بلکې "په خله کې دې یې خاورې وي" په نبی کریم ﷺ باندې دي، که چېرې هغه د نبی ﷺ د نبوت نه منکر دی یاد مستر پرویز هم مذهب دی، نو په سل شوقونو دې هغه د پندت دیانند پشان اعتراضونه وکړي. او که چېرې هغه دایمان دعوه کوي، نوموړ به هغه ته خواست وکړو چې د قیامت په ورځ د نبی کریم ﷺ نه پوښتنه وکړي، خو کوم خلک چې دا ارشادات نبوي ﷺ دبصیرت دسترگو رانجه گڼي. دهغوی ایمان دې نه بریادوي، له دې وروسته اوس په تفصیل سره دیو یو سوال ځواب تاسو ته اوروم لږ توجه سره یې واورئ.

سوال: "دامت محمدي اخري دور کې ----- د دجال اکبر خروج مقدر او مقرر و".

(ص: ۵) اوله اودویمه کرځه. که چېرې دا دجال اکبر و نو خامخا به بل یادیر واره دجالان هم وي، په دې باره کې دې لږ شان وضاحت وکړل شي چې کله او چېرته به ظاهر یې، نښې به یې څه وي او دهغه په ذمه به څه کارونه وي اودهغه د پیژندگوي نه پرته به بل څوک هغه په یو وار دجال اکبر څنگه تسلیم کړي.

جواب: هو! د دجال اکبر نه مخکې به څو واره واره دجالان وو او وي به، د مسیلمه کذاب نه واخله د غلام احمد قادیاني پورې چې کومو خلکو په دجل او فریب سره د نبوت یادخدایي د دورغو دعوی کړې دي، دې ټولو ته نبی ﷺ (دجالون کذابون) ویلي دي^[۱]. دهغوی نښه همدا دجل، دوکه، غلط تاویلات کول، د څوارلس سوو کلونو قطعي عقائدو نه انکار کول، د نبی ﷺ ارشاداتو پورې ټوکې کول، د سلفو صالحینو سپکاوی کول، اود غلام احمد قادیاني پشان صفا او سپین دروغ ویل مثلاً:

----- انا نزلنه قریباً من القادیان...^[۲]

----- په قران کې د قادیان ذکر دی.

----- مسیح موعود به د څوارلسمې پېړۍ په سرباندې راځي او په پنجاب کې به راځي^[۳] اوداسې نور....

[۱] عن ابی هريرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لا تقوم الساعة حتی یبعث دجالون کذابون قریباً من ثلاثین کلهم یزعم انه رسول الله. (مسلم ج: ۲ ص: ۳۹۷، طبع قدیمی کراچی)۔

[۲] تذکره ص: ۷۶، روحانی خزائن ج: ۳ ص: ۱۴۰)۔

[۳] ضمیمه براهین احمدیه ص: ۱۸۸، خزائن ج: ۲۱ ص: ۳۵۹)۔

سوال: ددې رسالې مطالعې سره په شروع کې دا سوال پیدا کېږي چې له پلاره پرته پیدائش نه واخله دصلیب د انجام واقعي پورې چې خومره علامات یانورې متعلقه ښکاره نښې او خبرې چې بیان شوي دي، هغه دهغو وجود متعلق دي کوم چې د مسیح عليه السلام، عیسی بن مریم او د مسیح ناصري په نوم سره پیژندل کېږي، او اوس هم هرکله چې د مذکورې رسالې د مصنف د خیال مطابق د مسیح موعود یاد مهدي موعود وغیره نزول نه دی شوی (بلکې انتظار یې کېږي) بیا هم ټوله دنیا ددې مسیح دنوم، کار او واقعاتو نه ښه خبره ده دا نښې، خو هغه قوم دنن خلکو نه زیاتې لیدلې وې (یوازې اوریدلې او لوستلې یې نه وې) کومو خلکو طرف ته چې هغه نازل شوی و، بیا هم هغه قوم چې کوم سلوک هغه سره وکړایا هغه د دنیا نه پټ دي، هغه وخت همدغه قوم د الله تعالی ددې نبي منلو نه انکار کړی و، اوس که چېرې هغه (یابل څوک) راشي او ووايي چې زه هم هغه یم، کوم چې پرته له پلاره پیدا شوی و، زما مور مریم وه او مابه په زانگو کې خبرې کولې او مري به مې ژوندي کول، مرغی به مې جوړې کړې او په هغو کې به مې روح پوکر، رنډو ته به مې بینايي ورکوله او د جذام مریض به مې جوړ او داسې نور... نو اوس به هم موجوده ټول قومونه څنگه یقین وکړي چې واقعي ده به مخکې همداسې کړي وي او دا یقینا هم هغه سړی دی او چې کله اول ځل نازل شو، نویوازې د بني اسرائیلو د هدایت له پاره راغلی و او چې کله مقامي خلکو په زړه سره قبول نه کړ، نو دورکو شویو گډو په تلاش کې یې دومره اوږده سفرونه اختیار کړل چې د "مسیح" په لقب سره وبلل شو. اوس چې هرکله هغه په دویم ځل نازل شي، نو یو پوره قیامت به جوړ شي، څنگه چې ددې رسالې نه ظاهره ده مثلاً ملاحظه کړئ:

"کوم کافر باندې چې دهغوی د ساه هوا ولگيږي، هغه به مړ شي" (ص ۱۸ علامت ۶۴).

"د ساه هوا به یې دومره لرې رسیږي خومره پورې چې دهغه نظر رسیږي" (ص ۱۸ علامت ۶۵).

جواب: ددې سوال جواب په څو ډوله ورکول کېږي:

(۱): په مرزا قادیاني باندې د مسیح موعود یوه علامه هم ریښتیا نه شوه، خو د قایانانو د عوه ده چې دوی مسیح موعود وپیژانده، نو حضرت عیسی عليه السلام چې په هغه باندې د قران او حدیث دوه سوه نښې صادقې دي، دهغه پیژندل به اهل حق ولې نه شي کولی؟

(۲): یهودانو د پیژندلو باوجود نه و منلی او یهودان او دهغوی وروڼه (مرزایان) به یې په اینده کې هم نه مني اونه یې منلو له پاره تیار دي، اهل حق هغه وخت هم پیژندلی او منلی و او اینده به هم هغوی ته په پیژندلو او منلو کې څه مشکل نه پېښیږي.

(۳): د سیدنا عیسی عليه السلام د نزول چې کومه نقشه په نبوي حدیثونو کې بیان شوې ده، که چېرې هغه د اعتراض کونکي مخې ته وای، نو هغه به ددې سوال کولو جرات نه وکړی، فرمایل شوي دي چې مسلمانان به د دجال د فوج په محاصره کې وي، د سبا د لمانځه په وخت کې به

ناخپه د عيسى عليه السلام نزول وي، هغه وخت کې دنوموړي پوره حليه او نقشه هم نبي كريم عليه السلام بيان كړې ده، په داسې وخت کې چې كله ټيكنه د نبي عليه السلام د بيان شوي نقشې مطابق هغه نازل شي، نو هغه به سمدستي داسې وپيژندل شي، څنگه چې خپل پيژندوي سړي د سفر نه بېرته راشي، نو دهغه په پيژندلو کې به هيڅ مشكل نه وي^{۱۱}، همدا وجه ده چې په حديث کې دا نه دي راغلي چې هغه به د نازلېدلو نه وروسته دخپل مسيحيت اشتهار چاپوي، يابه دخلکو سره په دې موضوع باندې مباحثې او مباحلې کوي.

سوال: لاس ته راغلې دې رساله کې که چېرې مولوي صاحب داهم شولې وای، نوپه مسلمانانو باندې به يې احسان وای چې دهغه (مسيح موعود) ساه به په مومن او کافر کې څنگه فرق کوي، ځکه چې د مولوي صاحب په وينا دهغه ساه به يوازې د کافرانو ډېری جوړوي، دهر انسان نظريه دې شرط چې دڅه خاص بيماري بنسټکار شوی نه وي، خولامحدود او ناقابل پيمائش فاصلي پورې تلی شي، نو ايا مسيح موعود به خپل نظر سره دومره تباهي کوي؟

جواب: څنگه چې مقناطيس اوسپنه او سرو زرو کې فرق کيږي همدارنگه که دحضرت عيسى نظر مومن او کافر کې فرق وکړي، نوپه دې کې څه تعجب دی؟ او دحضرت مسيح عليه السلام دنظر (کافر وژونکي) ذکر مرزا قادياني هم کړی دی.

سوال: که چېرې دا ټول ممکن وي، نو بيا د دجال سره د جنگ له پاره اته سوه (۸۰۰) سړي او څلور سوه (۴۰۰) نسخې ولې جمع کيږي؟ (ص ۱۹ علامت نمبر ۷۱ او گوري).

جواب: د دجال لښکر به له مخکې نه جمع وي او د عيسى عليه السلام دم سره به هلاک شي، کوم کافر چې دڅه شي پناه واخلي، هغه به د مسلمانانو په لاس قتل شي.

سوال: د ياجوج او ماجوج د هلاکت له پاره د بد دعا (بڼېرو) ضرورت ولې پېښيږي؟

(ص ۳۱ علامت نمبر ۱۶۲ او گوري).

ايدامسيح موعود هلاکونکی نظريه ياجوج و ماجوج کافر ونه گڼي او پرې به يې ږدي؟ ځکه چې څنگه مخکې ذکر شو چې کافران خوبه نشي بچ کيدلی، شايد ددې له پاره چې داخرې حربې په طور باندې به ښيږي کيږي.

جواب: دا چېرته نه دي فرمايل شوي چې د دم عيسوي دا تاثير به هميشه وي، په وخت دنزول کې به دا اثر وي او د ياجوج ماجوج قصه روستنۍ ده، له دې وجې په دم عيسوي سره د دوی هلاکيدل ضروري نه دي.

[۱] تفصيل دپاره او گوري په راتلونکو صفحو کې عنوان: نزول عيسى عليه السلام... بعض تنقيحات او توضيحات

سوال: که چېرې مسیح بن مریم او مسیح موعود دیو وجود نوم وي (او یوازې د دوباره نزول نه وروسته مسیح بن مریم ته مسیح موعود ویل وي) او چې هغه نازل شي نو پخپله به هم په قران او حدیث باندې عمل کوي او نوره هم په دې لاره راوړي. (ص ۲۲ علامت نمبر ۹۹ او گوري). نو د مولوي صاحب په وینا د عیسی علیه السلام اسمان ته ژوندي پورته کول هغه له دې ایت نه ثابتوي: ﴿إِنِّي مُتَوَقِّئُكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ﴾ (آل عمران: ۵۵) (ص: ۱۶ علامت نمبر ۴۹).

نو ایا مولوي صاحب به ونیسي چې دا ایت به په قران مجید کې تر قیامت په پورې پاتې نه وي او ددې مطلب او مفهوم د عربي ژبې او د الله د منشاء مطابق به همدغه پاتې نه وي. کوم چې داوسه پورې مولوي صاحب په پوهه کې راغلی دی او که چېرې داسې ده نو د نزول په وخت کې خوبه همدا ایت هم دا اعلان کوي چې عیسی بن مریم علیه السلام اسمان ته وخیژول شو او چې وخیژول شو نو بیا راتگ له پاره به ایا دا ایت منسوخ شي، یا به عیسی علیه السلام دا پخپله منسوخ کړي او خپل ځان له پاره به لاره صفا کړي، ځکه چې په قران مجید کې خو چېرته هم ذکر نشته چې کوم یو ایت به کله منسوخ کیږي هم، لهذا دا ایت به د عیسی علیه السلام د بیا راتگ لاره قیامت پورې بنده ساتي او دا وعده خوالله تعالی پخپله کړې ده او مولوي صاحب پخپله هم پوهیږي چې الله تعالی فرمایلي دي چې دا ذکر موږ نازل کړی دی او موږ به ددې حفاظت کوو، لهذا چاته حق حاصل دی چې په دې کې یعنې متن کې رد و بدل راوستلی شي.

جواب: دا ایت خود یوې واقعې حکایت دی او ددې حکایت حیثیت سره اوس هم غیر منسوخ دی، او د حضرت عیسی علیه السلام د تشریف راوړلو نه وروسته به هم غیر منسوخ پاتې وي څنگه چې:

﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ - وَادْعُنَا لِلْمَلِئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا﴾

او داسې نور... بې شمېره ایتونه دي سائل عاجز په دې هم نه پوهیږي چې نسخ په امر او نهی کې کیږي او دا ایت د امر او نهی د باب نه نه دی، بلکې خبر دی او خبر نه منسوخ کیږي.

سوال: مولوي صاحب چېرته هم دا خبره په وضاحت سره نه ده بیان کړې چې په قران مجید کې چېرې د عیسی علیه السلام اسمان ته دتلو ذکر چې څنگه موجود دی نو چېرته ددې وجود د بېرته راتلو ذکر هم واضح او غیر مبهم طور سره موجود دی.

جواب: وضاحت یې کړې دی، خو په هغه باندې پوهیدو له پاره علم، عقل، بصیرت او ایمان پکار دی. وگورئ علامت نمبر ۵۷ چې په هغې کې د حدیث نمبر ۱ حواله ورکړل شوې ده او په هغه کې د قران مجید ایت موجود دی، زیات تفصیل له پاره وگورئ اصل کتاب کې حدیث نمبر ۷۲ نه تر ۸۵ پورې.

سوال: سوال دا پیدا کیږي چې که چېرې په څه طریقه دا هم ومنل شي چې د مسیح موعود نوم به عیسی بن مریم هم وي، نو بیا به هم دا څنگه ومنل شي چې دغه وخت به دا نوم صفتي نه وي، بلکې د عیسی بن مریم کیدو په وجه به یقیني طور باندې دا وجود هم هغه وي چې کله

د مريم په كور كې له پلار نه پرته پيدا شوى و او داسې نور... بلكې مولوي صاحب پخپله رساله كې پخپله مني چې كله كله معروف نوم خو استعمالېږي، خو مراد هغه ذات نه وي د كوم په وجه سره چې هغه نوم مشهور شوى وي، مثلاً وگورئ ص: ۱۱ علامت نمبر: ۱۰، چېرته چې مولوي صاحب دمسيح موعود دخاندان تفصيل بيانولو سره فرمايي چې دهغه ماما هارون دى (يا اخت هارون)، خو مولوي صاحب ناخاپي بيدار شي او په هارون باندې حاشيه كوي (ملاحظه كړئ حاشيه د ص: ۱۱ لاندې) "هارون نه دلته هارون نبى ﷺ مراد نه دى، ځكه چې هغه خو د مريم نه ډېر مخكې تير شوى دى، بلكې دهغه په نوم باندې د حضرت مريم دورور نوم هارون كېښودل شوى و.

نو څنگه چې دلته مولوي صاحب د هارون فوراً تاويل وکړ چې مشکل لرې شي، نو چې كله مسيح موعود ته عيسى بن مريم هم وويل شي، نو هغه دې هم صفتي نوم وگڼي او تاويل دې وکړل شي او جسماني طور باندې لومړى دې عيسى بن مريم مراد نه کړاى شي. ځكه چې اوس اوس ذکر شو چې د مولوي صاحب دخپلې حوالې مطابق هم دمسيح بن مريم داوچتولو نه وروسته دهغه واپس راتلل ممکن نه دي ځكه چې يوايت هم نه منسوخيږي او "ورافعك الى" والايت سره به پورته ساتل كيږي، دېرته راتلو اجازه به نه ورکوي.

جواب: عيسى بن مريم ذاتي نوم دى، دې ته د دنيا يو عقلمند كله هم صفتي نوم نه وايي، دا خبره هغه پاگل سړى كوي چې سره دېرې او دېرېتو ددې خبرې مدعي وي چې هغه بنځه جوړه شوه، الله پاك په هغه باندې د قوت رجوليت (سريتوب) مظاهره وكړه.

هغه په مريمي صفت كې غټېده بيا ناخاپه حامله شوه، هغې باندې درد زر راغى دېچي پيدا كېدو علامت ښكاره شول.

هغې عيسى وزير او، دارنگه هغه عيسى بن مريم جوړ شو، دانبيا عليهم السلام په علومو كې ددې مراق او د ذيا بيطس داثر هيڅ گنجائش نشته.

هارون د حضرت مريم د ورور ذاتي نوم و، دا كوم بې وقوف ويلي دي چې هغه صفتي نوم و؟ اود خاندان دمشر په نوم چې ديو ماشوم نوم كېښودل شي، نوولې د دنيا عقلمند به هغه ته صفتي نوم وايي؟ غالبا سائل ته دا علم نشته چې ذاتي نوم څه شى وي او صفتي نوم څه ته وايي، كه نه، نو هغه به د حضرت مريم د ورور نوم ته صفتي نوم ويلو سره دخپل فهم او ذكاوت نمونه نه پيش كوله، هارون كه چېرې صفتي نوم وي، نو ايا معترض به داوښايي چې دهغه ذاتي نوم څه و؟

سوال: په دې رساله كې ځاى په ځاى تناقض دى، مثلاً ملاحظه كړئ ص: ۱۸ او ص: ۱۹ علامت نمبر ۷۰ نه تر ۷۵ پورې.

"عيسى عليه السلام به دنزول پرمهال دخلكو صفونه صحيح كړي وي، ددې ډلې امام به په دغه وخت كې حضرت مهدي وي، حضرت مهدي به د امامت له پاره حضرت عيسى عليه السلام راوبلي او هغه به انكار وكړي چې كله حضرت امام مهدي وروسته كيږي، نو عيسى عليه السلام به دهغه په شاباندې لاس كيږدي او هغه به امام جوړ كړي، بيا به حضرت مهدي لمونځ وركړي دې ټولو خبرونه ښكاره كيږي چې مولوي صاحب دا تسليمول غواړي چې امام به مهدي وي، څه دا خبره دمولوي صاحب ومنل شوه، نو بيا مولوي صاحب پخپله وروسته ص ۲۲ علامت نمبر ۹۴ كې وايي چې "حضرت عيسى عليه السلام به دخلكو امامت كوي" يعنې اوس حضرت عيسى عليه السلام امام وگرځول شو، اوس دې مولوي صاحب وښيي چې دده په رساله كې د صحيح او غلط پيژندل څنگه كېدای شي؟ يا ريښتيا له دروغو نه څنگه بيل كړل شي؟

جواب: په اول لمونځ كې به امام مهدي امامت كوي او په وروسته لمونځونو كې به حضرت عيسى عليه السلام ----- نوتناقص څنگه راغی؟

سوال: بيا يو ضمني سوال دا پيدا كيږي چې څنگه عيسى عليه السلام او مسيح موعود دمولوي صاحب د تحقيق مطابق د يو جسماني وجود نوم دی، نو ايا چيرته مولوي صاحب مسيح موعود او مهدي هم يو، خونه گڼي او اوس به خبره داسې جوړيږي چې هماغه عيسى عليه السلام دی، هماغه مسيح موعود دی او هماغه مهدي دی، ياکم نه کم دمولوي صاحب تحقيق او منطق خدا اواز کوي.

جواب: نه! عيسى عليه السلام او مهدي رضي الله عنه يو شخصيت منل د داسې سړي کار دی دچا چې په نبي کریم ﷺ باندې ايمان نه وي، متواتر احاديثو کې نبي عليه السلام ددې دواړو بيل بيل علامات او بيلې بيلې کارنامې ذکر کړي دي.

سوال: او يوبل ضمني، خو خندونکی سوال دمولوي صاحب دخپل تحرير نه داسې راوځي چې هغه وايي، بيا به حضرت مهدي رضي الله عنه لمونځ وركړي (وگورئ صفحه ۱۹ علامت نمبر ۷۲) دلته مولوي صاحب مهدي رضي الله عنه ليکلی دی او همدغسې په څو ځايونو كې يې مهدي رضي الله عنه ليکلی دی، ټول اهل علم پوهيږي چې "رض" اختصار دی د رضي الله تعالى عنه، مطلب اسان دی او عموما ددغو خلکو د عزت او احترام له پاره استعماليږي کوم چې فوت شوي دي، ددنيا نه تللي دي او د نبي کریم ﷺ په صحابه وو کې شامل وي او دارنگه روحاني درجه لري. اوس، خومسېح موعود راغلی هم نه دی او په قول دمولوي صاحب مهدي رضي الله عنه هم وگرځيده، نو ايا دلمونځ وركولو له پاره به دامهدي صاحب هم په دويم ځل ژوندی كيږي او دنيا ته به بيرته راځي؟

جواب: دا سوال څنگه چې سايل بې اختياره اعتراض كړی دی، واقعي خندونکی دی په قران کریم كې ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾ (التوبه: ۱۰۰).

اوددوی ټولو متبعینوته یې رضي الله عنهم ویلي دي، چې ترقیامته پورې به راځي، شاید چې سائل به د پندت دیانند په شان په الله پاک باندې هم دا خندونکی سوال اچوي، امام رباني مجدد الف ثاني رحمه الله هم په مکتوباتو کې حضرت مهدي ته (رضي الله عنه) ویلي دي، معترض دامسئله کوم کتاب کې لوستلې ده چې یوازې فوت شویو حضراتوله پاره (رضی الله عنه) ویل کیږي، حضرت مهدي عليه السلام به د حضرت عیسی عليه السلام صحابي وي له دې وجې ورته (رضي الله عنه) وویل شول.

سوال: یا هغه هم په قول د مولوي صاحب د حضرت عیسی عليه السلام په شان چیرته ژوندی موجود دی (اسمان کې یا چیرته بل ځای کې) او د مسیح موعود راتلو سره به موجود شي او امامت به سنبال کړي.

جواب: د نبوي حدیثو مطابق به حضرت مهدي عليه السلام پیدا کیږي.^[۱]

سوال: ایا د دې هم څه سند قران مجید کې موجود دی او څه دی؟

جواب: هو! نبوي حدیث همدا دی او قراني سند دی: «مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ» (الحشر: ۷).

کوم چې غلام احمد قادیاني د قراني سند په طور باندې پیش کړی دی.

سوال: بل سوال دا پیدا کیږي چې مهدي به لمونځ ورکولو سره چیرته لاړ شي، ځکه چې وروسته خوڅه کول دي هغه د مسیح موعود ذمه واري ده، مولوي صاحب پخپله ټوله رساله کې بیان کړي دي او ثابت کړي یې دي چې یوازې دیوه لمانځه امامت به کوي او هغه هم دیوې جمعې چې په اته سوه سړیو او څلور سوه ښځو به شامله وي. (وگورئ ص: ۱۹ علامت نمبر ۷۲).

جواب: د حضرت عیسی عليه السلام د راتلو نه وروسته (چې کله حضرت مهدي عليه السلام د اول لمونځ امامت کړی وي) د حضرت مهدي عليه السلام د امام په حیثیت سره مشن پوره شوی وي او امامت او مشري به د حضرت عیسی عليه السلام په لاسو کې راشي، بیا به د حضرت مهدي حیثیت دهغه عليه السلام د مددگار وي او څه زمانه وروسته به هغه وفات هم شي. (مشکوٰۃ ص: ۴۷۱).

وروسته څنگه چې د حضرت عیسی عليه السلام مددگار و او د خاصو ملگرو د ذکر ضرورت نه و، دغه شان د حضرت مهدي عليه السلام د ذکر هم ضرورت پاتې نه شو، ایا دومره لویه خبره هم دیو عاقل له پاره د پوهې قابل نه ده؟

[۱] عن ابی سعید الخدری ان النبی صلی الله علیه وسلم قال: یكون فی أمتی المهدي... الخ (سنن ابن ماجه ص: ۳۰۰، طبع نور محمد کراچی) وفي حاشيته: قال النووي: المهدي من هداه الله الى الحق، وغلبت عليه الاسمية، ومنه مهدي آخر الزمان..... ويولد بالمدينة ويكون بيعته بين الركن والمقام كرهاً عليه... الخ. (تفسير مدارك ج: ۱ ص: ۲۵۹، سورة آل عمران: ۵۵ طبع بيروت)۔

سوال: داڅه لويه کارنامه نه ده، ځکه چې ددې نه دزياتو مسلمانانو امامت، خو به مولوي صاحب پخپله هم څو ځله کړی وي.

جواب: حضرت مهدي به ددې نه وړاندې لويې لويې کارنامې سر ته رسولې وي، چې هغه په احاديثو مبارکو کې ذکر دي، خو هغه ددې رسالې موضوع نه ده او په لمانځه کې د حضرت مهدي امام جوړيدل او د حضرت عيسى عليه السلام هغه پسې اقتداء کول پخپل ځای يوه عظيم الشانه واقعه ده، له دې وجې په حديث پاک کې دا په خاص طور سره ذکر شوه.

م: مولوي صاحب پخپله رساله کې پخپله د تاويل لاره پرانستې ده او له هغه نه يې گټه هم اخيستي ده. (وگورئ ص ۲۰. علامت نمبر ۸۰).

۱- "هغه به صليب مات کړي، يعنې صليب پرستي به ختمه کړي" دا الفاظ چې مولوي صاحب پخپله ليکلي دي، دامحض تاويل دی دهغه حديث شريف په کوم کې چې يوازې د صليب د ماتولو ذکر دی،

د صليب پرستي د ختمولو هېڅ خبره حضرت نبي کریم ﷺ نه ده فرمايلې. مولوي صاحب داسې کوم حديث حواله ورکولی شي؟ بيا وگورئ ص ۲۰. علامت نمبر ۸۱).

۲- "خنزيران به قتلوي، يعنې نصرانيت به ختموي" دا الفاظ هم د مولوي صاحب خپل تاويل دی ځکه چې په حديث کې يوازې د خنزير د قتلولو ارشاد شوی دی، باقي د مولوي صاحب الفاظ هلته موجود نه دي، ايا مولوي صاحب په حديث شريف کې دا بنودلی شي؟ هېڅ کله نه، ځکه چې دا د نبي کریم ﷺ الفاظ نه دي، بلکې د مولوي صاحب يا د نورو علماوو بيان شوی تاويل دی، اوس دا حق د مولوي صاحب ولې دی چې کله دا وغواړي او چيرته وغواړي تاويل دې وکړي؟

۳- د وَرَافِعُكَ اِلَيَّ هم تاويل کېدای شي.

جواب: د تاويل لاره، تاويل که چېرې د علم او پوهې مطابق او د قواعد شرعيه خلاف نه وي، نو په دې کې څه باک نشته^(۱)، هغه د قبلیدو قابل دی، خود اهل حق صحيح تاويل ليدو سره چې اهل باطل اخوا ديخوا تاويلونه شروع کړي، نو هماغه خبره به وي چې هر چې مردم می کند بوزينه هم" چې بيزو انسان وليده پخپله مری يې چاره رابښکلې وه، مثلاً د عيسى بن مريم جوړيدو له پاره اول ښځه جوړيدل بيا حامله کېدل بيا بچۍ زېږول، بيا د بچي نوم عيسى بن مريم کېښودل او پخپله بچۍ جوړيدل، ايا دا تاويل دی که مراقي سودا ده؟

[۱] ثم التاويل تاويلان لا يخالف قطعاً من الكتاب والسنة..... و تاويل يصادم مائت بقاطع فذالك الزندقة. (المسوى شرح الموطا ج: ۲ ص: ۱۳، طبع دهلی)۔

۱- صليب به مات کړي^(۱)، يعنې صليب پرستي به ختمه کړي" بالکل صحيح تاويل دی، مطلب دا دې چې په يو صليب ماتولو باندې به اکتفاء نه کوي، بلکې له دنيا نه به د صليب عبادت کول بالکل پاک کړي.

۲- خنزيران به قتلوي^(۲)، يعنې نصرانيت به ختموي" دا تاويل هم بالکل صحيح دی اود عقل اود شرع دواړو سره عين مطابق دی، ځکه چې د خنزيرانو خوړل نن سبا دنصاراوو خصوصي شعار دی، حضرت عيسى عليه السلام به دنصرانيت دا خصوصي شعار ختموي او خنزيران به قتلوي ځکه چې نبي کریم ﷺ د جاهليت والاو د سپيوسره اختلاط ختمولو له پاره د سپيو دوژلو حکم ورکړی و.^(۳)

۳- د وَرَأَفَعُكَ إِلَى: د تاويل کوم چې قاديانان کوي دقران کریم اوارشادات نبوي ﷺ او دسلفو صالحينو د عقيدې خلاف دی له دې وجې مردود دی او په دې باندې دبیزو دخپلې مری پريکولو قصه صادقېږي.

سوال: وَرَأَفَعُكَ إِلَى، کې اسمان ته څيژول ولې مراد کړل شول؟

جواب: وَرَأَفَعُكَ إِلَى، کې ژوندی اسمان ته پورته کول مراد دي ځکه چې "وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا بَلْ

رَفَعَهُ اللَّهُ" کې رفع الی الله دقتل په مقابله کې واقع شوی دی، چېرته چې رفع، دقتل په مقابله کې وي هلته اسمان ته څيژول مراد دي، له دې نه پرته که چېرې کومه معنا په قران کریم، حديث نبوي ﷺ او دبزرگان دين په ارشاداتو کې چيرته راغلې وي، نودهغي حواله ورکړئ، که ترقيامته پورې ټول مرزايان يوځای شي، نوهم يوايت به پيش نه کړي.

سوال: الله تعالی، خو حضرت نبي کریم ﷺ ته هم په قران مجيد کې دغه حکم کړی و، چې يَلِغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ.. (المائدة: ۶۷).

"کوم چې تاته نازل شوي دي دهغو رسول وکړه" او ورسره يې دا توجه هم ورکړې وه چې "لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّطٍ". (الغاشيه: ۲۲).

"ما ته دوی باندې نگران (څارونکی) نه يې ټاکلی، بلکې ښکاره نښو سره مې بيانونکی ليږلی يې" اودا ټول په قران مجيد کې په تفصيل سره موجود دي، مولوي صاحب پخپله فرمايلي دي چې مسيح موعود به پخپله هم په قران باندې عمل کوي او په نورو باندې به يې هم

[۱] مسند احمد ج: ۲ ص: ۴۳۷، طبع بيروت، التصريح بما تواتر في نزول المسيح ص: ۱۶۱ طبع دارالعلوم کراچی

[۲] ايضاً مسند احمد ج: ۲ ص: ۴۳۷)۔

[۳] عن جابر قال: امرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بقتل الكلاب حتى ان المرأة تقدم من البادية بكلبها فنقتله ثم هي رسول الله صلى الله عليه وسلم عن قتلها... الخ، رواه مسلم. (مشكوة ص: ۳۵۹، طبع قديمی)۔

کوي. (وگورئ ص ۲۲ علامت نمبر ۹۹)، نو حضرت نبي کریم ﷺ خو پخپله داسې عمل کولو سره ونه بنودل چې پخپل نظر سره يې خلک خوړلي وي، که څه هم هغه کافر وي، يهوديان يې يو يو تلاش کولو سره قتل کړي وي (وگورئ ص ۲۱ علامت نمبر ۸۷ او ۸۸) نودابه په کوم قران مجيد باندې د مسيح موعود عمل وي؟ اود کوم انداز عمل به وي؟ ايا دې سره د مسيح موعود شان لوړ شو که دده په دويم ځل نازلونکي رحيم او کریم الله تعالى؟ (نعوذ بالله من ذالك).

جواب: نبي کریم ﷺ د قيصر او کسري تختونه الته (رانسکور) نه کړل، خلفاء راشدينو ولې راونه پرځول؟

نبي ﷺ يهوديان د جزيرة العرب نه نه وو وېستلي، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ولې وويستل؟ نبي ﷺ د بني تغلب نه دوچنده زکات نه و وصول کړی، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ولې وصول کړ؟ که چېرې دا ټول شيان د قران کریم اود نبي ﷺ د منشاء مطابق وي، نو د حضرت عيسى عليه السلام سره دې ولې يهودانه ضد دی؟ هغه چې څه هم کوي د نبي ﷺ د فرمان مطابق به يې کوي اوني ﷺ هم ددې امورو تفصيلات بيان کړي دي.

سوال: اوبل دا چې دنزول په وخت به حضرت مسيح موعود دواړه لاسونه د فرښتو په اوږو باندې ايښي وي او نازل به شي (وگورئ ص ۱۷ علامت نمبر ۲۲) ددې به هم تاويل کيږي، که نه، نو فرښتې به څوک وويني او که چېرې هغه دانسان شکل اختيار کړي او راکوزيږي، نوبيا به دا جگړه ترقيامت په پورې ختمه نه شي چې واقعي دا فرښتې وې يا محض انسانان و اوددې اختلاف نه به مولوي صاحب ښه واقف وي.

جواب: تاويل به ولې کيږي؟ ځکه چې غلام احمد له دې نه محرومه پلټې شو؟ باقي هغه جگړه کومه چې ستاسو دماغو جوړه کړې ده، دا وښيي چې جبرائيل عليه السلام کله اول ځل نبي ﷺ ته وحي راوړې وه او راغلي و، نبي ﷺ هغه څنگه پيژندلی و؟ حضرت ابراهيم او حضرت لوط عليه السلام ته څنگه يقين راغلی و چې دا ريښتيا فرښتې دي؟

ستاسو دا اعتراض داسې مهمل دی چې په دې سره د وحي سلسله مشکوکه گرځي، يودهرې به ستاسو دا دليل واخلي او وبه وايي چې انبياوو ته کومې فرښتې چې راتللې هغه به په انساني شکل کې راغلي وې او دا جگړه به ترقيامت پورې نه ختميږي چې هغه ريښتيا فرښتې وې يا انسانان وو؟ او ترڅو چې دا جگړه نه وي فيصله شوي، نو د وحي سلسله باندې څنگه يقين کيږي، تعجب دې چې قادياني تعليم دين څو سلب کړی و، عقل او فهم يې هم سلب کړی دی.

سوال: ترننه پورې چې څومره خبرې د مسلمانانو مختلفو فرقو تر اوسه پورې فيصله نکرې او که چېرې تاويلونه ونکړي، نو مولوي صاحب دې پخپله خپل بيان کړل شويو علاماتو طرفته توجه وکړي اود سنجيده طبقې په مخکې به څنگه سراوچت کړي.

جواب: ډيرې جگړې، خو رينستيا فيصله نه شوې، خود قاديانانو بد قسمتي وگورئ چې په کومو مسئلو باندې د مسلمانانو د ټولو فرقو د څوارلس سوو کلونو نه اتفاق دی، دوی دهغو نه هم منکر شول اودارنگه د اسلام له دايرې نه خارج شول، مثلاً د ختم نبوت نه انکار کول^{۱۱}، د حضرت عیسیٰ علیه السلام د معجزاتو نه انکار کول، دهغه علیه السلام د دویم ځل راتلو نه انکار کول، اوداسې نور....

سوال: مال او زر به په خلکو کې دومره عام کړي چې هيڅوک به يې نه قبلوي (ص ۲۲ علامت نمبر ۳۳) هر قسمه ديني او دنيوي برکتونه به نازل شي. (ص ۲۲ علامت نمبر ۱۰۰) ټوله ځمکه به د مسلمانانو نه داسې ډکه شي څنگه چې لوبني داوبونه ډکيږي. (ص ۲۴ علامت نمبر ۱۰۹). "د صدقاتو وصولول به پريښودل شي". (ص ۲۲ علامت نمبر ۱۱۰). ځکه چې مسيح موعود به مال او زر دومره عام کړي چې څوک به يې نه قبلوي (پورته ذکر شوي ص ۲۲ علامت نمبر ۹۳).

"دغه وخت به مسلمانان په سخته غريبي او لوږه کې اخته وي، تردې چې ځينې به دخپلې ليندې مزي وسوځوي او وبه يې خوري" (ص ۲۶ علامت نمبر ۱۲۴) وموکتل چې اوس اوس خو مسلمانانو صدقه ورکول غوښتل اود اخيستلو والا هيڅوک نه و، مال او زر دومره زيات وو چې څوک قبلولو والا نه وو او اوس د مسلمانانو دا حالت بيانېږي چې هغوی به د ليندې مزي وسوځوي او وبه يې خوري چې دخپلې اور په څه طريقه يخ شي. ايا دا هغه تحقيق دی چې مولوي صاحب پرې فخر کوي؟

جواب: په دې احاديثو کې تعارض نشته، دايمان د سلب په وجه سائل ته د صحيح غور او فکر توفيق ونه شو، په مسلمانانو باندې تنگي اودهغوی د ليندو مزي سوځولو او خوړلو واقع د حضرت عیسیٰ علیه السلام دنزول نه لږ مخکې واقع ده چې کله مسلمانان د دجال دفوج په محاصره کې وي^{۱۲} او د خوشالي او پراخي زمانه له دې نه وروسته ده.^{۱۳}

[۱] کلمة الفصل ص: ۱۵۸، مندرجه رساله يو يو آف ريلجيز جلد: ۱۴ نمبر: ۳، ۴ بابت ماه کارج واپريل ۱۹۱۵ء)۔

[۲] (عن عثمان بن ابی العاص رضی الله عنه..... وينجار المسلمون الى عقبة افیق فيعثون سرحا لهم فيصاب سرحهم فيشتد ذلك عليهم ويصيبهم مجاعة شديدة وجهد شديد حتى ان احدهم ليحرق وتر قوسه فيا كلة فينماهم كذلك اذنادى مناد من السمر: يا ايها الناس! اتاكم الغوث..... ويترل عيسى بن مريم عليه السلام عند صلاة الفجر... الخ). (التصريح بما تواتر في نزول المسيح ص: ۱۶۴، طبع دارالعلوم کراچي)۔

[۳] عن ابی هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذي نفسي بيده! ليوشكن ان يزل فيكم ابن مريم حكما عدلاً فيكسر الصليب ويقتل الخنزير ويضع الجزية ويفيض المال حتى لا يقبله احد حتى تكون السجدة الواحدة خيراً من الدنيا وما فيها... الخ). (التصريح بما تواتر في نزول المسيح ص: ۹۲)۔

ايا قاديانان قومي اسمبلی جبرا غير مسلم گرځولي؟

سوال: لا اكرهه في الدين، يعنې په دين كې هېڅ جبر نشته، نه خو تاسو څوك جبرا مسلمانولي شئ اونه جبرا تاسو يو مسلمان غير مسلم گرځولي شئ، كه چېرې دا مطلب صحيح وي، نو بيا موږ تاسو (جماعت احمديه) ولې جبرا د قومي اسمبلی او حكومت په ذريعه غير مسلمه وگرځوله؟

جواب: د ايت مطلب دادې چې څوك جبرا مسلمان نه شي جوړولی^(۱)، دا مطلب نه دی چې كوم سړی د غلطو عقائدو په وجه سره مسلمان نه وي هغه ته به غير مسلم هم نه شي ويل كېداى، دواړو خبرو كې د ځمكې او اسمان فرق دی، ستاسو جماعت قومي اسمبلی غير مسلم نه دی گرځولی، غير مسلم تاسو دخپلو عقائدو په وجه سره گرځېدلي يئ، خو مسلمانانو غير مسلمو ته د غير مسلمه ويلو جرم ضرور كړی دی.

په قرآن كريم كې د احمد لفظ مصداق څوك دی؟

سوال: قرآن پاك كې په اته ويستمه سپارې په سورت صف كې دي چې عيسى عليه السلام وفرمايل چې زما نه وروسته به يو رسول راځي او دهغه نوم به احمد وي، له دې نه مراد څوك دی؟ حال دا چې قاديانان مرزا قادياني ترې مراد اخلي.

جواب: له دې نه نبي كريم ﷺ مراد دی، ځكه چې د صحيح بخاري او صحيح مسلم په حديث كې دي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل زما څو نومونه دي زه محمديم اوزه احمديم^(۲) (مشكوه ص ۵۱۵) قاديانان چونكه په نبي عليه السلام باندې ايمان نه لري له دې وجې به هغوی دا هم نه مني.

د قاديانانو سره شريك تجارت او تعلق ساتل حرام دي

سوال: علماء كرام په لاندنيو مسئلو كې څه فرمايي:

قاديانان دخپلې امدني لسمه برخه دخپل جماعت مركزي فنډ كې جمع كوي چې د مسلمانانو خلاف تبليغ او ارتدادي مهم (عمل) كې خرچ كيږي، قاديانان متفقه طور باندې مرتد، كافر او د اسلام له دائرې نه خارج دي، نو په داسې حالت كې دهغوی په شراكت سره د مسلمانانو تجارت كول ياد هغوی د دوكانونو نه اخيستل خرڅول كول يا ورسره څه قسمه تعلق يا څه رسم او دود ساتل په اسلام كې جائز دي؟

[۱] ای لا تکرهوا احدا علی الدخول فی دین الاسلام فانه بین واضح جلی دلالت له وبر اهینه لا یحتاج الی ان یکره احد علی الدخول فیه... فانه لا یفیده الدخول فی الدین مکرها مفسورا (تفسیر ابن کثیر ج: ۱ ص: ۶۱۶، طبع رشیدیه کوئته)

[۲] عن جبر بن مطعم قال: سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول: ان لی اسماء: انا محمد وانا احمد (مشکوۃ ص: ۵۱۵)۔

جواب: پوښتل شوي صورت کې داوخت قاديان کافر او زندیقان دي^[۱] او خپل ځان غير مسلم اقلیت نه گڼي، بلکې د ټولې دنيا مسلمانانو ته کافران وايي، له دې وجې د دوی سره تجارت کول، اخیستل خرڅول کول ناجائز او حرام دي^[۲] ځکه چې قاديانان دخپلې امدني لسمه برخه دخلکو قاديانان جوړولو کې خرچ کوي، گوياپه دې صورت کې مسلمانان هم دساده مسلمانانو په مرتد کولو کې د دوی مدد کوي، لهدا په هېڅ يوحيثيت باندې د دوی سره معاملات هېڅ کله جائز نه دي، دا شان په خوشالي، غم او خوراک څښاک کې دوی شريکول، د عامو مسلمانانو اختلاط، د دوی خبرې اوریدل، په جلسو کې دوی شريکول، نوکر ساتل، دوی سره نوکري کول دا ټول هرڅه حرام، بلکې د ديني غيرت نه خلاف دي. فقط والله اعلم.

د قاديانانو سره تعلق ساتل

سوال: زما يوسکه ورور چې زما يوبل سکه ورور سره زمانه جدا پخپل پلرني کور کې اوسيږي، دمحلې يو قادياني کور سره په غم او خوشالي کې شريکيږي، زما د منع کولو باوجود هغه ددې قادياني خاندان سره تعلق پريښودو ته تيار نه دی، زه په خپلو ټولو وروڼو کې مشریم او جدا دکرايې په کور کې اوسيږم، پلارمې وفات شوی دی، مور او ځويندې مې زماله دې ورور سره اوسيږي، اوس زما د ټولو نه دکشر ورور واده کېدونکی دی، زما اصرار دی چې ته به په واده کې دا قادياني خاندان نه راغواړې، خو داسې معلوميږي چې هغه به داسې ونه کړي.

اوس سوال دادی چې زه د شريعت او اسلامي احکاماتوله مخې وروڼه او مور پرېږدم او که زه په واده کې شرکت وکړم، نوبهتره به وي په دې صورت حال کې چې کومه خبره حق وي مهرباني وکړئ د شريعت منشاء ښکاره کړئ.

جواب: قاديانان مرتد او زندیقان دي^[۳] او دوی په خپلو خوشاليو کې شريکول د ديني غيرت نه خلاف دي که چېرې ستا وروڼه صاحبان دغه قاديانان راوغواړي، نو تاسوپه دې

[۱] وان اعترف به (ای الحق) ظاهراً لكن يفسر بعض مائث من الدين ضرورة بخلاف ما فسرہ الصحابة والتابعون واجتمعت عليه الامة فهو الزنديق. (المسوى شرح المؤطا ج: ۲ ص: ۱۳).

[۲] يا ايها الذين امنوا لا تتخذوا اليهود والنصارى اولياء (المائدة: ۵۱) وفي هذه الآية دلالة على ان الكافر لا يكون وليا للمسلمين لافي التصرف ولا في النصرة، وتدل على وجوب البرة عن الكافر والعداوة بهم، لان الولاية ضد العداوة فاذا امرنا بمعادات اليهود والنصارى لكفرهم فغيرهم من الكفار بمنزلتهم والكفر ملة واحدة. (احكام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۴۴۴ طبع سهيل اكيدي لاهور).

[۳] الزندقة كفر، والزندق كافر لانه مع وجود الاعتراف بنبوۀ سيدنا محمد صلى الله عليه وسلم يكون في عقائده كفر وهذا بالاتفاق. (موسوعة نضرة النعيم ج: ۱ ص: ۵۸۵، طبع بيروت).

تقريب کې هېڅکله شرکت مه کوي^(۱)، که نه تاسو به هم د قيامت په ورځ دمحمد رسول الله ﷺ مجرم يئ. والله اعلم!

د مرزايا نوسره د تعلقاتو ساتلو والا مسلمان

سوال: يو سړی مرزايا نوت ته (چې په اجماع سره کافر دي) ځي راځي او دهغوی د لتريچر مطالعه هم کوي اود ځينو مرزايانو نه دا هم اوريدل شوي دي چې دا خوزموږ سړی يعنې مرزاياي دی، خو چې کله پخپله دهغه نه پوښتنه وشي، نو هغه وايي چې بالکل نه، بلکې زه مسلمان يم اود ختم نبوت او حیات حضرت عیسی ابن مریم ﷺ او دنزول عیسی ﷺ اود حضرت مهدي عليه الرحمه اود جهاد د فرصيت وغيره د ټولو عقائدو د اسلام منونکی يم او دواړو ډلې مرزاياي کافران، دروغژن اود جالان، اود اسلام نه خارج گڼم، نو ايا د پورته وجوهاتو په بناء باندې دکفر فتوا په دې سړي باندې لگول کيږي، که چېرې په شريعت کې هغه کافر نه وي، نو په هغه باندې دکفر فتوا لگولو په باره کې څه حکم دی؟ هرکله چې دهغه د ذکر شويو عقائدو معلوميدو باندې هم تکفير کوي اود کفارو په شان سلوک ورسره هم کوي اودهغو نشر و اشاعت کوي.

جواب: داسې سړي سره دې مسلمان دخپلوي بايکات وکړي، سلام او خبرې دې ورسره پرېږدي، هغه دې جدا کړي^(۲) اوبځه دې له هغه نه جدا شي، دې له پاره چې داسې دخپلو حرکتونو نه منع شي که چېرې منع شي، نو صحيح ده که نه هغه به کافر گڼل کيږي اودا کافرانو په شان معامله به ورسره کيږي^(۳).

د قاديانانو دعوت او اسلامي غيرت

سوال: يوه اداره چې په هغه کې تقريبا پنځه ويشت (۲۵) کسان ملازمان دي او په هغوی کې يو قادياني هم شامل دی او دا قادياني دخپل احمدي (قادياني) کيدو په ښکاره اظهار هم کوي، اوس دغه قادياني ملازم دخپل زوی د پيدائش په خوشالي کې ټولو نوکرانو ته دعوت

۱[لا تحابواهل القدر لا توادوهم ولا تحابوهم فان المجالسة ونحوها من المشاة من علامات الحبة وامارات المودة فالمعنى لا تجالسوهم مجالسة تاييس وتعظيم لهم. (المرقاة شرح المشكوة ج: ۱ ص: ۳۰۹). وفي هذه الآية دلالة على ان الكافر لا يكون وليا للمسلم لا في التصرف ولا في النصرة، ويدل على وجوب البراءة عن الكفار والعداوة لهم..... ويدل على ان الكفر كله ملة واحدة لقوله تعالى: بعضهم اولياء بعض. (احكام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۴۴۴، طبع سهيل اكيدي).

۲[قال الخطابي: رخص للمسلم ان يغضب على اخيه ثلاث ليال لقلة ولا يجوز فوقها الا اذا كان الهجران في حق من حقوق الله فجوز فوق ذلك. (مرقاة شرح مشكوة ج: ۹ ص: ۲۶۲، طبع امدية، ملتان).

۳[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ لِكُلِّ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّا بِالْكُفْرِ الْخ. (الستحنة: ۱). الْخ (البائدة: ۱۵) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ..... وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَمِنْكُمْ قَالَهُ مِّنْهُمْ... الْخ. (البائدة: ۵۱).

کول غواړي او په دوی کې څه کسان دهغه دعوت کې شریکیدلو ته تیار دي او ځینې ملازمان دهغه دعوت قبلولو ته تیار نه دي، ځکه چې د دوی په خیال کې دمرزایانو ټول قسمونه مرتد، داسلام له دائرې نه خارج او واجب القتل دي اود اسلام غداران دي، نوددې مذهب سره دتعلق لرونکو دعوت قبلول صحیح نه دي، تاسو مهرباني وکړئ اود قران اود سنتو په رڼا کې ددې وضاحت وکړئ چې دهرقسمه قادیاني دعوت قبلول دیومسلمان له پاره څه حیثیت لري چې اینده له پاره دهغه مطابق عمل وکړي.

جواب: مرزایان دکافر کیدو باوجود خپل ځان ته مسلمانان اودټولې دنیا مسلمانانو ته کافران او حرامیان وایي، دمرزا قادیاني وینا ده چې زما دښمنان دځنگلونو خنزیران دي اودهغوی ښځې دهغوی نه ډیرې ناکاره سپی دي.^[۱] کوم سړی چې تاسو ته خنزیر، حرامي او کافر یهودي وایي دهغوی په خوشالیو کې شریکیدل پکار دي او که نه؟ دا فتوا تاسو زما نه نه، بلکه پخپله دخپل اسلامي غیرت نه پوښتنه وکړئ.

د قادیانانو په تقریب (محفل) کې شریکیدل

سوال: که چېرې په گاونډي زیات اهل سنت والجماعت والا اوسیدونکي څو کورونه د قادیانانو وي، دې خلکو سره دگاونډي توب له وجې په غم ښادي کې خوړل څښل اوداسې نور رسم او رواج ساتل جائز دي او که نه؟

جواب: د قادیانانو حکم دمرتد دی، دوی په څه قسمه تقریب کې شریکول یا ددوی په تقریب کې شریکیدل جائز نه دي، دقیامت په ورځ به دخدای او د رسول الله ﷺ په مخکې جواب ورکول وي.^[۲]

د قادیانانو سره خپلوي کول یا دهغوی دعوت خوراک خوړل جائز نه دي

سوال: د قادیانانو دعوت خوړلو سره نکاح ماتیدونکي او که نه؟ بل دا چې د داسې انسان له پاره د نبی کریم ﷺ شفاعت نصیب کېدای شي او که نه؟

جواب: که چېرې څوک قادیاني کافر گڼي اودهغه دعوت خوري، نو گناه هم ده او بې غیرتی هم، خو کفر نه دی، کوم سړی چې د حضور ﷺ دښمنانو سره دوستي کوي هغه ته سوچ کول پکار دي چې نبی ﷺ ته به څنگه مخ ښکاره کوي.

[۱] انوار اسلام ص: ۳۰. روحانی خزائن ج: ۹ ص: ۳۱)۔

[۲] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ الْخ. (الممتحنة: ۱). الخ (المائدة: ۱۵) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْ... الخ، (المائدة: ۵۱)۔

د قادياني طرفدارو وكيلا نو حشر

سوال: څه فرمايي علماء اوددين او مفتيان ددين په دې سلسله کې چې وړاندې ورځو کې مردان کې قاديانانو د ربوه په هدايت باندې دکلمې طبيې بيجونه جوړ کړل، پوستري يې جوړ کړل او بيجونه يې دخپلو بچيو په سينو ولگول او پوستري يې په دوکانونو باندې ولگول اودکلمې طبيې سپکاوی يې وکړو په دې حرکت باندې علماء کرام او غيرت مندو مسلمانانو په عدالت کې په دوی باندې مقدمه دائرکړه او فاضل جج يې ضمانت مستردکړو او هغوی يې جيل ته ولېږل اوس عرض دادی چې دهغه ځای مسلمانان وکيلان صاحبان ددغه قاديانانو پيروي کوی اود څو پيسو په خاطر دهغوی ناجائز عقائد جائز گرځولو له پاره کوشش کوي، په دې وکيلانو صاحبانو کې يوسيد دی، مهربانی وکړئ د قرآن او حديث په رڼا کې په تفصيل سره جواب وليکئ چې د شريعت محمدي ﷺ له مخې ددې وکيلانو صاحبانو څه حکم دی؟

جواب: د قيامت په ورځ به يوطرف ته دمحمد رسول الله ﷺ کيمپ وي اوبل طرف ته دمرزا غلام احمد قادياني، داوکیلان چاچې ددين محمدي ﷺ خلاف دقاديانانو وکالت کړی دی، دقيامت په ورځ به دغلام احمد په کيمپ کې وي اوقاديانان به يې له ځان سره دوزخ ته بوځي، واضحه دې وي چې په يوعامه مقدمه کې دکوم قادياني وکالت يوه بيله خبره ده، خو داسلامي شعائروپه مسئله باندې د قاديانانو وکالت دنبي کریم ﷺ خلاف مقدمه چلول دي، يوطرف ته محمد ﷺ دی اوبل طرف ته دقادياني جماعت دی، کوم سپری چې د محمد ﷺ ددين په مقابل کې دقاديانانو حمايت اووکالت کوي هغه به دقيامت په ورځ د نبي ﷺ په امت کې نه شاملیږي، که څه هم هغه وکیل وي ياڅوک سياسي ليډر يا حاکم وقت.

که چېرې څوک پوهې سره قادياني بنځې

سره واده وکړي نو شرعي حکم څه دی؟

سوال: که چېرې څوک ديوي قادياني بنځې پيژندلو باوجود چې دانبنځه قادياني ده، له هغې سره نکاح وکړي، نودهغه نکاح وشوه اوکه نه؟ اوددې سړي ايمان باقي پاتې شواو که نه؟

جواب: قادياني بنځې سره نکاح بالکل باطله ده^(۱)، باقي داچې قادياني بنځې سره نکاح کونکی مسلمان پاتې دی اوکه نه؟ په دې کې تفصيل دی چې

الف: که چېرې هغه ته دقاديانيانو کفرپه عقائد معلوم نه وي يا

[۱] وحریم نکاح الوثنية بالاجماع. (وفي الشامي) ويدخل في عبدة الاوثان..... والمعطلة والزناذقة والباطنية والاباحية، وفي شرح الوجيز: وكل مذهب يكفر به معتقده. (رد المحتار ج: ۳ ص: ۴۵، كتاب النکاح).

ب: هغه ته دامستله معلومه نه وي چې د قاديانانو مرتدينو سره نکاح نه کيږي، نو په دې دواړو صورتونو کې دې سړي ته د اسلام نه خارج نشي ويل کېدای، خو دې سړي باندې لازم دي چې د مسئلې معلومولو باندې دا قاديانۍ مرتده ښځه فوراً جدا کړي او اينده له پاره له هغې سره د کوروالي تعلق ونه ساتي او په دې کارتوبه اوباسي او که چېرې داسې د قاديانانو دعقايدو معلوميدو باوجود هغوی مسلمانان گڼي. نو داسې کافر او د اسلام نه خارج دی، ځکه چې د کفر عقائد اسلام گڼل پخپله کفر دی^[۱]. په دې سړي باندې لازم دي چې دخپل ايمان تجديد وکړي.^[۲]

قاديانان له جومات جوړولو نه په زوره بندول څنگه دي؟

سوال: احمديان د جوماتونو جوړولو نه جبراً منع کول روا دي؟ آيا دا جبر په اسلام کې ستاسو په نزد جائز دی؟

جواب: نبي کریم ﷺ د مسجد ضرار سره څه کړي و؟ او قرآن کریم دې باره کې څه ارشاد فرمایلی دی؟ شايد چې ستاسو په علم کې به وي چې ددې په باره کې څه ارشاد دی؟ تاسو حضرات په اصل کې په معقوله خبره باندې هم اعتراض کوئ، او گورئ! په دې خبره باندې خو غور کيدای شي (او کيږي هم) چې ستاسو د دې عقائد د مسلمانانودې يانه دي؟ اودا چې په اسلام کې ددې عقائدو گنجائش شته او که نشته؟ خو چې کله دا فيصله وشوه چې ستاسو په نزد مسلمانان، مسلمانان نه دي او د مسلمانانو په نزد ستاسو جماعت مسلمانان نه دي، نو پخپله انصاف وکړئ چې تاسو مسلمانانوته او مسلمانان تاسوته اسلامي حقونه څنگه درکولی شي؟ او د عقل او دانصاف له مخې يو غير مسلم ته اسلامي حقونه ورکول ظلم دی؟ يا ددې برعکس نه ورکول ظلم دی؟

زما محترمه! د جبر او د زبردستي بحث نه دی، بلکې بحث دا دی چې کوم عقائد تاسو په خپل اختيار او اراده سره خپل کړي دي په هغو باندې د اسلام اطلاق کيږي يانه؟ که چېرې په هغو باندې د اسلام اطلاق کيږي، نو ستاسو شکايت په ځای دی که نه کيږي نو يقيناً بې ځايه دی، په دې اصولو باندې خو به تاسو هم اتفاق کوئ او تاسو ته پکار هم دی، اوس پخپله ووايئ چې ستاسو په خيال کې اسلام د څه شي نوم دی؟ اود کومو شيانو انکار کولو سره اسلام ختميږي، دې وضاحت نه وروسته به تاسو په اصل حقيقت باندې پوه شوي يئ، چې د غوسې له وجې نه پرې اوس نه پوهېږئ.

[۱] والاصل ان من اعتقد الحرام حلالاً، فان كان حراماً لغيره كمال الغير لا يكفر، وان كان لعينه فان كان دليله قطعياً كفر، والافلا. (فتاوى شاميه ج: ۴ ص: ۲۲۳، باب المرتد، مطلب في منكر الاجماع)۔

[۲] مايكون كفرًا اتفاقاً يبطل العمل والنكاح... وما فيه خلاف يؤمر بالاستغفار والتوبة وتجديد النكاح. (فتاوى شاميه ج: ۴ ص: ۲۴۶، باب المرتد)۔

"ديندارانجمن" او "ميزان انجمن" والا دقاديانا نو خرابې ډلې دي

سوال: دالله په فضل سره زموږ په کورنۍ کې لوی-واړه ټول دلمانځه پابند دي اوزموږ خاندان مذهبي خاندان دی "ميزان انجمن" په کراچۍ کې دی، ددې انجمن باني اواراکين "صديق دين دار چن بسویشور" منونکي او پيروکار دي، داخلک اوږدې پيرې اود سر وېښته لکه دښځو اوږده ساتي، د دوی عقیده ده چې قادياني مرزا غلام احمد او موجوده مرزا طاهر احمد "مامورمن الله" دي، ددوی یوسړی شیخ محمد دی، شیخ محمد دخدای مظهرگني، هغه ته دلمونځ په شان سجده کوي او وايي چې په شیخ محمدته الهام کيږي او کوم الهامونه چې شوي دي تر اوسه هغه په درې سوه صفحوباندې مشتمل دي، دهغه تبليغ دکراچۍ په (کورنگي) کې په زرو- شور سره جاري دی، دهغه عقیده ده چې دهغه ډلې اراکينو کې دهریومقام لوړ دی، یوصاحب چې دهغه عمر اتيا کاله دی ځان ته ترسیو اوتار" او روح مختار محمدي وايي، یو بدیع الزمان قریشي دی چې نایب صدر دی، ځان ته خلیفه الارض وايي، دکراچۍ اهل سنت سرمایه دار ځینې داسې دي چې د دوی دصورت او شکل نه متاثره شوي دي اوماهانه د اشاعت اسلام په نامه باندې کافي چنده هم ورکوي، دا پوره ډله خپل ځان ته داسلام مبلغین وايي.

زموږ خپلوان دې خلکو دخپلې عقیدې والا جوړکړي دي، هره جمعه زموږ خپلوان ماما، مامي اودهغوی بچي زموږ کورته راځي اوموږ ته وايي چې دمیزان انجمن اراکين جوړشئ، دنیا او اخرت به مونږ بایسته شي، دهندوانواوتارچن بسویشور مړشو دهغه روح صديق دين دار صاحب کې راغی، صديق ديندار مړنه دی اوهغه دخدای په اصلي صورت کې نه، بلکې بل یوصورت کې راغلی و، اوسن په لطیف اباد سینده کې دنوې دنیا ادم او خدای شیخ محمد دی، دهغه دمذهبي انجمن میزان رکن جوړشئ، شنکر کرشن، نرسیو، هنومان، کالی دیوی، رام ټول پیغمبران وو اود شنکر زبردست قوت و، رسول مقبول محمدرسول الله ته خپل ټول طاقت شنکروړکړی و، محمدرسول الله ته دشنکر روح منتقل شو، سورة اخلاص صديق دين دار چن بسویشور، پخپله نازل کړی و اودهغه تفسیرهم لیکلی دی.

تاسوته دالله اودرسول واسطه درکوم چې زرجواب راکړئ، زموږ مامي وايي چې میزان انجمن مسلمانانوته دحق لارې ښودوله پاره په وجودکې راغلی دی، په پاکستان کې حق جماعت یوازې میزان انجمن دی اوصديق دين دار چن بسویشور ددنیا نظام چلوي تاسو وښیئ چې دقران کریم اواحاديثو سره دا ټولې خبرې صحیح دي؟ دهندو اوتارو، یا د مسلمانانو پیغمبرانو روحونه یوبل ته یاچې چاته وغواړي منتقل کیدل صحیح دي؟ دصديق دين دارچن بسویشور اصل او حقیقت څه دی او څه و؟- ضروري خبره دا ده چې دا ډله لمونځ هم کوي او نومونه یې دمسلمانانو او هندوانو سره ګډوډ ايښي دي، لکه

بسيد سراج الدين نرسيو او تاريي صديق ديندار چن بسويشور ددوی نومونه دي، اميددی چې زموږ له پاره به زحمت وکړي، زموږ کور والا ماما، مامي دهغوی دېچو دهرې جمعې دتبليغ کولو سره حيران دي.

ايا موږ ددوی خبرې ومنو يا يې ونه منو، کورته راتلو نه يې منع کړو؟ دخپلو زامنو له پاره رشتې غواړي، ايا موږ خپلې خویندې چې پيغلې دي دخپل ماما چې دصديق دين دار پيرو کار دی دهغه زامنوته ورکولی شو؟ شرعي حيثيت سره جوابونه راکړي اوزموږ په ايمان بچ کولو کې زموږ معاون جوړشي، زموږ پلار وفات شوی دی او مور مو سنی ده موږ ټول سنيان يو او لوی واړه ټول مذهبي دي او مذهبي کورنۍ يو.

جواب: "ميزان انجمن" د قاديانو بيله شوې ډله ده، چې داخلک مرزا قادياني "مسيح موعود" گڼي حيدرآباد دکن کې دمرزا قاديان يو مريد بابو صديق و، هغه مامور من الله، نبي، رسول، يوسف موعود اودهندوانو چن بسويشور اوتارمني دبابو صديق نه وروسته شيخ محمده دخداي مظهر اود ټولو رسولانو اوتارمني، له دې وجې "دين دار انجمن" او "ميزان انجمن" ټول کسان دمرزيانو د نورو ډلو پشان کافر اومرتدي، دا خلک دقادياني عقيدې سره سره دهندوانو د تناسخ عقیده هم لري، ددې انجمن دافرادو دعقائد پيژندو باوجود هغوی مسلمانان گڼل هم کفردی^[۱] دهیڅ يوې مسلماني انجيلۍ د "ميزان انجمن" ديومرتد سره نکاح نه شي کېدای، که چېرې انجيلۍ داسې يومرتد ته حواله کړل شوه، نوټول عمر به دبدکاري اودزنا وبال وي، دې انجمن ته چنده ورکول او دوی سره سماجي اومعاشرتي تعلقات ساتل حرام دي^[۲]، غرض دا چې دا دمرتدينو يوه ډله ده چې مسلمانانو ته ددرکې ورکولوله پاره خپل ځانونه مسلمان ښکاره کوي، حالانکې ددوی عقائد خالص کفریه دي.

د ديندار انجمن امام کافر اومرتد دی هغه پسې لمونځ نه کيږي

سوال: په نوې کراچۍ کې دقاديانانو عبادت گاه مسجد فلاح دارين کې د ديندار جماعت قادياني ياسين امام دی، چې ډيرچالاک، دروغژن، مکار او غاصب دی، په دې مکارې يې څو کواټرې لاس ته راوړي دي اودڅو غريبو او کمزورو خلکو په کواټرو يې پخپله قبضه

[۱] ومن اعتقد ان الايمان والكفر واحد فهو كافر، ومن لا يرضى بالايمان فهو كافر كذا في الذخيرة. عالمگیری ج: ۲ ص: ۲۵۷، الباب التاسع في احكام المرتدين)۔

[۲] وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمَا تَمْسِكُمُ النَّارُ (هود: ۱۱۳) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ، (المائدة: ۵۱) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوءًا، (المائدة: ۵۷) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، (المتحنة: ۱۳)، لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ، (آل عمران: ۲۸)، لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ، (المجادلة: ۲۲)۔

کړې ده اود ځینې غریبانو او کمزورو خلکو د کواټرو تالې (قلفونه) یې ماتې کړې اود خپلو پالتو بدمعاشو خلکو په قبضه کې یې ورکړي دي او ډیرو مسلمانانو ته دوکه ورکولو سره یې د مسجد په نوم باندې روپیۍ وصول کړي دي او په جمات کې د لگولو په ځای یې پخپل کور کې خرچ کړي دي اود خپلو پالل شویو بدمعاشو خلکو په سرپرستي او عیاشي باندې یې خرچ کړي دي، مهرباني وکړئ تاسو دا ونیئ چې کومو خلکو په ناپوهي کې د جومات په نوم دا روپیۍ ورکړي دي، ددې ثواب به هغوی ته ورکول کیږي او که هغه مال یې برباد شو اوزموږ د محلې ځینو خلکو به په ناپوهي کې دوی پسې لمونځونه هم کول چې کله هغو ته د دوی د قادیانیت پته ولگیده، نو لمونځ یې پرېښوده، اوس خلک نزدې بلال جومات کې لمونځ کوي، تاسو دا ونیئ چې کوم لمونځونه موږ قادیاني یاسین پسې جمعې سره په ناپوهي کې کړي دي، هغه لمونځونه وشول او که به دهغو قضا راوړل ضروري وي، او که بله کومه طریقه ده؟

جواب: "دین دار انجمن" د قادیانو ډله ده او دا خلک کافر او مرتد دي، یو غیر مسلم پسې ادا شوي لمونځونه نه کیږي، کومو خلکو چې په غلطې سره یاسین مرتد پسې لمونځونه کړي دي هغوی دې خپل لمونځونه راوگرځوي او په مسلمانانو باندې لازم دي چې د "دین دار انجمن" کسان چې چیرته چیرته مسلمانانو ته په دوکه باندې امامت کوي هغوی دې د جماتونو نه اوباسي، ددوی تنظیم ته چنده ورکول او دوی سره معاشرتي تعلقات ساتل حرام دي.^(۱)

د دیندار انجمن تابعدار مرتد دي دهغوی مري

د مسلمانانو په مقبره (هدیره) کې دفن کول نه دي پکار

سوال: زموږ په محله کې د دین دار انجمن په نوم سره یو تنظیم کار کوي چې دهغوی اعلیٰ نگران سعید بن وحید صاحب دی چې زموږ په علاقه کې اوسېږي، اوس اوس دهغه زوی په حادثه کې وفات شو، د علاقې د مسلمانانو د رد عمل له وجې دهغه د جنازې لمونځ د مسلمانانو په مقبره کې وشو، هماغه مقبره کې دفن کړل شو، په دې باره کې څه حکم دی؟

جواب: "د دین دار انجمن" حالات او عقائد پروفیسر الیاس بزني مرحوم په خپل مشهور کتاب "قادیاني مذهب" کې ذکر کړي دي او جناب مولانا مفتي رشید احمد لدھیانوي ددې فرقې په عقائدو باندې مستقلة رساله "بهیڑ کی صورت میں بهیڑیا" په نوم لیکلې ده. داډله، د قادیانانو یو څانګه ده او ددې ډلې باني بابو صدیق دین دار انجمن بسویشور پخپله هم د نبوت، بلکې د خدایي دعوی کړې وه.

په هر حال دا ډله مرتد او د اسلام نه خارج دي، دوی سره د مسلمانانو په شان معامله جائزه ده، د دوی جنازه دې نه کيږي او نه دې د مسلمانانو په مقبره کې خښيږي، د دوی مرتدين کوم چې د مسلمانانو په مقبره کې دفن شوي دي، دهغو ويستل ضروري دي^{۱۱} ددې خلاف دې احتجاج وکړل شي او دوی ته دې وويل شي چې د مسلمانانو مقبره ددې مرداري نه پاکه کړي.

❖ کافر اوسره تعلقات ❖

کافرت ته قرآن ورکول

سوال: قرآن پاك د انگریزي ترجمې سره که چېرې يو کافر دلو ستلوله پاره وغواړي، نو ايا هغه ته قرآن پاك ورکول جائز دي او که نه؟

جواب: که چېرې تاسو مطمئن یئ چې هغه به د قرآن مجيد بې حرمتي ونکړي، نو په ورکولو کې څه باک نشته هغه ته به وويل شي چې غسل وکړه او ددې تلاوت کوه.^{۱۲}

کافر مورو پلار او خپلوانوسره تعلقات

سوال: زما د ټول خاندان تعلق د کافر طبقې سره دی اوزه الحمد لله د حضور پاك ﷺ درحمت په لمن کې دنمک خورونه يم، د حنفي مسلک په رڼاکې په مستند حوالو سره وفرمايئ چې زما ددغه خلکوسره ملاقات، خپلوي، اړيکې ساتل پکار دي او که نه؟ د پښخو کالو راهيسې زما دخپل زړه داواز له وجې دغو خلکوسره تعلق قطعاً بند دی، د شريعت په رڼاکې داهم

[۱] اذامات (المرتد) او قتل علی رده لم يدفن في مقابر المسلمين، ولا اهل ملة وانما يلقي في حفرة كالكلب. (الاشباه والنظائر ج: ۱ ص: ۲۹۱، الفن الثاني، طبع ادارة القرآن کراچی). ايضاً عن انس بن مالك قال..... فامر النبي صلى الله عليه وسلم بقبور المشركين فنبشت... الخ. (صحيح بخاری ج: ۱ ص: ۶۱، طبع نور محمد کراچی)، وفي عمدة القاری: فان قلت كيف يجوز اخراجهم من قبورهم والقبر مختص بمن دفن فيه فقد حازه فلا يجوز بيعه ولا نقله عنه، قلت: تلك القبور التي امر النبي صلى الله عليه وسلم بنبشها لم تكن املاكاً لمن دفن فيها بل لعلها غصبت لذلك باعها ملاكها وعلى تقدير التسليم انها حبيست فليس يلزم انما اللازم تجييس المسلمين لا الكفار ولهذا قالت الفقهاء اذا دفن المسلم في ارض مغصوبة يجوز اخراجه فضلاً عن المشرك. (عمدة القاری ج: ۲ جزء: ۴ ص: ۱۷۹، طبع دار الفكر، بيروت).

[۲] ويمنع النصرائي من مسه، وجوزه محمد اذا اغتسل ولا باس بتعليمه القرآن والفقہ عسی ان يهتدى. (درمختار ج: ۱ ص: ۱۷۷). قال ابو حنيفة رحمه الله: اعلم النصرائي الفقہ والقرآن لعله يهتدى، ولا يمس المصحف وان اغتسل ثم مس لا باس كذا في المتنقط. (الفتاوى العالمگیریة، كتاب الكراهية، الباب الخامس ج: ۵ ص: ۳۲۳).

وښیئ چې زما دخپل پلار سره څنگه عمل پکاردی، چې دهغه تعلق هم دکافر طبقې سره دی هغه زما دتبلیغ نه بالکل اثر نه اخلي، بلکې پسې شا په ما پسې ښېرې او کنځل کوي، ایا د مذهبي فرق له وجې چې کومې ښېرې او کنځلې کېږي ایا ددې هم څه حیثیت شته او که نه؟

جواب: مور و پلار چې کافران وي اود خدمت محتاج وي، نودهغوی ضرور خدمت کول پکاردی، خودهغوی سره دمحبت تعلق ساتل نه دي پکار^[۱]، دغسې داسې خپلوانو سره هم دوستانه اود ورور ولي تعلق جائز نه دی^[۲] ستاد مور او پلار دکنځلو او ښیرونه به په تاباندې هیڅ اثر نه پرېوزي، بلکې هغوی په دې طریقه او عمل سره پخپله ګناه کې زیاتوالی کوي.^[۳]

غیر مسلمو خپلوانو سره تعلقات

سوال: زما دیو خپلوان واده په هندوکورنۍ کې وشو، انجیلی مسلمانان شوه، اوس دهغه هندوانو سره تعلقات شروع شوي دي، دهغوی کورته تګ راتګ کېږي، اوس ددوی په کور کې به دخوراک څښاک څه صورت وي ایا ددوی په کورونو کې هر قسمه خوراک کول سې دي؟

جواب: دکافرو په خوراک کې څه باک نشته په دې شرط چې دا اطمینان وي چې دا خوراک حلال او پاک دی^[۴]، خو دغیر مسلمو سره دمحبت اود دوستي تعلق جائز نه دی.^[۵]

کافرو سره دوستي

سوال: کافرانو سره دعا سلام (راشه درشه) او هغوی ته پخپلو لوبو کې خوراک څښاک ورکول جائز دي او که نه؟

[۱] وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِالذِّمَّةِ... وَأَنْ جَاهِدَكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطْفِئْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا، (لقمان: ۱۵) فامر بمصاحبة الوالدين المشركين بالمعروف مع النهي عن طاعتهما في الشرك لانه لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق. (احکام القرآن للجصاص ج: ۳ ص: ۱۹۶) وايضا تفسير ابن كثير ج: ۵ ص: ۱۰۶). وفي الهندية: اذا كان لرجل او لامرأة والدان كافران عليه نفقتهما وبرهما وخدمتهما وزيارتهما... الخ. عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۸، الباب الرابع عشر في اهل الذمة والاحكام التي تعود اليهم).

[۲] لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ... الخ، (المجادلة: ۲۲).

[۳] عن أبي الدرداء رضى الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ان العبد اذا لعن شيئا سعدت... الى السماء... اي وان لم يكن اهلا بها بان كان مظلوما رجعت الى قائلها فانه المستحق لها واهلها. (مرقاة شرح مشکوة ج: ۴ ص: ۶۳۷).

[۴] ولا باس بالذهاب الى ضيافة اهل الذمة. (فتاوى عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۷). ايضا ولا باس بطعام الجوس كله الا الذبيحة فان ذبيحتهم حرام... الخ. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۷، طبع بلوچستان).

[۵] لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ، (آل عمران: ۲۸).

جواب: د کافرانو سره خوراک او څښاک کول جائز دي^[۱]، خو هغوی سره دوستي او محبت جائزه دي^[۲] په موږ او هغوی کې د عقائدو او اعمالو فرق دی.

د کافرو خوراک جائز دی، خو هغوی سره دوستي جائزه ده

سوال: زما يو دوست عيسايي دی، زه روزانه دهغه کورته ځم راځم، اکثر هغه په ماباندې خوراک کوي، ايا له يوه کافر سره خوراک کول جائز دي او که نه؟ ځکه چې په کوم پليټ کې موږ خوراک کوو په هغه کې اکثر دغه خلک د خنزير غوښه هم خوري.

جواب: لوبښی چې پاک وي او خوراک هم حلال وي، نو د کافرو خوراک جائز دی^[۳] خود کافرو سره دوستي جائزه ده.^[۴]

د کافرو سره خوراک، څښاک او ملاقات

سوال: موږ د مسافرو داوبو څښلوله پاره ديځو خومانو (چاټيو) سبيل جوړ کړی دی، يوه ورځ يو عيسايي زموږ د هغو چاټيو اوبه را وويستلې او په خپل گلاس کې يې وڅښلې، موږ هغه ته وويل چې اينده ددې ځای نه اوبه ونه څښې، هغه وويل چې زه ددې شي معافي غواړم، هلته يو عالم موجود و، ماد هغه نه پوښتنه وکړه چې دا واقعې چې اوس ستا په مخکې وشوه، ايا دا اوبه توې کړ او او که نه؟ هغه وويل چې اوبه تويې کړه او دا يې هم وويل چې دا اهل کتابو سره تاسو خوراک څښاک کولی شئ، اوس د عيسايانو سره خوراک څښاک او د هغوی زموږ د لوبښو سره لاس لگول څنگه دي، خداى له پاره ددې جواب ضرور را کړئ، ددې له پاره چې زموږ اصلاح وشي.

[۱] ولا باس بالذهب الى ضيافة اهل الذمة. (فتاوى عالمگيرى ج: ۵ ص: ۳۴۷). نيز ابن كثير (ج: ۲ ص: ۳۴۶) کي دى: واما نجاسة بدنه فالجمهور على انه ليس بنجس البدن والذات، لان الله تعالى احل طعام اهل الكتاب. [۲] لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَةً وَيَحْدَرْكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ. هُوَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عِبَادَهُ أَنْ يُولُوا الْكَافِرِينَ، وَأَنْ يَتَّخِذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ يَسِرُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمُودَةِ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ. (تفسير ابن كثير ج: ۲ ص: ۲۷ طبع مکتبه رشديه کوئته). ايضا الکفر من المرتد اغلظ من كفر مشرکى العرب. (الاشباه والنظائر مع شرحه للحموى ج: ۲ ص: ۲۴۹)، والمرتد اقبح من الکافر الاصلی. (ايضا ج: ۱ ص: ۲۹۱، طبع ادارة القرآن).

[۳] قال محمد رحمه الله: ويكره الاكل والشرب في اواني المشركين قبل الغسل ومع هذا لو اكل او شرب منها قبل الغسل جاز، ولا يكون اكلاً ولا شارباً حراماً، وهذا اذا لم يعلم بنجاسة الاواني. (عالمگيرى ج: ۵ ص: ۳۴۷).

[۴] قال تعالى: "يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا عدوى وعدوكم اولياء تلقون اليهم بالمودة..... الخ" (المتحنة: ۱) وقال تعالى: لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَةً وَيَحْدَرْكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ (آل عمران: ۲۸).

جواب: ديو کافر په اوبو راخيستلو سره لوبنی او اوبه نه پلي تيرې^[۱]، يو کافر ته تاسوپه خپل دسترخوان باندې خوراک هم ورکولی شی^[۲].
دنبی کریم ﷺ په دسترخوان باندې به کافرو هم خوراک کولو^[۳]، کافرو سره دوستانه محبت کول جائزه دی^[۴].

د کافرو مذهبي پروگرامونه (اخترونه)

سوال: که چېرې يو مسلمان دهندوانو مذهبي اخترونو کې دهغوی سره د دوستي يا کاروباري تعلق له وجې شرکت وکړي، نو داسې کول په شرعي لحاظ سره څنگه دي؟
جواب: د کافرانو مذهبي پروگرامونو او رسوماتو کې شرکت کول جائزه دي، په حديث شريف کې راغلي دي چې کوم سړي د يو قوم ډله زياته کړه هغه به هم په هغوی کې شمار وي^[۵].

کافر سره ډوډۍ خوړل جائز دي، مرتد سره جائزه دي

سوال: د يو مسلمان له پاره د يو کافر سره خوراک او څښاک کول جائز دي او که نه؟
جواب: د غير مسلم سره خوراک- څښاک کول جائز دي^[۶]، خو د مرتد سره جائزه دي^[۷].

ايا کافرانو سره په خوراک کولو خوايمان نه کمزوری کيږي

سوال: زما مسئله داسې ده چې زه په يولوی پروجيکت باندې کار کوم چې په هغه کې ډېری مسلمانان کار کوي، خوپه دې پروجيکت کې د کار کونکو دويم لوی تعداد د مختلف قسمه عيسايانو دی، هغوی تقريبا په هر هويل کې پرته له پوښتنې خوراک کوي او هر قسمه لوبني

[۱] ولودخل الكفار او الصبيان ايديهم لايتنجس اذالم يكن على ايديهم نجاسة حقيقية. (حلی کبرص: ۱۰۳)

[۲] ولا باس بان يضيف كافراً. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۴۳۷، طبع بلوچستان).

[۳] وانزل وفد عبدالقيس في دار رملة بنت الحارث واجرى عليهم ضيافة واقاموا عشرة ايام. (طبقات ابن سعد ج: ۱ ص: ۳۱۵، طبع دار صادر، بيروت).

[۴] "يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا عدوى وعدوكم اولياء تلقون اليهم بالمودة..... الخ" (المتحنة: ۱) لا يتخذ المؤمنون الكافرين اولياء من دون المؤمنين، (آل عمران: ۲۸).

[۵] عن عبدالله بن مسعود قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: من كثر سواد قوم فهو منهم ومن رضى عمل قوم كان شريكاً لمن عمله. (المطالب العاليه ج: ۲ ص: ۴۲). ايضاً والاولى للمسلمين ان لا يوافقوهم على مثل هذه الاحوال لظاهر الفرح والسرور. (شامي ج: ۶ ص: ۷۵۵، طبع ايج ايم سعيد).

[۶] ولا باس بالذهاب الى ضيافة اهل الذمة. (فتاوى عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۷) نيز ابن كثير ج: ۲ ص: ۳۴۶ كى دى: واما نجاسة بدنه فالجمهور على انه ليس بنجس البدن والذات لان الله تعالى احل طعام اهل الكتاب).

[۷] لاتجالسوا اهل القدر اى لاتوادوهم ولا تحابوهم..... ان الجالسة تشتمل على المؤكلة والمؤانسة... الخ. (المرقاة شرح مشکوة ج: ۱ ص: ۱۴۹ طبع دهلي).

استعمالوي، مهرباني وکړئ شرعي مسئله وښيي، چې دوی سره په خوراک-څښاک کې خوبه زموږ ايمان نه کمزوری کيږي؟

جواب: اسلام دمتعدي ناروغيو قائل نه دی، د کافرانو سره دوستي ساتل اودهغوی شکل او صورت اختیارول اودهغوی عادتونه او طریقي خپلول حرام دي^[۱]، خوکه ددوی لاسونه پلټ نه وي، نو ددوی سره خوراک کول هم جائز دي^[۲]، د نبی ﷺ په دسترخوان باندې کافرانو هم خوراک کړي دی^[۳]، خو طبعي کرکه بېله خبره ده.

د کافريه لاس د پخ شوي شي خوړل

سوال: زموږ د کمپنۍ نان بای کافر دی، هندو دی، ایامور د هغه د لاس پخ شوي شيان خوړلي شو، موږ مسلمانان ډیر یو، خو پاکستانی ډیر لږ دي.

جواب: د کافرو په لاس د پخ شوي شي خوړل جائز دي، خو په دې شرط چې د هغه لاسونه پاک اوصفا وي^[۴].

د چینایانو او نورو کافرانو په هوټلونو کې له حلالې پرته شی خوړل

سوال: له څه مودې وړاندې زما په ذهن کې دیوې خبرې غم و، هغه دا چې زموږ د ځای اکثر خلک شوقاینه د چینایانو په هوټلونو کې خوراک کوي، خو ددې خبرې تحقیق نه کوي چې کوم خوراک دوی کوي دا حلال دی او که حرام؟ زما یو دوست ماته وویل چې کله ما معلومات وکړل او پته ولگېده چې داهوټل والا نه یوازې دا چې ځناور په خپل لاس حلالوي، بلکې ځینې وخت مړه شوي چرګان هم ذبحه کوي، زما عرض دادی چې د کافرو په لاس ذبحه شوي ځناور حلال دي او که نه؟

جواب: په داسې هوټلونو کې خوراک کول نه دي پکار، چیرته چې د پاک-ناپاک، د حرام او حلال تمیز نه کيږي^[۵] د اهل کتابو د لاس ذبیحه حلاله ده، خو په دې شرط چې هغه اهل

[۱] وعنه قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم: من تشبه بقوم فهو منهم. (مشکوٰۃ ص: ۳۷۵) وفي المرقاة: من تشبه بقوم ای: من شبه نفسه بالكفار مثلاً في اللباس وغيره او بالفساق او الفجار او باهل التصوف والصلحاء الابرار (فهو منهم). ای في الاثم والخير. (مرقاۃ شرح مشکوٰۃ ج: ۴ ص: ۳۱ طبع اصح المطابع، بمبئی).

[۲] ولوادخل الکفار او الصبیان ایدیهم لایتجنس اذالم یکن علی ایدیهم نجاسة حقیقة. (حلی کبیر ص: ۱۰۳)
[۳] وانزل وفد عبدالقیس فی دار رملة بنت الحارث واجری علیهم ضیافة واقاموا عشرة ايام. (طبقات ابن سعد ج: ۱ ص: ۳۱۵).

[۴] ولا باس بالذهب الی ضیافة اهل الذمة. (فتاوی عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۷) نیز ابن کثیر ج: ۲ ص: ۳۴۶ کی دی: واما نجاسة بدله فالجمهور علی انه لیس بنجس البدن والذات لان الله تعالی احل طعام اهل الکتاب).

[۵] ان ما اشتبه امره فی التحلیل والتحریم ولا یعرف له اصل متقدم فالورع ان یرکزه ویجتنبه. (مرقاۃ شرح مشکوٰۃ ج: ۶ ص: ۳۷، طبع مکتبه امدادیة ملتان).

کتاب هم وي، داهل کتابونه پرته دنورو کافرانو دلاس ذبیحه حرامه ده.^[۱]

د مختلفو مذهبونو خلکو په یوځای خوراک کول

سوال: که چېرې سل کسان یوځای خوراک کوي اودچیني یادستیل لوبني وي او هغه یوازې په گرمو اوبو وینځل کیږي، سل کسانو کې عیسایان، هندوان، سکان اومرزیان وي، دا لوبني یوبل سره بدلېږي رابدلېږي، که چېرې دعیسایي، سکھ، هندو، مرزايي لوبني یو مسلمان ته راشي، نوایادا جائزدي که جائزه دي؟ په فوجیانو کې داسې کیږي، که حکومت داسې ونه کړي، نودفوجیانوپه زړو کې دیوبل خلاف پیدا کېدای شي.

جواب: دکافر لاس که پاک وي، نودده سره خوراک هم جائز دی.^[۲] اودده استعمال شوی لوبني که ووینځل شي، نوپه استعمال کې یې څه باک نشته.^[۳] زموږ دین په دې معامله کې تنګي نه کوي، خو دکافر سره زیاته دوستي کول اودهغوی له عاداتو او طریقو خپلولو نه منع شوې ده.^[۴]

د داسې لوبنو استعمال چې کافران یې هم استعمالوي

سوال: زموږ په علاقه کې بنادي اوداسې نورو محفلونو کې ډیکوریشن والاوو ته خلک ورځي، ددیگونو، پلیتونو، جگ او ګلاس له پاره، دالوبني موږ هم استعمالوو اونور قومونه یې هم استعمالوي، لکه هندوان او چوریان، عیسایان، اوبهیل اوداسې نور... هم، ددې لوبنو استعمال زموږ له پاره ترکومه حده پورې صحیح اوجائز دی؟

جواب: دوینځلونه وروسته استعمالولو کې یې څه شرعي قباحه نشته.^[۵]

[۱] لائح ذبیحة غیر کتابی من وثی و مجوسی و مرتد... الخ. (در مختار ج: ۶ ص: ۲۹۸، طبع ایچ ایم سعید)۔

[۲] واما نجاسة بدنه فالجمهور على انه ليس بنجس البدن والذات، لان الله تعالى احل طعام اهل الكتاب. (تفسير ابن كثير ج: ۲ ص: ۳۴۶، سهيل اكيدي) ولوادخل الكفار او الصبيان ايديهم لايتنجس اذالم يكن على ايديهم نجاسة حقيقية. (حلي كبير ص: ۱۰۳)۔

[۳] قال محمد رحمه الله تعالى ويكره الاكل والشرب في اواني المشركين قبل الغسل ومع هذا لو اكل واشرب فيها قبل الغسل جاز ولا يكون اكلاً ولا شارباً حراماً وهذا اذالم يعلم بنجاسة الاواني... الخ. (فتاوى عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۷)۔

[۴] سورة (۵) مائدة : ۵۱، وفي الجصاص: ويندب على وجوب البراءة من الكفار والعدواة لهم، لان الو لاية ضد العدواة فاذا امرنا بمعادة اليهود والنصارى لكفرهم وغيره هم من الكفار بمثلتهم... الخ. (احكام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۴۴۴، سهيل اكيدي، لاهور)۔

[۵] وقال محمد رحمه الله تعالى ويكره الاكل والشرب في اواني الشركين قبل الغسل ومع هذا لو اكل واشرب فيها قبل الغسل جاز ولا يكون اكلاً ولا شارباً حراماً وهذا اذالم يعلم بنجاسة الاواني... الخ. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۴۷)۔

د هندوانو خوراک د هغوی په لوبنو کې خوړل

سوال: دلته «ام القوين» کې دهرمذهب خلک دي، زياتره په کې هندوان دي او په هوټلونو کې هندوان کارکوي، اوس موږ پاکستانيانو ته دا وښيي چې دغلته خوراک جائز دی او که نه؟ اميددی چې جواب به ضرور راکړئ.

جواب: که چېرې د هندوانو لوبني پاک او اطمینان یې وي چې حرام او پلېت شې په خوراک کې نه اچوي، نو د هغوی د دوکان نه په خوراک کولو کې څه باک نشته.^[۱]

د هندو ګټه چې حلاله وي دهغه دعوت خوړل جائز دي

سوال: که چېرې هندو او مسلمان په خپل مينځ کې دوستان وي، هندو جائز کسب کوي او هندو دوست په مسلمان دوست باندې خوراک څښاک کوي، نو ايا د مسلمان دوست له پاره د هندو دوست د شيانو خوړول او څښل جائز دي؟ که چېرې جائزه وي، نو بيا به دا مسلمان د حرام خوراک په وعيد کې شامل وي؟

جواب: د هندو ګټه که په حلالې طريقې وي، نو دهغه د دعوت خوراک جائز دی.^[۲]

بهنکي (چوري) چې پاکو لاسونو سره خوراک کوي نو لوبني نه پلي تيري

سوال: يو چورې چې د ځان نه مسلمان جوړ کړي او په يوهوټل کې خوراک وکړي او د هوټل مالک ته داپته نه وي چې دا چورې دی ايا د هوټل دا لوبني پلي ت شو او که نه؟

جواب: که د چورې لاسونه پاک وي، نو دهغه په خوراک سره لوبني نه پلي تيري.^[۳]

د شيعه ګانو او قاديانو د کور خوراک

سوال: د شيعه ګانو د کور خوراک جائز دی او که نه؟ د قران او سنت په رڼا کې ښکاره کړئ بل دا چې د قادياني د کور خوراک صحيح دی که غلط؟

جواب: د شيعه ګانو د کور نه حتی الوسع خوراک نه دی پکار او د قادياني حکم، خو د مرتد دی د هغوی کور ته تلل او هېڅ قسمه تعلق صحيح نه دی.^[۴]

[۱] اوگورئ تيره شوی حاشیه (عن ابی ثعلبة الخشني انه قال: يارسول الله! انا بارض اهل كتاب... الخ) او ورپسې حاشیه (وقال محمد رحمه الله تعالى: ويكره الاكل والشرب في اوائى المشركين... الخ)۔

[۲] اهدي الى رجل شيئاً او اضاف له ان كان غالب ماله من الحلال فلا بأس به. (فتاوى عالمگیری ج ۵ ص ۳۴۲)

[۳] ولوادخل الكفار والصبيان ايديهم لايتنجس اذا لم يكن على ايديهم نجاسة حقيقية. (حلی کبر ص ۱۰۳)

[۴] قال تعالى: ولا تركنوا الى الذين ظلموا فتمسكم النار، (هود: ۱۱۳)، يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا عدوى وعدوكم اولياء..... الخ، (المتحنة: ۱)۔

شيعه گانوسره دوستي كول څنگه دي

سوال: سني مسلمانانو او شيعه گانو کي مذهبي طور باندې مکمل اختلاف دی، يعنې د پيدائش نه دمړ کېدو وروسته پورې په ټولو مسئلو کي واضحه فرق دی، د دواړو ايمانيات، اخلاقيات او د دين اسلام ارکان مختلف دي، نودشيعه مسلک والاوسره دوستي ساتل څنگه دي؟ او څوک چې ورسره دوستي کوي دهغه متعلق اسلام څه وايي؟ ددوی سره دمسلمان نکاح کېدای شي؟ ددوی په غم- بنيادي کې دمسلمان شرکت جائز دی او که نه؟ دوی سره ناسته- پاسته او خوراک- څښاک کول جائز دي؟ ددوی خيرات، وريژې، ډوډۍ وغيره خوړل جائز دي او که نه؟ مسلمانان په خپل واده کې دوی ته دعوت ورکړي او که نه؟ که چېرې يوشيعه گاونډی وي، نودهغه سره څنگه سلوک وکړل شي، ايا دهغوی پوخ شوی شی استعمال کړل شي او که نه؟

جواب: دشيعه گانوسره دوستي او معاشرتي تعلقات جائز نه دي^[۱] دهغوی دشيانوپه خوراک څښاک کې څه باک نشته، خو په دې شرط چې دا اطمینان وي چې هغه حرام ياناپاک نه دي.^[۲]

د عيسايي د لاس وينځل شوې جامې او جوته شوی لوبنی

سوال: زما په کور کې يوه عيسايي ښځه جامې وينځي داخلک گنده کارنه کوي، خاونديې په مل کې نوکړدی او ښځه يې دخلکو جامې وينځي، ايا دهغې وينځل شوې جامې به موږ په دويم ځل پاکو يا همدغه داستعمال قابلي دي اوزه دخدای په فضل پنځه وخته لمونځ کوم اوددې له پاره بيل لوبنی پکار دی او که هغه ووينځواو بيا يې استعمالوو؟

جواب: که چېرې جامې درې ځله ووينځي او پاکې يې کړي، نودهغوی وينځل شوې جامې پاکې دي^[۳]، په دويم ځل دپاکولو ضرورت نشته او دغيرمسلمو جوته لوبني وينځلونه وروسته استعمالول صحيح دي.^[۴]

[۱] قال تعالى: "ولا تتركوا الى الذين ظلموا فتمسكم النار" (هود: ۱۱۳)، "يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا عدوی وعدوكم اولياء تلقون اليهم بالمودة وقد كفروا بما جاءكم من الحق..... الخ" (الممتحنة: ۱)۔

[۲] ولا بأس بطعام الجوس كله الا الذبيحة فان ذبيحتهم حرام ولم يذكر محمد رحمه الله تعالى الأكل مع الجوسي ومع غيره من اهل الشرك انه هل يحل ام لا؟ وحكى عن الحاكم الامام عبدالرحمن الكاتب انه ان ابتلى به المسلم مرة او مرتين فلا بأس به واما الدوام عليه فيكره، كذا في المحيط (عالمگيري/ج ۵/ص ۳۴۷) ايضاً فلا توكل ذبيحة اهل الشرك والمترد (عالمگيري/ج ۵/ص ۲۸۵)۔

[۳] (الفصل الأول في تطهير الانجاس) ما يطهر به النجس عشرة (منها) الغسل يجوز تطهير النجاسة بالماء وبكل مانع طاهر..... وازالها ان كانت مرئية بازالة عينها واثرها ان كانت شيئاً يزول اثره (عالمگيري/ج ۱/ص ۴۱)

[۴] اوگورئ تيره شوی حاشيه (عن ابی ثعلبة الخشفي انه قال: يا رسول الله! انا بارض اهل كتاب... الخ) او ورپسې حاشيه (وقال محمد رحمه الله تعالى: ويكره الاكل والشرب في اواني الشركين... الخ)۔

د کافر هديه قبول

سوال: دلته اکثره غیرمسلمه هنداون، عيسايان، سکان وغيره اوسيدې، کله چې په دوی کې د چاڅه دخوشالي ورځ يابله څه ورځ راشي، نودوی په خپل ستاف کې خلکوته په خوشالي کې دخوراک څښاک شيان ورکوي په داسې موقعه باندې دمسلمانانو له پاره دخوراک څښاک داشيان جائز دي او که نه؟

جواب: د کافر هديه قبول جائز دي خو په دې شرط چې ناپاکه نه وي.^[۱]

د کافر سره مرسته (امداد) کول

سوال: ديو کافر سره مدد کول په اسلام کې جائز دي؟ زما سره يوڅو د عيسايي مذهب والا خلک کار کوي چې هغوی کې اکثر زمانه دمالي مدد مطالبه کوي، دا مدد کله په طور د قرض وي او کله هغه روپۍ چې واخلي، نوبيايې بېرته نه را کوي په داسې صورت کې، ايا واقعي زما دهغوی سره مدد کول پکار دي؟

جواب: کافر که محتاج وي اوته دممد کولو طاقت لرې، نوضرور ورکول پکار دي حسن سلوک، خو هر چا سره پکار دی، خو کوم کافر چې مسلمانانوته تکليف رسوي دهغه سره د مرستې اجازه نشته.^[۲]

د کافرو په درمسال يا گرجه جوړولو کې مرسته کول

سوال: په اسلام کې ددې شي گنجائش چې مسلمانان دې د کافرو په گرجه يامندر وغيره جوړولو کې مدد وکړي او په دې قسمه تقريباً توکې برخه واخلي؟ دې ته غير متعصبانه رويه او د اقليتونو سره د ښه تعلقاتو جوړولو نوم ورکول کيږي، اگر چې په اسلام کې کافرانوته مذهبي ازادي حاصله ده، خو ددوی حوصله افزايي کول ترکومه حده پورې صحيح دي؟

جواب: په اسلامي ملک کې کافرانو ته مذهبي ازادي شته، خود هغه هم حدود دي چې دهغو تفصيلات د فقهي په کتابونو کې ذکر دي.^[۳]

خلاصه دا چې د کافرانو مذهبي ازادي دمسلمانانو د مذهبي بې عزتي تر حده پورې

[۱] واهل الذمة في حكم الهبة بملة المسلمين، لافهم التزموا احكام الاسلام فيما يرجع الى المعاملات (فتاوي عالمگيري/ج ۴/ص ۴۰۵/طبع بلوچستان)۔

[۲] ولا بأس بان يصل الرجل المسلم والمشرک قريباً كان اوبعيداً، محارباً كان اودمياً واراد باغارب المستامن، واما اذا كان غير المستامن فلا ينبغي للمسلم ان يصله بشيء كذا في المحيط (عالمگيري/ج ۵/ص ۳۴۷/طبع بلوچستان)

[۳] تفصيل دپاره اوگورئ: عالمگيري/ج ۵/ص ۳۴۶، شامي/ج ۴/ص ۲۰۲، هدايه/ج ۲/ص ۵۹۷، البحر الرائق/ج ۵/ص ۱۲۱، البدائع الصنائع/ج ۷/ص ۱۱۳/الاشباه والنظائر مع شرحه للحموي/ج ۲/ص ۱۷۷)

رسيدل نه دي پکار^(۱) الله تعالى دې مسلمانانو ته ايمان او عقل نصيب کړي.

د يومسلمان د ځان بچ کولو له پاره هغه ته د کافر وینه ورکول

سوال: يومسلمان ته د ځان بچ کولو له پاره د يو کافر وینه ورکول جائز دي او که ناجائز دي؟

جواب: جائز دي^(۲)

د مرتدو خلکو له جوماتونو نه د ويستلو حکم

سوال: که چېرې يو قادياني زموږ جومات ته راشي او په يوه کونج کې ځان ته لمونځ وکړي، نوموړې ده ته دا اجازه ورکولی شو، چې هغه دې زموږ په جومات کې دخپلې غوښې لمونځ کوي.

جواب: د يو کافر زموږ په اجازې سره زموږ په جومات کې لمونځ کول صحيح دي، دنجران دنصار او و کوم وفد چې د نبی ﷺ په دربار کې حاضر شوی و، هغوی په مسجد نبوي ﷺ کې خپل عبادت کړی و، دا حکم خود کافر دی^(۳)، خو کوم سړی چې د اسلام نه مرتد شوی وي هغه ته په هيڅ حال کې جومات ته د داخلیدو اجازه نه شي ورکول کېدای، دغه شان چې کوم مرتد اوزندیق چې خپل کفر ته اسلام وايي، لکه قادياني او مرزايي، دوی ته هم جومات ته دراتلو اجازه نه شي ورکول کېدای^(۴).

- [۱] ولا يجوز احداث بيعة ولا كنيسة في دار الاسلام لقوله عليه السلام لا خصاء في الاسلام ولا كنيسة والمراد احداثها وان تهدمت البيع والكنائس القديمة اعاودوها..... ولهذا في الامصار دون القرى لأن الأمصار هي التي تقام فيها الشعائر فلا تعارض باظهار ما يخالفها..... الخ (هداية/ ج ۲/ ص ۵۹۷/ طبع شركت علميه ملتان).
- [۲] وكذا كل تداء ولا يجوز الا بظاهر وجوزه في النهاية بمحرم اذا اخبره طبيب مسلم، ان فيه شفاء ولم يجد مباحاً يقوم مقامه (رد المختار على الدر المختار/ ج ۶/ ص ۳۸۹/ طبع ايج ام سعيد).
- [۳] قال ابن اسحاق: وغد علي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفد نصاري نجران بالمدينة..... قال: لما قدم وفد نجران على رسول الله صلى الله عليه وسلم دخلوا عليه مسجده بعد صلاة العصر، فحانت صلاتهم فقاموا يصلون في مسجده، فاراد الناس منعهم، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "دعوهم" فاستقبلوا المشرق فصلوا صلاتهم (زاد المعاد في هدى خير العباد/ ج ۳/ ص ۶۲۹، طبع مؤسسة الرسالة بيروت) فصل في فقه هذه القصة ففيها جواز دخول اهل الكتاب مساجد المسلمين وفيها: تمكين اهل الكتاب من صلاتهم بحضور المسلمين وفي مساجدهم ايضاً اذا كان عارضاً ولا يمكنون من اعتبار ذلك (زاد المعاد/ ج ۳/ ص ۶۳۸، طبع بيروت).
- [۴] "انما المشركون نجس....." فمنع الله المشركين من دخول المسجد الحرام نصاً، ومنع دخوله سائر المساجد تعليلاً بالنجاسة بوجوب صيانة المسجد من كل نجس وهذا كله ظاهر لا خفاء فيه (احكام القرآن لمفتي محمد شفيع/ ج ۲/ ص ۹۰۲)، ايضاً الكفر من المرتد اغلظ من كفر مشركي العرب (الاشباه والنظائر مع شرحه للحموي/ ۲/ ۲۴۹) والمرتد اقبح كفراً من الكافر الاصلي (ايضاً ج: ۱/ ص ۲۹۱/ طبع ادارة القرآن كراچی).

د بتانو د نذر خوراک حرام دی

سوال: دهندوانوپه خوشاليو کې د "پرشاد" په نوم خوراک تقسیمېږي چې په هغو کې میوې او پخ شوی خوراک هم وي دا خوراک دمختلفو بتانو په نوم نذرکړي اوبيايې تقسیموي، داځینې مسلمانان هم خوري، مهرباني وکړئ دا وښیئ چې دا د مسلمانانو له پاره مطلق حرام دي او که جائز دي؟

جواب: دبتانو په نوم نذرشوي شيان شرعا حرام دي، دیومسلمان له پاره ددې خوراک کول جائز نه دي.^(۱)

کافر او خاصې عهدي

سوال: یوه ډله وايي چې "کافرتو کافر ویل نه دي صحیح" ایا دده دا خبره صحیح ده؟

جواب: قرآن، خو کافرانو ته کافر ویلي دي.^(۲)

سوال: ایا په اسلامي ملک کې کافرانو او مرتدینو ته اهمې عهدي ورکول کېدای شي؟ که چېرې جواب په نقې کې وي، نو دا وښیئ چې ددې خلکو په اسلامي ملک کې په اهو عهدو باندې فائز کېدو په صورت کې دې اسلامي ملک باندې څه فرائض راتللی شي؟

جواب: کافرانو ته په اسلامي ملک کې اهمې عهدي ورکول دقرآن په ذلیل سره منع دي.^(۳)

د چاچې مسلمانې معلومه نه وي هغه ته سلام اچول نه دي پکار

سوال: دلته داپته نه لگيږي چې کوم سړی دکوم مذهب سره تعلق ساتي پرته له سکانو نه، څنگه چې دهندوانو او عيسايانو او زموږ د مسلمانانو يوشان جامې او يوانداز دی، ديوڅوکسانونه پرته چې دهغوی شکل او صورت نه پته لگيږي چې دامسلمان دی يا د توپي وغیره پسرکولونه، نو ایا په مشترکه اومشکوک حالت کې موږ سلام کوو او که نه؟

[۱] "انما حرم عليكم الميتة..... وما اهل به لغير الله" (البقرة/۱۷۳) وكذلك حرم عليهم ما اهل به لغير الله وهو ما ذبح على غير اسمه تعالى من الانصاب والانداد والازلام ونحو ذلك مما كانت الجاهلية ينحرون له (تفسير ابن كثير/ج ۱/ص ۴۲۱) پس نذر کردن برای اولیاء جائز نیست که نذر عبادت است (ارشاد الطالین از قاضی ثناء الله پانی بقی/ص ۱۸)

[۲] "قل يا ايها الكفرون" (الکافرون: ۱)۔

[۳] "يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولياء" (المائدة/۵۱) "يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا بطانة من دونكم..... الخ ولى هذه الاية دلالة على انه لايجوز الاستعانة باهل الذمة فى امور المسلمين من العمالات والكتبه (احكام القرآن للجصاص/۲/ص ۳۷) نیز تفصیل دپاره اوگوری: جواهر الفقه/ج ۲/ص ۱۹۵/طبع مکتبه دارالعلوم کراچی)

جواب: د کوم سړي په باره کې چې دا اطمینان نه وي چې مسلمان دی، هغه ته سلام اچول نه دي پکار.^[۱]

کافر استاد ته سلام کول

سوال: که چېرې استاد غیر مسلم وي نو ایا هغه ته السلام علیکم ویل پکار دي او که نه؟

جواب: غیر مسلم ته سلام کول نه دي پکار.^[۲]

سوال: په مباحو علومو کې د غیر مسلم استاذانو شاگرد دی، استاد له ده نه په علم او عمر کې لوی وي څنگه چې د دنیا رواج دی چې شاگرد د استاد نه په سلام کې مخکې کیږي نو هغه په کوم قسم سلام سره مخاطب کول پکار دي، مثلاً هندوانو ته نمستی یا عیسایانو ته گډ مارننگ وایي یا هیڅ ونه وایي اود کار خبره شروع کړي په لارمه تلو کې ملاقات کیدو باندې له سلام اودعانه پرته تیر شي؟

جواب: غیر مسلم باندې په سلام کې مخکې کیدل خونه دي پکار، خو که چېرې هغه په سلام کې مخکې شي، نو یوازې وعلیکم ویل پکار دي.^[۳] بلوکه چېرې داسې موقع راشي، نو د سلام په ځای دې دهغه د خیریت پوښتنه وکړل شي، داسې ویل پکار دي چې تاسو څنگه یئ؟ مزاج مو ښه دی؟ خیریت خودی، اوداسې نورو الفاظو سره دې دهغه زړه وساتل شي.

د کافرانو له پاره د ایمان او هدایت دعا غوښتل جائز دي

سوال: زموږ د محلي په جومات کې د جمعي د لمانځه نه ورسنه په لوړ اواز سره رب العالمین مخاطب کړي او یوازې د مسلمانانو له پاره د خیر دعاگانې غوښتل کیږي اوس زموږ یو دوست وایي چې دعاگانې یوازې د مسلمانانو له پاره غوښتل نه دي پکار، بلکې د ټولو له پاره غوښتل پکار دي، ستاسو څه خیال دی؟

جواب: د کافرانو له پاره د هدایت او د ایمان دعا غوښتل پکار دي.^[۴]

[۱] ولوسلم علی من لم يعرفه، فبان ذمياً استحب ان یسرد سلامه، بان یقول: استرجعت سلامی، تحقیراً له (مرقاۃ شرح مشکوٰۃ/ج ۴/ص ۵۵۶/طبع بمبئی)۔

[۲] ولی شرح البخاری للعینی فی حدیث: "ای الاسلام خیر؟" قال: تقرأ السلام علی من عرفت ومن لم تعرف قال: وهذا التعميم مخصوص بالمسلمين، فلا یسلم ابتداء علی کافر (درمختار/ج ۶/ص ۴۱۲/طبع ایچ ایم سعید)

[۳] فلا یسلم ابتداء علی کافر الحدیث: "لا تبدؤا اليهود ولا النصارى بالسلام....." ولو سلم یهودي..... علی مسلم فلا بأس بالرد ولكن لا یزید علی قوله: "وعلیک" (الدرالمختار/ج ۶/۴۱۲)۔

[۴] ولود غی له (ای للذمی) بالهدی، جاز لانه علیه السلام قال: "اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون" کذا فی التبین (فتاوی عالمگیری/ج ۵/ص ۱۱۸/طبع بلوچستان)۔

د نرگس ادا کاري مرتد کيدوسره دهغي جنازه جائز نه وه

سوال: سوال دادی چې یو مسلمان چې وروسته کافر شي او په همدې حال کې مړ شي، نو دهغه جنازه کيږي او که نه؟ ددې تازه مثال اوس په هند کې مخې ته راغی، چې په اخبارونو کې دهغه ډیر شهرت وشو، دبهارت مشهوره فلمي ايکټره نرگس چې مخکې مسلمان وه، واده يې له یوه هندو سره وکړ اوله دواړه سره يې مذهب هم بدل کړ، اود هندو مذهب نوم تر ملا يې په ځان کېښود او باقاعده به يې دهغوی مذهب عبادت کاو، او په همدې حالت کې مړه شوه، اودهغې يې باقاعده جنازه وکړه او بنځه يې کړه، او هندوانو پرې دلرگوډهيري جوړ کړ او خپل پوره پوره رسمونه يې پرې سرته ورسول، تاسو پخپله سوچ وکړئ چې ددې جنازه څنگه او په څه طريقه کيدای شوه؟ ايا دا اسلام پورې توکي نه دي؟ چې دادوی ادا کاري گڼي، تاسو دخدای له پاره ددې جواب را کړئ، ځکه چې موږ پاکستانيانوباندې ددې خبر ډیر اثر شوی دی او موږ به ستاسو د جواب انتظار کوو.

جواب: د غیر مسلم جنازه جائز نه ده^[۱]، او مرتد خوشراً واجب القتل دی^[۲] دهغه جنازه به څنگه جائز شي؟ تاسو صحيح ليکلي دي چې کومو خلکو د نرگس مرتدې جنازه وکړه، هغوی په اسلام پورې توکي کړي دي (استغفر الله).

د شرعي احکامونه د منکرو حاکما نو جنازه کول

سوال: کوم حاکمان چې د شريعت مطهره توهين کونکي دي، نو د سورت مائدي پاره: ۲ ایت: ۴۴، ۴۵، ۴۷، په رڼا کې د داسې حاکمانو جنازه کيدای شي يادهغې له جنازې پرته خښول پکار دي؟

جواب: کوم سړی چې د يو شرعي حکم توهين وکړي، نو هغه مرتد دی^[۳]، په هغه د جنازې لمونځ نه کيږي، ځکه چې د جنازې لمونځ خويوازي په مسلمان کيږي.^[۴]

[۱] "ولا تصل علي احدهم مات ابدا ولا تقم على قبره الخ" (التوبة/۸۴) ايضاً امر الله تعالى رسوله صلى الله عليه وسلم ان يبرا من المنافقين، والا يصل على احدهم اذا مات، والا يقوم على قبره ليستغفر له او يدعوه، لانه كفروا بالله ورسوله، وماتوا عليه، وهذا حكم عام في كل من عرف نفاقه (تفسير ابن كثير/ ج ۳/ ۴۲۵/ طبع كوتنه) ايضاً: وشرطها ستة: اسلام الميت وطهارته (قوله وشرطها) اي شرط صحتها (قوله اسلام الميت) اي ولو بطريق التبعية لاحد ابويه.. الخ (رد المختار مع در المختار/ ج ۲/ ۲۰۷/ مطلب في صلاة الجنازة) [۲] واذا ارتد المسلم عن الاسلام والعياذ بالله عرض عليه الاسلام، فان كانت له شبهة كشفت عنه..... ويحبس ثلاثة ايام، فان اسلم، والاقتل وفي الجامع الصغير: المرتد يعرض عليه الاسلام حراً كان او عبداً فان ابى قتل..... الخ (هداية/ ج ۲/ ص ۶۰۰).

[۳] الاستهزاء بحكم من احكام الشرع كفر (شرح فقه اكبر/ ص ۲۱۷).

[۴] ايضاً او گوري تيره شوی حواله ("ولا تصل علي احدهم مات ابدا ولا تقم على قبره الخ" (التوبة/۸۴) ايضاً امر الله تعالى رسوله صلى الله عليه وسلم ان يبرا من المنافقين.... الخ)

د کافر له نوم نه وروسته مرحوم ليکل ناجائزي

سوال: چې کله يوهندويابل کافر مړ شي، نو د مرگ نه وروسته چې دهغه نوم اخيستل کيږي، نو هغه ته (انجهاني) وائي، خو ما په بعضی کتابونو کې د هندوانو وړاندې د مرحوم لفظ ليدلی دی، ايا دا جائز دي او د مرحوم د لفظ وضاحت وکړئ! الله تعالى به تاسو ته د خير بډله درکړي.

جواب: کافر سره له مرگ نه وروسته "مرحوم" ليکل نه دي پکار، د مرحوم معنی دا ده چې په ده باندې دې د الله رحمت وي، او د کافر له پاره د رحمت دعا جائزه ده.^(۱)

کافر ته شهيد ويل

سوال: ستاسو په خدمت کې عرض دی چې په ټول ملک کې د مړۍ په لومړي تاريخ باندې يوم مزدور لمانځل کيږي چې داهرکال د (شکاگو د شهيدانو) په ياد کې لمانځل کيږي، په دې موقعه باندې په ټول ملک کې سرکاري رخصتي وي، د شکاگو د شهيدانو په ياد کې جلسې وشوې، په رسالو او اخبارونو کې هغوی ته عقيدت پيرزوينې وړاندې شوې او هرکال د غسې کيږي، د دې ناچيز په رايه د اورځ په اسلامي جمهوريه پاکستان کې لمانځل سراسر غلط دي، ظلم خودادی چې په دې ورځ د امريکې په شکاگو ښار کې چې سل کاله وړاندې وژل شوي مزدوران (چې غير مسلم وو) په لفظ د شهيد سره مخاطب کولو باندې موږ خپل تاريخ او اسلامي عظمت پورې ټوکې کوو، يو غير مسلم د شهيد ويلو حق دار څنگه کيدای شي؟ د دې جواب خو هغه حضرات ورکولی شي چې دې غير مسلم ته شهيدان وايي، خو افسوس خوهتله کيږي چې دا حضرات دخپل قوم غازيان بالکل نظر انداز کړي، سلطان تېپو "حيدر علي" سيد احمد شهيد رحمه الله او احمد شاه ابدالي رحمه الله وغيره هم په دې مياشت کې شهيدان شوي دي، خو زموږ په نزد باندې دهغوی هېڅ اهميت نشته، او وه (۷) سمندره پورې غير مسلم او غير اهم مړي هرکال په سرکاري سطح باندې ياد کيږي، خو د دې لويو هستيو د يادولو تکليف هم نه برداشت کوي، په اسلامي جمهوريه پاکستان کې خوداسې نه و، خو داسې کيږي داوولې؟ زه ستاسو په معرفت اهل دانش و عقل نه د دې پوښتنې کستاخي کوم، اميد دی چې تاسو به دخپل کالم په ذريعه دا اختيار خاوندانو توجه دې طرف ته را اوگرځوئ! مننه.

جواب: غير مسلم ته شهيد ويل جائزه دي^(۲). پاتې دا چې د اهل عقل و دانش به ستا د سوال څه جواب درکړي، زموږ په اسلامي جمهوريه کې څه نه کيږي؟ او اوس خو بدو ته بد ويلو والا هم کميږي.

[۱] "ماکان للنبي والدين امنوا ان يستغفروا للمشركين ولو كانوا اولی قربي..... الاية (التوبة: ۱۱۳)۔

[۲] الشهيد..... هوكل مکلف مسلم طاهر..... الخ (درمختار) وفي شرحه: (قوله مسلم) اما الکافر فليس بشهيد وان قتل ظلماً (ردالمحتار مع الدرالمختار ج ۲/ص ۲۴۷/باب الشهيد)۔

په کافر مري تلاوت ، دعا او استغفار کول ګناه ده

سوال: نن ددبۍ په ټي وي اسټيشن باندې سپيشل پروګرام د اندرا ګاندي اخري رسومات ښودل کېدل، نويوه خبره زيرغور راغله، او هغه داچې دسورت فاتحې تلاوت واورول شو، موږ بيدار شوچې هلته دهندوانو کتاب (ګيتا) لوستل کيږي اودې طرفته دقرآن کریم تلاوت کيده او مخامخ د لرگوډهيږي سوزيده، لهدا موږ دا معلومولو غواړو چې داسلامي تعليماتوپه رڼاکې موږ خبرکړئ چې دغیرمذهب مري باندې دقران کریم ايتونه لوستل جائزدي او که نه؟

جواب: دکافروله پاره نه دعا او استغفار شته او نه دثواب رسولو ګنجائش ^(۱)، بلکې قصدا لوستلو والا به ګناه ګاروي.

ايا مسلمان دکافر په جنازه کې شرکت کولی شي؟

سوال: دغیرمسلمه هندو ياچوري دمري کټ ته دمسلان اوږه ورکول ياورسره تلل څنگه دي؟

جواب: که چېرې دهغوی دمذهب خلک موجود وي، نومسلانانو ته دهغوی په جنازه کې شرکت نه دی پکار. ^(۲)

دغیرمسلم دمسلان په جنازه کې شرکت کول اومقبرې ته تلل

سوال: ايامسلان په جنازه کې ديوغیرمسلم شرکت جائزدي او دمسلانانومقبرې ته ددوی تلل صحيح دي او که نه؟ که چېرې يوغیرمسلم دچاجنازې ته يامقبرې ته ځي، نوزماپه نزد دا صحيح نه دی، ځکه چې کافرخوپاک نه وي او که چېرې هغه پاک ځای ته لاړشي، نوهغه هم ناپاکه کيږي او مسلمان ته خوداپکاردي چې هغه پاک اوصفا وي اوکوم سړی چې کلمه ويونکی نه وي (مسلمان نه وي) نوهغه پاک نه دی.

جواب: يوکافر دمسلان په جنازه کې شرکت ولې کوي؟ باقي ديوغیرمسلم مقبرې ته په تلو سره مقبره نه پليټيږي ^(۳) اوپه غیرمسلم باندې زموږ دمذهب جائز احکام نه لازميږي.

[۱] "ماکان للنبي والذين امنوا ان يستغفروا للمشركين ولو كانوا اولی قربي..... الاية (التوبة/۱۱۳)
 "وماکان استغفار ابراهيم لاييه الا عن موعدة وعدھا اياه فلما تبين له انه عدو لله تبرأ منه..... الخ (التوبة/۱۱۴) والحق حرمة الدعاء بالمغفرة للكافر..... الخ (درمختار/ج ۱/ص ۵۲۳، ۵۲۲)۔

[۲] ان الكافر لا يكون ولياً للمسلم لا في التصرف ولا في النصرة.... الخ (احکام القرآن للجصاص/ج ۲/ص ۴۴۴)

[۳] "واما نجاسة بدنه فالجمهور علي انه ليس بنجس البدن والذات، لان الله تعالي احل طعام اهل الكتاب (تفسير ابن كثير/ج ۲/ص ۳۴۶/ طبع رشيديه، کوئته)۔

کافر د مسلمانانو په مقبره کې دفن کول

سوال: ايا يو کافر د مسلمانانو په مقبره کې ښخول روا دي؟

جواب: کافر د مسلمانانو په مقبره کې ښخول جائز نه دي.^[۱]

د مسلمانانو د مقبرې په خوا کې د کافرو مقبره جوړول

سوال: څه فرمائي علماء کرام په دې مسئله کې چې د يو کافر خو د مسلمانانو په مقبره کې ښخول جائز نه دي، خو د مسلمانانو د مقبرې سره پيوست دهغوی مقبره جوړول جائز دي؟ يا يې لري جوړول پکار دي؟

جواب: دا خو ښکاره خبره ده چې د کافرانو او مرتدانو د مسلمانانو په مقبره کې څی-ول حرام او ناجائز دي، همدارنگه د کافرانو د مسلمانانو له مقبرې سره نژدې ښخول هم منع دي، د دې له پاره چې څه وخت ک دواړه مقبرې يوځای نه شي، د کافرانو قبرونه د مسلمانانو د قبرونو نه لري پکار دي، د دې له پاره چې د کافرو د عذاب قبرونه د مسلمانانو د قبرونو نه لري وي، ځکه چې له دې نه هم د مسلمانانو ته تکليف رسيږي.^[۲]

د اهل کتاب ذمی حکم

سوال: ... (سوال حذف شوی دی).

جواب: کوم کافران چې يو اسلامي ملک کې اوسېږي هغه که اهل کتاب وي يا غير اهل کتاب هغه ته "ذمي" ويل کيږي، ذمه وعدي ته وايي، چونکه د اسلامي حکومت دده سره وعده ده چې دده د مال، ځان او عزت حفاظت به کيږي، ځکه ده ته "ذمی" يا "معاهد" ويل کيږي.^[۳] د ټولو ذميانو حقوق يوشان دي، خو اهل کتاب ته پکې دوه خصوصيتونه حاصل دي: يو دا چې دهغه د لاس حلاله د مسلمان له پاره جائزه ده، دويم دا چې د اهل کتابو ښځو سره د مسلمان نکاح جائزه ده^[۴]، د غير اهل کتابو نه ذبيحه حلاله ده^[۵] او نه دهغوی ښځو سره نکاح جائزه ده.^[۶]

[۱] واذا مات (المترد)..... لم يدفن في مقابر المسلمين (الاشباه والنظائر/ ج ۱/ ص ۲۹۱، الفن الثاني).

[۲] ويكره ان يدخل الكافر قبر احد من المؤمنين، لان الموضع الذي فيه الكافر ترل فيه السخطة واللعة، فيره قبر المسلم عن ذلك (البدائع الصنائع/ ج ۱/ ص ۳۱۹/ طبع ايج ايم سعيد).

[۳] الذمي هو المعاهد من الكفار، لانه اومن على ماله ودمه ودينه بالجزية (قواعد الفقه/ ص ۳۰۰).

[۴] "وطعام الذين اوتوا الكتب حل لكم..... (يعني ذبايحهم) والمحصنت من المؤمنت والمحصنت من الذين اوتوا الكتب..... الخ" (المائدة/ ۵/ تفسير ابن كثير/ ج ۲/ ۴۷۸/ طبع رشيديه).

[۵] وايضاً ولا تحل ذبيحة غير كتابي..... الخ (فتاوي شامي/ ج ۶/ ص ۲۹۸/ طبع ايج ايم سعيد) ومنها: ان يكون مسلماً او كتابياً فلا توكّل ذبيحة اهل الشرك والمترد (عالمگيري/ ج ۵/ ص ۲۸۵/ طبع بلوچستان).

[۶] وحرم نکاح الوثنية بالاجماع (وفي الشامية) ويدخل في عبدة الاوثان .. [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

❖ د ختم نبوت عقیده او

❖ د عیسی علیه السلام نزول

سوال: حضرت عیسی علیه السلام به کله له اسمانه را کوزیږي؟

جواب: قرآن کریم او احادیثو کې د حضرت عیسی علیه السلام تشریف راوړل د قیامت په لویو نښو کې شمار شوي دي او د قیامت نه لږ مخکې یې دهغه د تشریف راوړلو خبر ورکړی دی، خو څنگه چې د قیامت مقرر وخت نه دی بیان شوی چې په فلانکې پېړۍ کې به راځي، همدا شان د حضرت عیسی علیه السلام د نزول وخت هم مقرر نه دی ښودل شوی چې هغه به په فلانکې پېړۍ کې تشریف راوړي.

په قرآن کریم د حضرت عیسی علیه السلام ذکر کولو سره دا فرمایلي شوي دي "او بیشکه هغه د قیامت نښه ده، تاسو په دې کې لږ شک هم مه کوئ". (سوره زخرف).^(۱)

ډېرو اکابرو صحابه وو او تابعینو ددې ایت په تفسیر کې فرمایلي دي چې د حضرت عیسی علیه السلام نازلیدل د قیامت د نژدېوالي نښه ده، حافظ ابن کثیر رحمه الله لیکي:

"دا تفسیر حضرت ابوهریره رضي الله عنه ابن عباس رضي الله عنه، ابو العالیه رضي الله عنه، او مالک رحمه الله، عکرمه رحمه الله، حسن بصري رحمه الله، قتاده رحمه الله، ضحاک رحمه الله، اود نورو حضراتو نه نقل دی او د نبی کریم ﷺ نه ددې مضمون په متواترو حدیثونو کې راغلی دی چې نبی ﷺ د عیسی علیه السلام د قیامت نه مخکې د تشریف راوړلو خبر ورکړی دی. (تفسیر ابن کثیر ص ۱۳۲ ج ۴).^(۲)

حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه د نبی کریم ﷺ ارشاد نقل کوي چې دمعراج په شپه زما ملاقات د حضرت ابراهیم، حضرت موسی، او د حضرت عیسی علیهم الصلوٰة والتسلیمات سره وشو، نو پخپل مینځ کې یې د قیامت تذکره شروع کړه چې کله به راځي؟ اول حضرت ابراهیم علیه السلام نه پوښتنه وشوه، هغه وفرمایلي: ماته ددې علم نشته، بیا د موسی علیه السلام نه پوښتنه

...بقیه د تیر مخ].. عبدة الشمس والنجوم والصور التي استحسوها والمعطلة والزنادقة والباطنية والاباحية، وفي شرح الوجيز وكل مذهب يكفر به معتقده (رد المختار ج ۳/ص ۴۵)۔

[۱] "وانه لعلم للساعة فلا تمترن بها واتبعون..... الخ" (الزخرف/۶۱)۔

[۲] د ابن کثیر عبارت دا دی: "وانه لعلم للساعة" ای آیه للساعة خروج عیسی بن مریم قبل يوم القيامة، وهكذا روى عن ابى هريرة وابن عباس وابى العالية وابى مالك وعكرمة والحسن وقتادة والضحاك وغيرهم، وقد تواترت الأحاديث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه اخبر بزول عيسى عليه السلام قبل يوم القيامة اماماً عادلاً وحكماً مقسطاً" (ابن کثیر ج ۴/ص ۱۳۲/طبع قديم ج ۵/ص ۵۳۰/طبع مکتبه رشيديه)۔

وشوه، هغه هم د لاعلمي اظهار وکړ، بيا د حضرت عيسى عليه السلام وار راغی، نو هغه وفرمايل چې د قيامت قايميدو دقيق وخت خو له الله نه پرته هيچاته هم معلوم نه دی، خو زما سره زما درب يوه وعده ده چې د قيامت نه مخکې چې کله د جال بنکاره شي، نو زه به دهغه د قتل له پاره نازلېږم، هغه چې ماوويني، نو داسې به ويلي کيږي څنگه چې سيسه (تانبه) ويلي کيږي، بيا به الله تعالى هغه زما په لاس هلاک کړي، تردې چې کاني بوټی به هم اوازونه کوي چې ای مسلمان! زما نه شاته کافر پټ شوی دی هغه قتل کړه.

"د دجال له قتل نه وروسته به خلک خپلې خپلې علاقې او ملک ته بېرته لاړشي، ددې نه څه موده وروسته به ياجوج ماجوج راووي، هغوی به چې په کوم شي باندې تيرېږي هغه به تباه کوي، بيا به خلک ماته له هغوی نه شکايت وکړي، نو زه به د الله نه د هغوی په حق کې بد دعا (بښېږي) وکړم، نو الله پاک به په يو ځل په هغوی مرگ راولي، تردې چې ځمکه به دهغوی په بدبويي خوسا (سخا) شي، الله تعالى به باران نازل کړي چې د دوی بدنونه به يوسي او په سمندر کې به يې او غورځوي. نو زما د رب زما سره دا وعده ده چې هرکله داسې شی نو د قيامت مثال به د حاملې د پوره شويو ورځو پشان وي، چې دهغې په باره کې دهغې مالک ته پته نه وي چې ناڅاپه په ورځ يا شپه کې څه وخت دهغې حمل غورځيږي". (مسند احمد، ابن ماجه، مستدرک حاکم، ابن جرير).

د حضرت عيسى عليه السلام ددې ارشاد نه چې نبي کریم ﷺ نقل کړی دی، معلومه شوه چې دهغه تشريف راوړل به بالکل قيامت ته نژدې وي.

سوال: بل دا چې دهغه کومې نښې په دنيا باندې ظاهريږي؟

جواب: دهغه د زمانې چې کوم واقعات په حديثونو کې ذکر شوي دي دهغو فهرست ډير اوږد دی مختصر دا چې:

۱: دهغه عليه السلام نه مخکې د حضرت مهدي راتلل.

۲: دهغه عليه السلام عين د سحر د لمانځه په وخت را کوزېدل.

۳: د حضرت مهدي هغه د لمانځه له پاره مخکې کول او دهغه انکار کول.^(۱)

[۱] عن ابي امامة الباهلي قال: خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم..... وخلصهم بيت المقدس وامامهم رجل صالح فبينما امامهم قد تقدم يصلي بهم الصبح اذ نزل عليهم عيسى بن مريم الصبح فرجع ذلك الامام ينكص يمشي القهقري ليقدم عيسى يصلي فيضع عيسى يده بين كتفيه ثم يقول له: تقدم فصل لنا فانها لك اقيمت فيصلي بهم امامهم فاذا انصرف قال عيسى عليه السلام: افتحوا البابا فيفتح ورائه الدجال..... فاذا نظر اليه الدجال ذاب كما يذوب الملح في الماء وينطلق هاربا ويقول عيسى عليه السلام: ان لي فيك ضربة لن تسبقني بها، فيدركه عند باب اللد الشرقي فيقتله..... الخ (سنن ابن ماجه/ص ۲۹۸/طبع نور محمد كراچي)۔

- ۴: په لمانځه کې دهغه دقنوت نازل په طور دا دعا لوستل ----- "قتل الله الدجال".^(۱۱)
- ۵: د لمانځه نه فارغيدو سره د جال دقتل له پاره دهغه وتل.^(۱۲)
- ۶: د جال دهغه په ليدو سره دتانيې په شان ويلي کيدل.^(۱۳)
- ۷: "باب لد" نو مي ځای باندې (چې دشام فلسطين کې دی) دهغه له لوري د جال قتلول^(۱۴) او خپله نيزه باندې د جال لگېدلې وينه مسلمانانو ته بنودل.^(۱۵)
- ۸: د جال دقتل نه وروسته دتولي دنيا مسلمانيدل، دصليب د ماتولو او دخنزيرانو د قتلولو عام حکم ورکول.^(۱۶)
- ۹: دهغه ﷺ په زمانه کې امن او امان دومره عام کيدل چې شرمخ (ليوه) بهوزو سره او پرانگ به د غواگانو، غويانو سره څريرې او ماشومان به د مارانو سره لوبې کوي.^(۱۷)
- ۱۰: څه زمانه وروسته د ياجوج ماجوج راوتل او هر طرف ته فساد خورول.^(۱۸)
- ۱۱: په دغو ورځو کې د حضرت عيسى ﷺ دخپلو ملگرو سره کوه طور ته تشریف وړل او

- [۱] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم.... ويتزل عيسى ابن مريم فيؤمهم فاذا رفع من الركوع قال: سمع الله لمن حمده قتل الله الدجال... الخ (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۱۷۷)
- [۲] عن عثمان بن ابى العاص رضى الله عنه..... ويتزل عيسى ابن مريم عليه السلام عند صلاة الفجر فيقول لهم اميرهم: يا روح الله! تقدم صلي، فيقول: هذه الامة امراء بعضهم على بعض، فيتقدم اميرهم فيصلى فاذا قضى صلاته اخذ حربته فيذهب نحو الدجال فاذا راه الدجال ذاب كما يذوب الرصاص..... الخ (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۱۶۴)۔
- [۳] ايضاً اوگورئ تيره شوى حواله (عن ابى امامة الباهلى قال: خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم.... الخ)
- [۴] ايضاً پورتنى حواله۔
- [۵] عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم..... فلو تركه لانداب حتى يهلك ولكن يقتله الله بيده فيريهم دمه في حربته (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۱۳۲)۔
- [۶] ويدعو الناس الى الاسلام فيهلك الله في زمانه الملل كلها الا الاسلام..... الخ (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۹۶) وفيه ايضاً: ويظهر المسلمون، فيكسرون الصليب ويقتلون الخنزير (التصريح/ص ۲۰۳)
- [۷] عن ابى امامة الباهلى قال: خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم..... يدق الصليب ويذبح الخنزير ويضع الجزية ويترك الصدقة فلايسعى على شاة ولابعير وترفع الشحناء والتباغض وترع حمة كل ذات حمة حتى يدخل الوليد يده فيء الحية فلا تنضره وتقر الوليدة الاسد فلا يضرها ويكون الذئب في الغنم كانه كلبها وغلاً الأرض من السلم فما يملأ الاناء من الماء وتكون الكلمة واحدة فلا يعبد الا الله..... الخ (سنن ابن ماجه/ص ۲۹۸)۔
- [۸] ثم يرجع الناس الى بلادهم واطافهم قال فعند ذلك يخرج يأجوج ومأجوج وهم من كل حدب ينسلون فيطاون بلادهم لا ياتون على شيء الا اهلكوه ولايمرون على ماء الا شربوه ثم يرجع الناس الى فيكشونهم فادعوا الله عليهم فيهلكهم الله تعالى ويميتهم حتى تجرى الارض من نتن ريحهم، قال فيقول الله عزوجل المطر فيجرف اجسادهم حتى يقذفهم في البحر (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۱۵۹)۔

هلته دخوراك تنگي پېښيدل.^[۱]

۱۲: په پای کې دهغه عليه السلام په ښیرو دیا جوجو ماجوجو په یوځای هلاکیدل او دلویو لویو مرغانو په واسطه دهغوی لاشونه اوچتول او په سمندر کې غورځول.^[۲]

۱۳: او بیا تیز باران کیدل او دیا جوج ماجوجو باقي بدنونه او بدبویي بیول او په سمندر کې غورځول.^[۳]

۱۴: د حضرت عیسی عليه السلام د عربو په یوه قبيله بنو کلب کې نکاح کول او دهغې نه دده اولاد کیدل.^[۴]

۱۵: فج الروحا نومي ځای ته رسیدل او د حج او عمرې احرام تړل.^[۵]

۱۶: د نبی کریم صلی الله علیه و آله روضې مبارکې ته حاضري ورکول، او د نبی صلی الله علیه و آله د روضه اطهر د دننه نه ځواب ورکول.^[۶]

۱۷: له وفات نه وروسته دهغوی په روضه اطهر کې دفن کیدل او داسې نور...^[۷]

۱۸: دهغه نه وروسته مقعد نومی سړی دهغه په حکم باندې خلیفه جوړوېدل او دمقعد د وفات نه وروسته د قرآن کریم له سینو او صحیفو نه اوچتیدل.^[۸]

[۱] عن النّوأس بن سمعان..... فبینما هو کذلک اذا اوحی الله الی عیسی ان قد خرجت عبادا لی لایدان لاحد یقتلهم فحرز عبادی الی الطور.... ویحصر نبی الله واصحابه حتی یکون رأس الثور لأحدهم خیراً من مائة دینار لأحدکم الیوم فیرغب نبی الله عیسی واصحابه... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۷۳، ۴۷۴، باب العلامات بین یدی الساعة)
[۲]..... فیرسل الله طیراً کاعناق البخت فتحملهم فطرحهم حیث شاء الله..... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۷۴)۔
[۳] او گوری تیره شوی حاشیه (ثم یرجع الناس الی بلادهم واطانهم قال فعند ذلک یمخرج یاجوج وماجوج... الخ)

[۴] روی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: لو لد جدام: مرحباً بقوم شعیب واصهار موسی، ولانقوم الساعة حتی یتزوج فیکم المسیح ویولد له ذکره المقرب فی الخطط (التصریح بماتواتر فی نزول المسیح/ص ۲۹۳)
[۵] عن ابی هريرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: والذي نفسی بیده! لیهلن ابن مریم بفج الروحاء حاجاً او معتمراً او لثینهما ص: ۱۰۰، وأخرجه الحاكم وصححه كما فی الدر المنثور ولفظه..... ویسلکن فجاً حاجاً او معتمراً ولیأتین قبری حتی یسلم علی ولاردن علیه..... الخ ص: ۱۰۲
(التصریح بماتواتر فی نزول المسیح)۔

[۶] ایضا پورتنی حاشیه)۔

[۷] عن عبد الله بن عمرو قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم..... ثم یموت فیدفن معی فی قبری، فاقوم انا وعیسی بن مریم فی قبر واحدین ابی بکر وعمر (مشکوٰۃ/ص ۴۸۰/طبع قدیمی)۔

[۸] عن ابی هريرة قال..... فیستخلفون بامر عیسی رجلاً من بنی قیمم یقال له: المقعد، فاذا مات المقعد لم یأت علی الناس ثلاث سنین حتی یرفع القبران من صدور الرجال ومصاحفهم (التصریح بماتواتر فی نزول المسیح... ص ۲۳۲)۔

۱۹: له دې وروسته دلمرد مغرب نه راختل، دارنگه ددابة الارض راوتل او دمومن او کافريه مينځ کې امتيازي نښه لگول او داسې نور...^{۱۱}

سوال: دا به څنگه ښکارېږي چې هغه حضرت عيسى عليه السلام دی؟

جواب: ستاسو دا سوال عجيبه دلچسپ سوال دی، ددې دپوهيدو له پاره تاسو يوازې دوه خبرې په نظر کې وساتئ.

اول..... په مخکينو کتابونو کې دنبي کریم ﷺ په باره کې پيشگويي شوې وه او دهغه ﷺ صفات او علامات ذکر شوي وو، کوم خلک چې دهغو علاماتو نه واقف وو، دهغوی په باره کې د قرآن کریم بيان دی چې هغوی نبي ﷺ داسې پيژني څنگه چې خپل زامن پيژني^{۱۲}، که چېرې څوک ستاسو نه پوښتنه وکړي چې هغوی نبي ﷺ څنگه پيژندلی و، چې يوازې نبي ﷺ نبي اخر الزمان دی؟ نو دده صفات چې په تير شويو کتابونو کې ذکر وو. هغه دنبي ﷺ د ذات اقدس سره موافق کولو نه وروسته به هر سړي ته فوراً يقين راته چې همدا نبي اخر الزمان دی ﷺ دارنگه د حضرت عيسى عليه السلام چې کوم صفات نبي ﷺ ذکر کړي دي، دهغو مخې ته کيښودو سره د حضرت عيسى عليه السلام د شخصيت په تعيين کې چاته معمولی شان شبه هم نه کيږي، خو کوم سړی چې له دې نبوي حديثونو نه ناخبره وي يايې فطرت کې کوږوالی وي، هغه به ددې موافقت کولو د صلاحيت نه محروم وي يا يوازې د ضد او عناد په وجه له دې نه ځان ساتي نو دهغه مرض لاعلاج دی.

دويم..... ځينې قرائن داسې وي چې دهغو په موجودگي کې انسان په يقين کولو باندې مجبور شي او هغه ته دزيات دليل حاجت نه وي. مثلاً تاسو گورئ چې ديو مکان مخې ته دټولې محلې خلک جمع دي او ټول خلک خفه دي په کور کې دننه چيغې سوري دي درزي (خياط) کفن گندي، څه خلک اوبه گرموي، څه خلک قبر کنستلو له پاره ځي، دې منظر ليدو سره به تاسو ته ددې پوښتنې ضرورت نه راځي، چې ايا دلته څوک وفات شوي دي؟ او که چېرې تاسو ته دا هم معلومه وي چې فلانی صاحب ددېر وخت نه ناروغ و او دهغه حالت دير نازک، نو ددې منظر ليدو سره به تاسو ته فوراً يقين راشي چې هغه صاحب وفات شوی دی. د سيدنا عيسى عليه السلام د تشريف راوړلو خاص کيفيت، خاص وخت، خاص ماحول او خاص حالاتو کې نبي کریم ﷺ بيان فرمايلي دی چې کله هغه پوره نقشه او ټول منظر مخې ته

[۱] عن عبدالله بن عمرو.... ان اول الايات خروجاً طلوع الشمس من مغربها وخروج الدابة على الناس.... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۷۲) عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: تخرج دابة الارض ومعها عصي موسى وخاتم سليمان عليهما السلام فتخطم انف الكافر بالعصا وتجلى وجه المؤمن بالخاتم حتى يجتمع الناس على الخوان يعرف المؤمن من الكافر (تفسير ابن كثير/ج ۴/ص ۶۸۴/طبع رشيدية كوتنه)

[۲] "الذين اتينهم الكتب يعرفونه كما يعرفون ابنائهم" (البقرة/۱۴۶)۔

راشي، نو چاته به ددې بحث كولو ضرورت نه وي چې دا رښتيا عيسى عليه السلام دى او كه نه؟ فكر وكړئ! چې حضرت مهدي عليه السلام دعيسايانو خلاف په جهاد كې مصروف دى، په دې كې خبر راځي چې دجال ښكاره شوى دى، هغه دخپل لښكر سره په بيره سره دبيت المقدس طرف ته واپس كيږي او د دجال په مقابله كې صفونه جوړوي د دجال فوجونه داسلامي لشكر محاصره كوي، مسلمانان ډير ذتنگي او حيرانتيا په حالت كې گيردي، په دې كې به دسحر په وخت يو اواز وشي "قد اتاكم الغوث" (تاسو ته مددگار راورسيده)، دخپلې بد حالت كتلو سره به ديو سړي دخولې نه بې اختياره اواز ووځي چې دا "دكوم مړې خيتې والا اواز معلومېږي، بيا به ناڅاپه حضرت عيسى عليه السلام د دوو فرښتو په اورېدو لاس ايښى او د سپينې منارې سره به راكوزيږي او عين هغه وخت لښكرته به رارسېږي چې دسبا اقامت شوى دى او امام په مصلې باندې ولاړ دى اوداسې نور...^(۱)

دا ټول كوائف كوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم بيان كړي دي چې كله هغه يو يو دخلكو دسترگو مخې ته راځي، نو څوك به داسې وي چې دحضرت عيسى عليه السلام دشناخت نه به محروم پاتې شي؟ نبي كريم صلى الله عليه وسلم دسيدنا عيسى عليه السلام صفتونه او نښې، دهغه حليه اود پوزې نقشه د هغه د نزول دزمانې سياسي حالات اودهغه د كارنامو جزئيات دومره په تفصيل سره بيان كړي دي چې عقل حيران پاتې كيږي هر كله چې دا پوره نقشه دخلكو مخې ته راشي، نو د يوې لمحې له پاره به چاته دنوموړي په پيژندگلوي كې شك شته نه وي، ځكه چې داسې يو كمزورى روايت كې هم دا نه دي راغلي چې دهغه په تشرېف راوړلو كې به خلكو ته په پيژندگلوي كې مشكل راځي، يادا چې دهغه به باره كې به په خلكو كې اختلاف وي، چې څوك به يې منى او څوك به يې نه مني، ددې برعكس دا راځي چې مسلمانان خومسلمان د دجال دلښكر ختمولو نه وروسته به دغير مذهب خلك هم ټول مسلمانان شي او په دنيا باندې به يوازې د اسلام حكراني وي.^(۲)

دا عرض كول به هم مناسب وي چې د تيرشويو پېړيو نه واخله تردې روانې پېړۍ پورې ډيرو خلكو د مسيحيت دعوې كړي دي او ډېرو خلكو داصل اونقل په مينځ كې فرق ونه شو كړاى او دناپوهي په وجه دهغوى منونكي شول خو هغوى هريو په حقيقت كې مسيح نه و په دې وجه هغو ددنيا خلك په اسلام باندې دجمع كولو په ځاى مسلمانان كافران وگرځول اودهغوى په مينځ كې يې اختلاف او تفرقه واچوله، دهغه دراتلو په وجه نه

[۱] عن عثمان بن ابى العاص..... فيمناهم كذلك اذ نادى من السحر يا ايها الناس اتاكم الغوث، ثلاثاً، فيقول بعضهم لبعض: ان هذا الصوت رجل شبعان، ويزل عيسى ابن مريم عليه السلام عند صلاة الفجر..... الخ (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۱۶۴/طبع دارالعلوم كراچى).
[۲] ويهلك الله في زمانه الملل كلها الا الاسلام..... الخ (ابوداؤد، كتاب الملاحم/ج ۲/ص ۲۳۸/مسند احمد/ج ۲/ص ۴۰۶/طبع بيروت).

فتنه او فساد کې څه کمې راغی اونه دکفر او فسق ترقي بنده شوه، دنن زمانې حالات په اوچت اواز سره اعلان کوي چې هغوی په دې تیاره ماحول کې دومره رڼا هم ونه کړل شوه، څومره چې په تیاره شپه کې اور ورکې رڼا کوي، هغه دا خیال وکړ چې په دده دخواهش دتاویلاتو په ذریعه به دده خبره وچلېږي. خو افسوس! چې په ده باندې دحضرت عیسیٰ علیه السلام په باره کې فرمایل شوي ارشادات دومره هم موافق نه شول څومره چې دمهوپه دانه باندې سپین والی وي، که دچا دې کې شک وي، نودنبي کریم ﷺ بیان شوې نقشه دې مخې ته کېږدي اودنبي ﷺ ارشاد شوې یوه یوه نښه دې دغه مدعیانو باندې موافق کړي او ودې گوري. اوبنې دستنې له سوري نه تیریدلی شي، خو په دغو مدعیانو باندې دحضرت عیسیٰ علیه السلام صفتونه او نښې موافق کیدای نه شي، ارمان! چې دغو خلکوته دبزرگانو دا نصیحت یاد وای:

بصاحب نظر بنمای گوهر خود را
عیسیٰ نتوان گشت به تصدیق خرّم چند

.....

د خاتم النبیین صحیح مفهوم هغه دی

کوم چې له قرآن او حدیث نه ثابت دی

سوال: یو بزرگ دخاتم النبیین یا دلفظ خاتمیت تشریح کولو کې لیکلي دي: "اسلام ته دخاتم الادیان او پیغمبر اسلام ته دخاتم الانبیاء خطاب ورکړل شوی دی. دخاتمیت دوه معنا کیدای شي: یوه دا چې یو شی ناقص او نامکمل وي او هغه په مزه مزه مکمل شي، دویم دا چې هغه شی نه دافراط په مد باندې وي او نه دتفریط په مد باندې، بلکې ددې دواړو په مینځ کې وي چې دهغه نوم اعتدال دی، اسلام په دواړو اړخونو سره خاتم الادیان دی، په دې کې کمال او اعتدال دواړه موندل کېږي، رسول خدا ﷺ فرمایلي دي: چې زه دهغه عالیشان مکان اخري خښته یم کوم چې تیرو شویو انبیاءو (علیهم السلام) تعمیر کړی دی، داد اسلام کمال طرف ته اشاره ده، دغه شان په قرآن مجید کې دي چې داسلام مذهب دیو معتدلې او متوسطې طریقې نوم دی او دمسلمانانو قوم یو معتدل قوم پیدا کړل شوی دی، په دې سره داسلام داعتدال ثبوت جوتیږي".

ایا دخاتم النبیین دا مفهوم صحیح دی او دټولو فرقو په دې باندې اتفاق دی؟ رهنمائی مو وکړئ او احسان مند مو وگرځوئ.

جواب: دخاتم الانبیاء همدغه مفهوم دی کوم چې دقران اوحديثو دقطعي نصوصونه ثابت او دامت متواتره او اجماعي عقیده ده چې نبي کریم ﷺ اخري نبي دی دهغوی نه وروسته به

هيچاته هم نبوت نه ورکول کيږي^{۱۱} د دې مفهوم باقي ساتلو سره چې دې لفظ کې کوم نکات بيان شوي دي هغه په سرسترگو باندې هر دپوهې خاوند دخپل عقل او پوهې مطابق نکات بيانولی شي، خو که چېرې دې نکاتو سره د متواتر مفهوم او متواترې عقيدې نفي و شي، نو دابه ضلالت او گمراهي وي او داسې نکات به مردود وي.

خاتم النبيين او حضرت عيسى عليه السلام

سوال: د خاتم النبيين څه معنا ده؟ اخري نبي يعنې دمحمد ﷺ نه وروسته به چاته نبوت نه شي ورکول کېدای مولانا صاحب اکه چېرې دخاتم النبيين دامعنا وي چې دنبي ﷺ نه وروسته به بل نبي نه وي، نود حضرت عائشې رضي الله عنها د قول وضاحت وکړئ.

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي: اي خلکو دا خو وايئ چې نبي ﷺ خاتم النبيين و خو دامه وايئ چې دنبي ﷺ نه وروسته به بل نبي نه وي. (حضرت عائشه رضي الله عنها تكملة مجمع البحار).

جواب: هم په دې تكملة مجمع البحار کې يې ليكلي دي چې حضرت عائشې رضي الله عنها دا ارشاد د حضرت عيسى عليه السلام د تشریف راوړلو په خيال فرمايلي و^{۱۲}، چونکه حضرت عيسى عليه السلام ته نبوت دنبي ﷺ نه مخکې ورکړل شوی و، په دې وجه د حضرت عائشې رضي الله عنها منشا دا وه چې څوک بې دينه دخاتم النبيين د لفظ نه د حضرت عيسى عليه السلام په نه راتلو باندې استدلال ونه کړي څنگه چې مرزا قادياني ويلي دي چې دخاتم النبيين ايت د حضرت عيسى عليه السلام راتلل منع کوي^{۱۳}، نود حضرت عائشې رضي الله عنها دا ارشاد د مرزا قادياني د ترديد او تکذيب له پاره دی.

سوال: مهدي به دې دنيا ته کله تشریف راوړي؟ او ايا مهدي او عيسى عليه السلام يو وجود دی؟

جواب: حضرت مهدي (رضوان الله عليه) به په اخري زمانه کې قيامت ته نژدې ظاهرېږي، دده د ظهور نه تقريباً اووه کاله وروسته به د جال راوځي او دده د قتل له پاره به حضرت عيسى عليه السلام د اسمان نه را کوزيږي^{۱۴} له دې نه دا هم معلومه شوه چې حضرت مهدي رضي الله عنه او حضرت عيسى عليه السلام دوه بېل بېل سړي دي، مرزا قادياني دخپل غرض له پاره عيسى عليه السلام او مهدي يو وجود فرض کړي^{۱۵}.

[۱] "ولكن رسول الله وخاتم النبيين" (الاحزاب/ ۴۰) وكونه صلى الله عليه وسلم خاتم النبيين لمناطق به الكتاب وصدعت به السنة واجمعت عليه الامة فيكفر مدعى خلافة... الخ (روح المعاني/ ج ۲۲/ ص ۳۹/ طبع بيروت)
[۲] عن عائشة رضي الله عنها: قولوا انه خاتم الانبياء ولا تقولوا: لاني بعده، وهذا ناظر الى نزول عيسى (مجمع بحار الانوار مع التكملة/ ج ۵/ ص ۴۶۴/ طبع دائرة المعارف العثمانية دکن، هند)۔

[۳] ازاله اوهام حصه دوم/ ص ۴۳۱/ مطبع رياض هند امرتسر)۔

[۴] ابوداؤد، كتاب المهدي/ ج ۲/ ص ۲۳۲/ طبع ايج ايم سعيد)۔

[۵] ازاله اوهام حصه دوم/ ص ۴۱۴/ ايضاً خطبه الهاميه/ ص ۱۶/ ارواحي خزائن/ ج ۱۶/ ص ۶۱)۔

حالانکه ټول اهل حق په دې باندې متفق دي چې حضرت عیسیٰ (علیه السلام) او حضرت مهدي (علیه الرضوان) دواړه جدا جدا شخصیتونه دي.^(۱)

په نبوت تشریعی او غیر تشریعی کې فرق

سوال: ام المومنین حضرت عائشه (رضی الله عنہا) فرمایي:

« قولوا له خاتم النبیین ولا تقولوا لانی بعده... »

جواب: تکمله مجمع البحار کې علامه محمد طاهر پټني دا قول نقل کړی دی او لیکلي یې دي: "وهذا ناظر الى نزول عيسى" یعنې دا ارشاد یې د حضرت عیسیٰ (علیه السلام) دنزول په اړه وفرمایي. **سوال:** امام عبدالوهاب شعراني (رحمته الله علیه) فرمایي: "مطلق نبوت اوچت نه کړل شو یوازې تشریعی نبوت ختم شوی دی، د کوم تائید چې حدیث حفظ القرآن الخ" نه هم کیږي. (چې دهغه معنا دا ده چې چا قرآن یاد کړ، دهغه په دواړو آخونو کې له شک پرته نبوت داخل شو) او د نبي کریم (صلی الله علیه و آله) د قول مبارک "لانی بعدی ولا رسول" نه مراد دادی چې زمانه وروسته به بل داسې نبي نه وي چې شریعت ځان سره راوړي، محی الدین ابن عربي (رحمته الله علیه) فرمایي: "کوم نبوت چې د نبي (صلی الله علیه و آله) په راتلو سره منقطع یعنې ختم شو هغه یوازې غیر تشریعی نبوت دی نه مقام نبوت الله تعالیٰ په خپلو بنده گانو باندې مهربان دی په دې وجه ددوی په خاطر یې تشریعی نبوت پرېښوده، پورته ذکر شوي دوه قولونه واضحه کړئ، تشریعی او غیر تشریعی هم واضحه کړئ. ایادا د ځان له پاره دلیل جوړېدای شي؟

جواب: شیخ ابن عربي (رحمته الله علیه) د اولیاوو کشف او الهام ته نبوت وایي او حضرات انبیاء کرام علیهم السلام ته چې کوم منصب ورکول کیږي، هغه ته نبوت تشریعی وایي دا دهغه خپله اصطلاح ده. چونکې د انبیاء کرام (علیهم السلام) نبوت ددوی په نزد تشریع نه بغير نه وي په دې وجه د ولایت والا نبوت واقعي نبوت نه دی.

علامه شعراني (رحمته الله علیه) او شیخ ابن عربي (رحمته الله علیه) هم د انبیاء کرامو والا نبوت (چې ددوی په اصطلاح کې ورته نبوت تشریعی وایي) هغه ختم مني او ولایت جاري او همدا عقیده د اهل سنت والجماعت هم ده فرق یوازې د اصطلاح دی.^(۲) والله اعلم.

[۱] اعلم ان المشهور بين كافة من اهل الاسلام على مر العصور انه لابد في اخر الزمان من ظهور رجل من اهل البيت يؤيد الدين ويظهر العدل ويتبعه المسلمون ويستولى على الممالك الاسلامية من اشراط الساعة الثابتة في الصحيح على الره، وان عيسى عليه السلام يزل بعده..... الخ (تحفة الاحوذى ج ۶/ص ۴۸۴/باب ماجاء في المهدي، فتح الباري ج ۱/ص ۳۵۸/طبع لاهور).

[۲] تنقسم النبوة البشرية على قسمين، القسم الأول من الله تعالى الى غيره من غير روح ملكي بين الله تعالى وبين عبده بل اخبارات الهية يجدها في نفسه من الغيب او في تجليات..... [بقية حاشية په راروانه صفحه...]

يا دپاکستاني قانون له مخې څوک مصلح يا مجدد منل کفردی؟

سوال: ستاسو اوزما دعلم مطابق به حضرت عیسیٰ عليه السلام او حضرت مهدي عليه السلام دنیاته تشریف راوړي، خو دپاکستاني قانون مطابق (چې دبهتو په دور کې جوړشوی و) دنبی کریم صلی الله علیه و آله نه وروسته څوک مصلح، مجدد یا نبی نه شي راتلی. که چېرې یو سړی په دې خبره باندې یقین ساتي، نوهغه غیرمسلم دی. دې لحاظ سره زه او تاسو غیرمسلم شو، ځکه چې تاسو دځینو سوالونو په جواب کې ویلي دي چې حضرت عیسیٰ عليه السلام او حضرت مهدي به تشریف راوړي، مهرباني وکړئ په دې مسئله باندې رڼا واچوئ.

جواب: تاسو چې دپاکستاني قانون دکومې دفعې (مادې) حواله ورکړې ده، دهغې په پوهیدو کې تاسو ته غلط فهمي شوې ده او تاسو دهغې نقلولو کې هم غلطی کړې ده. دقانون د ۲۲۰ (۳) مادې پوره متن دا دی چې:

کوم سړی چې د محمد صلی الله علیه و آله (چې اخري نبی دی) خاتم النبیین کیدو باندې قطعي او غیرمشرروط طور باندې ایمان نه لري یا چې کوم سړی د محمد صلی الله علیه و آله نه وروسته مفهوم کې یا دڅه قسمه نبی کیدو دعوی کوي، یا کوم سړی یو داسې مدعي نبی یا دنبی مصلح تسلیموي، هغه دد قانون داغراضو له پاره مسلمان نه دی.

د قانون په دې دفعه کې یو داسې سړی ته غیرمسلم ویل شوي دي چې دنبی کریم صلی الله علیه و آله نه وروسته دنبوت جاري کیدو قائل وي یا دنبی عليه السلام دنبوت نه وروسته دنبوت دحصول مدعي وي یا داسې دنبوت مدعي خپل دینی رهبر تسلیموي.

حضرت مهدي عليه السلام به نبی نه وي نه به هغه دنبوت دعوه کوي اونه هغه څوک نبی مني او حضرت عیسیٰ عليه السلام له شک پرته نبی دی، خو هغه ته نبوت دنبی عليه السلام نه وروسته نه دی ورکړل شوی بلکې دنبی عليه السلام نه شپږ سوه کاله وړاندې ورکړل شوی و، مسلمانان به دهغه دتشریف راوړلو نه وروسته د هغه په نبوت باندې ایمان نه راوړي، بلکې دمسلمانانو ایمان

...بقیه د تیر مخ]... ولايتعلق بذلك الأخبار حکم تحلیل ولا تحريم بل تعريف بمعاني الكتاب والسنة اويصدق حکم مشروع ثابت انه من عندالله تعالی او تعريف بفساد حکم قد ثبت بالنقل صحته ونحوذلك وکل ذلك تنبيه من الله تعالی وشاهد عدل من نفسه قال: ولا سبيل لصاحب هذا المقام..... ان يكون على شرع يخصه يخالف شرع رسوله الذي ارسل اليه وامرنا باتباعه ابدا القسم الثاني من النبوة البشرية وهو خاص بمن كان قبل بعثة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم وهم الذين يكونون كالتلامذة بين يدي الملك فيترل عليهم الروح الأمين بشريعة من الله تعالی في حق نفوسهم بتعبدهم بها فيحل لهم ما شاء ويحرم عليهم ما شاء ولا يلزمهم اتباع الرسل (البواقيت والجواهر/ج ۲/ص ۲۵/طبع عباس بن عبد السلام بن شقرون، مصر) ايضا البواقيت والجواهر/ج ۲/ص ۸۳/المبحث السادس والاربعون في بيان وحى الاولياء الالهامي والفرق بينه وبين وحى الانبياء عليهم الصلاة والسلام وغيرذلك تفصيل دپاره اوگوری: احتساب قاديانيت/ج ۲/ص ۱۴۴/ايضا بواذرالنوادر/ص ۵۲۵ تا ۵۳۵)۔

دهغه په نبوت باندې د مخکې نه دی، څنگه چې د حضرت نوح، حضرت ابراهيم، حضرت موسی او دنورو انبياء کرامو په نبوت باندې ايمان دې (علی نبینا وعلیهم الصلوات والتسلیمات) په دې وجه د پاکستان د قانون ددې مادې اطلاق نه خوپه حضرت مهدي عليه السلام باندې کيږي ځکه چې هغه به د نبوت مدعي نه وي، نه په حضرت عیسی عليه السلام باندې کيږي، ځکه چې دهغه نبوت د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه مخکې دی، نه چې وروسته، اونه په هغو مسلمانانو باندې اطلاق کيږي چې ددې حضراتو د راتلو قائل دي. ددې واقعي اطلاق په هغو خلکو باندې کيږي چا چې د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه وروسته د حاصلیدونکي نبوت دعوه وکړه.

د «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا...» (الاعراف ۱۵۸).

نعره يې ولگوله او خلکو ته يې دې نوي نبوت باندې دايمان راوړلو دعوت ورکړ، دا رنگه ددې اطلاق په هغو خلکو باندې کيږي چې هغوی داسې خلک خپل ځان له پاره مصلح او رهبران ومنل او دهغوی په ډله کې داخل شول. اميد دی چې دا مختصر وضاحت به ستاسو د غلط فهمي دلرې کولو له پاره کافي وي.

د ختم نبوت تحريک پيل کله وشو؟

سوال: د ختم نبوت د تحريک پيل کله وشو؟ آیا د رسول الله صلی الله علیه و آله نه وروسته چې کله دروغزنو د نبوت مدعيانو دعوه کړې وه يا په بل کوم دور کې؟

جواب: د ختم نبوت تحريک پيل د رسول الله صلی الله علیه و آله د ارشاد "انا خاتم النبيين لاني بعدي"^(۱) نه وشو، حضرت صديق اکبر رضي الله عنه، د نبوت د مدعيانو خلاف جهاد وکړ او دې تحريک ته يې ترقي ورکړه.^(۲)

حضرت عیسی عليه السلام به په کوم عمر کې را کوزيږي؟

سوال: زموږ د ټولو مسلمانانو عقیده ده چې حضرت عیسی عليه السلام به په دويم ځل دنيا ته تشريف راوړي د حديث په رڼاکې يې بيان کړی چې هغه به بيا دې دنيا کې پيدا کيږي يا به

[۱] عن ثوبان قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم..... وانه سيكون في امتي كذابون ثلاثون كلهم يزعم انه نبي الله وانا خاتم النبيين لاني بعدي ولا تزال طائفة من امتي على الحق ظاهرين لا يضرهم من خالفهم حتى يأتي امر الله رواه ابو داود والترمذي (مشکوٰۃ/ص ۴۶۵، ۴۶۴، كتاب الفتى، الفصل الثاني)۔

[۲] مرقاة المفاتيح/ج ۵/ص ۲۴/البداية والنهاية/ج ۶/ص ۳۱۱ تا ۳۱۶، فصل في تصدى الصديق لقتال اهل الردة ومالعى الزكوة، طبع دار الفكر بيروت ثم سارخالد الى اليمامة لقتال مسيلمة الكذاب في اواخر العام والتقى الجمعان ودام الحصار اياماً ثم قتل الكذاب لعنه الله قتله وحشى قاتل حمزة، واتشهد فيها خلق من الصحابة (تاريخ الخلفاء/ص ۵۸/طبع قديمی)۔

بيا هغه عمر کې تشریف راوړي په کوم عمر کې چې هغه الله پاک اسمان ته خپژولی دی؟ زه به یو ځل بیاتاسو ته خواست وکړم چې جواب ضرور راکړئ، دا رنگه کیدای شي چې ستاسو په دې کوشش سره څه قادیانان خپله عقیده صحیح کړي، دایو قسم جهاد دی، ستاسو تحریر زموږ له پاره د سند درجه لري.

جواب: حضرت عیسیٰ عليه السلام چې په کوم عمر کې اسمان ته خپژول شوی دی په هماغه عمر کې به نازلېږي، دهغه عليه السلام په اسمان کې ژوند دهغه عليه السلام په صحت او عمر باندې اثر کونکی نه دی، څنگه چې جنتیان به په جنت کې همیشه ځوانان وي او دهغه ځای اب و هوا به دهغوی صحت او عمر نه متاثره کوي.^[۱]

حضرت عیسیٰ عليه السلام چې دا وخت چېرته ژوند کوي هلته د ځمکې نه بلکې د اسمان قوانین پلي دي، قرآن کریم کې فرمایيل شوي دي چې: "ستاسو د رب یوه ورځ ستاسو د شمار په حساب سره دیوزر کلونو برابر ده".^[۲]

ددې اسماني قانون مطابق اوس هم د حضرت عیسیٰ عليه السلام له دې ځایه د تلو دوه ورځې هم نه دي تیرې شوې. تاسو غورکولی شئ چې یوازې دوه ورځو سره د انسان په عمر او صحت کې څه ښکاره تبدیلی راځي؟

مشکل دا دی چې موږ د الله تعالی معاملات هم دخپل عقل، پوهې، مشاهدې او تجربې په تله تلل غواړو، که نه د یو مومن له پاره خو د خدای او در رسول له وینا نه زیات دایمان او دقیقین کومه خبره کیدای شي؟

حضرت عیسیٰ عليه السلام ددیم ځل پیدا کیدو سوال خوبه هلته پیدا کېده چې هغه مړ شوی وای ژوندی خودیم ځل نه پیدا کېږي او بیاد یو مړ شوي انسان په یوبل قالب کې دوباره پیدا کیدل خو "آواگون" (تناسخ) دی، چې دهغې هندوان قائل دي، دیو اسلام د مدعي دا دعوی غلطه ده چې د حضرت عیسیٰ عليه السلام روحانیت دهغه په قالب کې دوباره پیدا شوی دی.

حضرت عیسیٰ عليه السلام به د نبی تشریف راوړي او که د امتي په حیثیت؟

سوال: د نبی کریم صلی الله علیه و آله په زمانه کې به حضرت عیسیٰ عليه السلام تشریف راوړي ایا هغه به په حیثیت د نبی تشریف راوړي یا د نبی عليه السلام د امتي په حیثیت باندې؟ که هغه صلی الله علیه و آله د نبی په حیثیت تشریف راوړي نو نبی عليه السلام خاتم النبیین څنگه شو؟

[۱] عن ابی هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من يدخل الجنة ينعم ولا يبأس ولا يبلى ثيابه ولا يفنى شبابه رواه مسلم وعن ابی سعيد وابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ينادى مناد ان لكم ان تصحوا فلا تسقموا ابداً وان لكم ان تحيوا فلا تموتوا ابداً وان لكم ان تشبوا فلا تمروا ابداً وان لكم ان تنعموا فلا تبأسوا ابداً رواه مسلم (مشکوٰۃ/ ۴۹۶/ باب صفة الجنة واهلها، الفصل الاول)۔

[۲] "وان يوما عند ربك كالف سنة مما تعدون" (سورة ۲۲، الحج/ ۴۷)۔

جواب: حضرت عيسى عليه السلام چې كله تشريف راوړي، نو هماغه شان به نبي وي، خو د نبي كريم ﷺ د تشريف راوړلو سره دهغه شريعت منسوخ شو. او دهغه د نبوت دور ختم شو په دې وجه چې كله هغه تشريف راوړي نو د نبي عليه السلام د شريعت تابعداري به كوي. او د نبي عليه السلام د امتي په حيثيت سره به راځي.^{۱۱} دهغه راتلل د ختم نبوت خلاف نه دي، ځكه چې نبي اخر الزمان نبي كريم ﷺ دی، حضرت عيسى عليه السلام ته نبوت د نبي كريم ﷺ نه مخكې وركول شوی و.

آيا د حضرت عيسى عليه السلام له جسم سره پورته څيزولو په اړه قرن چپ دی؟

سوال: كه زید دا عقیده اوساتي اوبیان یې کړي چې د حضرت عيسى عليه السلام اسمان ته ژوندي ختلو يا د وفات كيدو په باره كې قران پاك خاموش دی څنگه چې د زید د عبارت دی: قران نه ددې تصريح كوي چې الله تعالى هغه د جسم او روح سره د ځمكې نه پورته كړ او اسمان ته یې وځيړولو اونه صفا دا وايي چې هغه په ځمكه باندي پخپل مرگ مؤشو. او يوازې دهغه روح پورته كړل شو، په دې وجه د قران په بنياد باندي خو ددې نه د كوم يواړه قطعي نفي هم نه شي كيداى او اثبات هم نه.

نوزید چې دا بیان کوي، ایا ددې بیان په وجه باندي به ورته مسلمان ویل کيږي او که کافر؟ وضاحت یې وکړئ.

جواب: کوم عبارت چې په سوال کې نقل شوی دی هغه د مودودي صاحب د تفهيم القرآن دی.^{۲۱} په وروسته ايډيشنو کې یې اصلاح شوې ده، په دې وجه په ده باندي د کفر فتوا نه شي ورکول کېدای، خو گمراه کونکې غلطې گڼل کېدای شي.

په قرآن كريم کې د حضرت عيسى عليه السلام د رفع جسماني (له جسم سره ځيړولو) تصريح په "بل رفعه الله اليه" او "اني متوفيك ورافعك الي" کې موجوده ده چنانچې ټول امامان د تفسير په دې باندي متفق دي چې په دې آياتونو کې د حضرت عيسى عليه السلام رفع جسماني ذکر شوې ده او په رفع جسماني باندي احاديث متواتره موجود دي.^{۲۳} د قرآن كريم د آياتونو احاديث متواتره وو او د امت اجماعي عقیده په رڼا کې چې وکتل شي، نو د آياتونو په رفع جسماني باندي قطعي دلالت كوي د حضرت عيسى عليه السلام رفع جسماني ذكر شوې ده او په رفع جسماني قطعي دلالت كوي او دا ويل غلط دي چې قرآن كريم د حضرت عيسى عليه السلام د رفع جسماني تصريح نه كوي.

[۱] عن ابی هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "الا ان عيسى ابن مريم ليس بيني وبينه نبي ولا رسول، الا انه خليفتي في امتي من بعدي" (مجمع الزوائد/ ج ۸/ ص ۲۶۸/ باب ذكر المسيح عيسى بن مريم..... الخ).

[۲] اوگوری: تفهيم القرآن/ ج ۱/ ص ۴۲۰/ اتلسم ايډيشن مارچ ۱۹۸۱ع.

[۳] والاحاديث الواردة في نزول عيسى بن مريم متواتره (الاذاعة لشوكاني/ ص ۷۷).

حضرت عيسى عليه السلام به څنگه پيژندل کيږي؟

سوال: که چېرې حضرت عيسى عليه السلام په اسمان کې له جسم سره موجود وي نو چې کله هغه راکوزيږي، نولازمه ده چې هر سړی به هغه راکوزېدونکی ويښي، دا شان خوبه بيا دانکار څه گنجائش نه وي او ټول خلک به په هغه ايمان راوړي.

جواب: هو! همداسې به وي او په قران او حديث نبوي ﷺ کې دا خبر ورکړل شوی دی، په قرآن کریم کې د حضرت عيسى عليه السلام په تذکره کې دي: ^[۱]

"اونه دی هيثوك داهل کتابو نه، خو ضرور به هغه ايمان راوړي دهغه له مرگ نه مخکې او د قيامت په ورځ به هغه په دوی باندې گواه وي." (النساء: ۱۵۹).

اوپه حديث شريف کې راغلي دي: "او زه د ټولو خلقو نه زيات نژدې يم عيسى بن مريم ته، ځکه چې زما اودهغه په مينځ کې څوک نبي نه دی راغلی، چې کله تاسو هغه ووينئ نو هغه وپيژنئ درميانه قد، سوراو سپين رنگ، سپين وينسته، د نازلیدو په وخت به دهغوی سره گویا څاڅکي راپريوځي، که څه هم هغه ته لوندوالی هم نه وي رسيدلی، د پيکه رنگ دوه ژير څادرونه به يې په بدن باندې وي، صليب به مات کړي، خنزيران به قتل کړي، جزيه به بنده کړي او ټول مذهبونه به معطل کړي، تردې چې الله پاک به له مسلمانانو نه پرته نور ټول قومونه هلاک کړي، په ځمکه کې به د امن او امان دوره شي، تردې چې اوبښان به له زمريو سره، پرانگان د غواگانو سره او شرمخان (لېوان) به له گډو بېرو سره څريري او ماشومان به مارانو سره لوبې کوي يو بل ته به نقصان نه رسوي. نو چې څومره زمانه الله پاک ته منظوره وي په ځمکه باندې به اوسيږي بيا به هغه ﷺ وفات شي، نومسلمانان به دهغه د جنازې لمونځ ادا کړي او هغه به دفن کړي." (مسند احمد ص ۴۳۷، ج ۲. فتح الباری ص ۴۹۳، جلد ۶ مطبوعه لاهور. التصريح بما تواتر في نزول المسيح ص ۱۶۱). ^[۲]

[۱] "وان من اهل الكتب الا ليؤمنن به قبل موته، ويوم القيمة يكون عليهم شهيداً." (النساء/ ۱۵۹، ۱۵۸).
 [۲] عن ابي هريرة رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: الانبياء اخوة لعلات دينهم واحد وامهاتهم شتى، وانا اولى الناس بعيسى ابن مريم لانه لم يكن بيني وبينه نبي، وانه نازل فاذا رأيتموه فاعرفوه فانه رجل مربوع الى الحمرة والبياض سبط. كان رأسه يقطر وان لم يصبه بلل بين مضرتين فيكسر الصليب ويقتل الخنزير ويضع الجزية ويعطل الملل حتى يهلك الله في زمانه الملل. كلها غير الاسلام ويهلك الله في زمانه المسيح الدجال الكذاب وتقع الامنة في الارض حتى ترتع الابل مع الاسد جميعاً والنمور مع البقر والذئاب مع الغنم ويلعب الصبيان والغلمان بالحيات لا يضر بعضهم بعضاً فيمكث ما شاء الله ان يمكث ثم يتوفى فيصلى عليه المسلمون ويدفونونه (التصريح بما تواتر في نزول المسيح ص ۱۶۱/ طبع دارالعلوم كراچی).

د حضرت عيسى عليه السلام مشن (هدف) به څه وي؟

سوال: د حضرت عيسى عليه السلام د تشریف راوړلو مقصد څه دی او دهغه مشن به څه وي؟ هرکله چې دین اسلام د الله تعالی مکمل او خوښ دین دی، نو ظاهره ده چې دهغه راتلل به د عیسایانو د اصلاح له پاره کیږي. که چېرې د اسلام له پاره ومنل شي، نو زموږ د اخر الزمان نبي ﷺ په درجه کې به کمی راشي، مهرباني وکړئ دا خبر په ذریعه زما د سوال جواب راکړئ.

چې د حضرت عيسى عليه السلام مشن (هدف) به څه وي؟

جواب: د حضرت عيسى عليه السلام د تشریف راوړلو هدف نبي کریم ﷺ پخپله پوره تفصیل او وضاحت سره فرمایلي دي، په دې اړه گڼ احادیث مامخکې نقل کړي دي، خو دلته یوازې د یو حدیث پاک حواله ورکول به کافي وي:

حضرت ابوهريره رضی الله عنه نه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایلي چې نبیان علای وروڼه دي، د دوی میندې ځانته ځانته دي، خو د دوی دین یو دی او زه د حضرت عيسى عليه السلام سره د ټولو نه زیات تعلق لرونکی یم، ځکه چې دهغه او زما په مینځ کې څوک نبي نه دی راغلی او هغه نازلیدونکي دی، چې کله هغه ووینئ نو ویې پیژنئ!

قد یې درمیان، رنگ یې سورسپین والی ورگډ شوی، د زیر رنگ دوه څادرونه به یې په بدن وي او نازل به شي، د سربارک نه به یې گویا څاڅکې تویرې اگرچې لوند والی به ورته نه وي رسیدلی، هغه چې نازل شي، نو صلیب به مات کړي، خنزیران به قتل کړي، جزیه به بنده کړي او ټولو خلکو ته به د اسلام دعوت ورکړي.

الله تعالی به دهغه په زمانه کې د اسلام نه پرته نور ټول قومونه هلاک کړي او الله تعالی به دهغه په زمانه کې مسیح د جال هلاک کړي، د ځمکې په مخ باندې به د امن او امان دور شي، زمري به د اوبانو سره، پرانگ به د غواگانو سره، شرمخ (لېوه) به د چیلو سره خړیږي، ماشومان به مارانو سره لوبې کوي او هغه به دوی ته نقصان نه رسوي حضرت عيسى ابن مریم عليه السلام به څلویښت کاله په ځمکه باندې اوسېږي، بیابه هغه وفات شي مسلمانان به دهغه جنازه وکړي او هغه به دفن کړي (مسند احمد ص ۴۰۶ ج ۲. فتح الباری ص ۲۵۷ ج ۶)^(۱)

[۱] عن ابی هريرة رضى الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: الانبياء اخوة لعلات امهاتهم شتى ودينهم واحد، وانا اولى الناس بعيسى ابن مريم لانه لم يكن بيني وبينه نبي، وانه نازل فاذا رأيتموه فاعرفوه فانه رجل مربوط الى الحمرة والبياض عليه ثوبان ممصران كان رأسه يقطر ولم يصبه بلل فيدق الصليب ويقتل الخنزير ويضع الجزية ويدعو الناس الى الاسلام فيهلك الله في زمانه الملل كلها الا الاسلام ويهلك الله في زمانه المسيح الدجال وتقع الامنة في الارض حتى ترتع الاسد مع الابل والنمار مع البقر والذئاب مع الغنم ويلعب الصبيان والغلمان بالحيات لاتضرهم فيمكث اربعين سنة ثم يتوفى فيصلى عليه المسلمون (مسند احمد ج ۲/ص ۴۰۶، واللفظ له، فتح الباري ج ۲/ص ۲۵۷/التصريح ص ۱۶۰)۔

له دې پاك ارشاد نه ښكاره شوه چې د حضرت عيسى عليه السلام اصلي هدف د يهودو اونصارو او اصلاح او ديهوديت اونصرانيت د اثراتو نه ټوله ځمكه پاكول دي، خودا زمانه د خاتم الانبياء ﷺ د نبوت او بعثت ده، له دې وجې به هغه د امت محمدي يو فرد جوړشي اود نبي ﷺ د خادم او خليفه په حيثيت سره به تشریف راوړي. څنگه چې په يوبل حديث كې ارشاد دى:

"واورئ! چې د حضرت عيسى بن مريم عليه السلام او زما په مينځ كې بل څوك نبي نه دى راغلى، واورئ! چې هغه زمانه وروسته زما په امت كې خليفه دى، واورئ! هغه به د جال قتل كړي، صليب به مات كړي، جزيه به بنده كړي، جنگ به خپله وسله او غورځوي، واورئ! كوم سړى چې تاسونه هغه بيا مومي، هغه ته دې زما سلام ووايي. (مجمع الزوائد ص ٢٠٥، ج ٨. درمنثور ص ٢٤٢، ج ٢).^[١]

له دې وجې نه د اسلام چې كوم خدمت هم هغه سرته رسوي اود هغه راتلل په حيثيت د نبي كريم ﷺ د يو خادم او په امت محمدي كې شامليدل به زموږ د نبي ﷺ په شان كې د كمې سبب نه وي، بلكې دهغه د سرداري او مشري او عزت او مرتبې يوه لويه كارنامه ده، هغه وخت به خلك وويني چې واقعي ټول تيرشوي انبياء (على نبينا وعليهم الصلوات والتسليمات) د نبي كريم ﷺ تابعدار دي، څنگه چې نبي ﷺ وفرمايل:

په الله قسم! كه موسى ژوندى واى، نودهغه له پاره به هم زما د اطاعت نه پرته بله لاره نه وى. (مشكوه شريف: ص ٣٠).^[٢]

حضرت عيسى عليه السلام په اسمان كې ژوندى دى

سوال: څنگه چې د قران او حديثو په رڼا كې واضحه ده چې حضرت عيسى عليه السلام په اسمان كې ژوندى دى، اوس موږ له تاسو نه پوښتنه کوو چې حضرت عيسى عليه السلام په كوم اسمان كې دى او دهغه د انساني ضرورياتو غوښتنې به څنگه پوره كيږي، مثلاً خوراك څښاك، ويده كېدل بيداريدل او الفت او محبت او نور د انسان د ضرورتونو شيان به ورته څنگه وركول كيږي، وضاحت يې وكړئ او موږ مطمئن كړئ.

[١] عن ابى هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الا ان عيسى بن مريم ليس بيني وبينه نبى ولا رسول الا انا خليفتي فى امتى من بعدى، الا انه يقتل الدجال ويكسر الصليب ويضع الجزية وتضع الحرب اوزارها، الا من ادركه منكم فليقرأ عليه السلام (درمنثور/ج ٢/ص ٢٤٢/واللفظ له، مجمع الزوائد/ج ٢/ص ٢٠٥).

[٢] عن جابر عن النبي صلى الله عليه وسلم حين اتاه عمر فقال.....ولو كان موسى حياً لما وسعه الا اتباعي (مشكوه/ص ٣٠).

جواب: د حضرت عيسى عليه السلام اسمان ته ژوندي خيژول او قيامت ته نژدې په دويم ځل ځمكې ته نازلېدل، خود اسلام قطعي عقیده ده، چې په هغه باندې دقران او حديث قطعي دلايل قائم دي او په دې دامت اجماع ده^(۱) دمعراج په حديث كې دي چې د نبي كريم ﷺ حضرت عيسى عليه السلام سره په دويم اسمان باندې ملاقات شوی و^(۲) په اسمان باندې د مادي غذا او د وړوكي او لوی اودس ماتي ضرورت نه راځي، څنگه چې جنتيانوته به ضرورت نه پېښېږي.^(۳)

د حضرت عيسى عليه السلام ژوند او راكوزيدل دقران او حديثوپه رڼا كې

زماپه زړه كې دوه درې سوالونه راغلي دي، چې دهغو جواب غواړم او دا جوابونه دې دقران مجيد په ذريعه وركړل شي اوزه تاسوته دا بنودل غواړم چې زه احمدي يم، كه چېرې تاسو زما د سوالونو صحيح جواب راكړ، نو كېداى شي چې زه تاسو ته ډير نژدې شم.

سوال نمبر ۱: ايا تاسو دقران مجيد نه دا بنودلى شئ چې حضرت عيسى عليه السلام ژوندى دى، په اسمان كې موجود دى او په دې دنيا كې وفات شوى نه دى؟

سوال نمبر ۲: ايا په قران مجيد كې چېرته ذكر شوي دي چې حضرت عيسى عليه السلام به په دويم ځل دنيا ته تشریف راوړي؟ او هغه به دراتلو سره دامام مهدي دعوه كوي؟

سوال نمبر ۳: د "كل ذائقة الموت لفظ معنا څه ده؟ او ايا دې سره دهغه په په دويم ځل راتلو څه اثر نه پريوځي؟

[۱] وبه صرح الحافظ عماد الدين ابن كثير حيث قال في تفسيره..... انه لعلم للساعة، وقد تواترت الاحاديث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه اخبر ب نزول عيسى عليه السلام قبل يوم القيامة اماماً عادلاً وحكماً مقسطاً، وصرح به في تفسير سورة النساء ايضاً، وذكر الحافظ ابن حجر في كتابه (فتح الباري) تواتر نزول عيسى عليه السلام عن ابي الحسين الابري، وقال في التلخيص الخبير من كتاب الطلاق، واما رفع عيسى عليه السلام فاتفق اصحاب الاخبار والتفسير على انه رفع ببدنه حياً..... الخ (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۵۸ تا ۶۲، تفسير ابن كثير/ج ۵/ص ۵۳۰/طبع رشيدية)۔

[۲] عن قتادة عن انس بن مالك..... ثم صعد بي حتى اتى السماء الثانية فاستفتح..... ففتح فلما خلصت اذا بحىي وعيسى وهما ابنا خالة..... الخ (مشكوة، باب المعراج/ص ۵۲۷)۔

[۳] ان الطعام انما جعل قوتاً لمن يعيش في الارض..... واما من رفعه الله الى السماء فانه يلطفه بقدرته ويفنيه عن الطعام والشراب كما اغنى الملائكة عنهما فيكون حينئذ طعامه التسبيح وشرابه التهليل كما قال صلى الله عليه وسلم: انى ابيت عند ربى يطعمنى ويسقيني (اليواقيت والجواهر، علامه شعراني/ج ۲/ص ۱۴۶) ايضاً عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان اهل الجنة ياكلون فيها ويشربون ولا يتفولون ولا يبولون ولا يتغوطون ولا يتمخطون، قالوا: فما بال الطعام؟ قال: جشاء ورشح كرشح المسك يلهمون التسبيح والتحميد كما تلهمون النفس رواه مسلم (مشكوة/ص ۴۹۶)۔

جواب: ترڅو پورې چې ستاسو ددې خبرې تعلق دی چې "که چېرې تاسو زما د سوالونو جواب صحيح راکړ، نو کېدای شي چې زه تاسو ته نژدې راشم".

داڅو يوازې دالله په توفيق او هدايت باندې منحصر ده، بيا هم تاسو چې کوم سوالونه کړي دي، زه دهغو جوابونه پيش کوم او دا فيصله ستاسو اودنورو لوستونکو کاردی چې زه جواب صحيح ورکوم او که نه، که چېرې زما په جواب کې چېرته څه خطا وي، نو تاسو په هغه نيوکې کولی شئ. وبالله التوفيق.

په اصل سوالونو باندې د بحث کولو نه وړاندې زه اجازه غواړم چې يوه اصولي خبره وړاندې کړم هغه دا چې د حضرت عيسى عليه السلام د ژوند او دهغه د دويم ځل تشریف مسئله نن اول ځل زما وستاسو په مخکې نه ده راغلې، بلکه د نبی کریم ﷺ دمبارک دور نه واخله ترننه پورې دا دامت اسلاميه متواتر او قطعي عقیده راروانه ده، دامت هيڅ دور داسې نه دی تير شوی چې په هغه کې د مسلمانانو د اعقیده نه وي پاتې شوي او دامت اکابر صحابه کرامو، تابعينو او دمجتهدين امامانو نه يو کس هم داسې نشته چې ددې عقیدې قائل نه وي، څنگه چې دلمونځ درکعتونو تعداد قطعي دی، دا رنگه په اسلام کې د حضرت عيسى عليه السلام د حیات او دراتلو عقیده هم قطعي ده.

پخپله جناب مرزا صاحب هم ددې اقرار کوي څنگه چې هغه ليکي: د مسيح ابن مريم دراتلو پيش گوښي د اول درجې پيش گوښي ده چې هغه ټولو په اتفاق قبوله کړې ده اوڅومره چې په صحاح کې پيشگوښانې ليکل شوي دي، هيڅ يوه پيشگوښي له دې سره برابره نه ثابتېږي، دتواتر اوله درجه دې ته حاصله ده. (ازاله او هام روحاني خزائن ص. ۴۰۰، ج ۳).

بل ځای کې ليکي: ددې امر نه په دنيا کې دهیچاهم انکار نشته چې په احاديثو کې د مسيح موعود ښکاره ښکاره پيشگوښي موجوده ده، بلکې تقريبا ټولو مسلمانانو په دې باندې اتفاق دی، چې د احاديثو له مخه ضرور يوسړی راتلونکی دی چې دهغه نوم به عيسى ابن مريم وي او دا پيشگوښي د بخاري، مسلم او ترمذي اوداسې نورو د احاديثو په کتابونو کې دومره په کثرت سره موندل کېږي چې ديو منصف مزاجه د تسلي له پاره کافي دي.

دا خبره د مسيح موعود د راتلو په دومره زور سره په هره زمانه کې خوره شوې معلومېږي چې له دې نه به زيات هيڅ جهالت نه وي چې ددې دتواتر نه انکار وکړل شي، زه ريښتيا وایم چې که چېرې د اسلام هغه کتابونه چې دهغو له مخه دا سلسله وار خبر شائع شوی راروان دی دا صدی وار مرتب کړي راجمع کړل شي، نو داسې کتابونه به د زرگونو نه څه کم نه وي، خو دا پيژندل هغه سړي ته مشکل دي چې له اسلامي کتابونو نه بالکل ناخبره وي ("شهادة القران

مرزا صاحب د حضرت عيسى عليه السلام د راتلو احاديث متواتر او دامت د اعتقادي عقائدو مظهر گرځوي او ليکي:

"بيا داسې احاديث چې تعامل اعتقادي يا عملي کې راغلل، د اسلام دمختلفو ډلو يوشعار گرځيدلی و، دهغو د قطعيت او دتواتر په نسبت کلام کول، خوپه حقيقت کې ليونتوب اود ديوانگي يوه شعبه ده" (شهادة القرآن ص ۵، روحانی خزائن ص ۳۰۱ ج ۶).
د جناب مرزا صاحب دا ارشادات دزيات تشریح او وضاحت محتاج نه دي، خو بيا به هم په دې باندې دومره اضافه ضرور وکړم.

۱- د نبي کریم ﷺ په احاديثو کې (کوم چې مرزا صاحب قطعي متواتر تسليموي) د يو گمنام مسيح موعود " د راتلو پيش گويي نه ده شوې، بلکې پوره وضاحت او صراحت سره د حضرت عيسى عليه السلام قيامت ته نژدې د دويم ځل نازلیدو خبر ورکړل شوی دی، د ټول امت اسلاميه يو يو کس د قران کریم او د احاديثو په رڼا کې يوازې يو شخصيت د "عيسى عليه السلام" په نوم سره پيژني، شخصيت نه پرته د بل چا له پاره "د عيسى بن مريم عليه السلام" لفظ په اسلامي ډکشنري کې کله هم نه دی استعمال شوی.

۲: د نبي کریم ﷺ نه واخله تر ننه پورې په امت اسلاميه کې چې څنگه د حضرت عيسى عليه السلام د راتلو عقیده په تواتر سره را روانه ده، دا رنگه دهغه ژوند اود رفع اسماني عقیده هم په تواتر سره را روانه ده اودا دواړه عقيدې هميشه لازم او ملزوم پاتې شوي دي.

۳: په کومو زرگونو کتابونو کې يې چې صدې وار او د حضرت عيسى عليه السلام راتلل ليکلي دي، همدغه کتابونو کې يې دا هم ليکلي دي چې هغه ﷺ په اسمان کې ژوندی دی او قيامت ته نژدې به تشریف راوړي، نوکه چېرې د عيسى عليه السلام د راتلو نه انکار د مرزا صاحب په قول د ديوانگي او ليونتوب يوه شعبه ده نو دهغه د حيات دانکار به هم يقينا دا حکم وي ددې تمهيدې گزارشاتو نه اوس ستاسو د سوالونو جوابونه وړاندې کوم.

(۱) د عيسى عليه السلام ژوند

تاسو پوښتنه کړې وه چې ايا د قران کریم نه دا ثابتيدلی شي چې حضرت عيسى عليه السلام وفات نه دی، بلکې هغه ژوندی دی، په جواب کې دا عرض دی چې د قران کریم د گڼو ايتونو نه دا عقیده ثابته ده چې الله تعالی حضرت عيسى عليه السلام د يهودو د نيولونه بچ کړ او ژوندی يې اسمان ته پورته کړ.

دويمې ايت: په سورة النساء ايت نمبر ۱۵۷، ۱۵۸ کې د يهودو دا دعوا نقل شوي ده چې "موږ مسيح بن مريم رسول الله قتل کړ" الله تعالی د دوی ددې ملعونې دعوي ترديد کوي او فرمايي چې هغوی خونه عيسى عليه السلام قتل کړ او نه يې پانسي کړ، بلکې دوی ته اشتباه وشوه

اوهغوى يقيناً هغه ﷺ نه دى قتل كړى، بلكې هغه الله تعالى خپل طرف ته پورته كړ او الله ډير لوى طاقت والا دى او ډير حكمت والا دى.^{۱۱}

دلته ستاسو څو شيانو طرف ته توجه راگرځوم:

۱: د يهودو د دعوي ترديد كولو سره الله تعالى دقتل او پانسي كولو ترديد وكړ، له دې نه وروسته يې دقتل او د رفع په مينځ كې مقابله وكړه او دقتل نفې يې وكړه او دهغه په ځاى يې رفع ثابت كړه.

۲: چېرته چې د رفع او دقتل په مينځ كې دا شان مقابله وي څنگه چې په دې ايت كې ده، هلته د رفع نه مراد د روح او جسم د دواړو رفع مراد كېداى شي، يعنې ژوندي پورته كول يوازې د روح رفع مراد كېداى شي اونه رفع درجات مراد كېداى شي، په قران كريم، حديث نبي ﷺ او د عربو په محاوراتو كې به داسې يو مثال هم پيدا نه شي چې يوځاى كې دقتل نفې يې كړې وي او دهغه په ځاى رفع ثابت شوې وي او هلته يوازې روح يا درجات مراد شوي وي او نه دا د عربيت په لحاظ سره صحيح دى.^{۱۲}

۳: الله تعالى دجهت او دمكان نه پاك دى، خو اسمان د وچتوالي طرف ته دى او وچتوالى دالله تعالى دشان سره لائق دى، له دې وجې د قران په ژبه كې د "رفع الى الله" معنا ده داسمان طرف ته اوچتول.

۴: دحضرت عيسى عليه السلام د يهودو د هلاكت نه بچ كول او صحيح سالم اسمان ته خيژول دهغه د قدر او منزلت دليل دى، دغه رفع جسماني هم ده او روحاني او مرتبي هم، دې ته يوازې رفع جسماني ويلو سره دا د رفع روحاني مقابل گڼل غلط دي، ښكاره ده چې كه چېرې يوازې "دروح رفع" عزت او كرامت وي، نو د روح او جسم د دواړو رفع "ددې نه زيات د عزت او كرامت سبب دى.

۵: دهغه اسمان ته د اوچتولو واقعه دعامو خلكو د عقل نه پورته ده او ددې خبرې احتمال و چې خلك به ددې په باره كې مختلف قسمه اعتراضونه كوي چې هغه اسمان ته څنگه وخيژول شو؟ ددې څه ضرورت و؟ ولې الله تعالى په ځمكه باندې دهغه حفاظت نه شو كولى؟ دحضرت عيسى عليه السلام نه پرته بل كوم نبي ولې ونه خيژول شو، اوداسې نور...

ددې ټولو شبهاو جواب په "وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا" كې وركړل شو، يعنې الله تعالى غالب

[۱] "وقولهم انا قتلنا المسيح عيس ابن مريم رسول الله، وما قتلوه وما صلبوه ولكن شبه لهم..... وما قتلوه يقينا بل رفعه الله اليه وكان الله عزيزا حكيما" (النساء/ ۱۵۸، ۱۵۷).

[۲] قوله (اني متوفيك) يدل على حصول التوفي وهو جنس تحته انواع بعضها بالموت وبعضها بالاصعاد الى السماء فلما قال بعده (ورافعك الي) كان هذا تعييناً للنوع ولم يكن تكراراً (تفسير كبير/ ج ۶۸/ ۸) فالرفع في الاجسام حقيقة في الحركة والانتقال، وفي المعاني: محمول على ما يقتضيه المقام (المصباح المنير/ ص ۱۳۹).

دی، ټول کائنات دهغه په قبضه او قدرت کې دي، له دې وجې د حضرت عیسیٰ علیه السلام صحیح سالم او چټول هیڅ مشکل نه دي او هلته دهغه د ژوندی ساتلو استعداد پیدا کول دهغه په قدرت کې دي.

د کائناتو هیڅ یوشی دهغه د ارادې په مینځ کې خنډ نه شي راتلی اوبیا هغه حکیم مطلق هم دی، که چېرې تاته د حضرت عیسیٰ علیه السلام د خپژولو حکمت په پوهه کې نه راځي، نو تاسو ته په اجمالي طور باندې دا ایمان ساتل پکار دي چې ددې حکیم مطلق د حضرت عیسیٰ علیه السلام خپژول به هم د حکمت نه خالي نه وي، له دې وجې تاسو ته د اعتراضونو په ځای د الله تعالیٰ په حکمت بالغه باندې ایمان ساتل پکار دي.

۶: ددې ایت په تفسیر کې داوولې پېړۍ نه تر ديارلسمې پېړۍ پورې ټولو مفسرینو لیکلي دي چې حضرت عیسیٰ علیه السلام ژوندی اسمان ته اوچت کړل شواو هغه به قیامت ته نژدې د اسمان نه راکوزیږي د ټولو بزرگانو حوالې ورکول ممکن نه دي له دې وجې زه د نبی کریم ﷺ او د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما په تفسیر باندې اکتفاء کوم:

"خوک چې د قران کریم په پوهیدلو کې اول نمبر دی او په دې باره کې ددوی په حق کې د نبی کریم ﷺ یوه دعا هم ده" (۱۱). (ازاله او هام ص ۲۴۷، روحانی خزائن ص ۲۲۵ ج ۳).

په تفسیر درمنثور (۳۲، ۲)، تفسیر ابن کثیر (۳۲۲، ۱)، تفسیر ابن جریر (۲۰۲، ۳) کې یې دا ارشاد نقل کړی دی چې هغه ﷺ یهودو ته وفرمایل: "بیشکه عیسیٰ علیه السلام مړنه دی اوبیشکه هغه به تاسو ته په دویم ځل راځي" (۱۲).

په تفسیر درمنثور (۳، ۲) کې دي چې نبی کریم ﷺ د عیسیایانوسره په بحث کولو کې وفرمایل: "ایا تاسو نه پوهیږئ چې زموږ رب ژوندی دی، هیڅ کله به نه مري او عیسیٰ علیه السلام ته به مړه راځي؟" (۱۳).

په تفسیر ابن کثیر (۵۷۴، ۱)، تفسیر درمنثور (۲۳۸، ۲) کې د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما په صحیح سند سره منقول دي چې کله یهودیان د حضرت عیسیٰ علیه السلام د نیولو له پاره راغلل، نو الله تعالیٰ دهغه شباهت په یوسري باندې واچو، یهودو دا د مسیح مشابه وگاڼه او په صلیب یې

[۱] عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: ضمنى النبي صلى الله عليه وسلم الى صدره فقال: اللهم علمه الحكمة، وفي رواية: علمه الكتاب ورواه البخاري وعنه قال: ان النبي صلى الله عليه وسلم دخل الخلاء فوضعت له وضوء فلما خرج قال: من وضع هذا؟ فاخبر فقال: اللهم فقهه في الدين متفق عليه (مشکوٰۃ/ص ۵۶۹/باب مناقب اهل البيت، الفصل الاول).

[۲] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لليهود: ان عيسى لم يمت وانه راجع اليكم قبل يوم القيامة (درمنثور/ج ۲/ص ۳۶).

[۳] عن الربيع قال: ان النصارى اتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فخاصموه في عيسى بن مريم..... قال: الستم تعلمون ان ربنا حي لا يموت وان عيسى ياتي عليه الفناء؟ قالوا: بلى (تفسير درمنثور/ج ۲/ص ۳/طبع ايران).

خوړند کړ او حضرت عیسیٰ علیه السلام دهغه ځای له چټ نه ژوندی اسمان ته وخیژول شو؟^[۱]

څنگه چې مایورته عرض کړی دی چې ټول اکابر مفسرین او مجددین متفق دي چې ددې ایت مطابق حضرت عیسیٰ علیه السلام صحیح سالم ژوندی اسمان ته ځیژول شوی دی، له فلاسفه وو اوزنادقه وو نه پرته دسلفو نه هیڅ یو قابل ذکر سړی ددې نه منکر نه دی^[۲] اونه څوک ددې خبرې قائل دي چې حضرت عیسیٰ علیه السلام په سولۍ (دار) ختلو اوبیاد صلیبي زخمونو جوړیدو نه پس کشمیر ته لاړ او هلته درې اویا کاله پس دهغه وفات شو.

اوس تاسو پخپله انصاف وکړئ چې د امت ددې اعتقادي تعامل نه پس د حضرت عیسیٰ علیه السلام په رفع اسماني کې شک کول اودهغه په قطعیت او تواتر کې کلام کول د جناب مرزا صاحب په قول "په حقیقت کې د دیوانګي او جنون یوه شعبه" ده او که نه ده؟

(۲) د حضرت عیسیٰ علیه السلام په دویم ځل راتلل

د سیدنا عیسیٰ علیه السلام د دویم ځل راتللو مضمون د قران کریم په څو ایتونو کې بیان شوی دی او-- دا ویل بالکل صحیح دي چې د نبی کریم ﷺ هغه متواتر احادیث کومو کې چې د حضرت عیسیٰ علیه السلام دنزول خبر ورکړل شوی دی او په کومو باندې چې په قول د مرزا صاحب "د امت اعتقادي تعامل راروان دی"^[۳] هغه ټول هم ددې ایتونو تفسیر دی.

اول آیت: په سورت الصف ایت نمبر ۹ کې ارشاد دی: "هماغه دی چا چې خپل رسول ولېږه د هدایت او حق دین یې ورکړ چې هغه غالب کړي په ټولو دینونو باندې، که څه هم مشرکان دا نه خوښوي."^[۴]

"دا ایت د جسماني او ملکي سیاست په طور باندې د حضرت مسیح په حق کې پېش گوښي ده او چې د دین اسلام د کومې دکاملې غلبې وعده شوې ده هغه غلبه به د مسیح په ذریعه ظاهريزې او چې کله حضرت مسیح علیه السلام په دویم ځل دې دنیا ته تشریف راوړي، نو دهغه په لاس باندې به دین اسلام د دنیا ټولو اطرافو کې خورېږي، خو دې عاجز باندې ښکاره شوې

[۱] (وقولهم انا قتلنا المسيح) عن ابن عباس رضی الله عنهما قال: لما اراد الله ان يرفع عيسى الى السماء خرج الى اصحابه.... فالقى عليه (ای علی احد من حواریه) شبه عيسى ورفع عيسى من روزنة في البيت الى السماء، قال: وجاء الطالب من اليهود فاخذوا الشبه فقتلوه ثم صلبوه..... الخ (تفسیر درمنثور/ ج ۲/ ص ۲۳۸/ طبع ایران)۔

[۲] فان قيل: فما الدليل على نزول عيسى عليه السلام من القران؟ فالجواب: الدليل على نزوله قوله تعالى: وان من اهل الكتب الا ليوثن به قبل موته ای حين يزل ويجمعون عليه، وانكرت المعتزلة والفلاسقة واليهود والنصارى عروجه بجسده الى السماء (اليواقيت والجواهر/ ج ۲/ ص ۱۴۶/ حصه دوم، طبع مصر)۔

[۳] شهادة القران/ ص ۵/ روحاني خزائن/ ج ۶/ ص ۳۰۱۔

[۴] "هو الذي ارسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون" (الصف/ ۹)۔

ده چې چا دا خاکسار دخپل غربت او انكسار او توكل او ايثار اودايتونو او انوارو دمخه دمسيح موعود د اولني ژوند نمونه ده، ددې عاجز حضرت مسيح سره مكمل مشابهت دى، ځكه خداوند كريم د مسيح پورته ذكرشوي پيش گويي كې دابتداء نه دا عاجز هم شريك كړى دى، يعنې دحضرت مسيح پورته ذكرشوي پيش گويي ظاهري او جسماني طورباندې مصداق دى او دا عاجز روحاني اومعقولي طورباندې (براهين احمديه مصنفه مرزا غلام احمد صاحب ص ۴۹۸، ۴۹۹) روحاني خزائن ص ۵۹۳، ۵۹۴، جلد ۱).

يعنې خداى هغه خداى دې چاچې خپل رسول ته يو كامل هدايت او ريښتيني دين ورکړ او ويې ليرېه چې هغه په هر قسمه دين باندې غالب كړي، يعنې په ټوله دنيا يوه غلبه هغه ته ورکړي او دټولې دنيا دغه غلبه دنبي ﷺ په زمانه كې ظاهره شوه اوممكنه نه ده چې دخداى په پيش گويي كې څه خلاف راشي ځكه ددې ايت په نسبت دهغه ټولو متقدمينو اتفاق دى كوم چې زموږ نه مخكې تيرشوي دي چې داغلبه به دمسيح موعود په وخت كې ظهور ته راځي. (چشمه معرفت مصنفه مرزا غلام احمد صاحب ص ۹۱، ۸۳، روحاني خزائن جلد ۲۳ ص ۹۱).

د جناب مرزا صاحب دې تفسير نه څو خبرې معلومې شوې:

(۱) په دې ايت كې دحضرت عيسى ﷺ جسماني طور باندې ددويم ځل راتللو پيش گويي شوې ده.

(۲) مرزا صاحب باندې دالهام په ذريعه دالله تعالى له طرف نه ظاهره شوې ده

چې حضرت عيسى ﷺ ددې ايت دپيش گويي جسماني اوظاهري طورباندې مصداق دى.

(۳) دامت ټول مفسرين په دې باندې متفق دي چې د اسلام كامله غلبه به دحضرت مسيح ﷺ په وخت كې وي.

دجناب مرزا صاحب ددې الهامي تفسير نه په كوم چې د ټولو مفسرينو د اتفاق مهر هم لگيدلى دى، دا ثابته شوه چې دالله پاك ددې قراني وعدي مطابق به سيدنا عيسى ﷺ ضروريه دويم ځل تشریف راوړي اودهغه په لاس به اسلام په ټولو مذهبونو باندې غالب كيږي، څنگه چې دنبي كريم ﷺ ارشاد هم دى چې "الله تعالى به دعيسى ﷺ په زمانه كې ټول مذاهب ختم كړي." (ابو داؤد، مسند احمد، مستدرک حاكم).^(۱)

وروسته جناب مرزا صاحب پخپله دمسيحيت منصب سنبال كړ، خو دا فيصله خوتاسو كولى شئ چې ايا دده په زمانه كې اسلام ته كامله غلبه نصيب شوه؟ نه! بلکې ددې برعكس دا وشو چې دټولې دنيا مسلمانان د مرزا صاحب اودهغه دډلې نه منلو په وجه كافر وگرځيدل، بل خوا مسلمانانو مرزا صاحب اودهغه ډله داسلام نه يو جدا فرقه وگڼله.

نتيجه دا شوه چې داسلام هغه كامله غلبه ښكاره نه شوه، كومه چې دحضرت عيسى عليه السلام په لاس مقدره وه، له دې وجې دجناب مرزا صاحب دمسيحيت دعوي باوجود زمانه دقران د وعدې په انتظار كې ده او يقين ساتل پكار دي چې حضرت عيسى عليه السلام به ددې وعدې دپوره كولو له پاره بنفيس نفيس پخپله تشریف راوړي ځكه چې په قول د مرزا صاحب ----- "ممکنه نه ده چې دخداى پاك پيش گويي كې تخلف راشي".

دويم آيت: په سورت النساء ايت نمبر ۱۵۹ كې هم الله تعالى د حضرت عيسى عليه السلام د دويم ځل تشریف راوړلو او د ټولو اهل كتابو په هغه باندې د ايمان راوړلو خبر ورکړى دى څنگه چې ارشاد دى: ^(۱)

"هيخ يوکس د اهل کتابونه نه دى مگر خامخا به دهغه له مرگه مخکې په هغه ايمان راوړي او د قيامت په ورځ به په دوى باندې گواه وي" (فصل الخطاب ص ۸۰ جلد ۲ مؤلفه حکيم نوردين قاديانى)

د حکيم صاحب ترجمه د دولسمې پېړۍ دمجدد حضرت شاه ولي الله صاحب رحمه الله د فارسي ترجمې گويا اردو ترجمه ده، شاه صاحب رحمه الله ددې په حاشيه كې ليكي: "يعني يهود كى حاضر شونډ نزول عيسى را البته ايمان آرند".

"يعني د ايت مطلب دا دى چې كوم يهوديان د عيسى عليه السلام د نزول په وخت كې موجود وي هغوى به ايمان راوړي".

ددې ايت د ترجمې نه معلومه شوه چې:

۱: د عيسى عليه السلام په اخري زمانه كې په دويم ځل تشریف راوړل مقدر دي.

۲: دغه وخت به ټول اهل كتاب په هغه باندې ايمان راوړي.

۳: او له دې نه وروسته به دهغه وفات شي.

په ټول قران مجيد كې يوازې په دې موقع باندې د حضرت عيسى عليه السلام د مرگ ذكر دى چې له دې نه مخکې دټولو اهل كتابو په ده باندې ايمان راوړل شرط دي، اوس ددې ايت هغه تفسير ملاحظه كړئ كوم چې دنبي كريم ﷺ او د اكابرو صحابه وو او تابعينو نه نقل دى:

په صحيح بخاري ص ۴۹۰، ج ۱ كې د حضرت عيسى عليه السلام په حالاتو كې امام بخاري يوباب تړلى دى. "باب نزول عيسى بن مريم عليه السلام" او ددې لاندې يې دا حديث ذكر كړى دى:

"حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله ﷺ وفرمايل په هغه ذات مې دې قسم وي چې زما روح دهغه په قبضه كې دى، نژدې ده چې نازل به شي په تاسو كې ابن مريم د عادل حاكم په حيثيت سره "صليب به مات كړي او خنزيران به قتل كړي، جنگ به بند كړي او مال به ډير شي تردې چې هيخ كس به يې نه قبلوي، تردې چې يوه سجده به بهتره وي له ټولې دنيا د دولت نه، بيا يې وفرمايل ابوهريره رضي الله عنه چې لولئ كه چېرې غواړئ د قران كريم ايت "اوله

[۱] "وان من اهل الكتب الا ليؤمنن به قبل موته ويوم القيمة يكون عليهم شهيداً" (النساء/۱۵۹)۔

اهل کتابونه هيڅ څوک نه ی مگر ضرور به ايمان راوړي په حضرت عيسى عليه السلام باندې دهغه د مرگ نه مخکې او عيسى عليه السلام به د قيامت په ورځ باندې په دوی باندې گواه وي.^(۱۱)

دنبی کریم ﷺ دا وينا مبارکه د قران ددې ايت تفسير دی له دې وجې حضرت ابوهريره رضي الله عنه ددې له پاره دايت حواله ورکړه، دامام محمد بن سيرين رضي الله عنه وينا ده چې د ابوهريره رضي الله عنه هريو حديث دنبی کریم ﷺ نه وي، طحاوی شريف (ص ۲۱، ج ۱).^(۱۲)

د بخاري شريف په همدې صفحه باندې د حضرت عيسى بن مريم عليه السلام د نازلیدو خبر ورکولو کې نبی کریم ﷺ د «وامامکم منکم»، و فرمايل^(۱۳)

دا حديث هم ابوهريره رضي الله عنه روايت دی چې ددې نه ښکاريږي چې له واپو حديثونونه دنبی کریم ﷺ يوم مقصد دی او هغه دا چې حضرت عيسى عليه السلام به په اخري زمانه کې د عادل حاکم په حيثيت سره دې امت ته تشریف راوړي.

۲: په کنز العمال ص ۲۶۷ ج ۷. (حديث نمبر ۳۹۷۲۲ ص ۲۵۷) کې د ابن عباس رضي الله عنه په روايت دنبی کریم ﷺ ارشاد دی چې "زما ورور عيسى بن مريم به د اسمان نه نازلېږي. الخ".^(۱۴)

۳: دامام بيهقي په کتاب الاسماء والصفات ص ۴۲۴ کې دنبی کریم ﷺ وينا ده چې "تاسو به څنگه يئ هرکله چې عيسى بن مريم عليه السلام په تاسو کې د اسمان نه نازل شي او په تاسو کې به شامل شي او ستاسو امام به وي".^(۱۵)

۴: په تفسير درمنثور ص ۲۴۲ ج ۲ کې دنبی کریم ﷺ وينا ده چې "زما اود عيسى بن مريم په مينځ کې څوک نبی او رسول نه دی رالېږل شوی، گورئ هغه به زمانه وروسته زما په امت کې زما خليفه وي".^(۱۶)

[۱] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذي نفسي بيده! ليوشكن ان ينزل فيكم ابن مريم حكما عدلاً فيكسر الصليب ويقتل الخمر ويضع الحرب ويفيض المال حتى لا يقبله احد حتى تكون السجدة الواحدة خير من الدنيا وما فيها، ثم يقول ابوهريرة: واقرأوا ان شئتم: وان من اهل الكتب الا ليؤمنن به قبل موته ويوم القيمة يكون عليهم شهيداً. (بخاري، باب نزول عيسى عليه السلام/ج ۱/ص ۴۹۰)۔

[۲] عن محمد بن سيرين انه كان اذا حدث عن ابي هريرة فقليل له عن النبي صلى الله عليه وسلم فقال: كل حديث ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم..... الخ (طحاوی شريف/ج ۱/ص ۱۹/طبع مکتبه حقانيه)۔

[۳] ان ابا هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كيف انتم اذا نزل ابن مريم فيكم وامامكم منكم (بخاري/ج ۱/ص ۴۹۰/باب نزول عيسى عليه السلام)۔

[۴] قال ابن عباس: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فعند ذالك ينزل اخي عيسى ابن مريم من السماء..... الخ)۔

[۵] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كيف انتم اذا نزل فيكم ابن مريم من السماء وامامكم منكم (كتاب الاسماء والصفات للبيهقي/ص ۴۲۴)۔

[۶] عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الا ان عيسى بن مريم ليس بيني وبينه نبی ولا رسول الا انه خليفتي في امتي من بعدي (تفسير درمنثور/ج ۲/ص ۲۴۲/طبع ايران)۔

۵: په ابوداؤد ص ۵۹۴ او په مسند احمد ج ۲ ص ۴۰۲ کې د نبي کریم ﷺ وينا ده چې انبياء کرام پلار شريك (علاتي) وروڼه دي، ددوی ميندې (شريعتونه) جدا جدا دي او دين د ټولو يو دی او زما سره د ټولو نه زيات تعلق د عيسی بن مریم ﷺ دی، ځکه چې زما او دهغه په مينځ کې هيڅوک نبي نه دی راغلی او بيشکه هغه به په تاسو کې نازلېږي، چې کله هغه ووينئ، نووې پيژنئ دهغه حليه (شکل) دا دی: درميانه قد، سور سپين رنګ، دزيړنګ جامې به يې په بدن وي د سر نه يې گويا څاڅکې تويږي، اگر چې هغه ته لوندوالی نه وي رسيدلی، دخلکوسره به په اسلام باندې قتال کوي، صليب به مات کړي، خنزيران به قتل کړي، جزيه به بنده کړي او الله پاک به دهغه په زمانه کې ټول مذهبونه ختم کړي او مسيح دجال به هلاک کړي په ځمکه کې به څلويښت کاله اوسيږي، بيا به هغه وفات شي او مسلمانان به دهغه جنازه وکړي.^(۱)

دا خو د نبي کریم ﷺ ويناوې دي، چې دې سره دزيړ بحث ايت تشرېح کيږي اوس دڅو صحابه وو او تابعينو تفسير هم وگورئ:

(۱) په مستدرک حاکم ص ۳۰۹ ج ۲. درمنثور ص ۲۴۱ ج ۲ او په تفسير ابن جرير ص ۱۴ ج ۲ کې حضرت ابن عباس رضی الله عنهما ددې ايت تفسير کړی دی چې په دې ايت کې د حضرت عيسی ﷺ په دويم ځل تشرېف راوړلو خبر ورکړل شوی دی او دا چې کله هغه تشرېف راوړي، نو دهغه د مرګ نه مخکې به ټول اهل کتاب ايمان راوړي.^(۲)

(۲) ام المؤمنين حضرت ام سلمه رضي الله عنها ددې ايت تفسير دا کوي چې هراهل کتاب به دخپل مرګ نه مخکې په حضرت عيسی ﷺ باندې ايمان راوړي او چې کله هغه د قيامت نه مخکې د اسمان نه نازلېږي، نو په دغه وخت کې چې څومره اهل کتاب وي دهغه د مرګ نه مخکې به

[۱] عن ابی هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: الانبياء اخوة لعلات امهاتهم شتى ودينهم واحد، وانا اولی الناس بعيسى ابن مريم لانه لم يكن بيني وبينه نبي، وانه نازل، فاذا رأيتموه فاعرفوه فانه رجل مربوع الى الحمرة والبياض، عليه ثوبان ممصران كان رأسه يقطر وان لم يصبه بلل، فيدق الصليب ويقتل الخنزير، ويضع الجزية، ويدعو الناس الى الاسلام فيهلك الله في زمانه الملل كلها غير الاسلام ويهلك الله في زمانه المسيح الدجال الكذاب..... فيمكث اربعين سنة ثم يتوفى ويصلى على المسلمون (مسند احمد ج ۲/ص ۴۰۶) عن ابی هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ليس بيني وبينه يعني عيسى عليه السلام نبي وانه نازل فاذا رأيتموه فاعرفوه رجل مربوع الى الحمرة والبياض بين مصرتين كان رأسه يقطر وان لم يصبه بلل، فيقاتل الناس على الاسلام فيدق الصليب ويقتل الخنزير ويضع الجزية ويهلك الله في زمانه الملل كلها الا الاسلام ويهلك المسيح الدجال فيمكث في الارض اربعين سنة ثم يتوفى فيصلى عليه المسلمون (سنن ابی داؤد ج ۲/ص ۲۳۸)۔

[۲] عن ابن عباس في قوله: "وان من اهل الكتب الا ليؤمنن به قبل موته" قال: قبل موت عيسى واخرج ابن جرير عن ابن عباس في الآية قال: يعني انه سيدرك اناس من اهل الكتاب حين يبعث عيسى سيؤمنون به)

په هغه باندې ايمان راوړي. (تفسير درمنثور ص ۲۴۱ ج ۲).^[۱]
 ۳: د درمنثور په ذکر شوي صفحه باندې دا تفسير د حضرت علي کرم الله وجهه له زوی حضرت محمد بن الحنفیه نه هم منقول دی.^[۲]

۴: اوپه تفسير ابن جرير ص ۱۴، ج ۲ کې همدا تفسير د اکابر و تابعينو حضرت قتاده رضي الله عنه، حضرت محمد بن زيد مدني رضي الله عنه، (د امام مالک رضي الله عنه استاد) حضرت ابو مالک غفاري رضي الله عنه اود حضرت حسن بصري رضي الله عنه نه منقول دی د حضرت حسن بصري رضي الله عنه الفاظ دا دي:

”په ايت کې چې د کوم ايمان راوړلو ذکر شوی دی دابه د حضرت عيسى عليه السلام د مرگ نه مخکې وي، په الله قسم! هغه اوس هم په اسمان کې ژوندی دی، خو چې اخري زمانه کې کله هغه نازل شي، نو په هغه باندې به ټول خلک ايمان راوړي.“^[۳]

ددې ايت تفسير چې کوم مادنبي کریم عليه السلام اود صحابه وو او تابعينو نه نقل کړی دی، وروسته ټولو مفسرينو دا نقل کړی دي او ددې صحت يې منلی دی، نو هيڅ شک نشته چې الله تعالی په دې ايت کې د حضرت عيسى عليه السلام د دويم ځل تشریف راوړلو خبر ورکړی دی او د نبي عليه السلام له زمانې تر ننه پورې همدا عقیده په مسلمانانو کې راروانه ده.

دويم آيت: په سورت زخرف ايت نمبر ۲۱ کې د حضرت عيسى عليه السلام په تذکره کولو سره ويناده: ”او هغه د قيامت نښه ده، نو تاسو په دې کې شک مه کوئ.“^[۴]

ددې ايت په تفسير کې دنبي کریم عليه السلام او د ديزو صحابه وو او تابعينو ويناده چې د حضرت عيسى عليه السلام په اخري زمانه کې نازلیدل به د قيامت د نژدې کېدونښه وي.

۱: په صحيح ابن حبان کې د ابن عباس رضی الله عنهما نه دنبي کریم عليه السلام دا وينا نقل شوې ده چې نبي کریم عليه السلام ددې ايت په تفسير کې وفرمايل: ”د قيامت نه مخکې د عيسى بن مريم عليه السلام نازلیدل د قيامت نښه ده.“ (موارد الظمان ص ۴۳۵ حديث نمبر ۱۷۵۸).^[۵]

[۱] قال الله: وان من اهل الكتب الا ليؤمنن به قبل موته..... فاذا كان عند نزول عيسى امنن به احياءهم كما امنن به موتاهم..... قال شهر وايم الله ما حدثني الا ام سلمة (تفسير درمنثور ج ۲/ص ۲۴۱/طبع ايران)

[۲] واخرج عبد بن حميد..... عن محمد بن علي بن ابي طالب هو ابن الحنفية قال: ليس من اهل الكتاب احد الا اتته الملائكة يضربون وجهه دبره ثم يقال: يا عبد الله! ان عيسى روح الله وكلمته كذبت على الله وزعمت انه الله، ان عيسى لم يمت وانه رفع الى السماء وهو نازل قبل ان تقوم الساعة فلا يقي يهودى ولا نصرانى الا امن به (درمنثور ج ۲/ص ۲۴۱)۔

[۳] عن الحسن البصري في قوله تعالى: ”وان من اهل الكتب الا ليؤمنن به قبل موته“ قال: قبل موت عيسى، والله ان الان لحي عند الله ولكن اذا نزل امنوا به اجمعون (تفسير ابن جرير ج ۶/ص ۱۴/طبع بيروت)۔

[۴] وانه لعلم للساعة فلا تمترن بها (الزخرف/۶۱)۔

[۵] عن ابن عباس، عن النبي صلى الله عليه وسلم في قوله: وانه لعلم للساعة، قال: نزول عيسى بن مريم قبل يوم القيامة

۲: حضرت حذيفه بن اسيد الغفاري رضي الله عنه فرمايي چې موږ پخپل مينځ کې مذاکره کوله چې په دې کې نبي کریم صلی الله علیه و آله راغی، نو ويې فرمايل چې څه مذاکره کېده؟ موږ عرض وکړ چې دقيامت ذکر مو کاوو ويې فرمايل: چې قیامت به نه راځي ترڅو چې د هغه نه مخکې لس نښې نه ونه وينئ! دخان، دجال، دابة الارض، دمغرب له طرفه لمر راختل، دعيسى ابن مريم نازلیدل، دياجوج ماجوج راتلل الخ. (صحيح مسلم مشکوة شريف ص ۴۷۲).^(۱۱)

۳: اود معراج حديث چې هغه مامخکې هم څوځله نقل کړی دی، نبي کریم صلی الله علیه و آله فرمايي چې د معراج په شپه زما ملاقات دحضرت ابراهيم عليه السلام، حضرت موسى او حضرت عيسى (عليهم السلام) سره وشو، دقيامت ذکر کېده چې کله به راځي، دحضرت ابراهيم عليه السلام نه پوښتنه وشوه، نو هغه لاعلمي ښکاره کړه، دموسى عليه السلام نه پوښتنه وشوه، نو هغه هم لاعلمي ښکاره کړه، بيا دحضرت عيسى عليه السلام وار راغی، نو هغه وفرمايل:

"دقيامت صحيح وخت، خودالله تعالى نه پرته هيچاته هم معلوم نه دی، خو زما سره زما درب يوه وعده ده چې قیامت ته نژدې به دجال راوځي، نوزه به دهغه قتلولو له پاره نازلېږم." (وراندې دجال دقتل اوياجوج ماجوج دراوتلو تفصيل دی، له دې نه وروسته يې وفرمايل، زما سره زما درب وعده ده چې کله داټول هرڅه وشي، نو دقيامت مثال به د پوره ورځود حاملې په شان وي."

(مسند احمد ص ۳۷۵، ج ۱. ابن ماجه ص ۳۰۹، تفسير ابن جرير ص ۷۲ ج ۱۷. مستدرک

حاک: ج ۴ ص ۴۸۸. وض ۵۴۵. فتح الباري ص ۷۹ ج ۱۳. درمنثور ص ۳۳۲ ج ۴).^(۱۲)

دنبی کریم صلی الله علیه و آله له دې ويناوو، د ايت له تفسير او دحضرت عيسى عليه السلام له وينا (چې هغه دانبیاء کرامو عليهم السلام په گڼه کې وفرمايل او نبي کریم صلی الله علیه و آله دصحابه وو په مخکې نقل کړه) نه ښکارېږي چې دحضرت عيسى عليه السلام دقيامت دښې په طور باندې په دويم ځل تشریف راوړل او راتلو سره دجال لعین قتلول په دې باندې دالله تعالى وعده دښانو اتفاق او دصحابه وو اجماع ده او د تير شويو پېړيو ټولو مجددينو دا تسليم کړې ده.

[۱] عن حذيفة بن اسيد الغفاري رضي الله عنه قال: اطلع النبي صلى الله عليه وسلم علينا، ونحن نتذاكر فقال: ما تذاكرون؟ قالوا: نذكر الساعة، قال: انما لن تقوم حتى تروا قبلها عشر ايات، فذكر الدخان والدجال والدابة، وطلوع الشمس من مغربها ونزول عيسى ابن مريم وياجوج ومأجوج..... الخ (مشكوة/ص ۴۷۲).
[۲] عن عبدالله بن مسعود قال: لما كان ليلة اسرى برسول الله صلى الله عليه وسلم لقي ابراهيم وموسى وعيسى فتذاكروا الساعة، فبدؤا بابراهيم فسأله عنها فلم يكن عنده منها علم ثم سألوا موسى فلم يكن عنده منها علم فرد الحديث الى عيسى بن مريم فقال: قد عهد الى فيما دون وجبتها فأما وجبتها فلا يعلمها الا الله، فذكر خروج الدجال، قال: فانزل فاقته..... فعهد الى متى كان ذلك كانت الساعة من الناس كالحامل التي لا يدري اهلها متى تفجأهم بولادتها..... الخ (واللفظ لابن ماجه/ص ۲۹۹/مسند احمد/ج ۱/ص ۳۷۵).—

اياله دې وروسته هم ديو مومن د حضرت عيسى عليه السلام په په دويم ځل راتللو کې شک پاتې کېدای شي؟

۴: ددې ايت تفسير د ډيرو صحابه وو او تابعينو نه منقول دی، چې په اخري زمانه کې د سيدنا عيسى عليه السلام نازلیدل د قيامت د نژدې کېدو نښه ده، حافظ ابن کثير رحمه الله ددې ايت لاندې ليکي: "يعني د قيامت نه مخکې د حضرت عيسى عليه السلام تشریف راوړل د قيامت نښه ده، همدا تفسير د حضرت ابو هريره رضي الله عنه، حضرت ابن عباس رضي الله عنه، ابو العالیه رضي الله عنه، ابو مالک رضي الله عنه، عکرمه رضي الله عنه، حسن بصري رحمه الله، ضحاک رضي الله عنه او دنورو ډيرو حضراتو نه مروي دی اور رسول الله صلى الله عليه وسلم نه ددې مضمون احاديث متواتر دي چې نبي عليه السلام د قيامت نه مخکې د حضرت عيسى عليه السلام د تشریف راوړلو خبر ورکړی دی". (تفسير ابن کثير ص ۱۳۲ ج ۴).^[۱۱]

څلورم آيت: د سورت مائدې په ايت نمبر ۱۱۸ کې وينا ده چې حضرت عيسى عليه السلام به د قيامت په ورځ د الله تعالى په دربار کې خپله صفایي مخکې کړي او عرض به وکړي: "اي الله! که چېرې ته دوی ته عذاب ورکړې، نو دا ستا بندگان دي او که چېرې يې وبښې، نو ته عزيز او حکيم يې،"^[۱۲]

سيدنا ابن عباس رضي الله عنهما ددې ايت تفسير کې فرمايي:

"عيسى عليه السلام به عرض وکړي چې يا الله! دا ستا بندگان دي (خودوی زما په غير حاضري کې زه خدای جوړ کړم له دې وجې، واقعي دوی دخپلې عقيدې په بناء باندې خپل ځانونه د عذاب مستحق جوړ کړي دي او که چېرې تاسو بښنه وکړئ (يعني دې خلکو ته کوم چې ما په صحيح عقيدې باندې پريښي وو (دا رنگ هغو خلکو ته هم بښنه وکړې چا چې دخپلې عقيدې نه رجوع وکړه نو) د حضرت عيسى عليه السلام عمر اوږد کړل شو، تردې چې اخري زمانه کې د دجال د قتل له پاره به هغه د اسمان نه ځمکې ته را کوزيږي، نو عيسايان به دخپل قول نه واپس شي، نو کومو خلکو چې دخپل قول نه رجوع وکړه او ستاد توحيد قائل شول او اقرار يې وکړ، چې موږ ټول (سره د عيسى عليه السلام) د الله بندگان يو، نو که چېرې تاسو دوی ته بښنه وکړئ هرکله چې هغوی دخپل قول نه رجوع کړې ده، نو ته عزيز او حکيم يې" (تفسير درمنثور ص، ۵۰ ج ۲).^[۱۳]

[۱] وانه لعلم للساعة اى اية للساعة خروج عيسى بن مريم قبل يوم القيامة، وهكذا روى عن ابى هريرة وابن عباس وابى العالیه وابى مالک وعكرمة والحسن وقتادة والضحاك وغيرهم، وقد تواترت الأحاديث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه اخبر ب نزول عيسى عليه السلام قبل يوم القيامة اماماً عادلاً وحكماً مقسطاً (تفسير ابن کثير ج ۴ ص ۱۳۲ / قديم نسخه / طبع جديد / ج ۵ ص ۵۳۰ / رشيديه کوئته)۔

[۲] ان تعذبهم فانهم عبادك، وان تغفرهم فانك انت العزيز الحكيم (المائدة/ ۱۱۸)۔

[۳] عن ابن عباس رضى الله عنهما فى قوله تعالى: ان تعذبهم فانهم عبادك..... يقول: عبيدك قد استوجبا العذاب بمقاتلتهم، وان تغفرهم اى من تركت منهم ومدى عمره حتى اهبط من السماء الى الارض ليقول الدجال فقلوا عن مقاتلتهم ووحودك واقروا انا عبيد وان تغفرهم حيث.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما ددې تفسير نه واضحه شوه چې دا ایت هم د حضرت عیسیٰ علیه السلام د دویم حل تشریف راوړلو دلیل دی.

تاسو په خپل سوال کې داهم لیکلي دي چې حضرت عیسیٰ علیه السلام نازل شي، نود امام مهدي کېدو دعوه به کوي؟ ددې په جواب کې یوازې دومره عرض کول کافي دي چې د نبي کریم ﷺ نه واخله ترد دیارلسمې پېړۍ اخیروې دامت اسلامیه دا عقیده پاتې شوې ده چې حضرت عیسیٰ علیه السلام او حضرت مهدي ﷺ دوه بیل بیل شخصیتونه دي^(۱)

جناب غلام احمد قادیاني اول سړی دی چې هغه د حضرت عیسیٰ علیه السلام او مهدي ديو کېدو عقیده ایجاد کړه، ددې دلیل نه په قران کریم کې شته او نه په کوم مقبول او صحیح حدیث کې اونه د سلف صالحینو نه څوک ددې قائل دي، د نبي کریم ﷺ په متواترو حدیثونو کې راغلي دي چې د حضرت عیسیٰ علیه السلام دنزول په وخت کې به حضرت مهدي ﷺ ددې امت امام وي او حضرت عیسیٰ علیه السلام به دهغه په اقتداء کې لمونځ کوي.

د حضرت عیسیٰ علیه السلام په ژوند باندې شبهات

تاسو دا پوښتنه هم کړې ده چې آیا "کل نفس ذائقة الموت" ایت به د حضرت عیسیٰ علیه السلام په ژوند باندې اثر نه غورځوي؟ په جواب کې غوښتنه ده چې دا ایت د حضرت عیسیٰ علیه السلام په شان، تاسو ته، ماته، د ځمکې ټولو خلکو ته، د اسمان ټولو فرښتو ته، بلکې دهرساره والا مخلوق ته شامل دی. دا ایت مطلب دادی چې دهرنفس والا به یونه یو ورځ مري، دغسې حضرت عیسیٰ علیه السلام ته به هم مرګ راځي، خو کله؟ نبي کریم ﷺ د حضرت عیسیٰ علیه السلام دمرګ وخت هم ښودلی دی چې په اخري زمانه کې هغه نازل شي، نو هغه به څلویښت کاله په ځمکه باندې ژوندی اوسېږي، بیا به دهغه وفات شي مسلمانان به دهغه د جنازې لمونځ وکړي اوزما په روضه کې به دفن کړل شي (مشکوٰۃ شریف ص ۴۸۰).^(۲) له دې وجهه تاسو چې کوم ایت نقل کړی دی هغه په اسلامي عقیده باندې نه اثرانداز کېږي، خو دا د عیسایانو عقیده باطلوي په همدې بناء باندې نبي کریم ﷺ د نجران د پادریانو وفد سره د خبرو کولو په وخت فرمایلی

...بقیه د تیر مخ]... رجوعاً عن مقاتلهم فانک انت العزيز الحكيم (تفسیر درمنثور ج ۳۵۰/۲/التصریح بما

تواتر فی نزول المسيح/ص ۲۹۳، ۲۹۲/طبع مکتبه دارالعلوم کراچی)

[۱] او داچه نازلیدو سره به اول مونځگ حضرت عیسیٰ علیه السلام د حضرت مهدي ﷺ په اقتداء کشگیگ ادا کوی. وتواترت الاخبار بان المهدي من هذه الامة، وان عيسى يصلي خلفه ذكر ذلك ردا للحديث الذي اخرجه ابن ماجة عن انس وفيه لامهدي الا عيسى (فتح الباري ج ۶/ص ۴۹۴/طبع دارالکتب الاسلامیه/لاهور)

[۲] عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يزل عيسى ابن مريم الى الارض فيتزوج ويولد له ويمكث خمسا واربعين سنة ثم يموت فيدفن معي في قبري..... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۸۰/باب نزول عيسى عليه السلام)۔

و: "اياتاسوته معلومه نه ده چې زموږ رب ژوندی دی هېڅ کله نه مري او عیسیٰ عليه السلام ته به مرگ راځي" دايې ونه فرمايل چې عیسیٰ عليه السلام مړشوی دی. (درمنثور ص ۳ ج ۲).^[۱]

اخي عرض

څنگه چې ما په ابتداء کې عرض کړی و چې د حضرت عیسیٰ عليه السلام د ژوند او د وفات سلسله نن په اول ځل زما اوستاسو مخې ته نه ده راغلې او نه قران کریم زما اوستاسو په مطالعه کې اول ځل راغلی دی، د نبی کریم صلی الله علیه و آله له زمانې نه قران مجید هم متواتر راوان دی او د حضرت عیسیٰ عليه السلام د حیات عقیده هم، په دې امت کې اهل کشف، ملهم او مجدد هم تیر شوي دي او د اوچتې مرتبې مفسرین او مجتهدین هم، خو موږ ته د مرزا صاحب نه مخکې څوک ملهم، مجدد، صحابي، تابعي، فقيه او محدث داسې په نظر رانغی چې د حضرت عیسیٰ عليه السلام په اخري زمانه کې د دویم ځل تشریف راوړلو نه منکروي، د قران کریم دکومو ایتونو نه چې جناب مرزا غلام احمد صاحب د مسیح وفات ثابتوي، دیوې لمحې له پاره سوچ وکړئ چې ایا دا ایتونه قران کریم کې مخکې موجود نه و؟ ایا په څوارلسمه پېړۍ کې په اول ځل نازل شوي دي؟ یا د تیر شویو پېړیو ټول اکابر (نعوذ بالله) له پوهې نه معذوره اوله عقل او فهم نه خالي وو؟

"که چېرې په اسلام کې در رسول الله صلی الله علیه و آله نه وروسته داسې معلم نه وي راغلي چې په هغه کې په ظلي طور باندې د نبوت نه و، نو ګویا چې الله تعالی قصدا قران ضائع کړ چې ددې حقيقي او واقعي طور باندې د پوهې والا ډیر زر د دنیا نه پورته کړل شو، خو دا خبره دهغه د وعدې خلاف ده څنگه چې هغه فرمایي: **إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ**.
یعني موږ قران نازل کړی دی او موږ به ددې حفاظت کوو.

اوس زه نه پوهیږم چې که چېرې د قران کریم پوهیدونکي باقي پاتې نه شول او په دې باندې یقیني او وقتي طور باندې ایمان راوړونکي په دنیا کې پټ شول، نو بیا د قران حفاظت څنگه وشو" او په دې باندې یوبل ایت هم ښکاره قرینه ده او هغه دادی:

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ.

یعني "قران ښکاره دلیلو نه دي چې د اهل علم په سینو کې دي".

دا ایت په لوړ اواز سره اعلان کوي چې هېڅ یوه برخه به د قران د تعلیم برباد اوضاع نه شي. او څنگه چې د اولې ورځې نه ددې بوتې په زړونو کې مضبوط کړل شو، دغه سلسله به تر قیامت پورې جاري وي. (شهادة القرآن ص ۴۵، ۵۵) (مولفه جناب مرزا غلام احمد قادیانی).

[۱] الستم تعلمون ان ربنا حی لا يموت وان عیسیٰ یأتی علیه الفناء (درمنثور ج ۲/ص ۳/طبع ایران)۔

له شک پرته کوم سړی چې په قران کریم باندې ایمان راوړي هغه به په هغه تعلیم باندې هم ایمان راوړي کوم چې د تیرشویو پېړیو نه د امت مجددینو او اکابرینو په تواتر سره معلوم کړی دی او کوم سړی چې د قران ایتونه لولي او د مجددینو امامانو د متواتر عقیدې خلاف بله کومه عقیده وړاندې کوي، پوهیدل پکار دي چې هغه د قران کریم د حفاظت نه منکړدی.

د سیدنا عیسیٰ عليه السلام په حیات باندې چې ما کوم ایتونه وړاندې کړي ددې تفسیر مې د صحابه وو، تابعینو نه پرته پخپله د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه هم نقل کړي دي، ددوی نه پرته چې د کوم دور د دین امامان او د صاحب کشف او الهام مجددینو په باره کې تاسو غواړئ، نوزه به حوالې وړاندې کړم چې هغوی د قران کریم نه د حضرت عیسیٰ عليه السلام ژوندی کولو باندې او په اخري زمانه کې په دویم ځل راتلل ثابت کړي دي.

کوم ایتونه چې ستاسو د ډلې حضرات د حضرت عیسیٰ عليه السلام د وفات په دلیل کې وړاندې کوي دخپل خوا هڅه د تفسیر په ځای هغوی ته ووايي چې هغه کې یوازې دیوایت تفسیر د نبی کریم صلی الله علیه و آله، صحابه وو، تابعینو نه یا د وروسته کومې پېړۍ د مجدد په حوالې سره وړاندې کړی چې حضرت عیسیٰ عليه السلام وفات دی هغه به په اخري زمانه کې نه راځي، بلکې دهغه په ځای به څوک دهغه مشابه راځي.

ایا دا د ظلم انتها نه ده، چې کوم مسلمانان د نبی کریم صلی الله علیه و آله، صحابه وو، تابعینو او ائمه مجددینو په عقیده باندې قائم دي هغوی ته خو "فیج اعوج" (یعنې گمراه او کاره تلونکي) وویل کیږي او کوم خلک چې د نبی صلی الله علیه و آله او د امت د ټولو اکابرینو نه خلاف د قران تفسیر وکړي او دې ټولو بزرگانو ته مشرکان وایي هغوی دې په حقه باندې وگڼل شي.

د حضرت عیسیٰ علیه السلام روح الله کېدل

سوال: یو عیسایي دا سوال وکړ چې حضرت عیسیٰ عليه السلام روح الله دی او حضرت محمدرسول الله دی، دا شان حضرت عیسیٰ رسول الله هم دی، لهذا د حضرت عیسیٰ عليه السلام درجه لوړه شوه.

جواب: دا سوال یوازې مغالطه ده، حضرت عیسیٰ عليه السلام ته روح الله ځکه ویل کیږي چې دده روح د پلار له واسطې نه پرته دده دمور په خپته کې واچول شو، د پلار له واسطې پرته پیدا کېدل د حضرت عیسیٰ عليه السلام فضیلت ضرور دی، خو په دې سره دهغه د رسول الله صلی الله علیه و آله نه افضل کېدل نه لازمیږي، که نه د ادم عليه السلام د عیسیٰ عليه السلام نه افضل کېدل به لازم راشي چې هلته دمور او د پلار دواړو واسطه نشته، نو څنگه چې حضرت ادم عليه السلام دمور او د پلار د واسطې نه پرته یوازې د الله تعالیٰ په کلمه "کن" سره پیدا شو، دا شان حضرت عیسیٰ عليه السلام له واسطې د پلار نه پرته په کلمه "کن" سره پیدا شو او څنگه چې د حضرت ادم عليه السلام پرته دمور پلار نه وجود ته راتلل دهغه عليه السلام د فضیلت دلیل نه دی، دغه شان د حضرت عیسیٰ عليه السلام پرته د پلار نه پیدا کیدل دهغوی د فضیلت دلیل نه دی.

د حضرت عيسى عليه السلام د دفن خای به چرته وي

سوال: زه ستاسو توجه دا وخت د جنگ اخبار کې "کيا آپ جانتے هيس" په عنوان سره سوال نمبر ۲ په کومه حجره کې چې نبي کریم ﷺ دفن دی هلته نور د خومره قبرونو گنجائش دی او هلته د چا د دفن کيدلو روايت دی، يعنې هلته به څوک دفن کيږي؟ ددې په جواب کې يې حضرت مهدي ليکلی دی، حالانکې موږ تر ننه پورې د علماوو نه دا اوريدلي دي چې په حجره کې به حضرت عيسى عليه السلام دفن کيږي.

جواب: په حجره شريفه کې څلورم قبر د حضرت مهدي عليه السلام نه دی، بلکې د حضرت عيسى عليه السلام به وي.^(۱)

د حضرت مريم عليه السلام په باره کې عقیده

سوال: مسلمانانوله پاره د حضرت مريم عليه السلام په باره کې عقیده ساتل پکار دي اوموږ ته ايا دهغې په باره کې معلومات د نصوص قطعيه نه حاصل دي ايا د حضرت عيسى عليه السلام د ولادت په وخت دهغې واده شوی و، که چېرې شوی و، نوله چا سره؟ ايا حضرت مريم عليه السلام د حضرت عيسى عليه السلام د رفع الی السماء نه وروسته ژوندی وه، دهغې عمر څومره و او چرته دفن ده، ايا کوم مسلمان عالم دهغې په باره کې کوم مستند کتاب ليکلی دی؟ زماله نظره د قادياني جماعت يو غټ کتاب تير شوی دی چې په هغه کې څو حوالو سره دا ويل شوي دي چې حضرت مريم عليه السلام د پاکستان مري ښار کې دفن ده او حضرت عيسى عليه السلام دمقبوضه کشمير ښار په سرينگر کې.

جواب: د صحيح نصوصونه چې کوم څه معلوم شوي دي هغه دا دي چې د حضرت مريم عليه السلام واده هيچا سره نه دی شوی.^(۲) د حضرت عيسى عليه السلام د رفع الی السماء په وخت ژوندی وه او که نه وه، څومره عمري يې و، چرته وفات شوه، په دې باره کې په قران او حديث کې هيڅ ذکر نشته، مورخينو چې په دې سلسله کې کوم تفصيلات بيان کړي دي دهغه ماخذ بایبل

[۱] عن عبدالله بن سلام قال: يدفن عيسى بن مريم عليه السلام مع رسول الله صلى الله عليه وسلم وصاحبه رضى الله عنهما، فيكون قبره رابع (مجمع الزوائد/ ج ۸/ ص ۲۷۰/ طبع بيروت).

[۲] "واذ قالت الملائكة لمریم ان الله اصطفك وطهرك واصطفك على نساء العالمين..... اذ قالت الملائكة لمریم ان الله يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح عيسى ابن مريم..... قالت رب انى يكون لى ولد ولم يمسنى بشر، قال كذلك الله يخلق ما يشاء"..... الخ (مريم/ ۱۹، ۲۰) واصطفاك على نساء العالمين بان وهب لك عيسى من غير اب ولم يكن ذلك لاحد من النساء (تفسير مدارك/ ج ۱/ ص ۲۵۵/ سورة آل عمران) "واذكر فى الكتب مريم" وهى مريم بنت عمران من سلالة داود عليه السلام، وكانت من بيت طاهر طيب فى بنى اسرائيل..... ونشأت فى بنى اسرائيل نشأة عظيمة، فكانت احدى العابدات الناسكات المشهورات بالعبادة العظيمة والتبتل والدؤوب (تفسير ابن كثير/ ج ۴/ ص ۲۶۳/ طبع رشيدية، كوتة).

يا اسرائيلی روايتونه دي، قاديانانوچې د حضرت عيسى عليه السلام او دهغوی دمور په باره کې کوم څه ليکلي دي دهغه تاييد دقران او حديث نه څه چې له يو تاريخ نه هم نه کيږي. دهغوی د دروغو مسيحيت په شان د دوی تاريخ هم خپل کور کې جوړ شوی دی.

....

❖ د قيامت نبي ❖

د قيامت نبي

سوال: موږ روزانه دخلکونه اوروچې قيامت به نن راځي اوسبابه راځي، خواوسه پورې قيامت نه دی راغلی، ايا ددې څه ښکاره نښې شته، چې دهغو ليدوسره انسان پوه شي چې اوس قيامت نژدې دی؟ که داسې څه نښې راته وښايي، نو د پرغت احسان به مو وي.

جواب: حضور ﷺ دراتلونکې زمانې باره کې د ډېرو شيانو خبر ورکړی دی، هغو کې ډېرې خبرې، خو د پړوخت مخکې پوره شوي دي، د ځينو پوره کېدل موږ په خپلو سترگوباندې وليدل، مثلاً د حضور ﷺ دا وينا مبارکه:

عن ثوبان رضي الله عنه قال: رسول الله ﷺ: اذا وضع السيف في امقي لم ترفع عنها الى يوم القيامة.

ترجمه: د حضرت ثوبان رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: کله چې زما امت کې توره کينډول شي، نو د قيامت پورې به بيا هغه پورته نه شي.

ولا تقوم الساعة حتى تلحق قبائل من امقي بالمشرکين وحق تعبد قبائل من امقي الاوثان.

ترجمه: اوقيامت به نه قايمیږي، تر هغه وخت پورې چې زما د امت ډېرې قبيلې به مشرکانو سره يوځای شي اوزما د امت ډېرې قبيلې به بت پرستي شروع کړي.

وانه سيكون في امقي كذابون ثلثون، كلهم يزعم انه نبي الله، وانا خاتم النبيين، لا نبي بعدى.

ترجمه: اوزما امت کې به ديرش دروغمن وي، هغو کې به هريو د ادعوه کوي چې زه د الله تعالى نبي يم، حالانکې زه اخري نبي يم، اوزمانه وروسته بل نبي نشته.

ولا تزال طائفة من امقي على الحق ظاهرين، لا يضرهم من خالفهم حتى ياتي امر الله.

رواه ابو داود، والترمذی. (مشکوٰه ص ۴۶۵)

ترجمه: اوزما امت کې به يوه غالبه ډله په حق باندې قائمه وي، کوم کس چې دهغوی مخالفت وکړي، هغه به هغوی ته نقصان نه شي رسولی، تردې پورې چې د الله تعالى وعده (قيامت به راورسيږي)

د اخري زمانو جنگونو باره کې د "ملاحم"، په باب کې د حضور ﷺ يو وينا نقل شوې ده:

عن ذی مخبر: قال سمعت رسول الله ﷺ يقول: ستصالحون الروم صلحاً آمناً، فتغزون انتم وهم عدواً من ورائكم، فتنصرون وتغمون وتسلمون ثم ترجعون حتى تنزلون ببرج ذی تلؤل فيرفع رجل من اهل النصرانية الصليب فيقول: غلب الصليب! فيغضب رجل من المسلمين فيدقه، فعند ذاك تغدر الروم وتجمع للملحمة. رواه ابو داود. (مشكوة ص ۴۶۷)

ترجمه: حضرت ذومخبر رضي الله عنه فرمايې چې: ما در رسول الله ﷺ نه دا اوريدلي دي چې تاسو دروم اوسيدونكي به نصاراوو سره دامن كوشش كوي، اوبيا به تاسوا وهغوی به په يوځای باندې د مشركانو سره جهاد كوي، تاسوته به فتح نصيب شي، غنيمت به درته حاصل شي او تاسو به صحيح او سالم يې اوبيا به په شنو علاقو كې تاسوا وسيرئ، يونصراني به صليب پورته كړي او اوبه وايي چې صليب ته غلبه حاصل شوه او يو مسلمان به هغه باندې غوسه شي او صليب به مات كړي، هغه وخت به روم والا وعده ماته كړي او د جنگ له پاره به جمع شي. د اسلام اونصرانيت دې ته جنگ ته حديث په اصطلاح كې ملحمة الكبرى (عظيم جنگ) ويل شوی دی، ددې تفصيلات ډېر ويرونكي دي، كوم چې په "ابواب الملاحم"، كې كتلی شي، دې جنگ كې به قسطنطنيه فتح شي اود قسطنطنيه فتح كېدو سره به د جال بنكاره شي.^(۱) كومي خبرې طرف ته مې چې ستاسو توجه راپول غوښتل، هغه داده چې د مسلمانانو او نصرانيانو هغه شريك د بنمن څوك دی، كوم سره به چې دوی جنگ كوي؟ ايا د دنيا اوسنی حالت دهغه طرف ته خونقشه نه جوړوي؟

د قيامت نبي

جبرائيل عليه السلام پنځم سوال دا وكړ چې بيا داسې نبي وښايه چې دهغو نه دا معلومه شي چې اوس قيامت نژدې دی، نبي كريم ﷺ ددې په جواب كې د قيامت دوه نبي وښودلي:

اوله نبي: دا چې وينځه خپله مالكه وزيروي، ددې تشرېح عالمانو په څو طريقو سره كړې ده، دټولو نه بهتره توجه دا معلومېږي چې په دې كې د اولاد نافرمانې طرف ته اشاره ده، مطلب

[۱] عن ابی هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: سمعت بمدينة جانب منها في البر وجانب منها في البحر؟ قالوا: نعم يا رسول الله! قال: لا تقوم الساعة حتى يغزوها سبعون ألفاً من بني اسحاق فاذا جاؤها نزلوا فلم يقاتلوا بسلاح ولم يرموا بسهم قالوا: لاله الا الله والله اكبر، فيسقط احد جانبيها، قال ثور لا اعلمه الا قال الذي في البحر ثم يقول الثانية لاله الا الله والله اكبر فيسقط جانبها الاخر ثم يقول الثالثة لاله الا الله والله اكبر فيفرج لهم فيدخلونها فيغنموا فيبينما هم يقتسمون المغنم اذ جاءهم الصريخ فقال: ان الدجال قد خرج، فيتركون كل شيء ويرجعون قال النووي: قوله صلى الله عليه وسلم في المدينة التي بعضها في البر وبعضها في البحر..... وهذه المدينة هي القسطنطينية (الصحيح للمسلم مع شرح الكامل للنووي/ ج ۲/ ص ۳۹۶/ طبع قديمي/ كتاب الفتن واشراط الساعة)۔

دا چې قيامت ته نژدې به اولاد دخپل مور و پلار دومره نافرمانه شي چې لوڼه چې دهغوی په فطرت کې دمور و پلار اطاعت خصوصاً دمور سره محبت او مينه وي هغه به هم دمور پلار خبره داسې نه مني څنگه چې يو اقا (مالك) دخپل اخستل شوي غلام او وينځي خبره دتوجه قابله نه گڼي، گویا په کور کې به دمور پلار حيثيت د وينځي او غلام پاتې شي.^[۱]

دويمه نېټه: يې دا بيان کړه چې هغه خلک چې تر پروڼه پورې يې په ټولنه (معاشره) کې څه حيثيت نه و، چې پښې ابله او برېنده بدن به يې په ځنگل کې گډې چيلۍ خړولې هغوی به په لويو لويو بلډنگونو باندې فخر کوي^[۲] يعنې رذيل خلک به معزز شي ددې دوو نښو نه پرته، دقرب قيامت نورې ډيرې نښې هم په احاديثو کې بيان شوي دي، خو دا ټولې دقيامت وړې نښې دي او دقيامت لويې لويې نښې چې دهغو ښکاره کيدونه وروسته به دقيامت په راتلو کې زيات وخت نه لگيږي، هغه دا دي:

- ۱: د حضرت امام مهدي عليه الرضوان ظاهر يدل، او دبیت الله شريف مخامخ رکن او دمقام په مينځ کې دخلکو دهغه په لاس باندې دخلافت بيعت کول.^[۳]
- ۲: دهغوی په زمانه کې د دجال راوتل او څلوېښتو ورځو پورې په ځمکه کې فساد خورول.^[۴]
- ۳: دهغه دقتل له پاره آسمان نه د حضرت عيسى عليه السلام نازلیدل.^[۵]
- ۴: ديا جوج ماجو جو راوتل.^[۶] ۵: د صفا دغر نه د دابة الارض راوتل.^[۷]
- ۶: له مغرب نه دلمر راختل او دا به دقيامت له ټولو نه لويه نښه وي چې له دې نه به هرچاته په نظر راځي چې اوس دځمکې او اسمان نظام گډوډ دونکی دی، او اوس به ددې نظام

[۱] قال: ان تلد الامة ربتها، اي يكثر العقوق في الاولاد فيعامل الولد امه معامله السيد امته من الالهانة..... الخ (التعليق الصحيح/ص ۲۱/طبع عثمانیه/لاهور)۔

[۲] وان ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان..... فهو اشارة الى تغلب الارذال، وتذلل الاشراف، وتولى الرياسة من لا يستحقها (التعليق الصحيح/ص ۲۱)۔

[۳] عن ام سلمة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: يكون اختلاف عند موت خليفة فيخرج رجل من اهل المدينة هارباً الى مكة فيأتيه ناس من اهل مكة فيخرجونه وهو كاره فيبايعونه بين الركن والمقام..... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۷۱/باب اشراط الساعة، ايضاً مصنف عبدالرزاق، باب المهدي/ج ۱۱/ص ۳۷۱)۔

[۴] عن النواس بن سمعان قال..... قلنا: يا رسول الله! وماليته في الأرض؟ قال: اربعون يوماً، يوم كسنة، ويوم كشهري، ويوم كجمعة، وسائر ايامه كايامكم..... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۷۳/باب العلامات بين يدي الساعة)۔

[۵] وان عيسى يقتله بعد ان يزل من السماء فيحكم بالشريعة الحمديّة (فتح الباري/ج ۱۳/ص ۹۶)۔

[۶] عن زينب بنت جحش ان النبي صلى الله عليه وسلم استيقظ من نومه وهو يقول: لا اله الا الله ويل للعرب من شرقه، اقترب فتح اليوم ردم ياجوج وماجوج..... الخ (الصحيح للمسلم/ج ۲/ص ۳۸۸/مسند احمد/ج ۱/ص ۳۷۵ / ابن ماجه/ج ۱/ص ۳۰۹/فتح الباري/ج ۱۳/ص ۷۹/طبع لاهور)۔

[۷] وقال ابن ابي حاتم... تخرج الدابة من صدع من الصفا... الخ (تفسير ابن كثير/ج ۴/ص ۶۸۵/طبع رشيدية)

ختمولو او د قيامت په قائميدلو کې زيات وخت نه وي چې دا نښه او ويني نو په خلکو به ويره خوره شي خو دا به د دې دنيا د زنکدن وخت وي څنگه چې د زنکدن په وخت توبه نه قبلېږي دا شان چې کله لمر له مغرب نه راوخيږي، نو د توبې دروازه به بنده شي^(۱). دا ډول څه نورې لويې لويې نښې هم نبي کریم ﷺ بيان کړي دي، قيامت يو ډير وپرونکی شی دی الله تعالی دې موږ ټولو ته د دې له پاره د تيارې کولو توفيق راکړي او د قيامت د ورځې د رسوايې او د سختيونه دې موږ پخپله پناه کې وساتي.

د قيامت د نښو په باره کې سوال

سوال: تاسو د روزنامه جنگ په جمعه ايډيشن کې د قيامت په نښو کې د " جاهل عابد او فاسق قاري" په عنوان سره ليکلي دي چې " په اخري زمانه کې به بې علمه عبادت کونکي او بې علمه قاريان وي" تاسو له په تفصيل سره موږ پوه کړئ چې داسې عابد چې جاهل وي په کومو خلکو کې راځي، ځکه چې ځينې بزرگان فرمايي چې يو مسلمان ته جاهل مه وايئ، ځکه چې جاهل، خو ابوجهل و، يابه دهغه بال بچ وي، خو داسې بې علمه هم په نظر راشي چې ډير عبادت کونکی وي او شايد چې په اخلاص هم وي او شايد چې دومره علم هم لري چې د لمونځ الفاظ او سورت اخلاص سره لمونځ کوي، داودس او غسل طريقه ورته معلومه وي، ايا داسې خلک به دهغه جاهلو عابدانو د ډلې نه بهروي؟ که چېرې داخلک د جاهلو عابدانو په ډله کې شمارنه شي، نودده نه په کمه درجه کې يعنې چاته چې لمونځ هم نه ورځي، هغه عبادت کونکی څنگه جوړيدای شي؟

لهذا تاسو په تفصيل سره موږ پوه کړئ چې د حديث مطلب څه دی؟ ايا دا به داسې عابد وي او ناجي (نجات موندونکی) به وي او داسې قاري به وي چې هغه سره علم خوبه ډير وي، خو عمل به پرې نه کوي يادابې علمه عبادت کونکی اوبې عمله عالم نه وي او دواړه به په نقصان کې وي ځکه چې بې علمه عمل نه دی اوبې عمله علم نه دی.

جواب: د بې علمه عبادت کونکونه مراد هغه خلک دي چې هغوی د دين ضروري مسائل چې دهغو هميشه ضرورت پېښېږي، هغه يې نه وي زده کړي، که چېرې چادومره علم چې په هر مسلمان باندې فرض دی زده کړی وي، نو هغه دبې علمه په ډله کې نه راځي، که د کتاب په ذريعه يې زده کړی وي ياد علماء حضراتو سره په کيناستلو کې يې زباني ياد کړی وي او کوم

[۱] عن ابی هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا تقوم الساعة حتى تطلع الشمس من مغربها، فاذ طلعت من مغربها امن الناس كلهم اجمعون فيومئذ لا ينفع نفساً ايمانها لم تكن امنت من قبل... الخ (مسلم/ج ۱/ص ۸۸) وايضاً عن صفوان قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان من قبل مغرب الشمس باباً مفتوحاً عرضه سبعون سنة فلا يزال ذاك الباب مفتوحاً للتوبة حتى تطلع الشمس من نحوه (ابن ماجه/ص ۲۹۵/باب طلوع الشمس من مغربها)

سړی چې د فرض علم نه هم محروم وي د هغه په جاهل کېدو کې څه شک دی او د فاسق قاري نه مراد هغه خلک دي چې د دين علم، خو ورسره وي، خو عمل ورسره نه وي.^[۱]

د حضرت مهدي عليه السلام په باره کې د اهل سنت عقیده

سوال: زموږ د نبي کریم ﷺ د فرمان له مخې هغه زموږ نبي ﷺ اخر الزمان دی، د ازمورېدو ټولو مسلمانانو عقیده ده، خو بیا هغه ﷺ دا هم وښودل چې دده له وفات نه وروسته او د قیامت نه مخکې به یونبي راځي حضرت مهدي عليه السلام چې د هغه د مور نوم به حضرت آمنه او د پلار نوم به یې عبدالله وي، ایا دا حضرت مهدي عليه السلام خوبه زموږ نبي کریم ﷺ نه وي، چې په دویم ځل به د نیاته تشریف راوړي، زما نیکه محترم مولوي ازاد به فرمايل چې یو ځل نبي ﷺ خطبه لوستله چې د قیامت نه مخکې به حضرت مهدي عليه السلام د نیاته تشریف راوړي خلکو چې نبي واوریدلې، نو پوښتنه یې وکړه، اې د الله رسول! ایا هغه، خوتاسونه یی، نبي ﷺ مسکي شو او چپ شو، د نبي ﷺ مسکا دا ویل چې زه به دې د نیاته په دویم ځل راځم، ددې جواب په تفصیل سره راکولو کې د مننې موقع راکړئ.

جواب: د حضرت مهدي عليه السلام په باره کې نبي کریم ﷺ چې څه فرمایلي دي او په هغه څه چې د اهل حق پرې اتفاق دی دهغو خلاصه دا ده چې هغه به د فاطمة الزهرا عليه السلام دنسل نه وي^[۲] او نجیب الطرفین (دواړو طرفونو نه به شریف) وي سید به وي^[۳]، د هغه نوم به محمد او د پلار نوم به یې عبدالله وي^[۴] څنگه چې زوی په صورت او سیرت کې د پلار مشابه وي دا شان به هغه هم په شکل او شباهت او اخلاق او شمائل کې د نبي کریم ﷺ سره مشابه وي، هغه به نبي نه وي، نه به په هغه باندې وحی نازلېږي، نه به هغه د نبوت دعوه کوي، نه به د هغه په نبوت باندې څوک ایمان راوړي.

هغه به د کافرانو سره خونړي جنگونه کوي، د هغه په زمانه کې به د جال راوځي او هغه به د جال د لښکر په محاصره کې راگیرشي، د سهار د لمانځه په مهال کې به د جال د قتل له پاره سیدنا عیسی عليه السلام د اسمان نه رانازل شي او د سهار لمونځ به د حضرت مهدي عليه السلام په اقتداء کې کوي، د لمانځه نه وروسته به د جال طرف ته مخه کړي، هغه لعین به وتښتي، حضرت

[۱] عن انس رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يكون في آخر الزمان عباد جهال وقراء فسقة (کثر العمال/ج ۱۴/ص ۲۲۲/طبع بیروت)۔

[۲] عن سعيد بن المسيب... المهدي من ولد فاطمة (ابن ماجه/ص ۳۰۰/باب خروج المهدي/طبع نور محمد کراچي)
[۳] ان المهدي من اولاد الحسن ويكون له التساب من جهة الام الى الحسين (مرقاة/ج ۵/ص ۱۸۶/بذل المجهود/ج ۵/ص ۱۰۲/طبع سهارنپور)۔

[۴] عن قره قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:..... بعث الله رجلاً مني اسمه اسمي، واسم أبيه اسم أبي..... الخ (مجمع الزوائد/ج ۷/ص ۳۱۴/طبع دار المعرفة/بیروت)۔

عيسى عليه السلام به هغه پسې روان شي او د يهوديت او نصرانيت به يوه يوه نښه وړاڼه کړل شي.^(۱) دا هغه عقیده ده چې د نبي کریم ﷺ نه واخله تر ټولو سلفو صالحينو، صحابه وو او تابعينو او ائمه مجددينو پورې ددې معتقد پاتې شوي دي، ستاسو نيکه محترم چې د کومې خبرې ذکر کړی دی دهغه ذکر د حدیثوپه يو کتاب کې هم نشته، که چېرې هغه په کوم کتاب کې دا خبره لوستلې وي، نوبالکل لغوه او مهمل ده، په داسې بې سره او بې پښو خبرو باندې عقیده ساتل يوازې خوش فهمي ده، په مسلمانانو باندې لازم دي چې د سلفو صالحينو مطابق عقیده وساتي او په داسې خبرو باندې خپل ايمان ضائع نه کړي.

د حضرت مهدي بنکاره کيدل به کله وي او څو ورځې به وي

سوال: حضرت امام مهدي عليه السلام به کله بنکاره کيږي، هغه به چېرته پيدا کيږي او څومره موده به په دنيا کې ژوند کوي؟

جواب: دامام مهدي عليه السلام د بنکاره کېدو معلوم وخت په قرآن او حديث کې نه دی ښودل شوی، يعنې دا چې دهغه بنکاره کيدل به په کومه پيړۍ کې او په کوم کال کې به وي، خو په احاديثو کې دا ښودل شوي دي چې دهغه بنکاره کېدل د قيامت دهغو لويو نښو نه دي چې بالکل به قيامت ته نژدې بنکاره کيږي او دهغو د بنکاره کيدو نه وروسته به د قيامت په راتلو کې زيات وخت نه وي.

امام مهدي عليه السلام به چېرته پيدا کيږي؟ په دې سلسله کې د حضرت علي کرم الله وجهه نه يو روايت نقل شوی دی چې په مدينه منوره کې به دهغه پيدائښ او روزنه وي په مکه مکرمه کې به دهغه دخلافت بيعت وي او بيت المقدس به دهغه دهجرت ځای وي^(۲) او مکه مکرمه کې به دهغه بيعت او خلافت وي^(۳). درواياتو او اثارو مطابق دهغه عمر به څلويښت کاله وي.

[۱] وجلهم بيت المقدس وامامهم رجل صالح فينما امامهم قد تقدم يصلي بهم الصبح اذ نزل عليهم عيسى بن مريم الصبح فرجع ذلك الامام ينكص بمشي القهقري ليقدم عيسى يصلي فيضع عيسى عليه السلام يده بين كتفيه ثم يقول له: تقدم فصل فانها لك اقيمت فيصلي بهم امامهم، فاذا انصرف قال عيسى عليه السلام: افتحوا الباب! فيفتح وورائه الدجال ومعه سبعون الف يهودى كلهم ذوسيف محلى وساج فاذا نظر اليه الدجال ذاب كما يذوب الملح في الماء وينطلق هارباً ويقول عيسى: ان لي فيك ضربة لن تسبقني بها فيدرکه عند باب اللد الشرقي فيقتله فيهزم الله اليهود فلا يبقى شيء مما خلق الله يتواري به يهودى الا انطق الله ذلك الشيء لاحجر ولا شجر ولا حائط ولا دابة الا الغرقد فانها من شجرهم لاتنطق الا قال: يا عبد الله المسلم! هذا يهودى فعال قتله (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۱۵۱، ۱۵۰)۔

[۲] عن أمير المؤمنين على بن ابي طالب قال: المهدي مولده بالمدينة من اهل بيت النبي صلى الله عليه وسلم واسمه اسم نبي ومهاجرة بيت المقدس.... الخ (عقد الذرر في اخبار المنتظر/ص ۳۰/طبع بيروت)۔

[۳] عن ام سلمة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال:.... فيبايعونه بين الركن والمقام.... الخ (مشكوة/ص ۴۷۱)

چې کله دهغه دخلافت بيعت وشي^(۱) دهغه دخلافت په اووم کال به دجال راوځي^(۲) دهغه د قتل له پاره به له اسمان نه حضرت عيسى عليه السلام نازلېږي، حضرت مهدي عليه السلام به دوه کاله به د حضرت عيسى عليه السلام په ملگرتيا کې تيروي او دنهه څلوېښت (۴۹) کلنوپه عمر به هغه وفات شي.

د حضرت مهدي عليه السلام زمانه

سوال: په (جنگ) روزنامه کې مې ستاسو مضمون (د قيامت علامات) ولوست په دې کې هيڅ شک نشته چې تاسو دهرې مسئلې حل اطمینان بخش طور باندې دقران او حديث په حواله سره ورکوي دا مضمون هم ستاسو د علميت او تحقيق مظهر دی، خو په يوه خبره باندې پوه نه شوم، چې دتول مضمون لوستلونه دا اندازه کيږي، چې د حضرت مهدي عليه السلام او حضرت عيسى عليه السلام چې د کفارو او عيسايانو سره کوم جنگونه کيږي، په هغو کې به داسونو، تورو، دغشواو ليندو وغيره استعمال به وي، فوجونه به د پخوانۍ زمانې په شان دجنگ په ميدان کې مخامخ جنگيږي، تاسو ليکلي دي چې حضرت مهدي عليه السلام به د قسطنطينه نه نهه (۹) کسان په اسونو سواره د دجال د پلټنې له پاره شام ته وليږي گويادغه زمانه کې به هوايي جهازونه نه وي، بيا دا چې حضرت عيسى عليه السلام به دجال په يوه نيزه هلاکوي او ديا جوج ماجوج قوم هم چې کله دفساد خورولو له پاره راځي، نو هغوی سره به هم غشي او ليندې وي، يعنې هغه به د استين گن رائفېل پستېل او تباه کونکو بمونو زمانه نه وي، په ځمکه باندې دانسان وجود ته دراتلو نه وروسته سائنس برابر ترقي کوي او د قيامت راتلو پورې خوبه په دې کې ډيره ترقي شوې وي، دويمه خبره دا ده چې تاسو ليکلي دي چې حضرت عيسى عليه السلام به دالله په حکم سره څو خاصو کسانو سره ديا جوج ماجوج قوم نه دېج کېدو له پاره دکوه طور په قلعه کې پناه واخلي، يعنې ددنيا باقي په اربونو انسانان چې ټول به مسلمانان شوي وي ديا جوج ماجوج په رحم او کرم باندې به يې پريږدي، دومره انسانان، خو ظاهره خبره ده په دې قلعه کې نه شي ځای کېدای، ماته يو کتاب کې دا دعا لوستلې وه

۱] واخرج ابونعيم عن ابي امامة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (سيكون بينكم وبين الروم اربع هدن يوم الرابعة على يد رجل من اهل هرقل، يدوم سبع سنين فقال له رجل..... يا رسول الله! من امام المسلمين يومئذ؟ قال: المهدي من ولدي، ابن اربعين سنة، كان وجهه كوكب دري في خده الايمن خال اسود (العرف الوردی فی اخبار المهدي/ ج ۲/ ص ۵۷/ الحاوی للفتاوي/ طبع دارالکتب العلمیة/ بیروت)۔

۲] وعن بشر بن عبدالله بن يسار قال: اخذ عبدالله بن بسر المازني صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم باذني فقال: يا ابن اخي! لعلك تدرك فتح قسطنطينية فايك ان ادركت فتحها ان تترك غنيمتك منها فان بين فتحها وبين خروج الدجال سبع سنين (عقد الدرر في اخبار المنتظر/ ص ۱۵۶، طبع دارالکتب العلمیة/ بیروت) فيلث المهدي سبع سنين خليفة ثم يتوفى ويصلي عليه المسلمون قال ابوداؤد وقال بعضهم عن هشام سبع سنين فمن قال سبع سنين فكانه اسقط الستين اللتين بقي فيهما مشغولا بالقتال (بذل المجهود/ ج ۵/ ص ۱۰۳/ باب في ذكر المهدي/ طبع مكتبة سهارنپور)۔

چې نبي کریم ﷺ د دجال دفتني نه دېچ کېدو له پاره مسلمانانو ته ښودلې وه، ماته ياد پاتې نه شوه، دپورتنو خبرو د وضاحت سره هغه دعا هم وليکئ، نو مهرباني به وي.

جواب: د انساني تمدن شکلونه بدلېږي رابدلېږي، نن د مواصلاتو د ذرائع اود جنگ د الاتو چې کوم ترقي يافته شکل زموږ په وړاندې دی، دنن نه يوه نيمه دوه پېړۍ مخکې که چېرې يوسړي دا بيانولی، نوپه هغه باندې به دخلکو دليونتبوب شک راته، اوس الله ښه پوهيږي چې داسائنسي ترقي به هم په دې رفتار سره په مخکې ځي يابه خودکشي وکړي او انساني ترقي به بيا دغشو او ليندې طرف ته واپس شي؟ ښکاره ده که چېرې دا دويم صورت مخې ته راشي چې دهغه خطر هروخت موجوده ده، چې دهغه نه سائنسدانان پخپله هم په ويره کې دي، نوپه هغو حديثونو کې خوڅه شک نه پاتې کيږي کومو کې چې دحضرت مهدي عليه الرضوان اود حضرت عيسى عليه السلام د زمانې نقشه وړاندې شوې ده.

د دجال دفتني نه دحفاظت له پاره دجمعې په ورځ د سورة كهف د لوستلو حکم دی، کم نه کم ددې اولني او روستني لس لس ايتونه، خوهر مسلمان له پاره لوستل پکاردې^(۱). او يوه دعا په حديث شريف کې دا ښودل شوې ده:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبُکَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَاَعُوْذُبُکَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَاَعُوْذُبُکَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ. اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبُکَ مِنْ فِتْنَةِ الْحَيَاةِ وَالْمَمَاتِ. اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبُکَ مِنَ الْمَآْثِمِ وَالْمَغْرَمِ.

ترجمه: اي الله! زه ستا په ذات سره پناه غواړم دجهنم له عذاب نه اوستاپه ذات سره پناه غواړم دقبر له عذاب نه اوستاپه ذات سره پناه غواړم دمسيح دجال له فتنې نه اوستاپه ذات سره پناه غواړم دژوند اودمرگ دهرې فتنې نه، اي الله! زه ستاپه ذات سره پناه غواړم دگناه نه اود قرض او تاوان نه.

د حضرت مهدي د ښکاره کېدو نښې

سوال: ستاسو د "اقرا" صفحې مطابق به امام مهدي ﷺ راځي چې کله امام مهدي ﷺ راشي، نو دهغه نښې به څه وي؟ او دغه مهال به څه نښې ښکاره شي چې په هغو سره به ښکاره شي چې امام مهدي ﷺ راغلی دی دقران او حديث حواله ضرور ورکړئ.

جواب: داسې ديو سوال جواب ما په "اقرا" کې مخکې ورکړی دی، خو ستاسو د رعايت په خاطر يو حديث ليکم:

[۱] وعن ابي الدرداء عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من قرأ عشر آيات من آخر سورة الكهف عصم من فتنة الدجال (مجمع الزوائد/ج ۷/ص ۱۰۳/كتاب التفسير، سورة الكهف) وعن النواس بن سميان قال:..... فمن ادركه منكم فليقرأ عليه فواتح سورة الكهف وفي رواية: فليقرأ عليه بفواتح سورة الكهف فانها جواركم من فتنته..... الخ (مشکوٰۃ/ص ۴۷۳)۔

حضرت ام سلمه رضي الله عنها د نبي كريم صلى الله عليه وسلم وينا نقل كوي چې د "يو خليفه په مرگ باندې به (دهغه دخلافت په مسئله باندې) اختلاف وي، نودمدينې والو نه به يوسړى وتبستي اومكې مكرمې ته به راشي" دا به مهدي عليه السلام وي او ددې ويرې نه به په تيبنسته مكې ته راشي چې چېرته دى خليفه ونه ټاكل شي، خو خلك به دهغه دانكار باوجود هغه دخلافت له پاره منتخب كړي، دحجر اسود او مقام ابراهيم عليه السلام يه مينځ كې به (دبيت الله شريف مخې ته) خلك دهغه په لاس بيعت وكړي.

"بيا به دشام له لوري يولبنكر دده دمقابلې له پاره وليږل شي، خو دا لبنكر به "بيداء" نومې ځاى كې چې دمكې اومدينې په مينځ كې دى په ځمكه كې ننوځي، وروسته چې خلك كله دا وويني، نو(هرخاص او عام ته به لرې لرې پورې معلومه شي چې دا مهدي عليه السلام دى) دملك شام ابدال او د عراق والو جماعتونه به د دوى خدمت كې حاضر شي او دوى نه به بيعت وكړي، بيا به دقريشو يوسړى چې دهغه دنيكه قبيله به بنوكلب كې وي ددوى مقابلې كې به ودرېږي دى عليه السلام په دبنوكلب په مقابلې كې يولبنكر وليږي، هغه به په دوى باندې غالب شي. او ډيره محرومي ده هغه سړي له پاره چې دبنوكلب د مال غنيمت دتقسيم په موقع باندې حاضر نه وي، نو حضرت مهدي عليه السلام به ښه مال تقسيم كړي او په خلكو كې به دهغه د نبي صلى الله عليه وسلم د سنتو موافق عمل كوي او اسلام به خپل څټ په ځمكه باندې واچوي (يعنې اسلام ته به مضبوطيانصيب شي) حضرت مهدي عليه السلام به اووه كاله ژوندى وي بيا به وفات شي اومسلमानان به يې جنازه وكړي".^(۱)

(دا حديث مشكات شريف ص ۴۷۱ كې د ابوداود په حواله ذكر دى او امام سيوطي رحمته الله عليه په العرف الوردي فى اثار المهدي ص ۵۹ كې دا دابن ابى شيبه، احمد، ابوداود، ابويعلی او طبراني په حواله نقل كړى دى).

.....

[۱] عن ام سلمة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: يكون اختلاف عند موت خليفة فيخرج رجل من اهل المدينة هاربا الى مكة فيأتيه ناس من اهل مكة فيخرجونه وهو كاره فيباعدونه بين الركن والمقام، ويبعث اليه بعث من الشام فيخسف بهم بالبيداء بين مكة والمدينة، فاذا رأى الناس ذلك اتاه ابدال الشام وعصائب اهل العراق فيباعدونه ثم ينشأ رجل من قريش اخواله كلب فيبعث اليهم بعثاً فيظهرون عليهم وذلك بعث كلب ويعمل في الناس سنة نبهم ويلقى الاسلام بجراته في الارض فيلبث سبع سنين ثم يتوفى ويصلى عليه المسلمون رواه ابوداود (مشكوة/ص ۴۷۱/باب اشراط الساعة).

د امام مهدي عليه السلام باره كې د سنيا نو نظريه

محترم المقام جناب مولانا لدهيانوي صاحب

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

سوال: د "جنگ" په جمعه ايډيشن كې د يو سوال په جواب كې تاسو د مهدي منتظر "مفروضه پيدائش" باندې رڼا اچولو كې د "امام مهدي عليه السلام" له پاره اوچت الفاظ استعمال كړي دي چې يوازې د صحابه كرامو رضوان الله عليهم اجمعين له پاره خاص دي، بل دقران مقدس او حديث مطهره نه د "امامت" هيڅ تصور نه پيدا كېږي، له دې نه پرته په دې سلسله كې چې كوم روايات دي هغه معتبر نه دي، ځكه چې د راويانو په هره سلسله كې قيس بن عامر شامل دی، چې متفقه طور باندې كاذب او د ځان نه جوړ شويو حديثونو باندې مشهور دی، ابن خلدون په دې باره كې چې كوم موافق او مخالف حديثونه يوځای كولو باندې اكتفاء كړې ده هغه كې يوه سلسله هم تواترته نه رسيږي او دهغه انداز هم ډير مشتبه دی.

لهذا زه به د حق او صداقت په نوم باندې درخواست وکړم چې د مهدي عليه السلام منتظر شرعي حيثيت نه دقران عظيم او د نبی کریم ﷺ د صحيح احاديثو په رڼا كې د "جنگ" په ذريعه موږ خبر كړئ، چې اصل حقيقت ښكاره مخې ته راشي په دې سلسله كې د مصلحت خيال ساتل يا څه قسمه ابهام به يقينا په قيامت كې د نيولو قابل وي، د شيعه عقيدې مطابق د مهدي منتظر په ۲۵۵هـ كې د جناب حسن عسکري عليه السلام په كور كې د نرجس نومې ميرمنې (رح) له خيتې نه ولادت شوی دی او هغه د حسن عسکري عليه السلام د وفات نه فوراً وروسته د پنځو كالو په عمر كې د خدای پاك حكمت سره غائب شو او په دې غائب والي كې دخپلو نائينو حاجينو، سفيرانو او وكيانو په ذريعه خمس وصولوي دخلكو احوال معلوموي د ضرورت مطابق هدايات او حكمونه كوي او ددې په ذريعه په دې دنيا كې د اصلاح او د خير عمل جاري دی، ددې په تائيد كې دلته رېچر اوږده سلسله موجود ده.

زما په خيال كې د اهل سنت علماوو په دې ضمن كې خپل گيرچاپيره ---- موندلي مشهور روايتونه نقل كړي دي، دزيات تاريخي يا شرعي حيثيت او تحقيق نه يې كار نه دی اخيستی او غالبا دهمدې په اتباع كې تاسو هم دغه "مفروضه" بيان كړې ده ايا دا صحيح ده؟

جواب: د حضرت مهدي عليه الرضوان له پاره د "رضي الله عنه" لوړ الفاظ په اول ځل مانه دي استعمال كړي، بلکې كه چېرې تاسو د امام رباني عليه السلام مکتوبات وگورئ نو تاسو ته به واضحه شي چې امام رباني مجدد الف ثاني عليه السلام حضرت مهدي عليه السلام هم په دې الفاظو سره ياد كړی دی، كه چېرې دا ستاسو په نزد غلطی وي، نو زه به هم دا عرض وكړم چې د اكابر امت او د مجددین په پیروی كې غلطی د "ابن خطا از صواب اولی تراست" مصداق ده،

غالبا په همداسې يوه موقع باندې امام شافعي رحمه الله فرمايلي و: ^(۱)

ان کان رفضاً حب آل محمد فليشهد الثقلان اني رافضی

که چېرې د آل محمد عليهم السلام سره محبت کول رافضيت وي، نو انسانان او پيريان دې گواه شي چې زه پوخ رافضي يم.

تاسو چې حضرت مهدي عليه السلام ته "رضي الله عنه" ويلو باندې چې کوم اعتراض کړي دی، که چېرې تاسو د سوچ فکر نه کار اخيستی وای، نو تاسو به دخپل اعتراض جواب پخپل عبارت موندلی وی، ځکه چې تاسو منئ چې د "رضي الله عنه" الفاظ يوازې د صحابه کرامو عليهم السلام له پاره خاص دی، تاسو ته به معلومه وي چې حضرت مهدي عليه السلام به د حضرت عيسى عليه السلام ملگری وي، کله چې ماد يو رسول د ملگری له پاره حضرت "رضي الله عنه" الفاظ استعمال کړي دي، نو تاسو ته څه اعتراض دی؟ عام طور باندې د حضرت مهدي له پاره "عليه السلام" لفظ استعمالیږي چې د لغوي معنی په لحاظ سره بالکل صحيح دی او په مسلمانانو کې "السلام عليكم" يا "وعليکم وعليه السلام" الفاظ هميشه استعمالیږي، خو دچا دنوم سره دا الفاظ د انبياء کرامو يا د ملائکو له پاره استعمالیږي، له دې وجې ماد حضرت مهدي عليه السلام له پاره کله هم دا الفاظ نه دي استعمال کړي، ځکه چې حضرت مهدي عليه السلام به نبي نه وي. ^(۲)

تاسو ته د حضرت مهدي عليه السلام له پاره د "امام لفظ استعمالولو باندې هم اعتراض دی او تاسو ليکلي دي چې "د قران او حديثو نه د امامت هيڅ تصور نه پيدا کيږي" که چېرې ددې نه مراد د يو خاص جماعت او امامت نظريه وي، نو ستاسو دا خبره صحيح ده، خو تاسو ته دا بدگمانی نه وه پکار، چې مابه هم د "امام" لفظ په دغه اصطلاحي مفهوم کې استعمال کړې وي، کم نه کم د امام مهدي سره د "رضي الله عنه" د الفاظو استعمال ددې امر د شهادت له پاره کافي دی. او که چېرې ستاسو مطلب دا وي چې په قران کریم او په حديث نبوي عليه السلام کې يو سړي ته امام په معنا د پيشوا، مقتدا، رهبر ويلو اجاز هم نه ده ورکړل شوې، نو تاسو دا وينا پخپل ځای يوه عجيبه خبره ده، په قران کریم، حديث نبوي عليه السلام او د امت د اکابرو په ويناو کې دا لفظ دومره ډير راغلی دی چې بنجې او ماشومان هم ددې نه نااشنا نه دي، تاسو ته به د "واجعلنا للمتقين اماماً" ايت اود "من بايع اماماً" حديث خوياد وي ^(۳) او بيا د امت محمدي (علي

[۱] الصواعق لمخرقة لابن حجر المكي/ص ۱۳۳/طبع مکتبه مجيديه/ملتان)۔

[۲] واما السلام..... هو في معنى الصلاة، فلا يستعمل في الغائب ولا يفرد به غير الأنبياء، فلا يقال: "علي عليه السلام" (تفسير ابن كثير/ ۲/۴۷۹/طبع رشيديه/کوئته)۔

[۳] عن عبدالله بن عمرو قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من بايع اماماً فاعطاه صفقة يده وثمرة قلبه فليطعه ان استطاع وان جاء اخر ينازعه فاضربوا عنق الاخر رواه مسلم (مشکوٰۃ/ص ۳۲۰/كتاب الامارة والقضاء)

صاحبها الصلوة والسلام) په زرگونو کسان دي چې موږ هغوی دامام په لقب سره يادوو، د فقهې او کلام په اصطلاح کې "امام" د مسلمانانو د حکومت سربراه ته ويل کيږي (څنگه چې په من بايع امامًا کې راغلی دی.

د حضرت مهدي عليه السلام هدايت موندل او مقتداء او پيشوا کېدل، خو د مهدي لفظ نه واضح دي او هغه به د مسلمانانو سربراه هم وي له دې وجې د هغه له پاره دامام د لفظ استعمال د قران او حديث او د فقهې او کلام په لحاظ سره په هيڅ شان هم د اعتراض محل نه دی.

د ظهور مهدي د سلسلې د رواياتو په باره کې ستاسو دا وينا چې:

په دې سلسله کې چې کوم روايتونه دي هغه معتبر نه دي، ځکه چې په هره سلسله د رواياتو کې قيس بن عامر شامل دی چې هغه په متفقه طور باندې کاذب او د ځان نه جوړ شويو احاديثو کې مشهور دی ډير عجيبه دی معلومه نه ده چې تاسو دا روايات چېرته ليدلي دي چې دهغو په هر روايت کې قيس بن عامر کذاب راننځي.

زما په مخکې ابوداود (ج ۲ ص ۵۸۸، ۵۸۹) کې د حضرت ابوهريره، حضرت ابن مسعود او د حضرت ابوسعيد خدری عليهم السلام احاديث دي، ددې نه اول ذکر شوي دواړو حديثونو ته امام ترمذي صحيح ويلي دي او وروسته ذکر شويو ته يې حسن، په دې کې هم چرته قيس بن عامر په نظر رانغی.

په سنن ابن ماجه کې دا احاديث حضرت عبدالله بن مسعود، ابوسعيد خدری، ثوبان، علي، ام سلمه انس بن مالك، عبدالله بن حارث عليهم السلام په روايت سره مروي دي په هغو کې هم په کوم سند کې د قيس بن عامر نوم نشته.

په مجمع الزوائد (ج ۷ ص ۳۱۵ تا ۳۱۸) کې دلاندې ليکل شويو صحابه وو نه يوويشت (۲۱) روايتونه نقل شوي دي.

۱: حضرت ابو سعيد خدری عليه السلام	۲: حضرت ام سلمه عليها السلام
۳: حضرت ابوهريره عليه السلام	۴: حضرت ام حبيبۀ عليها السلام
۵: حضرت عائشه عليها السلام	۶: حضرت قرة بن اياس عليه السلام
۷: حضرت انس عليه السلام	۸: حضرت عبدالله بن مسعود عليه السلام
۹: حضرت جابر عليه السلام	۱۰: حضرت طلحه عليه السلام
۱۱: حضرت علي عليه السلام	۱۲: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما
۱۳: حضرت عبدالله بن حارث عليه السلام	

په دوی کې د ځينې رواياتو د راويانو تضعيف يې کړی دی او په دوو روايتونو کې يې د دوه دروغژن راويان هم په نښه کړي دي، خو په هيڅ يو روايت کې يې د قيس بن عامر نوم نه دی ذکر کړی، له دې وجې ستا دا ويل چې د هر روايت د راويانو په سلسله کې

قيس بن عامر شامل دی محض غلط دي.

تاسو دمورخ ابن خلدون په باره کې ليکلي دي چې هغه په دې سلسله کې په مخالف او موافق حديثونو جمع کولو باندې اکتفاء کړې ده په هغو کې يوه سلسله هم تواتر ته نه ده رسيدلې او دهغو انداز هم ډير مشتبه دی.

په دې سلسله کې دا عرض دی چې په اخري زمانه کې د يوعادل خليفه د ظهور احاديث په صحيح مسلم، ابوداود، ترمذي، ابن ماجه او نور د احاديثو په کتابونو کې په مختلفو طريقو سره موجود دي، دا احاديث اگرچې فردا احاديدي، خو ددې قدر مشترک متواتر دی د اخري زمانې دغه عادل خليفه ته په حديثو کې "مهدي" ويل شوي دي چې دهغه په زمانه کې به د دجال ظهور وي، حضرت عيسى عليه السلام به د اسمان نه رانازل شي او هغه به قتل کړي، دامت ډيرو اکابرينو د مهدي عليه السلام احاديثو ته نه يوازې صحيح، بلکې متواتر يې ورته ويلې دي او د دغه متواتر احاديثو په بناء باندې اسلامي امت په هر دور کې اخري زمانه کې د مهدي د ظهور قائل پاتې شوی دی، پخپله د ابن خلدون اعتراف دی:

اعلم ان المشهور بين الكافة من اهل الاسلام على مبرالاعصار انه لا بد في اخر الزمان من ظهور رجل من اهل البيت يؤيد الدين ويظهر العدل ويتبعه المسلمون ويستولون على الممالك الاسلامية ويسمى بالمهدي ويكون خروج الدجال ومابعده من اشراط الساعة الثابتة في الصحيح على اثره وان عيسى ينزل من بعده فيقتل الدجال او ينزل معه فيساعده على قتله وياتم بالمهدي في صلاته. (مقدمه ابن خلدون ص ۳۱۱).

ترجمه: پوه شه چې د ټول اهل اسلام په مينځ کې په هر دور کې دا خبره مشهوره پاتې شوې ده چې په اخري زمانه کې د اهل بيت نه د يو سړي ظهور ضروري دی چې د دين تائيد به کوي، عدل به ظاهروي او مسلمانان به دهغه تابعداري کوي او په ټولو اسلامي ملکونو به دهغه غلبه وي، دهغه نوم مهدي عليه السلام دی او د دجال خروج او ددې نه وروسته هغه د قيامت نښې چې ذکر يې چې په صحيح احاديثو کې شوي دي د ظهور مهدي نه به وروسته وي او عيسى عليه السلام به د مهدي نه وروسته نازلېږي، نو د جال به قتل کړي يا به د مهدي په زمانه کې نازل شي، نو حضرت عيسى عليه السلام به په لمانځه کې د حضرت مهدي عليه السلام اقتداء کوي.

او هم دا وجه ده چې د اهل سنت په عقائدو باندې چې کوم کتابونه ليکل شوي دي په هغو کې هم د "قيامت علامات" په عنوان کې د ظهور مهدي عليه السلام عقیده ذکر شوې ده او عالمانو په دې موضوع باندې مستقلې رسالې هم تاليف کړي دي.^(۱) يو داسې خبر چې په

[۱] مثلاً: العرف الوردی فی ظهور المهدي، مؤلف جلال الدين سيوطي رحمه الله، عقیده ظهور مهدي احاديث کی روشنی مين، تاليف حضرت داکتر مفتی نظام الدين شامزی شهيد رحمه الله.

متواترو احاديثو کې ذکر شوی وي چې هغه په هر دور او په هره زمانه کې ټولو مسلمانانو هميشه منلی وي او هغه ته اهل سنتو په عقائدو کې ځای هم ورکړی وي، په هغه باندې جرح کول يا دهغه سپکاوی کول د ټول امت اسلاميه دکمراه او جاهل گړځولو برابر وي، څنگه چې تاسو دخپل ليک په اخر کې دمهدي په باره کې ديوي خاصې فرقې نظريه ذکر کولو نه وروسته ليکلي دي:

زما په خيال کې داهل سنت علماوو په دې ضمن کې خپل گيرچاپيره موندلي مشهور روايتونه نقل کړي دي دزيات تاريخي يا شرعي حيثيت او تحقيق نه يې کار نه دی اخيستی او غالبا دهمدې په اتباع کې تاسو هم دغه "مفروضه بيان کړې ده ايا دا صحيح ده؟" گویا دحفاظ حديث نه واخله تردمجدد الف ثاني رحمه الله او شاه ولي الله دهلوي رحمه الله پورې هغه ټول اکابر امت او مجددین ملت چا چې شېدې له اوبو نه جدا کړل، ستاسو په خيال ټول شېدې څښونکي ماشومان وو، چې هغوی هغه تاريخي او شرعي تحقيق نه پرته خواو شا کې خورې شوې افسانې خپلو سندونو سره نقل کولې او هغه يې خپلو عقائدو سره پيوست کولې.

غور وکړئ چې د ارشاد نبوي ﷺ "ولعن اخر هذه الامة اولها" ^(۱) څنگه شهادت ستاسو قلم پيش کړ، زه نه پوهيرم چې دا احساس کمترې دا بيماري موږ ته ولې لگېدلې ده چې موږ دخپل کور هر شې داغيارو راوړل شوی تصور کوو، تاسو په علماء اهل سنت باندې په دې الزام لگولو کې هيڅ باک نه محسوسوئ چې هغوی دملحدينو (بې دينه) خلکو خواره شوي روايتونه تاريخي او شرعي معيار باندې له تلل کېدو نه پرته پخپلو عقائدو کې شامل کړي وي چې په هغو سره د اهل سنت دټولو عقائدو او رواياتو حيثيت مشکوک گرځي او همدا زه احساس کمترې سره تعبير کوم، حالانکې ددې مسئلې جائزه تاسو په بل نقطه نظر سره هم اخيستلای شوه چې په اخري زمانه کې ديو خليفه عادل حضرت مهدي ﷺ د ظهور په باره کې احاديث او روايات داهل حق په مينځ کې متواتر راچلیدل گمراه فرقو د خپلو سياسي مقاصدو له پاره دا عقیده واخيستله او په خپل انداز کې يې واچوله او په دې کې يې دځان نه جوړ شويو روايتونو گډون هم وکړ چې په دې سره دهغوی يواصلي مقصد خوشي سياسي مقاصد حاصلول و او دويم مسلمانان ددې عقيدې نه بدگمانه کول و چې هغوی مختلف قسمه روايتونه وويني، نو خلک به په يومشکل کې پريوځي او د ظهور مهدي د عقيدې نه به لاس واخلي، په هر دور کې دمهديت د دروغومدعيانو په خيال کې همدا دوه مقصدونه وو، څنگه چې د تير شويو پيړيو په شروع کې دپنجاب دروغژن مهدي کومه دعوه کړې وه په هغه کې هم دا دوه مقصدونه په نظر راځي، غرض دا چې د فکر دسلامتيا غوښتنه خوداده چې موږ ددې خبرې يقين وساتو چې د حق والاو اصل حق هماغه شان

[۱] عن ابی هريرة..... الخ (مشکوٰة باب اشراط الساعة/ص ۴۷۰/طبع قديمی)۔

محفوظ وساته اوباطل والاودهغه نه دغلطو تعبيراتو په ذريعه بل څه جوړ کړل تردې چې هرکله هيڅ ونه شو، نوامام مهدي يې په يوغار کې پټ کړ او اول يې د وړوکي غائب والي اوبيايې دلوی غائب والي پرده په هغه باندې راواچوله، خو اخر دا کوم فکري انداز دی چې دټول اهل حق په باره کې داتصورو کړل شي چې هغوی به داغيارو مال په سوال سره غوښته او ژوندی به يې تيراوو.

ترکومې پورې چې دابن خلدون د رايې تعلق دی هغه يو مورخ دی اگرچې په تاريخ کې دهغه نه هم غلطيانې شوي دي په فقه، عقائدو او په حديث کې ابن خلدون چاسند او حجت نه دی منلی او دا مسئله دتاريخ نه ده، بلکې دحديث او عقائدو ده په دې باره کې دمحدثينو او متکلمينو اودامت داکابرو رايې دتوجه وړ کېدای شي.

امدادالفتاوی شپږم جلد کې ص ۲۵۹ تر ۲۲۷ پورې د"موخزة الظنون عن ابن خلدون" په عنوان سره حضرت حکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي قدس سره دابن خلدون دشبها تو شافي جواب ليکلی دی هغه وگورئ.

لنډه دا چې دمهدي مسئلې په باره کې دحق پرستو نظريه بالکل صحيح او متواتره ده اودباطل والاو چې په دې سلسله کې دتعبيراتو اوحکاياتو کوم انبار لگولی دی، نه هغه دتوجه وړ دی اونه دحق والاو له پاره دهغه نه مرعوب کېدل پکار دي.

ايا دامام مهدي عليه السلام درجه به دپيغمبرانوبرابره وي؟

سوال: ايا دامام مهدي عليه السلام درجه به دپيغمبرانوبرابره وي؟

جواب: امام مهدي عليه الرضوان به نبي نه وي له دې وجې دهغه درجه هيڅکله دپيغمبرانوبرابره نه شي کېدای ^(۱) او حضرت عيسى عليه السلام چې دحضرت مهدي عليه السلام په زمانه کې به نازلېږي هغه بيشکه لا له وړاندې نه اولوالالعزم نبي دی ^(۲).

ايا حضرت مهدي عليه السلام او حضرت عيسى عليه السلام دواړه يودي؟

سوال: مهدي عليه السلام به دې دنيا ته کله تشریف راوړي؟ او ايامهدي عليه السلام او عيسى عليه السلام يو وجود دی؟

جواب: حضرت مهدي عليه السلام به په اخري زمانه کې قيامت ته نژدې ښکاره کېږي، دهغه دښکاره کېدو نه به تقريبا اووه کاله وروسته دجال راوځي اودهغه دقتل له پاره به عيسى عليه السلام

[۱] ان المهدي المبشر به لا يدعى نبوة بل هو من اتباع النبي صلى الله عليه وسلم ، وهو الا خليفة راشد مهدي

(المهدي: محمد احمد اسماعيل/ص ۱۱/طبع دار طيبة/رياض).

[۲] "واذ اخذنا من النبيين ميثقهم ومنك ومن نوح وابراهيم وموسى وعيسى ابن مريم واخذنا منهم ميثاقاً غليظاً (الاحزاب/۷)۔"

داسمان نه نازلېږي^(۱) ددې ځای نه دا هم معلومه شوه چې حضرت مهدي عليه السلام او حضرت عيسى عليه السلام دوه بيل بيل سړي دي.

د مهدي ظهور او څوارلسمه پيړۍ

سوال: امام مهدي عليه السلام لاتراوسه تشریف نه دی راوړی او دپنځلسمې پيړۍ داستقبال تیاری شروع شوی دی.

جواب: دامام مهدي په څوارلسمه پيړۍ کې راتلل ولې ضروري دي؟

سوال: له دې نه پرته دنبی کریم صلی الله علیه و آله حدیث نه ثابت دي چې دهرې پيړۍ په سرباندې یو مجدد وي.

جواب: یوازې دیوکس مجدد کېدل ضروري نه دي ګڼ کسان هم مجدد کېدلی شي اوددین دخاص خاص شعبوبیل بیل مجدد هم کېدای شي، هرې علاقې له پاره بیل بیل مجدد هم کېدای شي، په حدیث کې د"مَنْ" لفظ عام دی له دې نه یوازې یو کس مراد اخیستل صحیح نه دي اودغه مجددینو له پاره دمجدد کېدو دعوه کول او خلکو ته ددې دعوت ورکول هم ضروري نه دي او نه خلکو ته ددې دپتې ضرورت دی، چې دا مجدد دی، خوددوی دیني خدماتو ته کتلوسره به بصیرت والاو ته غالب ګمان کیږي چې دا مجدد دی.^(۲)

سوال: حضرت مهدي عليه السلام، حضرت عيسى عليه السلام به دڅوارلسمې پيړۍ په پاتې لږ موده کې څنګه راشي؟

جواب: دهغه په دې لږه موده کې راتلل ولې ضروري دي؟ ایا دڅوارلسمې پيړۍ نه وروسته

[۱] وعنه (ای ابی سعید) عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "ليقومن على امتي من اهل بيتي..... يملك سبع سنين" (مجمع الزوائد/ج ۷/ص ۳۱۴/ايضاً مشکوة/ص ۴۷۰) ايضاً فيلبث المهدي سبع سنين خليفة ثم يتوفى ويصلى عليه المسلمون، قال ابوداؤد وقال بعضهم عن هشام تسع سنين وقال بعضهم سبع سنين، فمن قال سبع سنين فكانه اسقط السنتين اللتين بقى فيهما مشغولاً بالقتال الخ (بذل المجهود/ج ۵/ص ۱۰۳/كتاب الملاحم) ويترى عيسى ابن مريم عليه السلام عند صلاة الفجر فيقول له امرهم: ياروح الله! تقدم صل، فيقول: هذه الامة امراء بعضهم على بعض، فيقدم اميرهم فيصلي، فاذا قضى صلاته اخذ حربته فيذهب نحو الدجال، فاذا راه الدجال ذاب كما يذوب الرصاص فيضع حربته بين ثنדותيه فيقتله (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۱۶۴/طبع مكتبة دارالعلوم/کراچی).

[۲] قال صاحب جامع الاصول: وقد تكلم العلماء في تأويله وكل واحد اشار الى العالم الذي هو في مذهبه وحمل الحديث على العموم فان لفظة من تقع على الواحد والجمع ولا يختص ايضاً بالفقهاء..... والاظهر عندی والله اعلم المراد من يجدد ليس شخصاً واحداً بل المراد به جماعة يجدد كل واحد في بلد في فن اوفنون من العلوم الشرعية ماتيسرله من الأمور التقريرية او التحريرية ويكون سبباً لبقائه وعدم اندراره وانقضائه الى ان يأتي امرالله. (بذل المجهود/ج ۵/ص ۱۰۴/كتاب الملاحم/طبع سهارنپور).

به دنيا ختمه شي ستاسو ټوله پريشاني په دې غلطه مفروضه باندې مېني ده چې "حضرت مهدي او حضرت عيسى عليه السلام د دواړو په څوارلسمه پيړۍ کې تشریف راوړل ضروري وو، خو تر اوسه پورې هغه رانغلل".

حالانکې دا بنياد غلط دی په قران او حديث کې چېرته هم دا نه دي فرمايل شوي چې دا دواړه حضرات به په څوارلسمه پيړۍ کې تشریف راوړي، که چېرې چا څه داسې اندازه لگولې وي، نو دا محض اټکل دی چې د واقعاتو په دنيا کې ددې هيڅ قيمت نشته او که چېرې په دې باره کې چا د قران او حديث حواله ورکړې ده، نو قطعاً د غلط بياني نه يې کار اخيستی دی، دهغه نه پوښتنه وکړئ چې د څوارلسمې پيړۍ لفظ د قران کریم په کوم ايت کې يا د حديث په کوم کتاب کې راغلی دی؟

پاډونه: تاسو خپل نوم يو "پريشان بنده" ليکلی دی که چېرې تاسو خپل نوم او پته هم ليکلي وای، نو څه باک و؟ هسې هم بې نومه خط ليکل اخلاقي لحاظ سره ښه کار نه دی.

د مجدد منلو والا څه حکم دی

سوال: دهرې پيړۍ په شروع کې مجدد راځي ايا ددوی منونکي غير مسلم دي؟

جواب: دهرې پيړۍ په شروع کې چې د کومو مجددينو د راتلو په حديث کې خبر ورکړل شوی دی^(۱) هغوی د نبوت او رسالت دعوي نه کوي او کوم سړی چې داسې دعوه وکړي هغه مجدد نه دی، لهدا ديو ريښتونې مجدد منونکي خو غير مسلم نه دي، خو چې کوم سړی دا اعلان کوي چې زما دعوه ده چې زه رسول اونبي يم^(۲) دده منونکي ښکاره ده چې هغوی به غير مسلم وي.

سوال: د څوارلسمې پيړۍ مجدد به کله راځي؟

جواب: د مجدد له پاره دمجدد کېدو دعوه کول ضروري نه وي، کومو اکابرینو چې په دې پيړۍ کې د دين اسلام په هر اړخ باندې خدمت وکړ، هغه ددې پيړۍ مجدد دی، د تير شويو پيړيو مجددین هم خلکو دهغوی د خدماتو په بناء باندې مجددین ومنل.

د څوارلسمې پيړۍ مجدد حضرت مولانا اشرف علي تها نوي رحمة الله و

سوال: مشهور حديث په مسلمانانو کې مجدد عام مشهور دی، چې نبي کریم ﷺ وفرمايل چې دهر سلو کالو په سرباندې به يو نیک سړی مجدد راځي مهرباني به وي که وضاحت وکړئ

[۱] عن أبي هريرة فيما اعلم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ان الله يبعث لهذه الامة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها دينها (سنن أبي داود/ج ۲/ص ۲۳۳/باب ما يذكرو في قرن المائة).

[۲] ملفوظات ج: ۱۰، ص: ۱۲۷).

چې څوارلسمه پيړۍ تيره شوه، خو څوك بزرگ دمجدد په نوم او دعوي سره رانغی كه چا دمجدد دعوه كړې وي، نو دهغه پته ونبايئ.

جواب: مجدّد دعوه نه كوي كاركوي په څوارلس پيړيو كې كومو كومو بزرگانو د مجدّد كېدو دعوه كړې وه؟ د څوارلسمې پيړۍ مجدّد د حضرت حكيم الامت مولانا اشرف علي تهانوي و، چې هغه په ديني موضوعاتو باندې تقريبا زر كتابونه وليكل او په دې پيړۍ كې هيڅ فتنه هيڅ يو بدعت او هيڅ يو داسې مسئله نشته چې په هغه باندې هغه قلم نه وي پورته كړی، دغه شان په حديث، تفسير، فقه، تصوف او سلوك، عقائد او كلام اوداسې نورو ديني علومو كې هيڅ يو داسې علم نشته چې په هغه باندې ده تاليفات نه وي پريښي. په هرحال د مجدّد له پاره دعوه لازمه نه ده، دهغه د كار سره دهغه دمجدد كېدو پيژندنه كيږي، مرزا غلام احمد دمجدد^[۱] نه واخله دمهدي^[۲]، مسيح^[۳]، نبي^[۴]، رسول، كرشن^[۵]، گورونانك، رودر گوپال^[۶] كېدو دعوي خويې ډيرې وكړې، خو دهغه نامناسبه قېدباندي دهغه نه يوه دعوه هم صادق نه شوه.

ايا څوارلسمه پيړۍ اخري پيړۍ ده؟

سوال: ځينې خلك وايي چې څوارلسمه پيړۍ اخري پيړۍ ده او د څوارلسمې پيړۍ په ختميدو كې يونيم كال پاتې دی ددېنه وروسته به قيامت راځي، حالانكې زه دا خبره غلطه گڼم.

جواب: دا خبره سراسر غلطه ده په قران كريم او حديث نبوي ﷺ كې د قيامت ټاكلي وخت نه دی ښودل شوی او دهغه لويې لويې علامې چې بيان شوي دي هغه لاتراوسه نه دي شروع شوي ددې علاماتو په ظهور كې به هم يوڅه موده لگيږي، له دې وجې دا خيال محض جاهلانه دی چې د څوارلسمې پيړۍ ختميدو سره به قيامت راځي.

د هجرت د څوارلسمې پيړۍ په اسلام كې هيڅ اهميت نشته

سوال: د څوارلسمې هجري پيړۍ په اسلام كې څه اهميت دی، او جناب يوسري ماته وويل چې په څوارلسمه پيړۍ كې به نه دچا دعا قبلېږي او نه عبادتونه اخرڅه وجه ده؟

[۱] ازاله اوهام/ص ۱۵۴/روحاني خزائن/ج ۳/ص ۱۷۹-.

[۲] تذكرة الشهداء/ص ۲/روحاني خزائن/ج ۲۰/ص ۴-.

[۳] روحاني خزائن/ج ۳/ص ۴۷۰/ازاله اوهام/ص ۶۸۶-.

[۴] ملفوظات/ج ۱۰/ص ۱۲۷-.

[۵] ليكچر سيالكوت/ص ۳۳/روحاني خزائن/ج ۲۰/ص ۲۲۸-.

[۶] تحفه گولرويه/ص ۱۳۰/حاشيه، روحاني خزائن/ج ۱۷/ص ۳۱۶-.

جواب: په شريعت کې د خوارلسمې پيړۍ هيڅ خاص اهميت نشته، د کوم صاحب قول چې تاسو نقل کړی دی هغه غلط دی.

پنځلسمه پيړۍ او د قاديانو بډه حواسه کېدل

سوال: جناب مولانا صاحب! پنځلسمه پيړۍ به کله شروع کېږي، د پريشاني خبره دا ده چې ماد قاديانو اخبار "الفضل" وکوت په هغه کې ددې باره کې متضادې خبرې ليکل شوي دي، څنگه چې د (۷ ذی الحجه ۹۹ هـ، ۱۲۹ اکتوبر ۷۹) په گڼه يې ليکل شوي دي چې "سيدنا حضرت خليفه المسيح الثالث د غلبه اسلام د پيړۍ د استقبال له پاره چې دهغه په شروع کېدو کې لس ورځې پاتې دي ديو اهم پروگرام اعلام کړی دی".

خو د الفضل ۱۲ ذی الحجه ۹۹ هـ، ۳ نومبر ۷۹ هـ په اخبار کې ليکل شوي دي چې سيدنا وامامنا حضرت خليفه المسيح الثالث باندې اسماني انکشاف شوی دی چې پنځلسمه پيړۍ چې دهغه ابتداء د راتلونکي کال ۱۹۸۰ هـ کې کېږي او د درېو يوقادياني پرچې "انصار الله ربيع الثاني ۹۹ هـ مارچ ۷۹ هـ په شماره کې" د خوارلسمې پيړۍ هجري اختتام "په عنوان سره يو ادارتي نوټ ليکلی دی چې:

"د اسلامي کيلنډر (جنتري) مطابق د خوارلسمې پيړۍ د اخري کال د څلورمې مياشتې په ختميدو کې يوازې د اته نيمو مياشتو موده پاتې ده، د پنځلسمې پيړۍ ابتداء کيدونکې ده (يعنې محرم ۱۴۰۰ هـ نه)".

تاسو زموږ رهنمايي وکړئ چې پنځلسمه پيړۍ به کله شروع کېږي ددې ۱۴۰۰ هـ نه يا د راتلونکي کال د محرم ۱۴۰۱ هـ نه يا اوس هم لس کاله پاتې دي؟

جواب: پيړۍ د سلو کلنو زمانې ته وايي خوارلسمه پيړۍ د ۱۳۰۱ هـ نه شروع شوې وه اوس دهغې اخري کال د محرم ۱۴۰۰ هـ نه شروع کېږي او محرم ۱۴۰۱ هـ به د پنځلسمې پيړۍ شروع وي، پاتې د قاديانو کومه خبره د تضاداتو نه خالي وي؟

که چېرې دنوې پيړۍ د ابتداء په شان ښکاره خبره کې هم د متضادو بيانونو نه کار واخلي، نو دا د دوی ذهني جوړښت او فطري خاصيت دی په دې باندې دې ولې تعجب وي؟

د دجال راتلل

سوال: د دجال دراتلو په صحيح حديث کې چېرته ذکر شته؟ که وي، نو وضاحت يې وکړئ.

جواب: د دجال په باره کې يو دوه نه ډير حديثونه دي او دا عقیده په امت کې هميشه په تواتر سره راغلې ده، د امت ډيرو اکابرینو ددې تصريح کړې ده چې د خروج دجال او دنزول

عيسى عليه السلام احاديث متواتر دي.^(۱)

د دجال راوتل اودهغه دفتني او فساد تفصيل

په جنگ اخبار کې تاسو د حضرت عيسى عليه السلام د دويم ځل راتلو په باره کې د حديث په حوالې سره دهغه حليه او هغه چې راشي، نوڅه به کوي "ليکلي و، اوس که د لاندې سوالونو جوابونه هم وليکئ، نو مهرباني به مو وي:

سوال: ۱: د دجال حليه د حديث په حواله سره څه ده؟ (ځکه چې موږ اوريدلي دي چې هغه به ډير تيز روان وي دهغه اواز به ډير سخت وي اوداسې نور....)

سوال: ۲: د جال دڅره حليه څه ده؟ چې هغه باندې به سورلی کوي.

جواب: د دجال دڅره حليه ډېر په تفصيل سره نه پيدا کيږي، د مسند احمد او مستدرک په حديث کې يوازې دومره ذکر دي چې دده د دواړو غوږونو په مينځ کې فاصله به څلويښت لاسه وي^(۲) او په مشکوة شريف کې د بيهقي په روايت سره نقل شوي دي چې دهغه رنگ به سپين وي.^(۳) د دجال په باره کې ډير حديثونه راغلي دي، چې هغه کې دده حليه دده دعوه او دده دفتني او فساد خورولو تفصيل ذکر شوی دی دڅو احاديثو خلاصه لاندې ذکرده:

۱. سور رنگ، غټ بدن، لنډ قد، د سر ويښته ډير کاره شوي، يوه سترگه بالکل هواره، دويمه عيب داره^(۴)، په تندي باندې ك، ف، ر" يعنې کافر لفظ به ليکل شوی وي چې هرلوستونکی او غيرلوستونکی مومن به يې لوستلی شي.^(۵)

[۱] قال القاضي: نزول عيسى وقتله الدجال حتى صحيح عند اهل السنة للأحاديث الصحيحة في ذلك..... الخ (سنن ابن ماجه/ص ۲۹۹/حاشيه غبر، ۸/طبع نورمحمد كتب خانه).

[۲] عن جابر بن عبد الله عن النبي صلى الله عليه وسلم قال:..... وله حمار يركبه عرض ما بين اذنيه اربعون ذراعاً (مستدرک حاکم مع التلخيص/ج ۲/ص ۵۳۰/كتاب الفتن/مسند احمد/ج ۳/ص ۳۶۷).

[۳] عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: يخرج الدجال على حمار اقمر..... الخ رواه البيهقي (مشکوة/ص ۴۷۷/باب العلامات بين الساعة وذكر الدجال، طبع قديمي كتب خانه).

[۴] عن النواس بن سميان رضى الله عنه قال: ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم الدجال ذات غداة..... انه شاب قطط..... عينه طافئة..... قلنا: يا رسول الله! وما لبثه في الارض؟ قال: اربعون يوماً..... قلنا: يا رسول الله! وما اسرعه في الارض؟ قال كالغيث استدرته الريح فينما هو كذلك اذ بعث الله مسيح ابن مريم فيول عند منارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين..... فيطلبه حتى يدركه باب لد فيقتله (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۱۰۲ تا ۱۱۸) ايضاً عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: بينا انا نائم اطوف بالكعبة فاذا رجل ادم سبط الشعر ينطف او يهراق رأسه ماء قلت من هذا؟ قالوا ابن مريم ثم ذهبت التفت فاذا رجل جسيم احمر جعد الرأس اعور العين كان عينه عنبه طافية قالوا: هذا الدجال..... الخ (فتح الباري/ج ۱۳/ص ۹۰).

[۵] عن أبي امامة الباهلي قال..... حدثنا عن الدجال..... وانه يخرج..... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

۲. اول به دنوت دعوه وکړي اوبيا به ترقي وکړي دخدايي دعوه به وکړي.^[۱]
۳. دهغه ابتدايي خروج به د اصفهان، خراسان نه وي او د عراق اودشام د مينځ لاره کې به ښکاره دعوت ورکوي. (ايضا پورتنی حواله)
۴. په خره به سور وي اوبيا زره يهوديان به دده په فوج کې وي.^[۲]
۵. دباد (سېلې) په شان به ځي او دمکې مکرمې او مدينې طيبې او دبيت المقدس نه پرته به ټوله دنيا کې به گرځي.^[۳]
۶. مدينې ته دتلو په غرض به دا حد دغرنه شاته ديره واچوي، خو دالله تعالیٰ فرښتې به هغه مدينې ته داخلیدو ته نه پرېږدي، دهغه ځای نه به دشام هیواد ته مخه کړي او هلته چې لاړشي، نو هلاک به شي.^[۴]

... بقیه د تیر مخ] ... من خلة بين الشام والعراق فيقول: انا نبي، ولاني بعدي، ثم يثنى فيقول: انا ربكم، ولا ترون ربكم حتى تموتوا، وانه اعور، وان ربكم ليس باعور، وانه مكتوب بين عينيه كافر يقرأه كل مؤمن كاتب او غير كاتب وانه لا يبقى بشيء من الأرض الا وطنه وظهر عليه الا مكة والمدينة لا يأتيهما من نقب من نقابهما الا لقيته الملائكة بالسيوف صلتة حتى يزل عند الطرب الأحمر عند منقطع السبخة فترجف المدينة بأهلها ثلاث رجفات فلا يبقى منافق ولا منافقة الا خرج اليه فتنفى الخبث منها كما تنفى الكبر خبث الحديد وجلهم بيت المقدس وامامهم رجل صالح فينما امامهم قد تقدم يصلي بهم الصبح اذ نزل عليهم عيسى بن مريم الصبح فرجع ذلك الامام ينكص يمشی القهقري ليقدم عيسى يصلي فيضع يده بين كتفيه ثم يقول له: تقدم فصل فانما لك اقيمت، فيصلى بهم فاذا انصرف قال عيسى عليهم السلام: افتحوا الباب! فيفتح وورائه الدجال معه سبعون الف يهودى كلهم ذوسيف محلى وساج فاذا نظر اليه الدجال ذاب كما يذوب الملح في الماء وينطلق هارباً ويقول عيسى عليه السلام: ان لى فيك ضربة لن تسبقنى بها، فيدركه عند باب اللد الشرقى فيقتله فيهزم الله اليهود فلا يبقى شيء مما خلق الله يتوارى به يهودى الا انطلق الله ذلك الشيء لا حجر ولا شجر ولا حائط ولا دابة الا الغرقدة فانما من شجرهم لا تنطق الا قال: يا عبدالله المسلم! هذا يهودى فتعال فاقتله الخ (ابن ماجة/ص ۲۹۸، ۲۹۷/باب فتنة الدجال وخروج عيسى ابن مريم وخروج ياجوج وماجوج)۔

[۱] ايضاً پورتنی حواله)۔

- [۲] عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: يخرج الدجال على حمار اقرم مابين اذنيه سبعون باعاً رواه البيهقي (مشكوة/ص ۴۷۷) وعن انس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: يتبع الدجال من يهود اصفهان سبعون الفا، عليهم الطيالة رواه مسلم (مشكوة/ص ۴۷۵/باب العلامات بين يدي الساعة وذكر الدجال)۔
- [۳] تيره شوى حاشيه (عن النواس بن سميان رضى الله عنه قال: ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم الدجال ذات غداة الخ) او ورپسې حاشيه (عن ابي امامة الباهلي قال حدثناه عن الدجال الخ) او گورئ)
- [۴] ييجي الدجال فيصعد احدا فيطلع فينظر الى المدينة فيقول لاصحابه: الا ترون الى هذا القصر الأبيض؟ هذا مسجد احمد، ثم يأتي المدينة فيجد بكل نقب من نقابها ملكاً مسلحاً سيفه فيأتي سبخة الجرف فيضرب رواقه: ثم ترجف المدينة ثلاث رجفات، فلا يبقى منافق ولا منافقة ولا فاسق ولا فاسقة الا خرج اليه، فتخلص المدينة ثم يأتي ايليا فيحاصر عصابة من المسلمين الخ (فتح الباري/ج ۱۳/ص ۹۴/طبع لاهور)۔

۷. په دې موده کې په مدينه طيبه کې به درې زلزلې راځي او په مدينه کې چې څومره منافقان وي هغوی به له ويرې نه بهرته راوځي او د جال سره به ملاوشي.^[۱]
۸. چې کله بيت المقدس ته نژدې ورسېږي، نومسلمانان به دده مقابلې ته راووځي او د دجال فوج به ددوی محاصره وکړي.^[۲]
۹. مسلمانان به په بيت المقدس کې گيرشي او په دې محاصره کې به هغوی ته سخت آزمائش مخې ته راشي.^[۳]
۱۰. يوه ورځ به دسهار په وخت کې اواز وشي "تاسو ته مدد راورسيده" مسلمانان چې دا اواز واورې، نو به وايي چې مدد چېرته نه راځي؟ دا دکوم مړې خيتې والا اواز دی.^[۴]
۱۱. په همدغه مهال چې دسهار دلمانځه اقامت به شوی وي، حضرت عيسى عليه السلام به دبیت المقدس شرقي منارې باندې راكوز شي.^[۵]
۱۲. دده په تشریف راوړلو باندې به امام مهدي عليه السلام (چې مصلی (جاینماز) ته به وړاندې شوی وي) راوړوسته شي او د دده عليه السلام ته به دامامت درخواست وکړي، خو دی به امام مهدي ته حکم وکړي چې لمونځ ورکړه ځکه چې ددې لمونځ اقامت به د هغه له پاره شوی وي.^[۶]
۱۳. دلمانځه نه چې فارغ شي حضرت عيسى عليه السلام به د دروازې پرانستلو حکم وکړي دهغه په لاس کې به دغه وخت یو وره شان نيزه وي چې دجال یې ووينی، نو داسې به ويلې کيږي څنگه چې په اوبو کې مالګه ويلې کيږي، هغه عليه السلام به ده ته ووايي چې الله تعالی زما يوگزار

[۱] ايضاً۔

[۲] ايضاً۔

[۳] ووقع في حديث سمة المشار اليه قبل: يظهر على الأرض كلها الا الحرمين وبيت المقدس فيحصر المؤمنين فيه ثم يهلكه الله..... الخ (فتح الباري/ج ۱۳/ص ۱۰۵/طبع لاهور)۔

[۴] عن عثمان بن ابي العاص..... فينماهم كذلك اذ نادي مناد من السحر يا ايها الناس اتاكم الغوث، ثلاثاً، فيقول بعضهم لبعض: ان هذا لصوت رجل شعبان، ويترنل عيسى ابن مريم عليه السلام عند صلاة الفجر..... الخ (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۱۶۴/طبع مكتبة دارالعلوم، كراچی)۔

[۵] عن النواس بن سميان رضى الله عنه قال: ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم الدجال ذات غداة..... انه شاب ققط..... عينه طائفة..... قلنا: يا رسول الله! وما لبث في الارض؟ قال: اربعون يوماً..... قلنا: يا رسول الله! وما اسرعه في الارض؟ قال كالغيث استدبرته الريح فينما هو كذلك اذ بعث الله المسيح ابن مريم فيزل عند منارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين..... فيطلبه حتى يدركه باب لد فيقتله (التصريح بماتواتر في نزول المسيح/ص ۱۰۲ تا ۱۱۸) ايضاً عن عبدالله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: بينا انا نائم اطوف بالكعبة فاذا رجل ادم سبط الشعر ينطف او يهراق رأسه ماء قلت من هذا؟ ابن مريم! ثم ذهب التفت فاذا رجل جسيم احمر جمع الرأس اعور العين كان عينه عبة طافية قالوا: هذا الدجال..... الخ (فتح الباري/ج ۱۳/ص ۹۰)۔

[۶] ايضاً پورتی حواله۔

ستا له پاره ليکلی ساتلی دی چې دهغه نه ته بچ کېدای نه شي، دجال به وتبستي خو دی به يې باب لد سره لاندې کړي، په نيزه باندې به يې هلاک کړي او په نيزه باندې دهغه لگيدلې وينه به مسلمانانو ته وښيي.^[۱]

۱۴: دغه وخت به دمسلمانانو او ددجال د فوج مقابله وي د دجال فوج به دتورو لاندې راشي (هلاک به شي) او ونې کاني به اواز وکړي چې "اې مومنه! دا يهودي زما شاته پټ شوی دی، دا قتل کړه".^[۲]

دا د دجال مختصر شان احوال دي په احاديثوکې ددې ډير تفصيلات بيان شوي دي.

دياجوج وماجوج او دابة الارض حقيقت

سوال: تاسوپخپله "اقرا" صفحه کې يو حديث شائع کړی و او په هغه کې دقيامت نښې ښودل شوي وې چې په هغو کې د دجال راتلل، د دابة الارض او دياجوج ماجوج راتلل وغيره شامې دي، مهرباني وکړئ دا وښيي چې ياجوج ماجوج او دابة الارض نه څه مراد دي؟ او ايا چې دانښې پوره شوي؟

جواب: د دجال په باره کې ديوبل سوال په جواب کې ما ليکلي دي، هغه دې وکتل شي دياجوج ماجوج د راوتلو ذکر په قران کريم کې دوه ځايه راغلې ده يو سورة انبياء په ۹۶ نمبر ايت کې چې په هغه کې فرمايل شوي دي:

"تردې چې کله پرانستل شي ياجوج ماجوج او هغه به دهر اوچت ځای نه په منډه راځي او رانژدې شوه رښتيني وعده (يعنې دقيامت وعده) نوناڅاپه به شليدلې شليدلې پاتې شي سترگې د منکړينو ځاي افسوس! موږ خو ددې نه په غفلت کې وو، بلکه موږ ظالمان وو".^[۳]

او دويم د سورة كهف داخري نه مخکې رکوع کې چېرته چې د ذوالقرنين په خدمت کې د ياجوج ماجوج د فتنې او فساد خورولو او دهغه د فولادو د ديوال جوړولو ذکر راځي، هلته فرمايل شوي دي چې ذوالقرنين د ديوال جوړولونه وروسته وفرمايل:

"دا زما د رب رحمت دی، کله چې زما د رب وعده (قيامت) راشي، نو هغه به دا درې ورې کړي او زما د رب وعده رښتيا ده (وړاندې الله تعالی فرمايي او موږ به په دغه ورځ کې

[۱] عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم..... فلو تركه لانداب حتى يهلك ولكن يقتله الله بيده فيريهم دمه في حربته (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۱۳۲) ايضاً تيره شوی حاشيه (عن ابي امامة الباهلي قال..... حدثنا عن الدجال..... الخ).

[۲] ايضاً پورتنی حاشيه.

[۳] "حتى اذا فتحت ياجوج وماجوج وهم من كل حدب ينسلون واقترب الوعد الحق فاذا هي شاخته ابصار الذين كفروا يويلنا قد كنا في غفلة من هذا بل كنا ظلمين" (الانبياء/۹۷، ۹۶).

دوی په داسې حال کې پرېږدو چې د دوی نه به ځينې په ځينو کې چې و هونکي وي.^(۱) ددې ايتونو نه جوتېږي چې ديا جوج و ماجوج په اخري زمانه کې راوتل دالله پاک په علم کې فيصله شوي دي او دا چې د دوی راوتل به دقيامت دننې په طورقيامت ته نژدې وي په همدې بناء باندې په حديث نبوي ﷺ کې د دوی راوتل دقيامت په لويو علامو کې شمار شوي دي او په ډيرو حديثونو کې فرمايل شوي دي چې ددوی راوتل به دحضرت عيسی عليه السلام په زمانه کې وي د احاديثو نه دهغوی مختصر شان نقشه وړاندې کوم:

بيا به عيسی عليه السلام هغو خلکو ته ورشي کوم چې الله تعالی د دجال دفتنې نه محفوظ ساتلي وي او د دورو نه به دهغوی مخونه پاک کړي او په جنت کې چې دهغوی کومې درجې دي هغه به دوی ته بيان کړي، دوی به په همدې حال کې وي چې الله تعالی حضرت عيسی عليه السلام ته وحې راوليږي چې ما خپلو داسې بندگانو ته د وتلو اجازه ورکړې ده چې دهغوی د مقابلې طاقت په هېچا کې نشته، نو تاسو زمابندگان کوه طورته بوځئ.

او الله تعالی به ياجوج ماجوج راوليږي او هغوی به دهر اوچت ځای نه په تيزي سره په بنوئيدلو کوزيږي، نو ددوی اولنۍ ډلې به په بحيره طبريه باندې تيرې شي دهغې ټولې اوبه به صفا کړي او له هغوی نه وروسته خلک به راځي، نو وبه وايي چې په يوه زمانه کې په دې کې اوبه وې او هغوی به لارشي تردې چې د بيت المقدس غر جبل خمر ته به اورسيږي، نو وبه وايي چې د ځمکې والا خو موږ قتل کړل، اوس به د اسمان والا قتل کړو، هغوی به د اسمان طرف ته غشي ولي، نو الله تعالی به دهغوی غشي په وينو رنگ دوی ته واپس کړي.

او د الله نبي حضرت عيسی عليه السلام او دهغه ملگري به په کوه طور کې گيروي او ددې محاصرې له وجې به هغوی ته داسې تنگسيا راپيښه شي چې دهغوی له پاره به د غوا سرد نن دسلو درهمونه بهتر وي، نو الله تعالی به ديا جوج ماجوج په څټونو کې چينجي پيدا کړي چې په هغه سره به دوی په يوساعت کې هلاک شي، بيا به دالله نبي حضرت عيسی عليه السلام اودهغه ملگري دکوه طور نه ځمکې ته راکوز شي، نو يوه لويشت ځمکه به هم خالي نه پيدا کيږي چې د دوی د لاشونو او بدبويي نه به ډکه نه وي، نو دالله نبي حضرت عيسی عليه السلام اودهغه ملگري به دالله نه دعا وغواړي، نو الله تعالی به دبختي اوبنانو دڅټونو په شان مارغان راوليږي چې د دوی لاشونه به پورته کړي چرته چې الله تعالی ته منظور وي هلته به يې وغورزوي، بيا به الله تعالی داسې باران وکړي چې دهغه نه به يوه خيمه اومکان پټ پاتې نه شي هغه باران به ځمکه ووينځي اود شيشې په شان به يې پاکه کړي، وړاندې د قرب قیامت

[۱] "قال هذا رحمة من ربى فاذا جاء وعد ربى جعله دكاء وكان وعد ربى حقا وتركنا بعضهم يومئذ يموج فى بعض ونفخ فى الصور فجمعهم جمعاً" (الكهف/ ۹۹، ۹۸)۔

نور حالات ذکر دي). (صحيح مسلم، مسند احمد، ابو داود، ترمذی، ابن ماجه، مستدرک حاکم، کنز العمال).^(۱)

۲. د ترمذی په حديث کې دي چې هغه مارغان به د ياجوج ماجوج لاشونه په نهبل کې يوسي او وبه يې غورځوي او مسلمانان به دهغوی غشي ليندې او ترکشونه تر اوو (۷) کلنو پورې دخشاکو په څېر استعمالوي. (مشکوٰۃ ص ۴۷۴).^(۲)

۳: په يو حديث کې ويناده چې دمعرّاج په شپه زما ملاقات د حضرت ابراهيم، موسی او عیسی عليهم السلام سره وشو، د قيامت ذکر راغی، نو د ټولو نه مخکې د حضرت ابراهيم عليه السلام نه پوښتنه وشو هغه وفرمايل چې ماته د دې علم نشته.

بياد حضرت موسی عليه السلام نه پوښتنه وشوه هغه هم دغه جواب ورکړ.

بياد حضرت عیسی عليه السلام نه پوښتنه وشوه هغه وفرمايل چې د قيامت د راتلو مقرر وخت، خو د الله تعالی نه پرته هيچاته معلوم نه دی، خو زما رب زما سره وعده کړې ده او هغه دا چې د جال اکبر به راوځي، نو دهغه د قتل له پاره به زه کوزيرېم، هغه به زما ليدو سره دکلايي په شان ويلې کيږي، نو الله تعالی به زما په لاس باندې هغه هلاک کړي تردې چې ونې کانې به اوازونه وکړي چې اې مومنه! زما شاته کافر پټ شوی دی دا قتل کړه، زه به د جال قتل کړم او د جال فوج به الله تعالی هلاک کړي.

بيا به خلک خپلو علاقو او وطنونو ته واپس لاړ شي دغه وخت به ياجوج ماجوج راوځي او هغوی به د هر اوچت ځای نه په منډه راځي، هغوی به دمسللمانانو علاقې د پښولاندې کړي په کوم شي چې تير شي هغه به تباه کړي په کومو اوبو چې تير شي هغه به ختمې کړي، خلک به زمانه دهغوی دفتنې او فساد نه شکايت وکړي، زه به د الله تعالی نه دعا وغواړم، نو الله تعالی به هغوی په مرگ سره هلاک کړي.

[۱] ثم يأتي عيسى قوم قد عصمهم الله منه، فيمسح عن وجوههم ويحدثهم بدرجاتهم في الجنة فينما هو كذلك اذا اوحى الله الى عيسى عليه السلام اني قد اخرجت عبادا لي لا يدان لأحد بقتلهم فحزب عبادي الى الطور ويبعث الله ياجوج ومأجوج وهم من كل حدب ينسلون، فمر اوائلهم على بحيرة طبرية فيشربون مافيها ويمر اخرهم فيقولون: لقد كان بهذا مرة ماء ويحضر نبي الله عيسى عليه السلام واصحابه حتى يكون رأس النور لأحدهم خيراً من مائة دينار لأحدكم اليوم، فيرغب نبي الله عيسى عليه السلام واصحابه الى الله تعالى فيرسل الله عليهم النصف في رقابهم مصحون فرسى كموت نفس واحدة ثم يهبط نبي الله عيسى عليه السلام واصحابه الى الأرض فلا يجدون في الأرض موضع شبر الا ملأه زهمهم وننتهم فيرغب نبي الله عيسى عليه السلام واصحابه الى الله فيرسل الله طيراً كأعناق البخت فتحملهم فطرحهم حيث شاء الله ثم يرسل الله مطراً لا يكلن من بيت مدر ولا وبر فيغسل الأرض حتى يتركها كالزلفة (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ ص ۱۱۸ تا ۱۲۵)

[۲] عن النواس بن سمعان..... فيرسل الله طيراً..... تطرحهم بالنهبل ويستوقد المسلمون من قسيهم ونشأهم وجعابهم سبع سنين الخ (مشکوٰۃ/ ص ۴۷۴/ باب العلامات بين يدي الساعة وذكر الدجال)۔

تردي چې دهغوی دگندگي نه په په ځمکه کې بدبويي خوره شي، نوالله تعالیٰ به باران وکړي چې هغوی به وبهیري او په سمندر کې به یې وغورځوي.

نو زما درب عزوجل چې زما سره کومه وعده ده په هغه کې یې وفرمایل چې کله دا واقعات وشي، نو د قیام مثال به د پوره ورځو د حاملې وي چې دهغې مالکانو ته دهغې په باره کې هیڅ خبر نه وي، چې دورځې یا د شپې کله ناڅاپه به دهغې د بچي پیدا کېدو وخت راځي. (مسند احمد، ابن ماجه، ابن جریر، مستدرک حاکم، فتح الباری، درمنثور، التصريح بماتواتر فی نزول المسيح ص ۱۵۸، ۱۵۹).^[۱]

د یاجوج ماجوج په باره کې نور هم ګڼ احادیث دي چې په هغه کې کم او زیات همدا تفصیلات بیان شوي دي، خو زه په دغو درې احادیثو باندې بسنه کوم او دا فیصله تاسو ته پرېږدم چې ایا دا نښې پوره شوي دي؟ یا اوس هم دهغه پوره کېدل پاتې دي ووايي ستاسو خدای درکړی عقل څه فیصله کوي؟

پاتې شوا دابة الارض! نو ددې ذکر دقران کریم په سورة نمل ایت نمبر ۸۲ کې راغلی دی څنګه چې وینا ده: "او چې کله راپریوځي په دوی باندې خبره (یعنې د قیامت د وعدې پوره کېدو وخت رانژدې شي)، نو موږ به ددوی له پاره له ځمکې نه یو څاروی راوباسو چې دوی سره به خبرې کوي چې خلکو زموږ په نښو باندې یقین نه لاره."^[۲]

یو حدیث کې دي چې د شپږو شیانو نه مخکې په نیکو عملونو کې بېره (وړاندې والی) کوي: دخان (لوګی)، دجال، دابة الارض، دمغرب نه دلمر راختل، عام فتنه اودهرسري سره خاص فتنه. (مشکوٰة ص ۴۷۲).^[۳]

[۱] عن عبدالله بن مسعود رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: لقيت ليلة اسرى بي ابراهيم و عيسى، قال: فتذاكروا امر الساعة، فردوا امرهم الى ابراهيم فقال: لا علم لي بها، فردوا الامر الى موسى، فقال: لا علم لي بها، فردوا الامر الى عيسى، فقال: اما وجبتها فلا يعلمها احد الا الله تعالى، ذالك وفيما عهد الى ربي عزوجل ان الدجال خارج، قال: ومعى قضيان فاذا راني ذاب كما يذوب الرصاص قال: فيهلكه الله، حتى ان الحجر والشجر ليقول: يا مسلم ان تحتي كافراً فتعال فاقتله، قال: فيهلكهم الله تعالى ثم يرجع الناس الى بلادهم وأوطانهم، قال: فعند ذالك يخرج يأجوج ومأجوج وهم من كل حدب ينسلون، فيطأون بلادهم، لا يتون على شيء الا اهلكوه ولا يمرون على ماء الا شربوه ثم يرجع الناس الى فيشكوفهم فادعوا الله عليهم فيهلكهم الله تعالى ويميتهم حتى تجوى الأرض من نتن ريحهم قال: فيترل الله عزوجل المطر فيجرف اجسادهم حتى يقذفهم في البحر..... ففيما عهد الى ربي عزوجل ان ذالك اذا كان كذالك فان الساعة كالحامل المتى التي لا يدري اهلها متى تفجأهم بولادها ليلاً او نهاراً (التصريح بما تواتر في نزول المسيح/ص ۱۵۸ تا ۱۶۰).

[۲] واذا وقع القول عليهم اخرجنا لهم دابة من الارض تكلمهم ان الناس كانوا بايتنا لا يوقنون“ (النمل/۸۲)

[۳] عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يادروا بالأعمال ستا: الدخان والدجال ودابة الارض و طلوع الشمس من مغربها وأمر العامة وخويصة احدكم (مشكوٰة/ص ۴۷۲/باب العلامات بين يدي الساعة وذكر الدجال)

په يوبل حديث کې دي چې د قيامت د اولو علامونه چې دخلکوپه مخکې به ښکاريږي هغه به دمغرب نه دلمر راختل وي اودخاښت په وخت د دابة الارض دخلکو په مخکې راوتل دي دوی کې چې کومه مخکې وي بله به هغه پسې متصل وي. (مشکوٰۃ، صحيح مسلم).^(۱)

په يوبل حديث کې دي چې دزي شيان کله ښکاره شي، نوهيڅ يونفس ته به دهغه ايمان راوړل نفع نه ورکوي چاچې دهغه نه مخکې ايمان نه وي راوړي ياهغه دايمان په حالت کې څه نيکي نه وي کړي، دمغرب نه دلمر راختل، ددجال ښکاره کيدل او د دابة الارض راوتل. (مشکوٰۃ، صحيح مسلم).^(۲)

داسې معلوميږي چې ددې دنياه پاره دلمر راختلو اوپريوتو نظام داسې دی څنگه چې دانسان دنبض رفتار دی، دکله نه چې انسان پيدا شوی دی دده نبض باقاعده چليري، خو دزنکدن په وخت اول په نبض کې سستي راشي او لږ وخت وروسته هغه بالکل ودريږي، دغه شان دکله نه چې الله تعالی دا دنيا پيدا کړې ده دلمر راختو او پريوتو په نظام کې هيڅکله خلل نه دی راغلی، خو دقيات نه لږ مخکې به په دې دنيا دزنکدن حالت راشي او ددې نبض به بې قاعدې شي څنگه چې په يوحديث کې دي چې لمرته هره ورځ دمشرق نه د راختلو حکم ورکول کيږي يوه ورځ به ده ته دمشرق په ځای دمغرب نه دراختلو حکم وشي. (صحيح بخاري، صحيح مسلم).^(۳)

څنگه چې دزنکدن په حالت کې ايمان قبول نه دی، دغه شان لمردمغرب نه دراختلو نه وروسته (چې ددې دنيا دزنکدن وخت وي) دتوبې دروازه به بنده شي دغه وخت به ايمان راوړل فائده نه ورکوي، نه به دداسې ايمان اعتبار وي او دتوبې دروازې بنديدو نه وروسته به دبې ايمانو د رسوا کولو اودهغوی دايمان غلطو دعوو دلاري بندولو له پاره به په مومن اوکافر باندې بيله بيله نښه ولگول شي.

[۱] عن عبدالله بن عمرو قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ان اول الايات خروجاً طلوع الشمس من مغربها وخروج الدابة على الناس ضحى وايهما مآكانت قبل صاحبها فالأخرى على أثرها قريباً رواه مسلم (مشکوٰۃ/ص ۴۷۲/باب العلامات بين يدي الساعة وذكر الدجال).

[۲] عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ثلاث اذا خرجن لا ينفع نفساً إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيراً: طلوع الشمس من مغربها والدجال ودابة الارض رواه مسلم (مشکوٰۃ/ص ۴۷۲).

[۳] عن أبي ذر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حين غربت الشمس اتدري اين تذهب هذه؟ قلت: الله ورسوله اعلم! قال: فانها تذهب حتى تسجد تحت العرش فتستأذن، فيؤذن لها ويوشك ان تسجد ولا تقبل منها، وتستأذن فلا يؤذن لها، ويقال لها: ارجعي من حيث جئت! فتطلع من مغربها فذلك قوله تعالى: والشمس تجري لمستقرها، قال: مستقرها تحت العرش، متفق عليه. (مشکوٰۃ/ص ۴۷۲، باب العلامات بين يدي الساعة وذكر الدجال)

"دابة الارض چې كله راځي، نو هغې سره به د موسى عليه السلام همسا او سليمان عليه السلام گوتمه وي هغه به په گوتمه دمومن په مخ باندې مهر لگوي چې هغه سره به دهغه مخ وځليږي او د کافر په پوزه به د موسى عليه السلام د همسا مهر ولگوي (چې دهغه له وجې به د زړه د کفر تور والی دهغه په مخ خورشي، دغسې به دمومن او د کافر په مینځ کې داسې فرق راشي چې مجلس کې به مومن او کافر بیل بیل شي".^[۱]

د دابة الارض نه لږ موده وروسته به يوه پاکيزه هوا والوزي چې په هغې سره به ټول د ايمان والا وفات شي او يوازې ناکاره خلک به پاتې شي دځناورو په شان به په لارو کې شهوت پوره کوي چې دوی باندې به قيامت راځي. مشکوة شريف.^[۲]

❖ له گناهو نه توبه ❖

له گناهو نه توبه او معافي

سوال: يوماشوم دمسلمان په کور کې پيدا کيږي او په دغه کور کې روزنه مومي او ځوانيږي، دهغه په زړه کې ددين محبت هم وي، خو د شيطان په غلولو باندې هغه گناهونه هم کوي تردې چې په گناه کبيره کې اخته شي، خو د گناه کبيره کولو نه وروسته دهغه زړه سخت خفه شي او هغه دالله په حضور کې حاضر شي او توبه وکړي او ريښتني توبه وکړي، ايا دده توبه قبلېدای شي او که نه؟ هغه ته په دنيا کې شرعي سزا ورنکړل شي اونه دده له اقرار پرته څه ثبوت موجود وي.

جواب: انسان چې ريښتيني توبه وکړي، نو الله تعالی د گناه کار توبه قبلوي^[۳] او د کوم سړي نه چې څه گناه وشي او د کوم بنده حق دهغه سره متعلق نه وي او چاته دهغه گناه پته هم نه وي، نو هغه ته پکار دي چې ددغه گناه اظهار چاته نه کوي^[۴]، بلکې دالله په حضور کې دې

[۱] عن أبي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: تخرج دابة الارض ومعها عصا موسى وخاتم سليمان عليهما السلام، فتخطم انف الكافر بالعصا، وتجلى وجه المؤمن بالخاتم، حتى يجتمع الناس على الخوان يعرف المؤمن من الكافر). تفسير ابن كثير ج: ۴ ص: ۶۸۴، المستدرک للحاكم ج: ۴ ص: ۴۸۵، طبع بيروت)۔

[۲] اذ بعث الله ربحا طيبة فتأخذهم تحت ابطهم فيقبض روح كل مؤمن وكل مسلم، ويبقى شرار الناس يتهارجون فيها تمأرجح الحمر فعليهم تقوم الساعة. رواه مسلم). مشکوة ص: ۴۷۴، باب العلامات بين يدي الساعة
[۳] ان التوبة اذا استجمعت شرائطها فهي مقبولة لا محالة، اعلم: انك اذا فهمت معنى القبول لم تشك في ان كل توبة صحيحة فهي مقبولة). احياء علوم الدين ج: ۴ ص: ۱۳، طبع دار المعرفة، بيروت)۔

[۴] لان اظهار المعصية معصية الحديث الصحيحين: كل امي معافي الا المجاهرين وان من الجهار ان يعمل الرجل بالليل عملا ثم يصبح وقد ستره الله فيقول: عملت البارحة كذا وكذا، وقد بات يستره ربه ويصبح يكشف ستر الله عنه). فتاوى شامی ج: ۲ ص: ۷۷)۔

توبې سره د ګناه کبیره معاف کېدل

سوال: ایا توبه کولو سره ټول کبیره ګناهونه معاف کېږي؟ که معاف کېږي نو ایا قتل هم معاف کېږي؟ ځکه چې د قتل تعلق حقوق العباد سره دی، په دې مسئله باندې دلته ځینې ملایان صاحبان ددې قائل دي چې توبې سره قتل هم معاف کېږي، خو ځینې وايي چې قتل د حقوق العباد ځینې دی حقوق الله معاف کېږي، خو حقوق العباد نه معاف کېږي، په دې سلسله کې تاسو وضاحت وکړئ.

جواب: ناحقه قتل دهغو اوو کبیره ګناهونو نه یو دی کوم ته چې په حدیث کې «هلاکونکي»، فرمایيل شوي دي^[۲]، دا حق الله هم دی او حق العبد هم، له چانه چې دا کبیره ګناه وشي هغه دې د الله تعالی درحمت نه مایوسه کېږي نه، د الله تعالی نه دې معافي غواړي او همیشه دې غواړي، خو دې قتل سره حق العبد هم متعلق دی له دې وجې د مقتول د وارثانو معاف کول هم ضروري دي^[۳].

ریښتیني توبه اود بندګانو حقونه

سوال: که چېرې انسان ګناه کبیره کوي مثلاً: زناکوي، شراب څښي، د چا حق خوري، د چارې مات کړي الله تعالی هغه ته د نیکو هدایت وکړي او هغه ددې ګناهونو نه توبه وکړي او اینده له پاره پرهیز وکړي ایا دهغه ګناهونه به معاف شي؟

زه په ماشوم والي کې تقریباً د پنځلس کلنو عمر پورې نیا سره وم اود نیا د وفات مې اووه (۷) کاله وشو، اوس زه د دوه ویش (۲۲) کالو یم زه غواړم چې الله تعالی مامعاف کړي.

جواب: ریښتیني توبې سره ټول ګناهونه معاف کېږي^[۴]، خو حقونه یې په ذمه پاتې کېږي، نو که چېرې د چا مالي حق په ذمه وي، نو هغه دې ادا کړي یا دې د حق خاوند باندې معاف کړي او که چېرې مالي حق نه وي (لکه څوک وهل، کنخل کول، غیبت کول، اوداسې نور....)

[۱] واما العاصی... فما كان من ذلك بينه وبين الله تعالى من حيث لا يتعلق بمظلمة العباد... فالتوبة عنها بالندم والتحسر عليها). احياء علوم الدين ج: ۴ ص: ۳۵، الركن الثالث: في تمام التوبة، طبع دار المعرفة بيروت

[۲] عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: اجتنبوا السبع الموبقات. قيل يا رسول الله! وما هن؟ قال: الشرك بالله، والسحر، وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق.. الخ) ابو داؤد، كتاب الوصايا ج: ۲ ص: ۴۱

[۳] وان كانت عما يتعلق بالعباد فان كانت من مظالم الاموال فيتوقف صحة التوبة منها مع ما قدمناه في حقوق الله على الخروج عن عهدة الاموال وارضاء الخصم في الحال والاستقبال). شرح فقه اكبر ص: ۱۹۴)۔

[۴] وليس شئ يكون سببا لغفران جميع الذنوب الا التوبة قال تعالى: قل ليعبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله، ان الله يغفر الذنوب جميعاً، انه هو الغفور الرحيم، (الزمر: ۵۳). هذا لمن تاب. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۳۶۸، المكتبة السلفية، لاهور)۔

نودهغه په ژوند کې دې دهغه نه معافي وغواړي اودهغه دمرگ نه وروسته دې هغه له پاره دعا او اوستغفار غواړي ان شاء الله معاف به شي.^(۱)

حقوق الله او حقوق العباد

سوال: حضرت مولانا صاحب! دالله تعالى رسول ﷺ فرمايلي دي چې: دجهالت علاج پوښتنه کول دي، درسالت په زمانه کې يوسړی ناروغ واوهغه ته دغسل ضرورت پېښ شو، خلکو په هغه باندې غسل وکړ او هغه غريب له يخني نه مړشو، کله چې حضور ﷺ ته دا خبر ورسيد، نو حضور ﷺ ډېرزيات خفه شو او ويي فرمايل: هغه يې مړکړ، الله تعالى دې هغوی مړه کړي، ايا د جهالت علاج پوښتنه کول نه و؟

حضرت ام سليم رضی الله عنها دالله تعالى رسول ﷺ ته عرض وکړ، الله تعالى په حق خبره باندې نه شرميږي، ايا بڼخې باندې هم غسل شته. (دا احتلام په حالت کې؟)
حضرت عائشې رضی الله عنها به فرمايل: په انصاري بڼخو باندې دې دالله تعالى رحمت وي، شرم هغوی دخپل دين دزده کولونه نه منع کوي.

دحضرت اصمعي نه پوښتنه وشوه، تاسوداتول علمونه څنگه حاصل کړي دي؟
نوويې فرمايل: مسلسل پوښتنه کولو له وجې باندې او هريولفظ يادولوپه وجه باندې.
حضرت عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه به فرمايل، ماته ډېرڅه دعلم په وجه باندې حاصل شو، خو د کومو خبرو باره کې چې دپوښتنه کولونه زه شرميدم، دهغې خبرونه زه په بوډوالي کې هم جاهل يم.

دابراهيم بن مهدي رضي الله عنه قول دی، دې وقوفانوپه شان پوښتنه کوئ، اود عقلمندوپه شان يې يادوئ. مشهور قول دی، څوک چې پوښتنه کولو کې شرم محسوسوي دهغه علم هم سپک وي. (العلم والعلماء علامه ابن البراندلسي).

ددې تمهيد نه پس زه يوڅو پوښتنې کول غواړم.

اذا جاء حق الله ذهب حق العبد؟ او بل قول بالکل ددې مخالف دی حق العبد مقدم على حق الله. کوم يو قول مستند دی؟ او ايا دا احاديث دی؟

جواب: دا احاديث نه، بلکې ډېر ځانوقولونه دي اودواړه په خپل خپل ځای باندې صحيح دي، د اول قول مطلب دادی چې کله دالله تعالى دحق ادا کولو وخت راشي، نودمخلوق حق ختم شي اودا داسې دی څنگه چې حضرت عائشې رضي الله عنها به فرمايل چې حضور ﷺ به مونږ سره

[۱] وان كانت عما يتعلق بالعباد فان كانت من مظالم الاموال فيتوقف صحة التوبة منها ما قدمناه في حقوق الله على الخروج عن عهدة الاموال وارضاء الخصم في الحال والاستقبال... الخ. (شرح فقه اكبر ص: ۱۹۴).

مشغول شواو کله به چې دلمونځ وخت راغی، نو قام کان لم یعرفنا^[۱] داسې به روان شولکه چې موږ بالکل نه پیژني. ددويم قول مطلب دادی چې حقوق الله او حقوق العباد جمع شي، نو دحقوق العباد ادا کول ضروري دي.^[۲]

د خپلې ګناه د سزا په ځای معافي غواړئ!

سوال: دخپلو ګناهونو دزياتوالي له وجې چې کله هم ماته ژړا راشي، نو بې اختياره دعا کوم چې خدايه ماته ددې سزا راکړې، ايا زما له پاره داسې دعا کول پکار دي او که داسې کول غلط دي؟

جواب: داسې دعا هيڅکله نه دي کول پکار^[۳] بلکې دادعا پکار ده که هرڅومره زه ګنهگار يم الله تعالى مامعاف کړې، ځکه چې دالله تعالى رحمت دومره پراخه دی چې دهغه درحمت يو څاڅکی هم دتولې دنيا د ګناهونو د وينځلو له پاره کافي دی^[۴] او بيا د الله تعالى نه دا دعا کول چې ماته د ګناهونو سزا راکړې، ددې معنا داده چې موږ دالله تعالى سزا برداشت کولی شو، توبه توبه موږ خو دومره کمزوري يو چې معمولي تکليف هم نه شو برداشت کولی، ځکه دالله نه هميشه عافيت غوښتل پکار دي.

[۱] عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يحدثنا ونحدثه، فإذا حضرت الصلاة فكانه لم يعرفنا ولم نعرفه، اشتغالا بعظمة الله عز وجل. (احياء علوم الدين ج: ۱ ص: ۱۵۰، فضيلة الخشوع، طبع دار المعرفة بيروت)

[۲] قوله لتقدم حق العبد اى على حق الشرع، لا تهاونا بحق الشرع، بل لحاجة العبد، وعدم حاجة الشرع، الا ترى انه اذا اجتمعت الحدود، وفيها حق العبد، يبدأ بحق العبد لما قلنا، ولانه مامن شئ الا والله تعالى فيه حق، فلو قدم الشرع عند الاجتماع بطل حقوق العباد، كذا في شرح الجامع الصغير. (شامى ج: ۲ ص ۴۶۲، ۴۶۳، كتاب الحج)۔

[۳] عن انس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم عاد رجلا من المسلمين قد خفت فصار مثل فرخ فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: هل كنت تدعو الله بشئ او تسأله اياه؟ قال: نعم! كنت اقول: اللهم ماكنت معاقبي به في الآخرة فعجله لى في الدنيا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم سبحان الله لا تطيقه ولا تستطيعه افلاقت اللهم آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار؟ قال: فدعا الله به، فشفاه الله. (مشكوة ج: ۱ ص: ۲۲۰). قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا ينبغي للمؤمن ان يتعرض من البلاء لما لا يطيق. (مشكوة ص: ۲۲۰ عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تدعوا على انفسكم ولا تدعوا على اولادكم ولا تدعوا على اموالكم... الخ) (مشكوة ص: ۱۹۴، كتاب الدعوات)۔

[۴] قال الله تعالى: يا ابن آدم! انك ما دعوتنى ورجوتنى وغفرت لك على ما كان فيك ولا ابالي، يا ابن آدم! لو بلغت ذلوك عنان السماء ثم استغفرتنى غفرت لك... الخ) جامع العلوم والحكم ص: ۲۴۱، ايضا مشكوة ص: ۲۰۴)۔

بيا بيا توبه اود گناه کونکي بښنه

سوال: تاسو نه دپوښتنه کول غواړم چې په دنيا کې ډير داسې مسلمانان هم شته، چې پنځه وخته لمونځ کوي اودې سره سره داسې صغیره او کبیره گناهونه هم کوي کوم چې اسلام منع کړي دي اوبيا د اخلک گناه وکړي اوتوبه وباسي اوبيا په دويم ځل هم هغه کار کوي، دکوم نه يې چې توبه کړې وه اوداسلسله هم دغسې روانه وي، زه تاسو نه داپوښتنه کوم چې دداسې خلکو چې په هغوی کې زه هم شامل يم دقيامت په ورځ به يې حشر څنگه وي؟

جواب: گناه خو هيڅکله کول نه دي پکار، دا اراده کول پکار دي چې گناه به نه کوم، خو که چېرې وشي، نوتوبه ضرور کول پکار دي، خدای مکړه که چېرې د ورځې اوياخله گناه وشي، نو توبه ضرور کول پکار ده^۱ تردې چې دسړي خاتمه په توبه باندې وشي داسې سړی به بښل کيږي.

له توبې پرته د گنهگار مسلمان دله مرکه وروسته خلاصيدل

سوال: که چېرې يوسړی ډير گنهگار وي او له توبې پرته مړ شي، نو د داسې سړي ته د نجات څه لاره شته؟ هرکله چې دهغه اولاد هم نه وي.

جواب: مومن له پاره له توبې پرته مړه کيدل نه دي پکار، بلکې د شپې د گناهونو نه، دورځې راختو نه مخکې او دورځې له گناهونو نه د شپې راتلو نه مخکې توبه کول پکار دي^۲ کوم مسلمانان چې دتوبې کولو نه پرته مړه شي دهغوی معامله دالله تعالی په اختيار کې ده، که خوښه يې شي پخپل فضل سره به يې له سزا پرته معاف کړي يابه يې له سزا نه وروسته ازاد کړي.

له زړه نه دکليمې ويونکي انسان ته

په اعمالو کې کوتاهي کولوباندې سزا

سوال: ايا کوم مسلمان چې په له زړه نه کليمه طيبه ويلي وي، په رسالت وغيره باندې يې ايمان وي، خو په ژوند کې يې قصدا څه لمونځونه او داسلام فرائض پريښي وي، نوداسې

[۱] عن الاغر المزني قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يا ايها الناس! توبوا الى الله، فاني اتوب اليه في اليوم مائة مرة. (رواه مسلم، مشکوة ص: ۲۰۳) وعن علي قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله يحب العبد المؤمن المفلت التواب. (مشکوة، باب الاستغفار والتوبة ص: ۲۰۶)۔

[۲] عن ابي موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ان الله ييسط يده بالليل ليتوب مسي النهار، وييسط يده بالنهار ليتوب مسي الليل حتى تطلع الشمس من مغربها. (رواه مسلم، مشکوة ص: ۲۰۳). عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لن ينجى احدا منكم عمله، قالوا: ولا انت يا رسول الله؟ قال: ولا انا! الا ان يتغمدني الله منه برحمته، فسدوا وقاربوا... الخ. (مشکوة ص: ۲۰۷، باب الاستغفار والتوبة)۔

مسلمان خپله سزا موندلو نه وروسته جنت ته تللی شي، يابه هميشه د دوزخ خشاک جوړېږي؟

جواب: لمونځ پريښودل او د اسلام نور احکام پريښودل سخته گناه او نافرمانی ده، په احاديثو کې د لمونځ پريښودلو والا له پاره سخت وعيدونه راغلي دي او په دې احکامو باندې د عمل نه کولو له وجې نه انسان فاسق کېږي او په آخرت کې په عذاب کې د مبتلا کېدو ويره ده، خو د دې باوجود که چېرې د داسې بد عمله سړي عقیده صحيح وي په توحيد او رسالت باندې قايم وي، د دين ضروريات مني هغه به اخر جنت ته ځي، له سزانه مخکې يا د سزا خوړلو نه وروسته^[۱]، خو که چېرې د چا عقیده خرابه وي په کفر او شرک کې مبتلا وي، د دين د ضرورياتو نه له تاويل پرته ښکاره انکار وکړي، نو داسې سړي ته به هيڅ کله خلاصی نه وي، هغه به هميشه له پاره د جهنم په اور کې وي هيڅ کله به هغه ته د عذاب نه خلاصی نه ورکول کېږي.^[۲]

ايا له سزا پرته د مجرم توبه قبلېدای شي

سوال: ايا له سزا پرته اسلام کې توبه قبلېږي؟ مثلاً: که چېرې د نبی کریم ﷺ حيات طيبه ته وگورئ، نو د ډيرو واقعاتو نه پته لگېږي چې رسول الله ﷺ اول مجرم ته د سزا حکم ورکړ بيا يې دهغه د مغفرت دعا وکړه.

جواب: که چېرې د مجرم معامله عدالت ته نه وي رسيدلې او هغه په ريښتوني زړه د الله په مخکې توبه وکړي، نو الله تعالی دهغه د توبې قبلولو والا دی، خو عدالت کې د شکايت کېدو نه وروسته به سزا ضروري وي، په دې شرط چې جرم ثابت شي په دې صورت کې توبې سره سزا نه معاف کېږي^[۳] دې وجې نه چې چېرې د چانه د سزا قابل گناه وشي، نو تر اوسه دهغه شکايت دی حاکم ته نه رسوي په هغه باندې پرده اچول پکار دي او دهغه توبه قبلول پکار دي.^[۴]

[۱] ولا نقول ان المؤمن المذنب مخلص فيها وان كان فاسقا ای بارتکاب الکبائر جميعها بعد ان يخرج من الدنيا مؤمناً (شرح فقه اکبر ص: ۹۲)۔

[۲] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله تعالى ليغفر لعبده ما لم يقع الحجاب. قالوا: يا رسول الله! وما الحجاب؟ قال: ان تموت النفس وهي مشركة (مشكوة، باب الاستغفار والتوبة ج: ۱ ص: ۲۰۶). ايضاً فمنكر الضروريات الدينية كالاركان الاربعة التي بنى الاسلام عليها: الصلوة، والزكاة، والصوم، وحجبة القرآن ولحوها كافر آثم (فواتح الرحموت شرح مسلم الثبوت ص: ۶۱۱ طبع لکنهو)۔

[۳] لا تسقط الحد الثابت عند الحاكم بعد الرفع اليه اما قبله فيسقط الخ بالتوبة (شامي ج: ۴ ص: ۴، باب الجنائيات)
[۴] والشهادة في الحدود يخبر فيها الشاهد بين الستر والاظهار..... والستر الفضل لقوله عليه السلام: للذي شهد عنده لو سترته بثوبك لكان خيراً لك... الخ. (الهداية، كتاب الشهادة ج: ۳ ص: ۱۵۳)۔

د لمونځ او روژې پابنده خود خاوند او د ابچيو

سره د جگړې کونکې بنځې انجام

سوال: يوه بنځه چې ډيره دلمانځه روژې پابنده ده، په هيڅ حالت کې هم لمونځ روژه نه پرېږدي تردې چې دناروغۍ په حالت کې هم روژه نيسي او سهار او ماښام دقران شريف تلاوت هم کوي دهغې اووه (۷) بجې دي چې ټول اعلى تعليم حاصلوي، خو هغه بنځه ډيره غوسه ناکه ده او ضدي هم ده، ځينې وخت بچو او د خاوند سره په جنگ شي تردې چې دغوسې له وجې هغه دخلکو سره يوه دوه مياشتې پورې خبرې نه کوي، تردې چې خاوند او بچوته نېرې کوي، خو خپل لمونځ هم هغه شان کوي، غوسه يې دومره زياته ده چې د خاوند او د بچو په هره صحيح خبره باندې هم غوسه کيږي، دهغې د مرضي خلاف که څه خبره وشي، نو قيامت جوړ کړي، حالانکې دمسلمان له پاره درې ورځونه زيات غوسه ساتل حرام دي، نو ايا يوه نيمه دوه مياشتې غوسه ساتلو سره لمونځ روژه، بل کوم عبادت قبلېږي اوکه نه؟ او په داسې حالت کې لمونځ روژه قبلېږي اوکه نه؟ حالانکې چې تاسو يوه مسئله کې فرمايئ چې له عذر پرته جومات او جمعه پرېښودل گناه کبيره ده، دلته خو غوسه حرام ده او ددې حرامو سره دلمونځ روژې او دبل کوم عبادت څه حيثيت کېدلى شي؟

جواب: لمونځ روژه خود دې بي بي کيږي او کول هم پکار دي، خو دومره زياته غوسه ددې نيکي بربادوي، په حديث کې دي چې د نبي کریم ﷺ ته عرض وکړل شو چې يوه بنځه لمونځ روژې ډيرې کوي، خو گاونډيان دهغې نه په تکليف کې دي، ويې فرمايل: "هغه به دوزخ کې وي عرض وکړل شو چې يوه بنځه د فرائضونه پرته نفلي لمونځ خوزيات نه کوي، خو گاونډيان دهغې نه ډير خوشاله وي، ويې فرمايل: "هغه په جنت کې ده".^(۱)

خصوصا ديوې بنځې خپل خاوند او دخپلو بچو سره بد اخلاقي، خودسلو عيبونو يو عيب دى، د داسې بنځې په اخرت کې چې کوم انجام وي هغه خوبه وي دهغې دنيا هم دهغې له پاره دجهنم نه کمه نه ده اوکه چېرې دهغې خاوند او بچي هم (کوم چې بالغ وي) دلمونځ روژې پابنده وي، نو چې کوم انجام ددې بنځې وي هغه به ددوى هم وي.

[۱] عن ابى هريرة قال: قال رجل: يا رسول الله! ان فلانة تذكر من كثرة صلاتها وصيامها وصدقها غير انها تؤذى جيرانها بلسانها، قال: هي في النار! قال: يا رسول الله! فان فلانة تذكر قلة صيامها وصدقها وصلاحها وانها تصدق بالاثوار من الاقط، ولا تؤذى بلسانها جيرانها؟ قال: هي في الجنة! رواه احمد والبيهقي في شعب الايمان (مشکوٰۃ ص: ۴۲۴)

د فرعون د ډوبیدو په وخت کې توبه قبوله نه ده

سوال: یو سړی وایي چې کله فرعون سره دخپل لښکر نه په دریایي نیل کې ډوب شول، نو د ډوبیدو په وخت هغه وویل ای موسی! ماستارب ومانه، ستارب ریښتینی اود ټولو نه لوی دی بیا هم موسی عليه السلام د دعا په ذریعه هغه ولې بچ نه کړ، اوس هغه سړی وایي چې د قیامت په ورځ به د موسی عليه السلام نه پوښتنه کیږي چې کله فرعون توبه وکړه او زه یې رب ومنلم، نو ای موسی! تادهغه بچ کولو له پاره دهغه په حق کې دعا ولې ونکړه، هغه پخپله خبره باندې کلک دی چې دا سوال به ضرور د موسی عليه السلام نه د حشر په ورځ کیږي، دهغه سړي بیان مې نوټ کړ او تاسو ته مې در ورساو، اوس تاسو خپل جواب ضرور راکړئ چې ایا دا سړی به گنهگار وي؟ هغه صحیح وایي یا غلط؟

جواب: د فرعون د ډوبیدو په وخت ایمان راوړل معتبر نه و، ځکه چې دزنکدن په وخت نه توبه قبلېږي نه ایمان^(۱)، ددې سړي په موسی عليه السلام باندې اعتراض کول بالکل غلط او عبث دي، ده ته ددې خیال نه توبه کول پکار دي، هغه یوازې گنهگار نه دی، بلکې په یو جلیل القدر نبي باندې اعتراض د کفر په زمره کې راځي.

گنهگار نور له گناه نه منع کولی شي

سوال: زه یو گنهگار سړی یم ډیر گناهونه مې کړي دي او کوم یې، خو زما فطرت دادی چې زه کومه گناه کوم که چېرې هماغه گناه بل څوک کوي او زه یې ووينم، نو هغه دخدای نه یې وپروم، چې تاته داسې گناه کول پکار نه دي، حالانکې زه پخپله په هغه گناه کې مبتلا یم یوځل په یو کتاب کې ما د نبي کریم صلی الله علیه و آله دا وینا ولیده یو سړی به د قیامت په ورځ راوستل شي او په اور کې به واچول شي، نو دهغه کلمې به اور سره راوځي بل جهنمي به دهغه نه پوښتنه وکړي ای فلانی! تاخوبه موره د نیکي حکم کولو بیا په دې بیا په دې عذاب کې؟ هغه به ووايي هو! ماخوبه تاسوته د نیکي حکم کولو، خو پخپله به هغه ته نژدې هم نه ور تلم اود گناهونو نه مې تاسو منع کولئ او پخپله به مې گناهونه کول.

پورته ذکر شوي وینا لوستلو نه وروسته ما خلکو ته هدايت کول بند کړي دي اوس چې کله څوک په گناه کې مبتلا ووينم، نو هغه هم نه منع کوم، ځکه چې زه پخپله گنهگار یم، که چېرې زه هغه منع کړم، نو د قیامت په ورځ به زما هم هغه حشروي.

تاسو وضاحت وکړئ چې زه څه وکړم د گناه نه مې څو څو ځله توبه کړې ده، خو بیا زمانه هغه گناه وشي، د درجنو قسمونو کفاره زما په سر پاتې ده دهرې گناه له پاره قسم

(۱) لهذا کلام الحنفية والمالكية والشافعية من المعتزلة والسنية والاشاعرة: ان توبة الیاس لا تقبل کایمان الیاس... الخ). شامی ج: ۲ ص: ۱۹۰، مطلب فی قبول توبة الیاس، باب صلاة الجنائزۃ۔

خورم، خو هغه گناه په څه نه څه صورت کې زمانه وشي عرض دا چې زړه می بالکل تور شوی دی اود شیطان په لاره روان یم الله پاک دې زما په حالت رحم وکړئ اوتاسوهم دعاو کړئ اوڅه هدايت اونصیحت راته وکړئ.

جواب: گنهگار که چېرې نور خلک د گناه نه منع کړي، نوداهم دنیکی کار دی نور خلک د گناه نه دمنع کولو کار پریښودل نه دی پکار^(۱) خو پخپله د گناه پریښودلو همت ضرور کول پکار دي، دې له پاره تاسو زما سره ذاتي خط و کتابت کوئ که دالله توفیق شامل حال شو، نو ان شاء الله تاسوته به د ریښتینې توبې توفیق نصیب شي، گناهونو نه پریشانه کیدل نه دي پکار، خو دهغه دمنع نیوي اهتمام کول پکار دي.

ایا په توبې باندې قصدا قتل معاف کیږي

سوال: من قتل مؤمناً متعمدا، دې ایت کې دقصدا قتل سزا ټول عمر دوزخ کې اوسیدل بیان شوي دي اوسورت فرقان کې والذین لایقتلون النفس.... الا من تاب. دلته دتوبې په وجه باندې دمعافي وعده ده، ایا اول ایت ددې ایت له وجې منسوخ دی؟

جواب: اول ایت دایماندارو باره کې دی اودارکوع دې ځای نه شروع کیږي: وماکان لومنان یقتل، اودسورت فرقان ایت ومن تاب... دکافرانوباره کې دی، یعنې کوموخلکوچې دکفرپه حالت کې کوم جرمونه کړي دي اوبیادکفراوشرک نه یې توبه وکړه، دهغوی دکفر دحالت په جرمونو باندې دهغه مواخذه نه کیږي.

الله تعالی خپلو بندگانوته سزا ولې ورکوي

کله چې د مور او پلار نه هم زیات مهربان دی

سوال: چې کله هم دجزا اوسزا خیال راشي زه سوچ کوم چې موږ خو دالله تعالی بندگان یو او الله تعالی دخپلو بندگانو سره دومره محبت کوي چې مور پلار داولاد سره کوم محبت کوي دهغه نه ډیر زیات، که چېرې دا ومنل شي، نوموړ په دنیا کې وینو چې مور و پلار د اولاد په معمولي پریشاني اوتکلیف باندې بیقراره شي، اولاد که هرڅومره نافرمانه او سرکشه شي مور و پلار دهغوی له پاره دعا کوي تکلیف اولاد ته وي درد مور محسوسوي، مور و پلار اولاد هیڅکله په تکلیف کې لیدل نه غواړي، تاسوبه دا واقعه ضرور لوستلې وي یو سړي دخپلې محبوبې په وینا خپله مور ووژله اودهغې زړه یې وړلو په لاره کې یې تیندک ووهلود مور زړه وویل زویه! زخمي شوی خوبه نه یې؟ داواقعه د اولاد دمحبت پوره ترجماني کوي.

[۱] کنتم خیراً اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنکر وتؤمنون بالله، (آل عمران: ۱۰۱)۔

اوس موږ وينو الله تعالى دنيا جوړه کړه چې په هغه کې يې مالدار، غريب، ښايسته، بدرنگ، ګود، شل، معذوره هرډول خلک پيدا کړل، خلکو ته يې خوشالي او غمونه هم ورکړل، خو احکامات يې هم ورکړل، ځينې يې کافران پيدا کړل ځينې يې مسلمانان، دمرګ نه وروسته يې عذاب او ثواب وساتل، جزاء يې چې څومره ښايسته ده سزايې همدومره خطرناکه ده، چې دسړي غونې ځيګ شي، هميشه تکليف ورکونکي سزاګانې چې دهغې تلافی هم هغه وخت به ناممکن وي، زنګدن، قبر او حشر، لنډه دا چې هرځای د عذاب او ثواب چکر، ماته خو دا دنيا هم عذاب ښکاري چې کله زه دا سوچ کوم، نوماته داسې ښکاري چې الله تعالى انسانان دلوبو د شيانو په شان پيدا کړي دي، چې هغه سره لوبې کوي او دلوبې د انجام نه پس سزا او جزاء ورکوي.

تاسو په زړه باندې لاس کېږدئ او ووايئ چې هرڅوک دنيا سرايې ګڼلې شي؟ د دنيا مزې پريښودلو سره ژوند څوک تيرولی شي؟ بيا يې چې انسان پيدا کړ او دومره پابندي سره يې دنيا ته راوليږلو، ددې نه پرته يې تکليفونه راحتونه ورکړل، که چېرې دمور و پلار نه زيات الله پاک محبت کونکي وي، نو هغه د بندګانو ته ولې عذاب ورکوي؟ ايا د الله تعالى زړه نه بيققراره کيږي چې کله هغه بندګانوته عذاب ورکوي؟ عذاب ورکولو سره هغه څنګه خوشاله پاتې کېدای شي؟ څوک چې د کافرانو په کور کې پيداشي هغوی ته به د کوم جرم سزا ورکول کيږي؟ هرسړی خودمذهب علم نه لري چې کله هم زه د عذاب په باره کې سوچ کوم، نو زما په ذهن کې د اتول هرڅه ضرور راځي، الله تعالى له پاره ماپوه کړئ چېرته زما دا سوچ زماله پاره تبا ه کونکي ثابت نه شي. (يوه بې بې).

جواب: ستاسو د سوال جواب دومره تفصيل غواړي چې زه څو ورځې په دې باندې تقرير وکړم بيا به هم خبره نيمګړې پاتې شي له دې وجې نه مختصر دومره ځان پوه کړه چې بيشکه الله تعالى پخپلو بندګانو باندې دمور و پلار نه زيات رحيم او مهربانه دی، حديث کې دي چې الله تعالى خپل رحمت سل برخې کړ، يوه برخه يې دنيا ته راوليږله، حيوانات او ځناور چې پخپلو بچو باندې کوم رحم کوي هغه ددې رحمت الهي په سلوکې ديوي برخې اتردی اودا برخه هم ختمه شوې نه ده، بلکه الله تعالى به د قيامت په ورځ دا درحمت برخه هم د باقي يوکم سل برخو سره ګډه کړي او خپلو بندګانو باندې به کامل رحمت وکړي.^(۱)

[۱] وعنه (ای ابی هريرة) قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان لله مائة رحمة انزل منها رحمة واحدة بين الجن والانس والبهائم والهوام، فبها يتعاطفون، وبها يتراحمون، وبها تعطف الوحش على ولدها، واخر الله تسعا وتسعين رحمة ويرحم بها عباده يوم القيامة. متفق عليه. وفي رواية لمسلم عن سلمان نحوه، وفي آخره: قال: فاذا كان يوم القيامة اكملها هذه الرحمة. (مشكوة، باب الاستغفار ص: ۲۰۷)۔

له دې وروسته ستاسو دوه سوالونه دي يو دا چې په دنيا کې دالله پاک دطرفه په بندگانو باندې تکليفونه او سختي ولې راځي؟ او دويم دا چې آخرت کې به گنهگارانو ته عذاب ولې ورکول کېږي؟

ترکومه حده چې ددنیا د تکليفونو او سختو خبره ده داهم دالله تعالی رحمت دی عارفین حضرات دا ښه پېژني، موږ که چېرې پریشانو او تکليفونو نه تنگ يو، نويوازي له دې وجې چې موږ داصل حقيقت نه خبر نه يو، ماشوم که چېرې په ليکلو لوستلو کې کوتاهي کوي، نو موږ و پلار هغه ته زورنه ورکوي، هغه کم عقل داگنې چې موږ و پلار ډير ظلم کوي، که چېرې په څه ناروغي کې اخته شي، نوموړ و پلار په هغه پرهيزکوي، که چېرې خدای مکړه په هغه باندې ننکي راوخيږي، نو موږ و پلار ته بد رد ويل شروع کوي، بالکل همدغه شان دالله تعالی چې کومې مهرباني په بنده باندې په دې رنگ کې کېږي په دې باندې ډير ناپوهان نه پوهيږي، بلکې دشکایت خبرې په ژبه باندې راولي خو دکومو خلکو چې دبصيرت نظر صحيح دی، هغوی دا بې انتهاء مهرباني گنې څنگه چې حديث کې دي چې کله دمصيبتونو والو ته دهغوی د تکليفونو او مصيبتونو اجر په قيامت کې ورکول کېږي، نو خلک به ارزو وکړي چې ارمان! دا اجر موږ ته راکړل شوی وای اگرچې په دنيا کې زموږ بدن په قينچيانو سره پريکړل شوی وای. (ترمذي ص ۲۳ ج ۲).^[۱]

لهذا مومن بنده ته دالله په رحيم او کریم کېدو باندې نظرساتل پکار دي ددنیا دمصيبتونو او تکليفونو نه ويريډل نه دي پکار، بلکې داخيال کول پکار دي چې دا ترڅه دارو زموږ دصحت او شفا له پاره تجويز شوي دي، که چېرې بالفرض ددې تکليفونو او مصيبتونو بله هيڅ فائده هم نه وي، نه دا زموږ دگناهونو کفاره گرځي، نه دا زموږ ددرجو دترقي سبب کېږي او نه په دې باندې موږ ته اجر او ثواب راکول شي، بياهم ددې دا فائده څه کمه وه چې په دې سره زموږ اصل حقيقت ښکاره کېږي، چې موږ بندگان يو، خدايان نه يو، خدای دې نکړي که ددې تکليفونو او مصيبتونو سلسله نه وي، نو دا دنيا به دبندگانو نه زيات دخدايي دعوه کونکو فرعونيانو نه ډکه شوې وای، همدا تکليفونه او مصيبتونه دي چې د بندگي په لاره باندې موږ قائم ساتي او زموږ دغفلت او مستي له پاره دعبرت کروړه جوړيږي اوبياالله تعالی خومحبوب حقيقي دی او موږ دهغه سره دمحبت دعوه کونکي يو ايا محبوب حقيقي ته ددې لږ شان امتحان هم اجازه نشته؟ چې هغه سره دمحب صادق او دغلط مدعي په مينځ کې فرق وشي اوبياپه دې هم نظرساتل پکار دي چې دالله تعالی هيڅ فعل دحکمت نه خالي نه وي اوس چې ناخوښه حالات موږ ته راپېښيږي ضرور به په دې کې هم څه حکمت وي.

[۱] عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يود اهل العافية يوم القيامة حين يعطى اهل البلاء الثواب، لو ان جلودهم كانت قرضت في الدنيا بالمقاريض. (ترمذي ج: ۲ ص: ۶۳، باب ماجاء في ذهاب البصر)

اوداهم ښکاره ده چې دې کې دالله تعالی هیڅ فائده نشته، بلکې یوازې اویوازې دبنډگانو فائده ده اگرچې دخپل ناقص علم اوپوهې سره موږدافائده محسوس نکړای شوه، غرض داچې په دې مصیبتونو کې دالله تعالی په زرگونو حکمتونه او رحمتونه پټ دي اوچاسره چې کومه معامله کیږي هغه عین رحمت او حکمت دی.

باقی په آخرت کې مجرمانو ته سزا ورکول، نو اول خو ددوی مجرم کېدل د سزا له پاره کافي دي، الله تعالی خو خپلې د رحمت دروازې پرانسی پریښې وې، ددې له پاره یې انبیاء کرام علیهم السلام رالیږلي وو، خپل کتابونه یې نازل کړي وو او انسان ته یې د ښه اوبد تمیز کولو له پاره عقل او شعور او دارادې او اختیار نعمتونه ورکړي وو.^[۱] نوکومو خلکو چې دالله تعالی ورکړل شوي نعمتونه دالله تعالی په بغاوت، دښیانو په مخالفت، دالله دکتابونو په تکذیب او دالله تعالی دمقبول بندگانو په مقابله کې خرچ کړل، هغوی درحمت دروازې پخپلو لاسونو پخپل ځان باندې بندې کړې تاسو په هغوی باندې ولې خفه کیږئ؟

له دې نه پرته که چېرې دې مجرمانو ته سزا ورنکړل شي، نوددې معنا ددې نه پرته نوره څه ده چې دالله تعالی په دربارکې مومن اوکافر، نیک اوبد، حکم منونکی اونه منونکی، تابعدار او گنهگار په یوه تله کې تلل کیږي، داخو خدایي نه شوه، بې انصافي شوه، عرض دا چې آخرت کې مجرمانو ته سزا له دې وجې هم درحمت سره مناسب شوه چې ددې نه پرته دتابعدارو او فرمانبردارو بندگانو سره انصاف نه شي کیدلی.

دانکته هم ذهن کې ساتل پکار دی چې د آخرت عذاب به کافرانو ته په طور دسزا وي. خو گنهگارو مسلمانانو ته به په طور د سزا نه وي، بلکې دپاکولو له پاره به وي.^[۲] څنگه چې دجامو نه خبرې لرې کولو له پاره هغه په پهنۍ کې اچول کیږي اوڅنگه ه ډاکټران داپريشن کولوله پاره دبدن نشه کولو والا انجکشن لگوي چې ددې نه وروسته ناروغ ته دڅیرلو احساس قدرې هم نه وي، ډیره ممکنه ده چې الله تعالی په مسلمانانو باندې داسې کیفیت راولي چې دوی ته د درد اوتکلیف احساس هم نه وي.^[۳]

۱[وهدایة الله تنوع انواعا لایحییها....الاول:افاضة القوى التي بها يتمكن المرء من الاهتداء الى مصلحة كالقوة العقلية والحواس الباطنة....الثاني:نصب الدلائل الفارقة بين الحق والباطل والصالح والفساد واليه اشار حيث قال:وهديته النجدين....الثالث:الهداية بارسال الرسل وانزال الكتب...الخ. (تفسير البيضاوي ج:۱ص:۹سورة الفاتحة آیت:۵)۔

۲[عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال:يدخل الله اهل الجنة الجنة يدخل من يشاء برحمته ويدخل اهل النار النار ثم يقول:انظروا من وجدتم في قلبه مثقال حبة من خردل من ايمان فاخر جوه، فيخر جون منها حمما قد امتحشوا، فيلقون في نهر الحياة او الحيا فينبون فيه كما تنبت الحبة الى جانب السيل...الخ. (صحيح مسلم، باب اثبات الشفاعة واخراج الموحدين من النار ج:۱ص:۱۰۴)۔

۳[عن ابی سعید قال:قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اما اهل النار....[بقیه حاشیه په راروانه صفحہ..

او ډير گنهگاران به داسې وي چې دالله تعالى رحمت به دهغوی دگناهونو او بدکارو دفتر ووينځي او پرته د عذاب نه به هغوی معاف کړل شي، غرض دا چې جنت پاک ځای دی او د پاکو خلکو سره مناسب دي ترڅو پورې چې دگناهونو دگند او خپرو نه صفایي ونه شي هلته داخلیدل به اسان نه وي او دصفا کولو به مختلف صورتونه وي، چاله پاره چې کوم صورت درحمت غوښتنه وي هغه به دهغه له پاره تجویز کړل شي، له دې وجې دا کارو مشائخو ویناده چې انسان له پاره همیشه دظاهري اوباطني طهارت اهتمام ساتل پکار دي او دگناهونو په پښیمانتیا سره توبه او استغفار کول پکار دي، الله جل شانه دې محض پخپل لطف او کرم سره ددې ناکاره، ستاسو اودټولو مسلمانانو سړیو اوښځو بښنه وکړي.

باقي ستاسو دا خبره چې دنیا څوک سرایې گڼلی شي اود دنیا مزې پریښودو سره د دنیا ژوند څوک تیرولی شي؟ زما خوړې! دا زموږ خلکوله پاره چې دچاپه سترگوباندې د غفلت تورې پټې تړل شوي دي، واقعي ډیر مشکل دي، خپل مشاهده دروغ گڼل اودالله تعالى په وعده اودنبي کریم ﷺ په ویناوو باندې دخپلې مشاهدې نه زیات یقین ساتل دخاص توفیق اوسعادت په ذریعه اسان کېدای شي، خو کم نه کم دومره خو کیدل پکار دي چې موږ پخپل مینځ کې دیوبل په خبره باندې چې څومره یقینا اعتماد لرو کم نه کم دغومره یقین او اعتماد دالله تعالى اودهغه دمحبوب ﷺ په ویناوو باندې ولرو.

گورئ که چېرې یو معتبر سړی موږ ته دا خبر راکوي چې فلانکي خوراک کې زهر گڼل شوي دي، نو موږ دهغه سړي په خبره باندې اعتماد کوو اود زهر وړو او خوراک ته په هیڅ هم نژدې نه ورځو او دلورې مرگ ته په زهر خوړلو پریښودلو ترجیح ورکوو، الله اودهغه رسول ﷺ موږ ته د دنیا بالکل پریښودو تعلیم نه راکوي، بلکې یوازې د دوو شیانو تعلیم راکوي: یو دا چې په دنیا کې اوسیدو سره کسب حلال کوئ، کوم کوم شیان چې الله تعالى حرام اونا جائز گرځولي دي دهغو نه پرهیز وکړئ^(۱) ځکه چې دا زهر دي چې ستاسو دنیا او آخرت به برباد کړي او که چېرې په غفلت سره مودا زهر خوړلي وي، نو فوراً دتوبې او

... بقیه د تیر مخ] ... الذين هم اهلها فانهم لا يموتون فيها ولا يحيون، ولكن ناس منكم اصابتهم النار بذنوبهم او قال بخطاياهم فاما هم الله تعالى اماته حتى اذا كانوا فحما اذن بالشفاعة... الخ. وفي شرحه: فمعناه ان المذنبين من المؤمنين يميتهم الله تعالى اماته بعد ان يعذبوا المدة التي ارادها الله تعالى وهذه الامامة حقيقة يذهب معها الاحساس ويكون عذابهم على قدر ذنوبهم ثم يميتهم ثم يكونون محبوسين في النار من غير احساس المدة التي قدرها الله تعالى ثم يخرجون من النار... الخ. (صحيح مسلم مع شرحه للنوی ج: ۱ ص: ۱۰۴)۔

[۱] عن عبدالله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: طلب كسب الحلال فريضة بعد الفريضة. (مشكوة ص: ۲۴۲) عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله طيب لا يقبل الا طيبا، وان الله امر المؤمنين بما امر به المرسلين فقال: يا ايها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا، وقال تعالى: يا ايها الذين امنوا كلوا من طيبات ما رزقكم... الخ. (مشكوة ص: ۲۴۱، باب الكسب وطلب الحلال، الفصل الاول)۔

ندامت او استغفار په تریاق (دوايي) سره ددې علاج وکړي.^{۱۱}

او دویم تعلیم دا دی چې په دنیا کې دومره مه مشغولېږئ چې داخرت اودمرگ نه وروسته تیاری نه غافله شئ، د دنیا له پاره ضرورت محنت وکړئ، خو یوازې دومره څومره چې په دنیا کې اوسیدل دي اواخرت له پاره ضرورت له پاره دومره محنت وکړئ څومره چې په اخرت کې ستاسو اوسیدل دي.^{۱۲}

د دنیا مثال د شیریني دی چې هغه خوږه او خوندناکه گڼلو سره مچ په هغه باندې کیني، خو بیا دهغه نه پاسیدلی نه شي، تاسو ته د دنیا د شیریني مچ جوړیدل پکار نه دي. او ستاسو دا خبره چې کوم خلک د کافرانو په کورونو کې پیدا شول هغوی ته به د کوم جرم سزا ورکول کیږي؟ ددې جواب مې مخکې عرض کړی دی چې څنگه الله تعالی د تور او سپین تمیز کولو له پاره عقل، فهم او د شعور دولت درکړی دی، بیا د صحیح او غلط په مینځ کې تمیز کولو له پاره انبیاء کرام علیهم السلام رالیږلي دي کتابونه یې نازل کړي دي، شریعت یې ورکړی دی دا ټول هرڅه دې له پاره دي چې په بندگانو باندې د الله تعالی حجت پوره شي اوسباته دا عذر ونکړی چې موږ د کافرپلار نیکه په کور کې پیدا شوي وو اوموږ سترگې بندې کړې اودهغه گمراهانو په نقش قدم باندې روان وو.^{۱۳}

ددې مختصر شان تقریر نه وروسته به زه تاته مشوره درکړم چې د بنده کار بندگي کول دي خدایي کول یا الله تعالی ته مشورې ورکول نه دي، تاسو په هغه کار کې ولگېږئ کوم چې موږ ته سپارل شوی دی او په هغه معاملاتو کې سوچونه مه کوئ کوم چې موږ ته سپارل شوي نه دي، که چېرې یو د وانبو خرڅونکی د ملک په رموزو او چلولو باندې نه پوهیږي، نو دا د خاورې یو موټي اوناپاکه څاڅکي به د خدایي په رموزو باندې څه پوه شي، نو هغه دیوال سره د سمراتولو څه فائده کوم کې چې موږ سوری نه شو کولی او له هغه پورې غاړه نه شو کتلی، الله تعالی دې موږ ته پوه توفیق رانصيب کړي او دخپل رحمت نازلیدلو ځا دې موږ وگرځوي.

[۱] ورتبوا الى الله جميعاً ايها المؤمنون لعلكم تفلحون، (النور: ۳۱) يا ايها الذين امنوا توبوا الى الله توبة نصوحاً، عسى ربكم ان يكفر عنكم سيئاتكم، (التحريم: ۸)۔

[۲] عن المستورد بن شداد قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: والله ما الدنيا في الآخرة الا مثل ما يجعل احدكم اصبعه في اليم فلينظر بم يرجع؟ رواه مسلم. عن جابر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر بمجدي اسك ميت قال: ايكم يحب ان هذا له بدرهم؟ فقالوا: ما نحب انه لنا بشئ! قال: فوالله! للدنيا اهون على الله من هذا عليكم. رواه مسلم. وعن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الدنيا سجن المؤمن وجنة الكافر. رواه مسلم. (مشكوة ص: ۴۳۹)۔

[۳] وهداية الله تنوع انواعا لا يحصيها.... الاول: افاضة القوى التي بها يتمكن المرء من الاهتداء الى مصلحة كالقوة العقلية والحواس الباطنة.... الثاني: نصب الدلائل الفارقة بين الحق والباطن والصالح والفساد واليه اشار حيث قال: وهديته النجدين.... الثالث: الهداية بارسال الرسل وانزال الكتب... الخ. (تفسير البيضاوي ج: ۱ ص: ۹ سورة الفاتحة آيت: ۵)۔

❖ له مرگ وروسته څه كيږي؟ ❖

د مرگ حقيقت

سوال: د مرگ اصل حقيقت څه دی؟

جواب: د مرگ حقيقت به په مرگ سره معلوميږي، ددې نه مخکې په دې پريهيدل او پوهول مشکل دي، ځسې خو په عام معنا کې د روح او د بدن د بيلدو نوم مرگ دی.^[۱]

په ټاکلي وخت د انسان مرگ

سوال: د قران او سنت په رڼا کې وښيي چې د انسان مرگ په وخت باندې راځي يا د وخت نه مخکې هم راتللی شي؟

جواب: د هر سړي مرگ په ټاکلي وخت راځي يو ساعت هم مخکې وروسته کېدای نه شي.^[۲]

ايا د مرگ ختميدوله وجې به انسان د الله تعالى په صفت کې داخل نه شي؟

سوال: اخرت کې به مرگ د يوگډ په شکل کې راوستل شي او هغه به ذبح کړل شي، ددې نه به دهميشه والي ژوند لازم شي، کوم چې د الله تعالى صفت دی، بيا (مادامت السموت والارض الا ماشاء ربك) هم فرمايل شوي دي، سره له دې چې څمکه او اسمان هر څه به ختم شي، (يوم نظوى السماء كلى السجل للكتب)

جواب: د جنتيانو دهميشه والي ژوند به د ختميدو ويره کې وي او د الله تعالى دهميشه والي ژوند پرته د ختميدو د ويرې دی او ويره يو داسې عيب دی چې دهغه کېدونه وروسته د بل عيب يا نقص ضرورت نشته، (الا ماشاء الله ربك) کې دهمدې ويرې ذکر شوی دی.^[۳]

[۱] الموت: زوال الحياة عن اتصف بها. (قواعد الفقه ص: ۵۱۳). وايضا الموت ليس بعدم محض ولا فناء صرف، وانما هو انقطاع تعلق الروح بالبدن ومفارقة وحيلولة بينهما. (التذكرة للقرطبي ص: ۴، طبع دار الكتب العلمية بيروت).

[۲] لكل امة اجل، اذا جاء اجلهم فلا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون. (يونس: ۴۹).

[۳] و ذکر بعض الافاضل ان فائدته دفع توهم كون الخلود امرا واجبا عليه تعالى لا يمكن له سبحانه نقضه كما ذهب اليه المعتزلة حيث اخبر به جل وعلا مؤكدا. (تفسير روح المعاني ج: ۱۲ ص: ۱۴۵)، فان معناه الحكم بخلودهم فيها الائمة التي شاء ربك، فهنا اللفظ يدل على ان هذه المشية قد حصلت جزما. (التفسير الكبير ج: ۱۸ ص: ۶۵).

که دمرگ پر مهال کلیمه طیبه ونه وایي نوڅه کیږي

سوال: که چېرې مسلمان دمرگ په وخت کلیمه ونه شي ویلی اود کلیمې له ویلو پرته وفات شي ایامسلمان مړ شو یابه دهغه حیثیت څه بل وي؟

جواب: که چېرې هغه ټول عمر مسلمان پاتې شوی وي، نو هغه به مسلمان گڼل کیږي اود مسلمانانو معامله به دهغه سره کیږي.^[۱]

ایا په قبر کې د پیغمبر علیه السلام شبیه بنودل کیږي

سوال: زموږ په فیکتري کې یو صاحب وویل چې کله یو مسلمان مړ شي اودهغه سره سوال جواب کیږي، نو چې کله د نبي کریم ﷺ په باره کې پوښتنه کیږي، نو په قبر کې بذات خود نبي ﷺ تشریف راوړي، نو په دې خبره یو بل صاحب وویل چې نه نبي ﷺ پخپله نه راځي، بلکې د نبي ﷺ شکل مري ته وړاندې کیږي، نومولانا صاحب لږ تاسو وضاحت وکړئ چې نبي ﷺ د پوره جسماني وجود سره قبر ته راځي یادهغه یو قییم تصور د مري په مخکې پیش کیږي اودهغه نه د نبي ﷺ په باره کې پوښتنه کیږي؟

جواب: د نبي کریم ﷺ پخپله تشریف راوړل یادهغه شکل بنودل کېدل دهیڅ یو روایت نه ثابت نه دي.^[۲]

ایا مری سلام اوري

سوال: اوریدلي مودي چې کله په مقبره باندې تیرېږئ، نو "السلام علیکم یا اهل القبور" وایئ کوم خاموش ښار کې چې تاسو حضرات د غفلت په خوب ویده یئ دې ته به زه هم ان شاء الله راشم او ویده به شم، سوال دادی چې کله مري اوریدل نه شي کولی، نو سلام څنگه اوري او که چېرې سلام اوري، نو هغوی ته دخپل ځان له پاره د دعا کولو هم ویل کېدای شي؟

جواب: د سلام اچولو خو حکم دی، په ځینو روایاتو کې دي چې هغوی جواب هم ورکوي او سلام اچونکی هم پیژني، خو موږ دهغوی د حال نه واقف نه یو، له دې وجې موږ له پاره

[۱] والمقصود ان يموت الرجل وليس في قلبه الا الله عزوجل لان المدار على القلب وعمل القلب هو الذي ينظر فيه وتكون النجاة به. (التذكرة في احوال الموتى وامور الآخرة ص: ۳۵، طبع دار الكتب العلمية، بيروت)۔

[۲] وفي رواية عند احمد والطبراني: ماتقول في هذا الرجل؟ قال: من؟ قال: محمد، فيقول... الخ. قال ابن حجر: ولا يلزم من الإشارة ما قيل من رفع الحجب بين الميت وبينه صلى الله عليه وسلم حتى يراه ويسئل عنه لان مثل ذلك لا يثبت بالاحتمال على انه مقام امتحان وعدم روية شخصه الكريم اقوى في الامتحان، قلت: وعلى تقدير صحته يحتمل ان يكون مفيد البعض دون بعض، والاظهر ان يكون مختصا بمن ادركه في حياته عليه الصلاة والسلام وتشرف بروية طلعت الشريفة. (مراقبة شرح مشکوة ج: ۱ ص: ۱۶۵، باب اثبات عذاب القبر، الفصل الاول)۔

يوازې هماغه شي باندې اکتفاء کول پکار دي، دکوم چې رسول الله ﷺ حکم کړی دی.^[۱]

مړی د بنځونکو کفار اوري

سوال: ځينې خلک وايي چې کله يوسړی مړ شي، نو هغه دفن کړل شي او دفن کونکي خلک چې کله واپس راځي، نومړی دهغه بېرته تلونکو د پيزار اواز اوري د قبر عذاب حق دی او که نه؟
جواب: د قبر عذاب حق دی^[۲] او دمړي د بېرته تلونکو د پيزار اواز اوريدل د صحيح بخاري په حديث کې راغلي دي. (ص ۱۷۸، ج ۱).^[۳]

د قبر عذاب حق دی

سوال: فرض کړه درې کسان دي د درې واړو عمرونه برابر دي او درې واړه برابرگناه کوي، خو اول سړي سلگونه کاله مخکې مړ شوی دی، دويم به د قيامت نه يوه ورځ مخکې مړي اودريم به تر قيامت نه ژوندی اوسيږي، که چېرې د قبر عذاب حق وي او د قيامت نه پورې به وي، نو له دې وجې نه اول کس به له پيړيو تر قيامت نه پورې په عذاب کې وي، دويم کس به يوازې يوه ورځ د قبر عذاب اوچتوي او دريم کس به د قبر د عذاب نه بچ پاتې شي، ځکه چې هغه به تر قيامت نه پورې ژوندی وي، خو د قبر په عذاب کې دا تفريق نه شي کيدلی ځکه چې د درې واړو عمرونه برابر دي او گناه يې هم برابره ده، تاسو د قرآن او حديث په رڼا کې ددې وضاحت وکړئ.

جواب: د قبر عذاب او ثواب برحق دي او په دې باره کې د قرآن کریم ګڼ ايتونه او متواتر احاديث راغلي دي.^[۴] داسې اموري يوازې د عقلي شبهاتو په ذريعه رد کول صحيح نه دي.^[۵] د هر سړي له پاره د برزخ چې څومره سزا د حکمت الهي مطابق مقرر ده هغه به ده ته ورکول کيږي، که هغه ته وخت کم موجود شوی وي يا زيات، ځکه چې دکومو خلکو وخت کم

[۱] مامن احد يمر بقبر اخيه المؤمن كان يعرفه فيسلم عليه الا عرفه ورد عليه السلام. (كتاب الروح ص: ۱۳، الجامع الصغير ج: ۲ ص: ۱۵۱، التذكرة ص: ۱۶۵، الحاوی للفتاوی ج: ۲ ص: ۱۷۰ واللفظ له)۔

[۲] وعذاب القبر... ثابت بالدلائل السمعية. (شرح عقائد ص: ۹۸). وقد تواترت الاخبار عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في ثبوت عذاب القبر ونعيمه لمن كان لذلك اهلا. وسؤال الملكين، فيجب اعتقاد ثبوت ذلك والايमान به. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۴۵۰، طبع المكتبة السلفية لاهور)۔

[۳] عن انس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ان العبد اذا وضع في قبره وتولى عنه اصحابه انه يسمع قرع نعالهم. (بخاری ج: ۱ ص: ۱۷۸، باب الميت يسمع خفق النعال)۔

[۴] قال المروزي: قال ابو عبدالله: عذاب القبر حق لا ينكره الاضال او مضل. (كتاب الروح الابن القيم ص: ۸۰، المسئلة السادسة، طبع دار الكتب العلمية، بيروت)۔

[۵] فصل: وما ينبغي ان يعلم ان عذاب القبر هو عذاب البرزخ فكل من مات وهو مستحق للعذاب ناله نصيب منه، قبر او لم يقبر. (ايضا كتاب الروح ص: ۸۱)۔

وي، کېدای شي چې دهغه په سزا کې دې تناسب سره اضافه وکړل شي، د قبر د عذاب نه په الله تعالى سره پناه غوښتل پکار دي^[۱] الله پاک دې هر مسلمان ددې نه محفوظ کړي.

د قبر حالات حق دي

سوال: په شريعت کې د قبر نه څه مراد دي؟ اوريدلي مودي چې قبر د جنت د باغونو نه يو باغ وي يا د جهنم کندنه يوه کنده وي، په هريو قبر کې څو څومري وي که چېرې يوله پاره باغ وي، نو د بل له پاره به څنگه کنده وي؟

۲: اورو چې فرښتې مړی راپورته کوي او په قبر کې يې کينوي، نو ايا قبر دومره پراخه او اوچت شي؟

۳: اوريدلي مودي چې د ساه وتلو سره فرښتې روح اسمان ته وړي بيا هغه بېرته څنگه او ولې راځي؟ د قبر د سوال او جواب نه وروسته چېرته وي؟

جواب: د قبر نه مراده هغه کنده ده کومه کې چې مړی ښخېږي^[۲] او قبر د جنت د باغونو نه يو باغ دی يا د دوزخ د کندنه يوه کنده ده، دا د حديث الفاظ دي^[۳] په يو يو قبر کې که چېرې څو څو مړي وي، نو هر يوسړي سره به دهغه د اعمالو مطابق معامله وي^[۴] ددې حسني مثال خوب دی په يوه بستره باندې دوه سړي اوده وي يو په خوب کې د باغونو سيل کوي او بل په سخته گرمي کې سوځي، چې کله په خوب کې دا مشاهدې هميشه کيږي، نو د قبر عذاب او ثواب خو د عالم غيب شى دی په دې کې دې ولې اشکال وشي؟^[۵]

۲: هو! قبر دمړي په حق کې دومره پراخېږي هسې که تاسو قبر ليدلى وي، نو تاسو ته به معلومه وي چې قبر دومره جوړېږي چې په هغه کې سړی کيناستلى شي.

۳: په حديث کې دي چې روح په مړي کې واپس کيږي^[۶] اوس روح، څوکه په عليين کې وي

[۱] عن عائشه رضى الله عنها... قالت عائشه رضى الله عنها: فما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم: بعد صلى صلاة الاتعوذ بالله من عذاب القبر. متفق عليه. (مشكوة ص: ۲۵، باب اثبات عذاب القبر، الفصل الاول).
[۲] لکه چه په قرآن کې راغلي دي وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ (التوبه: ۸۴)، اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ (العاديات: ۱۱).
[۳] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: انما القبر روضة من رياض الجنة او حفرة من حفر النار. (ترمذی ج: ۲ ص: ۶۹، ابواب صفة القيامة، طبع مكتبة رشيدية، ساهيوا).
[۴] بل اعجب من هذا ان الرجلين يدفنان، احدهما الى جنب الآخر وهذا في حفرة من حفر النار لا يصل حرها الى جاره، وذلك في روضة من رياض الجنة لا يصل روحها ونعيمها الى جاره. (كتاب الروح ص: ۹۲).
[۵] واعجب من ذلك انك تجد النائم في فراش واحد، وهذا روحه في النعيم، ويستيقظ واثر النعيم على بدنه، وهذا روحه في العذاب ويستيقظ واثر العذاب على بدنه، وليس عند احدهما خبر بما عند الآخر، فامر البرزخ اعجب من ذلك. (كتاب الروح ص: ۹۰، المسئلة السابعة).
[۶] عن البراء بن عازب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال... واما الكافر فذكر موته قال: ويعاد روحه في جسده... الخ. (مشكوة ص: ۲۵). تفصيل دپاره او گوري: كتاب الروح لابن قيم ص: ۵۸ تا ۸۶ المسئلة السادسة

ياسجين کې وي دده يو خاص تعلق د بدن سره قائميږي چې د هغه له وجې بدن ته د ثواب يا عذاب احساس کيږي^{۱۱}، خو دامعامله د عالم غيب ده، له دې وجې موږ ته دمړي د احساس عام طور باندې شعور نه وي. د عالم غيب چې کومې خبرې موږ ته نبي کریم ﷺ فرمايلي دي موږ ته په هغو باندې ايمان راوړل پکار دي. د صحيح مسلم (ج ۲، ص ۳۸۲) حديث دی چې نبي کریم ﷺ وفرمايل: که چېرې دا ويره نه واى چې تاسو به دمړو خنبول پريږدئ، نو ما به الله تعالى نه دعا غوښتې وه چې تاسو ته هم د قبر عذاب واوروي کوم چې زه اورم^{۱۲}. له دې حديث نه خو خبرې معلومې شوې.

الف: د قبر عذاب حق دی.

ب: دا عذاب اوريدل کيږي او نبي کریم ﷺ به هغه اوریده، دا د الله جل شانہ حکمت او بيحده رحمت دی چې موږ خلکو ته عام طور سره مشاهده نه کيږي که نه زموږ ژوند به د تکليف وي او غيب به غيب نه وي پاتې شوی مشاهده کې به بدل شوي وي.

ج: دا عذاب په همدې کنده کې وي کومه کې چې مړی خنښيږي، کومې ته چې په عام عرف کې قبروايي، که نه نبي کریم ﷺ به دا نه فرمايل چې "که چېرې دا ويره نه واى چې تاسو به دمړو خنبول پريږدئ، نو -----" ښکاره ده چې که چېرې عذاب ددې کندی نه پرته په بل برزخي قبر کې وي، نو د دفن کولو د پريښودلو به هيڅ معنا نه وي.

د قبر عذاب او ثواب حق دي

سوال: په جنگ اخبار کې ديو سوال په جواب کې تاسو د قبر د عذاب او ثواب د قران او احاديثو نه قطعي ثابتيدل فرمايلي دي اودا چې په دې باندې ايمان لرل واجب دي، زه ددې مشکل پوهيدو له پاره د ډيرو کلونو نه کوشش کوم اوڅو عالمانو ته مې خطونه وليږل، خو د تسلي جواب پيدانه شو، قرآن کریم کې څو ځايه دارنگه راغلي دي چې موږ ژوندي کړي دي بيا به تاسو وژنو او بيا به د قيامت په ورځ پورته کيږئ، بيا په سورت بقره کې د دوو مرگونو او د دوو ژوندونو ذکر دی يعنې تاسو مړه وئ موږ ژوندي کړئ بيا به تاسو مړه کړو او قيامت په ورځ به موبيا ژوندي کړو، لهذا معلومه شوه چې يو خو د دنيا ژوند دی بل

[۱] واعلم ان اهل الحق اتفقوا على ان الله تعالى يخلق في الميت نوع حياه في القبر قدر مايتالم او يتلذذ. (شرح فقه اکبر ص: ۱۲۳ طبع دهلي). ايضاً: فقد كفانا رسول الله صلى الله عليه وسلم امر هذه المسألة، واغنانا عن اقوال الناس، حيث صرح باعادة الروح اليه فقال البراء بن عازب... الخ. (كتاب الروح ص: ۵۸، المسئلة السادسة، طبع دار الكتب العلمية، بيروت).

[۲] عن زيد بن ثابت..... فقال: ان هذه الامة تبلى في قبورها، فلولوا ان لا تدافنوا لدعوت الله ان يسمعكم من عذاب القبر الذي اسمع منه... الخ. (صحيح مسلم ج: ۲، ص: ۳۸۶، باب عرض مقعد الميت.... واثبات عذاب القبر والتعود منه).

داخرت چې كله يوازې دا دوه ژوندونه دي، نو د قبر ژوند كوم يو دی؟ زه خو هم په دې پوهېږم چې د حساب په ورځ فيصله وي ددې نه مخکې به دڅه فيصله وي؟

جواب: د اهل سنتو په کتابونو کې ليکلي دي چې د قبر عذاب او ثواب حق دي او دا مضمون په متواترو احاديثو کې راغلی دی^(۱) ښکاره ده چې د بزخ حالات نبي کریم ﷺ زموږ نه ښه پيژندل ځکه په دې عقیده باندې ايمان راوړل ضروري دي او يوازې د شبهاتو په وجه ددې انکار صحيح نه دی^(۲). باقي ستاسو دا شبه چې په قرآن کریم کې د دوو مرګونو او د دوو ژوندونو ذکر دی، دا استدلال د عذاب قبر نفې نه کوي ځکه چې د قبر ژوند د مشاهدې نه دی، ځکه دې ته برزخي ژوند ويل کيږي او د قرآن کریم په کومو ايتونو کې چې د دوو ژوندونو ذکر دی دهغه نه د مشاهدې ژوندونه مراد دي.

او ستاسو دا ويل خو صحيح دي چې "د حساب په ورځ به فيصله وي" خو ددې نه دا نه لازمېږي چې په دنيا کې يا په برزخ کې د نیکو او بدو اعمالو هيڅ ثمره نه مرتب کيږي د قرآن او حديث بې شماره نصوص ګواه دي چې برزخ خو برزخ دی، په دنيا کې هم په نیک او بد اعمالو باندې جزا او سزا مرتب کيږي او د برزخي ژوند تعلق د دنيا نه زيات د آخرت سره دی له دې وجې په دې کې د جزا او سزا ثمرات مرتب کيدل بالکل د قياس مطابق دي.

د حشر له حساب نه مخکې د قبر عذاب ولې

سوال: د حشر په ورځ به انسان ته دهغه د حساب کتاب نه وروسته جزا يا سزا ورکول کيږي، بيا د حساب کتاب نه مخکې د قبر عذاب ولې؟ تراوسه خو دده مقدمه پيش شوې هم نه ده او د فيصلې نه مخکې سزا ولې ورکول کيږي؟ مجرم قيدي شي خود فيصلې نه مخکې هغه ته سزانه ورکول کيږي، بيا به دا عذاب قبر په څه کې حسابيږي، مهرباني وکړئ تفصيل سره جواب راکړئ او د شکرېې موقعه راکړئ.

جواب: پوره جزا او سزا خو به په آخرت کښې ورکول کيږي چې کله د هر سړي فيصله به دهغه د اعمالو مطابق کيږي، خو د ځينو اعمالو څه جزا سزا په دنيا کې ورکول کيږي، څنگه چې په ډيرو ايتونو او حديثونو کې دا مضمون راغلی دی او مشاهده او تجربه هم ددې

[۱] وقد تواترت الاخبار عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في ثبوت عذاب القبر ونعيمه لمن كان لذلك اهلاً. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۴۵۰، طبع مكتبة السلفية، لاهور)۔

[۲] وهذا كما انه مقتضى السنة الصحيحة فهو متفق عليه بين اهل السنة، قال المروزي: قال ابو عبد الله: عذاب القبر حق لا ينكره الاضال او مضل... الخ. (كتاب الروح ص: ۸۰، المسئلة السادسة، طبع دار الكتب العلمية، بيروت)۔

تصدیق کوي، دا رنگه په ځینې اعمالو باندې په قبر کې جزا او سزا وي او دا مضمون هم په متواترو احادیثو کې موجود دی^{۱۱} دې سره ستاسودا شبه ختمه شوه چې تر اوسه مقدمه پیش شوې نه ده، نو سزا څنگه ده؟ ددې جواب دادی چې پوره سزا خوبه دمقدمې پیش کیدو او فیصلې کیدو نه وروسته وي، برزخ کې چې کومه سزا وي دهغې مثال داسې دی څنگه چې مجرم په حوالات کې ساتل کیږي، له دې نه پرته دا هم ممکن دي چې ځینو خلکو له پاره دبرزخ سزا دگناهونو کفارو وگرځیږي، څنگه چې دنیوي پریشانی او مصیبتونه د ایمان والاوو له پاره دگناهونو کفارو ده، په هرحال دقبر عذاب او ثواب حق دي، په دې باندې ایمان راوړل واجب دي او ددې نه هر مومن له پاره پناه غوښتل پکار دي، حضرت عائشه رضی الله عنها فرمایي چې نبی کریم صلی الله علیه و آله به دهرلمانځه نه وروسته دقبر د عذاب نه پناه غوښتله. (متفق علیه. مشکوة: ۲۵).^{۱۲}

د قبر د عذاب احساس ژوندیو خلکو ته ولې نه کیږي

سوال: زموږ د مسلمانانو عقیده ده چې گنهگار بنده ته به دقبر عذاب وي، پخوا زمانه کې به دمصر خلکو لاشونه محفوظ ساتل او نن په سائنسي دور کې هم لاشونه خوڅو میاشتو پورې په یخو خانو کې پراته وي په قبر کې نه وي، نویابه هغوی ته دقبر عذاب څنگه وي؟

جواب: ستاسود سوال منشاء داده چې تاسو دقبر عذاب دې کندی پورې خاص گڼلی دی کومې کې چې مړي خنښیږي، حالانکې داسې نه ده، بلکې عذاب قبر دهغه عذاب نوم دی چې دمرگ نه وروسته دقیامت نه مخکې وي، که مړی دفن کړل شي یا په سمندر کې واچول شي یا اوسوځول شي یا لاش محفوظ کړل شي^{۱۳} او دا عذاب دبل عالم شی دی، له دې وجې په دې دنیا کې دهغه اثرات محسوس کېدل ضروري نه دي ددې مثال دخوب په شان دی. په خوب کې ځینې وخت په انسان باندې سخت دتکلیف حالت تیریږي، خو هغه سره موجوده خلکو ته دهغه احساس هم نه وي.

[۱] عن ابن عباس رضی الله عنهما قال: مر النبی صلی الله علیه وسلم بقبرین فقال: انهما لیعذبان وما یعذبان فی کبر، اما احدهما فکان لا یستر من البول، وفی روية لمسلم: لا یستره من البول، واما الآخر فکان یمشی بالنمیمة... الخ. (مشکوة، باب آداب الخلاء ص: ۴۲)۔

[۲] عن عائشة.... قالت عائشة: فما رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد صلی صلوۃ الاتعوذ بالله من عذاب القبر. متفق علیه. (مشکوة، باب اثبات عذاب القبر ص: ۲۵)۔

[۳] وما ینبغی ان یعلم ان عذاب القبر هو عذاب البرزخ فکل من مات وهو مستحق للعذاب ناله نصیبه منه قبر اولم یقبر، فلو اکلته السباع او احرق حتی صار رمادا.... وصل الی روحه وبدنه من العذاب ما یصل الی المقبور. (کتاب الروح ص: ۸۱ طبع دار الکتب العلمیة، بیروت)۔

په قبر کې جسم سره د روح تعلق

سوال: انسان چې کله مړ شي، نودهغه روح خپل مقام ته لاړ شي، خو مړي نه چې کله په قبر کې سوال کېږي، نو ايا بيا د مړي په بدن کې روح بيا راشي؟ ايا الله تعالیٰ په خپل قدرت سره مړي ته دخبرو طاقت ورکوي، قبر کې عذاب يوازې جسم ته وي يا روح ته هم برابر عذاب وي؟

جواب: په حديث پاک کې دروح واپس کولو ذکر راځي چې دهغه نه مراد بدن سره روح تعلق قائمول دي^[۱] روح، که په عليين کې وي يا سجين کې د بدن سره دهغه يو خاص قسم تعلق وي چې له هغه سره بدن ته هم د ثواب او عذاب اود تکليف او راحت احساس کېږي^[۲] عذاب او ثواب خو روح اوبدن دواړو ته وي، خودنيا کې روح ته د بدن په واسطه د راحت او تکليف احساس کېږي او په برزخ يعنې په قبر کې بدن ته د روح په واسطه احساس کېږي^[۳] او قيامت کې به دواړو ته له واسطې پرته کېږي^[۴]

يادونه: (۱) د عليين ماده علوده اوددې معنا بلندي ده، يعنې عليين په اسمانونو باندې يو ډير د لوړې مرتبې والا مقام دی چېرته چې دنیکو خلکو روحونه رسول کېږي، هلته دملاء اعلى جماعت ددغه مقربينو د ارواځو استقبال کوي^[۵]

- [۱] ايضاً: (وفي حديث طويل) عن البراء بن عازب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال..... واما الكافر فذكر موته قال: ويعاد روحه في جسده... الخ. (مشکوٰۃ ص: ۲۵، باب اثبات عذاب القبر) واعادة الروح الى العبد ای جسده.... في قبره حق. (شرح فقه اکبر ص: ۱۲۱)۔
- [۲] ان مقر ارواح المؤمنين في عليين.... ومقر ارواح الكفار في سجين ومع ذلك لكل روح منها اتصال بجسده.... ويحس اللذة والالم.... الخ. (تفسير مظهری ج: ۱۰ ص: ۲۲۴، ۲۲۵)۔
- [۳] وقد سنل شيخ الاسلام عن هذه المسئلة، ونحن نذكر لفظ جوابه فقال: بل العذاب والنعيم على النفس والبدن جميعا باتفاق اهل السنة والجماعة. (كتاب الروح ص: ۷۲ المسئلة السادسة). وايضاً: (الامر الثالث) ان الله سبحانه جعل الدور ثلاثاً، دار الدنيا، ودار البرزخ، ودار القرار، وجعل لكل دار احكاماً تختص بها، وركب هذا الانسان من بدن ونفس وجعل احكام دار الدنيا على الابدان والارواح تبعاً لها، ولهذا جعل احكامه الشرعية مرتبة على ما يظهر من حركات اللسان والجوارح وان اضمرت النفوس خلافه، وجعل احكام البرزخ على الارواح والابدان تبعاً لها.... فالابدان هنا ظهرة والارواح خفية، والابدان كالقبور لها، والارواح هناك ظاهر والابدان خفية في قبورها، تجري احكام البرزخ على الارواح فتسرى الى ابدانها نعيماً او عذاباً... الخ. (كتاب الروح ص: ۸۸، ۸۹ المسئلة السابعة)۔
- [۴] فاذا كان يوم القيامة الكبرى وفي اهل الطاعة واهل المعصية ما يستحقونه من نعيم الابدان والارواح وعذابها... الخ. (كتاب الروح ص: ۱۰۴ المسئلة السابعة، الامر العاشر، ان الموت معادوبعث اول)۔
- [۵] ان ارواح المؤمنين اذا قبضت صعد بها الى السماء وفتحت لها ابواب السماء وتلقته الملائكة بالبشرى..... في عليين هي فوق السماء السابعة.... وقيل معناه علو في علو مضاعف كانه لا غاية له. (تفسير قرطبي ج: ۱۹ ص: ۲۶۲)۔

(۲) د "سجين" ماده سجن ده او سجن په عربي ژبه کې بندي خانې ته ويل كيږي، په دې کې د تنگي او دښکته والي معنا موندل كيږي، له دې وجې ويل كيږي چې سجين اووه ځمکونه لاندې دی^(۱)، عرض دادی چې دبدکارو اعمال او ارواح دمرک نه وروسته په دې قيدخانه کې کينودل كيږي اود نيکو اعمال او ارواح د اوواسمانونو له پاسه موجود عليين کې ډير په عزت سره ساتل كيږي.

روح له بدن نه تروتلو وروسته قبر کې د سوال جواب څنگه ورکولی شي

سوال: دمرگ راتلو سره روح الوزي دجسم ددفن کېدونه وروسته دا روح واپس راشي، نو دمنکر نکير د سوالونو جواب څنگه ورکوي؟

جواب: په قبر کې دروح يو خاص تعلق چې دهغه د کيفيت ادراک موږ نه شو کولی، جسم سره قائميږي چې هغه سره په مړي کې حس او شعور پيدا کيږي.^(۲)

په قبر کې روح او جسم دواړو ته عذاب ورکول كيږي

سوال: د قبر عذاب به يوازې جسم ته وي يا به روح ته هم وي؟

جواب: په قبر کې عذاب روح او جسم دواړو ته وي، روح ته بلا واسطه او بدن ته دروح په واسطه.^(۳)

د دوشنبې (پير) په ورځ مړ کېدل او د قبر عذاب

سوال: مالوستلي دي چې کوم سړی (مسلمان) د جمعې په ورځ ياشپه کې مړ شي د قبر د عذاب نه به بچ کيږي، ستاسو نه ډير د ورځې او شپې په باره کې معلومول غواړم چې ددې قسم څه فضيلت شته، د حديثو په رڼا کې جواب راکړئ.

جواب: د پير د ورځې په باره کې خو معلومه نه ده د جمعې په ورځ او شپه کې د مړو له پاره د قبر عذاب نه دمحفوظ کېدو مضمون يو حديث کې راغلی دی، خو دا روايت کمزوری دی.^(۴)

[۱] سجين اسفل الارض السابعة... وقال ابو عبيدة والاخفش لفي سجين لفي حبس وضيق شديد. (تفسير قرطبي ج: ۱۹ ص ۲۵۸، طبع دار الكتب المصرية).

[۲] واعادة الروح اى ردها او تعلقها الى العبد اى جسده بجميع اجزائه... حق... واعلم ان اهل الحق التفقوا على ان الله تعالى يخلق في الميت نوع حياة في القبر قدر ما يتالم او يتلذذ. (شرح فقه اکبر ص: ۱۲۱، ۱۲۲ طبع دهلي)

[۳] بل العذاب والنعيم على النفس والبدن جميعا باتفاق اهل السنة والجماعة. (كتاب الروح ص: ۷۲).

[۴] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مامن مسلم يموت يوم الجمعة اوليلة الجمعة الاوقاه الله فتنه القبر. رواه احمد والترمذى وقال: هذا حديث غريب وليس اسناده بم متصل. (مشكوة، باب الجمعة ص: ۱۲۱). ايضا: (وفى الترمذى) من حديث ربيعة بن سيف، عن عبدالله بن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مامن مسلم يموت يوم الجمعة اوليلة الجمعة الاوقاه الله فتنه القبر، قال الترمذى: [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

انسانی روح

سوال: دانسان روح کوم چي "من امری"، (دالله تعالیٰ دحکم) په وجه باندې دی، مجرداولا یتجزی دی، بیاڅه وجه ده چې دیوماشوم روح اودزلمي روح کې دحالت اوکمیت په لحاظ باندې فرق دی، دویم داچې دزلمي روح له پاره دتزکې ضرورت دی، ځکه چې هغه دنفس په وجه باندې شهوت اوبدوکې مبتلاشوی دی، خودماشوم روح معصوم وي، چې هغه باندې دشیانوحقیقت ښکاره شي، خوداسې نه کیږي، ځکه چې هغه ته اوسه پورې عقل نه دی ورکړل شوی، ددې نه ثابت شوه چې روح پخپله باندې ادراک نه لري، یعنې ګونګی اوړوند دی اودعقل نه پرته ددې هیڅ حیثیت نشته اوهغه حدیث شریف کوم کې چې د منکرنکیرباره کې اوریدوسره حضرت عمرؓ پوښتنه کړې وه چې ای رسول الله ﷺ! هغه وخت کې به زموږعقل هم وي اوکه نه؟ حضور ﷺ وفرمایل چې ددې نه به ډېروي، حضرت عمرؓ وویل چې بیا هیڅ ویره نشته، له دې نه هم معلومیږي چې دعقل نه پرته روح د هیڅ کارنه دی، بل طرف ته دروح ډېر غټ غټ اوعقل حیران کونکي کارونه په کتابونو کې پیدا کیږي، ډېرو عالمانو اوصوفیانو فرمایلي دي چې عقل، روح اوزړه یوشی دی، دنسبت بدلیدو له وجې ددې نومونه بیل بیل وویل کیږي، امام غزالي رحمه الله هم په احیاء العلوم کې دزړه عجائباتوپه باب کې هم دا ویلي دي، دصوفیاء شعردی:

عقل و روح و قلب تینون ایک چیز فعل کی نسبت سے کران مین تمیز

جواب: داسوال هم ستاسودعلم نه بهر دی، څنگه چې (من امری) کې دې طرف ته اشاره شوې ده، دپوهیدوله پاره به بس دومره عرض درته وکړم چې دې مادي دنیا کې دمجرد روح ټول مادي کارونو کیدل دعقل اوشعورپه وجه باندې کیږي اودمدایت طرف ته رجوع کول دروخ قصورنه دی، بلکې ددې عالم قصوردی همدغه وجه ده چې دمدایت په دې دنیا کې انبیاء کرام علیهم السلام هم دخوراک څښاک محتاج وو، ځکه چې روح د بدن سره تړلی شی دی، څنگه چې (وما جعلنهم جسدا لایاکلون الطعام) کې دې طرف ته اشاره شوې ده اوهمدغه وجه ده چې حضرت عیسیٰ علیه السلام په اسمان کې دخوراک څښاک محتاج نه دی اوهمدغه وجه ده چې کله راځي، نوداسمان نه مشرقی مینار پورې به سفردفرنستوسره کوي اومینار باندې قدم کیښودو سره به دپورې (زینه) غواړي، ځکه چې بیا به مادي حکمونه شروع شي.

...بقیه د تیر مخ]... هذا حدیث حسن غریب، ولیس اسناده بمتصل، ربیعة بن سیف الثامیروی عن ابی عبدالرحمن الجلیلی عن عبدالله بن عمرو، ولا یعرف لربیعة بن سیف سماع من عبدالله بن عمرو، انتهى (کتاب الروح لابن قیم ص: ۱۱۲، المسئلة العاشرة، الاسباب المنجة من عذاب القبر)

خلاصه داچې دې مادي دنيا کې روح دخپل استعمالاتو له پاره دمادي شيانو محتاج دی، که تاسو غواړئ، نو په خپلو الفاظو کې دې ته وړاندې، گونگ، کون او بې عقله ویلی شئ او د روح تفاوت في الافعال هم ددې الاتوتفاوت سره دی، خودمادي الاتوپه په ذریعه باندې چې کوم کارونه روح کوي هغه ددې په رنگ باندې رنگ شي او د نیکو او بد عملونو سره پاک او پلټ شي، د قبر تعلق هم عالم مادیت سره دی او في الجملة عالم تجرد سره، له دې وجې دې ته عالم برزخ ویل کیږي، چې دانه خو په کل وجوه سره عالم مادیت دی او نه عالم مجرد محض دی، له دې وجې عقل او شعور دلته هم پکار دی. (والتفصيل فی التفسیر الکبیر ج ۲۱ ص ۳۲ تا ۵۲)

سوال: زه یو امي او جاهل یم، علم سره مې دلرې نه هم تعلق نشته، چرته دیني اداره کې ناست نه یم، عالمانو صاحبانوسره دخبرو او ناستې پاستې ادب راته هم معلوم نه دی، له دې وجه باندې خواست دی که چرته غلطې شوي وي، نومهرباني وکړئ هغه زما کم علمي گڼلو سره معاف کړئ.

جواب: ستاسو سوالونه خود عالمانو په شان دي او د ادب او تخاطب دا خبره دلته صحیح نه ده، ځکه چې زه پخپله باندې هم مجهول مطلق یم، دا خود یو دوست بل دوست ته دخبرو کولو په شان دي.

ایا روح او جان یوشی دی

سوال: ایا په انسان کې روح او جان یو شی دی یا روح بیل او جان بیل شی دی؟ ایا حیواناتو سره هم دا شی دی چې کله انسان په دویم ځل ژوندی کړل شي، نو ایا روح او جان به په دویم ځل اچول کیږي؟

جواب: د انسان او حیوان په مینځ کې چې کوم شی فرق کوي هغه دادی چې حیوان کې دننه خو "روح حیواني" وي چې هغه ته جان وایي او په انسان کې ددې حیواني نه پرته روح انساني هم وي چې هغه ته نفس ناطقه یا روح مجرد هم وایي، روح حیواني ددې نفس ناطقه له پاره د مرکب حیثیت لري د مرگ په وخت روح حیواني تحلیل (گډوډ) شي چې دهغه له وجې نه روح انساني او نفس ناطقه د انساني بدن سره د تدبیر او تصرف تعلق ختم شي^[۱] په برزخ کې د بدن سره د روح تعلق د تدبیر او تصرف نه پاتې کیږي یوازې دومره تعلق پاتې وي چې هغه سره مړي ته د برزخي ثواب او عذاب احساس وشي، د قیامت په ورځ چې کله مړي

[۱] الروح الانسان، قال السيد هي اللطيفة العاملة المدركة من الانسان الراكبة على الروح الحيواني، نازل من عالم الامر تعجز العقول عن ادراك كنهه، وتلك الروح قد تكون مجردة قد تكون منطبقه في البدن. الروح الحيواني جسم لطيف منبعه تجويف القلب الجسماني وينتشر بواسطة العروق الضواري الى سائر اجزاء البدن. (قواعد الفقه ص: ۳۱۱)

ژوندي شي، نو د روح او بدن په مينځ کې به بيا هغه تعلق قائم کړل شي.^[۱]

د مرغیوله روح نه څه مراد دي

سوال: دانسان نه پرته نور په زرگونو مخلوقات، مرغی، خریدونکي ځناور، داوبو ځناور، دصحرانو ځناور او داسې نور... څه ډول پیدا کړل شول؟ او ایا دوی ته هم د (قل الروح من امر ربي) والاروح نه څه برخه ورکړل شوې ده، یا هغو کې یوازې انساني روح وي، کوم چې دغذانه حاصلېږي؟ او ایا دهغوی روحونه هم فرښتې قبض کوي؟

جواب: داخوښکاره خبره ده چې دهرسah لرونکي روح دالله تعالی په حکم باندې راځي، ایت نه هریوروح مراد دی، یا یوازې انساني روح، دواړه خبرې کېدای شي ماته ددې دحقیقت پته نشته، اودتلاش کولو فرصت هم نشته.^[۲]

د ځښلولو نه وروسته روح چېرته وي

سوال: دفن کولو نه وروسته روح خپل وخت اسمان کې تیروي، یا قبرکې یاپه دواړو ځایونو کې؟

جواب: په دې باره کې هم روایات مختلف دي او دعلماوو اقوال هم مختلف دي، خو دټولو نصوصو جمع کولو چې کومه خبره معلومېږي هغه دا چې دنيکو ارواحو اصل ځای عليین دی^[۳] (خو ددوی درجې هم مختلفې دي) د بدکارو روحونو اصل ځای سجين دی^[۴] اوده روح بدن سره یو خاص تعلق ورکول کېږي، که جسم په قبرکې مدفون وي یا په دریاب کې ډوب وي یا دکوم ځناور په خيټه کې وي، عرض دا چې دجسم اجزاء هرچرته چې وي دروح یو خاص تعلق دوی سره وي اوددې خاص تعلق نوم برزخي ژوند دی څنگه چې دلمر رها سره دځمکې ذره ذره روښانه کېږي دغه شان دروح تعلق سره دجسم هره ذره په ژوند سره روښانه کېږي، اگرچې دبرزخي ژوند حقیقت په دې دنیا کې معلومول ممکن نه دي.^[۵]

[۱] واعلم ان اهل الحق اتفقوا على ان الله تعالى يخلق في الميت نوع حياة في القبر قد رمايتالم اوتلذذ.(شرح فقه اکبرص: ۱۲۲، طبع دهلی)۔

[۲] للمفسرين في الروح المذكورة في هذا الآية اقوال اظهرها ان المراد منه الروح الذي هو سبب الحياة.(التفسير الكبير ج: ۲۱ ص: ۳۶، سورة بنی اسرائیل: ۸۵)۔

[۳] ان كتاب الابرار مرفوع في عليين على قدر مرتبتهم وقال الضحاك ومجاهد وقتادة يعنى السماء السابعة فيها ارواح المؤمنين.(تفسير قرطبي ج: ۱۹ صلی: ۲۶۲، طبع مصر)۔

[۴] عن ابن عباس رضى الله عنهما قال: ان الارواح الفجار واعمالهم لفي سجين.(تفسير قرطبي ج: ۱۹ ص ۲۵۷)
[۵] الامر الثامن: انه غير ممتنع ان يرد الروح الى المصلوب، والغريق والخرق، ونحن لانشعر بها، لان ذلك الردنوع آخر غير معهود، فهذا المغمى عليه، والمسكوت، والمجهوت احياء.... [بقية حاشيه به راروانه صفحه...]

ايا روح ته په دنيا كې د ګرځېدو ازادي وي

سوال: روح ته په دنيا كې د ګرځېدو ازادي وي او كه نه؟ ايا دوى چې كوم ځايونه پيژني، مثلاً: كوره لته تللى شي؟

جواب: د كافرانو او نافرمانو روحونه، خو د سجين په جيل كې قيد وي، دهغوى چهره دتلو راتلو خوبالكل سوال نه پيدا كيږي اود نيكو روحونو په باره كې څه ضابطه نه ده بيان شوې، ځكه په دې سلسله كې د قطعيت سره څه ويل مشكل دي^(۱) اصل خبره دا ده چې روح خپل تصرفاتو له پاره جسم ته محتاج دى څنگه چې روح نه پرته جسم هيڅ نه شي كولى، دغه شان روح هم د جسم نه پرته تصرفات نه شي كولى، داخو ښكاره ده چې دمرګ نه وروسته ددې انساني جسم تصرفات ختميږي، له دې وجې دمرګ نه وروسته كه چېرې روح تصرف كولى شي، نوپه مثال جسم سره يې كولى شي، څنگه چې په احاديثو كې دنيانو، صديقينو، شهيدانو اود ځينو صالحينو د مثالي جسم وركولو ثبوت پيدا كيږي^(۲).

خلاصه دا چې كومو روحونو ته دمرګ نه وروسته مثالي جسم وركول كيږي، هغوى كه چېرې دالله په حكم چرته ځي راځي، نودهغه نفي نه شي كېداى، مثلاً په ليلة المعراج كې دنيبانو عليه السلام د نبي كريم ﷺ په اقتداء كې لمونځ ادا كولو له پاره بيت المقدس كې جمع

...بقية د تير مخ]... وارواهم معهم، ولا تشعر بحياهم، ومن تفرقت اجزاؤه لا يمتنع على من هو على كل شيء قديران يجعل للروح اتصالاتك الاجزاء..... وفى تلك الاجزاء شعور بنوع من الالم واللذة. (كتاب الروح ص: ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲ المسئلة السابعة). ايضا: واعلم ان اهل الحق اتفقوا على ان الله تعالى يخلق فى الميت نوع حياة فى القبر قدر ما يتلذذ. (شرح فقه اكبر ص: ۱۲۲ طبع دهلى). ايضا: وقد مثل ذلك بعضهم بالشمس فى السماء وشعاعها فى الارض. (شرح الصدور ص ۳۶۳ ذكر مقرر الارواح، طبع بيروت).

[۱] فقالت (اى ام بشر) اما سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ان نسمة المؤمن تسرح من الجنة حيث شاءت ونسمة الكافر فى سجين مسجونة، قال: بلى. قالت فهو ذلك، شرح الصدور ص ۳۵۹ ذكر مقرر الارواح ايضا ص: ۲۳۲). ايضا: واخرج الطبراني فى مراسيل عمرو بن حبيب قال: سالت النبي صلى الله عليه وسلم عن ارواح المؤمنين، فقال: فى حواصل طير خضر تسرح فى الجنة حيث شاءت، قالوا: يا رسول الله! وارواح الكفار؟ قال: !محبوسة فى سجين. (رسالة بشرى الكتيب ص: ۳۵۹، ذكر مقرر الارواح، وشرح الصدور ص ۲۳۲ باب مقرر الارواح).

[۲] وقد راى النبي صلى الله عليه وسلم ليلة الاسراء موسى قائما يصلى فى قبره، ورآه فى السماء السادسة، والروح هناك كانت فى مثال البدن لها اتصال بالبدن..... قال الحافظ ابن حجر: ارواح المؤمنين فى عليين، وارواح الكافرين فى سجين، ولكل روح بجسدها اتصال معنوى لا يشبه الاتصال فى الحياة الدنيا، بل اشبه شىء به حال النائم، وان كان هو اشد من حال النائم اتصالا، قال: ولهذا يجمع بين ما ورد ان مقرر هاهن عليين او سجين، وبين ما نقله ابن عبد البر، عن الجمهور ايضا انها عند افنية قبورها، قال: ومع ذلك، فهى ماذون لها فى التصرف، وتاوى الى محلها من عليين او سجين. (بشرى الكتيب بلقاء الحبيب ص: ۳۶۳ ذكر مقرر الارواح طبع دار الكتب العلمية، بيروت، لبنان، ايضا: شرح الصدور ص: ۲۴۰، ۲۴۴ باب مقرر الارواح).

كېدل،^[۱] دشهيدانو په جنت كې خوراك خښاك اوسيل كول^[۲]، ددې نه پرته دصالحانو ددې قسمه ډير واقعاتو موجود دي، خو څنگه چې مخكې عرض وكړل شو چې ددې له پاره څه ضابطه متعين كول مشكل دي.

يو حديث كې دي چې نبي كريم ﷺ كله د احدنه راستون شو دحضرت مصعب بن عمير رضي الله عنه دملگرو په قبرباندي ودریده او ويې فرمايل: زه گواهي وركوم چې تاسو دالله په نزد ژوندي يئ (بياصحابو ته مخاطب شو او ويې فرمايل): ددوی زيارت كوي او په دوی باندي سلام اچوي، قسم په هغه ذات چې زما ساه د هغه په قبضه كې ده، سلام به نه وايي په دوی باندي يو كس خو دوی به ضرور جواب وركوي ترقيامت پورې. (حاکم وصححه بیهقي، طبرانی).^[۳]

د مسند احمد او مستدرک حاکم په حواله سره حضرت ام المومنين حضرت عائشه رضي الله عنها وينا نقل كړې ده چې زه به خپل كورته (يعني په حجره شريفه روضه مطهره كې) داخلیدم، نود پردې كپړه به مې لرې كړه مابه ويل چې دا خوزما خاوند ﷺ دی اودا زما عزتمند پلاردی، خو چې كله حضرت عمر رضي الله عنه دفن شو په الله قسم! زه پرته دكپړې راتاوولو نه كله هم نه يم داخله شوې، د حضرت عمر رضي الله عنه نه دحيا په وجه باندي. (مشکوٰۃ باب زیارة القبور ص ۱۵۴).^[۴]

ايا دروحونودنيا ته راتلل ثابت دي

سوال: ايا روحونه دنيا ته راځي يابه عالم برزخ كې قيام كوي؟ اكثر داسې شهادتونه موجود يري چې له هغو نه معلوم يري چې روحونه خپلو خپلوانو ته راځي.

[۱] المسجد الاقصا وهويت المقدس الذي بايلياء، معدن الانبياء من لدن ابراهيم الخليل عليه السلام، ولهذا جمعه هوالهنا لك كلهم، فامهم في محلتهم ودارهم، فدل على انه هو الامام الاعظم والرئيس المقدس صلوات الله وسلامه عليه وعليهم اجمعين. (تفسير ابن كثير ج: ۴ ص: ۸۱، طبع رشيدية كوتنه).

[۲] عن مسروق قال: سالت ابا عبد الله بن مسعود عن هذه الآية: ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتاً، بل احياء عند ربهم يرزقون، الآية، قال: انا قد سالتنا عن ذلك فقال: ارواحهم في اجواف طير خضر، لها قناديل معلقة بالعرش، تسرح من الجنة حيث شاءت، ثم تاوي الى تلك القناديل، فاطلع اليهم ربهم اطلاعة فقال: هل تشتهون شيئاً؟ قالوا: اى شىء نشتهي ونحن نسرح من الجنة حيث شئنا، ففعل ذلك بهم ثلاث مرات... الخ. (مشكوٰۃ ص: ۳۳۰، ۳۳۴، كتاب الجهاد).

[۳] واخرج الحاكم وصححه، والبيهقي، عن ابي هريره، رضى الله عنها، عن النبي صلى الله عليه وسلم انه وقف على مصعب بن عمير رضى الله عنه حين رجع من احد فوقف عليه وعلى اصحابه فقال: اشهد انكم احياء عند الله فوزروهم وسلمو عليهم فوالذي نفسى بيده لا يسلم عليهم احد الا اردوا عليه الى يوم القيامة. (شرح الصدور ص: ۲۰۳ باب زیارة القبور وعلم الموتى بزوارهم، طبع دار الكتب العلمية، بيروت).

[۴] عن عائشة قالت: كنت ادخل بيتي الذي فيه رسول الله صلى الله عليه وسلم، واني واضع ثوبي، واقول انما هو زوجي واني، فلما دفن عمر معهم فوالله! ما دخلته الا وانا مشدودة على ثيابي حياء من عمر. رواه احمد. (مشكوٰۃ ص: ۱۵۴)

په شب برات کې هم د روحونو د راتلو په باره کې موږ اوريدلي دي، تاسو ددې مسئلې ضرور وضاحت وکړئ، دمرگ نه وروسته د دريمې لسمې او د څلويښتمې شرعي حيثيت هم د اخبار په ذريعه وضاحت وکړئ ددې له پاره چې عامو خلکو ته معلومه شي.

جواب: دنيا ته د راتلو په باره کې قطعي طور سره څه ويل ممکن نه دي اونه په دې سلسله کې کوم صحيح حديث راغلی دی، دريمه، لسمه، او څلويښتي د ځان نه جوړ شوي رسمونه دي ددې مکمل تفصيل به تاسو ته زما کتاب "اختلاف امت اور صراط مستقيم" کې وگورئ.^(۱)

ايا روحونه د زيات (پانشې) په ورځ راځي

سوال: اوريدلي مودي چې هرزيات دهرکور په دروازه روحونه راځي ايا دا صحيح ده؟ او ايا د زيارت په ماښام هغوی له پاره دعا وکړل شي؟

جواب: د زيارت په ورځ د روحونو راتلل صحيح حديث ثابت نه دي ددې هيڅ شرعي ثبوت نشته.^(۲) باقي دعا او استغفار او ايصال ثواب هروخت کېدای شي، په دې کې دماښام تخصيص بي معنا دی.

ايا دمرگ نه وروسته روح څلويښت ورځو پورې کور ته راځي

سوال: ايا څلويښت ورځو پورې دمرگ نه وروسته روح کور ته راځي؟

جواب: د روحونو کورونو ته راتلل غلط دي.^(۳)

په حادثه کې د مړ شوي د روح ځای

سوال: د يو صاحب دعوه ده چې څوک حادثاتي يا ناڅاپي مرگ سره مړ شي ياد چا په وژلو سره، د داسې خلکو روحونه برزخ ته نه ځي هغه چرته په ځلا کې گرځي راگرځي او متعلقه افرادو ته ډير ځله دخبرداري ورکولو له پاره راځي، خو دا ټولې خبرې زما په پوهه کې نه راځي زما خيال دی چې د روح وتلونه وروسته عليين يا سجين ته ځي او هريو له پاره برزخ شته او د قيامته پورې هغه هلته اوسيږي، مهرباني وکړئ دقران او سنت په رڼا کې جواب راکړئ اوزما تسلي وکړئ.

جواب: ددغه صاحب دعوه غلطه او د جاهليت د زمانې په شان توهم پرستي باندې مبنی ده، دقران او سنت په رڼا کې ستاسو نظريه صحيح ده دمرگ نه وروسته دنيکو روحونو ځای

[۱] اوگورئ: اختلاف امت اور صراط مستقيم، ص: ۱۱۱ حصه اول)۔

[۲] وفي البزازیة: قال علماؤنا: من قال ارواح المشايخ حاضرة تعلم يكفر. (البحر الرائق ج: ۵ ص: ۱۳۴، باب احكام المرتدين)۔

[۳] قال علماؤنا: من قال: ارواح المشايخ حاضرة تعلم يكفر. (البحر الرائق ج: ۵ ص: ۱۳۴)۔

عليين دى او د كافرانو اونا فرمانو روحونه به د سجين په قيدخانه كې بندوي.^(۱)

د مرگ نه وروسته روح په بل قالب كې نه ننوځي

سوال: ايا انسان چې كله دنيا ته راځي، نودوه وجودونه ځان سره راوړي، يوفنا اوبل بقا، فنا والا وجود خود مرگ نه وروسته دفن كولو سره دخاورې نه جوړشوى و او خاورې سره گډشو، بقاء هميشه قائم اوسيرې، مهرباني وكړئ ددې سوال حل دقران او حديث په رڼا كې بيان كړئ ځكه چې زما دوست انبستى دى، يعنې د دويم ژوند په چكر كې.

جواب: د اسلام دا عقيدة ده چې د مرگ نه وروسته روح باقي پاتې كيږي او په دويم ځل هغه په بل كوم قالب كې دنيا كې نه پيدا كيږي^(۲)، دا د "اواگون"، والاوو عقيدة ده چې يو روح په مختلفو قالبونو كې بيا بيا راځي كله دانسان په قالب كې كله دسپي، مار او داسې نورو... كې دانظريه عقلا او نقلًا غلط ده.^(۳)

ايا په قيامت كې به روح راپورته كيږي

سوال: اوريدلي مو دي چې د مرگ نه وروسته انسان قبر ته لاړشي، دا اندامونه سخاشي او د چينجو خوراك شي، كه چېرې همدا اندامونه يو ضرورتمند ته ورکړل شي، نو هغه سړى به

[۱] ان مقر ارواح المؤمنين في عليين... ومقر ارواح الكفار في سجين. (تفسير مظهرى ج: ۱۰ ص: ۲۲۵).
ايضا: فقالت (اى ام بشر) اما سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ان نسمة المؤمن تسرح من الجنة حيث شاءت ونسمة الكافر في سجين مسجونة؟ قال: بلى، قالت: فهو ذلك. (شرح الصدور ص: ۳۵۹، ذكر مقر الارواح ايضا ص: ۲۳۲).
ايضا: واخرج الطبراني في مراسيل عمرو بن حبيب قال: سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن ارواح المؤمنين، فقال: في حواصل طير خضر تسرح في الجنة حيث شاءت. قالوا: يا رسول الله! وارواح الكفار؟ قال: محبوسة في سجين. (رسالة بشرى الكتيب ص: ۳۵۹، ذكر مقر الارواح، وشرح الصدور ص: ۲۳۲ باب مقر الارواح، طبع دار الكتب العلمية، بيروت).

[۲] السابعة: ذهب اهل الملل من المسلمين وغيرهم الى ان الروح تبقى بعد موت البدن وخالف فيه الفلاسفة، دليلنا قوله تعالى: كل نفس ذائقة الموت، والذائق لا بدن ان يبقى بعد المذوق..... وفي كتاب ابن القيم: اختلف في ان الروح تموت مع البدن ام الموت للبدن وحده؟ على قولين، والصواب: انه ان اريد بذوقها الموت مفارقتها للجسد فنعم هي ذائقة الموت بهذا المعنى، وان اريد انها تعدم فلا، بل هي باقية بعد خلقها بالاجماع في نعيم او عذاب. (شرح الصدور ص: ۳۲۴، خاتمة في فوائد تتعلق بالروح، ايضا كتاب الروح ص: ۴۹).

[۳] وقالت فرقة: مستقرها بعد الموت ابدان.... فتصير كل روح الى بدن حيوان يشاكل تلك الروح، وهذا قول التناسخية منكرى المعاد وهو قول خارج عن اهل الاسلام كلهم. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۴۵۴). وقالت فرقة: مستقرها بعد الموت ارواح اخرتنا سب اخلاقها وصفاتها التي اكتسبتها في حال حياتها، فتصير كل روح الى بدن حيوان يشاكل تلك الارواح فتصير النفس السعية الى ابدان السباع، والكلبية الى ابدان الكلاب، والبهيمية الى ابدان البهائم، والدنية والسفية الى ابدان الحشرات، وهذا قول التناسخية، منكرى المعاد، وهو قول خارج عن اقوال اهل الاسلام كلهم. (كتاب الروح ص: ۲۸، المسئلة الخامسة عشر).

ټول عمر دې ورکونکي ته دعاگانې کوي، ويل کيږي چې انسان چې په کوم حالت مړ شوی وي په هماغه حالت کې به راپورته کيږي، يعنې که چېرې دهغه اندامونه ويستل شوي وي، نو هغه به پرته اندامونو پورته کړل شي، مثلاً ږوند وغيره، حالانکې د اسلامي کتابونو نه ښکاره ده چې د قيامت په ورځ به دانسانانو جسمونه نه، بلکې دهغوی روحونه به پورته شي.

جواب: د اندامونو سخا کېدل د الله تعالی د طرف نه دي، د دې نه دا استدلال نه شي کېدلی چې دمړي اندامونه پريکول هم جائز دي، معلومه نه ده چې تاسو کومو اسلامي کتابونو کې دا ليکل ليدلي دي چې د قيامت په ورځ به دانسان بدن نه، بلکې يوازې دهغه روح پورته کيږي ماخوچې کوم اسلامي کتابونه لوستلي دي په هغو کې خويې جسماني حشر ليکلی دی.^(۱)

د برزخ ژوند به څنگه وي

سوال: د روزنامه کراچي په "اقراء" صفحه کې مې ستاسو مفصل مضمون دروح په باره کې ولوست چې ديو صاحب د سوال په جواب کې ليکل شوی و، دهغه مضمون لوستلو نه وروسته مې څو سوالونه په ذهن کې راغلي دي کوم چې تاسوته اورول غواړم:

تاسو ليکلي دي چې دکافرانو او نافرمانو روحونه، خو د سجين "په جيل کې قيد شوي وي، دهغوی چرته دتلو راتلو خوبالکل سوال نه پيدا کيږي او دنيکو روحونو په باره کې څه ضابطه نه ده بيان شوې. او تاسو ليکلي دي:

"چې که چېرې الله په حکم (نيک روحونه) چيرته ځي راځي، نو دهغې نفي نه شي کېدای. ايا ددې دوو خبرو ثبوت چيرته قران او حديث نه پيدا کيږي؟

حالانکې که په قران کې سورة مومنون کې دالله تعالی ويناده:

ترجمه: (دټولو مړ کېدونکو نه وروسته يو برزخ (پرده) منع کونکې ده دبل ژوند پورې يعنې دمرگ نه وروسته دنيا ته واپس نه شي راتلی، که هغه نیک وي يا بدوي.

څنگه چې په سورت ياسين کې راغلي دي:

ترجمه: "ايا دوتې نه وينې چې موږ ددوی نه مخکې ډير خلک هلاک کړي دي اوس به هغوی ددوی طرف ته بېرته نه راځي."

[۱] ثُمَّ انْكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ (المؤمنون: ۱۶) ايضاً: وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَكَيْسِي خَلَقَهُ قَالَ مَنْ يَحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ قُلْ يَحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَأَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (يس: ۷۸، ۷۹)، قَالُوا يٰوَيْلَنَا هَلْ يَبْعَثُ مِنْ مَّرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (يس: ۵۲) ايضاً: والبعث الثاني يوم يرد الله الارواح الى اجسادها ويبعثها من قبورها الى الجنة او النار... الخ. (كتاب الروح ص: ۱۰۲، المسئلة السابعة، الامر العاشر).

ددې خبرې يو بل ثبوت دترمذي او بيهقي ددې روايت نه كيږي چې جابر بن عبدالله رضی الله عنهما روايت كوي، چې يو ځل نبي كريم ﷺ زما طرف ته وكتل او ويې فرمايل: څه خبره ده چې زه تاغمجن وينم؟ جابر رضي الله عنه وايي چې ما په جواب كې عرض وكړ چې پلارمې په احد كې شهيد شو او په هغه باندې قرضې پاتې دي او خاندان مې زيات دى، رسول الله ﷺ وفرمايل چې جابره! ايازه تاته داخبره وښاييم چې الله تعالى چاسره هم دپردي نه پرته خبره نه ده كړې، خو ستا د پلار سره مخامخ شو او ويې ويل چې عبدالله غواړه تاته به دركوم، ستا پلار وويل مالكه! ما بيا دنيا ته واپس كړې چې زه دوباره ستا په لاره كې قتل كړل شم، په دې باندې مالك عزوجل وينا وفرمايله چې: زما دطرفه داخبره ويل شوې ده چې خلك به ددنيا دراتلو نه وروسته بيا دهغي طرف ته واپس نه ځي. (بيهقي و ترمذي)

عموما خلك وايي چې دلته مراد جسماني جسم سره دى ځكه چې جسم پرته د روح نه بې معنا دى او روح دجسم نه پرته كه چېرې داخبره ومنل شي چې يوازې روح دنيا ته ځي راځي، نو ددې مطلب دادى چې روح اوري هم او ويني هم، نو دا خبره دسورت مومنون ايتونو سره ټكيريږي، په سورت احقاف كې الله پاك داخبره واضحه كړې ده چې ددنيا نه تلونكو خلكو ته ددنياوي حالاتو هيڅ خبرنه وي.

وينايې رباني ده:

توجه: دهغه سړي نه به زيات گمراه څوك وي چې دالله تعالى نه پرته نورو ته اواز وكړي حالانكې هغوى ترقيامته پورې دهغه داواز جواب نه شي وركولى، هغوى خو ددوى داواز نه غافل دي. (الاحقاف ايت ۵، ۶).

په اصل كې دا هم گمراه كونكې عقیده ده چې دشرک بنياد جوړيږي خلك نيكان بزرگان ژوندي او حاضر وگني او د امداد او حاجت پوره كولو له پاره ورته اواز كوي او الله سره عظيم ظلم كوي.

مهرباني وكړئ دې خبرو ته په يو نژدې اشاعت كې ځاى وركړئ چې دخلكو په زړونو كې پيدا كيدونكي شبهات اوشكوك لرې شي الله دې زموږ اوستاسو حامى وناصري.

جواب: دا خو داسلام قطعي عقیده ده چې مرگ دفناء محض نوم نه دى چې دمرگ نه وروسته انسان بالكل ورك شي، بلكې ديو جهان نه بل جهان ته او د ژوند ديو دور نه بل دور ته دمنتقل كيدو نوم مرگ دى اول دور ته دنيوي ژوند وايي^(۱) او دويم دور ته قران كريم دبرزخ نوم ايښى دى.^(۱)

[۱] قال العلماء: الموت ليس بعدم محض ولا فناء صرف، وانما هو انقطاع تعلق الروح بالبدن، ومفارقة وحيلولة بينهما، وتبدل حال، وانتقال من دار الى دار، واخرج ابوالشيخ في تفسيره وابو نعيم عن بلال بن سعد انه قال في وعظه: يا اهل الخلود! ويا اهل البقاء! انكم لم تخلقوا للفناء، وانما خلقتم.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

برزخ هغه پردې ته وايي چې د دوو شيانو په مينځ کې واقع وي، دا برزخي ژوند يو عارضی دور دی له دې وجې يې ددې نوم برزخ تجويز کړ.^[۱۲]

تاسو چې په سوال کې کوم احاديث نقل کړي دي دهغو مدعا په واضح طور باندې دا ده چې مړ شوي خلک عام طور باندې د برزخ نه په دويم ځل دنيوي ژوند ته واپس نه راځي (البته په قرآن کریم کې د ژوندي شويو خلکو کوم واقعات ذکر دي هغه به ددې نه مستثنی گرځول کېږي). او ما چې کوم څه ليکلي دي چې "که چېرې دالله په حکم نیک روحونو ته چرته ځي راځي، نو دهغې نفی نه شي کېدای". ددې نه د دنيوي ژوند او دهغو لوازماتو طرف ته واپس تلل مراد نه دي چې ددې ايتونو او احاديثو منافي وي، بلکې د برزخي ژوند په دائره کې تلل راتلل مراد دي او هغه هم دالله پاک په حکم باقي ستاسو دا وينا چې "په اصل کې همدا هغه گمراه کونکې عقیده ده چې د شرک بنياد جوړېږي، خلک به نيکان بزرگان ژوندي او حاضر ناظر وگڼي او دامداد او حاجت پوره کولو له پاره به ورته اواز کوي".

که چېرې ددې نه ستاسو مراد "د برزخ ژوند" وي، نو څنگه چې پورته عرض شو چې دا اسلامي عقیده ده چې ته گمراه کونکې عقیده ويل او د شرک بنياد گرځول صحيح نه دي، حالانکې د حضرت جابر رضي الله عنه هغه حديث کوم چې تاسو په سوال کې نقل کړی دی هغه پخپله ددې برزخي ژوند ښکاره ثبوت دی او بيا شهيدانو ته خو صراحتاً ژوندي ويل شوي دي او هغوی ته مړ ويلو نه منع شوې ده.^[۱۳] د شهيدانو دا ژوند هم برزخي دی که نه ښکاره ده چې د دنيوي ژوند دور خو دهغوی هم پوره شوی دی، په هر حال د برزخي ژوند عقيدې ته گمراه کونکې نه شي ويل کېدای. باقي د خلکو بزرگان حاضر ناظر گڼل او دهغوی نه مدد غوښتلو له پاره اواز کول! نو ددې د برزخ ژوند سره څه تعلق نشته، نه دا ژوند ددې شرک بنياد دی.

اول: مشرکانو خو کاني، دقيمتي کانو نه جوړ شوي صورتونه، ونې، دريابونه، سپوږمۍ، لمر او ستوري هم دنفع او نقصان مالک گڼل او هغوی ته به يې د حاجت پوره کولو او امداد له پاره اواز کولو، ايا ددې شرک بنياد ددې شيانو دبرزخي ژوند دی؟ په اصل کې جاهلان به

...بقية د تير مخ... [للخلود والابد، وانکم تنقلون من دار الى دار... الخ. (شرح الصدور ص: ۱۲)، باب فضل الموت. ايضاً: قال ابو عبدالله، وقال شيخنا احمد بن عمرو... ان الموت ليس بعدم محض وانما هو انتقال من حال الى حال، ويدل على ذلك ان الشهداء بعد قتلهم وموتهم احياء عند ربهم يرزقون فرحين مستبشرين... الخ. (كتاب الروح ص: ۵۱ المسئلة الرابعة)۔

[۱] وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلَى يَوْمٍ يُعْتَوْنَ (المؤمنون: ۱۰۰). فالحاصل ان الدور ثلاث، دار الدنيا ودار البرزخ ودار القرار... الخ. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۵۲ طبع لاهور)۔

[۲] وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلَى يَوْمٍ يُعْتَوْنَ، فلبرزخ هنا ما بين الدنيا والآخرة، واصله الحاجزين الشيعين. (كتاب الروح ص: ۱۴۹ المسئلة الخامسة عشرة)۔

[۳] وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْزُقُونَ (آل عمران: ۱۶۹)۔

د شرک له پاره څه بنياد نه تلاش کولو شيطان چې څه منتر دهغوی په غوږونو کې پوک وهي، هغوی دهر دليل او منطق نه سترگې بندې کړي او دهغه دالقاء پيروي شروع کړي هرکله چې عبادت کونکي دې ساه کانه د عبادت نه منع کيږي، نوکه چېرې ځينې خلکو د بزرگانو په باره کې مشرکانه زياتی اختيار کړ، نو داسلامي عقيدې سره ددې څه تعلق؟

ثانيا: څنگه چې په قران مجيد کې دي د عربو مشرکانو به فرښتې هم په خدايي کې شريکې، د نفع نقصان مالکې، اود خداي لونه گڼلې^(۱) او الله تعالى ته د نزدیکی له پاره به يې ددوی عبادت وسيله جوړوله^(۲) ايا دهغوی ددې جاهلانه عقيدې په وجه د فرښتو د ژوند نه انکار وکړای شي؟ حالانکې دهغوی ژوند برزخي نه دی، دنيوی دی او دځمکې نه دی اسماني دی، اوس که چېرې څه خلکو دنيانو اولياء دپاکو هستيو په باره کې همدا تيندک وخور کوم چې د عربو مشرکانو د فرښتو په باره کې خورلی و، نوپه دې کې داسلام دحيات برزخي عقيدې څه قصور دی؟ اوددې نه ولې انکار وکړل شي؟

ثالثا: ستاسو په قول کوم بزرگان چې خلک ژوندي گڼي او د امداد او د حاجتونو له پاره ورته اواز کوي هغوی په دې دنيا کې دخلکو په مخکې ژوند تيرکړ او لارل دا حضرات په خپل ټول ژوند کې دتوحيد او سنت داعيان اود شرک او بدعت نه لرې اوسيدل، په خپل هرکار کې به يې دالله پاک په دربار کې سوال کاو، هغوی ته په لوږه کې دخوراک ضرورت و، ناروغۍ کې به يې دوايي او علاج معالجه کوله، دانساني ضرورياتو محتاج وو، ددوی دا ټول حالات خلکو دسړپه سترگو باندې وليدل ددې باوجود دهغوی د تشریف وړلو نه وروسته يې د نفع او نقصان مالک او مختار وگڼل او هغوی ته يې د امداد او حاجت پوره کولو له پاره اوازونه شروع کړل، چې کله هغوی دتعليم دهغوی دعمل اودهغوی دانساني احتياج باوجود دخلکو په عقائدو کې دحدنه تجاوز راغی، نوایا "دحيات برزخي" (چې بالکل غير محسوس شی دی)، نه انکار سره به ددې تجاوز اصلاح وشي؟

عرض دا چې نه، خو حیات برزخي اسلامي عقيدې ته د شرک بنياد ويل صحيح دي، نه ددې په انکار سره دخلکو اصلاح کېدای شي ددوی داصلاح طريقه دا ده چې هغوی دقران او

[۱] ثم قال منكرنا عليهم فيما نسبوه اليه من البنات وجعلهم الملائكة اناثا واختيارهم لانفسهم الذكور على الاناث بحيث اذا بشر احدهم بالانثى ظل وجهه مسودا وهو كظيم، هذا وقد جعلوا الملائكة بنات الله وعبدوهم مع الله. (تفسير ابن كثير ج: ۶ ص: ۱۴ طبع رشيديه كوتة)۔

[۲] ثم اخبر تعالى عن عباد الاصنام من المشركين انهم يقولون: ما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفى، اى اغما يحملهم على عبادتهم لهم انهم عمدوا الى اصنام اتخذوها على صور الملائكة المقربين في زعمهم، فبعدوا تلك الصور تزيلا لذلك منزلة عبادتهم الملائكة ليشفعواهم عند الله في نصرهم ورزقهم وما ينوهم من امور الدنيا. (تفسير ابن كثير ج: ۵ ص: ۳۹۷)۔

سنت او پخپله دهغه بزرگانو د تعليماتو نه پوره طريقې سره خبر کړل شي.
 د "حيات برزخي" په ضمن کې تاسو د "سماع موتی" مسئله هم پورته کړې ده. دا مسئله د صحابه کرامو رضي الله عنهم د زمانې نه اختلافي راروانه ده له دې وجې زه بحث کول نه غواړم، البته دا به ضرور عرض کړم چې د سماع موتی مسئله هم دهغه شرك بنياد نه دی کوم چې تاسو ذکر کړی دی، ددې په دليل کې زه يوه وړه شان خبره عرض کوم، تاسو ته به معلومه وي چې ډير حنفي فقهاء د سماع موتی قائل دي، ددې باوجود ددوی فتوا دا ده:

وفي البزازية قال علماءنا، من قال ارواح المشايخ حاضرة تعلم يكفر. (البحر الرائق ج ۵ ص ۱۲۴).

ترجمه: "فتاوا بزازيه کې يې ليکلي دي چې زموږ علماء فرمايي چې څوک دا ووايي چې د بزرگانو روحونه حاضر ناظر دي او هغوی په هرڅه پوهيږي، نو داسې سپری کافر دی."
 ددې عبارت نه به تاسو هم دا نتيجه واخلي چې د سماع موتی دمستلې نه، نه د بزرگانو د روحونو حاضر ناظر کيدل لازميږي، نه عالم الغيب کېدل، که نه حنفي فقهاء کوم چې د سماع موتی قائل دي دا فتوا به يې نه ورکوله.

تاسو چې د سورت احقاف کوم ايت نقل کړی دی دا مفسرينو حضراتو د عربو مشرکينو سره متعلق گرځولي دی چې د بتانو عبادت به يې کولو، گویا چې (لايستجيبيون او غافلون) دا دواړه صفتونه چې الله تعالی فرمايلي دي هغه د بتانو صفتونه وو چې يوازې کاني وو، خو که چېرې دا ايت د ټولو باطل معبودانو له پاره عام ومنل شي بيا هم دې نه دهغوی په حاجت پوره کولو باندې نه قادريدل او غائب کيدل خو لازميږي، خو ددې نه د حیات نفي نه ثابتيږي، ځکه د عموم په حالت کې به دا ايت فرښتوته هم شامل وي او تاسو ته پته ده چې ددې نه د قدرت او حاضر ناظر دا ايت نفي، خو صحيح ده، خو د حیات نفي صحيح نه ده بلکه د واقع خلاف ده.

په اخر کې خواست دی چې "برزخ" کوم چې د دنیا او اخرت په مينځ کې واقع دی يو مستقل جهان دی او زموږ د عقل او ادراک د دائرې نه بهر دی، ددغې عالم حالات نه په دنيوی ژوند باندې قياس کيږي نه په دې کې اندازې لگيدلې شي، دا جهان زموږ شعور او احساس او وجدان د حدودو نه بهر دی، ځکه د صحيح عقل فيصله دا ده چې نبي کریم صلی الله عليه وسلم دهغه ځای کوم حالات بيان کړي دي (کوم چې د صحيح او مقبول احاديثونه ثابت وي) دهغو درد کولو کوشش ونکړل شي او نه دې د قياس او اندازې نه کار واخيستل شي.

د اهل قبور په باره کې څوارشادات نبوي صلی الله عليه وسلم ماخپل هغه مضمون کې نقل کړي دي د کومو حواله چې تاسو ورکړې ده او څو امور دا دي:

- ۱: قبر کې دمري په بدن کې دروځ واپس کيدل^(۱)
- ۲: دمنکر نکير د سوال جواب ورکول^(۲)
- ۳: د قبر عذاب او راحت^(۳)
- ۴: دځينې اهل قبورو په لمونځ او تلاوت کې مشغوليدل^(۴)
- ۵: د اهل قبورو (کوم چې مومنان وي) ديو بل سره ملاقات کول^(۵)
- ۶: په اهل قبورو باندې سلام اچول^(۶)
- ۷: د اهل قبورو د طرفه دسلام جواب ورکول^(۷)
- ۸: اهل قبورو ته د دعا، استغفار او د صدقې خيرات نفع رسيدل^(۸)

۱] [واعادة الروح اى ردها او تعلقها الى العبد اى جسده بجميع اجزائه.....حق.....واعلم ان اهل الحق اتفقوا على ان الله تعالى يخلق فى الميت نوع حياه فى القبر قدر ما يتالم او يتلذذ.(شرح فقه الاكبر ص: ۱۲۱، ۱۲۲، طبع دهلى)۔

۲] ثم جاءكم ملكان اسودان ازرقان....اسمائهما منكر ونكير....الخ.(مصنف ابن ابى شيبه ج: ۳ ص: ۳۷۹)۔
 ۳] [ايضا حواله غيرا.ايضا: واخرج البيهقي فى عذاب القبر، وابن ابى الدنيا عن ابن عمر رضى الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: القبر حفرة من حفر جهنم او روضة من رياض الجنة(شرح الصدور ص: ۱۵۳)
 ۴] [عن انس ان النبي صلى الله عليه وسلم ليلة اسرى به مر بموسى عليه السلام وهو يصلى فى قبره....وعن انس ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: الانبياء احياء فى قبورهم يصلون...الخ.(الحاوى للفتاوى: انبياء الاذكياء بحياة الانبياء ج: ۲ ص: ۱۴۷)۔

۵] [قال عبدالله بن عمرو رضى الله عنهما: ان ارواح المؤمنين تتلاقى....الخ.(كتاب الروح ص: ۱۴۲). وايضا وعن سعيد بن جبير قال: اذا مات الميت استقبله ولده كما يستقبل الغائب، وعن ثابت البناني قال: بلغنا ان الميت اذا مات احتوشه اهله واقاربه الذين قد تقدموه من الموتى...الخ.(الحاوى للفتاوى ج: ۲ ص: ۱۷۴، طبع دار الكتب العلمية، بيروت)۔

۶] [كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمهم اذا خرجوا الى المقابر....السلام عليكم اهل ديار من المؤمنين...الخ. (صحيح مسلم ج: ۱ ص: ۳۱۴، طبع قديمى، ابن ماجة ص: ۱۱۲، طبع نور محمد، مسند احمد ج: ۵ ص: ۳۵۳، طبع بيروت)۔

۷] [ثبت عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال: ما من مسلم يمر على قبر اخيه كان يعرفه فى الدنيا، فيسلم عليه الا رد الله عليه روحه حتى يرد عليه السلام، فهذا نص فى انه يعرفه بعينه ويرد عليه السلام.....وقد شرع النبي صلى الله عليه وسلم لامته اذا سلموا على اهل القبور ان يسلموا عليهم سلام من يخاطبونه فيقول: السلام عليكم دار قوم مؤمنين، وهذا خطاب لمن يسمع ويعقل...الخ.(كتاب الروح ص: ۱۰ المسئلة الاولى، ايضا مشكوة، باب زيارة القبور ص: ۱۵۴)۔

۸] [من صام او صلى وجعل ثوابه لغيره من الاموات والاحياء جاز، ويصل ثوابها اليهم عند اهل السنة والجماعة....الخ. (فتاوى شامى ج: ۲ ص: ۲۴۳). ايضا: عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما الميت فى قبره الا شبه الفريق المتفوت ينتظر دعوة تلحقه من اب او ام او ولد او صديق ثقة، فاذا لحقته كانت احب اليه من الدنيا وما فيها، وان الله تعالى ليدخل على.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

۹: په برزخی حدودو کې دننه د ايمان والاوو روحونه دخداي په حکم چيرته تلل راتلل څنگه چې د معراج په شپه کې ----- انبياء کرامو عليهم السلام روحونه په بيت المقدس کې جمع شول.^{۱۱}

خلاصه دا چې کوم شيانونه ثابت دي دهغو نه دې انکار نه کيږي او کوم چې ثابت نه دي په هغه باندې دې دمنلو تاکيد نه کيږي، همدا صراط مستقيم دی د کوم چې موږ ته تعليم را کړل شوی دی. والله الموفق.

په عذاب قبر باندې يو څو سوالونه اود هغو جوابونه

سوال: جمعه ايډيشن کې د "عذاب قبر" په عنوان سره تاسو د يو سوال جواب ورکړی دی په هغه باندې څو ډوله سوالونه دي:

- ۱: تاسو دهغه صاحب د سوال جواب د قران يا د صحيح حديث په رڼا کې نه دی ورکړی.
- ۲: په سورت يونس کې الله تعالى د فرعون متعلق فرمايلي دي چې اوس خوبه موږ ستا بدن بچ کوو چې ته د وروسته راتلونکو خلکو له پاره د عبرت نښه وگرځي. (سورة يونس. ۹۲)
- او دا خبره ټولو ته معلومه ده چې د فرعون لاش ترننه پورې موجود دی، خو ددې فرعون متعلق الله تعالى په سورت المومن کې فرمايلي دي: د دوزخ اور دی چې دهغه مخې ته سهار او ماښام هغه (ال فرعون) وړاندې کيږي او چې کله د قيامت وخت راشي، نو حکم به وشي چې ال فرعون په سخت عذاب کې داخل کړي. (المؤمن. ۴۲).
- اوس سوال دا پيدا کيږي چې فرعون او ال فرعون ته عذاب چيرته ورکول کيږي، بيا په دې دنيا کې هم موږ وينو، چې هندوان، چينييان او غالبا روسيان هم خپل مړي سوځوي او ډير خلک چې وسوځي او مړه شي فضايي حادثه کې مړه شي، يا بې چيرته سمندر ميان يې وځوري، نو دهغوی څو قبربېخي وي نه، هغوی ته عذاب چيرته ورکول کيږي؟

... بقيه د تير مخ] ... اهل القبور من دعاء اهل الارض امثال الجبال، وان هدية الاحياء الى الاموات الاستغفار لهم. (شرح الصدور ص: ۳۰۵، باب ما ينفع الميت في قبره). ايضا: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الصدقة لتطفئ عن اهلها حراق القبور. (شرح الصدور ص: ۳۰۷، باب ما ينفع الميت في قبره)۔

[۱] ان ارواح المؤمنين في برزخ من الارض تذهب حيث شاءت ونفس الكافر في سجين... الخ. (شرح الصدور ص: ۲۳۶، باب مقر الارواح). ايضا: عن قتادة عن انس بن مالك (في حديث طويل) (قال ثم دخلت المسجد اى المسجد الاقصى)..... (فصليت فيها ركعتين) اى تحية المسجد، والظاهر ان هذه هى الصلاة التى اقتدى به الانبياء وصار فيها امام الاصفياء... الخ. (مرقاة شرح مشکوة ج: ۵ ص: ۴۳۱، باب فى المعراج، الفصل الاول، طبع دهلى)۔

۳: قران د مړو متعلق دا بنودلي دي چې "مړي دي ساه قدرې پكې نشته هغوى ته دخپل ځان په اړه دا هم معلومه نه ده چې هغوى به كله (په دويم ځل ژوندي كولو سره) پورته كړل شي. (النحل. ۲۱).

او فرمايي: "اې نبي! تاسو هغه خلك نه شئ اورولى، كوم چې قبرونو كې دفن دي. (فاطر. ۲۲). اوس سوال دا پيدا كيږي چې په چا كې ساه قدرې هم نه وي او كوم چې اوريدل نه شي كولي، هغوى ته عذاب څنگه وركول كيږي؟

جواب: تاسو زما جواب يا خولوستلى نه دى ياپرې پوه شوي نه يئ، كه نه چې تاسو څومره شبهات وړاندې كړي دي په دې كې به يوه شبهه هم تاسو ته نه پيښيدله، ما په خپل جواب كې ليكلي و:

"داهل سنتو په كتابونو كې ليكل شوي دي چې دقبر عذاب او ثواب حق دي او دامضمون په متواترو احاديثو كې راغلى دى".^(۱)

زه د "متواترو احاديثو" حواله دركوم، خو تاسو وايئ چې ماجواب دقران يا دصحيح حديث په رڼا كې ورنكړ؟ او وايئ چې متواتر حديثونه ته صحيح حديث نه وايي او ددې نه وروسته چې تاسو كوم شبهات وړاندې كړي دي ما دهغو جواب طرف ته اشاره كړې ده اوليكلي مې و: "بنكاره ده چې دبرزخ حالات نبي كريم ﷺ زموږ نه ښه پيژندل، ځكه په دې عقیده باندې ايمان راوړل ضروري دي او يوازې د شبهاتو په وجه ددې انكار صحيح نه دى".

كه چېرې تاسو زما په دې فقره باندې غور كړى واى، نو ستاسو له پاره به په دې پوهيدل مشكل نه و، چې كومه عقیده نبي كريم ﷺ په بې شماره احاديثو كې بيان كړي وي اودټول امت اكابر چې په كومه عقیده باندې متفق وي، هغه څنگه د قران كريم خلاف كيداى شي؟ د دې نه تاسو داهم پيژندلى شئ، چې د عذاب قبر په نفي باندې تاسو د كوم ايتونو حواله وركړه تاسو دهغه په مطلب باندې پوه نه شوئ او د غلط فهمي له وجې تاسو ته شبهه پيښه شوه.

[۱] فاما احاديث عذاب القبر ومسئلة منكر ونكير فكثيره متواترة عن النبي صلى الله عليه وسلم كما فى الصحيحين عن ابن عباس رضى الله عنهما ان النبي صلى الله عليه وسلم مر بقبرين فقال: انهما ليعذبان وما يعذبان فى كبير، اما احدهما فكان لا يستبرى من البول، واما الآخر فكان يمشى بالنميمة، ثم دعا بجريدة رطبة فشقها لصفين، فقال: لعله يخفف عنهما ما لم ييبسا. (وى صحيح مسلم) عن زيد بن ثابت قال: بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم فى حائط لبنى النجار على بعلته ولحن معه اذ جادت به فكادت تلقيه فاذا اقبل سته او خمسة او اربعة فقال: من يعرف اصحاب هذه القبور؟ فقال رجل: انا، قال: لمتى مات هؤلاء؟ قال: ماتوا فى الاشرار، فقال: ان هذه الامة تبتلى فى قبورها، فلو لان لاتدافنوا لدعوت الله ان يسمعكم من عذاب القبر الذى اسمع منه، ثم اقبل علينا بوجهه فقال: تعوذوا بالله من عذاب القبر، قالوا: نعوذ بالله من عذاب القبر، قال: تعوذوا بالله من عذاب القبر... الخ. (كتاب الروح ص: ۷۴، المسئلة السادسة). مزيد تفصيل دپاره او گورى: شرح الصدور ص: ۱۶۰ تا ۱۸۲، طبع دار الكتب العلمية، بيروت).

د عذاب قبر نفې هغه سړی کولی شي چې په دې نه پوهیږي چې د نبی کریم ﷺ متواتر احادیث په دې باره کې موجود دي او که چېرې ددې خبرې پیژندلو نه وروسته کوم سړی ددې قائل نه وي، نو ددې معنا له دې پرته څه کېدای شي چې د نبی کریم ﷺ نه، د صحابه کرامو رضی الله عنہم او د څوارلسو پیړیو د امت د اکابرینو نه زیات د قران فهمي مدعي وي؟ کوم ایتونه چې تاسو د عذاب قبر په نفې باندې وړاندې کړي دي که چېرې ته له هغه سره واقعي د عذاب قبر نفې ثابتولی شې، نو د امت دې ټولو اکابرینو به عذاب قبر څنگه منلی وي؟

تاسو ته په دې اجمالي جواب سره تسلي ونشو په دې وجه مناسب دي چې ستاسو د شبهاتو تفصیلي جواب هم عرض کړل شي، تاسو دا تسلیم کړې ده چې فرعون او ال فرعون ته سهار او ماښام (همیشه) اور وړاندې کیږي، همدغه عذاب قبر دی چې قران کریم کې یې هم ذکر کړی دی، باقي دا شبه چې د فرعون لاش خو محفوظ دی هغه ته عذاب ورکول موږ ته په نظر نه راځي، بیا فرعون او ال فرعون ته عذاب چېرته ورکول کیږي؟

دا داسې وگنئ چې یو سړی ستاسو په اړخ کې ویده دی او یو هیبتناک خوب ویني په اور کې سوځي، اوبو کې ډوبیږي، مار ورپسې منډې وهي، درنده په ده باندې حمله کوي په قید کې بندي کیږي، ډول ډول سزاګانې ورکول کیږي، هغه په زوره یوه چغه ووهي او د خوب نه را بیدار شي دهغه بدن رپړیږي، ټول بدن یې په خولو باندې لوند وي، تاسو دهغه نه پوښتنه کوئ چې څه وشو؟ هغه خپل خوب بیان کړي ته هغه ته وایې چې ته ډیر دروغ ژن یې، زه تاسره ناست وم ماته خو نه ستاد اور شغلې په نظر راغلې، نه داوبو چپې ښکاره شوې، نه ماستا دمار اواز واوریده، نه ستاد درنده اواز زما غوږونو ته راغی، نه مې ستا ولچک او هتکړی ولیدې ووايئ! ستاسو په دې منطق سره به هغه خپل خوب دروغ ژن کړي؟ نه! بلکې هغه به ووايي چې ته وینس وې زه چې دخوب په کومه دنیا کې وم په هغه کې ته زما سره نه وې، ستاسو د دواړو په مینځ کې یوازې د بیداري او دخوب فاصله وه له دې وجې په خوب لیدونکي باندې چې په خوب کې کوم حالات تیر شو تاسو دهغه سره په ناسته هم ددې حالاتو نه بې خبره وئ، دغه شان ښه پوه شئ چې د ژوندیو او دمرو په مینځ کې د دنیا او دبرزخ فاصله ده، که چېرې مړوباندې د تیریدونکو حالاتو ژوندیو خلکو ته احساس او شعور نه وي، نو ددې وجه دانه ده چې مړو ته څه ثواب او عذاب نه کیږي، بلکې ددې وجه دا ده چې زموږ! او دهغوی دنیا بیله بیله ده، ځکه موږ ته دهغوی د حالاتو شعور نشته، اگر چې دهغوی بدن زموږ مخې ته پروت وي، تاسو چې کله عالم برزخ ته ورسیرئ، هلته به تاسو ته مشاهده وشي چې د فرعون همدې بدن ته عذاب ورکول کیږي، کوم چې زموږ مخې ته پروت دی، خو دا عذاب زموږ د مشاهده نه اوچت دی، څنگه چې بیدار سړی د ویده کیدونکي د حالاتو نه خبر نه دی، خو دخوب بیانونکي په اعتماد باندې دهغه خوب تسلیموي، دغه شان اگر چې موږ د قبر او دبرزخ د حالاتو نه خبر نه یو، خو د نبی ﷺ په بیان باندې اعتماد

کوو او په هغه باندې موږ ايمان راوړی دی. دپوشي نه يوازې په دې وجه باندې انکار کول چې هغه زموږ په مشاهده کې نه دی، نو دا عقلمندي نه ده، ناپوهي ده.

قرآن کریم کې دې چې ملک الموت روح قبض کوي، خلک زموږ په مخکې مري موږ کله هم ملک الموت په روح قبض کولو نه دی لیدلی، خو دا زموږ د مشاهده نه ډیر اوچت شی دی، له دې وجې په صاحب وحی صلی الله علیه وسلم باندې اعتماد کوو او له مشاهده پرته یې منو.^{۱۱}

حضرت جبرائیل علیه السلام به نبی کریم ﷺ ته تشریف راوړ او په گینتو گینتو به یې ورسره خبرې کولې، خو صحابه کراموته نه دهغه شکل په نظر راتلو نه به یې دهغه خبرې اوریدلې، یوازې د رسول الله ﷺ په اعتماد باندې به یې د جبرائیل علیه السلام په نزول باندې ايمان لاره.

وروسته چې کله موږ دالله تعالی وجود دهغه فرښتې، تیرشوي نیان دهغوی کتابونه، آخرت، حشر، نشر، حساب، کتاب، جنت او دوزخ، غرض دا چې بې شماره غیبی حقائق چې زموږ د مشاهده نه بهر دي له لیدو پرته یوازې دنبی کریم ﷺ په اعتماد باندې منلی شو او منو یې، زه نه پوهیږم چې دبرخ او دقبر حالات په نبی علیه السلام باندې اعتماد کولو سره ولې ونه منو، دلته دخپلې مشاهده حواله ولې ورکړو؟^{۱۲}

دقبر دحالاتو تعلق دعالَم برخه ده، چې دعالَم غیب شی دی ايمان والاچې څنگه نوروغیبی حقیقتونو باندې دنبی علیه السلام په اعتماد سره ايمان راوړي، دغه شان دقبر او دبرخ په هغه حالاتو باندې هم ايمان لري چې نبی کریم ﷺ فرمایلي دي:

"الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ" دا دایمان لرونکو اول صفت دی اودغیب نه مراد هغه حقیقتونه دي چې زموږ د عقل او مشاهده نه پناه دي، دایمان اول شرط دادی چې دا غیبی حقیقتونه دنبی کریم ﷺ په اعتماد سره ومنل شي.

[۱] قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَى الْمَلِكِ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ (السجدة: ۱۶) الامر الرابع ان الله سبحانه جعل امر الآخرة وما كان متصلاً بها غيباً وحجباً عن ادراك المكلفين في هذه الدار، وذلك من كمال حكمته، ولیميز المؤمنون بالغيب من غيرهم.... ثم يعد الملك يده الى الروح فيقبضها ويخاطبها والحاضرون لا يرونه، ولا يسمعون، ثم تخرج فيخرج لها نور مثل شعاع الشمس..... والحاضرون لا يرون ولا يسمعون. (كتاب الروح ص: ۹۰، ۹۱، المسئلة السابعة)

[۲] (الامر السابع) ان الله سبحانه وتعالى يحدث في هذه الدار ما هو اعجب من ذلك، فهذا جبريل كان يزل على النبي صلى الله عليه وسلم ويتمثل له رجلاً، فيكلمه بكلام يسمعه ومن الى جانب النبي صلى الله عليه وسلم لا يراه ولا يسمعه، وكذلك غيره من الانبياء، واحياناً ياتيه الوحي في مثل صلصلة الجرس ولا يسمعه من الحاضرين..... والله سبحانه قد حجب بنى آدم عن كثير مما يحدثه في الارض وهو بينهم وقد كان جبريل يقرئ النبي صلى الله عليه وسلم، ويدارسه القرآن والحاضرون لا يسمعون وكيف يستنكر من يعرف الله سبحانه ويقر بقدرته، ان يحدث حوادث يصرف عنها ابصار بعض خلقه حكمة منه... الخ. (كتاب الروح ص: ۹۹ المسئلة السابعة)

د صحيح مسلم په حديث كې دې چې نبی ﷺ وفرمايل: "كه چېرې دا خطر نه وي چې تاسو به (د ويرې له دوجې) مړي څښ نه كړئ ما به الله تعالى نه دعا كړې وه چې تاسو ته د قبر هغه عذاب واوړوي كوم چې زه اورم". مشكوة ص ۲۵. (۱)

ستاسو دويمه شبه داده چې ډير خلك سوځول كيږي، ځينې د ځناورو او ميانو مړۍ جوړه شي دهغوی په قبر كې د څښولو موقعه هم نه وي، نو هغوی ته عذاب چېرته وركول كيږي؟
دا شبه هم ډيره بې وزنه ده، دمړي اجزاء كه هر چېرته چې بيل بيل شي هغه دا الله پاك د علم نه خو غائب كيداى نه شي، په صحيح بخاري كې دهغه سړي واقعه ذكر شوې ده چې دمړگ په وخت يې خپلو زامنو ته وصيت كړى و چې: دمړگ نه وروسته ماو سوځوي، نيمه ايره مې په هوا كې والوزوي او نيمه په درياب كې تويي كړئ، ځكه چې زه ډير گنهگار يم، كه چېرې دا الله پاك په لاس (قدرت) كې راغلم، نوماته به سخته سزارا كړي، دمړگ نه وروسته زامنو دهغه په وصيت باندې عمل وكړ الله تعالى د اوچې او لوندي اجزا جمع كړل هغه يې ژوندى كړو او پوښتنه يې ترې وكړه چې تا دا وصيت ولې كړى و؟ (۲)

كه چېرې دا الله تعالى دا قدرت منلى كيږي چې هغه په هوا كې د الوزول شويو او په درياب كې د تويي شوي اجزاء جمع كولى شي، نو يقين وساتئ چې هغه داسې سړي ته په برزخ كې ثواب او عذاب وركولو باندې هم قادر دى، خو كه چېرې څوك در رسول الله ﷺ مسلسل او متواترو ويناوو باندې هم ايمان نه لري، د صحابه كرامو رضی اللہ عنہم نه واخله ترننه پورې د ټول امت اكابر امت اجماعي عقيدې هم لغوه گڼي او هغه ته دا الله تعالى په محيط علم او كامل قدرت كې هم شك شبه وي هغه ته اختيار دى چې د قبر او برزخ د عذاب او ثواب نه په شوق سره انكار وكړي چې كله هغه پخپله د دې منزل نه تير شي هغه وخت به دا غيبي حقيقتونه دهغه په مخكې ښكاره شي، خو هغه وخت به منل بې كاره وي.

په دې كې څه شك دى چې مړى د دې دنيا والو په حق كې واقعي مړ دى، خو د دې نه دا څنگه ثابته شوه چې هغه كې د برزخ د عذاب او ثواب شعور هم نشته، هر كله چې موږ په دې دنيا كې وينو چې بيدارو خلكو ته د ويدو خلكو د حالاتو شعور نشته او ويده دبیداري د حالاتو نه د ناخبري عالم ته ځي، خو د خوب د حالاتو نه هغوی بې خبره نه وي، نو دغه شان ولې ونه گڼل شي چې مړو ته د برزخي حالاتو پوره شعور دى، اگر چې موږ ته دهغوی د شعور، شعور نشته،

[۱] عن زيد بن ثابت..... فقال ان هذه الامة تبلى في قبورها فلولا ان لا تدافوا لدعوت الله ان يسمعكم من عذاب القبر الذى اسمع منه. (مشكوة ص: ۲۵، باب اثبات عذاب القبر)۔

[۲] عن حذيفة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: كان رجل من قبلكم يسي الظن بعمله فقال لاهله: اذا انامت فخذوني، فلروني في البحر في يوم عاصف، ففعلوا به فجمعه الله وقال: ما حملك على الذى صنعت؟ قال: ما حملنى الا مخافتك! ففقر له. (صحيح البخارى، باب الخوف من الله ج: ۲ ص: ۹۵۹)۔

ولكن لا تشعرون" كې هم دې حقيقت طرف ته رهنمايي شوې ده.

ستاسو څلورمه شبه دا وه چې په قران كريم كې فرمايل شوي دي چې تاسو هغه خلك نه شئ اورولئ. چې په قبرونو كې دي، بالكل په ځاى او صحيح ده، خو په دې ايت كريمه كې خو دا فرمايل شوي دي چې قبر والو ته اورول زموږ د قدرت نه بهر دي داخونه ده چې دا خبره د الله تعالى د قدرت نه هم بهر ده نه دا چې په مړو كې د څه شى د اوريدو صلاحيت نشته^(۱). د قبر مړي د دنيا د خلكو خبرې اوري يا نه اوري، په دې مسئله كې د علماوو اختلاف د صحابه وو د دور نه ترننه پورې راروان دى، خو ددې ايت كريمه نه دا گڼل چې مړي ته د قبر او برزخ د حالاتو شعور هم نه وي په اهل حقو كې ددې هيڅوك قائل نشته.

امام ابو حنيفه رحمه الله "الفقه الاكبر" كې فرمايي:

اوپه قبر كې د منكرنكړ سوال كول حق دي او بنده ته روح واپس كول حق دي او د قبر (په مړي باندې د يو طرف په بل طرف) راتلل حق دي او د قبر عذاب د ټولو كافرانو له پاره اوځينې مسلمانانو له پاره حق دى، ضرور به وي. (شرح فقه اكبر ص. ۱۲۱، ۱۲۲).^(۲)

د قبر د عذاب په سلسله كې د يوڅو شبها تو جوابونه

سوال: د يو سوال په جواب كې چې د قبر د عذاب باره كې و، تاسو جواب كې ليكلي و چې: د قبر عذاب حق دى، قران كريم كې ددې اجمالي طور باندې ذكر موجود دى.

محترم! تاسو دخپل جواب په حواله باندې ددې سوالونو جواب راكړئ، ډېره مهرباني به مو وي.

سوال: ۱: هغه قراني ايتونه لږ وښيي، كومو كې چې د قبر د عذاب ذكر دى، ځكه چې تاسو پخپله باندې ليكلي دي چې قران شريف كې ددې اجمالي طور باندې ذكر موجود دى.

سوال: ۲: دا د قبر عذاب ايا يوازې د مسلمانانو له پاره خاص دى؟ دهغوى سره څه كيږي كوم چې خپل مړي وسځوي؟ خاص طور باندې هندوان، ايا هغوى ته د قبر عذاب نه كيږي؟ او كه نه كيږي نو ولې نه كيږي؟ كه چرې كيږي، نو په څه حالت كې ورته كيږي؟

سوال: ۳: مسلمانانو باندې د كرم ددې نظر څه خاص وجه؟ ياداسې وگڼئ چې هر هغه قوم باندې كوم چې خپل مړي خښوي؟ ددې څه وجه ده؟

[۱] اما قوله تعالى: وما انت بمسمع من في القبور، فسياق الآية تدل على ان المراد منها ان الكافر الميت القلب لا تقدر على اسماعه اسماعا ينتفع به.... وهذا حق ولكن لا ينفى اسماع الارواح بعد الموت اسماع توبخ وتقرع بواسطة تعلقها بالابدان في وقت ما، فهذا غير الاسماع المنفى والله اعلم. (كتاب الروح ص: ۶۵ المسئلة السادسة)

[۲] وسؤال منكرو نكير.... حق.... واعادة الروح... الى العبد.... حق.... وضغطة القبر.... حق.... وعذابه..... حق كائن للكافر كلهم اجمعين ولبعض عصاة المسلمين. (شرح فقه اكبر ص: ۱۲۱، ۱۲۲ طبع مجتبائي دهلي)

سوال: ۴ قران شريف کې ماشوم ته د پيو ورکولو وخت اوځينې نوري وړې خبرې هم بيان شوي دي، بيا د دومره اهمې مسئلې اجمالي حيثيت ولې؟

سوال: ۵ تاسو جواب کې مخکې ليکلي دي

دنيکو او بد عملونوڅه ناڅه سزاو جزا دې دنيا کې ورکول کيږي اوڅه قبر کې. پوره به اخرت کې ورکول کيږي، د دنيوي او د قبر سزا او وجود د کوم کس چې د بدو تله درنه وي. هغه ته به دوزخ کې سزا ورکول کيږي، که الله تعالى يې په خپل رحمت باندې معاف کړي. نو دا الله تعالى خپل شان دی، په نورو الفاظو کې الله تعالى يوبادشاه دی، که دهغه زړه وغواړي، نو معاف به يې کړي، نو سوال دادی که چېرې يونيک بنده نه الله تعالى خفه شي. نو هغه به هم دوزخ کې واچوي، دا خوبادشاهت دی، دڅه قانون (آئين) مطابق خونه دی، که دهغه خونه ده، نو داسې به ولې نه کيږي چې نيک بنده به دوزخ کې سوځي؟ بادشاهت کې خوداسې کيږي، لږ وضاحت يې وکړئ.

سوال: ۶ کله چې د قبر عذاب له خپله لاسه دی، نو قبر کې ثواب ولې نه ورکول کيږي؟ گناهگارو ته خو سزا ورکول کيږي، نيکو بندگانو ته جزا ولې نه ورکول کيږي؟

سوال: ۷ د الله تعالى فطرت او قانون د ټول انسانيت له پاره يوشان دی، قران مجيد کې خوځوځله ذکر شوي يې چې د الله تعالى فطرت نه بدليږي، نو بيا داسې ولې دي، چې څوک خنډ شي هغه ته ستاسو جوړې شوې فرېنتې راشي او څوک چې وسوځول شي دهغه مزې دي.

سوال: ۸ ايا د مسلمان په حيثيت باندې زه داسې وصيت کولی شم، چې له مرگ نه وروسته د قبر د عذاب نه د بچ کيدو له پاره مامه خنډو، بلکه ومې سوځو؟

سوال: ۹ د فرعون لاش د نورو فراعينوسره صحيح سلامت موجود دی، دهغه د قبر د عذاب باره کې ستاسو څه خيال دی؟

سوال: ۱۰ د قبر عذاب روح ته ورکول کيږي او که بدن ته؟ دابه څنگه ثابتوو او په کوم معيار باندې؟

سوال: ۱۱ يورپ کې نن سبا د هر مړي د تجربولو پاره د ډېر وخت پورې د شيشوپه مرتبانو کې محفوظ ساتل کيږي، دهغوی د قبر د عذاب باره کې موڅه خيال دی؟

سوال: ۱۲ د قبر د عذاب څه ضرورت دی؟ گناهگار به دوزخ ته هسي هم ځي، نو هغوی ته دا اضافي بونس، ورکولو څه ضرورت دی؟ ايا د دوزخ عذاب کافي نه دی؟

جواب: سوره مؤمن کې دی: **النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٦٧﴾ وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٦٨﴾** (سوره مؤمن ۴۶، ۴۷)

ترجمه: اور په هغوی سهار او ماښام وړاندې کيږي او په کومه ورځ به چې قیامت قائم شي، حکم به وشي چې داخل کړئ فرعون او دهغه اهل د سخت نه سخت عذاب ته او کله به چې خپلوکې جگړې کوي، په اورکې دننه، دکمزور غرور کونکوله پاره مونږ تابع وو، بیا به تاسو زموږ نه د عذاب څه برخه او چته کړئ؟ (ترجمه شیخ الهندي رحمه الله)

اوسورت نوح کې دي:

«مِمَّا خَطِيئَتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأَذَلُّوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا» (سورت نوح ۲۵)

ترجمه: هغوی ته دخپلو گناهونوله وجې څه سزا ورکړل شوه، بیا په اورکې واچول شول او هغوی دخپل ځان له پاره دالله تعالی نه پرته څوک مددگار ونه موندل. (ترجمه حضرت شیخ الهندي رحمه الله)

جواب: ۲، ۳: مسلمانانوسره خاص نه دی، کافرانوته هم ورکول کيږي^(۱) او کوم مړی چې وسوځول شي هغوی ته هم ورکول کيږي.^(۲)

جواب: ۴: دلمانځه په شان اهم شی چې د دین غټ رکن دی، دهغه هم اجمالي طور باندې ذکر دی، ذکر دی، ذکر دی، د رکعتونو تعداد اود لمانځه کولو طریقه نه فرمایل شوې، دلمانځه نه وروسته دویم غټ رکن زکات دی، دهغه هم اجمالي طور باندې ذکر دی^(۳)، د زکات مقدار، شرطونه او کوم کوم مال باندې زکات فرض دی؟ دهغو ذکر نشته. دریم رکن روژه ده، دهغه هم مکمل تفصیلات نه دي ذکر شوي^(۴)، څلورم رکن حج دی، دهغه تفصیلات هم ترتیب سره ذکر نه دي^(۵)، د قرآن کریم کومه تشریح چې صاحب قرآن کړې ده، هغې باندې امت له پاره عقیده

۱[والقرآن والسنة تدل على خلاف هذا القول، وان السؤال للكافر والمسلم، قال الله تعالى: (يثبت الله الذين امنوا بالقول الثابت في الحياة الدنيا وفي الآخرة، ويضل الله الظالمين ويفعل الله ما يشاء) وقد ثبت في الصحيح انها نزلت في عذاب القبر حين يسأل: من ربك؟ وما دينك؟ ومن نبيك؟ وفي الصحيحين عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال: ان العبد اذا وضع في قبره وتولى عنه اصحابه انه يسمع قرع نعالهم، وذكر الحديث. زاد البخاري: واما المنافق والكافر فيقال له: ما كنت تقول في هذا الرجل؟ فيقول: لا ادرى! كنت اقول ما يقول الناس، فيقال: لا دريت ولا تلت، ويضرب بمطرقة من حديد يصيح صيحة يسمعها من يليه الا الثقلين، هكذا في البخاري... الخ. (كتاب الروح ص: ۱۱۶، المسئلة الحادية عشرة). مزيد تفصيل دپاره او گوري: مذكوره كتاب ص: ۱۱۶ تا ۱۱۹] -

۲[قال الامام النووي: مذهب اهل السنة اثبات عذاب القبر.... ولا يمنع من ذلك كون الميت قد تفرقت اجزاه كما يشاهد في العادة او اكلته السبع والطيور وحياتان البحر لشمول علم الله تعالى وقدرته... الخ. (مرقاة شرح مشکوة ج: ۱ ص: ۱۶۳. باب اثبات عذاب القبر). -

۳[مثلاً: أَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ (البقرة: ۴۳) ايضاً: قال تعالى: الَّذِينَ يَوْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (البقرة: ۳) -

۴[بِأَيِّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (البقرة: ۱۸۳) -

۵[قال الله تعالى: وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...

ساتل او عمل كول واجب دي، څنگه چې د الله تعالى ارشاد دی (ثم ان علينا يائنه) (بيازمورپه ذمه مقرر دي، هغه واضحه كولوسره بيانول، همدغه شان

(وما تاكم الرسول فخذوه) (اوڅه چې تاسوته رسول ﷺ دركوي واخلي)، اود الله تعالى قول دی، (وما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله) (اومورپور رسول هم نه دي ليږلي يوازې ددي له پاره چې د الله تعالى حكم ومنئ د الله تعالى په فرمايلو باندې، الي غير ذالك من الايات الكثيرة. **جواب: ۵:** قران كريم كې الله تعالى ته ملك الناس اومالك الملك فرمايل شوي دي، ايا د الله تعالى په بادشاه كېدو كې هم تاسوته اعتراض دی؟ اودا خبره زما د كوم تقرير نه لازم راځي چې سزا و جزا د قانون نه پرته ده؟

جواب: ۶: قبر كې ثواب هم وركول كيږي، د حضور ﷺ وينا ده، قبر د جنت په باغونو كې يوباغ دی، يا د دوزخ په كندو كې يوه كنده ده.^[۱]

جواب: ۷: پورته مې بيان كړي دي چې د خنښيدونكي اوسوزيدونكي په مينځ كې فرق كول غلط دي، ټول ته د قبر عذاب وركول كيږي، هو! دازمور د عقل او پوهې نه بهر شيان دي، كوم چې يوازې انبياء عليهم السلام ته دوحې په ذريعه باندې معلوميدای شي اوفرستې (نعوذ بالله) ماخپله نه دي جوړې كړې، بلكې الله تعالى جوړې كړې دي، چې دهغوی د وجود خبرمورپه حضور ﷺ راكړی دی^[۲]، كه چېرې تاسو د حضور ﷺ په ارشاداتو باندې دايمان راوړلو له پاره تيار نه یئ، نو انتظار وكړئ، هغه وخت ډېر زړ راوان دی، كله به چې تاسوته د قبر عذاب وښودل شي اودهغه تجربه به مو وشي، هغه وخت كې به مو يقين راشي، خواسوس! چې هغه وخت كې به ايمان راوړل فائده نه وركوي.

جواب: ۸: زه خود قبر د عذاب منكر صحيح مسلمان هم نه گڼم^[۳]، ځكه چې هغه د قران كريم اود حضور ﷺ دارشاداتو نه پرته د مسلمان امت د متفقې عقيدې د خپل جهالت اوندانی په وجه باندې انكار كوي^[۴]. اودامې هم ويلي دي كه لاش محفوظ وي، خراب شي، يا وسوځول

...بقية د تير مخ] ... (آل عمران: ۹۷)، وقال الله تعالى: وَآمَنُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ، (البقرة: ۱۹۶)۔

[۱] عن أبي سعيد قال.... قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إنما القبر روضة من رياض الجنة أو حفرة من حفر النار. (ترمذی ج: ۲ ص: ۶۹، ابواب صفة القيامة، طبع دهلي)۔

[۲] عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا أقر الميت آتاه ملكان اسودان ازرقان، يقال لاحدهما المنكر وللآخر النكير... الخ. (مشكوة ص: ۲۵، باب اثبات عذاب القبر)۔

[۳] جحد احد وعدا او وعيدا ذكره الله تعالى في القرآن عند الفزع في القبر وفي القيامة يكفر.... وكذلك لو قال لا اعترف عذاب القبر فهو كافر. (الفتاوى النظار خانية ج: ۵ ص: ۳۴۰، طبع رشيديه كونه)۔

[۴] (الاصل الثالث) عذاب القبر وقد ورد الشرع به قال الله تعالى النار.... [بقية حاشيه په راوانه صفحه...]

شي، يو حالت هم هغه د قبر د عذاب نه نه شي بچ کولی، ددې باوجود که چيرې تاسو د سوځولو وصيت کوئ، (نعوذ بالله) نو تاسو ته به ښه پته وي، ايا ددې په ځای باندې داسان کار نه دی چې ايمان بالغيب په طور باندې تاسو د اعقیده ومني، که چيرې قبر کې په رښتيا باندې عذاب وي، نو تاسو به بچ شئ او که نه وي نو ستاسو هيڅ نقصان نشته.

جواب: ۹: د فرعون لاش ته هم عذاب ورکول کيږي، د قرآن کریم کوم ايتونو حواله چې پورته ورکړل شوه، هغه هم د فرعون او دال فرعون باره کې دی.

جواب: ۱۰: د قبر عذاب له څه واسطې پرته روح ته وي او واسطې سره بدن ته هم، څنگه چې د دنیا تکليف پرته د څه واسطې نه بدن ته او واسطې سره روح ته وي او معيار يې احاديث شريفه دي.^[۱]

جواب: ۱۱: ددې باره کې به هم هغه څه ووايم، څه مې چې نمبر ۹ کې ويلي دي، هغوی ته هم عذاب ورکول کيږي، خو ما او تاسو ته دهغې پته نه لگيږي، څنگه چې خوب ليدونکي باندې څه تير يږي، هغه سره خوا کې ناستو خلکو ته دهغه پته نه لگيږي.

جواب: ۱۲: زما او ستاسو کار د الله تعالی اودهغه د رسول ﷺ په خبره باندې ايمان راوړل دي، دهغه د کارونو ضرورتونه ښودل نه، کله به چې قبر کې فرښتې عذاب درکوي، نو پوښتنه ترې نه وکړئ چې ددې څه ضرورت دی؟ نيغ مې دوزخ ته وليږئ، دا اضافي "بونس"، ولې راکول کيږي؟

نصيحت: سوالونو باندې بدنه گڼل کيږي، خوسري ته د گستاخي لهجه نه دي اختيارول پکار، خاص طور باندې د الله تعالی او رسول ﷺ خبرې باندې د گستاخي لهجه اختيارول د ايمان خلاف دي. والله اعلم

د قبر د عذاب وجوهات

سوال: جناب مولانا صاحب! مسئله داسې ده چې ماد ۲۳ د سمبر ۱۹۹۱ء په جنگ اخبار کې دا خبرولو ست:

... بقیه د تیر مخ] ... يعرضون علیها غدواً وعشياً.... واشتهر عن رسول الله صلى الله عليه وسلم والسلف الصالح الاستعاذة من عذاب القبر، وهو ممکن فیجب التصدیق به. (احیاء علوم الدین ج: ۱ ص: ۱۱۴، طبع دار المعرفة، بیروت)۔

[۱] بل العذاب والنعم على النفس والبدن جميعا باتفاق اهل السنة والجماعة. (كتاب الروح ص: ۷۲ المسئلة السادسة). ايضا: وجعل احكام البرزخ على الارواح والابدان تبعاً لها، فكما تبعت الارواح الابدان في احكام الدنيا فتأملت بالمها والتذت براحتها.... والارواح هناك ظاهرة والابدان خفية في قبورها تجري احكام البرزخ على الارواح فتسرى الى ابدانها نعيماً او عذاباً... الخ. (كتاب الروح ص: ۸۹ المسئلة السابعة، طبع دار الكتب العلمية، بيروت)

دوه ځله دلحد ځمکه سره يوځای شوه، په دريم ځل باندې ماران اولرمان راووتل، دوه ماران دمري نه تاوشول او هغه يې دوه برخې کړې، دراولپنډۍ سره نژدې دمري عبرت ناک خښيدل. راولپنډۍ (جنگ رپورت) يوڅو ورځې مخکې پيړودهايي د راولپنډۍ پخوانۍ اديري کې عبرت ناکې اوديقين نه بهر واقعې دمري خښلوته راتلونکي سوونو کسانو باندې ويره تيره کړه، د تفصيلاتو مطابق ديو سري مړۍ چې څنگه قبرته کوز کړل شو، دلحد ځای والا ځمکه په خپلوکې داسې سره يوځای شوه، لکه چې بالکل کنستل شوې نه وه، هلته ديو عالم په هدايت باندې بل ځای کې قبر وکنستل شو، خوبيا هم هغه شان وشو، دې باندې ټولو خلکو د استغفار ورد شروع کړ، د ملا صاحب په هدايت باندې دلحد کنستلو بيا کوشش شو، نو دهغه ځای ماران لرمان او مختلف قسمه چنجي داسې راوتل شروع شولکه دچينې نه چې اوبه راوځي د ملا صاحب په هدايت باندې مړۍ قبرته کوز کړل شو، دمري قبرته خښولو سره يو مار دمري دملادلاندي طرف نه اوبل دپورته طرف نه، دمري له پاسه راغی اودواړه ماران خپلوکې ملاوشول او هماغه وخت کې يې مړۍ په دوه برخوکې تقسيم کړ، لکه چې چاپه اړه باندې کټ کړی وي، دامنظر ليدوسره مري سره راغلی په سوونو خلکو باندې ويره راغله.

ماباندې ډېر عجيبه حالت دی اوسوچ کوم، چې هغه کس به داسې څنگه گناهونه کړي وي چې دهغو له وجې هغه ته الله تعالی داسې سزا ورکړه، حالانکې دنن سبا په معاشره کې گناهونه عام دي، خواخوځه وجه وه چې الله تعالی هغه ته داسې سزا ورکړه؟ بې شکه دالله تعالی هيمشه الله تعالی ته معلوم وي، خو که چيرې دې باره کې په څه کتاب کې ياستاسوپه علم کې څه وي، نو ضروريې ووايي.

جواب: دقبرد عذاب وجه گناهونه دي، کوم کس چې ډېر سخته کبيړه گناه کړي وي، نودتوبې نه پرته مړ شي، هغه ته به قبر کې خطرناک عذاب ورکول کيږي، خاص طور باندې کوم کس چې اعلانيه طور باندې پرته دڅه شرم نه گناهونه کوي شرعي حکمونوپسې خدا کوي، ياد کمزور و خلکو حقونه وهي، دهغه باره کې زياته ويره ده، الله تعالی دې هر مسلمان په خپله پناه کې وساتي احاديثو او روايتونو کې دگناهگار و خلکو دقبر په عذاب کې مبتلا کيدل ذکر شوي دي، دهغې نه يوڅو واقعې نقل کوم:

(۱-۲) چغل خوري اومتيازونه ځان نه ساتل

ډېرو احاديثو کې دامضمون راغلی دی چې حضور ﷺ د دوو قبرونو خواکې تير شو، نو حضور ﷺ وفرمايل چې دې دواړو قبرونو والوته عذاب ورکول کيږي او په څه غټه خبره باندې ورته عذاب نه ورکول کيږي (چې دهغې نه بچ کيدل گران و) يوخوبه يې چغل خوري

کوله اودویم به بی له متیازونه خانونه نه ساتل^{۲۱}

ددې مضمون ډېر احاديث ډېر وړو صحابه کړاى شوي دي چې الله عليه وسلم يې روایت کړي دي.

۳. مسلمان ناحق قتل

دېرواحاديثوکې دا واقعہ نقل شوې ده چې یو جهاد کې یو صاحب (چې دهغه نوم محلم بن جثامه و) یوکس دکلمې لوستلو باوجود قتل کړ. څه ورځې وروسته هغه وفات شو، نوځمکې دهغه مړې واپس کړ. بیاخبر کړل شو. خوبیاواپس کړل شو. حضور ﷺ ته ددې ذکر وکړای شو. نو حضور ﷺ وفرمایل چې ځمکه خودده نه هم بدخلک پتوي. خو الله تعالی دامنظر تاسوته دې له پاره وښود چې تاسو خپلوکې دحرامو شیانو (ساده، مال او عزت)، اخیستلو بارید کې نصیحت او عبرت حاصل شي (بیہقی دلائل نبوت ج ۶ ص ۳۰۹، مصنف عبدالرزاق ج ۱۱ ص ۱۷۳، ابن ماجه ص ۲۸۱، مجمع الزوائد ج ۷ ص ۲۹۴) ^{۲۱}

۴: د حضور ﷺ په نوم باندې دروغ ویل

په ډېرو احاديثو کې راغلي دي چې کومو خلکو د حضور ﷺ په نوم باندې دروغ ويلی دي، دهغوی بدنونه هم ځمکې نه دي قبول کړي. بلکې بهرې راغوځولي دي. (صحيح بخاری ج ۱ ص ۵۱۱ صحيح مسلم ج ۲ ص ۳۷۰، بیهقي، دلائل نبوت ج ۶ ص ۲۴۵) ^(۳۱)

١] عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: مر النبي صلى الله عليه وسلم بقرين فقال: اتكما لعذبان وما يعذبان في كبير، أما أحد هما فكان لا يستر من البول، وفي رواية لمسلم: لا يستره من البول، وأما الآخر فكان يمشي بالنعمية.... متفق عليه. (مشكوة ص: ٤٢ كتاب الطهارة: باب آداب الخلاء)۔

٢] عن عمران بن حصين.....ال.....ان شتم حدثكم حديثا سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم، قالوا وانت سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ نعم! قال: شهدت رسول الله صلى الله عليه وسلم وقد بعث جيشا من المسلمين الى المشركين فلما لقوهم قاتلوهم قتالا شديدا فمتحوهم اكتافهم فحمل رجل من لحمي على رجل من المشركين بالرمح فلما غشي، قال: اشهد ان لا اله الا الله انى مسلم، فطعنه فقتله، فأتى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله! هلكت، قال: وما الذى صنعت؟ مرة او مرتين: فاخبره بالذى صنع، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: فهلا شققت عن بطنه؟ فعلمت ما فى قلبه! قال: يا رسول الله! لو شققت قلبه لكنت اعلم ما فى قلبه، قال: فلا انت قبلت ماتكلم به ولا انت تعلم ما فى قلبه، قال: فسكت عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم فلم يلبث الا يسيرا حتى مات فدفناه فاصبح على ظهر الارض، فقالوا: لعل عدوا نبشه، فدفناه ثم امرنا غلمانا يحرسونه فاصبح على ظهر الارض، فقلنا لعل الغلمان نعسوا، فدفناه ثم حرسناه بانفينا فاصبح على ظهر الارض، فالتقينا فى بعض تلك الشعاب. (وفى رواية).....فاخير النبى صلى الله عليه وسلم وقال: ان الارض لتقبل من هو اشرمته ولكن الله احب ان يريكم تعظيم حرمة لا اله الا الله. (ابن ماجه ص: ٢٨ واللفظ له، يهقى، ج: ٦، ص: ٣٠٩، مصنف عبدالرزاق ج: ١١، ص: ١٧٣، مجمع الزوائد ج: ٧، ص: ٢٩٤)۔

[۳] عن انس قال: كان رجل نصراني فاسلم وقرا البقرة وآل عمران فكان يكتب لني الله صلى الله عليه وسلم لعماد نصرانيا فكان يقول: ما يدرى محمد الاماكن له، فاماته الله فدفنوه.... [بقية حاشيه په راروانه

٥: د دروغو خبرې خورول

صحيح بخاري کې د حضور ﷺ يو اوږد خوب ذکر شوی دی. (او د انبياء کرام عليهم السلام خوبونه هم وحې وي، په هغې کې دبرزخ ډېر حالات هم ښودل شوي دي، هم هغه کې دي چې د دروغو خبرې خورونکو باره کې حضور ﷺ وليدل چې انبور باندې دهغوی يو سخوانبتي (وخکی) وشلول شي، بيا دويم وخکي سره هم د معامله وشي، دومره وخت کې دهغه اول وخکي صحيح شوی وي، هغه بيا وشلول شي، د قيامت پورې به دهغه سره همدا معامله کيږي.^(١)

٦: د قران کريم نه غفلت

د قران کريم نه غفلت کونکي باره کې يې وليدل چې هغه پروت دی او يو کس سره غټ کاني دی او دهغه سرته ولاړ دی، هغه، په هغه کاني باندې دهغه سردومره زور سره وولي، چې

...بقية د تير مخ] ... فاصبح ولقد لفظته الارض فقالوا: هذا فعل محمد واصحابه لما هرب منهم نبشوا عن صاحبنا فالحقوا فحفروا له فاعمقوا له في الارض ما استطاعوا فاصبح وقد لفظته الارض، فقالوا: هذا فعل محمد واصحابه نبشوا عن صاحبنا، فالحقوه فحفروا له فاعمقوا له في الارض ما استطاعوا فاصبح قد لفظه الارض فعلموا انه ليس من الناس فالحقوه. (بخاري ج: ١ ص: ٥١١ واللفظ له، باب علامات النبوة في الاسلام، ايضا مسلم ج: ٢ ص: ٣٧٠، دلائل النبوة ج: ٦ ص: ٢٤٥)۔

[١] عن سمرة بن جندب قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا صلى صلاة اقبل علينا بوجهه فقال: من رأى منكم الليلة روبا؟ قال: فان رأى احد قصها، فيقول: ما شاء الله! فسالنا يوما فقال: هل رأى منكم احد روبا؟ قلنا: لا! قال: لكنى رايتي الليلة رجلين اتيا، فاخذ بيدي، فاخر جاني الى ارض مقدسة، فاذا رجل جالس ورجل قائم بيده كlob من حديد يدخله في شذقه حتى يبلغ قفاه ثم يفعل بشذقه الآخر مثل ذلك ويلتئم شذقه هذا فيعود فيصنع مثله، فقلت: ما هذا؟ قال: انطلق! فانطلقنا حتى اتينا على رجل مضطجع على قفاه ورجل قائم على راسه بفهر او صخرة فيشدخ بها راسه فاذا ضربه تدهدها الحجر فانطلق اليه لياخذه، فلا يرجع الى هذا حتى يلتئم راسه وعاد راسه كما هو، فعاد اليه فضربه، قلت: من هذا؟ قال: انطلق! فانطلقنا الى نقب مثل التور اعلاوه ضيق واسفله واسع تستوقد تحته نار، فاذا اقترب ارتفعوا حتى كادوا يخرجون، فاذا حثت رجعا فيها، وفيها رجال ونساء عراة، فقلت: ما هذا؟ قال: انطلق! فانطلقنا حتى اتينا على نهر من دم فيه رجل قائم، وعلى شط النهر رجل بين يديه حجارة، فاقبل الرجل الذي في النهر، فاذا اراد ان يخرج رمى الرجل بحجر في فيه فردده حيث كان، فجعل كلما جاء ليخرج رمى في فيه بحجر فيرجع كما كان، فقلت: ما هذا؟ قال: انطلق! فانطلقنا حتى اتينا الى روضة.... قلت: طوفت ما لي الليلة فاخبراني عما رايت، قال: نعم! اما الذي رايت يشق شذقه كذاب يحدث بالكذبة فتحمل عنه حتى تبلغ الآفاق فيصنع به الى يوم القيامة، والذي رايت يشدخ راسه فرجل علمه الله القرآن فنام عنه بالليل ولم يعمل فيه بالنهار، يفعل به الى يوم القيامة، والذي رايت في النقب فهم الزناة، واما الذي رايت في النهر فاكل الربا. (صحيح البخاري ج: ١ ص: ١٨٥، كتاب الجنائز، باب ما قيل في اولاد المشركين، ايضا: بخاري ج: ٢ ص: ١٠٤٣ كتاب التعبير). ايضا قال ابن القيم (بعد ذكر هذا الحديث الطويل) وهذا نص في عذاب البرزخ، فان رؤيا الانبياء وحى مطابق لما في نفس الامر. (كتاب الروح ص: ٨٣ المسئلة السادسة، شرح الصدور ص: ١٦٧ باب في القبر حساب)۔

هغه کاني لري وغورځيږي. هغه کس هغه کاني بياراوخلي اودغه دوران کې ددغه سړي سرجور شوی وي. دقيامت پورې به هغه سره همدا معامله کيږي.^[۱۱]

۷. زنا

زناکاره ښځې اوسړي يې په تنور کې وليدل. هغه تنور د لاندې نه خلاص اودپورته نه تنگ و، په هغه کې اوربليده، کله به چې داورشغلې تيزې شوې، نو هغه خلک به دتنورخولې ته راغلل اوکله به چې اورلاندې کيناستلونوخلک به هم لاندې لاړل. دقيامت پورې به هغوی سره همدا معامله کيږي.^[۱۲]

۸. سود خوړل

سودخوريې دې حالت کې وليده چې هغه دوينې په نير(نهر) کې ولاړدی اويوکس دنيرپه غاړه ولاړدی، چې دهغه مخې ته ډېرکاني دي، کله چې هغه سودخوردنيرغاړې ته راتلل غواړي، نوپه غاړه باندې ولاړسړی هغه په کاني باندې دومره زورسره وولي، چې هغه واپس خپل ځای ته لاړشي، دقيامت پورې به هغه سره همدا معامله کيږي.^[۱۳]

امام بيهقي په دلائل نبوت (ج ۲ ص ۳۹۲) باندې دحضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه حديث نقل کړی دی، په هغه کې يوڅو منظرونه وړاندې شوي دي، کوم چې حضور صلی الله علیه وسلم ته دمعراج په شپه باندې ښودل شوي و. (حکيم الامت مولانا شرف علي تهانوی رحمته الله په نشرالطيب ص ۵۰ مطبوعه تاج کمپنی) کې همدا حديث نقل کړی دی، هغه منظرونه دادي:

۹. حلال پريښودل اوحرام خوړل

ويې فرمايل: چې ومې ليدل چې يوڅو دسترخوانونه هوار شوي دي، هغو کې صفاغوبښه پرته ده، خو هغو باندې يوکس هم نشته اونوروخوانچوکې خرابه شوې، بدبويه غوبښه پرته ده، هغې ته ډېرخلک ناست اوخوری يې، جبرائيل عليه السلام وويل، دا هغه خلک دي کوموبه چې حلال پريښودل اوحرام به يې خوړل.^[۱۴]

[۱] ايضاً پورتنی حاشيه)۔

[۲] ايضاً پورتنی حاشيه)۔

[۳] ايضاً پورتنی حاشيه)۔

[۴] عن أبي سعيد الخدري عن النبي صلى الله عليه وسلم (في حديث الاسراء): مضيت هنية فاذا انا باخونة يعني الخوان المائدة التي يوكل عليها لحم مشرح ليس يقرها احد، واذا انا باخونة اخرى عليها لحم قد اروح ونن عندها اناس ياكلون منها، قلت: يا جبريل من هؤلاء؟ قال: هؤلاء من امتك يتركون الحلال ويأتون الحرام، ثم مضيت هنية، فاذا انا باقوام بطونهم امثال البيوت كلما نهض احدهم خريقول: اللهم لاتقم الساعة، قال: وهم على سابلة آل فرعون.. قلت: يا جبريل! من هؤلاء؟ قال: هؤلاء من امتك الذين ياكلون الربا.... ثم مضيت هنية فاذا انا باقوام مشاقرهم كمشاقر الابل، قال: فتفتح على الفواهم.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

۱۰: سود خوړونکي

مخکې يې وليدل چې ځينې خلک دي چې دهغوی خيتې ډېرې غټې دي، هغوی کې به چې چا پورته کېدل وغوښتل، نوبيا به راپريوتل، حضرت جبرائيل عليه السلام وويل: چې دوی سود خوړونکي دي.^[۱]

۱۱: ديتيمانو مال خوړونکي

مخکې يې وليدل چې خلک دي چې دهغوی شونډې د اوبسانوپه شان دي او هغوی داور سکروټې تيروي، کومې چې دهغوی دمتيازوپه ځای باندې راوځي، جبرائيل عليه السلام وويل چې دا هغه خلک د کوموبه چې ديتيمانو مالونه په ناحقه خوړول.^[۲]

۱۲: بدکارې ښځې

مخکې يې وليدل چې څه ښځې دسينونه خوړندې شوې دي، جبرائيل عليه السلام وويل چې: دازناکونکې بدکاره ښځې وې.^[۳]

۱۳: چغل خوراوعيب لټونکي

مخکې يې وليدل چې څه خلک دي چې دهغوی دبدنونونه دغوښې ټکرې په هغوی باندې خوړل کيږي، جبرائيل عليه السلام وفرمايل چې دوی غيبت کونکي، چغل خواره اودخلکو عيب لټونکي خلک دي.^[۴]

امام بيهقي رحمه الله په دلائل نبوت (ج ۲ ص ۳۹۸) کې دمعراج واقعاتو کې دحضرت ابوهريره رضي الله عنه حديث نقل کړی دی، (کوم چې نشرالطيب کې دشپږمې واقعې لاندې نقل شوی دی) هغه کې ددې منظرونو ذکر دی.

...بقیه د تیر مخ] ... ويلقون ذلک الحجر، ثم يخرج من اسافلهم..... فقلت: يا جبريل! من هؤلاء؟ قال: هؤلاء من امتك يا كلون اموال اليتامى ظلما..... قال: ثم مضيت هنية فاذا انا بنساء يعلقن بشديهن فسمعتهن يصحن الى الله عز وجل، قلت: يا جبريل! من هؤلاء النساء؟ قال: هؤلاء الزناة من امتك. قال: ثم مضيت هنية فاذا انا باقوام تقطع من جنوبهم اللحم، فيلقمون، فيقال له: كل كما كنت تاكل من لحم اخيك، قلت: يا جبريل! من هؤلاء؟ قال: هؤلاء الهمازون من امتك الهمازون. (دلائل النبوة ج: ۲ ص: ۳۹۲ واللفظ له، باب الدليل على ان النبي صلى الله عليه وسلم عرج الى السماء، طبع المكتبة الانثوية)

[۱] ايضاً پورتنی حواله)۔

[۲] ايضاً پورتنی حواله)۔

[۳] ايضاً پورتنی حواله)۔

[۴] ايضاً پورتنی حاشيه)۔

۱۴: فرض لمونځ پريښودل

ويې فرمايل: بيا يوداسې قوم باندې تير شو، چې دهغوی سرونه په کانونو باندې ماتېږي او کله به چې هغه مات شول، نوبيا به خپل حالت ته راغلل او داسلسله به لږوخت له پاره هم نه بندیده. حضور ﷺ د جبرائيل عليه السلام نه پوښتنه وکړه، چې داڅه معامله ده؟ جبرائيل عليه السلام وويل چې، دا هغه خلک دي کومو به چې فرض لمونځ نه کولو او په هغه کې به يې سستي کوله.^(۱)

۱۵: زکات نه ورکونکي

ويې فرمايل، بيا يوداسې قوم باندې تير شو، چې دهغوی شرمگاهونو باندې مخکې او وروسته چيرانگې تړل شوي وي او هغوی دڅارويو په شان خريدل او ددوزخ کاني يې خوړل. حضور ﷺ پوښتنه وکړه، دا کوم خلک دي؟ جبرائيل عليه السلام وويل چې، دا هغه خلک دي کومو به چې خپل مالونو کې زکات نه ورکاوو او الله تعالی هغوی باندې ظلم نه وکړی او ستاسو رب په چا باندې ظلم نه کوي.^(۲)

۱۶: پردو ښځو سره اشنايي کول

ويې فرمايل، بيا يوداسې قوم باندې تير شو، چې دهغوی مخکې په يوې کتوۍ کې پخه شوې غوښه پرته ده او يوې کتوۍ کې کچه (خامه) غوښه پرته ده، هغه خلک سخا شوې غوښه

[۱] عن ابی هريرة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال فی هذه الآية: سبحن الذی اسرى بعیده لیلًا من المسجد الحرام..... ثم اتی علی قوم ترسخ رؤوسهم بالصخرة کلما رضحت عادت کما کانت لا یفتر عنهم من ذلک شیئا فقال: یاجبریل! من هؤلاء؟ قال: هؤلاء الذین تتشاقل رؤوسهم عن الصلاة، قال: ثم اتی علی قوم علی اقبالهم رقاع وعلی اذارهم رقاع یسرحون کما تسرح الانعام علی الضریع الزقوم، ورضف جهنم وحجارها، قال: ما هؤلاء یاجبریل؟ قال: هؤلاء الذین لا یؤدون صدقات اموالهم وما ظلمهم الله، وما الله بظلام للعبد، ثم اتی علی قوم مر بین ایدیهم لحم فی قدر نضج ولحم آخر خیث، فجعلوا یا کلون من الخیث ویدعون النضیج الطیب، فقال: یاجبریل! من هؤلاء؟ قال: هذا الذی یقوم وعنده امرأة حلالة طیبا فیاتی المرأة الخیث فنیث معه حتی تصبح..... ثم مر علی رجل قد جمع حزمة عظیمة لا یتستطیع حملها وهو یزید علیها قال: یاجبریل! ما هذا؟ قال: هذا رجل من امتک علیه امانة لا یتستطیع اداؤها وهو یزید علیها. ثم اتی علی قوم تقرض الستهم وشفاههم بمقاریض من حدید، کلما قرضت عادت کما کانت، ولا یفتر عنهم شی، قال: یاجبریل! من هؤلاء؟ قال: هؤلاء خطباء الفتنة، ثم اتی علی جحر صغیر یخرج منه ثورهم عظیم فجعل الثور یرید ان یدخل من حیث خرج ولا یتستطیع، قال: ما هذا یاجبریل؟ قال: هذا الرجل یتکلم بکلمة فیندم علیها فیرید ان یردها فلا یتستطیع. (دلائل النبوة واللفظ له ج: ۲ ص: ۳۹۷-۳۹۸، باب الدلیل علی ان النبی صلی الله علیه وسلم عرج به الی السماء، طبع المکتبة الاثریة لاهور، پاکستان، ایضا: کتاب الروح لابن قیم ص: ۸۳، ۸۴، المسئلة السادسة، شرح الصنوبر ص: ۱۷۰، باب اثبات عذاب القبر، نشر الطیب ص: ۳۸-۴۰ واقعه معراج، واقعه ششم، طبع سهار نهور مفتی محله)۔

[۲] ایضا پورتنی حواله۔

خوري او هغه پخه شوې غوښه نه خوري حضور ﷺ پوښتنه وکړه. دا خلک څوک دي؟ جبرائيل عليه السلام وويل: داستاسوپه امت کې هغه سړي دي کومو سره چې حلالې او پاکې ښځې موجودې وې او بيا به هم ناپاکوښځوته تلل، همدې کې هغه ښځې دي کومې چې دخپل پاک او حلال خاوندانوته پورته شي او ناپاکه سړيو ته لارې شي اوشپې هغوی سره وي تردې چې سهار شي.^[۱]

۱۷: د خلکو حقوق نه ادا کول

ويې فرمايل، بيا يوداسې کس باندې تير شو، چې هغه ډېر زيات لرگي جمع کړي و، هغه هغه نه شو پورته کولی او هغه به هغه باندې نور لرگي هم کينودل. حضور ﷺ پوښتنه وکړه چې: داسې څوک دی؟ جبرائيل عليه السلام وويل چې، داستاسو د امت هغه سړی دی دکوم په ذمه چې دخلکو حقونه او امانتونه دي. اودا سړی هغه نه شي ادا کولی اونور هم دخلکونه اخلي.^[۲]

۱۸: فتنه خورو نکی خطيب او واعظ

بيا حضور ﷺ يوداسې قوم باندې تير شو، چې دهغوی ژبې اوشونډې په اوسپنو باندې کټ کيدلې او کله به چې کټ شوې، نو واپس به خپل حالت ته راغلې اودا سلسله به نه بندیده، حضور ﷺ پوښتنه وکړه چې دا کوم خلک دي؟ جبرائيل عليه السلام وويل چې دا گمراهي اچونکي اوفتنې شروع کونکي خطيبان او واعظان دي.^[۳]

۱۹: غټه خبره کولونه وروسته هغې باندې ستومانه کېدونکي

بيا حضور ﷺ يوداسې وړوکی کانی وليد چې دهغه نه يو غټ غویي راوځي، بيا هغه غویي په دويم ځل ننوتل غواړي، خونه شي تلې حضور ﷺ پوښتنه وکړه، دا څه دي؟ جبرائيل عليه السلام وويل چې دا دهغه کس حال دی کوم چې دخولې نه غټه خبره وباسي او بيا هغې باندې ستومانه شي او واپس يې اخيستل غواړي، خو هغه واپس نه شي اخيستلی.^[۴]

[۱] ايضاً پورتنی حواله)۔

[۲] ايضاً پورتنی حواله)۔

[۳] ايضاً پورتنی حواله)۔

[۴] ايضاً پورتنی حواله)۔

٢٠: ملاوتې (درغلي) کونکي^{١١}

حافظ ابن قيم رحمه الله په کتاب الروح کې او حافظ جلال الدين سيوطي رحمه الله په شرح صدور کې د حافظ ابن ابي الدنيا رحمه الله د کتاب القبورنه دا واقعہ نقل کړې ده چې عبدالحميد بن محمود وايي چې: زه د حضرت ابن عباس رضي الله عنه په خدمت کې ناست وم، دغه دوران کې څه خلک راغلل او ذکر يې وکړ، چې موږ حج له پاره راغلي يو، زموږ يو ملگری وفات شو، موږ دهغه له پاره قبر وکنستلو اولحد مو جوړکړ، کله چې دلحدنه فارغ شو، نو وموليدل چې يوتورمار پکې دی، هغه دومره غټ دی چې ټول لحد پرې ټک شوی دی، موږ بل ځای کې قبر وکنستلو، نو هلته هم هغه تورمار موجود و حضرت ابن عباس رضي الله عنه وفرمايل چې دا تورمار دهغه مړی ته نژدې دی، کوم به چې هغه اچولې شي، لاړشئ، کوم قبرونه چې تاسو کنستلي دي، هغې کې يې يو کې خښ کړئ، وروسته قسم مې دې وي په هغه ذات باندې دکوم په قبضه کې چې زما ساه ده، که چرې تاسو دهغه قبر له پاره ټوله ځمکه هم وکنئ، نو دا تورمار به تاسو ته هر ځای کې وينئ، وروسته موږ واپس شواو مړی موهم هغې کندوکې خښ کړ، کله چې موږ د حج نه واپس شو، نو دهغه سامان مودهغه کورته وليږه او ټوله کيسه مو ورته بيان کړه او دهغه د بڼې نه مو پوښتنه وکړه چې دې سړي به څه عمل کاو؟ هغې وويل چې ده به غله خرڅوله، هميشه به يې دکور د ضرورت مطابق غله ترې نه واخيستله او دهغه هومره به يې پکې بوس گل کړل. (کتاب الروح ص ١٢٣ شرح صدور ص ٧٥)

٢١: مورشه گستاخي کونکي

حافظ سيوطي رحمه الله په شرح صدور کې، اصبهاني د ترغيب و ترهيپ په حواله باندې دعوام بن حوشب نه نقل کړي دي چې زه يو ځل يوې قبيلې ته لاړم، هغې سره خواکې يوه اديره وه، د مازديگروخت و، چې يو قبر وشليد او دهغه نه يو کس راووت، دهغه سر د خړه په شان و او پاتې بدن يې دانسان په شان و، هغه درې ځله د خړه اواز وکړ او بيا قبر بند شو، ما خلکونه دې باره کې پوښتنه وکړه، نوماته وويل شول چې دې کس به شراب څښل، کله به چې ما ښام شو، نو دده موربه ويل چې، زويه، له الله نه وويريږه! ددې په جواب کې به ده ويل

[١] عن عبد الحميد بن محمود قال: كنت جالسا عند ابن عباس فأتاه قوم فقالوا: إنا خرجنا حجاجا ومعنا صاحب لنا؟ إذا أتينا فإذا الصفاح مات، فهياناه، ثم انطلقنا، فحفرنا له، ولحدنا له، فلما فرغنا من لحده إذا نحن بأسود قد ملا اللحد، فحفرنا له آخر فاذا به قد ملا لحده، فحفرنا له آخر فاذا به.... فقال: ابن عباس: ذلك الغل الذي يغل به، انطلقوا فادفنوه في بعضها، فوالذي نفسي بيده! لو حفرتم الأرض كلها لو جدموه فيه، فانطلقنا فوضعناه في بعضها، فلما رجعنا أتينا أهله بمتاع له معنا، فقلنا لامراته: ما كان يعمل زوجك؟ قالت: كان يبيع الطعام، فيأخذ منه كل يوم قوت أهله، ثم يفرض الفضل مثله فيلقية فيه. (كتاب الروح واللفظ له ص: ١٩٨ المسئلة السابعة، ايضا شرح الصدور ص: ١٧٤ باب عذاب القبر، طبع بيروت، طبع دار الكتب العلمية بيروت)۔

چې ته دخري په شان چغې وهې، داکس دمازديگر نه وروسته مړ شو. دهغې ورځې نه نن پورې روزانه داقبر دمازديگروخت کې شليږي او هغه دخړه په شان درې ځله چغې ووهي اوله دې نه وروسته قبر بند شي.^(١)

٢٢: له پاكي پرته لمونځ كول اود مظلوم نه مرسته

حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه نه روايت دی چې يوسړي ته قبر کې دسلو کور و لگولو حکم وشي، هغه الله تعالی ته سوال اودعا وکړه، وروسته دهغه په عذاب کې کمی وشو او يوه کور اياتې شوه، کله چې هغه ته کور اور شوه، نو ټول قبر کې اور جمع شو، کله چې دا عذاب ختم شو او هغه هوش کې راغی، نو هغه دفرښتونه پوښتنه وکړه چې تاسوزه دکومې گناه په وجه کور ا باندې ووهلم؟ هغوی ورته جواب ورکړو چې تايوه ورځ داودس نه پرته لمونځ کړی و او ته ديو مظلوم خوا کې تير شوی وې، خو تادهغه مدد نه وکړی. (مشکل الاثر ج ٤ ص ١٣١)^(٢)

٢٣: صحابه کرامو رضي الله عنهم ته بدر د ويونکي

ابن ابي الدنيال رضي الله عنه په کتاب القبور کې دابو اسحاق نه نقل کړي دي چې زه يوسړي ته دغسل ورکولو له پاره راوغوښتل شوم، مادهغه دمخ نه جامه لرې کړه، نو مې ليدل چې يو غټ مار دهغه دڅټ نه تاوشوی دی، زه بيرته راغلم، هغه ته مې غسل ورنه کړ، وروسته خلکو ذکر وکړ چې دې سړي به صحابه کرامو رضي الله عنهم ته بدر دويل. (کتاب الروح ص ١٢٤، شرح صدور ص ٧٥)^(٣)

داسې ډول نور دپروا قعات کتاب الروح او شرح صدور کې نقل شوي دي، حافظ ابن قيم رحمه الله کتاب الروح کې داتفصيل سره ليکلي دي، کوم چې دقبر د عذاب ذريعه جوړيږي،

[١] واخرج الاصبهاني في الترغيب، عن العوام بن حوشب قال: نزلت مرة حيا والى جانب ذلك الحى مقبرة، فلما كان بعد العصر انشق منها قبر، فخرج من رجل راسه راس حمار وجسده جسد انسان، فنهق ثلاث نُهقات، ثم انطبق عليه القبر، فسالت عنه فقلت: انه كان يشرب الخمر، فاذا راح تقول امه: اتق الله يا ولدي! فيقول: انما انت تنهقن كما ينهق الحمار. فمات بعد العصر، فهو ينشق عنه القبر كل يوم بعد العصر، فينهق ثلاث نُهقات، ثم ينطبق عليه القبر. (شرح الصدور ص: ١٧٢، باب عذاب القبر، طبع دار الكتب العلمية بيروت)۔

[٢] عن ابن مسعود عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: امر بعبد من عباد الله ان تضرب في قبره مائة جلدة فلم يزل يسأل الله ويدعوه حتى صارت واحدة، فامتلا قبره عليه نار، فلما ارتفع عنه الراق، فقال: علام جلد تموي؟ قالوا: انك صليت صلاة بغير طهور ومررت على مظلوم فلم تنصره. (مشكل الآثار ج: ٤ ص: ١٣١، ايضاً كتاب الروح ص: ٨٣ المسئلة السادسة)۔

[٣] وقال ابن ابي الدنيا: حدثني محمد بن الحسين، قال: حدثني ابو اسحاق صاحب الشاط قال: دعيت الى ميت لا غسله، فلما كشفت الثوب عن وجهه اذا بحية قد تطوقت على حلقه، فذكر من غلظها، قال: فخرجت فلم اغسله، فذكروا انه كان يسب الصحابة رضي الله عنهم. (كتاب الروح ص: ٩٨ المسئلة السابعة، طبع دار الكتب العلمية، ايضاً شرح الصدور ص ١٧٣، باب عذاب القبر، طبع دار الكتب العلمية)۔

دلته دهغه د عبارت ترجمه نقلوم: حافظ ابن قيم رحمه الله ليکي:

نهمه مسئله: دپوښتنه کونکي داسوال چې هغه کوم وجوهات چې دهغې په وجه باندې قبروالاوو ته عذاب ورکول کيږي؟

ددې جواب دوه ډوله دي، يومجمل اوبل مفصل:

مجمل جواب خودادی چې قبروالاوو ته عذاب ورکول کيږي الله تعالی سره دهغوی دجهالت په وجه باندې، دهغه حکمونه ضائع کولو باندې اودهغه نافرمانی کولوباندې، الله تعالی داسې روح ته عذاب نه ورکوي کوم ته چې دالله تعالی معرفت حاصل وي اوکوم چې الله تعالی سره مینه ساتي، اودهغه حکمونه مني اودهغه منع شوي شيانونه پرهیزکوي اونه داسې بدن ته عذاب ورکوي، په کوم کې چې پاکیزه روح وي، ځکه چې دقبرعذاب اوداخرت عذاب بنده باندې دالله تعالی دغضب اوناراضگي اثر دی، کوم کس چې دې دنیا کې الله تعالی غضبناک اوخفه کړ اوبيادتوبې نه پرته مړشو، نوخومره چې هغه الله تعالی خفه کړي وي، دهغه مطابق به هغه ته عذاب ورکول کيږي، چاته زیات ملاوېدونکی دی اوچاته کم اوڅوک منونکي دي اوڅوک نه منونکي.

پاتې شومفصل جواب، نوحضور صلی الله علیه و آله دهغه دوه کسانوباره کې ويلي و چې دوی ته دقبر عذاب ورکول کيږي، یوبه دچغل خوري په ذریعه باندې خلکو کې فسادپیدا کولو اودویم به دمتیازو نه پرهیزنه کاو، وروسته دې دویم کس واجبه پاکي پریښي وه او لومړي کس دخپلې ژبې په ذریعه باندې داسې کارکړی و کوم چې دخلکوپه مینځ کې دفتنې اوفسادجوړولو ذریعه جوړشوه، اگرچې هغه به رښتونې خبره نقل کوله، په دې کې دې خبرې باندې تنبیه ده، کوم کس چې دروغو دطوفان او الزامونو په ذریعه باندې دخلکوپه مینځ کې دفتنو جوړولو ذریعه جوړيږي، دهغه عذاب دچغل خورنه ډېر دی، څنگه چې دمتیازونه پرهیزنه کولو باندې تنبیه ده، چې کوم کس لمونځ پریښودونکی وی، چې دمتیازونه صفایي حاصلول، دهغه واجباتو او شرطونو کې شامل دي، دهغه گناه به ددې نه ډېره وي.

اودحضرت ابن مسعود رضی الله عنه په حدیث کې دهغه سړي کیسه تیره شوې ده چې هغه ته قبرکې یوه کورا ورکړل شوه، نودهغه قبرداورنه ډک شو، ځکه چې هغه یولمونځ دپاکۍ نه پرته کړی و، اودمظلوم خواکې تیرشوی و، خودهغه مدد یې نه وکړی.

اوصحیح بخاري کې دحضرت سمره بن جندب رضی الله عنه حدیث تیرشوی دی، په کوم چې دروغو خبرې خورونکي ذکر دی اودهغه کس د عذاب کوم به چې د شپې قران پاک لوستلونه وروسته ویده شو، خو قران پاک باندې به یې عمل نه کاو اودبدکاروسړیواوښځوعذاب او د سود خورونکو عذاب، کوم چې حضور صلی الله علیه و آله په برزخ کې لیدلی و.

او د حضرت ابوهريره رضي الله عنه حديث هم تيرشوی دی. کوم کې چې د غټ کاني په ذريعه باندې دهغو خلکو د سرونو ماتيدو ذکر دی، کوموبه چې په لمونځ کې سستي کوله او د زکات نه ورکونکو ذکر دی، چې هغوی د دوزخ کاڼو او زقوم باندې خريدل او کومو چې د زنا کاري په وجه باندې سخا شوې او بدبويه غوښه خوړله او فتنه خورونکو او گمراه کونکو خطيبانو او واعظانو ذکر دی، چې دهغوی شونډې داوسپنې په انبورونو باندې کټ کېدلې.

او د حضرت ابو سعيد خدری رضي الله عنه حديث هم تيرشوی دی، په کوم کې چې د جرم کونکو ذکر شوی دی، د ځينو خيټې دکوټوپه شان وې او ال فرعون (د دوزخيانو) قافلې دهغوی د پاسه تيريدې، دا سود خوړونکي دي د ځينو خولې خلاصې وهل کېدې او هغو کې سکروټې ورکول کېدې کومې چې د متيازوپه لار باندې دهغوی نه بهرته وتلې، دوی د یتيمانانو مال خوړونکي دي، ځينې ښځې د سينونه خوړندې شوې وې، د ابد کاري ښځې دي له ځينو به د بدن نه به غوښه کټ کېده او هغوی باندې به خوړل کيده، دوی غيبت او دخلکو عيبنه لټونکي دي، د ځينو نوکونه داوسپنې و، چې هغو باندې هغوی خپل مخونه اوسپنې گډولې، دا هغه خلک دي کومو چې دخلکو عزت سره لوبې کولې او حضور ﷺ موږ ته وويل چې کوم غلام د خيبر د غنيمت د مال نه څادر پټ کړی و، هغه څادر نه دهغه قبر کې اورجوړ شوی و. د دې باوجود چې دهغه د غنيمت په مال کې حق و اوس غورو کړئ، چې کوم کس د بل مال ناحق خوري، چې دهغه پکې هيڅ حق نه وي، دهغه به څه حال وي؟

خلاصه: دا چې د قبر عذاب زړه، سترگو، غوږونو، خولې، ژبې، خيټې، شرمگاه، لاسونو، پښو او د ټول بدن په گناهونو باندې دی، وروسته چاته چې قبر کې عذاب ورکول کېږي، هغه دادي:

- ۱: چغل خواره.
- ۲: دروغ ويونکي.
- ۳: غيبت کونکي.
- ۴: د دروغو گواهې ورکونکي.
- ۵: په يوپاک لمنه کس باندې الزام لگونکي.
- ۶: په خلکو کې فتنه او فساد پيدا کونکي.
- ۷: خلک د بدعت طرف ته راغوښتونکي.
- ۸: د الله تعالی او دهغه رسول ﷺ په نوم باندې داسې خبره کونکي چې دهغې هغه ته علم نه وي.
- ۹: خپلو خبرو کې گپ شپ لگونکي.
- ۱۰: سود خوړونکي.
- ۱۱: د یتيمانو مال ناحقه خوړونکي.
- ۱۲: درشوت وغيره په ذريعه باندې حرام مال خوړونکي.
- ۱۳: د مسلمان ورو مال ناحق خوړونکي.
- ۱۴: د اسلامي ملک غير مسلم اوسيدونکي مال په ناحقه خوړونکي.
- ۱۵: نشه کونکي.
- ۱۶: د ملعونې ونې ميوه خوړونکي.

- ۱۷: زنا کونکي.
 ۱۸: لواطت کونکي.
 ۱۹: غلا کونکي.
 ۲۰: خیانت کونکي.
 ۲۱: وعده ماتونکي.
 ۲۲: دوکه ور کونکي.
 ۲۳: جعلي شيان جوړونکي او مکر او دوکه کونکي.
 ۲۴: سود اخستونکي.
 ۲۵: سود ور کونکي.
 ۲۶: د سود لیکلو والا.
 ۲۷: د سود گواهي ور کونکي.
 ۲۸: حلاله کونکي.
 ۲۹: څوک چې پرې حلاله کوي.
 ۳۰: د الله تعالیٰ فرائض نه ادا کونکي او د حرامو شيانو له پاره باندې کتونکي.
 ۳۱: مسلمانانو ته تکليف رسونکي.
 ۳۲: د خلکو عيب لټونکي.
 ۳۳: د الله تعالیٰ د حکم خلاف فيصلې کونکي.
 ۳۴: د شريعت خلاف فتوا ور کونکي.
 ۳۵: د گناه او ظلم په کار کې دنورو مدد کونکي.
 ۳۶: څوک ناحقه قتل کونکي.
 ۳۷: د الله تعالیٰ په حرم کې الحاد او سستي کونکي.
 ۳۸: د الله تعالیٰ نومونه او صفتونه بدلونکي.
 ۳۹: د الله تعالیٰ په نومونو کې کوږ والی اختيارونکي.
 ۴۰: خپل خيال او سياست د رسول الله ﷺ په سنتو باندې اوچت گڼلو والا.
 ۴۱: په مړي باندې په چغو ژړا کونکې بنځې.
 ۴۲: د دغې ژړا اوريدونکي.
 ۴۳: دوزخ کې نوحه کونکي، يعنې گانې بجانې اوريدونکي، څه چې الله تعالیٰ اودهغه رسول ﷺ جرم گرځولي دي.
 ۴۴: سازونه اوريدونکي.
 ۴۵: قبرونو باندې عمارتونه جوړونکي او هغو باندې قنديلونه او ډيوې بلونکي.
 ۴۶: ناپ تول کې کمي کونکي، چې کله خلکونه خپل حق اخلي، نو پوره اخلي او کله چې هغوی ته ورکوي، نو کم ورکوي.
 ۴۷: ظلم کونکي او سرکش خلک.
 ۴۸: کبر کونکي خلک.
 ۴۹: ریا کونکي خلک.
 ۵۰: د خلکو عيب معلومونکي خلک.
 ۵۱: ناحقه جنگ کونکي.
 ۵۲: سلف صالحين (صحابه کرام رضی اللہ عنہم) تابعين او د دين امامانو ته بدرد ويونکي.
 ۵۳: کوم خلک چې جادوگرانو او نجوميانو وغيره ته ورځي، دهغوی نه پوښتنه کوي او څه چې ورته هغه خلک وايي هغه رښتيا گڼي.
 ۵۴: د ظالم مدد کونکي، کومو چې خپل آخرت دنورو خلکو د دنيا له پاره خرڅ کړی دی.
 ۵۵: هغه کس کله چې ته هغه د الله تعالیٰ نه ويرې او ورته نصيحت وکړې او هغه منع نه شي او کله يې چې دهغه په شان مخلوق نه ويروې، هغه منع شي.
 ۵۶: هغه کس کله چې هغه ته د الله تعالیٰ اودهغه د رسول ﷺ په کلام باندې هدايت وشي او هغه هدايت ته رانه شي او دې طرف ته سراوچت نه کړي او کله چې هغه ته د داسې خبره

وکړي، کوم سره چې هغه عقیدت لري، (حالانکې هغه صحیح خبره هم کولی شي او غلطه هم) اودهغه خبره مضبوطي سره ونیسي اودهغې مخالفت ونه کړي.

۵۷: هغه کس کله چې دهغه مخکې قران ولوستل شي اوله هغه نه متاثره نه شي، بلکې اکثر دهغه په وجه باندې تکلیف محسوس کړي اوکله چې هغه دشيطان قران (یعنې گانې اوقوالي) اوري، څه چې دزنامنتر اودنفاق ماده ده، نودهغه زړه خوشاله شي اودهغه په وجه باندې هغه وجدکې راشي اودهغه په زړه کې خوشالي راپیداشي اودهغه زړه غواړي چې دا لوبه ویونکی دې همداسې لوبې وایي اوبالکل دی چپ نه شي.

۵۸: اوداسې کس کوم چې په الله تعالی قسم کولو نه وروسته یې مات کړي (اود ماتیدو پرواه ونه کړي) اوکه چرې همدغه کس دیوبهادرسې قسم وخوري، یادخپل شیخ نه دبری کیدو قسم وخوري، یاچېرته دخپل خپلوان وغیره قسم وخوري، یادخپلې ځوانۍ قسم وخوري، یاچېرته دداسې کس دژوند قسم وخوري، کوم سره چې هغه مینه کوي اودهغه تعظیم کوي، نودقسم خوړلو نه وروسته دهغه د ماتولوله پاره راضي نه وي، که هغه هرڅومره ویرولی شي.

۵۹: ښکاره اوعلانيه گناه کونکي، کوم چې په خپله گناه باندې فخرکوي اودخپلو ملگروپه مقابلې کې ډېر گناهونه کوي.

۶۰: داسې بدزبانه اوبداخلاقه سړی چې خلک دهغه دبدزباني اودشر دویرې په وجه باندې هغه سره خبرې نه کوي.

۶۱: هغه کس کوم چې لمونځ داخري وخت پورې نه کوي اوکله چې لمونځ کوي، نوډېر زړلمونځ وکړي اوهغه کې دالله تعالی ذکر ونه کړي، یا یې ډېر کم وکړي.

۶۲: داسې کس چې ته هغه په خپل مال اوعیال باندې امین نه جوړیې.

۶۳: هغه کس کوم چې په صحیح زړه باندې زکات نه ورکوي.

۶۴: دحج وس لرلو باوجود حج ته نه ځي.

۶۵: دطاقت لرلو باوجود په خپله ذمه باندې موجود حقونه نه اداکوي.

۶۶: کوم کس چې شکل اوصورت کې، خبرو کولوکې، خوراک څښاک کې، گرځیدوکې احتیاط او پرهیزگاري نه کارنه اخلي.

۶۷: کوم کس چې دمال حاصلولوکې ددې پرواه نه کوي چې دادحلالونه راغی اوکه دحرامونه.

۶۸: کوم کس چې صله رحمي نه کوي، نه په مسکین باندې رحم کوي، نه کونډې باندې، نه

یتیم باندې، نه ځناور باندې اونه په څارویو باندې، بلکه یتیم ته تکلیف ورکوي، مسکین

ته دخوراک ورکولو ترغیب نه ورکوي، خلکوته دښودنې له پاره عمل کوي اودعام استعمال

شیانوخلکونه منع کوي.

۲۹ او کوم کس چې دخپل عیبونو په ځای باندې دنورو خلکو عیبونو کې او دخپلو گناهونو په ځای باندې دنورو خلکو گناهونو کې مشغول وي، دې ټولو خلکو ته اوددوی په شان نورو خلکو ته به ددې جرمونو په وجه باندې قبر کې عذاب ورکول کېږي، ددې جرمونو د زیاتوالي او کمي مطابق زیات تر خلک دې کې مبتلادي، په دې وجه باندې قبر کې موجود ډېر خلک په عذاب کې مبتلادي او د قبر د عذاب نه خلاصی موندونکي خلک ډېر کم دي، قبر له بهرنه خاوره په نظر راځي، خوندنه حسرتونه او عذابونه دي بهر د خاورې اوبنائسته کانونه جوړ شوی دی، خوندنه پکې دمصیبتونو غرونه او ماران اولرمان دي، هغوی افسوسونه داسې ټوپونه وهي، څنگه چې کتو ویشیږي اوداسې کیدل هم پکار دي، ځکه چې د قبر والا وو او دهغوی په خواهشاتو او ارمانونو دیوال جوړ شوی دی، په الله مې دې قسم وي، قبرونه داسې وعظ کوي چې هغوی دواعظ دوعظ دپاره څه گنجائش نه دی پریښی اوهغه په چیغو چیغو وايي:

اې د دنیا ابادونکو! تاسو داسې کورونه ابادوئ کوم به چې ډېر زړختم شي، اوتاسو هغه کور وړانوئ، کومې ته چې تاسو ډېر زړ راتلونکي یئ، تاسو هغه کورونه اباد کړل، چې دهغې گټه او اوسیدل دبل چاله پاره دي اوتاسو هغه کورونه وړان کړل چې ستاسو اوسیدل دهغې نه پرته بل ځای کې نشته، دا کورونه په منډاکې دیوبل نه دمخکې کیدو دي، دلته عملونه امانت کینودل کېږي، دادپتې تخم دی، دادعبرتونو محل دی، دجنت په باغیچو کې یوه باغیچه ده، یاددو زخ په کندو کې یوه کنده ده. (دا اخري فقره د حدیث پاک یوه جمله ده.)^(۱)

[المسئلة التاسعة: وهی قول السائل: ما الاسباب التي يعذب بها اصحاب القبور؟ جوابها من وجهين: مجمل ومفصل، اما المجمل فانهم يعذبون على جهلهم بالله، واضاعتهم لامره، وارتكابهم لمعاصيه، فلا يعذب الله روحا عرفته واجتهه وامثلت امره واجتنب فيه، ولا بدنا كانت فيه ابدا فان عذاب القبر وعذاب الآخرة اثر غضب الله وسخطه على عبده، فمن لغضب الله واسخطه في هذه الدار ثم لم يتب ومات على ذلك كان له من عذاب البرزخ بقدر غضب الله وسخطه عليه، فمستقل ومستكثر، ومصدق، ومكذب. واما الجواب المفصل: فقد اخبر النبي صلى الله عليه وسلم عن الرجلين اللذين رأهما يعذبان في قبورهما يعيش احدهما بالنميمة بين الناس ويترك الآخر الاستبراء من البول، فهذا ترك الطهارة الواجبة، وذلك ارتكب السبب الموقع للعداوة بين الناس بلسانه وان كان صادقا، وفي هذا تنبيه على ان الموقع بينهم العداوة بالكذب والزور والبهتان اعظم عذابا، كما ان في ترك الاستبراء من البول تنبيها على ان من ترك الصلاة التي الاستبراء من البول بعض واجبا وشروطها فهو اشد عذابا، وفي حديث شعبة اما احدهما فكان ياكل لحوم الناس فهذا مغتاب وذلك غام، وقد تقدم حديث ابن مسعود رضى الله عنه في الذي ضرب سوطا امتلا القبر عليه به نارا، لكونه صلى صلاة واحدة بغير طهور ومر على مظلوم فلم ينصره. وقد تقدم حديث سمرة في صحيح البخاري في تعذيب من يكذب الكذبة فبلغ الآفاق، وتعذيب الزناة والزاني، وتعذيب آكل الربا، كما شاهدتهم النبي صلى الله عليه وسلم في البرزخ. وتقدم حديث ابي هريرة رضى الله عنه الذي فيه رضخ رؤوس الاقوام بالصخر لتشاقل رؤوسهم عن الصلاة، والذين يسرحون بين الضريع والزقوم لتركهم.... [بقية حاشية به راروانه صفحه...]

... بقيه د تير مخ] ... زكاة اموالهم، والذين ياكلون اللحم المنتن الخبيث لزناسهم، والذين تقرض شفاهم بمقاريض من حديث لقيامهم في الفتن بالكلام والخطب. وتقدم حديث ابي سعيد وعقوبة ارباب تلك الجرائم فمنهم من بطونهم امثال البيوت وهم على سابلة آل فرعون وهم اكلة الربا، ومنهم من تفتح افواههم فيلقمون الجمر حتى يخرج من اسفلهم وهم اكلة اموال اليتامى، ومنهم المعلقات بشديهن وهن الزواني، ومنهم من تقطع جنوهم ويضعون لحومهم وهم المغتابون، ومنهم من لهم اظفار من نحاس يخمشون وجوههم وصدورهم وهم الذين يغمتون اعراض الناس. وقد اخبرنا النبي صلى الله عليه وسلم عن صاحب الشملة التي غلبها من المغنم انها تشتغل عليه نارا في قبره هذا وله فيها حق، فكيف بمن ظلم غيره مالا حق له فيه، فعذاب القبر عن معاصي القلب، والعين، والاذن، والفم، واللسان، والبطن، والفرج، واليد، والرجل، والبدن كله، فالنمام، والكذب، والمغتاب، وشاهد الزور، وقاذف الحصن، والموضع في الفتنة، والدعي الى البدعة، والقائل على الله ورسوله مالا علم له به، والمجازف في كلامه، واكل الربا، واكل اموال اليتامى، واكل السحت من الرشوة والبرطيل ونحوهما، واكل مال اخيه المسلم بغير حق او مال المعاهد، وشارب المسكر، واكل لقمة الشجرة الملعونة والزاني، واللوطي، والسارق، والخائن، والغادر، والمخادع، والماكر، واخذ الربا ومعصية وكاتبه وشاهدها، والخلل والخلل له، والمختال على اسقاط فرائض الله وارتكاب محارمه، ومؤذى المسلمين ومتبع عوراتهم، والحاكم بغير ما انزل الله، والمفتي بغير ما شرع الله، والمعين على الاثم والعدوان، وقاتل النفس التي حرم الله، والملحد في حرم الله، والمعتل لحقائق اسماء الله وصفاته الملحد فيها، والمقدم رايه وذوقه وسياسته على سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم، والنائحة والمستمع اليها، ونواحو جهنم وهم المغنون الغناء الذي حرمه الله ورسوله والمستمع اليهم، والذين يبنون المساجد على القبور، ويوقدون عليها القناديل والسرچ، والمطففون في استيفاء مالهم اذا اخذوه وهضم ما عليهم اذا بذلوه، والجبارون، والمتكبرون، والمراؤون، والهمازون للمازون، والطاعون على السلف، والذين ياتون الكهنة والمنجمين والعرافين فيسالونهم ويصدقونهم، واعوان الظلمة الذين قد باعوا آخرتهم بدنيا غيرهم، والذي اذا خوفته بالله وذكرته به لم يرعو ولم يترجر فاذا خوفته بمخلوق مثله خاف وارعوى وكف عما هو فيه، والذي يهدم بكلام الله ورسوله فلا يهتدى ولا يرفع به راسا فاذا بلغه عن من يحس به الظن ممن يصيب ويخطيء عض عليه بالنواجذ ولم يخالفه، والذي يقرأ عليه القرآن فلا يؤثر فيه، وربما استقل به فاذا سمع قرآن الشيطان ورقية الزنا ومادة النفاق طاب سره، وتواجد وهاج من قبله دواعي الطرب وود ان المغنى لايسكت، والذي يحلف الله ويكذب فاذا حلف بالبندق او برئ من شيخه او قريبه او سراويل الفتوة او حياة من يحبه ويعظمه من المخلوقين لم يكذب ولو هدد وعوقب، والذي يفتخر بالمعصية ويتكبر بها بين اخوانه واضرايه وهو المجاهر، والذي لاتامنه على مالك وحرمتك، والفاحش اللسان البذي، الذي تركه الخلق اتقاه شره وفحشه، والذي يؤخر الصلاة الى آخر وقتها وينقرها ولا يذكر الله فيها الا قليلا، ولا يؤدى زكاة ماله طيبة بها نفسه، ولا يحج مع قدرته على الحج، ولا يؤدى ما عليه من الحقوق مع قدرته عليها، ولا يتورع من لحظة ولا لفظة ولا آكلة ولا خطوة ولا يبالي بما حصل من المال من حلال او حرام، ولا يصل رحمه، ولا يرحم المسكين، ولا الارملة ولا اليتيم ولا الحيوان البهيم، بل يدع اليتيم ولا يحض على طعام المسلمين، ويراني للعالمين ويمنع الماعون، ويشغل بعيوب الناس عن عيبه، وبذنوبهم عن ذنبه، فكل هؤلاء وامثالهم يعذبون في قبورهم بهذه الجرائم بحسب كثرتها وقلتها وصغورها وكبرها. ولما كان اكثر الناس كذا لك كان اكثر اصحاب القبور معذبين، والفائز منهم قليل، فظواهر القبور تراب وبواطنها حسرات، وعذاب، وظواهرها بالتراب والحجارة المنقوشة مبنيات وفي باطنها الدواهي والبلبات تغلى بالحسرات كما تغلى القدور بما فيها، ويحق لها وقد حيل بينها وبين شهواتها. [بقية حاشيه به راروانه صفحه

د ابن قيم رحمه الله د عبارت ترجمه ختمه شوه.

د قبر د عذاب باره کې يوڅو خواستونه

۱: د الله تعالى پناه! د قبر د عذاب منظره پرزيات دردور کونکې او وپرونکې دى، بندگانوته پکار دي چې دخپل قبر نه غافله کيږي اوداسې څه دا کار ونه کړي، چې دهغه په وجه باندې ورته د قبر عذاب ورکړل شي، حديث کې دي چې امير المؤمنين حضرت عثمان رضي الله عنه به کله قبر باندې تيږيده، نودومره به يې وژړل چې ږيره مبارکه به يې لنده شوه، عرض ورته وشو، چې د جنت او دوزخ په ذکر باندې تاسو دومره نه ژاړئ، څومره چې قبر باندې ژاړئ؟ ويې فرمايل، چې: ماد حضور ﷺ دا وينا پخپله اوريدله ده، چې:

ان القبر اول منزل من منازل الاخرة! فان نجى منه، فما بعده ايسر منه، ان لم ينج منه فما بعده اشد منه! قال: وقال رسول الله ﷺ: ما رايتم منظر اقط الا والقبر افظع منه! رواه الترمذى وابن ماجه. (مشکوٰه ص ۲۶) **ترجمه:** قبر د آخرت په منزلو کې يو منزل دى، که چېرې له دې نه خلاصى وموندل شوه، نوان شاء الله نور منزلونه به اسان وي او که چېرې دې نه خلاصى ونه موندل شو، نو نور منزلونه به دې نه هم مشکل وي او حضور ﷺ فرمايلي دي چې ماد قبر نه زيات وپرونکې منظر بل نه دى ليدلى.

صحيح بخاري او صحيح مسلم کې د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دى چې:

ان يهودية دخلت عليها فذكرت عذاب القبر، فقالت لها: اعاذك الله من عذاب القبر! فسالت عائشة رسول الله ﷺ عن عذاب القبر، فقال: نعم! عذاب القبر حق. قالت عائشة: فما رايتم رسول الله ﷺ بعد صلى صلوة الاتعوذ بالله من عذاب القبر. متفق عليه. (مشکوٰه ص ۲۵)

ترجمه: يوه يهودى ښځه ماته راغله، هغې حضرت عائشه رضي الله عنها ته دعا وکړه، چې الله تعالى دې تاته د قبر د عذاب نه پناه درکړي حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې: ماد هغې يهودى ښځې قيصه حضور ﷺ ته ذکر کړه، نو ويې فرمايل چې: بالکل! د قبر عذاب حق دى حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې: مانه دي ليدلي دهغې واقعي نه وروسته چې حضور ﷺ داسې لمونځ کړى وي په کومې کې چې د قبر د عذاب نه پناه نه وي غوښتي.

... بقيه د تير مخ] ... وامانيها، تالله لقد وعظت فما تركت لواعظ مقالا، ونادت: يا عمار الدنيا! لقد عمرتم دارا موشكلة بكم زوالا وخربتم دارا انتم مسرعون اليها انتقالا. عمرتم بيوتا لغيركم منافعها وسكنها، وخربتم بيوتا ليس لكم مساكن سواها، هذه دار الاستباق ومستودع الاعمال وبذر الذرع، وهذه محل للعب رياض الجنة او حفر من حفر النار. (كتاب الروح ص: ۱۰۷ تا ۱۱۰ طبع دار الكتب العلمية بيروت)۔

د حضرت عائشې رضي الله عنها وينا ده چې:

ويل لاهل المعاصي من اهل القبور! تدخل عليهم في قبورهم حيات سودا، اودهم حية عند راسه وحية عند رجليه، تقرصانه حتى يلتقياني وسطه فذالك العذاب في البرزخ الذي قال الله تعالى: ومن ورائهم برزخ الى يوم يبعثون. (تفسير ابن كثير ج ٤ ص ٤٩٣)

ترجمه: قبرونو کې د گناهگارو له پاره هلاکت دی، تورماران دهغوی قبرونوته داخل شي، یو مار د سر طرف نه اوبل دپنښود طرف نه، د دواړو طرفونو نه مړي ته ټکونه ورکوي، تردې پورې چې مینځ کې دواړه یوځای شي (او مړی دوه ټکړې کړي) وروسته دادبرزخ هغه عذاب دکوم باره کې چې الله تعالی فرمایلي دي اودهغوی په مینځ کې یوه پرده ده، دهغې ورځې پورې په کومه ورځ به چې خلک پورته کیږي.

٢: دقبردعذاب تعلق بلې دنیا سره دی، کومې ته چې برزخ ویل کیږي او الله تعالی ددې دنیاوالونه پرده کې ساتلی دی، دحضور صلی الله علیه و آله وينا ده:

ان هذه الامة تبتلى في قبورها، فلولا ان لاتدافنوا لدعوت الله ان يسبعكم من عذاب القبر الذي اسبع منه. (صحيح مسلم ج ٢ ص ٢٨٦)

ترجمه: قبرونو کې قبروالوته عذاب ورکول کیږي او که چیرې داویره نه وای، نومابه الله تعالی ته دعا کړې وه چې هغوی تاسو باندې هم دقبرعذاب اورولی وای. (صحيح مسلم ج ٢ ص ٢٨٦)

خو الله تعالی دبنده گانود عبرت له پاره کله کله دقبرعذاب هغوی ته وښيي (څنگه چې یوڅو واقعات پورته تیر شوي دي) واقعه داده چې که چرې داسې قسمه واقعات جمع شي، نوغټ کتاب ترې جوړیدای شي.

٣: دقبردعذاب نه دبچ کېدوله پاره دیوڅو کارونواهتمام کول پکار دي:

اول: دهغه ټولو کارونو نه ځان ساتل پکار دي، کوم چې دقبردعذاب ذریعه جوړیږي اودکومې خلاصه چې پورته دابن قیم رحمه الله په کلام کې تیره شوې ده، مطلب داچې ددې ټولو گناهونو نه دبچ کېدو کوشش پکار دی.

دویم: څومره کوتاهي او گناهونه چې اوسه پورې شوي دي، دزړه اخلاص سره دهغې نه توبه وکړل شي اوکوم حقوق چې زمونږ په ذمه دي، هغه اهتمام سره ادا شي، که چاته موتکلیف رسولی وي، نوچې دهغه معافي وغوښتل شي، غرض داچې انسان دې هروخت په دې کوشش کې وي چې کله هغه دې دنیانه رخصت شي، نو حقوق الله او حقوق العباد کې دهغه په ذمه هیڅ نه وي.

دويم: د قبر د عذاب نه د پناه غوښتلو اهمتمام وکړل شي، پورته د حضرت عائشې رضي الله عنها حديث تير شوی دی، چې حضور صلی الله علیه و آله به هر لمونځ کې د قبر د عذاب نه پناه غوښتلو اهمتمام او التزام کاو. **عن ابی هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه و آله: اذا فرغ احدكم من التشهد الاخر فليتعوذ بالله من اربع: من عذاب جهنم، ومن عذاب القبر، وفتنة البحياء والمبات، ومن شر المسيح الدجال، رواه مسلم.** (مشکوٰۃ ص ۸۷)

ترجمه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه د حضور صلی الله علیه و آله وينا نقل کوي چې، کله تاسو کې څوک داخري التحيات نه فارغ شي، نو د څلوروشيانونه دې پناه غواړي: د دوزخ د عذاب نه، د قبر د عذاب نه، د ژوند اود مرگ د فتنې نه، اود مسيح د جال د فتنې نه. حضرت ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې، نبي کریم صلی الله علیه و آله صحابه کرامو رضي الله عنهم ته به يې دا دعا داسې ښودله، څنگه به يې چې ورته د قران سورت ښودلو، فرمايل به يې چې دادعا غواړئ: **اللهم اني اعوذ بك من عذاب جهنم، واعوذ بك من عذاب القبر، واعوذ بك من فتنة المسيح الدجال، واعوذ بك من فتنة البحياء والمبات، رواه مسلم.** (مشکوٰۃ ص ۸۷)

ترجمه: اي الله! زه ستا په ذات سره پناه غواړم، د دوزخ له عذاب نه اوزه ستا په ذات سره پناه غواړم د قبر له عذاب نه اوستا په ذات سره پناه غواړم د دجال مسيح د فتنې نه اود ژوند او د مرگ د فتنې نه.

څلورم: ويده کېدونه مخکې د سورت تبارک الذی (الملک) لوستلو اهمتمام وکړل شي، حديث شريف کې فرمايل شوي دي چې: دادقبر د عذاب نه ساتل کوي، يوبل حديث کې دي: **عن جابر رضي الله عنه، ان النبي صلی الله علیه و آله كان لا ينام حتى يقرأ الم تنزيل وتبارک الذی بيده الملك، رواه احمد والترمذی والدارمی.** (مشکوٰۃ ص ۱۸۸)

ترجمه: د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دی، فرمايي چې در رسول الله صلی الله علیه و آله معمول و چې دويده کېدونه مخکې به يې الم تنزيل او تبارک الذی بيده الملك سورتونه لوستل.

له مرگ نه وروسته دمري تاثرات

سوال: د مرگ نه وروسته د غسل جنازې او دفن کېدو پورې انساني روح باندې څه تيريري؟ دهغه څه احساس وي؟ ايا هغه خپلوان ويني او دهغوی ژړا فرياد اوري؟ جسم مسح کولو نه هغه ته تکليف وي او که نه؟

جواب: د مرگ نه وروسته انسان يو بل جهان ته ورسېږي چې هغه ته برزخ وايي دهغه ځای پوره حالات په دې دنيا کې پېژندل ممکن نه دي، له دې وجې نه خو ټول کيفيات ښودل شوي

دي او نه انسان د دې د معلومولو مكلف دى، خو خومره چې موږ پوهيدلى شو عبرت له پاره هغه بيان شوي دي څنگه چې په يو حديث كې ارشاد دى چې مړى هغه څوك پېژني چې غسل وركوي، څوك چې هغه پورته كوي، څوك چې هغه ته كفن وركوي او څوك چې هغه قبر ته كوزوي. (مسند احمد معجم اوسط طبراني).^(۱)

په يوبل حديث كې دي چې كله جنازه پورته كيږي، نو كه چېرې نيك وي، نو وايي چې ما زړ زړيو سئ او كه نيك نه وي، نو وايي هاى بد قسمتي! تاسو ما چېرته وړئ. (صحيح بخارى و صحيح مسلم).^(۲)

يوبل حديث كې دي چې كله خلك دمړي جنازه واخلي او درې قدمه لاړ شي، نو هغه وايي: اي وروڼو! اي زمالاش پورته كونكو! گورئ! دنيا تاسو ته دوكه درنكړي، څنگه يې چې ماته دوكه راكړه او هغه تاسو د لوبو شى جوړ نه كړى، څنگه يې چې ما د لوبو شى جوړ كړ، ما چې څه پريښودل او روان يم هغه خوبه د وارثانو په كار راځي، خو بدله وركونكي مالك به د قيامت په ورځ په دې باره كې ماسره خصومت كوي او د هغه حساب او كتاب به زمانه اخلي، هاى افسوس! چې تاسو مې رخصتوئ او يواځې مې پرېږدئ. (ابن ابى الدنيا فى القبر).^(۳)

په يوبل حديث كې دي (چې د ضعيف سند سره ابن عباس رضي الله عنه نه مروى دى) چې مړى هغه ته غسل وركونكي پېژني او خپلو پورته كونكو ته قسمونه وركوي كه چېرې هغه ته د خوشالۍ او كشمالو او د جنت نعيم زيرى شوى وي، نو وايي چې ماته بېړه سره يوسئ او كه چېرې هغه ته د جهنم خراب خبر ور كړل شوى وي، نو وايي چې خداى له پاره ماته وړئ. (ابوالحسن بن براء. كتاب الروضة).^(۴)

دا ټول روايتونه د حافظ سيوطي رحمه الله د "شرح صدور" نه اخيستل شوي دي.

[۱] اخرج احمد والطبراني فى الاوسط وابن ابى الدنيا والمروزي وابن منده عن ابى سعيد الخدرى ان النبى صلى الله عليه وسلم قال: ان الميت يعرف من يغسله ويحمله ويكفنه ومن يدليه فى حفرة. (شرح الصدور ص: ۹۴، باب معرفة الميت من يغسله طبع دار الكتب العلمية بيروت، ايضا الحاوى للفتاوى ج: ۲ ص: ۱۷۱ طبع دار الكتب العلمية، بيروت)

[۲] كان النبى صلى الله عليه وسلم يقول: اذا وضعت الجنازة واحتملها الرجال على اعناقهم، فان كانت سالحة قالت: قدموى، وان كانت غير سالحة قالت: لاهلها: يا ويلها اين تذهبون بها؟... الخ. (صحيح بخارى ج: ۱ ص: ۱۷۶، باب قول الميت وهو على الجنازة قدموى، ايضا شرح الصدور ص: ۹۶ وطبع دار الكتب العلمية، بيروت)

[۳] وخرج ابن ابى الدنيا فى القبر، عن عمر بن الخطاب رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من ميت يوضع على سريره فيخطى به ثلاث الا تكلم بكلام يسمعه من شاء الله الا الثقلين الانس والجن، يقول: يا اخوتاه! ويا حملة نعشاه! لا تغرنكم الدنيا كما غرتنى، ولا يلعن بكم كما لعن بى، خلفت ما تركت لورثتى، والديان يوم القيامة يخاصمنى ويخاصى، وانتم تشيعون وتدعونى. (شرح الصدور ص: ۹۶، باب معرفة الميت من يغسله).

[۴] وخرج ابوالحسن بن براء فى كتاب الروضة بسند ضعيف عن ابن عباس عن النبى صلى الله عليه وسلم قال: ما من ميت يموت الا وهو يعرف غاسله، ويناشد حامله ان كان بشر بروح وريحان وجنة نعيم ان يعجله، وان كان بشر بزل من حميم وتصلية جحيم ان يحبس. (شرح الصدور ص: ۹۴، باب معرفة الميت من يغسله)

❖ د اخيرت جزا او جزا ❖

د حشر په ورځ د محمد ﷺ د شفاعت تفصيل

سوال: د حشر په ورځ د نبی ﷺ د امت د شفاعت تفصیلات څه دي؟

جواب: د دې تفصیلاتو لیکلو له پاره، خوږو دفتر پکار دی مختصراً چې د شفاعت به څو صورتونه وي:

اول: شفاعت کبرا، دا یوازې د نبی کریم ﷺ سره خاص دی، قیامت په ورځ چې کله دخلکو په حساب کتاب کې ځنډ راشي، نو خلک به ډیر زیات پریشان وي، خلک به ووايي چې موږ دې دوزخ ته وغورځول شو، خو چې له دې پریشاني نه نجات راکړل شي، دغه وخت به خلک دخپلو عالمانو نه د دې مسئلې د حل کولو پوښتنه وکړي، د علماء کراموله طرفه به فتوا ورکړل شي چې د دې له پاره دې د یو نبی په ذریعه سفارش وکړل شي، خلک به علی الترتیب سیدنا آدم ﷺ، نوح ﷺ، ابراهیم ﷺ، موسی ﷺ او سیدنا عیسی ﷺ ته ورشي، خو دا ټول حضرات به معذرت وکړي او دخپل ځان نه وروسته پیغمبر باندې به حواله ورکوي.^(۱)

[۱] قوله: (والشفاعة التي ادخرها لهم حق، كما روي في الاخبار) ش: الشفاعة انواع منها ما هو متفق عليه بين الامة، ومنها ما خالف فيه المعتزلة ونحوهم من اهل البدع. النوع الاول: الشفاعة الاولى، وهي العظمى، الخالصة نبينا صلى الله عليه وسلم من بين سائر اخوانه من الانبياء والمرسلين، صلوات الله عليهم اجمعين في الصحيحين وغيرهما عن جماعة من الصحابة، رضى الله عنهم اجمعين، احاديث الشفاعة. منها: عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: اتى رسول الله صلى الله عليه وسلم بلحم، فدفع اليه منها الذراع، وكانت تعجبه، فنهس منها فمسة، ثم قال: اناسيد الناس يوم القيامة، وهل تدرون لم ذلك؟ يجمع الله الاولين والآخرين في صعيد واحد، فيقول بعض الناس لبعض: الاترون الى ما انتم فيه؟ الاترون الى ما قد بلغكم؟ الا تنظرون من يشفع لكم الى ربكم؟ فيقول بعض الناس لبعض: ابوكم آدم، فياتون آدم، فيقولون: يا آدم! انت ابوالبشر، خلقتك الله بيده، ونفخ فيك من روحه، وامر الملائكة فسجدوا لك، فاشفع لنا الى ربك، الاترى الى ما نحن فيه؟ الاترى ما قد بلغنا؟ فيقول آدم: ان ربي قد غضب اليوم غضباً لم يغضب قبله مثله، ولن يغضب بعده مثله، وانه هانى عن الشجرة فعصيته، نفسى، نفسى، نفسى! نفسى! اذهبوا الى غيرى، اذهبوا الى نوح. فياتون نوحاً، فيقولون: يا نوح! انت اول الرسل الى اهل الارض، وسماك الله عبداً شكوراً، فاشفع لنا الى ربك، الاترى الى ما نحن فيه؟ الاترى ما قد بلغنا؟ فيقول نوح: ان ربي قد غضب اليوم غضباً لم يغضب قبله مثله، ولن يغضب بعده مثله، وانه كانت لى دعوة دعوت بها على قومي، نفسى، نفسى! نفسى! اذهبوا الى غيرى، اذهبوا الى ابراهيم. فياتون ابراهيم، فيقولون: يا ابراهيم! انت نبى الله وخليفه من اهل الارض، الاترى الى ما نحن فيه؟ الاترى ما قد بلغنا؟ فيقولون: ان ربي قد غضب اليوم غضباً لم يغضب قبله مثله، ولن يغضب بعده مثله، وذكر كذبة، نفسى، نفسى، نفسى! اذهبوا الى غيرى، اذهبوا الى موسى. فياتون موسى، فيقولون: يا موسى! انت رسول الله، اصطفاك الله برسالاته وبتكليمه على الناس، اشفع لنا الى ربك، الاترى ما نحن فيه؟ الاترى ما قد بلغنا؟ فيقول لهم موسى: ان ربي [بقية حاشيه په راروانه صفحه...

دمسند ابوداود طيالسي (ص ٣٥٤ مطبوعه حيدرآباد دکن) په روايت کې دي چې سيدنا عيسيٰ عليه السلام به شفاعت غوښتونکو ته وفرمايي: "داوښي! چې که چېرې په يو لوبښي باندې مهر لگيدلی وي، نو ترڅو چې مهر پرانستل شوی نه وي دهغه لوبښي دننه شی راويستل کيږي." هغوی به عرض وکړي نه ا عيسيٰ عليه السلام به وفرمايي چې "بيا محمد ﷺ نن دلته موجود دی، دهغه په خدمت کې حاضر شئ".

غرض دا چې حضرت عيسيٰ عليه السلام به د محمد ﷺ په خدمت کې د حاضري مشوره ورکړي او بيا به خلک د نبي عليه السلام په خدمت کې درخواست وکړي هغه ﷺ به ددوی درخواست قبول کړي او د شفاعت له پاره به مقام محمود باندې ودرېږي او الله تعالیٰ به يې شفاعت قبول کړي، دې ته شفاعت کبرا ويل کيږي، ځکه چې ددې فائده به ټولو امتونو او ټولو اولينو او اخريو ته وي او د ټولو حساب به شروع شي.^[١١]

دويم: ځينې حضرات به د نبي کریم ﷺ په شفاعت له حساب پرته جنت ته داخل شي.^[١٢]

دويم: ځينې خلک چې دخپلې بد عملي له وجې به د دوزخ مستحق وي هغوی به له عذاب پرته جنت ته داخل کړل شي، دا شفاعت به نبي عليه السلام ته او دهغه ﷺ په طفيل به د الله په دربار کې نورو مقبولانو ته نصيب وي.^[١٣]

... بقيه د تير مخ] ... قد غضب اليوم غضباً لم يغضب قبله مثله، ولن يغضب بعده مثله، وإن قتلت نفساً لم أرم بقتلها، نفسي، نفسي، نفسي! اذهبوا إلى غيري، اذهبوا إلى عيسى. فيأتون عيسى، فيقولون: يا عيسى! أنت رسول الله وكلمته القاها إلى مريم وروح منه، قال: هكذا هو، وكلمت الناس في المهدي، فاشفع لنا إلى ربك، ألا ترى مانحن فيه؟ ألا ترى ما قد بلغنا؟ فيقول لهم عيسى: إن ربي قد غضب اليوم غضباً لم يغضب قبله مثله، ولن يغضب بعده مثله، ولم يذكر له ذنباً، اذهبوا إلى غيري، اذهبوا إلى محمد صلى الله عليه وسلم، فيأتون، فيقولون: يا محمد! أنت رسول الله، وخاتم الأنبياء، غفر الله لك ذنبك، ما تقدم منه وما تأخر، فاشفع لنا إلى ربك، ألا ترى إلى مانحن فيه؟ ألا ترى ما قد بلغنا؟ فاقوم، فأتى تحت العرش، فاقع ساجداً لربي عز وجل، ثم يفتح الله على ويلهمني من محامده وحسن الثناء عليه شيئاً لم يفتحه على أحد قبلي، فيقال: يا محمد! ارفع راسك، سل تعطه، اشفع تشفع، فاقول: يا رب امتي امتي! يا رب امتي امتي! فيقول: ادخل من امتك من لا حساب عليه من الباب الأيمن من ابواب الجنة، وهم شركاء الناس فيما سواه من الابواب، ثم قال: والذي نفسي بيده! لما بين مصراعي من مصاريع الجنة كما بين مكة وهجر، او كما بين مكة وبصرى أخرجاه في صحيحين واللفظ لامام أحمد شرح عقيدة الطحاوية ص ٢٥٢، ٢٥٤ - ايضاً بخاري ص: ١١٨٨ طبع قديمي الرد على الجهمية -

[١] ايضاً پورتنی حواله -

[٢] النوع الخامس: الشفاعة في اقوام ان يدخلوا الجنة بغير حساب، ويحسن ان يستشهد لهذا النوع بحديث عكاشة بن محصن، حين دعاه رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يجعله من السبعين الفا الذين يدخلون الجنة بغير حساب، والحديث مخرج في الصحيحين. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ٢٥٧ قوله والشفاعة حق) -

[٣] النوع شفاعته صلى الله عليه وسلم في اقوام تساوت حسناتهم وسيئاتهم فيشفع فيهم ليدخلوا الجنة، وفي اقوام أخرى قد امرهم الى النار، ان لا يدخلوها. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ٢٥٧) -

څلورم: کوم گنهگاران چې دوزخ ته داخل شوي وي، هغوی به د نبي کریم ﷺ، د حضرات انبياء کرام عليهم السلام، د ملائکو او د ايمان والاوو په شفاعت سره جنت کې داخل کړل شي، ددې ټولو حضراتو د شفاعت نه وروسته به الله تعالی دا (لااله الا الله) والا ټول د دوزخ نه راوباسي (دابه گویا د ارحم الراحمين شفاعت وي) او په دوزخ کې به یوازې کافران پاتې شي.^(۱)

[النوع الثامن: شفاعته في اهل الكبائر من امته، فمن دخل النار، فيخرجون منها، وقد تواترت بهذا النوع الاحاديث، وهذه الشفاعة تشاركه فيها الملائكة والنبيون والمؤمنون ايضا، وهذه الشفاعة تتكرر منه صلى الله عليه وسلم اربع مرات، ومن احاديث هذا النوع، حديث انس ابن مالك رضى الله عنه، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: شفاعتي لاهل الكبائر من امتي، رواه الامام احمد رحمه الله، وروى البخاري رحمه الله في كتاب التوحيد..... فقال: يا ابا حمزة! هؤلاء اخوانك من اهل البصرة، جاؤوك يسالونك عن حديث الشفاعة، فقال: حدثنا محمد صلى الله عليه وسلم، قال: اذا كان يوم القيامة، ماج الناس بعضهم في بعض، فياتون آدم، فيقولون: اشفع لنا الى ربك، فيقول: لست لها، ولكن عليكم بابراهيم، فانه خليل الرحمن، فياتون ابراهيم، فيقول: لست لها، ولكن عليكم بموسى، فانه كليم الله، فياتون موسى، فيقول: لست لها، ولكن عليكم بعيسى، فانه روح الله وكلمته، فياتون عيسى، فيقول: لست لها، ولكن عليكم بمحمد صلى الله عليه وسلم، فياتوني، فاقول: انالها، فاستاذن على ربي فيؤذن لي، ويلهمني محامدا حمده بما، لا تحضرني الآن، فاحمد بتلك المحامد، وخرله ساجدا، فيقال: يا محمد! ارفع راسك، وقل يسمع لك، واشفع تشفع، وسل تعط، فاقول: يارب امتي! فيقال: انطلق فاخرج منها من كان في قلبه مثقال شعيرة من ايمان، فانطلق فافعل، ثم اعود فاحمده بتلك المحامد، ثم خرله ساجدا، فيقال: يا محمد! ارفع راسك، وقل يسمع لك، وسل واشفع تشفع، وسل تعط، فاقول: يارب امتي! انطلق فاخرج منها من كان في قلبه مثقال ذرة او خردلة من ايمان، فانطلق فافعل، ثم اعود بتلك المحامد، ثم خرله ساجدا، فيقال: يا محمد! ارفع راسك، وقل يسمع لك، وسل تعط، واشفع تشفع، فاقول: يارب امتي! انطلق فاخرج منها من كان في قلبه ادنى ادنى مثقال حبة من خردل من ايمان، فاخرجه من النار، فانطلق فافعل. قال: فلما خرجنا من عند انس، قلت لبعض اصحابنا لو مررنا بالحسن، وهو متوار في منزل ابي خليفة، فحدثناه بما حدثنا به انس بن مالك، فاتيانه، فسلمنا عليه، فاذن لنا، فقلنا: يا ابا سعيد! جئناك من عند اخيك انس بن مالك، فلم نرمثل ما حدثنا في الشفاعة، فقال: هيه؟ فحدثناه بالحديث، فانتهي الى هذا الموضع، فقال: هيه؟ فقلنا: لم يزد لنا على هذا، فقل: لقد حدثني وهو جميع، منذ عشرين سنة، فما ادرى، انسى ام كره ان تتكلموا؟ فقلنا: يا ابا سعيد! فحدثنا، فضحك وقال: خلق الانسان عجولا! ما ذكرته الا وانا اريد ان احدثكم، حدثني كما حدثكم به، قال: ثم اعود الرابعة، فاحمده بتلك المحامد، ثم خرله ساجدا، فيقال: يا محمد! ارفع راسك، وقل يسمع، وسل تعطه، واشفع تشفع، فاقول: يارب! انذن لي فيمن قال: لااله الا الله، فيقول: وعزتي وجلالي، وكبريائي وعظمتي، لا اخرجن منها من قال: لااله الا الله. وهكذا رواه مسلم. وروى الحافظ ابو يعلى عن عثمان رضى الله عنه، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يشفع يوم القيامة ثلاثة: الانبياء، ثم العلماء، ثم الشهداء. وفي الصحيح من حديث ابي سعيد رضى الله عنه مرفوعا، قال: فيقول الله تعالى: شفعت الملائكة، وشفع النبيون، وشفع المؤمنون، ولم يبق الا ارحم الراحمين، فيقبض قبضة من النار، فيخرج منها قوم لم يعملوا خيرا قط. الحديث. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۲۵۸-۲۶۰).

پنځم: ځينې خلکو له پاره په جنت کې د درجاتو پورته والي له پاره شفاعت وي.^(۱)

شپږم: ځينې کافرو له پاره به په دوزخ کې د عذاب دکم والي شفاعت وي.^(۲)
ددې ټولو شفاعتونو تفصيل په احاديثو کې راغلی دی.

د خدای په فيصله کې د شفاعت برخه

سوال: که چېرې د شفاعت په فيصله باندې اثر نه کېږي، نو ددې فائده معلومه نه ده او که چېرې دا په فيصله باندې اثر کوي، نو دا تصرف دی، له دې وجې د شفاعت په باره کې ستاسو جواب اطمینان ورکونکی نه دی.

جواب: "إِلَّا يَازْنَهُ" خوپه قران مجید کې دي^(۳) له دې وجې شفاعت بالاذن باندې ایمان راوړل، خو واجب شو^(۴)، پاتې د تصرف شک، نوکه چېرې حاکم دا وغواړي چې که چېرې ددې گنهگار شفاعت څوک وکړي، نودی به معاف شي، اگر چې هغه یې پخپله هم (پرتې د شفاعت نه) معاف کولی شي، خو په شفاعت کې د شفیع (سفارش) د مرتبې او د حاکم د عظمت اظهار مقصود وي، نو په دې کې اشکال څه دی؟

د قیامت په ورځ به د چا په نوم بلل کېږي

سوال: د قیامت په ورځ به میدان حشر کې د مور په نوم سره اواز کېږي او که د پلار په نوم سره؟
جواب: په یو روایت کې راځي چې خلکو ته به د قیامت په ورځ د مور په نوم سره اواز کېږي، خو دا روایت ډېر کمزوری بلکې غلط دی^(۵) ددې په مقابلې کې د صحیح بخاري شریف حدیث دی چې په هغې کې د پلار په نسبت سره د رابللو ذکر دی او همدا صحیح دی.^(۶)

[۱] النوع الرابع: شفاعة صلى الله عليه وسلم في رفع درجات من يدخل الجنة فيها فوق ما كان يقتضيه ثواب أعمالهم. (شرح العقدة الطحاوية ص: ۲۵۷، قوله الشفاعة حق، طبع المكتبة السلفية لاهور پاکستان)۔

[۲] النوع السادس: الشفاعة في تخفيف العذاب عمن يستحقه، كشفاعة في عمه أبي طالب ان يخفف عنه عذابه، ثم قال القرطبي في التذكرة: فان قيل: فقد قال تعالى: فما تنفعهم شفاعة الشافعين قيل له: لا تنفعه في الخروج من النار، كم تنفع عصاة الموحدين، الذين يخرجون منها ويدخلون الجنة. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۲۵۷)۔

[۳] مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ (البقرة: ۲۵۵)۔

[۴] قال القاضي عياض رحمه الله تعالى: مذهب اهل السنة جواز الشفاعة عقلا ووجوبها سمعا بصريح قوله تعالى: يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا، وقوله تعالى: وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَامَّا هُمَا وَبِخَيْرِ الصَّادِقِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... الخ. (شرح صحيح مسلم للنووي ج: ۱ ص: ۱۰۴)۔

[۵] يدعى الناس يوم القيامة بامهاتهم. اوگوری: الموضوعات لابن الجوزي ج: ۳ ص: ۲۴۲، ميزان الاعتدال ص: ۷۱۹، لسان الميزان لابن حجر ج: ۱ ص: ۱۰۶۹ طبع بيروت)۔

[۶] عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ان الغادر يرفع له لواء يوم القيامة يقال: هذا غدره فلان بن فلان. (صحيح البخاري ج: ۲ ص: ۹۱۲ باب ما يدعى الناس بأبائهم، طبع دارالسلام، بيروت)

د قيامت په ورځ به خلک د پلار په نوم رابلل کيږي

سوال: دروزنامه جنگ په جمعه ايډيشن کې، ستاسو مسائل اود هغه حل، مې ولوست. دا کالم زه باقاعده لولم، ددې کالم دلاندې تاسو د يو صاحب د سوال په جواب کې فرمايلي و. زه هغه جواب لږ وضاحت غواړم، هغه سوال دا و: ايا د قيامت په ورځ به د پلار په نوم اواز کيږي او که د مور په نوم؟

د ماشوم والي نه موږ اوږو چې د قيامت په ورځ به هر سړي ته د مور په نوم سره اواز کيږي، خو نن په اول ځل ماستاسو په حواله دا ولوستل چې د قيامت په ورځ به خلک د پلار په نسبت سره رابلل کيږي.

ستاسو په علم کې به وي چې د پخوا زمانې نه واخله تر نن پورې د دنيا په مختلفو ملکونو کې داسې باقاعده مرکزونه دي چېرته چې عصمت فروشي (په معاوضه زنا کونکي) او د ښځو خرڅولو ته د کاروبار درجه حاصله ده او داسې مرکزونو کې به ښکاره ده چې بچي پيدا کيږي، نو د داسې بچو پلار به د قيامت په ورځ څوک وي او په کوم ولدیت سره به هغه ته اواز کيږي؟ زما د محدود علم مطابق حضرت عيسى عليه السلام الله تعالی د مريم د بطن نه له پلار پرته پيدا کړ، کوم چې د الله د قدرت کرشمه ده، نو قدرمنده! لږ مې په دې خبره باندې پوه کړئ چې د قيامت په ورځ به حضرت عيسى عليه السلام د چا په ولدیت سره رابلل کيږي؟

واضح ده چې د ماشوم والي نه موږ په همدې وجه باندې دا اوږو چې د حضرت عيسى عليه السلام څوک پلارنشته هغه يوازې د مور اولاد دی له دې وجې د قيامت په ورځ به د حضرت عيسى عليه السلام له وجې نه ټول خلک د مور نسبت سره رابلل کيږي.

حضور والا! زما په دې ناقص ذهن کې راتلونکي ددې دوو سوالونو جواب راکړئ او زما په علم کې اضافه وکړئ.

جواب: عامه مشهوره خبره خو هم داده چې خلک به د قيامت په ورځ د ميندو په نسبت سره رابلل کيږي، خو دا خبره نه په قرآن مجيد کې راغلې ده، نه چېرته په قابل اعتماد حديث کې، بلکه ددې په مقابله کې په صحيح احاديثو کې راغلې دي چې خلک به د قيامت په ورځ دخپل پلار په نسبت سره رابلل کيږي.^(۱)

پاتې شوستاسو داسوال چې کوم بچي صحيح النسب نه دي يا دناواده شويو نه پيدا کيږي هغوی به د چا نسبت سره رابلل کيږي؟ ددې جواب دادی چې د دنيا په ټولو قومونو کې بچي د پلار طرف ته منسوبيږي او فلانکې د فلانکې زوی ويل کيږي، خو دلته به پلار ه ماشومانو سره کله هم څه اعتراض نه دی شوی زيات نه زيات دا ويل کيږي چې د داسې

[۱] عن أبي الدرداء رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: انكم تدعون يوم القيامة باسمائكم واسماء آبائكم فاحسنوا اسمائكم. (ابوداؤد ج: ۲ ص: ۳۲۰، كتاب الادب، باب في تغيير الاسماء)۔

ماشومانو نسب مورته منسوبیږي، دغه شان په قیامت کې به همداسې ماشومان دهغوی میندو ته منسوبیږي او د کومو بچودنوم شهرت چې په دنیا کې د پلار سره و، هغه دهغه مشهور پلار طرف ته منسوبیږي، والله اعلم.

او د حضرت عیسیٰ عليه السلام نسبت خوپه دنیا کې هم دهغه مور یې بی مریم سره و او ده ته څنگه چې په قران کریم کې ځای په ځای عیسیٰ بن مریم ویل شوي دي، د قیامت په ورځ به هم دهغه دغه نسبت قائم پاتې وي، څنگه چې د قیامت په ورځ به د حضرت عیسیٰ عليه السلام نه کوم سوال او جواب وي، قران کریم هغه هم ذکر کړی دی او هغه یې د "یا عیسیٰ ابن مریم" سره مخاطب کړی دی^{۱۱} او دا خصوصیت یوازې حضرت عیسیٰ عليه السلام ته حاصل دی چې په دنیا او قیامت کې به د هغه نسبت مور طرف ته کیږي، دې ته له دې خبرې ته نور هم زیات تقویت موجود یري چې د قیامت په ورځ به حضرت عیسیٰ عليه السلام دمور په نوم سره رابلل کیږي، پاتې نور هیڅوک به هم دمور په نوم نه رابلل کیږي، د دې له پاره چې دهغه خصوصیت معلوم شي. په هر حال دا حدیث نبویه او د قران مجید نه د دې خبرې ثبوت دی چې د قیامت په ورځ به دخلکو نسبت پلار طرف ته وي.

د مرګ نه وروسته او د قیامت په ورځ د عملونو تول

سوال: جناب مفتي صاحب ایا دا صحیح دي چې دمحشر په ورځ به زموږ صغیره او کبیره ګناهونه دمیزان په تله تلل کیږي او دچاتله چې زیاته یا کمه شي دهغه مطابق به د جزا او سزا مستحق وي؟

جواب: د قران کریم ایتونو او په صحیح احادیثو کې دا اعمالو تول کېدل ذکر شوي دي، په هغه میزان کې به دایمان او کفر وزن کیږي^{۱۲} اوبیا به د خاصو مومنانو له پاره په یوه تله کې

[۱] وَاذْ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ءَأَلْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ الْهَيْبِ مِنْ دُونِ اللَّهِ (المائدة : ۱۱۶)۔

[۲] و قوله: والميزان، ای و نوزن بالميزان، قال تعالى: (ونضع الموازين القسط ليوم القيمة، فلا تظلم نفس شيئا، وان كان مثقال حبة من خردل اتينا بها، وكفى بنا حاسبين) الانبياء: ۴۷. وقال تعالى: (فمن ثقلت موازينه فاؤلئك هم المفلحون، ومن خفت موازينه فاؤلئك الذين خسروا انفسهم في جهنم خلدون) المؤمنون: ۱۰۳-۱۰۴، قال القرطبي: قال العلماء: اذا انقضى الحساب كان بعده وزن الاعمال لان الوزن للجزاء، فينبغي ان يكون بعد المحاسبة، فان المحاسبة لتقرير الاعمال والوزن لاطهار مقاديرها ليكون الجزاء بحسبها، قال: وقوله تعالى: (ونضع الموازين القسط ليوم القيمة) الانبياء: ۴۷، يحتمل ان يكون ثم موازين متعددة توزن فيها الاعمال، ويحتمل ان يكون المراد الموزونات، فجمع باعتبار تنوع الاعمال الموزونة، والله اعلم. والذي دلت عليه السنة: ان ميزان الاعمال له كفتان حسيتان مشاهدتان، روى الامام احمد، من حديث ابي عبد الرحمن الحبلي، قال: سمعت عبدالله بن عمرو يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله سيخلص رجلا من امتي على رؤوس الخلائق يوم القيامة، فينشر عليه تسعة وتسعين سجلا، كل سجل مد البصر، ثم يقول له: اتكر من هذا شيئا؟ اظلمت كتفي الحافظون؟ قال: لا يارب! فيقول: الك عذر او حسنة؟ فيبته الرجل،.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

ددوی نیکی او په دویمه کې ددوی بدي تلل کیږي او ددوی د اعمالو وزن به وشي، څنگه چې په درمنثور کې د ابن عباس رضی الله عنهما نه روایت شوی دی چې که چېرې حسنات (نیکی) غالب شوې، نو جنت او که بدي غالب شوې، نو دوزخ او که چېرې دواړه برابر شول، نو اعراف به د هغه پاره تجویز شي^(۱). بیا که په شفاعت سره له سزا پرته یاد سزانه وروسته یې مغفرت وشي. یادونه. د جنت او د جهنم په مینځ کې حایل (پرده) کیدونکي چار دیواري د پورتنۍ برخې نوم اعراف دی^(۲)، په دې مقام باندې به څه خلک وي چې د جنت او دوزخ د دواړو طرفونو حالات به ویني، هغوی به د جنتیانو دعیش او آرام نه نسبت جهنم کې او د جهنمیانو په نسبت په جنت کې وي په دې مقام باندې به کوم خلک ساتل کیږي؟ په دې کې ګڼ اقوال دي، خو صحیح او راجح قول دادی چې دا به هغه خلک وي چې د چادنیکی اوبدي دواړه برابر وي^(۳).

ایا د حساب کتاب نه وروسته به د نبی بحث وي

سوال: د تبلي ویزن فهم القرآن پروګرام کې علامه طالب جوهری و فرمایل چې الله تعالی به د قیامت نه وروسته هغو غیر مسلموته په دویم ځل نبی راوړي، کومو ته چې اسلام نه دی رسیدلی، ددې له پاره چې هغوی مسلمانان شي، هغه روایت ذکر کړي، خو تفصیل یې بیان

...بقیه د تیر مخ]... فیقول: لا یارب! فیقول: بلی ان لک عندنا حسنة واحدة، لا ظلم الیوم علیک، فتخرج له بطاقة فيها: اشهد ان لا اله الا الله، وان محمدا عبده ورسوله، فیقول: احضروه، فیقول: یارب! وما هذه البطاقة مع هذه السجلات؟ فیقال: انک لا تطلم، قال: فتوضع السجلات فی کفة، والبطاقة فی کفة، قال فطاشت السجلات وثقلت البطاقة، ولا یثقل شیء بسم الله الرحمن الرحیم. هکذا روی الترمذی وابن ماجه، وابن ابی الدنيا، من حدیث اللیث، زاد الترمذی: ولا یثقل مع اسم الله شیء. (شرح العقیة الطحاویة ص: ۴۷۲، ۴۷۳، قوله: والمیزان، طبع المكتبة السلفية، لاهور پاکستان)۔

[۱] عن ابن عباس قال: من استوت حسناته وسيئاته كان من اصحاب الاعراف. (تفسير در منثور ج: ۳ ص: ۸۹ طبع ایران). ایضا عن ابن مسعود قال: يحاسب الناس يوم القيامة، فمن كانت حسناته اكثر من سيئاته بواحدة دخل الجنة، ومن كانت سيئاته اكثر من حسناته بواحدة دخل النار، ثم قرا قول الله: فمن ثقلت موازينه.... الآية، ثم قال: ان الميزان يخف بمثل حبة ويرجع، قال: ومن استوت حسناته وسيئاته كان من اصحاب الاعراف. (تفسير ابن كثير ص: ۱۶ سورة الاعراف آیت: ۴۶، ۴۷)۔

[۲] قال مجاهد: الاعراف: حجاب بين الجنة والنار، سورله باب، قال ابن جرير: والاعراف جمع عرف، وكل مرتفع من الارض عند العرب يسمى عرفا. (تفسير ابن كثير ج: ۳ ص: ۱۵۹ سورة الاعراف آیت: ۴۶، ۴۷)۔

[۳] عن حذيفة انه سئل عن اصحاب الاعراف قال: لقال: هم قوم استوت حسناتهم وسيئاتهم، فقعدت بهم سيئاتهم عن الجنة، وخلفت بهم حسناتهم عن النار، قال: فوقفوا هناك على السور حتى ليقتضى الله فيهم، وقد رواه من وجه آخر البسط من هذا فقال:..... ان حذيفة ذكر اصحاب الاعراف فقال: هم تجاوزت بهم حسناتهم النار، وقعدت بهم سيئاتهم عن الجنة، فاذا صرفت ابصارهم تلقاء اصحاب النار قالوا: ربنا لا تجعلنا مع القوم الظالمين، فيبناهم كذلك، اطلع عليهم ربك اطلاعة فقال لهم: اذهبوا فادخلوا الجنة، فان قد غفرت لكم. (تفسير ابن كثير ج: ۳ ص: ۱۶۰ سورة الاعراف آیت: ۴۷، ۴۸ طبع مكتبة رشيديه كوتته)۔

نکړې، د اشان خومثلا حبشي قوم چې دهغوی دژوند پوره برخه په ځنگل کې تیره شوه او غیرمسلمه مړه شول ایا قیامت نه وروسته به غیرمسلموته بیا داسلام تبلیغ شروع کیږي، نو کوم نبیان به وي چې دا دتبلیغ کاربه کوي؟

جواب: په قیامت کې دکوم نبي دمبعوث کیدو روایت زماپه علم کې نشته کوموخلکو ته چې داسلام دعوت نه دی رسیدلی دهغوی په باره کې راجع مسلك دادی چې که چېرې هغوی دتوحید قایل وي، نو دهغوی بښنه به وشي اوکه نه نه.^{۱۱}

نبي کریم ﷺ په جزا او سزا کې شریک نه دی

بلکې اطلاع ورکونکی دی

سوال: عزت او ذلت او جزا او سزا دالله تعالی په اختیار کې دي، دې سره به خپل کلام پاک کې دسورت اعراف رکوع (۲۳)، سورت احزاب رکوع (۶) او سورت السبا رکوع (۳) کې حضرت محمد رسول الله ﷺ خوشخبري (زیري) ورکونکي وگرځول شو، ددې خوشخبري ورکونکي لفظ څه مفهوم وگڼل شي.

ایا په دې کې علم غیب پټ دی؟ چیرته چې الله تعالی دجزا او سزا مالک دی په هغه رسالت ماب ﷺ هم شریک دی هرکله چې هغه ﷺ خوشخبري ورکونکی دی.

جواب: نبي کریم ﷺ په نیکو اعمالو باندې خوشخبري ورکونکی دی چې الله تعالی دداسې خلکو له پاره دنیکو جزاء وعده کړې ده، نبي کریم ﷺ په جزا او سزا کې شریک نه دی، بلکې من جانب الله دجزا او سزا اطلاع ورکولوباندې مامور دی.^{۱۲}

د گناه دنیاوي سزا او د آخرت سزا

سوال: که چېرې یو سړي قتل کړی وي او هغه ته په دنیا کې پانسي یا ټول عمر د قید سزا ورکړل شي، نو ایا د قیامت په ورځ به هم هغه ته سزا ورکول کیږي؟

جواب: د آخرت د عذاب معافي په توبې سره کیږي، که چېرې هغه ته په خپل جرم باندې پښیمانتیا وي او توبه یې وویستله او دالله تعالی نه یې معافي وغوښتله، نو د آخرت سزابه نه ورکول کیږي^{۱۳}، اوکه توبه، معافي وغیره یې ونه غوښتل بیا به سزا ورکول کیږي، داسې مجرم چې هغه ته په دنیا کې سزا ورکړل شي، اکثر په خپلو شویو کارونو باندې پښیمانه شي

[۱] ومنها العقل آلة للمعرفة.... لا عذر لاحد في الجهل بخالفه.... وثمرة الخلاف انما يظهر في حق من لم يبلغ الدعوة اصلا.... ولم يسمع رسولا ومات ولم يؤمن بالله فيعذب عندنا. (شرح فقه اکبر ص: ۱۶۸، ۱۶۹).
[۲] ان آلت الا لذير، انا ارسلتك بالحق بشيرا وكذيرا وان من امة الا خلا فيها لذير (طاهر: ۲۳، ۲۴).
[۳] وليس شيء يكون سببا لغفران جميع الذنوب الا التوبة. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۳۶۷).

اود هغه نه توبه وباسي، ځكه په حديث كې راغلي دي چې چاته په دنيا كې سزا ورکړل شوه هغه دده له پاره داخرت د عذاب نه كفاره ده^(۱۱) او چاته چې په دنيا كې سزا ورنه كړل شوه دهغه معامله الله تعالى ته سپارل شوې ده دهغه د كرم نه اميد دی چې معاف به يې كړي.^(۱۲)

انسان خپلو اعمالو سره جنتي كړځي په اتفاقياتو او نورو شيانو سره نه

سوال: كه چېرې څوك درمضان دمياشتې په شپه يا اوله روژه كې مړ شي، نو ايا هغه جنتي دی؟ يا د غسل نه وروسته د خانه كعبي د غلاف ټكړه په قبر كې دفن كولو پورې دمړي سرته پرته وي، نو ايا هغه جنتي شو؟

جواب: نه! سړی خپلو اعمالو سره جنتي جوړيږي، د يوسړي په باره كې قطعي طور باندې دا نه شي ويل كېداى چې هغه جنتي دی، خو د ځينې شيانو بڼې علامې ويل شوي دي.

ايا د ټولو مذاهبونو خلك به بښل كيږي

سوال: يوسړي دا وويل چې هيڅ ضروري نه ده چې دقران او حديث پابند خلكوته به بښنه كيږي، بلكې دټولو مذاهبونو خلكوته به بښنه كيږي؟

جواب: دا عقیده چې د نبی کریم ﷺ دبعثت نه وروسته به دټولو مذاهبو خلكوته بښنه كيږي خالص كفردی، ځكه چې دنورو مذاهبو خلك كوم چې الله پاك سره شرك كوي دالله اود رسول الله ﷺ تكذيب كوي دهغوی په باره كې قران مجيد كې ځای په ځای تصريحات موجود دي چې دهغوی بښنه نه كيږي^(۱۳) چې كوم سړی الله او رسول ﷺ مني هغه دا عقیده نه شي ساتلی چې دټولو مذاهبو خلك به بښل كيږي.^(۱۴)

دكافرانو دنيكو عملونو بدلنه

سوال: كه چېرې يو كافر څه نيك كار وكړي مثلاً: چېرته كوهی وباسي، يا دالله پاك مخلوق

[۱] الرابع: المصائب النبوية قال صلى الله عليه وسلم: ما يصيب المؤمن من وصب ولا نصب ولا غم ولا هم.... الا كفر بها خطاياها. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۳۶۹)۔

[۲] السبب الحادى عشر: عفو ارحم الراحمين من غير شفاعة. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۳۷۰). ويغفر مادون ذلك لمن يشاء من الصغائر والكبائر مع التوبة اوبدونها. (شرح عقائد ص: ۱۱۲، طبع مکتبه خير كثير، كراچى)۔

→

[۳] ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك..... الخ، (النساء: ۱۱۶)۔

[۴] عن ابى هريرة رضى الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: امرت ان اقاتل الناس حتى يشهدوا ان لا اله الا الله ويؤمنوا بى وبما جنت به.... الخ. (صحيح مسلم ج: ۱ ص: ۳۷، مشکوة ج: ۱ ص: ۱۲). وعن ابى هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذى نفس محمد بيده! لا سمع بى احد من هذه الامة يهودى ولا نصرانى ثم يموت ولم يؤمن بالذى ارسلت به الا كان من اصحاب النار. رواه مسلم. (مشكوة ص: ۱۲، كتاب الايمان)

سره درحم او شفقت سلوک وکړي لکه څه موده، مخکې بهارتي کرکټر بشن سنگه بيدي يو مسلمان ماشوم ته وينه ورکړې وه، نو ايا کافرانو ته په دې نیک کار باندې اجر ورکول کيږي؟
جواب: د عمل د قبوليت د پاره ايمان شرط دی^(۱۱) او د ايمان نه پرته نيکي داسې ده لکه روح نه پرته بدن، له دې وجې هغه ته به په اخرت کې اجر نه ورکول کيږي، خو په دنيا کې د داسې نیک کارونو بدله ورکول کيږي.^(۱۲)

سوال: دنياوي تعليم حاصلونکي څه حضرات فرمايي چې کافر کوم نیک کارونه کوي، هغوی ته به په قيامت کې دهغه بدله ورکول کيږي او جنت ته به ځي، ما هغوی ته وويل چې کافر که اهل کتاب وي هغوی ته به دنیکو کارونو بدله دلته ورکول کيږي په قيامت کې به نه ورکول کيږي، نه به هغوی جنت ته ځي، ترڅو پورې يې چې کلمه يې نه وی ويلي او مسلمان شوی نه وي.

جواب: ستاسو خبره صحيح ده په قران مجيد احاديثو کې بې شماره ځايونو کې فرمايل شوي دي چې جنت دايمان لرونکو له پاره دی او کافرانو له پاره جنت حرام دی^(۱۳) او دا هم ډيرو ځايونو کې فرمايل شوي دي چې دنیکو کارونو د قبلیدو له پاره ايمان شرط دی، له ايمان پرته هيڅ عمل قبول نه دی^(۱۴) نه به د قيامت په ورځ په دې څه اجر ورکول کيږي.^(۱۵)

سوال: ټول خلک د حضرت ادم عليه السلام اولاد دی او امت محمدي عليه السلام کې دي، عيسايان يا يهوديان خلک چې په هغوی باندې الله تعالی تورات، انجيل، نازل کړی دی، که چېرې هغوی په خپل مذهب باندې عمل کوي، له دې پرته سخاوت، د غريبانو مدد کول، هسپتال

[۱] أَجَعَلْتُمْ سَقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوِ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَإِيهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (التوبة: ۱۹) وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفَرٌ خُسْرٌ أَلَا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ (سورة العصر)

[۲] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم....: واما الكافر فيطعم بمحسنت ما عمل به الله في الدنيا حتى اذا مضى الى الآخرة لم يكن له حسنة يجزى بها. رواه مسلم. (مشكوة ص: ۴۳۹، كتاب الرقاق)۔

[۳] إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا خَالِدِينَ فِيهَا.... الخ. (الكهف: ۱۰۷). اِنَّهُ مَنْ يَشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ (المائدة: ۷۲). وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذي نفس محمد بيده لا يسمع بي احد من هذه الامة يهودى ولا نصرانى ثم يموت ولم يؤمن بالذي ارسلت به الا كان من اصحاب النار. رواه مسلم. (مشكوة ص: ۱۲، كتاب الايمان، الفصل الاول)

[۴] وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفَرٌ خُسْرٌ، (العصر: ۱-۳) ومن يعمل من الصلوات من ذكر او انثى وهو مؤمن فاوليك يدخلون الجنة..... الخ، (النساء: ۱۲۴)۔

[۵] أَجَعَلْتُمْ سَقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوِ عِنْدَ اللَّهِ (التوبة: ۱۹) عَنْ النَّسَائِي قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.....: واما الكافر فيطعم بمحسنت ما عمل به الله في الدنيا حتى اذا مضى الى الآخرة لم يكن له حسنة يجزى بها. (مشكوة ص: ۴۳۹، كتاب الرقاق)۔

جوړول او ددې نه پرته نور ښه کارونه کول دکومو چې اسلام هم اجازه ورکړې ده، نو ايا هغه خلک جنت ته نه شي تللي؟ الله کریم غفور رحیم دی.

جواب: په قران کریم کې دې چې الله تعالی کفر او شرک نه معاف کوي، له دې نه دکمې درجې چې کوم گناهونه دي هغه چې چاته وغواړي معاف به یې کړي^[۱] او حدیث شریف کې دې چې په دې امت کې کوم سړی زما په باره کې واورې او په ماباندې ایمان رانه وړي، که هغه یهودي وي یا نصراني، الله تعالی به هغه په دوزخ کې داخل کړي^[۲] خلاصه دا چې د نجات او مغفرت له پاره ایمان شرط دی د ایمان نه پرته به ښه نه وي.

د گنهگار مسلمان ښه

سوال: مولانا صاحب! ایا گنهگار مسلمان چې هغه د الله تعالی د وحدانیت اقرار کړی وي، خو ټول عمر یې په گناهونو کې تیر کړی وي هغه به په آخرت کې د گناه سزا زغملو نه وروسته جنت ته داخلېږي او که نه؟

جواب: د چا خاتمه چې په ایمان باندې وشوه، ان شاء الله هغه ته به څه نا څه وخت ضرور ښه وشي^[۳]، خو د مرگ نه مخکې انسان له پاره رینستینې توبه ویستل پکار دي، ځکه چې د الله تعالی د عذاب برداشت نه شي کېدلی او ځینې گناهونه داسې وي چې دهغو په نحوست سره ایمان ختمېږي^[۴].... (نعوذ بالله).... له دې وجې دخاتمه بالخیر ډیر اهتمام کول پکار دي او دې له پاره دعاگانې هم کول پکار دي.

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته د ښایسته خاتمې دولت نصیب کړي او د خرابې خاتمې نه دې موږ په خپله پناه کې وساتي.

[۱] ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر ما دون ذلك..... الخ. (النساء: ۱۱۶)۔

[۲] عن ابی هريرة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال: والذى نفس محمد بيده! لا يسمع بي احد من هذه الامة يهودى ولا نصرانى ثم يموت ولم يؤمن بالذى ارسلت به الا كان من اصحاب النار. (صحيح مسلم، باب وجوب الايمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم ج: ۱ ص: ۸۶)۔

[۳] ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر ما دون ذلك..... الخ. (النساء: ۱۱۶) ایضا واهل الكبائر من المؤمنین لا یخلدون فی النار وان ماتوا من غیر توبة لقوله تعالى: فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره ونفس الايمان عمل خیر لا یمكن ان یری جزائه قبل دخول النار ثم یدخل النار لانه باطل بالاجماع فتعین الخروج من النار. (شرح عقائد ص: ۱۱۶)۔

[۴] اویکون من کان مستقیماً ثم یتغیر عن حاله ویخرج عن سننه ویأخذ فی طریقة فیکون ذلک سبباً لسوء خاتمته ورشوم عاقبته، کابلیس الذی عبدالله فیما یروی ثمانین الف سنة، وبلغام بن باعوراء الذی آتاه الله آیاته فالسلخ منها الی الارض واتب هواه، وبرميصا العابد الذی قال الله فی حقه کمثل الشیطان اذ قال للانسان اکفر. (التذکرة للقرطبی ص: ۴۲)۔

د گناه او ثواب برابر کيدو والا انجام

سوال: که چېرې د قيامت په ورځ د انسان گناه او ثواب برابر وي، نو ايا هغه به جنت ته ځي او که جهنم ته؟

جواب: د يو قول مطابق داسې به څه موده په اعراف کې اوسېږي له دې نه وروسته به جنت ته داخل شي.^(۱)

ايا قطعي گناه چې گناه نه کني هغه به هميشه په جهنم کې وي

سوال: څنگه چې په حديث کې دي چې " رشوت اخستونکی او رشوت ورکونکی دواړه دوزخيان دي"، نو ايا داسې دوزخي به هميشه هميشه له پاره د دوزخ په اور کې وي، داشان نور گنهگاران هم چې په دې دنيا کې په مختلفو گناهونو کې اخته دي، هغوی به هميشه په دوزخ کې اوسېږي يا به د گناهونو د سزا زغملونه وروسته جنت ته داخلېږي، يا به دوزخي ته هيڅ کله هم جنت نه نصيب کېږي؟

جواب: دايمي جهنم خود کفر سزا ده، د کفر او شرک نه پرته چې څومره گناهونه دي که چېرې انسان توبې نه پرته مړ شي، نو هغه به مقررره سزا ورکول کېږي او که چېرې الله پاک وغواړي، نو خپل رحمت سره به يې پرته د سزانه معاف کړي، په دې شرط چې ايمان باندې يې خاتمه وشي^(۲) خو دا ياد ساتل پکار دي چې گناه گناه نه گنلوسره انسان دايمان نه خارجېږي^(۳) او دا ډيره باريکه او سخته خبره ده، ډير سود خوړونکي، رشوت خوړونکي، او ډيره خړيونکي يا لنډونکي خپل ځان بالکل گنهگار نه گڼي.

لنډه دا چې کوم گناهونه انسان گناه وگڼي او کوي يې او خپل ځان گنهگار او مجرم تصور کوي هغوی ته، خوبه معافي وشي، که سزا نه وروسته وي يا د سزا نه پرته، خو کوم گناهونه چې يې بيخي گناه ونه گڼله، نودده معامله زياته خطرناکه ده.

گنهگار مسلمان به د دوزخ نه وروسته جنت ته ځي

سوال: د جنت ژوند هميشه دی، ايا د دوزخ کې اچول شوي کليمه ويونکي به د سزا نه وروسته جنت ته داخلېږي، يا د هغه سزاهم هميشه ده؟ د قران او حديث نه وضاحت وکړئ.

[۱] سنل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن استوت حسناته وسيناته، فقال: اولئك اصحاب الاعراف. (تفسير ابن كثير ج: ۳ ص: ۱۵۹، طبع رشديه كونه). لينا هم كذلک اطلع عليهم ربك اطلاعة فقال لهم: اذهبوا فادخلوا الجنة فانى قد غفرت لكم. (تفسير ابن كثير ج: ۳ ص: ۱۶۰)۔

[۲] ويغفر مادون ذلك لمن يشاء من الصغائر والكبائر مع التوبة او بدرونها. (شرح العقائد النسفيه ص: ۱۱۲)

[۳] ان استحلال المعصية صغيرة كانت او كبيرة، كفر. (شرح فقه اكبر ص: ۱۸۶، طبع دهلي)۔

جواب: د کوم سړي په زړه کې چې د ټولونه دکمې درجې ايمان هم وي، هغه به هميشه دوزخ کې نه پاتې کېږي، سزا ليدلو نه وروسته به جنت ته داخل شي.^{۱۱}

د نيکي امر کول او بدې نه منع کول د الله د عذاب د بندولو ذريعه ده

سوال: يو عرض دی چې ديني رساله بينات خالص ديني پکار ده په چاباندې اعتراض او بد ويل زمانه خوښېږي، دې سره د نفرت جذبه را پورته کېږي، د صدر ضياء الحق په بياناتو باندې اعتراضونه يقيناً په عوامو کې د نفرت خوريدلو ذريعه جوړېږي، چې هغه سره د ملک د بنيادونو کمزور کيدو خطر ضرور ده، هسې هم ملک د کورنيو او بهرنيو خطرو سره مخامخ دی؟ کله بهارت (هند) په بده سترگه گوري او کله د کارمل د انتظاميې په اشارو باندې د روس اواز اوريدل کېږي، کله د خميني د اسلامي انقلاب د راتلو خبرونه اوريدل کېږي او کله د ملک هتھورا گروپ کلهاړا گروپ وغيره اوازونه اوريدل کېږي، عرض دا چې په داسې حالاتو کې لږ شان بخري زموږ د پاکستان قوت ختمولی شي، په داسې صورت کې بيا دا ذمه داري په چا باندې راځي؟ په دې باره کې لږ شان تفصيل سره که رڼا واچول شي، نو مهرباني به مووي.

جواب: ستاسو دا خبره خوپه ځای ده چې عزتمند ملک په ډيرو کورنيو او بهرنيو خطرونو کې گير دی او دا خبره هم بالکل صحيح ده چې په دې حالاتو کې د حکومت نه بې اعتمادې پيدا کول د پوهې او عقل د قبلولو نه ده، خو تاسو ته معلومه ده چې په بينات کې ياد راقم الحروف په بل کوم تحرير کې د صدر ضياء الحق صاحب د يو سياسي فيصلې په باره کې هيڅکله خله نه ده پرانستل شوې "امور مملکت خویش کار مملکت خسروان دانند"

خو چرته چې د ديني غلطيو تعلق دی په هغو باندې رد کول نه يوازې دا چې د علماوو فرض دي (او زه افسوس او ندامت سره اقرار کوم چې موږ دا فرض يو فيصد هم نه دي ادا کړي) بلکې دا پخپله د صدر محترم په حق کې د خير ذريعه ده په دې سلسله کې زه تاسو ته د امير المومنين حضرت معاويه بن سفيان رضی الله عنهما واقعه او روم کومه چې مولانا محمد يوسف کاندهلوي رحمته الله عليه په حياة الصحابه کې نقل کړې ده:

واخرج الطبرانی وابویعلی عن ابی قبیل عن معاوية بن ابی سفيان رضي الله عنه انه صعد المنبر يوم القیامة فقال عند خطبته: انما المال مالنا والنفق فيئنا فمن شئنا اعطيناه ومن شئنا منعناه فلم يجبه احد فلما كان في الجمعة الثانية قال مثل ذلك فلم يجبه احد فلما كان في الجمعة الثالثة قال مثل مقالته فقام اليه رجل من حضر المسجد فقال: كلا انما المال مالنا والنفق فيئنا فمن

[۱] فلا يبقى في النار من في قلبه ادنى ادنى مثقال ذرة من ايمان.... الخ. (شرح عقيدة الطحاوية

حال بیننا و بیننه حاکمنه الی الله باسیافنا فنزل معاویه رضی الله عنہ فارسل الی الرجل فادخله فقال القوم: هلك الرجل ثم دخل الناس فوجدوا الرجل معه على السرير فقال معاویه رضی الله عنه للناس: ان هذا احيانی احياء الله، سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: سيكون بعدی امراء يقولون ولا يرد عليهم يتقاحبون فی النار كما تتقاحم القرودة وانی تكلمت اول جمعة فلم يرد على احد فخشيت ان اكون منهم ثم تكلمت فی الجمعة الثانية فلم يرد على احد فقلت فی نفسی انی من القوم ثم تكلمت فی الجمعة الثالثة فقام هذا الرجل فرد على فاحیانی احياء الله. (قال الهيثمي (ج ۵ ص ۲۳۶) رواه الطبرانی الكبير والاوسط وابويعلى ورجاله ثقات، ۱. (حياة الصحابة ج ۲ ص ۶۷).

ترجمه: حضرت معاویه بن ابي سفيان رضی الله عنهما دقامه په ورځ منبر ته وخوت او پخپله خطبه کې يې وفرمايل چې مال زمونږ دی او فی (غنیمت) زمونږ دی، مونږ چې چاته وغواړو ور به يې کړو او که چاته وغواړو نه به يې ورکړو.

دې خبرې په اوریدو هیچا جواب ورنکړ، دویمه جمعه راغله، نو حضرت معاویه رضی الله عنہ خطبه کې بیا هغه خبره وکړه بیا خلک غلی وو، په دریمه جمعه کې بیا هغه خبره تکرار کړه، په دې باندې دمسجد د حاضرینو نه یو سړی ودرید او ویې ویل: بالکل نه! دامال زمونږ دی او غنیمت زمونږ دی څوک چې ددې او زمونږ په مینځ کې منع کونکی شي مونږ به دخپلو تورو په ذریعه دهغه فیصله دالله تعالی په دربار کې وړاندې کوو، حضرت معاویه رضی الله عنہ دمنبر نه راکوز شو، هغه سړی يې را وغوښت او ځان سره يې دننه بوت، خلکو وویل چې داسې، خو هلاک شو.

• چې کله خلک دننه راغلل، نو ویې کتل چې هغه سړی د حضرت معاویه رضی الله عنہ سره په تخت ناست دی، حضرت معاویه رضی الله عنہ خلکو ته وفرمايل چې دې سړي زه ژوندی کړم الله دې دی ژوندی ساتي، ما درسول الله صلی الله علیه و آله وسلم نه پخپله اوریدلي دي چې زما نه وروسته به څه حاکمان وي چې (د شریعت نه خلاف) خبرې به کوي، خو هیڅوک به هغه نه ردوي، دا خلک به په جهنم کې داسې تنوځي، څنگه چې بیزو رانښکل کیږي، ما په اوله جمعه یوه خبره وکړه په هغه ماته چاهم جواب رانکړ، نوماته ویره پیدا شوه چې چېرته زه دهغو خلکو نه یم، بیامې دویمه جمعه په دویم ځل دا خبره وکړه دا ځل هم چازما تردید ونکړ، نوماپخپل زړه کې سوچ وکړ چې زه له همدغو خلکو نه یم، بیا مې دریمه جمعه هم دا خبره وکړه، نو داسې پورته شواو زه يې منع کړم، نو زه ده ژوندی کړم، الله تعالی دې دی ژوندی وساتي".

او دا نه یوازې د صدر مملکت په حق کې دخیر او برکت شی دی، بلکې دامت بهتري او خلاصی هم په دې کې دی، څنگه چې د حضرت حذیفه رضی الله عنہ نه روایت شوی دی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم وفرمايل: والذي نفسي بيده لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنكر اوليو شكن الله

ان يبعث عليكم عذاباً من عنده ثم لتدعنه ولا يستجاب لكم. (رواه الترمذی مشکوة ص ۴۳۶).

توجه: په هغه ذات قسم چې دهغه په قبضه کې زما ساه ده، تاسو به دنيکي حکم کوئ او دبدې نه به منع کوئ، که نه نژدې ده چې الله تعالى به په تاسو باندې خپل عذاب نازل کړي، بيا به تاسو دهغه نه دعا کوئ او ستاسو دعا به نه قبلېږي.

ددې ارشادات نبويه ﷺ په رڼا کې د راقم الحروف دا احساس دی چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر عمل د عذاب الهي د بندو و ذریعه ده، نن په امت باندې چې کوم ډول ډول مصیبتونه راپریوځي او موږ په مختلف ډوله خطرونو کې ګیريو، ددې لویه وجه داده چې د اسلامي معاشرې (ټولنې) "احتسابي حس" کمزوری او دنهي عن المنکر اواز ډیر په کرار شوی دی، په کومه ورځ چې دا اواز بالکل چوپ شي په هغه ورځ به دالله تعالى دنیولو نه زموږ د بچ کولو هیڅوک نه وي الله تعالى دې موږ ددغې بدې ورځې نه محفوظ وساتي.

د دومره لوی جنت حکمت

سوال: حدیث شریف کې دي چې (سبحان الله والحمد لله) الله اکبر) ویلو باندې جنت کې د هریوې کلیمې په بدله کې یوه ونه ولګول شي، دغه راز په نورو ډېرو عملونو باندې د یو محل ورکولو زیری هم راغلی دی، انسان خپل ژوند کې دا کلیمه طیبه په لکونو ځله وايي، نو دې لکونو محلونو او باغونو ته دهغه څه ضرورت دی؟ ددې دا مطلب خونه دی چې که چېرې انسان فلانکې عمل خپل ټول عمر کوي، او هغه باندې مړ شي، نو دهغه له پاره به داسې داسې محل تیار کړل شي؟

جواب: دهمیشه کولو قیدنشته، بلکې هر عمل باندې دا اجر دی^(۱)، پاتې شوه دا خبره چې دومره ډېرو محلونو او باغونو څه ضرورت دی؟ دا قیاس غائب علی الشاهد دی دا حدیث به

[۱] عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قال سبحان الله العظيم وبحمده غرست له نخلة في الجنة. رواه الترمذی. (مشکوة ص: ۲۰۱، باب ثواب التسبیح، الفصل الثاني) وفي المرقاة شرح المشکوة: (غرست) ای بكل مرة له نخلة عظيمة في الجنة ای المعدة لقائلها خصت لكثرة منفعتها وطيب ثمرها. (مرقاة شرح مشکوة ج: ۳ ص: ۵۱)۔

خوستاسوپه علم کې وي چې ادنا جنتي ته به ددنيانه لس چنده غټ جنت ورکول کيږي^(۱) دلته به هم تاسوته داسوال پيدا کيږي، چې دومره غټ جنت باندې به هغه څه کوي؟ په هر حال داخرت په کارونو باندې زموږ ذهن او عقل کارنه کوي، (اعدت لعبادي الصالحين ومالاعين رات ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر) حديث قدسي دی^(۲) يوځل په تبليغي سفر کې يو بزرگ وويل چې ملايانو دا ووايي چې دومره غټ جنت باندې به څوک څه کوي؟ بيا يې پخپله باندې وفرمايل چې ټول جنتيان د جنتي خپلوان دي، که چيرې يې زړه وغواړي چې د ټولو خپلوان له پاره دعوت وکړي، ځکه چې ټول عزت لرونکي ميلمانه دي، له دې وجې د هر يو کس د پاتې کيدوله پاره ځای پکاردی، يو جنتي سره دومره غټ جنت پکاردی، چې ټول جنتيان پکې په يو ځای راجمع کېدای شي. (مشکوٰة ج ۲ ص ۲۹۵)

په جنت کې د الله ديدار (ليدنه)

سوال: ايا د قيامت په ورځ به الله تعالى ټولو انسانانو ته په نظر راځي؟ که جواب راکړئ، نو منونکي به مويو.

جواب: د اهل سنت والجماعت په عقائدو کې ليکل شوي دي چې د قيامت په ورځ به مومنانو له پاره د الله تعالى ديدار وي دا مسئله د قراني ايتونو او احاديثو نه ثابته ده.^(۳)

نيکه بنځه به د جنت د حورو سرداره وي

سوال: جناب! ترننه پورې دا اورو چې کله زموږ يونيک سپرې مړشي، نو هغه ته به اوياحورې خدمت له پاره ورکول کيږي، خو چې بنځه مړه شي، نو هغې ته به څه ورکول کيږي؟

جواب: هغه به خپل جنتي خاوند سره اوسيري او د جنت د حورو سرداره به وي^(۴) جنت کې به د ټولو عمر او قد يوشان وي او بدن به يې د نقائصو نه پاک وي، پيژندگلوي به يې د شکل نه کيږي^(۵)، د کومو بنځو چې خاوندان هم جنتيان وي هغوی، خو به دخپلو خاوندانو سره وي

[۱] عن عبدالله بن مسعود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اني لاعلم آخر اهل النار خروجا منها و آخر اهل الجنة دخولا الجنة.... فيقول الله تعالى له: اذهب فادخل الجنة، فان لك مثل الدنيا وعشرة امثالها او ان لك عشرة امثال الدنيا... الخ. (صحيح مسلم ج ۱ ص: ۱۰۵ باب اثبات الشفاعة واخراج الموحدين من النار)

[۲] مشکوٰة ص: ۴۹۵، باب صفة الجنة واهلها، الفصل الاول.

[۳] والرؤية حق لاهل الجنة بغير احاطة ولا كيفية كما نطق به كتاب ربنا، وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة.. سورة ۷۵، قيامه: ۲۲ - ۲۳ (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۲۰۳، طبع المكتبة السلفية، لاهور).

[۴] ان نساء الدنيا من دخل منهن الجنة ففضلن على العين بما عملن في الدنيا، روى مرفوعا: ان آدميات افضل من الخور العين بسبعين الف ضعف. (التذكرة في احوال الموتى وامور الآخرة ص: ۵۵۶ طبع بيروت).

[۵] عن معاذ بن جبل ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: يدخل اهل الجنة الجنة جردا مردا مكحلين ابناء ثلثين او ثلث وثلثين سنة. رواه الترمذی. (مشکوٰة ص: ۴۹۸) عن ابی هريرة.... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

او د حور عين ملكه به وي او د كومو ښځو چې دلته نكاح نه وي شوي دهغوی به په جنت کې چاسره نكاح وکړل شي په هر حال د دنيا جنتي ښځو ته به د جنت په حورو باندې لوړوالی حاصل وي.^(۱)

په جنت کې د يوبل پيژندل او محبت

سوال: په جنت کې به پلار، مور، زوی، خور، ورور يو او بل سره پيژندل کيږي، نو دهغوی سره به هم هماغه محبت وي کوم چې په دې دنيا کې دی او که محبت وغيره هيڅ به نه وي؟
جواب: الله تعالی چې پخپل فضل سره موږ جنت ته بوځي، نو پيژندگلوې او محبت خوبه داسې وي چې په دنيا کې دهغه تصور ممکن نه دی.^(۲)

په جنت کې د سړي له پاره د سرو زرو استعمال

سوال: د قران کریم سورت حج ایت نمبر ۲۳ کې دي چې "کومو خلکو ايمان راوړ او هغوی نیک کارونه وکړل هغوی به د جنت په داسې باغونو کې الله تعالی داخل کړي چې دهغه لاندې به نهرونه بهیږي او هغوی ته به هلته د سرو زرو ښکاري او ملغلرې واچول شي" په دې کې د پوښتنې خبره داده چې جنت کې به نیکانوته د سرو زرو استعمال څنگه جائز شي، حالانکې په دنيا کې د ښه اوبد سړي له پاره په هر حال کې سره زر استعمالول جائز نه دي؟
جواب: په دنيا کې سړي له پاره سره زر استعمالول جائز نه دي، خو په جنت کې به جائز وي له دې وجې به وروا چول شي.^(۳)

په دويم ځل چې ژوندی شي نو څومره عمر به وي

سوال: انسان چې د مرگ نه وروسته ژوندی کړل شي ایا هغه به هم هغه عمر کې ژوندی کيږي په کوم عمر کې چې هغه مړ شوی و؟
جواب: د دې تصريح، خو ياده نه ده، خو د ځينې دلائلو او قرائنونه اندازه کيږي چې په کوم عمر کې انسان مړ شوی وي په هغه کې به پورته کيږي.

...بقیه د تیر مخ] ... قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من يدخل الجنة ينعم ولا يبأس ولا يبلى ثيابه ولا يفنى شبابه. رواه مسلم. (مشکوٰۃ ص: ۴۹۶). وعن أبي سعيد الخدري عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من مات من اهل الجنة من صغير وكبير يرون بنى ثلاثين في الجنة لا يزيدون عليها ولا ينقصون وكذلك اهل النار. (التذكرة في احوال الموتى وامور الآخرة ص: ۵۵۳، طبع دار الكتب العلمية، بيروت).

[۱] عن ام سلمة قالت.....قلت: يا رسول الله! نساء الدنيا افضل ام حور العين؟ قال: بل نساء الدنيا افضل من الحور العين. (تفسير ابن كثير ج: ۶ ص: ۹۷، سورة الواقعة، الآية ۳۵، طبع رشيديه كونه).

[۲] والذين امنوا واتبعتهم ذريتهم بايمان الحقنا هم ذريتهم وما التهم من عملهم من شيء، (الطور: ۲۱).

[۳] قال تعالى: يحلون فيها من اساور من ذهب ولؤلؤا. (الحج: ۲۳).

ايات " سيد اشباب اهل الجنة " والا حديث صحيح دى

سوال: يو دوست دخبرو دوران کې وويل چې د جمعې په خطبه کې چې کوم حديث عام طور ويل کېږي " الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة " دا موليانو د خان نه جوړ کړى دى که نه په جنتيانو کې خوبه نبيان عليه السلام هم وي، ايا حضرت حسن رضي الله عنه او حسين رضي الله عنه به دهغوى عليه السلام هم سرداران وي؟ تاسو ته عرض دى چې په دې باندې رڼا واچوئ چې ددې دوست خبره څومره پورې صحيح ده؟

جواب: دا حديث په درې قسمه الفاظوسره دگڼو صحابه کرامو رضي الله عنهم نه روايت دى، څنگه چې دحديث الفاظ په سوال کې ذکر دي، په جامع صغير^[۱] کې ددې له پاره دلاندې ذکر شويو صحابه وو رضي الله عنهم دا حديثو حواله ورکړل شوي ده:

- ۱: حضرت ابوسعيد خدری رضي الله عنه [مسند احمد، ترمذي]
- ۲: حضرت عمر رضي الله عنه [طبراني في الكبير]
- ۳: حضرت جابر رضي الله عنه [طبراني في الكبير]
- ۴: حضرت علي رضي الله عنه [طبراني في الكبير]
- ۵: حضرت ابوهريرة رضي الله عنه [طبراني في الكبير]
- ۶: حضرت اسامة بن زيد رضي الله عنه [طبراني في الاوسط]
- ۷: حضرت براء بن عازب رضي الله عنه [طبراني في الاوسط]
- ۸: حضرت ابن مسعود رضي الله عنه [ابن عدي]

د يو بل حديث الفاظ دادي:

الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة وابوهما خير منها^[۲]

ترجمه: حسن او حسين د جنت دخوانانو سرداران دي او ددوى مور پلار ددوى نه افضل دي دې له پاره يې دلاندې ذکر شويو صحابه وو حواله ورکړې ده:

- ۱: حضرت ابن عمر رضي الله عنهما [ابن ماجه / مستدرک]
- ۲: حضرت قره بن اياس رضي الله عنه [طبراني في الكبير]
- ۳: حضرت مالک بن حويرث رضي الله عنه [طبراني في الكبير]
- ۴: حضرت ابن مسعود رضي الله عنه [مستدرک]

ددې حديث دا الفاظ هم روايت شوي دي:

الحسن والحسين سيدا شباب اهل الجنة الابن الخالة عيسى بن مريم ويحيى بن زكريا

[۱] جامع صغير ج: ۱ ص: ۲۳۲ طبع دار الكتب العلمية، بيروت.

[۲] ايضاً پورتنى حواله.

وفاطمة سيدة نساء اهل الجنة الاماكان من مريم بنت عمران.^(۱)

توجه: "حسن رضي الله عنه" او حسين رضي الله عنه د جنت د خوانانو سرداران دي، پرته د دوو ترور زامنو دعيسى بن مريم او يحيى بن زكريا عليه السلام او فاطمه رضي الله عنها د جنت د بنسځو سرداره ده پرته د مريم بنت عمران نه.

دا روايت د حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه په مسند احمد، صحيح ابن حبان، مسند ابن يعلى، طبراني، معجم كبير او په مستدرک حاکم کې روايت شوی دی. مجمع الزوائد (۹/۱۷۳/۱۸۴)، کې دا حديث د حضرت حذيفه بن يمان او حضرت حسين رضي الله عنه هم نقل دی، ددې تفصيل نه معلومه شوه چې دا حديث د ديارلس صحابه کرامو رضوان الله اجمعين نه روايت شوی دی (چې په هغه کې ځينې احاديث صحيح دي، ځينې حسن او ځينې ضعيف) ځکه دا حديث بلا شبه صحيح دی، بلکې حافظ سيوطي رحمه الله دا په متواتر احاديثو کې شمار کړی دی څنگه چې په فيض القدير شرح جامع صغير (ص ۴۱۵ ج ۲)، کې يې نقل کړی دی.^(۲)

پاتې دا چې په جنتيانو کې، خوبه نبيان عليه السلام هم وي، ددې جواب دادی چې هغه خلک چې په ځواني کې وفات شوي دي دهغوی په حضرات حسنين رضي الله عنهما سرداران وي، حضرات انبياء عليهم السلام له دې نه مستثنی دي، دغه شان حضراتو راشدين او دهغه حضرات دکوم انتقال چې په پوخ عمر کې شوي وي دهغوی هم په دې کې شامل نه دي، څنگه چې په يوبل حديث کې دي:

«وابوبکر وعمر سيدا كهول اهل الجنة من الاولين والآخرين ما خلا النبيين والمرسلين...»

توجه: "ابوبکر رضي الله عنه" او عمر رضي الله عنه د جنتيانو د پوخ عمر والاو سرداران وي دلومړنيو او وروستنيو، خو له انبياء او مرسلينو نه پرته.

دا حديث هم دگڼو صحابه وونه روايت شوی دی چې دهغوی خلاصه لاندې ذکر ده:

- ۱: حضرت علي رضي الله عنه. [مسند احمد ص ۸ ج ۱ ترمذی ص ۲۰۷ ج ۲ ابن ماجه ص ۱۰]
- ۲: حضرت انس رضي الله عنه. [(ترمذی ص ۲۰۷ ج ۱)]
- ۳: حضرت ابو حذيفه رضي الله عنه. [ابن ماجه ص ۱۱]
- ۴: حضرت جابر رضي الله عنه. [طبرانی فی الاوسط مجمع الزوائد ص ۵۳ ج ۹]
- ۵: حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه. [طبرانی فی الاوسط مجمع الزوائد ص ۵۳ ج ۹]
- ۶: حضرت ابن عمر رضي الله عنهما. [بزار مجمع الزوائد ص ۵۳ ج ۹]

[۱] ايضاً پورتنی حواله.

[۲] قال الترمذی: حسن صحيح، قال المصنف: وهذا متواتر. (فيض القدير شرح جامع صغير ج: ۲ ص: ۱۵۰ طبع دار المعرفة، بيروت).

[امام ترمذی دده حواله ورکړی ده ص ۲۰۷ ج ۲]

۷: حضرت ابن عباس رضی الله عنه.

په دې حدیث کې د حضرت شیخینو رضی الله عنهما د پوخ عمر د جنتیانو د سردار کیدو سره د انبیاء علیهم السلام د استثناء تصریح ده، ددې دواړو احادیثو پیش نظریه دا وویل شي چې د انبیاء علیهم السلام نه پرته د جنتیانو نه چې د کومو حضرتانو انتقال په پوخ عمر کې وشو دهغوی سرداران به حضرت شیخین رضی الله عنهما وي او د چا چې په ځواني کې انتقال وشو دهغوی سرداران به حضرت حسنین رضی الله عنهما وي. والله اعلم!

❖ تعویذ، کوډي او جادو ❖

د نظر لگیدو حقیقت

سوال: د ډیرو بوډاگانو نه اکثر اوریدل کیږي چې فلانکی سړی له نظره شوی دی او دغه راز دهغه امدني کمه شوه یا یې کاروبار او ملازمت ختم شو او داسې نور... مهرباني به مو وي که وضاحت وکړئ چې د نظر لگیدو حقیقت څه دی؟

جواب: د صحیح بخاري (کتاب الطب، باب العين حق) په حدیث کې دي چې "العين حق" یعنې نظر لگیدل حق دي، حافظ ابن حجر رحمه الله فتح الباري (ج ۱۰، ص ۲۰۴) کې ددې دلاندې دمسند بزار نه د حضرت جابر رضی الله عنه روایت نقل کړی دی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله وسلم وفرمایيل چې قضا او تقدیر نه وروسته اکثر خلک د نظر لگیدلو نه مري^[۱] دې نه معلومه شوه چې د نظر لگیدو سره ځینې وخت انسان ناروغ هم شي او په ځینې صورتونو کې دا ناروغي دمرگ سبب هم وگرځي، نور نقصانات ددې نه قیاس کیږي، په حدیث کې دي چې کوم سړی یوشي ته وگوري او هغه ده ته ډیر بڼه معلوم شي، نوکه چېرې دی "ما شاء الله لا قوة الا بالله" ووايي، نو هغه ته به نظر نه لگيږي^[۲].

د تعویذ او بند شرعي حیثیت

سوال: زموږ په خاندان کې د تعویذ او بند ډیر مشور دی او په دغه وجه زما په ذهن کې دا سوال راغی چې ایا په چاباندې تعویذ کولو سره په هغه اثر کیږي؟

[۱] وقد اخرج البزار عن حديث جابر رضي الله عنه بسند حسن ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: اكثر من يموت من امتي بعد قضاء الله وقدره بالانفس. (فتح الباري ج: ۱۰، ص: ۲۰۴، طبع دار نشر الكتب الاسلامية، لاهور)۔

[۲] يذكر عن انس عنه انه قال: ما انعم الله على عبد نعمة في اهل ولا مال او ولد فيقول: ما شاء الله لا قوة الا بالله فيرى فيه آفة دون الموت، وقد قال تعالى: ولولا اذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوة الا بالله۔ سورة الكهف: ۳۹، زاد المعاد: ج ۲، ص ۴۵۶۔ العين حق تصيب المال والآدمي والحيوان ويظهر اثره في ذلك عرف بالآثار. (رد المختار ج: ۶، ص: ۳۶۴)۔

جواب: د تعويذ، بند اثر کيږي او ضرور کيږي، دهغه حکم هماغه دی کوم چې د جادو دی، ددې کول حرام او کبیره گناه ده، بلکې دې سره د کفر خطره ده او ما پورته عرض کړی و چې دې سره ضرور اثر کيږي ددې مثال داسې دی چې په یو سړي باندې څوک گندگي ورواچوي، نو داسې کول، خو حرام او گناه ده او دا پیر ذلیل حرکت دی، خو په چاباندې چې گندگي اچول شوې ده دهغه کپړې او بدن به ضرور خرابيږي او دهغه بدبویی به ضرور راځي، دیوشي حرام او گناه کیدل بیله خبره ده او ددغه گندگي اثر کیدل فطري شی دی، تعویذ که چېرې د جائز مقصد له پاره وشي، نو جائز دی په دې شرط چې دڅه گناه او شرک خبره یې نه وي پکې لیکلې، نو ددم تعویذ د جواز درې شرطونه دي:

اول: دیو جائز مقصد له پاره به وي نا جائز مقصد له پاره به نه وي.

دویم: دهغه الفاظ به په کفر او شرک باندې مشتمل نه وي او که چېرې په داسې الفاظو باندې مشتمل وي چې دهغه مفهوم معلوم نه وي، نو هغه جائز نه دی.

درېم: هغه به موثر بالذات نه گڼي.^[۱]

ایا په حدیث کې د تعویذ د ځورندولو ممانعت راغلی دی

سوال: په یو دکان کې مې څه کلمات لیکل شوي ولیدل کوم چې لاندې ذکر دي "چا چې په غاړه کې تعویذ ځورند کړ هغه شرک وکړ" او ورسره یې ذکر شوی حدیث لیکلی و، "من علق تمیمة فقد اشرك"، (مسند احمد).

عرض دادی چې دا صحیح دي او که غلط؟ د ذکر شوي حدیث څه درجه ده که چېرې ددې ذکر چېرته نه وي، نو هم درخواست دی چې په غاړه کې تعویذ اچول څنگه دي؟

[۱] عن عوف بن مالک الاشجعي قال: كنا نرقى في الجاهلية فقلنا: يا رسول الله! كيف ترى في ذلك؟ فقال: اعرضوا علي رقاكم، لا باس بالرقى ما لم يكن فيه شرك. (مشكوة ص: ۳۸۸، كتاب الطب). وفي المراقبة: ان الرقى يكره منها ما كان بغير اللسان العرب وبغير اسماء الله تعالى وصفاته وكلامه في كتبه المرولة..... لا باس بالرقى ما لم يكن فيه شرك اي كفر. (مراقبة شرح مشكوة ج: ۴ ص: ۵۰۱، طبع بمبئي). ايضا: قال في النهاية..... ان ما كان بغير اللسان العربي وبغير كلام الله تعالى واسماؤه وصفاته في كتبه المرولة او ان يعتقد ان الرقية نافعة قطعاً فليتكلم عليها لمكروه وما كان بخلاف ذلك فلا يكره... الخ. (ابوداؤد، حاشيه غير ۳، كتاب الطب ج: ۲ ص: ۱۸۶). وانما تكره العوذة اذا كانت بغير لسان العرب ولا يدرى ماهو ولعله يدخله سحر او كفر او غير ذلك واما ما كان من القرآن اوشئ من الدعوات فلا باس به. (رد المحتار ج: ۶ ص: ۳۶۳). اجمع العلماء على جواز الرقى عند اجتماع ثلاثة شروط: ان يكون بكلام الله تعالى او باسمائه وصفاته وباللسان العربي او بما يعرف معناه من غيره وان يعتقد ان الرقية لا تؤثر بذاتها بل بذات الله تعالى. (فتح الباري ج: ۱۰ ص: ۱۹۵ طبع دار الفكر، بيروت).

جواب: دا حدیث بالکل صحیح دی، خو دې کې د تعویذ نه مطلق تعویذ نه دی مراد، بلکې هغه تعویذ مراد دی چې د جاهلیت په زمانه کې به کیده او په شرک په الفاظو باندې به مشتمل و، پوره حدیث لوستلو نه دا مطلب بالکل واضحه کیږي، د حدیث ترجمه دا ده:

حضرت عقبه بن عامر جهني رضی الله عنه نه روایت دی چې د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کې یوه ډله (د بیعت له پاره) حاضر شوه، نبي کریم صلی الله علیه و آله نه کسانو سره بیعت وکړ او یو سره یې ونکړ، عرض وشو، اې د الله رسول! تاسو نهه کسانو سره بیعت وکړ او یو مو پرېښوده؟ ویې فرمایل هغه تعویذ اچولی و، دې اوریدو سره هغه سړي تعویذ وشلاو، نبي صلی الله علیه و آله هغه سره بیعت وکړ او ویې فرمایل: **«من علق تمیمة فقد اشرك»**، (مجمع الزوائد ص: ۱۰۳ ج ۵).^(۱)

ترجمه: چا چې تعویذ و اچولو هغه شرک وکړ.

دې نه معلومه شوه چې هر تعویذ مراد نه دی، بلکې د جاهلیت تعویذ ترې مراد دی او د جاهلیت په دور کې کاهنانو د شیطان د مدد الفاظ لیکل.

تعویذ او بند د صحیح مقصد له پاره جائز دي

سوال: "تعویذ، بند شرک دی" په دې عنوان سره یوه کتاب چې کې ډاکټر مسعود الدین عثمانی د توحید روډ کیماری کراچۍ نه شائع کړې ده، هغه دا حدیث نقل کړی دی: **«ان الرق والتائم والتولة شرک»**، (رواه ابو داؤد مشکوٰۃ ص ۳۸۹).

ترجمه: تعویذ او تونه (جادو منتر) ټول شرک دي، هغه د ځینې واقعاتو او حدیث نه ثابته کړې ده چې قراني ایتونه هم په غاړه کې اچول نه دي پکار په اوبو وغیره باندې دم کول هم نه دی پکار، ددې نه نبي صلی الله علیه و آله منع فرمایلي ده، دا کار عام طور باندې ټول کوي که چېرې دا ټول شرک وي، نوبیا دا ټولې خبرې به موږ ته پرېښودل وي، تاسو زر تر زره دخپلې رایې نه موږ خبر کړئ ددې له پاره چې عوام ددې نه خبر شي او د شرک په شان لویې گناه نه بچ شي.

جواب: ډاکټر صاحب غلط لیکلي دي د قراني ایتونو تعویذ جائز دی چې کله دا غلط مقصد له پاره نه وي شوي چې حدیث شریف کې چې کوم جادو منتر ته شرک ویل شوي دي، دهغه نه مراد د جاهلیت د زمانې رائج شوی منتر مراد دی چې په هغه کې مشرکانه الفاظ موندل

[۱] عن عقبه بن عامر الجهني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اقبل اليه رهط فبايع تسعة وامسك عن واحد فقيل له: يا رسول الله! بايعت تسعة وتركت هذا؟ قال: ان هذا عليه تيممة! فادخل يده فقطعها فبايعه، وقال: من علق تيممة فقد اشرك. (مجمع الزوائد ج: ۵ ص: ۱۲۳، باب فيمن يعلق تيممة او نحوها، طبع دار الكتب العلمية، بيروت)۔

كيدل^(۱) او د جنياتو وغيره نه به مدد غوښتل كيده، قراني ايتونوسره دم كول د نبي ﷺ او د صحابه وورثان نه ثابت دي^(۲) او دبزرگان دين په معمولاتوكې داخل دي.

د ناجائز كار له پاره تعويذ هم ناجائز دی

اخيستونكي او وركونكي دواړه به گنهكار وي

سوال: زموږ په محله كې يو مولوي صاحب اوسيدري چې څه وخت مخكې د جومات امام و، نن سبا د دم تعويذ كار كوي او هغه سره هروخت گنې خلك وي، زياتر رش دېڅو وي چې دهغوی فرمايشونه څه داشان وي مثلاً: د فلانكي زوی دې مړ شي، د فلانكي كاروبار دې بند شي، زما خاوند دې ماته طلاق راكړي، د فلانكي خواښې دې مړه شي، ايا دا قسم تعويذ كول صحيح دي، په دې كې به څوك گنهگار وي؟

جواب: جائز كار له پاره تعويذ جائز دی او ناجائز كار له پاره ناجائز دی^(۳) ناجائز تعويذ كې دواړه كونكي برابر گنهگار دي.

د حق كار له پاره تعويذ ليكل د نياوي تدبير دی عبادت نه دی

سوال: زموږ يو بزرگ (مشر) دی دهغه خيال دی چې تعويذ ليكل په شريعت كې جائز نه دي، كه هغه دهر كار له پاره وي مثلاً حاجت پوره كول، د كار موندنې په سلسله كې او داسې نور... هغه داهم وايي چې په قران پاك كې چېرته هم دا ذكر نشته چې فلانكي ايت وليكه او په غاړه كې اچولو سره يامته باندې تړلو سره دانسان ضرورت پوره كيږي، يوازې دالله تعالى په مدد باندې يقين ساتل پكار دي، خو زما خيال دی چې په تعويذونوكې دالله تعالى داخري كتاب ايتونه ليكل كيږي، دا صحيح دي چې څه خلك ددې غلط استعمال كوي، خو جائزو كارو له پاره خو دا ليكل كيږي.

جواب: قراني ايتونوسره د دم اچولم په احاديثوكې ذكر دی، د نبي كريم ﷺ، صحابه كرامو ﷺ او وروسته صالحانو دا معمول پاتې شوی دی^(۴) تعويذ هم ددې يوشكل دی،

[۱] عن عوف بن مالك الاشجعي قال: كنا نرقى في الجاهلية فقلنا: يا رسول الله! كيف ترقى في ذلك؟ فقال: اعرضوا على رقاكم لآباس بالرقى ما لم يكن فيه شرك. رواه مسلم. (مشكوة ص: ۳۸۸، كتاب الطب والرقى).

[۲] عن أبي سعيد الخدري قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتعوذ من الجن وعين الانسان حتى نزلت المعوذتان، فلما نزلت اخذهما وترك ماسواهما. رواه الترمذي وابن ماجة. (مشكوة ص: ۳۹۰، كتاب الطب والرقى).

[۳] الامور بمقاصدها: يعني ان الحكم الذي يترتب على امر يكون على مقتضى ما هو المقصود..... فلو ان الفاعل المكلف قصد بالفعل الذي فعله امراً مباحاً كان مباحاً وان قصد امراً محرماً كان فعله محرماً. (شرح المجلة ص: ۱۸).

[۴] وعن النبي صلى الله عليه وسلم انه كان يعوذ نفسه قال رضى الله عنه... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

ځکه ددې په جواز کې خو شک نشته^(۱) خو د تعویذ حیثیت پیژندل ضروري دي، ځینې خلک د تعویذ اثر یقیني گڼي دا صحیح نه دي، بلکې تعویذ هم من جمله د نورو تدابیرو نه یو علاج او تدبیر دی او ددې فائده مند کیدل، نه کیدل د الله تعالی په خوښه موقوف دي، ځینې خلک تعویذ روحاني عمل گڼي دا خیال هم د اصلاح قابل دی، روحانیت ځان ته شی دی او تعویذ وغیره یوازې دنیوی تدبیر او علاج دی، له دې وجې چې کوم سړی تعویذ کوي، هغه بزرگ گڼل غلط دي، ځینې خلک په دعا باندې دومره یقین نه لري څومره چې په تعویذ باندې، دا هم د اصلاح قابل ده، دعا عبادت دی او تعویذ کول هیڅ عبادت نه دی او دیو ناجائز مقصد له پاره تعویذ کول حرام دي^(۲).

په تعویذ باندې معاوضه (شکرانه) اخیستل جائز دي

سوال: دیو جائز ضرورت له پاره یو سړي ته دعا، تعویذ وغیره باندې څه روپی طلب کول جائز دي او که ناجائز؟ که چېرې یو سړی د عمر او ناروغۍ په لحاظ ضرورت مند کیدو له وجې نه په دعا تعویذ وغیره ورکولو نه وروسته یوازې معمولي معاوضه دخپل حاجت له پاره طلب کړي، نو په داسې صورت کې به دهغه دعا گانې او دا عمل قابل قبول وي او که نه؟

جواب: دعا خو عبادت ده او ددې معاوضه غوښتل غلط دي^(۳) پاتې وظیفه او تعویذ کوم چې د یو دنیاوي مقصد له پاره وکړل شي دهغه حیثیت د عبادت نه دی، بلکې دیو دنیوي تدبیر او علاج دی، دهغه شکرانه اخیستل او ورکول جائز دي^(۴) پاتې دداسې خلکو وظیفې او تعویذونه کار هم کوي او که نه؟ دا څه شرعي مسئله نه ده چې دهغه په باره کې څه عرض شي، البته تجربه دا ده چې دا خلک اکثر دکاندارن وي.

تعویذ سره بیت الخلاء ته تلل

سوال: که چېرې د قرآن شریف ایتونه په جامه کې بندشي او په غاړه کې واچول شي، نو ایا دلرې کولو نه پرته یو ناپاک ځای ته مثلاً بیت الخلاء ته تللی شي او که نه؟

بقیه د ترمخ]. وعلی الجواز عمل الناس اليوم وبه وردت الآثار. (رد المختار ج: ۶ ص: ۳۶۴، فصل فی اللبس).

[۱] جوزوا الرقية بالاجرة ولو بالقرآن كما ذكره الطحاوی ولانها ليست عبادة محضة بل من التداوی. (رد المختار ج: ۶ ص: ۵۷، مطلب تحریر مهم فی عدم جواز الاستنجار علی التلاوة والتهلیل... الخ).

[۲] الامور بمقاصدها..... فلو ان الفاعل المكلف قصد بالفعل الذى فعله امرا مباحا كان مباحا، وان قصد امرا محرما كان فعله محرما. (شرح المجلة ص: ۱۸، رقم المادة: ۲، طبع کوئته).

[۳] الاصل ان كل طاعة يختص بها المسلم لا يجوز الاستنجار عليها عندنا. (رد المختار ج: ۶ ص: ۵۵).

[۴] قوله صلى الله عليه وسلم: خذوا منهم واضربوا لى بسهم معكم هذا تصريح بجواز اخذ الاجرة على الرقية بالفاقة والذكر وانما حلال لا كراهية فيها... الخ. (شرح نووی علی مسلم ج: ۲ ص: ۲۲۴، طبع قديمی). الاجرة على التعود والرقية وهى حلال لعدم كونها عبادة. (فيض الباری ج: ۳ ص: ۲۷۶، طبع رشيديه کوئته).

جواب: داسې گوتمه چې په هغه باندې دالله پاک نوم يا قراني ايتونه ليکل شوي وي، هغې سره بيت الخلاء ته تلل يې مکروه ليکلي دي. (عالمگيری ص ۵۰ ج ۱ مطبوعه).^[۱]

جادو کول ګناه کبيره ده ددې د ختمولو د پاره قرآني ايتونه دي

سوال: ايا دقران او حديث له مخې جادو برحق دی؟ او ايا داممکن دي چې څوک د جادو په زور سره څوک په خرابه لار روان کړي يا داچې څوک د جادو په ذريعه د چا بد و غواړي او بل په مصيبت او پریشاني کې مبتلا کړي؟ زه دې سلسله کې عرض کول غواړم چې کوم خلک د جادو په حق کيدو باندې دلائل وړاندې کوي هغوی دا وايي چې دا په نبي کریم ﷺ باندې هم چلیدلی و، نو موږ خو معمولي شان بندګان يو او په دې باره کې د سورت (الفلق) حواله ورکوي، تاسو مهرباني وکړئ زموږ رهنمايي وکړئ.

جواب: جادو چلېږي^[۲] او ددې اثر انداز کېدل قران کریم کې ذکر دي^[۳]، خو جادو کول ګناه کبيره ده^[۴] او جادو غوښتونکي او کونکي دواړه ملعونان دي، قران کریم کې جادو ته کفر ويل شوي دي گویا داسې خلکونه ايمان واخيستل شي.^[۵]

سوال: کوم حضرات چې په هغه کې بزرګان دين هم شاملېږي او کوم چې د جادو د لرې کولو له پاره تعويذ و غیره ورکوي ايا هغوی ته ورتلل او خپل مشکلات بيانول اودهغوی نه مدد غوښتل دشرک په تله کې راځي؟ که چېرې جواب په هو کې وي، نوپه ناپوهي کې دداسې کونکو له پاره دګناه کفاره څه کېدای شي؟

جواب: د جادو ختمولو له پاره يو داسې سړي ته رجوع کول چې دهغه په ختمولو باندې پوهېږي جائز دي په دې شرط چې هغه د جادو ختمول په جادو اوسفلي عمل سره نه کوي، بلکې دقران په ايتونو سره يې وکړي، دا دشرک په زمره کې نه راځي.^[۶]

نقصان رسونکي تعويذ، جادو او منتر حرام دي

سوال: ايا جادو، تعويذ، منتر جائز دي او که نه، ځکه چې دتعويذونو اثر هميشه کېږي او

[۱] ويکره ان يدخل في الخلاء ومعه خاتم عليه اسم الله تعالى اوشئ من القرآن كذا في السراج الوهاج. (عالمگيری ج: ۱ ص: ۵۰).—

[۲] السحر حق عندنا وجوده وتصوره واثره. (الفتاوى الشامية ج: ۱ ص: ۴۴).—

[۳] فلما القوا سحروا اعين الناس واسترهبوهم وجاءوا بسحر عظيم، (سورة ۷، الاعراف: ۱۱۶).—

[۴] فعل السحر حرام وهو من الكبائر بالاجماع. (شرح نووی علی مسلم ج: ۲ ص: ۲۲۱، طبع قديمی).—

[۵] ولكن الشيطان كفروا يعلمون الناس السحر. (البقرة: ۱۰۲).—

[۶] في الدر المختار: استاجر ليكتب له تعويذا لاجل السحر جاز. قوله لاجل السحر اي لاجل ابطاله والالاسحر نفسه معصية بل كفر لا يصح الاستجار عليه. (رد المختار ج: ۶ ص: ۹۳).—

انسان ته نقصان رسوي، تعويذ کونکي له پاره اسلام څه سزا ښودلې ده؟
جواب: چاته نقصان رسولو له پاره تعويذ، جادو او منتر کول حرام دي^[۱] او داسې سړی که چېرې توبه ونکړي، نو ده ته د مرگ سزا ورکول کېدای شي.^[۲]

څوک چې جادو يا منتر حلال ګڼلوسره کوي، نوهغه کافر دی

سوال: سړی يا ښځه په چاباندې تعويذ، بند سفلي عمل يا جادو وکړي اودهغه دې عمل سره بل ته نقصان ورسېږي، بيا که چېرې هغه سړی ددې تکليف نه منشي، نو دالله تعالیٰ په نزديکه ددغه خلکو څه درجه وي، که هغه په تکليف کې مبتلا وي يا يې انتقال وشي ځکه چې دنن سبا د تور عمل (جادو) رواج زيات په ترقي دی، لهدا مهرباني وکړئ تفصيل سره وليکئ چې دې جادو کونکو او فرمائش کونکوته خپل انجام معلوم شي، الله دې خلکو ته دنيکي هدايت وکړي.

جواب: جادو او سفلي عمل کول ددې په تر ټولو کبيره ګناه کېدو کې خودهېچا اختلاف نشته^[۳] خو په دې کې اختلاف دی چې جادو کولوسره سړی کافر کېږي او که نه، صحيح داده چې که چېرې دا حلال وګڼي او کوي يې، نو کافر کېږي او که چېرې حرام او ګناه يې وګڼي او کوي يې، نو کافر نه دی ګنهګار او فاسق دی، په دې کې شک نشته چې داسې سفلي اعمالو سره زړه تور شي، الله تعالیٰ دې مسلمانان ددې افت نه بچ کړي، داهم دامت فقهاوو ليکلي دي چې که چېرې دچاپه جادو او سفلي عمل باندې څوک مړ شي، نو داسې به قاتل ګڼل کېږي.^[۴]

د سفلي عملونو نه توبه کول پکار دي

سوال: مایه ځواني کې سفلي عملونه لوستلي وو، ددې ګناه دلرې کولو له پاره څه کول پکار دي؟

جواب: دا عملونه پريږده او ددې ګناه نه توبه وکړه.^[۵]

[۱] لعمل السحر حرام وهو من الكبائر بالاجماع. (شرح نووی علی مسلم ج: ۲ ص: ۲۲۱، طبع قديمی).

[۲] وجهور العلماء يوجبون قتل الساحر كما هو مذهب ابي حنيفة ومالك واحمد في المنصوص عنه، وهذا هو المأثور عن الصحابة كعمر وابنه وعثمان وغيرهم. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۵۶۹، طبع المكتبة السلفية، لاهور)

[۳] السحر حرام بلا خلاف بين اهل العلم او اعتقاد ابا حنيفة كافر. الخ (فتاوى شامی ج: ۴ ص: ۲۴۰ مطلب في الساحر)
 [۴] ثم اختلف هؤلاء هل يستتاب ام لا؟ وهل يكفر بالسحر؟ ام يقتل لسعيه في الارض بالفساد؟ وقال طائفة ان قتل بالسحر يقتل والا- عوقب بدون القتل اذالم يكن في قوله وعمله كفر. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۵۶۹، طبع لاهور).

[۵] قل يعبادى الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله، ان الله يغفر الذنوب جميعاً. (الزمر: ۵۳)
 أيضاً: يا ايها الذين امنوا توبوا الى الله توبة نصوحاً، عسى ربكم ان يكفر عنكم سيئاتكم ويدخلكم جنات تجري من تحتها الانهار... الخ، (التحریم: ۸).

❖ پیریان ❖

د پیریانو له پاره رسول

سوال: ویل کیږي چې انسانانو له پاره انسان رسول وي اودا دلته تعالی حکم دی، څنگه چې په سورت بني اسرائیل کې په ایت نمبر ۹۵/۹۶ کې فرمایي:

ترجمه: او خلکو ته ایمان راوړلو کې هېڅ شی هم منع کونکی نه دی راغلی، کله چې هغوی ته هدایت راغی، خودا چې هغوی وویل چې الله تعالی یو انسان رسول رالیږلی دی، هغوی ته ووايه که چیرې په ځمکه باندې فرېښتي اطمینان سره ګرځیدای، نوموړ به ضرور هغوی ته له اسمان نه فرېښتي رسولان رالیږي وو.

ددې ایت په رڼاکې وضاحت وکړئ چې حدیث کې یوځای کې ذکر راغلی دی چې حضور ﷺ د یوې ډلې سره ملاقات کړی و او حضور ﷺ هغو ته د پیریانو ډله ویلې وه، ایا حضور ﷺ دانسانانو نه پرته د پیریانو له پاره هم رسول و، یاد پیریان له پاره پیری رسول کېدل پکار دي؟

جواب: حضور ﷺ د پیریانو له پاره هم رسول و^(۱)، قران کریم کې د پیریانو د حضور ﷺ په دربار کې حاضریدل او قران لوستل او ایمان راوړل ذکر شوي دي^(۲) (سورت احقاف). فرېښتي د خوراک څښاک او نورو ضرورتونو نه پاکې دي، له دې وجې هغوی دانسانانو له پاره د نبي په طور باندې نه دي رالیږل شوي^(۳). د پیریانو له پاره انسان نبي جوړ شوی دی، د پیریانو له پاره د پیری رسول کېدل نه دي نقل شوي^(۴).

[۱] الجمهور على انه لم يكن من الجن نبى..... قال البغوى فى تفسير الاحقاف: وفيه على انه عليه السلام كان مبعوثا الى الانس والجن جميعا. (الاشباه والنظائر، احكام الجن ص: ۳۲۳ طبع قديمى).

[۲] واذا صرفنا اليك نفراً من الجن يستمعون القرآن فلما حضروه قالوا انصتوا فلما قضى ولّوا الى قومهم منذرين..... يقومنا جيبوا داعى الله وامنوا به..... (الاحقاف: ۲۹ تا ۳۱).

[۳] وقالوا يعنى المشركين (ما لهذا الرسول ياكل الطعام) انكروا ان يكون الرسول بشرا ياكل الطعام ويمشى فى الطرق كما يمشى سائر الناس يطلب المعيشة، والمعنى انه ليس بملك ولا ملك لان الملائكة لا تاكل، والملك لا يتبدل فى الاسواق، فعجبوا ان يكون مساويا للبشر لا يتميز عليهم بشئ وانما جعله الله بشرا ليكون مجانسا للدين ارسل اليهم. (تفسير زاد المسير ج: ۶ ص: ۷۳، ۷۴، طبع المكتب الاسلامى، بيروت).

[۴] جمهور العلماء سلفا وخلفا على انه لم يكن من الجن قط رسول ولم تكن الرسول الامن الانس..... ان رسل الانس رسل من الله تعالى اليهم ورسلا الى قوم من الجن ليسوا.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

د پيريا نو وجود د قرآن او حديث نه ثابت دی

سوال: ايا پيريان د انسان په جسم کې ننوتلی شي، سره له دې چې پيريان د اور نه پيدا شوی مخلوق دی او هغوی په اور کې اوسېږي او انسان خاكي (د خاورې) مخلوق دی، څنگه چې انسان په اور کې نه شي اوسيدلی، نو پيريان څنگه په خاوره کې اوسيدلی شي، ډير مفکرين او ماهرين نفسيات د پيريانو وجود په باره کې اختلاف لري له دې وجې دا مسئله توجه غواړي.

جواب: د پيريانو وجود، خوق دی، په قرآن کریم او احاديثو کې ددې ذکر ډيرو ځايونو کې راغلی دی^[۱] او يو انسان ته د پيري تکليف رسول هم د قران کریم، احاديثو او دانساني تجربو نه ثابت دي،^[۲] کوم خلک چې د پيريانو د وجود نه انکار کوي دهغوی خبره صحيح نه ده^[۳] پاتې د پيريانو په يو انسان کې ننوتل، ناول خو هغه پرته د ننوتلو نه هم مسلط کيدلی شي، بيا دهغه په ننوتلو کې څه لرې والی نشته^[۴] د دوی د اور نه د پيدا کېدو د امعنا نه ده چې هغوی پخپله هم اوردی، بلکې د دوی په تخليق باندې اور غالب دی، څنگه چې انسان د خاورې نه پيدا شوی دی، خو هغه خاوره نه ده.^[۵]

... بقیه د تیر مخ] ... رسلا عن الله تعالى ولكن بعثهم الله في الارض فسمعوا كلام رسل الله تعالى الذين هم من بني آدم وعادوا الى قومهم من الجن فانذروهم والله سبحانه وتعالى اعلم. (آکام المرجان في غرائب الاخبار واحکام الجنان ص: ۳۶-۳۴ طبع نور محمد کراچی).

[۱] وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون، (الذاريات: ۵۶). فصل قال الشيخ ابو العباس ابن تيمية لم يخالف احد من طوائف المسمين في وجود الجن وجهور طوائف الكفار اثبات الجن... هذا لان وجود الجن تواتر به اخبار الانبياء عليهم السلام تواترا معلوما. (آکام المرجان في غرائب الاخبار واحکام الجنان ص: ۵).

[۲] الباب السادس والاربعون: في بيان ما يعتصم به من الجن ويندفع به شرهم: وذلك في عشر حروز (احدها الاستعاذة بالله منه، قال الله جل جلاله واما... الخ سورة ۷ اعراف ۲، وفي الصحيح) فقال صلى الله عليه وسلم: اني لاعلم كلمة لو قالها لذهب عندما يجده: اعوذ بالله من الشيطان الرجيم. الثاني قراءة المعوذتين روى الترمذي... كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتعوذ من الجن وعين الانسان حتى نزلت المعوذتان... الخ. تفصيل دپاره اوگورئ: آکام المرجان ص: ۹۵ تا ۹۸. الباب في بيان اخبار الجن يقتلهم سعد بن عباد... الخ. تفصيل دپاره اوگورئ: آکام المرجان ص: ۱۳۷ پر طبع نور محمد کراچی).

[۳] (قال امام الحرمين) في كتابه الشامل: اعملوا رحمكم الله ان كثيرا من الفلاسفة وجاهير القدرية وكالة الزنادقة الكروا الشياطين والجن راسا ولا يبعد لو انكر ذلك من لا يتدبر ولا يثبت بالشريعة وانما العجب من انكار القدرية مع لصوص القرآن وتواتر الاخبار واستفاضة الآثار. (آکام المرجان ص: ۳، طبع نور محمد کراچی)

[۴] انكر طائفة من المعتزلة كالجاني وابي بكر الرازي... وهذا الذي قالوه خطأ، وذكر ابو الحسن الاشعري في مقالات اهل السنة والجماعة، انهم يقولون ان الجن تدخل في بدن المصروع كما قال تعالى... الخ سورة ۲ بقره ۲۷۵. مزيد تفصيل دپاره اوگورئ: آکام المرجان ص: ۱۰۷ تا ۱۰۹).

[۵] اعلم: ان الله اضاف الشياطين والجن الى النار حسب ما اضاف الانسان الى التراب والطين والفخار، والمراد به في حق الانسان ان اصله الطين وليس الآدمي طينا حقيقة لكنه... [بقيه حاشيه په راروانه صفحه...]

د ايمان لرونکوله پاره د پيريانوله وجود منلو پرته بله لاره نشته

سوال: نن سبا زموږ ځای کې د پيريانو د وجود په باره کې بحثونه کيږي او تراوسه پورې په دې سلسله کې مذهبي، سائنسي، منطقي او عقلي نظريات مخې ته راغلي دي دا ټول د نوعيت په اعتبار سره بيل بيل دي؛ لهذا له مذهبي نظرياتو پرته په نورو باندې يقين کول يا غورکول ذهني پريشاني راپيدا کوي، حالانکې ديو مسلمان کيدوپه حيثيت سره زموږ عقیده پخپل مذهبي نظرياتو باندې د کامل يقين کولو ده، لهذا تاسو مهرباني وکړئ د دلائلو يا د ريښتوني او حقيقي واقعاتو په رڼا کې ياکه چېرې د احاديثو په رڼا کې د پيريانو وجود وي، نو په دې باره کې صحيح صورت حال او نظريه مخې ته راوړئ چې دخلکو ذهنونو ته دې باره کې د پيدا کيدونکي کشمکش اوشک شېبې نه نجات ورکړل شي.

جواب: په قرآن کریم کې يو کم دیرش ځايه د پيريانو ذکر راغلی دی او په احاديثو کې هم په ډيرو مقاماتو باندې ددې تذکره راغلې ده، له دې وجې کوم خلک چې په قرآن کریم او محمد ﷺ باندې ايمان لري دهغوی له پاره د پيريانوله منلو پرته بله لاره نشته او کوم خلک چې ددوی منکر دي، هغوی سره دنفې هيڅ دليل نشته، له دې پرته چې دا مخلوق ددوی دنظر نه غائب دی.^(۱)

د پيريانوپه انسان باندې راتلل له حديث نه ثابت دي

سوال: د قرآن او حديث په رڼا کې وبښئ چې ايا پيريان انسان باندې راتللی شي که چېرې راتللی شي، نو ايا دانسان په جسم کې حلول کولی شي، ددې وجه څه ده؟

جواب: د "اکام المرجان فی غرائب الاخبار واحکام الجن" په باب ۵۱ کې ليکل شوي دي چې ځينو معتزله وو له دې نه انکار کړی دی، خو امام اهل سنت ابو الحسن اشعري رحمته الله په مقاله "اهل السنة والجماعة" کې د اهل سنت دا مسلک نقل کړی دی چې "هغوی د پيريانو د مريض په بدن کې د داخلیدو قائل دي".^(۲) له دې نه وروسته يې دگڼو احاديثو نه ددې ثبوت ورکړی دی.^(۱)

...بقية د تير مخ]... کان طينا كذلك کان نارا في الاصل، والدليل على ذلك قول النبی صلی الله عليه وسلم... الخ. (اکام المرجان فی غرائب الاخبار واحکام الجن ص: ۱۳ الباب الثالث)۔

[۱] پورتنی حواله جات او گوري]۔

[۲] انکر طائفة من المعتزلة کالجبائی وابی بکر الرازی محمد زکریا الطیب وغيرهما دخول الجن في بدن المصروع، واحالوا وجود روحين في جسد مع اقرارهم بوجود الجن، اذ لم يكن ظهور هذا في المنقول عن النبی صلی الله عليه وسلم کظهور هذا الذي قالوه خطأ، وذكر ابو الحسن الاشعري في مقالات اهل السنة والجماعة انهم يقولون ان الجن تدخل في بدن المصروع كما قال الله تعالى: الذين.... [بقية حاشیه په راروانه صفحه...]

د پيريا نوپه انسان باندې مسلط كيدل

سوال: ايا د يو انسان په جسم كې چې يو پيرى داخل شي هغه پريشانه كولى شي؟ كه چېرې يې نه شي كولى، نو بيا اخر ددې څه وجه ده چې يوسرى چې په هغه باندې د پيري سوري شوى وي (د خلكو مطابق) هغه د داسې ځاى ښودنه كوي چېرته چې هغه هيڅ كله نه وي تللى او داسې ژبه وايي چې هغه كله هم هغه نه وي زده كړي، يا بيا د يو ناشنا سړي په پوښتنه باندې دهغه د تير شوي وخت بالكل صحيح حالات او واقعات بيانوي هغه قران شريف بالكل زده كړى نه وي، خو ډير په رواني سره تلاوت كوي اخر داسې ولې كيږي؟

جواب: د پيريانو په انسان باندې مسلط كيدل ممكن دي او ددې واقعات متواتر دي.^[۲]

... بقيه د تير مخ] ... ياكلون الربوا لايقومون الا كما يقوم الذى يتخطه الشيطان من المس... الخ. (ص: ۱۰۷) الباب الحادى والخمسون: فى بيان دخول الجن فى بدن المصروع طبع نور محمد كراچى).

[۱] قال عبد الله بن احمد بن حنبل قلت لابي: ان قوما يقولون ان الجن لا تدخل فى بدن الانس، قال: يابى! يكذبون هوذا يتكلم على لسانه، قلت: ذكر الدار قطنى..... عن ابن عباس ان امرأة جاءت بابن لها الى النبي صلى الله عليه وسلم فقالت: يا رسول الله! ان ابني به جنون وانه ياخذنا عندنا غداتنا وعشائنا فسمح رسول الله صلى الله عليه وسلم صدره ودعاه ففتفه فخرج من جوفه مثل الجر والاسود فعسى. رواه ابو محمد عبد الرحمن الدارمى.. وسياتي ان شاء الله تعالى عن قريب حديث ام ابان الذى رواه ابو داود وغيره وفيه قول رسول الله صلى الله عليه وسلم: اخرج عدو الله، وهكذا حديث اسامة بن زيد، وفيه: اخرج يا عدو الله فانى رسول الله! (آكام المرجان ص: ۱۰۷ الباب الحادى والعشرون)

[۲] انكر طائفة من المعتزلة كالجاني واى بكر الرازى محمد بن زكريا الطيب وغيرهما دخول الجن فى بدن المصروع، واحالوا وجود روحين فى جسد مع اقرارهم بوجود الجن، اذ لم يكن ظهور هذا فى المنقول عن النبي صلى الله عليه وسلم كظهور هذا وهذا الذى قالوه خطأ، وذكر ابو الحسن الاشعري فى مقالات اهل السنة والجماعة انهم يقولون ان الجن تدخل فى بدن المصروع كما قال الله تعالى: الذين ياكلون الربوا لايقومون الا كما يقوم الذى يتخطه الشيطان من المس... الخ. (ص: ۱۰۷) الباب الحادى والخمسون: فى بيان دخول الجن لا تدخل فى بدن المصروع طبع نور محمد كراچى). قال عبد الله بن احمد بن حنبل قلت لابي: ان قوما يقولون ان الجن لا تدخل فى بدن الانس، قال: يابى! يكذبون هوذا يتكلم على لسانه، قلت: ذكر الدار قطنى..... عن ابن عباس ان امرأة جاءت بابن لها الى النبي صلى الله عليه وسلم فقالت: يا رسول الله! ان ابني به جنون وانه ياخذنا عندنا غداتنا وعشائنا فسمح رسول الله صلى الله عليه وسلم صدره ودعاه ففتفه فخرج من جوفه مثل الجر والاسود فعسى. رواه ابو محمد عبد الله بن عبد الرحمن الدارمى..... وسياتي ان شاء الله تعالى عن قريب حديث ام ابان الذى رواه ابو داود وغيره وفيه قول رسول الله صلى الله عليه وسلم: اخرج عدو الله، وهكذا حديث اسامة بن زيد، وفيه: اخرج يا عدو الله فانى رسول الله! (آكام المرجان ص: ۱۰۷ الباب الحادى والعشرون). وقد ورد له اصل فى الشرح وهو ما رواه الامام احمد وابو داود وابو القاسم الطبرانى من حديث ام ابان بنت الوازع عن ابيها ان جدها الطلق الى رسول الله صلى الله عليه وسلم يابن له مجنون او ابن اخت له فقال: يا رسول الله! ان معى ابنا لى او ابن اخت لى مجنون، اتيتك به لتدعو الله تعالى له، قال: [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

د پيريا نو بنځوله انساني سړيوسره تعلق

سوال: زموږ کلي ته نژدې يوسړی اوسېږي چې کله هغه وړوکی و، نو هغه باندې به دورې راتللې تردې چې ټول بدن به يې په وينولوند شو، څه مهال وروسته کله چې هغه ځوان شو، نو دورې بندې شوې، څو کاله وروسته هغه سړي وويل چې ماته يوه بنځه پيرۍ راغله چې ډيره ښايسته انجيلۍ وه او ماته يې تعويذ راکړ چې دا تعويذ په سپينو زرو کې بندکړه او خپل جسم پورې يې وتړه او چې کله هم زما ضرورت وي، نو دا تعويذ ماچس لگولو سره گرم کړه زه به حاضرېږم.

اوس چې زموږ په کلي او خواوښا کې کله څوک ناروغ شي يا څه مشکل ورته مخکې شي، نو هغه سړي را وغواړي هغه د ماچس تيلۍ ولگوي او هغه تعويذ گرم کړي، څو منته وروسته چيليم را وغواړي او دهغه سترگې ډيرې زياتې سړې شي، بيا دهغه اواز د ښځې په شان شي او پوښتنه کوي چې زما معشوق ته دې ولې تکليف ورکړی دی، تاته څه تکليف دی؟

مولانا صاحب! تاسو به يقين نه کوئ چې لوی لوی اسپيشلسټ ډاکټران چې د کوم مرض تشخيص نه شي کولی د اښځه پيرۍ (دهغه په وينا) څو منټونو کې د هغه مرض په باره کې معلومات ورکوي چې دا فلانکی مرض دی او دهغه علاج هم بيانوي اکثر خلک ورسره شفاء مومي داسې ډير ساده انسان دی او هغه ته يقيناً د دوايانو په باره کې هيڅ علم نشته، چې هغه کله په خاص وخت کې پخپله ژبه (چې دغه وخت د ښځې په شان خبرې کوي) وايي، د ډيرو مرضونو علاج کيږي.

خو پخپلو سترگو ماداهر څه ليدلي دي مهرباني وکړئ دقران او حديث په رڼا کې ددې وضاحت وکړئ چې پورته ذکر شوي واقعات څومره پورې صحيح دي.

...بقیه د تیر مخ] ... اثنی به! قال: فانطلقت به الیه وهو فی الركاب فاطلقت عنه والقیته علیه ثياب السفر واللبسة ثوبین حسنین واخذت بیده حتی انتهیت به الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال: ادنه منی واجعل ظهره لما یلین، قال: فاخذ بمجامع ثوبه من اعلاوه واسفله فجعل یضرب ظهره حتی رایت بیاض ابطیه ویقول: اخرج عدوا لله! فاقبل ینظر نظر الصحیح لیس ودعا له فلم یکن فی الوقت احد بعد دعوة رسول الله صلی الله علیه وسلم یفضل علیه. فقدوری ابن عساکر فی الثانی من کتاب الاربعین الطوال حدیث سامة بن زید قال حججنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم امرأة تحمل صبیا لها فسلمت علی رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو یسیر علی راحلته ثم قالت: یا رسول الله! هذا ابني فلان والذي بعثک بالحق ما بقی من خفق واحد من لدن انی ولدت له الی ساعته هذه. حبس رسول الله صلی الله علیه وسلم الراحلة فوقف ثم اکسع الیها فبسط الیها یده وقال هاتیه فوضعتها علی یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم فضمه الیه فجعله بینه و بین واسطة الرحل ثم نقل فی لیه وقال: اخرج یا عدو الله فانی رسول الله! ثم ناوها اياه فقال: خذیه فلن ترین منه شیئا تکرهینه بعد هذا ان شاء الله. الحدیث. وفی اوائل مسند ابی محمد الداری من حدیث ابی الزبیر عن جابر معناه وقال فیہ: اخسا عدو الله ان رسول الله! (اکام المرجان ص: ۱۱۳، ۱۱۴، الباب الثالث والخمسون طبع نور محمد)۔

جواب: انسانانو باندې د پيريانو اثرات حق دي، په قران او حديث دواړو کې ددې ذکر شته^(۱) او د پيريانو بنځو انسانانو سر يو باندې د عاشق کېدو واقعات هم کتابونو ليکلي دي، له دې وجې کومه کيسه چې تاسو ليکلې ده، هغه لږ هم د تعجب وړ نه ده.^(۲)

د ابليس حقيقت څه دی

سوال: د ټولو نه اول سوال دادی چې ابليس د فرښتو نه دي ياد پيريانو دنسل نه دی؟ ځکه چې زموږ د ځای د ځينو خلکو خيال دی چې ابليس د الله پاک له مقربو فرښتونه و، خو د حکم نه منلو له وجې الله تعالى هغه له خپل دربار نه وويسته ترڅو پورې چې زما خيال دی، نو ابليس د پيريانو نه دی او د عبادت په وجه د فرښتو برابر شو، خو حضرت ادم عليه السلام ته د سجدې نه کولو له وجې لعنتي شو.

جواب: په قران کې دي چې **کان من الجن**^(۱) يعنې شيطان د پيريانو نه و، خو د ډير عبادت له وجې په فرښتو کې شماريده چې د تکبر له وجې مردود شو.^(۲)

[۱] روى الامام احمد فى مسنده من حديث ابى موسى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: فناء امتى بالظعن والطاعون، قالو: يا رسول الله! هذا البطن قد عرفناه، فما الطاعون؟ قال: وجز اخوانكم من الجن وفي كل شهادة ورواه ابن ابى الدنيا فى كتاب الطواغين قال فيه وخز اعدائكم من الجن. (آكام المرجان ص: ۱۱۶، الباب الخامس والخمسون). تفصيل دپاره اوگورئ: ملاحظ هو كتاب لهذا كا الباب السادس والخمسون، الباب السابع والخمسون، الباب الثامن والخمسون. ايضا قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان للشيطان لمة باين آدم وللملك لمة فامالة الشيطان فايعاد بالشر وتكذيب بالحق، وامالة الملك فايعاد بالخير وتصديق بالحق، فمن وجد ذلك فليعلم انه من الله تعالى فيحمد الله تعالى، ومن وجد الاخرى فليتعوذ بالله من الشيطان ثم قرأ: الشيطان يعدكم الفقر ويامركم بالفحشاء. (آكام المرجان ص: ۱۷۹، الباب الرابع بعد المائة)۔

[۲] حدثنا القاضى جلال الدين احمد بن القاضى حسام الدين الرازى الحنفى تغمده الله برحمته قال: سفرنى والدى لاحضار اهله من الشرق، فلما جزت البيره الجانا المطر الى ان نمنا فى مغارة وكنت فى جماعة فيبنا انا نائم اذا انا بشئ يوقظنى فانتبهت فاذا بامراة وسط من النساء لها عين واحد مشقوقة بالطول فارتعت، فقالت: ما عليك من باس، انما اتيتك لتزوج ابنة لى كالقمر، فقلت لخوفى منها على خيرة الله تعالى ثم نظرت فاذا برجال قد اقبلوا فنظروهم فاذا هم كهنة المراه التى اتنى عيونهم كلها مشقوقة بالطول فى هيئة قاض وشهود فنخطب القاضى وعقد فقبلت ثم نهضوا وعادت المراه ومعها جارية حسناء الا ان عينها مثل عين امها وتركتها عندى وانصرفت فزاد خوفى واستيحاشى وبقيت ارمى من كان عندى بالحجارة حتى يستيقظوا فما اتبه منهم احد فاقبلت على الدعاء والتضرع ثم ان الرحيل فرحلنا وتلك الشابة لاتفارقنى قدمت على هذا ثلاثة ايام فلما كان اليوم الرابع اتنى المراه وقالت: كان هذه الشابة ما اعجبتك وكانك تحب فراقها، اى **جود الله!** قالت: فطلقها! فطلقها فانصرفت ثم لم ارمها بعد. (آكام المرجان ص: ۷۰، الباب الموفى ثلاثين). نيز تفصيل دپاره اوگورئ: آكام المرجان فى احكام الجان، الباب الموفى ثلاثين فى بيان منا كحه الجن، ص: ۶۶ تا ۷۴)۔

ايا د ابليس اولاد شته

سوال: ايا د ابليس اولاد هم شته، که يوازې دى. نړهغه دومره ډير خلک په يو وخت کې څنگه گمراه کوي؟ ددې جواب دقران او حديث په رڼا کې راکړئ.

جواب: په قران مجيد کې دې چې دده ال اولاد هم شته او دده مددگار هم په ډير تعداد کې دي^(۱۳) څنگه چې په يو روايت کې دې چې شيطان داوبو دپاسه خپل تخت ايښى دى او خپلو ماتحتو ته روزانه هدايات ورکوي او بيا دهرې ورځې کارگزارې هم اوري^(۱۴).

دهمزاد حقيقت څه دى

سوال: دهمزاد شرعي حقيقت څه دى ايا دا رښتيا خپل وجود لري؟

جواب: په حديث کې دې چې دهر انسان سره يوه فرېسته او يو شيطان مقرر دي، فرېسته هغه ته دخير مشوره ورکوي او شيطان دشر حکم کوي^(۱۵) ممکنه ده چې همدې شيطان ته همزاد وويل شي، که نه ددې نه پرته دهمزاد هيڅ شرعي ثبوت نشته.

[۱] کان من الجن ففسق عن امر ربّه. (الكهف: ۵۰)۔

[۲] ابى واستكبر وكان من الكافرين. (البقرة: ۳۴) وايضا: فسجدوا لابلېس هو ابو الجن کان بين الملائكة... الخ. (جلالين ص: ۸ سورة البقرة). وايضا: ولمن زعم انه لم يكن من الملائكة ان يقول انه كان جنيا نشاين اظهر الملائكة وكان مغمورا بالالوف منهم فغلبوا عليه، (قوله وكان مغمورا) اى مکتورا ومغلوبا بالالوف من الملائكة فغلبوا عليه فتناول امر الملائكة اياه، وصح استنأؤه منهم اى من ضمير فسجدوا استثناء متصلاً لانه تعالى لما غلبهم عليه فسمى الجميع ملائكة لكونه مغلوبا ومستورا بهم كان داخلا فيهم بالتغلب فدخل تحت امرهم. (تفسير البضاوى مع حاشية شيخ زاده ج: ۱ ص: ۵۳۱، ۵۳۳ سورة البقرة آيت: ۳۴ طبع قديمى)۔

[۳] افتخذونه وذريته اولياء من دونى وهم لكم عدو.... الخ. (الكهف: ۵۰)۔

[۴] عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان ابليس يضع عرشه على الماء ثم يبعث سراياه يفتنون الناس، فادناهم منه منزلة اعظمهم فتنة، يحنى احدهم فيقول: فعلت كذا وكذا، فيقول: ما صنعت شيئا! قال ثم يحنى احدهم فيقول: ما تركته حتى فرقت بينه وبين امراته، قال: فيدنيه منه ويقول: نعم انت! قال الاعمش: اراه قال فيلتزمه، رواه مسلم. (مشكوة ص: ۱۸، كتاب الايمان، باب فى الاسوسة)۔

[۵] عن ابن مسعود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما منكم احد وقد وكل به قرينه من الجن وقرينه من الملائكة... الخ. (مشكوة، باب فى الوسوسة ص: ۱۸)۔

❖ رسومات (رواجونه) ❖

دوهمونو حقیقت

سوال: د جهالت له وجې د برصغیر ځینې مسلمانې کورنۍ په دې عقیدو باندې یقین ساتي، مثلاً: د غوا په خپل بڼکړ باندې دنیا پورته کول. د ماشوم د پیدائښ نه مخکې څه جامه نه گنډل، د ماشوم جامې چاته نه ورکول، ځکه چې د شنډې بڼې د جادو کولو په ذریعه باندې ماشوم ته نقصان رسېدلی شي. ماشوم د دولسو بجو په وخت کې زانگو کې نه اچول، ځکه چې د پیریانو سوری (سایه) پرې کیدای شي، ماشوم ته د مابنام په وخت کې پی نه ورکول او که چېرې ماشوم ته څه ناروغي ولگېږي، نو هغې ته هم د پیریانو سوری (سایه) ویل کېږي او دم دورد او تعویذونه وغیره ورته کوي او نورې مسئلې وغیره، زه ددې پوښتنه کول غواړم چې اسلام کې ددې خبرو څه وجود شته؟ ایا دا د ایمان د کمزوري خبرې نه دي؟ که چېرې زموږ ایمان مکمل وي، نو ددې خبرو څه خلاصی موندل گران کار نه دی کیدای شي ستاسو د جواب په وجه باندې دلکونو خلکو د کورونو د اجهالت لرې شي او خلک په فضول و همونو باندې یقین ساتلو په ځای باندې خپل ایمان مکمل کړي.

جواب: تاسو چې کومې خبرې لیکلي دي هغه په رښتیا باندې جهالت کې راځي. د پیریانو سوری (سایه) ممکن ده او ځینو خلکو باندې کېږي هم، خو په معمولي معمولي خبرې د پیریانو سوری (سایه) گڼل غلط دي.^[۱]

ماشومانو ته د تورنک تارتړل یاد رانجو خال پرې لکول

سوال: خلک عام طور د ماشومانو له بدنظر نه ساتلوله پاره د تور رنگ تارتړي، یا هغوی باندې د رانجو خال لگوي، ایا دا عمل شرعي لحاظ سره صحیح دی؟

جواب: که چېرې د عقیدې خرابي نه وي، نو جائز دی، مقصد دا وي چې بدرنگ کړل شي، نوله نظره نه شي.^[۲]

[۱] واما الجن والشیاطین فیخالطون بعض الاناسی و یعاونوهم علی السحر والطلسمات والنیر نجات وما یشاکل ذلک. (شرح المقاصد ج: ۲ ص: ۵۵، طبع دار المعارف النعمانية، لاهور). والعین حق وحقیقتها تاثیر المام نفسی الغائن و صدمة تحمل من المامها بالمعین و کذا نظرة الجن. (حجة الله البالغة ج: ۲ ص: ۱۹۴، طبع مصر).
[۲] وکل حدیث فیہ نمی عن الرقی والتمايم والتولة فمحمول علی ما فیہ شرک او اهماک فی التسبب بحیث یغفل عن الباری جل شانہ. (حجة الله البالغة ج: ۲ ص: ۱۹۴، طبع مصر).—

د لمر تندر نیول او حامله بنځه

سوال: زموږ معاشره کې دا خبره ډېره مشهوره ده او اکثر خلک دا صحیح هم گڼي چې کله سپوږمۍ یا لمر تندر ونیسي، نو حمل لرونکې ښځې یا دهغې خاوند ته ډېه هغه شپه یا ورځ په کومې باندې چې سپوږمۍ یا لمر تندر نیولې وي، له ارام کولونه پرته بل څه نه دي کول پکار، مثلاً که چېرې خاوند د ورځې لږگي کټ کړي او د شپې پرمخ ځملي، نو کله چې ماشوم پیداشي، نو دهغه د بدن یوه حصه به کټ وي یا به هغه گوډ وي یا به دهغه لاس وغیره نه وي د قران او حدیث په رڼا کې ددې جواب راکړئ او دا هم بیان کړئ چې هغه شپه یا ورځ باندې څه کول پکار دي؟

جواب: حدیث کې دې موقع باندې د خیرات او صدقې کولو، توبې او استغفار، د لمونځ او دعا کولو حکم دی، دنورو خبرو ذکر نشته، له دې وجې دا شرعي کار گڼل او کول یې نه دي پکار.^{۱۱}

د لمر یا سپوږمۍ تندر نیولو وخت کې

د حمل لرونکو څارویو د مړۍ نه پړی ویستل

سوال: دلما او سپوږمۍ د تندر نیولو له کتاب او سنت په رڼا کې حقیقت څه دی؟ د قران او سنت په رڼا کې بیان کړئ چې دا صحیح دي او که غلط چې کله لمر یا سپوږمۍ تندر ونیسي، نو د حمل لرونکې غوا، مینښې، چیلۍ یا نورو څارویو د مړۍ نه رسی وغیره ویستل پکار دي، یا دا یوازې وهمونه دي؟

جواب: حدیث کې د سپوږمۍ او لمر تندر نیول د الله تعالی داسې قدر تونه بیان شوي دي، چې دهغه په ذریعه باندې الله تعالی خپل بندگان ویرول غواړي او دې موقع باندې د لمونځ، صدقې، خیرات او توبې او استغفار حکم ورکړل شوی دی او په سوال کې چې د کوم رواج ذکر شوی دی، دهغه هیڅ شرعي حیثیت نشته.

زموږ په خیال باندې دا وهم دی، کوم چې دهندوانو د معاشرې (ټولنې) نه دلته هم رانقل شوی دی. والله اعلم.^{۱۲}

[۱] عن عائشة رضى الله عنها انها قالت: خسفت الشمس في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلی رسول الله صلى الله عليه وسلم بالناس... ثم قال: ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله، لا يخسفان لموت احد ولا لحياته، فاذا رايتم ذلك فادعوا الله وكبروا وصلوا وتصدقوا. (بخاری ج: ۱ ص: ۱۴۲، باب الصدقة في الكسوف)
[۲] عن ابي موسى رضى الله عنه قال: خسفت الشمس فقام النبي صلى الله عليه وسلم فزعا يخشى ان تكون الساعة، فاتى المسجد فصلی باطول قیام وركوع وسجود رايته قط يفعل... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

د اختر د پيسو غوښتلو شرعي حيثيت

سوال: داخترپه ورځو کې چې څوک گوري داخترپيسې غواړي، د ماشومانو باره کې خونه، غوښې والا گوري، سبزي والاته گوري، زه تاسو نه داپوښتنه کول غواړم چې دې طريقه باندې چې کوم خلک د اخترپيسې اخلي، هغه حرامې دي که ددې څه شرعي حيثيت شته؟

جواب: د اختر پيسې غوښتل خوجائز نه دي^{۱۱} اوپه خپله خوشالي باندې ماشومانوته، يا خپلو نوکرانو ته يادځان نه کشرانوته هديه ورکړي، نوډېره ښه ده، خودالازم او ضروري گڼل يې نه دي پکار اونه داسنت گڼل پکار دي.

د سالگري (تلين) رواج انگريزانو ايجاد کړی دی

سوال: لوړو کورنيو او عام طور باندې درميانه کورنيو کې هم د ماشومانو سالگري کيږي، ددې شرعي حيثيت څه دی؟ ايا دا جائز دي؟ خپل خپلوان او دوستان وغيره را وغوښتل شي، هغوی دځان سره د ماشومانوله پاره تحفې وغيره راوړي، ښځې اوسړي دمحرمانو او نامحرموسره په يو هال کې په کرسيو باندې ناست وي، ياديوغټ ميزنه گير چاپيره ودریږي، ماشوم يوغټ کيک کټ کړي او بيا لاسونه وپړکول شي اود سالگري مبارکي ورته ورکړي او تحفو سره سره د چای خاص انتظام هم شوی وي.

جواب: د سالگري رواج انگريزانو شروع کړی دی او کوم صورت چې تاسو ليکلی دی، دې کې ډېر ناجائز کارونه يوځای شوي دي.

د سالگري په رسم کې شرکت کول

سوال: يوکس خو پخپله باندې سالگره نه کوي، خودهغه څوک ډېر نژدې خپلوان هغه ته په سالگره کې د شرکت کولو دعوت ورکړي، ايا هغه ته شرکت کول پکار دي؟ ځکه چې اسلام کې دنورو خلکو په خوشاليو کې شرکت کولو او دعوت قبلول ته ترجيح ورکوي.

جواب: فضول شيانو کې شرکت کول هم فضول دي.

سوال: زه ددې ايم سي زده کونکې يم، کالج کې چې دکومې انجيلۍ سالگره وي، هغه کالج کې په خلکو باندې ډوډۍ خوري، ايا دې ډوډۍ کې شرکت کول پکار دي؟

...بقية د تير مخ]... وقال: هذه الآيات التي يرسل الله عز وجل، لا تكون لموت احد ولا لحياته، ولكن يخوف الله بها عباده، فاذا رايتم شيئا من ذلك فافزعوا الى ذكر الله ودعائه واستغفاره. (بخاری ج: ۱ ص: ۱۴۵، باب الذكر في الكسوف، طبع نور محمد کراچی).

[۱] عن ابي حرة الرقاشي عن عمه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الا لا تظلموا! الا لا يجل مال امرئ الا بطيب نفس منه. رواه البيهقي. (مشکوٰۃ ص: ۲۵۵، باب الغصب والعارية، الفصل الثاني، طبع قديمي).

جواب: فضول شيانو کې شرکت کول هم فضول دي.

سوال: که چېرې شرکت ونه کړو، نوهغه پخپله دچاچې سالگره وي راشي اوموږته کيک اونورشيان راکړي، نو اياموږته اخيستل پکاردې اوکه انکارکول پکاردې؟

جواب: که چېرې دغو فضولياتو کې شرکت مطلب وي، نوخوړل يې پروا نه لري، که نه انکار ورته وکړي.

سوال: که سالگرې ته تلل مناسب نه دي، نويوازې دسالگرې تحفه دسالگرې نه مخکې يا وروسته ورکول څنگه دي؟ ځکه چې بيا به خلک وايي چې تحفه يې نه شوه ورکولې له دې وجې رانغلل، حالانکې اسلام، خو پخپله باندې اجازه ورکوي اودنبي کریم ﷺ ارشاد دی، چې يوبل ته تحفې ورکوي په دې باندې مينه زياتيږي.

جواب: تحفه ورکول ښه خبره ده، خود سالگرې له وجې دتحفو ورکول بدعت دي.

سوال: موږ پخپله باندې سالگرې نه کوو، خو که چېرې بل څوک موږته دسالگرې تحفه يا کاره وغيره راکړي، نوهغه قبلول پکاردې اوکه انکارکول پکاردې؟ او انکارکول بدښکاري.

جواب: پورته مې ليکلي دي، انکارکول له دې وجې بد ښکاري چې په ذهنونواو زړونو کې انگرېزي قانون دځان له پاره ځای جوړکړی دی، اسلام او اسلامي تمدن ختم شوی دی.

سوال: کالج کې عام طور باندې دسالگرې د مبارکي له پاره د سالگرې کاره ونه ورکول کيږي، ايا دا صحيح دي؟ يوصاحب وايي چې داصحيح دي، ځکه چې ديوبل په خوشاليو کې دشرکت اظهار دی.

جواب: داهم ددغه فضول رواج يوه برخه ده، چې دسالگرې خوشالي څه معنا نه لري، نوهغه کې شرکت کول هم هيڅ معنا نه لري.

د کورپه بنياد کې وينه اچول

سوال: مايوپلات اخستې دی اوزه دهغه جوړول غواړم، مادهغه د بنياد کنستلواراده وکړه، نو ډېرو خپلوانوراته وويل چې ددې په بنيادونو کې چيلی حلالول اودهغو وينه اچول اوغوبنه يې په غريبانانو باندې تقسيمول ښه خبره ده اوډېر خلک وايي چې بنيادونو کې لېشان سره زراوسپين زر واچوه، که نه روزانه به ناروغ يې، ماچې کوم ځای کې پلات اخستې دی، هلته نورهم ډېرکورونه جوړدي او زيات ترخلکو دچيلی وغيره وينه په بنيادونو کې اچولې ده، مادې باره کې دخپل استاذنه پوښتنه وکړه، نوهغه وويل چې بنيادونو کې وينه اوسره زراسپين زراچول داتول دهندوانورواجونه دي، دې باره کې ستاسوڅه خيال دی؟

جواب: ستاسو استاذ صاحب صحيح فرمايلي دي، د کورپه بنياد کې د چيلی وینه يا سرو زرو يا سپينو زرو اچولو هيڅ شرعي حيثيت نشته.^(۱)

د نوي عيسوي کال راتلو باندې خوشالي

سوال: ايا د نوي عيسوي کال په راتلو باندې خوشالي کول جائز دي؟

جواب: د عيسايانو رواج دی او مسلمانان يې د جهالت له وجې کوي.

د ريباب کې د صدقې په نيت باندې پيسې اچول د گناه ذريعه ده

سوال: د ريباب پلونو باندې تيريدو وخت کې اکثر مسافران په اوبو کې پيسې اچوي، ايا دا عمل د صدقې په شان د مصيبتونو لري کونکی دی؟

جواب: دا صدقه نه ده، بلکې مال ضائع کول دي، له دې وجې د ثواب کارنه دی، بلکې د گناه ذريعه ده.^(۲)

د غلطو رواجونو گناه

سوال: موږ د مسلمانانو په فرقه کې يو، زموږ د کرنې زياتر خلک کاتهيا وار (گجراتي) وايي، موږ کې دخپل پلار نيکه په رواجونو او طور طريقو اثر دی، چې دهغه مطابق موږ ډېر پابندي سره په ذکر شويو رواجونو او طريقو باندې عمل کوو، دهغه له وجې موږ ډېر زيات مصروف يو، موږ لمونځ نه کوو، زموږ ځينې رواجونه داسې دي چې هغه د شپې ناوخته پورې وي، په رمضان کې موږ روژې نه نيسو، زکات ته موږ (وسوند) وايو، فرق دادی چې روپۍ باندې موږ دوه انې ورکوو ذکر شوي ټول رواجونو او طريقو ته موږ گجراتي کې جدا جدا نومونه اخلو، هغو کې دخاصو خاصو نومونه دادي: مجلس دعا، نادي چاندنی، رات کی مجلس، گهټ پات، جرا، بول اسم اعظم نوراني، فدايي، بخشوني، ستارے جی تسبيحات، پهرا نيچے بهائيوں کی مجلس وغيره. (دا ټول نومونه گجراتي کې ليکل شوي دي) تاسونه پوښتنه دا کول دي چې موږ ټول مسلمانان يو، ايا موږ ته دا رواجونه او طريقې جاري ساتل

[۱] سوال: نن صبا چه يوسرې کور جوړوی نو د هغې په بنيادونو کښې چيلی ذبح کړی او د هغې وینه پکښې واچوی او غوښه په خپلو دوستانو او فقاړو کښې تقسيم کړی آیا شرعی لحاظ سره ددې څه دليل شته يا نه؟ جواب: په اسلام کښې ددې هيڅ گنجائش نشته دا د هندوانو او د بت پرستانو عقیده ده او گوري: احسن الفتاوی ج ۸ ص ۲۲۸، ايضاً: خير الفتاوی ج ۱ ص ۸۲، طبع ملتان)۔

[۲] عن ابی ذر عن النبی صلی الله عليه وسلم قال: الزهادة فی الدنيا لیست بتحريم الحلال ولا اضاعه المال... الخ. ولی حاشية المشکوة عن المرقاة: ولا اضاعه المال ای بتضييعه وصرفه فی غیر محله بان یرمیه فی بحر او يعطیه للناس من غیر تمييز بين غنی وفقير... الخ. (مشکوة ص: ۵۳ حاشیه نمبر ۲، باب التوکل والصبر، الفصل الثاني، طبع قديمی)۔

پکاردي ياپرينبودل پکاردي؟ ځکه چې ددې له وجې زموږ عبادتونوکې فرق راځي. او اياموږ به ددې رسمونوپه وجه باندې گناه کارېږو او که نه؟
جواب: په يو څو خبرو باندې ځان پوه کړئ.

۱. د اسلام رکنونه ادا کول او هغه ضروري گڼل په هر مسلمان باندې فرض دي او دهغو د پرينبودو په يو حالت کې هم اجازه نشته^(۱)، که تاسو يا ستاسو د خاندان کوم خلک چې اسلامي رکنونه نه ادا کوي، هغوی ددې له وجې ډېر سخت گناهگار دي، اوله دې نه توبه کول پکار دي.

۲. تاسو چې د کومو رواجونو ذکر کړی دی، دهغو هيڅ شرعي حيثيت نشته، دا شرعي عبادتونه گڼلو سره ادا کول ډېره بده خبره ده.

۳. د کومې مشغولتيا له وجې چې فرائض پاتې کېږي، داسې مشغولتيا جائزه ده.^(۲)
 دې دريو خبرو کې ستاسو د ټولو سوالونو جوابونه راغلل.

د جوړې او نکريزو رواجونه غلط دي

سوال: نن سبا دودونو په محفلونو کې مختلف قسمه رواجونه کول ضروري دي، پته نشته چې دا د کوم ځای نه راغلي دي؟ څوکه چېرې دې نه منع وکړل شي، نو جواب داسې وي چې نوي نوي ملايان، نوې نوې فتوا، د غور و اچونو کې يورواج داهم دی چې ناوې ته د واده نه يو څو ورځې مخکې د زيرنگ جوړه وراغوستل کېږي او يوه کونج کې کينول کېږي، دې برخه کې کوم ځای چې ناوې وي هغه پټ کړل شي (په ځادرو وغيره باندې) تردې چې پلار او ورور وغيره نه ترې هم پرده کېږي او پلار او ورور وغيره نه پرده نه کول ډېر زيات بد گڼل کېږي، (که د واده نه مخکې هغه انجيلۍ له پردې پرته کالج ته ولې نه ځي، ددې رواج بڼې ډېر زيات اهتمام کوي او دې ته د مایو بتهانا نوم ورکول کېږي، که چېرې کمې ورځې يې کينوي، نو ډېر زيات اعتراض کوي چې يوازې دوه ورځې يې کينوله؟ ددې شرعي حيثيت څه دی او يا ددې اهتمام کول پکار دي يا د ابا لکل پرينبودل پکار دي؟

جواب: ناوې او زلمی د واده نه مخکې د يواځې کينولو درسم هيڅ شرعي حيثيت نشته، کېدای شي چې کوم سړي دارواج شروع کړی وي، دهغه مقصد دا وي چې انجيلۍ ته د يوازې

[۱] وفي الحديث الصحيح: ان الله فرض الفرائض لا تضيعوها، وحد حدودا فلا تعتدوها، وحرم اشياء فلا تنتهكوها... الخ. (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱ ص: ۱۲، طبع دار المعرفة، بيروت).

[۲] ويؤيده قوله صلى الله عليه وسلم في الحديث الصحيح: اذا امرتكم بشئ فاتوا ما استطعتم واذا نهيتكم عن شئ فاجتنبوه، فاتي بالا استطاعة في جانب المامورات ولم يات بها في جانب المنهيات اشارة الى عظيم خطورها وتلحيع وقعها، والله يجب بذل الجهد والوسع في المباحة عنها سواء استطاع ذلك ام لا. (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱ ص: ۱۲).

ناستې، د کم خوراک کولو او کمو خبرو کولو، بلکې دخبرونه کولو عادت شي او خسرگنۍ کې ورته څه پریشاني نه وي. په هر حال دا ضروري گڼل او شرعي محرمانونه پرده کول ډېره بده خبره ده، که غور وکړل شي، نو دارواج دانجیلۍ له پاره دخاتنه قید کولو، بلکې د ژوندۍ خښولو نه کم نه دي، دحیرانتیا خبره ده چې د رڼاگانو په زمانه کې دتیارور وواچونه اوسه پورې دښځو په زړونو کې موجود دي او چاته ددې دقباحت احساس هم نشته.

سوال: دغه راز یو رواج دنکریزو په نوم باندې هم ادا کیږي، داسې وي چې یوه ورځ دهلک کوروالا دانجیلۍ کورته نکریزې یوسي او په دویمه ورځ باندې دانجیلۍ کوروالا، دهلک کورته نکریزي وړي، دې رواج کې چې ښځې اوسرې څنگه یوبل سره ملاویري او څنگه حالات چې هغه وخت کې وي هغه دیانولونه بهردي، یعنې دانتهايي درجې پورې هغه وخت کې بې حیايي وي او که چېرې وویل شي چې دا رواج دهندوانودی دامه کوئ، نو ځینې خلک دارواج په خپل کور کې ادا کولو ته تیار شي (یعنې دیوبل کورته دتلو ضرورت نشته) څوکوي یې ضرور، پیغلې له پردې پرته گډاگانې کوي او کوم صاحبان چې ځان ته دین دار وایي، دهغوی کورونو کې هم دارواج ضرور کیږي.

جواب: دنکریزو رواج چې د کومو کارونو سره ادا کیږي، داهم دجاهلیت د زمانې یادگار دی، د کوم طرف چې پورته اشاره شوې ده اوداتقریب کوم چې په ښکاره باندې ډېر معصوم ښکاري ډېرو حرامو مجموعه ده، له دې وجې تعلیم یافته ښځو خاص طور باندې دین دارو ښځو ته ددې خلاف احتجاج کول پکار دي اودابالکل ختمول پکار دي. انجیلۍ ته نکریزي ورلیږل خوبه خبره نه ده، خو دهغو له پاره تقریب کول او خلکو ته دعوت ورکول، دخوانو هلکانو او جینکو د شوخ رنگونو جامو اچول اودیوبل مخې ته تلل راتلل د بې حیايي او بې شرعي انتباهه.

د واده رسمونه د طاقت لرلو سره سره نه

منع کول د شریعت له مخې څنګه دي

سوال: د واده رواجونه که چېرې د منع کولو له قدرت سره سره په خپل کور کې ادا کړل شي، نودا څنګه دي؟ یعنې هغه رواجونه بندنه کړل شي، بلکې ناجائز گڼلو باوجود هغه ادا کړل شي، نودهغه کس له پاره څه حکم دی؟ اودارواجونه د کوم حد پورې منع کول پکار دي؟ بالکل نه کول پکار دي او که یوازې دومره وویل شي چې دا کار به دې کور کې نه کیږي، کافي دي؟

جواب: دایمان اوچته درجه داده چې بدې په لاس باندې ختمه کړل شي، درمیانه درجه داده چې په خولې باندې ختمه کړل شي اود ټولونه کمزورې درجه داده چې په لاس یاخوله باندې د ختمولو طاقت نه وي نو کم نه کم په زړه کې هغه بده وگڼل شي، کوم خلک چې د قدرت لرلو

باوجود داسې حرام کارونه نه منع کوي اونه یې په زړه کې بدگنې هغوی کې داخرې درجې ایمان هم نشته.^{۱۱}

د واده فلم جوړول او تصویرونو ویستلو سره هغه محفوظ کول

سوال: په ودونو کې د تصویرونو ویستلو رواج هم ډېر زیات ضروري دی. ددې باوجود چې تصویران ویستل حرام دي، خلک ددې کولونه ځان نه ساتي، تاسو نه دامعلومول دي چې کوم تصویران د کم علمي له وجې ویستل شوي دي، دهغه کتل او ځان سره محفوظ ساتل څنگه دي؟ ایا هغه سیزل پکار دي او که ځان سره یې ساتل پکار دي؟ او څوک چې د تصویران ځان سره سنبال ساتي او دهغه د حرمت ثابتیدو باوجود هغه نه سوزوي، دهغه له پاره شریعت کې څه حکم دی؟

جواب: تصویر جوړول، کتل او کیښودل شرعي طور باندې حرام دي^{۱۲}. تصویر جوړول نه دي پکار او کوم چې د ضرورت نه پرته وي هغه ختمول پکار دي او الله تعالی نه توبه کول پکار دي.

سوال: د تصویرانو ویستلو نه پرته (فلم جوړول) یعنې د ویديو کیمرې په ذریعه باندې تصویر اخیستل څنگه دي؟ ددې جوړول ددې کتل او ددې ساتل څنگه دي؟ که چېرې جوړونکی خپل محرم وي، نو بیا څنگه دی (یعنې یې پردگي نه وي).

جواب: فلم جوړول هم تصویر ویستلو کې داخل دی. داسې تقریب په کوم کې چې داسې حرام کارونه کیږي کوم چې د الله تعالی خفگان اخیستل کیږي، دلعت قابل دی او د داسې ودونو انجام د کور د خرابیدو نه پرته بل څه نه دی، د داسې کارونو توبه کول پکار دي.

د عذر له وجې گوتونه ټکونه ویستل

سوال: زما اوزماد نور و خویندو د گوتو نه د ټکونو ویستلو عادت دی. که چېرې گینته یوه نیمه گینته کې گوتونه ټکونه ونه ویستل شي، نو درد کوي او زموږ مور مور ددې عادت نه سختي سره منع کوي او هغه وایي چې گوتونه ټکونه ویستل حرام دي. تاسو مهرباني وکړئ او ووايي چې ای دا حرکت کول حرام دی یا د شریعت دې باره کې څه حکم دی؟

[۱] عن ابی سعید الخدری عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: من رای منکم منکرا فلیغیره بیده، فان لم یستطع فلبسانه، فان لم یستطع فبقلمه وذلک اضعف الايمان. رواه مسلم. (مشکوٰۃ، باب الامر بالمعروف ص: ۴۳۶)۔

[۲] و ظاهر کلام النوری فی شرح مسلم: الاجماع علی تحريم تصوير الحيوان وقال: وسواء صنع لما یعتن او لغیره لصنعه حرام بکل حال... الخ. (شامی ج: ۱ ص: ۶۴۷) ایضا عن عبدالله بن مسعود قال: سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول: اشد الناس عذابا عند الله المصورون. متفق علیه. (مشکوٰۃ ص: ۳۸۵، باب النصاير)

جواب: گوتونه ټكونه ويستل مكروه دي اوددې عادت بد كاردی.^(۱)

د شپې گوتونه ټكونه ويستل

سوال: ايا گوتونه ټكونه ويستل گناه ده؟ ځكه چې زموږ يودوست وايي چې د شپې گوتونه ټكونه ويستل نه دي پكار، ددې له وجې فرېنتې نه راځي، ځكه چې گوتونه ټكونه ويستل د نحوست نښه ده، نو تاسو ووايئ چې داصحيح دي او كه نه؟

جواب: گوتونه ټكونه ويستل مكروه دي.

ايا گوتونه ټكونه ويستل سپيره دي

سوال: ايا گوتونه ټكونه ويستل سپيره توب دی او كه دی. نوددې څه وجه ده؟

جواب: اسلام د نحوست قائل نه دی. البته په لمونځ كې گوتونه ټكونه ويستل مكروه دي اود لمونځ نه بهر هم خوښ عمل نه دی. بلكه فضول كاردی.^(۲)

جهلی كې پیداشوی ماشوم اودهغه جهلی

سوال: ځينې ماشومان كه هلكان وي او كه جينكى په يوه جهلی كې پیداشي، چې هغې ته برقه هم ويل كيږي، ځينې ښځې وايي چې دغه جهلی وچول پكار دي، ډېره بختوره وي اودې جهلی كې چې كوم ماشوم پیداشي هغه هم ډېرخوش قسمته وي دقران اوسنت په رڼا كې بيان كړئ چې دغه جهلی ساتل صحيح دي؟ كه غورځول يې صحيح دي؟ يايې خښول پكار دي؟

جواب: دغه جهلی عام طور باندې خښيږي، ددې دساتلو اوددغه ماشوم دخوش قسمتي په قران او حديث كې چيرته هم ذكر نشته.

د مورد شېدو نه ښلودروايت حقيقت

سوال: اولادله پاره دمورد شيدودښلوكوم روايت چې موږ د ډېروخت نه اورو، دقران او حديث په رڼا كې ددې څه اهميت دی؟ او حقيقت دادی چې نن سبا ميندې دخپلو بچيو پالنه د ډيويو په شيدو باندې كوي، هغوی به څنگه شيدې ښي؟

جواب: د شېدو ښلودروايت، خوچېرته زما په نظرنه دی راغلی، زما په خيال ددې مطلب دا دی چې دموردومره غټ حق دی چې انسان دا نه شي اداكولی، دانه چې مورخپل حق معاف كړي.

[۱] وفرقة الاصابع وتشبيكها ولو منتظر الصلاة او ماشيا اليها للنهي.... فلو لدون حاجة بل على سبيل العبث كره تريها... الخ. (شامي ج: ۱ ص: ۶۴۳، مطلب اذا تردد الحكم بين سنة وبدعة).
 [۲] ويكره ان يشبك اصابعه وان يفرقع كذا في فتاوى قاضيخان..... والفرقة خارج الصلاة كرهها كثير من الناس. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۰۶، الفصل الثاني فيما يكره في الصلاة وما يكره). -

د ماشوم کتلو پيسې ورکول

سوال: په خرابو رواجونو کې يورواج کوم چې په اکثر کورونو کې موجود دی، دادی چې کله يوکور کې ماشوم پيداشي، نوټول خپلوان يې کتلوله پاره راځي. خود ماشوم کتلونه وروسته په هريوکس باندې لازم شي چې هغه دخپل وس مطابق دجيب نه لوټ راوباسي اودهغه ماشوم په لاس کې يې ورکړي، څه وخت وروسته هغه لوټونه دماشوم مور دبالنټ لاندې جمع کړي، داداسماني قانون په شان يو پوخ رواج جوړشوی دی اونن پورې موږ ددې خلاف کول نه دي ليدلي، کله چې دماشوم دمور څلويښتي پوره شي. نودهغه نه وروسته لوټونه شميرل کيږي او دلوتونو دتعداد مطابق دماشوم د بدقسمتي اوخوش قسمتي باره کې خيال قائميږي، دې کاروبارکولوله پاره په ډېرو کورنيو کې دماشوم دپيدا کيدو ډېرې زياتې بې صبري سره انتظارکيږي، سوال دادی چې اسلام کې دداسې رواجونو څه گنجائش موجود دی؟

جواب: دماشوم په پيدائش باندې هغه ته تحفه ورکول دمشري په شفقت کې راځي، خود اضروي گڼل اود فرضو او واجبو درجه ورکول اوداد ماشوم دنیک بختي اوبدبختي نښه گڼل غلط او د جاهليت تصور دی.

داخترد کار د شرعي حيثيت

سوال: داختر د کار د رواج دلته دڅه وخت نه شروع شوی دی؟ ددې شرعي حيثيت څه دی؟ ددې په ليکلو، چاپ کولو اوتقسيمولو باندې چې کومې پيسې خرچ کيږي ايا دا اسراف نه دی؟ کېدای شي داقبيح رواج هم دغيرملکي اقتدار نښه وي، ځکه چې دقيمتي کاغذ په شکل کې په لکونو روپۍ غير ملکيانو ته لارې شي او غيرملکي تعليم حاصلونکي طبقه دې کې ډېره برخه اخلي دودونو دکارډونو په شکل کې خرچ شوې پيسې هم دې کې داخلې دي، ددې کارډونو اخيستونکي ډېرې زياتې پيسې خرچ کوي، حالانکې مرسل اليه ته هيڅ هم نه ورکول کيږي، ياداخترمبارکي په ساده خط کې نه شي ورکول کېدای؟

جواب: داخوراته معلومه نه ده چې داختر د کار د رواج دکله نه شروع شوی دی؟ خوددې فضول کيدو او اسراف کې هيڅ شک نشته، دغه شان دودونو کارډونه هم فضول دي، ستاسو خيال دقدر قابل دی.

❖ وهم پرستي ❖

.....

په اسلام کې د بدفالي تصور نشته

سوال: عام خيال دادی چې که چېرې کله شيدې وغيره تويې شي، يا طاق شمار مثلا درې، پنځه اوو وغيره يادا شان د ورځو په باره کې چې په هغو کې نهې (سې شنبه)، بده (چارشنبه) او خالي (هفته) وغيره راځي دابنه نه گڼي په عامه ژبه کې دې ته بدفالي ويل کيږي، نو دقران او حديث په رڼاکې د بدفالي څه حيثيت دی؟

جواب: په اسلام کې د نحوست (سپيره والي) او بدفالي هيڅ تصور نشته. دا يوازې وهم پرستي ده، په حديث کې د بدفالي د عقيدې ترديد شوی دی^[۱] د ټولونه لوی نحوست دانسان خپل بد عملونه او فسق و فجور دي^[۲] چې په مختلفو طريقو سره کورپه کور کيږي الا ماشاء الله، دا بد عملونه او نافرمانی د خدای پاک د قهر او لعنت سبب دي، له دې نه ځان ساتل پکار دي.

اسلام د سپيره توب قائل نه دی سپيره توب د انسان په بدعمل کې دی

سوال: زموږ په اسلام مذهب کې د سپيره والي څه اهميت دی؟ ځينې خلک پښه په پښه کيښودل بده گڼي، ځينې خلک د گوتونه ټکونه ويستل سپيره گڼي، څه خلک اسويلی سپيره گڼي، څوک وايي چې فلانکی کار په فلانکی ورځ باندې سپيره دی.

جواب: اسلام د سپيره والي قائل نه دی له دې وجې څه کار يا ورځ سپيره گڼل غلط دي، که سپيره والی دی، نو هغه دانسان پخپله بد عملي کې دی، پښه په پښه کيښودل جائز دي د گوتونه ټکونه ويستل نامناسب دي^[۳].

او که چېرې اسويلی راشي، نو په ځله باندې د لاس کيښودلو حکم دی.^[۴]

[۱] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا عدوى ولا طيرة ولا هامة. (مشکوٰة ص: ۳۹۱، باب الفال والطيرة)
[۲] قال طبرکرم معکم، انن ذکرتم، بل انتم قوم مسرفون. (یس: ۱۹) ای شؤمکم معکم، ای: حظکم من الخير والشر معکم ولازم فی اعناقکم... الخ. (تفسير قرطبی ج: ۱۵ ص: ۱۶، طبع مصر)۔

[۳] وفرقة الاصابع تشيیکها... فلو لدون حاجة بل على سبيل العبث کره تزيها... الخ. (شامي ج: ۱ ص: ۶۴۲)۔

[۴] قال صلى الله عليه وسلم: اذا تشاءب احدکم فليمسک على فيه... الخ. (ابوداؤد ج: ۲ ص: ۳۲۹، طبع سعيد)

د نجونو پيدا كيدل سپيره كنل

سوال: په كومو كورونو كې چې جينكي پيدا كيږي هلته زيات خلك خوشاله نه وي. بلكې رسماً خوشاله وي، دهلكانو په پيدا كيدو ډيره خوشالي كيږي ايا دا طريقه صحيح ده؟ ځكه چې انجيلي وي ياهلك داخودالله پاك خونه ده. خو دچاچې لورپيدا شوه هغه ته گويا مصيبت راغی او هغه سپيره گڼل ايا موږ د جاهليت طرف ته واپس نه ځو؟ كله چې به ژوندی لونه بنخول كېدلې.

جواب: دهلكانو په پيدا كيدو باندې زياته خوشالي، خويو طبعي امر دی، خو داجيلي يادهغې مور سپيره گڼل ياهغې سره د سپكاوي سلوك كول گناه ده.^(۱)

د بنځوله پاره مختلف رنگه جامې اغوستل جائز دي

سوال: زموږ مشران دځينې رنگونو د جامو او بنگړو (مثلاً تور، اسماني رنگ) اغوستلونه منع کوي دوی وايي چې د فلانکي رنگ جامې اغوستلو سره مصيبت راځي دا څومره پورې صحيح ده؟

جواب: د مختلف رنگونو بنگړيو او جامو استعمال جائز دی^(۲) او دا خيال چې د فلانکي رنگ سره مصيبت راځي دا يوازې وهم پرستي ده، رنگونو سره هېڅ نه كيږي اعمالو سره انسان دالله تعالى په نظر کې مقبول يا مردود كيږي.^(۳)

د مياشتو سپيره والی

سوال: په اسلام کې سپيره والی وغيره نشته، سره له دې چې په يو حديث کې د صفر مياشت سپيره گرځول شوې ده، د حديث ثبوت دهغه کاغذنه معلوم شو کوم چې په کراچۍ کې په ډير تعداد سره تقسيم شوي دي؟

جواب: د صفر مياشت سپيره نه ده دې ته خو "صفر المظفر" او "صفر الخير" ويل كيږي، يعنې د کاميابۍ او خير و برکت مياشت، د صفر مياشته د سپيره والي په باره کې هېڅ صحيح

[۱] عن سعد بن مالک ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا هامة ولا عدوى ولا طيرة، وان تكن الطيرة في شئ ففي الدار والفرس والمرأة. رواه ابو داؤد. (مشکوٰۃ ص: ۳۹۲). وفي المرقاة: والمقصود منه نفی صحة الطيرة على وجه المبالغة... الخ. (مرقاۃ ج: ۴ ص: ۵۲۴، باب الفال والطيرة، الفصل الثاني)۔

[۲] وكره لبس المعصر والمزعر الاحمر والاصفر للرجال مفاده انه لا يكره للنساء ولا لباس بسائر الالوان... الخ. (الدر المختار مع الرد ج: ۶ ص: ۳۵۸، فصل في اللبس)۔

[۳] ان اكرمكم عند الله اتقكم، (الحجرات: ۱۳) ايضاً: عن ابى هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله لا ينظر الى صوركم واموالكم ولكن ينظر الى قلوبكم واعمالكم. رواه مسلم. (مشکوٰۃ ص: ۵۴۴ باب الرياء والسمعة)۔

روایت نشته، په دې سلسله کې چې کومې پرچې دځینو خلکو طرف نه شاع کيږي هغه بالکل غلطې دي.^{۱۱}

په محرم، صفر، رمضان او شعبان کې واده کول

سوال: زموږ په خپلوانو کې دا ویل کیږي چې څو میاشتې داسې دي چې دې کې واده کول منع دي لکه محرم، صفر، رمضان، شعبان وغیره، زه پوښتنه کول غواړم چې د حدیث په رڼا کې ووايي چې دې میاشتو کې شریعت واده جائز ګرځولی دی او که ناجائز، که چېرې ناجائز دی، نو کونکي به ایا ګنهګار وي؟

جواب: شریعت کې هیڅ یوه داسې میاشت نشته چې په هغې کې واده کول منع شوي وي.

د صفر میاشت سپیره ګڼل څنګه دي

سوال: ایا د صفر میاشت خصوصي طور باندې اولنۍ دیارلس ورځې چې هغو ته عام طور دیارلس تیزې ویل کیږي دا سپیره ده؟

جواب: د صفر میاشت سپیره ګڼل د جاهلیت رسم دی^{۱۲}، مسلمانان خو دا "صفر المظفر" او "صفر الخیر" ګڼي، یعنې د خیر او د برکت میاشت.

په شعبان کې واده جائز دی

سوال: زموږ د مشرانو او عامو خلکو ویناده چې شعبان المعظم د شب برات میاشت ده، له دې وجې په شعبان کې نکاح جائز نه ده واده او بنادي منع دي؟

جواب: بالکل غلط او بې بنیاده خیال دی. اسلام هیڅ یوه داسې میاشت نه ده بنودلې چې په هغې کې نکاح جائز نه وي.

ایا په محرم، صفر کې ودونه کول د غم او تکلیف سبب وي

سوال: په محرم، صفر او شعبان کې د شهادت حسین عليه السلام او د دې نه پرته لوی د غم واقعات شوي دي، په دې کې واده کول مناسب نه دي، ځکه چې واده د خوشالي سبب دی او د دې

[۱] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا عدوى.... ولا صفر (مشکوٰۃ ص: ۳۹۲، ۳۹۱، کتاب الطب والرقی، باب الفال والطیرة) ولا صفر كانت العرب... قيل كانوا يتشامون بدخول صفر فقال صلى الله عليه وسلم: ولا صفر. (حاشیه نمبر ۳، مشکوٰۃ ص: ۳۹۲، باب الفال والطیرة، اغلاط العوام ص: ۴۹ طبع زمزم).

[۲] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا عدوى.... ولا صفر (مشکوٰۃ ج: ۲ ص: ۳۹۱، ۳۹۲، کتاب الطب والرقی، باب الفال والطیرة) ولا صفر كانت العرب... قيل كانوا يتشامون بدخول صفر فقال صلى الله عليه وسلم: ولا صفر. (حاشیه نمبر ۳، مشکوٰۃ ص: ۳۹۲، باب الفال والطیرة، ایضاً اغلاط العوام ص: ۴۹، طبع زمزم).

واقعاتو غم د مسلمانانو په زړونو کې وي.

او مشاهداتو نه ثابتې ده چې په دې مياشتو کې شوي ودونه څه نا څه سبب سره د غم او تکليف ذريعه جوړېږي په دې کې د عقيدې څه سوال دی؟

جواب: په دې مياشتو کې واده نه کول په دې عقیده باندې مېني دی چې دا مياشتې سپيرې دي. اسلام د دې نظريې قائل نه دی^(۱)، په محرم کې حضرت امام حسين عليه السلام شهيد شوی دی، خو له دې دانه لازمېږي چې په دې مياشت کې نکاح منع شوه، که نه په هره مياشت کې د يوه يو شخصيت وفات شوی دی چې د حضرت حسين عليه السلام نه هم زيات عزتمند و، له دې نه دا لازمېږي چې د کال د دولس مياشتو نه په يو کې هم نکاح ونکړل شي او بيا د شهادت مياشت د ماتم او د نحوست مياشت گڼل هم غلط دي.

د وړوکي اختر او لوی اختر په مينځ کې واده کول

سوال: ماله دېرو خلکو نه اوریدلي دي چې د اخترونو مينځ کې واده کول نه دي پکار، بلکې د لوی اختر نه وروسته واده کول پکار دي، که چېرې واده وشي، نو د واده زلمی او ناوې به دخوشالي ژوند نه تيروي، تاسو راته ووايئ دا صحيح ده که غلطه؟

جواب: بالکل غلطه عقیده ده^(۲)

ايا د سپې شنبې او چار شنبې په ورځ رانجه لگول جائز دي

سوال: ما اوریدلي دي چې په هفته کې يوازې پنځه ورځې رانجه لگول جائز دي او دوه ورځې اچول جائز نه دي مثلاً دنهي (سپې شنبې) او بدھ (چار شنبې) په ورځ، ايا دا صحيح ده؟

جواب: دهفتې په ټولو ورځو کې د رانجو لگولو اجازه ده کوم خيال چې تاسو ليکلی دی هغه صحيح نه دی.

د نوروز داختر له اسلام سره هيڅ تعلق نشته

سوال: په يو ويستم مارچ چې کوم نوروز لمانځل کېږي ايا په اسلامي نقطه نظر سره د دې څه حقيقت شته؟ د کراچۍ نه شائع کيدونکې روزنامه (د ان گجراتي) کې د نوروز لوی

[۱] اغلاط العوام ص: ۱۸۴، مېنون کی اغلاط)۔

[۲] مسئله: په عوامو کې مشهوره ده چې د دواړو اخترونو مينځ کې دې نکاح نه شي کولې ځکه چې بيا د بنځې خاوند کور نه جوړېږي نو دا د شريعت خلاف خبره ده (اغلاط العوام ص: ۱۶۴، نکاح کی اغلاط) په حاشيه نمبر ۲ کې دی: د حضرت عائشه رضی الله عنها نکاح او رخصتی دواړه د دواړو اخترونو مينځ کې د شوال په مياشت کې اوشو او خومره عمده او بهترينه نکاح او د کور جوړوالې د حضرت عائشه رضی الله عنها اوشو، چه د دنيا هيڅ يو بنځې ته دا نعمت دومره نه دی نصيب شوي ايضاً)۔

اهميت بيان شوی دی. د قران کریم په حواله سره دې کې ښودل شوي دي چې د ازل نه تراوسه پورې چې څومره اهم واقعات شوي دي هغه ټول په همدې ورځ شوي دي. په دې ورځ لمر ته رڼا ورکړل شوه، په همدې ورځ هوا وچلیده. په همدې ورځ دنوح عليه السلام کشتی په جودي غره باندې ودریده، په همدې ورځ حضرت ابراهيم عليه السلام بتان مات کړل او داسې نور...، د حديث په رڼا کې د نورو اعمال هم وښودل شو.

چې په دې ورځ روژه نيول پکار دي، لمبل پکار دي، نوې جامې اغوستل پکار دي، خوشبويي لگول پکار دي او د ماسپښين لمانځه نه وروسته څلور رکعت له مونځ د نورو دوه رکعت نيت سره ادا کول پکار دي په اول دوو رکعتونو کې اول رکعت کې دص سورت الحمد نه وروسته لس ځله سورة القدر په دويم کې د الحمد نه وروسته لس ځله سورت اخلاص لوستل پکار دي، په نورو دوو رکعتونو کې په اول رکعت کې د الحمد نه وروسته لس ځله سورة الکافرون او په دويم رکعت کې د الحمد نه وروسته لس ځله سورت الناس اول لس ځله سورت الفلق لوستل پکار دي، سوال دادی چې اخر د دوو رکعتونو په اول رکعت کې يو سورت لس ځله او په دويم رکعت کې دوه سورتونه لس لس ځل ويل او هغه هم په الته ترتيب سره يعنې سورت الناس مخکې او سورت الفلق وروسته، ايا دا صحيح ده؟ دا خبرې د قران او سنت په حواله سره بيان شوي دي، لهذا تاسو ته تکليف درکوم مهرباني وکړئ د جنگ اخبار په اينده اشاعت کې د دې مسئلې وضاحت وکړئ، ستاسو شکر گزار او احسان مند به يو، شکريه.

جواب: زموږ په شريعت کې د نورو هيڅ اهميت نشته^۱ ځان گجراتي چې څه ليکلي دي هغه صحيح نه دي، د نورو تعظيم د مجوسيانو او شيعه گانو شعار دی.^{۱۱}

د شپې جارو وهل

سوال: اوريدلي مودي چې د شپې جارو وهل گناه ده، ايا کاروباري لحاظ سره د شريعت مطابق د شپې جارو وهل او جارو سره فرش وينځل جائز دي؟

جواب: د شپې د جارو وهلو گناه ماچېرته هم نه ده ليدلې.^{۱۲}

[۱] وفي الخلاصة: من اهدى بيضة الى الجوس يوم النوروز كفر اى: لانه اعانه على كفره واغوانه اوتشبه بهم في اهدائه.... وفي مجمع النوازل اجتماع الجوس يوم النوروز فقال مسلم سيرة حسنة وضعوها كفر، اى: لانه استحسّن وضع الكفر مع تضمن استقباحه سيرة الاسلام. وفي الفتاوى الصغرى: ومن اشترى يوم النوروز شيئا ولم يكن يشتره قبل ذلك، اراد به تعظيم النوروز كفر، اى: لانه عظم عيد الكفرة... الخ. (شرح فقه الاكبر ص: ۲۲۹، فتاوى عالمگیری ج: ۲ ص: ۲۷۶، ۲۷۷)۔

[۲] اغلاط العوام ص: ۲۲۵، متفرق اغلاط۔

د مازديگر نه وروسته جارو وهل او د پيزار

له پاسه پيزار کينودل څنگه دي

سوال: زموږ مشران وايي:

- (۱) د مازديگر اذان نه وروسته جارو وهل نه دي پکار، يعنې ددې نه وروسته هيڅ وخت هم جارو وهل نه دي پکار، داسې کولوسره مصيبتونه نازلېږي.
- (۲) د پيزار له پاسه پيزار کينودل نه دي پکار.
- (۳) جارو درول نه دي پکار.
- (۴) په کټ باندې څادر په اوږدو خورول نه دي پکار.

جواب: دا ټولې خبرې شرعاً هيڅ حيثيت نه لري. ددې حيثيت د وهم پرستي دی.^(۱)

د وهم پرستي څو مثالونه

سوال: ما اکثر دخپلو مشرانو نه اوريدلي دي چې د شپې په وخت چونتې مه کوي جارومه وهي، نو کونه مه پريکوي، دنهي (سې شنبې) په ورځ ويسته او نو کونه مه برابرې دې ټولو خبرو سره نيستي (فقيري) راځي، خوراک نه وروسته جارو مه وهي، رزق الوزي، زما په پوهه کې دا خبرې نه راځي.

جواب: دا يوازې توهمات دي شريعت کې ددې هيڅ اصل نشته.

الته (چپه) پيزار سمول

سوال: موږ د ځينو خلکو نه اوريدلي دي چې په لاره کې چېرته البته (چپه) پيزا ر پروت وي هغه برابرول پکار دي، ځکه چې "نعوذ بالله" له دې نه پورته لعنت ځي، نو ايا دا خبره صحيح ده؟ ددې شرعي حيثيت څه دی، ايا البته پيزار سمول پکار دي؟

جواب: البته (چپه) شی سمول خوښه خبره ده، خو وړاندې چې تاسو کوم څه ليکلي دي ددې هيڅ اصل نشته يوازې بې بنياده خبره ده.

استخاره کول حق دي خو فال ايستل ناجائز دي

سوال: ايا د څه کار کولونه مخکې استخاره کول او فال ويستل شرعي نقطه نظر سره صحيح دي؟

جواب: د سنت طريقې مطابق استخاره، نومسنون ده په حديث کې ددې ترغيب راغلی دی.^(۲)

[۱] اغلاط العوام ص: ۴۸ شگون اور فال کی اغلاط۔

[۲] عن جابر قال: کان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمنا الاستخاره في الامور كلها كما يعلمنا السورة من القرآن، يقول: اذاهم احدکم بالامر فليرک رکعتين... الخ. (مشکوٰۃ ص: ۱۱۶ باب التطوع، الفصل الاول)۔

(۱) او فال ويستل جائز نه دي.

د قرآن مجيد نه فال ويستل ناجائز او حرام دي

او دا فال د الله حكم كڼل غلط دي

سوال: موږ څلور خویندې یو پلار مو څلور کاله مخکې وفات شوی دی مور مو ژوندی ده، زه د ټولو نه کشره یم، زمانه مشرانې درې واړه خویندې ناواده شوي دي اهمه خبره داده چې موږ د سني (مسلمانانو) کورنۍ سره تعلق لرو، زموږ ځینې لرې خپلوان دي چې قادیانیان دي، موږ هغوی سره څه خاص تګ راتګ نشته زما د پلار د وفات نه وروسته هغو خلکو زما مشره خور د خپل زوی له پاره وغوښتله زما مور ته زمانیا مشوره ورکړه چې په قرآن پاک کې د الله نه پوښتنه وکړئ، تاسو ته یوه خبره کوم چې زما پلار کې ځینې داسې عادتونه و چې دهغه له وجې نه نه یوازې زما مور بلکې موږ څلور واړه هم ډیر پریشانې و، مور مې د قرآن مجید نه د پلار په باره کې پوښتنه وکړه، نو په هغه کې واضح طور باندې جواب و چې "بس دا یو سړی دی چې ده باندې لیونتوب دی وروسته یو خاص وخت (یعنې دده د مرګ تر وخته) پورې دده د حالت انتظار وکړئ". (سورة المؤمنون آیت ۲۵).

نوزما پلار تر مرګه پورې صحیح نه شو، په قرآن کریم کې واضح جواب ملا و شوی و ځکه زموږ د ټولو پوخ یقین و چې موږ ته به یوازې قرآن پاک صحیح مشوره راکوي، له دې وجې چې کله دا رشته راغله، نو مور په ډیره پریشاني کې دا پوښتنه وکړه چې "موږ مسلمانان یو او هلك د غیر مسلمه مور پلار زوی دی له دې وجې لږ شان شک کې یو چې ایاموږ هغوی ته هو وکړو؟ نو په قرآن پاک کې دا جواب راغلی و "اولویه رضامندی او د (جنت) د داسې باغونه چې د دوی له پاره به هغه (باغونو) کې همیشه نعمتونه وي (او) په هغه کې به دوی همیشه همیشه اوسېږي، بېشکه الله پاک سره لوی اجر دی". (سورة التوبه آیت ۲۱).

ټولو ته دې جواب لوستلو سره څه تسلي وشوه، خو ځینې خپلوانو او پخپله زما خور ددې له وجې انکاری و چې هغه مسلمان نه دی، له دې وجې مور زیاته پریشانه شوې ده او ناروغه شوې ده، مور یو ځل بیا د قرآن مجید نه پوښتنه وکړه، نو تاسو به یقین نه کوئ چې هغه کې واضح طور باندې دا الفاظ و چې "ستاسو مدد یې هغه وخت کړی دی". (سورة التوبه آیت ۴۰).

قرآن شریف ځینې وړوکی او ځینې لوی وي او زموږ قرآن شریف وړوکی دی، له دې وجې چې کله صفحه شروع کیږي، نو همدا الفاظ کوم چې مابیان کړل په بیلوبیلو صفحو باندې

[۱] لا یأخذ الفال من المصحف..... ونص المالکة علی تحریمه. (شرح فقه اکبر ص: ۱۸۳، طبع مجتبی دهلې، ایضا زاد المعاد ج: ۲ ص: ۳۶۶، ایضا: الفتاوی الحدیثیة لابن حجر المکی ص: ۳۰۷، مطلب انه یکره اخذ الفال من المصحف)۔

ليکل شوي دي، دا تاسوته زه ځکه بيانوم چې کله تاسو ددې ايتونو ترجمه لولئ، نو کيدای شي چې ستاسوپه قران مجيد کې هغه مخکې وروسته وي، تاسوهم مسلمانان يئ او د قران شريف په يو يو حرف باندې ايمان لرئ ماته احساس دی چې تاسو د نورو عالمانو په شان غير مسلمه بدگنئ، موږ ډير پريشانه يو، اوس انکار هم نه شو کولی، ځکه چې موږ د قران نه پوښتنه وکړه، نو گویا چې دالله نه مو پوښتنه وکړه اوکه چېرې مو انکار وکړ، نوپته نشته چې الله تعالی به موږ ته څه سزا راکوي؟ ايا موږ دقران مجيدنه دپوښتنې کولو باوجود انکار کولی شو، هرکله چې په قران مجيد کې هغه الفاظ راغلي دي کوم چې پورته بيان شوي دي؟

جواب: ستاسو په سوال څو خبرې توجه غواړي هغه بيلې بيلې ليکم:

اول: قاديانيان په اجماع امت سره مرتد او زنديقان دي ديوې مسلماني انجيلۍ ديوکافر سره نکاح نه شي کيدلی^[۱] له دې وجې خپله لور کافرتنه بالکل مه حواله کوئ که نه ټول عمر به د زنا او بدکاري گناه وي اوپه دې گناه کې به تاسو دواړه مور او لورهم شريک يئ.

دويم: د قران مجيدنه فال کتل حرام او گناه ده^[۲] اودا فال دالله تعالی حکم گنل ناپوهي ده، څنگه چې دقران مجيد صفحې مختلفې کېدای شي يوسړی به فال راوباسي، نو يو ايت به راوځي او چې بل يې راوباسي، نوبل ايت به راوځي چې په مضمون کې به د اول ايت نه مختلف وي بيا دا هم کېدای شي چې قران کریم نه فال راوباسي او يوسړی څه کار وکړي اودهغه انجام ښه ونه څيږي، نودقران کریم نه به بدعقيدهگي پيداشي چې دهغه نتيجه ترکفرپورې وتلی شي.

په هر حال دامت علماوو دې ته ناجائز او گناه ويلي دي څنگه چې دمفتي کفايت الله په مجموعه فتاوی "کفايت المفتي" کې دي:

سوال: ديوې انجيلۍ نه څه زيورات (کالي) چا وويستل دخلکو خيال يوسړي طرف ته لار او فال دقران مجيد نه وويستل شو اودهماغه سړي نوم راووت په چا چې گمان کېده، هغه ته چې کله معلومه شوه، نوجمات ته لار او دقران شريف څوپانې يې وشلولې اوپه هغه يې متيازې وکړې (نعوذبالله) اوويې ويل چې قران مجيد هم دورغ او مولوي هم دروغژن، ايا داسړی په اسلام کې داخلېدای شي اوکه نه؟ او که داخلېدای شي، نو څنگه؟

[۱] ولايجوز للمرتد ان يتزوج مرتدة، ولا مسلمة، ولا كافرة اصلية، وكذلك لايجوز نکاح المرتدة مع احد، کذا في المبسوط، ولايجوز تزوج المسلمة من مشرک، ولا کتاني، کذا في السراج الوهاج. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۸۲)۔
[۲] ومن جملة علم الحروف فال المصحف يفتحونه وينظرون في اول الصفحة ای حرف وافقه وكذا في سابع الورقة السابعة.... حکموا بانه غير مستحسن وقد صرح ابن العجمی في منسكه وقال: لاياخذ القال من المصحف.... ونص المالكية على تحريمه. (شرح فقه اکبر ص: ۱۸۲، ۱۸۳)۔

جواب: په شريعت کې فال ويستل منع دي او ددې دمنع کېدو دوه وجې دي اول خودا چې علم غيب دالله پاک نه پرته هيچا سره نشته. ممکنه ده چې نوم غلط راوځي او بيا چې دچانوم راوځي خدای مکړه چېرته هغه داسې حرکت ونکړي څنگه چې دې سړي وکړ د شريعت دا حکامونه دخلاف ورزي همدا نتيجه ده. کومه چې تاسو وليده. کوم سړی چې دقران مجيد او عالمانو سره داسې گستاخي کوي هغه کافر دی. خو نه داسې کافر چې چېرته هم اسلام کې داخلېدای نه شي. بلکه نوې توبې سره هغه اسلام کې داخلېدای شي. بيا له پاره فال ويستلو نه دې منع شي. چې فال ويستلو سره نوم ويستونکي ددې سړي په شان پخپله هم او چې دچانوم راوتی و هغه هم گنهگار نه کړي. په دې سړي باندې توبه کولو نه وروسته دهغه دخپلې نسخې سره تجديد نکارح لازم ده. (کفاية المفتی ص ۱۲۹، ص ۹).

ديوبل سوال په جواب کې ليکي:

جواب: دقران مجيد نه فال ويستل جائز نه دي. فال ويستل او په دې باندې عقیده ساتل دبل کوم کتاب (مثلاً ديوان حافظ يا گيلستان وغيره نه هم جائز نه دي، خو دقران مجيد نه ويستل، خوشخته گناه ده چې دې سره ځينې وخت دقران سپکاوی او بدعقيدگي هم پيدا کيږي. (کفاية المفتی ص ۲۲۱، ج ۹). يوبل ځای مفتي صاحب ليکي:

"د غله نوم راويستلو له پاره دقران مجيد نه فال اخيستل جائز نه دي او دا گنجل چې دا دقران مجيد منل يانه منل دي، غلط دي، له دې وجې دحافظ صاحب داويل چې تاسو قران مجيد منئ، نو د زيدلس روپۍ ورکړئ ځکه چې قران مجيد ته غل بنودلی يې دا هم صحيح نه دي." (ايضاً ص ۲۲۳). ستاسو او ستاسو د مور دانا جائز فعل حجت گنجل غلط او گناه ده دې نه توبه کول پکار دي.

دويم: ستاسو مور ستاسو دپلار په باره کې چې دسورت المومنون ايت نمبر ۲۵ نه چې کوم دا فال راويستلی و بس دا يوسړی دی چې ليونی شوی دی، ديو خاص وخت پورې (يعنې دمرگ تروخته پورې، دده دحالت انتظار وکړئ).^(۱)

قران مجيد پرانزئ او مخکې وروسته نه به تاسوته معلومه شي چې دا الله پاک دنوح عليه السلام د قوم قول نقل کړی دی چې هغوی به دنوح عليه السلام په باره کې ويلو اوس که چېرې دا قول صحيح دی، نو ستاسو دپلار مثال دنوح عليه السلام شو او ستاسو د مور مثال دقوم نوح د کافرانو شو.

ايا تاسو او ستاسو مور به دامثال خپل ځان له پاره خوښ کړي، دخدای فرمان (دکوم سړي په باره کې چې دافقره ويل شوې ده هغه دالله تعالی مقبول بنده دی، زه خو دقران مجيد په يو يو لفظ باندې ايمان لرم ايا تاسو هم دخدای پاک په دې فرمان باندې ايمان لرئ؟

څلورم: اوس ستاسو موز د کافر هلک په باره کې چې د سورت توبه کوم فال ويستلی دی هغه ته وگورئ ددې نه مخکې ایت کې دایمان لرونکو زکړدی چا چې د نبی کریم ﷺ سره هجرت وکړ او په خپلو ځانونو او مالونو سره یې دالله په لار کې جهاد وکړ، څنگه چې ارشاد دی "کومو خلکو چې ایمان راوړه او (دالله له پاره) هغوی وطن پرېښوده او دالله په لاره کې یې خپل مال او ځان سره جهاد وکړ". دهمدوی په باره کې یې فرمایلي دي:

"د دوی رب دوی ته زیږی ورکوي دخپل طرف نه د لوی رحمت او دلویې رضامندی او (دجنت) دداسې باغونو چې هغوی له پاره به هغو (باغونو) کې همیشه نعمتونه وي او هغو کې به دوی همیشه همیشه اوسېږي، بیشکه الله تعالی سره لوی اجر دی".^{۱۱}

ایا د دنیا کوم عقلمند به دا ایتونه کوم چې د نبی کریم ﷺ د زمانې دکامل ایمان لرونکو او د مهاجرینو او مجاهدینو په باره کې نازل شوي، فال ويستلو سره په فاسقانو، بدکارانو او کافرانو، مرتدینو باندې ونښلوي اودابه دالله فرمان گېلوسره دخلکوم مخکې وړاندې کړي؟ دې پستې ایت کې ارشاد دی:

"ای ایمان لرونکو! خپل پلاران او خپل وروڼه (خپل) دوستان مه جوړوئ، که چېرې هغه خلک کفر دایمان په مقابله کې (داسې) محبوب وگڼي (چې دهغوی دایمان راوړلو امید پاتې نه شي)، او کوم سړی چې ستاسونه دوی سره ملگرتیا ساتي، نوداسې خلک ډیر نافرمانه دي". (سورة التوبه: ۲۳).^{۱۲}

په دې ایت کریمه کې ایمان لرونکو ته حکم شوی دی چې کوم کافر کفر ته په ایمان باندې ترجیح ورکوي که هغه ستاسو هر څنگه خپلوان وي، که پلار، زوی، ورور ولې نه وي، هغه خپل دوست او ملگری مه جوړوئ او هغه سره محبت، دوستي او خپلوي مه ساتئ او تنبییه ورکړل شوې ده چې کوم سړی داسې کوي دهغه نوم به په ظالمانو او نافرمانو کې لیکل کیږي، اوس ووايئ چې کومو قادیانانو مرتدینو ایمان باندې کفر ته ترجیح ورکړې ده او چا چې د قادیان غلام احمد نه (نعوذ بالله) "محمدرسول الله" جوړکړی دی، داسې کافرانو ته خپله لور او خور ورکولوسره به تاسو دچاپه ډله کې شمار شي؟ الله تعالی، خو دداسې خلکونوم ظالم ایښی دی، تاسو به دځان له پاره کوم نوم خوښوئ.

[۱] الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجْهَهُمْ لِلَّهِ سَبِيلَ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَغْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ وَيُسَبِّحُهُمْ رَبُّهُمْ بَرَحْمَةً مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَّتَ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ (التوبة: ۲۰ تا ۲۲)۔

[۲] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (التوبة: ۲۳)۔

پنځم: ستاسو مور دريم فال د قاديانانو کافر گرځولو باندې وويست او په هغه کې دا الفاظ را ووتل "ستاسو مدديې هغه وخت کړی دی".

لږ شان دا پوره ايت ولولئ او ويې گورئ چې دا د چاپه باره کې دی؟ دا ايت د نبي کریم ﷺ په باره کې دی، دمکې کافرانو نبي ﷺ دمکې نه ويستلی و ددې حواله ورکولو سره ايمان لرونکو ته الله تعالى فرمايي:

"که چېرې تاسو در رسول الله ﷺ مدد نه کوئ، نو الله تعالى د نبي ﷺ مدد هغه وخت کړی دی چې کله کافرانو نبي ﷺ د وطن نه ويستلی و، هرکله چې په دووکسانو کې يونبي ﷺ و، څه وخت چې دواړه په غار کې وو، چې کله نبي ﷺ خپل ملگري ته فرمايل چې: ته هيڅ غم مه کوه يقينا الله تعالى موږ سره دی".^[۱]

دمکې نه ويستلو والا دمکې کافران وو او څوک يې چې ويستلی و هغه نبي ﷺ اودهغه د غار ملگري حضرت صديق اکبر رضی الله عنه و، ستاسو مور د فال په ذريعه قاديانانو باندې دا ايت انښلولو او قاديانان "نعوذ بالله" در رسول الله ﷺ برابر گرځوي او ټول مسلمانان، چا چې قاديانان غير مسلمه گرځولي دي، دمکې کافران جوړوي، دا ستاسو د مور د فال نخرې دي اومزه يې داده چې تاسو د قران کریم دمعنا او مفهوم نه دنه خبريدوله وجې سره دا نخرې دخداي پاک فرمان نښې، دخداي له پاره ددې خبرونه توبه وباسئ او خپل ايمان مه بربادوئ اودغه قادياني مرتد ته بالکل خپله لورمه ورکوئ، ځکه چې ما پورته دخداي فرمان نقل کړی دی چې داسې کافرانو سره دوستي او خپلوي کولو والا ته الله تعالى ظالم او نافرمانه ويلي دي، که چېرې تاسو ددې فرمان الهي پرواه ونه کړه او انجيلي مو قادياني مرتد ته ورکړه، نوددې ظلم سزا به تاسو ته په دنيا او اخرت کې داسې درکړل شي چې ستاسو اينده نسلونه به هم هغه ياد ساتي.

د لاس نښې (لکيرې) پيژندل او اسلام

سوال: د اسلام له مخې د لاس نښې پيژندل جائز دي او که نه؟ ددې زده کول او لاس کتلو سره راتلونکي حال ښودل جائز دي او که نه؟

جواب: په دې شيانو باندې اعتماد کول جائز نه دي.^[۲]

[۱] اَلَا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَخْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا (التوبه: ۴۰)۔

[۲] عن حفصة رضى الله عنها قالت: قال رسول الله: من اتى عرافا فسأله عن شئ لم يقبل له صلوة اربعين ليلة. رواه مسلم. (مشکوٰة ص: ۳۹۳، باب الكهانة، الفصل الاول). وفي فتاوى ابن حجر ان تعليمه وتعلمه حرام شديد التحريم لما فيه من ايهام العوام ان فاعله يشارك الله تعالى في غيبه. (رد المختار ج: ۱ ص: ۴۴)۔

د لاس د نښې پيژندلو ګټه خوړل

سوال: په علم نجوم باندې ليکل شوي کتابونه (يامستري) وغيره لوستل او دخلکو لاس کتل او حالات ښودل (پيشگويانې کول)، او په دې پيشه باندې ګټه کول يو مسلمان له پاره جائز ده؟
جواب: جائز نه ده.^(۱)

د ستور و علم

سوال: ايا دستور و علم صحيح او جائز ګڼل کيږي او ايا په دې باندې يقين کولو سره په ايمان خوځه فرق نه پريوځي؟
جواب: دستور و علم يقيني نه دی او بيا دستور پخپله موثر هم نه دي، له دې وجې دې باندې د يقين کولو نه منع راغلي ده.^(۲)

په نجوم باندې عقیده ساتل کفر دی

سوال: مادخپل زوی د واده پيغام يو خپلوان ته ورکړ هغه څو ورځې وروسته جواب راکړ چې ماد علم الاعداد او ستور و حساب ويستلی دی، زه مجبوريم چې د بچيو ستوري خپل مينځ کې نه ملاويږي ځکه زما د طرفه انکار وګڼي دا معلومول غواړو چې شريعت کې دهغوی دا فعل څومره پورې صحيح دی؟

[۱] وقيل الكاهن الساحر والمنجم اذا ادعى العلم بالحوادث الآتية فهو مثل الكاهن. وفي معناه الرمال قال القوى نوى والحديث يشمل الكاهن والعراف والمنجم فلا يجوز اتباع المنجم والرمال وغيرهما كالضارب بالحصى وما يعطى هؤلاء حرام بالاجماع كما نقله البغوى والقاضى العياض وغيرهما. (شرح فقه اكبر ص: ۱۸۲). قال القاضى رحمه الله: كانت الكهانة في العرب ثلاثة اضرب احدها يكون للانسان ولى من الجن يخبره بما يسترقه من السمع من السماء وهذا القسم بطل من حيث بعث الله نبينا صلى الله عليه وسلم، الثانى: ان يخبره بما يطرا او يكون في اقطار الارض وما خفى عنه مما قرب او بعد وهذا لا يعد..... والنهى عن تصديقهم والسماع منهم عام، والثالث: المنجمون وهذه الضرب يخلق الله تعالى فيه لبعض الناس قوة مالمكن الكذب فيه اغلب ومن هذا الفن العرافة وصاحبها عراف وهو الذى يستدل على الامور باسباب ومقدمات يدعى معرفتها بما وقد يعتضد هذا الفن في ذلك بالزجر والطرق والنجوم واسباب معتادة وهذه الاضرب كلها تسمى كهانة وقد اكذبهم كلهم الشرع ونهى عن تصديقهم واتيانهم. (شرح نورى على مسلم ج: ۲ ص: ۲۳۳ طبع قديمى).

[۲] عن قتادة قال: خلق الله تعالى هذه النجوم لثلاث، جعلها زينة للسماء ورجوما للشياطين وعلامات يهتدى بها، فمن تأول فيها بغير ذلك اخطاء واضاع نصيبه، وتكلف مالا يعلم. رواه البخارى تعليقا وفي رواية رزين، وتكلف مالا يعنيه ومالا علم له به، وما عجز عن علمه الانبياء والملائكة، وعن الربيع مثله وزاد والله ما جعل الله في نجم حيوة احد ولا رزقه ولا موته وانما يفترون على الكذب ويتعللون بالنجوم. (مشكوة ص: ۳۹۴، باب الكهانة، الفصل الثالث).

جواب: په نجوم باندې عقیده ساتل کفر دی.^(۱)

په نجوميا نواعتماد کول صحيح نه دي

سوال: اکثر نجوميان وايي چې په کال کې يوه ورځ يو مقرر وخت داسې راځي چې هغه مقرر وخت کې څه دعاهم وغوښتل شي، نو هغه قبليري او مور د الیدلي دي چې په دې مقرر وخت کې دان پر (بې علمه) خلکو اکثریت په دعاغوښتلو کې مشغول وي. مهرباني وکړئ دا وښیئ چې ایا دعاگانې يوازې په يو مقرر وخت کې او هغه هم په کال کې يوه ورځ قبليري؟ ایا ددې مطلب دادی چې دکال په پاتې ورځو کې دې دعاگانې ونه غوښتل شي؟

جواب: د اسلام په نقطه نظر سره څلیريشت (۲۴) گيتو کې يو وخت (چې دهغه تعيين نه دی شوی) داسې راځي چې په هغو کې دعا قبليري^(۲) پاتې په نجوم باندې نه زما عقیده ده نه دا عقیده ساتل صحيح گڼم.^(۳)

په برجونو او ستورو کې ذاتي اثر نشته

سوال: د خپل قسمت حال معلومول يا په اخبارونو وغیره کې چې کوم کیفیات يا حالات لیکل کېږي چې دفلانکي برج والاسره به داوي هغه وي لوستل يا معلومول صحيح دي او په دې خبره باندې يقين ساتل چې فلانکي تاريخ باندې د پيدا کيدونکي برج فلانکي دی، دا گناه ده؟

جواب: د مسلمانانو په نزد باندې نه، خو څوک د چاد قسمت صحيح صحيح حال بنودلی شي نه په برجونو او ستورو کې څه ذاتي اثر نشته، په دې خبرو باندې يقين کول گناه ده^(۴) او داسې خلک هميشه پريشانه وي او وهم پرست جوړشي.

[۱] وصناعة التنجيم اتی مضمونها الاحکام والتاثير وهو الاستدلال على الحوادث الارضية باحوال الفلكية..... مناعة محرمة بالكتاب والسنة بل هي محرمة على لسان جميع المرسلين.(شرح عقيدة الطحاوية ص: ۵۶۸). وتصديق الكاهن بما يخبره عن الغيب كفر لقوله عليه السلام: من اتى كاهنا فصدقه بما يقول فقد كفر بما انزل الله تعالى على محمد..... والمنجم اذا دعى العلم بالحوادث الآتية فهو مثل الكاهن.(شرح عقائد ص: ۱۶۹، ۱۷۰)۔

[۲] عن ابی هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الله عتقاء في كل يوم وليلة عبدا واماء يعتقهم من النار، وان لكل عبد مسلم دعوة مستجابة يدعوها فتستجاب.(حلية الاولياء ج: ۸ ص: ۲۵۷)۔

[۳] لانه اذا القى اليهم ان هذه الآثار تحدث عقيب منير الكواكب وقع نفوسهم انما المؤيرة.(شامی ج: ۱ ص: ۴۴)۔

[۴] والتنجيم..... انا زجر عنه من ثلاثة او جه، احدها انه مضر باكثر الخلق، وثانيها: ان احكام النجوم تخمين محض، وثالثها: انه لا فائدة فيه.(فتاوى شامی ج: ۱ ص: ۴۴)۔

نجومی ته لاس بنودل

سوال: جناب مولانا صاحب: زموږ د لاس بنودلو ډیر شوق دی. هر کتونکي ته یې ښیو، دا وایئ چې دا خبرې منل پکار دي او که نه؟

جواب: د لاس بنودلو ډیر غلط شوق دی او یو بې مقصده کار هم دی او ددې گناه هم ډیره لویه ده.^[۱] کوم سړی چې دې شوق کې اخته شي، هغه به همیشه پریشانه وي او ددې خلکو په بې بنیاده خبرو کې به گیر وي.

څوک چې د نجومی نه د مستقبل د حال پوښتنه وکړي

نود هغه څلویښت ورځې لمونځ نه قبلیري

سوال: زما یو دوست ماته وویل چې دستور و علم لوستلو سره څنگه چې په اخبارونو او رسالو کې ورکړل شوي وي چې ۷۰ د هفتې به ستاسو څنگه تیریري، لوستلو سره الله تعالی د هغه سړي څلویښتو ورځو پورې دغانه قبلوي چې کله دا خبره ما یو خپل عزیز دوست ته وکړه، نو هغه وویل چې دا ټولې فضول خبرې دي چې الله تعالی ۴۰ ورځو پورې دغانه قبلوي، هسې دستور و په علم باندې خوزه یقین نه ساتم ځکه چې په داسې خبرو باندې یقین کولو سره ایمان باندې وېنه لگېږي، نو په دې سلسله کې وښیئ چې د چانظریه صحیح ده؟

جواب: ددې سوال جواب رسول الله ﷺ ورکړی دی، څنگه چې د صحیح مسلم او مسند احمد په حدیث کې دي چې کوم سړی "عراف" ته ورغی او د هغه نه یې دڅه خبرې پوښتنه وکړه، نو د هغه به څلویښت ورځې لمونځ نه قبلیري. (صحیح مسلم ص ۲۳۳ ج ۲).^[۲]

د ستورپه ذریعه فال ویستل

سوال: دیو هلك د کوژدې فیصله وشوه، دانجیلی کوروالو ټول معلومات هم وکړل چې هلك سهي اونیک دی، بیادانجیلی کور والاوو وویل چې موږ به درې ورځې وروسته جواب درکوو د هغې دکورنۍ یو مشردی چې د جومات امام هم دی او دانجیلی کور والا هر کار د هغه په مشوره کوي د زیارت په ورځ د شپې امام صاحب څه وظیفه وکړه او د جمعې په ورځ یې دانجیلی کور والو ته وویل چې ددې هلك او انجیلی ستوري نه ملاویري دلته دې واده وونه کړل شي تاسو موږ د قران او حدیث په رانا کې د جواب نه خبر کړئ.

[۱] عن حفصة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من اتى عرافا فسأله عن شيء لم يقبل له صلاة أربعين ليلة. رواه مسلم. (مشکوٰۃ ص: ۳۹۳، باب الكهانة، الفصل الاول).
[۲] عن صفية عن بعض ازواج النبی صلى الله عليه وسلم قال: من اتى عرافا فسأله عن شيء لم تقبل له صلاة أربعين ليلة.

جواب: اسلام دستور و د علم قائل نه دی، نه په دې يقين ساتي، بلکې په حديث کې ددې ډيره بدي بيان شوې ده^(۱) هغه مشر که چېرې نيك متشرع وي، نو هغه ته به داستخاري په ذريعه معلومه شوي وي، چې هغه هم يقيني او قطعي نه ده او که چېرې هغه يې دڅه عمل په ذريعه معلوموي، نو دا جائز نه دي.

په علم الاعداد باندې يقين ساتل ګناه ده

سوال: تاسو په جنگ اخبار کې د يو صاحب په لاس ښودلو سره قسمت معلومولو باندې چې کوم څه ليکلي دي، زه دهغه نه بالکل مطمئن یم، خو د ابجدو علم او په علم نجوم کې ډير فرق دی، دې علم کې داوي چې دمذکوره سړي نوم د ابجدو حساب د يو شماریه صورت کې مخې ته راوړل شي او بيا چې کله شمار مخې ته راشي، نو په ابجد پوهيدونکي دغه سړي دهغه د فائدي او نقصان نه خبرول کړل شي، هسې بنيادي خبره خودا ده چې که چېرې دا علم يوازې د علم زده کولو له پاره واخستل شي او په دې کې که چېرې غلطې خبرې ليکل شوي وي، نو په هغه باندې يقين ونکړل شي، نو ايا دابه هم ګناه وي؟

جواب: په علم نجوم او د ابجدو په علم کې دنتيجې په اعتبار سره هيڅ فرق نشته هلته د ستورو د گردش اودهغو اوشاع (جمع کيدو او جدا کيدو) سره په قسمت باندې دليل نيول کيږي او دلته په حساب د جملو سره اعداد راوباسي او په هغه اعدادو سره دليل نيول کيږي، نو په علم نجوم کې ستوري په انساني قسمت باندې اثر انداز ګڼل کيږي او په علم الاعداد کې دنوم د شمار په تاثيراتو په نظريه باندې ايمان ساتل کيږي، اول خو دا شيان موثر حقيقي ګڼل کفردی^(۲) ددې نه پرته فرضي اتفاقي امور قطعي او يقيني ګڼل هم غلط دي، لهدا په دې علم باندې يقين ساتل ګناه ده، که چېرې فرض کړل شي چې ددې اعتقادي خرابي ويږه نه وي، نه په دې سره يو مسلمان ته ضرر رسيږي، نه دا قطعي او يقيني وګڼل شي، بيا هم زيات نه زيات دا ويل کېدای شي چې ددې زده کول ګناه نه ده، خو ددې شرطونو باوجود ددې فعل په عبث کېدو هيڅ شک شبه نشته^(۳) دې شيانو طرف ته توجه کولو سره انسان د دين او دنيا په ضروري شيانو توجه نه شي ورکولی.

[۱] عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من اقتبس علما من النجوم اقتبس شعبة من السحر. (ابو داؤد ج: ۲ ص: ۱۸۹). ايضا ولا اتباع قول من ادعى الالهام فيما يخبر به عن الهاماته بعد الانبياء ولا اتباع قول من ادعى علم الحروف المتجهيات لانه في معنى الكاهن. (شرح فقه اكبر ص: ۱۸۲، طبع دهلي)

[۲] وصناعة التنجيم مضمونها الاحكام والتاثير، وهو الاستدلال على الحوادث الارضية بالاحوال الفلكية.... صناعة محرمة بالكتاب والسنة، بل هي محرمة على لسان جميع المرسلين. (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۵۶۸، طبع لاهور)

[۳] والتنجيم.... وانما زجر عنه من ثلاثة اوجه، احدها: انه مضر باكثر الخلق، وثانيها: ان احكام النجوم تخمين محض، وثالثها: انه لا فائدة فيه. (فتاوى شاميه ج: ۱ ص: ۴۴)۔

د لاس په کړنو يقين ساتل صحيح نه دي

سوال: د قران او حديث په رڼا کې د لاس کړنو باندې يقين ساتل پکار دي او که نه.

جواب: د قران او حديث په رڼا کې د لاس کړنو باندې يقين ساتل صحيح نه دي.^(۱)

کونک او سپيره توب

سوال: که چېرې د يو کور په چت باندې کونک کيني يا يوسړی کونک وويني په هغه باندې تباهي او مصيبتونه راتلل شروع کېږي، ځکه چې دا يو سپيره حيوان دی، ددې په مقابل کې دمغرب خلک دا په کورونو کې ساتي، مهرباني وکړئ دا وښيي چې ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: د سپيره والي تصور په اسلام کې نشته^(۲)، خو دا خبره ضروري ده چې کونک خرابي غواړي چې کله يو قوم يا يو کس دخپلو بدو عملونو په سبب ددې مستحق وي چې په هغه باندې تباهي نازل شي، نو د کونک اواز دهغه علامه کېدای شي. خلاصه دا چې د کونک اوازونه د تباهي او مصيبت نه دي، بلکې دانسان بد عملونه ددې سبب دي.^(۳)

په واده کې دروازه باندې د تيلو اچولورسم

سوال: هسې خو زموږ په ټولنه کې معاشرتي ډيرې خرابي دي، خو د واده بنادي په معاملو کې زموږ وهم پرست خلک د حدنه تير شوي دي، د واده په ورځ چې کله د واده زلمی ناوې کورته راولي، نو د واده زلمی او ناوې ترهغه پورې د کور په دروازه دننه نه شي راتللی ترڅو پورې چې د کور دروازې دواړو طرفونو ته تيل وانه چول شي، له دې نه وروسته ناوې ترهغه پورې هيڅ کار ته لاس نه وروړي چې ترڅو پورې يو خاص قسم خوراک پوخ نه کړي چې په هغه کې ډير شيان شامل وي زما په خيال دا سراسر وهم پرستي او فضول رسمونه دي، ځکه چې شريعت محمدي ﷺ کې موږ ته د داسې هيڅ رسم او رواج پته نه ملاويږي مهرباني وکړئ، د شريعت په رڼا کې وښيي چې په اسلامي معاشره کې د داسې رسمونو څه حيثيت دی؟

جواب: تاسو چې د کومو رسمونو ذکر کړی دی هغه بلا شېبې توهم پرستي ده، غالبا دا او ددې قسم نور رسمونه د هندوانو د معاشرې نه اخيستل شوي دي.

[۱] قوله الرمل...وقد علمت انه حرام قطعاً...وفي فتاوى ابن حجران تعلمه وتعليمه حرام شديد التحريم....الخ. (فتاوى شامى ج: ۱ ص: ۴۴، طبع ايج ايم سعيد کراچى)۔

[۲] ان النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يتطير من شيء. (مشکوٰۃ ص: ۳۹۲، باب الفال والطيرة)۔

[۳] وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ (الشورى: ۳۰)۔

د بد نظر نه د بچ کولو له پاره ماشوم ته

تور تار تړل یا پرې درانجو خال لکول

سوال: د بچي پیدائش باندې میندې خپلو بچو ته د بد نظري نه د ساتلو له پاره دهغوی په غاړه یا دلاس په مړوند کې د تور رنگ تارونه اچوي یا د بچي په سینه یا سر باندې درانجو د تور رنگ نښه لگوي چې ماشوم ته بد نظر ونه لگيږي ایا داسې کول صحیح دي؟

جواب: که دا اعتقاد خرابي نه وي، نو جائز دي، مقصد دا وي چې بد صورتبه شي چې نظر پرې ونه لگيږي.^(۱)

د لمر پریوتو نه وروسته فوراً دیوه بلول

سوال: د لمر پریوتلو نه وروسته فوراً بلف یا لالتین لکول ضروري دي او که نه؟ اگر چې لږ لږ رڼا هم وي، د ځینو خلکو خیال دی چې له رڼا پرته د ماښام لمونځ صحیح نه دی، په دې سلسله کې شرعي حکم څه دی؟

جواب: دا و هم پرستي ده د دې هیڅ شرعي حیثیت نشته.

د نهې (سې شنبې) او جمعې په ورځ جامې وینځل

سوال: اکثر خلک وایي چې د جمعې په ورځ جامې وینځل نه دي پکار، داسې کولوسره رزق (آمدني) کې کمی راځي؟

جواب: بالکل غلطه توهم پرستي ده.

لاس بنود لوسره قسمت معلومول ګناه ده

او په دې باندې یقین کول کفر دی

سوال: لاس کتلو سره چې کوم خلک خبرې ښيي دا څومره پورې صحیح وي؟ او ایا په دې باندې یقین کول پکار دي؟

جواب: داسې خلکو ته ورتلل ګناه او ددوی په خبرو باندې یقین کول کفر دی، د صحیح مسلم په حدیث کې دي چې نبي کریم ﷺ وفرمایيل کوم سړی چې یو پنډت، نجومي یا قیافه شناس ته ورشي او دهغه نه دڅه خبرې پوښتنه وکړي، نو څلویښتو ورځو پورې دهغه لمونځ نه

[۱] وکل حدیث فيه نمی عن الرقی والتمايم والتولة لمحمول علی مافیه شرک او انهماک فی التسبب بحیث یغفل عن الباری جل شانہ. (حجة الله البالغة ج: ۲ ص: ۱۹۴، طبع مصر)۔

قبلېرې^{۱۸۱}، دمسند احمد او ابوداود په حديث کې دي چې نبي ﷺ د دريو کسانو په باره کې وفرمايل، چې دمحمد ﷺ باندې دنازل شوي دين نه بري دی دوی کې يوهغه دې چې يو کاهن ته ورشي او دهغه دخبرې تصديق وکړي^{۱۸۲}

د سترگورپيدل

سوال: ما اوريدلي دي چې بنۍ سترگه ورپېرې، نومصيبت راځي اوچه چې ورپېرې، نو خوشالي حاصلېږي تاسو دقران او حديث په رڼاکې ددې مسئلې جواب راکړئ؟
جواب: په قران او حديث کې ددې هيڅ ثبوت نشته، يوازې بې بنياده خبره ده^{۱۸۳}

ايا د مازديگر او د ماښام په مينځ کې مري ډوډۍ خوري

سوال: ايا د مازديگر دلمونځ نه دماښام تر لمانځه پورې خوراک کول نه دي پکار، ځکه چې ما اوريدلي دي چې دې وخت کې مري خوراک کوي.
جواب: د مازديگر او دماښام په مينځ کې خوړل خنبل جائز دي او دې وخت کې دمريو خوراک کوم چې تاسو ليکلي دي هغه فضول خبره ده.

د وهم پرستي مثالونه

سوال: عام طور زموږ په کورونو کې داوهم پرستي ده چې که چېرې په ديوال باندې کارغه راشي او کيني، نوڅوک راتلونکي وي، پنبو سره جارو لگيدل يا لگول ښه خبره نه ده، دماښام په وخت کې کور جارو کولو سره د کورنيکي هم لاره شي، پۍ (شېډې) توييدل بده خبره ده، ځکه چې پۍ دزوی نه زياتې محبوبې وي.

مثال: يوه ښځه ناسته وي خپل بچي ته پۍ ورکوي، نژدې په نغري باندې پۍ گرميږي که چېرې هغه جوش ووهي او تويي شي، نو زوی لرې وغورځوي او اول پۍ بچ کړي.
که چېرې څوک اتفاقاً گومنځ وکړي او په هغه کې چې کوم ويښته پاتې شي هغه دکور په يو کونج کې وغورځوي او بيا ديوې ښځې په هغه باندې نظر پريوځي، نو هغه به ووايي چې چاپه موږ باندې جادو کړی دی.

[۱] عن صفية عن بعض ازواج النبی صلی الله عليه وسلم قال: من اتى عرافا فساله عن شیء لم تقبل له صلوة اربعين ليلة. (صحيح مسلم ج: ۲، ص: ۲۳۳، باب تحريم الکھانة واتیان الکھان)۔

[۲] عن ابی هريرة قال: قال رسول الله صلی الله عليه وسلم: من اتى کاهنا فصدقه بما يقول او اتى امراته حائضا او اتى امراته فی دبرها فقد برى مما انزل علی محمد. رواه احمد و ابوداود. (مشکوٰة ص: ۳۹۳، باب الکھانة)

[۳] اغلاط العوام ص: ۴۴، طبع زمزم کراچی)۔

دغسې په زرگونو وهم پرستي زموږ په معاشره کې شته، ددې اهمه وجه داده چې زموږ پلارنيکه د ډيرې زړې زمانې نه دهندوانو اوسکانوسره پاتې شوي دي، دهغوی رسومات زموږ په ماحول کې هم داخل شوي دي، دقران او حديث په رڼا کې ددې اصلاح وکړئ.

جواب: زموږ په دين کې د وهم پرستي او بدفالي هېڅ گنجائش نشته، تاسو چې خومره مثالونه ليکلي دي دابالکل غلط دي، خو پي د خدای نعمت دی دا د ضائع کيدونه بچ کول اوددې په بېره سره منډه وهل بالکل صحيح دي، دښځې د سرو وينستو حکم دادی چې دادی ونه غورځول شي چې چهرته دپردي سړي نظريه دې باندې پرې نه وځي.

پاتې دا هم صحيح ده چې ځينې خلک دښځې د وينستو په ذريعه جادوکوي^(۱) خو دهرچا باره کې دابدگماني کول بالکل غلط دي.^(۲)

شیطان د لمانځه نه منع کولو له پاره د جای نمازیو کونج اړول غلط دي

سوال: شیطان مسلمانان د عبادت نه منع کولو له پاره د وسوسو په ذريعه دوکه ورکوي او په خپله عبادت کوي هغه عبادت نه منع کولو له پاره موږ د لمانځه نه وروسته د جای نماز کونج راغونډوو، ددغه راز د عبادت نه د منع کولو د عمل په باره کې ستاسو څه خیال دی؟

جواب: په دې سوال کې تاسوته دوه غلط فهمي شوي دي، يوه دا چې شیطان نور خلک د عبادت نه منع کوي، خو پخپله عبادت کوي، دشیطان عبادت کول غلط دي عبادت، خود خدای پاک د حکم په ځای کولو نوم دی، سره له دې چې شیطان دالله پاک د حکم د ټولونه لوی نافرمانه دی، له دې وجې داخیال چې شیطان عبادت کوي بالکل غلط دی.^(۳)

دويمه غلط فهمي دا چې مصلی چې کول دشیطان عبادت نه منع کولو له پاره دي، دا قطعاً غلطه ده، د مصلی راړولو رواج له دې وجې دی چې لمونځ نه فارغيدونه وروسته له ضرورت پرته جای نماز خورپاتې نه شي او هغه خراب نه شي، عوام چې دا گڼي چې که چېرې جای نماز چې نه کړل شي، نو شیطان لمونځ کوي دابالکل مهمله اوبې مقصده خبره ده.

د نقصان په وخت داويل چې څوک سپيره به مې سهار ليدلی وي

سوال: چې کله یوسړي ته په څه کار کې نقصان وشي او ياپه يوکار کې ناکام شي، نو هغه دا جمله وايي چې: "معلومه نه ده چې نن سهار وختي مې دکوم سپيره شکل ليدلی و" سره له دې

[۱] بدلفن اربعة: الظفر والشعر وخرقة الحيض والدم، كذا في الفتاوى العتبية. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۵۸)۔

[۲] قال ابن عباس وعائشة رضي الله عنهما: كان غلام من اليهود يخدم رسول الله صلى الله عليه وسلم فذبت اليه اليهود فلم يزالوا حتى اخذوا مشاطة راس النبي صلى الله عليه وسلم وعدة اسنان من مشطه فاعطاها اليهود لسحروه فيها... الخ. (تفسير ابن كثير ج: ۶ ص: ۵۸۸، طبع رشيدية كوتته)۔

[۳] اغلاط العوام ص: ۶۴ طبع زمزم پبلشرز كراچی)۔

چې کله انسان سهاروختي په بستره باندې سترگې پرانزي دټولونه اول هم دخپل کور ديوکس شکل وينې، نو ايا د کور يوکس دومره سپيره کېدای شي چې يوازې دهغه په شکل ليدلوسره ټوله ورځ په سپيره والي کې تيره شي؟

جواب: په اسلام کې د سپيره والي هيڅ تصور نشته دا يوازې وهم پرستي ده.

په الله غاښ راوتوسره بد فالي وهم پرستي ده

سوال: دماشوم غاښونه که چېرې الله راخيژي، نو خلک وايي چې د نيا کورنۍ ياماماگانو باندې بوج گرځي، ددې اصل څه دی؟

جواب: ددې هيڅ اصل نشته، يوازې وهم پرستي ده.

د سپوږمۍ يا لمر په توريدوسره سپوږمۍ يا لمر ته څه تکليف نه رسيري

سوال: ما اوريدلي دي چې کله سپوږمۍ يا لمر تورشي، نو دوی ته تکليف رسيري، ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: صحيح نه ده، يوازې غلط خيال دی.^(۱)

د ښځې ډوډۍ پخولو سره خوراک جائز دی

سوال: زما موروايي چې کله ښځه ډوډۍ پخوي، نو هغې ته حکم دی چې ټولې ډوډۍ پخې کړي لاسونو باندې لگيدلي وړه لرې کړي بيا دې ډوډۍ خوري.

ښځې له پاره جائز نه دي چې هغه ډوډۍ پخولو سره سره خوراک هم کوي، يعنې نيمې ډوډۍ يې پخې کړي او خوراک يې شروع کړ، نو داسې ښځه به جنت ته نه ځي تاسو وښيئ ايا دا خبره صحيح ده.

جواب: ستاسو د مور نصيحت صحيح دی، خو مسئله غلطه ده، ښځې له پاره د ډوډۍ پخولو په وخت هم ډوډۍ خوړل شرعا جائز دي.

د جمعې په ورځ جامې وينځل

سوال: ما اوريدلي دي چې د جمعې او د نهمې (سې شنبې) په ورځ جامې وينځل نه دي پکار او ډير خلک د جمعې په ورځ دلمانځه نه وروسته جامې وينځي اوڅومره پورې دا طريقه صحيح ده اودغه راز ډير خلک چې په سفر کې وي اودهغوی د جمعې په ورځ رخصتي وي، نوهغوی جامې وينځي، ځکه چې د جمعې نه پرته هغوی ته وخت نه پيدا کيږي او دامې هم اوريدلي دي چې هغه خلک د جمعې او سې شنبې په ورځ د جامو وينځلو اجازه ورکوي کوم

خلک چې لمونځ کوي، ايا قران پاک کې ددې ذکر شته يا نشته؟
جواب: د جمعې اونې په ورځ د جامو وينځلو خبره بالکل غلطه ده^(۱)

د مازديگر او مابنام په مينځ کې خوراک څښاک

سوال: اکثر خلک وايي چې د مازديگر او مابنام په مينځ کې څه خوړل څښل نه دي پکار. ځکه چې د زنکدن په وخت به انسان ته داسې محسوسېږي چې د مازديگر او مابنام مينځ کې وخت دی او شيطان به د شرابو پياله څښلو له پاره ورکوي، نو چې کومو خلک د مازديگر او مابنام مينځ کې د خوراک څښاک عادت وي هغوی به د شرابو پياله وڅښي او چې د چا عادت نه وي هغوی به د شرابو څښلونه پرهيز وکړي (دا شان د مازديگر او مابنام مينځ کې خوراک څښاک نه کولوسره د روژې ثواب موندل کېږي) مهرباني وکړئ ددې سوال جواب د قران او حديث په رڼا کې راکړئ او ديو مشکل نه نجات راکړئ.
جواب: دا دواړه خبرې غلطې دي، د مازديگر او مابنام په مينځ کې خوراک څښاک کې هيڅ کراهت نشته.^(۲)

پريکړي نوکونه د پښې لاندې راتلل دسترگو

رپيدل، د تورې پيشومخې ته تيريدل

سوال: (۱): د مشرانو نه مې اوريدلي دي چې که چېرې پريکړل شوي نوکان د چادپښولاندې راشي، نو هغه سړی ددې سړي (چا چې نوکان پريکړي دي) دښمن جوړېږي؟
 (۲): جناب ايا دسترگو رپيدل د څه غم يا خوشالي سبب جوړېږي؟
 (۳): که چېرې توره پيشومخې ته تيره شي، نو ايا وړاندې تلوکې به خطره وي؟
جواب: دا درې واړه خبرې يوازې وهم پرستي ده، شريعت کې ددې هيڅ اصل نشته.^(۳)

په ځمکې باندې گرمې اوبو اچولوسره هيڅ نه کيږي

سوال: په ځمکې باندې گرمې اوبه وغيره تويول منع دي او که نه؟ ځينې خلک وايي چې دا گناه ده ځمکې ته تکليف رسېږي.
جواب: يوازې غلط خيال دی.^(۴)

[۱] اغلاط العوام ص: ۴۷ طبع زمزم پبلشرز کراچي)۔

[۲] اغلاط العوام ص: ۱۹۵)۔

[۳] اغلاط العوام ص: ۴۸)۔

[۴] اغلاط العوام ص: ۲۵۶ طبع زمزم پبلشرز کراچي)۔

د مالګې په ځمکه غورځیدو سره هیڅ نه کیږي

خو قصدا غورځول یې ښه نه دي

سوال: که له چانه مالګه په ځمکه باندې پریوځي (یعنې د پښود لاندې راشي) نو د قیامت په ورځ به یې دسترګوپه ښو تولوي؟

جواب: مالګه هم دخدای پاک نعمت دی او په ځمکه غورځول یې نه دي پکار، خو کومه سزا چې تاسو لیکلې ده هغه قطعاً غلطه ده.

د کاني د انسان په ژوند باندې اثر کول

سوال: موږ چې کومه ګوتمه وغیره په لاس کوو او په هغه کې خپل نوم دستوري په حساب سره کاني کې لګوو، د مثال په طور عقیق، فیروزه اوداسې نور... ایا داد اسلام له مخې جائز دي او ایا دکوم کاني په لاس کول هم سنت دي؟

جواب: کاني د انسان په ژوند باندې اثر نه کیږي^[۱] د انسان اعمال اثر کونکي کیدای شي^[۲].

فیروزه کاني د حضرت عمر رضی الله عنه د قاتل فیروز په نوم دی

سوال: لعل، یاقوت، زمرد، عقیق او د ټولو نه زیات د فیروزه رنگ ګوتمه په لاس کې اچولو سره ایا حالاتو کې تبدیلی راتللی شي او ددې په لاس کول او په دې باندې یقین کول جائز دي؟

جواب: د کانیو په کامیابي اوناکامي کې دخل نشته^[۳]. د حضرت عمر رضی الله عنه د قاتل نوم فیروز و^[۴]، دهغه دنوم عام کولو له پاره سبايانو (یوه باطله ډله ده) فیروزه د متبرک کاني په شکل کې وړاندې کړو د کانیو په باره کې د بدبختي اونیکی بختي تصور د سبايي خیالاتو شاخصانه ده.

د کانیو د اثر عقیده ساتل څنګه دي

سوال: اکثر خلک د مختلف نومونو د کانیو ګوتمې په لاس کړي او ورسره دا هم وایي چې

[۱] واما روی فی التختم بالعقیق من انه ینفی الفقر وانه متبرک وان من تحتهم به لم یزل فی خیر، فکلها غیر ثابتة علی ما ذکر الحفاظ. (مرقاۃ المفاتیح شرح مشکوٰۃ ج: ۸ ص: ۲۷۴، طبع امدادیه)۔

[۲] وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ (الشوری: ۳۰)۔

[۳] واما ماروی فی التختم بالعقیق من انه ینفی الفقر وانه متبرک وان من تحتهم به لم یزل فی خیر فکلها غیر ثابتة علی ما ذکر الحفاظ. (مرقاۃ ج: ۸ ص: ۲۷۴ طبع امدادیه)۔

[۴] اتفاق له ان ضربه ابو لؤلؤة فیروز الجوسی الاصل الرومی الدار... الخ. (البداية والنهاية ج: ۷ ص: ۱۳۷ طبع دارالفکر)

فلانکې کانه زما په ژوند باندې ښه او بد اثر کوي اودې سره سره خپلو حالاتو ښه اوبد کولو کې دې کانه باندې يقين ساتي، دا وښيي چې شرعي لحاظ سره په دې کانه باندې يقين ساتل او په سرو زرو کې لگول څنگه دي؟

جواب: کانه د انسان په ژوند باندې نه اثر انداز کېږي دهغه نیک يا بد عمل دهغه د ژوند د جوړولو خرابولو ذمه دار دی، د کانه اثر انداز گڼل د مشرکو قومونو عقیده ده، د مسلمانانو نه ده او د سرو زرو گوتمه دسړي له پاره حرامه ده.^(۱)

د کانه اصليت

سوال: زما ترور د سپينو زرو گوتمه کې د فيروزه کانه لگول غواړي، تاسو مهرباني وکړئ لږ د کانه اصليت په باره کې وضاحت وکړئ، ددې واقعي څه فائده شته يا دا ټولې کيسې دي که چېرې وجود لري، نو فيروزه کانه په کوم وخت، کومه ورځ او په کوم شي کې لگول مبارک دي؟

جواب: د کانه سره انسان نه مبارک کېږي د انسان اعمال هغه مبارک يا ملعون جوړوي، کانه مبارک او نامبارک گڼل د عقيدې خرابي ده، چې توبه ور نه کول پکار دي.

❖ متفرقي مسئلې ❖

کافرتو کافرويل حق دي

سوال: ځينې خلک دا وايي چې د نبی کریم د حديث په رڼا کې يو کافرتو هم کافر نه شي ويل کېدای، ځکه قاديانانو ته کافرويل صحيح نه دي، بل دا چې که چېرې څوک يوازې په ژبه باندې کلمه ووايي او دخپل مسلميت اقرار وکړي.

حالانکې په حقيقت کې دهغه تعلق د قاديانيت يا د بل کومې عقيدې سره وي، نو ايا هغه سړي ته يوازې زباني کلمه ويلو سره مسلمان ويل کېږي؟ مهرباني وکړئ د ختم نبوت د مسئلې وضاحت په تفصيل سره وکړئ؟

جواب: داسې خو هيڅ يو حديث نشته چې کافرتو به کافر نه شي ويل کېدای، په قران کریم کې ډېر ځايه د "ان الذين كفروا" "والکافرون" "لقد کفر الذين قالوا" الفاظ موجود دي، چې ددې نظريې د ترديد له پاره کافي شافي دي او دا اصل هم غلط دی چې کوم سړی کلمه ووايي (که څه هم غلام احمد قادياني "محمدرسول الله" مني، هغه هم مسلمان گڼي، دا شان دا

[۱] يقول سمعت علی ابن ابی طالب يقول: اخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم حريرا بشماله وذها يمينه ثم رفع بهما يديه فقال: ان هذين حرام علی ذکور منی، حل لاناثمهم. (ابن ماجه ص: ۲۵۷، شامی ج: ۶ ص: ۳۵۸)

اصل هم غلط دی چې کوم سړی خپل ځان ته مسلمان وایي اګر چې خدای او رسول ته کنځل کوي، هغه هم مسلمان ګڼي.

صحيح اصول دادي چې کوم سړی د حضرت محمد رسول الله ﷺ پوره دين مني او د " ضروريات دين" د يوې خبرې نه هم انکار نه کوي، نه له ځانه جوړې شوې غلطې معناوې هغه ته وراغوندي، هغه مسلمان دی^(۱)، ځکه چې د ضروريات دين د يوې خبرې نه انکار يا دهغه معناو مفهوم وړانول هم کفر دی^(۲) د قاديانانو کفر او ارتداد او زنديقيت او د الحاد تفصيلات د علماوو په ډيرو کتابونو کې ليکلي دي، څوک چې زيات اطمینان حاصلول غواړي هغه دې زما رساله "قادياني جنازه" قاديانيو کې طرف سره کلمه طيبه کې توهين " او " قاديانيو او دوسره غير مسلمون ميں کيفرق هيں " وګورئ. " دفتر ختم نبوت مسجد باب الرحمت پراني نمائش محمد علي جناح روډ کراچي " نه به دا رسالې ملاوېږي.

نا اميدي کفر ده

سوال: په اسلام کې نا اميدي کفر ده، موږ داسې اوريدلي دي او ورسره داهم چې الله تعالى دهرې ناروغي علاج پيدا کړی دی، موږ ګورو چې ځينې ناروغي لا علاج دي، يوداسې مريض چې ډاکټران يې لا علاج وګرځوي، نو ښکاره ده چې هغه به نا اميده شي، چې کله هغه نا اميده شي، نو په اسلام کې به هغه کافر شي؟

جواب: دالله تعالى درحمت نه نا اميدي کفر ده^(۳)، دصحت نه نا اميدي کفر نه ده او الله تعالى يقينا چې هر ناروغي له پاره علاج پيدا کړی دی، خو دمرګ څه علاج نشته^(۴) اوس ښکاره ده چې مرض الموت، خو به لا علاج وي.

متبرک قطعات

سوال: ځينې مسلمانانو وروڼو دخپلو کورونو په کمرو کې څلور واړو طرفونو ته داسلامي

[۱] الايمان: وهو تصديق محمد صلى الله عليه وسلم في جميع ما جاء به عن الله تعالى مما علم بحجته ضرورة. (رد المحتار ج: ۴ ص: ۲۲۱)۔

[۲] والضابط في التكفير، ان من رد ما يعلم ضرورة من الدين فهو كافر. (اكفار الملحدين ص: ۸۸)۔

[۳] والياس من الله تعالى كفر، لانه لا يياس من روح الله الا القوم الكافرون. (شرح العقائد ص: ۱۶۹، طبع خير كثير) [۴] عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما انزل الله داء الا انزل له شفاء، رواه البخاري. وعن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لكل داء دواء، فاذا اصاب دواء الداء برا باذن الله. رواه مسلم. (مشكوة ص: ۳۸۷). عن ابي هريرة رضى الله عنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول في الحبة السوداء شفاء من كل داء الا لسام، قال ابن شهاب السام الموت، والحبة السوداء الشونيز. متفق عليه. (مشكوة ص: ۳۸۷)۔

کيلنډر (جنټري) قطعات لگولي وي، ددې لگول څنگه دي؟
جواب: متبرک قطعات که چېرې دبرکت له پاره ولگول شي، نو جائز دي، که زينت له پاره وي، نو جائز نه دي، ځکه چې اسماء مقدسه او ايتونه يوازې د کور د زينت له پاره استعمالول د ادب نه خلاف دي.

ايا ځمکې ته د جبرائيل عليه السلام راتلل بند شوي دي

سوال: په بيان القرآن کې د سورت قدر په ترجمه کې ناچيزلوستلي دي چې په ليلة القدر کې سيد الملائكة حضرت جبرائيل عليه السلام سره د لښکر نه ځمکې ته راکوزيږي او ورسره د بيهقي په حاشيه کې د حضرت انس رضي الله عنه روايت هم ذکر دی چې روح الامين راځي، حالانکې دمرګ منظر کې د حضور پاک صاحب لولاک عليه السلام په باره کې ليکي چې کله نبي عليه السلام د دنيا نه پرده وکړه او حضرت عزرايل عليه السلام اجازه واخيسته او حجرې مبارکې ته داخل شو، نو جبرائيل عليه السلام هم راغی او هغه وويل چې يا رسول الله ﷺ د نورو خبرونه پرته چې اوس زما په ځمکه باندې دا راتلل اخري ځل راتلل دي او زه به تر قيامته پورې ځمکې ته نه راځم، نو عرض دادی چې دې مسئله کې دا تضاد څنگه دی؟

جواب: دې دواړو خبرو کې تضاد نشته، د حضرت جبرائيل عليه السلام وحې راوړل د حضور ﷺ د وفات نه وروسته بند شول، نورو ضروري کارونوله پاره دهغه عليه السلام راتلل بندنه دي.^(۱)

ايا دنيا او مافيها ملعون دي

سوال: د کراچۍ نه خپرېدونکې يوې روزنامې کې يو مضمون په عنوان "د رسول الله ﷺ ارشادات" کې حديث ليکل شوی و چې دهغه الفاظ لاندې ليکل شوي دي:
 "دنيا ملعونه ده او دنيا کې چې څه موجود دي، هغه ټول شيان هم ملعون دي."
 حديث سره دانه دي بنودل شوي چې د کوم حديث نه دا الفاظ نقل شوي دي زما په ناقصه رايه کې دنيا کې ډير شيان واجب الاحترام دي، مثلاً قران پاک، خانه کعبه، بيت المقدس، مدينة النبي ﷺ او قابل احترام هستي هم شته، زما سوال دادی چې رسول اکرم ﷺ چې کوم الفاظ فرمايلي دي دهغه مفهوم څه دی، ايا دا الفاظ په رښتيا همدا شان دي؟
جواب: دا حديث په ترمذي او ابن ماجه کې دی، حديث پوره نه دی نقل شوی، ځکه تاسوته شک پيدا شو، پوره حديث دادی "دنيا ملعونه ده او دې کې چې څه دي هغه هم ملعون دي،

[۱] تفصيل دپاره او گوري: بيان القرآن ج: ۲ ص: ۱۱۱، سورة القدر آيت غير ۴]۔

پرته دالله تعالى دذكرنه اوچې كوم شيان دالله ذكر سره تعلق لري يا عالم يا طالب علم^(۱) ددې نه معلومه شوه چې دا ټول شيان كوم چې د ذكر الهي ذريعه ده هغه دمذمومې دنيا لاندې نه داخليږي.

ايا "خداى تعالى فرمايي" ويل جائز دي

سوال: ديوپير صاحب په مخكې ذكر وشو چې "خداى تعالى فرمايي" (فرماتې هيس) په صيغې دجمعې سره، نوهغه غوسه شو ويې ويل چې داسې ويل پكار دي: "خداى تعالى فرمايي" (په مفرد صيغې سره) ځكه چې الله تعالى وحده لاشريك ذات دى او فرمايي (په جمعې صيغې سره) موږ تعظيما ويلى و او موږ ته معلومه ده چې خداى تعالى وحده لاشريك دى، دقران او سنت په رڼا كې جواب راكړئ.

جواب: دتعظيم له پاره "الله فرمايي" (الله فرماتې هيس) ويل جائز دي، په قران كريم كې هم الله تعالى دجمع صيغه استعمال كړې ده.^(۲)

دالله په خاى د "خداى" لفظ استعمالول

سوال: صورت حال دادى چې زمايوتره په انډيا كې اوسېږي، څه موده مخكې ما په يوخط كې دلفظ "خدا" استعمال كړى و، (زماخيال دى چې خدا حافظ مې ليكلى و) په دې باندې هغه ماته وليكل چې د لفظ خدا استعمال غلط دى، الله پاك له پاره لفظ خدا نه شي استعماليدى، دهغه په جواب كې ماليكلي و چې زما په خيال كې (خداى) ليكلو سره هېڅ فرق نه پريوځي، بس زموږ په ذهن كې دالله تصور مضبوطول پكار دي او كه چېرې دخداى لفظ غلط وي، نوتاج كمپنۍ چې هغوى قران پاك په ټوله دنيا كې لوستل كيږي ترجمو كې به دخداى لفظ نه وي، تاسو ته عرض دى چې دقران او حديث په رڼا كې دا وښيي چې ايا دخداى دلفظ استعمال غلط دى؟

جواب: دالله تعالى له پاره دخداى دلفظ استعمال جائز دي او دپيرويونه اكابرين ددې استعمال كوي او كله هم چا په دې باندې انكار نه دى كړى، اوس ځينې خلك پيدا شوي دي چې دهغوى په ذهن باندې د عجميت وهم سپور دى، هغوى ته په سمو ساده شيانو كې عجمي سازش په نظر راځي، دا ذهن غلام احمد پرويز اودهغه ملگرو پيدا كړ او دپيرتعليم يافته شعوري او غير شعوري طور باندې دې كې گير شول، هم دهغې سلسلې دابحث دى كوم چې

[۱] عن ابى هريرة رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: الا ان الدنيا ملعونة ملعون ما فيها الا ذكر الله وما والاه وعالم او متعلم.... رواه ابن ماجة والترمذى. (مشكوة ص: ۴۴۱)، كتاب الرقاق، ايضا ابن ماجة ص: ۳۰۲، ۳۰۳، كتاب الزهد).

[۲] مثلاً: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ..... وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوتًا..... الخ. (الحجرات: ۱۳).

تاسو کړی دی، په عربي کې د "رب" لفظ معنا مالک اوصاحب ده، ددې ترجمه په فارسي کې په لفظ خدا سره شوې ده، نوڅنگه چې دلفظ رب اطلاق له اضافت پرته په غيرالله باندې نه شي کېدای، دашان دخدای لفظ چې مطلق وویل شي، نوددې اطلاق یوازې په الله پاک کېږي په بل چا باندې دخدای اطلاق جائزه دی.

په غیاث اللغات کې دي:

خدا بالضم بمعنی مالک، صاحب چو لفظ خدا مطلق باشد بر غیر ذات باری تعالی اطلاق نکنند مگر در صورتیکه بچیزی مضاف شود. چو لکه خدا، وده خدا" (۱)

بیخي همدا مفهوم او همدا استعمال په عربي کې درب لفظ دی، تاسوته به معلومه وي چې الله خود حق تعالی شانه ذاتي نوم دی چې ددې ترجمه نه کېدای شي اونه کېږي، نور اسماء الهیه صفاتي نومونه دي چې ددې ترجمه په نورو ژبو کې کېدای شي او کېږي، اوس که چېرې دالله پاک دپاکو نومونو نه دیو بابرکت نوم ترجمه په غير عربي کې وکړل شي اواهل زبان دهغه استعمال شروع کړي، نودهغه دناجائز کېدو اودهغه د استعمال دمنع کیدو اخرڅه وجه کېدای شي؟

اوچې کله دخدای لفظ دصاحب اومالک په معنا سره دی اودرب لفظ دمفهوم ترجماني کوي، نو تاسو ووايئ چې په دې کې دمجوسیت یا عجمیت څه دخل دی، ایا په انگریزي کې درب لفظ ترجمه به نه کېږي؟ او ایا ددې ترجمې استعمال به یهودیت یا نصرانیت جوړشي، افسوس دی چې خلک دخپل ناقص معلوماتو په تکیه باندې پخپله رایه کې دومره وړاندې لارشي چې هغوی ته د اسلام ټول تاریخ تور په نظر راشي اود څوارلسو پیړیو ټول اکابرین گمراه یا کم نه کم دوکه شوي گڼي همداخپله رایه به دوی دجهنم کندی ته دیکه کړي الله تعالی دې موږ پخپله پناه کې وساتي.

د الله تعالی نوم هم په تعظیم سره اخیستل پکار دي

سوال: هر مسلمان دحضرت محمد ﷺ نوم ډیر په ادب اوتعظیم سره اخلي، یعنی دنوم سره ﷺ زیاتوي، لیکي ددې په نسبت دالله تعالی نوم دومره ادب اوتعظیم سره نه اخلي، یوازې خدای اوالله ولې وايي؟

جواب: دالله تعالی نوم هم په عظمت سره اخیستل پکار دي، مثلاً خدای تعالی، الله جل شانہ. (۲)

[۱] غیاث اللغات ص: ۱۸۵)۔

[۲] ويستحب ان يقول: قال الله تعالى، ولا يقول: قال الله، بلا تعظیم. (فتاوی عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۱۵، کتاب الکراهية، الباب الرابع)۔

سوال: زموږ يودوست جمال، چې دخداوند كريم ذكرکوي، نوالله مياں وايي، زموږ يوبل دوست وايي چې ما په يو کتاب کې لوستلي دي (چې دهغه نوم ورته يادنه دی) چې الله مياں ويل نه دي پکار، الله تعالى يانورداالله تعالى چې کوم نومونه دي هغه اخيستل پکار دي، ځکه چې دمياں معنا څه بله ده، تاسودا ونښي چې کومه صحيح ده چې الله مياں وايويانه وايو لږ وضاحت وکړئ، ځکه چې موږ په پرائمري سکولونو کې الله مياں لوستلي دي.

جواب: د "مياں" لفظ د تعظيم دی، ددې معنا اقا، سردار، مالک اود حاکم هم راځي، ځکه الله مياں ويل جائز دي.^[۱]

دا ويل غلط دي چې ټول انسانان د الله تعالى بچي دي

سوال: کتاب چې دهغه مولف ايم اي دی، دهغه په صفحه: ۱۸۳ باندې ليکل شوي دي: ټول انسانان دالله تعالى بچي دي. ايا دا صحيح ليکل شوي دي؟

جواب: نه! دا تعبير بالکل غلط دی، په حديث کې مخلوق ته عيال الله فرمايل شوي دي.^[۲] عيال بچيو ته نه وايي، بلکې هغو خلکو ته وايي چې دهغوی کفالت دچاپه ذمه وي.^[۳]

الله تعالى د زامنواو لوڼو تقسيم ولې کړی دی

سوال: په سورت نجم ايت ۲۲ کې دي: تاسو دالله له پاره لوڼه اوځان له پاره زامن خوښوئ، څومره بد تقسيم دی کوم چې تاسو کوئ؟ خو الله تعالى پخپله داسې تقسيم کوي ايا دا تقسيم بد دی، واضح جواب راکړئ.

جواب: دمکې مشرکانوبه فرښتوته دالله تعالى لوڼه ويلې^[۴]، قران پاک کې په مختلفو دلائلو سره ددې ترديد کړی دی، دسورت نجم په دې ايت کې ددې ترديد داسې شوی دی چې کوم صنف تاسو دخپل ځان له پاره نه خوښوئ هغه دالله له پاره تجويز کوئ، داڅومره

[۱] اوگوري: فيروز اللغات ص: ۱۱۵۳ طبع فيروز سنز)۔

[۲] عن انس وعن عبدالله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الخلق عيال الله، فاحب الخلق الى الله من احسن الى عياله، رواه البيهقي. (مشکوٰۃ ص: ۴۲۵، باب الشفقة والرحمة على الخلق، الفصل الثالث)۔

[۳] وفي حاشية المشکوٰۃ: عيال الله: المراد عيال المرء بكسر العين من يعوله ويقوم برزقه وهو ههنا مجاز واستعارة. (حاشيه غبر ۴ مشکوٰۃ ص: ۴۲۵). ايضاً عيال الرجل: هو الذي يسكن معه ونفقته عليه كغلامه وامراته وولده الصغير. (قواعد الفقه ص: ۳۹۵ طبع صدف پبلشرز)۔

[۴] ثم قال منكراً عليهم فيما نسبوه اليه من البنات وجعلهم الملائكة اناثاً واختيارهم لانفسهم الذكور على الاناث بحيث اذا بشر احدهم بالانثى ظل وجهه مسوداً وهو كظيم، هذا وقد جعلوا الملائكة بنات الله وعبدوهم مع الله، فقال: ام له البنات ولكم البنون، وهذا تهديد شديد ووعيد اكيد. (تفسير ابن كثير ج: ۶ ص: ۱۴، طبع رشديه، كوته)۔

بدتقسيم دى؟^(۱) الله تعالى ځينو ته زامن، ځينو ته لونې او ځينو ته دواړه ورکول او ځينې شند کول دهغه دکمال قدرت دليل دى او په دې کې لوى حکمت دى، دچا د حال سره چې څه مناسب وو، هغه معامله يې هغه سره وکړه.^(۲)

د الله تعالى په مينه کې ژړل

سوال: حديث شريف کې دالله تعالى له ويرې نه دژړاډېريزات فضيلتونه بيان شوي دي، ددو زخ اور په هغه باندې حرام دى اوداسې نور... اودالله تعالى محبت، شوق، غوښتنې اودهغه په جدايي کې دژړاڅه حديث يافضيلت مودنظر نه دى تيرشوى، دنورو خوراته پته نشته، خو چې زه خپل حالت عرض کړم، نوماته ټول ژوند کې دالله تعالى له ويرې نه ژړانه ده راغلې، خو دهغه په ياد، مينه اود ذکر په حالت کې پرته داخييارنه ژړل به هره ورځ ود ژړا يو حالت به راباندې راغى او اوس هغه شان اگر چې نه وي، خوبياهم هغه حالت راشي، قران پاک اوريدو سره، څه داسې واقعي اوريدو سره، دجدايي او دمحبوب دې وفايي مضمون اوريدو سره، دخپل حسرت روزنامې کتلوسره، ايا دې باره کې هم څه حديث موجود دى؟

جواب: داخوښکاره خبره ده چې دژړا مختلف ډولونه وي، مينې اومحبت کې ژړل اودويرې او رضا له پاره ژړل اوداهم ښکاره خبره ده چې اول ذکر شوې ژړاده وروسته ذکر شوې ژړانه بهتره ده، کله چې دمفضول فضيلت معلوم شو، نودهغې افضل کيدل به پخپله معلوم شي، مثلاً جديشونوکې چې دشهيدانوڅومره فضيلتونه ذکر شوي دي، دصديقينودومره فضيلتونه ورکول کيږي، خوتولوته پته ده چې صديقين دشهيدانوته افضل دي، کوم فضيلتونه چې دشهيدانو دي، دصديقانو دهغوى نه افضل دي، له دې نه پرته دالله تعالى له ويرې نه ژړا له دې وجې افضل ښودل شوې ده چې دانسان دکمزوري حالت اوناکاري همداتقاضاده، چې هغه دالله تعالى په ويره کې وژاړي، ځکه چې زموږ يوعمل هم دالله تعالى ددربارقابل نه دى، بنده دخپلې بې چارگي له وجې بالکل صفر اوخالي لاس وي، دخطاگانو، غلطيو او گناهونو انباروي، خوددې په مقابل کې يوه نيکي همداسې نه وي، کومه چې دالله تعالى ددربار دشان مطابق وي اودکومې باره کې چې بنده همت وکړي چې دانيکي مې راوړې ده، داسې حالت کې دمينې اومحبت ټولې دعوي ختمې شي اوويرې نه پرته هيڅ نه پاتې کيږي، په احاديثوکې چې دويرې دژړاکوم فضيلتونه بيان کړي دي، په هغو کې «والله اعلم»، داحکمت دى چې بنده ته «ايازقدرخوښ به شناس»، باندې نظروي اودعشق اومينې په دعوو باندې غرورونه کړي.

[۱] لکم الذکر وله الانطی، تلك اذا قسمة ضیزي. (النجم: ۲۱، ۲۲)۔

[۲] يهب لمن يشاء الثأ ويهب لمن يشاء الذکور. او يزوجکم ذکراً واثناً، ويجعل من يشاء عقیماً، انه عليم قدير. (الشوری: ۴۹، ۵۰)۔

دالترا ساوند (تلویزوني معاینې) په ذریعه د مورد خیتې حال معلومول

سوال: قران کریم کې په ډېر ځایه ذکر شوي دي چې دځينو شيانو علم دالله تعالی نه پرته بل چاته نشته، دې باره کې به دسورت لقمان داخري ایتونوحواله ورکړم، چې دهغو مفهوم څه داسې دی چې دیو خوشیانو علم دالله تعالی نه پرته بل چاته نشته، هغه کې قیامت راتلل، دباران کېدو علم، سبابه څه کیږي، فصل به څنگه کیږي اودمیندوپه خیتوکې څه دي؟ (هلک ده اوکه انجیلی)

څنگه چې تاسوته پته ده چې نن سبا یو مشین چې "الترا ساوند مشین، (Altra Sound Machine) ویل کیږي، کوم چې اوس کېدای شي پاکستان کې هم موجود وي، د ډاکټرانو دادعوه ده چې ددې مشین په ذریعه باندې اساني سره دا ویل کېدای شي چې دحمل لرونکې ښځې په خیته کې څه دي؟ یعنې هلک دی اوکه انجیلی؟ اوډېرو ډاکټرانو دا ثابت کړي هم دي.

اوس سوال دادی چې دقران اوحدیث په رڼاکې د ډاکټرانو دادعوه ترکومه حده پورې صحیح ده؟ اوددې مشین حقیقت څه دی؟ ایا دا داسلام اوقران خلاف نه دی؟

جواب: دقران کریم دکوم ایت چې تاسوحواله ورکړې ده، هغه کې فرمایيل شوي دي چې: الله تعالی ته پته ده چې خیته کې څه دي، که چېرې الله تعالی دوحې اوکشف په ذریعه باندې چاته دا ووايي، نو دا ددې ایت خلاف نه دي، دغه راز که چېرې دالا تویه ذریعه یا د ښو په ذریعه باندې معلوم کړل شي، نودابه علم غیب نه وي اوددې ایت خلاف به نه وي، دا جواب هغه صورت کې دی، کله چې دالا تویه ذریعه باندې سل فیصده یقین سره معلوم کړل شي، که نه د جواب ضرورت هم نشته، ځکه چې نفی، دیقیني علم اوداسبابونه پرته حاصل شوی علم دی، یو علم ظني وي او بل علم د اسبابوپه ذریعه باندې حاصل شوی وي او کوم علم چې په څه ذریعه باندې حاصل کړل شي هغه ته دغیبو علم نه ویل کیږي، داددې ایت خلاف نه دی.^[۱]

د ابلیس له پاره سزا

سوال: قران کریم کې ابلیس ته جن ویل شوي دي، چا چې حضرت ادم علیه السلام ته دسجدې کولونه انکار کړي و، چې هغه داوړنه جوړ شوی دی او انسان دخاوړې نه جوړ شوی، ابلیس ته دهغه

[۱] (الغیب)..... وفسر جمع هنا بما لا يقع تحت الخواص ولا تقتضيه بداهة العقل، فمنه ما لم ينصب عليه دليل وتفرد بعلمه اللطيف الخبير سبحانه وتعالى كعلم القدر مثلا، ومنه ما نصب عليه دليل كالحق تعالى وصفاته العلا فانه غيب يعلمه من اعطاه الله تعالى نورا على حسب ذلك النور فلهذا تجد الناس متفاوتين فيه للاولياء نفعنا الله تعالى بهم الحظ لا وفر منه. (تفسير روح المعاني ج: ۱ ص: ۱۱۴ البقرة آیت: ۴ احياء التراث العربي بيروت)

د نافرمانۍ له وجې ملعون ويل شوي دي او دهغه په عملونو باندې عمل كونكو انسانانو ته د دوزخ د دردناك عذاب خبر ور كړل شوى دى.

خويوځاى كې هم نشته چې ابليس له پاره دهغه ددې كارونوله وجې دوزخ كې سزا شته او كه نه؟ كه چېرې شته، نو ايا څوك چې دا ورنه جوړوي، هغه باندې به د دوزخ څه اثروي؟
جواب: ابليس له پاره سزا په قرآن كريم كې ذكر شوې ده^(۱) د پيريانو په جوړيدو كې زياته برخه دا ورده، څنگه چې د انسان په جوړيدو كې زياته برخه د خاورې ده او د خاورې نه جوړيدو باوجود چې څنگه انسان په خاوره باندې خوږيږي، مثلاً انسان چې په لويه ویشتل شي، نو هغه ته تكليف رسيږي، دغه شان د پيريانو د ورنه پيدا كېدو باوجود به هغوى ته اور كې تكليف وي.

د سورت دخان ايتونه او د خليج اوسني حالات

سوال: د قرآن مجيد پنځويشتمې سپارې كې د سورت دخان دايت نمبر ۱۲ ترجمه مولانا اشرف علي تهانوي رحمته الله عليه كړې ده، بلكې هغوى شك كې دي، لوبو كې مصروف دي، تاسو دهغوى له پاره دهغې ورځې انتظار وكړئ چې د اسمان له طرف نه به په نظر راتلونكې لوبې پيداشي او هغه به په ټولو خلكو باندې خوره شي، دا هم يوه دردناكه سزا ده، اې زموږ به موږ نه دا عذاب لرې كړې، په حقيقت كې موږ مسلمانان يو، دوى ته دهغې نه كله نصيحت ملاويږي، حالانكې هغوى ته بيان كونكى پيغمبر، بيا هم دغه خلك كله مني او هم دا وايي چې ورته بنودونكى ليونى دى، موږ به دا عذاب پخپله باندې لرې كړو، ته به بيا خپل دې حالت ته راشې، په كومه ورځ باندې به چې موږ نيول كوو، هغه ورځ باندې به موږ بدله اخيستونكي يو.

پورته بيان شوي ايتونه كوم چې څوارلس سوه كاله مخكې نازل شوي دي، داوسني خليج صورت حال صحيح طور باندې بيانوي.

نمبر ۱: د تيلو قيمتي دولت اسلامي حكرمانان د مسلمانانو او د عوامو سياسي او فوجي حالت ښه كولو پر ځاى په عيش او عشرت كې خرچ كوي.

نمبر ۲: د اسمان طرف نه راتلونكې لوبې كې نوې فوجي سلحه د هر قسمه بم خبر قرآن مجيد له نن نه څوارلس سوه كاله مخكې وركړى دى، كوم چې د مسلمانانو د غفلت او نا اتفاقي له وجې د يو دردناكې سزا او عذاب په حيثيت باندې په موږ مسلط شوى دى.

نمبر ۳: اسلامي ملكونو كې د محمد صلوات الله عليه د شريعت نه نفرت كيږي، اوسني دور كې د محمد صلوات الله عليه په شريعت باندې عمل كول ليونتوب گڼل كيږي.

نېټه ۴: که چېرې اوسنی عذاب ختم کړل شي، نو په غفلت کې د پرتو مسلمانانو سترگې نه غړېږي.

نېټه ۵: د دين داسې مخالفو مسلمانانو ته ويل شوي دي چې د قيامت په ورځ باندې به تاسو نيول كيږئ او تاسو نه به پوره بدله اخيستل كيږي، زما په زړه باندې دا د قرآن مجيد يوه معجزه ده، چې زموږ په اوسني حالت باندې بالکل صحيح ده، مهرباني وکړئ ددې وضاحت وکړئ، ايا مادي ايتونو مطلب صحيح اخيستی دی؟

جواب: د کوم عذاب ذکر چې دې ايتونو کې شوی دی، ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې دغه لوږې به مکه کې اوسيدونکو خلکو ته د لوږې او قحط له وجې په نظر راتله، دهغوی په زړه باندې دا واقع د حضور صلی الله علیه و آله په زمانه کې تيره شوې ده^[۱] او ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې: د لوږه به قيامت ته نژدې وخت کې ښکاره كيږي، د کوم ذکر چې په احاديثو کې شوی دی، په هرحال دايت نه د خليج لوږې مراد نه دي.^[۲]

د صبر اوبې صبري معيار

سوال: "بشر الصّابرين الذين اذا اصابتهم مصيبة" نه څه مراد دي؟ نن سبا د علماوو ياد مشائخو په وفات باندې په رسالو کې چې کومې مرثيې راځي "کيا نخل تمنا کوميرم آگ لگي ې" يا "کيا دکهاتاهم کرشمه چرخ گردون هائے هائے" او داسې نور... الفاظ صحيح دي، په خير القرون کې ددې مثال شته؟

جواب: په قرآن کریم او احاديثو کې د صبر حکم او د ژړا انګولا نه منع کيدل بالکل ښکاره دي او دا هم ښکاره ده چې په مصيبتونو باندې غمژن کيدل يو طبعي امر دی او ددې غم داظهار په طور ځينې الفاظ هم دانسان له خولې نه وځي، اوس وضاحت طلب خبره داده چې د صبر اود بې صبري معيار څه دی؟ په دې سلسله کې دکتاب او سنت اود اکابرو د ارشاداتو نه چې کوم مفهوم اخستل كيږي، هغه دا دی چې که چېرې د يوې حادثې په موقع داسې الفاظ وويل شي چې په هغه کې د الله تعالی نه شکايت موندل كيږي (نعوذ بالله) ياد دغې حادثې له وجې

[۱] عن ابن مسعود رضي الله عنه..... وسأحدثكم عن الدخان ان قريشا لما استصحب علي رسول الله صلى الله عليه وسلم وابطنوا عن الاسلام قال: اللهم اعني عليهم سبع كسب يوسف، فاصابهم قحط وجهد حتى اكلوا العظام، فجعل الرجل ينظر الى السماء فيرى ما بينه وبينه كهينة الدخان من الجوع. (روح المعاني، سورة الدخان ج: ۲۵ ص: ۱۱۷، طبع دار احياء التراث العربي، بيروت، ايضا: تفسير قرطبي ج: ۱۶ ص: ۱۳۰، ايضا: معارف القرآن ج: ۷ ص: ۷۶۰، ايضا: تفسير مظهری ج: ۸ ص: ۳۷۰)۔

[۲] وعن ابن عباس..... انه دخان ياتي من السماء قبل يوم القيامة. (روح المعاني، سورة الدخان ج: ۲۵ ص: ۱۱۸، طبع دار احياء التراث العربي بيروت)۔

مامورات شرعيه پريښودل كيږي، مثلاً لمونځ يې قضا كړ يا يې څه شرعي منع شوی كار وكړ، مثلاً وينسته ويستل، مخ وهل، نو دا بې صبري ده او كه چېرې څه داسې كارنه وي، نو د صبر نه دی^{۱۱} خیر القرون كې به هم مرثيې ويل كېدې، مگر په هماغه معيار، په دې اصولو باندې دنن سبا مرثيې پخپله قیاس كړئ.

د تخلقاو باخلاق الله مطلب

سوال: تخلقاو باخلاق الله سلوک (تصوف) كې پكار دي، د الله تعالى په صفاتو كې جبار، قهار، منتقم، متكبر او داسې نور نومونه هم دي، بیا د اهرم ويل كيږي چې د الله تعالى په صفاتو كې شريكدل شرك دی او بل طرف ته د الله تعالى صفتونه خپلول په درجو كې داوچتوالي معيار هم دی.

جواب: د الله تعالى نومونه دوه قسمه دي، يوهغه قسم چې مخلوق ته دهغه څه لږ شان عكس نصیب شي، دغه صفات دخپل طاقت مطابق پخپل ځان كې پيدا كول پكار دي، تخلقاو باخلاق الله نه همدا مراد دی، مثلاً روف، رحيم، غفور، ودود وغيره، دويم هغه نومونه دي، چې هغو سره د الله تعالى ذات خاص دی، هلته ددې نومونو اثر اخيستل مقصود دی، مثلاً د قهار په مقابل كې خپل مقهوريت ښكاره كول، د عزيز په مقابل كې خپل ذلت، د تامه او غني په مقابل كې دخپل فقر ښكاره كول، دلته به د تخلقاو باخلاق الله ښكاره كيدل په كامل شكل كې وي.^(۲)

د قوم بد خلك به د قوم سرداران شي (څه مطلب؟)

سوال: د قيامت دنښو باره كې د حضور ﷺ يو حديث دی، چې كله د قوم بد او خراب خلك د قوم سرداران يا مشران شي، نو پوه شئ چې قيامت نژدې دی، پاکستان كې عام طور باندې اوازاد كشمير كې خاص طور باندې ددې پيښو خلك، بد خلك گڼل كيږي، موچي، درزي،

۱[عن انس قال: دخلنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم على ابي سيف القين وكان ظنرا لابراهيم فاخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم ابراهيم فقبله وشبه ثم دخلنا عليه بعد ذلك وابراهيم يجود بنفسه فجعلت عينا رسول الله صلى الله عليه وسلم تذر فان، فقال له عبدالرحمن بن عوف: وانت يا رسول الله! فقال: يا ابن عوف! انما رحمة ثم اتبعها باخرى فقال: ان العين تدمع والقلب يحزن، ولا نقول الا ما يرضى ربنا وانا بفراقك يا ابراهيم نحزون، متفق عليه. (مشكوة ص: ۱۵۰).]

۲[قيل تخلقاو باخلاق الله، وذلك في اكتساب محمد الصفات الالهية من العلم والبر والاحسان واللفظ والفاضة الخير والرحمة على الخلق والنصيحة لهم وارشادهم الى الحق ومنعهم من الباطل، الى غير ذلك من مكارم الشريعة فكل ذلك يقرب الى الله سبحانه وتعالى لاي معنى طلب القرب بالمكان بل بالصفات. (احياء علوم الدين ج: ۴ ص: ۳۰۶ بيان ان المستحق للمحبة هو الله وحده).]

نابي، جولا، لوهار، دم، ماشكي، دوبي، ترکان وغيره، اکثر د پورته بيان شوي حديث حواله هغه وخت کې ورکول کيږي کله چې دپورته بيان شوي پېشو (کسبونو) والا کې يوکس ته څه اهمه عهده وسپارل شي، نوويل کيږي چې اوس قيامت نژدې دی، فلانکې ته وگورئ هغه څه و او څه ترې نه جوړشو، معلومول داغواړم چې ايا ددې حديث مفهوم همدا دی کوم چې عام طور باندې خلک دې نه اخلي يابل څه دی؟ ايا رسول الله ﷺ به هم ددې پېشو والا خلک بد گڼل؟ او ايا په رښتيا باندې دې خلکو ته په عملي ژوند کې مخکې تلل نه دي پکار؟ دتاريخ او احاديثو مطالعې نه داسې معلومېږي چې ابتدا کې اسلام قبلونکو کې زياتره هغه خلک وو کوم چې داسلام نه د مخکې معاشري نه تنگ وو، سردارانو خود اسلام ډېر سخت مخالفت کړی وو او بيا اسلامي معاشره کې غلامانوته هم هغه عزت حاصل شو کوم چې هغوی په خوب کې هم نه و ليدلي، ډېر غلامان کامياب جرنيلان، گورنران او خليفه گان شول، اود رسول پاک ﷺ ته تعليم کې داوچت او ښکته ذات دلرې پورې هيڅ ښه نه موجوديږي، نوبيا دا ووايي چې دقيامت ښودلو والادې حديث نه کوم کمينه او رذيل خلک مراد دي؟

جواب: دکوم حديث حواله چې تاسو دسوال نه مخکې ورکړې ده دهغه الفاظ دادي: «وساد القبيلة ارضهم»،^[۱] اودهغه مطلب دادی چې: د قبيلې رذيل انسان به د قبيلې سردار شي، يوبل حديث کې دي ان ترى الحفاة العراة رعاء الشاة يتطاولون في البنيان.^[۲] يعنې تاسو به داسې خلک کوم به چې بربنډ بدن گرځيدل، چيلۍ به يې خړولې، هغوی به وينئ چې په غټو غټو کورونو جوړولو باندې فخرکوي، دې احاديثو کې درذيلو اخلاقو والا خلکو سرداران جوړيدل اود وېرو بربنډو خلکو ته د دولت راتلل دقيامت نښې ښودل شوي دي، کوم خلک چې ددنيا کمينه او مغرور اولاندې خلک گڼئ (حالانکې د اخلاقو او اعمالو په اعتبار باندې هغوی نیک او شريف وي)، دهغوی ترقي کول دقيامت په نښو کې نه دي داخل.

د رسول ﷺ په ارشاد کې سل حکمتونه وي

سوال: ستاسو جواب راته ورسيد، ډېر زيات خفه شوم، تاسو زما يوازې ديو سوال دتسلي جواب را کړی دی، ستاسو شکريه اداکوم.

ماتاسونه سوال کړی و چې سازاوړيدل ولې ناجائز دی؟ يا جائز دی؟ تاسو وفرمايل چې دالاتوسره سازاوړيدل په شريعت او تصوف کې ناجائز دي، نو ستاسو مطلب يوازې اويوازې دادی چې ددين ځينې بزرگان کوم چې موږ اوتاريخ مني، هغوی دشریعت اوتصوف

[۱] صحيح مسلم عن ابی هريرة ج: ۱ ص: ۲۹ کتاب الايمان)۔

[۲] مشکوة عن عمر بن الخطاب ص: ۱۱ الفصل الاول، کتاب الايمان۔

خلاف کار کولو او ما اوریدلي دي چې کوم کس د حضور ﷺ د سنتو خلاف یو عمل هم وکړي هغه مرشدنه شیطان دی، تاسو هغه ټول بزرگان کومو به چې دالاتوسره سازونه اوریدل (نعوذ بالله) ناجائز کار کونکي ويلي دي؟

۲: محترم علامه صاحب ماسوال کړی و چې ټي وي ياددي په شان حرکت کونکي تصویران کتل ولې منع دي؟، نو تاسو جواب راکړ چې حضور ﷺ د تصویرانو ویستلونه منع فرمایلي ده او جوړونکو باندې یې لعنت فرمایلی دی، نو محترم بزرگه! ددې خبرې، خوموږ ته دمخکې نه پته وه، خوتسلي دڅه شي نوم دی؟ ایاستاسو علم دچا دمطمئن کولوله پاره نه شي کېدای؟ داهیڅ جواب نه دی، ماته دومره پته ده چې حضور ﷺ دهریوې خبرې دهغي جواز هم بیان فرمایلی دی اوزه هغه جواز معلومول غواړم.

۳: زما دریم سوال داو چې یو کتاب کې لیکل شوي و، که چېرې چا دخپل کوراو چتوالی دیوولس نیم فتونه زیات کړ، نو هغه باندې به دالله تعالی عذاب وي، تاسو جواب کې وفرمایل چې ماته ددې حدیث معلومات نشته اودهغه رسالې ټول روایتونه مستندنه دي ماداپوښتنه نه وه کړې چې هغه مستنددی اوکله نه؟ یا تاسو لوستلی دی اوکله نه؟ ما، خویوازي دومره پوښتنه کړې وه چې داصحیح دی اوکله نه؟

له دې نه مخکې چې ما کوم خط درلیږلی و، هغه سره دواپسي دډاک ټکټ هم و، خوماته بې رنگه لفافه ورسیده، په دې باندې زه ډېر خوشحاله شوم، ځکه که چېرې دقیامت په ورځ باندې الله تعالی مانه پوښتنه وکړي چې تادنیانه څه راوړي دي، نوزه به ورته جواب ورکړم چې ددین په عالم باندې قرض پریښودل دي اودهغي په بدله کې به زه خپله بښنه غواړم اوکله چېرې زما حق ادا کول غواړئ، نو دهغي له پاره ماتلاش کړئ، څنگه چې تاسو فرمایلي و، چې دخپل باطني راهنمایي له پاره بزرگ پخپله باندې تلاش کړئ.

جواب: ستاسو ارشاد صحیح دی، چې دسنت خلاف کونکي ولې نه شي کېدای، له دې وجې د کومو کومو بزرگانو طرف ته چې دالاتوسره دسازاوړیدو نسبت کیږي، یاخوهغه نسبت غلط دی، یادا چې هغوی به داجائز گنل له دې وجې هغوی معذور دي.

۲: دکوم کس تسلي چې درسول الله ﷺ په ارشاد باندې نه کیږي، دهغه تسلي زما په اختیار کې نه ده، دنبی کریم ﷺ په ارشاداتو کې حکمتونه ضروري او الحمد لله دظرف مطابق راته معلوم هم دی، خودهغي نه پرته تسلي نه کیدل غلطه خبره ده، الحمد لله که چېرې ماته یو حکمت هم معلوم نه وي، بیا هم درسول الله ﷺ په ارشاد کې سل حکمتونه وي.

۳: کله چې ماته معلومات نشته، نو داصحیح او غلط فیصله څنگه وکړم.

۴: موږ پرې ټکټ لږولی و، کېدای شي غورځیدلی وي، یا غورځول شوی وي، که په یو ټکټ باندې ستاسو خلاصی کېدای شي، نوزه به ډېر زیات خوشاله یم.

ماشوم ته د خوږو پريښودو باره کې د حضور ﷺ

د نصيحت زوايت له ځانه جوړ شوی دی

سوال: دا حديث صحيح دی او که نه؟ د يوې ښځې واقعۀ ده چې هغې خپل زوی ته د حضور ﷺ نه نصيحت کول وغوښتل چې دی خواږه خوړل پريږدي، نبی کریم ﷺ ورته وفرمايل چې دوه ورځې وروسته راشه، هغه ښځه دوه ورځې وروسته راغله، نونبي کریم ﷺ د هغې زوی ته نصيحت وکړ، د ښځې په پوښتنه کولو باندې حضور ﷺ وفرمايل چې مخکې ما پخپله باندې چيني خوړل کم کړل، بيا مې ورته نصيحت وکړ او کوم عمل چې د ترخو پورې پخپله نه کوي، نورو خلکو ته د هغې تلقين مه کوئ، مهرباني وکړئ ددې تفصيل او حوالې سره جواب راکړئ، ځکه چې همدا خبره د حضرت ابوبکر صدیق، حضرت عمر، حضرت عثمان، حضرت علي او د حضرت امير معاويه رضی الله عنه په حواله باندې هم بيانېږي، ددې واقعې د بيانولو له پاره داخلک وايي چې، صاحبۀ لارښه اول ځان سل فيصده صحيح کړه، بيا موږ ته راځه اودا چې، مسلمان ته تبليغ جائز نه دی.

جواب: داروايت بالکل دروغ دی، کوم چې چا د ځان نه جوړ کړی دی او د حضور ﷺ طرف ته يې منسوب کړی دی، د نورو اکابرينو طرف ته يې منسوب کول هم غلط دي او ددې نه د انتجه اخيستل غلط دي چې مسلمانانو ته دې دښه کارنه ويل کيږي او د بدو کارونو نه دې نه منع کوي.^(۱)

د خناس کيسه د ځانه جوړه شوې ده

سوال: نن سبا په ميلاد شريف کې باسواده ښځې څه دا قسم خبرې اوري چې حضرت حوا عليها السلام ته شيطان راغی چې زما بچی لږ وساته هغې کيناو، نو حضرت ادم عليه السلام راغی، هغه وکتل چې خناس ناست دی هغه دی پريکړ او تکرې تکرې يې کړ، ويې غورځولو شيطان راغی او پوښتنه يې وکړه، چې بچی چېرته دی، نو هغه وويل چې موږ هغه پريکړ او او وومي غورځواو هغه اواز کوي خناس خناس ټولې تکرې جمع شي بچی تيار شي هغه بيا موقعه گوري او حضرت حوا ته يې حواله کوي، بيا حضرت ادم عليه السلام راځي، نو گوري چې خناس ناست دی هغه دې پريکړ او وې سوځوي او ايره يې کړي او په هوا کې يې والوزوي، شيطان دمخکې په شان راشي اواز وکړي او بچی ژوندی کړي او د ځان سره يې يوسي، بيا چې موقعه بيا مومي حضرت حوا ته يې حواله کړي، داخل حضرت حوا او حضرت ادم عليه السلام هغه پريکړ او

[۱] عن ابی سعيد الخدري عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: من رأى منكم منكراً فليغيره بيده فإن لم يستطع فبلسانه فإن لم يستطع فبقلبه وذلك اضعف الايمان. رواه مسلم. (مشکوٰة ص: ۴۳۶ باب الامر بالمعروف)

وريت يې کړي او دواړه يې اوخوري، بيا ميلاد شريف لوستونکې ښځې وايي چې په انسان کې دننه دا هم هغه خناس دی کوم چې په رگ رگ کې پيوست شواو دې ته حديث وايي اوبيانوي يې ما دا حديث دخپل محترم ورور مولانامفتي محمود صاحب نه چېرته هم نه ده اوريدلې لږ وضاحت وکړئ چې ايا دا صحيح دی ياله ځان نه جوړه شوې کيسه ده.

جواب: دا کيسه بالکل دځان نه جوړه شوې ده، افسوس دی چې اکثر واعظین خصوصا ميلاد لوستونکي دا قسم کيسې بيانوي د حضرت انبياء کرام عليهم السلام په باره کې داسې بې بنياده کيسې بيانول ډيره سخته گناه ده، د نبی کریم ﷺ حديث دی چې "خوک قصدا زما طرف ته څه غلطه خبره منسوب کړي هغه دې دخپل ځان د اوسيدو له پاره جهنم جوړ کړي"^(۱) له دې وجې واعظينو ته پکار دي چې داسې لغوه اوبې فايدي کيسې نه بيانوي.

حقوق الله او حقوق العباد

سوال: دخدای بنده دالله حق ادا کوي، خو دبندگانو حقونو کې کوتاهي کوي دده بښنه به کيږي اوکه نه؟ دبندگانو حق که چېرې پوره کوي څه قسمه دخپلې پوهې مطابق کوتاهي نه کوي، خو دالله په حق کې کوتاهي کوي ايا دده مغفرت ممکن دی؟

جواب: ريښتني توبې سره، خو ټول گناهونه معاف کيږي^(۲) (اوپه ريښتني توبه کې داهم داخل دي چې دکوموخلکو حق يې ضائع کړی وي هغه دې ادا کړي يادې له هغه نه معافي وغواړي) اوکوم سړی چې پرته له توبې نه مړشي دهغه معامله الله پاک ته سپارل شوې ده، چې هغه يې که پخپل رحمت سره له سزا پرته وبښي ياد گناهونو سزا ورکړي^(۳) دبندگانو حق په دې اعتبار سره زيات سخت دی چې ددې د ادا کولو نه پرته په اخرت کې معافي نه ملاويږي، البته که الله تعالی دچا سره دخصوصي رحمت معامله وکړي اود حق والاته دخپل طرف نه معاوضه ورکړي اوراضي يې کړي^(۴) يا د حقوقو والا په خپله معافي وکړي، نوبله خبره ده.

[۱] عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اتقول الحديث عنى الاما علمتم، فمن كذب على متعمدا فليتبوا مقعده من النار. رواه الترمذی. (مشکوٰۃ ص: ۳۵ کتاب العلم)۔

[۲] وليس شئ يكون سببا لغفران جميع الذنوب الا التوبة... الخ. (شرح العقيدة الطحاوية ص: ۳۶۸)۔

[۳] السبب الحادى عشر: عفو ارحم الراحمين من غير شفاعة كما قال تعالى... الخ. سورة ۴ نساء: ۱۱۶ (شرح عقيدة الطحاوية ص: ۳۷۰)۔

[۴] وان كانت (التوبة) عما يتعلق بالعباد... وارضاء الخصم فى الحال والاستقبال... الخ. (شرح فقه اكبر ص: ۱۹۴، طبع دهلى، ايضا: ارشاد السارى ص: ۳، طبع دار الفكر، بيروت)۔

داد عباد الرحمن صفتونه دي

سوال: «وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ...» نه تر... يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ... الخ، پورې، تاسو فرمايلي دي چې دا ايت د کافرانو باره کې دی اودايت د عباد الرحمن باره کې ډېر مخکې تللی دی، «وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ...» نه تر... «وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا» ، اوبيا مخکې هم د عباد الرحمن صفتونه بيان شوي دي، نو په مينځ کې د کافرانو ذکر کوم ځای دی؟ معارف القرآن کې هم د الیکل شوي دي، څه چې تاسو فرمايلي دي، خود اصولو مطابق صفتونه او عیبونه د عباد الرحمن معلومېږي.

جواب: که چېرې د جهالت له وجې دا کارونه شوي وي اوبيا هغه الامن تاب وامن وعمل عبلاً صالحاً. لاندې راتلل، نو د عباد الرحمن په عنوان باندې دهغه به ذکر کیدو اود بنده داویل چې دا کافرانو باره کې دي چې بیا وروسته مسلمانان شول، دې دواړو خبرو کې څه تعارض دی؟ صفتونه خو د عباد الرحمن بیانېږي، هغه کې دا ذکر وشو چې شرک نه کوي، قتل نه کوي، زنانه کوي اوله دې نه وروسته ویل شوي دي چې چا د کفر په حالت کې دا گناهونه وکړل، خوبیا وروسته مسلمانان شول اود نیک عملونو په ذریعه باندې یې له هغو نه منع وکړه، نو هغوی هم عباد الرحمن کې شامل دي.^(۱)

سوال: الامن تاب په باره کې تاسو فرمايلي دي چې چا د کفر په حالت کې دا گناهونه کړي وي، دې کې یوازې دومره نوره پوښتنه کول غواړم چې د کفر په حالت کې ایت کې ددې صراحت کوم ځای دی؟ دایمان په حالت کې گناه کونکي، خو هم دتوبې له وجې پاک شي.

جواب: درمنثور کې ددې ایت دنازلیدو باره کې چې کوم روایتونه نقل شوي دي، دهغه نه دا خبره معلومېږي.

[۱] واخرج ابن مردويه عن ابن عباس رضى الله عنهما قال: لما نزلت: والذين لا يدعون مع الله الها اخر الآية اشتد ذلك على المسلمين فقالوا: ما منا احد الا اشرك وقتل وزنى، فانزل الله: يا عبادى الذين اسرفوا الآية يقول هؤلاء الذين اصابوا فى الشرك، ثم نزلت بعده: الا من تاب وعمل صالحا فاولئك يبدل الله سيئاتهم حسنت، فابدهم الله بالكفر الاسلام وبالمعصية الطاعة وبالنكار المعرفة وبالجهالة العلم. (درمنثور فى التفسير المنثور ج: ۵ ص: ۷۸، ۷۹، طبع ايران)۔

د عالمانو باره کې يو څو مشکلات

سوال: زه يو څو سوالونه ليکم، داټول سوالونه د (تبليغي جماعت، له حقائق او معلومات) کتاب نه اخستل شوي دي، ددې ليکونکي (علامه ارشد القادري) دی.

۱: د ديو بندي ډلې شيخ الاسلام مولانا حسين احمد صاحب ددې فرقې اود دې دمش محمد ابن عبد الوهاب نجدي باره کې ډېره بډاو حيران کونکي حالات ليکلي دي، هغه ليکي: "محمد ابن عبد الوهاب نجدي د ديارلسمې پېړۍ په شروع کې د نجد عرب نه ښکاره شو او فاسد خيالات او عقيدې يې لرلې، له دې وجې هغه د اهل سنت والجماعة سره قتل او قتال وکړ او هغوی ته يې په زور باندې دخپلو خيالاتو تکليف رسولو، دهغوی مالونه يې د غنيمت مال او حلال وگڼل، دهغوی قتلول به يې ثواب او رحمت گڼه، د محمد ابن عبد الوهاب عقیده وه چې ټول عالمان او مسلمانان کافرانو مشرکان دي او دهغوی قتلول او دهغوی نه مال اخيستل حلال او جائز، بلکې واجب دي (الشهاب ص ۴۲، ۴۳)

او فتاوی رشديه ج ۱ ص ۱۱۱ کې حضرت گنگوهي صاحب رحمته الله عليه د يو سوال په جواب کې ليکي: "د محمد ابن عبد الوهاب مقتديانوته وهابي ويل کيږي، دهغوی عقيدې ډېرې ښې وې، حضرت پوښتنه داده چې د ديو بندي شيخ مولوي حسين احمد مدني صاحب رحمته الله عليه د وهابيانو باره کې دومره سختې خبرې ليکلي دي او حضرت گنگوهي صاحب رحمته الله عليه دهغوی عقيدو ته صحيح وايي، مهرباني وکړئ زما دا پريشانې ختمه کړئ، الله تعالى دې تاسوته اجر درکړي.

جواب: دواړو دهغو معلوماتو باره کې خپل خيال ښکاره کړی دی کوم چې هغوی ته ملا وشوي دي، هريوکس دخپل علم مطابق د حکم لگولو پابند دی، بلکې د يو کس خيال د چا باره کې جدا جدا وخت کې جدا جدا کېدای شي، بيا دې کې اختلاف دڅه دی؟ له دې پرته د تبليغي جماعت باره کې ددې بحث راوړلو څه مقصد دی؟

۲: فتاوی رشديه ج ۲ ص ۹ باندې چا پوښتنه کړې ده چې لفظ رحمة للعالمين، يوازې د حضور صلی الله علیه و آله وسلم سره خاص دی او که هر چاله پاره ويل کېدای شي؟

جواب کې حضرت گنگوهي صاحب رحمته الله عليه فرمايي چې لفظ رحمة للعالمين صفت در رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم خاصيت نه دی.

حضرت پوښتنه دا کول غواړم چې موږ اوسه پورې همدا گڼل او کېدای شي همدا صحيح وي چې د صفت يوازې د حضور صلی الله علیه و آله وسلم له پاره دی.

جواب: بالکل صحيح چې درحمة للعالمين صفت د حضور صلی الله علیه و آله وسلم له پاره دی، خوانبياء او اولياء کرام هم په خپلو خپلو ځايونو باندې رجعتونه دي، همدا حضرت گنگوهي قدس الله سره، په خپل بيان کې فرمايلي دي، ددې مثال داسې وگڼئ چې سمیع او بصیر د الله تعالى صفت دی،

خو د انسانانو باره کې فرمايلي دي **فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا**. (سوره ۷۶ الدهر ۲) ايا د انسان سمیع او بصیر کېدوسره د الله تعالی په صفاتو کې شرک لازم شو؟

۳: مولانا قاسم نانوتوي صاحب په خپل کتاب تحذیر الناس کې لیکلي دي، چې انبیاء کرام دخپل امت نه لوړ مقام والاوي، پاتې شوه د عمل خبره، نو کله ناکله امتي برابرشي، بلکې اوچت هم شي. (تحذیر الناس ص ۵)

حضرت پوښتنه دا کول غواړم چې نبي باندې خوبه الله تعالی وحې هم رالېږله، کتابونه به پرې هم نازلیدل، الله تعالی سره به یې کلام هم کولو، تردې چې نبي کریم ﷺ خومعراج هم کړی و، بیا د نبي په عمل او د امتي په عمل کې ډېر زیات فرق شو، ایا دا خبره صحیح نه ده؟

جواب: د حضرت نانوتوي رحمته الله علیه مراد دادی چې د عباداتو په مقدار کې غیر نبي هم دنبي برابر شو؟ بلکې اکثر به زیات هم شو، مثلاً خومره روژې به چې نبي کریم ﷺ نیولې هغومره روژې مسلمانان هم نیسي، بلکې د ځینو حضراتو دنفلي روژو مقدار زیات هم شي، دغه شان لمونځونه ته وگورئ، چې دنبي کریم ﷺ نه د شپې په لمونځ کې د دیارلسو یا پنځلسو رکعتونو نه زیات نه دي نقل شوي، خو ځینې بزرگانو نه په یوه شپه کې په سوونورکعتونه کول نقل شوي دي، غرض دا چې د امتیانو د لمونځونه تعداد د حضور ﷺ د لمونځونو د تعداد نه زیات ښکاري، خو علم لرونکو ته پته ده چې د ټول امتیانو لمونځونه د حضور ﷺ د یو رکعت برابر هم نه شي کېدای، ددې څه وجه ده؟ ددې وجه داده چې د علم بالله، ایمان او یقین، خشیت او تقوا کوم حالت چې حضور ﷺ ته حاصل و، هغه د ټول امت نه ډېر دی، همدا حضرت نانوتوي رحمته الله علیه بیانوي، چې د انبیاء کرام عليهم السلام اصل کمال علم او یقین دی، کوم چې هغو اکابرینو ته حاصل و، که څه هم ظاهري عبادت خو د امتیانو د انبیاء کرامو برابر دی، بلکې دهغوی د عبادتونو مقدار د هغوی نه زیات ښکاري، څنگه چې د پورته مثالونو نه واضح کړل شوه.

۴: د حضرت تهانوي یومرید مولانا ته لیکلي دي چې مادشپې خپل ځان خوب کې ولیده چې د شهادت د کلمې صحیح ادا کولو کوشش کوم، خو هر ځل داسې کیږي چې **دلالة الا الله**، نه وروسته اشرف علي رسول الله مې دخولې نه وځي، ددې په جواب کې تهانوي صاحب فرمایي چې ستا ماسره ډېره زیاته مینه ده، دا هم دهغې نتیجه ده. (برهان فروری ۱۹۵۲ ص ۱۰۷)

حضرت پوښتنه دا کول غواړم چې د چاپه مینه کې موږ داسې الفاظ ادا کولی شو؟

جواب: د چاپه مینه کې داسې کلمه نه شولوستلی اونه دې واقعې کې هغه کس دا کلمه لوستلې ده، بلکې غیر اختیاري طور باندې دهغه دخولې نه دا الفاظ ادا شوي دي، هغه خو کوشش کوي چې دا کلمه ونه لولي، خود هغه ژبه دهغه په اختیار کې نه ده او ټولو خلکو ته پته ده چې غیر اختیاري کارونو باندې مواخذه نشته، مثلاً یو کس د بې هوشي په حالت کې

د کفر کلمه ادا کړي، نو هغه ته به کافرنه ويل کيږي او هغه کس ته چې د غلطې خبرې له وجې کوم تکليف رسيدلى دى، دهغه د ختمولو له پاره حضرت تهانوي رحمه الله وفرمايل چې دا حالت د ډېرې مينې له وجې د بې هوشي له وجې پيداشو، غير اختياري حالت و، له دې وجې هغه باندې مواخذه نشته.

۵: د ملفوظات الياص مرتب په خپل کتاب کې دهغه ددې دعوي نقل کولو سره ليکي، د الله تعالى ارشاد دى:

کنتم خيرامة اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنکر. په تفسير کې دي چې تاسو د انبياء کرامو په شان خلکو له پاره ښکاره شوي يئ. (ملفوظات ص ۵۱)
حضرت پوښتنه داده چې ايا د مولانا محمد الياص رحمه الله دادعوه صحيح ده؟

جواب: د انبياء په شان نه مراد دادى چې څنگه په هغو اکابرينو باندې د دين دعوت ذمه داري وه، د حضور صلی الله علیه و آله د ختم نبوت په وجه باندې دهغه ذمه داري په امت باندې راغله، دې کې کومه خبره د واقعي خلاف ده اودې کې څه مشکل دى؟

۲: مولوي عبدالرحيم شاه باره ټونټي صدر بازار دهلي والا، دهغه د کتاب (اصول دعوت و تبليغ) په اخري صفحه باندې د مولوي احتشام الحسن صاحب کوم چې د مولانا الياص رحمه الله نسبي ورور او دهغه اول خليفه دى، دهغه ليک د "انتظار کي جئ"، په عنوان باندې چاپ شوى دى، داليک هغه خپل کتاب (زندگى کى صراط مستقيم) په اخر کې د ضروري انتباه په نوم باندې چاپ کړى دى، هغه ليکي د نظام الدين د تبليغ اوسنى نظام زما د علم او خيال مطابق نه دقران مطابق دى اونه د حضرت مجدد الف ثاني او حضرت شاه ولي الله محدث دهلوي اونه د عالمانو د مسلک مطابق دى، کوم عالمان چې دې تبليغ کې شريک دي دهغوى اوله ذمه داري داده چې دا کار مخکې دقران او حديث، دامامانو او عالمانو د مسلک مطابق کړي، زما د عقل او خيال نه ډېره اوچته خبره ده چې کوم کار د حضرت مولانا الياص رحمه الله په ژوند کې يوازې د بدعت حسنه، حيثيت لاره، هغه اوس د دين له اصولو پرته اهم کار څنگه گرځول کيږي؟ اوس خود منکراتو شامليدونه وروسته دې ته بدعت حسنه هم نه شي ويل کېداى، زما مقصد يوازې دخپلې ذمه داري پوره کول و.

حضرت مهرباني وکړئ ددې سوال جواب لږ تفصيل سره راکړئ، ځکه چې له دې وجې زه ډېر پريشانه يم، الله تعالى دې تاسو ته ددې بدله درکړي.

جواب: دهغه بزرگ د علم او پوهې مطابق نه دى، خودا خبره دقران په کوم ايت کې راغلې ده چې دهغه بزرگ علم او پوهه دنور وپه مقابلې کې حجت دى؟

الحمد لله! د تبليغ کار چې څنگه د حضرت مولانا الياص رحمه الله په ژوند کې د اصولو مطابق کيده، نن هم کيږي، په زرگونو نه، بلکې دلکونو انسانو په ژوند کې انقلاب راغى، بې شميره

انسانانو کې د دين درد، داخرت فکر، دخپل ژوند اصلاح خواهش راغی او ورک شوي انسانان د حضور ﷺ په لار باندې دروستلو جذبه پيدا کړې او دا داسې خبرې دي، کومې چې په خپلو سترگو باندې ليدل کېدای شي، اوس ددې خيراو برکت په مقابله کې کوم چې په ښکاره په نظر راځي، دتبليغ نه دخفه شوي يوبزرگ علم او پوه څه قيمت لري؟
 اودهغه بزرگ دې کارته بدعت حسنه ويل هم دهغه د علم او پوهې قصور دی، د دعوت الی الله کار خو ټولوا نبياء کرامونه راروان دی، کوم عقل مند به وي چې هغه به دانبياء عليهم السلام کارته بدعت ووايي؟

ماداعتکاف دوران کې دايوخوا لفاظ وليکل، اميد لرم چې ستاسو تسلي به شوي وي، که نه ددې نکاتونوره تشریح هم کېدای شوه، خودهغې له پاره نه وخت شته اونه يې ضرورت شته.

يوه خاصه خبره دا کول غواړم چې دکومو خلکو په علم کې کمزوري وي، هغوی ته دهرچا کتابونو د کتلونه پرهيز کول پکار دي، ځکه چې دداسې خلکو مقصد، خويوازي شک پيدا کولو سره دين نه جدا کول وي اعتراضونه په چا باندې نه دي شوي؟ له دې وجې هريو اعتراض دالتفات قابل نه وي.

داذوقيات دي

سوال: شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمته الله عليه فرمايي: حضور ﷺ پاک ذات الهي اونورانبياء کرام مظهر صفات الهي دي او عام مخلوق مظهر اسماء الهي دي او حضرت مجدد صاحب په خپل خط ۴۵ بنام خواجه حسام الدين کې ليکي: ټول کائنات دالله تعالی دنومونو او صفاتو عکس دی، خودالله تعالی د ذات نه څه عکس شته اونه څه مظهر، دالله تعالی د ذات دنياسره هيڅ مناسبت نشته.

جواب: دامنصوص کارونه نه دي، دا کابرينو ذوق دی او په ذوق کې دمشاهدې اختلاف دی، په هر حال دا اعتقادي کارونه نه دي.

درايې (نظر) دا اختلاف حکم بل دی

سوال: مشهور عربي بزرگ جناب محمد بن عبد الوهاب رحمته الله عليه باره کې دديوبند دحضراتواصل خيال څه دی؟ او ايا هغوی حقيقت نه شي بيانولی؟

۱: دحضرت گنگو هي رحمته الله عليه خيال دهغه باره کې معتدل دی. (فتاوی رشديه)

۲: حضرت علامه انور شاه کشميري رحمته الله عليه هغه ته خارجي وييلي دي.

۳: حضرت مدني رحمته الله عليه په الشهاب الثاقب کې دپرسخت الفاظو کې دهغه ذکر کړی دی اوهغه ته يې گمراه وييلي دي.

۴: اوس څه وخت مخکې يو کتاب "انکار حیات النبي ﷺ" ایک پاکستاني فتنه، کې (کوم چې د حضرت شيخ الحدیث ﷺ لمسي محمد شاهد صاحب ترتیب کړی دی او هغه یې د حضرت په ویلو باندې لیکلی دی) هم ده محمد بن عبد الوهاب ته شيخ الاسلام والمسلمين ویلي دي.

سوال د ایداکیرې چې محمد بن عبد الوهاب څوک و؟ د حضرت گنگوهي ﷺ د خیال مطابق د توحید دعوت ورکونکی یا د حضرت علامه کشمیري ﷺ په نظر کې خارجي یا د حضرت شيخ الحدیث د خیال مطابق شيخ الاسلام.

اود خپل شيخ اومرشد حضرت گنگوهي نه جدا خیال قائم لونه وروسته ایا د حضرت مدني ﷺ او حضرت علامه کشمیري ﷺ ته د حضرت گنگوهي ﷺ د انتساب حق پاتې کیږي او که نه؟ یا حضرت شيخ الحدیث، د حضرت مدني ﷺ نه جدا خیال اختیارولو سره دهغوی سره د ارادت مندي دعوه کولی شي او که نه؟ تسکین الصدور، طبع سوم (مرتبہ مولانا محمد سرفراز خان صاحب صفدر) کې د دیوبند حضراتو اصول جوړ کړي دي چې د دیوبند حضراتو خلاف خیال قائمونکو ته به هغوی ته د انتساب حق حاصل نه وي، که څه هم د دیوبند اکابرین دهغوی استاذان هم وي، دې فتوا باندې له نورو پرته ستاسو دستخط هم موجود دی.

جواب: د چاباره کې د فتوا حقیقت دهغه باره کې معلومو حالاتو باندې دی، چاته یې چې څنگه حالات مخې ته راغلل، هغه همغسې خیال بنسکاره کړ، ددې په جرح او تعدیل کې د محدثینو حضراتو اختلاف دی، دې اختلاف کې چې ستاسو په شان عقل مند سړی ونښلي، د حیرانتیا خبره ده.

د دیوبند اکابرینو سره شرعي مسئلو کې د اختلاف کولو حکم جدادی اود واقعاتو او حالاتو له وجې د اختلاف حکم جدا دی، دواړه یوشان گڼل صحیح نه دي.

سوال: دوخت ضائع کولوله پاره معافي غواړم، خو حضرت امیر د عالمانو خدمت گاریو، د دیوبند د اکابرینو نوکران، هغوی خپل "اسوة، گڼو، څو کله چې "اسوة، مجروح وي، نودغه شان تکلیف ورکونکي سوالونه اومشکلات پیدا کیږي، له دې وجې د سختو خبرو معافي غواړم.

جواب: د "اسوة، د مجروح کېدو خبره زما په ذهن کې رانغله او چې ذهن کې تکلیف وي، نو بنسکاره خبره ده چې انسان تکلیف ورکونکې خبرې کولوله وجې به معذورو وي.

مدار په حالاتو او واقعاتو باندې وي

سوال: یوبل مشکل په حضرت مولانا عبید الله سندهي ﷺ باندې د حضرت مولانا کشمیري ﷺ اود حضرت علامه عثمانی ﷺ د کفر د فتوا له وجې پیدا شوی دی، ایا د مولانا سندهي ﷺ خبرې په رښتیا باندې ددې لائق دي؟ اخرد دارالعلوم دیوبند مشر مدرس پرې

فتوا ورکړې ده، نو ضرور به څه خبره وي.

جواب: د کفر او تفسیق مسئله کې اصل خبره د حالاتو او واقعاتو وي، امام مسلم رحمته الله عليه چې په امام بخاري رحمته الله عليه باندې کوم رد کړی دی او امام ابو حنیفه رحمته الله عليه باره کې چې امام بخاري رحمته الله عليه څه لیکلي دي، دهغو چاته پته نشته؟، لیست باول قاروړه کسرت فی الاسلام، په شان معلومیږي.

د کومو خلکو چې داسې ذهن وي هغوی کمراه دي

سوال: ۱: حضور صلی الله علیه و آله چې د دین کوم تعلیم ورکړی و، هغه د مسجد نبوي صلی الله علیه و آله په ماحول یعنی جومات کې دننه و او دې تعلیم له پاره حضور صلی الله علیه و آله د جدامدرسي څه شکل نه و اختیار کړی، یا څه جدا ځای یې دې له پاره نه و مقرر کړی، نویا نن زموږ په دیني ادارو کې جوماتونه خو ډېر زیات واړه وي، خود مدرسو عمارتونه ډېر غټ غټ جوړیږي، که چېرې داشی بهتر وای، نو حضور صلی الله علیه و آله به د ټولونه مخکې دې باره کې سوچ کړی و، سره له دې چې د جومات ماحول ډېر ښه وي، هلته انسان د هر قسمه فضولو شیانو نونه بچ کېدای شي.

سوال: ۲: حضور صلی الله علیه و آله چې اصحاب صفة ته کوم تعلیم ورکړی و، هغه بنیادي، دایمانیاتو او اخلاقیاتو تعلیم و، هغوی ته یې ایمان وښود، خوزموږ مدرسو کې چې کوم بنیادي تعلیم ورکول کیږي، هغه له دې نه بالکل جدا ښکاري او په خپلو معلوماتو کې د زیاتوالي له پاره ددې خبرې وضاحت غواړم، چې حضور صلی الله علیه و آله اصحاب صفة ته کوم قسم تعلیم ورکړی و؟

سوال: ۳: زموږ د مدرسو نونه چې کوم عالمان حضرات فارغ شي، هغوی کې د دین باره کې هغه فکر او درد نه وي او د حضور صلی الله علیه و آله د طریقو د پاتې کیدو ورسره هغه شان فکر نه وي، کوم چې حضور صلی الله علیه و آله یا نور و صحابه کرامو رضی الله عنهم کې موجود و او هغوی خلکو سره په هغې عاجزي او انکساري باندې خبرې نه کوي، څنگه چې زموږ اکابرین، تاسو یا نور چې څنگه بزرگان موجود دي، هغوی یې کوي.

سوال: ۴: که چېرې دې خط کې ماڅه غلطه خبره لیکلې وي، نو دهغه له وجې معافي غواړم، که ددې خط جواب پخپله باندې را کړئ، نو ډېره مهرباني به مو وي.

جواب: ۱: حضور صلی الله علیه و آله زموږ د شیخ د فضائل اعمال، نومي کتاب تعلیم هم نه دی ورکړی، بیا خو دا هم بدعت شو، ایا تاسو د تبلیغ د اکابرینو نه ددې شکایت کړی دی.

جواب: ۲: تاسو ته کوم جاهل ویلي دي چې زموږ مدرسو کې د حضور صلی الله علیه و آله والا تعلیم نشته؟

ایا تاسو چېرته مدرسه لیدلې هم ده او په هغه باندې پوه شوی هم یئ؟ یا بس چانه مو اوریدلې دي او مخکې موبیان کړل، اورائې ونه کې چې کومه مدرسه ده، دهغې تعلیم دنورو مدرسو نه اود نورو مدرسو تعلیم درائې ونه د مدرسې نه جدادی؟

جواب: ۳: داهم تاسوته کوم جاهل وييلي دي چې دمدرسونه فارغو عالمانو کې درداوددين له پاره فکر نه وي، زما په خيال تاسو ددين فکراو درد همدې ته وايي کوم چې تبليغ کې کيږي.

جواب: ۴: تاسو ليکلي دي که څه غلطه خبره وي، نو معاف مې کړئ، زه پوه نه شوم چې تاسو صحيح خبره کومه ليکلي ده؟

خلک مانه شکايت کوي چې تبليغ والاد عالمانو خلاف ذهنونه جوړوي اوزه هميشه دتبليغ والا وو ماتړ کوم، خوستاسو دخط نه ماته پته ولگيده چې خلک څه ډېر غلط نه وايي، ستاسو په شان عقلمند چې هغوی ته ددين پوهه نصيب نه ده، دهغوی ذهنونه په رښتيا باندې دعالمانو خلاف جوړيږي، دا جاهلان يوازې تبليغ کې وتل ددين کاراوددين فکرگني، دهغوی په خيال کې ددين نورې ټولې شعبي بې کاره دي دا جهالت دکفر حد ته رسيږي، چې ددين نورې ټولې شعبي فضول وگڼل شي، اود ديني مدرسو وجود فضول وگڼل شي، زه دا خپل خيال دلته ضرور ښکاره کول غواړم چې تبليغ کې وتلوسره چې دکومو حضراتو ذهنونه گمراه کيږي، دهغوی له پاره تبليغ کې وتل حرام دي.

زه ددې خط يوفوتو سټيټ مرکز (رائي ونډ) ته هم لېږم چې دهغوی اکابر ينوته هم پته ولگيږي چې ستاسو په شان عقل مند خلک دتبليغ نه څه حاصلوي؟

د اجتماعي او انفرادي اصلاح اهميت

سوال: په تير وکلونو کې زمونږ گاونډي ملک کې يو بهرني طاقت قبضه لگولې ده او وخت په وخت زمونږ ملک پاکستان باندې هم حملې کوي دهغوی د ارادونه معلومېږي چې دا طاقت به نور هم دمخکې تلو کوشش کوي او خدای مکره مونږ به دخپلې ازادۍ نه محروم شو، پکار خودا وه چې مونږ دخپل گاونډي دتبديلي نه څه سبق حاصل کړي وی اود متوقع خطري بوی بويولو سره مونږ خپلو اعمالو طرف ته توجه کړې وای اود خدای پاک دحکمونو اودنبي کریم ﷺ په طريقو باندې مو عمل کړي وای، په دې کې زمونږ ددنیا او اخرت خيرو، خو عام طور چې کوم څه کيږي هغه بالکل بالعکس دي.

زه دلته په سعودي عرب کې مقيم یم مونږ سره د هندوستان هندوان هم کار کوي، کله دهغوی سره دهغوی په ملک کې درشوت، دغلاگانو، دډاکو، اسمگلنگ، ملاوت او درغلی تذکره کيږي، نو هغوی دخپل ملک حالات بيان کړي اود پاکستان په باره کې پوښتنه کوي يقين وکړئ رښتيا ويلوسره چې زما د زړه کوم حال وي هغه خدای ته معلوم دی، دا ټولې خرابي دلته ډيري عامې دي، سره له دې چې دمسلمان اود کافرو دملک په حالاتو کې واضحه فرق پکار و، خو افسوس داسې نه ده، تاريخ گواه دی چې کله هم مسلمان دخپل مقصد نه لرې شوی دی، نوتباهي ددوی مقدر گرځيدلې ده اونن هم زمونږ اعمال دښمن ته اوازونه کوي او خپل طرف ته يې راغواړي.

محترم مولانا صاحب! زما په ذهن کې دا سوال دی چې دې صورت حال باندې نظراچولو سره د يو عام مسلمان څه فرائض دي او که چېرې يو عام مسلمان دخپل گيرچاپيره بدعملونو نه سترگې پټې کړي او يوازې دخپل اخرت په فکر کې ولگيږي، نو ايا داده دنجات له پاره کافي ده؟

جواب: ستاسو سوال ډير نفيس دی او اهم هم، افسوس دی چې په دې کالم کې په دې باندې د تفصيلي خبروگنجائش نشته، مختصر څونکتې وړاندې کوم که چېرې غوراو توجه سره يې وگورئ، نو ان شاء الله اطمینان به درته حاصل شي.

اول: فرد او معاشره لازم او ملزوم دي نه فرد د معاشرې نه پرته ژوند تيرولی شي او نه معاشره له افرادو پرته جوړيدای شي.

دويم: فرد باندې ځينې انفرادي فرائض او ذمه داري لازمي شوي دي او ځينې اجتماعي او معاشرتي.

درېم: د ټولو ذمه دارو او فرائضو له پاره، که انفرادي وي يا اجتماعي قدرت او طاقت شرط دی، کوم شی چې د انسان د قدرت او طاقت نه بهر وي دهغه دی مکلف نه دی.^(۱)

څلورم: د ټولو نه اول انسان له پاره خپل انفرادي فرائض په ځای راوړلو طرف ته توجه پکار ده.^(۲) (د کوم چې تاسو دخپل عاقبت فکر کولو سره تعبير کړی دی) دې فرائضو کې دعقائدو صحيح کيدل، د اعمالو په ځای اداء کول، د اخلاقو اصلاح، د معاشرتي حقونو ادا کول، ټول هر څه راځي که چېرې د اسلامي معاشرې افراد په خپل خپل ځای انفرادي اصلاح طرف ته متوجه شي، نو زما يقين دی چې لس کم سل فيصده معاشرتي خرابي به پخپله ختمه شي.

پنځم: دخپلې اصلاح سره سره موږ ته دخپل طاقت مطابق د معاشرې اصلاح طرف ته هم متوجه کيدل پکار دي، کوم ته چې شريعت امر بالمعروف او نهی عن المنکر وايي او ددې درې درجې دي:

اول درجه: د طاقت او قوت په ذريعه بدي بنډول دا د حکومت په فرائضو کې شامل دي، خو نن سبا حکومتونه د افرادو په ووتونو سره جوړيږي له دې وجې داسې افراد منتخب کول چې پخپله د بدو نه ځان ساتي او حکومتی سطح باندې د بدو منع کولو او د نیکو خوړولو صلاحیت لري دعوامو فريضه ده که چېرې هغوی په دې فريضه کې کوتاهي کوي، نو دوی ته به دنیا او اخرت کې ددې سزا ورکول کيږي.

[۱] لا یكلف الله نفساً الا وسعها. (سوره البقره: ۲۸۶)۔

[۲] يٰۤاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ.... (سورة ۵ المائدة: ۱۰۵) يٰۤاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا. (سورة ۶۶ التحريم: ۶)۔

دويمه درجه: په ژبې سره امر بالمعروف او نهی عن المنکر دی، ددې شرائط او تفصیلات ډیر دي، خو دهغو خلاصه داده چې په ژبه دويلو قدرت وي او دڅه فتنې خطر نه وي هلته په ژبې سره دعوت او تذکره امر بالمعروف او نهی عن المنکر فرض دی، خو جگړه اوفساد به نه کوي، نه به دچاسپکاوی اوبې عزتي کوي، زموږ په دور کې دتبليغي جماعت دکارطريقه ددې بهترين مثال دی اودانفرادي او اجتماعي اصلاح دکيميانسوخه ده.

درېمه درجه: بدې په زړه سره بده گڼل دي چې کله سړی نه په لاس سره اصلاح کولی شي نه په ژبې سره په اصلاح کولو باندې قادر وي، نوپه آخري درجه کې په هغه باندې فرض دي چې بدې وويني اوپه زړه کې پرې غمژن وي، له هغه نه بيزاري اختيار کړي اودالله تعالی نه دهغه داصلاح دعاوغواړي، که چېرې یوسړی دخپل طاقت او وسعت په دائره کې اوسیدوسره پورته ليکل شوي دستورالعمل باندې عمل کونکی وي، ان شاء الله چې په آخرت کې به د مطالبې نه بري وي اوکوم سړی چې په دې دستور العمل کې کوتاهي کوي هغه نه ددې کوتاهي په اندازه دمطالبې ویره ده اوس وگورئ چې موږپه دې دستورالعمل باندې ترکومه حده پورې عمل کونکي يو.^(١)

دبې علمي اوبې عملي د وبال موازنه

سوال: یومسلمان داسې کار پيژني چې دهغه دکولو حکم دالله نبي ﷺ ورکړی دی اویوکار داسې دی چې دهغه دکولو نه منع شوې ده، خو مسلمان سره دپوهې هم په هغه باندې عمل نه کوي، دسوال منشا داده چې ایا یوداسې سړی به زیات گنهگار وي چې دا ورته معلومه هم وي چې فلانکی کار گناه دی، خو دڅه وجې نه بیا هم هغه کوي، یا هغه سړی زیات گنهگار دی چې دگناه کار په ناپوهي کې کوي، خو ډیرپه شوق اودوق سره یې سرته رسوي؟

جواب: الله تعالی موږ ته دکومو خبرو دکولو اودکومو خبرودنه کولو حکم راکړی دی، ددې پیژندل مستقل فرض دي اوپه هغه باندې عمل کول مستقل فرض دي^(٢) چاچې بېخي زده کړي نه وي اونه یې د زده کولو کوشش وکړ هغه دوه جرمونه وکړل اوچاچې دشریعت دحکم معلومولو کوشش وکړ هغه یو فرض اداکړیودهغه په ذمه پاتې شو، غرض دا چې بې علمي

[١] عن ابی سعید الخدری عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: من رأى منكم منكراً فليغيره بيده، فان لم يستطع فليساله، فان لم يستطع فليقلبه وذلك اضعف الايمان (مشکوٰة ص: ٤٣٦، باب الامر بالمعروف، الفصل الاول).

[٢] قال الحصكفي رحمه الله تعالى: واعلم ان تعلم العلم يكون فرض عين، وهو بقدر ما يحتاج لدينه، وفرض كفاية، وهو ما زاد لنفع غيره، وفي تبين المحارم: لا شك في فرضية علم الفرائض الخمس، وعلم الاخلاص، لان صحة العمل موقوف عليه وعلم الحلال والحرام. الخ. (ردالمحتار ج: ١ ص: ٤٢، طبع ايج ايم سعيد).

مستقل جرم دی اوبې عملي مستقل، ځکه دهغه سړي حالت ډير خراب دی کوم چې د شرعي حکم معلومولو بېخي کوشش نه کوي، دويم دا چې کوم سړی د الله اود رسول ﷺ حکم پيژني هغه که چېرې د الله د حکم خلاف کوي، نو کم نه کم خپل ځان به مجرم او گنهگار خوځي، گناه به گناه او حرام به حرام گڼي او کوم سړی چې په دې نه پوهيږي چې زه د الله پاک حکم ماتوم اود خپل جهل اوناپوهي په وجه سره گناه نه گڼم، نه هغه خپل ځان گنهگار او مجرم گڼي، ښکاره ده چې کوم مجرم خپل ځان مجرم نه گڼي، دهغه حالت له چا ډېر بدتر دی چې ځان مجرم گڼي او په خپل جرم اعتراف کوي، دريم دا چې کوم سړی گناه گناه گڼي، نو کم نه کم هغه ته به د توبې او استغفار توفيق خووي او کېدای شي چې څه وخت هغه ته پخپل حالت پښيمنتيا وشي او هغه د گناه نه توبه وباسي، خو چې کوم جاهل ته دا معلومه نه وي چې زه گناه کوم هغه به هيڅ کله هم توبه او استغفار نه کوي اونه دهغه په باره کې د اتوقع کېدای شي چې هغه به ددې گناه نه منع شي، ښکاره ده چې دا حالت د اول حالت نه زيات خطرناک دی، الله تعالى دې هر مسلمان دخپل غضب نه محفوظ کړي.

د زلزلې سببونه څه دي او مسلمان ته څه کول پکار دي

سوال: په کراچۍ کې زلزه راغله، د اسلامي عقائدو مطابق موږ اوریدلي دي چې زلزه د الله عذاب دی، مهرباني به مو وي که خبر راکړئ چې زلزه څه شی دی؟ واقعي عذاب دی یا د ځمکې نه گیس خارجيږي یا یوه اتفاقي حادثه ده؟ که چېرې دا د الله تعالى عذاب وي، نو موږ ته څه کول پکار دي؟

جواب: د زلزلې څه طبعي اسباب هم شته، کوم چې د طبقات ارض ماهرين بیانوي، خو له دې نه پرته هم زلزه راځي، په هر حال ددې زلزونو یو مسلمان ته عبرت حاصلول پکار دي او اسبابو پیدا کولو والا د الله تعالى اراده ده او ځينې وخت د طبعي اسبابو د دعا او استغفار صدقې او خیرات اود گناهونو د پریښودلو اهتمام پکار دی.^[۱]

د یوسک شاهي استدلال

سوال: په پردي وطن کې سکان موږه تنگوي چې ددې سوال جواب دخپلو عالمانو نه واخلي، سوال ددی چې هر سړی پیدائشي طور باندې سک وي هندو یا مسلمان وروسته جوړول کیږي، دلیل دا وړاندې کوي چې پورتنی ذات (الله تعالى) چې په کوم حالت کې

[۱] عن ابی موسی قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: امتی هذه امة مرحومة، ليس عليها عذاب في الآخرة، عذابها في الدنيا الفتن والزلازل والقتل. رواه ابو داؤد. (مشکوٰۃ ص: ۴۶۰). وفي المرقاة: ليس عليها عذاب اى شديد في الآخرة بل غالب عذابهم اثم مجزون باعمالهم في الدنيا بالحن والامراض وانواع البلياء. (مرقاۃ شرح مشکوٰۃ ج: ۵ ص: ۱۲۹).

تاسو راليږلي يئ تاسو ته هغه ښه ولي نه ښکاري، مختلف قسم تبديلي ولي کوي، يعنې وينته پريکول ياست کول اوداسې نور... ايا هغه غلط جوړ کړي يئ؟
جواب: دغو خلکو ته داجواب ورکوي چې ماشوم کله پيداشي دهغه غاښونه هم نه وي هغه هم ترې وباسئ اوکه چېرې په چاکې پيداشي طورباندې نقصان وي چې دهغه له پاره اپريشن ضرورت وي هغه به هم نه کيږي؟

مړ پيداشوی بچی به اخرت کې ژوندی کيږي

سوال: ديوې مور نه پيداشوی مړ بچی به جنت يا اخرت کې پورته کيږي؟ ځکه چې ژوندی بچی، خو به ضرور اخرت کې پورته کيږي لږ وضاحت يې وکړئ.
جواب: کوم بچی چې مړ پيداشو هغه به هم پورته کيږي اودخپل موروپلار شفاعت به کوي^(۱)

مريخ وغيره باندې انساني ابادي

سوال: ايا د انسانانو ابادي دې ځمکې (په کومې باندې چې موږ اوسيږو) نه پرته هم چېرته شته؟ لکه مريخ وغيره، زما مطلب دادی چې داسلام مطابق داممکنه ده اوکه نه اوکه چېرې شته، نوانبياء کرام خو يوازې دې ځمکې ته راليږل شوي دي په کومه باندې چې موږ اوسيږو، که چېرې ممکن وي، نو هغه خلک به حج وغيره څنگه کوي؟
جواب: تاسو ددې ځمکې دمخلوقاتو خبره کوئ، که چېرې مريخ او عطارد وغيره باندې انساني مخلوق وي، نوالله تعالی به دهغوی دهدايت اوحج وغيره انتظام هم کړی وي، تاسو هغوی دې معامله کې الله تعالی ته پريږدئ.

ايا مصيبتونه او تکليفونه په بدنصيبه خلکو باندې راځي

سوال: زه ذاتي اعتبار باندې ډېرزيات خوش قسمته يم، خو ډېر بدنصيبه خلک مې ليدلي دي، د پيدائښ نه ترمرگ پورې بدنصيبه، قران کريم کې دي چې الله تعالی چاته دهغه

[۱] واذا استبان بعض خلقه غسل وحشر هو المختار. وفي الشرح: قوله وحشر المناسب تاخيرته عن قوله هو المختار لان الذي في الظهيرية والمختار انه يغسل وهل يحشر؟ عن ابي جعفر الكبير انه ان نفخ فيه الروح حشر والا لا، والذي يقتضيه مذهب اصحابنا انه ان استبان بعض خلقه فانه يحشر، وهو قول الشعبي وابن سيرين اهـ. ووجهه ان تسمية تقتضي حشره اذ لا فائدة لها الا في ندائه في الحشر باسمه، وذكر العلقمي في حديث سموا اسقاطكم فانهم فرطكم الحديث فقال: بعضهم هل يكون القسط شافعا ومتى يكون شافعا هل هو من مصيره علة ام من ظهور الحمل ام بعض مضى اربعة اشهر ام من نفخ الروح؟ والجواب ان العبرة انما هو بظهور خلقه وعدم ظهوره كما حرره شيخنا زكريا رحمه الله. (فتاوى شامى ج: ٢ ص: ٢٢٨) ايضاً: الطفل يجرب بابويه الى الجنة. (طبقات الكبرى لشافعيه ج: ٦ ص: ٣٠٩، طبع دار احياء الكتب العربية، مصر).

دبرداشت نه زيات تکليف نه ورکوي، خوماځينې خلک ليدلي دي چې هغوی دتکليف اومصیبتونونه دومره تنگ شوي دي چې هغوی خودکشي وکړي، اخرداسې ولې وي؟ اوقران کریم کې دي چې چاته دهغه دبرداشت نه زيات تکليف نه ورکول کيږي، نوبياخلک خودکشي ولې کوي؟ ولې پاگلان شي؟ اوکه ځينې ژوندي هم وي، نوپه بدترحالت کې وي، ددې سوال جواب دقران کریم او احاديثو په رڼا کې راکړئ چې د انساني عقل په جواب باندې تسلي نه کيږي، دنياکې ديونه يو ارسطو موجود دی او هريو دخپل عقل مطابق جواب ورکوي او دټولو جوابونه بدل بدل وي، تاسوجواب دقران او احاديثوپه رڼا کې راکړئ، اميددی چې جواب به ضرور راکوئ.

جواب: دقران کریم دکوم ايت حواله چې تاسوړکړې ده، دهغه تعلق شرعي حکمونوسره دی^(۱) او مطلب يې دادی چې الله تعالى خپل بندگان دداسې حکم پابنده جوړوي کوم چې دهغوی دهمت اوطاقت نه بهروي دکوم حدپورې چې دمصیبتونواوتکليفوتعلق دی اگرچې دايت مبارک دهغې باره کې نه دی، خوبياهم داخبره په خپل ځای باندې صحيح ده چې الله تعالى په چاباندې دومره مصیبت نه اچوي کوم چې دهغه دبرداشت نه بهروي، خوڅنگه چې بل ځای کې ارشاد فرمايل شوی دی چې: «انسان کمزوری واقع شوی دی، هغه ته که معمولي تکليف هم ورسېږي، نو هغه چغې وهل شروع کړي اواسمان په سر واخلي»،^(۲) کوم بزدله خلک چې دمصیبتونونه تنگ راتلو په وجه باندې خودکشي وکړي، دهغې وجه دانه وي چې دهغوی مصیبت د برداشت دحدنه زيات و، بلکې هغوی يې دخپلې بزدلي په وجه باندې دبرداشت نه بهرگنلوسره همت وبايلي، حالانکې که چېرې هغوی لېشان دصبراوهمت نه کارواخلي، نوداتکليف به برداشت کولی شي، غرض داچې انسان باندې داسې مصیبت نه نازلېږي کوم چې هغه نه شي برداشت کولی، خو اکثر انسان دخپلې غلط فهمي په وجه باندې دهمت اوقوت نه کاروانخلي، ديوشی دانسان دبرداشت نه بهرکيدل جداخبره ده اود يو شي دبرداشت کولوهمت اوطاقت نه استعمالول جداخبره ده، دې دواړوکې دځمکې اواسمان فرق دی، يو دادی چې يوشی ديوانسان دطاقت نه بهروي اويو ديو انسان يوشی دخپل طاقت نه بهرگنل دي، که تاسوددې دواړوپه فرق باندې پوه شؤ، نو ستاسو تکليف به ختم شي.

[۱] قوله تعالى: لا يكلف الله نفسا الا وسعها... سورة ۲ بقره: ۲۸۶، الوسع الطاقة قاله ابن عباس وقتادة ومعناه: لا يكلفها مالا قدرة لها عليه لاستحالته، كتكليف الزمن السعي والاعمى النظر. (تفسير زاد المسير ج: ۱ ص: ۳۴۶). ايضا: بيان القرآن ج: ۱ ص: ۱۷۵، تفسير روح المعاني ج ۳ ص: ۶۹، تفسير قرطبي ج: ۳ ص: ۴۲۵، [۲] ان الانسان خلق هلوعا،.... والهلوع الحريص على ما لا يحل له..... قال مقاتل: ضيق القلب ولهع شدة الحرص وقلة الصبر اذا مسه الشر جزوعا لا يصبر... الخ. (تفسير مظهری ج: ۱۰ ص: ۶۵)۔

د ټولو جرمونو معافي وغواړئ

سوال: کراچۍ کې نن سبا د الله تعالیٰ عذاب راغلی دی، قران مجید کې په ډېر ځایونو کې په تیرو شویو قومونو باندې د عذاب راتلو ذکر موجود دی، کله چې قومونه د الله تعالیٰ نافرمانی کوي، نو هغوی باندې عذاب رالېږل کیږي، موږ هم نافرمان یواو شپه ورځ د الله تعالیٰ په نافرمانی کې مصروف یو، خو د یو څو کالو راهیسې موږ اجتماعي طور باندې نافرمانه شوي یو، د یو څو کالو راهیسې مختلف سیاسي پارټو د خپلو ممبرانونه چنډې سره سره فطره، صدقه، زکات او خیرات وغیره اخستل شروع کړي دي او دهغو څه برخه مستحقو خلکو ته او زیاته برخه په خپلو خرچو او وسلو وغیره اخیستلو باندې خرچ کوي، د کراچۍ هغه خلک کوم چې بهر ملک یعنې دبی، سعودي عرب یا مسقط وغیره کې دي، هغوی همدارنګه کارګنلو سره دې کې برخه واخیستله او اوس دې باندې عمل کوي او د صدقې، زکات او خیرات وغیره له پاره الله تعالیٰ او دهغه رسول ﷺ باقاعده حکمونه واضح کړي دي، دې کار طرف ته عالمانو کله هم توجه نه ده ورکړې، تاسو ته خواست دی چې دې باره کې وضاحت و فرمائیئ او مخکې شوي عملونو باندې به د توبې کولو څه طریقه وي؟ ایا هغه زکات، خیرات، صدقه او فطره وغیره به په دویم ځل ورکول وي؟

جواب: صدقه، زکات، د قرباني څرمنې پیسې که چېرې صحیح ځای کې خرچ نه شي، نو هغه زکات او صدقات ادا نه شول او د صدقې ثواب نه ورکول کیږي.

ستاسو دا خبره صحیح ده چې د څه وخت راهیسې زکات، صدقې او د قرباني څرمنې نا امله خلکو ته حواله کړل شوي دي او هغوی یې په ډېره بې دردي او بې پروايي سره خرچ کوي، حدیث شریف کې دې ته د قیامت نښې ویل شوي دي، ښکاره خبره ده چې د دې بې احتیاطي په وجه باندې به د الله تعالیٰ عذاب نازلېږي او د دې نه پرته نور ډېر زیات ګناهونه اوبدې دي، رشوت په څه کې چې موږ خلک اجتماعي طور باندې مبتلا شوي یو، د ښځو بې پردګني او عریانې، ګانې بجانې، ټي وي ډش انتینا په شان لعنتونه عام دي.

د توبې او استغفار طریقه داده چې موږ کومو کومو ګناهونو کې مبتلا یو دهغونه رښتوني زړه سره توبه وکړو او د الله تعالیٰ نه د خپلو ټولو جرمونو معافي وغواړو، خاص طور باندې دفتنې او فساد نه د ځان ساتلو پخه اراده وکړو، د پاکستان عوام د الله تعالیٰ نافرمانی کولو سره یوه ښځه خپله مشره جوړه کړې ده، دې نه خاص طور باندې توبه کول پکار دي.

په مور و پلار باندې د لاس پورته کونکي سزا

سوال: که چېرې د چا زوی یا لور نه یوکس خپل مور یا پلار باندې لاس پورته کړي (یعنې ویې وهي)، نو شرعاً په دنیا کې او په آخرت کې به یې څه سزا وي؟

جواب: د اولاد پخپل مور و پلار باندې لاس پورته کول ګناه کیږه او انتهایې رذیلتوب دی، په دنیا کې دده سزا داده چې هغه به همیشې خوار او ذلیل وي، درزق تنګي، ذهني پریشاني او د زنګدن سختي کې به مبتلا وي او آخرت کې دده سزا داده چې هغه به جنت ته نه داخلېږي، ترڅو چې دخپلو کړو سزا ورته ملاو نه شي، یایې مور و پلار معاف نکړي الله تعالی دې مور و پلار د ګستاخي او ددې د بد انجام نه محفوظ کړي.

د مور بې ځایه خفګان باندې به نیول نه کیږي

سوال: زما واده د څوارلس کالو په عمر کې شوی و، نن اووه ویش کاله شوي دي پلار مې د واده نه مخکې وفات شوی و، یوازې یو ورور او مور مې ده، په اول کې د کم عمری له وجې دخپلې مور په خبرو کې راغلم او د خاوند نافرمانی مې وکړه، د واده نه لس کاله وروسته فوراً ما خپل ځان بدل کړ او دخپل خاوند تابعداره شوم، زما شپږ بچي دي، یوه لک او دوه جینګۍ ځوانان دي، پاتې درې واړه دي، ما خپل اولاد مذهبي ماحول کې لوی کړي دي، دوی سي ار پشان لعنت نه ما اونه زما لوبولیدلی دی، زما خاوندن سبا یو سرکاري عهدې باندې سعودي کې دی، زه د لمانځه پابنده یم زه د الله پاک نه ډېره ویرېږم، چې لمانځه ته او درېږم، نو د الله تعالی د ویرې نه رپېږم، بس دا ویره راسره وي چې چېرته ماته سزا رانکړل شي، ځکه چې د کله نه زه دخپل خاوند هره خبره منونکې جوړه شوې یم، نو مور مې زما نه خفه وي او زما خاوند د هغې هر قسم مدد کاو، خو هغه په معمولي خبره باندې یعنې دخپل زوی یا اینګور یا بل کوم خپلوان په خبرو باندې خفه شي او بدې ردې شروع کړي، ماسره هغې ته په جواب ورکولو باندې هم ویره وي، بچي هم کله خبرې وکړي، نوماته هغه ډېرې خبرې وکړي.

جواب: د مور خو خواهش وي چې زما لور په خپل کور کې خوشاله وي، تعجب دی چې ستاسو د مور رویه ددې بالکل برعکس ده، په هر حال ستاد مور خفګان بې ځایه دی، تاسو د خپلې مور سره چې څومره مالي او بدني مدد کولی شئ، کوئ یې او د هغې ګستاخي او بې ادبي بالکل مه کوئ ددې باوجود که چېرې هغه خفه وي، نو ستاسو قصور نه دی ستاسو به انشاء الله په دې باندې هیڅ مواخذه نه وي.

دمورو پلار له مرگ نه وروسته نافرمانه اولاد هغوی له پاره څه وکړي

سوال: د مورو پلار له وفات نه وروسته هغه کومې طريقې دي چې په هغو سره هغوی ته زيات نه زيات ثواب ورسول شي؟

جواب: بدني عبادات او مالي عباداتو سره د ثواب رسول مثلاً: نفلي لمونځ، روژه، صدقه، حج، تلاوت، درود شريف، تسبيحات، دعا او استغفار.

سوال: مورو پلار سره ښه سلوک (چلن) کولو ډېر حکمونه دي، خو که چېرې دمور پلار د ژوند دوران کې اولاد دمور پلار سره ښه سلوک نه کوي او مورو پلار مړه شي او بيا اولاد سره ددې خبرې احساس وشي او دهغوی ضمير هغوی ملامت کړي چې زمانه خوهېره لويه غلطي شوې ده، نو بيا هغه کومې طريقې دي چې د اولاد دا کفاره (اداشي اوضمير) زړه يې هم مطمئن شي او مورو پلار او الله تعالی دواړه اولاد نه خوشاله شي او معاف يې کړي.

جواب: په حديث کې دي چې يوسړی دمورو پلار په ژوند کې دمورو پلار نافرمانه وي، خو دمور د مرگ نه وروسته پخپله ناپوهي باندې ورته پښيमानه شي او هغه دمور و پلار د حقونو بدله داد کولو له پاره دهغوی په حق کې برابر دعا او استغفار کوي، تردې چې الله تعالی هغه دمورو پلار فرمانبردار وکړي وليکي.

سوال: جناب تاسو په جنگ اخبار کې د يو سوال جواب ورکړی دی چې "يوسړی دمور و پلار په ژوند کې دمور پلار نافرمانه وي، خو دمور و پلار د وفات نه وروسته هغه ته پخپله کم عقلي باندې پښيماڼتيا وشي او هغه دمور و پلار د حقونو بدله ادا کولو له پاره دهغوی په حق کې هر وخت دعا او استغفار کوي تردې چې الله هغه دمور و پلار فرمانبردار وکړي وليکي". تاسو د يو سوال جواب اسان ورکړ او ورسره د اهام چې دا د حديث مطابق دی داڅو داسې ده چې يو مالدار سړی دی يو غريبه سړی و وژني او د مقتول وارثانوته قصاص ادا کړي او ځان خلاص کړي، خو د قصاص ادا کولو هم څه شرعي قانون شته، په ژوند خو يې ورته د ارام ژوند ورنکړ او چې مړ شو، نو په قبر باندې يې ورته د يوې بلول شروع کړل، په داسې سجدو سره الله تعالی نه ملاويږي په ژونديې مورو پلار تنگ وساتل او دهغوی نافرمانې يې وکړه، هغوی يې درپه درکړل دهغوی حقونه يې ادا نه کړل، پوندې يې وهلې وهلې مورو پلار يې بې گورو کفن مړه شول او اولاديې د پلار ديگونه پخوي او الله تعالی يې د اولاد ښښه وکړه مولانا صاحب داپه کوم حديث کې دي تاسو لږ مکمله تشریح وکړئ چې موږ هم په دې باندې عمل وکړو حضرت امام حسين رضی الله عنه يې شهيد کړ او يزید پښيमानه شو، ايا الله تعالی هغه معاف کړ، که چېرې دمور پلار حقونه بس دومره پورې وي، نو بيا مورو پلار دا دعا نه دي غوښتل پکار چې الله دې زموږ اولاد نيك او فرمانبردار جوړ کړي.

جواب: هغه حديث كوم چې ما پخپل جواب کې ذکر کړی و په مشکوة شريف کې دی اودهغه الفاظ دادي:

عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان العبد ليموت والده او احدهما وانه لهما لعاق فلا يزال يدعولهما ويستغفر لهما حتى يكتبه الله باراً (مشکوة باب البر والصله صفحه ۴۲۱) (رواه البيهقي في شعب الايمان).

"حضرت انس رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ ارشاد نقل کوي چې د یو بنده مور و پلار یا یو ددې نه په داسې حالت کې وفات کیږي چې دی دهغوی نافرمان و، دی همیشه هغوی له پاره دعا او استغفار کوي، تردې چې الله تعالی هغه دمورپلار فرمانبردار وکړي وليکي". د حديث حواله ورکولونه وروسته زما دمه داري ختمیږي او تاسو چې خپل خدای درکړي عقل سره د کومو شېهاتو اظهار کړی دی ددې جواب ورکول زما په ذمه نه دي، خو ستاسو د خیرخواهي له پاره خو خبرې عرض کول مناسب دي:

اول: فرض کړئ چې یوهلک دمور و پلار نافرمانه دی، هغوی ته بې حده تکلیف ورکړي، دهغوی بې ادبي او بې عزتي کوي او مور و پلار دده په حق کې د مرګ دعاګانې کوي، لس شل کاله وروسته د یو نیک بنده په صحبت سره یاد بل څه وجي نه هغه ته دخپلې غلطي احساس وشي هغه دخپلې دې رویې نه منع شي او په سونوتوبه او ندامت دمور و پلار نه د معافي طلبګار شي او بیا دهغوی داسې خدمت او اطاعت کوي چې دمخکې ژوند کمی هم پوره کړي، مور و پلار دهغه نه راضي شي او دده پاتې ژوند په همدې نیک حالت باندې تیر شي، ووايي ایا داسې به دخپل سابقه حالت دوجې نه "دمور پلار نافرمانه" ګڼل کیږي؟ یا به ده ته دمورپلار فرمانبرداره ویل کیږي؟ ښکاره ده چې د دنیا هیڅ یو عقلمند به هغه ته د "مور و پلار نافرمانه" ونه وایي، بلکې دهغه مخکې غلطي به د معافي لائقه ګڼل کیږي.

دويم: د عامو انسانانو نظر، خودنیوي ژوند پورې محدود وي، خو د انبیاء کرامو علیهم السلام نظر کې د دنیا ژوند بیخي ژوند نه دی، بلکې د ژوند د تسلسل یوه مرحله ده، مرګ د ژوند اخري حدودی، بلکې د ژوند د یو دور نه بل دور ته د تلو نوم دی.

دويم: مور و پلار د ژوند په اوله مرحله کې که چېرې د اولاد د خدمت محتاج وي، نو د مرګ نه وروسته هم دخپل مغفرت یا د درجاتو د ترقي له پاره دهغوی اولاد ته ضرورت دی او دا حاجت د دنیاوي حاجت نه ډېر زیات وي، په دې دنیاوي ژوند کې، نو انسان خپل ضرورتونه څه نا څه طریقې سره پخپله هم پوره کولی شي، د چانه مدد هم اخستلی شي او چاته دخپل زړه غم اورولو سره کم نه کم د زړه بوج سپکولی شي، خو که

خدای مکره په قبر کې څه تکلیف وي هغه نه پخپله دفع کولی شي، نه چاته د مدد له پاره اواز کولی شي، که چېرې دهغه څه مدد کېدای شي، نودهغه له پاره دعا او استغفار اود ثواب رسول دي چې هغه لاره الله تعالی پخپل رحمت سره پرانستې ساتلې ده.

ددې درې مقدماتو نه وروسته زه عرض کول غواړم چې کوم زوی لس شلو کلنوپورې مورو پلار ته تکلیف ورسوي اوتوبه وکړي اودمور و پلار په خدمت او اطاعت کې ولگيږي دهغه فرمانبردار کېدل، خوستاسو په عقل کې راځي، خو چې کوم سړی دمور و پلار د وفات نه وروسته دخپل گنهگار مور و پلار له پاره دعا او استغفار، صدقه او خیرات اوايصال ثواب کوي تردې چې د استغفار او دعا په برکت الله تعالی دهغه دگنهگار مور و پلار بښنه کوي، مور و پلار دهغه نه راضي کيږي اوالله تعالی دمور و پلار راضي کېدو له وجې هغه دمور و پلار فرمانبردارو کې شماري، دهغه فرمان برداره کېدل ستاسو په خدای درکړي ذهن کې نه راځي، ددې وجه له دې پرته بله څه کېدای شي چې ستاسو نظر یوازې دې ژوندپورې محدود دی او دمرگ سرحدنه پورې غاړه کتلونه معذوره دی، څه! ددې هم څه باک نه و، خو تعجب له پاسه تعجب خودا چې نبي کریم ﷺ د اطلاع الهي په ذریعه دعالم غیب یو خبرورکوي (کوم چې د عقل او معرفت په معیار باندې سل په سله پوره څیړي، خو ستاسو پخپل محدود عقل باندې دومره ناز دی چې له څه تکلیف پرته په ارشاد نبوي ﷺ باندې اعتراضات شروع کړي، ایا یوامتي له پاره دخپل معصوم نبي ﷺ له ارشاداتو سره دا سلوک پکار دی؟

څلورم: جناب تاسو دخپل ذهانت نه ددې حدیث نه د نتیجه هم اخستې ده چې گویا په دې حدیث کې اولاد ته ترغیب ورکړل شوی دی چې هغوی دې ښه په مړه گیده خپل مور و پلار ته تکلیف ورکوي اودهغوی دمرگ نه وروسته دې دعا او استغفار غواړي، حالانکې ددې بالکل برعکس په حدیث کې دمور و پلار د خدمت او اطاعت تعلیم ورکړل شوی دی، تردې چې کوم خلک دخپلې ناپوهي له وجې دمور و پلار په ژوند کې دانيک بختي حاصله نه کړي هغوی به هم نه ناامیده کيږي، ځکه چې تراوسه پورې هغوی له پاره دمور و پلار خدمت او دوفادرای لاره پرانستې ده، هغه دا چې دمور و پلار کومې نافرمانې هغوی کړي دي، دهغو نه توبه وکړي، پخپله نیک شي او ددعا او استغفار په ذریعه دمور و پلار دبښنې سفارش دالله تعالی په دربار کې وړاندې کړي، دده دتوبې، نیکی اودمور و پلار له پاره دعا او استغفار په برکت سره به دده پخپله هم بښنه وشي او دده دمور و پلار هم، گویا دوراه به دالله تعالی درحمت چینه جوړه شي اوجنت ته به داخل شي.

عرض دا چې په حدیث کې دمور و پلار دفرمانبرداري یو داسې تدبیر ښودل شوی دی چې ددوی د وفات نه وروسته هم د دوی د رضا حاصلولو ذریعه ګرځیدلی شي، دې له پاره چې

دا ډول خلک هم ناامیده نه شي، بلکې د ژوند په هره مرحله کې چې همدوی ته هوش راشي، د مور وپلار په راضي کولو او د دوی خدمت په سرته رسولو کې دې کوتاهي نه کوي.

پنځم: د نبي کریم ﷺ کوم مقدس ارشاد چې په پوهه کې رانه شي دهغه په باره کې د طالب علم په حیثیت سره درخواست په شکل سوال کولو کې څه باک نشته، خو د سوال تلفظ مودبانه پکار دی، په ارشاد نبوي ﷺ باندې جارحانه انداز کې سوال کول، څنگه چې ستاسو د خط نه ښکاري، ډېره بې ادبي ده او دا ناکاره د داسې سوالونو جواب نه ورکوي، خو ستاسو رعایت کولو سره مې جواب لیکلی دی، زما د اخلاص او د شفقت نصیحت دی چې اینده کې په داسې انداز سوال کولو نه ځان وساتئ.

د عذاب درجې

سوال: قرآن پاک کې د همدغه پاره د غیر حاضري له وجې د سزا په طور باندې دا الفاظ راغلي دي، لا عذبه عذاباً شدیداً او لا ذبحنه، سورت مائده کې د من او سلوا په ناشکري باندې هم دا الفاظ راغلي دي. ټاټی اعذبه عذاباً لا اعذبه. اول قول د حضرت سلیمان علیه السلام او دویم د الله تعالی دی، تقریباً یوشان دي او د همدې اود بني اسرائیلو په جرم کې د ځمکې او اسمان فرق دی، دیوې وړو کې مرغی له پاره د عذاباً شدیداً الفاظ د مبالغې الفاظ ښکاري.

جواب: عذاباً شدیداً او عذاباً لا اعذبه احد من العالمین، کې هم هغه شان د ځمکې او اسمان فرق دی، څنگه چې د همدې اود بني اسرائیلو په جرم کې فرق دی، د شدید عذاب درجې هم مختلفې وي او چاته چې عذاب ورکول کیږي، دهغوی حالات هم جداوي، همدغه غریب په پنجره کې یوازې بندول هم شدید عذاب دی، د انبیاء کرامو علیهم السلام په الفاظو کې مبالغه نه شي کېدای.

هر چا سره ملاویدنکې ښځه

سوال: یو صحابي شکایت وکړ چې زما ښځه د هرغو ښتونکي خواهش پوره کوي، حضور ﷺ وفرمایيل هغې ته طلاق ورکړه، صحابي (رضي الله عنه) عرض وکړ، چې زه له هغې نه پرته نه شم اوسیدای، حضور ﷺ ورته وفرمایيل: نو بیا دهغې نه فائده واخله، دا روایت څنگه دی؟ د احم د روایت خلاف معلومیږي؟

جواب: مشکات شریف کې باب اللعان فصل ثاني کې دا د ابن عباس رضي الله عنهما نه روایت دی او د دې په رفع او وقف کې اختلاف نقل کولو سره دامام نسایي قول دی لیس ثابت، اگر چې د دې تاویل هم کیدای شي چې 'لاترد يد لابس، نه مراد دادی چې هر چا سره ملاویري، یا دا چې حضور ﷺ ته به داویره پیدا شوي وي چې دهغې د محبت په وجه

باندې به دى په حرامو کې مبتلا شي.

د مدرسو او جماتونو د رجسټريشن حکم

سوال: نن سبا چې د ديني مدرسو او جوماتونو (چې د الله تعالى له پاره وقف وي) رجسټره کيږي، نو د دې رجسټريشن په وجه باندې ايا دهغو د الله تعالى له پاره د وقف شوي حيثيت پاتې وي؟ د دې رجسټريشن په وجه باندې د وقف په حيثيت باندې څه اثر خونه غورځيږي؟ دې باره کې راته د دې شکونو جواب پکار دی:

۱: ايا د دې په وجه باندې د الله تعالى له پاره د وقف حفاظت نور هم زيات شي؟

۲: د دې په وجه باندې د مسلک حفاظت وشي؟

۳: ايا دبهرني اودنني شرونونه هغه اداره او هغه سره تعلق لرونکي محفوظ شي؟

۴: شورا (يعني رجسټره شويو خلکو) ته دا خلاص او توجه سره د کار کولو سهولت ملاوشي؟ او د رجسټريشن د عدم جواز په سلسله کې د يوې فتوا حواله هم ورکول کيږي.

دې باره کې چې کله د حضرت مولانا مفتي محمد جميل احمد تها نوي صاحب زيد مجده جامعه اشرفيه لاهور، مولانا مفتي زين العابدين زیده مجده دارالعلوم فيصل آباد، مولانا مفتي عبدالرؤف صاحب زیده مجده دارالعلوم کراچي، مولانا مفتي ولي حسن تونکي زيد مجده جامعه علوم اسلاميه علامه بنوري ټاون کراچي، طرف ته رجوع وشوه، نو هغوی داليکل شوی جواب ورکړ:

د حضرت مفتي احمد جميل احمد تها نوي صاحب فتوا

سوال: مدرسه مظاهر علوم سهارنپور زمور پخوانۍ مدرسه ده، د کومې شورا، مشران ممبران او اکابرین چې دهندوستان عالمان دي، دې وخت کې هم د الله تعالى په فضل باندې د دې مدرسې ممبران او چت عالمان، دين داراو مالدار سوداگران دي، مدرسه اوسه پورې رجسټره شوې نه ده، د ديو بنده دارالعلوم دفتنې نه وروسته د مدرسې د شورا ممبرانو او مدرسې سره همدردي ساتونکي حضراتو د مدرسې د حفاظت او بهرني اودنني شرونونه بچ کولو له پاره د مدرسې رجسټره کول وغوښتل، د شورا د مجلس باقاعده اجلاس کې (کوم چې د حضرت مولانا انعام الحسن صاحب دامت برکاتهم د ناروغۍ له وجې نظام الدين کې وشو) دافيصله وشوه چې د مدرسې مظاهرالعلوم شورا دې رجسټره کړل شي، د سوسائيتيز رجسټريشن ايکټ مطابق دهرې يوې ادارې له پاره درې عهدي ضروري وي، نمبر ۱: صدر، نمبر ۲: سيکرټري، نمبر ۳: خازن، د سيکرټري له طرف نه به د رجسټريشن په دفتري رجسټريشن درخواست جمع کيږي.

حضرت مولانا محمد طلحه صاحب دامت برکاتهم سيکرټري مقرر کړل شو، وروسته دهغه په

دستخط باندې درجستريشن درخواست جمع کړل شو، چې هغه باندې کار شروع دی پوښتنه کونکې نه دسوسائټيزايکت باره کې درجستريشن کونکې ماهرانو او وکیلانونه د رجستريشن ايکت اود رجستريشن کولو دطريقې باره کې معلومات معلوم کړل، هغه تفصيلات هم خط سره دي، دهغې نه اندازه کېږي چې درجستريشن له وجې ديوي ادارې وقف ته هيڅ نقصان نه رسيږي اونه دې کې دحکومت څه مداخلت شته، بلکې د رجستريشن نه وروسته اداره دملک دقانون مطابق دهغې حيثيت داسې شي چې په رښتيا دايوه قانوني ادره ده اوکه چېرې بهرنی يادنی څه شريپداشي، نودملک دقانون مطابق به دې ته حفاظت حاصل وي، دې حالاتوکې تاسونه غوښتنه ده چې ايا دې صورت کې رجستريشن کول شرعي طور باندې جائز دي اوکه نه؟

پوښتنه کونکې : صغير احمد لاهور

ازاحقر جمیل احمد تهانوي سابق مدرس مظاہر العلوم سہارنپور، مفتي خانقاہ اشرفیہ تہانہ بھون حالا مفتي جامعہ اشرفیہ لاهور، داعرض کوي چې ستاسوپه استفتاء کې يوازې دوه شيان دي، دهغه باره کې تفصيلات دادي:

۱: رجستريشن شرعي طور باندې ضروري دی اونه کولوباندې گناه ده، داخونه شي ويل کېدای، خودې ته ناجائز هم نه شي ويل کېدای، څنگه چې ټولوبيع نامو، هبه نامو، وقف نامو، اقرار نامو او اوس له ډېروخت نه دنکاح نامور رجستريشن جائز دی، خوشرعي طور باندې ضروري نه دی چې دهغه نه پرته هغه شی صحيح نه وي يادهغه نه پرته گناه وي، نه دی اويوقسمه دحفاظت قانون ضروري دی اود سوونوکلنو پرته له څه نکيرنه د مسلمانانوپه دې باندې عمل دی اود ډېروخت نه خونکاح گانو، جماتونو، تنظيمونو، ديني اوغير ديني مدرسو، دفلاحه کار کونکو ادارو رجستريشن عام دی، کوم چې د حفاظت له پاره يوبڼه کاردی، خاص طور باندې دې زمانه کې چې د انگریزانو د جمهوريت دوکه کونکو نعرو اوچت اوچت دماغونه دوکه کړي دي، د اکثریت له وجې دوی دحکومت له طرف نه دهغو په مدد باندې شخصي قومي، بلکې خدايي وقف شيانوباندې هره ورځ ډاکې اچوي، که چېرې درجستريشن له وجې ددې حفاظت کېدای شي، نو هريوکس باندې دخپل ملکيت اوهر مسلمان باندې دالله تعالی دملکيت يعنې وقف شيانوحفاظت واجب دی، تردې چې ددې په حفاظت کې من قتل دون ماله فهو شهيد ته تلوپورې اجازه دی اورجستريشن دحفاظت ذريعه ده، نويوه درجه کې دضروري دی، خاص طور باندې دې زمانه کې کله چې داسې ډاکې عامې شوي دي، مقدمه الواجب واجب وي، ويلوهم گنجائش شته، خودحفاظت نورې طريقې هم شته.

دې ته مداخلت فی الدين ويل هيڅ حقيقت نه لري، د سوونوکلنونه ټولوخلکوته د مختلفو شيانودرجستريشن تجربه کېږي، چې درجستريشن له وجې دحکومت په نکاح

کې، جومات کې یابلې څه اداره کې نه څه مداخله شته اونه درجستريشن په قانون کې ددې څه گنجائش شته اود مخالفینو د مداخلت نه ورکې څه حدپورې حفاظت موجود دی اودا ټولوشیانو کې شته اود ټولو څه تجربه هم شته.

۲: دافتوا دیو څو جو هاتوله وجې دا اعتبار قابل نه ده.

الف: د مدرسې دمفتي اعظم مولانا مفتي محمود حسن صاحب د دستخط نه پرته ده،

چېرته د نا تجربه کارا ونوي کس خیال دی، حقیقت دمفتي اعظم نه معلومېږي.

ب: دستخط کونکو کی څوک دفتوا ماهر نشته، دغه شان دهرکس ناکس په زرگونو

دستخطونه دا اعتبار قابل نه دي.

ج: مولانا محمد یحیی پخپله باندې د مدرسې محنت کونکی مدرس دی، د ډېرو کلنو

راهیسې په مدرسه کې کار کونکی دی، هغه وایي چې ماته د سوالونو باره کې هېڅ علم

نشته، دا کارونه کومو باندې چې فتوا ورکړل شوې ده، که چېرې صحیح وي، نو مدرسه

کې د ډېرو کلنو راهیسې موجود مفتي به ددې نه څنگه بې خبره و؟

د: مفتي محمد یحیی صاحب هم دا وایي چې پته نشته چې حقیقت کې هم داسې دی

او که څه نور څه دي، هغه وویل چې تر څو پورې د واقعاتو تحقیق ونه شي، فتوا صحیح نه

ده، له دې وجې یې د دستخط نه معذوري بنکاره کړه.

ه: یوه خبره هم د ثبوت نه پرته نه منل کېږي، د دروغود غوې د ثبوت نه پرته پخپله

باندې دروغ شي.

و: د لاهور د هغه افسر نه کوم چې ددې محکمې ماهر دی، د هغه تحقیق خط سره دي

چې: داسې هېڅ ویره نشته، هېڅ مداخلت نه وي، بلکې د مخالفینو د خطرې نه بچ کول دي،

دې نه دا خبره ضروري ده، اگر چې که شرعي باندې واجب نه وي، نو احتیاطي طور باندې

واجب دي اود کالونو د تجربې جدا او که چېرې څه ویره وي، نود جدا کېدو کوشش هم

ممکن دی، نود وختي مشکلاتونه به حفاظت وي.

ز: دفتوا اصل په څلورو نمبرو باندې دی.

اول: سیکرټري کېدل دروغ دي، خودې له پاره ددې نه ثبوت اخستل کېدای شي، که

چېرې نظام الدین کې دشورا دمجلس اجتماع اود ټولو هغه سیکرټري جوړول ثابت کړل

شي، نود د دفعه به پخپله باندې دروغ شي.

دویم: که چېرې صحیح وي، نو علم اوتدبرخو یو عام مفهوم دی، دې کې ددې قسمونه

داخل دي، د دین د علم مدرسه هم داخله ده، دې ته به دروغ ویل پخپله باندې دروغ وي.

دریم: سوسائتي دانگریزي لفظ دی، د علم لرونکي نه معلومات کول پکار دي، په بنکاره

باندې دیو څو خلکو مجموعه خوده، نود دې په عموم کې دشورا مجلس هم داخل دی، هغې

ته ورکول، دهغوی اهتمام ته مدرسه ورکول دي نه دهغوی ذات او اهتمام کې وقف دی،

نوهم وقف ورکول دروغ څنگه شو؟

څلورم: اداره اوسوسائتي په معنا کې د عام او خاص نسبت دی، عام په هرخاص باندې مشتمل وي، نودروغ څنگه شو؟

بياهم ددې څلورونمبروپه بنياد باندې څه سوالونه قائم کړل شوي دي:

سوال نمبر ۱ جواب د شرعي خلاف ولې دی، کله چې دشورا مجلس دهغه مطابق دی.

سوال نمبر ۲ د مداخلت فی الدين امکان، اوس امکان، خوهر کافر بلکې هر غیر متدين حکومت کې په هر مسئله کې وي، اخرج حکومت چې دی، بيا به ژوند ختم شي.

خو د داسې امکاناتو حقيقت په حکم باندې نه کېږي،

خاص طور باندې تجربې دخلاف اعلان کوي.

سوال نمبر ۳ صحيح دی، خود کذب او ملف ثبوت ضرور دی، کوم چې د عدالت يا تحکيم نه کېږي.

سوال نمبر ۴، که چېرې شرعي ثبوت نه فسق ثابت شي، که ونه موندل شي، نو د دروغو الزام لږونکو ته سزا ورکول لازم دي.

سوال نمبر ۵، کله چې د زید کفر يا فسق ثابت شو او توبه نه کول ثابت شول اود مدد کونکي کفر ياد کيږه گناه مدد او توبه نه کول ثابت شو، گني د ثبوت نه پرته الزام لگونکي باندې تعذيب او تعزير دی.

جواب: دکوم مفتي صاحب چې دافتواده، اگر چې هغه د اوچتو اوچتو مفتيانو اودهغوی د تصديق نه خالي کيدوله وجې د اعتبار قابل نه ده، خوبياهم هغه د "که چېرې داسې وي، په قيد کې ده، له دې وجې ترڅو پورې چې د سوال خبرې ثابتې نه وي، دافتوانه ده او اذافات الشرط فات المشروط.

ط: د ناواقفه حضراتو دستخطونه له دې وجې شوي دي چې که چېرې په رښتيا باندې داسې وي... که چېرې هغه واقعات ثابت نه شو، نودابه نه شي منل کېدای، يوشی هم د اعتبار قابل نه دی.

ی: ترڅو پورې چې ثبوت د عدالت يا تحکيم نه ثابت نه وي، دهغه الزام د تعزير مستحق دی. والله اعلم

جميل احمد تهانوي.

د مفتي زين العابدين فتوا

جواب: رجسټريشن د حفاظت قانوني ذريعه ده او تقريباً ټول عالمان، بلکې ټول مسلمان امت دې باندې اتفاق کوي، د پوښتنه شوې صورت کې پرته د څه تردننه رجسټريشن کول ښه کار دی، بلکې دمفتي جميل احمد صاحب تهانوي مد ظله العالی مطابق مقدمة الواجب واجب ويلو گنجائش هم شته. فقط: (مفتي) زين العابدين فيصل اباد

د مولانا مفتي عبدالرؤف سکھروي فتوا

حامداً ومصلياً:

اوسني دور کې رجسټريشن کول د حفاظت يوه قانوني ذريعه ده اودې کې شرعي طور باندې هيڅ قباحه نشته، له دې وجې د مدرسو، جوماتونو او د قراني مکتبونو ادسي نورو رجسټر کول نه يوازې جائز دي، بلکې ښه کار دی او د رجسټريشن له وجې د وقف شي وقف کې هيڅ فرق نه راځي، وقف هماغه شان وقف وي، بلکې دهغه په حفاظت کې نوره هم اضافه وشي، کوم چې شرعي طور باندې پکار دی. واللہ اعلم!

بنده عبدالرؤف سکھروي، دارالعلوم کراچي

د مفتي ولي حسن ټونکي رحمه الله فتوا

جواب: د ديني او مذهبي تعليمي ادارو د حفاظت او استحکام له پاره رجسټريشن مدد کونکی دی او راتلونکو جگړو فيصله هم پکې کېدای شي، له دې وجې جائز ښکاري، د رجسټريشن نه وروسته پيدا کېدونکې خطري دوهم په درجه کې داخلي دي، له دې وجې يې اعتبار نشته او هغه کې خپله ازادي موجود وي، له دې وجې رجسټريشن جائز او دلحاظ قابل دی، فقط واللہ تعالیٰ اعلم!

ولي حسن... دارافتاء جامعة العلوم اسلاميه

علامه بنوري ټاون کراچي ۲۳ صفر ۱۴۰۲ هـ

يادونه: استفتاء د مظاهرو علوم سهارنپور باره کې ده له دې وجې دخپل خيال نه موزور و خبر کړئ.

جواب: د دې اکابرینو د تفصيلي جوابونو نه وروسته زما د جواب هيڅ ضرورت نه و، خو ستاسو حکم دی، د حکم په تعميل کې يو څو خبرې عرض کوم:

د رجسټريشن حقيقت دادي چې د يوې ادارې په حيثيت باندې د حکومت له طرف نه د تصديق مهر ولگيږي چې دهغه حيثيت بدل نه شي، د کومې ادارې چې کوم حيثيت وي هغه د رجسټريشن نه وروسته نه يوازې هماغه شان وي، بلکې کوم کس چې دهغې حقيقت بدلول غواړي، دهغه خلاف قانوني کاروايي هم کېدای شي.

دفتني اوفساد دوردی اوډېرې واقعي داسې شوي دي چې غلط خلک ديني ادارې او مدرسي بې وارثه گڼلوسره هغو باندې قبضه وکړي، کله د ادارې مشران په غلطو کارونو باندې مجبور کړي او کله هم هغه نوم باندې بله اداره شروع کړي، چې دهغه نتيجه د مسلمانانو په حق کې انتشار او خفگان او د عالمانو نه د نفرت نه پرته بله هيڅ نه وي، د اکابرینو له دور نه وروسته اوسه پورې د رجسټريشن کولو معامله پرته د څه نکير او اختلاف

نه اوسه پورې شروع ده، اودفتنونه دحفاظت له پاره رجسټريشن کول به شکه ښه کار دی، بلکې ديوحدپورې ضروري هم دی، داد "تسجيل، يوصورت دی، کوم چې هميشه په اسلامي عدالتونو کې وي اودهغه تفصيلي حکمونه په فتاوی عالمگيري شپږم جلد کې موجود دی، والله اعلم وعلمه اتم واحکم!

د مدرسې د چنډې اصول

سوال: محترم ابوخواخروباره کې هره ورځ سوچ کوم او هيڅ فيصله نه شم کولی، د حق تلاش کې يم، پخپله دجامعه بنوريه نه فارغ شوی يم اودپشاور يونيورسټي ريسرچ پي ايچ ډي سکالريم، کلي کې مې د مدرسې بنياد کښوده، دهغې له پاره ماخپل کالي ورکړل اومدرسه جوړېږي، يوخوشکونه مې دي، عاجزي سره خواست کوم چې دې مسئلوباره کې څه وکړم؟

سوال: ۱: د مدرسې له پاره چې کوم فنډ دی يا کوم خلک چې چنده ورکوي، په هغو پيسو باندې د مدرسې له پاره رسيد بک، ياليتريپيدوغيره اخستلی شم؟

سوال: ۲: مدرسې سره دمددکونکي خلکواکرام زه دهغو پيسونه کولی شم، مثلاً هغوی باندې چای خښل يا ډوډی خوړل؟

سوال: ۳: مدرسې د پاره خپله جدا لار ده، کومه چې يو نهر باندې تيريږي، اياهغه نهر باندې د مدرسې په پيسو باندې پل جوړلی شم اوکه هغه لاريوازي د مدرسې له پاره ده.

سوال: ۴: في الحال ماته پشاور يونيورسټي کې نوکري پيدا کيږي، خوزما اراده ده چې زه به نوکري نه کوم، يوازي مدرسې کې به سبق ښاييم، زه، زماورونه اوزموږپلار علمي خاندان، ټول يوځای اوسيږو، هغوی ماسره مددکوي، زما اوزمادښځې خرچې پوره کوي، که چېرې ماته ضرورت شي، نوزه د مدرسې دفنډه ځان له پاره تنخوا مقررولی شم؟ که چېرې کولی يې شم، نوڅومره تنخواه جائزه؟

محترم! داخرت د فکر له وجې هروخت سوچ کوم چې چېرته داسې نه وي چې ددين په نوم باندې کار شروع کړم اوهغه زماله پاره دهلاکت ذريعه جوړه شي، له دې وجې به تاسوسره رابطه ساتم چې په صحيح طريقه باندې کاروشي.

جواب: ۱: جوړولی يې شئ، خو هغه لیتريپيد دخپل ذاتي استعمال له پاره نه شئ استعمالولی، يوازي د مدرسې دکارونوله پاره يې استعمالولی اوکه چېرې دخپل ذاتي ضرورياتوله پاره تاسوته ضرورت وي، نو هغه له پاره جداليتريپيد جوړکړئ اوداهم ضروري ده چې د مدرسې دفنډه هغه پيسې دزکات نه وي.

جواب: ۲: د مدرسې په عامه چنده باندې داسې نه شی کولی اوکه چېرې خاص دهغه

کار له پاره چنده ټوله کړل شوي وي، نوبيايي کولی شی.

جواب: ۳: کولی یې شی.

جواب: ۴: تنخواه مقررہ ولی شی اودې له پاره یو خو عقل منداو دیندار خلک مقرر کړئ، چې هغوی سره تاسو مشوره کولئ شی.

کافرانو او منافقینو سره د سختي معامله

سوال: یا ایها النبی جاهد الکفار والمنافقین واغلظ علیهم، حضور ﷺ ددې ایت شریف په اوله برخه باندې مکمل عمل وکړ، خو په دویمې برخې یعنې منافقانو سره یې دنرمي او شفقت معامله وکړه، په ښکاره باندې دا خبره ددې ایت خلاف معلومیږي.

جواب: د کافرانو په مقابله د تورې او غشي و او منافقانو سره مقابله د ژبې وه، کوم ځای به چې دنرمي ضرورت و، هلته به یې نرمي کوله، که نه سختي، وروسته په روح المعاني کې دي چې یوه ورځ د جمعې په لمونځ کې حضور ﷺ نوم اخیستلو سره منافقان د جومات نه بهر کړل.

قم یا فلان فانک منافق، قم یا فلان فانک منافق، درئیس المنافقین سره نرمي کول دهغه د زوی زړه گټل او نور منافقان دا خلاقو په توره باندې دو هلوپه وجه باندې وه.

په ځینو وجود مفضول عبادت د افضل له عبادت نه اوچت شي

سوال: یو کتاب کې مایو قول لوستلی و، د کتاب اولیکونکي نوم راته یاد نه دی، مفهوم یې دا و چې داشراق دلما نځه له پاره د لمر ختلو پورې ناستې نه سیل کول او تازه هوا کې گرځیدل بهتر دي دا خبره ما باندې ډېره بده ولگیده، علامه عبدالوهاب شعراني په طبقات الکبری کې لیکلي دي چې شیخ عبدالغفار قوسي رحمه الله دخپل زوی سره ډوډۍ ته ناست و او د حضور ﷺ دعادت په اتباع کې یې د کدو ټکړې په گوټو کتل شروع کړل او هغه یې خوړل شروع کړل، هغه خپل زوی ته وویل چې زویه کدو د حضور ﷺ ډېر زیات خوښ و او همدغه شان به یې د کدو ټکړې کتلو سره خوړلې، زوی ورته وویل، بابا کدو خو زما نه دی خوښ، دې خبرې اوریدو سره هغه ته دومره غیرت راغی چې هماغه وخت یې توره راوخیستله او د زوی سربې د بدن نه جدا کړ، سره له دې چې دا څه شرعي خلاف ورزي نه وه، د حضور ﷺ عادت مبارک اختیارول حضور سره د مینې خبره ده، څه شرعي حکم نه دی.

د نفل عبادت یوه طریقه کومه چې حضور ﷺ نه نقل شوې ده دهغې په مقابله کې خپل خیال وړاندې کول او هغه افضل ښودل، ددې بدي د عالمانو نه پته نه ده، یقینا دا قول به ډېرو عالمانو او مشائخو هم لوستلی وي اولیکونکی به هم عالم افاضل وي، څومره به ښه و، چې حاشیه کې یې ددې تاویل هم لیکلی وای، چې زما په شان کم عقل خلک په

غلط فهمي کې نه وی مبتلا شوي اود تاویل باره کې څه عرض وکړم یوه واقعہ وگورئ! د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لمسي حضرت بلال نه روايت دی چې زما پلارته عبدالله ابن عمر د احديث اورولی دی چې: د رسول الله ﷺ حکم دی چې ښځې جو مانونوته دتلو د حق نه مه محروموي زما دخولې نه بې اختياره دالفظ ووتلو چې: زه خوبه خپله يهودنه ښځه جو مات ته نه پرېږدم، دې باندي ماته زما پلار په قهر باندي وکتل اوسخت اواز کې يې وويل، تاباندي دې دالله تعالی لعنت وي، زه تاته د رسول الله ﷺ حکم بيانوم اوت ه دهغه په مقابله کې دا وایې. (جامع البيان العلم وفضله علامه ابن عبدالبر اندلسی) حالانکې ددې ډېر ښه تاویل کېدای شو او اوس دهغه تاویل له وجې ښځې جو مانونوته نه ځي، خو خبره هماغه د غیرت او محبت او عقیدت ده اوفقیران اودرویشان خودادب اونياز نه ډک وي، دستاسودې باره کې څه خیال دی؟

جواب: تاسو چې څومره واقعات بیان کړي دي، دهغه دې سره تعلق نشته اوددې قول خلاصه داده چې یو عبادت کوم چې منصوص دی او دهغه فضیلت ډېر زیات دی، خودځینو وجو هاتوپه وجه باندي نور شيان له هغه نه اهم شي، دې کې دحضور ﷺ ارشاد سره څه مقابله نشته که چېرې هغه باندي ستاسو بیان شوي واقعات اختیار کړل شي اونه دحضور ﷺ په څه قول باندي رد کول دي اود اصول دي چې کله ناکله مفضول عبادتونه دوجو هاتوله وجې افضل شي اوشریعت کې ددې بې شمیره مثالونه موجود دي.

د ښځې اصلي ښایست

سوال: مولانا صاحب نن سبا هر طرف ته غریاني، فحاشي او بې حیايي عامه ده، کله په یو عنوان باندي اوکله په بل عنوان باندي دښځې اصل ښایست، شرم او حیاء، عزت او عصمت تباه کېږي شي، خوددې بې حیايي خلاف هیڅ اواز نه پورته کېږي، تاسوته خواست دی چې دې باره کې دامت رهنمایي وکړئ، ډېره مهرباني به مو وي.

جواب: په یوه زمانه کې به شرم او حیاء، دښځو اصل ښایست، دانساني معاشرې اوچتوالی، د اسلام پاکیزه معیار اود اسلامي معاشرې د اوچتوالي نښه گڼل کېده، اول خودانسان په فطرت کې عفت، حیا اود ستر جذبې داخل شوې ده، (دې شرط سره چې فطرت خراب شوی نه وي) بیا مسلمانانوته دخپل محبوب پیغمبر حضرت محمد ﷺ بآبائنا هو و امهاتنا واروا حنا. دا ارشادونه هم یادوو.

۱: څلور شيان د ټولور سولانو سنت دي، حیا، دخوشبويي استعمال، مسواک اونکاح. (ترمذي)

۲: دايمان او وایا برخې دي، هغو کې دټولونه اوچته برخه لاله الا الله، ویل دي اودټولونه

کمه درجه دلارنه تکليف ورکونکي شي لرې کول دي او حيا دايमान يو غټه برخه ده. (بخاري و مسلم) ۳: حيا کې خيردۍ. (بخاري و مسلم)

۴: حيا دايमान برخه ده او ايمان جنت ته بوتلونکي شي دۍ او بې حيايي، بې مروتۍ ده او بې مروتۍ د جهنم برخه ده. (مسند احمد، ترمذي)

۵: دهردين متيازي خلک وي او داسلام خلک حيا ده. (مؤطا مالک، ابن ماجه، بيهقي)
۶: حيا او ايمان يوبل کې داخل دي، کله چې يو اوچت کرل شي، نو دويم پخپله اوچت شي، (يو روايت دادۍ) کله چې يو پرېښودل شي، نو دويم هم دهغه سره رخصت شي. (بيهقي)
دانساني فطرت اودنبي کریم ﷺ دتعليماتودا اثر و چې مسلمانانو کې حياء، عفت اود پردې عقیده دايमान برخه وه، دحياء خلاف معمولي کاربه هم سماجي اومذهبي جرم گڼل کيده، خودمغرب دتهذيب له وجې اوس دا حالت دۍ چې موږته پته هم نشته چې شرم او حيا څه شي نوم دۍ؟ دسړيودنظر اودښځودحرمت او عزت پهرې ختمې کرل شوي دي، بازارکې ښځې تنگول او بسونوکې دښځوزلفوسره لوبې کول موږتول گورو دماښام نه دکراچۍ لاهور او پنډۍ په بازارونوکې عرياني اوفحاشي دفارس ښارشموي، دتعليمي ادارونه د سنيماگانو پورې دښځواوسړيو ملاويدل دجنسيت يوطوفان پيدا کړۍ دۍ، دخاصونو کړيو له پاره ښځې اوسړي بربنډ کتل کيږي، ايا زموږ دې گنده معاشره ليدوسره دا خبره کېدای شي چې دمحمد ﷺ امت خيرا لامم دۍ، کوم ته چې دټولې دنيا روحاني قيادت ورکړل شوی دۍ.

زموږ دايमान څه برخه چې دطوفانونونه محفوظه پاتې شوې وه، دهغې باره کې زموږ دقوم مشران څنگه سوچ کوي؟ دهغه اندازه دا خبرددي اطلاع نه وکړئ.

د خانداني منصوبه بندي باره کې د شرم او حيا پرده ختمه شوه

سينتاگو ۱۲ اپريل (اپ پ راتر) خانداني منصوبه بندي کاميابولوله. پاره ضروري دي چې خلکو کې دمنصوبه بندي باره کې دشرم او حيا پرده ختمولو له پاره اثرکونکي کارونه وشي، دا خبره دمور و پلار په بين الاقوامي کانفرنس کې شوې ده، دغه وخت کې د پاکستان د خانداني منصوبه بندي کمشنر مسټر انور عادل وويل چې دتوليد دمنع کولوله پاره دوايانې په پټه باندې استعمال کيږي، کومه چې غلطه ده اودا طريقه ختمول پکار دي، هغوی دې نه پرته وويل چې د توليد منع کولوباندې ښکاره طور باندې اومعاشره کې هرځای خبرې کول پکار دي، مسټر عادل دمور و پلار اتم بين الاقوامي کانفرنس ته خطاب کې وويل چې پاکستان کې اکثر خلک دخپل خاندان دغټيدونه منع کولوله پاره د توليد د منع کولو خواهش لري، خو هغوی ددې خبرې نه ويرېږي، که چېرې هغوی د خانداني منصوبه بندي په هسپتال کې وليدل شول، نو وبه شرميږي، هغوی وويل چې عواموته به

د تولید د منع کولو هر قسمه اساني او د حمل ختمولو شيان ورکول کيږي (روزنامه جنگ کراچي ۱۸ اپريل ۱۹۸۲ء)

د کوم اهم مقصد د کاميابي له پاره چې د شرم او حيا د پردې د ختمولو او د ايمان او اخلاقو قرباني ورکولو په دعوت باندې "بين الاقوامي کانفرنس، ته شرف ورکول کيږي، دهغه بدترينو نتيجو باندې هم يو نظر واچوئ.

مغربي بنځې له پاره يوه نوې مسئله

هيمبرگ ۱۴ اپريل (پ پ ا) د حمل ختمونکي گولو له وجې د بنځوپه جنسي خواهش کې اضافه کيږي، وروسته په معاشرتي او سياسي ميدان کې د برابرې حق حاصلولونه وروسته اوس بنځې په جنسي معاملاتو کې هم اخلاقي روايتونه يو طرف ته کولوسره د سړيو په شان کردار ادا کول غواړي، دامستله نن سباد جرمني د اکثرانو، سائنس دانانو او د نفسياتو او جنسياتو ماهرانو د بحث موضوع ده، د جرمني او امريکايي تحقيق نه دا خبره واضحه شوه چې حمل ختمونکو گوليو استعمالونکو بنځوکې په درې برخو بنځو کې جنسي خواهش ډېره زياته اضافه شوې ده، تردې چې ځينو بنځوکې د جنسي خواهش زياتيدوله وجې د اکثرانو طرف ته رجوع کول پيدا شوي دي، د امريکه سوسائتي آف پلاننگ سائنس دانان او د جرمني د نفسياتو او جنسياتو ماهران په دې باندې متفق دي، د هيمبرگ د اکثرو تياستول ليکلي دي چې همدغه وجه ده چې داوسني دور بنځه دخپل خاوند جذبات رااوچتولوله پاره نوې نوې طريقې خپلوي دا ټول ماهران په دې خبره باندې متفق دي چې هغه ورځ لري نه ده چې کله به عاشق کيدل او مينه کې مخکې کيدل يوازې د سړيو حق نه وي، بلکې کېدای شي چې بنځې دې ميدان کې د سړيو نه ډېرې مخکې شي.

پاکستان کې د عرياني ذمه دار څوک دي

سوال: ايا د بنځو له پاره هاكي كول، کرکټ كول، وينسته کټ كول او په سرتور سربېره وتل، کلبونو، سنيماگانو يا هوټلونو او دفترونو کې د سړيو سره کار کول، نامحرمو سړيو ته لاس ورکول او بې پردې خبرې کول، د بنځو د سړيو په مجلسونو کې بربنډ سر شرکت، بربنډ سر اونيمو بربنډو جامو اغوستلو سره نامحرم سړيو سره نعت خواني کول، اسلامي شريعت کې جائز دي؟ ايا په عالمانو باندې واجب نه دي چې هغوی د ابد عتونه او غير اسلامي کردار ادا کونکو بنځو خلاف حکومت پابندي باندې مجبور کړي؟

جواب: د دې سوال د جواب نه مخکې د يوې غيرتي مسلماني بنځې خط هم ولولئ، کوم چې زموږ مخدوم حضرت اقدس د اکتر عبدالحي عارفي مد ظله پيدا کړی دی، هغه ليکي:

د خلکو داخيال پوخ شوی دی چې د پاکستان حکومت د پردې خلاف دی، داخيال دهغه کوټ له وجې پيدا شوی دی چې د حکومت له لوري د حج په موقع باندې د ښخوله پاره اغوستل ضروري گرځول شوي دي، دا يوه زبردسته غلطی ده، که چېرې د پيژندگلوه پاره ضروري و، نوښنه برقع اچول پکارو.

د حج کوم کتاب چې حاجيانوته دراهنمايي له پاره ورکول کيږي هغه کې د تصوير په ذريعه باندې سړی او ښځه د احرام په حالت کې ښودل شوي دي، اول خو تصوير غير اسلامي کاردی، دويم د ښځې د تصوير لاندې يوه جمله ليکلوسره د پردې د فرضيت نه انکار شوی دی، هغه تکليف ورکونکې جمله داده چې: که چېرې پرده کوئ، نو په مخ باندې داسې پرده راولئ چې مخ باندې موکپړه نه لگيږي، دا خصوصي مسئله ده، خو که چېرې پرده کوئ ولې ليکل شوي دي؟ پرده خو فرض ده؟ بيا د چادخوښې او ناخوښې څه سوال دی؟ بلکې پرده مخکې فرض ده او حج وروسته خلاص مخونه، دهغوی د تصوير په ذريعه باندې اخبارونو کې نمائش، ټي وي باندې نمائش، دا ټول د پردې د حکمونو خلاف ورزي ده، د فلم په پردې باندې د اسلام او اسلامي قانون دومره توهين کيږي او عالمان يې يوازې تماشي ته ناست دي، هرڅه ويني او دبدي خلاف، بدي ختمولو له پاره د الله تعالی حکمونه بيانولو فرض نه ادا کوي، د الله تعالی په فضل او کرم باندې په پاکستان کې د عالمانو تعداد دومره دی چې د ملت د اصلاح له پاره به هيڅ تکليف نه وي، کله چې څه بدي پيداشي، همغه وخت کې دهغې ختمول پکار دي، کله چې هغه جرړې خښې کړي، نو بيا مصيبت جوړشي، د عالمانو فرض دي چې هغوی امت د بديو نه بچ کړي، خپل کورونه دې ددې وخت عالمان د بديو نه بچ کړي، خپل ذات د بدونه لرې وساتي چې ښه اثر پيداشي. تعليمی ادارې چې کوم ځای کې جوړيږي قوم له پاره جوړيږي غير اسلامي جامو اود غيږه ژبه کې ابتدايي تعليم قوم له پاره د فائدې په ځای نقصان ورکونکی دی، استاذانو له پاره د اسلامي عقيدو او طريقو اختيارولو سخت ضرورت دی، جيںکوله پاره څادر ضروري وگرځول شو، خو په غاړه کې پروت دی، د څادر مقصد يوازې هغه وخت کې پوره کېدای شي کله چې بودی ښځې پرده کوي، د ماشومانو ذهنونونه څادر يو بوج گڼي، کله چې هغوی گوري چې استاذ او دهغوی مور په بازار کې بريند سر او نيمه بريندو جامو کې دي، نو د څادر بوج ورته نور هم زيات ښکاري، بې پردگي په ذهنونو کې جرړې خورې کړي دي، ضرورت ددې خبرې دی چې د پردې فرضيت واضح کړل شي او په غټوالو کې پوسترونه چاپ او تقسيم کړل شي او جوماتو، هسپتالونو، تعليمی ادارو او مارکيتونو کوم ځای کې چې ښځې په يو وخت کې زيات شمېر سره شريکيږي، شادي هال وغيره هلته د پردې حکمونه او د پردې فرضيت وښودل شي، بې پردگي باندې هماغه گناه ده کومه چې يو فرض پريښودلو باندې ده، ددې حقيقت نه څوک هم انکار نه شي کولی چې زموږ په

معاشره کې يوکم سل فيصده بدي دې پردگي له وجې ده او ترڅو پورې چې بې پردگي وي دهغه وخت پورې به بدي هم وي.

راجہ ظفرالحق صاحب يوه مبارکه هستي ده، الله تعالى دې هغه دمخالفينوپه سيلاب کې ثابت قدم وساتي، امين، ټی وي نه دگنده اشتهارونو شور جوړشو، دهاکي د ټيم د دورې منسوخ کېدو له وجې زموږ صحافيان اوکالم نويس حضرات خفه شول. کوم اخبارچې گورئ، تاشوبه درقص اونغمواودحسن اوجمال جلوي وينئ، دروح غذا ويلوسره دگانو(سندرو)وکالت کيږي، هسې په نوم عالمان به ټايي اوسوت ته بين الاقوامي جامې ثابتولو سره خپله پېژنگلوي ختموي، واره واره ماشومان دټايي په غاړه کولو سره سکول ته ځي، دژوند يوه شعبه هم داسې نشته کومې کې چې دنوروخلکونقل نه کيږي.

دراجہ صاحب يوه قدرمنده هستي هم مخالفت کوي، دې عزت دارې هستي ته که چېرې دپردې فرضيت اوفائدي ونښودل شي، نوانشاء الله مخالفت به يې دوستي کې بدل شي، بنځه که چېرې يوې سرکاري محکمه کې تعميري کارداسلامي حکمونو خلاف کولو سره کوي، نوهغه کار زموږ سړي هم کولی شي، بلکې دسرکاري محکموکې دهغوی نوکري دسړيوله پاره تباهي ده، سړي ياڅو دې روزگاري له وجې جرمونه کوي يا ناجائز طريقو باندې بهر ملکونوکې تيندکونه وهي.

بدقسمتي سره دې دورکې چې دښځودې پردگي کوم سيلاب دی، هغه دټولو فکر لرونکو له پاره دپريشاني ذريعه ده، مغرب ددې لعنت نتيجه ليدلې ده، هلته معاشرتي نظام گډوډ شوی دی، دشرم اوحياغيرت اوحميت دلغت نه ختم شوی دی اوحدیث پاک کې چې اخري زمانه کې دانسانيت اخري پستي طرف ته دې الفاظوکې اشاره شوې ده چې : هغوی به د څاروو اوڅرو په شان دخلکوپه مخکې شهوت پوره کوي، داسې منظرونه هلته ليدل کيږي، دمغرب ابليس دمغرب بنځه دکورپه ځای باندې دمحفل شمع جوړولوله پاره ده، ازادي نسوان بنائسته نعره اوچته کړه اوکم عقل موروپلارته يې داويلي دي چې پرده د هغوی په ترقي کې بنديز دی، هغوی ته دکورنه بهر وتلوسره دژوندپه هرميدان کې دسړيو سره اوږه په اوږه کارکول پکاردې، ددې له پاره تنظيمونه جوړ شول اوتحریکونه شروع شول، مضمونونه وليکل شول، کتابونه وليکل شول او پرده چې هغه دښځودشرم او حيا نښه، دهغې دعزت اوعفت حفاظت کونکې اودهغې دفطرت غوښتنه وه، هغې باندې د شاته تگ اوازونه وکړل شول، ددې گنده ابليسي پروپگنډې له وجې دحوالوردابليس په جال کې گيره شوه، دهغې دمخ نه نقاب لرې کړل شو، سرنه يې لويته کوزه کړل شوه، د سترگونه يې شرم اوحياختمه شوه اوهغوی يې بې پردگي او برېښکولوسره تعليمي ادارو، دفترونو، اسمبليانو، کلبونو، سرکونو، بازارونواودلوبوميدانونوته رابنکل شوې، ددې مظلوم مخلوق هرڅه لوټ کړل شول، خودابليس دعرياني اوشهوت جذبه اوسه پورې پوره شوې نه ده.

مغرب دمذهب نه ازاد دی، له دې وجې هلته ښځه دخپل فطرت نه په بغاوت باندې راضي کول اوازدي ورکول اسان و، خومشرق کې ابليس ته دوه مشکله وو: يو ښځه خپل فطرت سره په جنگ کول اودويم دښي کریم ﷺ تعليمات، کوم چې دمسلمانانوپه معاشره کې دسوونوکلنو راهيسې موجودوو، ښځه اوتوله معاشره دهغې نه په بغاوت کولو باندې راضي کول وو.

زمونږ بدقسمتي، چې دمسلمان معاشرې واگې دداسې خلکو په لاس کې وې، چې هغوی په: ايمان بالمغرب: کې دمغرب والاونه دوه قدمه مخکې وو، چې دهغوی تعليم اوتربيت او پالنه خاص دمغرب په ماحول کې شوي وو، چې دهغوی په نزدباندې ددين اومذهب پابندي يوازې يوه بې معنا خبره اوفضول کارو، هغوی نه دالله تعالی نه شرمېدل اونه له مخلوق نه، داخلک دمشرقی رواياتونه منحرف شول اودمغرب په لارباندي روان شول، دټولونه مخکې هغوی خپلې لونه، انگورانې، ميندې اوخويندې دپردي دعفت نه بهرکړې اود گنده نظرونو له پاره يې وقف کړې، دهغوی دنياوي وجاهت اوخوش قسمتي ته کتلوله وجې ددرمياني طبقې نظرونوهم اوپخچيدل او ورو ورو دتعليم، نوکري اوترقي په بانه باندې هغه ټول شیطاني مناظرپه نظرباندې راتلل شروع شول دکومو تماشه چې مغرب کې شوې وه، دعرياني اوبې پردگي يوداسې سيلاب دی، چې وخت سره نورهم زياتيږي، چې هغه کې داسلامي تهذيب اومعاشري اوچت اوچت محلونه ډوييږي، دانساني عظمت او شرافت اودښځې دعفت اوجياغرونه پکې بهيږي، الله تعالی ته ښه پته ده چې داسيلاب به کوم ځای کې ودريږي اوانسان به د انسانيت طرف ته کله واپس شي؟ ښکاري خو داسې چې ترخودالله تعالی پټ لاس دشرددې مشرانونه دنياپاکه نه کړي، ددې سيلاب ددریدو هيڅ امکان نشته، رب لاتذرعلى الارض من الکفرين ديارا، انک ان تذرهم يضلواعبادک ولايلدوالافاجراکفارا!

ترکومه حده پورې چې داسلامي تعليماتوتعلق دی، دښځې ټول وجودفطري طورباندي عورت دی اوپرده دهغې دفطرت اوازدي حديث کې دي:

المرأة عورة، فاذا خرجت استشرفها الشيطان. (مشکوٰۃ ص ۲۶۹ بروايت ترمذی)

ترجمه: ښځه ټول عورت دی، کله چې هغه بهرته وځي، نوشيطان دهغې څارنه کوي.

امام ابونعيم اصفهاني رحمه الله په حلیۃ الاولیاء کې داحديث نقل کړی دی:

عن انس قال: قال رسول الله ﷺ ماخير للنساء؟ فلم ندر ما نقول. فجاء على رضى الله عنه الى فاطمة رضى الله عنها فاخبرها بذلك، فقالت: فهلا قلت له خير لهن ان لايرين الرجال ولايرونهن. فرجع فاخبره بذلك، فقال له، من عليك هذا؟ قال: فاطمة! قال انها بضعة مني.

سعيد بن السيب عن علي رضي الله عنه انه قال لفاطمة: ما خير للنساء؟ قالت: لا يرين الرجال ولا يرونهن فذكر ذلك للنبي ﷺ فقال: انما فاطمة بضعة مني. (حلية الاولياء ج ۲ ص ۴۰، ۴۱)

ترجمه: د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه نه روايت دی چې حضور ﷺ صحابه کرامو رضي الله عنهم ته وفرمايل چې ووايئ دښځې له پاره دټولونه بهترڅه شی دي؟ موږ ته ددې سوال جواب نه و معلوم، حضرت علي رضي الله عنه دهغه ځای نه پورته شو او حضرت فاطمه رضي الله عنها ته ورغی او هغې ته يې دهمدې سوال ذکر وکړ، حضرت فاطمه رضي الله عنها وفرمايل: چې تاسو ورته داجواب ولي ورنه کړ چې دښځوله پاره دټولونه بهترشی دادی چې هغوی نامحرم سړيو ته ونه گوري اونه څوک نامحرم سړي هغوی ته وگوري، حضرت علي رضي الله عنه بيزته راغی او داجواب يې حضور ﷺ ته نقل کړ، حضور ﷺ وفرمايل: داجواب تاته چا بيان کړ؟ عرض يې وکړ، فاطمه رضي الله عنها اخر زما د زړه ټکړه ده کړه.

سعيد بن مسيب رضي الله عنه د حضرت علي رضي الله عنه نه نقل کوي چې هغه د حضرت فاطمه رضي الله عنها نه پوښتنه وکړه چې دښځوله پاره دټولونه ښه شی څه دی؟ ويې فرمايل چې هغه سړيو ته نه گوري اوسړي هغې ته ونه گوري، حضرت علي رضي الله عنه دا جواب حضور ﷺ ته نقل کړ، نو هغه وفرمايل: په رښتيا باندې فاطمه رضي الله عنها زما د زړه ټکړه ده.

د حضرت علي رضي الله عنه داروايت امام هيثمي رحمه الله په: مجمع الزوائد ج ۹ ص ۲۰۳، باندې د مسند بزار په حواله باندې نقل کړی دی.

داوښني دورعرياني داسلام په نظر کې دجاهليت اخري حدودی، دکومې نه چې قران كريم منع فرمايلي ده او عرياني دزړه اونظر دگنډه کولو ذريعه جوړيږي، له دې وجې دهغو ټولو ښځوله پاره کومې چې بې پردې گرځي اودهغو سړيو له پاره کوم چې هغوی ته ناپاک نظرونه کوي، ته دحضور ﷺ ارشاد دی: لعن الله الناظر والمنظور اليه....

ترجمه: دالله تعالی لعنت دی په کتونکي باندې او چاته چې کتل کيږي.

دښځو دصحيح ضرورت نه پرته دکورنه وتل، دښځينه شرف خلاف دي او که چېرې هغوی ته دکورنه دبهروتلو ضرورت راشي، نو حکم دادی چې دهغوی ټول بدن به پټ وي.

د فلمي دنيا له وجې د معاشرې خرابي

سوال: محترم مولانا صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

مهرباني وکړئ په دې سوالونو باندې خپله فتوا ورکړئ
پاکستان کې چې په سينما گانو او ټي وي باندې کوم فلمونه ښودل کيږي، هغو کې چې

گوم ايکتران، ايکترانې، گداکونکي، سندرې ويونکي، ساز وهونکي کارکوي، دا ايکتران او گداکونکي په څه وخت کې دکنجرانو او ميراثيانو نه هم زيات دې شرمي او بې حيايي کردارونه اداکوي، يوبل ته غاړې ورکوي، يوبل ښکلوي، نيمه برېندو جامې واغوستلوسره اداکاري کوي او فلمونو کې فرضي ودونه کوي، کله هماغه ايکتره دهغه مور، کله خور اداکاري کوي او فلمونو کې فرضي ودونه کوي، داخلک دې طريقه باندې پيسې گټلوسره حج ته هم ځي او کله دښځې کردار ادا کوي، داخلک دې طريقه باندې پيسې گټلوسره حج ته هم ځي اودوي کې ځينې ميلاد او قرآن خواني هم کوي، ښکاره خبره چې موليانو صاحبانو ته به هم دعوت ورکوي، ددې خلکو په ذمه باندې دحکومت دطرف نه دانکم ټيکس په لکونوروي هم وي، داخلک دحج نه بيرته راتلوسره بياهم هغه کردارونه اداکوي.

سوال: ۱: دا ايکتران، ايکترانې، گداکونکي، لوبې ويونکي اوسازونه وهونکي وغيره کوم چې په دې طريقه باندې پيسې گټي، ايا دهغوی په دغه گټه باندې حج اوزکات اداکيري؟ ايا د ميلاد او قرآن خواني په محفلونو کې هغوی سره شامليدل، خوراک څښاک وغيره داسلامي شريعت په نږدباندي جائزدي؟

سوال: ۲: ددې خلکو کردارونه، دې شرمي او بې حيايي منظرونه، په فلمونو او ټي وي کې ښکاره طور باندې ښودل کيري، ايا داسلامي شريعت په نږدباندي ددوی جنازه کول او هغه کې شرکت کول جائزدي؟

سوال: ۳: ايا د عالمانو دافرض نه جوړېږي چې هغوی حکومت مجبور کړي چې په سينماگانو او ټي وي باندې داسې گنده او دې حيايي کردارونه بند کړي؟ او ايا د ښځو په فلمونو کې کار کول جائزدي؟

والسلام خيراندیش خاکسار محمد يوسف انگلينډ

جواب: دفلمي دنيا کومو کارنامو ذکر چې په ليک کې شوی دی، دهغه ناجائز او حرام کيدل او ډېرو گناهونو مجموعه کيدل دڅه وضاحت او تشریح محتاج نه دي، کوم انسان ته چې الله تعالی صحيح عقل او انساني حس ورکړی وي، هغه ته پته ده چې ددې شيانو رواج دانسانيت زوال اود پستۍ نښه ده، بلکې داخلاقې پستۍ اخري نقطه ده، ددې نه وروسته خالص دحيوانيت درجه ده.

آتجه کو بتاؤن مين تقديرامم کياهي؟

شمشیر و سنان اول، طاؤس و رباب آخر. (علامه اقبال)

کله چې دې باندې غور وکړل شي چې داشيان دمسلمانانو په معاشره کې څنگه داخل شول؟ اوددې رواج څنگه راغی؟ نو عقل کار پرېږدي، يو طرف ته حضور ﷺ، خلفاء راشدین رضي الله عنهم صحابه کرام رضي الله عنهم اود پخوانۍ زمانې مسلمانانو پاک او مقدس ژوند او هغه معاشره کومې ته به چې ملائکې پخښدي، کومه چې اسلام جوړه

کړې وه، بل طرف ته د سينماگانو، ريډيوگانو او ټي ويانو له وجې زموږ اوسنۍ معاشره، د دواړو پرتله کولونه وروسته داسې ښکاري چې زموږ د اوسنۍ معاشرې اسلامي معاشرې سره هېڅ تعلق نشته، موږ دخپلې معاشرې نه د حضور ﷺ يو يو کار او يو يو سنت رخصت کړی دی او دهغو په ځای باندې مو د شیطاني تعليم اود بې دينۍ کارونو ته رواج ورکړی دی، (الحمد لله اوس هم د الله تعالی داسې ډېر بندگان شته کوم چې د حضور ﷺ په طريقه باندې ډېر مضبوطي سره قائم دي، خودلته خبره د يو څو خلکو نه بلکې د ټولې معاشرې ده، شيطان چې د مسلمانانو د معاشرې د خرابولو له پاره کومې کومې طريقې ايجاد کړي دي، خو کېدای شي ډول اوسازونه، درېډو نغمې، د ټي وي او وي سي اړ، د شيطان په الاتو کې د ټولونه مخکې دي، ددې په ذريعه باندې مسلمان امت ته د گمراه او ملعونو قومونو په لار باندې د تلوتربيت ورکول کيږي، زموږ "مذهب معاشره، دې فلمونو ته د تفريح نوم ورکوي، کاش! دوی ته پته وای چې ددې تفريح له وجې کومې خطرناکې نتيجې پيدا کيږي؟ مسلمانان په دې تفريح کې مشغول کېدو سره پخپله خپل اسلاميت پورې څنگه خدا کوي او دخپل محبوب پيغمبر ﷺ نسبت نه يې څنگه دلوېوشی جوړ کړی دی؟

دې فلمي صنعت سره چې کوم خلک تعلق ساتي، هغوی ټول يوشان نه دي، دوی کې ډېر خلک داسې دي چې دهغوی ضمير هغوی په دې کار نه ملامته کوي او هغوی خپل ځان قصور وار گڼي او هغوی سره دا احساس دی چې هغوی د الله تعالی او د خوږ نبي ﷺ نافرمانی کې مبتلادي، له دې وجې هغوی په دې گناهگار ژوند باندې خفه دي دا هغه خلک دي د کومو په زړونو کې چې د ايمان څه برخه او د انسانيت حس باقي دی، اگر چې د خپل ايمان د کمزوري له وجې هغوی دا گناه نه شي پرېښودلی او ددې گنده ژوند نه د وتلو همت نه شي کولی، خوداهم غنيمت دی چې هغوی خپل حالت صحيح نه گڼي، بلکې دخپلې گناه اعتراف کوي او څه خلک داسې دي چې دهغوی ضمير د ښکاره گناه بالکل گناه نه گڼي او دا د فخر کار گڼلوسره دې ته اړتيا او فن ويلوسره دې باندې ناز کوي او دخپل خيال مطابق دا د انسانيت خدمت گڼي، ددې خلکو حالت دمخکې خلکو په نسبت باندې زيات درحم قابل دی، ځکه چې گناه هنر او کمال گڼل ډېر خطرناک حالت دی، ددې مثال داسې وگڼئ چې يو ناروغ خوهغه دی، کوم ته چې داپته ده چې هغه ناروغ دی او هغه اگر چې بد پرهيزه دی او دهغه بد پرهيزي دهغه ناروغي زياتوي، خو بيا هم هغه ته دخپلې ناروغي پته ده، نواميد کېدای شي چې هغه به دخپل علاج لار ته توجه وکړي، ددې په مقابل کې بل هغه ناروغ دی کوم چې په څه ذهني يادماغي ناروغي کې مبتلادی، او هغه خپل ليونتوب صحت گڼي او کوم خلک چې په مينه او محبت باندې هغه د علاج طرف ته راولي هغه، هغوی پياگلان گڼي دا کس کوم چې خپله ناروغي صحت گڼي او دخپل ځان نه پرته د ټولې دنيا عقل مند خلک احمقان او پياگلان گڼي، دده باره کې ويره ده چې دی به

ددې خوش فهمي دناروغې نه كله هم شفا ونه مومي.

كوم خلك چې فلمي دنياسره تعلق ساتي، دهغوی بنایسته جامو. دهغوی عیش او عشرت، دهغوی دژوند اوچت معیار دحقیقت نه ناخبرخلکوله پاره ډېرکشش لري. زموږ د ځوانانو هغوی ته خواځي او دهغوی په شان دکېدو خواش کوي، دجاموپه شکل صورت کې دهغوی تقلیدکوي. خوکاش! چې څوک دهغوی زړونوکې دننه وگوري، چې هغه څومره وران دي، هغوی ته هرڅه حاصل دي. خو دزړه سکون ورته حاصل نه دی، دغه خلك دزړه سکون او خوشالي حاصلولوله پاره ډېرزیات کوششونه کوي، خودکومې چاېي(کيلي) په ذریعه باندې چې دزړه تالې خلاصیږي. هغه دهغوی نه ورکه شوې ده، یوښکاره لیدونکی کس دهغوی د نعرې "بابرېه عیش کوش! که عالم دوباره نیست، د غبطې قابل گنې. خوچاته چې حقیقت معلوم دی هغوی دهغوی دزړه خفگان اوبې اطمیناني لیدو سره دادعاکوي چې ای الله تعالی داسې زادنمن ته هم مه ورکوه، دکوم جرم چې دنیا کې داسزاوي. سوچ کول پکار دي چې دهغه سزابه دمرگ نه وروسته څنگه وي؟

نن نه څه وخت مخکې به فلمونه په سینماگانو یا خاصو ځایونوکې ښودل کېدل، خوتې وي اووي سې اردگناه جنس دومره عام کړ چې دمسلمانانوهریو کورنه دسینماهاال جوړ شوی دی، په غټو ښارونوکې به چېرته یو خوش قسمته کورداسې وي چې هغه به ددې لعنت نه محفوظ وي. دماشومانو فطرت دلوبو تماشاو داسې قسمه شیانو طرف ته طبعي طور باندې رغیت لرونکی دی اوزموږ دښارونو مهذب اوسیدونکي دې خیال سره ټي وي ضرور کورته راوړي، که چېرې داشی کورکې نه وي، نوبیاماشومان پردیو کورونو ته ځي، ټي وي ساتل د فخر او مباحاتو یوفیشن جوړشوی دی، بل طرف ته دټي وي سوداگرانو د همدردی په طور باندې ټي وي په قسطونو باندې ورکول هم شروع کړي دي چې دهغه له وجې درمیانه طبقې، بلکې دغریبانانوهم حوصله افزایي وشوه او حکومت ددې خلکو دخواش احترام کولو سره نه یوازې دټي وي دبهرنه راغوبستلو اجازه ورکړه، بلکې ځای په ځای یې ټي وي ستیشنې هم قائمې کړې، خوددې حوصله ماتونکي هیڅ څوک نشته، دهمدې نتیجه ده چې نن دټي وي اود ریډیو د گانو نه دالله تعالی کورهم محفوظ نه دی، عامو بسونواو موټرو کې ریکارډنگ قانوني طور باندې منع دی، خودقانون دحفاظت کونکوپه مخکې بسونواو گاهوکې ریکارډنگ کیږي.

دفلمونودې زیاتوالي زموږ نوی نسل بریادکړ، دځوانانو دین او اخلاق اودهغوی صحت اوتوانايي دتفریح دې بت ته قرباني کیږي، ډېرماشومان دوخت نه مخکې ځوانان شي او دهغوی شهواني جذباتوته تحریک ملاوشي، کوم چې هغوی په غیرفطري او غلطو طریقو باندې پوره کولو سره دجنسي ناروغیو ښکارشي، دخام ذهن او شرم له وجې هغوی خپل مور و پلار او خپلوانو ته هم نه شي ویلی، دهغوی مور و پلارهغوی معصوم

گڼلو سره دهغوی نه غافل وي، بیا دښځو بې پردګي، ډول سنگار اود مصنوعي حسن ښکاره کول دې تحریک ته نوره هم ترقي ورکوي، بیا دهلکانواو جینکو ګډوډ تعلیم اودهلکانواو جینکوملایدویاقي پاتې کردار ادا کړی دی، راقم الحروف ته روزانه دخوانانو دپرخطونه ملاویږي، دهغه نه اندازه کیږي چې زموږ معاشرې نه دخوانانوله پاره دوزخ جوړیږي، نن به چېرته یو خوش قسمتیه ځوان وي، چې دهغه صحت به صحیح وي اوهغه به صحیح طریقې سره غټیږي اوهغه به ذهني انتشاراوجنسي خواهشاتونه محفوظ وي، انصاف وکړئ چې دداسې نسل نه ذهني پوهې اوهمت به څه امیدوساتل شي، دکوم چې لس کم سل فیصده خلک دجنسیت په دلدل کې ګیروي، دقوم مشرانوته داچغې وهي درمیان قعر دریا تخته بندم کرده باز میگوئی که دامن ترمکن هشیارباش! کوم کس چې دې حالاتوباندې فکر او عقل سره غوروکړي، نوهغه به فلمي صنعت اودتي وي لعنت ته دنوي نسل دقاتل خطاب کوي.

داخوهغه خطرناک حالات دي، کوم چې زموږ معاشرې او خاص طورباندې ځوانانو باندې خپل اثرکوي، سوال دا پیداکیږي چې ایاددې صورت حال اصلاح کول ضروري نه دي؟ ایا نوي نسل ته ددې طوفان اویلانه خلاصی ورکول زموږ دیني، مذهبي اوقومي فریضه نه ده؟ اوداچې د ماشومانو مور و پلار، معاشره کې د اثر لرونکو حضراتو او دقوم مشرانو دې باره کې څه فرض جوړیږي؟

زماخیال دی چې دپروحضراتوته خوددې قومي اومعاشرتي بدې احساس هم نشته، ددې طبقې په نزدباندې دنفس دلذت په مقابله کې، بل نعمت، نعمت نه دی اونه څه نقصان، نقصان دی، که هغه هرڅومره خطرناک ولې نه وي دهغوی په خیال کې د سترګو، غوږونو او کار روزګار نفساني تقاضې پوره شي، نویا هرڅه صحیح دي.

ځینو حضراتوته ددې پستی اوبدی احساس شته، خود همت اوعزم دکمزوري له وجې هغوی نه یوازې ددې څه علاج کولی شي، بلکې هغوی خپل ځان دې زمانې ته سپارل خیر ګڼي، صاحب! څه وکړو، دې زمانې سره تلل هم پیکاردي، دا فقره په دېرو ژبو باندې ده اودایمان دکمزوري اودهمت اوعزم دکمزوري چغلي خوري، دهغوی په خیال کې ګندګي کې مبتلا کیدل خوږه خبره ده، څوکه معاشره کې ددې رواج عام شي او ګندګي خوړل دشرافت معیارو ګڼل شي، نوخپل ځان دمعاشرې په نظرکې شریف ثابتولوله پاره پخپله هم هغه شغل کې مبتلا کیدل ضروري دي.

ځینې حضرات ترخپل وسه پورې دې نه ځان ساتي، خوهغوی د معاشرې ددې بدې د اصلاح کولو طرف ته توجه نه ورکوي اونه ددې خلاف دخولې خلاصولو ضرورت ګڼي، دهغوی خیال دی چې دا ناروغي بې علاجه ده اوددې په اصلاح کې لګیدل فضول دي، هغوی باندې دمایوسي داسې حالت دی چې هغوی نه پوهیږي چې څه وکړو او څه نه؟

ځينې حضرات ددې د اصلاح له پاره اواز اوچتوي، خود هغوی د اصلاح کوششونه په صحرا يا بشور کې داواز کولو حيثيت لري.

دراقم الحروف خيال دی اگرچې اوبه له ورځ نه اوښتي دي، اگرچې ټوله معاشره دې سيلاب کې مبتلا شوې ده، اگرچې فساد د مايوسي اخري حده رسيدلی دی، خواوس هم زموږ د معاشرې اصلاح ناممکنه نه ده، ځکه چې ددې پروخلکو د خيال دی چې ددې حالاتو اصلاح کيدل پکاردی، له دې وجې ټول فکر کونکي خلک که دې طرف ته توجه وکړي، نوموړې دخپل نوي نسل دپرخلک ددې طوفان نه بچ کولو کې کاميابيدای شو، دې له پاره به موږ ته انفرادي او اجتماعي طور باندې يو څوانقلابي کارونه کول وي:

۱: ټولو مسلمانانو ميندو او پلارانوته به دې خبره ذهن کې ساتل وي چې هغوی خپلو کورونو کې دريدو او ټپي وي گانې اورولوسره او فلمي منظرونه بنودلوسره نه يوازې د دنيا او آخرت لعنت اخلي، بلکې پخپله خپل لاسونو باندې دخپل اولاد مستقبل تباه کوي، که چېرې هغوی په الله تعالی اور رسول ﷺ باندې رښتونی ايمان لري، که چېرې دهغوی د قبر او حشر په حساب کتاب باندې ايمان وي، که چېرې دهغوی خپل اولاد سره مينه وي، نو د الله تعالی له پاره، دلعت داسامان دخپلو کورونو نه وباسئ، که نه هغوی خوبه پخپله باندې مړه شي، خود مرگ نه وروسته به هم ددې گناه وبال هغوی ته قبرونو کې رسيږي.

۲: د معاشرې ټول مشران اود ردلرونکي حضرات ددې خلاف جهاد وکړئ، محلو او کليو کې کميټې جوړې کړئ، هغوی دې خپلې محلې او کلي له دې لعنت نه صفا کولوله پاره اثر کونکې طريقې اختيار کړي او دخپلې علاقې خلک دې له دې نه د بچ ساتلوله پاره کوشش وکړي او حکومت نه دې مطالبه وکړي چې زموږ نوي نسل باندې رحم وکړئ اود نوي نسل د پټ قاتل، اډې دې بند کړل شي.

۳: د ټولونه غټه ډمه داري د حکومت جوړيږي دا اصول منل شوي دي، که چېرې د حکومت د طرف نه دنيا کې رواج پيدا کولو له وجې د ټولونکي کونکو برابر ثواب به د حکومت خلکو ته هم ملاوړيږي او که چېرې د حکومت دڅه کار يامشري له وجې د بدې څه رواج عام شي، نو هغه بدې کونکو برابر به د حکومت خلک هم هغه گناه کې شريک وي، که چېرې د ريدو نغمې، د ټپي وي فلمونه او سازونو محفلونه د ثواب کاردی، نوزه حکومت ته مبارکي ورکوم چې څومره خلک د نيکي او ثواب داکار کوي، دهغوی ټولو په اجراو ثواب کې حکومت شريک دي او که چېرې دا د بدې او لعنت کاردی، نو دې کې هم د حکومت د ټولو خلکو برابر برخه ده، سنيما گانې د حکومت په اجازه باندې خلاصيږي او ريدوان او ټپي ويان د حکومت په اجازه باندې د بهر ملکونو نه راځي او د حکومت په مشري کې دا ادارې کار کوي، کومې چې دخپلو نتيجه په اعتبار باندې دانسانيت قاتلان دي، زه خپل نيکو اود اسلامي مشرانو حکمرانانو نه غوښتنه کوم، چې د الله تعالی له پاره قوم ته ددې لعنتونو نه

خلاصی ورکړئ، که نه دالله تعالی نیول ډېر سخت وي، خاص طور باندې کله چې ملک کې داسلامي نظام بنيادکيښودل کيږي، ضروري ده چې معاشره له دې گڼدونو دصفاکولو اهتمام وکړل شي، که نه کومه معاشره چې دې گڼدگيوکې تر غاړې پورې ډوبه وي، هغې کې داسلامي نظام ترقي کول ممکن نه دي.

۴: عالمانو حضراتو ته خواست دی چې هغوی په خپلو خطبو او وعظونو کې ددې بلا په قباحتونو باندې رڼا واچوي او دټولو جوماتونو ته ددې مضمون غورچاڼي حکومت ته وليږل شي چې پاکستان دې د فلمي صنعت نه پاک کړل شي.

غرض دا چې ددې سيلاب مخې ته بندو هلوله پاره، هغو ټولو خلکو ته مخکې راتلل پکار دي کوم چې پاکستان دالله تعالی دقهر نه بچ کول غواړي.

ويل کيږي چې دزرگونو خلکو روزگار فلمي صنعت سره تعلق ساتي او که چېرې دابند کړل شي، نو داپه زرگونو خلک به بې روزگاره نه شي؟ دخلکو دېې روزگاري مسئله بې شکه ډېره اهم مسئله ده، خو دټولونه مخکې دا کتل پکاردې چې ايا يو څو خلکو ته دروزگار ورکولو په بانه باندې ټول قوم د هلاکت کڼدې ته وغورځول شي؟ اصول دا دي که چېرې ديوکس کاروبار دملک اجتماعي مفادوله پاره نقصان ورکونکی وي، نو هغه ته دکاروبار کولو اجازه نه ورکول کيږي، د ډاکوانو او غلوکارو بار بندولو سره هم دځينو خلکو کاروبار متاثره کيږي، نو ايا موږ ته دغلا او ډاکې کولو اجازه ورکول پکار دي؟ اسمگلنگ هم دزرگونو کسانو پيشه ده، ايا قوم اوملت به دا برداشت کړي؟ دشرابو صنعت او اخيستلو خرڅولو او د چرسو پوډرو کاروبار سره هم دزرگونو خلکو روزگاردی، ايا هغوی ته هم اجازه ورکول پکاردې؟ ددې سوالونو په جواب کې به ټول عقل لرونکي په يوځای اواز کې ووايي کوم خلک دخپل کاروبار له پاره ټولې معاشرې ته نقصان ورکوي، هغوی ته به دڅه بل جائز کاروبار مشوره ورکړل شي، خومعاشرې سره دلوبو کولو اجازه به ورته ور نه کړل شي، بالکل همدغه اصول په فلمي صنعت باندې هم اختيارول پکار دي، که چېرې دادمعاشرې له پاره بدنه گڼل کيږي، نو دادبصيرت او فراست کمزوري ده او که چېرې دادمعاشرې او خاص طور باندې د ځوانانو او نوي نسل له پاره بد گڼل کيږي، نو ددې عام ضرباوجود دا برداشت کول دحکمت او عقل مندي خلاف دي.

کوم خلک چې فلمي صنعت سره تعلق ساتي، هغوی ته څه بل روزگار ورکول کېدای شي، مثلاً سنيماگانې په تجارتي مرکزونو بدله دای شي، که چېرې غور وکړل شي، نو دابه ښکاره شي چې دادفلمونو لوبې ټوکې يوازې دقوم اخلاقي ډانچې نه تباه کوي، بلکې اقتصادي طور باندې هم دملک له پاره خطرناکې دي، کوم افراډي اومادي قوت چې دې فضول او بې فائدې گناهونو کې ضائع کيږي، که چېرې هغه دملک په زرعي، صنعتي، تجارتي اوسائنسي ترقي باندې خرچ شي، نوملک په دې شعبو کې ډېره

ترقي کولی شي، ددې فائده به هغه سره تعلق ساتونکي خلکونه پرته ټول قوم ته رسيږي. غرض دا چې کوم خلک فلمي صنعت سره تعلق ساتي، دهغوی صلاحيتونه داسې روزگار کې استعمالېدای شي، کوم چې ددين، معاشرې اود قوم دوجودله پاره فائده ورکونکي وي

د تصوير حکم

سوال: هم هغه ورځ باندې تاسو د سوال په جواب کې ليکلي و چې تصوير حرام دی اودهغه له پاره تاسو د حضرت مفتي محمد شفيع ديويندي رحمه الله حواله ورکړې وه، پوښتنه دا کول غواړم که چېرې تصوير حرام دی، نو زموږ ملک سره سره نور دې پروا اسلامي ملکونو په کرنسي نوټونو باندې تصويران دي، موږ دغه تصوير والا کرنسي نوټ په جيب کې کيښودوسره لمونځونه کوو، ايا زموږ لمونځ قبلېږي؟

زموږ د ملک اوچت اوچت عالمان سياسي جماعتونو سره تعلق ساتي، هره ورځ په اخبارونو او رسالو کې دهغوی انټرويو راځي، دهغه سره دهغوی تصويران هم چاپ کېږي، خو يو عالم هم اخبار منع نه کړو چې انټرويو چاپ کړه او تصوير مه چاپ کوه.

د حج دوران کې د حج رکنونه هم په ټي وي باندې نېغ په نېغابښودل کېږي، ايا دا هم صحيح نه دی؟ او کتونکي هم گناهگار دي؟ اودا هم يو عکس دی، دغه شان بې شميره شيان دي، کوم چې تاسو ته هم معلوم دی.

جواب: دې سوال کې يوه بنيادي غلطۍ ده، هغه دا چې يو قانون دی او دويم شي دی قانون باندې عمل نه کيدل، زه خود شريعت قانون بيانوم، زما دې سره هيڅ بحث نشته چې قانون باندې کوم حد پورې عمل کېږي او کوم پورې نه؟ رسول الله ﷺ تصوير حرام گرځولی دی او تصوير جوړونکي باندې بې لعنت فرمايلي دي، اوس که چېرې ټوله دنيا ددې قانون خلاف ورزي شروع کړي، نو دې قانون ته خوشرعي طور باندې غلط نه شي ويل کېدای اوقانون ماتونکي به گناهگار وي، کوم خلک چې نوټونو باندې تصويران چاپ کوي، اخبارونو کې تصويران چاپ کوي، د حج فلمونه جوړوي، ايا د رسول الله ﷺ د مقرر شوي قانون په مقابل کې دهغوی څه کاريا قول حجت کېدای شي؟ که چېرې نه، نو دهغوی دحوالي ورکولوڅه معنا شوه؟

ځان پوه کړئ که دپاکستان مشر دی او که د سعودي عرب، سياسي ليډروي او که عالمان مشائخ، د اټول امتيان دي، ددوی قول اوفعل شرعي سندنه دی، چې د رسول الله ﷺ په مقابل کې ددوی حواله ورکړل شي، دوی ټول که چېرې امتي جوړيدوسره د حضور ﷺ په قانون باندې عمل کوي، نو د الله تعالی په نزديکه ورته ثواب ملاوشي او که چېرې بې نه کوي، نو د الله تعالی په دربار کې به د مجرم په حيثيت باندې وړاندې کېږي، بيا الله تعالی که هغه معاف کوي او که سزا ورکوي، بهر حال ديو مجرم قانون ماتول، په

قانون کې نرمې نه پيدا کوي، موږ خلک ډېره سخته غلطي کوو، کله چې د الله تعالی د قانون په مقابله کې د فلانکي فلانکي د عمل حواله ورکوو.

د تصويروالانوټ جيب کې کيښودو سره لمونځ نه ماتېږي، د ډېر سخت ضرورت نه پرته تصويرويستل جائزه دی او د حج فلم جوړول او کتل هم جائزه دی.

د ښځې حکمراني

سوال: دروزنامه جنگ کراچي په اسلامي صفحه باندې د تيرو دريو جمعونه مسلسل (مورخه ۲۷ جنوري، ۳ فروري او ۱۰ فروري ۱۹۸۹ء) د جناب مفتي محمد رفيع عثمانی رحمه الله صاحب يو تاريخي مضمون د "عورت بحیثيت حکمران، په نوم باندې چاپ کيږي. مفتي صاحب دې مضمون کې د قران کریم، احاديثو، امامانو، فقهاوو او عالمانو د قولونو او حالاتو نه دا خبره ثابت کړې ده، چې د يو اسلامي ملک مشر ښځه نه شي کېدای. سياست سره تعلق ساتلونه پرته خالص طور باندې اسلامي عقیده ساتلوسره تاسو نه ددې سوال کولو همت کوم چې داوسني دور حکمران يوه ښځه ده او قران، حديث، عالمانو او فقهاوو ددې مخالفت کړی دی، خو بيا هم پاکستانيانو يوه ښځه خپله مشر جوړه کولوسره د قران او حديث د ښکاره حکمونو خلاف ورزي کړې ده، ايا ټول قوم به د قران او حديث دې حکمونو خلاف ورزي کولو باندې گناهگار وي او ايا ټول قوم ته به ددې عذاب ملاوېږي؟ اوزموږ اوسني اسلامي شعاعرو او فرائضو باندې به خوڅه اثر نه غورزېږي؟

جواب: د الله تعالی، حضور ﷺ اودامت د اجماع او ښکاره فيصلې خلاف ورزي کولو باوجود هم ستاسوپه گناهگار کيدو کې څه شک دی؟ نېغ په نېغه گناه خوپه هغو خلکو باندې ده، چا چې يوه ښځه د حکومت مشر جوړه کړې ده، خوددې وبال به ټول قوم باندې وي د مستدرک حاکم کې صحيح سند سره د حضور ﷺ ارشاد نقل کړی دی:

هَلَكَتِ الرِّجَالُ حِينَ اطَاعَتِ النِّسَاءَ. (مستدرک حاکم، ج ۴، ص ۲۹۱)

ترجمه: هلاک شول سړي کله چې هغوی د ښځې اطاعت وکړي. اوس دا تباهي او هلاکت پاکستان باندې کوم کوم شکلونو کې نازلېږي؟ ددې انتظار وکړئ.

څاروي خصي کول

سوال: د قرباني له پاره چې کومه چيلی ساتل کيږي، هغه خصي کړل شي، يوازې دې نيت باندې چې ښې طريقې سره غټ شي او غوښه هم پکې ډېره وي او خاص طور باندې خرڅونکي خلک يې ډېر خصي کوي، چې په ښه قيمت باندې خرڅ شي، کله يې چې خصي کوي، نو چيلی ډېرې اوچتې اوچتې چغې وهي، نو ايا دا په څاروي باندې ظلم نه دی؟

جواب: د څاروي خصي کول جائز دي او د هغه قرباني هم جائزه ده، د کوم حد پورې چې ممکن

وي کوشش کول پکار دي چې څاروي ته کم تکليف اورسيږي.

ډيره خريل حرام دي

سوال: تاسو ارشاد وفرمايلو چې ډيره غټول واجب دي او هغه کټ کول يا خريل (کله چې د يو مټي نه کمه وي، شرعي طور باندې حرام او کبيره گناه ده).

۱: جناب عالي! ما پاکستان کې دروژې په مياشت کې ډېر حافظان داسې ليدلي دي چې هغوی د تراويح لمونځ ورکوي او ډيره خريي.

۲: د ټولونه اوچت مثال زموږ د حکيم سعيد احمد صاحب همدرد والا الحاج حافظ دی، لس کم سل کاله عمر يې دی، په خپلې رسالې "همدرد صحت، کې اول مضمون قران او دريم حديث وي، پخپله ليکي، ايا هغوی ته دامستله نه ده معلومه؟

۳: دلته درياض مقامي خلکو کې ډېر خلک لږه شان ډيره ساتي او وايي چې دامام شافعي رحمه الله او امام احمد بن حنبل رحمه الله په فقه کې جائزه.

۴: دې مسئلې باندې يوقابل، تعليم يافته چاسره چې د عربي اوقفي ډگر دی، خبرې وکړي، هغوی هم وويل چې وړه ډيره حرامه نه ده.

مهرباني وکړئ، تفصيل سره جواب راکړئ، چې د پاکستان او هندوستان اکثر مسلمانانو دلته راتلوسره ددوی په ډيرې ساتل شروع کړي، ځکه چې عمرې اوحج کولونه وروسته د لمونځ پابندي هم کوي.

جواب: فاسقان دي، دهغوی په اقتدا کې لمونځ کول مکروه تحريمي دي.

۲: دا خبره به حکيم صاحب ته معلومه وي چې هغه ته ددې مسئلې پته شته او که نه؟

۳: دا خلک غلط وايي په يوې فقه کې هم جائزه دي.

۴: هغه سره ډگري دی، که يوازې د ډگرو له وجې علم راتلی، نو د مغرب مستشرقينو سره دهغه نه غټې ډگرې دي، دې موضوع باندې زما وړو کې شان رساله ده "د ډيرې مسئله"، ضرور ولولئ.

د بنځي د پاره معاش گټل

سوال: مورخه ۲۰ جنوري ۱۹۹۲ء روزنامه جنگ کې محترمه سلمي احمد صاحبه د کراچي ستياک ايکسچنج نوی منتخب شوي عهديدارانو په استقباليه کې تقرير کې د سورة نساء د ايت نمبر ۳۱ حواله ورکولوسره وويل چې: بنځه څه گټي هغه دهغه برخه ده اوسړی چې څه گټي، هغه دهغه برخه ده، وروسته بنځوته د کاروبار کولو اجازه شته او قران کريم کې ددې ايت ترجمه داده چې سړيوله پاره دهغوی د عملونو برخه ثابت ده او بنځوله پاره دهغوی د عملونو برخه ثابت ده.

دقران كريم دترجمې چېرته داثابتيږي چې بنځې بنكاره طور باندې كاروبار كولى شي؟ اودهركس په شان بنځوته به هم دهغوى دعملونوبرخه ملاويږي اوسړيوته به هم دهغوى دعملونو برخه ملاويږي، نومحترمه بيگم سلمي صاحبه دكاروبار مفهوم دكوم ځاى نه راويستلو، دې نه مخكې جناب مولانا طاهر القادري صاحب هم دمرحوم جنرل محمد ضياء الحق صاحب دريفرنډم په زمانه كې دخطاب دوران كې هم داسې ترجمه كړې وه، ځكه چې مرحوم هم په هغه زمانه كې پاك پتن شريف كې تقرير كې دبنځوا اجتماع ته خطاب كې هم داترجمه كړې وه چې بنځې كاروبار كولى شي، ددې تائيد كولوباندې مولانا محترم دشوي دمجلس ممبر جوړ كړې شو.

تاسو ته ادب سره خواست دى چې تاسو مهرباني وكړئ،

دپورته ذكرشوي ايت مبارك صحيح ترجمه چاپ كولوسره امت دنوي مسئلې نه بچ كړئ. **جواب:** دلته دوه مسئلې جدا جاداي اوله داچې دبنځې له پاره د معاش دگټلوڅه حكم دى؟ ما ددې مسئلې وضاحت مخكې هم كړى دى، چې اسلام بنيادي طور باندې دمعاش دگټلو بوجه په سړيو باندې اچولى دى اود بنځوخرچې يې دهغوى په ذمه باندې كړي دي، خاص طور باندې دواده نه وروسته دهغوى خوراك خنډاك ذمه داري په سړيو باندې اچول شوې ده اودا يو داسې بنكاره حقيقت دى، چې دې له پاره دليلونه وړاندې كول فضول كاردى، ابلېس چې دمغرب په بنځو باندې كوم غټ ظلم كړى دى، هغه دادى چې دبنځو اود سړيو دبرابري افسوس ناكې نعرې سره يې بنځه دمعاش گټلويه گډاي كې اچولوسره دسړيو بوجه هغې باندې واچولو اود كومو حضراتوچې تاسو ذكر كړى دى دهغوى هم ددې مسلك داعيان دي اوددې له وجې چې كومې خرابي مغربي معاشره كې پيدا شوى دى، هغه ديو مسلمانې معاشرې له پاره دپسڅيدونه بلكه دشرم قابل دى.

اوځينې صورتونو كې بنځوته دسړيو بوجه اوچتول وي، دداسې بنځو دمعاش گټلو باندې مجبوريدل يواضطراري حالت دى اوكه دخپل عزت، عصمت اونسوانيت حفاظت كولو سره كه هغه دشرافت په ذريعه باندې معاش اوگټي، نودهغې اجازه شته.

دويمه مسئله دبيگم صاحبې دقران كريم دايت نه داستدلال ده، ددې باره كې به مختصر طور باندې هم دا ووايم چې ددې ايت دهغې بنځې دعوي سره هيڅ تعلق نشته، بلكې دا ايت دهغې ددعوي نفي كوي، ځكه چې ددې ايت نازلېدل دځينې بنځوپه دې سوال باندې شوى و، چې دهغوى دسړيو برابرول نه دي گيښودل شوي؟ سړيو ته ميراث كې دوه چنډا برخه ملاويږي، حضرت مفتي محمد شفيع رحمه الله په تفسير معارف القرآن كې ليكي:

”دې نه مخكې ايتونو كې دميراث حكمونه تير شوي دي، هغه كې داهم ويل شوي دي چې دمړي په وارثانو كې كه سړي اوبنځې دواړه وي اودمړي سره يې هم شان خپلوي وي، نوسړي ته به دبنځې په مقابل كې دوه چنده برخه ملاويږي، دغه شان نور فضيلتونه

هم د سړيو ثابت دي، حضرت ام سلمه رضي الله عنها يوځل حضور ﷺ ته عرض وکړ چې موږ ته نيم ميراث ملاويږي او نور هم فلانکي فلانکي فرق دی موږ او سړيو کې. مقصديې اعتراض کول نه و، بلکې دهغې خواهش وکړه چې موږ هم د سړيو برابر وو، نو موږ ته به هم د سړيو په شان فضيلتونه حاصل وي، ځينو ښځو دا خواهش ښکاره کړ چې کاش موږ سړي وای، نو موږ به هم د سړيو په شان جهاد کې برخه اخيستله او د جهاد فضيلت به موږ ته هم حاصل و.

يوې ښځې حضور ﷺ ته عرض وکړ، سړيو ته ميراث کې دوه چنده برخه ملاويږي او د ښځې گواهي هم د سړي نيمه ده، نو ايا عبادت او عملونو کې به هم موږ ته نيم ثواب ملاويږي؟ دې باندې دا ايت نازل شو، په کومې کې چې د دواړو قولونو جواب ورکړل شوی دی، د حضرت ام سلمه رضي الله عنها جواب ولا تتمعنوا سره ورکړل شوی دی او دهغې ښځې د قول جواب للرجال نصيب سره ورکړل شوی دی (تفسير معارف القرآن ص ۳۸۸ ج ۲). خلاصه دا چې ايت شريف کې ويل شوي دي چې د سړيو او ښځو خاصيتونه جدا جدا دي، او دهغوی دکوشش او عمل ميدان هم جدا جلدی، د ښځو د سړيو او د سړيو د ښځو خپلو کې څه مقابله ده؟ ددې خواهش هم نه دي کول پکار، د قيامت په ورځ به هرکس دهغه دکوشش او عمل نتيجه ملاويږي، سړيو ته به دهغوی دمحنت او ښځو ته به دهغوی د محنت، که سړي وي او که ښځه، څوک به هم دهغوی دمحنت دنتيجه نه شي محرومولى. بېگم صاحبې چې ددې ايت نه څه مطلب اخيستل غوښتی دی هغه دادی چې د سړيو دنياوي گټه به هغوی ته ملاويږي او د ښځو هغې کې هيڅ حق نشته او د ښځو محنت مزدوري دهغوی ده، د سړيو هغې کې هيڅ حق نشته، که چېرې دامضمون صحيح وي، نو د دين يو عدالت به هم د ښځې دخوراک څښاک ذمه داري په سړي باندې نه اچوله او عدالتونو کې چې د خوراک څښاک باره کې څومره کيسونه دي، هغه ټول خارجول پکاردې، چې د بېگم صاحبې دتفسير مطابق دسړي گټه دسړي له پاره ده او د ښځې په هغې کې هيڅ حق نشته. استغفر الله! حيرانتيا ده چې داسې ښکاره خبره دخلکوپه عقل کې نه راځي.

ماشوم که چېرې لاندې راتلو سره مرشي

سوال: زموږ د علاقې ښځې د شپې بچي ځان سره په يوې بستري کې اوده کوي، څه داسې واقعات شوي دي چې د ښځو د بچي اکثر د شپې په خوب کې دهغوی لاندې کېدوله وجې مړه شي، نوددې ځای خلک هغه ښځې دوه مياشتې مسلسل روژې نيولو باندې مجبوروي، دلته موږ ډېرو عالمانو ته دې باره کې وپښتې وکړې، خود صحيح جواب نه محروم یم، له دې وجې تاسو ته دې باره کې صحيح جواب اورا هڼمايي ضرورت دی.

جواب: که چېرې د ښځې نه لاندې کېدوله وجې ماشوم مړ شي، نو دا "قتل خطا" دی او د

خطا دقتل حکم قران کریم کې منصوص دی، چې یوڅو به دیت واجب وي، کوم به چې د قبیلې خلک دښخې نه دمقتول خپلوانوته ورکوي. دویم دا چې دقاتل په ذمه به دوه میاشتنې مسلسل روژې نیول لازم وي. داسې ښځوباندې دوه میاشتنې مسلسل روژې نیول لازم دي.

د لسړي او ښځې په لمونځ کې فرض

سوال: ایا د لسړي او ښځې په لمونځ کې فرق شته؟ مثلاً ښځه په سینه باندې لاسونه تړي او سړی یې په نوم باندې، نبي کریم ﷺ داسې فرمایلي دي چې لمونځ داسې کوي؟ که چېرې فرمایلي دي، نو د کوم حدیث نه ثابت دي؟ که سړی په سینه باندې لاسونه وتړي، نو دهغه لمونځ به نه کیږي؟ اود سعودي کې خلک حنبلي او ټول ښځې اوسړي په سینه باندې لاسونه تړي، او شوافع هم په سینه باندې لاسونه تړي، نو ایا دا غلط دي؟

جواب: دښځو اوسړیو په حکمونو کې بې شمیره فرقونه دي، دښځې سترجدادی اود سړي جدا، دغه شان ددوی په نورو مسئلو کې هم دبرزیات فرق دی او هغه ټولې دقران او حدیث نه اخستل شوي دي.

سوال: رکوع کولو وخت کې اوركوع نه پاسیدوسره رفع یدین کوي، دا د حدیث نه ثابت دي او که نه؟ او که چېرې منع دي، نو کوم صحیح حدیث کې دی؟ څنگه چې خلک وایي چې خلکو به بتان راوړل او وروسته بیا رفع یدین منع کړل شول چې اوس مه کوي اوچت اواز باندې امین ویل کله منع شوي دي؟ خلک وایي چې وروسته نه به خلک دلمونځ نه تختیدل له دي وجې حضور ﷺ حکم وکړ چې امین په اوچت اواز باندې وایي او وروسته بیا منع کړل شول، نو د صحیح حدیث نه بیان کړئ چې دا کله منع کړل شوی دی؟

مونږ دڅلور پنځو کسانو نه پوښتنه وکړه، زه یو جاهل سړی یم، خویقین یوازې په قران او حدیث باندې لرم، له دې وجې تفصیلي مکمل جواب راکړئ، زه تاسو ته دخپل رب واسطه درکوم او که تاسو دخپلې مورې څښکلي وي، نو زموږ ددې سوالونو جواب ضرور راکړئ.

جواب: درفع یدین او ترک یدین دواړو احادیث موجود دي اود صحابه کرامو رضي الله عنهم او تابعینو حضراتو عمل هم ثابت دی، دغه شان دامین مسئله کې هم دواړه قسمه احادیث موجود دي او د صحابه کرامو او تابعینو عمل هم، کوم اختلاف چې دې هغه په دې کې دې چې دواړو کې کوم صورت افضل دی؟

جواب خوما عرض کړ، خوددې سوال په جواب باندې پوهیدو له پاره هم دعلم ضرورت دي، که چېرې تاسو دالله تعالی واسطه اود موردپیو ذکر نه وای کړی، نو بیا به هم ماجواب درکولو، ایا زه تاسو نه دپوښتنه کویې شم چې دالله تعالی واسطه ورکول اودچا

د مور دپښو ذکر کول په کوم حديث کې راغلی دی؟ او ايا په احاديثو کې يوازې درفع يدين او امين مسئله ده، دانساني اخلاقو باره کې پکې هيڅ هم نه دي راغلي؟

د اصل سوري مفهوم

سوال: د فقهاء کرام رحمۃ الله عليهم اجمعين يو عبارت دی، بلوغ ظل کل شئ سوی فی زوال، ددې څه مطلب دی؟ اوددې استثناء نه څه مراد دي؟

جواب: دنصف النهار په وخت کې چې ديو شى کوم سوری وي، هغه ته اصل سوری ويل کيږي، مثل اول او مثل دوم حساب کولو سره اصلي سوری مستثنی کېدای شي، مثلاً دنصف النهار په وخت کې ديو شى سوری يوقدم و، نودم مثل اول ختميدونه وروسته به دهغه شى سوری دم مثل سره يوقدم شميرل کيږي.

اذان نه مخکې درود او سلام لوستلو شرعي حيثيت

سوال: څو ورځې مخکې زما يو کس سره په دې خبره باندې بحث وشو، چې اذان نه مخکې رواج شوی درود او سلام کوم چې نن سبا ډېر زيات عام شوی دی، دابدعت دی او که نه، زما موقف داو چې اذان نه مخکې چونکې د حضور ﷺ په زمانه کې درود او سلام چونکه د حضور ﷺ او صحابه کرامو رضی الله عنه ثابت نه دي، په دې وجه باندې دابدعت دی، اود سنت خلاف دی، او هغه سړی وويل چې دا درود او سلام بدعت دی، خو بڼه بدعت دی، اوددې کونکي ته به اجر او ثواب ورکول کيږي اود خپل موقف دوضاحت له پاره هغه د درمختار اوددفعې دڅه کتابونو اود ديو بند دځينو عالمانو عبارتونه مثلاً: د مولانا عبدالشکور لکهنوي رحمه الله د کتاب "علم الفقه" په حواله باندې وويل چې دې بزرگانو هم دې صلوٰه او سلام ته بڼه بدعت ويلي دي، او ددې کول يې دا اجر او ثواب ذريعه ليکلې ده، له دې نه پرته هغه داهم وويل چې مدارس عربيې وغيره هم د نبی کریم ﷺ او صحابه کرامو رضی الله عنه په زمانه کې نه وې، نو داهم بدعت دي، بيا تاسو مدرسي وغيره ولې جوړوئ، مهرباني وکړئ تاسو ددې يو څو خبرو جواب راکولو سره زما او زما دڅه دوستانو پريشانۍ لرې کړئ، الله تعالی دې تاسو ته اجر درکړي.

جواب: درمختار کې اذان نه مخکې د صلوٰه او سلام ذکر نشته، بلکې اذان نه وروسته ذکر دی، د درمختار عبارت ترجمه ده:

فانده: اذان نه وروسته سلام ويل ربيع الاخر کې په ۷۸۱ هـ کې د سوموار په شپه باندې د ماخوستن اذان نه وروسته ايجاد شو، بيا د جمعي په ورځ، بيا لس کاله د ماښام نه پرته ټولو مونځونو کې، بيا ماښام کې دوه ځله اوداښه بدعت دی. خو محشي دې ته ناقابل التفات ويلي دي، کوم څيز چې د حضور ﷺ نه اته سوه

کاله وروسته ايجاد شوی وي هغه دين کې څنگه داخليدای شي؟
غرض داچې ددرمختارحواله خو هغه بالکل غلطه ورکړې ده، اود مولانا عبدالشکور لکهنوي رحمه الله کتاب ”علم الفقه، ماسره نشته. هغه ته ووايئ چې دهغې فوتوستيت ماته راوليږي.

حضور ﷺ سره به هيڅ نه پاتې کيدل

سوال: يو طرف ته خودحضور ﷺ دغريبې اولورې په سوونوواقعات او احاديث موجوددي اوبل طرف ته په کتابونوکې دډېر زيات سامان مثلاً دپريش غلامان، سل چيلۍ، اسونه، خچر، اوبنې اوداسې نور... دحضور ﷺ ملکيت ښودل شوي دي، دابن قيم په زادالمعاد اود مولانا تهانوي رحمه الله په نشرالطيب کې ددې پوره تفصيل دی، دا اختلاف څنگه ختميدای شي؟

جواب: حضور ﷺ سره به هيڅ شی نه پاتې کېدل، هرڅه به ډېرزيات راتلل، خو هماغه به تلل هم، زادالمعاديانشرالطيب کې ددې شيانو فهرست دی، کوم چې وخت په وخت دحضور ﷺ په ملکيت کې و، داته چې هروخت به ورسره و.

سوال: طبقات ابن سعید کې دي چې حضور ﷺ به يو خصي گډ دټول امت اودخپل ال اولاد له لوري قرباني کاو، دې نه معلوميزي چې هريوکس به قرباني نه کوله.

جواب: قرباني به يې کوله، الفاظ خوماته يادنه دي، تر کومه حدپورې چې ماته ياددي، يوگډ حضور ﷺ قرباني کړ اوويې فرمايل چې دا زمادامت دهغو خلکوله لوري نه دی کوم چې قرباني نه شي کولی، مشکات شريف ص ۱۲۷ کې دمسلم په روايت باندې دحضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چې حضور ﷺ گډ ذبح کړ اوويې فرمايل چې اي الله! قبول يې کړه، دمحمد دطرف نه اودمحمد د اولاد دطرف نه اود محمد دامت له طرف نه، يوگډ کې دوه کسان هم نه شي شريکېدای له دې وجې دنتيجه اخيستل چې هريوکس به قرباني نه کوله، صحيح نه ده.

د عذرله وجې دعوت نه قبول سنت پريښودل نه دي

سوال: ديو مسلمان دطعام دعوت پرته دڅه شرعي عذر نه قبول څنگه دي؟ حضور ﷺ نه دچادعوت نه قبول ثابت نه دي، بلکې حضور ﷺ به په دعوت باندې خوشالېدو، يودعوت کې حضرت عائشه رضي الله عنها په اصرار کولوباندې شريکه کړه، ديونائي دعوت قبول هم دحضور ﷺ نه ثابت دي.

جواب: ددعوت قبول هم دمسلمان په حقونوکې يو حق دی، له دې وجې دعذر نه پرته نه دی پريښودل پکار، خو مختلف قسمه عذر کېدای شي، که چېرې څوک دڅه عذرله وجې

معذرت وغواړي، نو هغه به معذوروې، سنت پرېښودونکي به نه وي.

د کوهي يا د سرک ثواب بښل

سوال: تاسو فرمايل چې بحث ختم، له دې وجې به زه د حکم خلاف نه کوم، خوددې جواب به ستاسوپه ذمه وي چې دودۍ يوازې غريبانانو باندې خوړلوسره ثواب بښل کېدای شي؟ نو خلک چې د ثواب بښلوله پاره کوم سرکونه جوړوي، کوهيان کني، دسوري له پاره ونې لگوي، نو ايا هغه هم يوازې غريبانانوله پاره پکار دي، چې ثواب وبښل شي يا چې هر څوک فقير او غني دې نه فائده واخلي، نو ثواب به ورته حاصلېږي؟

جواب: داد رفاه عامه کارونه دي او صدقه جاريه ده او د صدقه جاريې ثواب منصوص دی.

په خاصو شپوکې رڼاگانې کول او جنډې لکول

سوال: آيا د اوو ويشتمي روزې په شپه باندې اود دولسم ربيع الاول په شپه باندې د رڼاگانو او جنډو انتظام کول د ثواب کار دی؟

جواب: په خاصو شپو باندې د ضرورت نه زياتې رڼاگانې کولونه فقهاوو بدعت او فضول خرجي ويلي دي.

مشروباتو باندې دم کول

سوال: د يو څو مسئلو حل د قران او حديث په رڼا کې مطلوب دی. يو کتاب مې له نظره تير شو چې په هغه کې د حديث مبارک و، ابو سعيد خدری رضي الله عنه روايت کوي چې نبي کریم ﷺ د خښلوشي ته پوکي ورکولونه منع فرمايلي ده. (ترمذي) اوس مسئله داده چې په اوبو باندې څه ايت مبارک ويل اودم له پاره پوکي وهل کيږي دغه شان اوبو ته پوکي ورکول او هغه اوبو خښل جائز دي او که نه؟

جواب: په اوبو باندې دم ممانعت نشته، د ساه اخيستلو ممانعت دی، والله اعلم.

د يتيمانو ماشومانو د پالنې حق

سوال: زما درې لوڼه اودوه زامن دي اوزما خاوندوفات شوی دی، تيره مياشت زما کشر زوی په عمان کې داوړدې ناروغۍ نه وروسته په عمان کې وفات شو، دهغه نه دوه زامن او يوه لور پاتې شول، دهغه ښځې ماشومان د ځان سره سيالکوټ ته بوتلل اوزه دخپل مشر زوی سره په عمان کې اوسېږم اودوی زما مشر زوی ډېر ايسار کړل مگر هغې خپل درې واره ماشومان او خپل ټول سامان وغيره يووړ، زما مرحوم زوی دخپلې ښځې په نامه په سيالکوټ کې يو کور جوړ کړی و اودهغه ښځه دلته په سکول کې سبق ښي، زما د کونډې اينگور د احق جوړېږي چې هغه دې ځان ته اوسېږي، هرکله چې زما زوی وايي چې هغه دا

او ددې ماشومان په خپل کور کې ساتلی شي اودهغې ټولې خرچې هم برداشت کولی شي او ډېر په ښه طريقې سره دهغوی خصمانه کولی شي، دا یادلری چې زما د مشر زوی هم شپږ ماشومان دي.

سوال: زما د کونډې اینګورپه کور باندې څه حق دی؟

جواب: که ستا مرحوم زوی هغه مکان دخپلې ښځې په نامه کړې وي، نو هغه مکان هم دهغې دی او په هغې کې د بل هیچا حق نشته.

سوال: زما مرحوم زوی ته دلته د سرکار له طرف نه ډېرې پیسې ملا وشولې، په هغو روپیو کې زما او زما د دریو لوڼو او زما د مشر زوی څومره حق جوړیږي؟

جواب: په دغه روپیو کې (اود مرحوم په تمام ترکه کې) ستا (یعنې د مرحوم دموربي بي) شپږمه برخه ده اود کونډې اتمه برخه ده او پاتې تمام مال د مرحوم د بچيودی، چې بچي یې وي، نو د مرحوم دورور او خویندو هیڅ حق نشته.

سوال: که د عدت پوره کیدونه وروسته زما د زوی ښځه بل واده کوي، نو زما د زوی ماشومان به څوک پالي؟ زه خو ډېره ضعیفه یم او څه د امدني ذریعه مې هم نشته.

جواب: که کونډه داسې ځای کې واده کوي چې د بچيوله پاره نامحرم وي، نو هغې ته به د ماشومانو د پالنې حق نه وي، بلکې دنیا، د ترور، ... علی الترتیب حق به وي.

سوال: ایا زما مشر زوی د ماشومان ترې غوښتی شي؟

جواب: د جینکو د پیغلیدو نه وروسته او د هلکانو د اوو کالو عمر پوره کیدو نه وروسته اخستی شي.

سوال: زما د مرحوم زوی د ماشومانو او خپله ټوله خرچه کونډه په خپله برداشت کوي او وایي چې زما د مرحوم خاوند دروڼو او خویندو هیڅ حق نشته.

جواب: مادرته پورته لیکلي دي چې د مرحوم په مال کې دورور او خویندو هیڅ حق نشته، د مور شپږمه برخه ده اود کونډې اتمه برخه او پاتې ټول مال د یتیمانودی، څوک هم چې دا

خوري د اور سکروټې به خوري.

یادونه: د ماشومانو د مال ساتنه دهغوی د مشر تره په ذمه دی مگر هغه دې په خپله نه خوري، بلکې په ماشومانو دې خرچ کړي.

د کنټیکټ لینسز په صورت کې داوداسه مسائل

سوال: نن سبا د چشمو (عینکو) په ځای د کنټیکټ لینسز استعمال ډېر عام شوی دی، کنټیکټ لینسز په سترګه کې دننه (د ګول تورې برخې له پاسه) لګول کیږي دادپلاستیک په ګول شکل کې وي اود سترګې هغه برخه باندې خورشي اوبیاددې د لګولونه وروسته دنظر

د عينكو د لگولو ضرورت نه پاتې كيږي، دا ترانس پيرنټ يعنې شفاف وي او په مختلفو رنگونو كې ملاويږي پوښتنه داده مولانا صاحب! چې ايا د لينسز په سترگو كې د موجودگي په دوران كې كه د لمانځه له پاره اودس وركړل شي، نو ايا هغه به صحيح وي؟ (د لينسز لگولونه وروسته مخ لاس وينځل كېدای شي، مهرباني وكړئ او د اسلامي نقطه نظر او قواعد او ضوابطو مطابق راته ووايئ چې ايا اودس به صحيح وي او كه نه؟ دويمه خبره داده چې په روژه كې ددې لگولوسره څه نقصان خو نشته؟ دروژې د ماتيدو يا مكروه كيدو لپړ شان هم احتمال خوندته؟

جواب: دې سره په اودس او غسل باندې هيڅ اثر نه پريوځي اونه ورسره په روژه كې څه كراهت راځي.

ايا زه په ژوند كې وصيت كولى شم

سوال: زما اراده ده چې د سنت مطابق په خپل ژوند كې وصيت وكړم زما يوازې يوه لور ده، بل څه اولاد مې نشته اوموږ څلور وروڼه يو او پنځه خويندې مودي گومې چې ټولې واده شوي دي زموږ د څلور وواړو وروڼو گټه جدا جاده اود پلار له طرف نه ميراث مويوه باراني ځمكه ده چې تراوسه پورې تقسيم شوې نه ده، پاتې هر كس په خپله گټه دكان يا مكان وغيره اخيستی دی كوم چې هريو په خپل نامه كړي دي اوزماد خپلې گټې دوه دكانونه اور هاشي مكان دی، په يو كې زه په خپله اوسېږم اودويم مكان مې په كرايه باندې وركړی دی اويوه داوړو ژرنده ده، د كومې قيمت چې تقريبا يولاك شل زره روپۍ دی اوس زما خيال دی چې زه يو دكان دخپلې لوراوښځې په نامه كړم اودويم دكان او ژرنده اومكان كوم چې مې په كرايه وركړی دی په باره كې دخدای له پاره وصيت وكړم چې كوم جومات، مدرسه ته دهغې د خرڅولونه وروسته دهغه قيمت وركړل شي او زما د باقې ځمكې برخه دې زما وروڼو او خويندو ته ملاوشي ځكه چې زما زوی وغيره نشته څوك به وروسته زماله پاره دعاوغيره وكړي، ددې وجې نه اوس زما په زړه كې فكروي چې زه دخپل تمام جائداد وصيت وكړم اوددې دنيانه لار شم اوتمام جائداد دالله تعالى ددين له پاره وقف كړم كومه چې صدقه جاريه جوړه شي اومادعالم نه دوصيت دمستلې په باره كې پوښتنه كړې وه، هغه راته وويل چې: ته په خپل ژوند باندې خپل جائداد خرڅولی شې او په څه ديني مدرسه كې ولگو، ځكه چې دنن سبا وروڼه وصيت وغيره نه پوره كوي ددې وجې نه ته په خپل ژوند كې داكار وكړه، خومولانا صاحب! دنن سبا حالات اجازه نه وركوي ځكه چې دازما د لسو كلنو گټه ده اوبله څه ذريعه هم نشته چې په هغه سره خپل ژوند تيركړم اومزدوري هم كولى نه شم ځمكه وغيره هم باراني ده اوڅه باور پرې نشته كه زه هغه په خپل ژوند كې خرڅه كړم اوصدقه كړم، نودمحتاجي ويړه راسره ده اوس زما عمر څلوېښت دوه څلوېښت

کاله دی، تاسو مهرباني وکړئ اوزمارهنمايي وکړئ چې څه وکړم؟ او پاتې زما دورونو وغیره هم الحمد لله ښه حالت دی، محتاج نه دي، صاحب دولت دي، که زه بل څوک خپل وکیل جوړ کړم چې ته زما د مرگ نه وروسته داهرڅه خرڅ کړه او په ديني کارونو کې يې ولگوه يا څوک عالم دين خپل وکیل جوړ کړم، نوڅنگه به وي؟ ځکه چې په وارثانو باندې مې باورنشته چې هغوی به په خپل لالچ کې وصيت پوره نه کړي، ددې وجې نه تاسو زما جائداد تقسيم کړئ او دوصيت په باره کې راته ووايئ زه به ستاسو ډېر شکر گزاريم زما وارثان دادي: څلور وروڼه، پنځه خويندې، يوه لور، ښځه او زما موربي بي.

جواب: ستاسو دخط په جواب کې څو ضروري مسائل ذکرکوم:

۱: تاسو دخپل صحت په زمانه کې څه دوکان يا مکان ښځې يا لورته هبه کولی شئ، نودا شرعا جائز دي مکان يا دوکان دهغوی په نامه کړئ او هغوی ته يې حواله کړئ.

۲: دا وصيت کول جائز دي چې زما دمرگ نه وروسته دې دومره مال جو ماتونو او مدرسو ته ورکړل شي.

۳: وصيت يوازې دمال په دريمه برخه کې جائز دی، ددې نه دزيات وصيت دوارثانو د اجازې نه پرته صحيح نه دی، که چا ددريمې برخې نه دزياتې وصيت وکړ، نو دمال دريمه برخه کې به وصيت نافذ يږي ددې نه دزيات به دوارثانو داجازې نه پرته نه نافذ کېږي.

۴: که چاسره ويړه وي چې وارث دهغه وصيت پوره نه کړي، نو هغه له پکار دي چې هغه داسې دوه کسان کوم چې متقيان او پرهيزگار هم وي او په مسائلو باندې هم پوه يږي، ددې وصيت دپوره کولو ذمه وار جوړ کړي او وصيت دې وليکي او په هغه دې گواه مقرر کړي او دگواهانو په وړاندې دې دا وصيت هغوی ته حواله کړي.

۵: دوفات په وخت کې چې ته دخومره جائداد مالک يې په هغې کې به په دريمه برخه کې وصيت نافذ يږي او دپاتې شوي مال په دريو کې به داسې برخې وي:

۱: دښځې اته برخه ۲: دمور شپږمه برخه ۳: دلور نيمه برخه ۴: پاتې په به په وروڼو خويندو کې داسې تقسيم يږي چې ورورته به دخورنه دوچنده برخه ملا ويږي.

دوهم علاج

سوال: زه دبي اے زده کونکې يم، زموږ کور لږ شان ښيي دی، لمونځ تقريبا ټول خلک کوي، خودکله نه چې مال مونځ شروع کړی دی په مزه مزه داسې شوې يم چې که چاسره مې پښه ولگيږي، نو فوراً يې ووينځم، که چاسره رانه جارو ولگيږي، نو فوراً يې ووينځم، که د کمرې دپاکولو له پاره لمده جامه په کمره کې لگيږي، نوزه دهغې نه ځان ساتم، دڅاڅکونه خو ځان داسې ساتم لکه څنگه چې بنده داوړنه ځان ساتي، که اوبه په حمکه باندې پريوتلې او زما جامو څاڅکي ورغلل، نو پايڅې وينځم، چې هروخت مې پايڅې لمدې

وي، ځكه چې زموږ كوروړوكى دى، اخر تركومې پورې بنده په كمره كې پاتې كېداى شي؟ بس دغه زما حالت دى، چې دهغه له وجې كورواله ماته ذهني مريضه اودوهم مريضې په نامه يادوي، چې دهغې په وجه ماته سخت تكليف رارسيدوي اوزه سوچ كوم چې بيا به داسې نه كوم، خوبياهم داسې كولى نه شم، خيال راځي كه جامې مې ناپاكې شوي وي، نو لمونځ به مې ونه شي كورواله ماهروخت په اوبوكې دننوتلونه منع كوي چې دهغه له وجې اوس ماته ايگزيماهم شوې ده، خوزه وايم چې په ماباندې دهېڅ قسمه څاڅكى نه پرې وځي، دكوروالا وايي چې زموږ په كور كې څوك ماشوم نشته چې دهغه دمتيازو وغيره سره به ستا جامې ناپاكې شي، كله كله چې په دې خبرو باندې زه اورتل شم، نوزره مې غواړي چې ببخې لمونځ پرېږدم اوددې شيانونه ځان خلاص كړم، خوزه مې نه مني او لمونځ په هېڅ حالت كې پرېښوداى نه شم، تاسو زما د سوال زړ تر زړه جواب راکړئ چې ددې ذهني اذيت نه خلاصى ملاوشي.

جواب: لورې! په يوه خبره پوه شه، كه دپاكي اوناپاكي مسئله دومره گرانه وي، څومره چې تاپه ځان باندې اچولې ده، نوددنيا كارخانه به بنده شوې وه، ستاپه شان به هر كس بس پايڅو وينځلو باندې لگيدلى و، داناته دوهم مرض دى ددې علاج ډېراسان دى اوهغه دادى چې د كومو شيانونه تاته دناپاكي فكر لگيدلى وي، دهغو هېڅ پرواه مه كوه او كله چې ستا شيطان تاته داسې ووايي چې څاڅكي ناپاكه وو، نوشيطان ته وايه چې: ته غلط وايې زه ستا خبره نه منم كه تريوې مياشتې پورې دې زما په ويناباندې عمل وكړ، نوان شاء الله ددې وهم دمرض نه به درته دهميشه له پاره نجات ملاوشي.

ايا نابالغه ماشوما نوته دشعور راتلو پورې دلما نځه ويلونه دي پكار

سوال: بې شكه الله تعالى معاف كونكى دى، خوڅه خلك خپل نابالغه بچيوته دلمونځ حكم له دې وجې نه كوي چې ماشومان دزړه نه لمونځ نه كوي، نودزور اوزبردستى كولوڅه فائده ده؟ كله چې پكې پخپله باندې عقل پيدا شي لمونځ كول به شروع كړي، ايا داسې ويل صحيح دي؟ اوهغوى پخپله باندې دلمونځ پابند دي.

جواب: دحضور ﷺ ارشاد به مواوريدلى وي چې خپلو بچيوته دلمونځ حكم كوى كله چې هغوى د اووكلنو شي اوبيا پرې په وهلو باندې لمونځ كوى كله چې هغوى د لسو كلنو شي، ددې حديث نه معلومه شوه چې د زور زبردستى كولوهم فائده شته، چې ددې له وجې به ماشومان دلمونځ كولوعادت شي او كوم حضرات چې دافرمايي چې: كله هغوى كې شعور پيدا شي نو پخپله به يې كوي، دهغوى دا خبره د يوڅو جوهاتو په وجه باندې غلطه ده: اول: دادنبى كريم ﷺ دارشاد خلاف دى.

دويم: دنياوي كارونو او تعليم كې دغه خلك خپل بچى ازاد نه پرېږدي، چې كله به دوى كې

عقل پيدا شي، نو پخپله به يې شروع کړي، نو معلومه شوه چې دا قول د دين نه د بې پروايي له وجې دی.

دریم: کله چې ماشومان د شعور نه مخکې د لمونځ پابنده کړل شي، نود شعور راتلونو وروسته به هم پابندي نه کوي.

څلورم: ماشومان که د شعور راتلونو وروسته د لمونځ پابندوي او که نه، خو موږ و پلار به په خپل فرائضو کې د کوتاهي له وجې گناهگاروي.

ایا د دنیا اخري سرشته کوم ځای به چې دا ختمیږي

سوال: زما مسئله داده چې د دنیا څه اخري حدشته، چې هغه باندې به دنیا ختمیږي یا نشته؟

جواب: د دنیا اخري حد قیامت دی، خود قیامت وخت معلوم نه دی، د قیامت په نښو کې وړې نښې ښکاره شوي دي، په غیو نښو کې د حضرت مهدي رضي الله عنه ښکاره کیدل دي، دهغه په زمانه کې به د جال هم ښکاره شي، دهغه د قتلولو له پاره به حضرت عیسی علیه السلام د اسمان نه نازل شي، دهغه د وفات نه وروسته به دنیا کې حالات گډوډ شي او د قیامت غټې غټې نښې به ښکاره کېدل شروع شي، تردې چې څه وخت وروسته به د قیامت شپیلې ووهل شي.

د هر طرف نه پریشان انسان ته بد نصیب ویل کیدای شي

سوال: یو انسان چې هغه ته دخپل قسمت په هریوه موقع باندې شکست وي، یعنې یو کس غریب او مفلس هم وي، د علم شوق یې وي، خو علم ورته نصیب نه شي، خوشالي کمې وي، غمونه زیات وي، ناروغۍ دهغه سوری جوړشوی وي، موږ و پلار او وروڼو خویندو په موجودگۍ کې د محبت محروم وي، خپلوان هم ورسره ملاویدل نه خوښوي، محنت ډېر کوي او فائده ورته کمه ملاوېږي، ایا داسې انسان دې ویلو باندې مجبوروي چې: یا الله! څنگه چې زه بد قسمته یم داسې بل څوک نه کړې، دهغه الفاظ دهغه په حق کې څنگه دي؟ او که چېرې هغه په خپل تقدیر باندې صبر کوي او صبر ورته نه راځي، نو څه کول پکار دي؟

جواب: انسان باندې چې کوم بد حالات راځي هغې کې زیات دانسان د اعمالو له وجې وي، هغو کې الله تعالی نه گيله کول ښکاره خبره ده چې فضول کاردی، انسان ته خپل عملونه صحیح کول پکار دي او کوم کارونه چې غیر اختیاري طور باندې راځي، هغو کې د الله تعالی خپل څه غرض نه وي، بلکې د بنده مصلحت پکې وي، هغو کې دې سوچ کولو سره صبر کول پکار دي چې دې کې به د الله تعالی د طرفه زما له پاره څه بهتري وي، دې سره چې الله تعالی کوم بې شمیره نعمتونه ورکړي دهغو سوچ کول هم پکار دي او الحمد لله علی کل حال ویل پکار دي.

د ماشوموالي د غلطيو اوس څه علاج دی

سوال: د سلام نه وروسته عرض دی چې ستاسو لیک راته ورسېد، لوستلو سره مې زړه ته اطمینان حاصل شو او اوس زه خپل ځان یو کامیاب انسان گڼم، ځکه چې تاسو ماته دهغه دردناک حالاتونه دخلاصي وعده راکړې ده، زه به ټول ژوند ستاسو احسان منونکې یم، ستاسو دا عظیم احسان به زه ټول عمر نه هیروم، ماته هدايات راکړئ چې زه خپل ژوند نور کامیاب څنگه جوړ کړم؟ زما په تاسو باندې مکمل اعتماد دی، ځکه چې تاسو زما لپاره د فرېنتې په شان انسان یئ.

جواب: السلام علیکم! ستاسو علاج په دې یو څو خبرو کې دی:

- ۱ :: نابالغي کې چې څه شوي دي هغو باندې تاسو سره هیڅ مواخذه نشته، تاسو د نن نه خپل ځان بالکل پاک او معصوم گڼئ (یعنې د نابالغي په اعتبار).
- ۲ :: تاسو چې په کومو گندگیو کې مبتلا وئ، هغو کې یوه هم بې علاجه نشته، د نن نه تاسو مایوسئ پرېږدئ او د خود اعتمادی طرف ته قدم اوچت کړئ.
- ۳ :: د الله تعالی یو بزرگ بنده سره خپل تعلق جوړ کړئ او خپل هرحال هغه ته بیانوئ او دهغه په مشوره باندې عمل کوئ.
- ۴ :: د ټولې دنیاد فکرونو نه بې فکره اوسیدو سره خپل کار کې مشغول شئ، د څه ناکامي یا شکست خیال ذهن ته مه راولئ.

حضور ﷺ دمکې د فتح کېدو نه وروسته مکه خپل وطن ولې جوړ نه کړ

سوال: حضور ﷺ د مدینې طرف ته هجرت وکړ، خو کله چې د فاتح په حیثیت باندې مکې ته داخل شو، نو هلته یې مستقل طور باندې قیام ولې ونه کړ؟

جواب: مهاجر له پاره خپل اول وطن اختیارول جائز نه دي، که نه هجرت یې باطلیږي.

❖ د اوداسه مسائل ❖

د غسل نه مخکې د اودس کولو تفصيل

سوال: د یو قاري د سوال په جواب کې تاسو د غسل او د اودس متعلق لیکلي دي چې د غسل کولو سره اودس کیږي، له دې وجې د غسل نه وروسته د اودس کولو ضرورت نشته، لمونځ کولی شئ، بلکې ترڅو چې په دې غسل باندې دوه رکعتنه نه وي شوي په دویم ځل اودس کول گناه ده.

ما پخپله دامسئله ډیر ځل په کتابونو کې لوستلې ده، خو ستاسو په شان د علم د خاوندانو ته مې استفاده نه وه کړې او اوسه پورې په شکونو او شبهاتو کې اخته وم، ستاسو به احسان وي زموږ د تسلي له پاره او زما په شان د نورو لوستونکو د بڼه کېدو په خاطر د دې مسئلې وضاحت وکړئ.

لکه څنګه چې ستاسو په علم کې ده چې په اودس کې یو ځل د سر څلورمې برخې مسح کول فرض دي، اوس که په یو سړي باندې غسل کول فرض وي، نو هغه به اودس هم کوي، خو یو سړی د پاکوالي په حالت کې غسل کوي، نو ظاهره ده چې هغه به اودس نه کوي، بیا د سر د څلورمې برخې د مسح څه معنی؟ او هغه څنګه یوازې د غسل سره لمونځ کولی شي، یو حدیث ستاسو په خدمت کې پیش کوم.

حضرت عائشه رضی اللہ تعالیٰ عنہا روایت کوي چې رسول الله ﷺ به د غسل نه وروسته اودس نه کاو د غسل نه مخکې به یې چې کوم اودس کړی و هماغه به یې کافي گناهه. (ترمذی، ابن ماجه، نسائی) د پورتنی حدیث نه دا خبره هم ثابت شوه چې رسول الله ﷺ به د غسل نه په مخکې اودس باندې اکتفاء کوله، یعنې اودس به یې ضرور کاو، لهذا د پورتنی حدیث په رڼا کې بیان کړئ چې پرته د اودس نه په غسل سره لمونځ کیږي او که نه، سره له دې چې د سر مسح په اودس کې فرض ده؟

جواب: اودس د درې اندامونو د وینځلو اود سر د مسح کولو نوم دی ^[۱]. کله چې انسان غسل وکړي، نو هغه په دې ضمن کې اودس هم وکړ ^[۲]. د غسل نه مخکې اودس کول سنت

^[۱] [فرض الطهارة غسل الأعضاء الثلاثة يعني الوجه واليدين والقدمين..... ومسح الرأس.... الخ. (الجوهرة النيرة ج: ۱ ص: ۴، کتاب الطهارة، طبع مجتاهي دهلي، ايضا هدايه ج: ۱ ص: ۱۶، ۱۷ طبع مکتبه شرکت علميه ملتان)

^[۲] [ويقول القاضي في العارضة: لم يختلف أحد من العلماء في أن الوضوء داخل في الغسل..... الخ. (معارف السنن ج: ۱ ص: ۳۶۸، طبع مکتبه بنورية کرا تشي)۔

دي^[۱] لکه چې تاسو حديث شريف نقل کړي، خوکه چا دغسل نه مخکې اودس ونه کړي، نوبيايې هم غسل کيږي^[۲] او دغسل په ضمن کې به يې اودس هم وشي دمسح مطلب لوند لاس په سز باندې رابنکېل^[۳] کله چې يې په سر باندې اوبه اچولوسره اوموښلو، نو دمسح نه زيات غسل يې وشو، په هرحال د عوامو دا طرز عمل چې هغوی دغسل نه بعد بيا اودس کوي بالکل غلط دی اودس د غسل نه مخکې کول پکار دي چې د غسل سنت اداسي د غسل کولو نه وروسته د اودس کولو هيڅ جواز نشته.^[۴]

د غسل کولو نه وروسته اودس غير ضروري دی

سوال: دغسل نه وروسته دځينو خلکونه مو اوريدلي دي چې داودس کولو ضرورت نشته، د قران او احاديثو په رڼاکې جواب راکړئ چې ايا دغسل کولو نه وروسته د اودس نه کولو طريقه صحيح ده او که نه؟

جواب: په غسل کولو سره اودس هم کيږي وروسته د اودس کولو ضرورت نشته.^[۵]

يوازې غسل يې وکړ نو ايا لمونځ ادا کولی شي؟

سوال: غسل کولو نه وروسته که لمانځه له پاره اودس ونه کړي، نو ايا لمونځ کيږي؟

جواب: په غسل کې اودس هم داخل دی، غسل کولو نه وروسته په دويم ځل د اودس کولو ضرورت نشته، البته که اودس مات شي، نو په دويم ځل اودس کول پکار دي.^[۶]

۱ [وسنة الغسل أن يبدأ بالمغتسل فيغسل يديه و فرجه ثم يتوضأ وضوءه للصلاة ألا رجله فيه إشارة الي أنه يمسح رأسه وهو ظاهر الرواية و روي الحسن عن أبي حنيفة أنه لا يمسح لأنه لا فائدة فيه لأن الأسالة تقدم المسح والصحيح أنه يمسحه..... الخ. (الجوهرية النيرة ج: ۱ ص: ۱۰، طبع مجتاهي دهلي)۔

۲ [وفرض الغسل المضمضة والاستنشاق وغسل سائر البدن. (هداية ج: ۱ ص: ۲۹ كتاب الطهارة)۔

۳ [والمسح إصابة اليد المبتلة العضو... الخ. (شرح الوقاية ج: ۱ ص: ۵۵، فرائض الوضوء، طبع ايج ايم سعيد)

۴ [عن عائشة أن النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يتوضأ بعد الغسل. قال أبو عيسى: هذا قول غير واحد من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم والتابعين أن لا يتوضأ بعد الغسل. (ترمذي ج: ۱ ص: ۱۶ باب الوضوء بعد الغسل، طبع دهلي). ايضاً: قال العلامة نوح أفندي: بل ورد ما يدل علي كراهته، أخرج الطبراني في الأوسط عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من توضأ بعد الغسل فليس منا آه تأمل. (ردالمحتار ج: ۱ ص: ۱۵۸ طبع ايج ايم سعيد)۔

۵ [ويكره لمن توضأ قبل غسله إعادة الوضوء بعد الغسل لحديث عائشة قالت: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يتوضأ بعد الغسل ألا ان ينتقض وضوؤه..... الخ. (الفقه الإسلامي و أدلته، المطلب الخامس، مكروهات الغسل ج: ۱ ص: ۳۸۲ طبع دارالفكر بيروت)۔

۶ [عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يتوضأ بعد الغسل. (ترمذي، باب الوضوء بعد الغسل ج: ۱ ص: ۱۶). وايضاً: فلو أحدث قبله ينبغي إعادته. (حاشية ردالمحتار ج: ۱ ص: ۵۸ قبيل مطلب في تحرير الصاع والمد والرتل، طبع ايج ايم سعيد).

د جمعي د لمانځه د پاره د غسل نه وروسته اودس کول

سوال: د جمعي د لمانځه د غسل نه وروسته اودس کول ضروري دي او که نه؟
جواب: نه! د غسل نه وروسته چې ترڅو اودس مات نه شي، په دويم ځل داودس کولو ضرورت نشته.^[۱]

په اودس کې نيت شرط نه دی

سوال: د اودس کولو له پاره نيت ضروري دی، موږ په کتاب کې لوستلي دي، چې په مخ لاس وينځلو کې هم هغه کار کيږي، کوم چې په اودس کې کيږي، که د اودس نيت ونه کړل شي، نو اودس نه کيږي، بلکې يوازې مخ لاس ووينځل شو، له دې نه پرته په اودس کې چې کوم فرائض دي که هغه ترې پاتې شي، نو بيا اودس څنگه وشو؟
جواب: نيت کول په اودس کې فرض نه دي^[۲]، که مخ لاس او پښې ووينځل شي اود سمر مسح وکړل شي (چې په اوداسه داخلورشيان فرض دي)، نو اودس به وشي،^[۳] خود اودس ثواب به هلته ورکول کيږي چې کله يې د اودس نيت کړی وي.^[۴]

له اوداسه پرته يوازې په نيت سره اودس نه کيږي

سوال: په اکثره ځايونو کې په جوماتونو کې د اوبو انتظام نه وي او بيا د اودس له پاره کافي تکليف جوړشي ما اوريدلي دي که يوځای کې اوبه نه وي، نود اودس په نيت کولو سره اودس کيږي، ايا داسې کېدلی شي، که اودس کيږي، نو دهغه نيت به هم داسې وي، لکه څنگه چې موږ د اوبو سره د اودس کولو په وخت کوو؟

^۱ [عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يتوضأ بعد الغسل. (ترمذي، باب الوضوء بعد الغسل ج: ۱ ص: ۱۶). وأيضاً: فلو أحدث قبله ينبغي إعادته. (حاشية ردالمحتار ج: ۱ ص: ۵۸ قبيل مطلب في تحرير الصاع والمد والرطل، طبع ايج ايم سعيد).]

^۲ [وأما النية فليست من الشرائط..... فيجوز الوضوء بدون النية. (بدائع ج: ۱ ص: ۱۷، طبع ايج ايم سعيد)]
^۳ [قال تعالى: " فاغسلوا وجوهكم وأيديكم إلى المرافق وامسحوا برء وسكم وأرجلكم إلى الكعبين " (المائدة: ۶). ففرض الطهارة: غسل الأعضاء الثلاثة يعني الوجه واليدين والقدمين و مسح الرأس الخ. (الجوهرة النيرة ج: ۱ ص: ۴).]

^۴ [قال الحنفية: يسن للمتوضي البداية بالنية لتحصيل الثواب. (الفقه الإسلامي و أدلته ج: ۱ ص: ۲۲۵). أيضاً: والنية سنة لتحصيل الثواب لأن المأمور به ليس ألا غسلًا و مسحًا في الآية ولم يعلمه النبي صلى الله عليه وسلم للأعرابي مع جهله و فرضت في التيمم لأنه بالتراب وليس مزياً للحدث بالأصالة. (حاشية الطحطاوي علي مراقي الفلاح ص: ۴۱).]

جواب: يوازې داودس په نيت کولوسره اودس نه کيږي تاسو غلط اوريدلي دي، د شريعت حکم دا دی چې که په يو ځای کې د اودس له پاره اوبه نه وي، نو په پاکه خاوره دې تيمم وکړل شي [۱] اود اوبو د نه کېدو مطلب دادی چې اوبه کم نه کم يو ميل لرې وي، له دې وجې په ښار کې د اوبو د نه موندلو هيڅ وجه نشته، په ځنګل کې داسې صورت پېښېدلی شي [۲]

د اندامونو درې ځله وينځل سنت دي

سوال: زمونږ داسلامياتو استاذ ويلي دي چې داوداسه په وخت کې لاس وينځل، غرغره کول، په پوزه کې اوبه اچول وغيره کوم چې درې ځله کيږي، دوه ځله هم وينځلی شئ اياداخبره صحيح ده؟

جواب: کامل سنت درې ځله وينځل دي او اودس دوه ځله وينځلو سره څه چې په يو ځل وينځلو سره هم کيږي، خو په دې شرط چې د وينځته برابري به هم وچ پاتې نه وي [۳]

په اودس کې هر اندام د دريو ځلو نه زيات وينځل

سوال: د اودس دوران کې هر اندام درې ځله وينځل سنت دي، که يو اندام د اودس دوران کې د دريو ځلو نه زيات ووينځل شي، نو ايا په اودس کې فرق راځي؟

جواب: يو اندام د دريو ځلو نه زيات وينځل مکروه دي او دا د اوبو اسراف دی [۴]

۱ [قال أبو حنيفة رحمه الله: لا طهارة للصحيح إلا بالماء أو بالصعيد في غير الأمصار و غير القرى إذا عدم الماء. قال أبو بكر: الأصل فيه قوله تعالى: إذا قمتم إلى الصلوة فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيداً طيباً. (شرح مختصر الطحاوي لأبي بكر الجصاص ج: ١ ص: ١٩٧ كتاب الطهارة، طبع دارالبشائر الإسلامية، بيروت)

۲ [أما العدم من حيث الصورة والمعنى فهو أن يكون الماء بعيداً عنه و لم يذكر حد البعد في ظاهر الرواية، وروي عن محمد أنه قدر بالخليل وهو أن يكون ميلاً فصاعداً فإن كان أقل من ميل لم يجز التيمم. (بدائع الصنائع ج: ١ ص: ٤٦) -

۳ [عن علي أن النبي صلى الله عليه وسلم توضأ ثلاثاً ثلاثاً قال أبو عيسى: حديث علي أحسن شيء في هذا الباب و أصح والعمل علي هذا عند عامة أهل العلم ان الوضوء يجزي مرة مرة و مرتين أفضل و أفضله ثلاث و ليس بعده شيء. (ترمذي ج: ١ ص: ٨، باب ما جاء في الوضوء ثلاثاً ثلاثاً). أيضاً: و منها (أي من سنن الوضوء) تكرار الغسل ثلاثاً ثلاثاً فيما يفرض غسله نحو اليدين والوجه والرجلين كذا في المحيط، المرة الواحدة السابعة في الغسل فرض. (عالمگیری ج: ١ ص: ٧ طبع رشيدیه کوئته)

۴ [عن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده قال: جاء أعرابي إلى النبي صلى الله عليه وسلم يسأله عن الوضوء، فأراه ثلاثاً ثلاثاً ثم قال: هكذا الوضوء، فمن زاد علي هذا فقد أساء و تعدي و ظلم. (مشکوٰۃ ج: ١ ص: ٤٧، باب سنن الوضوء). وفي المرقاة (ج: ١ ص: ٣١٧) (لمن زاد علي هذا فقد أساء) أي بترك السنّة (و تعدي) أي حدها بالزيادة، (وظلم) أي علي نفسه بمخالفة النبي صلى الله عليه وسلم أو لأنه أ تلف الماء بلا فائدة. أيضاً: وفي الدر المختار: ومكروهه و منه الزيادة علي الثلاث فيه تحريماً لو بماء النهر والمملوك له. و في الشامية: قوله و الأسراف أي بان يستعمل منه فوق الحاجة الشرعية، [بقية حاشيه په راروانه صفحه ...

ايا په اوداسه کې د اندامونو د ترتيب خيال ساتل ضروري دي؟

سوال: که په اوداسه کې يو اندام مثلاً په پوزه کې اوبه اچول هير شي او بيا په اخر کې يا پښو وينځلو نه وروسته درې ځله په پوزه کې اوبه واچوي، نو اودس کيږي؟

جواب: هو! اودس کيږي.^(۱)

گڼه ډيره دننه وينځل فرض نه دي يوازې خلال يې کافي دي

سوال: ايا د اودس کولو په وخت درې ځله خوله وينځلو نه وروسته ډيريې دمنځ د لوندوالي له پاره باربار په لاسو کې اوبه اخيستل ضروري دي؟

جواب: که ډيره گڼه وي چې دننه څرمن په نظرنه راځي، نو دهغه د پورته نه وينځل فرض دي او دهغه خلال سنت دی او که ډيره رنگي (رنگړي) وي، نو بيا دټولې ډيريې لندول ضروري دي.^(۲)

د زم په اوبو سره اودس او غسل کول

سوال: مولانا صاحب! زه په مکه مکرمه کې اوسېږم، د څو ورځو نه مې په دې مسئله باندې زړه کې شک دی مهرباني وکړئ، ددې شرعي حل راته وښايئ ستاسو شکرگزار به يم، مولانا

... بقيه د تير مخ] ... لما أخرج ابن ماجة وغيره عن عبدالله بن عمرو ابن العاص أن رسول صلي الله مرّ بسعد و هو يتوضأ فقال: ما هذا السرف؟ فقال: أفي الوضوء اسراف؟ فقال: نعم! وإن كنت علي أمر جار. حليه، قوله ومنه أي من الأسراف الزيادة علي الثلاث أي في الغسلات مع اعتقاد أن ذالك هو السنة لما قد منه أن النهي محمول علي ذالك. (درمختار مع الشامي ج: ۱ ص: ۱۳۲). و في حاشية الطحطاوي علي مراقي الفلاح ص: ۴۵ (طبع مير محمد كتب خانه): الأسراف في صب الماء، الأسراف العمل فوق الحاجة الشرعية في فتاوي الحجة يكره صب الماء في الوضوء زيادة علي العدد المسنون والقدر المعهود لما ورد في الخبر شرار أمتي الذين يسرفون في صب الماء اه.

[۱] شك في بعض وضوئه أعاد ما شك فيه لو في خلاله ولم يكن الشك عادة له و إلا لا.... الخ. (درمختار مع الشامي ج: ۱ ص: ۱۵۰ قبيل مطلب في ابحاث الغسل) والترتيب في الوضوء سنة عندنا (هداية ج: ۱ ص: ۲۲)

[۲] و يغسل.... ما كان من شعر اللحية علي اصل الذقن ولا يجب إيصال الماء الي منابت الشعر إلا أن يكون الشعر قليلاً تبدو منه المنابت كذا في فتاوي قاضي خان. (عالمگيري ج: ۱ ص: ۴، كتاب الطهارة). و يعطي أيضاً وجوب الأسالة علي شعر اللحية لأنه أوجب غسل الوجه وحده بذالك واختلف فيه الروايات عند أبي حنيفة فعنه يجب مسح ربعها و عنه مسح ما يلاقي البشرة وعنه لا يتعلق بشي وهو رواية عن أبي يوسف و عن أبي يوسف استيعابها وأشار محمد رحمه الله في الأصل الي أنه يجب غسل كله قيل وهو الأصح و في الفتاوي الظهيرية و عليه الفتوي لأنه قام مقام البشرة فتحول الفرض اليه كالحاجب وقال في البدائع عن ابن شجاع أنهم رجعوا عما سوي هذا كل هذا في الكثرة أما الخفيفة التي تري بشرتها فيجب إيصال الماء الي تحتها. (فتح القدير ج: ۱ ص: ۹ طبع دار صادر بيروت).

صاحب! موږ په پاکستان کې وو، نود زم زم د اوبو له پاره مو دومره مينه وه چې هيڅ نه شو ويلى، اوس هم هغه ده د يو يو څاڅکي شوق لرو، دلته پرې خلک اودس کوي ايا دا جائز دي او که نه؟ د لمانځه له پاره اودس کول جائز دي او که د ادب خلاف دي په تفصيل سره جواب راکړئ؟

جواب: کوم سړى چې پاک وي هغه که يوازې د برکت له پاره په اب زم زم باندې غسل يا اودس کوي، نو جائز دي خود بې اودسه سړي له پاره يا د جنابت والا له پاره په دې اوبو باندې غسل کول مکروه دي د ضرورت په وخت کله چې د زم زم نه پرته نورې اوبه پيدانه شي د زم زم په اوبو اودس کول جائز دي، خو د جنابت غسل کول په هر حال کې مکروه دي، بلکې د ځينو په قول باندې حرام دي، همدا حکم د زم زم په اوبو باندې د استنجاء کولو هم دی، نقل شوي دي چې ځينو خلکو په زم زم باندې استنجاء وکړه، نو هغوى ته بواسير ولگېدل، خلاصه داده چې زم زم ډيرې د برکت اوبه دي، ددې ادب کول ضروري دي، ددې څښل سبب د خير او برکت دي او په مخ سر باندې او په بدن باندې اچول يې سبب د برکت دي، خو د نجاست د ليرې کولو له پاره ددې استعمال نا روا دی^[۱]

له عبادت پرته په مخکيني اودس باندې دويم اودس کول گناه ده

سوال: که يو سړي ته د جنابت د غسل حاجت نه وي، يعنې هغه پاک وي هغه يوازې غسل کوي ظاهره ده چې په غسل کولو کې به د هغه بدن د سر نه واخله پښو پورې لوند يږي، په داسې حالت کې هغه پرته د اودس نه لمونځ کولى شي او که نه؟ ياد دې وي چې هغه سړي نه د غسل نه مخکې اودس کړى اونه وروسته، خود سر نه پښو پورې اوبه يې ضرور بيولي دي.

جواب: د غسل کولو سره اودس هم کيږي، له دې وجې د غسل کولو نه وروسته د اودس کولو ضرورت نشته، لمونځ کولى شي^[۲] بلکې ترڅو چې يې په دې غسل باندې کم نه کم دوه رکعتونه وي کړي، يا بل عبادت چې په هغه کې اودس شرط وي، دويم اودس کول مکروه دي^[۳]

[۱] و يجوز الاغتسال والتوضؤ بماء زمزم ولا يكره عند الثلاثة خلافاً لأحمد علي وجه التبرك اي لا بأس بما ذكر إلا أنه ينبغي أن يستعمله علي قصد التبرك بالمسح أو الغسل أو التجديد في الوضوء ولا يستعمل إلا علي شي ظاهر فلا ينبغي أن يغسل به ثوب لجس ولا أن يغتسل به جنب ولا محدث ولا في مكان لجس و يكره الاستنجاء به و كذا إزالة النجاسة الحقيقة من ثوبه أو بدنه حتي ذكر بعض العلماء تحريم ذلك ويقال انه استنجي به بعض الناس فحدث به الباسور (ارشاد الساري ص: ۳۳۰، طبع دار الفكر بيروت، شامي ج: ۱ ص: ۱۸۰، ج: ۲ ص: ۶۲۵، طبع ايج ايم سعيد)

[۲] عن عائشة قالت: كان النبي صلى الله عليه وسلم لا يتوضأ بعد الغسل. (ترمذي، باب الوضوء ج: ۱ ص: ۳۰)

[۳] و مقتضي هذا كراهته وان تبدل المجلس مالم يود به صلاة أو نحوها.... الخ. (شامي ج: ۱ ص: ۱۱۹ مطلب في الوضوء علي الوضوء)۔

سوال: جنگ اخبار کې ستاسو په کالم کې د يو سوال په جواب کې د غسل کولو نه مخکې يا وروسته د اودس نه کولو باوجود په غسل کولو سره اودس کيږي او په هغه سره لمونځ کولی شئ. بلکې د غسل نه وروسته که دوه رکعتونه وکړل شي او اودس وکړل شي، نو گناه ده دا خبره مو په پوهه کې نه راځي. مهرباني وکړئ لږ وضاحت يې وکړئ؟

جواب: دوه خبرو باندې ځان پوه کړه: اول دا چې کله په غسل کې پوره بدن باندې اوبه وييل شي، نو اودس وشو، په نورو الفاظو کې په غسل کې دننه اودس پخپله داخل دی، دويمه خبره داده چې تر څو پورې چې دا اودس نه وي استعمال شوی دويم اودس کول مکروه دي او د اودس استعمال مطلب دادی چې په دې اودس باندې کم نه کم دوه رکعتونه وکړل شي يا يو داسې عبادت وکړل شي چې دهغه له پاره اودس شرط وي مثلاً د جنازي لمونځ او د تلاوت سجده.^(۱)

سوال: کله چې موږ غسل کوو، نو موږ يوازې انډرويوټر (نيکر) استعمالوو، ما د ډيرو خلکو نه پوښتنه وکړه، چې مونږ چې مخکې کوم اودس وکړ هغه کيږي او که نه، نو هريو دا جواب راکړ، چې د غسل نه وروسته دويم اودس کول ضروري دي، که نه. لمونځ نه کيږي.

جواب: الله عالم دی تاسو له چانه پوښتنه کړې ده؛ د چا عالم نه پوښتنه وکړه، د غسل کولونه وروسته دويم اودس کول څومره چې ماته معلومه ده هيڅ د دين عالم د دې قائل نه دی^(۲) اودا چې مشهور ده چې د برېښه کېدو سره اودس ماتيږي او يا په برېښه حالت کې اودس نه کيږي غلطه خبره ده.^(۳)

په يو اودس باندې څو عبادتونه

سوال: که اودس يې د قران کریم د لوستلو په نيت وکړ، نو په دې اودس سره لمونځ جائز دی او که نه؟

جواب: اودس يې که د هر مقصد له پاره کړی وي، له دې سره لمونځ جائز دی اونه يوازې

^۱ [ان الوضوء عبادة غير مقصودة لذاها فاذا لم يؤد به عمل مما هو المقصود من شرعيته كالصلاة وسجدة التلاوة و من المصحف ينبغي أن لا يشرع تكراره قرابة لكونه غير مقصود لذاته فيكون اسرافاً محضاً، و قد قالوا في السجدة لما لم تكن مقصودة لم يشرع التقرب بها مستقلة وكانت مكروهة وهذا أولى. (ردالمحتار ج: ۱ ص: ۱۱۹) -

^۲ [ويقول القاضي في العارضة لم يختلف أحد من العلماء في ان الوضوء داخل في الغسل..... الخ (معارف السنن ج: ۱ ص: ۳۶۸) -

^۳ [برېښه کيدل اودس ماتونکې نه دې، په دې وجه چا ددې جزء ذکر نه دې کړې، دغسې اوگورئ: فتاوى دارالعلوم ديو بند ج ۱ ص ۱۳۵، خير الفتاوى ج ۲ ص ۵۳) -

لمونځ، بلکې په دې اوداسه سره هغه ټول عبادتونه جائز دي د کومو له پاره چې اودس شرط دی.^{۱۱}

په يو اودس سره څو لمونځونه

سوال: زه دمازديگرپه وخت کې اودس وکړم او په همدې اودس سره د ماښام او ماسخوتن لمونځونه وکړم، زموږ گاونډی وايي چې دهرلمانځه له پاره ځانته ځانته اودس کول پکار دي. په دواړو خبرو کې کومه صحيح ده؟

جواب: که اودس مات نه وي، نو په يو اودس باندې ډير لمونځونه کيږي، د هر لمانځه له پاره اودس ضروري نه دی، که وکړل شي، نو ښه خبره ده.^{۱۲}

د پاكي له پاره شوي اودس باندې لمونځ کول

سوال: د پا کوالي له پاره چې کوم اودس کيږي ايا له دې سره لمونځ هم کيږي؟

جواب: اودس که د هر مقصد له پاره وي په هغه سره لمونځ کول جائز دي.^{۱۳}

د قرآن مجيد د تلاوت له پاره شوي اودس باندې لمونځ کول

سوال: که اودس د قرآن مجيد د تلاوت له پاره شوی وي، نو په هغه اودس باندې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: نه يوازې لمونځ، بلکې په دغه اودس باندې د دين اسلام نور ټول عبادتونه ادا کول صحيح دي.^{۱۴}

۱ [والطهارة..... شرعاً النظافة عن حدث أو خبث..... وحكمها استباحة ما لا يحل بدونها و سبها أي سبب وجوبها ما لا يحل فعله فرضاً كان أو غير ه كالصلاة ومس المصحف إلها أي بالطهارة. (الدر المختار مع ردالمختار ج: ۱ ص: ۸۳، ۸۴، كتاب الطهارة)۔

۲ [عن سليمان بن بريدة عن أبيه قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم يتوضأ لكل صلاة فلما كان عام الفتح صلى الصلوات كلها بوضوء واحد ومسح علي خفيه فقال عمر إنك فعلت شيئاً لم تكن فعلته؟ قال: عمداً فعلته. قال أبو عيسى..... والعمل علي هذا عند أهل العلم أنه يصلي الصلوات بوضوء واحد ما لم يحدث وكان بعضهم يتوضأ لكل صلاة استحباباً وإرادة الفضل. (ترمذي ج: ۱ ص: ۱۰، باب ما جاء أنه يصلي الصلوات بوضوء واحد)۔

۳ [والطهارة..... شرعاً النظافة عن حدث أو خبث..... وحكمها استباحة ما لا يحل بدونها و سبها أي سبب وجوبها ما لا يحل فعله فرضاً كان أو غير ه كالصلاة ومس المصحف إلها أي بالطهارة. (الدر المختار مع ردالمختار ج: ۱ ص: ۸۳، ۸۴، كتاب الطهارة)۔

۴ [والطهارة..... شرعاً النظافة عن حدث أو خبث..... وحكمها استباحة ما لا يحل بدونها و سبها أي سبب وجوبها ما لا يحل فعله فرضاً كان أو غير ه كالصلاة ومس المصحف إلها أي بالطهارة. (الدر المختار مع ردالمختار ج: ۱ ص: ۸۳، ۸۴، كتاب الطهارة)۔

د اودس له پاسه اودس کونکی که اودس په نیمه کې پریږدي؟

سوال: له مخکې نه یې اودس و، خو د ثواب له پاره یې د لمونځ نه مخکې اودس کول شروع کړل، چې په دې کې جمعه ودریده، چې د هغه له وجې یې اودس په مینځ کې پریښود او په جمع کې شامل شو، ایا په دغه زور اودس باندې لمونځ صحیح شو؟

جواب: که زور اودس صحیح و، نو لمونځ صحیح شو.^[۱]

ایا د جنازي د لمانځه په اودس باندې نور لمونځونه کیږي؟

سوال: کوم اودس چې د جنازي د لمانځه له پاره شوی وي، په هغه سره پنځه وخته لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: کیږي، خود جنازي د لمانځه له پاره چې کوم تیمم وکړل شي په هغه باندې نور لمونځونه نه کیږي.^[۲]

د غسل پرمهال د اوداسه ماتیدل

سوال: د غسل کولونه مخکې یې اودس وکړ، خو د غسل دوران کې یې اودس مات شو اود غسل نه وروسته هېڅ لمونځ نه وي (دهیڅ لمانځه وخت راتړدې نه وي)، نو ایا د غسل نه وروسته اودس په دویم ځل کول پکار دي؟

جواب: که داودس نه وروسته یې غسل وکړ او په هغه باندې د اودس اندامونه په دویم ځل لاندې شول، له دې نه وروسته اودس ماتونکی هېڅ شی پېښ نه شو، نو د هغه اودس وشو، لمونځ هم پرې کیږي.^[۳]

[۱] ایضاً.

[۲] قوله بخلاف صلوة جنازة أي فان تیممها تجوز به سائر الصلوات لكن عند فقد الماء، وأما عند وجود الماء اذا خاف فوقها فانما تجوز به الصلوة علي جنازة أخرى اذا لم يكن بينهما فاصل كما مر، ولا يجوز به غيرها من الصلوات.... الخ. (فتاوي شامي ج: ۱ ص: ۲۴۵، قبيل مطلب في تقدير الغلوة)۔

[۳] اوگوری تیره شوی حاشیه (عن عائشة أن النبي صلى الله وسلم كان لا يتوضأ بعد الغسل.... الخ) (ترمذي ج: ۱ ص: ۱۶ باب الوضوء بعد الغسل، طبع دهلي). ایضاً: قال العلامة نوح أفندي: بل ورد يدل علي كراهته.... الخ (ردالمحتار ج: ۱ ص: ۱۵۸ طبع ایچ ایم سعید) او ورپسې حاشیه (ویکړه لمن توضأ قبل غسله إعادة الوضوء بعد الغسل لحديث عائشة.... الخ). (الفقه الإسلامي و أدلته، المطلب الخامس، مکروهات الغسل ج: ۱ ص: ۳۸۲ طبع دارالفکر بیروت) او ورپسې حاشیه (ويقول القاضي في العارضة لم يختلف أحد من العلماء في ان الوضوء داخل في الغسل.... الخ (معارف السنن ج: ۱ ص: ۳۶۸)۔

په کومه غسل خانه کې چې متيازې وکړل شي په هغي کې غسل

سوال: زمور په کور کې يوه غسل خانه ده، کوم ځای کې چې مورې ټول غسل کوو اودشپې پورته

کېدو سره متيازې هم کوو او ماته لمونځ کول هم وي ايا په دې کې غسل کول جائز دي؟

جواب: په غسل خانه کې متيازي نه دي کول پکار، ددې نه د وسوسې مرض پيدا کيږي [١]

او که په هغه کې چا متيازې وکړي، نو داودس نه مخکې هغه وينځلو سره پاکول پکار دي.

په کومه غسل خانه کې چې متيازې کيږي، په هغي کې اودس

سوال: په غسل خانه کې مورې لامبو، او د لامبو دوران کې متيازې هم کوو، ايا هلته

اودس کول جائز دي او که نه؟

جواب: په غسل خانه کې متيازې کول پکار نه دي، ^[٢] که پوخ فرش وي او هغه پاک کړل

شي، نو بيا هلته اودس کول جائز دي.

په غسل خانه کې اودس

سوال: زمور په کور کې دوه غسل خانې دي، چې په هغو کې يو اتيچ باته روم هم دی او کور

والا په هغه کې اکثر غسل هم کوي او اودس هم او خلک وايي چې دا کار غلط دی، ځکه

غسل او اودس خو طهارت حاصلولو له پاره کيږي، حالانکې په بيت الخلا کې، خو څه

لوستل هم جائز نه دي.

جواب: په دغه غسل خانه کې اودس جائز دی، دعاگانې په هغي کې داخلېدو نه مخکې

لوستل پکار دي. ^[٣]

په گرمو اوبو باندې اودس کول

سوال: په گرمو اوبو باندې اودس کول پکار دي او که نه؟

[١] عن عبدالله بن مغفل رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم لم يأن يبول الرجل في مستحمه

وقال: إن عامة الوسواس منه وقال الترمذي: وقد كره قوم من أهل العلم البول في المغسل و قالوا: عامة

الوسواس منه (ترمذي ج: ١ ص: ٥)

[٢] عن عبدالله بن مغفل رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم لم يأن يبول الرجل في مستحمه....

الحديث. (ترمذي ج: ١ ص: ٥).

[٣] في الدر المختار: والبدنة بالتسمية قولاً و تحصل بكل ذكر قبل الاستنجاء وبعده ألا حال

انكشاف و في محل نجاسة فيسمى بقلبه. وفي رد المحتار: الظاهر أن المراد أنه يسمى قبل رفع ثيابه ان كان في غير

المكان المعد لقضاء الحاجة، وألا فقبل دخوله فلو نسي فيهما سمي بقلبه ولا يحرك لسانه تعظيماً لأسم الله تعالى.

(الدر المختار مع رد المحتار ج: ١ ص: ١٠٩).

جواب: هيڅ باک نشته.^(١)

په گرمواوبو باندې اودس کولو کې هيڅ حرج نشته

سوال: د پخني په موسم کې په اکثر جوماتونو کې د گرمو اوبو اهتمام کيږي، چې لمونځ کونکي پرې اودس کوي، ايا دغه شان په گرمو اوبو باندې اودس کول جائز دي؟

جواب: په دې کې هيڅ حرج نشته.^(٢)

په کومو اوبو کې چې د بنو يا پوزې خيري

وغورځيږي، په هغو باندې اودس کول

سوال: که د اودس په اوبو کې د بنو يو ويسته يا د سترگو چخي، يا د پوزې خيري وغورځيږي، که کم وي يا زيات وي، نو ايا په هغو اوبو باندې اودس کول جائز دي او که نه؟

جواب: اودس جائز دی اوبه ناپاکه نه دي.^(٣)

د اودس په دوران کې د اندام دڅه برخې وچه پاتې کيدل

سوال: که د اودس دوران کې يو اندام وچ پاتې شي، نو دويم اودس کول پکار دي يا په هغه برخه باندې اوبه بيول کافي دي؟

جواب: يوازې دهغې برخې وينځل کافي دي، خو په هغه وچ ځای باندې اوبه بيول ضروري دي، يوازې لوند لاس تيرول کافي نه دي.^(٤)

د اودس نه پاتې شويو اوبو باندې اودس کول جائز دي

سوال: که يو لمونځ کونکی اودس وکړي او د کوم لوبني نه يې چې اودس کړی دی په هغه لوبني کې څه اوبه پاتې شي، په دې پاتې شويو اوبو باندې بل انسان اودس کولی شي او که نه؟

جواب: د اودس نه پاتې شوې اوبه پاکې دي بل سړی يې استعمالولی شي.^(٥)

^١ [(وان تغیر) أي الماء (بالطبخ بعد ما خلط به غيره) قيد به لأنه اذا طبخ به وحده و تغیر يجوز الوضوء به..... الخ. (البنایة فی شرح الهدایه ج: ١ ص: ٢١٨ باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز، طبع حقانيه). أيضاً: وتوضاً عمر رضي الله عنه بالحميم. (بخاري ج: ١ ص: ٣٢ كتاب الوضوء).]

^٢ [حواله بالا.]
^٣ قوله عليه السلام: الماء طهور لا ينجسه شيء إلا ما غير لونه أو طعمه أو ريحه. (هداية ج: ١ ص: ١٦، كتاب الطهارة).

^٤ [ولو بقيت علي العضو لمعة، لم يصحها الماء فصرف البلل الذي علي ذلك العضو الي اللمة جاز كذا في الخلاصة.. (عالمگیری ج: ١ ص: ٥، كتاب الطهارة، فرائض الوضوء).]

^٥ [عن أبي حية قال: رأيت علياً توضأ فغسل كفيه حتي انقاها ثم مضمض... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

په مستعملو اوبو باندې اودس

سوال: مستعملي اوبه او غير مستعملي اوبه چې يو خای جمه شي او نورې اوبه د اودس له پاره نه وي او مستعملي او غير مستعملي برابري وي مثلاً: يو لويه مستعمل او بله لويه غير مستعمل وي، اوس تاسو وضاحت وکړئ چې په دې صورت کې څه وکړو، اودس وکړو که تيمم؟

جواب: مستعملي او غير مستعملي اوبه که يو خای شي، نو د غالب اعتبار دی، که دواړه برابري وي، نو احتياطاً به غير مستعمل مغلوب گڼل کيږي او په دې باندې اودس کول جائز نه دي.^{۱۱}

يادونه: مستعملي اوبه هغو ته وايي کومې چې د اودس او غسل کولو په وخت د اندامونو نه وغورځيږي^{۱۲} او د کوم لوبني نه چې اودس کوي د اودس يا غسل کولو نه وروسته په هغه کې پاتې کېدونکو اوبو ته مستعملي نه ويل کيږي.

د عذر له وجې په ولاړه اودس کول

سوال: ايا په ولاړه باندې اودس کول جائز دي چې کله په ناسته اودس کولو کې تکليف وي؟

جواب: په ولاړه باندې اودس کولو کې د څاڅکو لگېدلو احتمال دی، له دې وجې دخپل وس پورې اودس په ناسته کول پکار دي^{۱۳} خو که مجبوري وي، نو بيا په ولاړه باندې اودس کولو کې هم څه باک نشته.^{۱۴}

... بقیه د تیر مخ] ... ثلاثاً واستنشق ثلاثاً وغسل وجهه ثلاثاً وذراعيه ثلاثاً ومسح برأسه مرة ثم غسل قدميه الي الكعبين ثم قام فأخذ فضل طهوره فشربه وهو قائم ثم قال: أحببت أن أريكم كيف كان طهور رسول الله صلى الله عليه وسلم. رواه الترمذي والنسائي. (مشكوة ص: ٤٦). أيضاً: عن نافع عن ابن عمر أنه قال: كان الرجال والنساء يتوضون في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم جميعاً. (بخاري ج: ١ ص: ٣٢، كتاب الوضوء). تفصيل دپاره او گوري: شرح مختصر الطحاوي ج: ١ ص: ٢٣٠، ٢٣١ كتاب الطهارة، طبع بيروت [١] كمستعمل فبالأجزاء المطلق أكثر من النصف جاز التطهر بالكل والآل. (درمختار) وفي الشامية: قوله: (و الآل) أي وإن لم يكن المطلق أكثر بأن كان أقل أو مساوياً لا يجوز. (شامي، كتاب الطهارة، باب المياه ج: ١ ص: ١٨٢)

[٢] الماء المستعمل ما أزيل به حدث أو استعمل في البدن علي وجه القربة، ومتى يصير الماء مستعملًا؟ الصحيح أنه كما زال عن العضو صار مستعملًا. (هداية ج: ١ ص: ٣٩ الماء المستعمل)۔

[٣] فاداب الوضوء الجلوس في مكان مرتفع تحرر عن الغسالة واستقبال القبلة. (مراقي الفلاح ص: ٤٢ طبع مير محمد، أيضاً: در مختار مع رد المختار ج: ١ ص: ١٢٧، مطلب في مباحث الاستعانة في الوضوء بالغير)۔

[٤] وفي البخاري في رواية ابن عباس رضي الله عنهما: ثم قام الي شئ معلقة فتوضاً منها فاحسن وضوءه ثم قام يصلي.... الخ (ج: ١ ص: ٣٠٠ باب قراءة القرآن بعد الحدث وغيره)۔

په ولاړه په بيسن (آبدان) کې اودس کول

سوال: نن سبا په کورنو کې بيسن لگېدلی وي او خلک بيسن ته په ولاړه باندې اودس کوي. ايا په ولاړه باندې اودس کولو سره لمونځ کېږي؟

جواب: اودس خوپه دې طريقه هم کېږي چې اودس صحيح وي، نو لمونځ به پرې هم صحيح وي، خو غوره داده چې قبلې ته مخ کولو سره اودس وکړي.^(۱)

چې د جامود خرابيدو ويره وي نو په ولاړه باندې اودس کول

سوال: که په ولاړه باندې سړی اودس وکړي او په ناسته باندې د جامود خراب والي ويره وي، اکثر وختونو کې سړي په ولاړه باندې اودس کوي. نو ايا لمونځ کېږي او که نه؟ ځکه چې په دې ځای کې يوازې شينک سسټم (د ولاړې آبدان، دی اود ناستې ځای نشته.

جواب: که د ناستې موقع پيدا نه شي، نو په ولاړه باندې اودس کولو کې هيڅ باک نشته، د څاڅکو نه ځان ساتل پکار دي.^(۲)

د قران کریم د جلد سازي له پاره اودس کول

سوال: زه بنيادي طور سره جلد سازيم، زما په دکان کې د هر قسم استتيشنري (کتابونو) وغيره جلد ساز کېږي، چې په هغه کې قابل ذکر د قران کریم جلد سازي ده، زما طريقه کار دادی چې د قران کریم د جلد سازي نه مخکې يوازې لاس وينځلو سره جلد سازي کوم، خو د مسلمان په حيثيت زما په زړه کې هميشه دا خبره اوږي راوړي چې د قران کریم په شان د لوی کتاب جلد سازي که په اودس کې وکړل شي، نو ډير به غوره وي، خو د کار د ډير والي له وجې نه دا زما له پاره گرانه ده، په دې موقع باندې دا سوچ کوم چې کوم ځای د قران کریم کتابت طباعت او نور مراحل پای ته رسيږي، نو ايا دا ټول خلک په اوداسه کې دا کارونه کوي، په دې سلسله کې مې د ډيرو خلکو سره مشوره وکړه، نو هغوی وويل، وروره اته يوازې لمونځ کوه دا څه اهمه مسئله نه ده او نه فرض ده امهرباني وکړئ زما شبها ت ختم کړئ.

جواب: د قران کریم پانې پرته داوداسه نه مسح کول جائز نه دي^(۳)، تاسو د ډيرو خلکو سره

۱ [ايضاً اوگورئ پورتنئ حواله (ولي البخاري في رواية ابن عباس رضى الله عنهما: ثم قام.... الخ (ج: ۱ ص: ۳۰ باب قراءة القرآن بعد الحدث وغيره)۔

۲ [ايضاً اوگورئ پورتنئ حواله (فاداب الوضوء الجلوس في مكان مرتفع تحرراً.... الخ (مراقي الفلاح ص: ۴۲ طبع مير محمد، ايضاً: در مختار مع رد مختار ج: ۱ ص: ۱۲۷) او ورپسې حواله (ولي البخاري في رواية ابن عباس رضى الله عنهما: ثم قام.... الخ (ج: ۱ ص: ۳۰ باب قراءة القرآن بعد الحدث وغيره)۔

۳ [وكذا المحدث لا يمس المصحف الا بغلافه، لقوله عليه السلام: لا يمس القرآن الا طاهر.... الخ (هداية ج: ۱ ص: ۴۸). ايضاً: ولا يمس المصحف لقول الله تعالى: لا يمس الا المطهرون.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

مشوره مه کوئ د قران کریم د جلد سازي له پاره د اودس اهتمام کوه، که معذور بی، نو مجبوري ده، خو دا معمولي او وره خبره نه ده.

د اودس نه وروسته مخ و لاس وچول

سوال: داودس کولونه وروسته په مخ و لاس وچولوسره ثواب کې خوڅه کمی زیاتی نه راځي؟
جواب: نه!^{۱۱}

د اودس نه وروسته په اندامونو باندې پاتې اوبه پاکې دي

سوال: یو صاحب دا مسئله بیان کړه، چې د اودس نه وروسته په کور رومال باندې چې لاسونه صفا کړل شي، هغه رومال ناپاکه کیږي، ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: د اودس نه وروسته چې کومې اوبه په اندامونو باندې پاتې شي، هغه پاکې دي، که هغه ته په تولیه باندې صفا کړل شي، نو د تولیې د ناپاکه کېدو هیڅ وجه نشته.^{۱۲}

د اودس نه مخکې اود ډوډۍ د خوراک نه وروسته مسواک وهل

سوال: د مسواک کولوسره مې د مازدیگر اودس وکړ، بیا د ماښام د اودس کولو نه مخکې د مسواک کول ضروري دي؟ حال دا چې د مازدگر او ماښام مینځ کې مو هیڅ نه وي خوړلي؟
جواب: د اودس کولو په وخت مسواک کول سنت دي اگرکه په اودس باندې اودس کول وي، اود خوراک نه وروسته مسواک کول بل سنت دي.^{۱۳}

مسواک وهل د ښخود پاره هم سنت دي

سوال: ایا د لمانځه نه مخکې په اوداسه کې کې مسواک وهل د ښخو له پاره هم داسې سنت دي څنگه چې د سړیو له پاره وي؟

...بقیه د تیر مخ]... وفي کتاب النبی صلی الله علیه وسلم لعمر بن حزم: وأن لا یمس القرآن الا طاهر. (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۳۴۵، ایضا: التلخیص الحبر ج: ۱ ص: ۱۳۱، ج: ۴ ص: ۱۷ حدیث نمبر: ۱۶۸۸)۔

^۱ [عن عائشة قالت: كانت لرسول الله صلى الله عليه وسلم خرقة ينشف بها بعد الوضوء. (ترمذی ج: ۱ ص: ۹، باب المنديل بعد الوضوء). ایضا: قوله والمسح بمنديل..... ففي الخاتمة ولا بأس به للمتوضي والمغتسل روى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يفعله... الخ. (شامی ج: ۱ ص: ۱۳۱، مطلب في التمسح بالمنديل)
^۲ [ورد بان ما يصيب منديل المتوضي وثيابه غفو اتفاقا، وان كثر (وهو طاهر) درمختار. وفي الشامي (قوله غفو اتفاقا) ای لا مؤاخذه فيه... الخ. (درمختار مع الشامي ج: ۱ ص: ۲۰۰، باب المياه)
^۳ [والسواك سنة مؤكدة. (درمختار) وفي التاتار خاتمة عن التتمة: ويستحب السواك عندنا عند كل صلاة ووضوء وكل ما يغير الفم وعند اليقظة... الخ. (شامی ج: ۱ ص: ۱۱۴، كتاب الطهارة، قبيل مطلب في منافع السواك). ایضا: (والسواك سنة)..... وذلك لما روى عنه صلى الله عليه وسلم انه قال: لو لا ان اشق على امتي لا مرقم بالسواك عند كل طهور. (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۳۰۱، باب السواك)۔

جواب: مسواک د ښځو له پاره هم سنت دی، خو که د هغوی ووری د مسواک طاقت څه لري، نو د هغوی له پاره دنداسې استعمال هم د مسواک قائم مقام دی. خو که د مسواک په نیت یې استعمالوي.^{۱۱}

د اوداسه نه وروسته، د لمانځه نه مخکې

مسواک استعمالول څنګه دي؟

سوال: زه دخپلې ترورګره ریاض ته تلې وم، هلته ما په جومات کې وکتل، چې خلکو په صفونو کې ناست مسواک کولو، کله چې تکبیر ویونکي تکبیر وویل، نو هغوی اول مسواک وکړ او پورته شول لمونځ یې شروع کړ کله چې لمونځ ختم شو، نو ما پوښتنه وکړه چې ایا داسې مسواک کول جائز دي؟ نو امام صاحب وفرمایل: دا د رسول الله ﷺ حدیث دی چې د لمانځه نه مخکې او د اودس نه مخکې مسواک کوه، زما په خیال د لمونځ نه مخکې د مسواک کولو مفهوم دادی چې کوم خلک د مازدیګر او ماښام په مینځ کې په اوداسه کې وي او په دې مینځ کې څه خوري څښي، نو د هغوی له پاره دا حکم دی چې د لمانځه نه مخکې دې خوله کنګال کړي.

جواب: هغه امام صاحب چې د کوم حدیث حواله ورکړې هغه دا ده:

"لولا ان اشق علی امتی لامرتهم بالسواک عند کل صلوٰة"

ترجمه: که ما ته دا ویره نه وی چې زما په امت باندې به تکلیف وي، نو ما به هغوی ته د مسواک کولو حکم کړی و.

ددې حدیث د راویانو ددې په الفاظو نقل کولو کې اختلاف دی، ځینې حضراتو "عند کل صلوٰة" الفاظ نقل کړي دي او ځینو ددې په ځای، "عند کل وضوء"، نقل کړي دي (صحیح البخاري ۲۵۹/۱۲)، یعنې د هر اودس په وخت به مې ورته د مسواک کولو حکم کړی و.^{۱۲} ددې دواړو احادیثو په رڼا کې د امام صاحب په نزد د حدیث شریف مطلب دا راوځي چې د هر لمانځه شروع په اودس سره او د هر اودس شروع په مسواک سره د کولو ترغیب

^۱ [وعند فقدته (ای السواک).....تقوم.....الاصبع مقامه كما يقوم العلك مقامه للمرأة مع القدرة عليه (درمختار) ای فی الثواب اذا وجدت النية، وذلك ان المواظبة عليه تضعف اسنانها فيستحب لها فعله بحر... الخ. (شامي ج: ۱ ص: ۱۱۵، مطلب فی منافع السواک). ايضا: وعنها (ای عائشة) قالت: كان النبي صلى الله عليه وسلم يستاك فيعطيني السواک لا يغسله فابدا به فاستاك ثم اغسله وادفعه اليه. (مشکوٰة ج: ۱ ص: ۴۵ باب السواک)۔

^۲ [قال ابو هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم: لو لا ان اشق علی امتی لامرتهم بالسواک عند كل وضوء. (بخاری ج: ۱ ص: ۲۵۹. کتاب الصوم)۔

ورکړل شوی دی او د هر لمانځه په وخت کې د مسواک کولو د حکم مقصود دادی چې د هر لمانځه د اودس نه مخکې دې مسواک وکړل شي. د لمانځه په وخت کې د مسواک کولو ترغيب مقصود نه دی، که سړی د لمانځه د ولاړې په وخت کې مسواک وکړي، نو ويره ده چې د غاښونو نه يې وينه راوځي چې په هغه سره به يې اودس مات شي او کله چې اودس پاتې نه شو، نو لمونځ به يې هم ونه شي. له دې وجې امام ابوحنيفه رحمه الله فرمايې چې د هر لمانځه د اودس نه مخکې مسواک کول سنت دي. د لمانځه په وخت کې مسواک نه شي کولی. له دې نه پرته مسواک، د خولې د پاکوالي او صفایي له پاره استعمالیږي او دا مقصد هغه وخت حاصلیږي چې د اودس په وخت مسواک وکړل شي او په اوبو سره په ښه طريقه خوله ښه صفا کړل شي، لمانځه ته د دريدو په وخت کې پرته د اوبو او غرغړې کولو نه تش په مسواک کولو سره د خولې صفایي نه حاصلیږي کوم چې د مسواک وهلو مقصد دي. د سعودي عرب خلک د امام احمد بن حنبل رحمه الله مقلدين دي، دهغوی په نزد په وينه وتلو سره اودس نه ماتيږي. له دې وجې لمانځه ته د دريدلو په وخت مسواک کوي او د حديث شريف همدا مقصد گڼي.^(۱۱)

د سنتو ثواب مسواک وهلو سره ملاويږي

سوال: موږ د عالمانو او ملايانو نه دا خبره اورو، چې مسواک کول د نبی کریم صلی الله عليه وسلم سنت دي، او په دې کې ډير ثواب دی، سوال دادی، چې ايا دا لازم دي، چې د لرگي نه جوړ شوي يو خاص قسم مسواک سره خوله صفا کول ضروري دي، ايا دا کافی نه ده، چې صرف خوله صفا شي، اگر که هر شی ددې مقصد له پاره استعمال کړل شي؟ لکه چې نن سبا خلک برش او ټوټ پیست وغيره استعمالوي، ايا ټوټ پیست استعمالولو سره د مسواک ثواب نه ملاويږي، هرکله چې مقصد صرف خوله د بدبويي نه صفا کول وي.

جواب: اصل شی خود مسواک استعمال دی، که هغه نه وي، نو برش وغيره هم د هغه قائم مقام کيدای شي، خود سنتو ثواب صرف په مسواک سره ملاويږي.^(۱۲)

[۱] في الدر المختار: والسواك سنة مؤكدة كما في الجوهرة عند المضمضة وقيل قبلها للوضوء عندنا الا اذا نسيه فيندب للصلاة، وفي رد المختار: قوله عند المضمضة قال في البحر: وعليه الاكثر، وهو الاولى لانه اكمل في الانقاء قوله وهو للوضوء عندنا اي سنة للوضوء وعند الشافعي للصلاة قال في البحر وقالوا: لفائدة الخلاف تظهر ليمن صلى بوضوء واحد صلوات يكفيه عندنا لا عنده، وعلله السراج الهندي في شرح الهداية بانه اذا استاك للصلاة وبما خرج دم وهو نجس بالاجماع وان لم يكن ناقضا عند الشافعي. (الدر المختار مع الرد المختار ج: ۱ ص: ۱۱۳ وايضا في البنية في شرح الهداية ج: ۱ ص: ۹۵، ۹۶ وايضا: اعلاء السنن ج: ۱ ص: ۲۹ باب السواك)

[۲] في النهر: ويستاك بكل عود الا الرومان والقصب، والفضله الاراك ثم الزيتون روى الطبراني: نعم السواك الزيتون من شجرة مباركة وهو سواكي وسواك الانبياء.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

ايا برش او توت پيست د مسواک د سنت بدل دی؟

سوال: ايا برش او توت پيست وهلو سره د مسواک ثواب ورکول کيږي؟ سره له دې چې په برش سره غاښونه په ښه طريقه صفا کيږي يا صرف مخصوص مسواک د رسول الله ﷺ د سنتو د برکتونو د حصول له پاره استعمالول پکار دي؟

جواب: غوره هم داده چې د سنت د ادا کولو له پاره دې مسواک استعمال کړل شي، د برش په استعمال سره د ځينې اهل علمو په نزد د مسواک سنت ادا کيږي او د ځينې په نزد نه ادا کيږي.^(۱)

د وگ (مصنوعي وينتو) استعمال او اودس

سوال: که يو سړی د مجبوري له وجې نه په سر باندې د وگ (مصنوعي وينتو) استعمال کوي، نو هغه سړی د اودس په وخت کې د سر مسح په وگ باندې د پاسه کولی شي يا به هغه وگ لري کوي او مسح به کوي؟

جواب: د مصنوعي وينتو استعمال ناجائز دی^(۲) نه ددې په استعمال کې څه مجبوري شته، مسح ددې د کوزولو سره پکار ده که په هغو مسح وشوه، نو اودس نه کيږي.^(۳)

... بقیه د تیر مخ] ... من قبلی. (رد المحتار علی الدر المختار، مطلب فی منافع السواک ج: ۱ ص: ۱۱۵، خیر الفتاوی ج: ۲ ص: ۵۳، امداد المفتین ج: ۱ ص: ۲۰).

^(۱) [امداد المفتین ج: ۱ ص: ۲۰ (طبع دارالعلوم کراچی)]

^(۲) [عن ابن عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم قال: لعن الله الوصلة والمستوصلة والواشمة والمستوشمة. متفق علیه. (مشکوٰۃ ص: ۳۸۱). وفي المرقاة: قوله لعن الله الواصلة ای التي توصل شعرها بشعر اخر زورا قوله والمستوصلة ای التي تطلب هذا الفعل من غير هاتين من يفعل بهما ذاك وهی تعم الرجل والمرأة فانث باعتبار النفس اولان الاكثر ان المرأة هی الأمرة والرضیة قال النووي: الاحادیث صریح فی تحريم الوصل مطلقا وهو الظاهر المختار وقد فصله اصحابنا فقالوا ان وصلت بشعر آدمی فهو حرام بلا خلاف لانه یجرم الانتفاع بشعره وسائر اجزائه لكرامته واما الشعر الظاهر من غیر آدمی فان لم یكن له زوج ولا سید فهو حرام ایضا وان كان لثلاثة اوجه اصحابنا فعلته باذن الزوج والسید جاز وقال مالک والطبری والاکثرون الوصل ممنوع بكل شیء شعرا اوصوف او خرق او غیرها واحتجوا بالاحادیث وقال اللیثی النهی مختص بالشعر فلا یاس بوصله بصوف او غیره وقال بعضهم یجوز بجمع ذالک وهو مروی عن عائشه لكن الصحیح عنہا کقول الجمهور. (مرقاۃ شرح مشکوٰۃ ج: ۴ ص: ۴۶۰، ایضا: شامی ج: ۶ ص: ۳۷۳، نظام الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۸)]

^(۳) [لومسحت علی شعر مستعار لا یصح، لان المسح علیه کالمسح فوق غطاء الراس، وهذا لا یجزی فی الوضوء. (الفقه الحنفی فی ثوبه الجدید، احکام الطهارة ج: ۱ ص: ۶۹)، وایضا فی الشامیة: فللومسح علی طرف ذوابة شدت علی راسه لم یجز. (ج: ۱ ص: ۹۹، ارکان الوضوء اربعة، کتاب الطهارة)]

په مصنوعي وينتوبا ندي مسح كول

سوال: ځينې خلك په سرباندي مصنوعي وينسته لگوي، بيا په دغسې حالت کې د اودس دوران کې په هغو باندي مسح کوي او هغه وينستو سره لمونځ هم ادا کوي. ايا په دې صورت کې مسح کيږي، او ايا په دې صورت کې لمونځ كول جائز دي او که نه؟

جواب: که په سرباندي داسې وينسته لگيدلي وي، چې لري کولو سره لري کيږي، نو په هغوباندي مسح نه کيږي، بلکې دهغو لري کولونه ورسته په سرباندي مسح كول پکاردې.^[١]

د شپې د ويده کيدو په وخت اودس كول غوره دي

سوال: ايا د شپې د ويده کيدو په وخت کې اودس كول غوره دي؟

جواب: هو! غوره دي.^[٢]

د مسح کولو په وخت کې د شهادت ګوته

يا ګټه ګوته وينستو سره لکيدل

سوال: په اودس کې د مسح کولو په وخت کې که د شهادت ګوته يا ګټه ګوته يا بله يوه ګوته وينستو سره ولگيږي، نو ايا دې سره مسح صحيح کيږي؟

جواب: په دې کې هېڅ خرج نشته.^[٣]

که په لاس باندي زخم وي، نو ايا اودس به کوي او که تيمم؟

سوال: که لاس باندي زخم وي، مطلب دا چې چرې وغيره سره زخمي شي، او په هغه زخم باندي پټی لگيدلي وي، او اوبه تاوان ورته کوي، نو ايا اودس به په يو لاس کوي، او که تيمم به کوي؟ په کاني باندي تيمم جائز دی، اگر که په هغه باندي دوره نه وي، ددې څه مطلب دی؟ د تيمم طريقه ونيسي؟ زموږ د محلي اوبه اکثر بندي شي، او د اوبو د نشتوالي

[١] فلومسح على طرف ذوابة شدت على راسه لم يجز. (شامی ج: ١ ص: ٩٩، کتاب الطهارة)، ايضا: ولايجوز

المسح على القنسوة والعمامة وكذا لومسحت المرأة على الخمار. (عالمگیری ج: ١ ص: ٦). نیز حواله بالا.

[٢] الثالث مندوب للنوم على طهارة.... لقوله صلى الله عليه وسلم: اذا اتيت مضجعك فتوضا وضوءك

للصلاة... الخ رواه احمد والبخاري والترمذي عن البراء بن عازب. (الفقه الاسلامی وادلته ج: ١ ص: ٢١٠).

ايضا: عن البراء بن عازب قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: اذا اتيت مضجعك فتوضا وضوءك للصلاة ثم

اضطجع على شقك الايمن ثم قل.... فان مت من ليلتك فانث على الفطرة... الخ. (بخاری ج: ١ ص: ٣٨، باب

فضله من بات على الوضوء، کتاب الوضوء).

[٣] ولومسح بالسبابة والاهام مفتوحين فيضعهما مع ما بينهما من الكف على راسه فحينئذ يجوز. (عالمگیری

ج: ١ ص: ٥).

په وجه موږ اودس نه شو کولی، له دې وجې نه لمونځ هم نه شو کولی. حالانکه دا ګناه ده، اوس موږ ته ددې احساس شوی دی. لهذا مهرباني وکړئ، د تیمم طریقه او په کوم کاني باندې تیمم کول جائز دي، ددې وضاحت وکړئ؟

جواب: که څوک اودس کونکی وي، یا په یو لاس باندې اودس کولی شی نو اودس کول لازم دي، د زخم په ځای دې مسح وکړي، او که په اودس کولو باندې یې طاقت نه وي، نو بیا تیمم جائز دی.^{۱۱} په پاک کاني باندې تیمم جائز دی، اگر که په هغه باندې خاوره نه وي، خو که د کچې خټې لوټه وي، نو بهتره ده.^{۱۲} د تیمم طریقه داده، چې په پاکه خاوره باندې به دواړه لاسونه ووهي او بیا به لاسونه وڅنډي، او په مخ به یې راکش کړي، بیا به دوباره دواړه لاسونه په خاوره ووهي او څنډلو نه وروسته به یې په دواړو لاسونو تر څنګلو پورې د څنګلو سره، راکش کړي،^{۱۳} تیمم صرف په هغه صورت کې جائز دی، چې کله د اوبو په استعمال باندې قدرت نه وي، یا اوبه یو میل لرې وي. په ښار کې تیمم جائز نه دی.^{۱۴}

که په نوکانو کې خاوره، اوږه یا بل شی نښتی وي، نو د اودس حکم

سوال: که په نوکانو کې د خاورې ذرې یا خاوره یا د ډوډۍ خوړلو په وخت کې د ډوډۍ ذرې وغیره اښتي وي او د اودس نه وروسته هم هغه اښتي وي، نو آیا اودس کیږي او که

۱ [والاصل انه متى امکنه استعمال الماء من غیر حقوق ضررفی نفسه او ماله وجب استعماله. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۸). ایضا: ان وجد خادما ای من تلزمه طاعته کعبده ولده واجیره لایتمم اتفاقا وان وجد غیره ممن لو استعمال به اعانه، ولوزوجه فظاهر المذهب انه لایتمم ایضا بخلاف. (شامی ج: ۱ ص: ۲۳۳ باب تیمم).
۲ [وبالحجر علیه غبارا ولم یکن بان کان مغسولا او املس مدقوقا او غیر مدقوق کذا فی فتاوی قاضیخان. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۷). ویجوز التیمم عند ابی حنیفة ومحمد بکل ما کان جنس الارض وهوما اذا طبع لا ینطیع والایلین، واذا احرق لا یصیر مادا.... کالتراب والرمال الی آخره قدم التراب لانه مجمع علیه. (الجوهرة النيرة ج: ۱ ص: ۲۲).

۳ [التیمم ضربتان یمسح یا حداهما وجهه وبالاخری یدیه الی المرفقین لقوله علیه السلام التیمم ضربتان ضربة للوجه وضربة للوجه ینفض یدیه بقدر ما یتناثر التراب کیلا یصیر مثله. (هدایة ج: ۱ ص: ۵۰). ایضا: عن جائز عن النبی صلی الله علیه وسلم فی التیمم: ضربة للوجه وضربة للذراعین الی المرفقین (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۴۱۷).

۴ [ومن لم یجد الماء وهو مسافر او کان خارج المصر وینه وبين المصر الذی فیہ الماء نحو الميل هو المختار فی المقدار. (هدایة) (واختیار) ومثله لو کان فی المصر وینه وبين الماء هذا المقدار، لان الشرط هو العدم، فایتما تحقق جاز التیمم (بحر). عن (الاسرار) اکثر، ولی شرحه: وانما قال خارج المصر لان المصر لا یخلو عن الماء. (الباب فی شرح الکتاب ج: ۱ ص: ۵۱، ۵۲، طبع قدیمی کتب خانہ). ایضا: ویتمم فی غیر الامصار والقری اذا اعوز الماء. قال ابو بکر: وذالک لقول الله تعالی: فلم تجدوا ماء فیتیموا صعیذا طیباً. (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۴۱۴ باب تیمم).

د خوراک ذرات يا د غوښې ذرې په خوله کې د غاښونو په مينځ کې پاتې شي، نو ايا اودس کيږي؟ او په کچې علاقه کې د اکثرو خلکو د پښو په نوکانو کې خاوره انښتې وي، نو ايا د هغو خلکو اودس او غسل کيږي؟ او که په غاښونو کې د خوراک يا د غوښې ذرې وي، يا په نوکانو کې دننه خاوره يا د خوراک ذرې انښتې وي، نو ايا غسل کيږي؟

جواب: که په نوکانو کې خاوره انښتې وي، نو اودس او غسل دواړه کيږي.^(١١) خو که اوږه يا بل څه شي وي، چې څرمنې ته اوبه له رسيدلو نه منع کوي، نو اودس او غسل نه کيږي.^(١٢) که په غاښونو کې څه داسې شي انښتې وي، نو اودس کيږي، او غسل نه کيږي.^(١٣)

مصنوعي لاس سره اودس کول څنگه پکار دي؟

سوال: عرض دادی، چې د مزدورۍ دوران کې زما گس (چپ) لاس د مړوندنه لږ پورته کټ شوی دی، اوس د پلاستیک مصنوعي لاس لگيدلی دی، چې هغه د ويده کيدو په وخت کې لرې کوم، او د کار دوران کې يې لگوم، خود دغه لاس لگولو او تړلو کې د بل سړي د مدد ضرورت وي، زه په خپله هغه نه شم تړلی، سوال دادی، چې زه اودس څنگه وکړم؟ د پلاستیک لاس لرې کولو نه بغير اودس کيږي او که نه؟ مهرباني وکړه، د قرآن او حديث په رڼاکې څه صحيح طريقه راته وښايه!

جواب: که د پلاستیک لاس لرې نه کړای شي، نو ايا د هغه لاندې د لاس هغه حصه چې د هغه لاندې ده، وچې پاتې کيږي؟ يعنې هغې حصې ته اوبه نه رسيږي، که اوبه ورته رسيږي، نو بيا خود لرې کولو ضرورت نشته، ځکه لرې کول يې ضروري دي.^(١٤)

[١] وفي الجامع الصغير: سئل ابو القاسم عن والي الظفر الذي يبقی فی اظفاره الدرن او الذي يعمل عمل الطين او المرأة التي صبغت اصبعها بالحناء او الصرام او الصباغ، قال: كل ذلك سواء يجزيهم وضوءهم... الخ. (عالمگیری ج: ١ ص: ٤، کتاب الطهارة، فرائض الوضوء).

[٢] ان بقی من موضع الوضوء مقدار راس ابرة او لوز باصل ظفرة طين يابس او رطب لم يجز. (عالمگیری ج: ١ ص: ٤، کتاب الطهارة، الفصل الاول، فرائض الوضوء).

[٣] ولو كان سنه مجوفاً فبقی فيه او بين اسنانه طعام او درن رطب فی انفه تم غسله علی الاصح کذا فی الزاهدی والاحتياط ان يخرج الطعام عن تجويفه ويجرى الماء عليه. هكذا فی فتح القدير والدرن اليابس فی الانف يمنع تمام الغسل. (عالمگیری ج: ١ ص: ١٣). ايضاً: فی الدر المختار: ولا يمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بين اسنانه او فی سنه المجوف به يفتی وقيل ان صلباً منع وهو الاصح. وفي رد المختار: ای ان كان ممضوفاً مضفاً متاكذاً بحيث تداخلت اجزائه وصار له لزوجة وعلاكة كالعجين شرح المنية، قوله وهو الاصح صرح به فی شرح المنية وقال لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والحرج. (رد المختار علی الدر المختار ج: ١ ص: ١٥٤، مطلب فی ابحاث الغسل).

[٤] ان بقی من موضع الوضوء مقدار راس ابرة او لوز باصل ظفره طين يابس او رطب لم يجز. (عالمگیری ج: ١ ص: ٤، کتاب الطهارة، الفصل الاول، فرائض الوضوء).

د لاسونوپه ګوتوکې خلال کله کول پکار دي

سوال: موږ اکثر خلک ليدلي دي، چې هغوی د ګوتو خلال د سر او د خټ د مسح کولو نه وروسته کوي، تاسو زموږ اصلاح وکړئ!

جواب: د لاس وينځلو په وخت کې خلال کول پکار دی^{۱۱}

❖ په ګوموشيانو سره چې اودس ماتيري ❖

د زخم نه د وينې په وتلو باندې د اودس تفصيل

سوال: زما په لاس کې زخم دی او اکثر د وينې څاڅکي راځي، او ډير ځله د لمانځه په حالت کې هم د وينې د راتلو ويره وي، ايا ددې د لوندوالي نه بغير د مسح په صورت کې لمونځ کړم يا کله چې څاڅکي راشي نو اودس تازه کړم؟ تحقيقي ځواب راکولو سره د شکر په موقع راکړئ.

جواب: دلته دوه مسئلې دي: يوه دا چې که زخم ته اوبه نقصان ورکوي، نو تاسو په زخم باندې د وينځلو په ځای مسح کولای شئ^{۱۲}.

دويمه مسئله داده چې دهغه نه هر وخت وينه راځي او هيڅ وخت نه دريږي، نو تاسو له پاره د هر لمانځه په پوره وخت کې يو ځل اودس کول کافي دي^{۱۳}، او که کله راځي او کله نه، نو کله

۱ [عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا توضأت فخلل اصابع يديك ورجليك اى اذا شرعت في الوضوء او اذا غسلت اعضاء الوضوء فخلل اصابع يديك بعد غسلها واصابع رجليك بعد غسلها وهذا هو الافضل والا فلو اخر تخليل اصابع اليدين الى آخر الوضوء جاز كما دل عليه الواو التي لمطلق الجمع. (مرقاة شرح مشکوة ج: ۱ ص: ۳۱۴، باب سنن الوضوء، طبع اصح المطابع بمبئي).

۲ [عن جابر رضي الله عنه قال: خرجنا في سفر فاصاب رجلاً منا حجر، فشجه في راسه، فاحتلم، فقال لاصحابه: هل تجدون لي رخصة في التيمم؟ فقالوا: ما نجد لك رخصة في التيمم وانت تقدر على الماء، فاغتسل، فلمات، فلما قدمنا على النبي صلى الله عليه وسلم اخبر بذلك، فقال: قتلوه! قتلهم الله، الا سالوا اذا لم يعلموا؟ فانما شفاء العي السؤال، انما كان يكفيه ان يتيمم، او يعصب على جرحه خرقة ثم يمسح عليها..... قال ابوبكر: هذا الحديث قد دل على معان من الفقه..... ويدل ايضاً على جواز المسح على الجبانر..... الخ (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۴۴۳، ۴۴۴، طبع بيروت) ايضاً: وانما يمسح اذا لم يقدر على غسل ماتحتها ومسحه بان تضرر باصابه الماء او حلها..... الخ (فتاوى عالمگیری ج: ۱، ص: ۳۵، الباب الخامس وما يتصل بذلك المسح على الجبانر، طبع بلوچستان بک دپو).

۳ [المستحاضة من به سلسل البول..... او رعايف دائم، او جرح لا يرقاء يتوضؤون لوقت كل صلوة ويصلون بذلك الوضوء في الوقت ما شاؤا من الفرائض والنوافل..... الخ....] بقيه حاشيه په راروانه صفحه...

چې وينه راوځي او وبهيري، نو تاسو ته دوباره اودس کول پکار دي.^(١)
د غاښ په وتلو باندې کله اودس ماتيري؟

سوال: که د غاښ نه وينه راځي او اودس هم وي نو ايا اودس ماتيري؟
جواب: که په دې سره د وينې خوند راځي يا د لارو رنگ سوروالي ته مائل وي، نو اودس به مات وي که نه مات به نه وي.^(٢)

د غاښ نه وينه وتلو سره اودس ماتيري

سوال: د خولې وينځلو په وخت د خولې نه وينه راشي، وينه حلق ته لاره نه شي، بلکې د غاښ نه چې راشي زه يې فوراً توکړم، نو ستاسو نه دا معلومول غواړم چې ايا په خوله کې د وينې د راتلو سره اودس ماتيري او که نه؟

جواب: په وينه وتلو سره اودس ماتيري په دې شرط چې دومره وينه راوځي چې د لارو رنگ سوروالي ته مائل شي يا په خوله کې د وينې خوند راشي.^(٣)

که په پښه کې ازغي تللو سره وينه راوځي، نو د اودس څه حکم دی؟

سوال: که اودس کولو نه وروسته په پښه کې ازغی لار شي، وينه راوتلې نه وي، خو کله چې د تللو له وجې نه په هغې باندې لاس ووهل شي، نو د وينې يوه نرۍ شان کرښه ښکاره شي، نو ايا اودس ماتيري؟

جواب: که وينه دومره وه، چې مړلو نه بغير بهېدله، نو اودس ماتيري، او که دومره نه وه، نو اودس نه ماتيري.^(٤)

... بقیه د تیز مخ] ... (فتاوی عالمگیری ص: ٤١، وما يتصل بذلك احکام المعذور، الفصل الرابع، وايضاً فتاوی شامی ج: ١، ص: ٣٠٥، مطلب فی احکام المعذور)۔

١ [شرط ثبوت العذر ابتداءً ان يستوعب استمراره وقت الصلوة كاملاً..... وشرط بقائه ان لا يعضى عليه وقت فرض الا والحدث الذى ابتلى به يوجد فيه (فتاوی هندیة ج: ١، ص: ٤١ احکام المعذور فصل الرابع)۔

٢ [وينقضه دم مانع من جوف او فم غلب على بزاق حکماً للغالب او ساواه احتياطاً، لا ينقضه المغلوب بالبزاق..... (قوله غلب على بزاق) وعلامة كون الدم غالباً او مساوياً ان يكون البزاق احمر، وعلامة كونه مغلوباً ان يكون اصفر (رد المختار على الدر المختار ج: ١، ص: ١٣٩، مطلب نواقض الوضوء، طبع ايم ايچ سعيد)۔

٣ [وان خرج من نفس الفم تعتبر الغلبة بينه وبين الریق فان تساوى انتقض الوضوء ويعتبر ذالك من حيث اللون فان كان احمر انتقض وان كان اصفر لا ينتقض كذا في التبيين (عالمگیری ج: ١، ص: ١١، كتاب الطهارة، نواقض الوضوء)۔

٤ [لو مسح الدم كلما خرج ولو تركه لسال نقض، والا لا، كما لو سال في باطن عين او جرح او ذكر ولم يخرج ولی الشامية (قوله: لو مسح الدم كلما خرج.... الخ) وكذا اذا وضع عليه قطعاً او شيئاً آخر حتى

په هوا وتلوسره يوازې اودس کول پکار دي

سوال: زما مسئله داده که يو سړی د لامبلو په وروسته د لمانځه له پاره لار شي او په بي پامي کې د هغه نه هوا خارج شي، نو ايا د داسې سړي له پاره استنجاء کول لازمي دي او که يوازې اودس دې وکړي؟

جواب: يوازې اودس کول کافي دي، د متيازو يا غټو بولونه بغير استنجاء کول بدعت دي.^(۱)

که د اودس کولو نه وروسته هوا خارج شي نو اودس به کوي او که تيمم؟

سوال: د اودس کولو نه وروسته که د هوا تللو په وجه اودس مات شي، نو ايا دوباره اوبو سره اودس کول ضروري دي، يا تيمم هم کولی شي؟

جواب: اودس کول ضروري دي، د تيمم اجازه يوازې په هغه صورت کې ده، چې کله په اودس کولو باندې قادر نه وي.^(۲)

د اودس دوران کې که هوا خارج شي،

يا وينه راووي، نو دوباره به اودس کوي

سوال: د اودس کولو په مينځ کې که هوا لاره شي، يا وينه راووي، نو اودس دوباره شروع کول پکار دي او که نه؟

جواب: دوباره شروع کول ضروري دي.^(۳)

ينشف ثم وضعه ثانياً وثالثاً. فانه يجمع جميع ما نشف، فان كان بحيث لو تركه سال نقض، وانما يعرف هذا بالاجتهاد وغالب الظن (ردالمحتار مع الدر المختار ج: ۱، ص: ۱۳۴، ۱۳۵، مطلب نواقض الوضوء) ايضاً: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الوضوء من كل دم سائل (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۳۶۵، طبع دارالبشائر الاسلامية)

^۱ [ان الاستنجاء على خمسة اوجه.....الخامس: بدعة: وهو الاستنجاء من الريح (الفتاوى الشامية ج: ۱، ص: ۳۳۶، فصل في الاستنجاء، طبع ايم ايچ سعيد) وايضاً: الاستنجاء سنة من كل ما يخرج من السيلين الا الريح، (وفي شرحه) اعلم ان الاستنجاء على خمسة اوجه..... والخامس بدعة: وهو الاستنجاء من الريح اذا لم يظهر الحدث من السيلين (الاختيار لتعليق المختار ص: ۳۶، باب الانجاس وتطهيرها، طبع دارالمعرفة بيروت).
^۲ [من عجز (مبتدئ خبره، تيمم) عن استعمال الماء المطلق الكافي لطهارته لصلوة تفوت الى خلف لبعده..... او لمرض يشد او يمتد بغلبة ظن..... تيمم لهذه الاعذار كلها (درمختار ج: ۱، ص: ۲۳۲، ۲۳۶، باب التيمم) ايضاً: ومن لم يجد الماء..... المراد من الوجود القدرة على الاستعمال حتى لو كان مريضاً او علي راس بشر غير دلو او كان قريباً من عين وعليها عدو او سيع او حية لا يستطيع الوصول اليه لا يكون واجداً..... الخ (الجوهر النيرة ج: ۱، ص: ۲۰، باب التيمم، باب ما يوجب الوضوء، الفصل الثالث)

^۳ [عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم..... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...

که کيس (ريخ، هوا) خارجه شي، نواودس ماتيري

سوال: که دلمونخ کولو دوران کې يا د قرآن مجيد د تلاوت دوران کې هوا خارجه شي، نوهغه اودس پاتې کيږي، او که بل اودس کول پکار دي؟

جواب: دغه اودس به ختم شي، د قرآن مجيد تلاوت خو بغير د اودس نه هم جائز دی، خو بغير د اودس نه قرآن پورې لاس لگول جائز نه دي.^{۱۱}

کله کله د متيازو خاڅکو وتلو سره د اودس حکم

سوال: که يو سړي ته دا ناروغي وي، چې د هغه نه د متيازو قطري (خاڅکي) روان وي، هره ورځ نه، بلکې کله کله، نو ايا د داسې سړي لمونځ کيږي؟

جواب: خاڅکو وتلو نه وروسته دې طهارت او اودس وکړي.^{۱۲}

که د متيازو خاڅکي وتل محسوس شي، نو د اودس حکم

سوال: دلمونځ کولو دوران کې که محسوس شي چې د متيازو خاڅکي ووتل نو ايا اودس ماتيري؟

جواب: که غالب گمان يې دا وي، چې خاڅکي ووتل، نو اودس مات شو.^{۱۳}

په نکسير (د پوزې نه وينه راتللو) سره اودس ماتيري

سوال: که د لمونځ کولو دوران کې نکسير (د پوزې نه وينه) راووځي، نو ايا د لمانځه د پريښودلو اجازه شته؟

... بقيه د تير مخ] لا وضوء الا من صوت او ريح (رواه احمد والترمذی) مشکوة ص: ٤٠، باب ما يوجب الوضوء، الفصل الثاني) وعن عمر بن عبدالعزيز عن تميم الدارۃ رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الوضوء من كل دم سائل رواهما الدار قطنی (مشکوة ص: ٤٢)

١ [يحرم بالحدث الاصغر ثلاثة امور..... مس المصحف كله او بعضه ولو آية، والمحرم هو لمس الآية ولو بغير اعضاء الطهارة لقوله تعالى: لا يمسه الا المطهرون اي المتطهرون وهو خبر بمعنى النهي، ولقوله صلى الله عليه وسلم: لا يمسه القرآن الا طاهر، ولان تعظيم القرآن واجب، وليس من التعظيم مس المصحف بيد حلها الحدث، واتفق الفقهاء على ان غير المتوضى يجوز له تلاوة القرآن والنظر اليه دون لمسه، كما اجازوا للصبى لمس القرآن العظيم للتعلم، لانه غير مكلف (الفقه الاسلامي وادلته ص: ٢٩٤، ٢٩٥، المطلب التاسع، طبع دارالفكر دمشق، ايضاً: شرح مختصر الطحاوى ج: ١، ص: ٣٤٥، طبع بيروت)

٢ [ولونزل البول.. وخرج الى القلقلة نقض الوضوء (عالمگيرى ج: ١، ص: ١٠ الفصل الخامس في نواقض الوضوء)

٣ [وقال في شرح السنة معناه (الحديث) حتى يتيقن الحدث..... الخ (مرقاة شرح مشکوة ج: ١، ص: ٢٧٥، باب ما يوجب الوضوء، طبع بمبئي) ايضاً: نواقض الوضوء ما يخرج من السبيلين من البول والغائط والريح (عالمگيرى ج: ١، ص: ٩، كتاب الطهارة، الفصل الخامس، نواقض الوضوء ايضاً: شرح مختصر الطحاوى ج: ١، ص: ٤٠٣ طبع دارالبشائر)

جواب: په نكسیر سره اودس ماتیري^{۱۱} په دې وجه دې د اودس كولو نه وروسته دوباره لمونځ وكړي.

د خوږ سترگې نه په اوبو وتلو سره اودس نه ماتیري

سوال: هغه اوبه چې دسترگو د درد سره راوځي، دهغوڅه حكم دی هغه پاكي دي كه پليتي؟

جواب: د خوږ سترگي نه چې كومې اوبه راوځي په هغو سره اودس نه ماتیري، خو كه په سترگه كې دانه وغيره وي او دهغې نه اوبه راوځي، نو په هغو سره اودس ماتیري^{۱۲} حكه چې هغه نجسې دي.

❖ په كومه شيانو سره چې اودس نه ماتیري ❖

په ملاسته يا ډډه وهلو سره د اودس حكم

سوال: په ويده كيدو سره خو اودس ماتیري ايا په ډډه وهلو يا ملاسته سره هم اودس ماتیري؟

جواب: كه په ملاسته يا ډډه وهلو سره خوب رانغی، نو اودس نه ماتیري^{۱۳}.

دمېرمني بنكلولو سره اودس نه ماتیري

سوال: مایه موطاء دامام مالک رحمه الله كې دي چې د بنخي په بنكلولو سره اودس

^۱ [وقد صرح في معراج الدراية وغيره بان اذا نزل الدم الى قصة الانف نقض (البحر الرائق ج: ۱، ص: ۶۲، كتاب الطهارة، وكذا في الشامية ج: ۱، ص: ۱۳۸، مطلب نواقض الوضوء في الهندية ج: ۱، ص: ۱۱، الفصل الخامس في نواقض الوضوء) ايضاً: والاصل في وجوب الطهارة بخروج النجاسة ما روى اسماعيل بن عباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: اذا رعف الرجل في صلوته فليصرف وليتوضا، ولا يتكلم ثم لين على ما مضى من صلوته الخ (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۳۶۴)۔

^۲ [وان خرج به اى بوجع لانه دليل الجرح، فدمع من بعينه رمد او عمش ناقض فان استمر صار ذا عذر مجتبي) قوله ناقض الخ (قال في المنية: وعن محمد اذا كان في عينيه رمد وتسيل الدموع منها أمره بالوضوء لوقت كل صلوة، لاني اخاف ان يكون ما يسيل منها صليداً فيكون صاحب العذر الخ (قوله مجتبي) عبارته: الدم والقبح والصدید وماء الجرح والنقطة وماء البشرة والشدى والعين والاذن لعله سواء على الاصح، وقولهم: والعين والاذن لعله دليل على ان من رمدت عينه فسال منها ماء بسبب الرمد ينتقض وضوءه، وهذه مسئلة والناس عنها غافلون اهـ۔ (درمختار مع رد المحتار ج: ۱، ص: ۱۴۷، ۱۴۸، مطلب في ندب مراعاة الخلاف، فتح القدير ج: ۱، ص: ۱۸۷، طبع دار صادر، بيروت)۔

^۳ [والمعانى الناقضة (الى ان قال) والنوم مضطجعا او متكئا او مستندا الى شىء لوازيل لسقط. (هداية ج: ۱، ص: ۲۵، فصل في نواقض الوضوء). ينقض الوضوء اثنا عشر شيئاً او نوم متكئا او مستندا الى شىء لوازيل لسقط الخ. (الفقه الاسلامي وادلته ج: ۱، ص: ۲۸۳، ۲۸۴، خلاصة نواقض الوضوء في المذاهب)۔

ماتيږي ايا دا حنفي مسلک هم دې چې د ښځې ښکلولوسره اودس ماتيږي؟ يا ښځه خاوند ښکل کړي، نو د هغې اودس به مات شي دد شرعي حيثيت څه دی؟
جواب: د احنافو په نزد په بوسه اخستلو سره اودس نه ماتيږي^[١]. خو چې کله مذي خارج شي بيا اودس ماتيږي^[٢]، حديث په استحباب باندې حمل کيدای شي^[٣].

په جامو بدلولو او خپل ځان ته کتلوسره اودس نه ماتيږي

سوال: اکثره مشرانې زتانه دا وايي چې که د کور د جامو اغوستلو په وخت مو اودس وکړو او بيا ختم قرآن کولو ته ځو يا لمونځ کوو، نو موږ دې د اودس کولو نه وروسته خپل ځان ته نه گورو خپل ځان ته کتلو سره اودس ماتيږي تاسو په دې سلسله کې وضاحت وکړئ!
جواب: د ښځو دا مسئله صحيح نه ده په جامو اغوستلو سره اودس نه ماتيږي او نه خپل ځان ته کتلو سره اودس ماتيږي^[٤].

لوڅ (لوڅ) ماشوم ته کتلوسره اودس نه ماتيږي

سوال: ايا د يو ماشوم په لوڅ (لوڅ) ليدلو باندې اودس ماتيږي؟

جواب: نه! فتاوی دارالعلوم ديوبند ج ١ ص ١٥٠، طبع انډيا.

د لوڅ (لوڅ) تصوير ليدو په اودس باندې اثر

سوال: ايا د چا په لوڅ (لوڅ) تصوير ليدلو باندې اودس ماتيږي؟

جواب: لوڅ تصوير ليدل گناه ده په دې سره خوا اودس نه ماتيږي، خو دوباره اودس کول غوره دي^[٥].

^١ [عن عطاء عن عائشة رضي الله عنها ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يقبل بغض نسائه ثم يصلي ولا يعوضا رواه البزار واسناده صحيح (اعلاء السنن ج: ١ ص: ١٥٠ باب ترك الوضوء من مس المرأة، طبع ادارة القرآن)
^٢ [الذى ينقض الوضوء. (عالمگیری ج: ١ ص: ١٠٠، الفصل الخامس في نواقض الوضوء). ايضا: وليس في المذي والودي غسل وفيهما الوضوء. (هداية ج: ١ ص: ٣٣، كتاب الطهارة، طبع شرکت علمية، ملتان).
^٣ [وما ورد عنهم من الوضوء في القبلة ونحوها فمحمول على النذب. (اعلاء السنن ج: ١ ص: ١١٧ طبع ادارة القرآن)
^٤ [چونکه دا څيزونه د اودس په ماتونکي څيزونو کښې نه کيدل ښکاره دی په دې وجه د فقهي په کتابونو کښې ددې متعلق څه جزئيه (مسئله) په نظر رانغله، او گوري: فتاوی دارالعلوم ديوبند ج ١ ص ١٣٥، کذا في اغلاط العوام ص ٥٣، طبع زمزم).
^٥ [و مندوب في نيف وثلاثين موضعاً (الى ان قال) وبعد كل خطيئة: قوله وبعد كل خطيئة..... وذلك لما ورد في الاحاديث من تكفير الوضوء للذنوب. (درمختار مع رد المختار ج: ١ ص: ٨٩، ٩٠ مطلب في اعتبارات المركب التام)

پرتوگله کونډو پورته کول گناه ده خو اودس پرې نه ماتيري

سوال: موږ عام طور سره د خلکو نه اوريدلي دي چې کله پرتوگ د کونډو نه پورته شي، نو اودس ماتيري ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: د چا مخکې پرتوگ د کونډو نه پورته کول گناه ده^(١) خو په دې سره اودس نه ماتيري.

د بدن د يوي برخې په لوڅوالي باندې اودس نه ماتيري

سوال: ما اوريدلي دي چې کله پښه تر پڼډۍ پورې لوڅه شي نو اودس ماتيري، سره له دې چې موږ ځينې وخت د غسل نه وروسته يا هسي جامې بدلوو، نو ظاهره ده چې پڼډۍ لوڅيږي ايا په دې حالت کې اودس ماتيري؟

جواب: د بدن د يوې برخې په لوڅوالي باندې اودس نه ماتيري.

په لوڅېدلوي مخصوص ځای ته لاس وړلو سره اودس نه ماتيري

سوال: زه په غسل خانه کې لوڅ شوم مکمل اودس مې وکړ، دهغه نه وروسته مې غسل وکړ صابون وغيره مې په ټول بدن ومېرلو، لاس مې هم په هر ځای (مخصوص ځای) وواهه، له دې نه وروسته جامو اغوستلو سره بهر راغلم، ايا لمونځ ادا کولی شم، که جامو بدلولو سره اودس وکړم او بيا لمونځ وکړم؟

جواب: اودس وشو دوباره اودس کولو ته ضرورت نشته، ځکه په لوڅېدلوي خپل بدن ته په لاس وړولو سره اودس نه ماتيري^(٢).

په خپليو پښو کولو سره بيا اودس نه لازميږي

سوال: اکثر لمونځ کونکي چې کله لمانځه نه فارغ شي، نو خپليو پښو کولو سره کور ته لاړ شي، لا تر اوسه د هغوی اودس وي چې د بل لمانځه له پاره راشي بغير له نوي اودس نه

^١ [ځکه چه د سړو ستر ددې ځانې نه شروع کيږي. وينظر الرجل من الرجل سوى ما بين سرته الى ماتحت ركبته. (تنوير الابصار مع رد المحتار ج: ٦ ص: ٣٦٤، فصل في النظروالمس). ايضاً: عن عاصم بن حمزة عن علي قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تكشف فخذك ولا تنظر الى فخذحي وميت (نصب الراية ج: ٤ ص: ٦٤٤ حديث غير: ٧٣١٩). ايضاً: عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كل شيء اسفل من سرته الى ركبته عورة. (شرح مختصر الطحاوي ج: ١ ص: ٦٩٧، ٦٩٦، كتاب الصلاة)

^٢ [عشرة اشیاء لا تنقض الوضوء، منها (الى ان قال) ومنهائمس ذكرودبروفرج مطلقاً. (حاشية الطحاوي على المراقي ص: ٩٣، فصل عشرة اشیاء لا تنقض الوضوء). ايضاً: لا ينقضه مس ذكر لكن يغسل يده نديا وامرأة وامرد، لكن يندب للخروج من الخلاف لاسيما بالامام. وفي رد المحتار: قوله لكن يغسل يده نديا والحديث من مس ذكر فليتوضأ ليغسل يده جمعائيه وبين قوله صلى الله عليه وسلم هل هو الا بضعة منك، حين سنل عن الرجل بمس ذكره بعد ما توضأ. (الدر المختار مع رد المحتار ج: ١ ص: ١٤٧، مطلب نوم الانبياء غير ناقض). —

لمونځ کوي. مسئله داده چې کله هغوی خپلې پښې په خپلیو کې دننه کوي، نو خپلۍ په ناپاکه ځایونو باندې پریوځي ایا دا ضروری نه ده چې د لمانځه له پاره دوباره اودس وکړي؟
جواب: په خپلیو کې دننه نجاست نه وي په دې وجه د اودس نه وروسته په خپلیو پښو کولو سره بیا اودس نه لازمېږي.

شرمگاه ته په لاس وړولو سره اودس نه ماتېږي

سوال: یو حدیث پاک مو د نظر نه تیر شوی دی چې د ذکر په مهال سره اودس ماتېږي (موطا امام مالک رحمه الله، یعنې په لمانځه کې یا هم داسې یا د قرآن کریم د تلاوت په وخت یې مسح کړي ایا هم په ذکر مسحه کولو سره اودس ماتېږي؟ ضرور مو خبر کړئ!)
جواب: شرمگاه ته په لاس وړولو سره اودس نه ماتېږي^(١)، په حدیث کې د اودس حکم یا خود استحباب په طور دی یا لغوي اودس یعنې د لاس په وینځلو باندې حمل دی^(٢).

په ډوډۍ خوړلو یا لوڅېدلو سره اودس نه ماتېږي

سوال: که یو سړی اودس کولو نه وروسته ډوډۍ اوخوري، نو ایا اودس یې ماتېږي؟ د اودس دوران کې که یو سړی لوڅ شي یا جامې بدلې کړي، نو ایا اودس یې ماتېږي؟
جواب: په دواړو صورتونو کې اودس نه ماتېږي^(٣).

د سړیو او بنځو دعورت معائنه کولو والا ډاکټر د اودس حکم

سوال: زه د کسب په لحاظ سره ډاکټر یم، د مرض د معلومولو له پاره کله کله زه د مریض دعورت معائنه هم کوم، په مریضانو کې دواړه جنسه مریضان شامل وي، د کار دوران کې د لمونځ وخت هم راځي او موږ د کور نه اودس سره راځو، ایا په داسې صورت کې زموږ

^١ [ابضاعن قیس بن طلق بن علی الخنفي عن ابيه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: وهل هو الامضغة منه ابضعة منه. (جامع الترمذی، باب ترک الوضوء من مس الذکر ج: ١ ص: ١٣ طبع کتب خانه رشیدیه دهلی).]

^٢ [قال ابن امیر حاج: يمكن حمل حدیث بسرة علی غسل الیدین، وقد تقدم انه يستحب الوضوء للخروج من خلاف العلماء. (حاشية الطحطاوی علی مرقا الفلاح ص: ٩٣، فصل عشرة اشیاء لا تنقض الوضوء). ایضا: ثم حمل الطحاوی الوضوء علی غسل الید استحبابا. (مرقاة المفاتیح شرح مشکوة المصابیح ج: ١ ص: ٢٧٨، باب ما یوجب الوضوء، الفصل الثاني طبع بمبئی). ایضا: فانه يمكن التطبيق بينهما بان الامر للاستحباب تنظیفا والنفی لنفی الوجوب فلا حاجة الى النسخ الصحيح عندی ان الامر للاستحباب كما قال فی الدر المختار: لكن یندب للخروج من الخلاف لاسیما للامام. (اعلاء السنن ج: ١ ص: ١١٨، طبع ادارة القرآن کراچی).]

^٣ [حدثنا شعيب عن محمد بن المنکدر قال: سمعت جابر بن عبد الله رضی الله عنهما قال: کان آخر الامرین من رسول الله صلی الله علیه وسلم ترک الوضوء مما مست النار. (اعلاء السنن ج: ١ ص: ١٤٥، باب ترک الوضوء مما مست النار).]

اودس پاتې کيږي؟

جواب: دې سره اودس نه ماتيري^{۱۱} خود ضرورت نه زيات عورت لوڅول پکار نه دي^{۱۲}

د غسل دوران کې په عورت باندې نظر

لکه دوسره د غسل او اودس حکم

سوال: د غسل دوران کې اودس کيږي، خو دې له پاره چې د بدن کومه برخه وچه نه وي پاتې شوي. ټول بدن کتل کيږي، چې په هغه کې عورت هم شامل دی، عموماً په هغه باندې هم نظر لکيږي. په داسې صورت کې به اودس پخپل حال پاتې کيږي او که نه؟

جواب: په عورت باندې نظر لکه دوسره اودس او غسل کې هېڅ فرق نه راځي^{۱۳}

د جامو بدلولو په اودس باندې اثر

سوال: لوڅېدلو او جامو بدلولو سره په اودس باندې څه فرق پريوځي او که نه؟

جواب: هېڅ حرج نشته.^{۱۴}

غير محرم ته کتلو سره په اودس باندې اثر

سوال: موږ اوريدلي دي، چې اودس کولو نه وروسته غير محرم ته کتل منع دي. دې سره اودس ماتيري، اگر که غير محرم دلرې نه، يا نژدې نه، يا تصوير کې، يا ټی وی وغيره باندې وويني، په هر صورت کې اودس په خپل حال نه پاتې کيږي، مهرباني وکړئ، د قرآن او حديث په رڼا کې تفصيلي ځواب راکړئ، ځکه اودس نه وروسته ټی وي يا اخبار وغيره باندې نظر پريوځي، دغه خبره تر کومې پورې صحيح ده؟

جواب: نامحرم ته کتل گناه ده،^{۱۵} خواودس ورسره نه ماتيري.

اودس کولو نه وروسته که څه حرام شي ته وکتل شي، نو اودس نه ماتيري

سوال: که څوک سړی يا ښځه اودس کولو نه وروسته څه داسې شي ته وگوري، چې په اسلام کې حرام وي، يا ښځه بغير له پردې نه يو سړي ته وگوري، نو ايا د هغې اودس قائم

۱ [کذال اغلاط العوام ص: ۵۳، طبع زمزم پبلشرز کراچی .

۲ [ينظر) الطبيب (الى موضع مرضها بقدر الضرورة). (الدر المختار ج: ۶ ص: ۳۷۰ کتاب الخطر والاباحه، فصل في النظر واللمس طبع ايج ايم سعيد).

۳ [کذال اغلاط العوام ص: ۵۳، طبع زمزم پبلشرز کراچی .

۴ [اوگوري: فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۱ ص ۱۳۵، طبع انديا، ايضاً خير الفتاوى ج ۲ ص ۵۳ طبع ملتان.

۵ [عن بريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلى: يا لعلى! لا تتبع النظرة فان لك الاولى، وليست لك الاخرة. (مشکوة، باب النظر الى المخطوبة ص: ۲۶۹).

پاتې کيږي او که نه؟

جواب: اودس نه وروسته د گناه کار کولو سره اودس نه ماتيري، خو داودس نورانيت ختميري^{۱۱}

ايا تيکري (خادر) ليري کولو سره اودس ماتيري؟

سوال: تيکري يا خادر ليري کولو سره اودس ماتيري؟

جواب: نه!

په اور پخ شوي يا گرم شي خوراک سره اودس نه ماتيري

سوال: زه لمونځ هر وخت ادا کوم او زموږ د ټولو نه لويه مسئله داده چې زه چاي ډيره

زيات استعمالوم خلک وايي چې د گرم شي په خوراک مثلاً چای يا د داسې شي خوراک سره

چې په اور پخ شوی وي اودس ماتيري او دوباره بايد اودس وکړل شي ايا همداسې ده؟

جواب: په اور پخ شوي شي خوراک سره اودس نه ماتيري^{۱۲}

په اوداسه کې چيلم، نسوار، سگريټ،

پان استعمالولو نه وروسته لمونځ کول

سوال: موږ گورو چې زموږ ډير مشران داسې کوي چې د لمانځه له پاره اودس وکړي،

لمونځ ادا کړي، له دې نه وروسته سگريټ، نسوار، او چيلم څښي، کله چې د بل لمانځه وخت

راشي، نو يوازې دوه درې ځله غرغره وکړي او لمونځ وکړي او تسبيح او وظائف هم

کوي، اوس چې کله رمضان د الله پاک په فضل او کرم سره شروع شوی دی په دې کې هم اکثر

گورو چې يو سړی ټوله ورځ روژه نيسي د روژه ماتي نه مخکې اودس وکړي روژه ماته کړي

او ددې نه وروسته نسوار سگريټ يا چيلم څښي بيا د غرغړې کولو نه وروسته د ماښام د

لمانځه په جمعه کې شامل شي په دې سره خوبه اودس نه ماتيري؟ په وظائفو کې خوبه خلل

نه راځي؟ مهرباني وکړئ ددې اهمې مسئلې نه مو خبر کړئ!

جواب: په چيلم، نسوارو، سگريټو، پان او داسې نورو سره اودس نه ماتيري^{۱۳} خو د

لمانځه نه مخکې د بدبويي ليري کول ضروري دي که دخولي نه دچيلم يا سگريټ بوی ځي،

نو لمونځ مکروه کيږي^{۱۴}

^۱ [کذا في امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۲۶۴، طبع دارالعلوم کراچی.]

^۲ [حدثنا شعيب عن محمد بن المنکدر قال: سمعت جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال: كان آخر الامر من رسول الله صلى الله عليه وسلم ترك الوضوء مما مست النار. (اعلاء السنن ج: ۱ ص: ۱۴۵، باب ترك الوضوء مما مست النار)]

^۳ [کفاية المفتي ج: ۲ ص: ۳۲۲، طبع دارالاشاعت کراچی.]

^۴ [قوله واکل نحوثوم] ای کبصل و نحوه ماله رائحة كريهة للحديث... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

د سگریت څښلو او ټي وي يا ريډيو کتلو او ريډلو په اودس باندې اثر

سوال: په سگریت څښلو ټي وي کتلو او په ريډيو باندې د موسيقي او ريډلو سره اودس ماتېږي او که نه؟

جواب: په سگریت څښلو سره اودس نه ماتېږي، خو د خولې نه بدبويي ليرې کول ضروري دي او د گناه په کارونو باندې اودس نه ماتېږي، خو مکروه کيږي ضرور، په دې وجه دوباره اودس پکار دی.^{۱۱}

د آينې يا ټي وي کتلو په اودس باندې اثر

سوال: ايا په آينه يا ټي وي کتلو سره اودس ماتېږي؟

جواب: آينه کې په کتلو باندې خو اودس نه ماتېږي، خو د ټي وي کتل گناه ده او د گناه نه وروسته دوباره اودس کول مستحب دي.^{۱۲}

د آينې کتلو، ويښتو ږمنځ کولو په اودس باندې اثر

سوال: د اودس کولو نه وروسته آينه کې کتل، او ويښتو ږمنځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: جائز دي.

د ټي وي، ډش او لوڅو تصويرونو کتلو په اودس باندې اثر

سوال: ايا ټي وي، ډش او لوڅو تصويرونه کتلو سره اودس ماتېږي؟

جواب: اودس خو نه ماتېږي، خود ايمان د ماتيدلو خطر ده^{۱۳}، الله تعالى دې ددې لعنت نه تاسو او ټول مسلمانان محفوظ کړي.

... بقیه د تیر مخ]... الصحيح فی النهی عن قربان آکل الثوم والبصل المسجد..... ویلحق بمانص علیه فی الحديث کل ماله رائحه کرهیه ماکولا او غیره..... وکذلک الحق بعضهم بذلک من بقیه بخراوبه جرح له رائحه. (شامی ج: ۱ ص: ۶۶۱ مطلب فی الفرس فی المسجد)۔

۱ [و مندوب فی نیف وثلاثین موضعاً (الی ان قال) وبعد کل خطیئة. (درمختار مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۸۹، مطلب فی اعتبارات المركب التام)۔

۲ [الثالث مندوب فی احوال کثیرة منها ما یأتی ح. بعد ارتکاب خطیئة، من غیبة وکذب وغیمة ونحوها، لان الحسنات تمحو السيئات، قال النبی صلی الله علیه وسلم: الا ادلکم علی ما یمحوا الله به الخطایا، ویرفع به الدرجات؟ قالوا: بلی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم اقال: اسباغ الوضوء علی المکاره. (الفقه الاسلامی وادلته ج: ۱ ص: ۲۱۰، ۲۱۱، الفصل الرابع، الوضوء وما یتبعه طبع دار الفکر)۔

۳ [وقال: حذیفة: اذا اذلب العبد لک فی قلبه نکتة سوداء، فاذا اذنب نکت فی قلبه نکتة سوداء حتى یصیر قلبه کله اسود، ویؤیده قوله السلف: امعاصی یرید الکفر ای رسوله باعتبار انها اذا وارثت القلب هذا السواد وعمته لم یبق یقبل خیر الاط، لحنیند یفسو ویخرج منه کل رحمة ورافة وخوف [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

په اوداسه سړي که سگریټ یا نسوار استعمال کړي، نو ایا اودس یې ماتیري؟

سوال: یو سړي د لمانځه له پاره اودس وکړ، خو جمعې ته وخت پاتې و، که هغه سگریټ یا نسوار وکاروي، نو ایا د هغه اودس ماتیري، او که برقرار پاتې کیږي؟

جواب: اودس خو نه ماتیري،^{۱۱} خود لمانځه نه مخکې خوله پاکول ضروري دي. چې د سگریټو او نسوارو بدبويي پاتې نه شي.^{۱۲}

په لانځکې (کوډۍ) کتلو باندې اودس نه ماتیري

سوال: ایا د لانځکې په کتلو باندې اودس ماتیري؟ ما اوریدلي دي چې که په اوداسه کې په لانځکې باندې نظر پریوځي، نو اودس ماتیري ایا دا خبره صحیح ده؟

جواب: لانځکې ته کتلو باندې اودس نه ماتیري.

نوکانو کې که خیري هم وي اودس کیږي

سوال: د کار کولو دوران کې په نوکانو کې خیري ننوځي که موږ د خیریو د پاکوالي نه بغير اودس وکړو، نو کیږي که نه؟

جواب: اودس کیږي^{۱۳} خو نوکان غټول د فطرت خلاف دي.^{۱۴}

د غوږ په خیري راویستلو سره اودس نه ماتیري

سوال: اودس لرونکی کس که د غوږ د پاکوالي له پاره په غوږ کې څه ووهي او د غوږ موم په گوته ولگیږي او گوته په خپل کمیس باندې پاکه کړي، نو ایا د هغه اودس ماتیري

...بقیه د تیر مخ] لیرتکب ما ارادو بفعل ما احب، ویتخذ الشیطان ولیامن دون الله ویضلله ویغویه ویعده ویمیه، ولا یرضی من بدون الکفر ما وجدله الیه سیلا (الزواج عن اقتراف الكبائر ج: ۱ ص: ۱۳ طبع دار المعرفه بیروت)

۱ [کذا فی کفایة المفتی ج: ۲ ص: ۳۲۲، طبع دار الاشاعت کراچی .

۲ [قوله راکل نحو ثوم] ای تبصل ونحوه بما له رائحة کریهة للحديث الصحيح فی النهی عن قربان آکل الثوم والبصل المسجد..... ویلحق بما لص علیه فی الحديث کل ماله رائحة کریهة ماکولا او غیره..... و

کذا لک الحق بعضهم بذالک من بقیه یخر اوبه جرح له رائحة. (شامی ج: ۱ ص: ۶۶۱ مطلب فی الفرس فی المسجد)

۳ [ولا یمنع الطهارة..... (ونیم) ودرن ووسخ..... (وتراب) وطين ولور (فی ظفر مطلقاً) ای فی

الاصح. (در مختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۱۵۴ فی ابحات الغسل)۔

۴ [عن ابی هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الفطرة خمس: الختن والاستحداد وقص الشارب وتقليم الاظفار وتنف الابط. متفق عليه. (مشکوة المصابيح، باب الترجل، الفصل الاول

ص: ۳۸۰ طبع قديمی کتب خاله)۔

اوکه نه؟ او په کمیس باندې چې کوم موم ولگيږي هغه کمیس به پاک وي اوکه نه؟
جواب: د غوږ په خیري باندې اودس نه ماتيږي، خو که غوږونو نه یې اوبه بهیږي او په غوږو کې د گوتو وهلو سره په گوته کومې اوبه ولگيږي، نو اودس ماتيږي^{۱۱} او هغه اوبه هم نجسې دي.

په ویښتو برابرولو او نوکا نوپریکولو باندې اودس نه ماتيږي

سوال: که اودس لونکی کس ویښته برابر کړي یا د گيري خط جوړ کړي یا نوکونه پرې کړي، نو ایا هغه به دوباره اودس کوي؟ زما مطلب دادی چې په ویښتو برابرولو، خط جوړولو یا په نوکانو پرې کولو باندې اودس ماتيږي اوکه نه؟

جواب: په ویښتو جوړولو یا نوکانو پرې کولو باندې اودس نه ماتيږي، په دې وجه دوباره اودس کولو ته ضرورت نشته.^{۱۲}

که په سریا بیره باندې نکريزي وي نو د اودس حکم

سوال: که یو سری په سریا بیره باندې د نکريزو استعمال کوي، د نکريزو د وچیدلو نه وروسته ایا دهغو د لیرې کولو نه مخکې یوازې په اودس سره لمونځ ادا کيږي اوکه نکريزي به هم وینځلو سره صفا کوي؟

جواب: د اودس د صحت له پاره د نکريزو لیرې کول ضروري نه دي.^{۱۳}

ماشوم ته تي ورکولو سره اودس نه ماتيږي

سوال: که اودس وي او ماشوم ته تی ورکړل شی، نو ایا اودس پرې ماتيږي؟

جواب: نه!^{۱۴}

^۱ [کما لا ينقض لو خرج من اذنه) ونحوها كمينه وئديه (قيح) ونحوه كصديد وماء سرة وعين) لا بوجع وان) خرج (به) ای بوجع نقض لانه دليل الجرح... الخ. وفي الشامية: قال في البحر: وفيه نظر بل الظاهر اذا كان الخارج قيحا او صديداً انقض سواء كان مع وجع او بدونه لانهما لا يخرجان الا عن علة. (در مختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۱۴۷، مطلب في نذب نراعات الخلاف... الخ)۔

^۲ [ولا يعاد الوضوء)..... (بخلق راسه ولحيته كما لا يعاد) الغسل للمحل ولا الوضوء (بخلق شاربه و حاجه وقلم ظفره). (در مختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۱۰۱، مطلب في معنى الاستنشاق وتقسيمه الى ثلاثة القسم)

^۳ [والمعتبر في جميع ذلك نفوذ الماء ووصوله الى البدن.. (كذا في رد المختار عن المنية ج: ۱ ص: ۱۵۴، مطلب في اجاث الغسل). ايضا: والخضاب اذا تجسد وبس يمنع تمام الوضوء والغسل. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴)۔

^۴ [كذا في فتاوى دارالعلوم ديوبند ج: ۱ ص: ۱۳۶، طبع الديا، امداد الاحكام ج: ۱ ص: ۲۶۵، طبع دارالعلوم كراچی، امداد الفتاوى ج: ۱ ص: ۱۴، طبع مكتبة دارالعلوم كراچی۔

غابښ په سپینو زرو ډکولو سره د غسل او اودس حکم

سوال: زید خپل غابښ په سپینو زرو ډک کړی دی ایا په دې سره د هغه غسل او اودس

کېږي سره له دې چې اوبه دننه نه شي تلای؟

جواب: هو! غسل او اودس کېږي.^(۱)

په مصنوعي غابښ لگولو سره اودس

سوال: په مصنوعي غابښ لگولو سره اودس کېږي که دهغه ليرې کول ضروري دي؟

جواب: د ليرې کولو ضرورت نشته اودس ورسره صحيح دی.^(۲)

د اودس په وخت کې د ښځې سر لوڅېدل

سوال: ایا د اودس کولو په وخت کې د ښځې په سر باندې د ټيکري (لوپټې) اچول ضروري دي؟

جواب: ښځې ته تر خپل وسه پورې سر پټول پکار دي^(۳) خو ټيکري يې نه وي اودس يې کېږي.

سرخي، پاوډر، کریم لگولو سره اودس

سوال: د ښځې له پاره په نوکانو باندې پالښ لگول گناه ده چې دهغه په لگولو سره اودس

نه کېږي او چې اودس نه کېږي نو لمونځ هم نه وي، خو موجوده کریم پاوډر يا سرخي لگول

څنگه دي؟ ځکه په دې کې د نوکانو د پالښ پشان هيڅ قباحته نشته چې داودس اوبه دننه

لارې نه شي.

جواب: که په دې کې يو ناپاک شى گډ شوی نه وي، نو بيا پکې هيڅ باک نشته، خو د نوکانو

د پالښ په شان سرخي کلکېږي په دې وجه داودس او غسل له پاره ددې ليرې کول ضروري دي.^(۴)

۱ [والصرام والصباغ ما في ظفرهما يمنع تمام الاغتسال وقيل كل ذلك يجزيهم للخرج والضرورة ومواضع الضرورة مستثناة عن قواعد الشرع كذا في الظهيرية. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۳، الباب الثاني في الغسل).
ايضا: الاصول وجوب الغسل الا انه سقط لخرج. (رد المختار ج: ۱ ص: ۱۵۳، مطلب في ابحاث الغسل).
ايضا: ولا يمنع ما على ظفر صباغ ولا طعام بين اسنانه اولى سنة المجوف به يفقي. (الد والمختار ج: ۱ ص: ۱۵۴، مطلب في ابحاث الغسل)

۲ [ځکه څه مضمه په اودس کېږي سنت ده پس د مصنوعي غابښونو ويستلو نه بغير به هم اودس صحيح وي. الفصل الثاني في سنن الوضوء..... ومنها المضمضة والاستنشاق والسنة ان يتمضمض ثلاثا وياخذ لكل واحد منهما ماء جديدا في كل مرة وكذا في محيط السرخسي وحد المضمضة استيعاب الماء جميع الفم. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۶، كتاب الطهارة).
۳ [يرخص للمرأة كشف الرأس في مزها وحدها، فالولى لها لبس حمار رقيق يصف ما تحته عند محارمها. (رد المختار ج: ۱ ص: ۴۰۴، مطلب في ستر العورة).
۴ [نعم ذكر الخلاف في شرح النية في العجين واستظهر المنع لان فيه.... [بقية حاشية په راروانه صفحه...

که په بدن باندې تیل ، کریم یا واسیلین لگېدلي وي ، نو د اودس حکم

سوال: که په بدن باندې تیل، کریم یا واسیلین وغیره لگېدلي وي، نو په هغه باندې اودس کول سهي کيږي او که نه؟ یا مخکې په صابون سره وینخل ضروري دي او که صابون سره هم پوره صفا نه شي، نو په دې صورت کې څه کول پکار دي؟

جواب: تیل لگولو نه وروسته اودس کول صحيح دي، که په بدن باندې داسې شی لگېدلی وي، چې اوبه بدن ته نه پرېږدي، نو د هغه ليرې کول ضروري دي.^{١١}

په لاسونو او پښو باندې د بليچ لکونکې زنا نه اودس او لمونځ

سوال: نن سبا ښځې په خپل مخ، لاسونو او د پښو په وینستو باندې بليچ لگوي، چې هغه سره دا زیاتې وینسته د څرمنې سره یو شان رنگ شي او په نظر نه راځي، پوښتنه دا ده، چې په دغسې حالت کې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: داسې د اودس او لمانځه نه منع کونکې نه دی.

د لمانځه نه وروسته که په لاس باندې د اوږو

وغیره ذرات وويني، نو ایا بیا به لمونځ کوي؟

سوال: که یو سړی د لمونځ ختمولو نه وروسته په لاس یا پښو باندې د اوږو باریکه ذره یا سینت یا بل څه نامعلومه شی لگېدلی محسوس کړي، نو ایا هغه به لمونځ دوباره ادا کوي، زیاتره میرمنو سره داسې کيږي، د هر لمانځه نه مخکې د ټولو اندامونو خصوصاً د نوکانو دننه په غور سره کتلو سره لمونځ ناوخته کيږي، په ځانگړي ډول د ماښام لمونځ.

جواب: که څه شی داسې لگېدلی وي، چې بدن ته اوبه نه پرېږدي، نو اودس نه کيږي. له دې وجې نه لمونځ هم نه کيږي، دوباره ادا کول یې ضروري دي.^{١٢}

...بقیه د تیر مخ] ... زوجة وصلاة تمنع نفوذ الماء. (رد المختار ج: ١ ص: ١٥٤، مطلب فی اباحات الغسل، طبع ایچ ایم سعید)۔

١ [قال المقدسی: ولی الفتاوی دهن رجله ثم توضا وامر الماء علی رجله، ولم یقبل الماء للدسومة جاز لو جود غسل الرجلین. (شامی ج: ١ ص: ١٥٤ مطلب فی اباحات). نیز اوگوری: نعم ذکر الخلاف فی شرح المنیة فی العجین واستظهر المنع لان لیه لزوجة وصلاة تمنع نفوذ الماء. (رد المختار ج: ١ ص: ١٥٤، مطلب فی اباحات الغسل، طبع ایچ ایم سعید)۔

٢ [لو كان علیه جلد سمک او خبز ممضوغ قد جف فتوضا ولم یصل الماء الی ما نمته، لم یجز لان التحرز عنه ممکن، کذا فی المحيط. (عالمگیری ج: ١ ص: ٥، الفصل الاول فی لرائض الوضوء).

د خوشبو لگولو نه وروسته اودس جائز دی

سوال: که خوشبو لگېدلي وي، نو اوریدلي مو دي چې اودس نه کیږي؟

جواب: د خوشبو لگولو نه وروسته اودس صحیح دی

که په لاس باندې ایلفي یا سلوشن لگیدلی وي، نو د اودس شرعي حکم

سوال: زموږ په کار کې د ایلفي سلوشن استعمال کیږي، ځینې وخت کې دا په لاس پورې اړیښتي وي، او موږ اودس وکړو او لمونځ ادا کړو، وروسته بیا معلومه شي، چې سلوشن لگیدلی دی، او په گوتو باندې د هغه اثر دی، دې سره اودس او غسل کیږي او که دوباره کول لازم دي؟

جواب: که دغه سلوشن په لاس باندې لگیدلی پاتې شي، نو اودس نه کیږي، له دې وجې نه اودس نه وروسته د هغه لیرې کول ضروري دي والله اعلم^(۱)

کنټیکټ لینز لگولو په صورت کې د لمانځه حکم

سوال: نن سبا د نظري چشمو په ځای د کنټیکټ لینز استعمال ډیر عام شوی دی، کنټیکټ لینز د سترګې دننه (د ګاټې تورې برخې د پاسه) لګیږي، دا د پلاستیک په ګول شکل کې وي، او د سترګې هغه برخه پټوي او بیا ددې د لگولو نه وروسته د چشمو ضرورت نه وي، دا ټرانسپیرنټ یعنې صفا هم وي او په مختلفو رنگونو کې هم پیدا کیږي، پوښتنه داده مولانا صیب، چې ایا که دا لینز په سترګو کې موجود وي، او سترګې د لمونځ له پاره اودس وکړي، نو ایا صحیح کیږي؟ (د لینز اچولو نه وروسته مخ وینځل کیږي، که سترګه کې دننه اوبه هم لاړې شي، نو هیڅ نقصان نه کوي، دا خبره ډاکټران کوي، مهرباني وکړئ، تاسو اسلامي نقطه نظر سره او د اودس د قاعدو مطابق ووايئ، چې ایا اودس صحیح کیږي او که نه؟ دویمه خبره داده، چې په روژه کې ددې د لگولو څه قباحه خو نشته؟ د روژې د ماتیدلو یا مکروه کیدلو څه لږ شان احتمال خو نشته؟

جواب: دې سره اودس او غسل کې هیڅ فرق نه راځي، او په روژه کې هم څه کراهت نه راځي.

سپری کول او اودس

سوال: د غسل کولو نه یا د اودس نه وروسته په نوکانو پرې کولو او حجامت کولو یا سپری کولو باندې اودس خوبه نه ماتیري او لمونځ کیږي او که نه؟ ځکه چې په دې کې

۱ [ځکه چې په دې صورت کې خرمن ته اوبه رسیدل یقیني نه دی، والمعتبر فی جمیع ذالک نفوذ الماء ووصوله الی البدن. (کذا فی رد المختار ج: ۱ ص: ۱۵۴ مطلب فی اباحات الغسل).

اسپرېت وي او که سپرۍ ولگول شي، نو ايا اودس کول کافي دي که جامي به هم نورې اغوندي او غسل وشو؟ ځکه د سپرۍ بوی په ټولو جامو او بدن باندې خوريږي.

جواب: د اودس کولو نه وروسته په وينستو ليرې کولو يا نوکانو اخستلو باندې اودس نه ماتيږي^(۱)، هم دغه شان په سپرۍ کولو سره هم اودس نه ماتيږي خو په سپرۍ کې ناپاک شي وي او که نه؟ ددې ما تحقيق نه دی کړي ما د معتبر خلکو نه اوريدلي دي چې په دې کې هيڅ ناپاک شي نه وي که دا صحيح وي، نو د سپرۍ کول جائز دي.

د اودس کولو په وخت د سلام جواب ورکول

سوال: د اودس کولو په وخت او د ډوډۍ په وخت د سلام جواب ورکول ضروري دي او که نه؟ چې کله سلام کونکي ته مسئله معلومه نه وي، نو داودس کونکي د مشغولتيا په وجه خفه کيدای شي او هغه ته غلط فهمي هم کيدای شي.

جواب: د اودس په وخت سلام کولو او جواب ورکولو کې هيڅ باک نشته^(۲) د ډوډۍ په وخت سلام کول نه دي پکار او د ډوډۍ خوړونکي په ذمه باندې د سلام جواب واجب نه دی.^(۳)

د اودس دوران کې خبرې اترې کول او اذان جواب ورکول

سوال: د اودس دوران کې د اذان جواب ورکول پکار دي او که د اودس دعاگانې لوستل پکار دي؟ او سلام کول يا د هغه جواب ورکول، دنياوي خبرې کول، گپ شپ لگول يا د تبليغ او مسائلو خبرې کول څنگه دي؟

جواب: د اودس دوران کې ضروري خبرې اترې کول او د اذان جواب ورکول جائز دي او گپ شپ کول بده خبره ده.^(۴)

^۱ [ولا يعاد الوضوء.....بخلق راسه ولحيته كما لا يعاد الغسل للمحل ولا الوضوء بخلق شاربه وخاجه وللم ظفره. (در مختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۱۰۱).]

^۲ [كذا في امداد الاحكام ج: ۱ ص: ۲۵۴، طبع دار العلوم کراچي].

^۳ [يكره على عاجز عن الرد حقيقة كآكل او شرغا كمصل وقارئ ولو سلم لا يستحق الجواب. اهـ (الدر المختار على هامش رد المختار ج: ۶ ص: ۱۵۰ كتاب الحظر والاباحة، فصل في البيع، ايضا رد المختار ج: ۱ ص: ۶۱۷، طبع ايج ايم سعيد). ايضا: آداب الوضوء.....عدم التكلم بكلام الناس، بلا ضرورة لانه يشغله عن الدعاء المأثور. (الفقه الاسلامي وادلته ج: ۱ ص: ۲۵۱، طبع دار الفكر، بيروت).]

^۴ [ومن آدابه.....عدم التكلم بكلام الناس، بلا ضرورة لانه يشغله عن الدعاء المأثور. (الفقه الاسلامي وادلته ج: ۱ ص: ۲۵۱، طبع دار الفكر، بيروت).]

د اودس كولونه وروسته مخ اولاسونه وچول

سوال: ايا داودس كولونه وروسته په مخ ولاس وچولوسره اودس باقي پاتې كيږي او كه نه؟
جواب: د اودس نه وروسته رومال (توليه) استعمالول جائز دي^{۱۱} په دې سره اودس نه ماتيريږي.

❖ د اوبو احكام ❖

د سمندر اوبه ناپاكې نه دي

سوال: ايا د سمندر په اوبو سره اودس كولونه وروسته لمونځ كيږي؟ څكه چې په سمندر كې هر ځناور اوبه څښي، نو هغه اوبه پلي تيريږي.
جواب: د سمندر اوبه پاكې دي^{۱۲} د ځناورو په څښلو باندې يا په بل څه شي باندې نه ناپاكه كيږي.^{۱۳}

د كوهي (څا) د جراثيمو نه ډكواوبو حكم

سوال: زموږ د محلي په جومات كې كوهي وكنل شو دا كوهي څلويښت فته لاندې وكنل شو، ددې كوهي اوبه موږ ليار تړي والا ته ليرلې وې چې معلومه شي ايا دا اوبه موږ استعمالولي شو كه نه؟ هغوی دا وايي چې په دې اوبو كې جراثيم وغيره دي سره له دې چې د اوبو نه رنگ بدل دی او نه پكې څه بوی وغيره ايا موږ په دې اوبو سره اودس كولى شو او څښلى يې شو؟

جواب: په دې اوبو سره غسل يا اودس كول، جامې وينځل اوداسې نور... بالكل صحيح دي^{۱۴}.
 شرعا ددې په څښلو كې هم څه باك نشته، خو كه صحت ته نقصان ورکوي نو بيا دې نه څښي.

۱ [عن عائشة قالت: كانت لرسول الله صلى الله عليه وسلم خرقة ينشف بها بعد الوضوء. (ترمذی ج: ۱ ص: ۹۰ باب المنديل بعد الوضوء). ايضا: ولا بأس بالتمسح بالمنديل بعد الوضوء كذا في التبيين. (عالمگري ج: ۱ ص: ۹، الفصل الرابع في المكروهات، رد المحتار على الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۳۱، مطلب في التمسح بمنديل).
 ۲ [و) كذا (ماء البحر) الملح لقوله صلى الله عليه وسلم هو الطهور ماؤه الحل ميتته (مراقى الفلاح مع حاشية الطحطاوى ص: ۲۰، كتاب الطهارة، ايضا: هداية ج: ۱ ص: ۳۳، طبع شركت علميه، ملتان).
 ۳ [والماء الجاري اذا وقعت فيه نجاسة جاز الوضوء به اذا لم ير لها اثر لانها لا تستقر مع جريان الماء والاثر هو الطعم او الرائحة او اللون. (هداية ج: ۱ ص: ۳۶، طبع شركت علميه، ملتان).
 ۴ [څكه چې د دريو صفاتو نه پكې يوصفت هم نه دي بدل شوي، النوع الاول: الماء الطهور او المطلق: هو الطاهر في نفسه المطهر لغيره، وهو كل ماء نزل من السماء او نبع من الارض... [بقية حاشيه په راروانه صفحه..]

د چينې بهيدونکې اوبه پاکې دي، سره له دې چې د هغې نه خنزير اوداسې نور... ځناور اوبه څښي

سوال: دلته تقريبا ديرش ميله ليرې يو د ښکار ځای دی. چې هلته د چينې اوبه بهيري. ځنگل دی، چې د هغه اوږدوالی موږ ته معلوم نه دی. اندازه داده چې څلور پنځه ميله دی. دغه ځنگل (د ښکار په ځای) کې خنزيران په ډير دي، يعنې په هغو اوبو کې گرځي راگرځي او ويده کيږي. خلک ښکار کوي او د هغې چينې اوبه ډيرې زياتې ترڅې دي. که څوک مخ لاس په هغو اوبو باندې ووينځي، نو مخ لاس يې سوځي، پوښتنه داده، چې په دغه اوبو باندې سپرې اودس کولی شي او که نه؟ يا هغو اوبو سره جامې پليتيږي او که نه؟ دغه اوبه د طهارت له پاره استعمالول څنگه دي؟

جواب: ترڅو پورې چې د اوبو د پليتيډو يقين نه وي، تر هغه وخته پورې به اوبه پاکې گڼل کيږي.^(۱)

په کوهي کې متيازو غورځېدو سره کوهی پليتيږي

سوال: که د هلک يا انجلۍ متيازي کوهي ته او غورځيږي، نو د اسلامي فقه په رڼا کې يې څه حکم دی؟

جواب: کوهی به ناپاک وي او ددې د پاکولو طريقه داده چې د هغه ټولي اوبه راوايستل شي، په اوبو راويستلو سره بوکه پرې (رسی)، او د کوهي ديوالونه ټول پاکيږي.^(۲)

د گټر د پيپ گډون اود بد بويه اوبو استعمال

سوال: ډير ځله موږ يو جومات ته لاړ شو او د اودس له پاره نلکه جاري کړو، نوپه شروع کې بدبودارې اوبه راځي، اوبه په ظاهره کې صفا ښکاري او هيڅ د رنگ گډون پکې نه

...بقية د تير مخ]... مادام باقياً على اصل الخلقة، فلم يتغير احد او صافه الثلاثة وهي (اللون والطعم والرائحة) ... الخ. (الفقه الاسلامي وادلته ج: ١ ص: ١١٣، المبحث الرابع، انواع المياه، طبع دار الفكر دمشق)۔

١ [ماء حوض الحمام طاهر عندهم ما لم يعلم بوقوع النجاسة فيه. (عالمگیری ج: ١ ص: ١٨). قال ابو جعفر: واذا وقعت نجاسة في ماء فظهر فيه لونها او طعمهما او ريحها او لم يظهر ذالك فيه، فقد نجسته، قليلاً كان الماء او كثيراً، الا ان يكون بحراً او ماء حكمه حكم البحر، وهو مالا يتحرك احد اطرافه راينا فهو نجس لا يجوز استعماله. (شرح مختصر الطحاوی ج: ١ ص: ٢٣٩، کتاب الطهارة).

٢ [اذا وقعت نجاسة ليس بحيوان، ولو مخففة او قطرة بول اودم.... (في بتردون القدر الكثير) (يرجى كل مانها) الذي كان فيها وقت الوقوع ذكره ابن الكمال (بعد اخراجه) الا اذا تعذر كخشية او خرقه متنجسة فيرجح الماء الى حد لا يملأ نصف الدلو يظهر الكل تبعاً. وفي الشامية (قوله يرجح كل مانها) اي دون الطين لورود الآثار يترجح الماء. (درمختار مع رد المحتار ج: ١ ص: ٢١١، ٢١٢، فصل في البير. وايضاً حاشية اطحطاوی على مراقی الفلاح ص: ٢٢).

وي، خو په اوبو کې بدبويي محسوسېږي، په داسې صورت کې ايا په دې اوبو سره اودس کيږي او که دا اوبه به ناپاکې گڼل کيږي او په دې سره به اودس نه کيږي؟

جواب: د نلکو په ذريعه چې کومې بدبودارې اوبه راځي او بيا صفا اوبه راځي په دې باره کې ترڅو چې د بدبو دارو اوبو حقيقت معلوم شوی نه وي او يا د رنگ او بوی په ذريعه د ناپاکوالي پته و نه لگيږي، تر هغه وخته پوري به ددې د ناپاک والي حکم نه شي لگولی.^{۱۱} ځکه د اوبو بدبودار کېدل بيل شى دى او ناپاک کېدل بيل شى دى او که تحقيق وشي چې دا اوبه د کندی دي نو د نلکې د پرانستلو نه وروسته به هغه د جاري اوبو په حکم کې وي او پاکې به وي، نو بدبودارې اوبو دې ترې وايستل شي، راتلونکو پاکو اوبو باندې اودس صحيح دى.^{۱۲}

ناپاکې (کنده) اوبه صفا کولو سره پاکيږي نه

سوال: نن سبا سائنس دانانو داسې اله ايجاد کړې ده چې د گنده نالو اوبه صفا کوى په ظاهر کې په هغو کې هيڅ خرابي په نظر نه راځي اوس به دا پليتي وي که پاکي؟

جواب: صفا به شي خو پاکي نه دي په پاک او صفا کې ډير فرق دى.^{۱۳}

د ناپاکو څاڅکو والا لوټه پاکول

سوال: که په لوټه کې اوبه ايښودل شوي وي او په هغې باندې څاڅکي شوي وي، نو د پاکولو لپاره که د لوټې د خوښتي نه درې ځله اوبه وبهول شي، نو اوبه به پاکې وي که نه اوبه ترې تويې کړل شي؟

۱ [ماء حوض الحمام طاهر عندهم مالم يعلم بوقوع النجاسة فيه. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸). قال ابو جعفر: واذا وقعت نجاسة في ماء فظهر فيه لونها او طعمهما او ريحها او لم يظهر ذالك فيه، فقد نجسته، قليلاً كان الماء او كثيراً، الا ان يكون بحراً او ماءً حكمه حكم البحر، وهو مالا يتحرك احد اطرافه بتحريك ما سواه من اطرافه قال ابوبكر: تحصيل الذهب فيه ان كل ما يقنأ فيه جزءاً من النجاسة او غلب ذلك في رأينا فهو نجس لا يجوز استعماله. (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۲۳۹، کتاب الطهارة)۔

۲ [وفي النصاب والفتوى في الماء الجاري انه لا يتنجس مالم يتغير طعمه اولونه او ريحه من النجاسة، كذا في المضمرات، واذا القى في الماء الجاري شيء نجس كالخيفة والخمر لا يتنجس..... مالم يتغير لونه او طعمه او ريحه (فتاوى عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۷، الباب الثاني في المياه). الماء الجاري بعد ما تغير احد اوصافه وحكمه بنجاسته لا يحكم بطهارته مالم يزل ذلك التغير بان يرد عليه ماء طاهر حتى يزيل ذلك التغير كذا في المحيط. (فتاوى عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸، الباب الثالث طبع بلوچستان)

۳ [والدليل على تحريم استعمال الماء الذي فيه جزء من النجاسة وان لم يتغير طعمه اولونه او رائحته، قول الله تعالى: ويحرم عليهم الخبث، والنجاسات من الخبائث، لانها محرمة. (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۲۳۹، ايضا: نظام الفتاوى ج: ۱ ص: ۲۶، طبع مکتبه رحمانيه)۔

جواب: يوازې په څاڅکو باندې خو اوبه نه ناپاکه کيږي خو که څاڅکي ناپاک وي، نو اوبه به ناپاکې شي او دهغو د پاکولو طريقه داده چې په هغې دې د پورته نه اوبه واچول شي تر دې چې د څو بستې او غاړو نه اوبه او څاڅي بس پاکې به شي.^{۱۱}

په سرک باندې دولاړو اوبو د څاڅکو حکم

سوال: د باران نه وروسته عموماً اوبه په سرک جمع شي، که د دغو اوبو څاڅکي جاموسره ولگيږي، نو ايا لامبل او جامې بدلول ضروري دي؟

جواب: د باران څاڅکي د ضرورت له وجې معاف دي او که هغه اوينځل شي، نو ډيره ښه ده.^{۱۲}

د باران د اوبو څاڅکي

سوال: د باران هغه اوبه کوم چې په سرکونو باندې جمع شي ايا دا نجاست غليظه ده يا خفيفه؟ که د لمونځ کونکي جامو ته ورسېږي، نو د څومره مقدار په موجودگي کې لمونځ کونکي لمونځ کولی شي؟

جواب: د باران اوبه چې په سرک باندې وي که دهغو څاڅکي وغورځيږي، نو دهغه وينځل کافي دي، خو د ضرورت له وجې نه په دې جامو کې لمونځ کول جائز ليکل شوي دي.^{۱۳}

په تينکي که مرغی وغيره اوپرسيږي، نو

د څو ورځو لمونځونه به راگرځول کيږي؟

سوال: د اوبو په تينکي کې چې يوه مرغی او غورځيږي، مړه شي او اوپرسيږي او د غورځېدلو وخت يې معلوم نه وي، نو د څو ورځو لمونځونه به راگرځول کيږي؟

جواب: په دې کې دوه قوله دي: يودا چې که يو ځناور پر سپډلی يا شرېدلی وي، نو هغه به د درې ورځو گڼل کيږي او د درې ورځو لمونځونه به راگرځول کيږي، دويم قول دا دی چې کوم وخت پته ولگېده د هغه وخت نه به د نجاست حکم لگيږي، په لومړي قول کې احتياط دی

^۱ [قال الشامي: ان دلواتنجس فافرغ فيه رجل ماء حتى امتلاء وسال من جوانبه هل يطهر بمجرد ذلك ام لا؟ والذي يظهر لي الطهارة. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۹۶، مطلب في الحاق نحو القصعة بالحوض) -

^۲ [وقد قال في شرح النية: المعلوم من قواعد امتنا التسهيل في مواضع الضرورة والبلوى العامة كما في مسئلة آبار الفلوات ونحوها - اهـ اى كالعفوع نجاسة المعذور وعن طين الشارع الغالب عليه النجاسة وغيره ذلك. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۸۹، تنبيه مهم في طرح الزبل في القساطل). -

^۳ [وقد قال في شرح النية: المعلوم من قواعد امتنا التسهيل في مواضع الضرورة والبلوى العامة كما في مسئلة آبار الفلوات ونحوها - اهـ اى كالعفوع نجاسة المعذور وعن طين الشارع الغالب عليه النجاسة وغير ذلك - (رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۸۹، تنبيه مهم في طرح الزبل في القساطل). -

او په دويم قول کې اساني ده.^[۱]

د ناپاک کوهي اوبه استعمالول

سوال: په يو کوهي کې ډېر وخت مخکې خنزير غورځېدلو سره مخ شو، چا هم خنزير او اوبه ونه ايستلې، خو اوس څه مزدوران خامې خښتې جوړوي او دنژدې والي له وجي ددې کوهي اوبه استعمالوي اوس به دا اوبه پاکې وي او که نه؟ او ددې اوبو له وجې نه چې په بدن کوم څاڅکي او غورځيږي ايا بغير له وينځلو او لامبلو نه په هغو کې لمونځ کول وړ دي او که نه؟

جواب: دا کوهي چې ترڅو پاک نه کړل شي تر هغو ددې اوبه ناپاکه دي، له دې نه چې کومې خامې خښتې جوړيږي هغه هم ناپاکې دي، ددې د څاڅکو دوينځلو نه بغير لمونځ صحيح نه دی ددې د پاکولو طريقه داده چې د کوهي نه د خنزير وغيره هډوکي را وايستل شي که ټولي اوبه راويستل گران وي، نو د دوه سوه بوکو نه واخله تر درې سوه بوکو پورې راويستلو سره به کوهي پاک شي.^[۲]

چې په کوهي کې سړی مړ شي، نو هغه به څنگه پاکيږي؟

سوال: د فقيريو ورور چې دنن نه يې څه موده مخکې کوهي ته ورټوپ کړ او مړ شو هغه ذهني مريض و، کله به پرې په ځمکه دوره راغله، اوس به د هغه کوهي اوبه څنگه صفا کيږي؟

جواب: د کوهي ټولې اوبه دې وايستل شي، کوهي به پاک شي، او که د کوهي اوبه دومره زياتې وي، چې د ټولو اوبو ايستل ممکن نه وي، نو د دوو سوو نه تر دريو سوو پورې بوکي دې ترې وايستل شي.^[۳]

که پڼه د اوبو ټينکي ته ولوېږي نو د اوبو حکم

سوال: زما يو وړوکی ورور دی، يوه ورځ هغه په لوبو کې د اوبو ټينکي طرف ته لاړ، د هغه پڼه وښويده، او ټينکي چې د پاسه پرې سر پروت و، د هغې سړيو طرف ته شو، زما ورور خو د الله په فضل سره بچ شو، خو د هغه پڼه اوبو ته ورپرېوته او هغه اوبه د څښلو له پاره هم استعماليږي او د اودس له پاره هم، او تاسو ته معلومه ده، چې اکثر پڼې د لاندي

[۱] وبحکم بنجاستها مغلفة من وقت الوقوع ان علم.... (ومذثلاثة ايام). بلياليها (ان انتفخ او تفسخ) استحسانا وقالا من وقت العلم فلا يلزمهم شيء قبله قال الشامي: وصرح في البدائع بان قولهما قياس وقوله استحسان وهو الاحوط في العبادات آه. (ردالمحتار على الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۱۹، مطلب مهم في تعريف الاستحسان)

[۲] اذا وقعت نجاسة في بئردون القدرالكثير اومات فيها... الخ، يترج كل ما فيها... الخ، وان تعذر... الخ، قيل يفتى بماتين الى ثلاثمائة وهذا ايسر وذاك احوط. (الدر المختار مع ردالمحتار ج: ۱ ص: ۲۱۱، فصل في بئر).

[۳] وان مات في البئر آدمي نزع جميع ما فيها وان كانت البئر بحيث لا يمكن نزعها اخرجوا مقدار ما كان فيها..... وهي نزع مائتا دلوالى ثلاث مائة. (هداية ج: ۱ ص: ۲۷، طبع شركت علميه، ملتان).

خوانه مردارې، بیت الخلاء ته هم په هغو کې ځي، او بهر لارو کوڅو ته هم، موږه د تینکۍ ټولې اوبه وایستلې او بیا مو دوباره لرې لرې اوبه واچولې. دې له پاره چې تینکۍ پاکه شي، ایا موږ لره اوبه درې ځله نور اچول ضروري نه و؟ ایا یو شی هغه وخت پاکېږي، چې کله هغه درې ځله په اوبو باندې اوینځل شي؟ ایا دوه ځله اوبه اچولو سره د اوبو تینکۍ صفا شوه؟

جواب: که د پښې ناپاکه کېدل یقیني وي، نو بیا خو تینکۍ ناپاکه شوه، او که په هغې باندې یقیني طور سره پلټنې نه وي لگېدلي، نو د پښې غوڅېدلو سره تینکۍ ناپاکه نه شوه^(۱) دناپاکه تینکۍ د پاکولو یوه طریقه خو هغه ده، کومه چې تاسو اختیار کړې ده، یعنې تینکۍ سره درې ځله وینځل او هر ځل په جامې سره وچول، او یو صورت دادې چې کله تینکۍ ته اوبه راځي، نو د هغې د پاسه ډهکن (سر) دې خلاص کړل شي، دې له پاره چې اوبه د تینکۍ د پاسه اوبه پېږي، بس پاکه به شي.^(۲)

❖ د غسل مسائل ❖

د غسل طریقه

سوال: مولانا صاحب ازه تاسو نه دا پوښتنه کول غواړم چې زموږ په مذهب کې د غسل څه طریقه ده؟ دا یو مسئله ده چې ددې نه هرې مسلمانې مېرمنې ته ځان خبرول ضروري دي، خو افسوس ډېر کم مسلمانان داسې دي چې هغوی ددې د اهمیت او صحیح طریقي نه خبر دي، په دې وجه زه غواړم چې تاسو په خپل کالم کې په دې مسئله باندې رڼا واچوئ! د ځواب راکولو په وخت کې ددې خبرو هم وضاحت وکړئ چې ایا د غسل کولو نه مخکې اودس کول ضروري دي؟ دویم دا چې د غسل کولو په وخت کې ایا د نوم نه لاندې جامه (ټوکر) تړل هم ضروري دي؟ او دریم دا چې د غسل کولو په وخت کومې دعاگانې لوستل پکار دي؟ ایا پنځه واړه کلمې لوستل ضروري دي یا یوازې درود شریف، لوستلو سره مقصد پوره کیږي؟ او د غسل کولو صحیح طریقه په اسلام کې څه ده؟

جواب: د غسل طریقه داده چې مخکې دې لاسونه وویښي او استنجاء دې وکړي، بیا ګڼه

^۱ [ماء حوض الحمام طاهر عندهم مالم یعلم بولوع النجاسة فيه. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۸، طبع بلوچستان).

^۲ [قال الشامي: ان دلوا تنجس فافرغ يه رجل ماء حتى امتلا وسال من جوانبه هل يطهر بمجرد ذلك ام لا؟ والذي يظهرلى الطهارة. (شامي ج: ۱ ص: ۱۹۶، مطلب فی الحاق نحو القصعة بالحوض).

په بدن کوم خای کې نجاست لگیدلی وي هغه دې ووينځي. بيا دې اودس وکړي. بيا دې په ټول بدن باندې لږ اوبه واچوي او ودې مري. بيا دې په ټول بدن باندې درې ځله اوبه واچوي.^{١١} په غسل کې درې شيان فرض دي:

(١) خوله کې اوبه اچول. (٢) په پوزه کې اوبه اچول. (٣) په ټول بدن باندې اوبه اچول.^{١٢} که د بدن يو ويښته هم وچ پاتې شي، نو غسل نه کيږي او انسان به هماغه شان ناپاکه وي. د پوزې او د غوږونو سوړو ته اوبه رسول فرض دي^{١٣} که گوتمه کره (بنگري) تنگ وي، نو دهغو خوځول او دهغو نه لاندې اوبه رسول هم ضروري دي که نه غسل نه کيږي.^{١٤} ځينې خويندې د نوکانو پالش او نور داسې شيان استعمالوي چې هغه بدن ته د اوبو رسولو نه مانع دي په غسل کې ددې شيانو ليرې کولو سره اوبه رسول ضروري دي ځينې وخت په بې پامي کې په نوکانو کې اوږه پاتې شي دهغو ويستل هم ضروري دي^{١٥} الغرض پوره بدن باندې اوبه بهول او کوم شيان چې بدن ته د اوبو په رسولو کې مانع دي دهغو ليرې کول ضروري دي که نه غسل نه کيږي د ښځو د سر ويښته که کمځي وي، نو د لندول يې ضروري نه دي بلکې دوښتو بېخونو ته اوبه رسول کافي دي^{١٦} خو که ويښته کمځي نه وي، نو ټول

١ [وسته ان ييدا المغتسل فيغسل يديه وفرجه ويزيل النجاسة ان كانت على بدنه ثم يتوضا وضوءه للصلاة الارجليه ثم يفيض الماء على راسه وسائر جسده ثلاثا. (هداية ج: ١ ص: ٣٠). ايضا: والغسل من الجنابة والحيض والنفاس ان ييدا فيغسل مابه من الاذى، ثم يتوضا وضوءه للصلاة، ثم يفيض الماء على راسه وسائر جسده افاضة تصل به الماء الى شعره وبشره، ولا بد في ذلك من المضمضة والاستنشاق، قال ابوبكر احمد: روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه توضأ وضوءا وضوءه للصلاة في غسل الجنابة، ثم افاض الماء على راسه وسائر جسده ثلاثا غير رجليه، ثم تنحى لغسل رجليه. (شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ٤٠٨، طبع بيروت).

٢ [وفرض الغسل: المضمضة، والاستنشاق وغسل سائر البدن.... ولناقوله تعالى: وان كنتم جنبا فاطهروا، امر بالاظهار وهو تطهير جميع البدن. (هداية ج: ١ ص: ٢٩ كتاب الطهارة، طبع شركت علميه، ملتان).

٣ [(وفرض الغسل غسل فمه وانفه وبدنه لا ذلكه ويجب غسل) كل ما يمكن من البدن بلا حرج مرة كاذن. (درمختار على هامش رد المحتار ج: ١ ص: ١٥١، مطلب في ابحاث الغسل). وفي شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ١٠٤ وقال على بن ابي طالب رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم من ترك شعرة من جسدى الجنابة لم يغسلها فعل بها كذا وكذا من النار، فهذه الاخبار توجب غسل جميع البدن. ايضا: ولوبقى شىء من بدنه لم يصبه الماء لم يخرج من الجنابة وان قل اى ولو كان ذلك الشىء قليلا بقدر راس ابرة لوجب استيعاب جميع البدن. (حلي كبير ص: ٥٠).

٤ [(ولو) كان خاتمه ضيقا نزع او حرکه) وجوبا. (درمختار على هامش رد المحتار ج: ١ ص: ١٥٥، مطلب في ابحاث الغسل).
٥ [نعم ذكر الخلاف في شرح المنية في العجين واستظهر المنع لان فيه لزوجة وصلابة تمنع نفوذ الماء. (رد المحتار على الدر المختار ج: ١ ص: ١٥٤ مطلب في ابحاث الغسل).

٦ [وكفى بل اصل صغيرها اى شعر المرأة المصفور للخرج. (درمختار على هامش رد المحتار ج: ١ ص: ١٥٣ مطلب في ابحاث الغسل).

ويښته په ښې طريقې سره لندول هم ضروري دي^{۱۱}

اوس ستاسو د سوالونو ځواب ليکم:

د غسل نه مخکې اودس کول سنت دي^{۱۲} او که ونکړل شي، نو بيا هم غسل کيږي.

جامه (ټوکر، ترل ضروري نه دي مستحب دي^{۱۳}

د غسل په وخت کې دعا يا يوه کلمه لوستل ضروري نه دي نه درود شريف ضروري دی. بلکې که په بدن باندې څه جامه نه وي، نو په دې حالت کې دعا، کلمه، او درود شريف جائز نه دي. په لوڅ حالت کې دچوپ پاتي کيدو حکم دی په دې حالت کې کلمه لوستل دې خبره ښځو بدعت دی^{۱۴}.

د مسنون اودس نه وروسته غسل

سوال: لکه څنگه چې معلومه ده چې په غسل کې درې شيان فرض دي:

(۱) خوله کې اوبه اچول. (۲) په پوزه کې اوبه اچول. (۳) په ټول بدن باندې اوبه اچول.

او د غسل نه مخکې اودس کول سنت دي. مولانا صاحب زما پوښتنه ستاسو نه دا ده که يو سړی د غسل نه مخکې اودس وکړي او په خوله کې يې هم اوبه واچولې او په پوزه کې يې هم اوبه واچولې، خو د اودس نه وروسته د غسل نه مخکې يې نه دوباره غرغره وکړه او نه يې په پوزه کې اوبه واچولې کوم چې فرض دي او هغه دا سوچ وکړ چې دا خو ما په اودس کې کړي دي او په ټول بدن باندې يې اوبه واچولې نو ايا د هغه غسل صحيح دی؟

جواب: کله چې د غسل نه مخکې اودس وکړي او په اودس کې غرغره هم وکړي او په پوزه کې اوبه هم واچوي، نو د اودس نه وروسته دوباره خوله او پوزه کې اوبه اچول ضروري نه دي غسل يې صحيح دی.

په غسل کې په خوله او پوزه کې اوبه اچول د پاکېدوله پاره شرط دي

سوال: په کوم سړي چې غسل فرض وي او هغه غسل نه کوي يوازې په لمبلو باندې بس والی کوي ايا هغه په لمبلو سره پاکيږي؟

^۱ [اما المنقوض في فرض غسل كله اتفاقا. (درمختار علی هامش ردالمحتار ج: ۱ ص: ۱۵۳ مطلب في اجاث الغسل).
^۲ [يسن في الاغتسال اثنا عشر شيئا (الى ان قال) ثم يتوضا كوضونه للصلوة. (حاشية الطحطاوى على مراق الفلاح ج: ۱ ص: ۵۶، فصل يسن في الاغتسال اثنا عشر شيئا).
^۳ [ويستحب ان يغتسل اى والحال انه مستور العورة. (مراق الفلاح ج: ۱ ص: ۵۷، طبع مير محمد کراچى).
^۴ [ويدخل الخلاء برجله اليسرى ويستعذب الله من الشيطان الرجيم قبل دخوله وقبل كشف عورته. (مراق الفلاح مع الطحطاوى ج: ۱ ص: ۵۱، فصل فيما يجوز به الاستنجاء). وفي حلى كبير: وكذا لا يقرأ اذا كانت عورته مكشوفة. (ص: ۶۱ مطلب في اصح القولين).]

جواب: غسل لمبلو ته وايي، خو خوله او پوزه کې اوبه اچول او په پوره بدن باندې اوبه بهول د پاکېدلو له پاره شرط دي.^{۱۱}

که په غسل يا اودس کې يو ځای وچ پاتې شي، نو د غسل او اودس حکم

سوال: که په غسل او اودس کې څه ځای وچ پاتې شي، په خوله يا پوزه کې اوبه اچول که هير شي، او وروسته بيا ياد شي، نو ايا هغه باقي پاتې ځای وينځل او خوله کې اوبه اچول پکار دي، که مکمل اودس او غسل کول پکار دي؟ که يوازې دهغه باقي پاتې ځای وينځل وي، نو څومره وخت پورې کولی شي چې ووينځي؟

جواب: په غسل کې په خوله او پوزه کې اوبه اچول فرض دي^{۱۲} او په اوداسه کې سنت دي^{۱۳} او که د غسل نه وروسته ورته رايا د شو، چې په خوله يا پوزه کې يې اوبه نه دي اچولي، نو يوازې په خوله او پوزه کې اوبه اچول کافي دي، د دوباره غسل کولو ضرورت نشته دغه شان کې په اودس يا غسل کې څه ځای وچ پاتې شي، نو يوازې دهغه ځای وينځل کافي دي، دوباره اودس او غسل کولو ته ضرورت نشته.^{۱۴}

ايا په غسل کې غرغره کول او په پوزه کې اوبه اچول ضروري دي؟

سوال: په غسل کې درې شيان فرض دي: غرغره کول، په پوزه کې اوبه اچول او په ټول بدن باندې داسې اوبه بهول چې د وينسته برابر ځای هم وچ پاتې نه شي، زما مسئله داده، چې په غسل کې غرغره کولو سره ماته التی (قی) راځي، زه اوبه مری پورې نشم رسولی، دويمه مسئله داده، چې که ديځنی د وجې نه پوزه بنده شي، نو د پوزې نرمې حصې ته اوبه رسول مشکل دي، په داسې صورت کې څه کول پکار دي؟

جواب: غرغره او په پوزه کې اوبه اچول دومره په سختۍ سره نه دي کول پکار، چې تکليف وي، مثلاً گوته لندول او په پوزه کې وهل کافي دي^{۱۵} دغه شان په مری باندې اوبه تيرول هم کافي دي.^{۱۶}

^۱ [تقديم تخريجه تحت عنوان: د غسل طريقه، ص: ۱۰۳].

^۲ [الباب الثاني في الغسل] (الفصل الاول في فرائضه) وهي ثلاثة: المضمضة والاستنشاق وغسل جميع البدن. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۳، الباب الثاني في الغسل).

^۳ [الفصل الثاني في سنن الوضوء] (ومنها المضمضة والاستنشاق) والسنة ان يتمضمض ثلاثاً ولاثم يستنشق ثلاثاً... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۶، الفصل الثاني في سنن الوضوء).

^۴ [ولو تركهاى ترك المضمضة والاستنشاق اولمعة من اى موضع كان من البدن ناسباً..... ثم تذكر ذالك يتضمن اويستنشق اويغسل اللمعة]. (حلي كبير ص: ۵۰، طبع سهيل اكي □ مى لاهور).

^۵ [ارحد المضمضة استيعاب الماء جميع الفم وحد الاستنشاق ان يصل الماء الى المارون، كذا في الخلاصة]. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۶، الفصل الثاني في سنن الوضوء).

^۶ [الجنب اذا شرب الماء ولم يمجعه لم يضره ويجزيه عن المضمضة....] [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

د غسل په اخر کې خوله وينځل ورياد شي

سوال: يو سړی د جنابت په حالت کې دی او هغه غسل کوي کله چې هغه په ټول بدن باندې اوبه اچوي، نو وروسته هغه ته خوله وينځل او خوله کې اوبه اچول راياد يږي او هماغه وخت هغه خوله وينځي او خوله کې اوبه اچوي په دې وخت کې ددې سړي غسل پوره کيږي او که دوباره به غسل کوي؟

جواب: غسل وشو د دوباره غسل کولو ضرورت نشته.^{۱۱}

د سنت خلاف غسل سره پاکوالی

سوال: غسل که د سنت طريقي مطابق ونه شي، نو ايا په هغه سره ناپاکي نه ليري کيږي؟

جواب: که خوله يې ووينځله او په پوزه کې يې اوبه واچولې، نو پاکوالی حاصل شو. ځکه چې په غسل کې همدا درې شيان فرض دي.^{۱۲}

په رمضان کې په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو نه پرته غسل کول

سوال: د رمضان المبارک په مياشت کې د ورځې چا ته احتلام اوشو، د روژې له وجي نه پوزه کې پورته حصې پورې اوبه نه شي اچولی او نه غرغړه کولی شي، د روژه ماتي نه وروسته غرغړه کول او په پوزه کې اوبه اچول فرض دي، واجب دي که مستحب؟ که چا د روژه ماتي نه وروسته غرغړه ونکړه او په پوزه کې اوبه وا نه چولې نو ايا هغه غسل چې په ورځ کې يې کړی و کافي دی؟

جواب: غسل صحيح دی، د روژه ماتي نه وروسته غرغړه کول يا پوزې کې داوبو اچولو ضرورت نشته.^{۱۳}

... بقيه د تير مخ] ... اذا اصاب جميع لمة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۳ الفصل الاول في فرائضه).

۱ [الجنب اذا شرب الماء ولم يمجّه لم يضره ويجزیه عن المضمضة اذا اصاب جميع لمة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۳ الفصل الاول في فرائضه)۔

۲ [وفرض الغسل: غسل لمة وانفه وبدنه. (تنوير الابصار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۱۵۱، مطلب في ابحاث الفصل). ايضاً: الفصل الاول في فرائضه، وهي ثلاثة: المضمضة والاستنشاق وغسل جميع البدن. (فتاوى عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۳)۔

۳ [وليس المبالغة في المضمضة وهي ايصال الماء لرأس الحلق والمبالغة في الاستنشاق وهي ايصاله مافوق المارن لغیر الصائم والصائم لا يبالغ فيهما خشية الساد الصوم لقوله عليه الصلاة والسلام: بالغ في المضمضة والاستنشاق الا ان تكون صائماً حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ص: ۳۹، الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۵۱) ايضاً: قوله غسل الفم والانف اى بدون مبالغة فيها فانها سنة فيه على المعتمد. (حاشية الطحطاوى على المراقى ص: ۱۰۲، فصل لبيان فرائض الغسل)

په ولاړه ، ناسته او په خلاص ميدان کې غسل کول

سوال: سړيو ته غسل په ناسته پکار دی که په ولاړه؟ دويمه خبره داده چې لوڅ او که د څه اغوستلو سره کول پکار دي؟ مثلاً لنگ يا پرتوگ اوداسې نور... ايا د سړي له پاره په خلاص ميدان کې لکه انگرييا سرک باندې غسل کول صحيح دي سره له دې چې په هغه ځای باندې نا محرم بنځې ، واړه ، لويان او نور خلک تهريري؟

جواب: د پردې په ځای باندې جامو ويستلو سره غسل کول جائز دي^[۱] او په دې صورت کې په ناسته باندې غسل کول ډير غوره دي، سړی که په خلاص ميدان کې دنوم (ناف) نه واخله تر زنگونونو پورې جامه (ټوکر) وتړي او غسل وکړي ، نو جائز دی^[۲] اود نوم نه تر زنگونونو پورې ستر پرانستل حرام دي^[۳].

جانکي (نېکر) سره غسل يا اودس کول

سوال: دلته دپانسی په وارډ بلکې په ټول جيل کې مورقيديان دغسل کولوله پاره انډويپر يا کچي (نېکر) اغوندو، ايا غسل کيږي؟ که څه هم د جنابت وي؟ که غسل کيږي ، نو ايا اودس هم وشو؟

جواب: که نېکر يا جانکي اغوستلو سره لاندې اوبه رسيږي او د بدن پټه برخه لنډه شي ، نو غسل صحيح دی^[۴]، په غسل کې اودس په خپله کيږي ، د غسل نه وروسته تر څو چې کم از کم دوه رکعت له مونځ ونکړل شي يا بل داسې عبادت ادا نه شي چې په هغه کې اودس شرط وي ، دوباره اودس کول مکروه دي^[۵].

په جاري اوبو کې غوپه وهلو سره غسل

سوال: زما يو دوست وايي : که اوبه ژورې او جاري وي يعنې بهيږي په هغو کې يو ځل غوپه وهلو سره انسان پاکيږي ايا دا خبره صحيح ده؟

^۱ [وقيل يجوز ان يتجرد للغسل وحده. (مرافى الفلاح مع حاشية الطحطاوى ص: ۱۰۶، فصل وآداب الاغتسال هي)
^۲ [وينظر الرجل من الرجل سوى ما بين سرتة الى ماتحت ركبته. (تنوير الابصار مع ردالمحتار ج: ۶، ص: ۳۶۴، فصل في النظر والمس).
^۳ [وروى عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كل شيء اسفل من سرتة الى (منه) مائة... الخ (شرح مختصر الطحاوى ج: ۱، ص: ۶۹۷، كتاب الصلوة) ايضاً: قال نوح أفندي: لان كشف العورة حرام (ردالمحتار ج: ۱، ص: ۳۳۸، طبع ايم ايج سعيد كراچي).
^۴ [ويجب اى بفرض غسل كل ما يمكن من البدن بلا حرج مرة (درالمختار مع الردالمختار ج: ۱، ص: ۱۵۲).
^۵ [لان كان فى مجلس واحد كره قوله لان كان فى مجلس واحد اى ولم يؤد بالاول عبادة شرع التطهير لها والا فلا يكره (حاشية الطحطاوى على مرافى الفلاح ص: ۲۳، كتاب الطهارة).]

جواب: صحيح ده! خو خوله وينخل او په پوزه کې اوبه اچول فرض دي. که دا دواړه فرض ادا شي، نو په اوبو کې غوپه کولو سره به غسل وشي^{۱۱}

د حيض نه وروسته پاکېدلو له پاره څه پکار دي

سوال: د حيض نه وروسته د پاکېدلو له پاره څه کول پکار دي؟

جواب: بس د نجاست نه صفایي او غسل کول^{۱۲}

ښځې ته د ټولو وينستو لندول ضروري دي

سوال: ایا د ښځې او د خاوند د حقونو ادا کولو نه وروسته د پاکېدلو له پاره په غسل کې

د سر وينسته لندول هم شامل دي که د وينستو لندولو نه پرته غسل سره ښځه پاکيږي؟

جواب: د سر وينسته وينخل فرض دي، ددې نه پرته غسل نه کيږي. بلکې که يو وينسته هم

وچ پاتي شو، نو غسل نه کيږي. پخوا زمانه کې به ښځو د سر وينسته کمځۍ کول داسې

ښځه چې دهغې د سر وينسته کمځۍ شوي وي دهغې له پاره دا حکم دی که هغه کمځۍ نه

پرانيزي او د وينستو بېخونو ته اوبه ورسوي، نو غسل يې کيږي^{۱۳}، خو که د سر وينسته

پرانستي وي لکه چې نن سبا يې عامې زنانه ساتي، نو د ټولو وينستو لندول فرض دي^{۱۴} له

دې نه پرته ښځه نه پاکيږي.

د پیتلو غاښ سره اودس او غسل صحيح دي

سوال: په ادب سره درخواست دی چې ماته یو سخته مسئله راپېښه شوې ده کومه چې د

غور قابله ده هغه دا چې زما په مخامخ دوو پلنو غاښونو کې نیم مات شوي وو، په هغه نیم

غاښ باندې ما د پیتلو پوښ (کاور) خپړولی دی، کوم چې د نورو غاښونو په شان مضبوط

^۱ [وفرض الغسل غسل لمة وانفه وبدنه(تنويرالابصار مع ردالمحتار ج: ۱، ص: ۱۵۱، مطلب في ابحاث الغسل، عالمگیری ج: ۱، ص: ۱۳، الباب الثاني في الغسل) ايضاً: والغسل من الجنابة والحيض والنفاس ان يدا يغسل مابه من الاذى، ثم يتوضا وضوءه للصلوة ثم يفيض الماء على رأسه وسائر جسده..... ولا بد من المضمضة والاستنشاق قال ابوبكر: روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه توضا وضوءه للصلوة في غسل الجنابة ثم الماض الماء على رأسه وسائر جسده ثلاثا غير رجلية ثم تحي لغسل رجلية(شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۴۰۸).]

^۲ [المعاني الموجبة للغسل(الى ان قال) والحيض لقوله تعالى: حتى يطهرن بالتشديد(هداية ج: ۱، ص: ۳۱ فصل في الغسل) ايضاً حواله بالا).]

^۳ [وكفى بل اصل صغيرها اى شعر المرأة المصفور للخرج(درمختار على هامش ردالمحتار ج: ۱، ص: ۱۵۳ مطلب في ابحاث الغسل).]

^۴ [اما المنقوض فيفرض غسل كله اتفاقاً(درمختار على هامش ردالمحتار ج: ۱، ص: ۱۵۳ مطلب في ابحاث الغسل).]

دی او ليرې کولو سره جدا کيږي نه، خو ځينې حضرات وايي چې ستا غاښ ته اوبه نه رسيږي نو ستا غسل او اودس صحيح نه دی او له همدې وجې نه دې لمونځ هم صحيح نه دی.

جواب: ستاسو غسل او اودس دواړه صحيح دي.^(١)

په سپينو زرو سره د غاښ ډکونکي غسل او اودس

سوال: زید خپل غاښ د سپينو زرو نه ډک کړی دی ایا په دې طريقي سره د هغه غسل او اودس کيږي، سره له دېنه چې اوبه دننه نه ځي؟

جواب: هو! غسل او اودس دواړه کيږي.^(٢)

په غاښ ډکولو سره په غسل کې رکاوټ نشته

سوال: زما په يو غاښ کې سوری دی چې دهغه په وجه غاښ درد کوي او د خولې نه مي بدبوني هم راځي، زه يې په ډاکټر ډکول غواړم، خو د ځينو خلکو رایه داده چې داسې کولو سره غسل نه کيږي؟

جواب: د ځينو خلکو دا رایه صحيح نه ده د غاښ د ډکولو نه وروسته کله چې مساله د غاښ سره پيوست شي، نو دهغې حکم د اجنبي شي نه پاتې کيږي په دې وجه هغه د غسل د صحت مانع نه ده.^(٣)

که په غاښ باندې د دهات وغيره پوښ وي نو د غسل جواز

سوال: (ستاسو مسائل او دهغو حل) کې زما ستاسو د يو سوال په ورکړل شوي ځواب باندې اعتراض دی سوال دا دی:

سوال: په غاښونو باندې د سرو زرو يا دهغه هم شکل دهاتونو نه جوړ شوی پوښ (کاور) خپرول جائز دي او که نه؟ او په داسې حالت کې د هغه غسل او اودس کيږي او که نه؟

جواب: جائز دي او غسل کيږي.

زما خیال دی چې ستاسو ځواب د جنابت د غسل له پاره غلط دی هو! عام غسل کيدای شي او د جنابت د غسل له پاره خو حکم دا دی چې د شونډو نه د حلق د هرې ذري پورې اوبه رسول فرض دي، تردې حده پورې که په غاښ کې څه سخت شي انبستی وي چې

^١ [(و) لا يمنع (ماعلی ظفر صباغ) (و) لا (طعام بین استانه) او فی سنه المجوف به یفق وقل ان صلبا منع وهو الاصح (الدر المختار علی هامش رد المحتار ج: ١، ص: ١٥٤، مطلب فی اباحات الغسل) ایضاً: الاصل وجوب الغسل الا انه سقط لخرج (رد المحتار ج: ١، ص: ١٥٣، طبع ایم ایچ سعید)۔

^٢ [ایضاً)۔

^٣ [ایضاً)۔

دهغه په وجه هغه ځای ته اوبه نه وي رسېدلې. نو د جنابت په غسل کې دې داسې شي د غاښونو نه راوباسي او په هغه ځای دې لوند کړي. که نه غسل نه کيږي. خو تاسو خو په غاښ باندې د پوره پوښ خپړولو اجازت ورکړ او د سرو زرو پوښ سره غاښ ته اوبه نه رسيږي او د اوبو د نه رسيدلو په صورت کې به غسل ونه شي او که غسل ونه شي، نو لمونځ هم ضائع کيږي.

جواب: تاسو صحيح ليکلي دي. که په غاښونو کې داسې يو شي انبستي وي چې د اوبو په رسېدلو کې مشکل پيدا کوي، نو د جنابت د غسل له پاره دهغه راويستل ضروري دي. که نه غسل نه کيږي. خو دا حکم هغه وخت دی چې دهغه راويستل له مشقت پرته ممکن وي. خو کوم شي چې داسې پيوست شي چې دهغه وېستل ممکن نه وي مثلاً په غاښونو باندې د سرو زرو يا سپينو زرو پوښ داسې کلک شي چې هغه ليرې کيدای نه شي. نو ددې ظاهري برخې ته به د غاښ حکم ورکول کيږي او ددې د ليرې کولونه پرته به غسل جائز وي.^{۱۱}

فکس لکېدلیو غاښونو، يا د مسالې نه

دک شويو غاښونو سره غسل کول

سوال: زما دوه غاښونه مصنوعي دي. که زه دغو غاښونو باندې مساله ولگوم. يا هغه فکس ولگوم، چې بيا دا غاښونه نه ښوري اونه بهرته راوځي. نو ايا ووريو پورې اوبه نه رسېدلو سره سره هم غسل کيږي؟

جواب: په دې صورت کې غسل کيږي.^{۱۲}

که په غاښ باندې پوښ لکېدلی وي، نو د غسل او اودس حکم

سوال: زما يو غاښ له دننه نه خالي و او د هغه په وجه به اکثر وینه راتله، او په لمانځه کې هم راته دغه شکايت و، ما د هغه د پاسه د استيل پوښ د مسالې وغيره په ذريعه سره مضبوط ولگاؤ، دا خبره معلومول غواړم، چې په دې صورت کې چې اوبه غاښ ته نه رسيږي، ايا غسل او اودس صحيح کيږي؟

جواب: که هغه د پاسه استيل والا غاښ مضبوط وي، نو غسل او اودس دواړه جائز دي.^{۱۳}

^۱ [(و) لا يمنع (ماعلى ظفر صباغ) (و) لا (طعام بين اسنانه) او في سنه المجوف به يفتي وقيل ان صلبا منع وهو الاصح (الدرالمختار على هامش ردالمختار ج: ۱، ص: ۱۵۴، مطلب في ابحاث الغسل) ايضاً: الاصل وجوب الغسل الا انه سقط لخرج (ردالمختار ج: ۱، ص: ۱۵۳، طبع ايم ايچ سعيد).]

^۲ [ايضاً]

^۳ [ايضاً]

مصنوعي وينسته او غسل

سوال: نن سبا د گنجي (پک) د علاج له پاره يوه نوې طريقه ايجاد شوې ده. چې زموږ په ملک کې د څه مودې راسې مشهوره شوې ده. او ډير مسلمانان د هغه علاج نه گټه اخلي. پوښتنه داده چې د علاج له پاره دغه طريقه شرعي طور سره جائز ده او که نه؟ په دې سلسله کې زموږ راهنمايي وکړئ. د دې علاج نوم "بالون سے گنجے پن کا علاج" دی. د دې علاج تفصيل دادی. چې وينسته په يوه نرۍ مصنوعي جهلۍ باندې لگيږي: چې په هغې کې ځای په ځای بې شميره واړه واړه سوري وي. دې له پاره چې خوله دباندې راووخې، او د لامبلو دوزان کې اوبه په هغو سوريو کې دننه شي چې د سر څرمن وينخل شي. ذکر شوې جهلۍ په کومې باندې چې وينسته لگېدلې وي، هغه د کيميايي مادې په ذريعې سره د مريض پاتې وېشتو سره انسلوي، او مخامخ دغه جهلۍ د مريض په څرمن پورې نه انسلوي. کوم ځای چې وينستو سره دغه وينستو والا جهلۍ انسلوي، هلته وينسته د مخکې نه تقريبا نيم انچ پورې واړه کوي. بيا همدغو واړه شويو وينستو سره د کيميايي مادې په ذريعې سره دغه جهلۍ انسلوي. مخامخ يې څرمنې پورې نه انسلوي. صورت داسې وي، چې که په سر باندې اوبه واچول شي، نو کوم سوري چې د جهلۍ له پاره جوړ شوي وي، د هغو نه اوبه تېرې شي. او د سر څرمن وينخلو نه وروسته غاړو نه بېرته بهر راوخي. کوم ځای چې جهلۍ يوازې واړه شويو وينستو پورې اړيستې وي، څرمنې پورې نه.

ددې علاج فائده دا ښودل کيږي، چې که دغه جهلۍ په سر باندې يو ځل ولگول شي. نو تقريبا يوه يوه نيمه مياشت سر پورې لگېدلې وي. د لوبو، غسل يا لامبو وهلو دوران کې د سر نه نه ليرې کيږي، او که څوک يې په خپله ليرې کول غواړي، نو د مذکوره مودې نه مخکې يې نشي ليرې کولای، ځکه چې کومو وينستو پورې دا انسلول کيږي، هغه تقريبا په يوه نيمه مياشت کې دومره لوی شي، چې هغه وينسته کټ کيږي. بيا هغه ليرې کيږي او بيا دوباره هغه وينسته واړه کولو نه وروسته دوباره لگول کيږي.

۱ اوس پوښتنه داده چې: دغه شان وينسته لگول، د داسې سړي له پاره چې د هغه د سر د مخکېنۍ برخې وينسته نه وي، خو د خټ او غوږونو طرف ته يې خپل وينسته وي، چې په هغو باندې د لمانځه له پاره دی مسح کولی شي، ځکه چې د سر اصل وينسته يا څرمن د څلورمې حصې نه زيات وي، څنگه دي؟

۲ ايا د علاج په مذکوره طريقه کې لگول شويو وينستو سره، هرکله چې هغه د څرمنې پورې پيوست نه وي لگېدلي، يوازې وينستو پورې لگېدلي وي. او په سر باندې اوبه اچولو سره هغه اوبه په سوريو کې ننوخي او په اسانۍ سره غاړو ته رسيدلای شي، او دا د غسل دوران کې نه ويستل کيږي، ځکه چې دا يوه مياشت يا يوه نيمه مياشت نه مخکې نه شي ليرې

کولای . په داسې صورت کې فرض غسل پوره کېږي او که نه؟

۳. ایا په داسې صورت کې ددې علاج د هغو شيانو سره مطابقت راوستل کېږي، مثلاً په غاښونو باندې پوښ لگول، مصنوعي پښه وغیره لگول، تفصیلی جواب راکړئ. ځکه چې ډیرو مسلمانانو دا علاج اختیار کړی دی، الله تعالی دې تاسو ته جزاء خیر درکړي.

جواب: تاسو چې د کومې جهلۍ ذکر وکړ، ښکاره خبره ده، چې د هغې د سوريو نه خو به اوبه خامخا سر ته رسیږي. خو په دې کې اشکال دادی، چې کوم وینسته د دغې جهلۍ سره پیوست اښتې دي. هغه به خامخا داسې وي، چې نه هغه د دې جهلۍ نه لیرې کیدای شي. او نه په غسل کې هغو ته اوبه رسیدای شي، په داسې صورت کې د سړي غسل نه کېږي^{۱۱} او کله چې غسل نه کېږي، نو لمونځ او تلاوت به یې هم صحیح نه وي^{۱۲} او ترکومي چې په اوداسه کې د مسح خبره ده، نو هغه اسانه ده، ځکه چې د دغې جهلۍ نه اوبه سر ته رسیږي، نو د سر مسح په اسانۍ سره کیدای شي^{۱۳}.

د نکریزو درنګ باوجود غسل کېږي .

سوال: زمور د مشرانو ښځو دا وینا ده چې که د خاصو ورځو پرمهال نکریزي استعمال شي، نو ترڅو چې د نکریزو درنګ ټول ختم شوی نه وي غسل یې نه کېږي.

جواب: د ښځو دا مسئله بالکل غلطه ده، غسل کېږي، د غسل د صحت له پاره د نکریزو د رنگ لیرې کول هیڅ شرط نه دي^{۱۴}.

ایا څوک چې وسمه لکوي د هغه غسل کېږي؟

سوال: یو عالم راته وویل، چې څوک وینستو ته وسمه (رنگ) ورکوي، د هغه د جنابت غسل

۱ [وليس على المرأة ان تنقض ضفائرها في الغسل اذا بلغ الماء اصول الشعر....ولو الزقت المرأة راسها بطيب بحيث لا يصل الماء الى اصول الشعر وجب عليها ازالته ليصل الماء الى اصوله كذا في السراج (عالمگیری ج: ۱، ص: ۱۳، الباب الثاني في الغسل، طبع بلوچستان بک □ پو کوتهه)]

۲ [عن ابن عمر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: لا تقبل صلوة بغير طهور ولا صدقة من غلول (ترمذی ج: ۱، ص: ۲، ابواب الطهارة، طبع دهلی)]

۳ [(قوله وامسحوا برؤوسكم) المسح هو الاصابة.....وان كان بعض راسه مخلوقاً فمسح على غير المخلوق جاز وان اصاب راسه ماء المطر اجزاء عن المسح سواء مسحه او لا (الجوهرة النيرة شرح مختصر القدوري، كتاب الصلوة ص: ۳، طبع مجتباتی دهلی) ايضاً: ولا يجوز المسح على القلنسوة والعمامة وكذا لو مسحت المرأة على الخمار الا انه اذا كان الماء متقاطراً بحيث يصل الى الشعر فحينئذ يجوز ذلك عن الشعر كذا في الخلاصة (عالمگیری ج: ۱، ص: ۶)]

۴ [وفي الجامع الصغير سنن ابوالقاسم عن...والمرأة التي صبغت اصبعها بالحناء او الصرام او الصباغ. قال: كل ذلك سواء يجزيهم وضوءهم الخ (عالمگیری ج: ۱، ص: ۴، طبع بلوچستان)]

چېرې هم نه کيږي، يعنی هغه چېرې هم نه پاکيږي، داسې سړي ته د جومات نه هم ليرې اوسدل پکار دي، ايا دا صحيح ده؟ هغه وويل، چې د ابوداود يو حديث مبارک دی، چې خضاب (وسمه) لگونکی به د جنت د خوشبو نه هم ليرې وي، ايا دا صحيح ده؟

جواب: تاسو چې کومه مسئله ليکلې ده، چې د وسمه لگونکي غسل نه کيږي، دا خو صحيح نه ده.^{۱۱} البته توره وسمه لگول جائز نه دي^{۱۲} تاسو چې کوم حديث ليکلی دی، هغه صحيح دی^{۱۳}

د جنابت غسل کولو پرمهال که اوبو ته څاڅکي

ورولو پري نو هغه ناپاکه کيږي نه

سوال: يو سړي د جنابت غسل کاو، د غسل اوبه په بالتي (ستل) کې وې، په بدن باندې داوبو اچولو په وخت کې بالتي کې څاڅکي پريوتل، نو ايا دې سره د بالتي اوبه پليتي شوې او که نه؟

جواب: نه پليتيږي^{۱۴} په داسې توهماتو باندې عمل کولو سره سړی وسواسي جوړيږي.^{۱۵}

که په بالتي کې د غسل کولو په وخت کې څاڅکي پريوځي نو د اوبو حکم

سوال: د جنابت نه د غسل په وخت کې که په دوو ستلو کې اوبه وي، يا په يو کې وي او د لامبلو په وخت کې د احتياط سره سره څه څاڅکي د بالتي په اوبو کې پريوځي، نو ايا په دې صورت کې اوبه ناپاکه کيږي؟

۱ [اما اصبغة الوجه والشفتين فلا تمنع وصول الماء لعدم لزوجتها وصلابتها، كائرا الحناء على الكفين والقدمين، والعبارة في هذه المسائل لنفوذ الماء ووصوله الى البدن (الفقه الحنفى فى ثوبه الجديد ج: ۱، ص: ۶۹، طبع دار القلم، دمشق)

۲ [عن جابر قال: اتى بابى قحافة يوم فتح مكة وراسه ولحيته كالثغامة بياضاً فقال النبى صلى الله عليه وسلم: غيروا هذا بشئ واجتنبوا السواد (مشكوة ص: ۳۸۰) وفى المرقاة: قال النووى: فى الخضاب اقول واصحها ان خضاب الشيب للرجل والمرء يستحب والسواد حرام (مرقاة ج: ۴، ص: ۴۰۸، كذا فى رد المحتار ج: ۶، ص: ۷۵۶)

۳ [عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يكون قوم يختضبون فى آخر الزمان بالسواد كحواصل الحمام لا يريحون رائحة الجنة (سنن ابى داود ج: ۲، ص: ۲۲۲، باب ماجاء فى خضاب السواد، طبع ايم ايج سعيد)

۴ [وقد صرحوا بان الماء المستعمل على القول بطهارته اذا اختلط بالماء الطهور، لا يخرج عن الطهورة، الا اذا غلبه او ساواه، اما اذا كان مغلوباً فلا يخرج عن الطهورة، فيجوز الوضوء بالكل (البحر الرائق ج: ۱، ص: ۷۴، طبع بيروت، وكذا فى رد المحتار ج: ۱، ص: ۱۹۸، طبع ايم ايج سعيد)

۵ [عن ابى كعب عن النبى صلى الله عليه وسلم قال: ان للوضوء شيطاناً يقال له الوهان، فاتقوا وسواس الماء (جامع الترمذى ج: ۱، ص: ۹، باب كراهية الاسراف فى الوضوء، طبع كتب خانة رشيديه دهلى)

جواب: دا احتياط كول پكار دي. چې بالتهې ته څاڅكي ورنه شي. خوداسې څاڅكو سره اوبه ناپاكه كيږي نه. له دې وجې نه زيات وهم كول هم پكار نه دي^{١١}

يوځای غسل خانه اوليترين (بيت الخلاء) کې غسل

سوال: نن سبا يو فيشن جوړ شوس دس چې په کورونو کې يو ځای غسل خانه او ليترين جوړيږي، نو ايا په داسې ځای کې غسل کولو سره انسان پاکيږي؟

جواب: کوم ځای کې چې غسل کوي که هغه پاک وي او د پليت ځای نه ورته څرېکې هم نه راځي، نو د نه پاکوالي څه وجه ده! او که هغه ځای شکي وي، نو په اوبو سره دې هغه پاک کړل شي. بيا دې غسل وکړي.

په ريل گاډي کې غسل

سوال: درخواست دی چې د کراچۍ نه لاهور ته د ريل گاډي په ذريعه راتلو کې د شپې د غسل ضرورت راپېښ شو چې په هغه سره جامې هم خرابې شوې، تاسو وليکئ چې په پاتې سفر کې د فرض لمونځ د ادا کولو څه صورت کېدای شي؟ په ريل گاډي کې داوداسه اوبه وي دغسل له پاره نه خو اوبه وي او نه غسل کول ممکن وي.

جواب: عام طور سره په ريل گاډي کې دومره اوبه وي چې غسل پرې وشي، خو که بالفرض د اوداسه له پاره اوبه وي، خو د غسل له پاره نه کافي کيږي، نو دغسل له پاره تيمم کولی شئ! خو ددې له پاره دا شرطونه دي:

١. د ريل گاډي هيڅ برخه کې به دومره اوبه نه وي چې فرض غسل پرې وشي.
٢. په لار کې د يوشرعي ميل په انداز استيشن (تم ځای) نه وي چې په هغه کې د اوبو موجوديت معلوم وي.

٣. د ترين (ريل گاډي) په تختو باندې دومره خاوره وي چې په هغې سره تيمم کېدای شي^{١٢}

١ [وقد صرحوا بان الماء المستعمل على القول بطهارته اذا اختلط بالماء الطهور، لا يخرج عن الطهوية، الا اذا غلبه او ساواه، اما اذا كان مغلوباً فلا يخرج عن الطهوية، فيجوز الوضوء بالكل (البحر الرائق ج: ١، ص: ٧٤، طبع بيروت، وكذا في رد المحتار ج: ١، ص: ١٩٨، طبع ايم ايج سعيد)

٢ [ومن لم يجد الماء وهو مسافر او خارج المصر بينه وبين المصر ميل او اكثر يتيمم بالصعيد (هداية ص: ٤٩، باب التيمم) ايضاً: قال ابو جعفر: ويتيمم في غير الامصار والقرى اذا اعوز الماء — قال ابوبكر: وذلك لقول الله تعالى: فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيداً طيباً (شرح مختصر الطحاوي ج: ١، ص: ٤١٤، باب التيمم) ايضاً: وكل شئ يتيمم به من تراب او طين او حصص... او ما يكون من الارض سواء ذلك من حجارة او غبار ثوب فانه يجزئ في قول ابى حنيفة قال ابوبكر: وجه قول ابى حنيفة قول الله تعالى: فتيمموا صعيداً طيباً..... الصعيد، الارض، والصعيد: التراب..... الخ (شرح مختصر الطحاوي ج: ١، ص: ٤٢٠، طبع بيروت) —

که په دې پورتنو شرطونو کې يو هم موجود نه و. نو څنگه چې کيدای شي لمونځ دې وکړي. خو بيا غسل کولو سره د لمونځ راگرځول ضروري دي^{۱۱}

د ضرورت نه زياتې اوبه استعمالول مکروه دي

سوال: د ضرورت نه زياتې اوبه استعمالول غلط دي. که څه هم په اوداسه کې وي. نو جناب تاسو دا ووايئ چې ايا د لوی سائزاندازې، والا څلورو بالتو (ستلونو) سره غسل کول د قرآن کریم او حديث په رڼا کې صحيح دي او که نه؟ سره له دې چې دغه سړی يو بالتی اوبو سره غسل کولی شي.

جواب: د پاکوالي له پاره خو تقريبا څلور سیره اوبه کافي دي. د بدن د صفایي يا يخ والي حاصلولو په نیت زیاتو اوبو استعمالولو کې څه باک نشته^{۱۲} خوله ضرورت نه پرته زیاتې اوبه لگول مکروه دي^{۱۳}

په اوبو کې سره زر اچولو سره غسل کول

سوال: زما مشر ورور کور ته راغی او په بالتی کې یې د سرو زرو گوتمه واچوله او ویې لامل له پوښتنې وروسته څرگنده شوه چې په هغه باندې چرمبڼکی راغورځېدلی وه، هغه ته مشوره ورکړل شوه چې تاسو تلو سره سم په لوبڼي کې سره زر واچوئ او غسل وکړئ! که نه تاسو به نه پاکېږئ. نو زه تاسو نه دا معلومول غواړم چې کله د سړي له پاره سره زر استعمالول حرام دي، نو تاسو دا وضاحت وکړئ. په هغو اوبو چې سره زر پکې اچول شوي وي غسل کول صحيح دي او که نه؟

جواب: په اوبو کې د سرو زرو شې اچول ګناه خو نه ده، خو هغه ته چا مسئله غلطه بیان کړې ده چې ترڅو مو د سرو زرو شې په اوبو کې نه وي اچولي تاسو به نه پاکېږئ.

د قضاء حاجت او غسل پر مهال به مخ کوم طرف ته اړوي

سوال: د غسل کولو په وخت کوم طرف ته مخ کول پکار دي؟ نن سبا بیت الخلاء او غسل خانه یوځای وي په داسې وخت کې د غسل خانې له پاره د کوم طرف ته اندازاه ولگول شي؟ او د

^۱ [(واخصور فاقد الطهورین یوخرها عنده وقالایتشبه) بالمصلین وجوبافیر کع ان وجد مکانا یا بساوالایومی قائما ثم یعید کالصوم. (به یفتی والیه صح رجوعه). (درمختار علی التویر مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۲۵۲، مطلب فاقد الطهورین)]
^۲ [وعن انس قال: کان النبی صلی الله علیه وسلم یتوضأ بالماء ویغتسل بالصاع الی خمسة امداد. متفق علیه. (مشکوٰۃ ص: ۴۸، باب الغسل).]

^۳ [ویکره للمتوضی ستة اشیاء: الاسراف فی الماء. (نورالایضاح ص: ۳۴، فصل فی المکروهات؛ وکړه فی ماکره فی الوضوء ایضا، ص: ۳۹، فصل فی آداب الاغتسال).]
 [مماورد فی الخبر شرار امتی الذین یسرفون فی صب الماء ولی الدرویکره الاسراف فیہ تمریمالو بماء النهر او المملوک له. (مراقی الفلاح ص: ۴۵، میر محمد کراچی).]

بيت الخلا له پاره كوم اړخ مقرر دی؟

جواب: د حاجت پوره کولو په وخت کې نه خو قبلې ته مخ کول پکار دي او نه ورته شا کول پکار دي. د حاجت د پوره کولو په وخت کې قبلې ته مخ کول يا شا کول مکروه تحریمي دي.^{۱۱} د غسل په حالت کې که غسل بېخي لوڅ وي، نو په دې صورت کې د قبلې طرف ته مخ کول يا شا کول مکروه تنزيهي دي بلکې مخ شمال يا جنوب ته کول پکار دي. او که دعورت پتولو سره غسل کوي، نو په دې صورت کې هر طرف ته مخ کولو سره غسل کولی شي.^{۱۲}

د جنابت په حالت کې په اوداسه ډوډۍ خوړل غوره دي

سوال: د جنابت په حالت کې خوراک، څښاک او د حلال ځناور ذبح کول صحيح دي؟

جواب: د جنابت په حالت کې خوراک څښاک او نور داسې کارونه کول چې په هغو کې طهارت شرط نه دی جائز دي. خو د خوراک څښاک نه مخکې استنجاء کول او اودس کول غوره دي. په صحيحينو کې د عائشې رضي الله عنها نه روايت نقل دی:

«كان النبي ﷺ إذا كان جنباً فأراد أن يأكل أو ينام توضأ وضوءه للصلاة» (مشکوٰه ص ٤٩)

ترجمه: رسول الله ﷺ به چې کله د جنابت په حالت کې د خوراک څښاک يا ويده کيدو اراده وکړه، نو اودس به يې کاو.

د جنابت په حالت کې د خوراک څښاک اجازت

سوال: له ډيرو ورځو مو اوريدلي دي چې د احتلام نه وروسته يعنې د جنابت په حالت کې د غسل کولو نه مخکې خوراک څښاک کول حرام دي، خو چې کله څه مجبوري وي يعنې اوبه وغيره د غسل له پاره نه وي، نو په داسې حالت کې دې د ډيرې لوږې يا تندې په وخت کې انسان اودس وکړي. په هغه کې غرغړه وکړي او پوزې ته دې هم اوبه ورسوي، بيا خوراک څښاک کولی شي؟

جواب: د جنابت په حالت کې د خوراک څښاک کولو اجازت دی، خو له غرغړې پرته خوراک کول مکروه تنزيهي دي او په دې کې لومړی غړپ (گوټ)، کول مکروه دي، ځکه دا اوبه د خولې د جنابت په ليرې کولو کې استعمال شوي دي، همدغه شان د لاس وينځلو نه

^۱ [عن ابی ايوب الانصاری قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذا اتيتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولكن شرقوا او غربوا. متفق عليه. (مشکوٰه ج: ١ ص: ٤٢، باب آداب الخلاء). ايضا: ويکره تحريما استقبال القبلة والاستدبارها. (نور الايضاح ص: ٣٠، فصل في الاستنجاء).]

^۲ [انه لا يستقبل القبلة) حال اغتساله (لانه يكون غالبا مع كشف العورة) فان كان مستورا فلا بأس به. (حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ص: ٥٧، فصل وآداب الاغتسال هي).]

مخکې خوراک هم مکروه تنزيهي دی ^{۱۱}

د جنابت په حال کې روژه نیول او خوراک کول

سوال: که سړي ته د غسل ضرورت وي او هغه روژه هم نیسي. نو ایا د غسل نه مخکې روژه نیول جائز دي؟ او په داسې حالت کې خوراک څښاک کول مکروه خو نه دي؟

جواب: مخ لاس وینځلو سره دې خوراک او څښاک وکړي او روژه دې ونیسي غسل دې وروسته وکړي د جنابت په حال کې خوراک او څښاک کول مکروه نه دي. ^{۱۲}

د جنابت په غسل کې تاخیر کول

سوال: ما ستاسو په کالم کې لوستلي و چې د جنابت په حال کې د خوراک وڅښاک اجازت دی پوښتنه داده چې د جنابت په حال کې څومره وخته پورې د خوراک وڅښاک اجازت دی؟ او د جنابت په حال کې څومره پاتې کیدای شي؟

جواب: د جنابت په حال کې مخ و لاس وینځلو نه وروسته خوراک وڅښاک کول جائز دي ^{۱۳} خو په غسل کې دومره تاخیر کول چې د لمانځه وخت تېر شي سخته گناه ده. ^{۱۴}

ایا د جنابت غسل کولو نه پرته ویده کیدل جائز دي؟

سوال: کور ودانې سره د صحبت (جماع) کولو نه وروسته تیمم کول او ویده کیدل صحیح دي. که غسل او اودس کول هم ضروري دي؟

جواب: غسل یا اودس کول غوره دي، له دې نه پرته ویده کیدل هم جائز دي، خو شرط دادی، چې د سحر لمونځ قضا نه کړي، که نه گناهکار به وي. ^{۱۵}

په واجب غسل کې تاخیر کول

سوال: که د کور ودانې سره صحبت (جماع) کولو نه وروسته سمدلاسه غسل ونه کړای

^۱ [ويکره له قراءة تورا وانجيل وزبور لاقنوت ۱۲ تنوير. وقال في الدر: ولا اكله وشربه بعد غسل يدوفم وفي الشامية. قوله: (بعد غسل يدوفم) اما قبله فلا ينبغي لانه يصير شاربا للماء المستعمل وهو مكروه تنزيها، ويده لا تخلو عن النجاسة فينبغي غسلها ثم ياكل. بدائع، (رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۷۵، مطلب يطلق الدعاء على ما يشمل الشاء، كتاب الطهارة، كذا في حلي كبير ص: ۶۰، مطلب في اصح القولين).]

^۲ [عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا كان جنبا فاراد ان ياكل او ينام توضا وضوءه للصلاة (مشكوة ص: ۴۹) باب مخالطة الجن وما يباح له، الفصل الاول).]

^۳ [ويكره له قراءة تورا وانجيل وزبور ولاقنوت ۱۲ تنوير الابصار ولا اكله وشربه بعد غسل يدوفم (در مختار ج: ۱ ص: ۱۷۵، مطلب يطلق الدعاء على ما يشمل الشاء).]

^۴ [وان اراد ان ياكل او يشرب فينبغي ان يتمضمض ويسفل يديه (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۶).]

^۵ [ولا باس للجنب ان ينام ويعاد اهله قبل ان يتوضا وان توضا فحسن (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۶).]

شی، نو څنگه دی؟

د ښځې چې کله سحر سترگې خلاصې شوې، نو د لمونځ وخت تېر شوی و، لهدا د کور په کار روزگار کې مشغوله شوه، او د ماسپښین نه مخکې یې غسل وکړ، ایا دغه دوران کې خوراک وڅښاک کول یا ډوډۍ پخول صحیح دي؟

جواب: په غسل کې دومره تاخیر کول چې لمونځ قضا شي، حرام دي^{۱۱}، د غسل نه پرته خولې وینځلو سره خوراک وڅښاک او پخول جائز دي^{۱۲}.

په غسل نه کولو کې د دفتري مصروفیت عذر د اعتبار وړ نه دی

سوال: که په یو سړي باندې غسل فرض وي، خو د دفتر هم پرې ناوخته کیږي، په دې صورت کې د دفتر د کار په وخت کې د هغه له پاره په تیمم سره لمونځ کول جائز دي او که نه؟ یا په دې وخت کې لمونځونه پریږدي ترڅو چې یې غسل نه وي کړی؟

جواب: په ښار کې د اوبو له موجودیت سره تیمم څنگه سهې کیږي؟ او دا عذر چې د دفترته د تللو ناوخته کیږي د اور بدلو قابل نه دی^{۱۳} چې کله په دې سړي باندې غسل فرض دی، نو هغه ته د سحر د لمانځه نه مخکې د غسل اهتمام کول پکار دي په غسل کې دومره تاخیر کول چې د لمانځه وخت تېر شي سخته گناه ده^{۱۴}.

په غسل او اودس کې شک کول

سوال: د غسل او اودس کولو په وخت کې ډیرې اوبه توپیر او د غسل او اودس د فراغت نه وروسته ډیر زیات شک کوم چې د وینسته برابرځای وچ نه وي پاتې شوی، تاسو ددې شک په باره کې څه حل راوښیئ؟

۱ [قال تعالى: فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غيا الا من تاب، قال ابن مسعود: ليس معنى اضاعوها تركوها بالكلية، ولكن اخروها عن اوقاتها..... وقال تعالى: فويل للمصلين الذين هم عن صلواتهم ساهون — قال صلى الله عليه وسلم: هم الذين يؤخرون الصلوة عن وقتها (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱، ص: ۱۳۳) —

۲ [وان اراد ان ياكل او يشرب فينبغي ان يتمضمض ويسفل يديه (عالمگیری ج: ۱، ص: ۱۶)

۳ [قال ابو جعفر: ويقيم في غير الامصار والقرى اذا اعوز الماء قال ابو بكر: وذلك لقول الله تعالى: فلم تجدوا ماء فيتمموا صعيدا طيبا (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱، ص: ۱۰۴، باب التيمم) —

۴ [اوگورئ تیره شوې حاشیه (قال تعالى: فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة..... الخ (سورة: ۱۹ مريم: ۵۹ — ۶۰ قال ابن مسعود رضى الله عنهما ليس معنى اضاعوها تركها بالكلية ولكن اخروها عن اوقاتها وقال تعالى: سورة ۱۰۷، ماعون: ۴ — ۵، قال صلى الله عليه وسلم: هم الذين يؤخرون الصلوة عن وقتها... الخ (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱، ص: ۱۳۳) —

جواب: غسل او اودس د سنت طريقي مطابق کوي، يعنې درې درې ځله اندامونه وينځي^{۱۱} ددې نه وروسته شک کول غلط دي اگر که ډيرې وسوسې راځي چې يو ويښته به وچ پاتې شوی وي، خو دا شيطاني خيال گڼ او ددې هيڅ پرواه مه کوه^{۱۲}

د جنابت د غسل نه وروسته هماغه جامې اغوستل

سوال: دايان کړی چې که يوسړي ته د غسل حاجت پېښ شي يا په هغه باندې د جنابت غسل واجب شي، نو ايا هغه له غسل نه وروسته دوباره هماغه جامې اغوستلی شي؟ سره له دې چې هغه جامې مثلاً سوئټر کميس اوداسې نور... چې په هغو باندې هيڅ نجاست نه وي لگېدلی.

جواب: هو بالکل يې اغوستلی شي.

غسل کولو نه وروسته له ځان وچولو پرته لمونځ کول

سوال: د غسل نه وروسته د سړيو يا ښځو په داسې حالت کې لمونځ کول چې د ويښتو نه اوبه يې څاڅي او بدن هم لوند وي، صحيح دی او که نه؟

جواب: جائز دی.

په جنابت کې نوکونه اخستل او ويښته برابرول مکروه دي

سوال: دا وضاحت هم وکړئ چې نوکونه او ويښته د جنابت په حالت کې اخستل روادي او که نه؟ په دې کې د وخت يا ځای څه قيد شته؟

جواب: د جنابت په حالت کې نوکونه اخستل او ويښته برابرول مکروه دي^{۱۳}، خو که نوکونه يا ويښته د وينځلو نه وروسته واخلی نو مکروه هم نه ده.

په جنابت کې استعمال شويو جامو او لوښو حکم

سوال: که يو جنب سړی د يو شي استعمال کوي مثلاً: د بسترو، جامو يا لوښو، نو ايا دا شيان به ناپاک وي او که نه؟ ځکه چې د شپې ماته احتلام وشو، ما په دويم فاسپښين غسل وکړ. خو د شپې مې هم هغه وخت گنده گي صفا کړه.

^۱ [اما سنة فهي ان يبداء..... ثم يتوضا وضوءه للصلاة ثلاثاً ثلاثاً الا انه الا يغسل رجله حتى يفيض الماء على راسه وسائر جسده ثلاثاً ثم يتنحى فيغسل قدميه.... الخ (بدائع الصنائع ج: ۱، ص: ۳۴، طبع ايم ايچ بهيد)]

^۲ [عن أبي كعب عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ان للوضوء شيطاناً يقال له: الوهان، فاتقوا وسوء الماء (ترمذی ج: ۱، ص: ۹، باب كراهية الاسراف في الوضوء).]

^۳ [حلق الشعر حالة الجنابة مكروه وكذا قص الاظافر كذا في الغرائب (عالمگیری ج: ۵، ص: ۳۵۸، الباب التاسع عشر في الختان..... الخ كتاب الكراهية).]

جواب: د جنابت په حالت کې خوراک څښاک او نور کارونو جائز دي^{۱۱} او د جنب انسان د استعمال سره دا شيان نه ناپاکه کيږي، خو په غسل کې دومره تاخير کول چې د لمانځه وخت لاړ شي حرام او سخته گناه ده^{۱۲}.

د جنابت په حالت کې ملاقات او د سلام جواب ورکول

سوال: سړی د جنابت په حالت کې د چا سره ملاقات کولی شي؟ او د سلام جواب ورکولی شي او يا سلام اچولی شي؟

جواب: د جنابت په حالت کې د چا سره ملاقات کول، سلام اچول، د سلام ځواب ورکول^{۱۳} خوراک وڅښاک هر څه جائز دي^{۱۴}.

د جنابت په حالت کې حديث، اسلامي

واقعہ اورول اود الله تعالى نوم اخستل

سوال: مسئله داده چې يو سړی د خپلې ښځې سره ډيره زياته مينه کوي او په دې خبره باندي د الله تعالى ډير شکر ادا کوي، چې هغه ماته داسې نيک سيرته او پاک دامنه ښځه راکړې ده، عموماً د شپې په وخت کې هغه بې اختياره او بااختياره د الله تعالى شکر په زړه کې هم او په ژبه هم ادا کوي. خو که د داسې کولو په وخت کې هغه د جنابت په حالت کې وي، يعنې غسل ورباندي فرض شوی وي، خو د هغه د خولې نه بې اختياره د الله تعالى تعريف او د شکر يې الفاظ اوځي، نو ايا دا صحيح دی، چې د غسل کولو نه مخکې هغوی د الله تعالى نوم اخلي؟ ايا په داسې حالت کې هغوی يو بل ته څه اسلامي واقعہ اورولی شي؟ يا د يو حديث شريف يا د آيت کریمه ترجمه اورولی شي؟

^۱ [قال في تنوير الابصار: ويكره له قراءة توراة وانجيل وزبور ولاقنوت. وقال في الدر: ولا اكله وشربه بعد غسل يدوفهم (الدر المختار مع رد المحتار ج ١، ص: ١٧٥)، مطلب يطلق الدعاء على ما يشمل الثناء، كتاب الطهارة] ^۲ [قال تعالى: فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غيا الا من تاب، قال ابن مسعود: ليس معنى اضاعوها تركوها بالكلية، ولكن اخروها عن اوقاتها..... وقال تعالى: فويل للمصلين الذين هم عن صلواتهم ساهون — قال صلى الله عليه وسلم: هم الذين يؤخرون الصلوة عن وقتها (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ١، ص: ١٣٣) —

^۳ [عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: لقيني رسول الله صلى الله عليه وسلم: وانا جنب فاخذ يدي فمشيت معه حتى قعد فاتسللت فاتي الرجل فاغتسلت ثم جئت وهو قاعد، فقال: اين كنت يا ابا هريرة؟ فقلت له، فقال: سبحان الله! ان المؤمن لا ينجس — هذا لفظ البخاري (مشكوة ص: ٤٩، باب مخالطة الجنب وما يباح له، الفصل الاول) —

^۴ [واذا اراد الجنب الاكل والشرب ينبغي له ان يغسل يده وفمه ثم ياكل. ويشرب (منية المصلى مع غنية المستملی ص: ٦٠، مطلب في اصح القولين) —

جواب: د جنابت په حالت کې تلاوت جائز نه دی. نور اذکار جائز دي.^{۱۱}

د غسل پرمهال خبرې اترې

سوال: که یو کس د لوڅ غسل کولو په وخت د چا سره خبرې اترې وکړي، نو غسل به دوباره کوي؟

جواب: په لوڅ حالت کې خبرې نه دي کول پکار^{۱۲} خو د غسل دوباره کولو ضرورت نشته.

ایا سړی لوڅ غسل کولای شي؟

سوال: ستاسو نه پوښتنه داده، چې یو مسلمان سړی ته لوڅ غسل کول جائز دي او که نه؟ او

که جائز دي، نو په کوم صورت کې؟ او ایا ددې اطلاق په سړي او ښځه دواړو باندې کیږي؟

جواب: جائز دي، په دې شرط چې بل څوک یې ونه ویني.^{۱۳} والله اعلم.

د غسل په وخت کې کلمه لوستل

سوال: ایا د غسل په دوران کې کلمه لوستل جائز دي؟

جواب: که جامې یې وپستلي وي، نو کلمه لوستل صحیح نه دي.^{۱۴}

له نامه نه لاندې ویښته تر کوم ځای پورې اخستل پکار دي

سوال: د نامه نه لاندې (زېړناف) ویښته د کوم ځای پورې اخستل پکار دي، د دې حد د

کوم ځای نه کوم ځای پورې دی؟

جواب: د نامه نه واخله د پندېو دېږنو پورې او د وړو او غټو متيازو د ځای نه گیر

چاپیره کوم ځای پورې چې ممکن وي.^{۱۵}

۱ [لا تقراء الحائض والنفساء والجنب شيئاً من القرآن..... ويجوز للجنب والحائض الدعوات وجواب الاذان (عالمگیری ج: ۱، ص: ۳۸، طبع بلوچستان)]

۲ [ويستحب ان لا يتكلم بكلام معه ولو دعاء ای هذا اذا كان غير دعاء بل ولو دعاء اما الكلام غير الدعاء فلكراهته حال الكشف كما في الشرح (مراقی الفلاح ص: ۵۷، ايضاً: عالمگیری ج: ۱، ص: ۱۴)]

۳ [يغتسل ويختار ما هو استر هذا ما في الوهبانية والقنية.... وسواء في ذالك الرجل والمرءة..... الخ وفي الحاشية: ويستحب ان يغتسل بمكان لا يراه فيه احد لا يحل له النظر لعورته لاحتمال ظهورها في حال الغسل او لبس الثياب (مراقی الفلاح مع حاشية الطحطاوى ص: ۵۷) ايضاً: لا يستقبل القبلة حال اغتسال له لانه يكون غالباً مع كشف العورة فان كان مستوراً فلا بأس به. (حاشية الطحطاوى على مراقی الفلاح ص: ۵۷، طبع مير محمد کراچی)]

۴ [ان يسمى قبل الاستنجاء سمي قبل كشف العورة فان كشف قبل التسمية سمي بقلبه ولا يحرک به لسانه لان ذكر الله حال الانكشاف غير مستحب تعظيماً لاسم الله تعالى. (الجوهره النيرة ص: ۵، طبع دهلي)]

۵ [والعائد: الشعر القريب من فرج الرجل والمرأة ومثلهما شعر الدبر بل هو اولى بالازالة لئلا يتعلق به شيء من الخارج عند الاستنجاء بالحجر. (رد المحتار ج: ۲، ص: ۴۸۱، كتاب الحج، فصل في الاحرام)]

غير ضروري ويښته خومره موده وروسته صفا کول پکار دي؟

سوال: پوښتنه داده چې غير ضروري ويښته خو ورځې وروسته صفا کول پکار دي؟

جواب: د غير ضروري ويښتوهره هفته صفا کول مستحب دي. ترڅلو يښتو ورځو پورې د صفایې وروسته کولو اجازت دی له دې نه وروسته گناه ده خولمونځ په دې حالت کې هم کېږي.^{۱۱}

هره هفته صفایې کول غوره دي

سوال: د نامه نه لاندې ويښتو د څلور واړو طرفو حدونه دکوم ځای نه کوم ځای پورې دي؟

جواب: د نامه نه لاندې د پنډيو تربخونو پورې او د شرمگاه (مخکې وروسته) نه يو خوا بل خوا تر کوم ځای پورې چې ممکن وي صفایې کول ضروري دي. هره هفته صفایې کول غوره دي تر څلو يښتو ورځو پورې د پريښودلو اجازت دی. له دې نه زياته وقفه منعه ده.^{۱۲}

د سينې ويښته په پاکی (بلېد) سره صفا کول

سوال: د سينې ويښته په پاکی (بلېد) يا چرې سره صفا کول روا دي؟

جواب: هو! روا دي.^{۱۳}

د پنډيو او ورونو نو ويښته به پخپله صفا کوي که په نايي باندې

سوال: د ورونو او پنډيو ويښته په بلېد يا چرې سره يا په نايي جوړول روا دي؟

جواب: صفا کولو کې خو څه بدي نشته، خو ورون په عورت کې داخل دی په نايي صفا کول يې روانه دي.^{۱۴}

^۱ [و) يستحب (حلق عانته وتنظيف بدنه بالاغتسال في كل اسبوع مرة) والافضل يوم الجمعة وجازي كل خمسة عشر وكره تركه وراء الاربعين. وقال الشامي: قوله وكره تركه اى تحريماً. (رد المحتار ج: ٦ ص: ٤٠٦، فصل في البيع، كتاب الحظروالاباحه)۔

^۲ [ويحلق عانته وينظف بدنه بالاغتسال في كل اسبوع مرة فان لم يفعل ففي كل خمسة عشر يوماً ولا يعذر في تركه وراء الاربعين، فالاسبوع هو الفضل والخمسة عشر الاوسط والاربعون الابعده. (فتاوى هندية ج: ٥ ص: ٣٥٧ كتاب الكراهية، الباب التاسع عشر). والعانة: الشعر القريب من فرج الرجل والمرأة ومثلها شعر الدبر بل هو اولى بالازالة لئلا يتعلق به شيء من الخارج عند الاستنجاء بالحجر. (رد المحتار ج: ٢ ص: ٤٨١، كتاب الحج، فصل في الاحرام)۔

^۳ [ليكن د ادب خلاف دی، وفي حلق شعر الصدر والظهر ترك الادب كذا في القنية. (فتاوى هندية ج: ٥ ص: ٣٥٨، كتاب الكراهية، الباب التاسع عشر)۔

^۴ [ويجوز ان ينظر الرجل الى الرجل الا الى عورته كذا في المحيط. (فتاوى هندية ج: ٥ ص: ٣٢٧، كتاب الكراهية، الباب الثامن). وينظر الرجل من الرجل سوى ما بين سرتة الى ماتحت ركبته... الخ. (الدر المختار مع الرد ج: ٦ ص: ٣٦٦، فصل في النظر والمس). عن محمد بن جحش قال: [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

پرې شوي وينسته صفادي

سوال: ما اوریدلي دي چې د بدن وينسته چې کله په بدن وي، نو پاک وي، خود خریلو یا پرېکولو نه وروسته ناپاک شي، که دا صحیح وي، نو بیا د وينستو پرې کولو نه وروسته که له غسل کولو پرته لمونځ وشي ترڅو جماعت ترې قضاء نه شي، نو ایا په داسې صورت کې لمونځ کيږي؟

جواب: په وينستو خریلو سره نه غسل واجبيږي او نه اودس ماتيږي^{۱۱} پرې شوي وينسته هم پاک دي^{۱۲} اتاسو غلط اوریدلي دي.

❖ په کومو شيانو باندې غسل واجبيږي ❖

له احتلام نه وروسته غسل

سوال: که یو سړی په خوب کې جنب شي، نو ایا په هغه باندې غسل ضروري دی؟ او ایا هغه په دې حالت کې خوراک و څښاک کولی شي؟ که یو شي ته لاس وروړي، نو ایا هغه به ناپاک وي؟

جواب: په خوب کې که انسان جنب شي، نو په هغه باندې غسل فرض دی^{۱۳} خو په دې باندې روژه نه ماتيږي^{۱۴} چې کله غسل فرض شي، نو په دې حالت کې خوراک و څښاک کول جائز دي^{۱۵} او لاس صفا کولو سره که یو شي ته لاس وروړي، نو هغه ناپاک کيږي نه^{۱۶}.

...بقیه د تیر مخ] ... مرسول الله صلى الله عليه وسلم على معمر ولفخذه مكشوفتان فقال: يامعمر اغط فخذيك فان الفخذ عورة. (رواه في شرح السنة، مشکوة ص: ٢٦٩، باب النظرة الى المخطوبة... الخ)۔

^۱ [ولا يبعد الوضوء.... بحلق راسه ولحيته كما لا يبعد الغسل للمحل. (درمختار مع رد المحتار ج: ١ ص: ١٠١)۔

^۲ [وأشعر الانسان وعظمه طاهر. (هداية ج: ١ ص: ٤١، طبع مكتبة شركت علميه، ملتان)۔

^۳ [وان استيقظ فوجد في احليله بللا ولم يتذكر حلما..... اذا نام مضطجعا او يقن انه منى فعليه الغسل (رد المحتار ج: ١ ص: ٢٧٠، مطلب في تحرير الصاع والمد)۔

^۴ [فان نام فاحتلم لم يفطر لقوله صلى الله عليه وسلم: ثلاث لا يفطرن الصيام: القيء والحجامة والاحتلام. (هداية ج: ١ ص: ٢١٧، طبع شركت علميه، ملتان)۔

^۵ [وان اراد ان يأكل او يشرب لينبغي ان يتمضمض ويغسل يديه. (عالمگیری ج: ١ ص: ١٦، طبع بلوچستان)۔

^۶ [عن القاسم بن محمد قال: قالت عائشة: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: ناوليني الخمرة من المسجد، قالت: قلت: اني حائض! ان حيزتك ليست في يدك. (جامع ترمذی ج: ١ ص: ١٩، طبع دهلی)۔

د کوروالي نه وروسته غسل په بنځه او سړي دواړو باندې فرض دی

سوال: د کوروالي نه وروسته ایا په زنانه باندې هم د جنابت غسل واجب دی؟

جواب: په بنځه او سړي دواړو باندې غسل واجب دی.^{۱۱}

په خوب کې ځان ناپاک لیدل

سوال: په خوب کې که یو انسان ځان ناپاک وويني مثلاً حیض او داسې نور... نو ایا په

دې سره غسل فرض کېږي یا یوازې اودس کولو سره لمونځ کېږي؟

جواب: یوازې په خوب کې ځان ناپاک لیدو سره غسل نه واجبېږي ترڅو چې په بدن

باندې څه نجاست نه وي ښکاره شوی.^{۱۲}

د انیما د عمل سره غسل نه واجبېږي

سوال: د ایکسري له پاره د ایکسري نه مخکې انیما کېږي یعنې د اجابت د طرف نه یوې

خاصې نلکې سره د مریض کولمو ته اوبه دومره رسیږي چې کولمي ښي ډکې شي او اوبه په

دې دوران کې بېرته راشي چې په هغو سره د مریض پښې، جامې وغیره لنډیږي، په دې حالت

کې مریض غسل خاني ته رسول کېږي، اوبه د اجابت په ذریعه خارجېږي، کیدای شي چې

ددې مقصد د کولمو صفایي وي.

الف: ایا په دې صورت کې غسل واجب دی؟

ب: که غسل نه واجبېږي، نو د پښو وغیره وینځل او د جامو بدلول ضروري دي؟

ج: که غسل نه واجبېږي، نو ایا په دې حالت کې لمونځ کېږي؟

جواب: د انیما په عمل سره غسل نه واجبېږي^{۱۳} خو خارج شوې اوبه چونکه نجسې دي،

په دې وجه په جامو او بدن چې کوم نجاست ولگېږي دهغه وینځل ضروري دي^{۱۴} د نجاست

نه د پاکوالي نه وروسته له غسل پرته لمونځ کېږي.

^۱ [المعانی الموجبة للغسل: انزال المني على وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم واليقظة والتقاء الختانين من غير انزال. (هداية ج: ۱ ص: ۳۱، فصل في الغسل).]

^۲ [(لا يفترض ان تذكر لومع اللذة) والانزال (ولم ير) على راس الذكر (بلا) اجماعاً (وكذا المرأة) مثل الرجل على المذهب. (مخارج: ۱ ص: ۱۶۴، مطلب في تحرير الصاع والمد، كتاب الطهارة).]

^۳ [ځكه چه دا د غسل واجبونكو نه نه دي ليكن دي عمل سره اودس ماتېږي..... والخارج من السيلين متفق فيه على انه ينقض الوضوء. (الجوهرة النيرة ج: ۱ ص: ۷، طبع بمبئي).]

^۴ [يجب على المصلي ان يقدم الطهارة من الاحداث والنجاس. (هداية ج: ۱ ص: ۹۲، باب شروط الصلوة.. الخ)]

د مري خيرې کولو سره غسل واجب نه دی

سوال: زه د ميډيکل کالج زده کونکی يم چونکه موږ ته د تعليم دوران کې ډايې سيکشن هم کول وي په دې وجه دا بيان کړئ چې انساني غوښې ته لاس وړولو باندې غسل واجبېږي؟
جواب: نه بلکې د لاس وينځل کافي دي^{١١}

د بچي په پيدا کيدو ښځې باندې غسل فرض نه دی

سوال: د ښځې چې کله بچي پيدا شي ايا هماغه وخت غسل پرې واجب دی؟ موږ اورېدلي دي چې کله ښځه غسل ونه کړي، نو دهغې خوراک و څښاک به حرام او گناه وي، سره له دې چې د کراچۍ په هسپتالونو کې هيڅوک غسل نه کوي؟

جواب: د حايضې او نفاسې ښځې د لاس خوراک کول جائز دي^{١٢} ترڅو چې هغه پاکه شوي نه وي غسل پرې فرض نه دی او دا خيال بالکل غلط دی چې د بچي د پيدا کېدلو نه وروسته په هماغه ساعت غسل کول واجب دي، بلکې کله چې وينه بنده شي، نو دهغه نه وروسته غسل واجب دی^{١٣}

په کومه مېرمن باندې چې د سيلان الرحم

بیماري وي هغې باندې غسل واجب نه دی

سوال: زه د الله تعالی په فضل سره بالکل صحت منده يم، خو کله کله اوپه خاصه توگه د د مياشتنۍ ناروغۍ (حيض) شروع کېدو نه څو ورځې مخکې د مېرمنو خاصه بيماري (سيلان الرحم) کې مبتلا کېږم، نو ايا په داسې حالت کې زه لمونځ کولی شم؟ غسل ضروري دی او که يوازې جامو بدلولو نه وروسته لمونځ کولی شم او دهغه وخت د لمانځه به قضا راگرځوم؟
جواب: له وينې (حيض) شروع کېدو نه مخکې زنانه پاکه وي، سيلان الرحم سره غسل نه واجبېږي، خو جامې ورسره ناپاکه کېږي، له جامو بدلولو نه وروسته لمونځ کول پکار دي^{١٤}

^١ [ځکه چې مري ته لاس وړلو سره اودس يا غسل نه واجبېږي]۔

^٢ [ولايکره طبخها ولا استعمال مامسته من عجین اوماء اونحوهما۔ (ردالمحتار ج: ١ ص: ٢٩٢، مطلب لوافي مفت بشی من هذه الاقوال... الخ، کتاب الطهارة)۔

^٣ [(وفرض) الغسل (عند) خروج (منی)..... (و) عند انقطاع حیض ونفاس۔ (درمختار علی هامش ردالمحتار ج: ١ ص: ١٥٩، مطلب فی تحریر الصاع والمد والرطل)۔

^٤ [والمستحاضة ومن به سلس البول والرعاف..... يتوضون لوقت كل صلاة فيصلون بذلك الوضوء۔ (هدایة ج: ١ ص: ٥٠)۔ ایضا: ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعاً ککل خارج من الباطن کالماء الخارج مع الولد اوقبله۔ (شامی ج: ١ ص: ٣١٣، طبع ایچ ایم سعید)۔

د کوم سري نه چې مذي اوخي، هغه به څه کوي؟

سوال: د بنده نه د مذي ډير زيات وځي، چې لږ شان ذهن مې منتشر شي، نو څاڅکي رانه لار شي. چې د هغه له وجې مې جامې هم ناپاکه شي. بنده ته هر ځای د جامو بدلولو موقع نه پيدا کيږي، په دې صورت کې څه کول پکار دي؟

جواب: ددې اسانه طريقه داده. چې څه شي دې اوتري. مثلاً جانگي (نېکر) وغیره او په هغه کې دې مالوچ کيږدي. جامې به نه ناپاکه کيږي. هغه مالوچ دې بدلوي

د متيازو سره د څاڅکوپه وتلو باندې غسل واجب نه دی

سوال: د متيازو دوران کې که څو څاڅکي هم خارج شي. نو ايا په دې صورت کې غسل واجب دی؟

جواب: د متيازو دوران کې د څاڅکو وتلو سره غسل نه واجبېږي. ځينو خلکو ته دا ناروغي وي چې د متيازو نه مخکې يا وروسته د شيدو په شکل کې ماده ترې ځي. هغه ته ودي وايي. ددې په وتلو باندې غسل نه واجبېږي.^{۱۱}

د اودس يا غسل نه وروسته که د متيازو څاڅکي

راشي، نو اودس دې وکړي غسل نه

سوال: که د اودس نه وروسته د متيازو څاڅکي راشي، نو ايا دوباره اودس کول پکار دي؟ د غسل نه وروسته که د متيازو څاڅکي راشي نو ايا دوباره غسل کول ضروري دي؟

جواب: د متيازو په څاڅکو باندې اودس ماتېږي دوباره استنجاء او اودس کول پکار دي^{۱۲} د غسل دوباره کولو ضرورت نشته او که غسل نه وروسته دوباره مني ووځي، نو په هغه کې دا تفصيل دی چې که د غسل نه مخکې پروت وي يا يې متيازې کړي وي يا گرځېدلی وي، نو د دوباره غسل کولو ضرورت نشته او که د کور والي نه يې وروسته فوراً غسل کړی وي نه يې متيازي کړي وي نه گرځېدلی وي، نو دوباره غسل لازم دی.^{۱۳}

^۱ [وليس في المذي والودي غسل. (هداية ج: ۱ ص: ۳۳، فصل في الغسل، كذا في رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۶۵، مطلب في تحرير الصاع والمد والرطل)]

^۲ [المعاني الناقضة للوضوء كل ما يخرج من السيلين. (هداية ج: ۱ ص: ۲۲، فصل في نواقض الوضوء وكذا في رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۳۴، مطلب نواقض الوضوء)]

^۳ [ان الجامع اذا اغتسل قبل ان يبول او ينام ثم سال منه بقية المني من غير شهوة يعيد الاغتسال عندهما خلافاً له فلخرج بقية المني بعد البول او النوم او المشي لا يجب الغسل اجماعاً. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۱۰۳، كتاب الطهارة)]

که د غسل نه وروسته مني يا د متيازو څاڅکي

راشي نو ايا غسل کول واجب دي؟

سوال: که د غسل نه وروسته يا د لمانځه نه وروسته د منيو يا متيازو څاڅکي راشي، نو غسل به شوی وي او که نه؟

جواب: که د غسل کولو نه مخکې ویده شوی و، ګرځېدلی و، يا يې متيازې کړي وي، نو دوباره غسل واجب نه دی. او که د ټولو کارونو نه مخکې يې غسل کړی وي او د منيو څاڅکي راووتل، نو غسل دې دوباره وکړي.^{١١} خو د څاڅکو له وتلو نه يې مخکې چې کوم لمونځ کړي وو هغه سهي دي^{١٢} او که د متيازو څاڅکي راغلل، نو غسل واجب نه دی، يوازې اودس کول کافي دي، او په جامه چې کوم ځای نجاست لگيدلي وي دهغه وبنځل کلي دي.^{١٣}

د اوبو نه پيدا کېدو له وجې د تیمم مصلحت

سوال: د اوبو د نه پيدا کېدو په صورت کې تیمم کول روا دي، په دې کې څه مصلحت دی؟

جواب: زما روره! زموږ له پاره د ټولو نه لوی مصلحت همدا دی چې د الله پاک حکم دی او د الله پاک د رضا ذریعه ده. او قرآن کریم ددې مصلحتونو ته اشاره هم کړې ده د الله پاک ارشاد دی:

الله پاک دا نه غواړي چې په تاسو څه تنګي راولي، بلکې هغه غواړي چې تاسو پاک کړي او په تاسو خپل نعمت پوره کړي چې تاسو شکر اداء کړئ. (سورت مائده: ٦)^{١٤}

ددې مبارک ایت نه معلومه شوه چې الله پاک د اوبو د نه موندلو په صورت کې خاورې پاکونکې جوړې کړي دي، څنګه چې اوبه د انسان بدن پاکوي همدغه شان په اوبو

^١ [ايضا].

^٢ [وې فتح القدیر: وکذا لا یعیّد الصلوة التي صلاها بعد الغسل الاول قبل خروج ما تاخر من المني اتفاقاً. (البحر الرائق ج: ١ ص: ١٠٣، کتاب الطهارة).]

^٣ [والخارج من السيلين متفق فيه على انه ينقض الوضوء. (الجوهرة النيرة ج: ١ ص: ٧، طبع بمبئی). ايضاً: يجب على المصلي ان يقدم الطهارة من الاحداث والنجاس. (هداية ج: ١ ص: ٩٢، طبع مکتبه شرکت علميه، ملتان).]

^٤ [ما يُريدُ الله ليجعلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ. (سورة: ٥، المائدة: ٦).]

باندې د قدرت نه لرلو په حالت کې په خاوره باندې تيمم پاکونکى دى. شيخ محمود الحسن ديويندي رحمه الله د خپلې ترجمې په فوائدو کې ليکلي دي

خاوره پاکه ده او د ځينو شيانو له پاره د اوبو په شان پاکونکې هم ده مثلاً موزه د څرمنې موزه، توره او آينه او داسې نور... او کوم نجاست چې په ځمکه غورځېدلو سره خاورې شي. هغه هم پاکېږي. او په مخ او لاس باندې د خاورې مړلو کې عاجزى هم ډېره ده کوم چې د گناهونو په معافي غوښتلو کې اعلى صورت دى. کله چې خاوره ظاهري او باطنى دواړه قسمه نجاست ليرې کوي. نو په دې وجه د عذر په وخت کې د اوبو قائم مقام شوه، له دې نه پرته د سهولت او آسانتيا له وجې نه چې په هغې باندې د تيمم حکم مېني دى دا دى چې د اوبو قائم مقام دې داسې شى وټاکل شي چې هغه د اوبو نه پيدا کېدو زيات آسان وي، د ځمکې داسې کېدل ښکاره دي، ځکه چې هغه هرځای کې موجوده ده، بل دا چې خاوره د انسان اصل هم دى او خپل اصل ته رجوع کولو کې د گناهونو او خرابيو نه بچ کېدل هم دي، کافر به هم غواړي چې په څه طريقه په خاورو کې گډ شي لکه چې په مخکې آيت کې ذکر شو. (ترجمه شيخ الهند سورت ۴، نساء آيت ۴۳)

تيمم کول کله جائز دي؟

سوال: زموږ د خاندان اکثره زنانه په تيمم سره لمونځ کوي سره له دې چې په کور کې اوبه هم موجودې وي او ښځو ته داسې څه بيماري هم نه وي چې د اوبو د رسېدلو سره د نقصان ويره وي، ايا داسې لمونځونه به قبول شي؟ د داسې لمونځونو په باره کې څه حکم دى؟

جواب: د تيمم اجازه يوازې په داسې صورت کې ده چې د اوبو په استعمال باندې قدرت نه وي کوم انسان چې اوبه استعمالولى شي د هغه له پاره تيمم جائز نه دى، نه د هغه لمونځ صحيح دى او د اوبو په استعمال باندې د قدرت نه لرلو دوه صورتونه دي: يو دا چې اوبه نه وي دا صورت عموماً په سفر کې پېښېږي، که اوبه يوميل ليرې وي يا کوهى خوشته خود کوهي نه د اوبو راوېستلو څه طريقه نه وي، يا په اوبو باندې څه خناور ناست وي، يا په اوبو باندې د دشمن قبضه وي او د هغه د ويرې له وجې نه اوبو ته رسېدل ممکن نه وي. نو په دې ټولو صورتونو کې دا سړى گویا اوبه نه شي موندلى، هغه په تيمم کولو سره لمونځ کولى شي.^(۱)

دويم صورت دا دى چې اوبه وي، خو هغه بيمار وي او په اودس يا غسل سره د مرکېدو يا د يو اندام د خرابېدو يا د بيمارۍ د زياتېدو ويره وي، خپله د غسل يا اودس

۱ [ومن لم يجد الماء وهو مسافر المراد من الوجود القدرة على الاستعمال حتى انه لو كان مريضاً أو على راس بنر بغير دلو او كان قريماً من عين وعليها عدد واسع اوحية لا يستطيع الوصول اليه لا يكون واجداً. (الجوهره النيرة ج: ۱ ص: ۲۰، طبع بمبئي)]

کولو نه معذور وي او بل سړی اودس ورکونکی يا غسل ورکونکی نوي، نو داسې سړی تیمم کولی شي^{۱۱}

کومې بنځې چې ددې عذرونو نه بغير تیمم کوي د هغوی تیمم څنگه جائز کېدای شي او د طهارت نه بغير لمونځ څنگه صحیح کېدای شي؟^{۱۲}

د تیمم کولو طریقه

سوال: د تیمم کولو طریقه څه ده؟

جواب: د پاکوالي په نیت سره دې خپل دواړه لاسونه په خاوره باندې راکش کړي او بیا دې اوځنډي او په ښه طریقه دې په مخ راکش کړي چې د یو وینسته برابر ځای هم پاتې نه شي. بیا دې دوباره په خاوره باندې لاس رانېکلو سره دواړه لاسونه تر څنگلو پورې اومړي^{۱۳}

د اوبو په موجودیت کې تیمم کول جائز نه دي

سوال: زما یو دوست دی، د لمونځ او روژې ډیر زیات پابند دی، د هغه وینا ده چې ځینې خلک د لمونځ او روژې پابندي ځکه نه شي کولی چې په دې معامله کې ډېر افراط کوي، او بیا په دې باندې په پوره طریقې سره د عمل نه کولو له وجي نه دا پرېږدي، په دې وجه موږ ته له اعتدال نه کار اخستل پکار دي په دې وجه هغه اکثره د شپې په وخت کې تیمم کولو سره لمونځ ادا کوي، د تې وی ډرامو نه چې فارغ شي، نو بیا د ماسخوتن لمونځ ادا کوي او داسې نور، او زما خپل ذاتي خیال دا دی چې موږ فرض ادا کوو، نو هغه دې د پوره لوازماتو سره ادا کړو دهغو ټول شرطونه دې پوره کړو تاسو دې باره کې څه نظر لرئ؟

جواب: ستاسو خبره صحیح ده د اوبو د موجودیت پرمهال تیمم نه دی جائز، ستاسو د

۱ [او کان یجد الماء الا انه مريض الى آخره المريض له ثلاث حالات احدها اذا كان يستعصر باستعمال الماء كمن به جددي او حنی او جراحة يضره الاستعمال فهذا يجوز له التيمم اجماعاً والثانية ان كان لا يضره الا الحركة اليه ولا يضره الماء كالمبطون وصاحب العرق المديني فان كان لا يجد من يستعين به جازله التيمم ايضاً اجماعاً... الخ. (الجوهر: النيرة ج: ١ ص: ٢١)۔

۲ [او گوري: رد المحتار على الدر المختار ج: ١ ص: ٢٢٩، باب التيمم]۔

۳ [والتيمم ضربان يمسح باحدهما وجهه وبالاخرى يديه الى المرفقين لقوله عليه السلام: التيمم ضربتان، ضربة باوجه وضربة لليدين، وينفض يديه بقدر ما يتأثر التراب كيلا يصير مثله ولا بد من الاستيعاب في ظاهر الرواية لقيامه بتمام الوضوء ولهذا قالوا يخلل الاصابع ويترغ الخاتم ليمسح. (هداية ج: ١ ص: ٥٠). ايضاً: وفي شرح مختصر لطحاوي ج: ١ ص: ٤١٧ عن جابر عن النبي صلى الله عليه وسلم في التيمم: ضربة للوجه وضربة لليدين الى المرفقين ايضاً: (تيمم.... مستوعبا وجهه) حتى لو ترك شعرة او وتره منخره لم يجز (ويديه) فيترغ الخاتم والسوار او يترك به يفتي (مع مرفقيه) فيمسحه الا قطع (بضربتين) (در مختار على هامش رد المحتار ج: ١ ص: ٢٣٧، باب التيمم)

دوست دا وينا خو صحيح ده چې موږ ته له اعتدال نه کار اخستل پکار دي، خو زموږ له پاره د اعتدال پيمانه د خپل ځان نه د قانون ايجادلو اجازه نشته چې کوم شي ته زموږ طبيعت اعتدال وايي بس هغه دې اعتدال وگڼل شي، د اعتدال پيمانه خپله شريعت مطهره ده، په قرآن کریم کې دي

تاسو قصد کوئ پاکي خاورې ته^{۱۱}... تاسو گورئ چې قرآن کریم د اوبو نه موجوديت د تیمم له پاره شرط شوی دی. دا خو اعتدال شو او کوم سړی چې د اوبو په موجوديت کې له څه عذر نه پرته په تیمم دلمانځه نه ځان خلاص کړي، هغه بې اعتداله کار کونکی دی.

د اوداسه او غسل د تیمم یوه طریقه ده

سوال: ایل د اودس او غسل په تیمم کې څه فرق شته؟ د جنابت د غسل په باره کې ما اورېدلي دي چې په ځمکه باندې به ځملي او په بني طرف به ورغړي بیا به په گس طرف ورغړي دا د جنابت حکم دی دا خبره تر کوم ځای پورې صحیح ده؟

جواب: د اودس او غسل په تیمم کې هېڅ فرق نشته^{۱۲} د دواړو یو طریقه ده د جنابت د غسل له پاره چې تاسو کومه په ځمکه باندې د ملاستې او د رغړېدلو خبره اورېدلې ده هغه غلطه ده.

تیمم په کومو شیانو سره جائز دی؟

سوال: تیمم په کومو شیانو سره کېدای شي؟ مثلاً سیمنتو والا فرش صفا جامه اوداسې نور.

جواب: تیمم په پاکه خاوره باندې کېږي یا په هغه شي چې د ځمکې له جنس نه وي^{۱۳} لرگي، جامه، اوسپنه اوداسې نورو... باندې تیمم نه کېږي، خو که په جامه یا لرگي باندې دوږه پرته وي، نو بیا پرې تیمم جائز دی^{۱۴}.

د آئل پینټ (د تیلو د رنګ) والا دیوال باندې تیمم کول

سوال: په کوم دیوال چې آئل پینټ (رنګ) لگېدلی وي، او هغه بیا وچ شوی وي، په هغه باندې تیمم کېږي؟

جواب: نه! جائز نه دی^{۱۵}

^۱ [قال تعالى: فلم تجدوا ماءً فتيمموا صعيداً طيباً. (المائدة: ٦)]

^۲ [والتيمم في الجنابة والحدوث سواء يعني فعلاً ونية.... والصحيح انه لا يحتاج الى نية التميز بل اذناوى الطهارة او استحابة الصلاة اجزاءه وكذا تيمم للحيض والنفاس. (الجوهره النيرة ج: ١ ص: ٢٥، باب التيمم)]

^۳ [ويجوز التيمم عنداى حنيفة ومحمد بكل ماكان من جنس الارض كالتراب والرمل... الخ (هداية اولين: ٥١ باب التيمم)]

^۴ [وكذا يجوز بالغبار مع القدرة على الصعيد عنداى حنيفة ومحمد لانه تراب رقيق. (هداية اولين ص: ٥١، باب التيمم)]

^۵ [يتيمم بظاهر من جنس الارض كذا في التبيين. كل ما يحترق فيصير ماداً.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

په لرگي باندې تيمم کول

سوال: د تيمم باره کې مسئله داده چې په خاوره باندې کيږي. پوښتنه داده چې که خاوره په يو پاک لرگي باندې لگېدلې وي، يعنې «دوره» يا په يو پاک پلاستېک باندې. يا د چوني په ديوال باندې. يا پلاستېک پينټ والا يا ډسټمپر والا پاک ديوال باندې دوره موجوده وي. نو ايا په دې ټولو باندې لاس رابښکل او تيمم کول جائز دي؟ يا بيا بله څه طريقه ونښي. زه د جوړونو (بندونو) په تکليف کې مبتلا یم.

جواب: که په لرگي وغيره باندې دومره دوره جمع شوې وي، چې په هغه باندې گوته رابښکلو سره يوه کرښه جوړيږي، نو په هغو باندې تيمم جائز دی.^{۱۱}

په يخني (سرو) کې د اودس په ځای تيمم کول

سوال: زه په يخني (سرو) کې اکثر د اودس په ځای تيمم کوم. ځکه چې ماته د جوړونو (بندونو) د درد تکليف دی، ايا داسې کول صحيح دي؟

جواب: که په گرمو اوبو باندې اودس کول ممکن وي، نو تيمم جائز نه دی او که گرمو اوبو سره هم تکليف زياتيږي، نو تيمم جائز دی.^{۱۲}

د وخت د تنگ والي په وجه د غسل په ځای تيمم جائز نه دی

سوال: زید جمعې سره لمونځ کوي، زید ته د سهار د لمانځه نه مخکې د غسل کولو ضرورت دی د زید سترگې هغه وخت خلاصې شوې چې لمر په راختلوته يوازې پنځلس يا شل منټه پاتې دي، زید که په دومره وخت کې غسل کوي، نو لمونځ ترې قضاء کيږي په داسې صورت کې ايا زید په تيمم کولو سره لمونځ کولی شي؟

جواب: يوازې د وخت د تنگ والي په وجه تيمم کول جائز نه دي غسل کولو سره دې لمونځ وکړي او که وخت ووهي، نو قضاء دې راوړي، خو غوره داده چې اوس دې تيمم کولو سره لمونځ وکړي او بيا دې د غسل کولو نه وروسته قضاء راوړي.^{۱۳}

... بقیه د تیر مخ]... کا الخطب والحشیش ونحوهما واما یطبع ویلین کالحديد والصفرو النحاس والزجاج..... فلیس من جنس الارض. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۶) فیجوز التیمم بالتراب والرمل..... دون الماء والجص والنوره والکحل والزرنیخ... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۶).

^۱ [ولو وضع یدیه علی حنطة او شعیر فلصق یدیه غبار..... جائزه التیمم. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۷).

^۲ [اذا خاف ان توضع یدیه علی حنطة او شعیر فلصق یدیه غبار..... جائزه التیمم. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۲۸).

^۳ [(لا) تيمم (لفوت جمعة ووقت) ولو وترألفواتها إلى بدل وقيل تيمم لفوات الوقت قال الحلبي: فلا حوط ان تيمم ويصلي ثم يعيد. (درمختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۲۴۶، باب التيمم)۔

تیمم په مرض کې صحیح دی په کم همتی کې نه

سوال: زه د ټپي بي نه همیشه مریضه یم د اگست نه تر اپریل پورې ما ته مسلسل نزله، تبه، زکام او په بدن کې څه نا څه ځای کې درد وي ددې تکلیف په وجه زه د مازدیگر نه د ماسخوتن تر لمانځه پورې تیمم کوم په اسلامي نقطه نظر سره دا طریقه صحیح ده او که نه؟

جواب: که اوبه نقصان کوي او په دې سره د مرض د زیاتېدو ویره وي، نو تاسو د اودس په ځای تیمم کولی شئ^(۱)، خو یوازې د کم همتی په وجه اودس پریښودل صحیح نه دي.

د غسل په ځای تیمم کله جائز دی؟

سوال: که غلې واجب شي او د مرض د زیاتوالي یا دناروغېدو ویره وي، نو ایا په داسې صورت کې تیمم کیږي او د غسل له پاره به د تیمم څنګه طریقه وي؟

جواب: هسې وهم ته اعتبار نشته، که د یو سړي په رښتیا سره داسې حالت وي چې هغه په گرمو اوبو سره هم غسل وکړي، نو د ناروغۍ د زیاتېدو یا دناروغېدو غالب گمان وي، نو هغه ته د غسل په ځای د تیمم کولو اجازت دی^(۲).

او د غسل تیمم داسې دی لکه څنګه چې د اودس تیمم دی^(۳).

چې ډاکټر د مرض تصدیق وکړي نو تیمم دې وکړي

سوال: که یو سړی مریض وي او د غسل کولو سره د مرض د زیاتېدو ویره وي، نو هغه څنګه وکړي؟

جواب: که په رښتیا سره ویره وي او ډاکټر یې هم تصدیق وکړي، نو تیمم دې وکړي په دې شرط چې ډاکټر یوه او دین داره وي^(۴).

د غسل له پاره یو تیمم کافي دي

سوال: یو سړی چې څو ورځې مریض وي دهر لمانځه له پاره د اودس کولو نه مخکې د غسل په طور تیمم ضروري دی که یو ځل تیمم کافي دی؟

^(۱) [ومن عجز عن استعمال الماء لبعده ميلاً أو المرض] يشتد أو يمتد بغلبة ظن... الخ. (درمختار مع ردالمحتار ج: ۱ ص: ۲۳۲، باب تیمم)۔

^(۲) [او كان يجد الماء إلا أنه مريض يضره استعمال الماء فيخاف بغلبة الظن أو قول حاذق مسلم أن استعمال الماء اشتد أو امتد مرضه.... فانه تیمم بالصعيد. (للإب في شرح الكتاب ج: ۱ ص: ۵۲)۔

^(۳) [والتيمم في الجنابة والحدث سواء يعني فعلاً ونية. (الجوهر في النيرة ج: ۱ ص: ۲۵ باب تیمم)۔

^(۴) [(ومن عجز عن استعمال الماء لبعده ميلاً أو المرض) يشتد أو يمتد بغلبة ظن أو قول حاذق مسلم ولو بتحريك. (درمختار علی هامش ردالمحتار ج: ۱ ص: ۲۳۲، باب تیمم)۔

جواب: د غسل له پاره تيمم يوازې يو ځل کافي دی، ترڅو چې دوهم ځل له پاره د غسل حاجت راپېښ نه شي.

چې په اوبو لگېدو سره له دانو نه وينه راوځي نو تيمم جائز دی

سوال: زما عمر اتلس کاله دی او زما په ټول مخ باندې دانې دي چې په هغو کې وينه او نودی کله چې زه اودس کوم، نو په مخ باندې اوبو لگېدو سره د دانو نه وينه راځي ايا زه په داسې حالت کې په ټولو وختونو کې تيمم کولو سره لمونځ کولی شم؟

جواب: که تکليف رښتيا دومره سخت وي څومره چې تاسو ليکلي دي او مسح هم نه شي کولی، نو بيا تيمم جائز دی.^{١١}

د مستعملو اوبو موجوديت کې تيمم

سوال: مستعملي او غير مستعملي اوبه چې کله يوځای جمع شي اوداوداسه له پاره نورې اوبه نه پيدا کيږي او مستعملي او غير مستعملي اوبه برابري وي مثلاً يو لويه د مستعملو اوبو وي او يوه د غير مستعملو، نو اوس څه حکم دی چې په دې صورت کې څنگه وکړو اودس يا تيمم؟

جواب: مستعملي او غير مستعملي اوبه که يوځای شي، نو د غالب اعتبار دی که دواړه برابري وي، نو احتياطاً به غير مستعملي اوبه مغلوبې گڼل کيږي او په دې سره اودس صحيح نه دی، بلکې تيمم به کيږي.^{١٢}

په ريل گاډي کې د اوبو د نه موجوديت په وجه تيمم

سوال: د ريل گاډي په سفر کې که د اودس له پاره اوبه نه وي او وخت قضاء کيږي، نو څنگه وکړو؟

جواب: که په ريل گاډي کې اوبه نه وي، نو تيمم کولی شئ، خو شرط دا دی چې د ريل په هيڅ برخه کې هم اوبه نه وي او د يو شرعي ميل دننه د اوبو د موجوديت علم نه وي کوم ځای چې ريل گاډي دريږي.^{١٣}

^١ [ولوکان يجد الماء الا انه مريض فحاف ان استعمال الماء اشتد مرضه تيمم. (هداية ج: ١ ص: ٤٩)۔

^٢ [فان اختلط رطلان) مثلاً (من الماء المستعمل برطل من المطلق لا يجوز به الوضوء وبعكسه) وهولوکان الاكثر المطلق (جاز) به الوضوء وان استويا لم يذكر حكمه في ظاهر الرواية، وقال المشايخ: حكمه حكم المغلوب احتياطاً. (مراقى على نور الايضاح معه حاشية الطحطاوى ص: ٢٧، كتاب الطهارة)۔

^٣ [ومن عجز عن استعمال الماء لبعده ميلاً. (تنوير الابصار مع رد المختار ج: ١ ص: ٢٣٢، باب التيمم)۔

❖ په موزو باندې مسح ❖

په کومو موزو باندې مسح جائز ده؟

سوال: په کومو موزو باندې مسح کول جائز دي؟

سوال: د یخني (سرو) په موسم کې اکثر خلک د نایبلون په موزو باندې مسح کوي ما هم د فقه په ځینې کتابونو کې لوستلي دي چې په هر هغه موزه باندې مسح جائز ده چې د هغه نه پنبې نه ښکاري، خو ځینې خلک بیا هم مخالفت کوي تاسو د قرآن کریم او سنت په رڼا کې دا بیان کړئ چې په کوم قسم موزو باندې مسح جائز ده؟

جواب: په داسې جرابو باندې مسح جائز ده چې پنبې پرې (بلي) وي او د څه شي د تړلو نه بغير په هغه کې درې څلور شرعي میله تلې شي. د امام ابوحنيفه رحمته الله په نزد ددې له پاره یو شرط دا هم دی چې په دې جرابو باندې د سړيو د خپليو په مقدار خرمن هم ختلي وي، که جرابې نرۍ وي، نو په هغه باندې زموږ په فقهاء کرامو کې د څا په نزد هم مسح جائز نه ده او که پرې وي، خو خرمن پرې ختلي نه وي، نو د امام ابوحنيفه رحمته الله په نزد ورباندې مسح جائز نه ده او د صاحبینو (امام ابویوسف او امام محمد) په نزد جائز ده.^{۱۱}

هغه موزې چې مسح پرې کيږي خرمن یې پاکه وي

سوال: د موزو په باره کې د احادیثو نه ثابته ده چې په دې باندې دې مسح وکړل شي، مسئله داده چې ددې موزو پټه څنګه ولګول شي چې دا د حلال ځناور له خرمنې نه جوړې دي که د حرام؟ ایا د حلال او حرام دواړو ځناورو د خرمنې په موزو باندې مسح کولو سره اودس کيږي او که نه؟

۱ [ولا يجوز المسح على الجورين عند أبي حنيفة إلا أن يكونا مجلدين أو منعلين وقال: يجوز إذا كان ثخينين لا يشقان. (هداية أولین ص: ۶۱، باب المسح على الخفين). أيضاً: وأما المسح على الجورين فإن كانا مجلدين أو منعلين يجزیه بلا خلاف عند أصحابنا وإن لم يكونا مجلدين ولا منعلين فإن كانا رقيقين يشقان الماء لا يجوز المسح عليهما بالاجماع إذا كانا ثخينين لا يجوز عند أبي حنيفة رحمه الله وعند أبي يوسف ومحمد رحمه الله يجوز (بدايع الصنائع ج: ۱، ص: ۱۰) أيضاً يمكن المشى فيه وإذا كان ثخيناً كجوارب الصوف اليوم وبه تبين أن المفتي به عند الحنفية: جواز المسح على الجورين الثخينين بحيث يمشى عليها فرسخاً أو فاكثراً، ويثبت على الساق بنفسه ولا يرى ما تحته ولا يشف، واشترط المالكية كأي حنيفة: أن يكون الجورين مجلدين. ظاهرهما وباطنهما حتى يمكن المشى فيهما عادة فيصير أمثل النحف هو محمل أحاديث المسح على الجورين. (الفقه الاسلامي وادلته ج: ۱ ص: ۳۴۴، طبع دار الفكر، دمشق). —

جواب: خرمن په رنگولو (د باغت) سره پاکيږي^{۱۱} او موزې د پاکې خرمنې نه جوړيږي په دې وجه ددې وسوسې ضرورت نشته

❖ حیض او نفاس ❖

[پاکوالي سره متعلق د پنځو مسائل]

.....

په لسو ورځو کې راتلونکې وینه به له حیض نه شمېرل کیږي

سوال: په یوې ښځې باندې په میاشت کې شپږ یا اوو ورځې حیض راځي، خو کله کله چې پنځو ورځو تېریدلو نه وروسته سهار راپورته شي، نو هیڅ وینه نه وي، په دې طریقې هغه غسل وکړي، خو د غسل نه وروسته بیا وینه جاري شي همدغه شان په دویمه ورځ هم کیږي ۴، ۵ ګینټې هیڅ نه وي، خو له دې نه وروسته بیا وینه جاري شي، نو پوښتنه داده چې په کومو ورځو کې وقفې وقفې سره وینه راتله دا به په حیض کې شمېرل کیږي یا په استحاض کې؟ یعنې که په یوې ښځې باندې پنځه یا شپږ ګینټې یا کم و زیات وخت وروسته وینه راغله، نو هغه به حیض شمارل کیږي او که نه؟ دویم دا چې په هره میاشت کې چې کومې ورځې مقررې دي دهغو مقررې ورځونه وروسته داسې وشي، نو بیا څنګه حکم دی؟

جواب: د حیض کم نه کمه موده درې ورځې ده او د زیاتې نه زیاته موده لس ورځې ده د حیض د مودې دوران کې چې کومه وینه راشي هغه به حیض شمارل کیږي اگر چې ۳ یا ۴ ګینټې وقفې سره راشي^{۱۲}

^{۱۱} [وکل اهاب دبغ فقد طهر]. (هدایة اولین ص: ۴۰، باب الماء الذی یجوز به الوضوء... الخ)۔

^{۱۲} [باب الحيض... (واقبله ثلاثة ايام بلياليها) الثلاث، فالإضافة لبيان العدد المقدّر بالساعات الفلكية لالاختصاص... (واكثره عشرة) بعشر ليال، كذا رواه الدارقطني وغيره، (قوله بالساعة)... ثم اعلم انه لا يشترط استمرار الدم فيها بحيث لا ينقطع ساعة، لان ذلك لا يكون الا نادراً بل انقطاعه ساعة او ساعتين فصاعداً غير مبطل، كذا في المستصفى بحر، اي لان العبرة لاوله وآخره... الخ. (رد المحتار مع الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۸۴، باب الحيض). ايضاً: اقل الحيض ثلاثة ايام واكثره عشرة ايام. والاصل فيه ما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال: لفاطمة بنت ابي حبيش رضى الله عنها: دعى الصلاة ايام محيضك... واقبل ما يتناوله اسم الايام اذا اطلقت مع ذكر العدد: ثلاثة ايام واكثره عشرة. (شرح مختصر الطحاوى ج: ۱ ص: ۴۸۰، طبع بيروت)۔

د مياشتني ناروغۍ (حيض) نه مخکې او وروسته

راتلونکو سپينو اوبه سره غسل نه واجبيږي

سوال: سپين څاڅکي چې د هگۍ د سپين والي په شان وي، چې د مياشتني بيمارۍ له ورځو نه مخکې يا وروسته يوې هفتې پورې يا له دې نه کمو يا زياتو ورځو پورې راځي، نو دې دوران کې يوازې اودس کولو سره لمونځ ادا کيږي؟

جواب: د مياشتني غسل کولو نه وروسته چې کومې سپينې اوبه راځي هغه پليټې دي^(١)، خو هغو سره غسل نه واجبيږي. اودس کولو نه وروسته لمونځ کولی شي^(٢)

د غسل نه وروسته که وينه راشي نوڅه کول پکار دي؟

سوال: د حيض نه وروسته که غسل وکړل شي او د غسل نه يوه يا نيمه ورځ وروسته که څه وينه راشي، نو په دې صورت کې يوازې په بدن باندې اوبه تويول کافي دي، يا د سر وينستو باندې هم اوبه چول ضروري دي، چې د ناروغۍ د ورځو تيرېدلو يقين وي او د هغه نه وروسته دا حالت کله نا کله راشي، نو ايا دې سره غسل لازميږي او د غسل نه وروسته لمونځ وغيره کيږي؟

جواب: د حيض موده لس ورځې ده، دې دوران کې که دوهم ځل وينه راشي، نو دې سره بنځه ناپاکه کيږي^(٣) او وينه بنديدلو نه وروسته دوهم ځل غسل واجبيږي^(٤)

د حيض څو صورتونه او د هغو حکم

سوال: د هفتې د ورځې نه مياشتني ناروغۍ پيل او سې شنبې پورې ختمه شوه، ما د جمعې په ورځ ولا مېل او لمونځ مې ادا کړ، اوس دا ووايئ، چې د چهارشنبې او پاشنبې د ورځې لمونځونه به قضا راگرځوم او که نه؟ دا راته ووايئ، چې ناروغۍ ختمېدلو نه وروسته لمونځ کيږي (اگر چې درې ورځې وروسته ناروغي ختمه شي)، يا هغه خاص ورځې

١ [ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعاً لكل خارج من الباطن كالماء الخارج مع الولد او قبيله. (رد المختار ج: ١ ص: ٣١٣، طبع ايج ام سعيد).

٢ [يقضه خروج كل خارج نجس منه من المتوضي الحى معتاداً اولاً من السيلين اولاً الى ما يطرث المراد بالخروج من السيلين مجرد الظهور. (الدر المختار ج: ١ ص: ١٣٤).

٣ [ومنها النصاب اقل الحيض ثلاثة ايام وثلاث ليل في ظاهر الرواية هكذا في التبيين واكثره عشرة ايام وليالها كذا في الخلاصة.... الطهر المخلل بين الدمين والدماغ في مدة الحيض يكون حيضاً. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٦). ايضاً: عن عثمان بن ابي العاص وانس بن مالك رضى الله عنهما في الحيض ان اقله ثلاثة ايام واكثره عشرة ايام وما بعد ذلك فهو استحاضة. (شرح مختصر الطحاوی ج: ١ ص: ٤٨٣، طبع بيروت).

٤ [ومنها وجوب الاغتسال عند الانقطاع هكذا في الكفاية. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٩، طبع بلوچستان).

ختميدلو نه وروسته به لامبلو نه وروسته لمونځ ادا کيږي؟ دې باره کې ډيرو ملگرو ته علم نشته، ضرور جواب راکړئ

جواب: د حيض کم نه کمه موده درې ورځې ده، او زيات نه زياته لس ورځې ده ^(١) عام طور باندې د ښځو د عادت ورځې مقررې وي، مثلاً اوو ورځې اوس د وينې د بنديدو يو څو صورتونه کيدای شي:

(١) وينه د دريو ورځو نه کمه موده کې بنده شي، په دې صورت کې ښځې ته انتظار کول پکار دي، چې څو ورځې وقفې نه وروسته چېرته دوباره شروع نه شي، او که دوباره راشي، نو د حيض په موده کې به دغه وقفه هم حيض شمارل کيږي. ^(٢) او که د دريو ورځو نه کمه موده کې وينه بنده شي او بيا دوباره رانشي، نو دا حيض نه دی ^(٣)، ددې ورځو لمونځونه به قضا راگرځول کيږي. ^(٤)

(٢) وينه درې ورځې يا زياته راشي، خو د عادت نه مخکې بنده شي، په دې صورت کې ښځې ته عادت پورې انتظار کول پکار دي، که دوباره بيا رانغله، نو د کوم وخت نه چې بنده شوې ده، هغه وخت نه به دغه زنانه پاکه گڼل کيږي، هغې ته دغومره لمونځ قضا راگرځول پکار دي ^(٥) (٣) وينه په عادت باندې بنده شوه، ددې حکم واضح دی، چې غسل کولو نه وروسته به لمونځ ادا کړي.

(٤) د عادت نه زياته شي، په دې صورت کې که لسو ورځو کې دننه بنده شي، نو دا به حيض شمارول کيږي، او دا به گڼل کيږي، چې عادت بدل شو، او که خدای مه کړه د لسو ورځو نه زياته شي، نو د عادت نه زياتې چې څومره ورځې تېرې شوي دي، هغه به پاکې شمارل کيږي، او د هغو لمونځونو به قضا راگرځوي. ^(٦)

١ [اقل الحيض ثلاثة ايام ولياليها وما نقص من ذلك فهو استحاضة لقوله عليه السلام: اقل الحيض للجارية البكر واليبس ثلاثة ايام ولياليها.... واكثره عشرة ايام والزائد استحاضة. (هداية ج: ١ ص: ٢٦، باب الحيض والاستحاضة).

٢ [الطهر المتخلل بين الدمين والدماء في مدة الحيض يكون حيضاً. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٦).

٣ [اقل الحيض ثلاثة ايام ولياليها.... فمانقص عن ذلك فليس بحيض وهو استحاضة لقوله عليه السلام: اقل الحيض ثلاثة ايام والكثرة عشرة ايام. (الجوهره النيرة ج: ١ ص: ٢٩، طبع بمبئی).

٤ [و دم الاستحاضة الرعاف الدائم لا يمنع الصلاة ولا الوطء كذا في الهداية. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٩).

٥ [لوانقطع دمها دون عادتها يكره قربانها وان اغتسلت حتى تمضي عادتها وعليها ان تصلي وتصوم للاحتياط هكذا في التبيين..... انتقال العادة يكون بمرّة عند أبي يوسف وعليه الفتوى هكذا في الكافي فان رأت بين طهرين تأمين دماً لا على عادتها بالزيادة والنقصان او بالتقدم او بالتأخر او بهما معاً انتقلت العادة الى ايام دمها حقيقياً كان الدم او حكماً هذا اذا لم يجاوز العشرة. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٩، طبع بلوچستان).

٦ [لوانقطع دمها دون عادتها يكره قربانها وان اغتسلت حتى تمضي عادتها.... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...

د رحم نه د خارجېدونکي رطوبت حکم

سوال: دمېرمنو د متيازو، پاخانې او حيض نه پرته نور فضلات ناپاک دي او که نه؟ يعني د هغو په بدن يا جامو باندې لگېدلو سره لمونځ کيږي او که نه؟ اودس باقي پاتې کيږي او که نه؟ (د فضلاتو وتلو سره)

جواب: د رحم نه خارجېدونکي رطوبت ناپاک دی. او دې سره اودس هم ماتېږي او جامې ورسره هم ناپاکه کيږي. ^{۱۱} کومې زنانه ته چې د سيلان الرحم (ليکوريا) بيماري وي. هغه د معذور په حکم کې ده، يعني په وخت کې دننه يو ځل اودس کول د هغې له پاره کافي ي. او د لمانځه له پاره دې پاکې جامې استعمالوي. ^{۱۲}

بنځه د حيض په ورځو کې غسل کولی شي

سوال: ما اوریدلي دي چې د حيض په ورځو کې بنځې ته غسل نه دی پکار، ځکه د غسل سره به دا بدن جنت ته نه داخلېږي که د گرمي له وجې يوازې سر هم ووينځل شي، نو سر به يې جنت ته نه داخلېږي. مسئله داده چې په کم از کم اوو ورځو کې ناپاکي ليرې کيږي او په گرمي کې اوو ورځې له غسل نه پرته پاتې کېدل ډير گران دي تاسو مهرباني وکړئ دا ووايئ چې رښتيا د مجبوري په ورځو کې بالکل غسل نه دی پکار؟

جواب: بنځې ته د حيض په ورځو کې د غسل اجازت دی اودا غسل د يخ والي له پاره دی، د طهارت له پاره نه دی، دا چا بالکل دروغ وييلي دي چې په دې حالت کې غسل کولوسره به بدن جنت ته نه داخلېږي.

د حيض نه د پاکوالي له پاره هيڅ آيت نشته

سوال: ... د حيض نه وروسته د پاکېدلو څه خاص آيت شته؟

جواب: نه! په بنځو کې چې دا مشهوره ده چې فلاني فلاني آيتونه لوستلو سره بنځه پاکيږي

... بقیه د تیر مخ] ... وعلیها ان تصلى وتصوم للاحتياط هکذا فی التیین انتقال العادة یكون بمرة عندی یوسف وعلیه الفتوی هکذا فی الکافی فان رات بین طهرین تامين دمالاعلی عادتها بالزیادة والنقصان اوبالتقدم والتاخر او هما معا انتقلت العادة الی ایام دما حقیقیا کان الدم او حکمیا هذا اذالم یجاوز العشرة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۹، طبع بلوچستان).

^۱ [ولوزاد الدم علی عشرة ایام ولهاعادة معروفة دولهاردت الی عادتهاوالذی زاد استحاضة. (هدایة ج: ۱ ص: ۶۷، باب الحيض والاستحاضة

^۲ [ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعاً ککل خارج من الباطن کالماء الخارج مع الولد اوقبیه. (شامی ج: ۱ ص: ۳۱۳، باب الانجاس).

دا خبره بالکل غلطه ده ناپاکه سړی او ښځه په اوبو سره پاکيږي^{۱۱} په آيتونو او کلمو سره نه.

د حيض په ورځو کې په کوروالي کولو باندې توبه ، استغفار او صدقه

سوال: موږ اوريدلي دي چې کله په ښځه باندې حيض راشي ، نو خاوند به هغې سره له جماع کولو نه ځان ساتي خو بيا هم که سړی په خپل ځان باندې قابو ونه شي ساتلی او د هغه نه دا کار وشي ، نو د هغه له پاره څه حکم دی؟ د هغه په نکاح کې څه فرق راځي او که نه؟ او دا گناه کبیره ده که گناه صغیره؟

جواب: په داسې حالت کې له ښځې سره کوروالي چې هغه د حيض په ورځو کې وي ناجائز ، حرام او کبیره گناه ده توبه او استغفار دې وکړي او که گنجائش وي نو تقريباً شپږ گرامه سپين زړ يا دهغو قيمت دی صدقه کړي ، که نه توبه او استغفار دې کوي ، خو ددې ناجائز فعل سره په نکاح کې هيڅ فرق نه راځي^{۱۲}

د حيض او نفاس په حالت کې سړی د ښځې څومره اندازه مس کولی شي؟

سوال: زید واده کړی سړی دی ، د هغه ښځه د حيض يا نفاس په حالت کې ده ، ايا په داسې صورت کې زید خپلې ښځې ته خپل اندام په لاس کې ورکولی شي او که نه؟ يا دغه شان د هغې په لاس کې انزال کولی شي او که نه؟ دا په داسې وخت کې چې هغه باندې د شهوت غلبه وي ، دغه شان ښځې ته د لمس کولو يا په اندامونو باندې لاس رانښکلو له پاره ویلی شي او که نه؟ هرکله چې لاس رانښکلو سره انزال هم کيږي؟

جواب: د خاوند له پاره په دې حالت کې د ښځې د نوم (ناف) نه ترزنګنو پورې له پردې نه پرته لمس کول جائز نه دي ،^{۱۳} او ښځې ته د خاوند ټول بدن پورې لاس لگول جائز دي او د

۱ [ثبت بالدليل القطعی المجمع علیه ان الطهارة واجبة شرعاً، وان المفروض منها هو الوضوء والغسل من الجنابة والحيض والنفاس بالماء.... واتفق الفقهاء على جواز التطهير بالماء الطهور او المطلق وهو ما يسمى ماء.... قال تعالى: وانزلنا من السماء ماء طهوراً، ويعزل عليكم من السماء ماء ليطهركم به، (الفقه الاسلامی وادلته ج: ۱ ص: ۹۲، المبحث الثالث انواع المطهرات)۔

۲ [(و) يحرم بالحيض والنفاس (الجماع والاستمتاع بما تحت السرة الى تحت الركبة). لقوله تعالى: ولا تقربوهن حتى يطهرن، وقوله صلى الله عليه وسلم: لك ما فوق الازار، فان وطئها غير مستحل له يستحب ان يتصدق بدينار او نصفه ويتوب. (حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ص: ۷۸، باب الحيض والنفاس والاستحاضة). ايضاً: ان عمر بن الخطاب رضى الله عنه قال: سألت النبی صلى الله عليه وسلم: ما يحل للرجل من امراته وهى حائض فقال: ما فوق الازار. (شرح مختصر الطحاوى ج: ۱ ص: ۴۶۲، طبع بيروت)۔

۳ [للزوج في حالة الحيض ان يقبلها ويضاجمها ويستمتع بجميع بدنها ما خلا بين السرة والکبة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۹). ايضاً: واما الحائض فانه يحرم عليه قربان ماتحت الازار. (شامی ج: ۶ ص: ۳۶۶)۔

شهوت د غلبې په وخت کې د ښځې په لاس يا نورو د بدن حصو پورې لمس کول جائز دي.^{١١}

د حيض په ورځو کې د مېرمنې مسح کول

سوال: ايا د حيض په ورځو کې خاوند د خپلې ښځې سره نژدېکت يا د کونډو نه تر نامه پورې مسح کولی شي؟

جواب: د حيض په ورځو کې د خاوند او ښځې خاص تعلق لرل (جماع) سخت حرام دي.^{١٢} بلکې د نوم نه تر زنګنو پورې خاوند ته له پردې نه پرته لاس وړل هم جائز نه دي.^{١٣}

په اسلام کې د ښځې له پاره د حيض په ورځو کې رعايت

سوال: د حيض په ورځو کې د ښځې په لاس پخ شوی شی جائز دی او که نه؟

جواب: د جاهليت په زمانه کې او په خاصه توګه د يهودو په معاشره کې به ښځه د حيض په ورځو کې يو نجس شی ګڼل کېده او دا به په يو کمره کې بنده کړای شوه نه به هغې يو شي ته لاس وروړلی شو نه به يې ډوډۍ پخولی شوه او نه د چا سره ملاویدای شوه.^{١٤} خو د اسلام د اعتدال والا نظام داسې هيڅ شی داسې پرېښود، پرته د لمونځ، روژې، د قرآن کریم د تلاوت او د خانه کعبې د طواف نه باقي ټول کارونه يې د دې له پاره جائز کړل تر دې چې هغه د الله پاک ذکر او درود شريف او نورې دعاګانې لوستلی شي او وظائف له قرآن کریم نه پرته کولی شي.^{١٥} د حيض په ورځو کې د خاوند او د ښځې د خاص تعلق (جماع) ساتلو اجازه

^١ [وعبارة الفتح فان غلبه الشهوة ففعل ارادة تسكينها به فالرجاء ان لا يعاقب اهزادى معراج الدراية وعن احمد والشافعى فى القديم الترخيص فيه وفى الجديد يحرم ويجوز ان يستمنى بيد زوجته وخادمتها اهـ. (ردالمحتار ج: ٢ ص: ٣٩٩). ايضاً: شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ٤٦٢].

^٢ [ويستلونك عن الحيض قل هو اذى فاعتزلوا النساء فى الحيض ولا تقربوهن حتى يطهرن، (البقرة: ٢٢٢)۔

^٣ [يمنع..... (قربان ماتحت ازار) يعنى ما بين سرة وركبة ولولا الشهوة وحل ما عداه مطلقاً..... وفى الشامية (قوله يعنى ما بين سرة وركبة) فيجوز الاستمتاع بالسرة وما فوقها والركبة ماتحتها ولولا حائل، كذا بما بينهما بحائل بغير الوطء ولولا تلطخ دمًا. (ردالمحتار مع الدر المختار ج: ١ ص: ٢٩٢، باب الحيض، مبحث فى مسائل المتحيرة). ايضاً: عن عائشة رضى الله عنها قالت: كان النبی صلى الله عليه وسلم اذا حضت يامرني فأتزتر ثم يباشرني (شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ٤٢٦، طبع بيروت).

^٤ [ويستلونك عن الحيض] اخرج الامام احمد ومسلم وابوداود والترمذى والنسائى وابن ماجة وغيرهم عن انس رضى الله عنه ان اليهود كانوا اذا حضت المرأة منهم اخرجوها من البيوت ولم يواكلوها ولم يشاربوها ولم يجامعوها فى البيوت.. الخ. (روح المعاني ج: ٢ ص: ١٢١) ايضاً: شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ٤٦٤، طبع دار البشائر الاسلامية، بيروت.

^٥ [يمنع صلاة] مطلقاً ولو سجدة شكر (وصوما)..... وقراءة قرآن... ولا لباس لحائض وجنب بقراءة ادعية ومسها وحملها وذكر الله تعالى وتسبيح..... الخ. (الدر المختار مع الرد ج: ١ ص: ٢٩٣)۔

نشته، لمونځ روژه هم نه شي کولی، ددې په ذمه د روژې قضاء شته د لمونځ قضاء نشته^{۱۱} الغرض په دې ورځو کې د ښځې له پاره ډوډۍ پخول، جامې وينځل او نور د کور خدمات سرته رسول جائز دي^{۱۲}

❖ نفاس احکام ❖

نفاس څه ته وايي؟

سوال: نفاس څه ته وايي؟ ايا د حيض په شان په نفاس کې هم لمونځونه معاف کېږي که وروسته يې قضاء راوړل پکار دي؟ د نفاس نه د پاکېدو طريقه څه ده؟ د نفاس دوران کې که رمضان راشي، نو روژه به نيسي که وروسته به يې قضاء راوړي؟

جواب: د ماشوم د پيدا کېدو نه وروسته چې کومه وينه راځي هغې ته نفاس وايي^{۱۳} څنگه چې په حيض کې لمونځ معاف دی همدغه شان په نفاس کې هم لمونځ معاف دی او څنگه چې په حيض کې روژه معاف نه ده همدغه شان په نفاس کې هم روژه معاف نه ده، بلکې وروسته به يې قضاء راوړي^{۱۴}

د نفاس د وينې د بندېدو نه وروسته په غسل کولو سره ښځه پاکېږي.

که د چا حمل ضائع شوی وي، نو لمونځ او روژه به کله شروع کوي؟

سوال: په ۱۲ فرورۍ باندې زما تقريباً د يوې نيمې مياشتې حمل ضائع شوی دی، ددې پوره موده خو څلويښت ورځې ده، خو ستاسو نه دا پوښتنه کوم، چې که پنځلس شل ورځې وروسته يياشتنۍ ناوغۍ (حيض) راشي، نو ايا لمونځ او روژه نيول جائز دي؟

جواب: د ستاد سوال په سلسله کې يو څو مسائل د ذکر کولو قابل دي:

(۱) د ماشوم د پيدا کېدو نه وروسته چې کومه وينه راځي هغې ته حيض نه، بلکې "نفاس"

^۱ [(يمنع صلاة) مطلقاً ولو سجدة شكر (وصوماً) وجماعاً (وتقضيه) لزوماً دونها للخرج. (الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۹۰، ۲۹۱، باب الحيض، مطلب لوافي مفت... الخ)]

^۲ [ولا يكره طبعها ولا استعمال مامسته من عجين او ماء او لحوهما. (رد المختار ج: ۱ ص: ۲۹۲، باب الحيض، مطلب لوافي مفت... الخ)]

^۳ [النفاس هو دم يعقب الولادة... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۶). والنفاس هو الدم الخارج عقب الولادة واشتقاقه من تنفس الرحم بالدم او خروج النفس وهو الولد. (الجوهرۃ النيرة ص: ۳۹، باب الحيض)]

^۴ [(يمنع صلاة) مطلقاً ولو سجدة شكر (وصوماً) وجماعاً (وتقضيه) لزوماً دونها للخرج (الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۹۰، باب الحيض، مطلب لوافي مفت... الخ)]

ويل کيږي.^{۱۱} (۲) د نفاس زيات نه زياته موده څلويښت ورځې ده، او د کم نه کمې مودې له پاره څه حد نشته، که يوه يا نيمه ورځ وينه راشي او بيا بنده شي، نو بڼه دې غسل کولونه وروسته لمونځ او روژه وکړي.^{۱۲}

(۳) کوم حمل چې ضائع شي، نو کتل کيږي به چې ايا د ماشوم څه اندام جوړ شوی دی او که نه؟ که يو يا نيم اندام يې جوړ شوی وي، نو د حمل غورځېدلو نه وروسته چې کومه وينه راشي، هغه به نفاس وي، او که هيڅ يو اندام نه وي جوړ شوی، يوازې د غوښې يوه ټوټه وه، نو دا نفاس نه دی، دغې وينې ته که حيض شمارول ممکن وي، نو دا حيض دی، که نه استحاض (د ناروغۍ وينه) به شماريږي.^{۱۳}

(۴) د ستا په مسئله کې که د ماشوم څه اندام جوړ شوی و، نو دغه پنځلس شل ورځې وينه نفاس دی، نو هرکله چې بنده شوه ته د غسل کولو نه وروسته لمونځ او روژه کولی شې، او که هيڅ يو اندام جوړ شوی نه و، نو ستا چې څومره ورځې د حيض عادت و، هغومره ورځې به حيض شماريږي او باقي د زياتو ورځو وينه به استحاض شماريږي، په هغو کې تاته غسل کولو نه وروسته لمونځ کول، روژه نيول پکار و، بهر حال، اوس به د هغومره ورځو لمونځونه قضا راوړل پکار وي.

د نفاسې بڼې د لاس خوراک وڅښاک

سوال: د نفاسې بڼې چې ترڅو د نفاس موده پوره شوي نه وي ددې د لاس خوراک وڅښاک د شريعت په نظر کې جائز دی او که نه؟

جواب: جائز دی.^{۱۴}

د ناپاکۍ په حالت کې تې ورکول

سوال: ايا بڼه د ناپاکۍ په حالت کې خپل بچي ته تې ورکولی شي؟ او که ددې له پاره غسل کول ضروري دي؟

^۱ [النفاس هو دم يعقب الولادة]. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۶، طبع بلوچستان).

^۲ [اقل النفاس ما يوحده ولو ساعة او كثره اربعون]. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۷، ۳۸). ايضاً: واكثر النفاس اربعون يوماً ولا مقداراً لقله انما هو كان الدم.... عن عثمان بن أبي العاص رضي الله عنه قال: وقت النبي صلى الله عليه وسلم للنساء اربعين يوماً فاذا مضت، اغتسلت وصلت. (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱ ص: ۴۸۷) كتاب الطهارة.

^۳ [سقط أي مسقوط ظهر بعض خلقه كيداورجل ولد فتصير به نفساء... فان لم يظهر له شيء فليس بشيء. والمرئي حيض ان دام ثلاثاً... والاستحاضة ولو لم يدر حاله ولا عدد ايام حملها ودام الدم تدع الصلاة ايام حيضها يقين ثم تغتسل ثم تصلي كما لعذور. (الدر المختار مع الردج: ۱ ص: ۳۲۰).

^۴ [ولا يكره طبعها ولا استعمال مامسته من عجين او ماء او نحوهما. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۲۹۲، باب الحيض، مطلب لوافي مفت... الخ)].

جواب: په دې حالت کې ماشوم ته تې ورکول جائز دي^{۱۱}. خو غوره داده چې غسل کولو نه وروسته تې ورکړي.

ايا د بچۍ په پيدائش سره خونه (کمره) ناپاکه کيږي

سوال: ... د بچي د پيدائش نه وروسته مور او بچي چې په کومه خونه (کمره) کې اوسيږي د خلويښتو ورځو نه وروسته هغه ښه صفا کيږي او په هغې کې رنگ روغن کيږي او ترڅو چې داسې نه وي شوي هغه خونه (کمره) ناپاکه وي. سره له دې چې د ښځې دناپاکوالي ددې کمرې يا کور سره هېڅ تعلق هم نشته. تاسو ددې غير اسلامي رسم (دود) د قرآن کریم او سنت نه جواب راکړئ؟

جواب: پاکوالي ښه شی دی، خو د کور يا خونې د ناپاکوالي تصور غلط او وهم پرستي ده.

د حيض په ورځو کې نکريزي لگول جائز دي

سوال: ... ډيرې مشرانې زنانه دا وايي چې د حيض دورځو شروع کېدو نه وروسته نکريزي لگول روا نه دي يعنی د حيض په ورځو کې دې نکريزي نه لگوي، ځکه چې د هغه وخته پوري لاسونه نه پاکيږي ترڅو چې هغه نکريزي ختم شوي نه وي او دهغوی وينا دا هم ده که د حيض د شروع کيدو نه مخکې يې ولگوي، نو هېڅ باک نشته، بيا که لگېدلي وي يا نه پاکيږي، دا خبره ترکومه حده سهي ده؟

جواب: ... د ښځو له پاره د حيض په ورځو کې نکريزي لگول جائز دي او دا خيال بالکل غلط دی چې د حيض په ورځو کې نکريزي ناپاکه کيږي^{۱۲}.

د حيض دوران کې د اغوستل شويو جامو حکم

سوال: ... د حيض په ورځو کې چې کومې جامې اغوستل کيږي ايا هغو کې له وينځلو پرته لمونځ کيږي او که نه؟ او ايا يوازې هغه برخې به په کومو چې گندگي لگېدلي وي وينځل کيږي او که ټول شيان يعنې قميص، پرتوگ، خادر، سويټر، شال او داسې نور... ټول وينځل پکار دي؟

^۱ [وان اراد ان ياكل او يشرب فينبغي ان يتمضمض ويغسل يديه. (عالمگيری ج: ۱ ص: ۱۶). ايضاً: وعن عائشة قالت: كنت ارجل راس رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا حائض. فيه جواز المخالطة مع الحائض.... وفي الحديث دلالة على طهارة بدن ۲۰ تخالض وعرقلها (المراقبة شرح المشكوة ج: ۴ ص: ۵۵ باب الرجل، ايضاً خير الفتاوى ج: ۲ ص: ۸۷).

^۲ [جنب اختضب واختضبت امراته بذلك الخصاب قال ابو يوسف رحمه الله تعالى: لا بأس به ولا تصلى فيه وان كان الجنب قد غسل موضع الخصاب فلا بأس بان تصلى فيه، كذا في فتاوى قاضيخان (عالمگيری ج: ۵ ص: ۳۵۹).

جواب: د جامې ناپاکه برخه پاکولو سره هغه اغوستلی شي^۱ او کومه برخه چې پاکه وي دهغې په اغوستلو کې هېڅ باک نشته.

د ښځې له پاره زېر ناف ويښته په اوسپنې سره ليرې کول غوره نه دي.

سوال: ايا د ښځې له پاره تر نامه لاندې (زېر ناف) ويښته د اوسپنې په شي باندې ليرې کول گناه دي؟

جواب: د زېر ناف ويښتو دليرې کولو له پاره ښځو ته د چوڼي، پاوډر، صابون اوداسې نورو د استعمالولو حکم دی، د اوسپنې استعمالول د هغې له پاره غوره نه دي خو گناه هم نه ده.^{۱۲۱}

د حيض په دوران کې د استعمال شوي فرنيچر وغيره حکم

سوال: ددې شيانو د پاکولو په باره کې ضرور بيان وکړئ کوم چې مو د حيض په دوران کې استعمال کړي دي.

مثلاً صوفه، سيټ، نوې جامې، کټ، يا داسې شی چې هغه په اوبو سره نه پاکيږي؟

جواب: دا شيان په استعمال سره نه ناپاکه کيږي، تر څو چې پرې څه نجاست نه وي لگېدلی.^{۱۲۱}

د حيض په ورځو کې ښځې ته د قرآن کریم لوستل جائز نه دي

سوال: موږ په ماشومتوب کې قرآن کریم نه ولوستلی، په دې وجه اوس يې لولو، زموږ استاذه وايي چې تاسو قرآن کریم د حيض په ورځو کې هم لولئ د سپارې صفحې به درته زه اړوم، ځکه چې لوستل کيږي خو په ژبې سره او ژبه پاکه ده، تاسو نه دا پوښتنه ده چې ايا موږ په دې ورځو کې قرآن کریم لوستلی شو؟

جواب: د حيض په ورځو کې د ښځې له پاره د قرآن کریم تلاوت جائز نه دی، همدغه شان په کومې ښځې يا سړي باندې چې غسل فرض وي، د هغوی له پاره هم د قرآن کریم تلاوت جائز

^۱ [يجوز رفع الحاسة حقيقة من محلها) ولواناء اوماكولا علم محلها والا(ماء ولومستعملاً) به يفتي وبكل مانع طاهر. (الدر المختار مع الردج: ۱ ص: ۳۰۹)۔

^۲ [قال في الهندية: ويتدئ من تحت السرة ولوعالج بالنورة يجوز كذا في الغرائب وفي الاشباه والسنة في عانة المرأة النشف. (شامي ج: ۶ ص: ۴۰۶، فصل في البيع)۔

^۳ [ولا يكره طبخها ولا استعمال مامسته من عجين اوماء او لحوها. (رد المختار ج: ۱ ص: ۲۹۲، مطلب لوافي مفت... الخ)۔

نه دی^{۱۱}. ستاسو د استاذې بيان کړې مسئله صحيح نه ده. په دې حالت کې ژبه د خوراک وڅښاک له پاره پاکه وي، خو د تلاوت په حق کې پاکه نه وي، څنگه چې د بي اودسه سړي اندامونه پاک وي. خو تر څو چې يې اودس نه وي کړی د لمانځه له پاره پاک نه وي، دې ته نجاست حکمي وايي، د جنابت، حيض او نفاس په حالت کې ژبه حکما ناپاکه وي او د ذکر تسبیح او دعا کولو په دې حالت کې اجازت شته^{۱۲}.

ايا بنځه دحيض په ورځو کې په يادو

دقرآن کریم تلاوت کولی شي؟

سوال: دحيض په ورځو کې که چېرته دبنځې د قرآن آيتونه ياد وي، نو ايا هغه کولی شي چې د آياتونه ولولي؟

جواب: دحيض په ورځو کې د قرآن کریم تلاوت جائز نه دی، خود دعا په طور دقرآن کریم الفاظ لوستلی شي^{۱۳} په دې حالت کې حافظې ته پکار دي چې د ژبې د بنورولو نه پرته په ذهن کې ولولي او که يو لفظ هېر کړي، نو قرآن مجید دې په څه جامه باندې نيولوسره وگوزي^{۱۴}.

دحيض په ورځو کې حديث يادول او دقرآن کریم ترجمه ليکل

سوال: زه د رياض الصالحين جلد اول احاديث لولم او يادوم يې، ايا زه دحيض په ورځو کې هم هغه احاديث لوستلی او يادولی شم؟ او د قرآن کریم د عربي متن د لوستلو او لاس وروړولو نه پرته يوازې اردو ترجمه لوستلی شم او يادولی شم؟

جواب: په دواړه مسئلو کې اجازت دی^{۱۵}.

^۱ [وليس للحائض والجنب والنفساء قراءة القرآن. (هداية اولين ص: ٦٤، باب الحيض والاستحاضة، ايضاً درمختار ج: ١ ص: ٢٩٣). ايضاً: عن ابن عمر رضى الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا يقرأ الجنب ولا الحائض شيئاً من القرآن. (شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ٣٤٥). ايضاً: عن علي رضى الله عنه قال: ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يكن يحجه عن قرآن القرآن شئ عيسى الجنازة. ايضاً.]

^۲ [يجوز للجنب والحائض الدعوات وجواب الاذان. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٨، طبع بلوچستان).]

^۳ [وان قرأوا دون الآية وقراءة الفاتحة على قصد الدعاء ولحوها على نية الدعاء يجوز. (حلى كبير ص: ٥٧ مطلب الفصل في اربعة سنه).]

^۴ [وليس لهم مس المصحف الا بغلافه. (هداية اولين ص: ٦٤، باب الحيض والاستحاضة) يمنع.... قراءة القرآن بقصده ومسه ولومكتوباً بالفارسية في الاصح الا بغلافه المنفصل.... الخ. (درمختار ج: ١ ص: ٢٩٣). ايضاً: واما اخذه بالعلاقة او للغلاف فلا بأس به وان كان جنباً لانه غير ماس للقرآن كما لو حمل حملاً لويه مصحف جازوا ان كان جنباً. (شرح مختصر الطحاوى ج: ١ ص: ٣٤٦، طبع بيروت).]

^۵ [او گوری: امداد الفتاوى للتهانوى ج: ١ ص: ٥٠، طبع دارالعلوم کراچی].

د حیض دوران کې په امتحان کې د قرآني سورتونو ځواب څنګه ولیکو؟

سوال: د قرآن کریم سورتونه په نصاب کې شامل دي په امتحان کې دهغو متن تشریح او د نورو آیتونو حوالې لیکل پکار وي په دې ورځو کې دا لیکل څنګه دي؟
جواب: د ترجمې او تشریح لیکلو اجازت دی، خو د آیتونو متن دې نه لیکي د آیت حواله ورکولو سره دې د هغه ترجمه ولیکي^۱

ښځې استاذانې په حیض کې د قرآن کریم تلاوت څنګه وکړي؟

سوال: ۱. ښځې د حیض په ورځو کې د قرآن کریم تلاوت کولی شي او که نه؟
سوال: ۲. ځینې استاذانې چې ناظره یا د حفظ تعلیم ورکوي، ایا هغوی په دې وجه چې د ماشومانو د تعلیم نقصان به وي ماشومانو ته د لوستلو له پاره د قرآن کریم تلاوت کولی شي؟ که نه شي یې کولی، نو د تعلیم سلسله به څنګه جاري وساتل شي؟
سوال: ۳. ښځې د حیض په ورځو کې د یو سړي د کیسټ، ریډیو یا ټی وي نه د قرآن کریم تلاوت اورېدلی شي؟

جواب: ۱. د ښځو له پاره د حیض په ورځو کې د قرآن کریم تلاوت او دهغه مسح کول جائز نه دي^۲ اگر که د قرآن کریم د یو آیت تلاوت وکړل شي یا دیو آیت نه هم کم، په هر صورت کې د قرآن کریم تلاوت جائز نه دی^۳، خو د قرآن کریم د ځینو آیتونو کوم چې د دعا او ذکر په پور لوستل کېږي دهغو د دعا یا ذکر په پور لوستل جائز دي، مثلاً: د خوراک د شروع کولو په وخت بسم الله ویل یا د شکرانې په طور الحمد لله ویل همدغه شان د قرآن کریم هغه کلمات کوم چې په عامو خبرو کې استعمالیږي دهغو ویل هم جائز دي^۴.

جواب: ۲. د قرآن کریم تعلیم ورکونکو استاذانو له پاره هم د قرآن کریم تلاوت او د قرآن کریم مسح کول جائز نه دي، باقی دا چې د تعلیم سلسله به څنګه جاري وساتل شي، ددې له

^۱ [امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۵۰، طبع دارالعلوم کراچی]۔

^۲ [وليس للحائض والجنب والنفساء قراءة القرآن وليس لهم من المصحف الا بغلافه. (هداية اولين ص: ۶۴، باب الحيض والاستحاضة، ايضاً درمختار ج: ۱ ص: ۲۹۲، ۲۹۳، ايضاً: شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۳۴۵)۔]

^۳ [ويمنع صلاة... وقراءة القرآن بقصده ومسه... ولا بأس بالحائض وجنب بقراءة ادعية ومسها وحملها وذكر الله تعالى وتسبيح (وفى الشامية) (قوله وقراءة القرآن) او ولدودن آية من المركبات لا المفردات لانه جوز للحائض المعلمة تعليمه كلمة كلمة... الخ. (فتاوى شامى ج: ۱ ص: ۲۹۳، طبع ايج ايم سعيد)۔]

^۴ [فلو قصد الدعاء او الشاء او افتتاح امر او لتعليم ولقن كلمة حل في الاصح. (درمختار ج: ۱ ص: ۱۷۳، مطلب يوم عرفة افضل من يوم الجمعة)۔]

پاره فقهاوو رحمهم الله دا طريقه بنودلې ده چې هغه دې د قرآن كريم آيت كلمه كلمه، بيل بيل وايي مثلاً..... الحمد..... لله..... رب..... العالمين..... دغه شان استاذې له پاره د قرآن كريم هيچايي كول هم جائز دي.^{۱۱}

جواب: ۳. د بنځو له پاره دحيض په ورځو کې د قرآن كريم د تلاوت ممانعت خو په احاديثو کې راغلی دی^{۱۲} خو د قرآن كريم د اورېدلو هيڅ ممانعت نه دی راغلی، په دې ورځو کې د يو سري له ريډيو يا کيسټ نه د قرآن كريم تلاوت اورېدل جائز دي.

د حفظ دوران کې د حيض په حالت

کې قرآن كريم څنگه ياد کړو؟

سوال: دقرآن كريم دحفظ کولو په دوران کې دحيض په حالت کې په څه شي سره دقرآن كريم پانې اړول اويا يادول جائز دي که ناجائز؟

جواب: بنځو له پاره دحيض په ورځو کې د قرآن كريم تلاوت په ژبه سره کول جائز نه دي^{۱۳}، که حافظې ته د هېرېدولو ويره وي، نو د ژبې له بنورولونه پرته دې په زړه کې سوچ کوي په ژبې سره دې نه لولي په څه جامې وغيره سره پانې اړول جائز دي.^{۱۴}

په حيض کې دقرآني ايتونو والا کتاب لوستل او مسح کول

سوال: موږ د دولسم طالبانې يو او موږ سره اسلامک سټيډيز دی چې په هغه کې د قرآن كريم د شروع دولس رکوع گانې زموږ په کورس کې شاملې دي، زموږ مشکل دا دی چې الله دې نکړي د امتحان زمانه کې زموږ طبيعت خراب شي، نو موږ داسلامک سټيډيز کتاب څنگه لوستلی شو؟ ځکه چې په حيض کې دقرآن كريم مسح کول حرام دي اود کتاب د لوستلو نه پرته موږ امتحان نه شو ورکولی، ځکه په کتاب کې پوره تفسير او تشریح وي چې دهغه د لوستلو نه وروسته امتحان ورکول کېږي، نو تاسو ته عرض دا دی چې په دې ورځو موږ څنگه ددې کتاب نه فائده اخستلی شو؟

۱ [ولقن كلمة كلمة حل في الاصح. قوله: ولقن كلمة كلمة) هو المراد بقول المنية حرفاً حرفاً كما فسر به في شرحها والمراد مع القطع بين كل كلمتين. (الدر المختار مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۷۲)۔

۲ [عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: لا تقرا الحائض ولا جنب شيئاً من القرآن. (سنن الترمذی ج: ۱ ص: ۱۹۰، باب ماجاء في الجنب والحائض انهما لا يقرآن القرآن)۔

۳ [وليس للحائض والجنب والنفساء قراءة القرآن. (هداية اولين ص: ۶۴، باب الحيض والاستحاضة)۔

۴ [يجوز للمحدث الذي يقرأ القرآن من المصحف تقليب الاوراق بقلم او عوداوسكين. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۵۱، باب الحيض، ايضاً: شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۳۴۵، ۳۴۶)۔

جواب: د قرآن كريم الفاظو ته لاس مه وروړئ او دهغه الفاظ په ژبې سره وايئ ^{١١} كتاب ته لاس وروړل او لوستل جائز دي ^{١٢}

د حيض په ورځو کې په اسلامي کتابونو کې ليکل شوي قرآني آيتونه څنگه ولولو؟

سوال: په اسلامي کتابونو کې ځای په ځای د حوالو له پاره قرآني آيتونه ليکل شوي دي. که دهغه اردو ترجمه ليکل شوي نه وي، نو په دې حالت کې د قرآني آيت لوستل څنگه دي؟

جواب: د قرآن كريم آيت په زړه کې لوستل جائز دي ^{١٣}

د حيض په حالت کې د قرآن كريم او د حديثو دعاگانې لوستل

سوال: د حيض په ورځو کې د قرآن پاک هغه سورتونه د کومو چې روزانه لوستل معمول دي چې کله په يادو ياد وي، نو لوستلی يې شو؟ او روزانه پنځه سوه ځله د درود شريف د لوستلو معمول دی، نو ايا په دې ورځو کې پنځه سوه ځله درود او څه سورتونه په يادو لوستلی شو؟ او په عام طور چې کومي وظيفې مثلاً د مخ د رڼا له پاره (الله نور السلمات والارض) په اول او اخر کې د درود سره لوستلی شو؟

جواب: د حيض په ورځو کې د قرآن كريم تلاوت کول جائزه دي ^{١٤}، د قرآن او حديث دعاگانې د دعا په نيت سره لوستلی شي. د نورو ذکرانو او درود شريف لوستل هم جائز دي ^{١٥}

د حيض په ورځو کې ذکر کول

سوال: بنځي د حيض په ورځو کې ذکر کولی شي مثلاً: دريمه کلمه، درود شريف، استغفار، کلمه طيبه او داسې نور...؟

جواب: د قرآن كريم د تلاوت نه پرته هر ذکر کولی شي ^{١٦}

^١ [وليس للحائض والجنب والنفساء قراءة القرآن وليس لهم من المصحف الا بغلغله. (هداية اولين ص: ٦٤، باب الحيض والاستحاضة)۔

^٢ [يفهم جوازه من امداد الفتاوى ج: ١ ص: ٥٠]۔

^٣ [وليس للحائض والجنب والنفساء قراءة القرآن. (هداية اولين ص: ٦٤، باب الحيض والاستحاضة). قراة کول منع دی ولې سوچ کول منع نه دی. وجهه ان القراءة فعل اللسان (الجوهره النيرة ج: ١ ص: ٥٥، باب صفة الصلوة) ^٤ [لاتقرأ الحائض والنفساء والجنب شيئاً من القرآن. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٨، طبع بلوچستان)۔

^٥ [وان قرأ ما دون الآية او قراءة الفاتحة على قصد الدعاء ونحوها على نية الدعاء يجوز. (منية المصلي مع غنية المستملی ص: ٥٧، مطلب الفصل في اربعة سنة، ايضاً شرح مختصر الطحاوی ج: ١ ص: ٣٤٦)۔

^٦ [يجوز للجنب والحائض الدعوات وجواب الاذان ونحو ذلك، كذا في السراجية. (عالمگیری ج: ١ ص: ٣٨)۔

د حيض په ورځو کې عمليات کول

سوال: که يو عمل د اسلامي مياشتې په اول تاريخ شروع شي او هغه تر ۲۱ يا ۴۱ ورځو پورې پوره کيږي، نو ايا د حيض په حالت کې هم دا عمل جاري ساتل پکار دي؟

جواب: که عمل د قرآن کریم د آيت وي، نو د حيض په ورځو کې جائز نه دی.^{۱۱}

د ښځې د سر نه وتلي وينستوسره څه وکړو؟

سوال: کله چې يو ښځه سر ږومنځوي، نو ښځې وايي چې د سر وينسته غورځول نه دي پکار، نو ايا دا يو ځای کولو سره په قبرستان کې خښول پکار دي؟

جواب: د ښځو د سر وينسته هم په عورت کې داخل دي او کوم وينسته چې په ږومنځ کې راشي دهغو کتل هم د نامحرم له پاره جائز نه دي.^{۱۲} په دې وجه هغه وينسته غورځول نه دي پکار بلکې چېرته خښول يې پکار دي.

❖ د نوکانو درنگ مسئلې ❖

د نوکانو رنگ لکول د کافرانو تقليد دی

پله دې سره نه اودس کيږي، نه غسل او نه لمونځ

سوال: نن سبا پينځلې جينکۍ په دې شک کې اخته دي چې ايا جينکۍ چې دنوکانو رنگ لگوي ددې دپاکولونه پرته اودس وکړي او که د رنگ له پاسه اودس کيږي؟ ډيري هونسيارې او تعليم يافته جينکۍ او معززې لمونځ گزارې ښځې دا وايي، چې دنوکانو له رنگ پاکولو نه پرته اودس کيږي.

جواب: د نوکانو متعلق دوه ناروغۍ په ښځو کې خصوصا په پېغلو جينکو کې ډيري عامې دي. يود نوکانو د لويولو مرض او دويم دنوکانو درنگ، دنوکانو په لويولو سره د انسان لاس بالکل د ځناورو په شان شي او بيا په هغو کې گندگي هم پاتې کېدای شي، چې هغه سره په نوکانو کې جراثيم هم پيدا کيږي چې مختلفې ناروغۍ ترې پيدا کيږي، رسول الله ﷺ لاس

^۱ [وليس للحنض والجنب والنفساء قراءة القرآن. (هداية اولين ص: ۶۴، باب الحيض والاستحاضة)۔]

^۲ [(رکل عضو لايجوز. النظاليه قبل الانفصال لايجوز بعده) ولو بعد الموت كشعرعانة وشعر راسها. (الدر المختار ج: ۶ ص: ۳۷۱، کتاب الحظر والاباحه، فصل في النظر والمس)۔]

شيان په فطرت کې شمار کړي دي په هغو کې يو د نوکانو اخستل هم دي^١ د نوکانو د لويولو فيشن دانساني فطرت خلاف دی، کوم چې مسلمانې ښځې دکافرانو د تقليد له وجي نه خپلوي، مسلمانو ښځوته د فطرت خلاف ددې تقليد نه پرهيز کول پکار دي.

دويم مرض د رنگ لگول دي الله پاک د ښځو په اندامونو کې فطري حسن ايښی دی د نوکانو درنگ مصنوعي پرده اغوستل يوازې يو غير فطري شی دی، بيا په دې کې د ناپاکو شيانو گډون هم وي هماغه لاسونه په خوراک کې استعمالول د طبعي ناخوښۍ شی دی او د ټولو نه لويه لا دا چې د نوکانو رنگ ترڅو پاک نه کړل شي اوبه لاندې نه شي تللی^٢ نه اودس کيږي اونه غسل، انسان هماغه شان ناپاک وي، کومې تعليم يافته جينکۍ او معززې ښځې چې دا وايي چې د نوکانو درنگ د پاکولو نه پرته به اودس وشي، هغوی په غلطۍ کې اخته دي، ددې دپاکولو نه پرته انسان نه پاکيږي، نه يې لمونځ کيږي او نه يې تلاوت جائز دی.

د نوکانو درنگ والا مري ته دې درنگ پاکولو نه وروسته غسل ورکړل شي

سوال: که چېرته مرگ راشي، نو هغه ښځه چې د نوکانو رنگ يې لگولی وي، دهغې غسل به څنگه صحيح شي؟

جواب: دهغې غسل صحيح نه دی، په دې وجه رنگ پاکولو نه وروسته به هغې ته غسل ورکول کيږي^٣

د نوکانو او شونډو رنگ سره لمونځ کول

سوال: څو ورځې مخکې زموږ په کور کې دقران کریم ختم و، په هغه کې څو خپلوانې ښځې راغلې چې په هغو کې څه په فيشن کې پټې وې د فيشن نه مراد په نوکانو باندې رنگ، په بدن باندې سپري په شونډو باندې رنگ (لپ سټک) وغيره وو، کله چې د لمانځه وخت شو، نو د لمانځه له پاره ودرېدلې کله چې هغوی ته وويل شو، چې دې سره اودس نه کيږي، نو لمونځ به څنگه وشي؟ نو هغوی وويل چې الله پاک نيت ته گوري، نو ايا مولانا صاحب! د نوکانو رنگ، لپ سټک وغيره سره اودس کيږي؟ ايا ددې ټولو شيانو د استعمال نه وروسته لمونځ کيږي؟ مهر باني به مووي چې په تفصيل سره جواب راکړی.

^١ [عن عائشة قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: عشر من الفطرة: قص الشارب..... وقص الاظفار..... الخ (سنن ابی داؤد ج ١ ص ٩ باب السواك من الفطرة).]

^٢ [ولو انضمت الاصابع اوطال الظفر فغطى الاغملة او كان فيه ما يمنع الماء كمعجين وجب غسل ماتحته. (نورالايضاح ص ٣١ فصل في الوضوء).]

^٣ [نعم ذكر الخلاف في شرح المذبة في المعين واستظهر المنع لان فيه لزوجة وصلافة تمنع نفوذ الماء. (رد المحتار ج ١ ص ١٥٤، مطلب في اجاث الغسل، كتاب الطهارة).]

جواب: الله پاک يوازې نيت ته نه گوري بلکې دا هم گوري چې کوم کار وشي دا د هغه د شريعت مطابق هم دی او که نه. مثلاً يو سړی بې اودسه لمونځ کوي او دا وايي چې الله پاک نيت ته گوري، نو دهغه دا وينا به په الله او رسول پورې د ټوکوپه معنانه وي او د داسې انسان عبادت، عبادت نه پاتې کيږي، د نوکانو رنگ او لپ سټک وغيره که بدن ته اوبو رسيدلو نه مانع وي، نو اودس يې نه کيږي کله چې اودس ونه شو، نو لمونځ يې هم ونه شو.^(١)

د نوکانو درنګ په موزو باندې قياس کول صحيح نه دي

سوال: کله چې اودس کولو نه وروسته موزه پنبوکړل شي، نو د دويم اودس تر وخته پورې د پنبو وينځلو ضرورت نه وي، يوازې په جرابو باندې مسح کيږي، همدغه شان که د اودس کولو نه وروسته د نوکانو رنگ ولگول شي، نو د بل اودس په وخت کې دهغې د ليري کول ضرورت خو نشته؟

جواب: د خرمني په موزو باندې مسح کول په اتفاق سره جائز دي^(٢) په جرابو باندې مسح د امام ابو حنيفه رحمه الله په نزد جائز نه ده^(٣) او د نوکانو رنگ په موزو باندې قياس کول صحيح نه دي، نو ځکه چې د نوکانو رنگ لگيدلی وي، نو اودس او غسل نه کيږي.^(٤)

د نوکانو اود شونډو درنګ په غسل او اودس باندې اثر

سوال: څنگه چې د نوکانو رنگ لگولو سره اودس نه کيږي که په شونډو نړۍ شان سرخي لگېدلي وي، نو ايا اودس کيږي؟ يا که د اودس نه وروسته ولگول شي، نو ايا لمونځ صحيح دی؟

جواب: د نوکانو رنگ لگولو سره اودس او غسل په دې وجه نه کيږي، چې د نوکانو رنگ بدن ته اوبه رسيدلو ته نه پريږدي^(٥)، که د شونډو په سرخي کې هم دا خبره وي چې هغه اوبه

^(١) [ولا بد من زوال ما يمنع وعول الماء الى الجسد، كطلاء الاظفار ونحوها] (الفقه الحنفی وادلته ج: ١ ص: ٦١، طبع بيروت)

^(٢) [المسح على الخفين جائز بالسنة والاخبار فيه مستفيضة حتى قيل ان من لم يره كان مبتدعاً]. (هداية ج: ١ ص: ٥٦، باب المسح على الخفين، طبع مکتبه شرکت علميه، ملتان)۔

^(٣) [ولا يجوز السماح على الجوربين عند أبي حنيفة، الا ان يكونا مجلدين او متعلين]. (هداية ج: ١ ص: ٦١، باب المسح على الخفين)۔

^(٤) [لو كان عليه جلد سمك او خبز ممضوغ قد جف فتوضا ولم يصل الماء الى ما تحته لم يجز لان التحرز عنه ممكن، كذا في المحيط]. (عالمگیری ج: ١ ص: ٥، كتاب الطهارة، الباب الاول في الوضوء)۔

^(٥) [نعم ذكر الخلاف في شرح المنية في العجين واستظهر المنع لان فيه لزوجة وصلابة تمنع نفوذ الماء]. (رد المختار ج: ١ ص: ١٥٤، مطلب في ابحاث الغسل، كتاب الطهارة) لو كان عليه جلد سمك او خبز ممضوغ قد جف فتوضا ولم يصل الماء الى ما تحته لم يجز لان التحرز عنه ممكن، كذا في المحيط (عالمگیری ج: ١ ص: ٥، كتاب الطهارة، الباب الاول في الوضوء)

خرمنې ته رسيدلو کې مانع وي، نو د هغې د ليرې کولو نه پرته به غسل او اودس نه کيږي او که هغه د اوبو د رسيدلو نه مانع نه وي، نو بيا غسل او اودس کيږي او که د اودس نه وروسته د نوکانورنگ يا سرخي لگولو سره لمونځ وکړل شي، نو لمونځ کيږي، خوبياهم له دې څخه ځان ساتل پکار دي.

د نوکانورنگ نقصانات

سوال: ما د غسل په فرائضو کې لوستلي دي چې په ټول بدن باندې بايد اوبه داسې اوبيول شي چې د بدن هيڅ برخه د ويښته برابر ځای هم وچ پاتې نه شي. نن سبا دا خبره په عام فيشن کې راغلي ده چې زموږ په کورونو کې ښځې په نوکانورنگ لگوي کوم چې ډير ټينگ وي او په نوکانو باندې هغه کلک شي او همدغه شان ځيني سړي رنگ مالان وي، چې د بدن په يو برخه باندې يې رنگ پرېوځي، نو په اساني سره نه ليرې کيږي په داسې صورت کې هريوکه ښځه ده او که سړی د جنابت د غسل سره پاكي حاصلولی شي او که نه؟ اسلام ښځې ته دخپل خاوند مخکې د ځان ښايسته کولو اجازت ورکړی دی، ايا د نوکانورنگ لگول جائز دي؟ که ناجائز وي، نو د داسې ښځې د لمانځه، تلاوت او د خوراک وڅښاک څه حکم دی؟

جواب: که د نوکانو درنگ کلک شوی وي، نو دهغه د ليرې کولو نه پرته اودس او غسل نه کيږي، همدا حکم د نورو شيانو هم دی کوم چې اوبه بدن ته رسېدلو ته نه پرېږدي.^(۱)

سوال: که د خاوند د خوشحالولو له پاره د نوکانورنگ ولگول شي او خاوند په نه لگولو باندې سختي کوي، نو د داسې ښځې څه حکم دی؟ که د اسلامي تعليماتو په رڼا کې د نوکانو رنگ لگول گناه وي، نو ددې گناه کولو کې ذمه واري په چا راځي په خاوند يا په ښځه؟ حکومت سره د رسولو ذريعې شته که د هغوی په ذريعه ددې شهرت وشي، نو څنگه به وي؟

جواب: که د نوکانو درنگ له وجي لمونځ ضائع کيږي اود خاوند سره علم وي اوبيا يې نه منع کوي، نو ښځه او سړی دواړه گناهگار دي^(۲) که د خاوند د خوشحالولو له پاره د نوکانورنگ ولگوي، نو د اودس کولونه مخکې دې هغه ليرې کړي اوبيا دې اودس کولونه وروسته لمونځ وکړي که نه لمونځ يې نه کيږي.

ايا د مصنوعي غاښ اود نوکانورنگ سره لمونځ صحيح دی؟

سوال: ايا د يو مسلمان سړي يا ښځې له پاره د سرو زرو غاښ لگولو سره يا د نوکانو

^(۱) [ايضا].

^(۲) [وفيه: قطعت شعر رأسها اثمت ولعنت زاد في البزازية وان ياذن الزوج لانه لاطاعة لمخلوق في معصية الخالق]. (الدر المختار مع الرد المختار ج: ٦ ص: ٤٠٧، فصل في البيع).

رنگ لگولو سره غسل کيږي او که نه؟

جواب: د مصنوعي غاښونو سره غسل کيږي دهغو د ليري کولو ضرورت نشته^{۱۱} اخځو نوکانورنگ چې لگېدلی وي، نو غسل نه کيږي ترڅو چې هغه ليري نه کړل شي^{۱۲}.

د ښځوله پاره کوم قسم ميک اپ جائز دی

سوال: زموږ ښځې په دې خبره باندې بحث کوي چې انسان د خپلې ښکلا له پاره ميک اپ کولی شي، پوښتنه داده چې د اسلام په رڼا کې دا خبره د ښځو سره ښايي چې هغه د يوې مسلمانې په حيث ميک اپ وکړي. په ميک اپ کې سرخي پاوډر او د نوکانو رنگ داخل دي؟ آيا په داسې حالت کې د وعظ په محفل کې شرکت کول قرآن لوستل او لمونځ وغيره څنگه دي؟

جواب: د ښځې له پاره داسې ميک اپ کول چې په هغه کې د الله پاک د فطري تخليق د بدلولو کوشش وي جائز نه دی. مثلاً خپل فطري او پيدا شويو وينستو سره د نورو انسانانو وينسته يو ځای کول، خو د انسانانو د وينستو نه علاوه د نورو مصنوعي وينستانو لگول جائز دي. له دې پرته که ميک اپ د فطري تخليق نه بدلېږي، بيا په دې صورت کې جائز دی چې ددې ميک اپ سره ښځه د غير محرمو سړيو مخي ته نه ځي، په دې قسمه ميک اپ کې سرخي پاوډر وغيره شامل دي^{۱۳} او د نوکانورنگ نه دې ځان وساتل شي، ځکه چې د نوکانو

۱ [ويجب اى يفرض غسل كل مايكون من البدن بلا حرج مرة..... ولا يجب غسل ما فيه حرج كعين..... وعلله بالخرج فسقط الاشكال. وفي الشامية (قوله فسقط الاشكال) اى ان الاصل وجوب الغسل الا انه سقط للخرج..... (ولا يمنع الطهارة ونيم) اى خراء ذباب وبرغوث لم يصل الماء تحته (وحنا) ولو جرمه، به يفتى (قوله به يفتى) صرح به فى النية عن الذخيرة فى مسألة الحناء والطين والدرن معللاً بالضرورة..... فلا ظهر التعليل بالضرورة. (درمختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۱۵۲ تا ۱۵۴، مطلب فى ابحاث الغسل، وكذا فى الفتاوى العالمگیریة ج: ۱ ص: ۳۱ فرائض غسل، طبع رشيدية)۔

۲ [ولا يمنع الطهارة مع على ظفر صباغ ولا طعام بين اسنانه او فى سنه الخوف به يفتى، وقيل: ان صلباً منع وهو الاصح. (قوله وهو الاصح) صرح به فى شرح النية، وقال: لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والخرج. (درمع الردج: ۱ ص: ۱۵۴، ابحاث الغسل)۔

۳ [عن ابن عمر رضى الله عنهما ان النبى صلى الله عليه وسلم قال: لعن الله الواصلة والمستوصلة والواشمة والمستوشمة. متفق عليه. وعن عبدالله بن مسعود قال: لعن الله الواشحات والمستوشحات والتمصصات والمتفلجات للحسن المغيرات خلق الله... الخ. (مشكوة ص: ۳۸۱، باب الترجل) وقد فصله اصحابه فقالوا: ان وصلت بشعر آدمى فهو حرام بلا خلاف لانه يحرم الانتفاع بشعر آدمى وسانراجزائه لكرامته، واما الشعر الطاهر من غير آدمى..... فان لم يكن لها زوج ولا سيد فهو حرام ايضاً، وان كان فثلاثة اوجه، اصحها ان فعلته باذن الزوج والسيد جاز. (مرقاة شرح المشكوة ج: ۴ ص: ۴۶۰، باب الترجل، وايضاً درمختار مع رد المختار ج: ۶ ص: ۳۷۲، ۳۷۳، كتاب الحظر والاباحة، فصل فى النظر والمس)

رنگ د ليرې کولو نه پرته نه اودس کيږي او نه غسل، د نوکانو رنگ ليرې کول دهر اودس له پاره گران کار دی او هر کله چې د نوکانو رنگ ليرې کولو نه پرته اودس صحيح نه دی، نو لمونځ هم صحيح نه دی، د نوکانو رنگ د لعنت نه ځان ساتل لازمي دي.

❖ په پاکوالي او ناپاکوالي

کې تلاوت، دعا او اذکار

په جنابت اوبې اودسي کې د قرآن کریم تلاوت کول

سوال: د جنابت په حالت کې يا له اوداسه پرته د قرآن کریم تلاوت کول جائز دي او که نه؟
جواب: که يوسړی د جنابت په حالت کې وي، نو نه ورته د قرآن کریم مسح کول جائز دي او نه يې تلاوت او له اوداسه نه پرته لاس وروړل جائز نه دي خو لوستل يې جائز دي.^{۱۱}

د ناپاکوالي په حالت کې د قرآن ايت تعويذ استعمالول

سوال: موږ اوريدلي دي چې سړی کله ناپاک وي، نو د هغه له پاره د قرآني ايت تعويذ په غاړه کې اچول نه دي پکار دا خبر صحيح ده يا غلطه؟
جواب: په کوم کاغذ چې ايت ليکل شوی وي، د ناپاکوالي په حالت کې د هغه مسح کول جائز نه دي، خو که په جامه وغيره کې نغبتل شوی وي، نو بيا جائز دي، له دې نه معلومه شوه چې د ناپاکوالي په حالت کې تعويذ اچول جائز دي کله چې هغه په جامه کې نغبتل شوی وي.^{۱۲}

د غسل د لازم والي په وخت د کومو شيانو لوستل جائز دي؟

سوال: که غسل لازم وي، نو ايا درود شريف، کلمه طيبه، استغفار وغيره کولی شو؟
جواب: په داسې حالت کې د قرآن کریم تلاوت جائز نه دی، ذکر، دعا درود شريف وغيره ټول لوستل جائز دي.^{۱۳}

۱ [ولی الجامع الصغير جنب اخذ....المصحف بغلاله لابس به ولا تاخذها بغیر صرة ولا المصحف بغیر غلاف ولا یقرأ القرآن...الخ. ولا یکره للمحدث قراءة القرآن عن ظهر القلب...الخ. (خلاصة الفتاوى ج: ۱ ص: ۱۰۴)
۲ [(قراءة القرآن) بقصده (ومسه).....الابغلاله المنفصل كما مروكذا يمنع (حملة) كلوح وورق فيه آية. (قوله ومسه) ای القرآن ولوی لوح او درهم او حائط لكن لا يمنع الا من مس المكتوب. (الدر المختار مع رد مختار ج: ۱ ص: ۲۹۳)۔
۳ [ولا لباس لحائض وجنب بقراءة ادعية ومسها وحملها وذكر الله تعالى وتسبيح. (در مختار ج: ۱ ص: ۲۹۳)۔

د قرآني ایتونو او احادیثو والا مضمون مسح کول

سوال: د دین اسلام کتابونو او رسالو کې خای خای قرآني ایتونه او حدیثونه په کثرت سره لیکل شوي وي، داسې کتابونه او رسالې بې اودسه مسح کول او لوستل څنګه دي؟

جواب: جائز دي خو قرآني ایتونو سره دې لاس نه لګوي.^{۱۱}

د پانې والا پان خوړولو سره قرآن کریم لوستل

سوال: د پانې والا پان خوړولو نه وروسته د قرآن کریم لوستل جائز دي او که نه؟

جواب: لوستلی یې شي، خو د بدبویه شي خوړولو نه وروسته تلاوت کول منکروه دي.^{۱۲}

د غسل د فرض کېدو پرمهال د اسم اعظم وظیفه

سوال: ایا د غسل د فرض کېدو په صورت کې د اسم اعظم یا دیو سورت ورد کول او یا تلاوت کول جائز دي؟

جواب: کله چې غسل فرض وي، نو د قرآن کریم تلاوت جائز نه دی نور اذکار جائز دي.^{۱۳}

بې اودسه اود خوراک په وخت کې تلاوت کول

سوال: ایا قرآن کریم بې اودسه لوستل جائز دي؟ که د تلاوت په دوران کې اودس وي خو په خولې سره خوراک کوي، نو ایا تلاوت کېږي؟

جواب: بې اودسه تلاوت جائز دی.^{۱۴} قرآن کریم ته دې لاس نه وروړي.^{۱۵} خوراک سره تلاوت

۱ [وېحرم به ای بالا کبر (وبالاصغر) مس مصحف، ای مافیه آیه کدرهم وجدار (در مختار) قوله ای مافیه آیه... الخ، ای المراد مطلق ما کتب فيه قرآن مجاز من اطلاق اسم الكل على الجزء او من باب الاطلاق والتقييد قال: ح لكن لا يحرم في غير المصحف الا المكتوب ای موضع الكتابة کذا فی الحیض من البحر... الخ. (رد المختار ج: ۱ ص: ۱۷۳)۔

۲ [رجل اراد ان یقرأ القرآن فینبغی ان یرکب علی احسن احواله یرکب صالح ثیابه یرکب یستقبل القبلة لان تعظیم القرآن والفقہ واجب (عالمگیری ج: ۵، ص: ۳۱۶) ایضاً قال فی امداد الفتاح ولس التواک من خصائص الوضوء لانه يستحب فی حالات، منها... قراءة القرآن. (شامی ج: ۱ ص: ۱۱۴، مطلب فی دلالة المفهوم) ۳ [لا تقرأ الحائض والجنب شیئاً من القرآن ويجوز للجنب والحائض الدعوات وجواب الاذان. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۳۸)۔

۴ [ذهب الجمهور الى انه يجوز لغير متوضی ان یقرأ القرآن ویذكر الله. (بداية المجتهد ج: ۱ ص: ۳۱)۔

۵ [هل هذه الطهارة شرط فی مس المصحف ام لا؟ فذهب مالک وابو حنیفة والشافعی الى انها شرط فی مس المصحف (بداية المجتهد ج: ۱ ص: ۳۰). ایضاً: فی کتاب النبی صلی الله علیه وسلم [بقیه حاشیه په راروانه صفحه.

کول د ادب خلاف دي.^{۱۱}

له اوداسه پرته د قرآن کریم تلاوت کول

سوال: تاسو د یو سوال په ځواب کې فرمایلي دي چې قرآن کریم د اوداسه نه پرته نشو مسح کولی او قرآن کریم کې کتل هم بې اودسه منع دي، خو له کتلو نه پرته بې اودسه تلاوت کولی شو، د داسې تلاوت ثواب وي؟

جواب: بې اودسه قرآن کریم ته لاس وروړل منع دي، تلاوت منع نه دی که لاس ته یو جامه ور واغوستل شي یا په چاقو، قلم وغیره باندې پانې اړول کیږي، نو د کتلو سره یې هم لوستلی شي، د تلاوت ثواب به په دې صورت کې هم وي. په ثواب کې کمی زیاتۍ بېله خبره ده.^{۱۲}

له اوداسه پرته درود شریف لوستلی شو

سوال: ایا له اوداسه پرته په گرځېدلو او ناسته پاسته کې د درود شریف وظیفه کولی شو؟ سره له دې چې د الله پاک ذکر، خو په هر حال کې جائز دی، نو ذکر د حبیب ﷺ هم په هر حال کې جائز کېدل پکار دي، لږ وضاحت وکړئ. ځکه چې ما د خلکو نه اورېدلي دي چې له اوداسه نه پرته درود شریف لوستل نه دي پکار، فرض کړه که د رسول الله ﷺ نوم مبارک راشي اوموږ بې اودسه یو، نو ایا درود شریف به نه وایو؟ حال دا چې د نوم مبارک په اورېدلو باندې خو درود شریف لوستل واجب دي؟

جواب: بې اودسه درود شریف لوستل جائز دي او له اوداسه سره نور علی نور دي.^{۱۳}

بې اودسه د الله پاک ذکر کول

سوال: یو سړی په دفتر کې ناست دی او بالکل یوازې او فارغ دی، کله کله متيازو وغیره ته هم ځی او لاس په صحیح طریقي سره وینځي، خو مکمل اودس د څه وجې په بنا نه کوي، یا بې غفلت وگڼي، نو په دې حالت کې په فارغ وخت کې ایا هغه د الله پاک ذکر او د

... بقیه د تیر مخ] ... لعمر بن حزم: وان لا یمس القرآن الا طاهر. (شرط مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۳۴۵، طبع دارالبشائر، بیروت)۔

^۱ [رجل اراد ان یقرأ القرآن فینبی ان ینوی علی حسن احواله ینس یلبس صالح ثیابه ویتعلم ویستقبل القبلة لان تعظیم القرآن والفقه واجب، کذا فی فتاوی قاضیخان. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۱۶، طبع بلوچستان)۔

^۲ [المحدث اذا کان یقرأ القرآن بتقلب الاوراق بقلم اوسکین لابس به کذا فی الغرائب. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۱۷). وایضاً: بالعلافة اوبغلافة فلا یس به وان کان جنباً لانه غیر ماس للقرآن کمالوکل حملوفیه مصحف جازوان کان جنباً. (شرح مختصر الطحاوی ج: ۱ ص: ۳۴۶، کتاب الطهارة)۔

^۳ [ولا یس لحنض وجنب بقراءة ادعیه ومسها وحملها و ذکر الله تعالی وتسیح. (درمختار ج: ۱ ص: ۲۹۳)۔

رسول الله ﷺ ذکر يا د څه بل څه آيت کریمه ورد کولی شي او که نه؟
جواب: د الله پاک د ذکر له پاره د اودس شرط نه دی، بې اودسه تسبیحات لوستل جائز دي^{۱۱} او په اودس کې ذکر کول افضل دي.

په بیت الخلاء کې کلمه په ژبې سره ویل جائز نه دي

سوال: په بیت الخلاء کې د استنجاء په وخت کې کلمه طیبه لوستل جائز دي او که نه؟

جواب: په بیت الخلاء کې په ژبې سره کلمه طیبه لوستل جائز نه دي^{۱۲}.

په بیت الخلاء کې دې دعا په زړه کې ووايي

سوال: که یو سړی په بیت الخلاء کې د داخلېدو نه مخکې دعا او چپه پنبه داخلول هیر کړي او دننو تلو سره ورته وریاد شي نو څه وکړي؟

جواب: په ژبې سره دې ته وایي په زړه کې دې ووايي^{۱۳}.

د لفظ الله والا امېل (لاکت) سره لیتړین ته تلل

سوال: داسې امېل چې هغه باندې لفظ الله لیکل شوی وي هغه هر وخت په غاړه کې ساتلو سره غسل خانې وغیره ته تلل جائز دي؟ ایا په داسې کولو سره د الله سبحانه و تعالی د نوم بې ادبي نه راځي؟

جواب: بیت الخلاء ته د تلو نه مخکې دهغه لیري کول پکار دي^{۱۴}.

په میدان کې قضاء حاجت کولو نه مخکې دعا کوم ځای ولوستل شي؟

سوال: په ښارونو کې بیت الخلاء وي، خو په کلیو کې نه وي، نو په کلیو کې په فراخه ځای کې قضاء حاجت کولو نه وړاندې دعا لوستل پکار دي او که نه؟

^۱ [ایضاً].

^۲ [وسنه.....والبداة بالتسمیة قولاً.....قبل الاستنجاءوبعدہ الاحال انکشاف ولی محل.لجاسة فیسمی بقلبه(قوله الاحال انکشاف الخ) الظاهر ان المراد انه یسمى قبل رفع ثیابه ان کان فی غیرالمکان المعد لقضاء الحاجة، والافضل دخوله، فلوسی فیهاسمى بقلبه ولایحرك لسانه تعظیماً لاسم الله تعالى.(ردالمحتار مع الدرالمختار ج:۱ص:۱۰۹، طبع ایچ ایم سعیدکراچی).—

^۳ [اوگوری تیره شوی حاشیه (وسنه.....والبداة بالتسمیة قولاً.....قبل الاستنجاءوبعد الاحال انکشاف ولی محل لجاسة فیسمی بقلبه(قوله الاحال انکشاف الخ) الظاهر ان المراد انه یسمى قبل رفع ثیابه....الخ)

^۴ [ویکړه ان یدخل فی الخلاءومعه خاتم علیه اسم الله تعالى اوشیء من القرآن...الخ(عالمگیری ج:۱ص:۵۰)

جواب: په بيت الخلاء کې د قدم ايښودلو نه مخکې 'او په ځنگل کې د ستر پرانستلو نه مخکې دعا لوستل پکار دي.^{۱۱}

د جنابت په حالت کې نوکان اخستل

سوال: د جنابت په حالت کې که نوکان واخستل شي، نو ايا ترڅو چې هغه دوباره غښتو نه وروسته وانخستل شي، ترڅو نه پاکيږي؟

جواب: د جنابت په حالت کې نوکان اخستل نه دي پکار، خو دا غلطه خبره ده چې ترڅو هغه بيا غښتو نه وروسته نه وي اخستل شوي انسان نه پاکيږي.^{۱۲}

❖ د نجاست او پاکوالي مسائل ❖

د نجاست خفيفه او نجاست غليظه تعريف

سوال: ما د مشرانو نه اورېدلي دي چې د بدن درې برخې ناپاکې وي او يوه برخه پاکه وي، نو هم لمونځ قبلېږي ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: نه! په مسئله باندې خپله پوهېدولو او بل ته ښودولو کې غلطې شوې ده، اصل کې دلته دوه مسئلې ځانته ځانته دي:

يوه دا چې جامې ته نجاست ورسېږي، نو تر کوم حده پورې معاف دی؟ ددې ځواب دا دی چې د نجاست دوه قسمونه دي:

نجاست غليظه: مثلاً د انسان غټ بول، متيازې، شراب، وينه د ځناورو سوته او د حرام ځناور متيازې وغيره دا ټول چې کله بهيدونکي وي، نو د يو درهم په اندازه معاف دی او که ټينگ وي، نو د پنځه ماسې وزن برابر معاف دي که ددې نه زيات وي، نو لمونځ نه کېږي.^{۱۳}

^۱ [ويستحب له عند الخول في الخلاء ان يقول: اللهم اني اعوذ بك من الخبث والخبائث ويقدم بحمى اليسرى وعند الخروج يقدم اليمنى... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۰). في الدر المختار: قبل الاستنجاء وبعده الاحال انكشاف. قوله. الاحال انكشاف الظاهر ان المراد انه يسمى قبل رفع ثيابه ان كان في غير المكان المعدل قضاء الحاجة والا فقبل دخوله فلونسي فيهما سمي بقلبه ولا يحرک لسانه بعظماً لاسم الله تعالى. (الدر المختار مع الرد المحتار ج: ۱ ص: ۱۰۹).]

^۲ [حلق الشعر حالة الجنابة مكروه وكذا قص الاظافر كذا في الغرائب. (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۵۸).]

^۳ [ومن اصابه من النجاسة المغلظة كالدم والبول من غير ما كول اللحم ولو من صغير لم يطعم والغائط والخمر.... مقدار الدرهم فمادونه. جازت الصلاة معه، لان القليل لا يمكن التحرز عنه فيجعل عفواً... ثم يروى اعتبار الدرهم من حيث المساحة، وهو قدر عرض الكف في الصحيح.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

نجاست خفيه..... مثلاً د حلال ځناور متيازې، د جامې څلورمې برخې پورې معاف دی، د جامې د څلورمې برخې نه مراد د جامې هغه برخه ده چې په کومه نجاست لگېدلی وي مثلاً لستونې به ځانته شميرل کېږي، لمن به ځانته شميرل کېږي او د معاف کيدو مطلب دا دی چې که هم په دې حالت کې يې لمونځ وکړ، نو لمونځ به وشي دوباره د راگرځولو ضرورت نشته^{۱۱} خو ددې نجاست ليري کول او پاکول په هر حال کې ضروري دي^{۱۲}.

دويمه مسئله داده که د چا سره پاکه جامه نه وي او د ناپاکه جامې د پاکولو هم څه صورت نه وي. نو ايا دهمدې ناپاکه جامې سره لمونځ کول پکار دي او که جامه وېستلو سره لمونځ وکړي؟ ددې درې صورتونه دي:

اول دا چې هغه جامه څلورمه برخه پاکه ده او ۴/۳ درې برخې ناپاکه ده په دې صورت کې په همدې جامه کې لمونځ کول ضروري دي، په لوڅ حالت کې د لمونځ کولو اجازت نشته.

دويم صورت دا دی چې جامه د څلورمې برخې نه کمه پاکه وي په دې صورت کې اختيار دی که په دې جامه کې لمونځ کوي يا جامه ليري کولو سره په ناسته د رکوع او سجدي په اشاره سره لمونځ کوي.

درېم صورت دا دی چې جامه ټوله ناپاکه وي، نو په دې صورت کې دې دناپاکه جامې سره لمونځ نه کوي، بلکې جامه وېستلو سره دې لمونځ وکړي، خو لوڅ سړي ته په ناسته د لمونځ کولو حکم دی د رکوع او سجدي په ځای دې اشارې سره لمونځ کوي چې تر څو ممکن وي عورت بايد پټ کړل شي^{۱۳}.

...بقية د تير مخ]... ويروى من حيث الوزن، وهو الدرهم الكبير المثقال، وقيل فى التوفيق بينهما: ان الاولى فى الرقيق، والثانية فى الكثيف، وفى الينابيع: وهذا القول اصح. (اللباب فى شرح الكتاب ص: ٦٨، فصل فى النجاسة المغلظة، طبع قديمى، درمختار ج: ١ ص: ٣١٨)۔

^۱ [وان اصابه نجاسة مخففة كبول مايوكل لحمه.... جازت الصلاة معه ما لم يبلغ ربع جميع الثوب.... وقيل ربع الموضع الذى اصابه كالذيل والكم والدخريص.... وفى الحقائق: وعليه الفتوى. (اللباب فى شرح الكتاب ص: ٦٨، ٦٩، ايضاً: درمختار ج: ١ ص: ٣٢١، ٣٢٢)۔

^۲ [المصلى اذ ارأى على ثوبه نجاسة هى اقل من قدر الدرهم ان كان فى الوقت سعة فالأفضل ان يغسل الثوب ويستقبل الصلاة وان كان تفوته الصلاة بجماعة ويجدى موضع آخر فكذاك وان خاف ان لا يجد الجماعة او يفوته الوقت مضى على صلاته، كذا فى الذخيرة. (عالمگیری ج: ١ ص: ٦٠، كتاب الصلاة، الفصل الثانى)۔

^۳ [وصلاته فى ثوب نجس الكل احب من صلاته عرياناً. (حاشية الطحطاوى على المراقى ص: ١٣٠). ولو كان ملوا من الدم او الطاهر دون الربع يخير بين ان يصلى عرياناً. (خلاصة الفتاوى ص: ٧٨، البحر الرائق ج: ١ ص: ٢٨٩). وجدثو باربعه طاهر و صلى عاريا لم يجز وان كان اقل من ربعه طاهرا وكله نجسا خير بين ان يصلى عاريا قاعداً بايماء وبين ان يصلى فيه قائماً برکوع وسجود وهو الفضل كذا فى الكاى. (عالمگیری ج: ١ ص: ٦٠، كتاب الصلاة)

الغرض تاسو چې کومه مسئله د مشرانو نه اورېدلې ده هغه داده چې د يو سړي سره پاکه جامه نه وي بلکې يوازې داسې جامه وي چې دهغې درې برخې ناپاکه وي او يوه برخه يې پاکه وي. نو هم په دې جامه کې لمونځ کول ضروري دي.

له څومره نجاست سره لمونځ جائز دی؟

سوال: ... که د گنده اوبو څاڅکي ولگېږي، نو وينځل يې پکار دي. خو يو صاحب فرمايي چې د يوې روپۍ د سکې هومره گول مقدار نه دي وينځل پکار، که ددې نه لوی وي نو وينځل يې پکار دي، ځواب راکولو سره مو مشکور کړئ!

جواب: تاسو ته په مسئله پوهېدلو کې غلطې شوې ده. مسئله داده که جامې ته د گنده اوبو يا د څه بل نجاست څاڅکي لگېدلي وي او په بې پامۍ کې يې لمونځ وکړ، نو دا به گورو چې که د روپۍ د گول سکې هومره نښه وه يا ددې نه هم کمه وه، نو لمونځ وشو د هغه د راگرځولو ضرورت نشته او که ددې نه زيات و، نو لمونځ نه دی شوی، دوباره به راگرځول کېږي. دا مطلب نه دی چې که نجاست لږ وي نو وينځل يې نه دي پکار.^{۱۱}

د ډير وخته پورې د څاڅکو د راتلو د پاکوالي طريقه

سوال: نن سبا د جديد دور په وجه لږ تر لږه د فراغت نه وروسته د اوبو استعمال کېږي او بيا اودس کېږي، خو کله چې متيازې په يو پراخه ځای کې کېږي او د استنجاء له پاره لوتې استعمالېږي، نو د کافي وخته پورې د متيازو څاڅکي راځي، نو ايا بيا به په اوبو سره استنجاء کول او اودس کول کافی وي، حال دا چې قوي گمان دی چې د متيازو څاڅکي به وروسته هم راغلي وي؟

جواب: د کوم سړي چې دا مرض وي چې د ډير وخته پورې د هغه نه څاڅکي ځي د هغه له پاره د اوبو د استعمال نه مخکې په لوتې سره صفایي کول لازم دي کله چې اطمینان اوشي، نو بيا دې په اوبو سره استنجاء وکړي.^{۱۲}

هوا سره که نجاست اووځي، نو د اودس نه مخکې دې استنجاء وکړي

سوال: په لمانځه کې که هوا خارج شي، نو له طهارت نه پرته دويم اودس کولو سره لمونځ

^۱ [النجاسة ان كانت غليظة وهي اكثر من قدر الدرهم فغسلها فريضة والصلاة بها باطلة، وان كانت مقدار درهم فغسلها واجب والصلاة معها جائزة. (عالمگیری، الباب الثالث في شروط الصلوة ج: ۱ ص: ۵۸).]

^۲ [في الدر المختار: يجب الاستبراء بمشي او تنحج او نوم على شقه اليسر ويختلف بطباع الناس. قوله يجب الاستبراء الخ هو طلب البراءة من الخارج بشيء مما ذكره الشارح حتى يستيقن بزوال الاثر..... اما نفس الاستبراء حتى يطمئن قلبه بزوال الرشح فهو فرض وهو المراد بالوجوب ولذا قال الشربلالي: يلزم الرجل الاستبراء حتى يزول اثر البول ويطمئن قلبه. (الدر المختار مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۳۴۴، ۳۴۵).]

جائز دی، که د لمانځه د حالت نه پرته هوا اووځي، نو ایا طهارت واجب دی یا یوازې اودس کولو سره لمونځ کول پکار دي طهارت دې نه کوي؟

جواب: په هوا وتلو سره یوازې اودس لازمیږي، خو که د هوا سره نجاست وتلی وي، نو استنجاء کول پکار دي.^{۱۱}

د ویده کېدو نه وروسته لاس وینځل

سوال: ما په بهشتي زیور (جنتی کالی) کې لوستلي و چې سړی کله د ویده کېدو نه وروسته سحر راپورته شي، نو د هغه لاسونه ناپاک وي او هغه له پاره د لاس پاکولو نه پرته هېڅ لوند شي نیول نه دي پکار، پوښتنه داده چې که د سړي لاس په خولې سره لوند وي یا هغه په خوب کې یا په بې هوشۍ کې د بدن داسې برخې ته لاس یوسي چې په خولې سره لوند وي، نو په داسې صورت کې به هم د هغه بدن او لاس ناپاک وي؟ محترمه! په ما باندې خوله ډیره زیاته راځي او خاص طور سره په ویده کېدو کې په یو ډله ملاسته کې هغه اړخ لوند شي اوس زه چې په خپلو لاسونو چې په خولې سره لوانده وي مخ هم گروم او خادر هم صحیح کوم غرض دا چې بدن، جامو او بستري له لاس وړم؟

جواب: تاسو چې د بهشتي زیور (جنتي کالی) د کومې مسئلې حواله ورکړې ده هغه داده:

مسئله: کله چې یو سړی د ویده کېدو نه بيدار شي، نو ترڅو چې د مړوندونو پورې لاس ونه وینځي تر هغو دې لاس په اوبو کې نه وهي، که لاس پاک وي او که ناپاک وي.....^{۱۲}

تاسو د بهشي زیور په حواله ورکولو کې دوه غلطۍ کړي دي:

یوه غلطی دا چې کله سړی د ویده کېدو نه وروسته راپورته شي، نو د هغه لاسونه ناپاکه وي، حال دا چې د بهستی زیور پورته ذکر شوې مسئله کې د خوب نه د پورته کېدونکي لاسونو ته ناپاکه نه دي ویل شوي.

دویمه غلطی داده چې د لاس د پاکولو نه پرته یو شی نیول نه دي پکار حال دا چې په بهشتی زیور کې په ذکر شوې مسئلې کې دا لیکلي دي چې که لاس پاک وي که ناپاک، د اوبو په لوبنې کې یې اچول نه دي پکار نه دا چې هېڅ شی نیول نه دي پکار.

د ویده کېدو نه مخکې که بدن پاک وي او په خوب کې د جنابت له وجې نه نه وي ناپاکه شوی، نو په خولې راتلو سره نه بدن ناپاکه کیږي او نه د ویده کېدونکي لاس، خو له خوبه

۱ [فلايسن (ای الاستنجاء) من ريح..... ولان بخروج الريح لا يكون على السبيل شيء ولا يمن منه بل هو بدعته (شامي ج: ۱ ص: ۳۳، البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۵۲)۔

۲ [بهشتی زیور ص: ۱۱۱، حصه دوم، باب دوم استنجی کا بیان ص: ۷، طبع مکتبة العلم۔

دپورته کېدو وروسته ترڅو چې لاس ونه وينځل شي، داوبو په لوبښي کې يې دننه کول نه دي پکار.^{۱۱}

د اودس د اوبو څاڅکي ناپاکه نه دي

سوال: موږ اودس نه وروسته جومات ته داخلېږو، نو په فرش باندې د اودس د اوبو څاڅکي پرېوځي په دې سره انسان گناه کارېږي؟ او ايا دا خبره صحيح ده چې دلمانځه په ځای دې د اودس څاڅکي نه غورځېږي؟

جواب: نه! دا مسئله صحيح نه ده، د اودس څاڅکي ناپاکه نه دي.^{۱۲}

د اودس په څاڅکو سره حوض نه ناپاکه کيږي

سوال: دځينو خلکو نه مو اورېدلي دي چې داودس داوبو څاڅکو نه ځان ساتل پکار دي ځکه چې غورځېدونکې اوبه ناپاکه وي سره له دې چې په ډيرو جوماتونو کې حوضونه وي د اودس کولو په وخت د اودس اوبه په حوض کې غورځېږي په دې صورت کې اوبه ناپاکه کيږي او که نه؟

جواب: د حوض نه په اودس کولو کې احتياط کول پکار دي چې څاڅکي په حوض کې ونه غورځېږي، خو په دې څاڅکو سره حوض نه ناپاکه کيږي.^{۱۳}

په زکام کې د پوزې نه وتونکې اوبه پاکې دي

سوال: د نزلې او زکام په وجه چې کومې اوبه د پوزې نه اوځي هغه پاکې دي که ناپاکې؟ که پاکې دي، نو د کوم دليل لاندې؟ او که ناپاکې دي، نو څه دليل دی؟

جواب: د نزلې او زکام په وجه چې کومې اوبه د پوزې نه بهيږي هغه نجې او ناپاکې نه دي، ځکه چې هغه نه دڅه زخم نه وتلي دي او نه په څه زخم باندې تيريږي، هم داوجه ده چې په دې باندې اودس نه ماتيږي.^{۱۴}

^۱ [وسن الطهارة غسل الیدین قبل ادخالهما الاناء، اذا استيقظ المتوضي من نومه لقوله عليه السلام: اذا استيقظ احدکم من منامه فلا يغمس يده في الاناء حتى يغسلها ثلاثاً فانه لا يدرى اين باتت يده. (هداية ج: ۱ ص: ۳ کتاب الطهارة). وعن ابی هريرة رضى الله عنه ان النبی صلى الله عليه وسلم قال: اذا استيقظ احدکم من منامه فلا يغمس يده في الاناء حتى يغسلها ثلاثاً فانه لا يدرى اينت باتت يده. (مسلم ج: ۱ ص: ۱۳۶ سنن ابی داود ج: ۱ ص: ۱۵).]

^۲ [وروى محمد بن ابی حنيفة انه طاهر غير مطهر للاحداث كالخل واللبن وهذا هو الصحيح، وبه اخذ مشايخ العراق وسواء في ذلك كان المتوضي طاهراً او محدثاً في كونه مستعملاً. (الجوهرية النيرة ص: ۱۵، طبع دهلي).]

^۳ [جنب اغتسل فانتضح من غسله شيء في انائه لم يفسد عليه الماء.... وكذا حوض الحمام... الخ. (خلاصة الفتاوى ج: ۱ ص: ۸).]

^۴ [ولونزل من الراس فطاهر اتفاقاً، وفي التجنيس: انه طاهر كيفما كان وعليه الفتوى (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۷).]

د پيو (شيدو) رودونكي ماشوم متيازې ناپاكي دي

سوال: د پيو (شيدو) رودونكي ماشوم كه په جامو متيازې وكړي، نو هغه جامې وينځل پكار دي كه يوازې به په اوبو تويولو سره پاكي شي؟

جواب: د ماشوم متيازې ناپاكي دي په دې وجه د جامو وينځل ضروري دي او د پاكولو له پاره دومره كافي ده چې د متيازو په ځاى دومره اوبه واچول شي چې په دومره اوبو سره هغه جامه درې ځله لنډه شي^(۱)

ماشوم چې په كوم شي متيازې وكړي هغه پاكېدلى شي؟

سوال: كه د خاورې په لوبښي باندې ماشوم متيازې وكړي، نو ايا هغه لوبښى ضائع كول پكار دي او كه نه؟ اكثر دا كتل كيږي چې معمولي غذا باندې ماشوم متيازې وكړي، نو خلك هغه ضائع كړي، خو كه خوراك قيمتي وي، نو په وينځلو سره يې وخوري، سره له دې چې متيازې به لازمي د خوراك بېخ پورې تللي وي په داسې موقع باندې څه حكم دى؟

جواب: د خاورې لوبښى په درې ځله وينځلو سره پاكېږي يعنې چې داسې يې ووينځي چې هر ځل د اوبو څخېدل بند شي^(۲) او په كومو خوړوكې چې ماشوم متيازې وكړي دهغو خوراك صحيح نه دى، خوداسې ځاى كې اېښودل يې پكار دي چې څه ځناور په خپله راشي او هغه وخوري

په يوشين باندې د غير مسلمو د جامو سره جامې وينځل

سوال: د جامو وينځلو مشين مشتركه طور سره د كمپنۍ د طرفه ملاو شوى دى چې په هغه باندې اكثر غير مسلم جامې وينځي، كه په څه وخت كې يو مسلمان هم په دې باندې جامې وينځي نو ايا د مسلمانانو له پاره په دې جامو كې لمونځ كول جائز دي؟

^۱ [امالو غسل في غدیر اوصب علیه ماء كثير اوجرى علیه الماء طهر مطلقاً بلا شرط عصر وتجفيف وتكرار غمس هو المختار. (رد المحتار: ج ۱ ص ۳۳۳). وفي الشامية: وان المعتبر غلبة الظن في تطهير غير المرئية بلا عدد على المفتي به... الخ. (رد المحتار: ج ۱ ص ۳۳۳، مطلب في حكم الوشم)۔

^۲ [وقد ثبت في جفاف أي انقطاع تقاطر في غيره أي غير منصرف مما يشرب النجاسة... الخ. (قوله ومما يشرب النجاسة) حاصله كما في البدائع: ان المتجسس امان لا يشرب فيه اجزاء النجاسة اصلاً كالاواني المتخذة من الحجر والنحاس والخزف العتيق، او يشرب... ففي الاول طهارة بزوال عين النجاسة المرئية او بالعدد على مأمور... الخ. (رد المحتار مع الدر المختار: ج ۱ ص ۳۳۲، كتاب الطهارة، مطلب في حكم الوشم، ايضاً: عالمگیری ج: ۱ ص ۴۲)۔

جواب: د غير مسلمو په جامو وينځلو سره خو هيڅ نه كيږي. تاسو كله چې جامې وينځئ، نو هغه درې ځله په اوبو كې وهلو سره ښې نچور كوي پاكې به شي.^{۱۱}

د ډرائي كليئر (د جامو وينځلو مشين) باندې د وينځل شويو جامو حكم

سوال: دلته چې د گرمو جامو د وينځلو چې كوم دكانونه او كارخانې دي چې هغو ته ډرايې كليئر (دوبي) وايي چې هغه جامې وينځي، په هغو كې د پيټرولو په شان بهېدونكې ماده اچول كيږي چې هغه جامې وينځي، هغه ماده يو ځل نه وي باربار هم هغې لره صفا كولو نه وروسته دوباره استعمالولى شي يو دوه هفتي وروسته نوي اچول كيږي، په همدې موده كې لس لس ځله په دې مشين كې جامې اچول كيږي، اوس پوښتنه داده چې په دې طريقه به وينځل شوې جامې پاكې وي كه ناپاكې؟ چونكه په دې كې هر قسمه جامې پاكې او ناپاكې ټولي اچول كيږي او دا مشينان كله هم په اوبو نه وينځل كيږي. په دې وجه دا شك راځي چې په دې كې به وينځل شوې ټولې جامې ناپاكې وي، خو د يقين په درجه كې معلومه نه ده چې په دې كې به ناپاكې جامې هم اچول شوې وي؟ جواب په تفصيل سره وليكئ چې دلته دا مسئله د بحث موضوع جوړه شوې ده.

جواب: دا خو ظاهره ده چې په دې مشينانو كې كومې جامې اچول كيږي په هغو كې ډيرې ناپاكې هم وي. پاكې او ناپاكې چې سره يوځاى شي ټولې به ناپاكې شي. او لكه څنگه چې معلومه ده چې د ناپاكو جامو د پاكولو له پاره شرط دادى چې درې ځله په اوبو كې واچول شي او هرځل ښې نچور شي^{۱۲} په ډرائي كليئر دكانونو كې په دې تدبير باندې عمل نه كيږي. په دې وجه د هغه ځاى وينځل شوې جامې پاكې نه دي، كه هلته د وينځلو ضرورت راشي نو هغه دې په خپله پاكې كړي.

دا خو په هغه صورت كې دي چې ددې كار غالب گمان وي چې په مشين كې پاكې او ناپاكې جامې ټولې اچول شوي دي، او كه د ناپاكو جامو د اچولو غالب گمان نه وي بلكې يوازې شك او تردد وي، نو بيا حكم دا دى چې په كوم حالت كې تا جامه وركړې وه په هماغه حالت كې به وي يعنې كه پاكه جامه يې وركړې وه، نو پاكه به وي او كه ناپاكه يې

^۱ [الثوب اذا تنجس وجب غسله ثلاث مرات... الخ. (عالمگري ج: ۱ ص: ۱۴۳). ايضاً: ان المتنجس امان لا يتشرب فيه اجزاء النجاسة اصلاً..... اويتشرب فيه قليلاً كالبدن والحف والنعل اويتشرب كثيراً..... واما الثالث، فان كان مما يمكن عصر كالثياب فطهارته بالغسل والعصرالى زوال المربة وفي غيرها بتليثهما... الخ. (فتاوى شامى ج: ۱ ص: ۳۳۲).]

^۲ [اوگورئ تيره شوى حاشيه (الثوب اذا تنجس وجب غسله ثلاث مرات... الخ. (عالمگري ج: ۱ ص: ۱۴۳). ايضاً: ان المتنجس امان لا يتشرب فيه اجزاء النجاسة اصلاً..... اويتشرب فيه قليلاً كالبدن والحف والنعل اويتشرب كثيراً..... الخ. (فتاوى شامى ج: ۱ ص: ۳۳۲).]

ورکړي وه نو ناپاکه به وي.^{۱۱}

آيا په واشنگ مشين سره وينخل شوې جامې پاکې وي؟

سوال: ايا په واشنگ مشين سره وينخل شوې ناپاکې جامې پاکېږي؟ او ايا په دې سره لمونځ کېږي؟

جواب: د جامو وينخلو مشين کې د صابون په اوبو کې جامې وينخل کېږي او بيا ددې اوبو په ويستلو سره نوې اوبه اچول کېږي او دا عمل بار بار کېږي تر دې چې د جامو نه صابون اوڅي په دې وجه د جامو وينخلو په مشين کې وينخل شوې جامې پاکې دي.^{۱۲}

د دهبوي وينخل شوې جامې پاکې دي

سوال: دهبوي زموږ جامې او جای نماز هم وينځي موږ ته نه ده معلومه چې هغه يې پاک وينځي يا ناپاک؟ ايا وينخل شويو جامو او جای نماز باندې درې ځله بسم الله ويل او درې ځله څنډلو سره پاکېږي؟ يا ددې د وينخلو نه وروسته پخپله ددې وينخل پکار دي؟

جواب: د دهبوي له لوري وينخل شوې جامې پاکې دي.^{۱۳}

ناپاکه جامه يوخل وينخلو نه وروسته په تناب

باندې اچولو سره تناب هم ناپاکه کوي

سوال: که ناپاکه جامې يوازې يوخل نچوړ شي او په تناب باندې واچول شي، نو ايا دغه تناب وغيره ناپاکه کېږي؟

جواب: پورته جواب ذکر شوی دی چې که ناپاکه شی لوند وي، نو په کوم شي چې کينډولای شي هغه هم ناپاکه کوي، داد وهم خبره نه ده، بلکې دپاکي مسئله ده ددې وجې نه پاکول يې ضروري دي.^{۱۴}

^۱ [القاعدة الثالثة: اليقين لا يزول بالشك.... يندرج في هذه القاعدة قواعد، منها: قولهم: الاصل بقاء ما كان على ما كان، وتفرع عليها مسائل، منها: من يقن الطهارة وشك في الحدث فهو متطهر، ومن يقن الحدث وشك في الطهارة فهو محدث... الخ. (الاشباه والنظائر ج: ١ ص: ٨٤ تا ٨٧، طبع ادارة القرآن كراچی)۔

^۲ [ثوب نجس غسل في ثلاث جفان اولى واحدة ثلاثاً وعصر في كل مرة طهر لجريان العادة بالغسل هكذا... الخ. (عالمگیری ج ١ ص ٤٢) ايضاً اما لو غسل في غدیر او صب عليه ماء كثيراً او جرى عليه ماء طهر مطلقاً بلا شرط عصر وتجفيف وتكرار غمس هو المختار... الخ. (درمختار ج: ١ ص: ٣٣٣)۔

^۳ [ايضاً]۔

^۴ [ان وضع رجله جافة على بساط نجس رطب ان ابتلت تنجست. (عالمگیری ج: ١ ص: ٤٧، كتاب الطهارة)۔

ايا ناپاکه شی نچورول ضروري دي؟

سوال: ايدا صحيح خبره ده چې ناپاکه شی د نچورولو نه پرته زیاتو اوبو باندې وینځلوسره پاکيږي؟

جواب: صحيح ده. والله اعلم.^۱

په تیلو کې چې مړه پریوځي نو د پاکولو طریقه یې

سوال: د شپې تقریباً ۱۵ کلو تیلو کې مړه پریوتله او مړه شوه. سحر ولیدل شوه. دا تیل په څه صورت کې پاکېدای شي او که نه؟ یا څه ځناور لپاره په خوراک کې استعمالېدای شي او که نه؟

جواب: دا تیل پاکيږي او طریقه یې دا ده چې د تیلو برابر یادې نه زیات مقدار کې په کې اوبه واچول شي او په اور باندې کینودل شي. تردې چې اوبه وسوځي او یوازې تیل باقي پاتې شي. همدا عمل چې درې ځله وکړل شي. نو تیل به پاک شي.^۲

د اوسپنې شیانو باندې ګندګي ولګيږي نو څنګه به پاکيږي؟

سوال: د اوسپنې یا د اوسپنې د قسم نور شیان دروازې، کړکياني، غرض دا چې د اوسپنې نه جوړ شوي څومره شیان هم دي. چې رنګ شوي وي هغه هم او چې رنګ شوي نه وي هغه هم، که په دې باندې ګندګي ولګيږي. نو جامې باندې یا لاس باندې ګرولو سره به پاک شي او که نه؟ دغه شان د لرګي او د پلاستیک شیان؟

جواب: یوازې په مړلو سره نه پاکيږي، خو که لمدۀ جامه پرې څو څو ځله ومړل شي او هر ځل جامه پاکولای شي. نو بیا به پاک شي.^۳

د پلاستیک لوښي هم وینځلوسره پاکيږي

سوال: تاسوته معلومه ده چې په کراچۍ کې په کثرت سره د پلاستیک لوښي جوړيږي او استعمالیږي. موږ دا اوریدلي دي چې کله پلاستیک نجس شي (یعنې یو نجس څاڅکی پکې پریوځي) نو بیا نه شي پاکېدلی. سره له دې چې په ټولو کورونو کې د پلاستیک لوښي او په

^۱ [اما لو غسل فی غدیر اوصب علیه ماء کثیر او جری علیه الماء طهر مطلقاً بلا شرط عصر و تحفیف و تکرار غمس، هو المختار. (در مختار ج: ۱ ص: ۳۳۳).

^۲ [الدهن النجس یغسل ثلاثاً بان یلقى فی الحایة ثم یصب فیہ مثله ماء و یحرک ثم یتروک حتی یعلم الدهن فیوخذ و ینقب اسفل الحایة حتی یخرج الماء هکذا ثلاثاً فیطهر. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۲).

^۳ [اذا تنجس مالا یعصر بان موه السکین بماء نجس..... بموه السکین بالماء الصاهر ثلاً. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۲، الباب السابع فی نجاسة الاحکام، کتاب الطهارة).

ټولو غسل خانو کې د پلاستېک بالټې، کپونه او لوتې وغيره استعمالېږي او په غسل خانه کې تاسو ته پته ده چې څاڅکي وغيره ضرور پريوځي.

جواب: دا دکوم عقلمند وينا ده چې د پلاستېک لوبښي نه پاکيږي؟ څنگه چې نور لوبښي په وينځلو سره پاکيږي همدغه شان د پلاستېک لوبښي هم وينځلو سره پاکيږي.

د لوبښي د پاکولو طريقه

سوال: که کچه لوبښي (منگي)، وغيره ناپاک شي يا پاڅه لوبښي (ديگي يا بالټي)، وغيره ناپاک شي، نو څنگه يې پاک کړو؟

جواب: لوبښي که پوخ وي که کچه په درې ځله وينځلو سره پاکيږي.^{١١}

په کندکي کې د غورځېدلي ساعت (گرې) د پاکولو طريقه

سوال: زما د لاس گرې قيمتي واټر پروپ د شپې نهه بجې په فلش (د غټو بولو په ځای) کې وغورځېدله د قيمتي کيدو په وجه ډير زيات پريشان او فکر مند شوم سهار نهه بجې جمعدارد فلش نه گرې راويستله، يعنې د دولسو گينټو نه وروسته گرې راويستل شوه، هغه وخت هم هغه په ښه صحيح وخت باندې چلېدله پوښتنه دا ده چې ددې په وينځلو سره استعمالول روا دی او يا ددې د پاکولو صحيح طريقه څه ده؟ ددې په لاس باندې تړلو سره لمونځ او تلاوت کولی شو؟

جواب: که تسلي وي چې اوبه په دې کې دننه نه دي تللي، نو يو اڅې د پورته نه وينځل کافي دي که نه پرانستلو سره دې ووينځل شي او د اوبو په ځای په پټرولو باندې پاکول هم صحيح دي.^{١٢}

د مالوچو او د فوم د گډې د پاکولو طريقه

سوال: د فوم او د مالوچو گډې څنگه پاکه کړو؟ که د بستري په طور استعمالولو سره هغه ناپاکه شي، ځکه چې عموماً واره ماشومان په هغې متيازي کوي.

جواب: داسې شی چې دهغه نچور کول (نښېځل) ناممکن وي دهغه د پاکولو طريقه داده چې هغه دې وينځلو نه وروسته کينودل شي تردې چې دهغه څاڅکي غورځېدلي بند شي، په دې طريقه دې درې ځله ووينځل شي.^{١٣}

^١ [الحذف الحديد والآخر الحديد والحصير المتخذ من الخلقاء اذا نجس يغسل ثلاثاً ويجفف على اثر كل مرة وان كان الحذف قديماً مستعملًا يكفيه الغسل ثلاثاً. (فتاوى سراجية ص: ٦) وايضاً: وان كانت غير مرئية فطهارته بالغسل ثلاثاً والعصرى كل مرة... الخ. (البدائع الصنائع ج: ١ ص: ٨٨)۔

^٢ [يجوز تطهير النجاسة بالماء ولكل مائع طاهر يمكن ازالته به... الخ. (عالمگیری ج: ١ ص: ٤١)۔

^٣ [قوله (والا) وان لم يمكن العصر كالحصير ونحوه فيطهر بالتجفيف.... [بقية حاشيه په راروانه صفحه...]

قالينه او د فوم گدی به څنګه پاکيږي؟

سوال: ايا قالينه وغيره مثلاً، مالوچ، دفوم گدی وغيره يواځې درې ځله ووينځل شي او قطري (اوبه) ترينه ونه وېستل شي، نو پاک به شي؟

جواب: قالينه، فوم يا داسې گدی چې د هغه نچورول مشکل وي دهغه د پاکولو طريقه داده چې يو ځل وينځلو نه وروسته کينودلای شي، چې کله ترينه اوبه ووځي، نو دوهم ځل دې ووينځل شي، بيا هم دغه شان دريم ځل او که دنلکې لاندې کينودلای شي او دومره ووينځل شي چې انسان ته اطمینان حاصل شي چې نجاست به ترينه ختم شوی وي، نو بيا هم پاکيږي.^[۱]

ناپاکه کپړې په لمر وچولو سره نه پاکيږي

سوال: ويل کيږي چې نوې يا زړې کپړې د حيض په ورځو کې داستعمال نه وروسته په لمر وچولو سره هم پاکيږي ايا دا خبره صحيح ده؟

جواب: که ناپاکې شوي وي، نو په لمر وچولو سره هغه نه پاکيږي، که نه ضرورت نشته، ځکه چې د حيض په ورځو کې اغوستونکې کپړې نه ناپاکه کيږي، دهغه کپړې نه پرته په کومې چې نجاست لگېدلی وي.

په لاس باندې چې ښکاره نجاست نه وي نو لوبنی نه ناپاکه کيږي

سوال: په کوم سړي چې غسل واجب وي که هغه د نجاست ځای او لاس وغيره په صابون سره ښه ووينځي اوله هغه نه وروسته که لاس په يو لوبني کې ووهي يا په يو لوبني کې ډوډۍ وځوري، نو هغه لوبنی ناپاکه کيږي او که نه؟

جواب: کله چې د هغه په لاس ښکاره نجاست نه وي، نو لوبنی به ولې ناپاکه کيږي.^[۲]

...بقیه د تیر مخ]... کل مرة حتی ينقطع التقاطرو لا يشترط الیس... الخ. (مجمع الفهرم ملتقى البحر ج: ۱ ص: ۶۰)، عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۲، وما لا ينصرف يطهر بالغسل ثلاث مرات... الخ. ايضاً: وقدر بثلاث جفاف ای انقطاع تقاطر غیر ای غیر منصرف ما يشرب النجاسة. (قوله ای فی غیر منصرف) ای بان تعذر عصر كالخرف او تعسر كاليساط. (رد المحتار مع الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۳۲)۔

^۱ [وما لا ينصرف يطهر بالغسل ثلاث مرات والتجفيف فی کل مرة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۲). (قوله والا) وان لم يمكن العصر كالخرف ونحوها فيطهر بالتجفيف کل مرة حتی ينقطع التقاطرو لا يشترط الیس... الخ. (مجمع الفهرم ملتقى البحر ج: ۱ ص: ۶۰).

^۲ [ولا اكله ومشربه بعد غسل يدوفم (در مختار) (قوله: بعد غسل يدوفم) اما قبله فلا ينبغي لانه يصير شار باللماء المستعمل وهو مكرره تريها ويده لا تخلو عن النجاسة فينبغي غسلها ثم ياكل. (در مختار مع الشامی ج: ۱ ص: ۱۷۵)

په ناپاکه څاڅکو باندې جامې ناپاکه کيږي

سوال: که پاکې جامې اغوستلو سره ناپاکې جامې ووينځل شي، نو ايا د ناپاکو جامو د څاڅکو سره به پاکې جامې هم ناپاکې کيږي؟

جواب: د ناپاکو څاڅکو سره به جامې ضرور ناپاکه کيږي.^{۱۱}

د ناپاکه جامو څاڅکي ناپاک دي

سوال: د جامو وينځلو په وخت کې په موږ څاڅکي راځي، نو زموږ جامې پاکې پاتې کيږي او که نه؟ جواب راکولو سره د شکريه موقع راکړئ

جواب: جامې که ناپاکې وي، نو څاڅکي به هم ناپاک وي، په دې وجه يا خو دې د جامو وينځلو په وخت داسې جامې استعمالوي چې د عام استعمال نه وي يا دې ناپاکې جامې اول په احتياط سره پاکې کړل شي، چې د هغه طريقه داده چې څومره نجاست لگيدلی وي هغه دې ډرې ځله ووينځل شي.^{۱۲}

د گنده خلکو سره لگيدو نه وروسته د جامو پاکي

سوال: زه يو کمپونډر يم او زموږ په علاقه کې د هندوانو اکثريت دی او زه په ډسپنسري کې کار کوم هلته %۹۰ نوي فيصده هندوان خلک راځي او دا قومونه د هندو کيدو سره کافي گنده هم دي، ډسپنسري وره کيدو په وجه کافي ډکه شني او د هغوی بدنونه او جامې زما د جامو سره لگيږي ځکه چې زه يو کمپونډر يم په دې وجه کافي د يو ځای کيدو سره کار کيږي په دې وجه ستاسو دا بيان کړئ چې ايا زه په هغو جامو کې لمونځ ادا کولی شم او که نه؟ څه حل راته وښيي ترڅو زه خپلې جامې پاکې وساتلی شم.

جواب: که د هغوی له بدن باندې ښکاره څه نجاست نه وي، نو د هغوی سره ستاسو د گډون په وجه ستاسو جامې نه ناپاکه کيږي، د څه وسوسې نه پرته په دغه جامو کې لمونځ کوئ.^{۱۳}

که د بولو نه وروسته تشويپير (تشناب کاغذ) استعمال شي

نو خولې راتلو سره جامې نه پلي تيري

سوال: که تشويپير سره اودس وچ شي او استنجا ونه شي او د گرمي له وجې نه خوله راشي، نو ايا په دې سره دا جامې ناپاکه کيږي؟

[۱] ولو کان المنتضح مثل روس المسلة منع کذا فی البحر الرائق. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۶، الفصل الثاني فی الاعیان النجاسة، کتاب الطهارة، طبع رشیدیه)۔

[۲] ایضاً پورتنی حواله)۔

[۳] ثياب الفسقة واهل الذمة طاهرة. (در مختار مع الشامی ج: ۱ ص: ۳۵۰)۔

جواب: که په ښې طريقې سره وچوالی حاصل شي، نو خوله راتلو سره جامې نه ناپاکه کيږي. ۱۱

غوبنې سره د لگېدلي وينې شرعي حکم

سوال: د غوا او د مېښې وينه پاکه وي او که ناپاکه؟ اصل کې زه غوبنې اخستلو لپاره لار شم، نو د قصاب په دکان کې په ماباندې د وينو واړه واړه داغونه ولگيږي، نو دا جامې پاکې دي او که ناپاکه؟

جواب: غوبنې پورې چې کومه وينه لگېدلي پاتې شي هغه پاکه وي. دې سره جامې نه ناپاکه کيږي. ۱۲

د عيسايې ښځې په لاس سره وينځل شوې جامې پاکې دي

سوال: زموږ د کور د پاکي او د جامو وغيره وينځلو لپاره خادمه يوه عيسايې ښځه ده او بيا جامې هم په مشين کې وينځي، نو ايا دا جامې پاکيږي او ددې اغوستلو سره لمونځ کيږي؟ حالانکه دغه ملازمه په ښکاره طور باندې پاکه وي.

جواب: جامې پاکيږي.

ناپاکه ځای د وچيدلو نه وروسته پاکيږي

سوال: په ځينو کورونو کې بلکې په اکثر کورونو کې واړه واړه ماشومان وي چې ځای په ځای متيازې کوي ايا په داسې صورت کې په دې ځای باندې دویده کېدونکي اوناسته ولاړه لرونکي شخص لمونځ کول صحيح دي؟ دا خبره دې يا ده وي چې هغه ځای په سوري کې وچ شوی وي جواب راکولو سره تسلي راکړئ؟

جواب: ناپاکه ځمکه د وچيدلو نه وروسته پاکيږي او د داسې ځای د وچيدلو نه وروسته هلته د کپړې د غوړولو نه پرته هم لمونځ جائز دی، خو که د طبيعت کرکه راځي، نو هلته دې جامې غوړولو سره لمونځ وکړي. ۱۳

سوال: ناپاکه ځمکه وغيره څنگه پاکيږي؟ ځکه چې د پوخ ځای په صورت کې خو به په وينځلو سره پاکه شي، خو که کچه (خام) ځای وي، نو ددې له پاره څه حکم دی؟

جواب: ځمکه په وچيدلو سره پاکيږي په دې باندې لمونځ کول صحيح دي، خو په دې سره

^۱ [ثم اتفق المتأخرون على سقوط اعتبار ما بقى من النجاسة بعد الاستنجاء بالحجر في حق إذا أصابه العرق من المقعدة لا يتنجس. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۸، فصل في الاستنجاء، کتاب الطهارة).

^۲ [لا يفسد الثوب الذي يبقى في اللحم لانه ليس بمسفوح. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۶).

^۳ [وتطهر ارض..... بيسها ای جفافها ولو بريح وذهب اثرها كلون وريح لاجل صلاة عليها... الخ. (در مختار مع رد المختار ج: ۱ ص: ۳۱۱، باب الانجاس، طبع ايج ايم سعيد).]

تیمم کول صحیح نه دي ^(۱۱)

د کوم شي چې ناپاکه کېدل يقيني

يا غالب نه وي هغه به پاک گڼل کيږي

سوال: پوښتنه کونکي اکثر د يوې جامې وينځلو په وخت کې په شک کې پريوځي وروسته ورته دا خيال راځي چې دا د شک په بنياد وينځل شوې ده همدغه شان که يو شي په حقيقت کې ناپاکه شي نو بيا هم پريشان وي، نو څه کول پکار دي؟

جواب: د کوم شي ناپاکه کېدل چې غالب يا يقيني نه وي هغه به پاک گڼل کيږي اگر که هر څومره وسوسې راځي دهغه پخواه کول پکار نه دي او د کوم شي په باره کې چې غالب گمان وي چې دا ناپاک دی هغه پاک کړئ له دې نه وروسته وسوسه مه کوئ ^(۱۲)

په پاکوالي کې د شيطان د وسوسې د ختمولو طريقه

سوال: که پوښتنه کونکي يقيني طور سره يو ناپاکه شي ووينځي، خو يو شک يې نه وي ختم چې بل شروع شي په دې وجه پوښتنه کونکي هر وخت پريشانه وي د قرآن کریم اوسنت په رڼاکې وضاحت وکړئ؟

جواب: د دې شک علاج دا دی چې تاسو جامه درې ځله ووينځئ (او جامه دې هر ځل نچورهم کړل شي) بس پاکه شوه، له دې نه وروسته که شک راشي، نو دهغه هيڅ پخواه مه کوئ، بلکې شيطان په دې وينا وشړئ چې اې مردوده! چې کله الله پاک او د هغه رسول ﷺ دې ته پاک وايي، نو زه ستا د شک اچولو پخواه ولې وکړم؟ که تاسو زما په دې تدبير باندې عمل وکړئ، نو ان شاء الله تاسو ته به د شک او وهم دناروغۍ نه خلاص شئ ^(۱۳)

کومې جامې چې سپي سره ولگيږي د هغو حکم

سوال: نن سبا مسلمانان د انگرېزانو په شان سپي ساتي، نو دا سپي که د بدن يا جامو سره ولگيږي، نو ايا هغه ځای ناپاکه کيږي اگر چې د سپي بدن لوند نه وي؟

جواب: کوم خلک چې د شوق نه سپي ساتي د هغوی له پاره د پاک او ناپاک سوال نشته که دا يې ناپاک گڼل، نو له دې نه به يې نفرت هم کاوو د سپي د بدن سره که يو جامه يا څه بل شي ولگيږي، نو هغه نه ناپاکه کيږي، چې کله په بدن باندې څه ښکاره نجاست نه وي، که د

^۱ [وتطهر ارض.....بيسها ای جفافها ولو. بريح وذهاب اثرها کلون وريح لاجل صلاة عليها لا لیتیمها لان المشروط لها الطهارة وله الطهورية. (در مختار ج: ۱ ص: ۳۱۱، باب النجاس، طبع ايج ايم سعيد)۔

^۲ [الطاهر لا يزول طهارته بالشک... الخ. (مجمع الاخر ج: ۱ ص: ۶۲، کتاب الطهارة)۔

^۳ [اوگوری تیره شوی حواله)۔

هغه بدن لوند وي او که وچ وي د سپي لارې چې په کوم شي کې ولگيږي، نو هغه ناپاکې دي او سپي عموماً جامو ته خوله وروړي، کومې جامې ته چې سپي خوله ورپه هغه به ناپاکه وي ^{۱۱}

د سپي لارې ناپاکه دي

سوال: که سپي په لاس يا پنبه باندې ژبه تېره کړي، نو ايا بدن به پليت شي؟

جواب: د سپي لارې پليتي او زهرجنې دي، له دې وجې په کوم ځای چې د سپي لارې پريوځي هغه ځای ناپاکه دی دهغه پاکول لازمي دي. ^{۱۲}

ايا وړوکی سپي هم پليت دی؟

سوال: وړوکی سپي (کوټري) پاک دی او که پليت دی؟

جواب: د وړوکی او لوی سپي حکم يو دی الله پاک دې تاسو ته د سپي د محبت په ځای دهغه نه نفرت در نصیب کړي

که پيشو د بدن يا جامو سره ولگيږي نو؟

سوال: زما يوه ملگری دی، زما کور ته راغلی و د پيشو نه تنبتيده سره په کرسی باندې کيناست ما ترې پوښتنه وکړه ولې؟ نو ويې ويل چې پيشو جامو سره ولگيږي، نو ناپاکيږي او لمونځ نه کيږي اوزما نيا وويل چې: پيشو که وچه وي نو لمونځ کيدای شي او که لنده وي، نو جامې ناپاکه کيږي تاسو ووايئ د اسلام په رڼا کې ددې باره کې څه حکم دی؟

جواب: د پيشو سره د جامو لگيدو په وجه جامې نه ناپاکه کيږي، که پيشو لنده وي او که وچه وي، خو په دې شرط چې دهغې په بدن څه ښکاره نجاست نه وي لگېدلی. ^{۱۳}

د ناپاکې وازدې والا صابون

سوال: د مردار او حرام ځناورو وازدې والا صابون باندې پاکي حاصلېږي او لمونځونه وغيره صحيح دي او که نه؟

^۱ [الکلب اذا اخذ عضو انسان اوثوبه لا يتنجس مالم يظهر فيه اثر البلل راضيا كان او غضبان کذا في منية المصلى... الخ. (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۴۸، الفصل الثاني في الاعيان النجسة، کتاب الطهارة).]

^۲ [وسور الکلب والخير وسباع البهائم نجس. (فتاوی عالمگیریه ج: ۱ ص: ۱۵) وسور الکلب نجس ويغسل من ولوغه ثلاثا لقوله عليه السلام: يغسل الاناء من ولوغ الکلب ثلاثا. ولسانه يلاقى الماء دون الاناء فلما تنجس الاناء فالماء اولى، وهذا يفيد النجاسة. (هداية ج: ۱ ص: ۴۵، فصل في الاسار، ادلة الحنفية ص: ۷۴، باب سور الکلب)]

^۳ [وسور الهرة طاهر مکروه، وعن ابی يوسف انه غير مکروه، لان النبی علیه السلام کان یصفی لها الاناء فتشرب منه ثم يتوضا منه. (هداية ج: ۱ ص: ۴۵، فصل في الاسار، ايضا: ادلة الحنفية ص: ۷۵، باب سور الهرة).]

جواب: د ناپاکې وازدې استعمال جائز نه دی، خو د داسې صابون استعمالول چې په هغه کې دا وازده اچول شوي وي جائز دی، ځکه چې د صابون د جوړېدو نه وروسته ددې ماهیت بدلېږي.^{۱۱}

په بستره باندې پيشو ځملاستل يا پيشوته لاس وروړل

سوال: که په بستره باندې پيشو کينې يا ور سره ولگيږي، اکثر خلک پيشو په غيږ کې کينوي. نو ايا له دې جامو سره لمونځ کولای شي؟

جواب: لمونځ کولای شي.^{۱۲}

دهغو لوبنو استعمالول چې دپاکي خيال يې نه ساتل کيږي

سوال: که په يو کور کې اوو اته کسان وي او په دوی کې د يو اودو کسانو نه پرته څوک هم ناپاکه شيان د شريعت مطابق نه پاکوي، مثلاً جامې، لوبني وغيره هرڅه چې ناپاکه شي، نو د شريعت مطابق يې نه پاکوي، دغه شان گنده لاسونو سره نلکې، فريج او دروازې وغيره هم نيسي او خلاصوي يې، نو په داسې صورت کې که وليدل شي او يا ونه ليدل شي، نو ددوی لوبني او نلکې وغيره د وينځلو او پاکولو نه بغير استعماليدای شي او که نه؟ حالانکې ددې خلکو هروخت هم دا حالت دی.

جواب: په داسې وهم کې زيات اخته کيدل نه دي پکار، چېرته چې ښکاره نجاست او پليتي راشي، نو د هغه نه پر هيز کول پکار دي، زيات وهم کول نه دي پکار.

يوه لوبه څو ځله د بولو لپاره استعمالول

سوال: يوې لوبې سره څو ځله وچوالی حاصلول جائز دي؟ چې ددې نه وروسته په اوبو باندې هم استنجا وکړل شي؟

جواب: پاکوالی خو اوبو سره حاصل شو، د بولو د بندولو لپاره استعمالېدلی شي.^{۱۳}

د مياشو وژلو دوايي که په جامو ولگيږي نو ايا جامې پليتيږي؟

سوال: په بازار کې چې د مياشو وژلو لپاره کومه دوايي چې پيدا کيږي، عام طور چې خلک يې په کورونو کې استعمالوي مثلاً: فنس او نورې سپرۍ وغيره، که دا دوايي د اچولو

^۱ [جعل الدهن النجس في صابون يفتي بطهارته لانه تغير والتغير يطهر عند محمد، ويفتي به للبلوی، (شامي ج: ۱ ص: ۳۱۶، باب الانجاس، البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۳۹).]

[ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يصفى لها الاناء فتشرب منه ثم يتوضا منه، (هداية ج: ۱ ص: ۴۵).]

^۲ [الاستنجا سنة لان النبي عليه السلام واطب عليه ويجوز فيه الحجر وماقام مقامه حتى ينقيه، لان المقصود هو الانقاء فيعتبر ما هو المقصود وليس فيه عدد مسنون، (هداية ج: ۱ ص: ۷۹ فصل في الاستنجا).]

په وخت په جامو باندې پریوځي، نو ددې د وینځلو نه پرته لمونځ کیږي؟
جواب: زما خیال دی چې دا ناپاکه نه دي، ددې وجې نه لمونځ کیږي. د نورو علماوو نه تحقیق وکړئ

آئل پینټ چې الکحل په کې وي، د خپلو رنګ په جامو یا دیوال باندې ولګیږي

سوال: که تحقیق کولو سره معلومه شي چې د تیلو پینټ یا د خپلو رنګ کې چې کوم الکحل شامل وي، دا له ناپاکه قسم څخه دي، نو په داسې صورت کې ددې شیانو د استعمالولو څه حکم دی؟ که دا شیان جامو یا دیوال باندې ولګیږي، نو ایا ناپاکه کیږي؟
جواب: که د ناپاکي یقین وي، نو د جامو یا دیوال په ناپاکه کیدو کې څه شک دی. [۱]

د پرفیوم استعمال اود لمونځ اداء کول

سوال: ایا پرفیوم لګولو سره لمونځ کیږي؟ حالانکې ما اوریدلي دي چې پرفیوم لګولو سره لمونځ نه کیږي ځکه چې په دې کې الکحل وي.
جواب: ماته ددې مسئلې تحقیق نشته چې په پرفیوم کې څه ناپاکه شی شته او که نه؟ له دې وجې نه غوره دا ده چې دا استعمال نه کړل شي یا د نورو علماوو نه دې پوښتنه وکړل شي.

د بهر ملک نه د راوړل شوي لوشن او پیترولیم جیلی لګولو سره اودس کول

سوال: ایا د اودس نه مخکې یا د اودس نه وروسته په مخ یا په نور بدن باندې د بهر ملکونو جوړ شوی لوشن لکه د انگلینډ وغیره او پیترولیم جیلی وغیره لګولو سره لمونځ کیږي؟ یاد ساتئ چې پیترولیم جیلی بڼه پرې وي.
جواب: ماته تحقیق نشته چې په دې لوشنونو کې څه ناپاکه شی وي او که نه؟

د ناپاکه لوبڼي د پاکولو طریقه

سوال: که یو لوبڼی یا بالټی وغیره یا ډرم چې عام طور په کې خلک اوبه اچوي یا د سیمټو ټینکۍ وغیره ناپاکه شي، نو څنګه پاکیدلی شي؟
جواب: دا دې هم درې ځله وویځل شي. [۲]

[۱] القاعدة الثالثة: اليقين لا يزول بالشك..... من يقن الطهارة وشك في الحدث فهو متطهر، ومن يقن الحدث وشك في الطهارة فهو محدث. (الاشباه والنظائر ص: ۸۴ تا ۸۷).

[۲] وما لا ينصرف يطهر بالغسل ثلاث مرات. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۲، الفصل الاول في تطهير الانجاس).

ټول شيان ناپاکه گڼل وهم دی

سوال: زما د غفلت له وجې نه زما د کور ټول شيان ناپاکه شوي دي. وجه داده چې ماته د بولو د قطرو ناروغي وه او د بول کولو نه وروسته به قطرې وتلې، خو ما به لمونځ پابندي سره کاو، کله چې به زما مور جامې وینځلې، نو د کور د نورو خلکو جامو سره به یې زما جامې هم وینځلې او هم په یو بالټې کې به یې درې ځله نچورولو سره وینځلې. ماته معلومه شوه چې دغه شان خو جامې نه پاکېږي، اوس صورت حال دا دی چې زما د بدن دننه اندامونه او نلکه، پائپ، د دروازې کنډې، د فريج د دروازې هینډل، سایکل او دهغې چاپي، د کور ټولې تالې وغیره ناپاکه شوي دي، وخت وشو چې لمونځونه رانه هم تللي دي، څه صورت راته ووايي چې بیا پنځه وخته لمونځ شروع کړم او د قرآن تلاوت کولای شم؟ او د کور ټول شيان پاک کړم؟

جواب: تاسو چې کوم صورت بنودلی دی په دې کې ټول شيان او ټولې جامې پاکې دي او تاسو اودس کولو سره لمونځ کولای شئ، که قطرې په نظر راځي، نو راځي دې، ترڅو چې د لمانځه وخت وي، نو ستاسو اودس به قائم وي، شیطان ستاسو د پریشان کولو لپاره تاسو ته دا وسوسه اچولې ده که تاسو په ماباندې اعتماد وي، نو د نن نه خپل لمونځ شروع کړئ، ټول شيان پاک گڼئ، هیڅ یو شي ناپاک نه دی والله اعلم! [۱]

❖ د لمونځ فرضیت او اهمیت ❖

پنځلس کلن هلک یا انجیلی باندې لمونځ فرض دی

سوال: دا خبره په تفصیل سره بیان کړئ چې لمونځ کله فرض کیږي؟ ډیر حضرات دا وايي چې هغه وخت لمونځ فرض کیږي کله چې احتلام وشي له دې نه مخکې لمونځ فرض نه دی.

جواب: لمونځ په بالغ باندې فرض دی که د بالغ کیدو نښې ښکاره شي، نو لمونځ د هغه وخت نه فرض دی خو که څه علامه ښکاره نه شي، نو هلک او انجیلی د پنځلسو کالو عمر پوره کیدو سره بالغ گڼل کیږي او په کومه ورځ چې په شپاړسم کال کې قدم کیږي له هغې ورځې نه په هغوی باندې لمونځ روژه فرض ده. [۲]

[۱] المستحاضة ومن به سلس البول يتوضون وقت كل صلاة ويصلون بذلك الوضوء ماشاؤا من الفرائض والنوافل. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۴۱، الفصل الرابع في احكام الحيض والنفس والاستحاضة).

[۲] (بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والانزال)..... فان لم يوجد فيهما شيء (فحق) يتم لكل منهما خمس عشرة سنة به يفتي (لقصرا عماراهل زماننا. (الدر المختار ج: ۶ ص: ۱۵۳، فصل بلوغ الاحتلام بالانزال)۔

که د بالغ کیدو کال ورته یاد نه وي نو

قضاء لمونځونه او روژې کله نه شروع کړي؟

سوال: په اکثر کتابونو کې مولوستي دي چې لمونځ بالغ کېدو باندې فرض کېږي دهلک او انجیلی د بالغ کیدو عمر په مختلفو کتابونو کې مختلف لیکل شوي دي. یعنې چېرته دولس کاله دی او چېرته دیارلس کاله، څوارلس کاله او چېرته پنځلس کاله دی، مایه څوارلس یا پنځلس کاله عمر کې لمونځ شروع کړ، تاسودا ووايئ چې ماته د څومره عمر لمونځونه قضاء راڅرځول پکار دي؟ هماغه یادنه دي چې زه په کوم عمر کې بالغ شوی وم؟

جواب: د هلک او انجیلی بالغ کېدل په علامې سره هم کیدای شي (مثلاً هلک ته احتلام وشي یا په انجیلی باندې حیض راشي) که د پنځلسو کالو نه مخکې د بالغ کېدو علامې ښکاره شي، نو په هغوی باندې به د بالغ کېدو حکم جاري کېږي او که یوه علامه هم ښکاره نه شي، نو د پنځلسو کالو په عمر کې به هغه بالغ گڼل کېږي او په هغوی باندې به لمونځ روژه وغیره فرائض لازم وي.^{۱۱}

که چا د بالغ کېدو نه وروسته هم په لمونځ روژه کې سستي کړي وي اوس هغه توبه کولو سره د لمونځ او روژې قضاء راوړي شي او هغه ته دا یاد نه وي چې هغه کله بالغ شوی و؟ نو د هلک له پاره حکم دا دی چې هغه دې د دیارلسم کال د شروع نه د لمونځ روژې قضاء راوړي. ځکه چې د دولسو کالو هلک بالغ کیدلی شي او د انجیلی له پاره حکم دا دی چې هغه دې د نهو کالو پوره کېدلو او د لسم کال د شروع نه مخکې د لمونځ او روژې قضاء راوړي. ځکه چې د نهو کالو انجیلی بالغه کیدای شي.^{۱۲}

د لمونځ پرېښودنکي ته کامل مسلمان نه شي ویل کېدای

سوال: یو سړی ټول کال لمونځ نه کوي، نو هغه ته کامل مسلمان ویل کېږي چې هغه د جمعې او اختر لمونځ هم نه کوي؟

جواب: که دا سړی په الله پاک او رسول ﷺ باندې ایمان لري، نو داسې سړی مسلمان خو دی، خو کامل مسلمان هغه ته نشي ویل کېدای چې د لمونځ په شان اهم او بنيادي رکن پرېښودلو په وجه سخت گناهگار او بدترین فاسق دی.^{۱۳} په قرآن او حدیث کې د لمانځه په پرېښودلو باندې سخت وعیدونه راغلي دي.^{۱۴}

^۱ [ايضاً]۔

^۲ [(رادی مدته له اثنا عشر سنة وهاتسع سنين) هو المختار، درمختار مع الشامی ج: ۶ ص: ۱۵۴]۔

^۳ [(تارکها عمداً مجاناً) ای تکاسلاً فاسق. (الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۵۲، کتاب الطهارة)۔

^۴ [ماسلکم فی سقر. قالوا لم نک من المصلين... الآية. (المذثر: ۴۲، ۴۳)].... [بقیه حاشیه په زاروا نه صفحه...]

د لمونځ پريښودونکي حکم

سوال: زه په دې خبره نه پوهیږم چې د لمونځ پريښودونکي له پاره د اسلام څه احکامات دي؟ څوک وايي چې هغه کافر کيږي او څوک وايي چې هغه نه دی کافر، ما اورېدلي دي چې د امام مالک رحمته الله علیه او امام شافعي رحمته الله علیه په نزد به داسې سړی قتل کيږي ايا دا رښتيا ده؟ او همدغه شان ما اورېدلي دي چې عبدالقادر جيلاني رحمته الله علیه په دې باره کې دا وايي چې داسې سړی دې ووژل شي او د هغه لاش دې په کشکولوسره د ښار نه بهر وغورځول شي ايا دا هم حقيقت دی؟ هسې د ډيرو خلکو نه ما اورېدلي دي چې دی د هغه وخته پورې نه کافر کيږي تر څو چې هغه په خپله ژبه دا ونه وايي چې زه لمونځ نه کوم يعنې که هغه په ژبې سره داسې ووايي چې زه لمونځ نه کوم. نو کافر کيږي که نه؟ که هغه لمونځ کوي او که نه کوي هغه نه کافر کيږي مسئله داده که هغه نه کافر يا مرتد کيږي. نو د هغه د قتل حکم ولې ورکول کيږي؟ سره له دې چې په قرآن کریم کې هم د چا قتل ته جائز نه دي ويل شوي. مهرباني وکړئ ماته د امام مالک رحمته الله علیه، امام شافعي رحمته الله علیه، امام احمد رحمته الله علیه، امام ابوحنيفه رحمته الله علیه او شيخ عبدالقادر جيلاني رحمته الله علیه چې د لمونځ د پريښودونکي له پاره کوم صحيح صحيح احکامات دي بيان کړئ سره د حوالې ډيره مهرباني به مو وي.

جواب: دا لمونځ پريښودونکی که د لمانځه د فرضيت نه منکر وي، نو په اتفاق د ټولو مسلمانانو کافر او مرتد دی. خو که نوی مسلمان شو او هغه ته د فرضيت علم نه و يا په يو داسې ځای کې اوسېږي چې هغه د فرضيت نه جاهل پاتې شو په دې صورت کې به هغه ددې د فرضيت نه خبرولی شي که ويې مني خو صحيح ده که نه مرتد او واجب القتل به وي، او کوم سړی چې د فرضيت قائل دی خو د سستوالي له وجې نه هغه لمونځ نه کوي، نو د امام ابوحنيفه رحمته الله علیه، امام مالک رحمته الله علیه، امام شافعي رحمته الله علیه او په يو روايت د امام احمد رحمته الله علیه کې هغه مسلمان خو دی، خو بدترين فاسق دی او د امام احمد نه يو روايت دا دی چې داسې سړی مرتد دی، هغه ته دې درې ورځې مهلت ورکړل شي که لمونځ يې شروع کړ، خو صحيح ده که نه د ارتداد په وجه دي قتل کړل شي او د مسلمانانو په قبرستان کې دې هغه نه دفن کيږي. دهغه احکام د مرتدينو دي.

د امام مالک رحمته الله علیه او امام شافعي رحمته الله علیه په نزد او د امام احمد رحمته الله علیه د يو روايت مطابق اگر چې لمونځ پريښودونکی مسلمان دی، خو ددې جرم سزا يعنې د لمانځه د پريښودولو سزا قتل ده خو که دې سړي توبه وکړه. هغه ته دې درې ورځې مهلت ورکړل شي او د لمانځه د پريښودلو نه دې ورته د توبې حکم وکړل شي. که توبه وکړي. نو د هغه نه به د قتل سزا ليريږي.

...بقیه د تیر مخ] وعن بريدة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: العهد الذي بيننا وبينهم الصلاة، فمن تركها فقد كفر. (مشکوٰة ج: ۱ ص: ۵۸، کتاب الصلوة، الفصل الثانی).

شي که نه هغه به قتل کرل شي او د قتل نه وروسته به د هغه جنازه کيږي او هغه به د مسلمانانو په قبرستان کې دفن کيږي. الغرض که لمونځ پريښودونکي توبه ونکړه، نو ددې امامانو په نزد د هغه سزا قتل ده. او دامام ابو حنيفه رحمته الله په نزد به لمونځ پريښودونکي نه قتلېږي، بلکې هغه به هميشه په قيد کې ساتل کيږي او روزانه به کورې (دورې) ورکول کيږي تر دې چې هغه د لمونځ د پريښودولو نه توبه وکړي ددې مذاهبو تفصيل د فقه شافعي کتاب شرح مذهب ج ۳ ص ۱۱۱، ۱۱۳ او د فقه حنبلي کتاب المغني ج ۲ ص ۲۹۸ مع شرح الکبير^{۱۲} او د فقه حنفي کتاب فتاوی شامي ج ۱ ص ۳۹۲،^{۱۳} کې دي. کوم خلک چې د لمونځ د پريښودونکي د قتل حکم ورکوي د هغوی دا استدلال دی چې دا ډير لوی جرم دی ددې نور هم ډير دلائل دي. د شيخ عبدالقادر جيلاني رحمته الله د کتاب کتلو موقع نه ده پيدا شوې. خو هغه د امام احمد رحمته الله مقلد دی او ما پورته وليکل چې د امام احمد رحمته الله په يو روايت کې دا سړی مرتد دی او د هغه سره دې د مرتدينو په شان معامله وکړل شي په دې وجه که شيخ عبدالقادر جيلاني رحمته الله دا ليکلي وي چې لمونځ پريښودونکي دې دفن نه شي بلکې په رانسکلو سره دې د مزداري په شان هغه په ير کنده کې واچول شي، نو د هغه د مذهب د روايت عين مطابق خبره ده.

^۱ [(فرع) في مذاهب العلماء فيمن ترك الصلاة تكاسلاً مع انتقاد وجوبها، فمذهبنا المشهور ماسبق انه يقتل حداً ولا يكفر وبه قال مالك والاكثرون من السلف والخلف، وقالت طائفة يكفرون ويحرقون عليه احكام المرتدين في كل شيء وهو مروي عن علي بن ابي طالب وبه قال ابن المبارك واسحاق بن راهويه وهو اصح الروايتين عن احمد، وبه قال منصور الفقيه من اصحابنا كما سبق، وقال الثوري وابو حنيفة واصحابه وجماعة من اهل الكوفة والمزني لا يكفرون ولا يقتل بل يعزر ويحبس حتى يصلي واحتج لمن قال بكفره بحديث جابر رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ان بين الرجل وبين الشرك والكفر ترك الصلاة. (شرح مذهب ج: ۳ ص: ۱۶، فرع في مذاهب العلماء، طبع دار الفكر)

^۲ [ومن ترك الصلاة وهو بالغ عاقل جاحداً لها او غير جاحد دعي اليها في وقت كل صلاة ثلاثة ايام فان صلى والاقتل وجملة ذلك ان تارك الصلاة لا يخلوا اماناً. يكون جاحداً لوجوبها او غير جاحد فان كان جاحداً لوجوبها نظر فيه فان كان جاهلاً به وهو ممن يجهل ذلك كالحديث الاسلام والناشي ببادية عرف وجوبها وعلم ذلك ولم يحكم بكفره لانه معذور فان لم يكن ممن يجهل ذلك كالناشي من المسلمين في الامصار والقرى لم يعذروا ولم يقبل منه ادعاء الجهل وحكم بكفره لان ادلة الوجوب ظاهرة في الكتاب والسنة والمسلمون يفعلونها على الدوام فلا يخفى وجوبها على من هذا حاله ولا يبحدها التكذيباً لله تعالى ولرسوله واجماع الامة وهذا يصير مرتداً عن الاسلام، حكمه حكم سائر المرتدين في الاستتابة والقتل ولا اعلم في هذا خلافاً. (المغني ج: ۲ ص: ۲۹۸، باب الحكم فيمن ترك الصلاة)۔

^۳ [وقال اصحابنا في جماعة منهم الزهري: لا يقتل بل يعذرو ويحبس حتى يموت او يتوب، قوله عند الشافعي يقتل وكذا عند مالك واحمد، وفي رواية عن احمد وهي المختارة عند جمهور اصحابه انه يقتل كفراً وبسط في الحلية. (رد المختار ج: ۱ ص: ۳۵۲، ۳۵۳، كتاب الصلاة)

که د مصروفیت له وجې نه د لمانځه وخت لاړشي یا جماعت لاړشي نوڅه حکم دی؟

سوال: د غفلت له وجې نه لمونځ پریښودل د مسلمان د شان نه خلاف او ډیر د نقصان کار دی، هم د آخرت په لحاظ سره او هم د دنیا په لحاظ سره، اوس سوال دا دی چې د مصروفیت له وجې نه د لمانځه وخت تیر شي یا د جماعت وخت تیر شي، نو دواړه یوشی دي یا په کې فرق شته؟

جواب: په دواړو کې فرق دی، د جماعت سره لمونځ کول سنت مؤکد دي، دادعذر نه پرته پریښودل گناه ده [۱] او لمونځ قصداً پریښودل ددې نه زیاته لویه گناه ده، په حدیث شریف کې ددې نه په کفر سره تعبیر شوی دی [۲].

ایا لمونځ پریښودونکي ته د ایمان تازه کول ضروري دي؟

سوال: یو سړی د ډیر وخت نه لمونځ نه کوي، تردې چې د جمعي مبارکې لمونځ هم نه کوي، ایا دې سړي ته د ایمان نوي کول ضروري دي؟ فرض کړه چې دې د مسلسل شپږو میاشتو نه لمونځ پرېږدي.

جواب: پنځه وخت لمونځ فرض دی او ددې پریښودل لویه گناه ده او د ټولو گناهونو... غلا، زنا وغیره نه زیاته بدترینه گناه ده، نو کوم سړی چې لمونځ نه کوي که دی لمانځه ته فرض وایي، د لمونځ پریښودل گناه او خپل ځان گناهگار او مجرم ګڼي، نو دا سړی مسلمان دی او د ایمان د تازه کولو ضرورت ورته نشته، خو دخپل کار نه توبه کول پرې لازم دي او که دا سړی خپل کار گناه نه ګڼي، نه ځان مجرم او گناهگار ګڼي، نو دا سړی د ایمان نه خارج شو [۳] او په ده باندې د توبې کولو سره سره د ایمان تازه کول هم لازم دي او دې سره سره د نکاح تازه کول هم ضروري دي [۴].

[۱] ان صلاة الجماعة واجبة على المذهب اوسنة مؤكدة في حكم الواجب كما في البحروصروحا بفسق تاركها وتعزيره، وانه ياتم. (شامي ج: ۱ ص: ۴۵۷، مطلب كل صلاة اديت مع كراهة التحريم تجب اعادتها).

[۲] وقال محمد بن نصر المروزي قال اسحاق صح عن النبي صلى الله عليه وسلم: ان تارك الصلاة كافر، وكان رأى اهل العلم من لدنه صلى الله عليه وسلم ان تاركها عمدان غير عذر حتى يذهب وقتها كافر. (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱ ص: ۱۳۸، الكبيرة السابعة والسبعون، تعمد تأخير الصلاة عن وقتها... الخ).

[۳] وان انكربعض ما علم من الدين ضرورة كفرها. (شامي ج: ۱ ص: ۵۶۱). الصلوة فريضة محكمة لا يسهل تركها ويكفر جاحدا كذا في الخلاصة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۰، كتاب الصلاة، طبع رشديه).

[۴] ما يكون كفراً اتفاقاً يطل العمل والنكاح. (شامي ج: ۴ ص: ۲۴۷، باب المرتد).

د لمونځ پرېښودلو وېال

سوال: زموږ په خاندان کې څو نژدې خپلوان داسې دي چې د اخلاقو په لحاظ سره ډير اوچت دي، حقوق العباد هم ادا کوي، خوش اخلاقه هم دي، خو د لمونځ په شان اهمه فريضه نه ادا کوي او د هغوی په ذهنونو کې ددې لمانځه څه تصور هم نشته چې لمونځ هم کول پکار دي (د جمعې مبارکې او د اخرونو نه پرته، په نوروالفاظو کې مطلب دا چې لمونځ ددې خلکو لپاره څه اهمه درجه نه لري، حالانکې مسلمانان دي او په الله تعالى او رسول باندې ايمان لري، سوال دا دی چې:

۱. د داسې خلکو په دنيوي ژوند باندې د لمونځ د نه کولو څه اثر پريوځي؟

۲. دوی به په آخرت کې د کومې درجې گناهگار گڼل کيږي؟

۳. او ايا د دوی غوره اخلاق، خوش اخلاقي او ظاهري خوشحالي ددې خبره ضمانت ورکوي چې الله تعالى د داسې خلکو نه خوشحاله دی؟

جواب: لمونځ د اسلام د ټولو نه اهم ترين رکن دی، په حديث شريف کې دي چې يو وفد د نبی کریم صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شو او ويې ويل چې: موږ اسلام قبلوو، خو لمونځ به نه کوو، روژه به نه نيسو او جهاد به نه کوو. نبی کریم صلی الله عليه وسلم وفرمايل چې: دا خو منظور ده چې روژه نه نيسئ او جهاد نه کوئ خو دا منظور نه ده چې تاسو لمونځ نه کوئ، ځکه چې په هغه دين کې څه خير نشته چې په کوم دين کې لمونځ نه وي [۱]. صحابه کرامو عرض وکړ چې يا رسول الله! تاسو دوی ته د روژې نه نيولو او د جهاد د نه کولو اجازه څنگه ورکړه؟ ويې فرمايل: چې مسلمانان شوي وای، نو بيا به يې روژې هم نيولي او جهاد به يې هم کاوو.

لمونځ د دين ستن ده، چا چې لمونځ قائم کړ، نو هغه دين قائم کړ او چا چې لمونځ پرېښود، نو ده دين ونړاؤ [۲]، په مسلمانانو باندې په ټولو فرائضو کې لوی فرض پنځه وخته لمونځ کول دي [۳].

[۱] عن عثمان بن ابی العاص: ان وفد ثقیف لما قدموا علی رسول الله صلی الله علیه وسلم انزلهم المسجد لیکون ارق. لقلوهم فاشترطوا علیه ان لا یحشروا ولا یعشروا ولا یجبروا، فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم: ان لا تحشروا ولا تعشروا ولا یخیر فی دین لیس قیه رکوع. (سنن ابی داود ج: ۲ ص: ۷۲، باب ماجاء فی خبر الطائف).

[۲] الصلوة من جملة ما یسقم به الایمان لانها عماد الدین فمن اقامها فقد اقام الدین ومن ترکها فقد هدم الدین. (عمدة القاری ج: ۵ ص: ۶، باب قول الله تعالی من بین الیه... الخ، کتاب مواقیات الصلوة).

[۳] ثم الصلوة اهم من سائر العبادات لشمول وجوبها وکثرة تکررها وکونها حسنة غنیها ثم هی مستلزمة للایمان اذ لا صحة لها بدونه. (حلی کبیر ص: ۴).

لمونځ پريښودل د کافر کاردی

سوال: په احاديثو کې راځي چې چا يو لمونځ په قصد سره پريښود هغه کفر وکړ؟ تاسو مهرباني سره دا بيان کړئ چې د کفر نه مراد الله مه کړه انسان کافر شو، يا دا کفر څه دی دا د پريښودل شوي لمونځ نه وروسته يې بل لمونځ وکړ، نو په مينځ کې يې چې کوم وخت تير کړ. په هغه کې د کفر په حالت کې و حال دا چې چا يو ځل کلمه طيبه وويله هغه ته کافر ويل نه دي پکار.

جواب: کوم سړی چې د اسلام ټولې خبرې صحيح گڼي او د دين ټول ضرورياتو کې د رسول الله ﷺ تصديق کوي د اهل سنت په نزد به هغه د يوې گناه په وجه هم کافر نه شي گڼل کېدای. په دې حديث شريف کې چې د کوم کفر ذکر شوی دی هغه کفر اعتقادي نه دی، بلکې کفر عملي دی د حديث شريف نژدې مفهوم دا دی چې دې سړي د کفر کار وکړ، يعنې لمونځ پريښودل د مومن کار نه دی په دې وجه چې کله يو مسلمان يو لمونځ پرېږدي، نو هغه د کافرانو کار وکړ، ددې مثال داسې دی لکه چې چا ته نشي وويل شي دا مطلب نه وي چې دا په حقيقت کې نشي دی بلکې دا چې هغه د نشايانو په شان کارونه کوي هم دغه شان کوم سړی چې لمونځ نه کوي هغه اگر چې کافر نه دی، خو دهغه دا عمل د کافرانو په شان دی^{۱۱}

ايا د لمونځ پريښودونکي نور د خير عملونه قبليري؟

سوال: ځينې حضرات داسې دي چې د غريبانو مدد کوي زکات ورکوي په هره طريقه د غريبانو مدد کوي صله رحمي کوي، خو کله چې هغوی ته وويل شي چې روژه لمونځ هم کوه، نو وايي دا هم فرض عبادت دی ايا د لمونځ پريښودونکي دا عملونه به قبليري؟

جواب: د شهادت د کلمې نه وروسته د اسلام د ټولو نه لوی رکن لمونځ دی، پنځه وخته لمونځ ادا کولو نه لويه نيکي نشته او د لمانځه د پريښودلو نه لويه گناه نشته، زنا غلا وغيره لوی لوی گناهونه دي، خو د لمانځه د پريښودلو د گناه سره برابر نه دي، کوم سړی چې لمونځ نه کوي که هغه د خير نور کارونه کوي، نوموړو څو دا نه شو ويلی چې د هغه دا عملونه به نه قبليري، خو د لمانځه د پريښودلو گناه دومره لويه ده چې دا عملونه دهغه مخ نيوی نه شي کولی، ددې حضراتو دا وينا چې دا هم فرض عبادت دی صحيح ده، خو لوی فرض خو لمونځ دی ددې د پريښودلو څه جواز دی؟^{۱۲}

^۱ [فمن ترکها فقد کفر] اي اظهر الکفر وعمل عمل الکفر. (مرقاة ج: ۲ ص: ۲۷۶). وايضا: ان الايمان اذا کان عبارة عن التصديق والاقرارينغي ان لا يصير المؤمن المقر المصدق کافر أبشئ من افعال الکفر والفاظه. (شرح عقائد ص: ۱۰۹، مبحث الکبيرة، طبع مکتبه خير کثير، آرام باغ کراچی)۔

^۲ [او گوري: الزواج عن اقرار الکبائر. (ج: ۱ ص: ۱۳۷، طبع بيروت)] بقيه حاشيه په راروانه صفحه...

کوم سړی چې د فرض لمونځ اجازه نه ورکوي د هغه ملازمت جائز نه دی

سوال: زه په یو داسې ځای کې د دکانداري مزدوري کوم په کوم ځای کې چې ماته د غرمې د دولسو بجو نه د شپې تر لسو بجو پورې ډیوټي (وظیفه) کول دي دا دکان یو وړوکی شان کریانه ستور دی، ددې ډیوټي (وظیفه) دوران کې د څلورو لمونځونو وخت راځي او مالک ماته د لمانځه وقفه نه راکوي، ددې مجبوري په وجه د شپې لس بجې د چوټي نه وروسته د لمونځونو قضاء راگرځوم مهرباني وکړئ د قرآن او سنت په رڼا کې دا خبره بیان کړئ چې ایا زما دا لمونځونه به قبول شي؟ که نه قبلېږي، نو بیا ماته څه لار وښیئ؟

جواب: داسې سړی چې د فرض لمونځ اجازه نه ورکوي د هغه سره ملازمت جائز نه دی.^{۱۸۱}

الله پاک غفور او رحیم ګڼلو سره د لمونځ پرېښودونکي سزا

سوال: ځینې خلک د څه عذر نه پرته لمونځ پرېږدي او بیا په لوبو بې کاره خبرو، کارونو او نورو مصروفیاتو کې مشغول وي، کله چې هغوی ته ووايي چې د لمونځ په پرېښودلو باندې الله پاک نا راضه کیږي او د الله پاک عذاب نازلېږي، نو دوی جواب ورکوي چې د الله پاک ذات غفور او رحیم دی موږ به معاف کړي په دې وجه هیڅ فرق نه پریوځي، ددوی دا خبره څنګه ده؟

جواب: الله پاک بیشکه چې غفور او رحیم دی خو د داسې غفور او رحیم نافرمانی چې کله داسې په زړورتیا سره کیږي او نافرمانی کونکي ته په خپل حالت باندې شرمنده ګي هم نه ورځي، نو د هغه قهر هم نازلیدلای شي، دیو حدیث مفهوم دی چې کوم سړی پنځه وخته لمونځ ادا کړ، د قیامت په ورځ به د هغه له پاره نور هم وي د هغه په ایمان باندې به دلیل هم وي او د هغه د نجات ذریعه به هم وي او کوم سړی چې ددې پابندی نه کوي نه به د هغه له پاره نور وي نه به د هغه په ایمان باندې دلیل وي نه به د هغه د نجات سبب وي د هغه حشر به د قارون فرعون هامان او ابی بن خلف (لعنهم الله) سره وي.^{۱۸۲} (الله پاک دې ټول مسلمانان د

...بقیه د تیر مخ] ایضاً: عن ابن مسعود رضی الله عنه قال: سألت النبی صلی الله علیه وسلم: ای الاعمال احب الی الله تعالی؟ قال: الصلوة لوقتها (الحديث). مشکوة (ص: ۵۸). وفي الحديث دليل على ما قاله العلماء من ان الصلوة افضل العبادات بعد الشهادتين. (مرقاة ج: ۲ ص: ۲۷۰)۔

^۱ [قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا طاعة لخلق في معصية الخلق. (مشکوة ص: ۳۲۱). وعن النبي صلى الله عليه وسلم على المرء المسلم السمع والطاعة فيما احب وكره الا ان يامر بمعصية، فان امره بمعصية فلا سمع ولا طاعة. (مسلم ج: ۲ ص: ۱۲۵، باب وجوب طاعة الامراء في غير معصية)۔

^۲ [عن النبي صلى الله عليه وسلم انه ذكر الصلوة يوماً فقال: من حافظ عليها كانت له نوراً وبرهاناً ونجاة يوم القيامة، ومن لم يحافظ عليها لم تكن له نوراً ولا برهاناً ولا نجاة، وكان يوم القيامة مع قارون وفرعون وهامان وابي بن خلف. (مشکوة ص: ۵۹)۔

خپل غضب نه په خپله پناه کې وساتي! خلاصه دا چې د شيطان مکر او دوکه ده چې ته گناه کوه الله پاک غفور او رحيم دی هغه به دې په خپله وېښي، د مؤمن شان خو دا وي چې هغه به د الله پاک د احکامو پابندي کوي د گناهونو نه به ځان ساتي او بيا به د الله پاک د رحمت او مغفرت اميد ساتي لکه چې موږ په دعاء قنوت کې وايو!... لر جوړ حمتک ونخش عذابک...
(يا الله موږ ستا د رحمت اميد ساتو او ستا د عذاب نه ويريږو)

لمونځ فرض دی او ډيره واجب ده په دواړو باندې عمل لازم دی

سوال: يو سړی لمونځ نه کوي په دې صورت کې يې ډيره پريښودله ايا ثواب به ورته ورکول کيږي؟ لمونځ کولو والا يو سړي چې هغه ډيره نه ده پريښودلې ايا هغه ته به د لمانځه ثواب ورکول کيږي؟ يو سړی چې هغه ډيره پريښودلې وه اوس يې وخريله خو اوس لمونځ هم کوي ايا هغه ته به ثواب ورکول کيږي؟

جواب: لمونځ کول فرض دي او د هغه پريښودل گناه کبیره او د کفر کار کول دي، ډيره ساتل واجب او دهغه وړول يا خريل گناه کبیره ده^۱ مسلمان ته پکار دي چې د ټول فرائضو او واجباتو پابندي وکړي او د خپل قبر او آخرت له پاره د زياتو نه زياتې نيکي ذخيره جمع کړي ځکه چې د مرگ نه وروسته نيکي نه کيږي او دا هم ضروري ده چې حرام او ناجائزه او د گناه د کارونو نه پرهيز وکړي او که څه گناه ترې وشي، نو فوراً دې توبه کوي، د الله پاک نه دې معافي غواړي او په استغفار کولو سره دې دهغه مخ نيوی کوي چې د هغه آخرت برباد نه شي، الغرض مسلمان د آخرت د لارې مسافر دی په هغه لازم دي چې ددې لارې له پاره توبې جمع کولو کې حريص وي او د لارې کگلپچونو او ازغونو نه لمن بچ ساتلو سره ووځي اوس که يو سړی څه نیک کار کوي او څه بد، نو په قيامت کې به د عدالت په تله کې د هغه د نيکيو او گناهونو ټول کيږي، که د نيکيو تله درنه وه، نو کامياب به وي او که الله پاک مه کړه که د گناهونو تله درنه شوه، نو دذلت، ناکامی، رسوايي او بربادۍ سره به مخ شي، مگر دا چې د الله پاک رحمت د چا لاس ونيسي^۲، ددې تقرير سره ستاسو د سوال او ددې شان نورو سوالونو حل معلوم شو.

د لمونځ پريښودونکي سره کار کول

سوال: زه د يو داسې سړي سره کار کوم چې لمونځ نه کوي، بلکې د جمعې هم نه کوي ايا د

^۱ [واخذ اطراف اللحية والسنة فيها القبضة.... ولذا يحرم على الرجل قطع لحية. (الدر المختار مع رد المحتار ج: ۶ ص: ۴۰۷، فصل في البيع). واما الاخذ منها وهي دون ذلك كما يفعله بعض المغاربة ومخنة الرجل فلم يبحه احد. (الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۱۸، مطلب في الاخذ من اللحية).]

^۲ [فاما من ثقلت موازينه، فهو في عيشة راضية، واما من خفت موازينه، فامه هاوية، (القارعة: ۶، ۹).]

داسې سړي سره کار کول جائز دي؟

جواب: کار خو د کافر سره هم کېږي، هغه سړی که مسلمان وي، نو هغه ته د لمانځه ترغیب ورکول پکار دي تاسو هغه په څه بڼه باندې د یو نیک مسلمان صحبت ته بوختی په دې سره به ان شاء الله هغه لمونځ گزار شي.

په لمونځ قائمو او لمونځ کولو کې څه فرق دی؟

سوال: په قران کریم کې الله پاک ارشاد فرمایلی دی چې لمونځ قائم کړئ او سره ددې چې زموږ ملايان صاحبان او علماء هميشه داسې وايي چې الله پاک فرمايي چې لمونځ کوئ، نه قران کریم د احکم ورکوي او نه زموږ د رسول الله ﷺ حديث دی چې دهغه نه دا خبره ثابته شي، تاسو مهرباني وکړئ او دا خبره واضحه کړئ چې په لمونځ کولو او قائمو کولو کې څه فرق دی؟

جواب: د لمونځ قائمو نه مراد دا دی چې لمونځ د ټولو شرطونو او ادابو سره ښه په اخلاص او توجه او خشوع او خضوع سره ادا کول^۱، هم دې ته زموږ په ژبه کې لمونځ کول وايي، لمونځ قائمو او لمونځ ادا کولو يو مفهوم دی، دوه نه دي، کله چې د لمونځ ادا کولو يا لمونځ کولو لفظ وويل شي، نو مراد ترې قائمو وي.

د لمانځه له پاره د مصروفيت بڼه باطله ده

سوال: اسلام خوارلس سوه کلن پخوانی دين دی، په هغه زمانه کې د خلکو ضروريات ډیر کم وو مصروفیات يې هم کم وو فارغ وخت به خلکو سره و، پنځه وخته لمونځ ادا کول د هغوی له پاره معمولي خبره وه، خو اوس حالات بالکل مختلف دي ژوند ډیر مصروف شوی دی، که لمونځ يوازې سهار او ماښام وکړل شي، نو په دې باره کې به تاسو څه وایئ؟ ځکه چې د شپې د ویده کیدو نه مخکې او سهار د دفتر تللو نه مخکې یا د نورو کارونو نه مخکې دوه وختونه لږ وزگار وي چې په هغه کې انسان د زړه نه الله پاک يادولی شي.

جواب: پنځه وخته لمونځ فرض دی^۲ او ددې چې کوم وختونه مقرر دي په هغه کې هيڅ

^۱ [قال ابن عباس رضي الله عنهما: يقيمون الصلاة ای يقيمون الصلاة بفروضها. وقال الضحاك عن ابن عباس رضي الله عنهما: اقامة الصلاة اتمام الركوع والسجود والتلاوة والخشوع والاقبال عليها فيها، وقال قتادة: اقامة الصلاة المحافظة على مواقيتها ووضونها وركوعها وسجودها، وقال مقاتل بن حيان: اقامتها المحافظة على مواقيتها واسباغ الطهور فيها وتمام ركوعها وسجودها وتلاوة القرآن فيها والتشهد والصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم فهذا اقامتها. (تفسير ابن كثير ج: ۱ ص: ۱۵۸، طبع مکتبه رشيدية)۔

^۲ [عن عبادة بن الصامت قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: خمس صلوات افترضهن الله تعالى من احسن وضوءهن وصلاحن لوقتهن واتم ركوعهن وخشوعهن كان له على الله عهدان يغفرله، ومن لم يفعل فليس له على الله عهدان شاء غفرله وان شاء عذبه. رواه احمد وابوداود وروى مالك والنسائي نحوه. (مشكوة ص: ۵۸، كتاب الصلاة)

بدلون نه شي کېدلی^{۱۱}، د مصروفیت بانه کول باطله خبره ده، د سوال له انداز نه معلومېږي چې د سائل په نزد د رسول الله ﷺ شریعت یوازې د هغه د زمانې د خلکو له پاره و، د وروسته خلکو له پاره نه دی، دا خیال کفر ته نژدې دی، نن سبا وخت کې خلک په تفریح باندې دوستانو سره په گپ شپ باندې او په ډوډۍ وغیره باندې گېنتې خرچ کوي هغه وخت هغوی ته خپل مصروفیت یاد نه وي اخر د مصروفیت ټوله نزله په لمونځ باندې ولې راغورځول کېږي؟ او په وخت کې کم وخت ورکول یوازې د لمانځه له پاره ولې دي؟

ایا لومړۍ د اخلاقو سمول پکار دي بیا لمونځ؟

سوال: نن سبا د خلکو خیال دادی چې لومړۍ دې اخلاق درست شي، بیا لمونځ کول پکار دي؟
جواب: دا خیال درست نه دی، بلکې خپله د اخلاقو د صحت له پاره لمونځ کول ضروري دي او دا د شیطان جال دی چې هغه د عبادت نه د منع کولو له پاره داسې گډې وډې خبرې ښيي مثلاً: دا وایي چې تر څو اخلاق نه وي صحیح شوي د لمونځ څه فائده؟ او شیطان ته پوره یقین دی چې دا سړی به تر مرگه پوري خپل اخلاق صحیح نه کړي، د لمونځ نه به د همیشه له پاره محروم وي، حال دا چې ښه خبره داده چې سړی دې د لمانځه پابندي هم کوي او ورسره دې د اخلاقو د اصلاح کوشش هم کوي د لمونځ پریښودلو سره د اخلاقو اصلاح څنگه کیدای شي؟

د تعلیم له پاره د مازدیگر لمونځ پریښودل صحیح نه دي

سوال: زه پنځه وخته لمونځ کوم اوس په کالج کې داخله اخستونکۍ یم د کالج وخت داسې دی چې زه د مازدیگر لمونځ نه شم کولی، ایا زه همیشه د ماښام د لمانځه سره د مازدیگر لمونځ ادا کړم؟ ایا ماته به هغومره ثواب راکول کېږي؟

جواب: په حدیث کې دي له چا نه چې د مازدیگر لمونځ قضاء شو، گویا دهغه اهل و عیال او کور لوت کړل شو او د کور ټول خلک یې هلاک شول^{۱۲}، په دې وجه د لمونځ قضاء کول خو صحیح نه دي، اوس یا خو په کالج کې د لمانځه په خپل وخت باندې د کولو اهتمام کوئ یا لعنت وکړئ په داسې تعلیم او داسې کالج باندې چې په هغه سره لمونځ برباد شي.

د مطلب د پوره کیدو نه وروسته لمونځ روژه پریښودل ډیره غلطه خبره ده

سوال: جناب په ډیرو دوستانو کې دا خبره د بحث لاندې راځي چې زموږ څه دوستان چې

^۱ [ان الصلوة كانت على المؤمنين كتباً موقوتاً، (البقرة: ۱۰۳).]

^۲ [الذي تفوته صلاة العصر كانما وتر اهله وماله] (زاد ابن خزيمة في صحيحه قال مالك: تفسيره ذهاب الوقت والنسائي: من الصلاة صلاة من فاتته فكانما وتر اهله وماله يعني العصر). (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱ ص: ۱۳۴).]

کله په څه مصيبت کې اخته شي. نو فوراً الله پاک ياد کړي او کله چې د هغوی مطلب پوره شي. نو بيا لمونځ پريږدي.

زه او زما ډير دوستان وايي چې انسان دې لمونځ روژه ادا کوي، خو د فرضو په درجه کې، نه دا چې مصيبت راشي او يا يو کار کې گير شو، نو لمونځونه شروع او کله چې کار وشي، نو بيا الله هير شي. زه او زما دوستان هم څه داسې دي کوم چې لمونځونه نه کوي. خلک موږ ته وايي چې تاسو لمونځ کوئ فلانی کار به مو وشي يا مثلاً، يو دوو دوستانو ويزه نه ورکول کيږي د سعودي عرب او نور خلک هغوی ته وايي چې لمونځ کوي او الله ته دعا کوئ ستاسو ويزه به راشي، خو زه او زما دوست وايي چې يوازې د ويزي له پاره لمونځ کول يعنې د لالچ له پاره د الله پاک دربار کې حاضریدل او کله چې کار وشي، نو لمونځ پريښودل صحيح نه دي ايا همداسې ده؟

جواب: د دنيوي غرض له پاره لمونځ ادا کول او روژه نيول او د کار د کېدلو نه وروسته بيا پريښودل ډيره غلطه خبره ده او ددې نه غلطه خبره ده چې سپی د خپل حاجت او ضرورت په وخت کې هم الله پاک ته رجوع ونکړي، لمونځ، روژه او نور عبادتونه يوازې د الله پاک حق گڼلو سره کول پکار دي، که تنگسيا وي که فراخي وي په هر حال کې کول پکار دي، يوازې د دنيوي فائدو له پاره نه دي ساتل پکار، بلکې د آخرت ښه کېدو او د الله د رضا کېدو له پاره کول پکار دي، الغرض ستاسو او ستاسو دوستانو دا نظريه خو صحيح ده چې يوازې د دنيوي مشکل د حل کولو له پاره لمونځ روژه ادا کول او د مشکل د حل کېدو نه وروسته پريښودل غلط دي، خو دا صحيح نه ده چې په مشکل وخت کې دې هم الله پاک ته رجوع ونکړای شي.

ايا څه داسې معيار شته چې په هغه سره د لمانځه د قبلېدو علم وشي؟

سوال: ايا څه داسې معيار شته چې په هغه سره عوامو ته معلومه شي چې زموږ لمونځ مقبول دی او زموږ رب زموږ نه راضي دی؟

جواب: لمونځ د پوره شرطونو او مطلوبه خشوع او خضوع سره ادا کولو نه وروسته د الله پاک د رحمت نه اميد کيږي چې الله پاک به يې قبول کړي.

لمونځ قائمول د اسلامي حکومت لومړۍ ذمه واري ده

سوال: ايا د اسلامي نظام نفاذ د لمانځه د قائمولو نه پرته ناممکن نه دی؟

جواب: د لمانځه نه پرته د اسلامي نظام تصور هم نه شي کيدای.

سوال: ايا چې کوم حکومت خپل ځان ته اسلامي وايي د هغوی لومړی فرض د لمانځه حکم کول او په دې باندې د سزا د قانون د نافذول نه دي؟

جواب: لومړی فرض هم دا دی.

سوال: که حکومت داسې نه کوي، نو سبا به په قیامت کې ددې ټولو لمونځ پریښودنکو بوج د چا په سروی؟

جواب: بوج خو به د لمونځ پریښودونکو په سروی، خو د لمانځه د قیام له پاره د نظام نه قائمولو سزا به حکومت ته ورکول کیږي، که الله پاک یې په خپل کرم باندې معاف کړي، نو د هغه کرم دی.

د لمانځه په وخت کې په کاروبار کې مشغولېدل حرام دي

سوال: یو سړی دکان کوي یا هرڅه کاروبار چې کوي کله چې اذان کیږي، نو لمونځ نه کوي یا یې د جماعت سره نه کوي، نو دهغه د لمونځ په وخت کې کاروبار کول څنگه دي؟ او د لمانځه په وخت کې چې کومه گټه راځي هغه حلاله ده که حرامه؟

جواب: گټه خو حرامه نه ده، خو په کاروبار کې داسې مشغولېدل چې لمونځ قضاء شي یا د جماعت اهتمام نه کول حرام دي.

ایا ډیره خړیلی لمونځ کونکی د بل کس لمونځ صحیح کولای شي؟

سوال: ایا لمونځ کونکی د خپل لمونځ کونکي ورور په لمانځه کې غلطې صحیح کولای شي، اگرچې دی ډیره خړیلی وي؟

جواب: د لمانځه نه بهر چې په لمانځه ولاړ نه وي، ورته لمونځ ښودلی شي او د غلطې اصلاح یې هم کولای شي او د ډیره خړیلو گناه به په خپل ځای وي.

ایا په اولنیو امتونو هم لمونځ فرض و؟

سوال: په امت محمدیه باندې لمونځ فرض شو، خود حضور اقدس نه مخکې پیغمبرانو خپلو امتونو ته د الله تعالی د وحدانیت او د الله تعالی د عبادت تلقین کړی و او چا چې د هغوی خبره ومنله، نو هغوی به د الله تعالی عبادت څنگه کاوو؟ یعنې موږ چې کوم لمونځ کوو دا لمونځ به هغوی هم کاوو؟ یا هغوی به څه لوستل؟ څنگه عبادت به یې کاوو؟

جواب: تفصیل خويې معلوم نه دی، خو دومره معلومه ده چې لمونځ په هغوی باندې هم فرض و، په وختونو او د لمانځه په طریقه کې اختلاف کیدای شي. [۱]

[۱] ولم نخل عنها شریعة مرسل ای عن اصل الصلاة، قيل الصبح صلاة آدم، والظهر لداود، والعصر لسليمان، والمغرب ليعقوب، والعشاء ليونس عليهم السلام، وجمعت في هذه الامة وقيل غير ذلك. (شامي ج: ۱ ص: ۳۵۱، كتاب الصلاة).

د ترغيب په نيت سره خپل لمونځ نورو خلکو ته اورول

سوال: زه الحمد لله پنځه وخت لمونځ پابندي سره کوم، زه خپلو دوستانو ته د خپل لمونځ يوازې په دې نيت وایم چې کيدای شي دا خلک هم زما د لمونځ په ليدلو کتلو سره لمونځ شروع کړي، ايا دې نيت سره گناه خو نشته؟

جواب: نه بلکې د ثواب کار دی. [۱]

خلوینست ورځې داول تکبیر نیونکی کچېرته یوه ورځ

په کور کې جماعت وکړي نوایا ورځې به پوره شي؟

سوال: خلوینست ورځې تکبیر اولی باندې چې کوم فضیلت دی، اوس که دې دوران کې د یو سړي نه جماعت لار شي او کورته راشي خپلو زامنو سره جماعت سره لمونځ ادا کړي یا جومات کې دوه درې ملگري د جومات په یو گوټ کې جماعت سره لمونځ وکړي یا په سر لمونځ کې د رکوع نه لږ وړاندې امام سره شریک شي، نو ایا ده ته د تکبیر اولی والا د خلوینست ورځو فضیلت حاصل شو؟

جواب: کیدای شي چې الله تعالی ورته پوره اجر ورکړي، خود خلوینست ورځو د تکبیر اولی د ثواب د سر نه نیت کول پکار دي.

که په لمانځه کې خشوع نه وي نوایا د لمونځ

کولو فائده شته؟ د خشوع پیدا کولو طریقه

سوال: نن سبا داسې خلک پیدا شوې دي، وایي چې اصل مقصد خو په زړه کې د الله تعالی نوم نقش کول دي، که په زړه کې د الله تعالی نوم نقش نه وي، نو د لمانځه، روژې او د زکات هیڅ شي فائده نشته، له دې وجې نه ځینې خلک وایي چې د خشوع خضوع نه پرته لمونځ کول بې کاره دي او ډیر خلک له دې وجې نه پریشان دي چې د خشوع والا لمونځ خو موږ ته نصیب نه دی، نو لمونځ ولې وکړو؟

جواب: په لمانځه کې د خشوع خضوع اهتمام خامخا کول پکار دي، اکابر حضرات فرمایي چې ددې اسانه طریقه داده چې د لمونځ شروع کولو نه مخکې دا سوچ وکړل شي چې زه الله

[۱] عن ابی هريرة قال: قلت: يا رسول الله صلى الله عليه وسلم: اينان في بيتي في مصلاي اذ دخل على رجل فاعجبني الحال التي راني عليها، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: رحك الله يا ابا هريرة! لك اجر اجر السراة واجر العلانية. رواه الترمذي. (مشکوٰۃ ص: ۵۴، باب الرياء والسمعة، الفصل الثاني).

تعالی ته درېږم، څنگه چې به په قيامت کې د الله تعالى په وړاندې زما وړاندې کېدل وي. بيا چې په لمانځه کې کوم الفاظ لولي، نو هغه دې سوچ سوچ سره لولي، که کله خيال غلط شي، نو بيا دې متوجه شي، ددې مطابق دې عمل وکړي. نو انشاء الله د لمانځه ثواب به ورکول کېږي، او په ورو ورو به ورته د خشوع خضوع حقيقت هم پيداشي.

۲: په زړه کې د الله تعالى نقش قائلول هم د نبی عليه السلام د طريقې مطابق لمونځ، روژې او نورو عبادتونو سره حاصليدای شي. د لمونځ او روژې وغيره نه پرته په زړه کې نقش څنگه قائمېدای شي؟ نو کوم شی چې د الله تعالى د نوم د نقش کولو ذريعه ده، هغه ته بېکاره ويل ډيره لويه غلطی ده.

۳: په لمانځه کې د خشوع وخضوع حاصلولو طريقه خو ما پورته ليکلې ده، لمونځ دې په جمعي پابندي سره وکړل شي او ممکن خد پورې دې د خشوع خضوع اهتمام هم وکړل شي، خو لمونځ خامخا کول پکار دي، که خشوع وخضوع حاصل وي او که نه، د بزرگانو وينا ده چې د لمانځه پابندي کوئ، ناول به عادت جوړشي، بيا به عبادت جوړشي، نو د خشوع حاصلولو طريقه هم لمونځ کول دي.

د ډاکټر مريض په خطرناک حالت کې پريښودل او لمانځه ته تلل

سوال: څه خلک وايي چې په هسپتال کې کار کوونکي ډاکټرانو ته يا ستياف والو لپاره د ډيوټي دوران کې د لمونځ ادا کول ضروري نه دي، ځکه چې ځينې وخت کې د مريض ژوند په خطر کې وي او انسانيت بچ کول د لمانځه نه غوره دي، دې سره سره دا خلک دا هم وايي چې که د ډيوټي دوران کې يو سړی لمانځه ته لاړ شي او دې دوران کې مريض وفات شي، نو ددې ذمه داړي به په چا باندې وي؟

جواب: د کوم ډاکټر يا نورې عملي ډيوټي چې د لمانځه په وخت کې وي، نو د هغوی د لمانځه لپاره ددې په بدل کې څه بل انتظام پکار دی، مريض په نازک حالت کې پريښودل او لمانځه ته تلل خو رښتيا صحيح نه دي، خو دداسې صورت حال لپاره بل څه انتظام کول هم فرض دي. [۱]

مريض ته لمونځ ولې معاف نه دی، حالانکې سرکاري ډيوټي

نه ريتائډ (متقاعد) کس ته پنشن ورکول کيږي؟

سوال: د جديد ذهن مطابق ديوشک جواب ورکول ضروري دي، مثلاً: يو کس ووايي چې د حکومت يو سرکاري ملازم معذور شي، نو د سرکار له طرفه ورته معاوضه ورکول کيږي او

[۱] القابلة لو اشتغلت بالصلاة تخاف موت الولد جازها ان تؤخر الصلاة عن وقتها وتؤخر بسبب اللص ونحوه، كذا في الخلاصة. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۱، كتاب الصلاة، طبع رشيدیه).

چې ريتياره (متقاعد) شي، نو پنشن ورکول کيږي. دا د الله تعالى قانون عجيبه دی چې مريض ته لمونځ معاف نه دی او معذور ته د فديه ورکولو حکم هم ورکول کيږي؟

جواب: د الله تعالى قانون صحيح دی، پوښتنه کوونکي ته د معذور په مطلب باندې پوهېدلو کې غلطې شوې ده، دلمانځه په باره کې قانون دادی چې کوم کس درېدلی نه شي. نو هغه دې لمونځ په ناسته باندې وکړي او چې کوم کس يې په ناسته باندې هم نه شي کولای، نو هغه دې د سر په اشاره سره لمونځ وکړي او چې اشاره هم نه شي کولای، نو دا کس معذور دی [۱] او که په دې معذوريت کې مړ شو، نو ده ته به نيمه تنخواه نه ورکول کيږي. بلکې پوره تنخواه به ورته ورکول کيږي.

او دروژې په باره کې قانون دادی چې کوم کس په روژه نيولو باندې قدرت لري، نو هغه به روژه نيسي او څوک چې په روژه نيولو باندې قادر نه وي، نو د روژې بدل (فديه) به ادا کړي [۲] او چې کوم کس په دې باندې هم قدرت نه لري، نو هغه معذور دی، دده مواخذه به نه کيږي بلکې پوره پوره ثواب به ورکول کيږي [۳].

د پوښتنه کوونکي غلطې داده چې هغه مطلق مريض معذور گڼلی دی، حالانکې مطلق مريض د هيڅ يو حکومت په قانون کې هم معذور نه وي، معذور هغه دی چې د ټولو اسانتياوو باوجود هم په کار کولو باندې قدرت نه لري او د الله تعالى په قانون کې معذور سړي ته نيم پنشن نه ورکول کيږي، بلکې د معذورتيا د ورځو هم ورته پوره پوره اجر و ثواب ورکول کيږي [۴].

د تهجد لمونځ لپاره الارم گړی لکول

سوال: که د يو سړي خوب سخت (ژور) وي، نو هغه د تهجد لمونځ ته د بيداريدو لپاره الارم گړی وغيره لگولی شي او که نه؟

جواب: بالکل يې لگولی شي، بلکې لگول يې ضروري دي.

^۱ [وان عجز المريض عن القيام..... يصلى قاعداً يركع ويسجد..... فان لم يستطع الركوع والسجود..... اومى برأسه..... فان لم يستطع الائماء برأسه لاقاعداً ولا مستقيماً ولا مضطجعاً اخرت الصلاة... الخ. (حلی کبير ص: ۲۶۱، الثاني القيام، طبع سهيل اكيدي لاهور).

^۲ [والشيخ الفاني الذي لا يقدر على الصيام يفطروا بطعم لكل يوم مسكيناً كما يطعم في الكفارات. (هداية ج: ۱ ص: ۲۲۲، باب ما يوجب القضاء والكفارة).

^۳ [لوندرو صوم الابدلضعف عن الصوم لاشتغاله بالمعيشة ان يفطروا بطعم لانه استيقن ان لا يقدر على قضاءه فان لم يقدر على الاطعام لعسرتة يستغفر الله ويستقبله. (فتح القدیر ج: ۲ ص: ۸۳، فصل ومن كان مريضاً رمضان).

^۴ [عقبه بن عامر الجهني رضى الله عنه يحدث عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ليس من عمل يوم الا وهو يختم فاذا مرض المؤمن قالت الملائكة: يا ربنا! عبدك فلان قد حبسته، فيقول الرب تعالى: احتمواله على مثل عمله حتى يبدأ او يموت. (مستدرک حاکم ج: ۴ ص: ۳۰۹، کتاب الرقاق).

د ډيوې مياشتې لمونځونه په درې ورځو کې ادا کول

سوال: که زه د يو مياشت لمونځونه په دريو ورځو کې پوره کړم او باقي ورځو کې دنيا ته لگيا شم نو ايا دا صحيح ده؟

جواب: چې د لمانځه وخت وي، نو لمونځ به فرض شي [۱] د وخت نه مخکې لمونځ څنگه صحيح کېدای شي؟ يا ډيوې مياشت لمونځونه په دريو ورځو کې څنگه ادا کېدای شي؟ [۲]

د سرکاري ډيوټي دوران کې لمونځ کول څنگه دي؟

سوال: يو سرکاري ملازم دی او هغه د ډيوټي دوران کې لمونځ وکړي، نو دده په لمانځه کې خوبه فرق نه راځي؟ يعنې دده لمونځ کيږي او که نه؟ ځکه چې دی د حکومت په نگراني کې دی او داسې ددې وخت مزدوري اخلي؟

جواب: په کومه اداره کې چې دی ملازمت کوي، هغه خلکو ته په خپله پکار دي چې ملازمانو ته د لمانځه لپاره وخت ورکړي، په ملازمت سره لمونځ نه ساقطېږي، که د ادارې له طرفه د لمانځه لپاره وخت نه ورکول کيږي، نو بيا هم د ملازمت په وختونو کې لمونځ کول ضروري دي [۳] البته که د ادارې له طرفه د لمانځه لپاره وخت ورکول کيږي، په هغه کې ملازم سستي وکړي او لمونځ ونکړي او د کار په وخت کې لمونځ وکړي، نو دا کار صحيح نه دی، په دې صورت کې لمونځ خو به وشي خو دا طرز د کار کولو صحيح نه دی.

په نابالغ باندې د لمونځ نه فرض کېدو باوجود د سختي حکم ولې دی؟

سوال: په قرآن پاک کې حکم دی چې په هر "بالغ" سړي او ښځې باندې پنځه وخت لمونځ فرض شوی دی، خو په مبارکو حديثونو کې ماشومانو ته د اوو کلنۍ نه د لمانځه د تاکيد او د لس دولس کلنۍ په عمر کې د لمونځ نه ادا کولو په صورت کې سزا هم ښودل شوې ده، زما سوال دا دی چې هرکله پرې لمونځ فرض شوی نه دی، نو بيا سختي او د سزا ورکول څنگه کېدای شي؟

جواب: ستاسو وينا صحيح ده چې په نابالغ کس باندې لمونځ فرض نه دی، خو دا خيال کول ستاسو غلط دي چې کوم شی فرض نه وي، نو په هغه باندې دې سختی نه کيږي، موږ او پلار ماشومان په داسې ډيرو کارونو باندې وهي چې هغه فرض او واجب نه وي، بيا په نابالغ

[۱] ان الصلوة كانت على المؤمنين كتباً موقوتاً، (النساء: ۱۰۳).

[۲] لان الوقت كما هو سبب لوجوب الصلاة فهو شرط لادائها..... حتى لا يجوز اداء الفرض قبل وقته... الخ. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۲۱، فصل في شرائط الاركان، طبع ايج ايم سعيد).

[۳] عن النواس بن سميان قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق. رواه في شرح السنة. (مشکوٰۃ ص: ۳۲۱، کتاب الامارة والقضاء، طبع قديمي).

باندې لمونځ فرض خو نه دی، خو دعادت جوړولو لپاره د دوی په مور پلار باندې دا فرض دی چې دوی ته لمونځ وښيي او د اندازې مطابق پرې سختي وکړي، له دې وجې نه د مور او پلار په ذمه د خپلو فرضو پوره کول لازم دي، وجه دا ده چې که بلوغ پورې دی دلمانځه او نورو عبادتونو سره عادت نه شي، نو د بلوغ نه وروسته به هم د لمانځه پابندي نه کوي، له دې وجې نه حکم شوی دی چې د بلوغ نه مخکې مخکې یې د لمانځه عادتې کړئ [۱]

د اوو کلونو یا لسو کالو په عمر کې که

لمونځ لار شي نو ایا قضا پرې وکړل شي؟

سوال: زه وایم چې د اوو کلونو په عمر کې لمونځ فرض کیږي او که د لسو کلونو په عمر کې ماشوم لمونځ ونکړي، نو دده وهل پکار دي او زما د خاوند وینا ده چې: لمونځ بالغ کېدو سره فرض کیږي، داوو کلونو حکم ددې لپاره دی چې ماشوم یا ماشومه لمونځ زده کړي او ورو ورو یې عادت جوړ شي. په داسې صورت کې که دچانه لمونځ پاتې شي، نو ددې قضا نشته او که د خوب یا د ستړیا له وجې نه لمونځ پاتې شي، نو گناه پرې نشته، دلمونځ قضا د بالغ کېدو نه وروسته فرص کیدو باندې ده، ایا زما د خاوند خیال صحیح دی؟

جواب: ستاسو د خاوند خیال صحیح دی چې لمونځ په بالغ کیدو سره فرض کیږي، په نابالغ باندې لمونځ فرض نه دی، خو په حدیث شریف کې حکم دی: کله مو چې ماشومان د لسو کلونو شي، نو په لمونځ نه کولو باندې یې ووهئ (او دا وهل د لاس په ذریعې سره پکار دي، په لرگۍ سره نه دي پکار او د دریو ډبرو نه زیات وهل هم پکار نه دي)، له دې وجې نه که دعادت کولو لپاره پرې قضا وکړل شي، نو دا صحیح ده [۲]

که د لمانځه په قبولیت کې د چاشک وي نو څه وکړي؟

سوال: که یو سړی پوخ لمونځ کونکی دی او دا گمان یې وي چې زما فلاني فلاني لمونځو قبول شوي نه دي، نو دی به څه کوي؟ او په کومو کومو لمونځونو کې چې ورته شک وي، نو د هغو لمونځو قضا به کوي او که نه؟

^۱ [هی فرض عین علی کل مکلف.... وان وجب ضرب ابن عشر علیها بیدلای بخشه لحدیث مروا اولادکم بالصلاة وهم ابنا سبع واضربوهم علیها وهم ابنا عشر. (الدر المختار مع الردج: ۱ ص: ۳۵۲، کتاب الصلاة).

^۲ [هی فرض عین علی کل مکلف.... وان وجب ضرب ابن عشر علیها بیدلای بخشه لحدیث مروا اولادکم بالصلاة و هم ابنا سبع واضربوهم علیها وهم ابنا عشر، (قوله بید) ای ولا یجاوز الثلاث. (رد المختار علی الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۵۲).

جواب: که د لمانځه فرض یا واجب ترینه پاتې شوي وي، نوقضاء دې راوړي [۱]، که نه نشته [۲].

ایا د خویندو ورونو له پاره د روزي کتونکي په ذمه لمونځ نشته؟

سوال: یو کس وویل چې که د خویندو ورونو لپاره روزي گټلو لپاره څوک لاړ شي، نو لمونځ فرض نه دی؟

جواب: دا خبره بالکل غلطه ده. لمونځ خو خاص د جهاد په حالت کې هم معاف نه دی او شریعت ددې طریقه دا بنودلې ده چې یو جماعت دې لمونځ وکړي او بیادې دویم جماعت وکړي، دې له پاره چې په جهاد کې نقصان هم ونه شي او د لمانځه فریضه هم ساقط نه شي، چې هرکله د جهاد لپاره لمونځ معاف نه دی. نو د یو کس لپاره د روزي گټلو لپاره به څنگه لمونځ معاف شي؟ [۳]

❖ د لمانځه وختونه ❖

د وخت نه مخکې لمونځ کول صحیح نه دي

سوال: څنگه چې د وخت تېریدو نه وروسته قضاء لمونځ کیږي همدغه شان د وخت نه مخکې لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: د لمونځ د صحت له پاره یو شرط دا دی چې دهغه لمونځ وخت داخل شوی وي، بیا چې کوم لمونځ په وخت کې دننه وکړل شي هغه خو ادا شو او کوم چې د وخت د وتلو نه وروسته وکړل شو هغه قضاء شو او کوم چې د وخت نه مخکې وکړل شو هغه نه اداء شو او نه قضاء بلکې د سره لمونځ نه دی شوی. [۴]

^۱ [من لرائضها التي لاتصح بدونها... الخ صفة كاشفة اذ لا شيء من الفروض ماتصح الصلاة بدونها بلاعذر. (شامي ج: ۱ ص: ۴۴۲)] ولها واجبات لاتفسد بتركها وتعاد وجوباً للعمد والسهو ان لم يسجد له وان لم يعدها يكون لاسقاً. (الدر المختار ج: ۱ ص: ۴۵۶، باب صفة الصلاة).

^۲ [لان الفرض لا يتكرر. (رد المحتار على الدر المختار ج: ۲ ص: ۶۴، مطلب في تعريف الاعادة).

^۳ [واذا اشتد الخوف جعل الامام الناس طائفتين طائفة الى وجه العدو وطائفة خلفه كذا في القدوري. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۵۴، الباب العشرون في صلاة الخوف، كتاب الصلاة).

^۴ [ومنها الوقت لان الوقت كما هو مسبب لوجوب الصلاة فهو شرط لادائها.... حتى لا يجوز اداء الفرض قبل وقته... الخ. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۲۱، فصل في شرائط الاركان)۔

د سحر، ماسپښين، مازديگر، ماښام او ماسخوتن وخت څو پورې وي؟

سوال: زه ستاسو نه د لمونځونو د وختونو په باره کې پوښتنه کول غواړم چې د سحر لمونځ لمر راختلو سره قضا کېږي. د ماسپښين لمونځ درې بجو پورې وي. د مازديگر وخت څومره وي؟ ما د مولانا محمد عاشق الهي صاحب بلندشهرې په کتاب "شپږ خبرې" کې لوستي دي چې "د لمر ډوبیدلو نه وروسته تقریباً یو نیم ساعته پورې د ماښام وخت وي، دا چې مشهوره ده چې د لمر ډوبیدو نه وروسته لږ هم تاخیر وشي، نو قضا کېږي. صحیح خبره نه ده." او د ماسخوتن وخت د شپې لس بجو پورې وي، مهرباني وکړئ زموږ غلطې راته په گوته کړئ چې لمونځونه څه وخت قضا کېږي (دگرې ساعت) د وخت مطابق؟

جواب: د سحر وخت د صبح صادق نه تر لمر راختلو پورې دی [۱]. د ماسپښين وخت د لمر د زوال نه تر هغه وخته پورې دی چې د هر شي سایه (سیوری) دهغه شي برابر شي (او د ځینې حضراتو د قول مطابق چې د هغه شي سایه د هغه شي دوچنده شي) [۲] دا وخت بدلیږي رابدلیږي. له دې وجې نه چې په جوماتونو کې د لمونځونو کومې نقشي لگیدلي دي، نو په هغه کې روزانه کتل پکار دي. د مازديگر وخت د ماسپښين د وخت ختمیدو نه تر لمر ډوبیدو پورې دی، خو د مازديگر په لمانځه کې دومره تاخیر کول چې لمر کمزوری او زیر شي، نو دا مکروه دی [۳]، د ماښام وخت یو ساعت او شل دقیقې وي، خو بغیر د څه وجې نه د

^۱ [وقت الفجر من الصبح الصادق... إلى طلوع الشمس... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۱، کتاب الصلاة، الباب الاول في المواقيت). ايضاً: روی في حديث جابر وابي موسى وغيرهما رضى الله عنهم ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى الفجر حين طلع الفجر في اليوم الاول، وصلاح في اليوم الثاني حين كادت الشمس تطلع، ثم قال للسانيل: الوقت فيما بين هذين، وفي حديث عبدالله بن عمرو رضى الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال: وقت الفجر ما لم تطلع الشمس. (شرح مختصر الطحاوى ج: ۱ ص: ۴۹۱، ۴۹۲، کتاب الصلاة).

^۲ [ووقت الظهر من الزوال إلى بلوغ الظل مثليه سوى الفی. کذا في الکافی وهو الصحيح هکذا في محیط السرخسی... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۱، کتاب الصلاة، الباب الاول في المواقيت وما يتصل بها). ايضاً: اذا زالت الشمس فقد دخل وقت الظهر، قال ابوبکر: وذلك لقول الله تعالى: اقم الصلوة للذلوک الشمس. وروی ان الذلوک الزوال، وروی الغروب وهو عليها جميعاً. (شرح مختصر الطحاوى ج: ۱ ص: ۴۹۲، کتاب الصلاة).

^۳ [ووقت العصر من صيرورة الظل مثله غير في الزوال إلى غروب الشمس. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۱، کتاب الصلاة، الباب الاول في المواقيت). ويستحب تاخير العصر في كل زمان ما لم تغیر الشمس... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲). ايضاً: عن ابي هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان للصلاة اولاً وآخر، وان اول وقت الظهر حين تزول الشمس، وان آخر وقتها حين تدخل وقت العصر. (شرح مختصر الطحاوى ج: ۱ ص: ۴۹۸، کتاب الصلاة). وعن ابي هريرة رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم و آخر وقت العصر حين تصفر الشمس (ايضاً: ج: ۱، ص: ۴۹۹، کتاب الصلاة).

ماښام په لمانځه کې تاخير کول مکروه دي^۱ او د ماسخوتن وخت بغير د څه کراهت نه نيمې شپې پورې دی او د نيمې شپې نه ترد صبح صادق پورې بيا مکروه دی^۲، ښځو لپاره هر لمونځ په اول وخت کې کول مستحب دي^۳.

د اذان نه څومره وخت وروسته لمونځ کېدلای شي؟

سوال: د اذان نه څومره وخت وروسته لمونځ کول پکار دي؟ مهرباني کولو سره د ټولو لمونځونو وخت راته په دقيقو او ساعتو کې ووايئ، نو غوره به وي، د مثال په څه مراد دی؟ ددې وضاحت هم وکړئ.

جواب: که مؤذن غلط شوی نه وي او هغه د وخت نه وړاندې اذان نه وي کړی، نو د اذان نه فوراً وروسته هم لمونځ کول صحيح دي، په جوماتونو کې د لمونځونو د وختونو نقشه خوړنده (اوايزانه) وي، هغه دې راواخستل شي او دې وکتل شي، ځکه چې روزانه وخت بدلېږي رابدلېږي، د مثال په مراد دادی چې د هر شي سيوري د هغه برابر شي.

د اذان نه فوراً وروسته په کور کې لمونځ کول

سوال: لمونځ کونکي که ځانته په کور کې لمونځ کول غواړي، نو د اذان کېدو سره د لمانځه وخت کېږي او که نه؟ د اذان نه څومره وقفې نه وروسته لمونځ شروع کړل شي؟ دغه شان خو به هغه لمونځ گزار په جومات کې د لمانځه د ادا کيدو نه مخکې لمونځ وکړي، داسې څه ضروري حکم خو نشته چې د اذان نه څه وقفه وروسته دې لمونځ شروع کړل شي يا چې څنگه اذان ختم شي لمونځ کېږي؟

جواب: په کور کې ځانته لمونځ کول د ښځو نه پرته يوازې د معذورو خلکو له پاره جائز

^۱ [ورقت المغرب منه الى غيوبة الشفق... الخ. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۵۱، کتاب الصلاة). ويستحب تعجيل المغرب في كل زمان كذا في الكافي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۵۲). ايضاً: عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: ان اول وقت المغرب حين تسقط الشمس. (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۵۰۰، کتاب الصلاة). وعن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال..... ووقت المغرب مالم يسقط نور الشفق. (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۵۰۳، کتاب الصلاة).

^۲ [ورقت العشاء والوتر من غروب الشفق الى الصبح كذا في الكافي. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۵۱، الباب الاول في المواقيت). ويكره اداء العشاء بعد نصف الليل، هكذا في البحر الرائق. (عالمگیری ج: ۱، ص: ۵۳). ايضاً: قال ابو جعفر: واذا خرج وقتها، تلاه وقت العشاء الآخرة، لما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه صلاها في اليوم الاول بعد ما غاب الشفق، وآخرونها طلوع الفجر، وذلك لانه قد روى ان النبي صلى الله عليه وسلم انه صلاها بعد نصف الليل، وروى بعد ثلث الليل، وهما صحيحان جميعاً. (شرح مختصر الطحاوي ج: ۱، ص: ۵۱۰، کتاب الصلاة).

^۳ [كان اولی للناس ان یصلین فی اول الوقت لانهن لا یخرجن الى الجماعة. (شامي ج: ۱، ص: ۳۶۷).

دی^{۱۱}، له عذر نه پرته د جومات جمعه پرینسودل کبیره گناه ده^{۱۲} که ددې خبرې اطمینان وي چې اذان د وخت نه مخکې نه دی شوی، نو په کور کې لمونځ کونکي د اذان نه فوراً وروسته لمونځ کولی شي بلکې که وخت شوی وي او هغه ته دا معلومه وي چې وخت داخل دي، نو د اذان نه یې مخکې هم کولی شي. خو چې اذان د وخت د دخول نه څه وخت وروسته و شي^{۱۳}

د سهار لمونځ د سرخي په وخت کې کول

سوال: د سهار لمونځ په اخير وخت کې کله چې ښه رڼا شي چې د مشرق په طرف سرخي په نظر راشي کول او جمعه ورکول جائز دي او که ناجائز؟

جواب: د سهار لمونځ د لمر راختلو نه مخکې له کراهت پرته کول جائز دي، خو د امام ابوحنيفه رحمته الله عليه په نزد د سهار لمونځ په داسې وخت کې کول افضل دي چې د لمر راختلو نه مخکې یو بله جمعه د سنتو مطابق کېدای شي^{۱۴}.

د سهار جمعه لمر راختلو نه نیمه گېنته مخکې مناسب ده

سوال: د سهار جمعه لمر راختلو نه مخکې څومره وخت مخکې کول غوره دي؟ کوم چې د سستو لمونځ گزارو په جمعه کې د شرکت سبب هم شي او په لمانځه کې د نقصان نه وروسته په دویم ځل د لمانځه دراکړځولو وخت هم وي، په تفصیل سره موخبرکړئ اود الله پاک له بندگانو سره احسان وکړئ؟

جواب: د سهار لمونځ د لمر راختلو نه دویمه وخت مخکې کول پکار دي چې د فساد په صورت کې لمونځ په مسنونې طریقې سره په دویم ځل آداء شي، ددې له پاره د لمر راختلو نه مخکې د نیمې یا پو کم یوې گینتې اندازه کيږي^{۱۵}.

^۱ [الجماعة ائمتجب على الرجال العاقلين والاحرار القادرين عليها من غير حرج فلا تجب على النساء والصبيان... الخ. (بدائع ج: ۱ ص: ۱۵۵، فصل في بيان من تجب عليه الجماعة).]

^۲ [قال في شرح المنية: والاحكام تدل على الوجوب من ان تاركها بلا عذر يعزر وترد شهادته، ويأثم الجيران بالسكوت عنه. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۵۲، باب الامامة).]

^۳ [لان الاذان للاعلام بدخول وقت الصلاة والمكتوبات هي المختصة باوقات معينة. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۵۲).]

^۴ [والمستحب للرجل الابتداء في الفجر باسفار، والختم به هو المختار بحيث يرتل اربعين آية ثم يعيده بطهارة لو فسد (در مختار) وفي الشامية تحت قوله (باسفار) والحاصل ان هذا الاسفار ان يمكنه اعادة الطهارة ولومن حدث اكبر كما في النهرو والقهستانى واعادة الصلاة على الحالة الاولى قبل الشمس. (در مختار مع الشامى ج: ۱ ص: ۳۶۶).]

^۵ [او گورئ تيره شوى حاشيه (والمستحب للرجل الابتداء في الفجر باسفار، والختم به وهو المختار... الخ).]

د صبح صادق نه وروسته وتر او نفلونه کول

سوال: ځينې خلک وتر لمونځ له تهجدو سره کوي دا بيان کړئ چې د سهار اذان کېدونکي وي، نو په هغه وخت کې د تهجد لمونځ او وتر کولی شو او که نه؟ سره له دې چې د سهار جماعت د اذان نه نيمه گينته يا څلويښت منته وروسته کيږي؟

جواب: دوتر لمونځ دتهجدپه وخت کې صحيح دی، بلکې چاته چې د تهجدو په وخت کې د وينېدلو پوره يقين وي د هغه له پاره د تهجدو په وخت کې وتر کول ډير غوره دي^{۱۱} دوتر لمونځ د صبح صادق نه مخکې کول ضروري دي د سهار کېدلو نه وروسته دوتر لمونځ قضاء شو او کله يې چې د صبح صادق نه مخکې ونکړي، نو دوتر لمونځ د صبح صادق نه وروسته او د سهار د لمانځه نه مخکې کول ضروري دي، خو د صبح صادق نه وروسته تهجد کول يا بل څه نفل کول جائز نه دي^{۱۲}

د صبح صادق نه د لمر اخلو پوري نفل لمونځ کول منع دي

سوال: د سهار لمانځه دوه رکعته سنت ادا کولو نه وروسته که جعمنې ته وخت لږ زيات پاتې وي، نو څه خلک په جومات کې نفلونه وغيره چې دهغه تعداد مقرر نه دی يوازې د وخت د پوره کولو له پاره کونکي په نظر راځي ايا دا کار صحيح دی چې د سهار د سنتو او فرضو تر مينځه نور څه نفل لمونځونه وکړل شي؟

جواب: د صبح صادق نه وروسته د سهار د سنتونه علاوه نور نفلونه کول ممنوع دي قضاء لمونځ کيږي، خو هغه دې هم دخلکو مخکې نه کوي^{۱۳}

که د ماسخوتن لمونځ پاتې شي نو د سهار د اذان نه وروسته دې وکړل شي

سوال: مخکې به له مانه کله کله د ماسخوتن لمونځ قضا شو، نومابه د سهار د اذان نه وروسته اول د ماسخوتن لمونځ وکړ بيا به مې د سهار لمونځ وکړ، ددې صحيح تعداد راته ياد نه دی اوس چې هر کله ماته معلومه شوه چې د سهار د اذان نه وروسته اول د ماسخوتن قضا لمونځ کول پکار نه دي، بلکې اول د سهار لمونځ ادا کول پکار دي، دناپوهي له وجې نه چې ما

^۱ [ويستحب في الوتر لمن يالف صلاة الليل ان يوترها الى آخر الليل لقوله عليه السلام من طمع ان يقوم آخر الليل فليوتر آخره فان صلاة الليل محصورة. (الجوهر النيرة ج: ۱ ص: ۵۰، كتاب الصلاة، طبع حقانيه، ملتان).]

^۲ [ويكره ان يتنفل بعد طلوع الفجر باكثر من ركعتي الفجر لان النبي صلى الله عليه وسلم لم يزد عليها..... فقدم عن تطوع آخر يبقى جميع الوقت كالمشغول بهما لكن صلاة فرض آخر فوق ركعتي الفجر نجاز ان يصرف الوقت اليه... الخ. (الجوهر النيرة ج: ۱ ص: ۸۴، كتاب الصلاة، باب الاوقات التي تكره فيها الصلاة، طبع حقانيه).]

^۳ [ايضاً].

کوم لمونځونه د ماسخوتن د سهار داځان نه وروسته کړي دي. له هغو سره څه وکړم؟
جواب: خدای مه کړه چې د ماسخوتن لمونځ دې نه وي کړی. نو د سهار د اځان نه وروسته
 اول د ماسخوتن لمونځ وکړئ. له دې نه وروسته د سهار ستاسو اولنی عمل صحیح دی ۱۱

د سهار لمانځه لپاره د پورته کېدلو طریقه

سوال: زه د سهار نه پرته ټول لمونځونه په وخت باندې کوم او هیڅ یو لمونځ نه پریږدم. خو
 زما یوازې یوه کمزوري ده چې زه د سهار لمانځه لپاره نه شم پورته کېدلی. ترڅو چې یوکس
 راوینس کړی نه يم. ما ډیر زیات کوشش وکړ. خو زه په وخت باندې نه شم پورته کېدلی.
 ناوخته راوینسېږم. زما څخه لمونځ قضا شي. خو ماته پرې ډیر خفګان او دردوي. داسې
 طریقه راته وښیئ چې زه په وخت باندې لمونځ وکړم.

جواب: طریقه داده چې:

- ۱: د ماسخوتن نه وروسته فوراً ویده کېږئ.
- ۲: د پورته کېدو له پاره الارم ګړی لګوئ.
- ۳: د یوکس ته ووايئ چې هغه داځان په وخت تاسو وینسوي.
- ۴: چې په کومه ورځ ددې تدبیرونو باوجود هم لمونځ درنه قضا شي، نو هغه ورځ د جرمانې
 په طور څلور رکعتنه نفل د اشراق په وخت کې وکړئ او ناشته مه کوئ.

د سهار د سنتوپه مینځ کې د لمر راختل

سوال: که د سهار په وخت د لمانځه نیت ترلو نه وروسته د لمر راختلو وخت شروع شي او
 موږ ته دا خبره د سلام د ګرځولونه نه وروسته معلومه شي، نو ایا زموږ دا لمونځ به وشي؟ او
 که د سنت لمونځ کولو نه وروسته د لمر راختلو وخت شروع شي او له دې نه وروسته فرض
 لمونځ کوو، نو ایا دا لمونځ به وشي او که نه؟ او د لمر راختلو وخت څومره دی؟

جواب: که د سهار لمانځه دوران کې لمر راوځيږي، نو لمونځ به فاسد شي^{۱۱} د اشراق وخت
 کیدلو په وخت به یې په دویم ځل کوئ، چې کله د لمر زیږوالی ختم شي او لمر صفا او
 روښانه شي، نو د اشراق وخت شي. په لمر خاته کې د لمر لومړۍ غاړه ښکاره کیدلو سره د لمر

^۱ [التربیب بین الفائتة والوقتیة و بین الفوائت مستحق کذا فی الکافی. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۲۱)، کتاب الصلاة].
^۲ [وکذا لا یتصور اداء الفجر مع طلوع الشمس عندنا، حتی لو طلعت الشمس وهوی خلال الصلاة تفسد صلاته
 عندنا. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۲۷)، کتاب الصلاة، فصل فی بیان شرائط الارکان. ایضاً: اول وقت
 الفجر اذا طلعت الفجر الثاني وهوی المعترض فی الانحقیق وآخروفتها ما لم تطلع الشمس. (هدایة ج: ۱ ص: ۸۰). ایضاً:
 ثلاث ساعات لا تجوز فیها المكتوبة ولا صلاة الجنابة ولا سجدة التلاوة: اذا طلعت الشمس حتی ترتفع... الخ
 (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۳، کتاب الصلاة، الباب الاول، الفصل الثالث).]

راختلو وخت شروع کيږي.

د سهار لمونځ د لمر راختلو نه څومره وخت مخکې کېدای شي؟

سوال: په اخباراتو کې د لمر راختلو او ډويډو وخت ليکل شوی وي، مثلاً: که د لمر راختل په ۶:۱۲ باندې وي، نو ايا موږ به لمونځ د ۶:۱۲ پورې کولای شو؟

جواب: د لمر راختلو له وخت نه مخکې مخکې يې ختم کړئ.

ايا په مکروه وختونو کې د لمونځ

کوونکي لمونځ د قبلیدو قابل دی؟

سوال: په مکروه وختونو د لمر راختلو، لمر غورځېدو او د ورځې نيمايي کې اکثر ناپوهه حضرات لمونځ شروع کړي، نو ايا د دوی لمونځ قبلیدای شي؟

جواب: د شريعت د حکم نه خلاف چې کوم کار وکړل شي، نو هغه څنگه قابل قبول کيدای شي. والله اعلم^۱

د لمانځه مکروه وختونه

سوال: د لمر راختلو، د ورځې په نيمايي او لمر ډويډو په وخت کې لمونځ کول مکروه دي، دا مکروه وخت څومره وخت وي؟ يعنې په نقشو کې د ليکل شوي وخت نه وروسته څومره وخت پورې لمونځ کول مکروه دي؟

جواب: د لمر راختلو نه وروسته چې تر څو لمر زيږوي، لمونځ دې نه کوي، تقريباً پنځلس دقيقه وقفه ضروري ده. د لمر ډويډو نه مخکې چې کله لمر زيږ شي، نو مکروه وخت شروع شي او په نقشو کې چې د زوال کوم وخت ليکل شوی وي له دې نه پنځه شپږ دقيقې وړاندې او وروسته لمونځ کول پکار نه دي.^[۲]

د سهار د لمانځه نه مخکې او وروسته څومره وخت مکروه دی؟

سوال: د سهار د لمانځه نه وروسته چې کوم شل منته مکروه وي هغه کوم دي؟ د لمر د لومړۍ رڼا راختلو نه مخکې شل منته يا له دې وخت نه پوره لمر راختلو پورې شل منته؟ د مثال په طور باندې د موسمياتو محکمه وايي چې سبا به شپږ بجې لمر راخيږي، نو مکروه

^۱ [ثلاث ساعات لا تجوز فيها المكتوبة ولا صلاة الجنازة ولا سجدة التلاوة: اذا طلعت الشمس حتى ترتفع، وعند الانتصاف الى ان تزول، وعند احرارها الى ان تغيب. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲، کتاب الصلاة، الفصل الثالث)]

^۲ [ثلاث ساعات لا تجوز فيها المكتوبة... اذا طلعت الشمس حتى ترتفع، وعند الانتصاف الى ان تزول، وعند احرارها الى ان تغيب. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲، کتاب الصلاة، الباب الاول، الفصل الثالث).]

شل منته به کوم وي؟ د شل منته کم شپږو نه واخله تر شپږو بجو پورې يا د شپږو بجو نه تر شل منته د پاسه شپږو پورې؟ مهرباني وکړئ. ددې سوال ځواب د موسمياتو د محکمې د وخت په حوالې سره راکړئ چې د صبح صادق او صبح کاذب په حوالې سره جواب پوره په پوهه کې نه راځي او بيا دا تردد هم وي چې کېدای شي زموږ اندازه غلطه وي ځکه چې د موسمياتو محکمه روزانه د لمر راختلو وخت نښې په دې وجه که تاسو دا جواب راکړئ چې د هغو د ښودل شوي وخت نه شل منته مخکې وخت مکروه وي يا فورا وروسته، نو زما خيال دی چې دا خبره به زموږ په ناقص عقل کې ښه راشي؟

جواب: د سهار لمانځه نه وروسته د لمر راختلو پورې نفل لمونځ کول صحيح نه دي^۱ قضاء لمونځ سجده تلاوت او د جنازي لمونځ جائز دی^۲. د سهار لمونځ نه تر لمر راختلو پورې وخت، خو مکروه نه دی خو په دې وخت کې نفل لمونځ کول مکروه دي، کله چې د لمر سترګه رانښکاره شي د هغه وخت نه واخله د لمر تر زېږوالي پورې (تقريباً شل يا پنځلس منته مکروه دي) په دې کې فرض، نفل، سجده تلاوت او د جنازي لمونځ ټول منعه دي او د قرآن کریم تلاوت، ذکر او تسبیح درود شریف په دې وخت کې جائز دي، ستاسو د سوال مطابق که د موسمياتو محکمه دا اعلان کوي چې نن به شپږ بجې لمر راڅیږي، نو د شپږو بجو نه تر شل منته او شپږو بجو پورې به ټول وخت مکروه وي.

د اشراق د لمانځه وخت کله وي؟

سوال: زموږ په جومات کې اکثر د اشراق په لمانځه باندې جګړه وي څه حضرات د لمر راختلو نه پنځه منته وروسته لمونځ کوي او څه اعتراض کوي د هغوی وينا ده چې پوره لمر پنځلس منته وروسته راڅیږي په دې وجه پوره پنځلس منته وروسته د لمانځه وخت وي تاسو دا بيان کړئ چې د اشراق د لمانځه وخت د لمر راختلو نه څومره وخت وروسته شروع کېږي او ترڅو پورې وي؟

جواب: د لمر راختلو نه وروسته ترڅو چې لمر زېږوي، لمونځ مکروه دی او د لمر زېږ والی په مختلفو موسمونو کې زیات او کم کېدای شي، په عامو موسمونو کې په پنځلس شل

^۱ [اتفق العلماء علی ان ثلاثة من الاوقات منهي عن الصلاة فيها وهي وقت طلوع الشمس ووقت غروبها، ومن لدن تصلي صلاة الصبح حتى تطلع الشمس] (بدایة المجتهد ج ۱ ص ۷۳، الفصل الثاني من الباب الاول، طبع مکتبه علمیه لاهور)

^۲ [تسعة اوقات يكره فيها النوافل ومأى معناها لا الفرائض هكذا في النهاية والكفاية فيجوز فيها قضاء آلفاتة وصلاة الجنازة وسجدة التلاوة كذا في فتاوى قاضيخان..... منها ما بعد صلاة الفجر قبل طلوع الشمس هكذا في النهاية والكفاية. (عالمگیری ج ۱ ص ۵۲، ۵۳، كتاب الصلاة، الفصل الثالث في بيان الاوقات التي لايجوز فيها الصلاة)۔

منته کې ختم شي. په دې وجه دومره وقفه ضروري ده. کوم خلک چې پنځه منته وروسته لمونځ شروع کوي هغوی غلط کار کوي. خو په ځینې موسمونو کې لس منته وروسته زیر والی ختم شي، په اصل کې اعتبار د زیر والي ختمېدو ته دی.^{۱۱}

په رمضان المبارک کې د سهار لمونځ

سوال: په حیدرآباد کې پېشمېنې تقریباً څلور بجې ختمیږي. دلته په یو جومات کې تقریباً څلور نیمې بجې لمونځ کیږي. خو د څه خلکو اعتراض دی چې په دې وخت کې تیاره وي له دې وجې نه په دې وخت کې لمونځ کول جائز نه دي. خو د دې جومات والا وايي چې لمونځ په صحیح حالت کې کول پکار دي او لمونځ د لرې رڼا لگېدو پورې یا خو څه خلک ویده شوي وي یا په پرکالي کې وي له دې وجې زر لمونځ کول صحیح دي.

جواب: په صبح صادق باندې د پېشمېنې وخت ختمیږي او د سهار لمانځه وخت شروع شي.^{۱۲} په رمضان المبارک کې د لمونځ گزارو درعايت له پاره د سهار لمونځ عموماً ژر کیږي.^{۱۳} په هر حال د صبح صادق نه وروسته د سهار لمونځ صحیح دی، د رڼا خورېدل د لمانځه له پاره شرط نه دي.

د نصف النهار (ورځې نیمایي) اود زوال وخت

سوال: د ورځې نیمایي اود زوال وخت څومره وي؟

جواب: د ورځې نیمایي هغه وخت ته ویل کیږي چې کوم وخت لمربالکل په سر ولاړ وي او

^۱ [وکره تحریماً مع شروق قوله مع شروق ومادامت العين لا تحارفها، فهي في حكم الشروق، كما تقدم في الغروب ان الاصح كما في البحر اقول: ينبغي تصحيح ما نقلوه عن الاصل للامام محمد بن انه ما لم ترتفع الشمس قدر رمح فهي في حكم الطلوع، لان اصحاب المتون مشوا عليه في صلاة العيد حيث جعلوا اول وقتها من الارتفاع، ولذا اجزم به هنا في الفيض ونور الايضاح. (رد المختار، كتاب الصلاة ج: ۱ ص: ۳۷۱، طبع ايج ايم سعيد). وذكر في الاصل ما لم ترتفع الشمس قدر رمح فهي في حكم الطلوع واختار الفضلي ان الانسان مادام يقدر على النظر الى قرص الشمس في الطلوع فلا تحل الصلاة فاذا عجز عن النظر حلت وهو مناسب لتفسير التغير المصطلح كما قدمناه. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۶۳).]

^۲ [وقت لفجر من الصبح الصادق الى طلوع الشمس لحديث. امامه اتاني جبريل عند البيت..... ثم صلى الفجر حين بزق الفجر وحرم الطعام على الصائم... الخ. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۵۷، كتاب الصلاة).]

^۳ [فلو اجتمع الناس اليوم ايضاً في التغليس لقنابه ايضاً، كما في المبسوط السرخسي في باب التيمم انه يستحب التغليس في الفجر والتعجيل في الظهر اذا اجتمع الناس، قال رحمه الله تعالى بعد اسطر.... ولعل هذا التغليس في رمضان خاصة وهكذا ينبغي عندنا اذا اجتمع الناس وعليه العمل في دار العلوم ديوبند من عهد الاكابر. (فيض الباري على صحيح البخاري، كتاب الصلاة، باب وقت الفجر ج: ۲ ص: ۱۳۵، ۱۳۶، طبع خضر راه بك ديوبند هند).]

کله چې لمرد مغرب په طرف روان شي، نو دورځې نيمايي ختم شو. دې ته زوال وايي [۱]. له دې وجې نه د زوال نه څو دقيقې يعنې او واته دقيقې وړاندې لمونځ نه شي کولای. والله اعلم

د نصف النهار نه څه مراد دي؟

سوال: د لمانځه په مکروه وختونو کې يو وخت د استواء هم دی، په دې وخت کې د لمانځه نه منع راغلې ده علماء کرام ددې وخت متعلق فرمايي چې د زوال کوم وخت چې په نقشو کې ورکړل شوی دی له دې نه پنځه منته مخکې او پنځه منته روسته لمونځ منع دی. خو شرعي دائمي جنترې (مرتبې قاري شريف احمد صاحب مدظلله العالی) کې چې ددې حديث په تشرېح کې کوم وخت مقرر شوی دی هغه تقريباً څلويښت منته دی. ددې په وضاحت کې قاري صاحب فرمايي چې د لمر راختلو نه تر لمر غورځېدلو پورې چې څومره وخت دی دهغه برابر دوه برخې کړئ دلومړۍ برخې په ختم باندې شروع د نصف النهار شرعي ده. همدغه شان د لمر راختلو نه تر لمر غورځېدلو پورې چې څومره وخت دی دهغه برابر دوه برخې کړئ د لومړۍ برخې په ختمېدو باندې ابتداً د نصف النهار عرفي يا حقيقي ده او په دې باندې دلمر وخت ختمېدو سره د ماسپښين وخت شروع کېږي په دې خپل تحقيق باندې د دارالعلوم ديو بند فتوا چې دهغه اصل د قاري صاحب سره موجود دی، هم په تاييد کې پيش کړل شوې ده. چې دهغه خلاصه په لاندې ډول ليکل شوې ده:

له دې عبارت نه معلومه شوه چې د ضحې کبرۍ او لمر د زوال په مينځ کې د لږو درجو فاصله ده، دواړه يعنې (ضحوه کبرۍ او زوال شمس) يو نه دي، د نصف النهار شرعي قطر د سهار د حصې نيمايي برابر دی د صبح صادق نه تر لمر راختلو پورې چې څومره گڼتې وي دهغه نيمه د شرعي ورځ نيمه ده، هغه دلمر د زوال نه مخکې وخت دی، له دې وجه چې ددې دوه وختونو مينځ کې لمونځ وکړل شي، نو په دې کې اختلاف دی. ځکه چې د زوال په وخت کې د لمانځه نه منع راغلې ده، له دې وخت نه کوم وخت مراد دی؟ عين د زوال وخت يا ضحې کبرۍ نه وروسته د زوال پورې وخت مراد دی؟ شامې په دې باندې بحث کړی دی، له دې نه وروسته ليکي نصف النهار خو په حديث کې راغلی دی او چونکه په حديث کې د... الی الزوال... قيد لگيدلی دی په دې بنياد باندې د نصف النهار نه ضحې کبرۍ مراد کړل شوی

[۱] في الدر المختار: وكره تحريمه..... صلاة مطلقاً..... مع شروق..... والسواء... الخ. وفي رد المختار: قوله واستواء التعبير به أولى من التعبير بوقت الزوال لان وقت الزوال لا تكره فيه الصلاة اجماعاً بجرعن الحلية: أي لانه يدخل به وقت الظهر كما مر وفي شرح النفاية للبرجندی: وقد وقع في عبارات الفقهاء ان الوقت المكروه هو عند انتصاف النهار الى ان تزول الشمس ولا يخفى ان زوال الشمس انما هو عقيب انتصاف النهار بلا فصل. (رد المختار ج: ۲ ص: ۳۷۱ ايضاً عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲، كتاب الصلاة، الفصل الثالث في بيان الاوقات التي لا تجوز فيها الصلاة)

دی. دې ته نصف النهار شرعي وايي چې د صبح صادق نه شروع کيږي. هم دا حديث اصل دی بې بنياده شی نه دی هم دغه شان په عمدة الفقه کې د کتاب الصوم په صفحه ۲ باندې د نیت په بحث کې نصف النهار عرفي ته د استوا وخت ويل شوی دی او نصف النهار شرعي ته ضحی کيږي. دغه شان خو په نصف النهار شرعي او عرفي کې کافي وخت معلومېږي کوم چې کم او زیات ۴۵ منته جوړېږي. د حق او صواب نه مو خبر کړئ چې د نصف النهار نه پنځه منته مخکې او پنځه منته وروسته لمونځ منع دی یا نصف النهار شرعي او عرفي په مینځ کې وخت؟ هم په دې ضمن کې دې یوه خبره دا بیان کړل شي چې د جمعې په ورځ د زوال وخت نه وي، په دې کې حق او صواب یعنې صحیح مسئله څه ده؟ نفلونه، صلاه التسبیح وغیره په څومره وخت کې نه دی کول پکار؟ ځینې علماء د جمعې په ورځ عین د زوال په وخت د نفلونو اهتمام کونکي لیدل شوي دي

جواب: نصف النهار شرعي نه مراد یا د ضحی کيږي نه لمر د زوال پوري د لمونځ د منع کیدلو قول علامه شامي د قهستاني په حوالې سره د خوارزم امامانوته منسوب کړی دی^(۱) خو په احادیث مبارک او د امت د مشرانو په ارشاداتو کې غور کولو سره معلومېږي چې دا قول معتمد نه دی صحیح او معتمد قول هم دادی چې د نصف النهار عرفي په وخت لمونځ ممنوع ده. هغه وخت چې لمر د خط استوا سره تیرېږي او دا ډیر مختصر شان وخت دی، دلمانځه په نقشو کې چې کوم د زوال وخت ورکړل شوی دی ددې په پنځه منته مخکې وروسته کې توقف کول پکار دي. دلته د دارالعلوم دیوبند لومړی مفتي مولانا عزیز الرحمن عثمانی رحمته الله علیه فتوا نقل کوم.

سوال: (۷۳) د چاشت وغیره نفلونه په دولس بجې کې کول صحیح دي او که نه؟ او په اسلامي جنتري کې د زوال یا د قضاء لمونځ وخت څلریشته منته د پاسه دولس بجې (۱۲:۲۴) لیکل شوی دی.

جواب: د زوال په وخت نفلونه وغیره هیڅ هم نه دي کول پکار او نه په داسې وخت کې نفلونه وغیره کول پکار دي چې د زوال وخت د لمانځه په مینځ کې وشي، د کومې گړې مطابق چې د زوال وخت ۱۲:۲۴ دی. دهغه مطابق که دولس بجې نفل یا قضاء لمونځ داسې وکړی چې د زوال نه مخکې مخکې هغه ختم کړی، نو دا جائز دي، خو کله چې د زوال وخت نژدې شي، نو هغه وخت دې هیڅ لمونځ نه شروع کوي چې داسې وو نه شي چې د لمانځه په مینځ کې څه وخت زوال راشي فقط. فتاوی دارالعلوم دیوبند مکمل و مدلل ج ۲ ص ۲۹.

^۱ [وعزالی القهستانی القول بان المراد انتصاف النهار العرفی الى الامة ماوراءالنهر، وبان المراد انتصاف النهار الشرعی وهو الضحوة الکبری الى الزوال الى الامة خوارزم. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۳۷۱، مطلب یشرط العلم بدخول الوقت).]

د مفتي صاحب ددې فتوا نه معلومه شوه چې د لمانځه په منع كيدلو كې د ضحې كبري او نصف النهار شرعي هيڅ اعتبار نشته، بلكې عين د زوال وخت اعتبار دی كوم ته چې ته د استوا وخت يا نصف النهار حقيقي وايي.

د جمعي په ورځ د نصف النهار په وخت كې لمونځ كول د امام ابو حنيفه رحمه الله او امام محمد رحمه الله په نزد هم هغه شان ناجائز دي څنگه چې په عام ورځو كې ناجائز دي، خو د امام ابويوسف رحمه الله په يو روايت كې ددې اجازت نقل شوی دی، كوم خلك چې د جمعي په ورځ د نصف النهار په وخت كې لمونځ كوي غالبا هغوی به د امام ابويوسف رحمه الله په قول باندې عمل كونكي وي، خو په فقه حنفي كې راجح او معتمد د امام ابو حنيفه رحمه الله او امام محمد رحمه الله قول دی له دې وجه احتياط هم په دې كې دی چې د جمعي په ورځ هم د استوا په وخت په لمونځ كولو كې توقف وكړل شي^۱ والله اعلم بالصواب!

د زوال د وخت تعريف

سوال: د لمونځ كولو مكروه وخت يعنې د زوال په باره كې د خلكو مختلف خيالات دي:

۱..... زوال يوازې د يو منته يا دوه منتهو له پاره وي.

۲..... زوال شل يا پنځويشت منته وي.

۳..... د جمعي په ورځ زوال نه وي.

۴..... د زوال له پاره احتياط اته، لس منته كافي دي.

جواب: د وخت په نقشو كې چې يې كوم د زوال وخت ليكلي وي، د هغه مطلب دا وي چې ددې نه وروسته لمونځ جائز دی په زوال كې خو زيات منتهونه نه لگيري، خو احتياط د نصف النهار نه پنځه منته مخكې او پنځه منته وروسته د لمانځه نه بنديدل پكار دي، دامام ابويوسف رحمه الله په نزد د جمعي په ورځ د نصف النهار په وخت كې لمونځ كول صحيح دي او د امام ابو حنيفه رحمه الله په نزد مكروه دي، د امام ابو حنيفه رحمه الله قول د دليل په اعتبار ډير قوي دی او احتياط هم پكې ډير دی ځكه هم په هغه باندې عمل دی^۲.

^۱ [واما الكلام على النهي عن الصلاة في نصف النهار فمذهبنا اطلاق النهي للحديث المذكور في المتن واما ما ورد من استثناء يوم الجمعة فقد رواه الشافعي رحمه الله قال..... عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم في عن الصلاة نصف النهار حتى تزول الشمس الا يوم الجمعة، (مسند الشافعي ص: ۳۵) به قال الشافعي و ابويوسف رحمهما الله من ائمتنا، (اعلاء السنن ج: ۲ ص: ۵۱، كراهة الصلاة عند الاستواء)

^۲ [وذهب الشافعي الى ان وقت الزوال مكروه الا يوم الجمعة، وذهب الجمهور الى انه مكروه مطلقاً، (اعلاء السنن ج: ۲ ص: ۵۱، رد المحتار ج: ۱ ص: ۳۷۲، مطلب يشترط العلم بدخول الوقت)۔

د شپې دولس بجې د زوال تصور غلط دی

سوال: د سنده په اکثرو علائقو کې د خلکو دا عقیده ده چې څنگه د ورځې دولس بجې د زوال وخت وي، همدغه شان د شپې دولس بجې هم د زوال وخت وي. که چېرته یو مری وشي، نو یوازې دا نه چې د زوال په وخت کې د جنازې لمونځ نه کیږي. بلکه داسې هم کیږي چې د مري د دفن کولو له پاره قبرستان ته ورسیدل هلته په رسیدلو رسیدلو کې د ورځې یا د شپې دولس بجې شوې، نو مری ځنډوي هم نه، هم هلته په ناسته باندې د زوال د وخت د تیریدلو انتظار کیږي او بیا وروسته مری دفن کیږي. مهرباني وکړئ او دا خبره بیان کړئ چې ایا د شپې دولس بجې هم د زوال وخت وي؟ او د زوال په وخت د کومو کومو کارونو د کولو ممانعت دی؟

جواب: د زوال وخت د ورځې وي او د شپې نه وي^۱ د شپې په هیڅ حصه کې د لمونځ او سجدي ممانعت نشته، خود ماسخوتن لمونځ د نیمې شپې نه وروسته کول مکروه دي^۲، د شپې په دولس بجې د زوال تصور غلط دی او په ورځ کې هم د زوال وخت دولس بجې ګڼل غلط دي، ځکه چې د مختلفو ښارونو او مختلفو موسمونو په لحاظ سره د زوال وخت مختلف وي او بدلیږي.

په مکه مکرمه کې او د جمعي په ورځ هم زوال وي

سوال: ایا دا صحیح ده چې په خانه کعبه کې د زوال وخت کله هم نه راځي او عبادت کله هم نه بندېږي؟ او په عامو ځایونو کې د جمعي په ورځ زوال نه وي؟

جواب: د زوال په وخت (او هم دغه شان نور مکروه وختونو کې) لمونځ مکروه دی، که مکه مکرمه کې وي یا غیر د مکې مکرمې نه او که د جمعي ورځ وي او که نه وي، د امام شافعي او د نورو ځینو امامانو په نزد تحیه الوضوء او تحیه المسجد هر وخت جائز دی همدغه شان د جمعي په ورځ د زوال په وخت کې دوه رکعتي جائز دي^۳ ددې خلکو په لیدو سره زموږ

^۱ [زوال الشمس: هو ميلها عن كبد السماء إلى وسطها بحسب ما يظهروا إلى جانب المغرب. (قواعد الفقه ص: ۳۱۵، حرف الزاء، طبع صدف پبلشرز کراچی).]

^۲ [والتأخير إلى نصف الليل مباح..... فثبت الإباحة إلى النصف وإلى النصف الأخير مكروه لما فيه من تقليل الجماعة. (هداية ج: ۱ ص: ۸۴، کتاب الصلاة).]

^۳ [ثلاث ساعات لا تجوز فيها المكتوبة ولا صلاة الجنازة ولا سجدة التلاوة اذ طلعت الشمس حتى ترتفع وعند الانقضاء إلى تزول وعند احمرارها إلى ان تغيب... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲). ايضاً: فان حديث النهي صحيح رواه مسلم وغيره فيقدم بصحته، واتفاق الأئمة على العمل وكونه حائراً، والذامع علما وناعن سنة الوضوء وتحية المسجد ورکعتي الطواف والمحذالك فان الحاضر مقدم على الميبح. (تنبيه) علم مما قرناهُ المنع عندنا وان لم اره مما ذكره الشافعية من اباحة الصلاة في الاوقات المكروهة.... [بقیه حاشیه په راروانه صفحه...]

خلک هم په مکروه وختونو کې لمونځونه شروع کوي دا زموږ د شرعي مسائلو نه د نه خبرېدلو نتيجه ده

د ماسپښين لمونځ په يوه بجه اوشل منته

سوال: زموږ په محله کې يو جومات دی چې په هغه کې د ماسپښين لمونځ د تېرو لسو کلونو نه په شل منته د پاسه يو بجه ادا کيږي ايا د ماسپښين دا وخت صحيح دی يا په دې کې بدلون هم کول پکار دي؟

جواب: د زوال نه وروسته د ماسپښين وخت شروع کيږي^۱ په يخني (سړو) کې د ماسپښين لمونځ زر کول او په گرمي کې وروسته کول افضل دي^۲، که ستاسو په جومات کې د لمونځ گزارو په مصلحت سره لمونځ په يوه بجه اوشل مينته کيږي، نو هيڅ باک نشته او که د گرمي په موسم کې له دې نه لمونځ گزارو ته تکليف رسيږي، نو وروسته کول يې پکار دي

د اصلي سيوري (فی الزوال) نه څه مراد دي؟

سوال: د فقهاوو کرامو رحمه الله اجمعين يو عبارت دی: بلوغ ظل کل شی مثليه سوی فی

الزوال ددې څه مطلب دی؟ او ددې استثناء نه څه مراد ده؟

جواب: بالکل د ورځې په نيمايي وخت کې چې د کوم شي سایه (سيوري) وي ديته سایه اصلي وايي. د مثل اول او د مثل دويم حساب کولو سره به ترينه سایه اصلي مستثنی شي، مثلاً خاص د ورځې په نيمايي وخت د يو شي اصلي سایه يو قدم وه، نو د مثل اول د ختمېدو لپاره به د يو شي سایه يو مثل د يو قدم سره شماريږي.^[۳]

...بقیه د ترمخ].. فی حرم مكة استدلالاً بالحدیث الصحيح: یا بنی عبدمناف الاتمّنوا احذطاف وان جوزوا نفس الطواف بهذا البيت وصلى اية ساعة شاء من ليل او نهار فهو مقيد عندنا بغير اوقات الكراهة، لما علمته من منع علمائنا عن ركعتي الطواف فيها وان جوزوا نفس الطواف فيها..... وقد قال اصحابنا ان الصلاة في هذه الاوقات ممنوع منها بمكة وغيرها آه- ورايت في البدائع ايضاً مانصه: ماورد من النهي الاجمكة شاذ لا يقبل في معارضة المشهور، وكذا رواية استثناء يوم الجمعة غريب فلا يجوز تخصيص المشهور به اه- (ردا مختار ج: ۱ ص: ۳۷۲)

^۱ [عن ابی هريرة رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان الصلاة اولا و آخراً، وان اول وقت صلاة الظهر حين تزول الشمس، و آخر وقتها حين يدخل وقت العصر. (جامع الترمذی، ابواب الصلاة ج: ۱ ص: ۳۹ طبع سعيد). ايضاً: ووقت الظهر من زواله: ای ميل ذكاء عن كيد السماء الى بلوغ الظل مثليه وعنه مثله..... سوى في الزوال. (الدر المختار، كتاب الصلاة ج: ۱ ص: ۴۲۵، طبع رشيدية)۔

^۲ [عن ابی ذر رضى الله عنه قال: اذن مؤذن النبی صلى الله عليه وسلم الظهر، فقال: ابردا ابردا او قال: انتظر! انتظر! او قال شدة الحر من فيح جهنم، فاذا اشتد الحر فابردوا عن الصلاة، حتى راتنا في التلول. (صحيح بخاری، كتاب مواقيت الصلاة ج: ۱ ص: ۷۶، طبع قديمی)۔

^۳ [وطريق معرفة زوال الشمس وفي الزوال ان تغرز خشبة مستوية في ارض.. [بقیه حاشیه په راروانه صفخه..

د گرمي په موسم کې د ماسپښين اخري وخت

سوال: د گرمي موسم مثلاًئن سبا په گرمي کې د ماسپښين دلمانځه ادا کولو اخري وخت کوم دی؟

جواب: د ماسپښين وخت د حضرات صاحبينو په نزد يو مثل ختمېدو پورې دی او د امام صاحب په ظاهر روايت کې د دوو مثلونو ختمېدو پورې دی. دا وخت بدليږي رابديږي له دې وجې نه په جوماتونو کې چې کومې نقشې لگېدلي وي، نو په هغه کې يې روزانه گوري [۱]

د ماسپښين لمونځ يوه نيمه بجه کول پکار دي يا دوه نيمې بجه؟

سوال: کوم سړی چې د جمعې لمونځ پرېږدي او وايي چې دا په اول وخت کې دی او تاخير سره لمونځ وکړي، دده په باره کې څه حکم دی؟ زموږ په جومات کې د ماسپښين لمونځ يوه نيمه بجه کيږي، ټول مقتديان دې وخت کې لمونځ کوي، خو يو کس دی چې هغه دوه يا دوه نيمې بجه راشي او لمونځ وکړي او وايي چې اول وخت دا دی، ددې په باره کې شرعي حکم څه دی؟

جواب: لمونځ په صحيح وخت باندې کول پکار دي، عام طور باندې د ماسپښين لمونځ يوه نيمه بجه کيږي. د گرمي په موسم کې لږ تاخير سره لمونځ کول پکار دي. والله اعلم [۲]

د سيوري يو مثل کيدلو سره د مازديگر لمونځ کول

سوال: د مازديگر لمونځ د احنافو په نزد د هر شي دوه مثله کيدو سره کول پکار دي که يو سړی په خپل ملک يا بل ملک کې په يو داسې امام پسې د جماعت لمونځ کوي چې هغه يې د يو مثل نه وروسته کوي، نو ايا هغه پسې د جماعت لمونځ وکړي يا جماعت پرېږدي او چې کله دوه مثله شي، نو بيا يې ادا کړي؟ په دې صورت کې به د جماعت د پرېښودلو ګناه خو به نه وي؟

...بقية د تير مخ]... مستوية فمادام الظل في الانتقاص فالشمس في حد الارتفاع واذا اخذ الظل في الازدياد علم ان الشمس قد زالت فاجعل على رأس الظل علامة فمن موضع العلامة الى الخشبة يكون في الزوال فاذا ازداد على ذلك وصارت الزيادة مثلى ظل اصل العود سوى في الزوال... الخ. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۱، کتاب الصلاة، الباب الاول في المواقيت ومايتصل بها).

[۱] وقت الظهر من زواله.... الى بلوغ الظل مثليه وعنه مثله وهو قولهما. قوله الى بلوغ الظل مثليه هذا ظاهر الرواية عن الامام فهاية، وهو الصحيح. بدالع. (شامي ج: ۱ ص: ۳۵۹، مطلب في تعده عليه الصلاة والسلام قبل البعثة)
[۲] عن ابي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذا اشتد الحر فابدوا عن الصلوة، فان شدة الحر من فيح جهنم. (ترمذی ج: ۱ ص: ۲۳، باب ماجاء في تاخير الظهر في شدة الحر، طبع دهلي).

جواب: د احنافو په نزد هم دوه قوله دي، يو قول دادی چې په دوه مثله کې د مازديگر لمونځ صحيح دی^{۱۱}، که په يو ځای کې د مازديگر لمونځ دوه مثله نه مخکې اداء کيده، نو هلته لمونځ د جماعت سره کول پکار دي د دويم مثل په انتظار کې د جماعت پريښودل جائز نه دی^{۱۲}

د لمر ډوبېدو په وخت کې د مازديگر لمونځ

سوال: يو سړي د يو خاص کار له وجې د مازديگر لمونځ په وخت ونکړ او لمر غورځېږي، حال دا چې د لمر پريوتلو په وخت سجده کول ناجائز دي، د همدې ورځې د مازديگر لمونځ کول جائز دی او که نه؟ سره له دې چې دا سړی د ترتيب خاوند دی، په يو کتاب کې ليکلي دي چې هم ددې ورځې د مازديگر لمونځ يې کاو او يو رکعت يې وکړ بيا لمر پريوتلو، نو لمونځ يې کيږي، موږ ددې گډوډي نه خلاص کړئ؟

جواب: هم د دغې ورځې د مازديگر لمونځ به يې وشي او د تاخير په وجه دا سړی سخت گناهگار دی په حديث کې دي:

«تلك صلاة المنافق يجلس يرقب الشمس حتى إذا اصفرت وكانت بين قرني الشيطان قام

فنقرأ بعلأيد كراهية فيها الا قليلا» (رواه مسلم، مشکوٰه ص: ۶۰)

ترجمه: دا د منافق سړي لمونځ دی چې ناست دی د لمر انتظار کوي تر دې چې دا لمر زير شي او د شيطان د دوه ښکرو تر منځه راشي او دی پورته شي څلور ټونگې ولگوي او په دې کې د الله پاک ذکر ډېر کم وکړي.

او دا هم ياد ساتل پکار دي چې کله وخت تنگ شي، نو هم فوراً لمونځ کول پکار دي دا خيال نه دي کول پکار چې اوس خو وخت ډير کم دی اوس به يې قضاء کولو نه وروسته بل لمانځه سره وکړو ځکه چې د لمانځه قضاء کولو ډير سخت وبال دی وروسته په حديث شريف کې دي:

«الذي تغوته صلاة العصر فكأنما وتر أهله وماله» (مشکوٰه ص: ۶۰ بروايت بخاري و مسلم)

ترجمه: د کوم سړي نه چې د مازديگر لمونځ قضاء شي گویا د هغه کور او مال ټول هلاک شو. په يو بل حديث کې دي:

^۱ [وقت الظهر اذا زالت الشمس..... وآخر وقتها عند ابى حنيفة اذا صار ظل كل شيء مثليه سوى لى الزوال وقالوا اذا صار الظل مثله وهو رواية عن ابى حنيفة رحمه الله..... واول وقت العصر اذا خرج وقت الظهر على القولين. (هداية ج: ۱ ص: ۸۱، کتاب الصلاة)۔

^۲ [الجماعة سنة مؤكدة لقوله عليه السلام: الجماعة من سنن الهدى لا يتخلف عنها الا منافق. (هداية ج: ۱ ص: ۱۲۱)۔

﴿من ترك صلاة العصر فقد حبط عمله﴾ (مشكواه ص ۶۰ بروايت بخارى)

ترجمه: چا چې د مازديگر لمونځ پرېښود، د هغه نيك عمل برباد شو.
ډير خلک په دې مسئله کې کوتاهي کوي که له څه وجې نه په لمانځه کې تاخير راشي، نو هغه قضاء کړي خصوصا که د ماښام په لمانځه کې لږه تياره زياته شي، نو دا د قضاء کولو نه وروسته د ماسخوتن د لمانځه سره کوي دا ډير لويه غلطې او کوتاهي ده.

د ماسخوتن لمونځ د ماښام نه يوه يا نيمه گنټه وروسته نه کيږي

سوال: د ماسخوتن لمونځ د مجبوري په حالت کې که څه کار وي، نو د ماښام نه نيمه گنټه وروسته ادا کيدای شي او که نه؟ څه گناه خو نشته؟

جواب: د ماښام نه يو گنټه وروسته يا نيمه گنټه وروسته د ماسخوتن وخت نه وي او د وخت نه مخکې لمونځ جائز نه دی، يعنې لمونځ نه ادا کيږي، د لمر غوځېدو نه وروسته د مغرب طرف ته چې ترڅو سرخي باقي وي تر هغه پوري د ماښام وخت دی په دې کې د ماسخوتن لمونځ صحيح نه دی او کله چې سرخي ختمه شي، خو د اسمان په غاړو باندې سپين والي باقي وي د امام ابو حنيفه رحمه الله په نزد په دې وخت کې هم د ماسخوتن لمونځ نه کيږي بلکې د سپين والي د غائب کيدو انتظار ضروري دی او د صاحبينو د امام ابو يوسف رحمه الله او امام محمد رحمه الله په نزد د اسمان د غاړو په سرخي ختميدو باندې د ماسخوتن وخت شروع کيږي په دې وجه د احتياط خبره خو داده چې د ماسخوتن لمونځ د سپين والي د ختميدو نه وروسته وکړل شي، خو د سرخي د ختميدو نه وروسته هم د صاحبينو په قول کې گنجائش شته.^(۱)

د ماښام لمونځ تر کومه وخته پوري کيږي؟

سوال: اوس څو ورځې مخکې د بس په ذريعه د کراچۍ نه حيدرآباد ته لاړم، په دې دوران کې د ماښام وخت شو، يعنې لمر ډوب شو، ما څه انتظار وکړ چې کيدای شي ډرايور پخپله بس ودروي چې لمونځ وکړم، خو کله چې ما وليدل چې هغه بس نه دروي، نو ما ډرايور ته وويل بس ودروه لمونځ کول دي، خير هغه د ډيرې نرمۍ نه کار واخست او بس يې ودراو، دا پوښتنه ده چې په دې انتظار کې تقريبا د لمر د غورځېدو نيمه گنټه وشوه او موږ لمونځ وکړ اوس ټولو مسافرو په دې خبره باندې ضد کولو چې دا لمونځ قضاء شو، څومره چې ماته

^۱ [وقت المغرب منه (ای من غروب الشمس) الى غيوبة الشفق وهو الحمرة عند ما يوه يفتي هكذا في شرح الوقاية. وعند أبي حنيفة الشفق هو البياض الذي يلي الحمرة هكذا القدوري. وقوله ماوسع للناس، وقول أبي حنيفة رحمه الله احوط، لان الاصل في باب الصلاة ان لا يثبت فيها ركن ولا شرط الا بما يه يقين كذا في النهاية ناقلا عن الاسرار ومبسوط شيخ الاسلام. (فتاوى عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۱، كتاب الصلاة، الباب الاول في المواقيت وما يتصل بها)]

معلومه ده، نو د ماښام د لمانځه وخت يوه گنټه او پنځلس منټه دي او بيا هم چې کله ما د مسئلې تحقيق کول وغوښتل، نو معلومه شوه چې ترڅو د شفق سرخي وي د ماښام وخت وي په دې زمانه کې چې موږ خلک په شفق نه پوهيږو، نو دا سرخي څه وگڼو؟ تاسو مهرباني وکړئ او ددې خبرې وضاحت د اخبار په ذريعه وکړئ چې د لمر د غورځېدو نه وروسته څومره وخته پورې لمونځ کيږي؟ زما مطلب د نيمې گڼتې پورې، د پاوکم گڼتې پورې، يا يوې گڼتې پورې دی؟

جواب: د لمر د وېدو نه وروسته د اسمان په کنارو چې کومه سرخي وي هم دې ته شفق وايي. ترڅو چې د اسمان په کنارو سرخي وي (او دا وخت پاوکم باندې يوې گڼتې پورې خو وي کم او زيات هم کيدلی شي) دهغه پورې د ماښام لمونځ کيږي. په عوامو کې چې مشهوره ده چې لږه تياره شي، نو وايي د ماښام وخت ختم شو، اوس يې د ماسخوتن سره وکړه. د ماښام په لمانځه کې قصداً تاخير کول مکروه دي^۱ خو که د څه مجبوري په وجه په کې تاخير وشو، نو د شفق د غائب والي نه مخکې يې ضرور کول پکار دي^۲، که نه لمونځ به قضاء شي او د لمانځه قصداً قضاء کول کبیره گناه ده.^۳

د ماسخوتن لمونځ د ویده کیدلو نه وروسته ادا کول

سوال: زما مورسهار دیره وختي پورته کيږي، په دې وجه يې سترگې ډيرې زر ورشي او اکثر هغه د ماسخوتن لمونځ د څه خوب پوره کولو نه وروسته لس يولس بجې ادا کوي او اوریدلي مو دي چې کله د ماسخوتن د لمانځه نه مخکې خوب راشي او بيا ویده کیدو سره د ماسخوتن لمونځ وکړي. نو لمونځ نه قبلېږي.

جواب: د ماسخوتن د لمانځه نه مخکې ویده کیدل مکروه دي او په حديث کې په دې باندې بد دعا راغلې ده:

عمر فاروق رضي الله عنه فرمايي: **فمن نام فلا نامت عينه، فمن نام فلا نامت عينه، فمن نام فلا نامت عينه.** ترجمه: کوم انسان چې د ماسخوتن د لمانځه د کولو نه مخکې ویده شو الله دې وکړي چې د هغه سترگې ويدي نه شي (دري ځله يې دا بد دعا وکړه).

^۱ [ويستحب تعجيل المغرب لان تاخيرها مكروه. (هداية ج: ۱ ص: ۸۳، كتاب الصلاة).]

^۲ [قوله والمغرب منه الى غروب الشفق] اي وقت المغرب من غروب الشمس الى غروب الشفق... الخ. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۵۸، كتاب الصلاة، طبع دار المعرفة، بيروت).]

^۳ [قال تعالى: فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلاة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غياً الامن تاب (سورة ۱۹، مريم: ۵۹)، قال ابن مسعود: ليس معنى اضاعوها تركوها بالكلية ولكن اخروها عن اوقاتها. (الزواجر عن اقتراف الكبائر ج: ۱ ص: ۱۳۳).]

بياهم که انسان ويده شي او پورته کېدو نه وروسته لمونځ وکړي، نو بيا يې هم لمونځ کيږي.

د ماښام او ماسخوتن لمونځ په يو وخت کول

سوال: سعودي عرب خصوصاً د نجد په علاقه کې چې کله هم باران کيږي يا يو ورځ د سخت مسلسل باران په وجه اکثر په جوماتونو کې د ماښام د لمانځه سره سره د ماسخوتن لمونځ هم کوي په داسې صورت کې موږ خلک څه وکړو؟ ايا په دې وخت کې د جماعت سره يو ځای شو او بيا يې د ماسخوتن په وخت کې راوگرځوو، په دې صورت کې چې دا کوم لمونځ د وخت نه مخکې ادا شوی دی په نفلو کې شمېرل کيږي؟

جواب: زموږ په نزد د باران د عذر له وجې نه د ماښام لمونځ سره د ماسخوتن لمونځ کول صحيح نه دي، تاسو د ماسخوتن لمونځ په خپل وخت کې کوئ، کوم جماعت چې د وخت نه مخکې کيږي په هغه کې مه شريکيږئ^۱

د ماسخوتن د فرضونه وروسته د سنتو او وترو افضل وخت

سوال: د ماسخوتن د فرضونه وروسته د سنتو او د وترو له پاره افضل وخت کوم يو دی؟

جواب: سنت دې د فرضونه وروسته ادا کړل شي او په وترو کې غوره داده چې که تهجدو ته د راپورته کېدو يقين يې وي، نو د تهجد لمانځه نه وروسته دې وترو کړي او که يقين يې نه وي، نو د ماسخوتن د سنتونه وروسته يې کول ضروري دي^۲

د سفر دوران کې دوه لمونځونه يو ځای کول

سوال: ايا د سفر په دوران کې د يو وخت د لمانځه سره د دويم وخت لمونځ ادا کيږي؟

جواب: د دوه لمونځونو جمع کول زموږ په نزد جائز نه دي، بلکې هر لمونځ په خپل وخت باندې کول لازمي دي، خو د سفر په صورت کې داسې کيږي چې لومړی لمونځ د هغه لمونځ په اخر وخت کې وکړل شي او روستی لمونځ د هغه په اول وخت کې وکړل شي، په دې طريقه دواړه لمونځونه به ادا خو شي په خپل وخت کې خو په اعتبار د صورت به جمع شي^۳ او که لومړی لمونځ دومره وروسته کړل شو چې وخت يې ووځي، نو لمونځ قضاء شو او که روستی

^۱ [ولا يجمع بين الصلاتين في وقت واحد لا في السفر ولا في الحضر بعذر ما ماعدا عرفة والمزدلفة كذا في المحيط. (فتاوى هندية ج: ۱ ص: ۵۲، كتاب الصلاة، الباب الاول، الفصل الثاني في بيان فضيلة الاوقات).]

^۲ [ويستحب..... تاخير..... الوتر الى آخر الليل لمن يثق بالانتباه، ومن لم يثق بالانتباه او تر قبل النوم، هذا في التبيين. (فتاوى عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲، كتاب الصلاة، الباب الاول، الفصل الثاني في بيان فضيلة الاوقات).]

^۳ [وقوله وعن الجمع بين الصلاتين في وقت بعذر] اي منع عن الجمع بينهما في وقت واحد بسبب العذر للنصوص القطعية بتعين الاوقات..... واما ما روى من الجمع بينهما لمحمول على الجمع فعلاً، بان صلى الاول في آخر وقتها والثانية في اول وقتها... الخ. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۶۷، كتاب الصلاة، قبيل باب الاذان).

لمونځ مو دومره مخکې کړ چې اوسه پوره د هغه وخت نه وو داخل شوی، نو هغه لمونځ نه ادا کيږي او دهغه په دويم ځل کول به ضروري وي

په هوايي سفر کې د وختونو د فرق په لمونځ او روژه باندې اثر

سوال: زموږ د خپلوانو په دې مسئله کې اختلاف دی چې يو سړی په پاکستان کې د سهار، ماسپښين، مازديگر او ماښام لمونځونه په کراچۍ کې وکړي او د ماښام نه وروسته هغه په هوايي جهاز کې کيناست او په يوه گټه کې يا دوه يا پنځه يا لس گټې کې يو داسې ملک ته ورسيد کوم ځای چې د ماسپښين د لمانځه وخت و، همدغه شان د روژې به څه صورت وي؟

جواب: لمونځ خو وشو کوم چې هغه کړی دی دويم ځل کولو ته ضرورت نشته او روژه به هغه وخت ماتوي کله چې په هغه ملک کې د روژه ماتې وخت وي.^(۱)

د مازديگر او د سهار د طواف نه وروسته د نفلونو وخت

سوال: د طواف نه وروسته دوه رکعت نفل واجب دي، ايا له سهار او مازديگر وروسته دوه رکعت فوراً ادا کول جائز دي او که نه؟ دا وخت مکروه دی يا حرام؟ په دې کې د طواف دوه رکعت کول جائز دي او که نه؟

جواب: د مازديگر او د سهار نه وروسته چونکه نفل کول ناجائز دي، لهدا د مازديگر او د سهار نه وروسته دې دوه رکعت د طواف لمونځ نه کوي، بلکې د لمر د ډوبېدو نه وروسته او د ختلو نه وروسته دې کوي دا وخت مکروه دی او په دې کې د طواف دوه رکعت کول هم جائز نه دي.^(۲)

د بې وخته نفل کولو کفاره استغفار دی

سوال: ما اوس لمونځ شروع کړی دی تقريباً يو کال وشو ستاسو په دعا باندې په پابندي سره يې ادا کوم ما ته د مکروه وختونو علم نه و، ما د بې علمي په وجه په غلطۍ سره د مازديگر نه وروسته نفل ادا کړل کوم چې د نفلو له پاره منع وخت دی اوس ما د کتابونو

^۱ [فلو غربت ثم عادت هل يعود الوقت بالظاهر نعم (قوله الظاهر نعم)..... قلت: على ان الشيخ اسماعيل ردما بحته في النهرياً. للشافعية، بان صلاة العصر بغيبوبة الشفق تصرف قضاء ورجوعها لا يعيدها اداء، وما في الحديث خصوصية لعلی... قلت ويلزم على الاول بطلان صوم من الفطر قبل ردها وبطلان صلاته المغرب لوسلما عود الوقت بعودها للكل، والله تعالى اعلم (رد المختار على الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۶۰، ۳۶۱، مطلب لو ردت الشمس بعد غروبها)

^۲ [(قوله رکعتی طواف) ظاهره ولو کان الطواف في ذلك الوقت المكروه ولم اره صريحاً وبديل عليه ما اخرجه الطحاوی... فقال: فی رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صلاة بعد الصبح حتى تطلع الشمس وعن صلاة بعد العصر حتى تغرب الشمس ثم رايته مصرحاً به في الحلية وشرح اللباب. (رد المختار ج: ۱ ص: ۳۷۵)

مطالعه وکړه او ستاسو د کالم هم مطالعه کوم، که د بي علمۍ په وجه داسې وشي، نو ددې کفاره څه ده؟ زما رهنمايي وکړئ.

جواب: ددې کفاره سوا د استغفار نه هېڅ نشته.

د دوه وختونو لمونځونه يو ځای کول صحيح نه دي

سوال: ايا په باران کې يا د بل څه عذر په وجه دوه لمونځونه يو ځای کولی شو؟

جواب: په سفر کې د ماسپښين او مازديگر او مابښام او ماسخوتن د لمونځونو جمع کولو کې ډير احاديث روايت شوي دي او د ابن عباس رضي الله عنه يو روايت دا هم دی چې رسول الله صلی الله علیه و آله بغير د سفر نه بغير د ويرې او بغير د باران نه دوه لمونځونه يو ځای وکړل، ددې قسمه ټول احاديث زموږ په نزد په دې باندې محمول دي چې د ماسپښين لمونځ يې د هغه اخر وخت ته وروسته کړ او د مازديگر لمونځ يې په اول وخت کې ادا کړ، همدغه شان د مابښام لمونځ يې په اخر وخت کې وکړ او ماسخوتن لمونځ يې په خپل اول وخت کې گویا هر يو لمونځ په خپل خپل وخت کې ادا شو. د باران په وجه د دوه لمونځونو جمع کول په هېڅ صحيح حديث کې زما له نظره نه دي تير شوي، علامه شوکاني رحمته الله عليه هم په نيل الاوطار کې په دې باندې سخت رد کړی دی.^(۱)

ماسپښين او مازديگر، مابښام او ماسخوتن يو ځای کول

سوال: ايا موږ د ماسپښين او مازديگر او مابښام او ماسخوتن لمونځ يو ځای کولای شو؟ د ځينې عالمانو نه مې اوريدلي دي چې د مابښام د لمانځه نه پنځلس دقيقې وروسته د ماسخوتن، او ماسپښين سره د مازديگر لمونځ هم کيدای شي. ددې لمونځونو د وختونو په

^۱ [وما روى من الحديث في خبر الآحاد فلا يقبل في معارضة الدليل المقطوع به مع انه غريب ورد في حادثة تعم بها البلوى ومثله غير مقبول عندنا ثم هو مؤول وتاويله انه جمع بينهما فعلا لا وقتا بان اخر الاولى منهما الى آخر الوقت ثم ادى الاخرى في اول الوقت ولا واسطة بين الوقتين فوقعتا مجتمعين فعلا كذا فعلة ابن عمر رضى الله عنه في سفر وقال هكذا كان بنا يفعل رسول الله صلى الله عليه وسلم دل عليه ما روى عن ابن عباس رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم جمع من غير مطر ولا سفر وذلك لا يجوز الا فعلا... الخ. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۷۲). ايضا: وعن الجمع بين الصلاتين في وقت بعذر) واما ما روى عن الجمع بينهما في وقت واحد لمحمول على الجمع فعلا بان صلى الاولى في آخر وقتها والثانية في اول وقتها... الخ. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۶۷، كتاب الصلاة، قيل باب الاذان). قال الحافظ ايضا ويقوى ما ذكر من الجمع بينهما الصورى ان طرق الحديث كلها ليس فيها تعرض لوقت الجمع فاما ان يحمل على مطلقها فيستلزم اخراج الصلاة عن وقتها المحدود بغير عذر واما ان يحمل على صفة وخصوصة لا تستلزم الاخراج ويجمع بها بين مفتروق الاحاديث فالجمع الصورى اولى والله اعلم..... فالاولى التحويل على ما قدمنا من ان ذلك الجمع صورى بل القول بذلك متحتم لما سلف. (نيل الاوطار ج: ۳ ص: ۲۶۵-۲۶۸، باب جمع المقيم لمطر او غيره).

باره کې جواب پکار دی چې د لمر حرکت سره ددې لمونځونو وختونه څه دي؟ د حج دوران کې هم ماسپښين او مازديگر لمونځونه يو ځای ادا کيږي.

جواب: په قرآن کریم کې دي: "ان الصلوة کانت علی المؤمنین کتاباً موقوتاً" (النساء: ۱۰۳) یعنی

بیشکه لمونځ په مؤمنانو باندې فرض کړې شوې دې په مقرر وختونو باندې.

که یو سړی د ماسخوتن لمونځ د صبح صادق نه مخکې وکړي یا د ماسپښين لمونځ د څانبت په وخت کې وکړي یا د ماښام لمونځ د مازديگر په وخت کې وکړي، نو دده لمونځ نه کيږي، دغه شان د مازديگر لمونځ په ماسپښين کې کول یا د ماسخوتن لمونځ د ماښام په وخت کې کول چې د ماسخوتن وخت داخل نه وي، نه صحیح کيږي.

البته په احادیثو کې د ماسپښين او مازديگر اود ماښام او ماسخوتن د یوځای کولو دا صورت ښودل شوی دی چې د ماسپښين لمونځ په آخري وخت کې او د مازديگر لمونځ په اول وخت کې وکړل شي، دواړه لمونځونه په خپل خپل وخت کې وکړل شو، خو دا صوره جمع شو، دغه شان د ماښام لمونځ په آخري وخت کې او د ماسخوتن لمونځ په اول وخت کې وکړل شي، نو په دې صورت کې هم دواړه لمونځونه په خپل خپل وخت کې وکړل شو، خو صوره جمع شو، چې کله سړي باندې په سفر کې بیره وي، نو د جمع بین الصلوتین دا صورت ښودل شوی دی [۱].

ماسپښين و مازديگر یوځای او ماښام و ماسخوتن یوځای کول

سوال: دلته د سعودي خلک په سفر کې د ماښام او د ماسخوتن لمونځ یوځای کوي، سنت او وتر نه کوي، نو ایا د ماسپښين او مازديگر لمونځ او د ماښام او ماسخوتن لمونځ یوځای کول جائز دي یا نه؟

جواب: زموږ په نزد هر لمونځ په خپل وخت باندې ادا کول ضروري دي، که د وخت نه مخکې ادا شي، نو لمونځ به نه کيږي او که د وخت نه وروسته وشي، نو دا به قضاء وي. [۲]

په یو وخت پنځه لمونځونه ادا کول

سوال: زه داسې ځای کې کار کوم چې هلته زه د ماسپښين لمونځ د څه مجبوري له وجې نه نه شم کولی، لهدا زه پنځه وخته لمونځ په یو وخت کې کوم، دا صحیح دی؟

جواب: پنځه وخته لمونځ په یو وخت کې کول صحیح نه دي، یوازې د ماسپښين لمونځ که

[۱] ولا جمع بین فرضین فی وقت بعذر سفر ومطر خلافاً للشافعی، وما رواه محمود علی الجمع فعلاً لا وقتاً، فان جمع لفسد لو قدم الفرض علی وقته وحرم لو عکس ای اخره عنه... الخ. (الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۸۲).

[۲] ان الصلوة کانت علی المؤمنین کتاباً موقوتاً (النساء: ۱۰۳). لا يجوز اداء الفرض قبل وقته... الخ. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۲۱، فصل فی شرائط الارکان).

نه شي کولی، نو د کار په ختمېدو باندې يې کوي او کوشش کوي چې هررنگ ممکن وي چې د ماسپښين لمونځ په خپل وخت کې وکړل شي که نه بل څه ملازمت (نوکرې) تلاش کړي.^{۱۱}

په کومو وختونو کې نفل لمونځ منع دی؟

سوال: تحية الوضوء د کوم لمانځه په وخت کې مکروه ده ضرور بيان کړئ ما د لمانځه په کتاب کې لوستلي دي چې په کوم وخت کې نفل لمونځ کول مکروه دي په هغه وخت کې تحية الوضوء کول نه دي پکار خو زه دا بيا هم نه پيژنم چې کوم وخت تحية الوضوء ادا کړم او کوم وخت يې نه ادا کوم؟ زه پنځه وخته اودس کوم خو دا معلومه نه ده چې د کوم لمانځه نه وروسته تحية الوضوء ادا کړم؟

جواب: تحية الوضوء او تحية المسجد دواړه نفل لمونځونه دي او نفل لمونځونه په دې وختونو کې مکروه دي.

- ۱..... د صبح صادق نه وروسته د اشراق تر وخته پورې
- ۲..... د مازديگر د لمانځه نه وروسته تر لمر غورځېدو پورې
- ۳..... د نصف النهار په وخت کې
- ۴..... د صبح صادق نه وروسته د سهار د سنتو نه پرته نور نفلونه مکروه دي.^{۱۲}

د تهجدو لمونځ د شپې دوه بجې کول

سوال: ما ته د تهجدو د لمانځه ډير زيات شوق دی، او اکثر زه دا لمونځ د شپې دوه بجې ادا کوم د رمضان په مياشت کې د پيشمني په وخت کې د لمونځ کېدلی شي او که نه؟ (د صبح صادق د اذان نه مخکې)

جواب: د صبح صادق نه مخکې د تهجدو وخت دی.^{۱۳}

د تهجدو وخت

سوال: زما مسئله دا ده چې د ماسخوتن لمونځ کولو نه وروسته ويده شم. ۳۴۰ باندې بيداره شم، پورته شم اودس وکړم او د قرآن پاک تلاوت کوم، ترڅو چې اذان شوی نه وي، نو

^۱ [ان الصلوة كانت على المؤمنين كتباً موقوتاً (النساء: ۱۰۳).]

^۲ [واما الذى يرجع الى الوقت فيكره التطوع في الاوقات المكروهة..... فثلاثة اوقات احدها: ما بعد طلوع الشمس الى ان ترفع وتبيض، والثاني عند استواء الشمس الى ان تزول، والثالث عند تغير الشمس وهو احمرارها واصفرارها الى ان تغرب... الخ. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۲۹۵، فصل في بيان ما يكره من التطوع).]

^۳ [وندب صلوة الليل..... خصوصاً آخره وهو السدس الخامس من اسداس الليل وهو الوقت الذى ورد فيه الرواى الالهى. (حاشية طحطاوى على مراقى الفلاح ص: ۲۱۷ فصل في تحية المسجد).]

تلاوت کوم. مولانا صاحب ماته دا ووايي چې دا صحيح ده؛ زما خاوند په مدينه منوره کې دى او زه يواځې اوسېږم. د درېو مياشتو نه پس دغه شان د شپې وينه اوسېږم، وجه زما ذهن ته نه راځي، مهرباني وکړئ او ماته ووايي چې ايا دا د زوال وخت خونه دى؟

جواب: دا خو ډير زيات مبارک وخت وي، الله تعالى دې په دې وخت کې هر مسلمان ته د پورته کېدلو توفيق نصيب کړي

سوال: ماته د تهجد کولو وخت ونښي. د کوم وخت نه کوم وخت پورې وي؟ او په دې کې څه لوستل کيږي؟

جواب: د نيمې شپې نه وروسته د صبح صادق پورې د تهجد وخت وي [۱]، دې وخت کې چې څومره نفل هم وکړل شي [۲]، نو هغو ته تهجد ويل کيږي، کم از کم څلور، او زيات نه زيات دولس رکعت نفل کول سنت دي، ددې نه زيات چې څومره کولى شي، نو خپله خوښه يې ده [۳].

د روژې ماتولو نه لس دقيقې وروسته جمعه کول

سوال: يو مولانا صاحب د ماښام د اذان (روژه ماتې) نه لس دقيقې وروسته جمعه کوي، چې سړى په کې يوازې آرام سره خوراک وکړي، د ماښام په لمانځه کې دومره قدرې تاخير کول پکار دي؟ ايا د دوى دا عمل صحيح دى؟

جواب: د روژې ماتولو نه وروسته خو د لسو دقيقو وقفه وي، د روژه ماتې نه وروسته په لمانځه کې دومره تاخير کول پکار دي چې روژه دار خلک په لمانځه کې شريک شي [۴].

په رمضان کې د اذان وختونه

سوال: زموږ د جومات امام صاحب فرمايي چې د روژې د ماتولو په وخت کې اذان نه دي

^۱ [دتير شوى مخ جاشيه "وندب صلوة الليل..... الخ، او گورى!]

^۲ [و اقل ما ينبغي ان يتفل بالليل ثمان ركعات كذا فى الجوهره، وفضلها لا يحصر، قال تعالى: فلا تعلم نفس ما اخفى لهم من قرة عين. (طحطاوى على مراقى الفلاح ص: ۲۱۷، فصل فى تحية المسجد).]

^۳ [ان ابن عباس اخبره ان بات عند ميمونة وهى خالته..... قام رسول الله صلى الله عليه وسلم الى شن معلقة فتوضا فاحسن الوضوء..... ثم صلى ركعتين ثم ركعتين، ثم ركعتين، ثم ركعتين، ثم ركعتين، ثم ركعتين، ثم اوتر، ثم اضطجع حتى جاءه المؤذن فقام فصلى ركعتين ثم خرج فصلى الصبح. (صحيح بخارى ج: ۱ ص: ۱۳۵، باب ما جاء فى الوتر). وفى رواية: ان صلوته بالليل خمس عشرة ركعة..... وفى اخرى سبع عشرة..... كان يصلى صلى الله عليه وسلم سبع عشرة ركعة من الليل... الخ. (معارف السنن ج: ۴ ص: ۱۳۳) بيان اكثر صلاته بالليل واقل ثابت.]

^۴ [والظاهر ان السنة لفعل المغرب فوراً وبعده مباح الى اشتباك النجوم فيكره بلا عذر. (شامى ج: ۱ ص: ۳۶۸).]

کول پکار، بلکې لس منته وروسته اذان کوئ، ځکه په دې وخت کې د ماښام وخت نه وي او دا هم فرمايي چې: د پيشمني د بندولو په وخت کې هم د اذان ضرورت نشته ځکه په کراچۍ کې د سحر د لمانځه وخت که شل منته د پاسه څلور بجې وي، نو د اذان وخت به شل منته کم پنځه بجې داخلېږي، که د دې نه مخکې يو اذان وشو نو هغه اذان نه دی شوی.

جواب: د روژه ماتي په وخت د اذان وخت وي اذان فوراً کول پکار دي، د پيشمني د وخت ختمېدلو نه وروسته د اذان وخت کېږي. خو د پيشمني د اخر وخت نه وروسته څو منته احتياط کول پکار دي.

د جمعې او د ماسپښين د لمونځونو افضل وخت

سوال: په قرآن مجيد کې ارشاد دی چې هر لمونځ دې په اول وخت کې وکړل شي او په قرآن کریم کې د هر لمانځه وخت ښودل شوی دی، زموږ په اکثرو جوماتونو کې نن سبا د ماسپښين لمونځ او د جمعې لمونځ درې نيمې بجې کېږي او په ځينو جوماتونو کې په لس منته کم درې بجې کېږي په قرآن او سنت کې ناوخته لمونځ کونکو له پاره د سزا وعيد دی، تاسو دا بيان کړئ، چې د ماسپښين لمونځ ناوخته کول څنگه دي؟ او دا هم چې ايا په حديث پاک کې د ناوخته لمونځ متعلق څه راغلي دي؟

جواب: د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد د ماسپښين لمونځ په يخنۍ کې وختي کول او په گرمۍ کې لږ تاخير سره کول افضل دي^(۱)، خو جمعه هميشه په خپل اول وخت کې کول سنت او دې کې تاخير کول خلاف سنت دي، او که د مثل اول ختمېدلو نه وروسته د جمعې لمونځ وشو، نو د مفتی به قول مطابق جمعه نه ده ادا شوې او تاسو چې دا ليکلي دي چې په قرآن کریم کې ارشاد دی چې هر لمونځ دې په اول وخت کې وکړل شي، دا ارشاد تاسو کوم ځای لوستلی دی؟ داسې په خپله پوهه کې راغلي مفهوم ته قرآن کریم ته يه قطعيت سره منسوبول ډير زړه ورتوب دی.^(۲)

^(۱) [ويستحب تاخير الظهر في الصيف وتعجيله في الشتاء، هكذا في الكافي. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۵۲).]

^(۲) [عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من قال في القرآن براهه فليتبوأ مقعده من النار. وفي رواية: من قال في القرآن بغير علم فليتبوأ مقعده من النار. رواه الترمذی. (مشکوة ص: ۳۵، کتاب العلم).]

❖ د جومات مسائل ❖

ټول جوماتونه د الله پاک کورونه دي

سوال: ايا جوماتونه د الله پاک کورونه نه دي؟ يوازې د سجدې په وجه مسجد نوم کيښودل شوی دی، يوازې بيت الله د الله کور دی؟

جواب: کعبې شريفې ته بيت الله وايي او نور جوماتونو ته هم د الله کورونه ويل صحيح دي يو حديث کې دي:

..ان بيوت الله تعالى في الارض المساجد وان حقاً على الله ان يكرم من زاره فيها،، (طب، عن ابن مسعود)

ترجمه: ...بيشکه په ځمکه د الله پاک کورونه جوماتونه دي او د الله پاک په ذمه حق دي چې کوم سړی دې ته د الله پاک د زیارت له پاره ځی د هغه اکرام وکړي.

په يو بل حديث کې دی .. ان عمار بيوت الله هم اهل الله،، (عبد بن حميد)

ترجمه: ...بيشکه د الله پاک د کورنو آبادونکي خاص خلک دي.

دا دواړه احاديث په جامع صغير جلد اول صفحه (۹۰: ۹۱)، کې راغلي دي او په دې کې يې جوماتونو ته د الله پاک کورونه ويلي دي.

غير مسلم خپلې عبادت گاه باندې د مسجد نوم نه شي ايښودلی

سوال: ايا يو غير مسلم خپلې عبادت گاه تعمير کولو سره دهغې نوم مسجد ايښودلی شي؟

جواب: د مسجد معنی په لغت کې د سجدې ځای ده او د اسلام په اصطلاح کې د هغه ځای نوم دی کوم چې د مسلمانانو د لمانځه له پاره وقف شوی وي.

ملا علي قاري رحمه الله د مشکوة په شرح کې ليکي: والمسجد لغة محل السجود وشرعاً المحل

الوقوف للصلاة فيه. (مرقاۃ المفاتيح ج ۱ ص ۴۱ مطبوعه بمبئی)

ترجمه: ...مسجد په لغت کې د سجدې د ځای نوم دی او د اسلامي شريعت په اصطلاح کې هغه مخصوص ځای دی کوم چې د لمانځه له پاره وقف شي.

مسجد د مسلمانانو د عبادت گاه نوم دی

د مسجد لفظ د مسلمانانو د عبادت گاه سره مخصوص دی. ددې وجي نه په قرآن کریم کې د مشهورو مذهبونو د عبادت خانو ذکر کولو سره يې مسجد د مسلمانانو عبادت خانه مقرر کړې ده: ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّهَدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا﴾ (الحج: ۴۰)

ترجمه: او که الله پاک د يو بل په ذريعه د خلکو زور نه ماتولی، نو د راهبانو خلوت خانې، د عيسايانو کليساوې او د يهوديانو د عبادت ځايونه، او د مسلمانانو جوماتونه چې په هغو کې د الله پاک ذکر په کثرت سره کېږي، ړنگ شوي به وو.

ددې آيت لاندې مفسرينو ليکلي دي چې صوامع نه د راهبانو خلوت خانې د بيع نه د نصارو گرجي (کليساوې) د صلوات نه د يهودانو عبادت خانې او د مساجد نه مراد د مسلمانانو عبادت خانې دي.

امام ابو عبدالله محمد بن احمد القرطبي رحمته الله (المتوفى ۲۷۱)، په خپل مشهور تفسير احکام القرآن کې ليکلي دي:

و ذهب خفيف الى ان القصد بهذه الاسماء تقسيم متعبدات الامم، فالصوامع للرهبان، والبيع للنصارى، والصلوات لليهودى، والمساجد للمسلمين. (ج ۱۲ ص ۷۲ مطبوعه دارالكتاب العربى القاهرة)

ترجمه: امام خفيف رحمته الله فرمايي چې ددې نومونو د ذکر کولو نه مقصود د عبادت خانو تقسيم دی. د صوامع نه د راهبانو د بيع نه د نصارو د صلوات نه مراد د يهوديانو او مساجد د مسلمانانو د عبادت خانو نوم دی.

او قاضي ثناء الله پاني پتي رحمته الله (المتوفى ۱۲۲۵هـ) تفسير مظهري کې ددې نومونو د ذکر شوې تشريح د ذکر کولو نه وروسته ليکي: ومعنى الآية: لولا دفع الله الناس لهدمت..... في كل شريعه نبى مكان عبادتهم فهدمت في زمن موسى الكنائس، وفي زمن عيسى البيع والصوامع وفي زمن محمد صلوات الله عليه المساجد. (مظهرى ج ۶ ص ۳۳۰ مطبوعه ندوه المصنفين دهلى)

ترجمه: د آيت معنى داده چې که الله پاک د خلکو زور نه ماتولی، نو د هر نبى په شريعت کې چې کومه عبادت گاه وه هغه به راغورځول شوې وه، د موسى عليه السلام په زمانه کې کنيسى د عيسى عليه السلام په زمانه کې گرجي او خلوت خانې او د محمد صلوات الله عليه په زمانه کې به جوماتونه راغورځول شوي وي.

همدا مضمون په تفسير ابن جرير ج ۹ ص ۱۱۴ تفسير نيشاپوري برحاشيه ابن جرير ج ۹ ص ۲۳ تفسير خازن ج ۳ ص ۲۹۱ تفسير بغوي ج ۵ ص ۵۹۴ برحاشيه ابن كثير او تفسير روح المعاني ج ۱۷ ص ۱۲۴ وغيره كې موجود دي د قرآن كريم ددې آيت نه او د مفسرين كرام ددې تصريحاتو نه واضحه ده چې مسجد د مسلمانانو د عبادت گاه نوم دی او دا نوم د نورو قومونو او مذهبونو د عبادت گاهونو نه د بيلتون له پاره ايښودل شوی دی. همدا وجه ده چې د اسلام د ابتدا نه تر دې وخته پوري دا پاك نوم د مسلمانانو د عبادت گاه نه پرته د هېڅ غير مسلم د عبادت گاه له پاره نه دی استعمال شوی. د مسلمانانو دا قانوني او اخلاقي فرض دي چې د هغوی نه يو غير مسلم فرقه خپل عبادت گاه ته دا نوم ورنكړي.

جومات د اسلام شعار دی

كوم شی چې د يو قوم سره مخصوص وي هغه د هغوی شعار وي. دهغوی د پيژندگلوي يوه خاصه علامه گڼل كيږي. مسجدهم د اسلام خصوصي شعار دی يعنې په يو کلي، ښار يا محلي كې د جومات موجوديت دهغه ځای د اوسېدونكو په اسلام باندې علامه ده امام الهند شاه ولي الله محدث دهلوي رحمته الله عليه (المتوفى ۱۱۷۴هـ) ليكلي دي:

فضل بناء المسجد وملازمته انتظار الصلاة فيه ترجع الى انه من شعائر الاسلام وهو قوله صلى الله عليه وسلم اذا رايتم مسجدا او سيعتم موذنا فلا تقتلوا احدا وانه محل الصلاة و معتكف العابدین و مطرح الرحمة و يشبهه الكعبة من وجه. (حجة الله البالغة مترجم ج ۱ ص ۴۷۸ مطبوعه نور محمد كتب خانه كراچی)

ترجمه: په جومات جوړولو او هغه ته د حاضریدلو او هلته د لمانځه د انتظار کولو د فضيلت سبب دا دی چې جومات د اسلام شعار دی. رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرمايي: كله چې تاسو په يوه آبادۍ كې جومات وينئ يا هلته د موذن اذان واورئ نو څوك هم مه قتل كوي، يعنې په يو کلي كې د جومات او اذان كېدل ددې علامه ده چې د هغه ځای اوسيدونكي مسلمانان دي، او جومات د لمونځ ځای او د عبادت كونكو د اعتكاف مقام دی هلته د الله پاك رحمت نازلېږي او هغه په يو طريقې سره د كعبې په شان دی. كه د فوج شعار غير فوجي ملگري له پاره كول جرم دی او د جج شعار د يو بل سړي دله پاره استعمالولو اجازه نشته، نو يقينا د اسلام شعار هم د يو غير مسلم له پاره د خپلولو اجازت نه شي كېدلی، مثلا كه غير مسلمو ته د اسلام د شعار مثلا د جومات جوړولو او د اذان اجازت وركړل شي، نو د اسلام شعار به ختم شي او د مسلمان او د كافر فرق به ختم شي. د اسلام او كفر نښې بيلولو له پاره دا خبره ضروري ده چې مسلمانان د كافرانو شعار خپل نه كړي هم دغه شان دا هم لازمي ده چې غير مسلمو ته د اسلام د يو شعار د خپلولو اجازت ورنكړل شي.

د جومات جوړول عبادت دی او کافر ددې اهل نه دی

او دا هم چې د جومات جوړول یو اعلی ترین اسلامی عبادت دی او کافر ددې اهل نه دی، ځکه چې په کافر کې د جومات د جوړولو اهلیت نشته نو په دې وجه د هغه جوړ شوی عمارت جومات نشی کېدلې د قرآن کریم صفا صفا ارشاد دې: ﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْبُرُوا مَسْجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ وَفِي النَّارِهِمْ خَالِدُونَ ۝﴾ (التوبه: ۱۷)

ترجمه: مشرکانو له پاره حق نشته چې هغوی د الله جوماتونه جوړ کړي په داسې حال کې چې هغوی په خپلو ځانونو باندې د کفر گواهي ورکوي ددې خلکو عملونه برباد شوي دي او په دوزخ کې به همیشې اوسېږي.

په دې آیت کې څو شيان د توجه قابل دي اول خو دا چې په دې کې یې مشرکان د جومات د تعمیر د حق نه محروم کړل ولې؟ یوازې په دې چې هغوی کافران دي، شهدین علی انفسهم بالکفر، او هیڅ یو کافر د جومات د جوړولو اهل نه دی گویا قرآن کریم دا فرمایي چې د جومات جوړولو او د کفر په مینځ کې منافات دی دا دوه شيان په یو وخت کې نه شي جمع کېدلی، کله چې هغوی د خپلو کفریه عقیدو اقرار کوي، نو گویا هغوی پخپله دا خبره تسلیموي چې هغوی د جومات د جوړولو اهل نه دي او نه هغوی ته ددې حق حاصل دی امام ابوبکر احمد بن علی الجصاص الرازي الحنفي (متوفی ۵۳۷هـ) لیکي

عبارة المسجد تكون ببعينين، احدهما زیارته والكون فيه، والاخر بنائه وتجديد ما استمر منه، فاقترضت الاية منع الکفار من دخول المسجد ومن بنائها وتولى مصالحها والقيام بها

لانتظام اللفظ لا مرین، (احکام القرآن ج ۳ ص ۸۷ سهیل اکیډمی لاهور)

ترجمه: د یعنی د جومات د آبادولو دوه صورتونه دي

یو دا چې د جومات زیارت کول او په هغه کې اوسیدل او کیناستل.

دویم دا چې دا تعمیر کول او د وران شویو شيانو اصلاح کول، دا آیت ددې امر تقاضا کوي چې په جومات کې نه یو کافر داخلېدی شی او نه د هغه متولي، باني او خادم کېدلی شي، ځکه چې د آیت الفاظ ظاهري او باطني دواړو تعمیرونو ته شامل دي.

دویم: په خپل ځان باندې د کفر د گواهي ورکولو مطلب دا نه دی چې هغوی خپل کفر مني او پخپله خپل ځان ته کافر وایي ځکه په دنیا کې هیڅ کافر خپل ځان ته د کافر ویلو له پاره تیار نه دی بلکې ددې آیت مطلب دا دی چې هغوی د داسې عقیدو بنسټکاره اعتراف کوي کومو ته چې اسلام د کفر عقائد وایي یعنی د هغوی د خپلو کفریه عقائدو اظهار کول د هغوی خپل ځان ته د کافر ویلو قائم مقام دي.

دويم..... د قرآن كريم په دې دعوې باندې هېڅ كافر ته پخپله كفر په عقیده باندې پاتې كېدلو سره د جومات د تعمير حق نه دی حاصل. دا پوښتنه كيږي چې كافر د مسجد د جوړولو د حق نه ولې محروم دی؟ په بله جمله كې ددې خبرې ځواب دی اوللك حبطة اعمالهم يعنى د دوى عملونه بزياد دي، چونكه په كفر سره د انسان ټول نيك عملونه برباد او ضائع كيږي په دې وجه كافر نه يوازې د جومات د تعمير بلکې د هېڅ عبادت اهليت نه لري، دا د كفر دنيوي خاصيت و او مخکې يې د هغوى د اخروى خاصيت بيان كړى دی. وفي النار هم خالدون: چې كافران به د خپل كفر له وجې د هميشوالي د جهنم مستحق دي. په دې وجه د هغوى د عبادت او اطاعت د الله پاك په نزد هېڅ قيمت نشته، دا آيت په دې مسئله كې قطعي نص دی چې غير مسلم كافر د جومات د جوړولو اهل نه دي. په دې وجه هغوى ته د جومات د جوړولو هېڅ حق حاصل نه دی، په دې باره كې د مفسرينو كرامو ځينې وضاحتونه لاندې ليكل كيږي: امام ابو جعفر محمد بن جرير الطبري (المتوفى ۳۱۰هـ) ليكي:

يقول ان المساجد انما تعبر لعبادة الله فيها، لا للكفر به فمن كان بالله كافرا فليس من شانه ان يعبر مساجد الله. (تفسير ابن جرير: ج ۱۰ ص ۹۳ مطبوعه دار الفكر بيروت)

ترجمه:..... الله پاك فرمايي چې جوماتونه خو ددې له پاره جوړيږي چې په هغه كې د الله پاك عبادت وشي، د كفر له پاره خو نه تعميريږي. كوم سړى چې كافر وي د هغه دا كار نه دی چې د الله پاك جوماتونه جوړ كړي.

امام عريبت جارا الله محمود بن عمر الزمخشري (المتوفى ۵۲۸هـ) ليكي:

والمعنى ما استقام لهم ان يجمعوا بين امرين متنافيين عمارة متعبدات الله مع الكفر بالله وبعبادته ومعنى شهادتهم على انفسهم بالكفر ظهور كفرهم (تفسير كشاف ج ۲ ص ۲۵۳) ترجمه:..... مطلب دا دی چې د هغوى له پاره په هېڅ طريقې سره صحيح نه ده چې هغوى دوه متنافي خبري جمع كړي چې يو طرف ته د الله پاك جوماتونه هم جوړوي او بل طرف ته په الله او د هغه په عبادت باندې كفر هم كوي او د هغوى په خپل ذات باندې د كفر د گواهي نه مراد د هغوى كفر ښكاره كول دي.

امام فخر الدين رازي (المتوفى ۶۰۶هـ) ليكي:

.. قال الواحدى: دلت على ان الكفار ممنوعون من عمارة مسجد من مساجد المسلمين ولو اوصى به لم تقبل وصيته..... (تفسير كبير ج ۱۶ ص ۷ مطبوعه مصر)

ترجمه:واحدى فرمايي: دا آيت ددې مسئلي دليل دی چې كافرانو ته د مسلمانانو په جوماتونو كې د هېڅ قسمه تعمير اجازت نشته او كه يو كافر ددې خبري وصيت وكړي، نو د

هغه وصيت به نه قبليري.
 امام ابو عبدالله محمد بن احمد القرطبي (المتوفى ۲۷۱هـ) ليکي
 فيجب اذا على المسلمين تولى احكام المساجد ومنع المشركين من دخولها...
 (تفسير قرطبي ج ۸ ص ۸۹ دار الكتب العربى القاهرة)

ترجمه: ...په مسلمانانو باندې دا فرض دي چې هغوی د جومات د انتظام متولي خپله شي
 او کفار او مشرکین هغه ته د داخلېدلو نه منع کړي.

امام محي السنه ابو محمد حسين بن مسعود الفراء البغوي (المتوفى ۵۱۲هـ) ليکي
 اوجب الله على المسلمين منعهم من ذلك، لان المساجد انما تعمر لعبادة الله وحده فمن كان
 كافرا بالله فليس من شأنه ان يعمرها فذهب جماعة الى ان المراد منه العبارة من بناء المسجد و
 مرمته عن الخراب فيمنع الكافر منه حتى لو اوصى به لا يمثل وحل بعضهم العبارة ههنا على
 دخول المسجد والقعود فيه. (تفسير معالم التنزيل للبغوي ج ۳ ص ۵۵ بر حاشيه خازن مطبوعه علميه مصر)

ترجمه: ...الله پاک په مسلمانانو باندې واجب کړې ده چې هغوی کافران د جومات د آبادولو
 نه منع کړي، ځکه چې جوماتونه يوازې د الله پاک د عبادت په خاطر جوړېږي، کوم سړی چې
 کافر وي د هغه دا کار نه دی چې هغه جوماتونه تعمير کړي د يو جماعت قول دی چې د
 تعمير نه مراد معروف تعمير دی، يعنې جومات جوړول او دهغه د بیکاره يا خراب ځای
 مرمت کول، کافر به ددې عمل نه منع کېږي، که هغه ددې د وصيت کولو سره مړ شو، نو نه
 به پوره کېږي، او ځينو عمارت دلته په جومات کې په داخلېدلو او په دې کې په ناسته
 باندې محمول کړی دی.

شيخ علاء الدين علي بن محمد البغدادى الخازن (المتوفى ۷۲۵هـ) په تفسير خازن کې ددې
 مسئلې نور هم تفصيل کړی دی.

مولانا قاضي ثناء الله پاني پتي (المتوفى ۱۲۲۵هـ) ليکي

فاله يجب على المسلمين منعهم من ذلك لان المساجد الله انما تعمر لعبادة الله وحده
 فمن كان كافرا بالله فليس من شأنه ان يعمرها (تفسير مظهرى ج ۴ ص ۱۴۶ ندوه المصنفين دهلى)

ترجمه: په مسلمانانو باندې لازمه ده چې کافران د جومات د تعمير نه منع کړي، ځکه جوماتونه
 خود الله پاک د عبادت له پاره جوړېږي، کوم سړی چې کافر دی هغه ددې اهل نه دی
 او شاه عبدالقادر دهلوي (المتوفى ۱۲۳۰هـ) ددې آيت لاندې ليکي:

او علماء کرامو ليکلي دي که کافر جومات جوړ هم کړي، نو هغه منع کړئ. (موضح القرآن)
 ددې تصريحاتو نه دا خبره بالکل واضحه شوه چې الله پاک کافرانو ته دا حق نه دی
 ورکړی چې هغوی جوماتونه جوړ کړي او دا چې هغوی داسې جرات وکړي، نو د هغوی منع.

کول په مسلمانانو باندې فرض دي

د جومات جوړول يوازې د مسلمانانو حق دی

په قرآن کریم کې چې کوم ځای دا فرمايل شوي دي، چې کافران د جومات جوړولو اهل نه دي هلته يې دا تصريح هم کړې ده چې د جومات د جوړولو حق يوازې مسلمانانو ته حاصل دی. ارشاد دی: ﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ۝﴾ (التوبه ۱۸)

ترجمه: د الله پاک جوماتونه خو هغه خلق آبادوي کوم چې په الله پاک باندې ايمان لري، لمونځ کوي، زکات ورکوي، او د هغه نه پرته د بل چا نه نه ويرېږي، داسې خلک اميد دی چې هدايت والا وي.

په دې آيت کې چې د کومو صفتونو ذکر فرمايل شوی دی، هغه د مسلمانانو ښکاره صفات دي، مطلب دا چې کوم سړی په پوره دين محمدي ﷺ باندې ايمان لري او د دين د هيڅ يوې برخې نه منکر نه وي، هم هغه ته د جومات د تعمير حق حاصل دی، غير مسلم فرقې چې تر څو د دين اسلام ټولې خبرې نه وي منلي د جومات د جوړولو د حق نه به محروم وي.

د غير مسلمو جوړ کړی مسجد، مسجد ضرار، دی

د اسلام په څوارلس سوه کاله دور کې کله هم يو غير مسلم دا جرات نه دی کړی چې خپله عبادت خانه د جومات په نوم جوړه کړي خو د رسول الله ﷺ په زمانه کې ځينو غير مسلمو د اسلام په جامه کې خپل ځانونه مسلمانان ښکاره کړل او د جومات په نوم يې يو عمارت جوړ کړ. کوم چې د مسجد ضرار په نوم سر مشهور دی رسول الله ﷺ ته د وحې په ذريعه د هغوی د کفر او نفاق خبر ورکړل شو، نو رسول الله ﷺ فوراً د هغه درنگولو حکم وکړ، د قرآن کریم لاندې آيت ددې واقعي متعلق دی:

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَأَرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ ۖ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۚ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ..... اَلَىٰ قَوْلِهِ..... لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا الْآلَآنَ ۚ ۚ ۚ قُلُوبُهُمْ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝﴾ (التوبه ۱۰۷: ۱۱۰)

ترجمه: او کومو خلکو چې جومات جوړ کړی دی چې اسلام او مسلمانانو ته نقصان ورسوي او کفر وکړی او د ايمان والا ترمينځه اختلاف پيدا کړي او د الله او د هغه د رسول ﷺ خلاف يوه مورچه جوړه کړي او دا خلک به ډير قسمونه خوري چې موږ دينيکې نه پرته د بل شي اراده نه وه کړې او الله پاک گواهي ورکوي چې دا خلک دروغژن دي تاسو په دې کې هيڅ کله قيام مه کوئ..... د هغوی دا عمارت کوم چې هغوی جوړ کړی دی هميشه به د

هغوی د زړه ازغی وي، خودا چې د هغوی زړونه توتې توتې شی بیشکه الله پاک عالم او حکمت والا دی.

ددې آیتونو نه په واضحه طریقې سره معلومه شوه چې:

الف... د یو غیر مسلمې ډلې د اسلام په نوم جوړ شوی جومات ته به مسجد ضرار ویل کیږي.

ب... د غیر مسلمو منافقانو د جوړ شوي جومات د تعمیر مقاصد به دا خبرې وي:

۱... اسلام او مسلمانانو ته ضرر رسول.

۲... د کفر د عقیدو خپرول.

۳... د مسلمانانو په جماعت کې اختلاف جوړول او انتشار پیدا کول.

۴... د الله او د هغه د رسول ﷺ د دښمنانو له پاره یوه اډه جوړول.

جواب: چونکه د منافقانو دا خفیه منصوبې د برداشت قابل نه وې په دې وجه حکم وشو

چې داسې په نوم جومات را وغورځول شي ټولو مفسرینو او سیرت لیکونکو دا خبره لیکلې

ده چې د رسول الله ﷺ په حکم باندې مسجد ضرار را وغورځول شو او هغه وسوځول

شو^۱ د مرزايي منافقانو جوړ کړی په نوم جوماتونه هم مسجد ضرار دي، او هغه هم ددې

سلوک مستحق دي کوم څه چې رسول الله ﷺ د مسجد ضرار سره کړی و.

کافر ناپاک او په جومات کې د هغه داخلیدل ممنوع

دا خبره هم خاص اهمیت لري چې قرآن کریم کفارو او مشرکینو ته د هغوی د ناپاکه او گنده

عقائدو په بنیاد باندې نجس ویلي دي، او ددې معنوی نجاست سره د هغوی د گندګۍ تقاضا

داده چې جوماتونه د هغوی د وجود نه پاک وساتل شي د الله پاک ارشاد دی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا﴾ (التوبة: ۲۸)

ترجمه: ای دایمان والو! مشرکان ناپاک دي، هغوی دې ددې کال نه وروسته د مسجد حرام

خوا ته هم رانشي.

له دې ایت نه معلومه شوه چې د کافر او مشرک جومات ته داخلیدل منع دي.

امام ابوبکر جصاص رازي رحمه الله (المتوفي ۳۷۰هـ) لیکي:

^۱ [فلما رجع إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم من سفره..... فقال انطلقا إلى هذا المسجد الظالم اهله، فاهدماه واحرقاه فخرجا سريعين حتى اتيا بني سالم بن عوف وهم رهط مالك فقال: مالك لصاحبه: انظري حتى اخرج لك بنار من اهلى فدخل الى اهله فاخذ سقفاً من النخل فاضغل فيه ناراً ثم خرجا يشندان حتى دخلاه وفيه اهله فاحرقاه وهدماه وفرقوا عنه ونزل فيهم من القرآن ما نزل... الخ. (تفسير روح المعاني ج: ۱ ص: ۱۸ التوبة آيت: ۱۰۷ طبع احياء التراث العربی).]

اطلاق اسم النجس على المشرک من جهة ان الشرک الذي يعتقدہ يجب اجتنابه كما يجب اجتناب النجاسات والاقرار فلذلك سبأهم نجسا، والنجاسة في الشرع تنصرف على وجهين احدهما نجاسة الاعيان والاخر نجاسة الذنوب، وقد افاد قوله: انما المشرکون نجس، منعهم عن دخول المسجد الا لعذر اذ كان علينا تطهير المساجد من الانجاس.

(احکام القرآن ج ۳ ص ۱۰۸ مطبوعه سهيل اكيدي لاهور)

ترجمه: ... په مشرک باندې د نجس اطلاق په دې بڼه او شو چې د کوم شرک چې هغه اعتقاد ساتي دهغه نه پر هيز کول داسې ضروري دي لکه د نجاستونو او د گندگو نه، په دې وجه يې هغوی ته نجس وويل او په شرع کې د نجاست دوه قسمونه دي، يو د بدن نجاست دويم د گناه نجاست او د الله پاک ارشاد: انما المشرکون نجس، وايي چې کفار به جومات د داخلیدلو نه منع کيږي، خو چې څه عذر وي ځکه چې په مسلمانانو باندې لازمه ده چې جوماتونه د نجاست نه پاک وساتي.

امام محي السنه البغوي (المتوفي ۵۱۶هـ) په معالم التنزيل کې ددې ايت لاندې ليکي: وجملة بلاد الاسلام في حق الكفار على ثلاثة اقسام احدها الحرم فلا يجوز للكافر ان يدخله بحال ذميا كان او مستامنا بظاهر هذه الاية، وجوز اهل الكوفة للمعاهد دخول الحرم، والقسم الثاني من بلاد الاسلام الحجاز فيجوز للكافر دخولها بالاذن، ولكن لا يقيم فيها اكثر من مقام السفر، وهو ثلاثة ايام، والقسم الثالث سائر بلاد الاسلام يجوز للكافر ان يقيم فيها بذمة او امان، ولكن لا يدخلون المساجد الا باذن مسلم... (تفسير بغوي ج ۳ ص ۶۳ مطبوعه علميه مصر)

ترجمه: ... او د کافرانو په حق کې ټولې اسلامي علاقې په درې قسمه دي يو حرم مکه شريفه، کافر ته په دې کې داخلیدل په هېڅ حال کې هم جائز نه دي، که هغه د يو اسلامي ملک اوسیدونکي وي يا يې امن راوړی وي، ځکه چې د ايت د ظاهر هم دا تقاضا ده او د کوفې علماوو د ذمي له پاره داخلیدل جائز کړي دي او دويم قسم حجاز مقدس يعنې مدينه طيبه ده د کافر له پاره په اجازت سره حجاز مقدس ته داخلیدل جائز دي، خو د درې ورځو نه زيات به هلته د پاتې کيدلو اجازت نه وي او دريم قسم نور اسلامي ملکونه دي په هغه کې د کافر مقيم کيدل جائز دي په دې شرط چې، ذمي وي يا يې امن راوړی وي، خو هغوی د مسلمانانو جوماتونو ته بغير د مسلمانانو د اجازت نه شي داخلیدلی، په دې سلسله کې دوه شيان خاص طور سره د غور قابل دي اول دا چې په ايت کې خاص طور سره د مشرکانو حکم ذکر شوی دی، خو مفسرينو ددې ايت لاندې د عامو کافرانو حکم فرمايلي دی، ځکه د کفر نجاست ټولو کافرانو ته شامل دی، دويم دا چې د کافر جومات ته داخلیدل صحيح دي او که

نه؟ په دې مسئله کې اختلاف دی، د امام مالک رحمته الله علیه په نزد هيڅ جومات ته د کافر داخلیدل جائز نه دي، د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد د مسجد حرام نه پرته نورو جوماتونو ته د کافر داخلیدل د مسلمانانو په اجازت سره جائز دي او د امام ابو حنيفه رحمته الله علیه په نزد د ضرورت په وخت هر جومات ته داخلیدلی شي (روح المعاني ج ۱۱ ص ۷۷) ^(۱) خو د يو کافر د يو جومات جوړونکي، متولي يا خادم کېدل د چا په نزد هم جائز نه دي. د نجران د عيسايانو يو وفد په ۹ هجري کې د رسول الله صلی الله علیه و آله په خدمت کې حاضر شو رسول الله صلی الله علیه و آله هغوی د جومات په يو اړخ کې ديره کرل او په مسجد نبوي کې هغوی خپل لمونځ هم وکړ.

حافظ ابن قيم رحمته الله علیه (المتوفي ۷۵۱ هـ) په دې واقعه باندې تبصره کولو سره ليکي:

فصل في فقه هذه القصة ففيها جواز دخول اهل الكتاب مساجد المسلمين وفيها تمكين اهل الكتاب من صلاتهم بحضرة المسلمين وفي مساجدهم ايضاً، اذا كان ذالك عارضاً ولا يمكنوا من اعتياد ذالك. (زاد المعاد ج ۳ ص ۶۳۸ مطبوعه مكتبة المنار الاسلاميه كويت)

ترجمه: دا فصل دی د دې قصې د فقه په بيان کې له دې واقعي نه ثابتېږي چې د اهل کتابو د مسلمانانو جوماتونو ته داخلیدل جائز دي او دا چې هغوی له پاره د مسلمانانو په موجودگي کې د خپل عبادت موقع ورکړل شي او د مسلمانانو په جوماتونو کې هم، چې دا يو عارضي صورت وي خو هغوی ته به د دې موقع نه ورکول کېږي چې دا خپل مستقل عادت جوړ کړي.

او قاضي ابوبکر بن العربي (المتوفي ۵۷۳ هـ) ليکي: دخول ثمانية رضى الله عنه في المسجد في الحديث الصحيح، ودخول ابى سفيان رضى الله عنه فيه على الحديث الاخر كان قبل ان ينزل: يا ايها الذين امنوا انما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا، فمنع الله المشركين من دخول المسجد الحرام نصاً، ومنع دخول سائر المساجد تعليلاً بالنجاسة ولو جوب صيانة المسجد عن كل نجس وهذا كله ظاهر لا خفاء به.

(احكام القرآن ج ۲ ص ۹۰۲ مطبوعه دار المعرفه بيروت)

ترجمه: د ثمامه رضي الله عنه جومات ته داخلیدل او د دويم حديث مطابق د ابو سفيان رضي الله عنه جومات داخلیدل د دې ايت د نزول نه مخکې واقعه ده چې اې د ايمان والو! مشرکان پليت دي، دوی

[۱] والحاصل ان الامام الاعظم يقول بالمنع عن الحج والعمرة ويحمل النهي عليه ولا يمنعون من دخول المسجد الحرام وسائر المساجد عنده، ومذهب الشافعي..... انه لا يجوز للكافر ذمياً كان او مستأثراً ان يدخل المسجد الحرام بحال من الاحوال..... ويجوز دخوله سائر المساجد عند الشافعي عليه الرحمة، وعن مالك كل المساجد سواء في منع الكافر عن دخولها. (روح المعاني ج ۱۰ ص: طبع دار احياء التراث العربي) -

ددې کال نه وروسته مسجد حرام ته راژرې نه شي. الله پاک مشرکان مسجد حرام ته د داخلیدلو نه منع کړل او د نورو جوماتونو نه یې په دې وینا سره منع کړل چې هغوی ناپاکه دي او چونکه جومات د نجاست نه پاک ساتل ضروري دي د کافرانو د ناپاک وجود نه به هم دا پاک ساتل کیږي او دا ټول ظاهر دي په کوم کې چې لږ پتوالی هم نشته.

منافقان دي د جوماتونو نه ووبستل شي

سوال: کوم سړی چې د مرزايانو په شان عقیده لرلو نه وروسته هم د اسلام دعوه کوي هغه د اسلام په اصطلاح کې منافق دی او د منافقانو په باره کې دا حکم دی چې هغوی دي د جوماتونو نه ووبستل شي په حدیث کې دي چې

رسول الله ﷺ د جمعي په ورځ د خطبې له پاره ودرید او ويي فرمايل: اي فلانيه! جگ شه له دي خای نه اوځه ځکه چې ته منافق يې، اي فلانيه! ته هم جگ شه ته منافق يې، په دې طريقه رسول الله ﷺ ۳۲ شپږ دیرش کسان د جومات نه ووبستل جناب عمر رضی الله عنه په راتلو کې لږ نا وخته کړ، هغه په هغه وخت کې راغی کله چې دا منافقان د جومات نه ووتل، نو هغه داخیال وکړ چې کېدای شي د جمعي لمونځ شوی وي او خلک د لمونځ نه فارغ کېدو نه وځي، خو کله چې جومات ته راغی، نو معلومه شوه چې اوسه پورې لا لمونځ نه دی شوی مسلمانان لا ناست دي، یو سړی ډیر په خوشحالي جناب عمر رضی الله عنه ته وویل اي عمر! مبارک شه الله پاک نن منافقان ذلیل او رسوا کړل او رسول الله ﷺ هغوی له جومات نه ووبستل. (تفسیر روح المعانی ج ۱۱ ص ۱۰) ۱۱

له دې حدیث نه معلومه شوه چې کومه غیر مسلمه فرقه منافقانه طریقي سره د اسلام دعوه کوي هغوی د جومات نه ووبستل در رسول الله ﷺ سنت دي.

د منافقانو مسجد، مسجد نه دی

سوال: فقهاء کرامو وضاحت کړی دی چې د داسې خلکو حکم د مرتددی په دې وجه نه خو دوی ته د جومات جوړولو اجازت ورکول کیږي او نه د دوی جوړشوي جومات ته د جومات نوم ورکول کیږي.

۱ [عن ابن عباس رضی الله عنهما قال: قام رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الجمعة خطيباً فقال: قم يا فلان! يا فلان فاخرج فانك منافق، اخرج يا فلان! فانك منافق، فاخرجهم بايمانهم ففضحهم ولم يك عمر بن الخطاب شهد تلك الجمعة لحاجة كانت له فلقبهم وهم يخرجون من المسجد فاخبا منهم استحياء انه لم يشهد الجمعة وظن ان الناس قد انصرفوا واخباواهم منه وظنوا انه قد علم بامرهم فدخل المسجد فاذا الناس لم ينصرفوا فقال له رجل: ابشر يا عمر! فقد فضح الله تعالى المنافقين اليوم فهذا العذاب الاول والعذاب الثاني عذاب القبر. (روح المعانی ج: ۱۱ ص: ۱۱ طبع دار احیاء التراث العربی).]

شيخ الاسلام مولانا محمد انور شاه کشميري رحمۃ اللہ علیہ ليکلي دي. ولو بنوا مسجدا لم يصر مسجدا، ففي تنوير الابصار من وصايا الذمي وغيره واصحاب الهوى اذا كان لا يكفر فهو بمنزله المسلم في الوصية وان كان فهو بمنزلة المرتد.... (اكفار الملحدين طبع جديد ص ۱۲۸)

ترجمه:..... که داسې خلک جومات جوړ کړي، نو هغه به جومات نه وي، په تنوير الابصار وصايا او ذمي وغيره بحثونو کې دي چې د گمراه فرقو گمراهي که د کفر حد ته نه وي رسيدلې، نو بيا خو په وصيت کې د هغوی حکم په شان د مسلمان دی او که د کفر حد ته رسيدلې وي، نو په شان د مرتد دی.

د منافقانو د مسلمان کيدلو شرط

دلته دا وضاحت هم ضروري دی چې د يو گمراه فرقې د اسلام دعوه کول يا اسلامي کلمه ويل ددې امر ضمانت نه دی چې هغه مسلمانان دي، بلکې ددې سره دا هم ضروري ده چې هغوی د خپلو ټولو هغو عقائدو نه کومې چې د مسلمانانو خلاف دی د توبې اعلان وکړي. حافظ بدرالدين عيني رحمۃ اللہ علیہ په عمدة القاري شرح د صحيح البخاري کې ليکي يجب عليهم ايضا عند الدخول في الاسلام ان يقرؤا ببطان ما يخالفون به المسلمون في الاعتقاد بعد اقرارهم بالشهادتين. (ج ۴ ص ۱۲۵ مطبوعه دار الفکر)

ترجمه: د هغوی په ذمه دا هم لازم دي چې په اسلام کې د داخلېدو په وخت د توحيد او رسالت د شهادت نه وروسته د هغو ټولو عقائدو او نظريو د ابطال اقرار وکړي کومې چې هغوی د مسلمانانو خلاف لرلې.

او حافظ شهاب الدين ابن حجر العسقلاني فتح الباري شرح صحيح البخاري کې د اهل نجران د قيصې لاندې ليکي:

وفي قصة اهل نجران من الفوائد ان اقرار الكافر بالنبوة لا يدخله في الاسلام حتى يلتزم احكام الاسلام (ج ۸ ص ۹۳ دار النشر الكتب الاسلاميه لاهور)

ترجمه:..... د اهل نجران د قصې نه د نورو مسائلو نه پرته يو مسئله دا هم معلومه شوه چې د يو کافر د طرفه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د نبوت اقرار هغه په اسلام کې نه داخلي ترڅو چې يې د اسلام احکام قبول کړي نه وي.

علامه ابن عابدين شامي رحمه الله ليکي: لا بد مع الشهادتين في العيسوي من ان

يتبرأ من دينه..... (رد المحتار ج ۱ ص ۳۵۳ مطبوعه ايج ايم سعيد کراچی)

ترجمه: د عيسوي فرقې د مسلمانېدلو له پاره د شهادتين اقرار سره دا هم ضروري ده چې د خپل مذهب نه د براءت اعلان کړي.

له دې وضاحتونو نه ثابت شوه چې يو فرقه به هم تر هغه وخته پوري مسلمان نه گڼل کيږي چې تر څو چې هغه د اهل اسلام د عقائدو د صحت او د خپلو عقائدو د ابطال اعلان ونکړي، که نه که هغه د خپل کفر عقیده صحيح گڼي او د مسلمانانو عقائد غلط گڼي. نو د هغه حيثيت د مرتد دی او هغه ته د خپلې عبادت گاه د تعمير اجازت د جومات په حيثيت ورکول ناجائز دي.

د يو غير مسلم د جومات په شان عبادت خانه جوړول

اوس يو سوال باقي پاتې کيږي چې ايا يو غير مسلم د خپلې عبادت گاه چې د جومات په نوم هم نه وي، شکل او هيئت د جومات په شان جوړولی شي؟ ايا هغه ته دا اجازت ورکول کيږي چې هغه په خپله عبادت خانه کې د قبلې اړخ ته محراب جوړ کړي، مينار جوړ کړي په هغه کې منبر کيږدي او هلته د اسلام په معروف طريقه باندې اذان کوي؟

ددې ځواب دادی چې هغه ټول کارونه کوم چې عرفا او شرعا د مسلمانانو د جوماتونو پورې خاص دي هيڅ يو غير مسلم ته دهغه د خپلولو اجازت نه شي ورکول کېدای، په دې وجه که د يو غير مسلم عبادت گاه د جومات په وضع او شکل باندې تعمير کړي وي مثلاً په هغه کې د قبلې طرف ته محراب هم وي مينار او منبر هم وي، هلته اسلامي اذان او خطبه هم کيږي، نو په دې سره به مسلمانانو ته دوکه او گډوډي راځي هر کتونکی به دا جومات گڼي سره له دې چې د اسلام په نظر کې د غير مسلم عبادت گاه جومات نه دی. بلکې د شيطانانو د جمع کيدلو ځای دی.^{۱۱} (شامی ج ۱ ص ۳۸۰ مطلب تکره الصلاة في الكنيسة مطبوعة ايج ايم سعيد کراچی، البحر الرائق ج ۷ ص ۲۱۴ مطبوعة دارالمعرفة بيروت)

شيخ الاسلام حافظ ابن تيميه رحمه الله (المتوفى ۷۲۸هـ) نه پوښتنه وشوه، چې ايا د کافرانو د عبادت ځايونو ته بيت الله ويل صحيح دی؟ په ځواب کې يې وفرمايل:

ليست بيوت الله و انما بيوت الله المساجد، بل هي بيوت يكفر فيها بالله وان كان قد يذكر فيها، فالبيوت بمنزلة اهلها واهلها كفار، فهي بيوت عبادة الكفار.....

(فتاوى ابن تيميه رحمه الله ج ۱ ص ۱۱۵ دارالقلم بيروت)

^۱ [(تنبيه) يؤخذ من التعليل بانه محل الشياطين كراهة الصلاة في معابد الكفار لانها ماوى الشياطين كما صرح به الشافعية، ويؤخذ مما ذكره عندنا، ففي البحر من كتاب الدعوى عند قول الكفر: ولا يخلفون في بيت عبادهم، في التاتار خانية يكره للمسلم الدخول في البيعة والكنيسة، وانما يكره من حيث انه مجمع الشياطين لا من حيث انه ليس له حق الدخول اهـ. (شامی ج: ۱ ص: ۳۸۰، مطلب تکره الصلاة في الكنيسة، وايضا: البحر الرائق ج: ۷ ص: ۲۱۴) -

ترجمه: ... دا د الله کورونه نه دي د الله کورونه جوماتونه دي دا خو هغه ځايونه دي کوم ځای کې چې کفر کېږي اگر چې په دې کې ذکر هم کېږي، د کورونو هم هغه حکم وي کوم چې دهغه د جوړونکو وي ددې جوړونکي کافران دي دا د کافرانو عبادت کورونه دي.

امام جعفر محمد بن جرير الطبري (المتوفي ۳۱۰هـ) د مسجد ضرار په باره کې نقل کوي: **.. عمد ناس من اهل النفاق فابتنوا مسجدا بقبا ليضاهوا به مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم.....** (تفسير ابن جرير ج ۷ ص ۲۵ مطبوعه دارالفکر بيروت)

ترجمه: ... په منافقانو کې څه خلکو دا حرکت وکړ چې په قبا کې يې يو جومات جوړ کړ چې په هغه سره يې مقصود دا وو چې هغوی ددې په ذريعه د رسول الله ﷺ د جومات سره مشابهت وکړي.

له دې نه ثابتېږي چې کومو خلکو منافقانه طريقې سره مسجد ضرار جوړ کړی وو د هغوی مقصد همدا و چې خپل هسې په نوم جومات د مسلمانانو د جوماتونو سره مشابه جوړولو سره مسلمانانو ته دوکه ورکړي دغیرمسلمو کومې عبادت خانې چې د جومات په شکل وي هغه مسجد ضرار دی او دهغه راغورځول لازمي دي ددې نه پرته فقهاء کرامو وضاحت کړی دی چې د اسلامي ملکونو د غیر مسلم او سپدونکو لباس او شکل او صورت به د مسلمانانو نه بیل وي دا مسئله د فقه اسلامي په هر کتاب کې د باب احکام اهل الذمه د عنوان لاندې موجود ده.

او عمر بن الخطاب رضي الله عنه چې د شام د ملک د عيسایانو سره کومه عهدنامه ليکلې وه دهغې پوره متن امام بیهقي رحمه الله په سنن الکبری (ج ۹ ص ۲۰۲) او کنز العمال (ج ۴ ص ۵۰۴) جديد طبع کې د حديث نمبر ۱۱۴۹۳ لاندې ليکل شوی دی دهغه يوه جمله دلته نقل کوم:

ولا نتشبه بهم في شيء من لباسهم من قلنسوة ولا عمامة ولا نعلين ولا فرق شعر ولا نتكلم بكلامهم ولا نكتفي بكناهم...

ترجمه: ... او موږ به د مسلمانانو په لباس او د هغوی په وضع قطع کې د هغوی مشابهت نه کوو نه په ټوپۍ کې نه په پټکي کې نه په خپليو کې نه د وېښتو په ښخولو کې او موږ به د مسلمانانو په خبرو او د هغوی په اصطلاحاتو خبرې نه کوو او نه به دهغوی کنيت خپلوو. اندازه وکړئ! چې کله لباس وضع قطع ټوپۍ پټکي او د ښپو خپلو او د سر په لار کې د کافرانو د مسلمانانو سره مشابهت روا نه کړل شو، نو اسلام دا څنگه برداشت کولی شي چې غیر مسلم کافر خپل د عبادت ځايونه د مسلمانانو د مسجد په شان جوړ کړي؟

د جومات قبلې ته مخ کيدل د اسلام شعار دی

پورته عرض و شو چې جومات د اسلام دلويي شعار دی. د جومات صفتونو او خصوصياتو باندې که ځانته ځانته غور و شي، نو معلومه به شي چې په دې کې يو يو شی هم مستقل طور سره د اسلام شعار دی مثلاً قبلې ته مخ کول واخلئ. د دنيا په ټولو مذهبونو کې دا خصوصيت يوازې اسلام ته حاصل دی چې ددې اهم ترين عبادت لمونځ کې بيت الله شريف ته مخ کول دي. هم دا وجه ده چې رسول الله ﷺ قبلې ته مخ کول د اسلام خصوصي شعار مقرر کولو سره هغه سړي ته کوم چې زموږ قبلې ته مخ کولو سره لمونځ کوي د مسلماني علامه ښودلې ده:

«من صل صلاتنا واستقبل قبلتنا واكل ذبيحتنا فذاك المسلم الذي له ذمة الله وذمة رسوله فلا تخفروا الله ذمته...» (صحيح البخاری ج ۱ ص ۵۶)

ترجمه: څوک چې زموږ په شان لمونځ کوي زموږ قبلې ته مخ کوي زموږ حلاله خوري دا سړی مسلمان دی د چاله پاره چې د الله او د هغه د رسول ﷺ ذمه ده د الله ذمه مه ماتوئ. ښکاره ده چې ددې حديث مقصد دا نه دی چې يو سړی دې د الله او د هغه د رسول منکر وي د قرآن کریم قطعي ارشادات دې دروغژن گڼي او د مسلمانانو نه دې بيل عقائد ساتي. بيا به هم هغه ددې درې کارونو په وجه مسلمان کيږي؟ نه! بلکې د حديث مطلب دا دی چې لمونځ، قبلې ته مخ کول او د حلالې معروفه طريقه يوازې د مسلمانانو شعار دی کوم چې د هغه وخت د مذهبونو نه بيل ساتل شوي وو، هيڅ يو غير مسلم ته دا حق نه دی حاصل چې د کفر د عقيدې ساتلو باوجود زموږ دا شعار خپل کړي. حافظ بدرالدين عيني رحمته الله ددې حديث په شرح کې ليکي:

«واستقبال قبلتنا مخصوص بنا...» (عمدة القاری ج ۲ ص ۲۹۶)

ترجمه: ...او زموږ قبلې ته مخ کول موږ سره خاص دی.

حافظ ابن حجر رحمته الله ليکي: وحكمة الاختصار على ما ذكر من الافعال ان من يقر بالتوحيد من اهل الكتاب وان صلوا واستقبلوا وذبوا لكنهم لا يصلون مثل صلواتنا ولا يستقبلون قبلتنا ومنهم من يذبح لغير الله ومنهم من لا ياكل ذبيحتنا والاطلاع على حال المرء في صلاته واكله يمكن بسرعة في اول يوم بخلاف غير ذالك من امور الدين. (فتح الباری ج ۱ ص ۴۱۷ مطبوعه دارالنشرالكتب الاسلاميه لاهور)

ترجمه: او په ذکرشوو کارونو باندې د اکتفاء کولو حکمت دادی چې په اهل کتابو کې کوم خلک د توحيد قائل وي هغوی اگر چې لمونځ هم کوي د قبلې استقبال هم کوي او ذبح

هم کوي. خو هغوی نه زموږ په شان لمونځ کوي نه زموږ د قبلي استقبال کوي او په هغوی کې ځينې د غير الله له پاره ذبح کوي زموږ حلاله نه خوري او د انسان حالت د لمونځ کولو او د خوراک کولو نه فورا په لومړۍ ورځ پيژندل کيږي، د دين په نورو کارونو کې دومره زر اطلاع نه کيږي. په دې وجه يې د مسلمانانو درې ښکاره علامې ذکر کړي دي.

او شيخ ملا علي قاري رحمته الله عليه ليکي: انما ذكره مع اندراجہ فی الصلاة لان القبلة اعف، اذ کل احد يعرف قبلته وان لم يعرف صلاته ولان فی صلاتنا ما يوجد فی صلاة غیرنا واستقبال قبلتنا مخصوص بنا... (مرقاۃ المفاتیح ج ۱ ص ۷۲ طبع بمبئی)

ترجمه: په لمانځه کې قبلي ته مخ کول خپله راځي، خو دا يې بيل ذکر وفرمايل ځکه چې قبله د اسلام د ټولو نه ښکاره علامه ده. ځکه چې هر سړی خپله قبله پيژني اگر که لمونځ نه پيژني او په دې وجه هم چې زموږ د لمانځه ځينې شيان د نورو مذهبونو په لمونځونو کې هم موندل کيږي. خو زموږ قبلي ته مخ کول يوازې زموږ خصوصيت دی له دې تشریحاتو نه واضحه شوه چې قبلي ته مخ کول د اسلام اهم ترين شعار دی او د مسلمانانو معروف ترين علامه ده هم په دې بنياد د اهل اسلام لقب اهل قبله مقرر شوی دی. کوم سړی چې د اسلام د قطعي متواتر او کلکو عقائدو خلاف بله عقیده ساتي هغه په اهل قبله کې نه دی داخل، نه هغه ته قبلي د مخ کولو اجازت کيږي.

محراب د اسلام شعار دی

د جومات د کيدلو له پاره څه خاص شکل او وضع نه ده لازمه شوي، خو د مسلمانانو په عرف کې څو شيان د جومات د خاصې علامې په طور معروف دي، يو په دې کې د جومات محراب دی کوم چې د قبلي د طرف مقرر کولو له پاره تجويز شوی دی. حافظ بدر الدين عيني رحمته الله عليه په عمدة القاري کې ليکي:

ذكر ابا البقاء ان جبريل عليه الصلاة والسلام وضع محراب رسول الله صلى الله عليه وسلم مسامة الكعبة وقيل كان ذاك بالمعينة بان كشف الحال وازيلت الحوائل فرأى رسول الله صلى الله عليه وسلم الكعبة فوضع قبله مسجده عليها..

(عمدة القاري شرح صحيح البخاري الجزء الرابع ص ۱۲۶ طبع دارالفکر بيروت)

ترجمه: او ابو البقاء رحمته الله عليه ذکر کړي دي چې جبريل عليه السلام کعبې ته مخامخ رسول الله صلى الله عليه وسلم له پاره محراب جوړ کړ او وويل شو چې دا د معائنې په ذريعه وشو، يعنې د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخکې پردې ليرې کړل شوې او صحيح حال په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې ښکاره شو، رسول الله صلى الله عليه وسلم د کعبې په ليدلو باندې دخپل جومات د قبلي اړخ مقرر کړ.

له دې نه د دوه خبرو وضاحت وشو اول دا چې د محراب ضرورت د قبلې د تعين له پاره دی چې لمونځ گزار محراب ته کتلو سره د قبلې اړخ معلوم کړي. دويم دا چې کله د مسجد نبوي تعمير وشو هم هغه وخت نه د محراب نښه هم ولگول شوه. که جبرائيل عليه السلام دهغه بنودنه کړي وي يا رسول الله ﷺ د کشف په ذريعه خپله دهغې تجويز کړی وي خو دا محرابونه کوم چې غټې خيټې والا وي چې نن سبا په جوماتونو کې د قبلې طرف ته وي ددې ابتداء خليفه راشد عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه هغه وخت کړې وه چې کله هغه د وليد بن عبد الملک په زمانه کې د مديني طبيعي گورنر و (وفاء الوفاء ص ۵۲۵ وما بعد) دا د صحابه کرامو او تابعينو دور و او د هغه وخت نه تر اوسه پورې په جومات کې محراب جوړول د مسلمانانو شعار دی.

په فتاوی قاضي خان کې دي: «وجهة الكعبة تعرف بالدليل، والدليل في الامصار والقرى المحارِب التي نصبتهَا الصحابة والتابعون رضی الله تعالى عنهم اجمعين فعليْنَا اتباعهم في استقبال المحارب المنصوبة...» (البحر الرائق ج ۱ ص ۲۸۵ مطبوعه دارالمعرفه بيروت)

ترجمه: ... او قبلې ته مخ د څه علامې نه معلومېږي او په ښارونو او اباديو کې د قبلې اړخ هغه محرابونه دي کوم چې صحابه کرامو او تابعينو رضوان الله عليهم اجمعين جوړ کړي دي په جوړ شويو محرابونو کې په موږ د هغوی تابعداري لازمه ده.

يعنې دا محرابونه چې کوم د مسلمانانو په جوماتونو کې د صحابه کرامو او تابعينو د وخت نه راروان دي په اصل کې د قبلې د اړخ د پيژندگلو له پاره دي او پورته ذکر شو چې قبلې ته مخ کول د اسلامي امت شعار دی او محراب د قبلې د اړخ د علامت په طور د جومات شعار دی په دې وجه د يو غير مسلم په عبادت گاه کې د محراب کيدل د يو اسلامي شعار بې عزتي ده. له دې نه پرته دغه د محراب والا عبادت خانو ته کتلو سره به هر سړی هغه جومات گڼي او دا د اهل اسلام سره دوکه ده. لهذا ترڅو چې د غير مسلمو يوه ډله د مسلمانانو ټولو عقائدو منلو سره د مسلمانانو په جماعه کې داخل نه شي تر هغه پورې به د هغوی د جومات په شکل جوړه کړې عبادت خانه د دوکې او مکر بدترينه اړه ده. چې دهغه نړول په مسلمانانو باندې لازم دي د امت فقهاء کرامو ليکلي دي چې که يو غير مسلم بې وخته اذان کوي، نو دا په اذان پورې خدا کول دي.

ان الکافر لو اذن في غير الوقت لا يصير به مسلماً لانه يكون مستهزئاً.... (شامی ج ۱ ص ۳۵۳)

شروع د کتاب الصلاة طبع ايج ايم سعيد کراچی) ترجمه: کافر که بې وخته اذان وکړي، نو هغه په دې نه مسلمانېږي ځکه چې هغه په اصل کې ټوکې کوي.

همدغه شان د يو غير مسلمې ډلې د خپلو كفرپه عقائدو باوجود د اسلامي شعائرو نقل كول او خپله عبادت گاه د جومات په شكل جوړول، په اصل كې د مسلمانانو په اسلامي شعائرو پورې ټوكې كه ا دي او دا ټوكې مسلمانان نه شي برداشت كولى!

اذان

په جومات كې اذان د لمانځه د دعوت له پاره كيږي، رسول الله ﷺ چې كله مدينې طبيعي ته تشریف راوړ، نو مشوره وشو چې لمانځه له پاره د اعلان كولو څه صورت تجويز كول پكار دي، ځينو حضراتو د جرس ټنگولو تجويز وكړ رسول الله ﷺ په دې وينا سره دا خبره رد كړه چې دا د نصاراوو شعار دى، دويم تجويز وشو چې بوق (باجه) دې وغږول شي رسول الله ﷺ دا هم قبوله نه كړه چې دا د يهوديانو عادت دى، دريم تجويز د اور د بلولو وشو، رسول الله ﷺ وفرمايل دا د مجوسيانو طريقه ده، دا مجلس په دې خبره پاى ته ورسيد چې د لمانځه په وخت كې به يو سړى اعلان كوي چې جماعت تيار دى، له دې نه وروسته صحابه كرامو ته په خوب كې د لمانځه طريقه وښودل شوه، كومه چې هغوى د رسول الله ﷺ په خدمت كې وړاندې كړه او د هغه وخت نه په مسلمانانو كې دا اذان دود شو. (فتح الباري ج ۲ ص ۲۲۰ مطبوعه لاهور)^(۱)

شاه ولي الله محدث دهلوي رحمه الله په دې واقعه باندې بحث كولو سره ليكي:

وهذه القصة دليل واضح على ان الاحكام انما شرعت لاجل المصالح وان للاجتهاد فيها مدخلا، وان التيسير اصل اصيل، وان مخالفة اقوام تبادوا في ضلالتهم فيما يكون يطلع بالنام والنفت في الروع على مراد الحق لكن لا يكلف الناس به ولا تنقطع الشبهة حتى يقرره النبي صلى الله عليه وسلم واقتضت الحكمة الالهية ان لا يكون الاذان صرف اعلام وتنبيه بل يضم مع ذلك ان يكون من شعائر الدين بحيث يكون النداء به على رؤس الخامل والتنبيه تنويهاً بالدين ويكون قبوله من القوم آية انقيادهم لدين الله.. (حجة الله البالغة ج ۱ ص ۴۷۴ مترجم)

ترجمه: دا واقعه د څو مسائلو واضح دليل دى:

۱: دا چې دا احكام شرعيه د خاصو مصلحتونو په بنياد باندې مقرر دي.

[۱] لما كثر الناس ان يعلموا وقت الصلاة بشيء يعرفونه..... عن عطاء عن خالد عند ابى الشيخ ولفظه فقالوا لو اتخذنا ناقوسا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ذاك للنصارى، فقالوا: لو اتخذنا بوقا فقال: ذاك لليهود، فقالوا: لو رفعنا نارا، فقال: ذاك للمجوس. (فتح الباري ج ۲ ص: ۸۰). وفى حديث ابن عمر..... قال عمر: اولا تبعثون رجلا ينادى بالصلاة؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يا بلال اقم فناد بالصلاة. (ايضا ج: ۲ ص: ۷۷)۔

۲: دا چې د اجتهاد هم په احكامو کې دخل شته.

۳: دا چې په احكام شرعيه کې اسانتيا ته كتل ډير لوی اصل دی

۴: دا چې د دين په شعائرو کې د هغه خلکو مخالفت، چې په خپله گمراهي کې ډير مخکې تللي وي، شارع ته مطلوب دی.

۵: دا چې د نبي نه بغير هم يو انسان ته په ذريعه د خوب يا القاء في القلب د الله پاک د مراد خبر کېدلی شي، خو هغه نور خلک په دې باندې نه شي مکلف کولی او نه په هغه سره شک ليري کيږي، ترڅو چې رسول الله ﷺ د هغه تصديق ونکړي او د الله پاک د حکمت تقاضا وشوه چې اذان دې يوازې خبر نه وي، بلکې ددې سره دې هغه د دين په شعائرو کې هم داخل وي چې د ټولو خلکو مخکې اذان کول د دين د لوی والي ذريعه وي او د خلکو دا قبولول د الله پاک د دين د تابع کېدلو علامه شي.

د شاه صاحب رحمته الله عليه ددې عبارت نه معلومه شوه چې اذان د اسلام لوی شعار دی او دا چې اسلام په دې شعار کې د گمراه فرقو د مخالفت لحاظ ساتلی دی. فتح القدیر ج ۱ ص ۱۲۷ فتاوا قاضي خان او البحر الرائق صفحه ۲۵ وغيره کې وضاحت شوی دی چې اذان کول د دين اسلام شعار دی^۱. فقهاء کرامو چې کوم ځای د مؤذنينو شرائط شمار کړي دي هلته يې دا هم ليکلي دي چې مؤذن به مسلمان وي.

...واما الاسلام فينبغي ان يكون شرط صحة فلا يصح اذان كافر على ائمة كان... (البحر الرائق ج ۱ ص ۲۷۹ مطبوعه دار المعرفه بيروت) ترجمه: ...د مؤذن د مسلمان کېدلو شرط هم ضروري دی د کافر اذان صحيح نه دی که د هر مذهب وي.

فقهاء کرامو دا هم ليکلي دي چې مؤذن که د اذان په دوران کې مرتد شي، نو بل سړی دې اذان وکړي.

ولو ارتد المؤذن بعد الاذان لا يعادوا وان اعيد فهو افضل... کذا في السراج الوهاج، واذ ارتد في الاذان فلا ولی ان يبتدى غیره وان لم يبتدى غیره واتمه جاز کذا في فتاوی قاضي خان..

(فتاوی عالمگیری ص: ۵۴ مطبوعه مصر)

ترجمه: ...که مؤذن د اذان کولو نه وروسته مرتد شي، نو د اذان دویم ځل کولو ضرورت نشته، خو که بیا وکړل شي، نو افضل دی او که د اذان دوران کې مرتد شو، نو غوره ده چې بل سړی بېرته له سره اذان شروع کړي، خو که بل سړی باقي اذان پوره کړ، نو بیا هم جائز ده.

^۱ [لان الاذان من اعلام الدين]. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۶۹، وايضا: في فتح القدیر ج: ۱ ص: ۱۶۷)۔

د جومات مناره

د جومات يو خاصه علامه چې ټولو ته ښه ښکاري هغه مناره ده. د منارې ابتداء هم د صحابه کرامو او تابعينو د زمانې نه وشوه. په مسجد نبوي ﷺ کې د ټولو نه مخکې خليفه راشد عمر بن عبدالعزیز ؓ مناره جوړه کړه. (وفالوفاء ص ۲۲۵) جناب مسلم بن مغلد ؓ جليل القدر صحابي دی هغه د جناب معاويه ؓ په زمانه کې د مصر گورنر و هغه د مصر په جوماتونو باندې د منارې جوړولو حکم وکړ. (الاصابه ج ۳ ص ۴۱۸) د هغه وخت نه تر اوسه پورې په څه نا څه شکل باندې د مسجد مناره ضروري گڼل کېږي، د جومات مناره د دوه فائدو له پاره جوړېږي. يو دا چې په اوچت ځای باندې اذان وشي. امام ابوداود په دې باندې يو مستقل باب قايم کړی دی الاذان فوق المنارة....

حافظ جمال الدين الزيلعي په نصب الرايه کې د جناب ابو برزه اسلمي ؓ قول نقل کړی دی من السنة الاذان في المنارة والاقامة في المسجد... (ج ۱ ص ۲۹۳ مطبوعه مجلس علمي هند)

ترجمه: اذان په مناره باندې کول او اقامت په جومات کې کول سنت دي.

د جومات د منارې دويمه قاعده دا وه چې د منارې په لېدلو باندې به ناواقف انسان ته د جومات د جومات کيدو علم وشي. گویا دا د جومات معروف ترينه علامه ده چې په دې کې د قبلې په طرف محراب وي. منبر وي مناره وي هلته اذان کېږي په دې وجه د يو غير مسلم په عبادت خانه کې ددې شيانو موندل د اسلامي شعار بې عزتي ده او هر کله چې قاديانيان قانوني طور سره غير مسلم منل شوي دي او په هغوی د خپل ځان مسلمان ښکاره کولو باندې پابندې (بنديز) لگيدلي دي. نو د هغوی له پاره جومات يا د جومات په شان عبادت خانې جوړولو او هلته د اذان او اقامت کولو بالکل اجازت نشته. زموږ د اقتدار خاوندانو او د عدليې دا فرض دي چې غير مسلم قاديانيان د اسلامي شعائرو د استعمال نه منع کړي او د مسلمانانو فرض دي چې هغوی په پوره شدت او قوت سره پرې دا مطالبه ومني. الله پاک دې دا ملک د منافقانو د هر شر نه محفوظ وساتي.

بغير د اجازت نه د غير مسلم په ځای کې جومات جوړول نا جائز دي

سوال: يو ځمکه چې د غير مسلم وي، هغه دا ځمکه يو مسلمان سړي ته حواله کړه چې څو پورې زه دخپل وطن نه بيرته نه يم راغلی ددې ښه ساتنه وکړه. دې مسلمان سړي د هغه په ځمکه باندې جومات يا مدرسه جوړه کړه او اوس هغه غير مسلم بيا خپل ځای ته راغلی دی

۱ [مسلمة بن مغلد..... الانصاري الخزرجي..... وقال محمد بن الربيع، ولي امرة مصر وهو اول من جمع له مصر والمغرب وذلك في خلافة معاوية..... وقال ابن السكن: هو اول من جعل على اهل مصر بانيان المنار. (الاصابة تمييز الصحابة ج: ۳ ص: ۴۱۸، طبع دار صادر مصر، حرف الميم، القسم الاول).]

او هغه په خپله ځمکه باندې جومات او مدرسه جوړه وليده. نو هغه مسلمان سړي ته يې وويل چې زما په ځمکه کې دې ولې خيانت کړی دی؟ په دې ځمکه دې جومات او مدرسه جوړه کړې ده. زه به دا دواړه راغورځوم. ايا په شريعت کې دې غير مسلم ته دا اجازه شته چې د جومات او مدرسه وړانده کړي؟

جواب: د مالک د اجازت نه بغير جومات يا مدرسه جوړول صحيح نه دي. دې غير مسلم ته حق دی چې هغه د خپلې ځمکې نه جومات او مدرسه وړان کړي او مسلمانان که دا مدرسه او جومات برقرار ساتل غواړي. نو غير مسلم ته دې دهغه قيمت ورکړي او په رضامندي سره دې ترې دا ځای واخلي.^{۱۱}

قبضه شوي ځای باندې د جومات تعمير

سوال: د جومات انتظاميه د حکومت له اجازې پرته په يوه دفتر يا اداره باندې قبضه وکړي او هغه هم په جومات کې شامل کړي. نو ايا هغه به قبضه شوی ځای گنبل کېږي؟ او هلته لمونځ کېږي او که نه؟

جواب: په قبضه شوي ځای باندې جومات خو نه شي جوړېدلی. ترڅو چې مالک د هغه ځای اجازت ورنکړي د حکومت په يو دفتر يا اداره باندې قبضه کولو سره هغه په جومات کې شاملول هم قبضه ده. خو کومې علاقې چې د خلکو د ضرورتونو له پاره خالي پرتې وي. هلته جومات جوړول جائز دي د حکومت فرض دي چې د خلکو ضرورت ته کتلو سره هلته جومات جوړ کړي.^{۱۲}

د پارک، سکول او دېران (گندکي) په ځای کې جومات جوړول

سوال: اکثر موږ ليدلي دي چې کوم ځای خاص طور سره چېرته خالي ځای موجود وي، که هغه د حکومت ملکيت وي يا پارک وي يا سکول او دېران لپاره خاص شوی وي. نو د سازش په بناء باندې پټ په پټه هلته د يو جومات تعمير شروع شي. ديوالونه او منبر وغيره په کې تعمير کړل شي. بيا له دې نه وروسته پرې اعتراض کول هسې ځان ته کار کتل دي.

جواب: په ناجائز ځای او د بل چا په ملکيت کې د اجازت نه بغير د جومات د جوړولو اجازت

^۱ [فان شرط الوقف التابيد والارض اذا كانت ملکا لغيره فللمالک استردادها. وامره بنقض البناء... الخ. (فتاوی شامی ج: ۴ ص: ۳۹۰، کتاب الوقف مطلب مناظره ابن الشحنة مع شيخه العلامة قاسم في وقف البناء).]

^۲ [(وارض مفسوبة او للغیر)..... وتکره فی ارض الغیر..... الا اذا كانت بينهما صداقة او رای صاحبها لا یکرهه فلا بأس. (شامی ج: ۱ ص: ۳۸۱، مطلب فی الصلاة فی الارض المفسوبة... الخ).]

نشته، دې سره سره د جومات په تعمير کې حلال مال خرچ کول پکار دي. [۱]

په ناجائزه قبضه شوې ځمکه باندې د

جومات تعمير او په هغه کې د لمانځه حکم

سوال: يو جومات چې د هغه تعمير په يوداسې ځای باندې شوی وي چې د يوې کونډې ښځې ملکيت دی او دا ښځه دغه ځای جومات ته د ورکولو لپاره بالکل تياره نه ده، په غصب او زبردستی سره د دغې ښځې په ځای باندې جومات تعمير شوی دی، داسې صورت کې متعلقه جومات کې لمونځ کول څنگه دي چې دهغه تعمير په ناجائزه ځای باندې شوی وي؟

جواب: د يوې کونډې ښځې په ځای باندې قبضه کول، دا غصب دی [۲] او څومره خلک چې په دې جومات کې لمونځ کوي هغوی ټول گناهگار دي، د جومات لمونځ کونکو ته پکار دي چې دا ښځه په قيمت ورکولو سره راضي کړي، نو بيا به دا لمونځ صحيح وي.

د جومات د پراخوالي لپاره سرکاري ځمکه قبضه کول

سوال: که د جومات د صحن د پراخولو لپاره اته لس فټ سرکاري ځمکې باندې د اجازې نه پرته قبضه وشي، نو په دې توسيعي ځمکه کې لمونځ کيږي او که بيرته ددې ځمکې ورگرځول ضروري دي؟

جواب: که دا ځمکه د عامو خلکو د فائدي لپاره پرته وه لکه د لوبو ميدان وغيره، نو د خلکو په فائدو کې جومات د ټولو نه زيات مقدم دی. له دې وجې نه د اهل محله په رايه سره دا د ضرورت په قدر جومات کې شاملول صحيح دي. سرکاري اجازت ضروري نه دی او متعلقه سرکاري ادارې ته ددې منظوري ورکول پکار دي. [۳]

د شرعي جومات تفصيل

سوال: تاسو په ۱۲ فروري روزنامه "جنگ" کې د جومات د منتقل کولو متعلق ارشاد فرمايلي دی چې: "د يو ځای نه بل ځای ته جومات منتقل کول صحيح نه دي، کوم ځای کې

[۱] واما شرائطه..... لهنها الملك وقت الوقف... الخ. (عالمگیری ج: ۲ ص: ۳۵۳)، فان شرط الواقف التايد والارض اذا كانت ملكاً لغيره للمالک استردادها وامره بنقض البناء. (شامی ج: ۴ ص: ۳۹۰، طبع ايچ ام سعيد، مطلب مناظره ابن الشحنة مع شيخه العلامة قاسم في وقف البناء).

[۲] ايضاً تیری شوی دوه حاشیې -

[۳] مسجد بنی علی سور المدينة قالوا لا یصلی فيه لان السور حق العامة وينبغي ان يكون الجواب علی التفصيل ان كانت البلدة فتحت عنوة وبنی مسجد باذن الامام جازت الصلاة فيه لان للامام ان يجعل الطريق مسجداً لهذا اولی. (عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۱۰، کتاب الصلاة، الباب السابع، الفصل الثاني).

چې يوځل شرعي جومات جوړ شو، نو دا د قيامته پورې جومات دي. خوتاسو د لفظ "شرعي" وضاحت ونه کړ، په کراچۍ کې ډير زيات جوماتونه او خصوصاً په مضافاتي علاقه کې د اهل سنت ډير زيات جوماتونه په سرکاري او نيمه سرکاري ځمکو باندې جوړ شوي دي، ما خو يو داسې جومات هم ليدلی دی چې د يو سرکاري ملازم په پلاټ باندې د هغه د اجازې نه پرته جوړ شوی، هغه غريب د ملازمت په سلسله کې اسلام اباد ته بدل شوی و او هلته تللی و او چې کله ډيره موده وروسته له ريتپاڼډ کېدو نه وروسته بېرته راغی، نو په خپل پلاټ باندې يې جومات ولاړ وليد، د تفصيل ضرورت نشته، ستاسو په خيال کې ايا دا هم شرعي جومات دی، که نه دی؟ نو بيا په دې جومات کې لمونځ کول څنگه دي؟

په يوه مضافاتي علاقه کې يوڅو کاله وشو چې همدغه شان ناجائز جومات ليرې شو. متعلقه خلکو يو عالم دين طرفته رجوع وکړه، نو وې فرمايل: جومات ناجائزه جوړول خو پکار نه دي، خو که جوړ شو، نو بيا دې وي، ايا په دې ځواب سره په دغه عالم دين کې د حق خبرې د جرات کولو کې په نظر نه راځي چې هغه د مصلحت نه ډک جواب ورکړ، د چا په ځمکه باندې که هغه د چا ذاتي ملکيت وي يا سرکاري او نيمه سرکاري ادارې ملکيت وي، حق خبره خو دا ده چې بغير د اجازت نه جومات جوړول پکار نه دي، په تاريخ کې خو موږ دا لوستلي دي چې نبی کریم صلی الله عليه وسلم د نبوي جومات جوړولو لپاره هم معاوضه ورکړې وه، حالانکې هغه ځمکه د دوو يتيمانو وه او خلکو د معاوضې نه بغير ځمکه د جومات جوړيدو لپاره پيش کړه، خو نبی کریم صلی الله عليه وسلم اصرار وکړ او د جومات معاوضه يې ادا کړه، اوس به تاسو دا نه وايئ چې دغه ځمکه خو د يتيمانو ملکيت و، له دې وجې نه نبی عليه السلام د هغه په معاوضې ادا کولو باندې اصرار وکړ، ايا تاسو د يو جومات مثال ورکولای شئ، چې نبی عليه السلام يا د هغه خلفاء راشدينو د چا په ځمکه باندې د هغوی د اجازت نه بغير قائم کړی وي؟

جواب: ما د "شرعي جومات" قيد ددې لپاره لگولی و چې د چا په ذاتي ملکيت باندې جوړ شوی "هسې" په نوم جومات ددې نه مستثنی کړل شي، اوس ددې د شرعي حکم تفصيل ليکم:

۱: کوم ځايونه چې حکومت د عامو خلکو لپاره پرېښي وي، يعنې هغه د اهل محله د ضرورتونو لپاره وي، نو په داسې ځايونو کې چې کوم جوماتونه جوړ شي د هغه حکم دا دی چې رسمي طور باندې د حکومت نه اجازه اخستل پکار دي او که هلته واتر: جومات ضرورت وي. نو د حکومت متعلقه افسرانو ته پکار دي چې فوراً ددغه جومات منظوري ورکړي، که دا افسران منظوري ورنکړي او اهل محله هلته په جومات کې لمونځونه شروع کړي، نو دا به "شرعي جومات" وي، ځکه چې دا ځای د اهل محله د ضرورتونو لپاره دی او د جومات کېدل د اهل محله د ټولو ضرورتونو نه لوی ضرورت دی.

۲. ځينې ځايونه داسې دي چې حکومت د اهل محله د ضرورتونو لپاره نه، بلکې د حکومت د ضرورتونو لپاره پريښی وي او دا داسې ځای وي چې حکومت ددې په بدل کې بل ځای پيدا کولای هم نه شي، نو په داسې ځای باندې د اجازې نه پرته جومات جوړول جائز نه دي، بلکې مخکې د حکومت نه اجازه اخستل ضروري دي.

۳. ځينې ځايونه د خاصو محکمو ملکیت وي، په داسې ځايونو باندې د جومات جوړولو لپاره ددغې محکمې نه اجازه اخستل ضروري دي.

۴. ځينې ځايونه د يو سړي ذاتي ملکیت وي، که هغه کس مسلمان وي يا غيرمسلم، داسې ځای کې جومات جوړول يوازې په دې صورت کې صحيح دي چې دغه سړی دا ځای د جومات لپاره وقف کړي يا ترينه د جومات لپاره واخستل شي، که د مالک د اجازې نه پرته په دغه ځای کې جومات جوړ شو، لکه څنگه چې تاسو په سوال کې ليکلي دي، نو دا شرعاً جومات نه دی او په دې کې لمونځ کول هم جائز نه دي، د ځمکې مالک ته حق حاصل دی چې دغه عمارت، کوم چې د "جومات" په نوم باندې ولاړ دی، وران کړي، غرض دا چې د جومات مقدس نوم باندې د نورو خلکو ځمکې غصبول بالکل جائز نه دي [۱].

په پردې ځمکه باندې جومات جوړول

سوال: زه يو ريتاثره (متقاعد) سرکاري ملازم یم، په ريتاثره منت کې چې کومې روپۍ ماته راوړل شوي، ما هغو باندې يو پلاټ اخیستی و، زما درې لونه دي، چې په هغوی کې د يوې لور د واده معامله ده، زما په پلاټ باندې څه خلکو ناجائز قبضه کړې ده، زه هغوی ليرې کول غواړم ځکه چې ما ددغه پلاټ په يو کمپنۍ باندې د خرڅولو اراده کړې ده. د پوليس څه افسران د سابقه سرکاري ملازمت له وجې نه زما تعلق دار دي، له دې وجې نه دغه ناجائز قابضين ددغه ځای نه ليرې کول څه لويه مسئله نه ده.

مسئله اصل کې دا ده چې دغه خلکو د نژدې جومات باوجود زما په پلاټ باندې يو جومات جوړ کړی دی که زه دوی ددغه ځای نه ليرې کول غواړم، نو هغوی دې مسئلې ته مذهبي رنگ ورکوي او د ځای د خالي کولو نه انکار کوي.

۱. ايا په يو ذاتي او شخصي ملکیت باندې له اجازې پرته جومات جوړول جائز دي؟
۲. که زه دغه خلک د طاقت په ذریعې سره ليرې کړم، نو دا جومات بايد څنگه شي؟ کومې کمپنۍ سره چې زما معاهده شوې ده هغوی هلته يو رهائشي منصوبه جوړول غواړي، دغو

[۱] واما شرائطه..... ومنها الملك وقت الوقف، حتى لو غصب ارضا لوقفها ثم اشتراها من مالکها ودفع الثمن اليه او صالح على مال دفعه اليه لاتكون وقفاً. (عالمگیری ج: ۲ ص: ۳۵۳، کتاب الوقف، الباب الاول)، ايضاً: كل يتصرف في ملكه كيف شاء، لان كون الشيء ملكاً لرجل يقتضي ان يكون مطلقاً في التصرف فيه. (شرح المجلة لاتاسی ج: ۴ ص: ۱۳۲، المادة: ۱۱۹۲).

خلکو جومات دومره غلطې طريقې سره جوړ کړې دي چې دا منصوبه په کې هيڅ شان سره نه شي کېدای

محترمه زما ټول مال و دولت دغه پلاټ دی. د لور واده نژدې راروان دی او دا مسئله زياتېږي. مهرباني وکړئ تاسو ته انتهائي عاجزانه درخواست دی چې د قرآن او حديث په رڼا کې د دې مسئلې فوري حل تلاش کړئ

جواب: کوم واقعات چې تاسو ليکلي دي که دا صحيح وي، نو کوم جومات چې د غير په ملکيت کې جوړ کړل شي دا جومات نه دي. له دې وجې نه د څه تکلف نه پرته دغه خلک تاسو ليرې کولای شئ او دا جومات هم ليرې کولای شئ^۱. دې خلکو ته په دې جومات جوړولو سره ثواب نه ورکول کېږي، بلکې په پردي مال باندې د قبضه کولو له وجې نه به دا خلک په عذاب کې مبتلا وي ترڅو چې دوی د دې خپل کار نه توبه کړي نه وي^۲

د وارثانو د رضامندی نه بغير کور په جومات کې شاملول

سوال: زما والد صاحب په خپل ژوند کې کور واخست، پريښودل شوی جايپېدا د مو د حکومت نه په فارم کې د والد صاحب په نوم کړ. ټول قيمت يې زما د تنخواه نه ادا کړ، والد صاحب وفات شوی دی، بلدي د جايپېدا د خطرناک کېدو له وجې نه د ورانولو حکم ورکوي. د والد صاحب د وفات نه څلور کاله وروسته مو د بلدي نه نقشه پاس کړه او په دويم ځل يې تعمير کوو، چې په هغه کې زما او زما د کشر ورور روپۍ خرچ کېږي، والد صاحب د وفات کيدو په وخت دوه ماشومان هلکان او دوه جينکۍ پريښې دي، ما او زما ورور يې پالنه وکړه او د ودونو وغيره اخراجات هم برداشت کوو، اوس د ټولو نه کشر ورور او خويندې مطالبه کوي چې کور خرڅ کړئ او زموږ حصه راکړئ. نژدې جومات هم زير تعمير دی. جومات والا غواړي چې دا کور په جومات کې راشي، جومات والا زما د ورور او د خويندو ملگرتيا زبردستی باندې کوي، پيسې هم ورکوي او ورته وايي چې رشوت درکولو سره به هم کور په جومات کې شاملوو، لکه څنگه چې مو په جومات باندې ناجائزه او زبردستی سره قبضه کړې ده او حال دا دی چې په کور کې زما مور، يو ورور او زما واپه اوسېږي زه خو د ۱۹۴۷ء نه په دې کور کې اباد يم.

جواب: دا کور ستاسو د والد صاحب په نوم و، له دې وجې نه دا د ټولو وارثانو ځای دی په دې باندې چې کوم نوې کور جوړ شوی دی هغه يوازې د هغه چا دی چې دا کور جوړ کړی

^۱ [واما شرائطه... فمنها الملك وقت الوقف. (عالمگيری ج: ۲ ص: ۳۵۳). ايضا: والارض اذا كانت ملكا لغيره فللمالك استردادها وامره بنقض البناء (رد المحتار ج: ۴ ص: ۳۹۰، كتاب الوقف، مناظره ابن الشحنة مع شيخه)

^۲ [عن سعيد بن زيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من اخذ شيئا من الارض ظلما فانه يطقه يوم القيامة من سبع ارضين. متفق عليه. (مشکوٰۃ ص: ۲۵۴، باب الغصب والعارية، طبع قديمی کتب خانه).

دی له دې وجې نه د خای چې کوم قیمت دی په هغه کې دې وارثانو ته حصه ورکړل شي. که تاسو دا کور جومات ته په خوشحالی سره ورکړئ، نو دا به ستاسو لپاره صدقه جاريه وي، په زبردستی سره کور اخستل او په جومات کې شاملول صحیح نه دي.

د جومات د ضرورياتوله پاره خرجه کول هم صدقه ده

سوال: که د هر زیارت په ورځ باندې په جومات کې پیسې ورکړل شي، نو ایا دا صدقه ده؟ صدقه خو هغه چا ته ورکول کیږي چې غریب وي (زه خو انجیلی یم ما ته غریب خلک نه دي معلوم او نه زه د کور نه اوځم په دې وجه یې جومات کې ورکوم) ایا دا صحیح ده او ددې ثواب شته؟

جواب: کوم شی چې د الله پاک د رضا له پاره ورکړل شي هغه صدقه ده په دې وجه د جومات د خرچولو له پاره څه خرجه کول هم صدقه ده د صدقې کولو څه خاصه ورځ نشته که د گل په ورځ یې ورکړئ د زیارت په ورځ یا په یو بله ورځ^{۱۱}

د سټه (جواری) کاروبار پیسې په جومات کې لکول

سوال: مسئله داسې ده چې یو سړی د شلو کالو نه د سټه (قمار) په شان سپیره او غیر اسلامي کاروبار کوي کوم چې د علاقې اود علاقې نه بهر ټول خلک پېژني، دې صاحب د جومات د تعمیر او مرمت له پاره شل زره روپۍ په طور د ډالۍ ورکړي چې د جومات مشرانو ته معلومه ده چې ددې ورکونکي سړي د معاش ذریعه صرف او صرف د سټه کاروبار نه حاصله شوې ګټه ده. ددې نه پرته د هغه د ګټې هیڅ ذریعه نشته بیا هم د جومات انتظامیه دا ناجائزه پیسې د جومات په جوړښت او مرمت کې لګوي، نو غرض دا دی چې په داسې پیسو سره جوړ شوي جومات کې به د لمونځ کولو شرعي حیثیت څه وي؟ په تفصیل سره جواب راکړئ الله پاک دې ستاسو همیشه ملګری او مددګار وي آمین.

جواب: دا شرعا جومات دی او په دې کې لمونځ هم جائز دی. خو له علم سره غلطې پیسې د جومات په تعمیر کې لګونکي خلک ګناه ګار دي هغوی ته توبه کول پکار دي^{۱۲}

جومات د جوړونکي نوم ته منسوبول

سوال: زموږ په محله کې یو جومات دی دا ډیره مخکې خبره ده چې یو سړي چې اوس مړ دی د جومات د جوړولو له پاره خپله ځمکه ورکړې وه هسې خو ددې جومات نوم سېحاني

^۱ [الصدقة: هي العطية التي تبغى بها المثوبة من الله تعالى. (التعريفات الفقهية في قواعد الفقه لمفتي عميم الاحسان ص: ۳۴۸، طبع صدف پبلشرز کراچی).]

^۲ [قال تاج الشريعة: اما لو انفق في ذالك مالا خبيثا او مالا سبه الخبيث والطيب فيكره لان الله تعالى لا يقبل الا طيب فيكره تلويث بيته بما لا يقبله. (رد المختار ج: ۱ ص: ۶۵۸، مطلب كلمة لا باس).]

مسجد دی، خو د هغه پسماندگان دا جومات د هغه سړي په نوم سره یادوي، او باقاعده دې جومات ته د هغه سړي د نوم سره تړل غواړي، یعنی د هغه په نوم د جومات نومول غواړي، ترڅو پوري چې زما د عقل تعلق دی ما تر نن ورځې پورې نه دي اورېدلي چې یو جومات د چا په نوم باندې نامدار شوی وي، ځکه چې جومات څو د الله پاک کور دی، د چا ملکیت خو نه دی، اوس پاتې شو د هغه سړي تعلق چا چې د جومات د تعمیر له پاره ځای ورکړی و، نو د هغه اجر څو به الله پاک ورکوي، د قرآن او سنت په رڼا کې موږ ته دا بیان کړی چې ایا دا خبره صحیح ده؟ که صحیح نه وي نو ایا په دې جومات کې لمونځ کول صحیح دي؟

جواب: د جومات نسبت یو سړي طرف ته د باني په حیث جائز دی، په دې کې هېڅ باک نشته، خو چې کله جوړونکي مرحوم خپله خپل ځان ته نسبت کول نه دي خوښ کړي، نو د هغه پسماندگانو ته هم داسې کول نه دي پکار.

د جومات حیثیت بدلول صحیح نه دي

سوال: زموږ په ځای کې جومات په یو داسې ځای کې دی چې هلته لمونځ گزار ډیر کم راځي، زموږ د کمیټې دا اراده ده چې هغه له دې ځایه دسړک لوري ته یوړل شي، او دا ځای په مدرسه بدل کړي، د قرآن او حدیث او فقه په رڼا کې جواب راکړئ؟

جواب: کوم ځای کې چې باقاعده جومات جوړ شوی، هغه به همیشه جومات وي دهغه حیثیت بدلول صحیح نه دي.^(۱)

جومات شهید کول

سوال: تحصیل ماتلي نه لس کلومیټره لیرې حکومت بارن استپا باندې د مرادواه په نوم باندې یو نهر ویستلی دی ددې نهر په غاړه باندې یو طرف ته یو وړوکی جومات راځي، ټپکدار کنده کړې ده چې په هغې سره د مرادواه د جومات د غاړې نه څلور پنځه فټه (په واه کې) دننه راغلې ده. انجینر او ټپکدار وایي چې دا جومات راوغورځوئ او ددې خاوره په یو روان نهر کې اوغورځوئ، خو هلته چې کوم دټریکټر والا کنده کوي هغوی وایي چې موږ به د شرعي مسئلې د پوښتنې نه وروسته جومات ته لاس اچوو، تاسو نه پوښتنه داده چې څنگه انجینر او ټپکدار وایي هغسې صحیح ده او که دغه کچه جومات هلته پرېښودل پکار دي نو څنگه؟

جواب: جومات که کچه وي او که پوخ دهغه یا دهغه دیوې برخې لیرې کول او هغه ځای

۱ [فلا يعود میراثا ولا يجوز نقله ونقل ماله الى مسجد آخر سواء كانوا يصلون فيه أولا وهو الفتوى حاوی القدسی واکثر المشائخ علی قول ابی یوسف ورجح فی فتح القدر قول ابی یوسف بانه هو الاوجه. (رد المختار ج: ۴، ۳۵۸، کتاب الوقف مطلب فیما لو خرب المسجد او غیره. (البحر الرائق ج ۵ ص: ۳۵۸)۔

په يو بل ځای کې استعمالول جائز نه دي^{۱۱}، ټيکدار او انجينر صاحبانو ته پکار دي چې نهر کوږ کړي او د جومات په اړخونو يې اوباسي که نه ټول خلک به کوم چې په دې کار کې شريک دي د الله تعالى د کور د وړانولو په وجه گناه گار وي او څنگه چې هغوی د الله پاک کور وړان کړ الله پاک به د هغوی کورونه وړان کړي^{۱۲}.

د يو جومات آبادولو له پاره دويم جومات راغورځول جائز نه دي

سوال: يو پخوانی جومات چې د څلورو طرفو نه د ونو او باغونو نه ډک دی، علاقه ډېره گرمه ده، گرمي د برداشت نه بهر ده، تر دې چې مقتديانو وويل چې موږ به په گرمي کې لمانځه ته نه راځو جومات يو طرف ته لويږي هم نه، نو ايا د سلو قدمونو په فاصله باندې بل جومات جوړول جائز دي او که نه؟ که جائز وي، نو ظاهره ده چې په دواړو جوماتونو کې جمعه نه کيږي، نو بيا پخوانی جومات راوغورځوو يا بې بند کړو؟

جواب: يو جومات د بل جومات له پاره په قصد راغورځول صحيح نه دي، خو بل جومات ددې ذکر شوی ضرورت له پاره جوړيږي، خو ددې د آبادولو له پاره لومړی جومات راغورځول صحيح نه دي^{۱۳}.

جومات بل ځای ته منتقل کول صحيح نه دي

سوال: يو جومات و، محلي والاو و هلته ډير وخت لمونځونه وکړل، بيا هغه شهيد کړل شو او وړاندې دويم ځای کې جومات جوړ شو، اوس چېرته چې اول جومات آباد و هلته سکول جوړ شوی دی، نو داسې کول جائز دي؟ ځينې وخت کې حکومت په کچه آباديو کې سرک جوړ کړي، نو په مينځ کې جومات راشي، نو ايا جومات ددغه ځای نه ليري کول او دغلته سرک ته لار ورکول جائز دي؟

جواب: جومات د يو ځای نه بل ځای ته منتقل کول صحيح نه دي، چې يو ځل شرعي جومات

^۱ [ولو خبر ما حوله واستغنى عنه يبقی مسجداً عند الامام، والثاني ابداً الى قيام الساعة، وبه يفتى. درمختار. (قوله عند الامام والثاني) فلا يعود مراثاً، ولا يجوز نقله ماله الى مسجد آخر، سواء كانوا يصلون فيه اولا، وهو الفتوى حاوى القدسي واكثر المشايخ عليه. (فتاوى شامی، کتاب الوقف، مطلب فيما لو خرب المسجد او غيره ج: ۴ ص: ۳۵۸، طبع ايج ايم سعيد، البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۷۲، طبع دار المعرفة بيروت).]

[ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه وسعى في خرابها اولئك ما كان لهم ان يدخلوها الا خائفين لهم في الدنيا خزي ولهم في الاخرة عذاب عظيم (البقرة: ۱۱۴).]

^۳ [ولو خرب ما حوله واستغنى عنه يبقی مسجداً عند الامام، والثاني ابداً الى قيام الساعة وبه يفتى حاوى القدسي. وفي الشامية قوله عند الامام والثاني الامام والثاني فلا يعود مراثاً ولا يجوز نقله ونقل ماله الى مسجد آخر، سواء كانوا يصلون فيه اولا وهو الفتوى حاوى القدسي واكثر المشايخ عليه مجتبى. (فتاوى شامی ج: ۴ ص: ۲۷۲، کتاب الوقف، فصل في احكام المساجد).]

جوړ شو. نو هغه قيامت پورې جومات دی، دا په بل يو مصرف کې استعمالول گناه ده [۱].

د نوي جومات له وجې نه زوړ جومات شهيد کول

سوال: په گاردن ويست کې جيلاني جومات له دېرشو کالو راهيسې قائم دی. د جمعة المبارک او د اخرونو لمونځ هم په کې کيږي. حکومت آبادي ختمه کړه او سړک يې پراخ کړ. خو جومات يې په خپل حال باندې باقي وساته. اوس جومات سره متصل فليټ او دکانونه جوړيږي، او يو طرفته نوی جومات هم جوړيږي، ځينې خلک ددې جومات ختمېدل او نوي جومات ته منتقل کېدل غواړي، ايا مخکېنی جومات شهيد کول او نوي جومات ته منتقل کېدل صحيح دي؟ دا جومات ختم کړل شي؟

جواب: چې کله يو ځای کې جومات جوړ شي، نو هغه هميشه لپاره جومات وي. اوس دغه ځای وقف دی، په دې باندې د مالکانه تصرف حق باقي نه دی. له دې وجې نه په دې ځای کې کور جوړول، دکان جوړول يا يو بل شي کې استعمالول صحيح نه دي، دغه شان دا جومات شهيد کول يا ددې جومات حيثيت ختمول هم جائز نه دي [۲].

د مسافرو د ضرورت په خاطر دويم جومات جوړول

سوال: يو کلی چې تقريباً په څلويښتو کورونو باندې مشتمل دی، په هغه کې يو جومات د ډيرزيات وخت نه قائم دی او مستقل لمونځ کونکي په کې زيات نه زيات پنځه کسان دي. اوس د کلي والو خيال دی چې زوړ جومات د کلي په مينځ کې دی، هلته مسافرو ته په لمونځ کولو کې تکليف وي، له دې وجې نه د کلي په غاړه باندې بايد دويم جومات جوړ شي. د دويم جومات د جوړولو نه وروسته به زړو جومات وران شي، ايا په دې صورت کې نوی جومات جوړول جائز دي؟ که جومات جوړ هم شي، نو په دې صورت کې د جمعة المبارک او د تراويحو وغيره لمونځ کوم ځای وکړل شي؟

[۱] ولو خرب ما حوله واستغنى عنه يبقی مسجداً عند الامام، والثاني ابداً الى قيام الساعة وبه يفتي حاوی القدسی. وفي الشامية قوله عند الامام والثاني فلا يعود ميراثاً ولا يجوز نقله ماله الى مسجد آخر سواء كانوا يصلون فيه اولا وهو الفتوى حاوی القدسی واكثر المشايخ عليه، مجتبی (فتاوی شامی ج: ۴ ص: ۳۵۸، کتاب الوقف، مطلب في مالو خرب المسجد او غيره، البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۷۲، کتاب الوقف، فصل في احكام المساجد).

[۲] ولو خرب ما حوله واستغنى عنه يبقی مسجداً عند الامام، والثاني ابداً الى قيام الساعة وبه يفتي حاوی القدسی. وفي الشامية قوله عند الامام والثاني فلا يعود ميراثاً ولا يجوز نقله ماله الى مسجد آخر سواء كانوا يصلون فيه اولا وهو الفتوى حاوی القدسی واكثر المشايخ عليه، مجتبی (فتاوی شامی ج: ۴ ص: ۳۵۸، کتاب الوقف، مطلب في مالو خرب المسجد او غيره، البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۷۲، کتاب الوقف، فصل في احكام المساجد).

جواب: که د نوي جومات ضرورت وي، نو جوړول يې صحيح دي [۱]، خو زوړ جومات معطل کول د وبال سبب دی [۲]. د تراويحو لمونځ په دواړو جوماتونو کې کيدای شي او د جمعې لمونځ په يوه کې هم نه کيږي، ځکه چې په وړوکي کلي کې د جمعې لمونځ نه کيږي [۳].

د کارخانې د جومات شرعی حیثیت

سوال: زه چې په کومه کارخانه کې ملازم یم، دا جومات تقریبات د ۱۹۷۲ء نه جوړ شوی دی او باقاعده په کې پنځه وخته لمونځ او د جمعې مبارکې لمونځ هم کيږي. انتظاميې والو یو امام صاحب هم د لمانځه لپاره مقرر کړی دی، اوس مسئله دا ده چې په کارخانه کې د تعمیراتو کار کيږي چې د هغو مخې ته جومات هم راغی. د کارخانې د انتظاميې دا اراده ده چې د موجوده جومات دا ځای هم یو شعبه جوړه کړل شي او جومات دویم ځت ته منتقل کړي. ستاسو نه پوښتنه داده چې د کارخانې والا دا لومړنی جومات شهید ولای شي او ددې په ځای څه شعبه جوړول جائز دي؟ ځکه چې موږ اوریدلي دي چې د جومات ځای د قیامت پورې جومات وي، دا ځای بل څه مقصد لپاره استعمالول جائز نه دي.

جواب: که د کارخانې مالکانو ددې جومات د جوړېدو په وخت باقاعده ددې د جومات کیدو نیت کړی وو او د جومات په حیثیت سره یې خلکو ته د لمونځ کولو اجازت ورکړی وو، نو دا بدلول جائز نه دي ځکه چې کوم ځای جومات لپاره وقف شي، نو هغه قیامت پورې جومات وي او چاته هم ددې د حیثیت د بدلولو اختیار نشته [۴] او که دا ځای د جومات

[۱] فی الدر المختار: اراد اهل المحلة نقض المسجد وبناءه. احکم من الاول ان البانی من اهله المحلة لهم ذالک والا لا... الخ. وفي رد المختار: واما اهلها فلهم ان يهدموه ويجددوا بناءه يفرشوا الحصير ويعلقوا القناديل لكن من مالم لا من مال المسجد. (رد المختار ج: ۴ ص: ۳۵۷، کتاب الوقف، مطلب فی مالو خرب المسجد).

[۲] ولو خرب ماحوله واستغنى منه يبقى مسجدًا عند الامام والثاني ابدأ الى قيام الساعة وبه يفتى. (الدر المختار مع رد المختار ج: ۴ ص: ۳۵۸). ايضاً: قال الله تعالى: انما يعمر مساجد الله من امن بالله واليوم الآخر، الآية، العمارة تتناول البناء..... وتتناول ما استرم منها وكسها وتنظيفها وتويرها بالمصباح وتعظيمها واعتيادها للعبادة والذكر... الخ. (حلی کبیر ص: ۶۱۰، فصل فی احکام المسجد، طبع سهیل اکیدمی).

[۳] لا تصح الجمعة الا في مصر جامع او في مصلی المصرو ولا تجوز في القرى لقوله عليه السلام: لا جمعة ولا تشريق ولا فطر ولا اضحى الا في مصر جامع. (هداية ج: ۱ ص: ۱۶۸، باب صلاة الجمعة).

[۴] [ويزول ملكه عن المسجد والمصلی بالفعل وبقوله جعلته مسجدًا عند الثاني وشرط محمد والامام الصلاة فيه... الخ. وفي رد المختار: قوله بالفعل اي بالصلاة فيه ففي شرح الملتقى انه يصير مسجدًا بلا خلاف..... حتى انه اذا بنى مسجدًا واذن للناس بالصلاة فيه جماعة فانه يصير مسجدًا. (رد المختار ج: ۴ ص: ۳۵۶، کتاب الوقف).

لپاره وقف شوی نه وي. بلکې يوازې د لمونځ کولو لپاره خالص شوې و لکه څنگه چې په کورونو کې يوځای د لمانځه لپاره ځانگړی کيږي، نو دا شرعاً جومات نه دی او په دې باندې د جومات احکام نه جاري کيږي، له دې وجې نه دلته اعتکاف کول صحيح نه دي او جنب سړي چاته چې د غسل حاجت وي، ته دلته راتلل جائز دي^۱ او دلته د لمونځ کولو ثواب د جومات د لمانځه د ثواب برابر نه دی.

اوس دا بحث پاتې شو چې د کارخانې مالکانو دا د جومات لپاره وقف کړی وو او که نه؟ نو ددې خبرې فيصله د يو څو خبرو وضاحت سره معلوميدی شي. اول دا چې کله د کارخانې نقشه منظور شوه نو ايا په دغه نقشه کې جومات ټينگاره شوی و؟ که په نقشه کې دغه ځای کې د جومات ټينگه ښکاره شوې وي، نو دا ددې خبرې علامه ده چې مالکانو دغه ځای کې د جومات جوړولو نيت کړی وو.

دويمه دا چې هرکله دلته جومات جوړ شو، نو ايا د انتظاميې له طرفه دا اعلان او اظهار شوی وو چې دا شرعي جومات نه دی، بلکې صرف د لمونځ کولو لپاره دا ځای خوښ شوی دې او دا چې بيا څه وخت کې ددې په ځای بل ځای هم خوښېدای شي، که داسې څه اعلان او اظهار نه وي شوی، بلکې باقاعده دا د جومات په شکل کې جوړ شوي وي، دلته خطيب او امام مقرر شوی وي، د پنځوويشت کالو نه باقاعده په کې د جمعې او جماعت اهتمام کيږي، نو دا ددې خبرې دليل دی چې مالکانو ددې ځای د جومات د جوړولو نيت کړی وو او اوس دوی ته ددې جومات د بدلولو او دا ځای په بل څه مصرف کې د استعمالولو هيڅ حق نشته. دريم دا چې د رمضان المبارک په آخري عشره کې دغه ځای کې اعتکاف کيده او که نه؟ که دغه ځای کې اعتکاف کيده يا په دې دومره وخت کې يو کال هم اعتکاف شوی وي او مالکانو دلته د اعتکاف نه ممانعت نه وي کړی، نو دا ددې خبرې واضح دليل دی چې دا شرعي جومات دی، ځکه چې دا خو کېدای شي چې د اهل محله د غفلت له وجې نه دلته اعتکاف نه وي شوی، خو دا نه شي کيدای چې د جومات نه پرته يوبل ځای يعنې غير جومات کې اعتکاف وکړل شي.

خلاصه دا چې په جومات کې د اعتکاف کيدل ددې جومات د شرعي کيدو دليل دی، خو په يو جومات کې د اعتکاف اهتمام نه کېدل ددې د جومات نه کېدو دليل نه دی. مگر دا که د مالکانو له طرفه اعلان او اظهار و شي چې دا شرعي جومات نه دی، لهدا دلته دې اعتکاف نه کيږي.

^۱ [ولو اتخذ لي بيته موضعاً للصلاة فليس له حكم المسجد اصلاً]. (حلی کتب ص: ۶۱۴ طبع سهيل اکیډمی).

ددې دليلونو په رڼا کې دا خبره معلومېږي چې دا جومات شرعي حيثيت سره جوړ شوی و. لهدا اوس انتظاميه دا حق نه لري چې ددې جومات حيثيت بدل کړي او ددې جومات ځای په بل څه مصرف کې استعمال کړي.^{۱۱}

نوي جومات جوړولو سره لومړي جومات ته قفل (تاله) لگول صحيح دی

سوال: د ايپرپورټ مرکزي جامع مسجد چې څه موده مخکې جوړ شوی دی دې سره متعلق دهغه حيثيت د جناب نه معلومول دي اميد دی چې ددې جومات متعلق تاسو خپله رايه شائع کولو سره د ايپر پورټ اوسيدونکو رهنمايي وکړئ، د برصغير هند وپاک هندوستان او پاکستان د تقسيم نه وروسته يو کلب په جومات بدلولو سره د لمونځ ځای جوړ شو، دې نه وروسته چت اچولو سره جومات تعمير شو، د شپږ ديرش کالو نه په دغه جومات کې پنځه وخت لمونځ سره د جمعي لمونځ ادا کېده، په ۱۹۸۳ء کې د قطر يو شيخ صاحب څو لاکهه روپۍ خرچ کولو سره د پخواني جومات په خوا کې تقريباً دوه گزه په چارديواری کې دننه د بل جومات تعمير شروع کړ، شيخ صاحب ته چې د جومات انتظاميې څنگه مشوره ورکړه هغوی هم هغسې او کړل اوس صورت حال دا دی چې لومړي جومات ته تاله واچول شوه او په نوي جومات کې لمونځونه ادا کيږي ډيرو خلکو د جومات انتظاميې ته دا مشوره ورکړې وه چې کم از کم د پخواني جومات انگرې دې په دې نوي جومات کې داخل شي چې څه شرعي مسئله او چته نه شي، خو د انتظاميې د سترگو پتولو په وجه دوه جوماتونه يو بل ته مخامخ دي د لومړي جومات متعلق کله کله اوريدل کيږي چې دا به مدرسه جوړېږي، في الحال پخواني جومات ته تاله لگيدلې ده دلته نن سبا د ايپرپورس والا په ايپرپورټ باندې کنټرول دی او د جومات سيکرټري اصل حالات د ايپرپورټ انتظاميې ته نه وايي او په دومره لوی جومات کې څوک عالم قضدا نه ساتي چې ددې ځای خلکو ته د اصل خبرې پته و نه لگيږي، تاسو ته ډير په ادب سره درخواست دی چې جناب دې د نوي جومات شرعي حيثيت واضح کړي، واضحه دې وي چې د پي آي اې والا نوی جومات ددې نه بالکل جدا دی دا جومات د سړک په غاړه دی او محکمه د ښار د خلکو سره تعلق لري.

جواب: کوم ځای ته چې شپږ ديرش کاله مخکې د جومات حيثيت ورکړل شوی و او په هغه ځای کې باقاعده جمعه او د جماعت لمونځ ادا کيده دهغه پرېښودل ددې جومات حيثيت

^۱ [في الدر المختار: ولو خرب ماحوله واستغنى عنه يبقى مسجداً عند الامام والثاني ابداً الى قيام الساعة وبه يفتى، وفي الشامية فلا يعود ميراثاً ولا يجوز نقله ونقل ماله الى مسجد آخر. (شامي ج: ۴ ص: ۳۵۸، كتاب الوقف)

ختمول او د څه بل مقصد له پاره استعمالول په هېڅ طريقې سره هم جائز نه دي. بلکې گناه ده. تاسو چې کوم واقعات ليکلي دي، که صحيح وي، نو زوړ جومات په نوي جومات کې داخلول پکار دي کوم ځای کې چې يو ځل جومات جوړ شي هغه به ترقيامته پورې جومات وي د هغه حيثيت نه شي بدلېدلی^{۱۱}

د تعميري نقص په وجه چې په يو طرف کې

لمونځ کونکي ډير کم وي نو لمونځ مکروه دی

سوال: موږ ته نژدې يو جومات دی چې هغه داسې جوړ شوی دی چې د امام بني اړخ ته مقتديان د اندازې مطابق څلويښت پنځوس کسان وي او چپ (کس) اړخ ته يوازې څلور پنځه کسان وي دا لمونځ کيږي که نه؟

جواب: مکروه دی^{۱۲}

قبرونو ته نژدې جومات کې لمونځ کيږي

سوال: جومات ته نژدې قبرونه دي په مينځ کې يې څه فاصله نه وي يوازې يو گز ديوال وي، نو په داسې جومات کې لمونځ کيږي او که نه؟

جواب: لمونځ صحيح دی، په قبرستان کې لمونځ کول منع دي^{۱۳} خو که داسې جومات وي چې هغه ته نژدې قبرونه وي، نو بيا لمونځ منع نه دی^{۱۴}

... الحمد لله دويم جلد ختم شو ...

^۱ [قال ابو يوسف هو مسجد ابدا الى قيام الساعة لا يعود ميراثا ولا يجوز نقله، ونقل ماله الى مسجد آخر سواء كانوا يصلون فيه اولا، وهو الفتوى كذا في الحاوى القدسي. وفي المجتبى واكثر المشايخ على قول ابى يوسف ورجح في فتح القدير قول ابى يوسف بانه الاوجه. (البحر الرائق ج: ۵ ص: ۲۷۲، كتاب الوقف، فصل في احكام المساجد، طبع دار المعرفة بيروت، وايضا رد المختار ج: ۴ ص: ۳۵۸، كتاب الوقف، طبع ايج ايم سعيد).]

^۲ [وينبغي للامام ان يقف بازاء الوسط فان وقف في ميمنته الوسط او يسرته فقد اساء لمخالفة السنة. (فتاوى عالمگیری ج: ۱ ص: ۸۹، الباب الخامس في الإمامة، الفصل الخامس في بيان مقام الامام والمأموم).]

^۳ [عن ابن عمر قال: نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يصلى في سبعة مواطن في المذبة والحجرة والمقبرة وقاعة الطريق وفي الحمام وفي معادن الابل وفوق ظهر بيت الله. رواه الترمذی وابن ماجه. (مشکوٰۃ ص: ۷۱، كتاب الصلاة).]

^۴ [قال محمد رحمه الله: اكره ان تكون قبلة المسجد الى المخرج والحمام والقبر..... وهذا كله اذا لم يكن بين المصلی وبين هذه المواضع حائط او سترة اما اذا كان لا يكره ويصير الحائط فاصلاً (عالمگیری ج: ۵ ص: ۳۱۹).]

د احاديثو جليل القدر كتاب آثار السنن
للامام النيموي رحمه الله مبسوط او مدلل پښتو شرح

توضیح السنن

مولانا عبدالمستنوم حقانی

پښتو ترجمه

دارالترجمه و کمپوزنگ سنتر
عبد الغنی پلازه محله جنګی پیښور

قصه خوانی بازار محله جنګی پشاور 091-2580074
سردار پلازه اکوړه خټک نوشهره

مکتبہ رحمتیہ

مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْمَنْطِقَ فَلَا ثِقَّةَ لَهُ فِي الْعُلُومِ (غزالی رحمۃ اللہ علیہ)

تَحْقِيقُ النِّعَمِ

پُنبَتو

مَشْرَحُ قُطْبِي

تأليف

حضرت مولانا نعیم احمد مدظلہ

استاذ جامعہ خیر المدارس ملتان

ڈہارن

مولانا لائق زادہ حقانی

ناشر

مکتبہ رشیدیہ

جی، ٹی روڈ سردار پلازہ اکوڑہ خٹک ضلع نوشہرہ

۰۳۴۴-۹۰۸۴۶۹۳

التحقيقات التامة لحل الامور العامة

مصحف

شيخ الحديث مولانا عبدالحق صاحب
الكندهاني المزاروي

ناشر

جديد مکتبہ رشید

قصر خوانی بازار محلہ جمنی پشاور 2580074-091

ایمانیات او عقائد،
د تقدیر مسائل، محاسن اسلام،
نبی کریم ﷺ نور دې که بشر،
عقیده حیات النبی، انبیاء کرام
سره ملاقات، دمعرأ مسائل، په
خوب کې نبی کریم لیدل، صحابه او
صحابیات، حضرت حسین او
یزید، د اجماع او تقلید مسائل،
د سنت او بدعت تعریف، مروجہ
میلاد، اصلاح مفاهیم، د ډارون
نظریہ اعتقاد او اسلام

دکفر، شرک او دارتداد تعریف و احکام،
قادیانی قتنه، کافرانو سـره تعلقات،
د ختم نبوت عقیدہ او د عیسیٰ ﷺ نزول،
د قیامت نښې، د گناهونو توبه، د برزخ
حالات، د جهنم بحث، تعویذ کوډې او
جادو، پیریان، رسومات او رواجونه، په
اسلام کې ډفال مسائل، متفرق مسائل،
د اودس مسائل د غسل مسائل، د اوبو
احکام، د تیمم مسائل، د موزو مسائل،
د حیض او نفاس مسائل، د نوکانو درنگ
کولو مسائل، بغير د اوداسه نه دعا او
اذکار کول، د نجات مسائل، د مانځه
مسائل، د جماعت مسائل.

دجماعت متعلق باقی مسائل، دآذان
او اقامت مسائل، دمانخہ شرطونہ،
دمونخ ادا کولو طریقہ، دلاؤد
سپیکر مسائل، دصف جوړولو
مسائل، دامام مسائل، دمقتدی
مسائل، په کور کې مونخ کول،
دمانخہ نه پس دعا او اذکار،
دمسبوق ولاحق مسائل، دنبخو
دمانخہ مسائل، دمعدور احکام، د
وترو مونخ، دسنت مونخ ادا کول،
دمسافر مونخ، دجمعی مونخ

د خطبو متعلق باقي مسائلې ،
داختر ونود مونځ مسائل ، د تراويحو
مسائل ، نفلي مونځونه د سجده تلاوت
مسائل ، د مانځه متفرق مسائل ، اوراد
او وظائف ، د مـــــړي حكمونه ، د
اندامونو پيوند كاري ، د جنازې مونځ ،
د قبرونو زيارت ، ايصاف ثواب كول ،
د قرآن كريم فضائل او مسائل ، دروژې
فضائل او مسائل ، درويت هلال
مسائل ، د اعتكاف مسائل ،
د تكبرات تشرېح مسائل

د زکاة مسائل، د عشر مسائل، صدقه
فطر مسائل، د نظر مسائل، نفلي
صدقه، د فقيرانو متعلق مسئلې،
د حج او عمرې فضيلت او فرضيت، په
خړامو پيسو حج كول، د عمرې
مسائل، د حج بدل مسائل، د محرم نه
پرته حج كول، د قربانې مسائل،
د حاجي د قربانۍ مسائل، مدينې
منوره ته حاضري، د عقيقي مسائل،
د نيكاړ مسائل، د ترخي، لري او دهكو
حكيم، د سبي ساتلو مسائل

د کوژدن مسائل، دنکاح طریقہ، شرعی
مهر، د طلاق مسائل، د واده نه مخکې
طلاق، د طلاق اقسام، خلعہ کول،
د حاملې طلاق، د ظهار مسائل، دنکاح
د تنسیخ مسائل، طلاق نه انکار کول،
د عدت مسائل، د اولاد تربیتي حق،
غیر مسلمو سره کاروبار کول، معاملاتو
کښې د هوکړه کول، ذخیره کول، بیانه
ورکول، د حصو کاروبار کول،
د مضاربت مسائل، کور، زمکه او دکان
په کرایه ورکول

دکور او ځمکې په کرایه ورکولو باقی مسئلې، د قسطنطنیو کاروبار، د قرض مسئلې، امانت، رشوت، داخستلو او خرڅولو متفرق مسئلې، معاملات، د سود حکم، د بینک تبه سود اخستل، د سود دې پیسو مصرف، د بینک نوکري، د بیمه کمپنی مسئلې، جواړي (قمار) کول، د باندو حکم، کمپشن، د میراث مسائل، لونه له میراث محرومول، د وصیت مسائل، د جهاد او شهید حکمونه، د سیاست مسائل

د پردې مسائل، اخلاقيات، سلام او مصافحه، د تعليم مسائل، د دين تبليغ مسئلې، د تصوف مسائل، د خوب حقيقت او تعبير، د نومونو سره متعلق مسائل، د پرې مسائل، جسماني وضع قطع، د جامو متعلق مسائل، د خوراک او خټاک شرعي احکام، لوبې کول، موسيقي او گډا، فلم کتل، د تصوير حکم، خانداني منصوبه بندۍ، د نعتونو متعلق مسائل، د مور نلار او خپلوانو سره تعلقات